CLEMENT
ALEXANDR
OPERA.

29

Ex Libris Balthassaris Zamboni

OIC
$75.00

CLEMENTIS ALEXANDRINI

OMNIA QVAE QVIDEM
extant opera, nunc primum è te-
nebris eruta Latinitateque
donata, Gentiano
Herueto Aurelio
interprete.

Laur. Torrentinus Ducalis typographus excudebat.
FLORENTIAE. M D L I. Cum priuilegio.

Liber adhortatorius aduerſus Gentes qui Protrepticus inſcribitur.

Pædagogi Libri tres.

Stromatum ſiue Commentariorum de varia multiplicique literatura ad inſtituendum Chriſtianum Philoſophum, Libri octo.

RODOLPHO CARPENSI SANCTAE ROMANAE ECCLESIAE TIT. SANCTAE MARIAE TRANSTIBERINAE AMpliſſimo Cardinali Gentianus Heruetus.

S. D. P.

CVM *nihil ſit pulchrius, nihil præclarius, nihil ad laudem & gloriam illuſtrius, quàm vitam ita inſtituere, vt ad publicam vtilitatem omnes rationes, omnia conſilia, & omnes denique actiones conferantur: nulli certè mihi reipublicæ magis videntur prodeſſe, iys qui egregia veterum monimenta, qui virtute & doctrina cæteris antecelluere, è tenebris eruta in claram lucem proferunt. Qui meo quidem iudicio longè in hoc cæteros ſua ſuperant beneficentia, quòd quantumuis magna ſint aliorum beneficia, illis certè de iis tantùm qui viuunt bene merentur: horum verò inſignia merita, ſibi non ſolùm viuos ſed eos etiam qui è viuis exceſſere deuinciunt. Nam & apud veteres qui hanc vitam reliquere ſcriptores magna initur gratia, cum quæ ad publicam vtilitatem diuinè ſcripſerunt communicantur omnibus, & qui ſunt ſtudioſi, ex eorum lucubrationibus magnum fructum percipientes, tum ipſis auctoribus, tum iis quoque quorum opera auctores in lucem prodierunt, agnoſcunt ſe debere plurimum. Quod ſi vllus vnquam ſcriptor antiquus diu planè ſepultus tandem exijt in lucem, à quo maxima in publicum redundauit vtilitas: Clemens certè Alexandrinus qui fuit Pantæni Martyris diſcipulus et Magiſter Origenis, propter admirabilem eius eruditionem ſit neceſſe eſt omnibus longè vtiliſſimus. Ac de eius quidem inſigni doctrina cum Euſebii Cæſarienſis, Theodoriti Epiſcopi Cyrenſis, Diui Hieronymi Stridonenſis, et aliquot aliorum virorũ illuſtrium poſſim proferre teſtimonia, mihi in præſentia vnus ſuffecerit Cyrillus Patriarcha Alexandrinus, qui de eo ita ſcribit aduerſus Iulianum.* ἔφη δὲ καὶ Κλήμης, ἀνὴρ ἐλλόγιμος, καί μὲν τοι καὶ πολυΐστωρ, περί τε θεῶν καὶ ναῶν ὡδί. οὐ γὰρ οὐδὲ τοῦτο σιωπήσομεν, πρὸς δὲ καὶ αὐτὸ ἐλέγξομεν νέως μὲν εὐφήμως ὀνομαζομένους τάφους δὲ γενομένους τούτους καὶ τάφους νέως ἐπικεκλημένους. *Quod eſt. De Dijs autem et templis ſic dixit Clemens vir diſertus & plurimarum rerum cognitione præditus. Neque enim hoc celabimus, atque adeò hoc conuincemus ſpecioſo quidem nomine dici templa, fuiſſe autem ſepulchra ea quæ templa ſunt appellata: Et rurſus.* ταύτης τῆς ἱστορίας μέμνηται ἰδίᾳ ἐν τοῖς Στρωματεῦσιν ὁ Κλήμης, ἀνὴρ ἐλλόγιμος καὶ φιλομαθὴς, καὶ ἀναγνώσματων ἑλληνικῶν πολυπραγμονήσας βάθος, ὡς ὀλίγοι τάχα που τῶν πρὸ αὐτοῦ. *Huius, inquit, hiſtoriæ ſeparatim meminit Clemens in Stromatibus, vir diſertus et in primis ſtudioſus, et qui eorũ quæ apud Græcos leguntur altitudinem ea cura ac ſtudio perſcrutatus eſt, quo pauci vtique ex iys qui eum præceſſere. Quàm is autem ſit vtilis futurus hinc poteſt euidenter perſpici. Sunt ne aliqui qui priſcis et ex alto petitis delectantur hi-*

ſtorijs. Ii legant Clementem, qui omnes antiquas ita tenuit hiſtorias, vt nihil eorum
quæ in vniuerſo terrarum orbe geſta ſunt eum latuiſſe videatur. Sunt qui veterum
Pöetarum carmina perinde venerantur ac quædam diuina oraculorum reſponſa?
Ii Clemētem magnifaciant neceſſe eſt, qui plurimorum Pöetarum citat teſtimonia,
quorum opera hodie funditus interiere. Sunt qui priſcos in Deorum ſacrificijs velint
ſcire ritus & ceremonias? Ii adeant Clementem, qui omnia veterum Deorum orgia
& nefanda myſteria ita aperit, vt ſi quis adhuc inter Chriſtianos ἐθνίζει et veteres
Gētium mores et inſtituta laudat & admiratur, atque vtinam nullus eſſet, is lecto
Clemente, ſi non ſit vel lapide ſtupidior, omnem de falſis Dijs falſam abijciat opinio-
nem, & eorum qui olim Deos colebant amentiæ eum pudeat neceſſe eſt. Sunt qui ve-
terum Philoſophorum velint decreta cognoſcere? Ii videant Clementem qui Philoſo-
phiæ totius originem, Philoſophorum omniū familias, ſectas, ſucceſſiones et ſcita ita
tradit & deſcribit, vt cum vir tam inſigniter doctus Chriſtianam philoſophiam omni
bus prætulerit, eam eſſe planè diuinam, & à Deo re vera inſpiratam et promulga-
tam, quantumuis increduli vel inuiti fateantur oportet. Sunt qui veterum Hæreti-
corum, qui Dei eccleſiam in eius naſcentis initio perturbarunt, dogmata cupiunt co
gnoſcere? Ii ea à Clemente explicata audient et confutata. Sunt qui aduerſus noſtri
temporis Lutheranos & cæteros hæreticos deſiderant veterum auctoritates? Eos
quoque ſuo teſtimonio pulchrè inſtructos in plurimis dimittet Clemens. Sunt qui pra
uos ac corruptos mores corrigi cupiunt? At nemo eſt qui vitia acrius inſectetur, ne
mo qui ad virtutes melius adhortetur, nemo qui rectè inſtituendæ vitæ viam melius
demonſtret. Sunt qui optant in integrum lapſam reſtitui diſciplinam? Ii cum Clemē
tis doctrinam & vitæ ſanctitatem, vt par eſt, laudauerint, qui cum eſſet ſolummo-
do presbyter, talis fuit quales ſi eſſent permulti noſtris temporibus Epiſcopi, præcla
rè ageretur cum Chriſtiana republica. Ii, inquam, Chriſtum rogabunt, vt ijs qui ho
die ſibi cōmiſſo gregi præſunt, ſancto ſuo Spiritu ſanctam mentem inſpiret. Cum ita
que reip. Chriſtianæ tam vtilis ſit futurus Clemens Alexandrinus, ijs plurimum
deberi agnoſcatur, magnæq; gratiæ habeantur et agantur æquum eſt, quorum ope
ra effectum eſt vt vir tantus in publicum exiret. Cuius Stromata quidem & Pæda
gogus ex Medicea bibliotheca, ea ſuppeditante clariſſimo virtutiſq; & doctrinæ a-
mantiſſimo Principe, Coſmo Florentiæ duce, in apertum prodiere. A te autem am
pliſſime Cardinalis benignè eſt ſuppeditatus is liber qui dicitur προτρεπτικός. Is eſt
autem oratio qua dehortatur Gentes à cultu ſimulachrorum, et ad veram hortatur
religionem. Qui cum nuper editus eſſet, & aliquot meis amicis viſum eſſet facturum
me operæ pretium ſi eum Latine verterem, eam ego prouinciam eo ſuſcepi confiden-
tius, quòd à tuo exemplari antiquiſſimo & permultis in eo adiectis Scholijs illuſtra-
to adiutus ſim. Quo nomine cum & ego & ij qui ex meo labore aliquam accipient
vtilitatem tibi multum debeant, id & his meis ad te literis teſtatum relinquere, &
hoc Clementis opuſculum quidem, ſed varia & multiplici doctrina refertum, tibi de-
dicare & offerre conſtitui. Quod vt grato animo accipias te etiam atque etiam ora
tum velim. Vale Cardinalis ampliſſime. Romæ Pridie Cal. Ianuar. 1550.

A CLEMENTIS ALEXANDRINI ORATIO ADHORTATORIA AD GRAECOS, SEV AD GENTES.

AMPHION Thebanus, & Arion Methymnæus,
fuerunt quidem ambo arte canendi præditi, Græ
corum autem in choro, & fabula et canticum de
ambobus huc vſque canitur, quòd hic quidem pi
B ſcem ineſcauerit, ille verò Thebas ædificauerit.
Thracius autem alius Sophiſta (alia eſt hæc Græ
ca fabula) ſolo cantu feras reddebat manſuetas,
quinetiam & cæteras arbores, & fagos, ſuis lo-
cis motas muſica tranſplantabat. Poſſum tibi a-
liam quoque narrare fabulam, huic non minus
quàm fratri frater eſt ſimilis ſimilem, & Canto-
rem Eunomum Locrenſem, & Cicadam Pythi-
cam. Dies feſtus maximo Græcorum conuentu
Pythone celebrabatur propter Draconem mortuum, Eunomo canente ſerpentis
C ephitaphium, neſcio an hymnus an lamentatio ſerpẽtis eſſet canticum: erat autem
certamen conſtitutum, & ęſtus tempore cithara canebat Eunomus, quando cicadæ
quæ Sole incaleſcebant, ſub ramis canebant in montibus. Canebant autem non
Draconi mortuo, ſed Deo ſapientiſſimo verè liberum canticum, modis Eunomi
præſtantius. Locro chorda rumpitur, in citharæ iugum aduolat cicada, & ſuper in-
ſtrumentum tanquam ſuper ramum perſonat, & citharæ cantico apta harmonia cõ
ueniens citharœdus, chordam ſuppleuit deficiẽtem. Cicada ergo Eunomi cantu du
citur, vt vult fabula, quæ æneum Eunomum in Pythone poſuit cum ipſa cithara, &
Locri ſocium certaminis. Ea autem & ſua ſponte aduolat, & ſua ſponte canit. Græ-
cis autem viſus eſt fuiſſe hiſtrio & imitator muſicæ. Quanam ergo ratione credidi-
D ſtis inanibus fabulis, exiſtimantes animantia demulceri muſica: lætus autem ac ſpe-
cioſus vultus veritatis, ſolus, vt eſt veriſimile, videtur vobis eſſe ſimulatus, & infi-
delitatis oculis ſubiicitur. Cithæron autem, & Helicon, et Odryſii montes, & Thra
cum quæ errori initiant myſteria, diuinis honoribus affecta, Hymniſque & laudi-
bus ſunt celebrata. Ego quidem, & ſi mera ſit fabula, ægre fero tot & tantas quæ à
Tragœdis referuntur calamitates. Vobis autem malorum quoque deſcriptiones a-
ctus Poëtarum euaſerunt. Sed actus quidem, & Lenæum celebrantes, & iam planè
debacchantes Poëtas, hedera vtique redimitos, myſteriis Bacchicis præter modum
deſipientes, cum ipſis Satyris, & inſano Thyaſo, & alio choro dæmonum, in Heli-
cone & Cythærone qui conſenuerunt includamus, ſupernè autem è cœlis deduca-
E mus veritatem, vnà cum clariſſima prudentia, in montem Dei ſanctum, & ſanctum
chorum propheticum. Illa autem vel longè clariſſima luce emicans, vndiquaque illu
minet eos qui volutãtur in tenebris, & homines liberet ab errore, ſupernam dexte-
ram, nempe intelligentiam, porrigens ad ſalutem. Ii verò ad ſe reuerſi, Heliconem
quidem & Cithæronem renuentes deſerant, Sion autem habitent. Ex Sion enim e-
gredietur Lex, & Verbum Domini ex Hieruſalem. Verbum cœleſte, verus germa- Eſa. 2.
nuſque decertator, qui in totius mundi theatro coronatur. Canit autem meus qui-
dem certè Eunomus, non Terpandri modum, neque modum Capitonis, ſed neque
Phrygium, vel Lydium, vel Dorium, ſed nouæ harmoniæ ęternum modum, qui à
F Deo accipit denominationem, Canticum nouum, Leuiticum.

Luctu itaque carens, grauiumque obliuia ducens. Hom. Od. δ.
Cunctorum. Iucundum quoddam & verum perſuaſio
nis medicamentum eſt cantico contemperatum. Mihi itaque videntur & Thracius

ille Orpheus,& Thebanus,& Methymnæus,viri quidam, non viri, fuiſſe decepto A
res,qui prætextu muſicæ vitæ perniciem afferentes, artificioſis quibuſdam præſti-
ἐκθειάζοντες giis ad corruptelas dęmoniacè incitantes,probra orgiis celebrantes, luctus in Deo-
rum cantica traducentes,primi deduxere homines ad ſimulachra,atque adeò lapi-
dibus & lignis,hoc eſt,imaginibus & adumbrationibus,agreſtem gentis excitaue-
re conſuetudinem: illam verè pulchram libertatem,eorum qui ſub cœlo vitam ege-
runt,canticis & carminibus in extremam redigentes ſeruitutem. Sed non talis eſt
meus cantor,ſed venit paulò poſt diſſoluturus acerbam ſeruitutem dæmonum ty-
rannidem obtinentium: ad ſuaue autem & benignum religionis & pietatis in De-
um iugum nos traducens,in cœlum rurſus euocat eos qui humi ſunt abiecti. Solus
quidem certè ex iis qui vnquam fuerunt, difficillimas feras, homines manſuefecit. B
Volucres quidem,eos qui ex ipſis ſunt leues:ſerpentes verò,eos qui deceptores: &
leones,eos qui ſunt animoſi & ad iram concitati: ſues autem,eos qui ſunt volupta-
ti dediti: lupos autem, eos qui ſunt rapaces, lapides autem & ligna ſunt inſipien-
tes.Pręterea autem lapidibus quoque eſt inſenſilior homo qui eſt tinctus ignoran-
tia.Teſtis nobis accedat vox prophetica,veritati concinens, quæ miſeretur eorum
Matth.3. qui ſunt contriti in ignorantia & amentia. POTENS eſt enim Deus ex his lapidi-
bus ſuſcitare filios Abrahæ,qui miſeratus multam inſcitiam & cordis duritiem eo-
rum qui lapiduerunt aduerſus veritatem,excitauit ſemen pietatis in Deum, virtu-
tem ſentiens,ex lapidibus illis,nempe Gentibus quæ crediderunt lapidibus. Rurſus
ergo quoſdam virulentos impoſtoreſque ac ſimulatores,iuſtitiæ inſidiantes,appel- C
Luc.3. lauit genimina viperarum.Sed horum quoque ſerpentium ſi quis pœnitẽtia ductus
fuerit, Verbum lubens ac ſua ſponte ſequens,homo Dei efficitur. Alios autem alle
Matth.7. goricè dicit lupos pellibus ouium indutos,eos innuens qui in forma hominum ſunt
rapaces. Has ergo omnes immaniſſas feras & tales lapides, ipſe cœleſtis cantus
Ad Tit.3. in manſuetos homines transformauit. ERAMVS enim, eramus nos quoque ali-
quando inſipientes,inobedientes,errantes,ſeruientes voluptatibus, & cupiditati-
bus variis,in malitia & inuidia degentes,odibiles,nos inuicem odio habentes,vt ait
ſcriptura Apoſtolica.Quando autem benignitas & humanitas apparuit Seruatoris
noſtri Dei,non ex operibus in iuſtitia quæ fecimus nos,ſed ſecundum ſuam miſeri D
cordiam nos ſaluos fecit. Vide quantum potuerit nouum Canticum. Homines ex
lapidibus, & homines fecit ex feris.Ii autem qui erant alioqui vt mortui, qui eius
quæ verè eſt Vita non erant participes,poſtquam cantici ſolùm fuerunt auditores,
reuixerunt. Hoc tibi & vniuerſum numeroſè concinneque exornauit, & elemen-
torum diſſenſionem in ordinem redegit conſonantiæ,vt ei totus mundus fieret har
monia.& mare quidem dimiſit ſolutum,ei autem vt terram inuaderet prohibuit,
terram autem rurſus ſtabilem & ſolidam effecit, quæ ferebatur, & ei mare termi-
num præfixit.Iam verò ignis quoque vehementiam aëre emolliit, veluti Doricam
harmoniam Lydia attẽperans,& ſæuam aëris frigiditatem ignis amplexu leniit, hos
extremos vniuerſorum ſonos numeroſè & concinnè contemperans. Atque incor- E
ruptum quidem hoc canticum,vniuerſorum firmamentum,& harmonia omnium,
à mediis ad fines,& ab extremis extenſum ad media, concinnauit hoc vniuerſum,
Geneſi.4. non ex muſica Thracia,quę eſt Tubal muſicæ ſimilis,ſed ex paterna Dei voluntate,
quam Dauid admiratus eſt. Qui autem ex Dauid ortus eſt,& ante ipſum fuit, Dei
Verbum, lyram quidem & citharam inſtrumenta inanima deſpiciens, cum hunc
mundum, atque etiam paruum mundum, nempe hominem, & eius animam cor-
pus ſancto Spiritu concinnaſſet, pſallit Deo per inſtrumentum multarum vocum,
& huic inſtrumento,nempe homini,canit. Tu enim es cithara,& tibia, & templum
meum,cithara propter harmoniam,tibia propter ſpiritum, templum propter ver-
bum,vt illa quidem reſonet, hæc verò inſpirent,templum autem contineat Domi- F
num,Dauid certè Rex citharœdus,cuius paulo antè meminimus,qui adhortabatur
2.Regum.8. ad veritatem,dehortabatur autem ab idolis, longè quidem aberat vt ipſe laudaret
ἐνεργουμένῳ dæmones, qui vera muſica ab ipſo expellebantur, qua Saule à dæmone vexato,
ille

A ille ſolummodo canens eum curauit. Pulchrum ſpirans inſtrumentum, Dominus hominem fecit ad ſuam imaginem. Certè ipſe quoque eſt Dei concinnum & aptum inſtrumentum & ſanctum, Sapientia ſupermundana, verbum cœleſte. Quidnam ergo vult inſtrumentum, Dei verbum, Dominus, & nouum canticum? Patefacere oculos cæcorum, & aperire aures ſurdorum, & qui pedibus claudicant vel errant, ad iuſtitiam deducere, Deum inſipientibus hominibus oſtendere, interitum compeſcere, mortem vincere, inobedientes filios patri reconciliare. Benignum Dei inſtrumẽtum, Dominus, miſeretur, caſtigat, hortatur, admonet, conſeruat, cuſtodit, & doctrinæ mercedem ex redundanti quadam copia, nobis regnum cœlorum promittit, Cautè legendũ·
B hunc ſolum fructum percipiens ex nobis, quòd ſalui ſumus. Vitium enim hominum paſcitur interitu, veritas autem, ſicut apis, nulli ex iis quæ ſunt detrimentum afferens, propter ſolam ſalutem hominum exultat. Habes ergo promiſſionem, habes benignitatem, euade gratiæ particeps, & meum ſalutare canticum ne ita exiſtimes eſſe nouum, vt vas, vel domum: erat enim ante Luciferum, & in principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Eſt autem vetus error, res noua verò apparet veritas. Siue ergo veteres Phryges docent fabuloſæ capræ, ſiue rurſus Arcades, qui eos ante Lunam fuiſſe deſcribunt poëtæ. Siue rurſus Aegyptios, ii qui hanc primam apparuiſſe terram, Deoſque & homines ſomniant. Sed nullus eorum fuit ante hunc mundum. Nos autem ſumus ante mundi conſtitutio- Ioan.1. Herodotus.
C nem, qui eo quòd eſſe oporteret, in ipſo prius Deo ſumus geniti. Dei verbi ſumus nos figmenta ratione prædita, per quem priſci ſumus, quoniam in principio erat Verbum. Sed quoniam Verbum quidem erat ab alto petita origine, diuinum vniuerſorum principium & fuit & eſt. Quia autem nunc nomen accepit olim ſanctificatum, poteſtate dignum, Chriſtus, nouum mihi vocatum eſt canticum. Hic ergo Verbum Chriſtus, et vt nos olim eſſemus, erat enim in Deo, & vt bene eſſemus, cauſa fuit. Nunc autem apparuit hominibus hic ipſe Verbum, qui ſolus eſt ambo, Deus & homo, & eſt nobis omnium cauſa bonorum, à quo edocti rectè viuere, ad vitam æternam tranſmittimur. Nam vt ait diuinus ille Domini Apoſtolus, Gratia Dei ſalutaris omnibus hominibus apparuit, docens nos vt abne- Ad Tit.2.
D gantes impietatem & ſęcularia deſideria, moderatè & iuſtè & piè viuamus in hoc ſęculo, expectantes beatam ſpem & aduentum gloriæ magni Dei & ſeruatoris noſtri Ieſu Chriſti. Hoc eſt canticum nouum, aduentus qui nunc refulſit in nobis, verbi qui erat in principio & prius fuit. Apparuit autem nuper, qui prius erat Seruator, apparuit qui eſt, in eo qui eſt, quoniam Verbum qui erat apud Deum, Doctor apparuit, per quem omnia ſunt fabricata. Verbum, qui cum eo quod finxit, vitam ſimul præbuit in principio, vt opifex, bene viuere docuit, cum apparuiſſet vt magiſter, vt poſtea ſemper viuere ſuppeditaret vt Deus. Ille autem non nunc quidem primum miſertus eſt noſtri erroris, ſed ab ipſo altè petito principio, nunc autem cum iam perir emus, apparens conſeruauit. Maligna enim & ſerpens belua, oculos præſtringens
E redigit in ſeruitutem, & in hodiernum vſque diem homines affligit, barbarorum ritu, vt mihi videtur, puniens, qui dicuntur cadaueribus alligare captiuos, donec cum ipſis quoque putreſcant. Hic ergo malus tyrannus & draco, quoſcunque ab ortu ſibi potuerit vendicare, lapidibus & lignis & imaginibus, & aliquibus eiuſmodi ſimulachris, miſero ſuperſtitionis vinculo, viuos, vt dicitur, adducens, vnà cum eis ſepelit, donec vnà cum eis interierint. Quamobrem, vnus enim eſt ſeductor, qui ab initio quidem Euam, nũc autem alios quoque iam homines ad mortem adducit, vnus & idem eſt nobis adiutor & opitulator Dominus, à principio quidem propheticè præſignificans, nunc autem iam etiam apertè ad ſalutem adhortans. Fugiamus ergo, præcepto parentes Apoſtolico, principem poteſtatis aëris, ſpiritus, qui nunc opera-
F tur in filiis diffidentiæ, & ad Seruatorem Dominum accuramus, qui & nunc & ſemper adhortatur ad ſalutem, per prodigia & ſigna, in Aegypto, in deſerto, & per rubum, & per eam, quæ humanitatis gratia, Hebræos ancillæ inſtar ſequebatur, nubem. Atque hoc quidem metu adhortabatur eos qui erãt duro corde. Iam verò etiã Ephe.2. ἀπειθείας incredulitatis.

per Moſem omnibus ſapientiæ numeris abſolutum, & veri amatorem Eſaiam, & A
omnem chorum propheticum, magis ex ratione, ad rationem ſeu Verbum conuertit eos qui habent aures, & alicubi quidem maledictis inceſſit, alicubi verò etiam minatur, & nonnullos quidem deflet homines, nonnullis verò canit, quemadmodum bonus Medicus, corporum ægrotantium, alia quidem effingens cataplaſmatibus, alia verò leuigans, alia autem exhauriens, alia autem ferro quoque diuidens, alia autem vrens, & nonnunquam etiam ſecans, ſi quâ ratione fieri poſſit vt præter partem vel membrum poſſit homo ſanari. Multiplices quidem habet Seruator voces & modos ad ſalutem hominum, minans admonet, maledicens conuertit, deflens miſeretur, pſallens per rubum loquitur, quoniam illi ſignis egebant & prodigiis, & B
igne terret homines, ex columna flammam accendens, quod eſt ſimul gratiæ & timoris indicium: ſi obedieris, lucem. Si non obedieris, ignem. Quoniam autem & columna & rubo caro eſt pretioſior, Prophetæ poſt illa loquuntur. Ipſe eſt Dominus loquens in Eſaia, ipſe in Helia, ipſe in ore Prophetarum. Quòd ſi tu non credis Prophetis, fabulam autem eſſe exiſtimas, & viros, & ignem, ipſe tibi loquetur Dominus. Qui cum in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe æqualem Deo. Se-
Ad Philip. 2. ipſum autem exinaniit miſericors Dominus, hominem ſeruare cupiens. & ipſe iam tibi Verbum euidenter loquitur, ægrè ferens incredulitatem. Ego certè loquor, Dei Verbum factus homo, vt tu quoque diſcas ab homine quanã tandem ratione homo efficiatur Deus. Deinde annon abſurdũ, ò amici Deum quidẽ ſemper nos adhortari C
ad virtutẽ, nos autẽ recuſare vtilitatẽ, & differre ſalutem? Annon Ioãnes quoque ad hortatur ad ſalutem, & eſt vniuerſum vox exhortatoria? Eum ergo rogemus, quiſnã tu es ex hominibus? Heliam quidem ſe non eſſe dicet: Chriſtum autem eſſe negabit, vocem autem eſſe fatebitur clamantem in deſerto. Quis eſt ergo Ioannes? Vt eum vtcunque exprimam, liceat dicere, vox Verbi adhortatoria, clamans in deſerto. Quid clamas ò vox? dic nobis quoque. Rectas facite vias Domini præcurſor Ioãnes,
Eſa. 40. & vox Verbum præcurrit, vox adhortatoria, præparans ad ſalutem, vox adhortans
Ioan. 1. ad hæreditatem cœlorum, per quam ſterilis & deſerta non eſt amplius infertilis. Hanc mihi fœtus conceptionem prædixit vox Angeli. Ille quoque vox præcurrebat Dominum, ſterilem annuncians mulierem, vt Ioannes deſertam. Per hanc ergo ver D
bi vocem, ſterilis, multos habet filios, & deſerta fert fructum. Hæ duæ voces Dominum præcurrentes, Angeli & Ioannis, mihi quidem ſignificant ſalutem repoſitam, nempe quòd cum hoc Verbum apparuerit, bonæ prolis fructum recepturi ſimus, vitam æternam. Has ambas itaque voces ſimul Scriptura colligens, totum aperit. AVDIAT quæ non parit, erumpat vocem quæ non parturit, quòd ſunt plures filii deſertæ, quàm eius quæ habet virum. Virum nobis annunciabat Angelus, nos adhortabatur Ioannes vt agricolam cogitaremus, virum quæreremus. Eſt enim hic vnus &
Eſa. 54. idem vir ſterilis mulieris agricola deſertæ, qui diuina impleuit virtute & ſterilem & deſertam. Quia enim ingenuæ multi ſunt filii, carebat autem liberis propter incredulitatem, quę multos ab initio habuit filios, mulier Hebræa: ſterilis accipit virum, & deſerta agricolam. Deinde illa quidem, fructuum, hæc verò fidelium, ambæ E
autem matres per Verbum. Infidelibus autem in hodiernum vſque diem & ſterilis & deſerta relinquitur. Ioannes quidem præco Verbi, ea vtique ratione adhortabatur, paratos eſſe ad Dei Chriſti aduentum, & id erat quod tacitè ſignificabat Zachariæ ſilentium, expectans fructum Chriſti præcurſorem, vt Verbum lux veritatis,
Luc. 1. Propheticorum ænigmatum myſticum abſoluat ſilentium, factus Euangelium. Tu autem ſi Deum verè videre deſideras, ſis particeps piaculorum quæ Deo conueniunt, non ramorum lauri, & quorundam ſertorum factorum ex lana & purpura, ſed iuſtitia redimitus, & continentię foliis contectus, ſedulò Chriſtum quæras:
Ioan. 11. EGO inquit, ſum oſtium, quod diſcere oportet iis qui voluerint Deum intelligere, F
vt nobis omnes ſimul portas cœlorum aperiat. Sunt enim rationales rationis ſeu
Matth. 11. Verbi portæ, quæ aperiuntur claue fidei. Deum nemo nouit niſi filius, & cui filius reuelauerit. Bene autem ſcio quòd qui clauſam portam tunc aperit, reuelat poſtea ea quæ

A ea quæ ſunt intus,& oſtendit ea quæ nec prius poterant cognoſci,niſi ab iis qui per Chriſtum ambulaſſent,per quem ſolum Deus cernitur. Impia ergo adyta ne inueſtigetis,nec barathrorum ora præſtigiis plena,aut Lebeten Theſprotæum,aut tripodem Cirrhæum,aut æs Dodonæum. Gerandryon autem arenis deſertis honoratum,& quod illic eſt oraculum,quod cum ipſa quercu emarcuit,anilibus fabulis relinquatis. Silentio quidem certè mandatus eſt fons Caſtalius,& alius fons Colophonis,& alia ſimiliter perierunt fluenta diuinatoria,quæ certè faſtu plena, ſero quidem,tandem tamen conuicta ſunt,vt quæ vnà cum ſuis effluxere fabulis. Narra nobis alius quoque diuinationis, vel inſanæ potius vanitatis oracula, Clarium,Py-
B thium,Didymeum,Amphiaraum,Apollinē Amphilochum. Quòd ſi velis, & monſtrorum inſpectores,augures,& aruſpices,& ſomniorum coniectores vnà cum eis conſecra. Ad Pythium autem adductos ſimul ſtatue [c] aleuromantes & crithomantes, & eos qui adhuc apud multos ſunt in honore, ventriloquos. Iam verò adyta Aegyptiorum,& necromantiæ Ethruſcorum,demandentur tenebris. Sunt hæc verè inſana hominum infidelium commenta. Ad harum præſtigiarum mercaturæ ſocietatem adducuntur capræ,quæ ſunt ad diuinationem exercitatæ:& corui,qui ab hominibus docentur dare reſponſa. Quid tibi recenſeam myſteria? Non propalabo quidem,vt aiunt olim Alcibiadem,ſed per Verbum veritatis, præſtigias quæ in eis latent rectè aperiam,& eos qui veſtri Dii vocantur,quorum ſunt ſacra myſtica,tan
C quam in vitæ ſcena,veritatis contemplatoribus in medium proferam & euoluam. Dionyſum Mænolen orgiis Bacchi celebrant,crudarum carnium eſu ſacram agentes inſaniam,& cæſarum carnium peragunt diuiſionem,coronati ſerpentibus,vlulantes Euam,Euam illam per quam error eſt conſecutus, & ſignum Bacchicorum orgiorum eſt ſerpens myſteriis initiatus. Iam verò ſi accurata vox ſpectetur Hebraica,nomen Heuia aſpiratum,exponitur ſerpens fœmina. Ceres autem & filia Proſerpina iam in ſcena actus factæ ſunt,erroremque,& raptum, & earum luctum Eleuſis illuſtrat facibus. Mihi autem videtur oportere dare etymologiam horum vocabulorum orgia,& myſteria. Orgia quidem dicuntur ἀπὸ τῆς ὀργῆς hoc eſt ab ira Cereris in Iouem. Myſteria autem ἀπὸ τοῦ μύσους hoc eſt ab execratione & abomi-
D natione quæ accidit circa Dionyſum. Quòd ſi etiam à Meonte quodam Attico, quem dicit Apollodorus interiiſſe in venatione,nulla eſt inuidia veſtra myſteria ſe pulchri honore eſſe affecta. Poſſunt autem aliter quoque intelligi μυστήρια quaſi μυθήρια literis ex aduerſo ſibi reſpondentibus, θηρεύουσιν id eſt,venantur enim,ſi vllæ aliæ,huiuſmodi quoque fabulæ,ex Thracibus,maximè barbaros:ex Phrygibus, amentiſſimos:ex Græcis, ſuperſtitioſos. Pereat ergo,qui huius fraudis fuit princeps & auctor hominibus,ſiue [d] Dardanus, qui matris Deorum oſtendit myſteria, ſiue Eetion,qui Samothracum ſuggeſſit Orgia & ſacra myſtica ſiue Phryx ille Midas,qui didicit ab [e] Odryſo,deinde iis qui eius parebant ditioni,fraudem tradidit artificioſam. Non enim Cyprius inſularis Cinyras mihi vnquam perſuaſerit,libidino
E ſa quæ circa Venerem fiebant orgia,auſus ex nocte diei tradere,dum meretricem ciuem vellet in Deos referre. Melampodem autem filium Amythaonis,alii dicunt ex Aegypto in Græciam tranſtuliſſe feſtum Cereris,luctum qui laudibus celebratur. Hos ego dixerim fuiſſe principes & auctores impiarum fabularum, & patres pernicioſæ ſuperſtitionis,qui vitii & corruptelæ ſemen in vita ſeminarunt,myſteria.

Iam verò,tempus enim eſt,conuincam hæc veſtra orgia,eſſe plena fraude & præſtigiis,& ſi myſteriis eſtis initiati,has veſtras fabulas quæ in honore habentur magis ridebitis. Apertè autem dico quæ ſunt occulta,non erubeſcens dicere ea quæ nō pudet vos adorare. Quæ ergo ex ſpuma & in Cypro eſt genita,Cinyræ amica, Venerem dico, quæ φιλομμειδής dicitur, quòd exorta ſit ἐκ μηδέων hoc eſt ex genitalibus, Cinyras fuit Rex Cypri.
F ex ſalacibus,inquam,illis genitalibus,quæ cœlo abſciſſa ſunt,quæ poſt abſciſſionem fluctui vim attulerunt,tanquam libidinoſis veſtris partibus dignus, fructus ſit Venus in ſacris myſticis. Marinæ huius voluptatis generationis indicium, ſalis pugillus & [f] Phallus traditur iis qui in hac mœchandi arte ſunt initiati. Nummum autem Veneris myſteria.

ei efferunt ii qui initiantur, vt amicæ amatores. Cereris autem myſteria, ſunt Iouis A
cum matre venerei cõgreſſus, & ira, neſcio quid deinceps dicam, matris an vxo-
ris Cereris, qua de cauſa dicitur appellata eſſe [g] Brimo, Iouis preces, & potus bilis, &
cordis euulſiones & dictu nefandæ operationes. Hæc myſtica ſacra peragunt Phry
ges Atthidi & [h] Cybelæ & Corybantibus. Hoc quoque iactarunt, quod cum Iupi-
ter ab ariete geminos euuſiſſet coleos, iecit in medium ſinum Cereris, de violento
congreſſu falſum pendens ſupplicium, vt qui ſeipſum vtique excidiſſet. Hæc ſym-
bola huius initiationis ſatis ſuperque adaucta, ſatis ſcio vobis riſum eſſe motura,
etiam ſi vobis non veniat in mentem ridere, eo quòd refellamini. Ex tympano co-
medi, ex cymbalo bibi, temperatum attuli, ingreſſa ſum thalamum, an non probra B
ſunt hæc ſymbola? non ridicula myſteria? Quid autem ſi etiam reliqua adiecerim?
Vterum quidem gerit Ceres, nutritur autem Proſerpina. Rurſus autem hic Iupi-
ter qui genuit, coit cum Proſerpina ſua filia poſt matrem Cererem, oblitus prioris
ſceleris. Pater & corruptor puellæ Iupiter, & coit factus Draco, conuictus quiſnã
eſſet. [i] Sabaziorum certè myſteriorum ſignum eſt iis qui initiantur, Deus qui ſinum
peruadit. Eſt autem iis Draco qui extrahitur à ſinu eorum qui initiantur, euidens
argumentum Iouis incontinentiæ. Parit autem Proſerpina quoque filium taurina
εἰδωλικός ſpecie. Certè, ait quidam Poëta cultui idolorum deditus, taurus pater Draconis, &
pater tauri Draco. In monte occultum bubulcus ſtimulum. Bubulci, vt exiſtimo, ſti
mulum, ferulam illam pulchram efficiens, quam Bacchi circumagunt. Vis etiam ti- C
bi narrem quomodo flores collegerit [k] Proſerpina, eiuſque calathum & raptũ à Plu
tone, & hiatum terræ, & ſues Eubulei quæ deuoratæ fuerunt à Deabus? Propter
quam cauſam, in Theſmophoriis ſacrificantes, expellunt porcos. Huius fabulæ diẽ
μεγαρίζοντες feſtum mulieres variè concelebrant, Theſmophoria, Scirophoria, multis modis ra
ptum Proſerpinæ tragicè decantantes. Dionyſi enim myſteria ſunt planè inhuma-
na, quem cum eſſet adhuc puer, motu qui fit in armis, Curetibus choream ducenti
bus, dolo autem ſubeuntibus Titanibus, puerilibus quibuſdam ludis deceptum hi
decerpſerunt Titanes, cum adhuc eſſet infans, vt myſterii Poëta dicit Orpheus
Thracius.

[l] *Pinea nux, trochus, & qui flectunt membra mouentque*
Ludi, & quæ Heſperides miſerunt aurea mala, D

Inutilia autem huius myſterii ſymbola non fuerit inutile ad ea condemnanda ad-
ducere, talus, ſphera, nux pinea, mala, trochus, ſpeculũ, vellus. Atque Minerua qui
dem quæ Dionyſi cor ſuſtulit, appellata eſt Pallas ἀπὸ τοῦ πάλλειν id eſt à vibrando ſeu
torquendo, eo quòd cor vibret ac torqueat. Titanes autem qui ipſum etiam diſcer
pſerunt, cum quendam lebetem tripodi impoſuiſſent, Dionyſi membra iniicien-
tes, ea prius coxerunt, deinde confixa verubus Vulcano impoſta tenebant: Iupi-
ter autem eum poſtea apparuiſſet, ſiquidem Deus erat, vt qui aſſarum carnium ni
dorem forte ſenſiſſet, cuius præmii ſe eſſe participes veſtri Dii confitentur, Tita-
nes punit fulmine, & membra Dionyſi filio Apollini ſepelire præcipit. Ille autem, E
non fuit enim Ioui inobediens, deferens in Parnaſſum, deponit illic cadauer lace-
rum. Quòd ſi etiam Corybantum velis Orgia conſiderare, Ii cum tertium fratrem
occidiſſent, caput mortui purpura contexerunt, & coronatum ſepelierunt, feren-
tes in clypeo æneo ad radicem montis Olympi. Et hæc ſunt, vt in ſumma dicam,
myſteria, cædes & ſepulchra. Horum autem Sacerdotes, quos Anactoteleſtas vo-
cant iis quibus vocare curæ eſt, ad calamitatem quędam monſtra afferunt, prohi-
bentes apium cum totis radicibus in menſa apponere, Putant enim ex Corybanti-
co qui effluxit ſanguine, enatum eſſe apium. Sicut certè mulieres etiam quę [m] The
ſmophoria celebrant, à mali Punici granorum eſu ſe abſtinent, exiſtimantes ex gut-
tis ſanguinis Dionyſi germinaſſe mala Punica. Cabeiros autem appellantes Cory- F
bantes, mortem quoque Cabiricam annunciant. Hi enim duo fratricidæ, cum ci-
ſtam ſuſtuliſſent in qua repoſitum erat pudendum Dionyſi, eam vexerunt in E-
thruriam, egregiarum mercium mercatores, & ibi habitarunt cum eſſent exules,

A venerabilem pietatis doctrinam,pudenda & ciſtam colendam cōmendantes Ethru
ſcis,propter quam cauſam non improbabiliter volunt nonnulli Dionyſium vocari
Atim,vt qui ſit priuatus pudendis. Et quid mirum ſi Ethruſci barbari in tam tur
pes incidant affectiones,cum etiam Athenienſibus & aliis Gręciæ,pudet me vel di
cere, probro ac dedecore plena ſit Cereris fabula. Cum enim erraret Ceres ad
quærendam filiam Proſerpinam,circa Eleuſinem (is eſt autem locus Atticę) defa
tigatur,& mœrore affecta ſedet ſuper [n] puteum. Hoc in hodiernum vſque diem
prohibetur iis qui initiantur, ne videantur ii qui ſunt initiati myſteriis, imitari
eam quæ lugebat.Tūc autem habitabant Eleuſinem Terrigenæ, ſeu terræ filii.Eo
B rum nomina ſunt Baubo & Dyſaules & Triptolemus. Præterea autem Eumolpus
& Eubuleus, Triptolemus erat bubulcus:paſtor autem Eumolpus : vpilio autem
Eubuleus, à quibus, Eumolpidarum, & hoc ſacra enuncians Præconum genus,
Athenis effloruit.Baubo autem (neque enim me continebo quin dicam) cum Ce
rerem hoſpitio excepiſſet, ei confectum potum porrigit.Cum ea autem recuſaret
accipere,& non vellet bibere,vt quæ lugeret,ęgrè ferens Baubo vt quæ fuiſſet de-
ſpecta,pudenda aperit,& ea Deæ oſtendit.Ceres autem delectatur viſione,& vix
tandem potum accipit,exhilarata ſpectaculo.Hæc ſunt arcana Athenienſium my
ſteria.Hæc etiam deſcribit Orpheus.Adducam autem tibi ipſos verſus Orphei, vt
habeas illum ipſum myſtagogum teſtem impudentiæ.

C *Sic dixit, ueſtes tollens, omnemque figuram*
Corporis oſtendit turpem, puerilique Iacchus
Tunc ætate fuit, gremio à quo eſt dextera Baubus
Ridente immiſſa, ipſa hilari ſed tunc Dea mente
Subriſit, uarium uas quod potumque tenebat
In ciſta accepit.

Eleuſiniorum myſteriorum ſignum eſt,Ieiunaui,potum confectum bibi, ex ciſta
accepi.poſtquam feci,depoſui in calathum,& ex calatho in ciſtam,pulchra quidem
hæc ſunt ſpectacula & Deæ conuenientia. Digna quidem certè nocte myſteria &
igne,& qui magno,vel potius vano eſt animo,populo Erechthidarū, atque etiam
D aliis Græcis,quos quidem vita functos ea manent quę ne ſperant quidem.His qui-
dem vaticinatur Heraclitus Epheſius,his,inquam,noctiuagis,Magis Bacchis, My
ſtis,his poſt mortem minatur,his ignem vaticinatur.Iis enim quę ex hominum ſen
tentia myſteria exiſtimantur, prophanè initiantur, ſunt enim ea lex vana & opi-
nio,& ſunt Draconis myſteria,fraus quædam,quæ verè prophana colit ſacra,& ad
execranda ſacramenta adulterina exhortatur religione. Quales autem ſunt ciſtæ
eorum myſticæ? Oportet enim ſancta eorum reuelare,& arcana enunciare. An nō
ea ſunt ſeſamides & pyramides,& lana bene laborata, libaque multis diſtincta vm
bilicis,ſaliſque pugilli,& Draco orgium Dionyſi° Baſſari? An non mala Punica,at
que etiam corda,ferulæ,& hederę,& præterea placentæ,& papauera?Hęc ſunt eo
E rum ſancta.Quin etiam Themidis arcana ſymbola, origanū,lucerna,enſis, pecten
muliebris,quem honeſtè & myſticè licet dicere, pudendum muliebre. O euiden-
tem impudentiam. Olim quidem moderatis hominibus voluptatis integumētum
erat nox ſilens.Nunc autem iis qui initiantur eſt incontinentiæ ſacra nox loquens,
& ignis qui lucet in facibus,vitia & animi perturbationes arguit.Extingue ignem
ò Sacerdos.Reuerere lampades ò tu qui faces geris,tuum Iacchum lux arguit.Con
uertere,cela nocte myſteria, & orgia honorentur tenebris. Ignis non diſſimulat,
& arguit,& punit quæ iubetur. Hęc ſunt impiorum, & qui ſunt planè ſine Deo,
myſteria. Impios autem eos & ſine Deo iure voco,qui eum quidem qui eſt verè
Deus ignorauerunt,puerum autem qui diſcerpitur à Titanibus,& lugentem mu
F lierculam,& partes re vera præ pudore minimè dicendas impudenter colunt.Du-
plicique tenentur impietate,priore quidem,qua eum qui eſt Deus ignorant, eum
qui verè eſt Deus non agnoſcentes. Altera & ſecunda,qua per eum errorem eos
qui non ſunt vt qui ſint exiſtimant,& eos Deos nominant qui verè non ſunt, imò

Ephe.2. verò qui ne ſunt quidem, ſed ſolũ nomen obtinent. Propterea certè nos quoque ar A
guit Apoſtolus: ET eratis, dicens, alieni à teſtamentis promiſſionis, ſpem non ha-
bentes, & ſine Deo in mundo. Multa bona Regi Scytharum eueniant, quicũque
fuerit Anacharſis. Is ciuem ſuum, qui matris Deorum ſacra quæ fiunt apud Cyzice
nos in Scythia imitabatur, & tympanum perſtrepens, & cymbalum reſonans, vt
[p]Menagyrtes aliquis, collo appenſum habebat, ſagittis confodit, vt qui & ipſe effœ
minatus euaſiſſet apud Græcos, & [q] fœmininum morbum alios Græcos doceret.
Qua de cauſa, nullo enim modo celandum eſt, venit mihi in mentem admirari, quo
nam modo [r] Euemerum Agrigentinum, & Nicanorem Cyprum, & [ſ] Diagoram,
& Hipponem Melium, & illum poſt hos Cyrenæum, cui nomen erat Theodorus,
& multos alios, qui moderatè ac continenter vixerunt, & reliquis hominibus acri B
us hunc de Diis iſtis errorem perſpexerunt, impios & ἀθέους hoc eſt abſque Deo,
cognominarunt, etiamſi veritatem ipſam non conſiderauerint, ſed errorem qui-
dem certè ſuſpicati ſint, quod quidem non paruum exoritur ſemen ad excitandam
ſcintillam intelligẽtiæ veritatis. Ex quibus, vnus quidem præcipit Aegyptiis, ſi exi
ſtimatis Deos, ne ipſos lugeatis, neque plangatis. Si autem lugetis, ne eos Deos eſſe
putetis. Alter verò cum Herculem ex ligno cepiſſet efformatum, aliquid autem do
mi forte coquebat, vt eſt veriſimile, age ò Hercules, inquit, nũc iam tempus eſt, vt
ſicut Euriſtheo nobis quoque in hoc tertiodecimo decertãdo certamine inſeruias,
idque Diagoræ pares, & ipſum tanquam lignum in ignem iniecit. Extrema itaque C
Deut. 23. ignorantiæ, ſunt impietas & ſuperſtitio, extra quæ ſtudendum eſt manere. Non vi
des Moſem, ſacrũ veritatis interpretem iubentem vt Eunuchus, & cui ſunt execta
virilia, nõ ingrediatur in eccleſiam? & præterea is qui natus eſt ex meretrice? Signi
ficat autem per priores quidem mores impios, diuina virtute & genitali priuatos,
per reliquum autem tertium, eum qui pro vno ſolo qui eſt Deus, multos falſo nomi
ne Deos ſibi adſcribit, ſicut is qui natus eſt ex meretrice, multos adſcribit ſibi pa-
três, propter veri patris ignorationem. Erat autem quędam antiqua, naturaliter ho
minibus ingenerata, cum cœlo ſocietas, ignoratione quidem obſcurata, ſed quæ ta
men repente ex tenebris exilit & emicat, vt illud ab aliquo dictum eſt.

Hunc ne uides qui ſuprà infinitum æthera, D
Vlnis ſuis terram humidisque continet,
Cui terra currus, & edes terreſtria.
Quiſnam tu ſis [t]*conijcere eſt difficile.*

Et quæcũque huiuſmodi alia canunt Poëtæ. Peruerſæ autem ſententiæ, & quæ de
clinarunt à recta, verè pernicioſæ, hominem, qui eſt planta cœleſtis diuerterunt à
cœleſti videndi ratione, & humi proſtrauerunt, perſuadẽtes humanis figmentis at
tendere. Alii enim ſtatim in cœlo contemplando decepti, & ſoli viſui credentes,
motus aſtrorum contemplantes, admirati ſunt, & Deos eſſe cenſuerunt, aſtra De-
os, nempe θεοὺσ ἀπὸ τοῦ θεῖν hoc eſt à curſu nominantes, & Solem adorarunt, vt Indi:
& Lunam, vt Phryges. Alii autem, eorum quæ ex terris naſcũtur mites fructus car E
pentes, Cererem frumentum, vt Athenienſes: & Dionyſium vitem, vt Thebani, ap
pellauerunt. Alii cum conſideraſſent vitii pœnas, eas in Deos referunt, adorantes
pœnas & calamitates. Hinc Furias & Eumenidas, & quos παλαμναίουσ & προτροπαίουσ
vocant ceu auerruncatores & malorum depulſores, & præterea ἀλάστορασ id eſt
cacodæmones ſeu malos genios, finxerunt Poëtæ ſcenici. Iam verò quidam ex Phi
loſophis ipſi quoque poſt Poëticos, earum, quæ ſunt in nobis affectionum, figuras
& ſimulachra conſtituunt, nempe metum, & amorem, & gaudium, & ſpem, ſicut
certè priſcus quoque [u] Epimenides, qui contumeliæ & impudentię Athenis erexit
altaria. Alii autem ex iiſdem rebus impulſi, ab hominibus in Deos referũtur, & in-
ſtar corporis effinguntur, Iuſtitia quædam, & Clotho, & Lacheſis, & Atropos, & F
αὔξω ab augendo. Parca, & Auxo & Thallo, Atticæ. Sextus eſt modus introducendæ & acquirendæ
θάλλω a germinando. Deorum deceptionis, quo Deos numerant duodecim. Quorum etiam Theogo-
niam, ſeu Deorum ortum, canit Heſiodus, & quæcũque de Diis Theologicè diſſe

rit

A rit Homerus.Reſtat poſtremus (ſunt enim hi omnes ſeptem modi) qui proficiſcitur à diuino in homines beneficio.Nam cum beneficio afficientem Deum non intelligerent,effinxerunt quoſdam Seruatores,Caſtorem & Pollucem,& Herculem ἀλεξίκακον ideſt, in malis adiutorem, & medicum Aeſculapium. Hæ quidem ſunt lubricæ & exitioſæ à veritate digreſſiones,quæ hominem à cœlo detrahunt, & in barathrum peſſundant. Volo autem vobis quales eſſent ipſi Dii, & quinam eſſent, [a]ad viuum oſtendere,vt tandem ab errore ceſſetis,rurſus autem in cœlum reuertamini.Eramus enim nos quoque aliquando filii iræ ſicut etiam reliqui. Deus autem cum diues eſſet in miſericordia,per multam ſuam dilectionem qua dilexit nos,cùm iam eſſemus mortui delictis,cum Chriſto conuiuificauit.Viuens enim Verbum,& Ephe. 2.
B vnà cum Chriſto ſepultum,vnà cum Deo extollitur.Qui autem adhuc ſunt infideles,iræ filii nominantur,vt qui ira nutriantur.Nos non ſumus amplius iræ alumni, qui ſumus auulſi ab errore,tendimus autem ad veritatem. Ea ratione nos qui aliquando fuimus filii iniquitatis, per Verbi clementiam nunc facti ſumus filii Dei. Vos autem veſter quoque inceſſit poëta Agrigentinus Empedocles.

Difficilis nam quos cruciat ſcelerataque uita,
Non erit à miſero uobis ceſſare dolere.

Ac plurima quidem vobis de Diis ficta & fabuloſè ſunt tradita.Quæcunque autem facta eſſe reputatum eſt,ea de hominibus turpibus,& qui petulanter ac flagitioſè vi
C xerunt,ſcripta ſunt.Cum faſtu quodam & furore inceditis,& recta via relicta, per ſpinas & vepres abitis.

Cur erratis? ab humanis deſiſtite rebus.
Et miſſis noctis tenebris,apprendite lucem.

Hæc vobis præcipit Prophetica & Poëtica Sibylla,præcipit etiam Veritas, quæ harum terribilium,& ſtuporem incutientium perſonarum, aperit Deorum turbam, falsò ſuſceptas opiniones ſynonimis arguens.Ac ſunt quidem qui tres dicunt eſſe Ioues,vnum quidem,Aetheris filium in Arcadia,reliquos autem,filios Saturni.Eorum autem,vnum quidem in Creta,alterum verò rurſus in Arcadia. Sunt autem qui ponunt quinque Mineruas, vnam quidem Vulcani filiam,Athenienſem: alte-
D ram verò Nili, Aegyptiam: tertiam, Saturni, belli inuentricem: quartam,Iouis, quam Meſſenii Coryphaſiam à matre cognominârunt. Poſtremam filiam Pallantis & Titanidis filiæ Oceani,quæ patre impie ab ipſa ſacrificato,ornata fuit patris pelle,tanquam vellere.Iam verò Apollinem Ariſtoteles quidem primum Vulcani & Mineruę.Non eſt hic amplius virgo Minerua.Secundum in Creta,filium Corybantis.Tertium Iouis, & tertium Arcadem, Sileni. Is apud Arcadas appellatus eſt Nomius.Poſt hos recenſet Libyn Ammonis. Didymus autem Grammaticus ſextum his ſubiungit,filium Magnetis.Quot autem nunc quoque ſunt Apollines innumerabiles,mortales homines,opem ferentes,qui ſimiliter vocati ſunt atque illi prædicti? Quid autem ſi tibi multos dixerim Aeſculapios, vel qui enumerantur Mercu-
E rios,vel Vulcanos qui traduntur in fabulis? Num ſuperflua quædam vobis afferre videbor,qui aures veſtras his multis nominibus obruam? Sed ipſos quidem, patriæ, & artes,& vitæ,& præterea ſepulchra,eos homines fuiſſe conuincunt. Mars quidem certè,qui à Poëtis fuit vt potuit,honoratus. Il. ε

Mars Mars pernicies hominum,qui mœnia quaſſas.

Hic transfuga,qui nunc has,nunc illas partes ſequitur,& inſurgit in hoſtes,vt dicit quidem Epicharmus:erat Spartanus. Sophocles autem eum nouit eſſe Thracem. Alii autem Arcadem. Hunc autem Homerus dicit fuiſſe vinctum tredecim Il. ε menſibus.

ἀλλοπρόσαλλος ἀνάρσιος

F *Et Mars ſuſtinuit,cum Otus fortiſque Epialtes*
Hunc nati rigido uinxerunt uinculo Aloi.
Menſibus is[b] dolio tredenis uinctus aheno eſt.

Multis augeantur bonis Cares, qui canes ei ſacrificant. Scythæ autem non ceſſent

maƈtare aſinos, vt dicit Apollodorus & Callimachus. A

Phœbus hyperboreis aſino placatur in oris.

Idem autem alibi.

Phœbum maƈtati cædes deleƈtat aſelli.

Vulcanus autem quem iecit Iupiter ex Olympo à limine dio, cum in Lemnum ceci diſſet, fuit faber æris, vt qui mutilatus eſſet pedibus.

Graciles illi tibiæque fluebant.

Habes etiam Medicum, non ſolùm æris fabrum inter Deos. Medicus autẽ erat auarus, nomen eſt ei Aeſculapius. Tibi autem tuum adducam poëtam Bœotiũ Pindarũ.

Illum quoque ſubuertit præclara mercede.
Aurum quod in manibus apparuit. B
Manus autem Saturnius iaculatus per ambas,
Reſpirationem peƈtoris abſtulit ocyus.
Ardens autem fulmen illi mortem attulit.

Et Euripides.

Nam Iupiter meum peremit filium,
Cui torſit ignem in peƈtus, Aeſculapium.

Tenos, vna ex cycladibus.

Hic ergo iƈtus fulmine iacet in finibus Cynoſuridis. Philochorus autem dicit Medicum in Teno coli Neptunum, Saturnum autem ſitum eſſe in Sicilia, & eum illic fuiſſe ſepultum. Patrocles Thurius & iunior Sophocles ſcribunt de Caſtore vt Polluce, eos fuiſſe quoſdam homines morti fatiſque obnoxios. Quòd ſi cui poſſit fidem facere Homerus, audiatur quod ſcriptum eſt. C

Il. γ.

Hos autem gremio iam terra tenebat,
In Lacedæmone, eis quæ chara eſt patria tellus.

Accedat autem is quoque qui ſcripſit poëmata [c] Cypriaca.

Mortalis Caſtor, mortemque huic fata pararunt.
Immortalis erat ſed Pollux, Martia proles.

Hoc quidem effinxit poëticè. Homerus autem eſt eo fide dignior, qui dixit de vtroque Caſtore & Polluce, & qui pręterea Herculem arguit eſſe hominem.

Nanque uirum Alcidem qui inſignia faƈta ſciebat. D

Oδυ. γ

Herculem ergo ipſe quoque Homerus nouit mortalem hominẽ. Hieronymus autem philoſophus ipſius quoque corporis narrat habitum, paruum, criſpo capillo, bona firmaque valetudine. Dicæarchus autẽ [d] gracilem, neruoſum, nigrum, naſo aquilino, oculis ſublætis, fuſo capillo. Hic ergo Hercules, cum duos & quinquaginta annos vixiſſet, è vita exceſſit, per eam quæ fuit in Oeta pyram, iuſtis illi factis exequiis. Muſæ autem, quas Alcander ait genus ducere à Ioue & Memoria, & reliqui poëtę, & ſcriptores vt Deas eas habẽt & colunt, quin & totę ciuitates Muſis muſæa extruunt: eas, cum eſſent ſeruæ, emit Megacle filia Macaris, [c] Macar autem, erat quidem Rex Lesbiorum: ſemper autem contendebat cum vxore. Matris autem vicem dolebat Megaclo. Quid ni enim doleret? & Muſas has ancillas tot emit numero, [?] & Myſas vocat lingua Aeolica. Has docuit canere, & vetera facta numeroſè ad citharam cantare. Illæ verò cum cithara aſſiduè ſonarent, & pulchrè incantarent, Macara demulcebant, & eius iram ſedabant. Qua de cauſa, Megaclo, vt pro matre eis referret gratias, poſuit columnas æneas, & per omnia iuſſit ſacra honorari. Et ſunt Muſæ quidem tales. Eſt autem hiſtoria apud Myrſilum Lesbium. Audite ergo eorum qui ſunt apud vos Deorum amores, & quæ ſunt præter fidem fabulas intemperantiæ, & eorum vulnera, & vincula, & riſus & pugnas, & præterea ſeruitutes & conuiuia, & rurſus complexus, & lachrymas, & affeƈtiones, & impudicas voluptates. Voca mihi Neptunum, & chorum qui fuit ab ipſo corruptus, Amphitritem, Amymonem, Alopen, [f] Melanippem Alcyonem, Hippothoem, Chionem, & alias innumerabiles, in quibus quidem cum tot eſſent, veſtri Neptuni affeƈtiones in arƈtum cogebantur. Voca mihi etiam Apollinem. Is eſt Phœbus, & vates caſtus, & bo-

nus

A nus conſiliarius.Sed non hæc dicit Sterope,nec Arethuſa,nec Arſinoë,nec Zeuxippe,nec Prothoë,nec Marpiſſa,nec Hypſipyle.Effugit enim ſola Daphne & vatem & vitium. Et poſt omnes veniat ipſe Iupiter,veſtra ſententia hominum pater atque Deorum,qui in Venerem adeo fuit profuſus, vt omnes quidem deſideraret, ſuam autem in omnes expleret libidinem. Explebatur itaque mulieribus, non minus quàm hircus Thmuitarũ capris.Atque tua quidem ò Homere admiror poëmata. Legitur Aethuſa. Il. α.

Amauit & ciliis glaucis Saturnius ipſi,
Fuſique ambroſii Regis fluxere capilli
Vertice de ſacro, magnum & tremefecit olympum.

B Grauem ac venerabilem ò Homere effingis Iouem, & ei nutum tribuis honorandum.Sed ſi ſolum ei ceſtum ò homo oſtenderis,& Iupiter arguitur, & coma dedecore afficitur.In quantam libidinem proceſſit ille Iupiter, qui tot noctes cum Alcumena tranſegit in delitiis?Neque enim nouem noctes longę ſunt intemperanti.Rurſus autem vniuerſa vita erat breuis intemperantiæ,vt illum nobis Malorum propulſatorem ſereret,Iouis filius Hercules,verè Iouis,qui ex longa nocte gignitur, qui duodecim quidem certamina longo tempore fortiter ſuſtinuit, quinquaginta autem filias Theſtiæ vna nocte vitiauit, vt qui ſimul & adulter & ſponſus fuerit tot virginum.Non abs re ergo eum vocant poëtæ miſerum & αἰσυλόεργον id eſt perpetratorem rerum nefariarum.Longùm autem fuerit eius omnis generis adulteriã et ſtupra pueris illata recenſere. Nam nec à pueris quidem Dii veſtri abſtinuere, C vnus quidem Hylam,alius verò Hyacinthum, alius Pelopem, alius Chryſippum, alius autem Ganymedem,amantes. Hos Deos veſtræ vxores adorent,tales autem ſuos eſſe maritos vota faciant,adeò temperantes,vt ſint Diis ſimiles, ſimilia conſectantes.Tales filii veſtri conſueſcant colere. Vt etiam viri fiant, ſacram fornicationis imaginem,Deos accipientes.Sed ex Diis forte quidem ſoli maſculi feruntur in Venerem:Deæ autem fœminæ domi quælibet harum,ait Homerus, erubeſcentes Deæ propter honeſtatem videre Venerem adulteratam.Illæ autem ſe gerunt impudicè,in adulterio vehementius implicitæ.Aurora propter Tithonum,Luna Endymionem,Nereis propter Aeacum, & propter Peleum Thetis,propter Iaſonem au- D tem Ceres,& propter Adonidem Proſerpina,Venus verò propter Martem eſt probro & dedecore affecta:tranſiit ad Cinyram,et nupſit Anchiſæ, & Phaëthonti parauit inſidias, & amauit Adonidem, contendit autem cum Iunone quæ βοῶπις dicitur, hoc eſt, bouinis oculis, et cum ſe propter malum Deæ veſtibus exuiſſent, ſe permiſerunt Paſtori,iudicaturo quænam eſſet ex eis pulchra.Age verò paucis quoque obeamus certamina,& panegyricos illos ſepulchrales conuentus diſſoluamus, Iſthmia & Nemea & Pythia,& quæ ea ſequũtur Olympia. In Pythone quidem Pythius Draco colitur, et frequens ſerpentis conuentus appellatur Pythia.In Iſthmo miſerabile excrementum mare expuit,et Melicertam deflent Iſthmia. Nemeæ alii puero Archemoro iuſta facta ſunt,& funebris pueri oratio appellatur Nemea. Piſa E autem vobis, ò Græci,eſt ſepulchrum aurigæ Phrygis, & Pelopis inferiæ. Olympia ſibi vendicat Iupiter Phidiæ. Erant ergo myſteria,vt videtur,certamina, quæ ſuſcipiebantur propter mortuos,ſicut etiam oraculi reſponſa,et facta ſunt ambo publica. λόγια Sed quæ ſunt quidem in[f] Sagra myſteria,& quæ in Alimunte Atticæ,circumſcripta ſunt Athenis,mũdi autem ſunt probrum ac dedecus, & certamina & Phalli Dionyſo conſecrati,qui vitam malè occuparunt.Dionyſus enim cum cuperet deſcendere ad inferos,viam ignorabat. Pollicetur autem ſe ei eſſe dicturum quidam Proſymnus nomine,ſed non ſine mercede.Merces autem non pulchra,ſed pulchra Dionyſo.erat autem venerea gratia,merces,quam poſtulabatur Dionyſus.A Deo F autem volente hoc poſtulatum eſt,idque ei daturum pollicetur,ſi redierit, iureiurando promiſſo confirmato.Cum viam didiciſſet,abiit,rurſus rediit, non offendit Proſymnum,erat enim mortuus Amatori iuſta faciens Dionyſus, proficiſcitur ad monimentum,& muliebria patiendi vehementi tenetur deſiderio. Cum ergo ficus ramum vt cõtigit,excidiſſet,inſtar virilis membri eum efformat,& ei inſidet ramo,

faciens promiſſum mortuo. Myſticum huius quod accidit monimentum, per vrbes A
Phalli excitantur Dionyſo. Niſi enim pompam facerent Dionyſo, & canticum canerent, pudendis, inquit Heraclitus, fierent impudentiſſima. Hic eſt autem Orcus, & Dionyſus ſeu Bacchus cui inſaniunt, & cui bacchantur: non tantũ propter ebrietatem corporis, vt opinor, quàm propter probroſam ſacrorum libidinis interpretationem. Sunt ergo iure veſtri Dii tales, qui ſerui fuere vitiorum. Quinetiam eorum qui [g] Ilothes vocantur à Lacedæmoniis. Iugum ſeruile ſubiit Apollo Admeto Phæris. Hercules Sardibus Omphalæ. Laomedonti autem fuit mercenarius Neptunus & Apollo, ſicut ſeruus inutilis, qui nec libertatem quidem potuit conſequi à priori Domino. Tunc etiam muros Troiæ Phrygi ædificarunt. Non pudet autem Homerum dicere Mineruam Vlyſſi præluxiſſe, aureum lychnum tenentem in ma- B
nibus. Legimus autem Venerem, tãquam immodeſtam aliquam ancillulã, lecticam Veneri appoſuiſſe ex aduerſo adulteri, vt eum induceret ad coitum. Panyaſſis autẽ, præter hos, alios quoque plurimos Deos refert ſeruiiſſe hominibus, ſic ſcribens:

Paſſa Ceres, paſſusque inſignis Mulciber, eſtque
Paſſus Neptunus, paſſusque eſt Phœbus Apollo
Mortali ipſe ſuas operas mercede locare.
Paſſus Marsque ferox, irato à Patre coactus.

Et quæ deinceps ſequuntur. Eſt ergo his meritò conſequens, hos veſtros Deos, qui & amore languent, & animi vexantur perturbationibus, omnino inducere obnoxios humanis affectionibus. Nam mortale illis eſt corpus. Rectè autem admodum C
coniicit Homerus, introducens Venerem propter vulnus acuta & magna voce clamantem, & narrans bellicoſiſſimum Martem fuiſſe à Diomede in ventre ſauciatum. Polemo autem dicit etiam Mineruam fuiſſe vulneratam ab Ornyto. Quinetiam dicit Homerus Plutonem fuiſſe vulneratum ab Hercule, & Eleum Augeam. Iam verò Iunonem quoque coniugalem refert idem Panyaſſis fuiſſe vulneratam ab eodem Hercule in Pylo arenoſo. Soſibius autem dicit etiam Herculem fuiſſe in manu ſauciatum ab Hippocoontidis. Quòd ſi ſunt vulnera, eſt etiam ſanguis. Sanies verò poëtica quam ἰχῶρα vocant, eſt etiam ſanguine turpior. Putrefactio enim ſanguinis ſanies intelligitur. Et curationes ergo & nutrimenta quibus indigent, eis neceſſe eſt inducere. Quare & menſæ, & ebrietates, & riſus & coitus, vtpote D
quod homines venereis rebus non vterentur, nec darent operam liberis, ſed nec dormituri eſſent, ſi eſſent immortales, nullius egeni, & expertes ſenii. Fuit autem humanæ quoque menſæ particeps apud Aethiopes, inhumanæ autem & nefariæ: conuiuio à Lycaone exceptus ipſe Iupiter, humanis certè carnibus impletus non lubens. Neſciebat enim Deus, quòd Lycaon Arcas eum conuiuio excipiebat, interfectum ſuum filium ei epulandum apponeret, Nyctimo ei nomen erat. Egregius verò Iupiter, qui eſt diuinator, hoſpitalis, ſupplices exaudiens, clemens, panomphęus ſeu voces ac linguas omnium excipiens, depulſor & auerſor malorum. potius autem iniuſtus, ſceleratus, iniquus, impius, inhumanus, violentus, ſtuprator, adulter, amator. Sed tunc quidem fuit cum eſſet talis, nempe quando erat homo, nunc au- E
tem mihi videntur vobis quoque conſenuiſſe fabulæ. Iupiter non eſt amplius Draco, non cygnus, non aquila, non homo amori deditus, non volat Deus, puerorum amore non tenetur, non oſculatur, non affert vim, etſi adhuc multæ ſint pulchræ mulieres & Leda venuſtiores, & Semele formoſiores: adoleſcẽtes autem ſpecioſiores & ciuiliores Phryge bubulco. Vbi nunc eſt illa aquila, vbi verò cygnus, vbi autem ipſe Iupiter? vnà cum penna conſenuit. Non enim quòd amoribus operam dederit eum pœnitet, nec docetur eſſe moderatus & temperans. Vobis autem fabula aperitur, mortua eſt Leda, mortuus eſt cygnus, mortua eſt aquila. Quære tuum Iouem, ne ſcruteris cœlum, ſed terram. Narrabit tibi Cretenſis apud quem eſt ſepul- F
tus. Callimachus in hymnis: ſepulchrum enim, inquit, tuum ò rex, Cretes ſunt fabricati. Mortuus eſt enim Iupiter, ne ægrè feras, vt Leda, vt cygnus, vt aquila, vt homo amori deditus, vt draco. Iam verò videntur ipſi quoque qui praua imbuti ſunt ſuperſtitione,

A perſtitione, inuiti quidem, ſed tamen de Diis errorem intelligere.

Annoſa haud geniti [i] ſunt ex quercúue petráue.
Sed ſunt ex genere hominum. Paulò poſt autem
inuenientur eſſe & quercus & petræ. Agamemnonem certè quendam Iouem in
Sparta coli refert Staphylus. Phanocles autem, in pulchris colebat Heroibus Aga-
memnonem Græcorum Regem. Argynnæ ſtare templum Veneris propter Argen
num dilectum. Dianam quæ vocantur ἀπαγχομένη hoc eſt, ſuffocata, colunt Ar-
cades, vt inquit Callimachus in Cauſis. Culta eſt etiam in Methymna alia Diana
Condylitis ſic appellata à pugno. Eſt etiam podagræ alterius Dianæ templum in
Laconica, vt ait Soſibius. Polemo autem nouit imaginem hiantis Apollinis, & ob-
B ſonatoris rurſus Apollinis, aliam quæ colitur in Elide. Hic Elei Ioui ἀπομυίῳ ſacrifi
cant. Romani autem ſacrificant ἀπομυίῳ Herculi, id eſt, muſcarum depulſori, & fe-
bri & pauori, quos ipſos quoque adſcribunt in numerum eorum qui erant cum
Hercule. Mitto autem Argiuos qui colunt Venerem τυβορύχον ideſt quæ ſepulchra
effodit. Argiui, & Lacones, & etiam Spartani, Dianam colunt Chelytidem, quo-
niam tuſſire ab eis vocatur χελύττειν Vnde nam putas hæc tibi adſcripta ſunt? Af-
feruntur ea quæ adducuntur à vobis, ne tuos quidem videris agnoſcere ſcriptores,
quos ego teſtes cito ad tuam incredulitatem? O miſeri, qui omnem veſtram vitam
re vera minimè vitalem impia impleuiſtis ludificatione. An non caluus quidem Iu-
piter Argis, alius autem vltor, honorati ſunt in Cypro? An non Veneri quidem
C [l] περιβασίῃ, Argiui. ἑταίρᾳ autem, id eſt amicæ ſeu meretrici Athenienſes. καλλιπύ-
γῳ autem, ideſt pulchras habenti nates, ſacrificant Syracuſani, quam Nicander Poë
ta alicubi vocauit καλλίγλουτον, ideſt pulchris clunibus. Dionyſum autem iam ta-
ceo [k] χοιροψάλαν, id eſt, cunni contrectatorem. Eum adorant Sicyonii, Dionyſum
præficientes mẽbris muliebribus, vt curam gerat turpitudinis, colentes eum qui eſt
auctor & princeps probri ac petulantiæ. Tales quidem ſunt ipſis Dei. tales autẽ ſunt
ipſi quoque, in Diis ludentes, vel potius ſeipſos ludificantes, probroque & ignomi-
nia ſeipſos afficientes. Et quanto melius Aegyptii, qui vicatim & per oppida bruta
coluerunt animantia quàm Græci, qui tales Deos adorant. Illa enim, & ſi ſint feræ,
non ſunt tamen adultera, nec ſtupro ac fornicationi dedita. Hi autem quales ſint
D quid opus eſt amplius dicere cum ſatis eos conuicerimus? Porrò autem Aegyptii,
quorum nunc feci mentionem, diſperſi ſunt in varios cultus ac religiones. Ex his,
Euenitæ quidem colunt piſcem Phagrum. Mæoten autem, (eſt verò hic quoque
alius piſcis) colunt qui habitant Elephantinam. Oxyrinchitæ autem piſcem ſimili-
ter, à quo eorum denominatur regio. Præterea autem Ichneumonem Heracleopo
litæ. Saitæ autem & Thebani ouem. Lupum autem Lycopolitani. Canem verò Cy-
nopolitani. Apim Memphitani. Hircum Mendeſii. Vos autem qui eſtis Aegyptiis
omnino meliores, vereor autem dicere deteriores, qui non ceſſatis Aegyptios ride
re quotidie, quales vos quoque eſtis in bruta animantia? Ex vobis quidem cico-
nias honore affecerunt Theſſali, propter conſuetudinem. [l] Thebani autem muſte-
E las, propter ortum Herculis. Quid verò, Theſſali rurſus dicuntur colere formicas,
quoniam didicerunt Iouem aſſimilatum formicæ, coiiſſe cum Eurymeduſa filia
Cletoris, & genuiſſe Myrmidonem? Polemo autem refert eos qui habitant circa
Troadẽ, colere mures qui ſunt in his regionibus quos ipſi appellant [m] σμίνθους quo-
niam arrodebant chordas arcuum bellicorum, & Sminthium Apollinem ab illis mu
ribus appellarunt. Heraclides autem dicit in ædificationibus templorum in Acarna
nia, vbi eſt Actium promontorium, & templum Actii Apollinis, bouem prius ſacri
ficari muſcis. Neque verò obliuiſcar Samiorum, qui ouem colunt, vt dicit Eupho
rion. Sed nec eorum qui colunt Phœniciam Syrorum, quorum alii quidem colum-
F bas, alii verò piſces tam impenſè colunt quàm Elei Iouem. Age verò, quoniam non
ſunt Dii quos colitis, mihi rurſus videtur conſiderandum, an ſint re vera dæmo-
nes, relati in hunc ſecundum ordinem, vt vos dicitis. Si ſunt itaque demones liguri-
tores & ſcelerati: poſſunt etiam apertè inueniri in ciuitatibus dæmones indigenæ,

Cythnos vna ex inſulis cycladibus. qui honores decerpunt,apud Cythnios quidem Edemus,apud Tenios Calliſtago- A
ras , apud Eleos autem Anius , apud Lacones Aſtrabacus. Colitur autem quidam
quoque heros [n] Phalereis in puppi. Et Pythia conſtituit vt ſacrificarent Platæenſi-
bus Androcrati & Democrati & Cyclæo & Leuconi, cum vel maximè tunc vige-
rent Medica certamina. Poſſunt alii quoque permulti cerni dæmones,ei qui poteſt
vel parum perſpicere.

Heſiodus. *Dæmonium decies ter habet nam millia tellus*
Immortalia. quis hominum cuſtodia ceſſa eſt.

Qui nam ſunt hi cuſtodes ? [o] O Bœotie,non te pigeat dicere?num clarum eſt quòd
hi ſunt,& qui ſunt his honoratiores,magni dæmones,Apollo,Dianá,Latona, Ce-
res,Proſerpina,Pluto,Hercules,ipſe Iupiter. Sed ne fugiamus nos cuſtodiunt O B
Aſcreæ,ne fortaſſe peccemus,qui peccatis non ſunt vtique affines. Hic licet eloqui
id quod habet inſtar prouerbii,Pater qui non poteſt corrigi,corrigit filium. Si au-
tem ſunt hi quoque cuſtodes,non ſunt propter eam qua ſunt in nos affecti bene-
uolentiam:ſed noſtrum vrgentes exitium,inſtar adulatorum adhæreſcunt vitæ fu-
mo ineſcati.Ipſi certè dæmones fatentur ſuam ingluuiem libaminis & nidoris , vt
qui dicant,ſortiti ſumus hoc munus.Quãnam aliam vocem ederent,ſi vocem acci
perent Dii Aegyptiorum , nempe feles & muſtelæ, quàm Homericam & Poëti-
cam,cui placet nidor & condimentum obſoniorum?Tales quidem ſunt apud vos et
dęmones & Dei,& ſi qui ſemidei tãquam ſemiaſini muli vocati ſunt. Neque enim C
eſt vobis nominum egeſtas ad impietatis compoſitiones. Age verò hoc quoque adii
ciamus,quòd inhumani & homines odio habentes dæmones ſunt veſtri Dii,et non
ſolùm lætitiam ex eo capiunt quòd hominum mentes offendant , ſed etiam ex ho-
minum cæde fruuntur voluptate , nunc quidem armatas in ſtadiis contentiones,
nunc autem innumerabiles de laude in bellis , decertationes,ſibi præbentes mate-
riam voluptatis, vt vel maximè poſſint humanis affatim expleri cædibus. Iam verò
cum ciuitates et gentes tanquam peſtes inuaſiſſent,ſæua poſtularunt libamina. Et
Ariſtomenes quidem Meſſenius [p] Ithomete Ioui trecentos mactauit,ſe tot & tales
hecatombas ritè ſacrificare exiſtimans,in quibus etiam Theopompus Rex Lacedæ-
moniorum , erat præclara victima. Tauri autẽ populi qui habitant circa Tauricam D
Cherſoneſum,quoſcunque hoſpites apud ſe ceperint , ex iis qui mari aberrarunt,
Dianæ Tauricæ eos ſtatim ſacrificant. Hæc tua ſacrificia Euripides in ſcena tragicè
decantat . Monimus autẽ in Collectione rerum mirabilium,refert in Pella Theſſa
liæ Acheum hominem ſacrificari Peleo & Chironi. Lycios autẽ (ſunt hi verò gens
Cretenſium) pronunciat itidem Anticlides in reditibus , Ioui mactare homines
& Lesbios [q] Dionyſo ſimile offerre ſacrificium dicit Doſidas . Phocenſes au-
tem(neque enim eos præteribo)eos ſcribit Pythocles in tertio de Cõcordia,homi
nem holocauſtum offerre Dianæ Tauricæ:Erechtheus autem Atticus , & Marius
Romanus ſacrificarunt ſuas filias. Quorum ille quidem Perſephone , vt Demara-
tus in primo Rerum tragicarum: hic autem , nempe Marius, Diis Aueruncanis ſeu E
malorum depulſoribus,vt Dorotheus ſcribit in quarto Rerum Italicarum. Homini
bus quidem bene velle ex his rebus oſtenduntur dæmones. Quomodo ergo nõ ſunt
ſancti qui ſunt cultui dæmonum ac ſuperſtitioni dediti ? alii quidem dæmones vt
ſeruatores bonis verbis proſequentes, alii verò petentes ſalutem à ſalutis inſidia-
toribus. Dum ergo exiſtimant ſe eis ritè ſacrificare,non animaduertunt ſe homines
occidere. Non enim ex loco fit cædes hoſtia. neque ſi quis Dianæ & Ioui in ſacro lo
co, magis quàm irę & auaritiæ & aliis ſimilibus dæmonibus in altaribus vel in viis
hominem occiderit,ſacram appellans hoſtiam,id ſacrum eſt,ſed eſt cædes & homi-
cidium tale ſacrificium. Quid ergo ò homines aliorum hominum ſapientiſſimi,
alias quidem feras fugimus, & ſicubi in vrſum vel leonẽ inciderimus,diuertimus? F

Il. 3. *Improuiſum aſpris ueluti qui ſentibus anguem,*
Verg. 2. *Preſſit humi nitens , trepidusque repente refugit.*

Pernicioſos autem & exitiales,inſidiatores,hominumque hoſtes & prædones cum
dæmones

A dæmones eſſe prius ſenſeritis & intelligatis, non declinatis, non auerſamini? Quidnam autem veri dixerint improbi, vel quamnam attulerint vtilitatem? Iam ego poſſum tibi oſtendere hominem veſtris iſtis Diis, nempe dæmonibus, meliorem, Apolline vate Cyrum & Solonem. Munera diligit veſter Phœbus, non homines. Prodidit [r] Crœſum amicũ, & mercedis oblitus, adeò erat gloriæ cupidus, Crœſum ad rogum deduxit per Halym. Sic amantes dæmones deducunt ad ignem. Sed tu ò homo, qui es Apolline hominum amantior & verior, miſerere eius qui eſt vinctus ſupra pyram. Et tu quidem Solon vaticinare veritatem. Tu autem Cyre iube pyram extingui. Tu poſtremo ò Crœſe fac vt ſapias, cum tuo malo id didiceris. Eſt ingra-
B tus is quem adoras. Capit mercedem, & auro accepto mentitur. O Solon vide rurſus finem, nunquid non dæmon, ſed homo tibi dicit? Non obliqua vaticinatur Solon, eum bene intelliges, verùm ſolum ò Barbare reſponſum hoc in pyra experieris. Vnde mihi venit in mentem admirari, quibuſnam tandem viſis abducti homines qui ſunt decepti, ſuperſtitionem & dæmonum cultum annunciarunt hominibus, ſceleratos dæmones colere lege lata iubentes. Seu fuerit ille [s] Phoroneus, ſeu Merops, ſeu aliquis alius, qui eis poſuerunt templa & altaria, & præterea ſacrificio eis primi obtuliſſe fabuloſè dicti ſunt. Nam poſterioribus quidem certè temporibus, finxerunt Deos quos adorarent. Hunc certè Amorem vel Cupidinem, qui dicitur eſſe inter [t] Deos antiquiſſimos, nemo prius colebat, quàm adoleſcentulus quiſ-
C piam Charmam ceperit, & aram elegantiorem poſuerit in Academia, poſtquam fuit expleta cupiditas, & morbi intemperantiam appellarunt amorem, intemperantem cupiditatem in Deorum numerum referentes. Athenienſes autem nec quis eſſet quidem Pan nouerant, priuſquam eis diceret [u] Philippides. Merito ergo dæmonum cultus cum alicunde cœpiſſet principium, fons fuit ſtolidi vitii. Deinde cum non fuiſſet reſciſſus, ſed accepiſſet augmentum & magnó fluxiſſet alueo, multos dæmones conſtituit, ſacrificans hecatombas, & conuentus celebrans, & imagines erigens, & templa ædificans. Quæ quidem nec ipſa ſilentio prætermittam, atque adeò ipſa conuincam ſpecioſo quidem nomine nominari templa, fuiſſe autem ſepulchra, hoc eſt, ſepulchra vocata fuiſſe templa. Vos autem vel nunc ſaltem dæmonum
D cultus & ſuperſtitionis obliuiſcamini, ſepulchra colere erubeſcentes. In templo Mineruæ, Lariſſæ, in arce eſt ſepulchrum Acriſii. Athenis autem in arce, Cecropis, vt ait Antiochus in nono Hiſtoriarum. Quid verò Erichthonius, non fuit ſepultus in templo Poliadis? Immarus autem filius Eumolpi & Dairæ, non fuit ſepultus in ambitu Eleuſinii, quod eſt ſub arce? Filiæ autem Celei non ſunt ſepultę in Eleuſine? Quid tibi enumerem vxores Hyperboreorum? Hyperoche & Laodice ſepultæ ſunt in Artemiſio in Delo. Id autem eſt in templo Delii Hpollinis. Leandrius autem dicit Clearcum fuiſſe Mileti ſepultum in [x] Didymæo. Hîc [y] Leucophrynes monimentum par eſt non prætermittere, ſequendo Zenonem [z] Myndium, quæ in templo Dianæ ſepulta eſt Magneſiæ. Sed neque Apollinis aram quæ eſt in Telmeſſo,
E quam ipſam quoque ſcribunt eſſe monimentum Telmiſſis vatis: Ptolemæus autem filius Ageſarchæ, in primo eorum quos ſcribit de Philopatre, dicit in Papho in templo Veneris ſepultum eſſe Cyniram & eius nepotes. Sed mihi quidem perſequenti ſepulchra quæ adorantur, ne vniuerſum quidem tempus ſuffecerit. Vos autem, ſi non eorum quę audetis aliquis vos pudor ſubeat, planè mortui verè mortuis credentes circumcurſatis? O miſeri, cur nam hoc malum toleratis? nocte quidem capita vobis ſunt inuoluta. Quòd ſi præter hæc ipſas vobis imagines ſubiecero conſiderandas, verè perſequentes, inuenietis nugas eſſe cõſuetudinem, vt qui manuum hominum opera colatis inſenſilia. Et Scythę quidem antiquitus adorabant acinacem. Arabes autem lapidem. Perſæ verò fluuium, & ex aliis hominibus ii qui erant
F adhuc antiquiores, ligna erigebant inſignia, & columnas ponebant ex lapidibus, quæ etiam appellabantur ξόανα eo quòd eraderentur & expolirentur ex materia. In Icaro certè, imago Dianæ lignum erat non laboratum, & Cithæroniæ Iunonis Theſpię truncus exciſus, & Samię Iunonis, vt ait Aethlius, prius quidem erat aſſer. Theſpiæ locus in Bœotica ſacer Iunoni.

Poſtea autem,cum eſſet Archon Procleus,effiᴄta eſt in formam ſtatuæ. Poſtquam A
autem cœperunt ſtatuæ formari hominibus[ᵑ], βρέτη quod idem eſt quod ſtatuæ,cœ
perunt denominationem, ἐκ τῶ βροτῶ id eſt ex hominibus. Romæ autem antiqui-
tus ſtatuam Martis, fuiſſe haſtam dicit ſcriptor Varro, cum nondum perueniſ-
ſent artifices ad hoc ſpecioſum quidem ſed improbum artificium. Poſtquam autem
ars floruit,auctus eſt error. Quod itaque lapides & ligna,& vt ſemel dicam, mate-
riam,feoerint imagines hominibus ſimiles,quibus pietatis formam præ vobis fertis,
calumniantes veritatem,iam quidem ex hoc patet. Verumenimuero cùm locus in
digeat aliqua demonſtratione,non eſt id recuſandum. Ac Iouem quidem Olympi-
cum,& Poliadem Athenis,ex auro & ebore effeciſſe Phidiam, cuiuis eſt euidens. B
Iunonis autem Samiæ ſtatuam factam eſſe Euclidis cęlo,refert Olympicus in Samia
cis. Ne ergo dubitetis,ſi Sęuerarum quæ Athenis vocantur Dearum duas quidem
fecit Scopas ex lapide qui vocatur λυχνεύς Calos autem eam quam narrantur habe-
re mediam,Polemonem oſtendere in quarto eorum quæ ſcripſit ad Timæum, nec
eas quæ ſunt in Pataris Lycię ſtatuas,Iouis & Apollinis,quas rurſus Phidias imagi-
nes,ſicut leones qui cum eis dedicatæ ſunt,effecit. Quòd ſi vt nonnulli dicũt, erat
ars Bryaxis,non contendo,habes eum quoque ſtatuarium. Vtrum eorum velis ad
ſcribe. Quinetiam Teleſii Athenienſis,vt ait Philochorus,opus ſunt imagines in
Neapecha,Neptuni & Amphitrites,quæ adorantur Teni. Demetrius autem in ſe-
cundo Argolicorum, ſtatuæ Iunonis Tirynthiæ, & materiam,pirum,& effecto- C
rem fuiſſe ſcribit Argum. Multi autem fortaſſe admirabuntur ſi didicerint Palladiũ
quod appellatur Diopetes, vt quod à Ioue deuolârit, quod Diomedes quidem &
Vlyſſes feruntur Troia abſtuliſſe, depoſuiſſe autem apud Demophoontem, fuiſſe
conſtitutum ex oſſibus Pelopis, quemadmodum Olympium ex aliis oſſibus beluæ
Indicæ. Atqui adduco Dionyſium hæc referentem in quinta parte circuli. Appellas
autem in Delphicis dicit duo fuiſſe Palladia,ambo autem fabricata eſſe ab homini
bus. Sed ne quis exiſtimet me propter ignorationem prætermiſiſſe,hæc quoque ad-
ducam,Morychi Dionyſi ſtatuã fuiſſe quidẽ factam ex lapide qui vocatur [aa] Phel
lata,eſſe autem opus Siconis cognomine Eupalami,vt dicit Polemo in quadam epi
ſtola. Fuerunt autem etiam quidem duo alii, Cretenſes, vt arbitror, ſtatua- D
rii, Ecyles & Dipœnus hi nominabantur. Fecerunt autem imagines Caſtoris
& Pollucis quæ ſunt Argis, & effigiem Herculis quæ eſt Tyrinthe, & ſtatuam
Dianę [bb] Munychię in Sicyone. Et quid in his immoror,cum liceat vobis magnum
illum dæmonem oſtendere quiſnam fuerit, quem per excellentiam audimus cultu
& veneratione dignum ab omnibus eſſe habitum? Eum non eſſe manu factum auſi
ſunt dicere,Aegyptium Sarapim. Alii enim ſcribunt eum fuiſſe munus miſſum à
Sinopenſibus ad Ptolomæum Philadelphum,qui eos fame laborantes miſſo ex Ae-
gypto frumento recreauit. eſſe autem hanc ſtatuam effigiem Plutonis, qui acce-
ptam ſtatuam poſuit in promontorio quod nunc appellant Raeotim, vbi etiam eſt
honore affectum templum Sarapidis. eſt autem prædium locis vicinum. Bliſtichem E
autem pellicem mortuam Canopi, tranſlatam Ptolomæus ſepeliit ſub prius dicto
templo. Alii autem Ponticam imaginem dicunt eſſe Sarapim,tranſlatam autem fuiſ
ſe honorificè Alexandriam à frequenti hominum conuentu. Iſidorus ſolus, à Se-
leucenſibus,qui ſunt propter Anthiochiam,ſtatuam fuiſſe traductam,qui ipſi quo-
que penuria frumenti laborauerant,& nutriti fuerant à Ptolomæo. Cęterum Athe
nodorus quidem filius Sandonis,cum vellet Sarapidis oſtendere antiquitatem, ne-
ſcio quomodo eo lapſus eſt vt eum argueret factam fuiſſe ſtatuam. Seſoſtrim dicit
Regem Aegyptium,cum plurimas Græcorum gentes ſibi ſubiunxiſſet, reuerſum
in Aegyptum,multos adduxiſſe artifices. Oſirim itaque à quo genus duxerat, iuſſit
magnificè affabreque variatum effingi. Eum autem conſtruit Bryaxes opifex, F
non Athenienſis, ſed aliquis alius qui eodem appellabatur nomine quo Bryaxes,
qui ad opus faciendum mixta & varia vſus eſt materia. Habebat enim ramentum au
ri & argenti & æris et ferri & plumbi,nec ei vllus lapis deerat Aegyptius,nec Saphi
ri &

Locus hic eſt corruptus.

Quaſi diceret, ſiue fuerit ars Bryaxis, ſiue Phidiæ.

Morychus vnũ ex Bacchi cognominibus.

A ri & hæmatitis fragmenta, ſed nec ſmaragdi & Topazii. Hæc ergo omnia leuigata
tritaque ac commixta illiuit colore cœruleo. Qua de cauſa nigrior eſt color imagi-
nis. & cum pharmaco relicto ex ſepultura Oſiridis & Apis, omnia permiſcuiſſet, du
plicauit Sarapim, cuius nomen quoque ſignificat & funeris ſocietatem, & opus
quod factum eſt ex ſepultura, vt quod compoſitum ex Oſiride & Api, factum ſit
Oſirapis. Nouum autem alium in Aegypto, & qui vel ab ipſis propemodum coli-
tur Græcis, retulit in numerum Deorum, Imperator Romanorum, dilectum, & qui
fuit formoſiſſimus, Antinoum: quem ita conſecrauit vt Ganymedem Iupiter. Non
enim facile arcetur cupiditas quæ caret metu. Et ſacras Antinoi noctes nunc ado-
B rant homines, quas turpes ſciebat amator qui ſimul vigilauerat. Quid mihi refers in
numerum Deorum, eum qui ſtupro fuit honoratus? Quid verò iuſſiſti etiam luge-
ri tanquam filium? Quid verò eius quoque narras pulchritudinem? Turpis eſt pul-
chritudo quæ per contumeliam & probrum emarcuit. Ne tyrannidem exerceas ò
homo in pulchritudinem, ne probrum afferas florenti adoleſcenti. Ipſam mundam
conſerua vt ſit pulchra. Pulchritudinis rex efficere, non Tyrannus, liber maneat.
Tunc tuam agnoſcam pulchritudinem, quoniam mundam conſeruaſti imaginem,
tunc veram adorabo pulchritudinem, quæ eſt exemplar pulchrorum. Iam verò dile
cti ſepulchrum, eſt templum Antinoi & oppidum. Sicut autem templa, ita etiam ſe-
C pulchra habentur in admiratione, Pyramides, & Mauſolea, & Labyrinthi, alia tem-
pla mortuorum, vt illa ſepulchra Deorum. Vobis autem magiſtram adducam va
tem Sibyllam.

Non ſunt reſponſa hæc Phœbi mendacia, ſtulti
Quemque Deum dixere homines, falſoque uocarunt
Vatem, ſed uox iſta Dei, ſimilem ſimulachris
Quem haud fecere manus hominum, ſermonis egenis.

Hæc quidem tibi prædicit ruinas templorum, ſignificans quidem fore, vt templum
Dianæ Epheſiæ terræ hiatibus & motibus abſorbeatur, his verbis.

Abiecta autem Epheſus triſtisque in littore flebit,
D *Et templum quærens, quod tunc non incolet ullus.*

Templum autem Iſidis & Sarapidis in Aegypto diruendum dicit & exurendum.

Iſi Dea in Nili tu undis infauſta manebis.
Sola, & uoce carens, Mænasque Acherontis arenis.

Deinde ſubiicit.

Tuque Sarapi erecta ingens cui ſaxea moles.
Magnus in Aegypto miſera impendet tibi caſus.

Sed ſi tu non audis Prophetiſſam, at tuum audi philoſophum Heraclitum Epheſi-
um, quod ſint inſenſiles exprobrantem imaginibus. Et his vota faciunt imagini-
bus, perinde ac ſiquis loquatur cum ædibus. Annon enim ſunt prodigioſi qui lapi-
E des adorant? Deinde verò eos etiam ſtatuentes ante fores, perinde ac viuos ac effica
ces. Mercurium tanquam Deum adorant, eum etiam ἀγυιᾶ hoc eſt, viæ viciniæue
præfectum, ianitorem ſtatuentes. Si enim tanquam inſenſiles iniuria afficiunt: cur
adorant vt Deos? Si verò exiſtimant eos eſſe ſenſus participes, cur eos ianitores con
ſtituunt? Romani autem qui res maximas & præclarè geſtas Fortunæ attribuunt, &
eam eſſe Deam maximam exiſtimant, poſuerunt eam in ſterquilinio, dignum Deæ
templum, ſeceſſum tribuentes. Verùm enimuero inſenſili lapidi & ligno & diuiti
auro nihil penitus curę eſt nec nidor, nec ſanguis, nec fumus, quo dum honorantur
& ſuffumigantur nigreſcunt. Sed neque honori nec iniuria. Sunt autem hæ imagi-
nes quouis animali viliores. & quomodo quæ ſunt inſenſilia, diuino ſint honore
affecta, mihi venit in mentem dubitare, & errantium vtpote miſerorum miſereri
amentiæ. Nam ſi quædam animalia non habent omnes ſenſus, vt vermes & erucæ, σμιερδν
& quæcunque ſtatim à primo ortu manca & mutila apparent, ſicut talpæ & mus
araneus, quam dicit Nicander cæcam & ſurdam: ſunt tamen meliores his ſtatuis &

imaginibus quæ ſunt ſurdæ penitus. Habent enim vnum quidem certè ſenſum, verbigratia auditum vel tactum, vel qui habet proportionem ac conuenientiam cum odoratu vel guſtu. Simulachra autem nullum ſenſum participat. Sunt autem multa animantia, quæ nec viſum habent nec auditum neque vocem, cuiuſmodi eſt genus oſtreorum, viuunt tamen & augentur, & præterea vnà cum Luna afficiuntur. Statuæ autem ocioſæ, inefficaces, inutiles & inſenſiles, alligantur, & clauis configuntur, & compinguntur, funduntur, limantur, ſecantur, eraduntur, cælantur. Surdam quidem terram vexant & contumelioſè tractant ſtatuarii, eam à natura propria arte dimouentes, & adorare perſuadentes. Adorant autem ii qui Deos faciunt, non Deos & dæmones, mea quidem ſententia, ſed terram & artem, quod quidem eſt imagines. Verè eſt imago, mortua materia, formata manu artificis. Nobis autem non eſt ſenſilis, imago materiæ ſenſilis, ſed quę percipitur intelligentia. Deus, qui ſolus verè eſt Deus, intelligentia percipitur non ſenſu. Ac rurſus cum in ipſis caſibus & infortuniis, reipſa didicerint ſuperſtitioſi lapidum adoratores, inſenſilem non colere materiam, ab ipſo vſu victi pereunt præ ſuperſtitione: & tamen ſimulachra contemnentes, nec volentes omnino videri contemnere, ab ipſis Diis conuincuntur, quibus ſunt dedicatæ imagines. Dionyſius enim Tyrannus iunior, cum auream veſtem Ioui abſtuliſſet in Sicilia, iuſſit eum indui lanea, facetè dicẽs eam eſſe aurea meliorem, vt quæ eſſet & æſtate lenior, & hyeme calidior. Antiochus autẽ Cyzicenus cum egeret pecuniis, Iouis auream ſtatuam, quæ erat magnitudinis quindecim cubitorum, fundi iuſſit, & ex alia viliori materia ſtatuam illi ſimilem, laminis inauratam, rurſus reponi. Hirundines autem, & multæ aues ſæpe aduolantes, inquinant imagines, nullam curam gerentes nec Olympii Iouis, nec Aeſculapii Epidaurii. Sed nec Mineruæ [cc] Poliadis, vel Sarapidis Aegyptii, à quibus nec ipſas quidẽ imagines iſſe inſenſiles diſcitis. Sed ſunt quidem improbi aliqui prædones, vel hoſtes, qui facta irruptione, turpis lucri gratia, ſacra ſunt depopulati, & diripuere donaria, vel ipſas etiam fuderunt ſtatuas. Et ſi Cambyſes aliquis, vel Darius, vel alius inſaniens, quædam eiuſmodi fecerit, & ſi Aegyptium quis Apim occiderit, rideo quidem quòd Deum ipſorum occiderit, indignor autem, ſi propter lucrum peccauit. Lubens autem obliuiſcar huius maleficii, auaritiam non idolorum imbecillitatem conuinci exiſtimans. Sed non ignis nec terribiles terræmotus pertimeſcunt aut reuerentur dæmones aut imagines, non magis quàm calculos qui ſunt ad littora accumulati fluctibus. Scio ego ignem poſſe conuincere, & mederi ſuperſtitioni, ſi velis ceſſare ab amentia. Ignis te ad lucem deducet. Hic ignis, & templum quod erat Argis, combuſſit vnà cum Sacerdote Chryſide, & id quod erat Epheſi, Dianæ, ſecundum poſt Amazones, & Romæ ſæpe depopulatus eſt Capitolium, Sed nec abſtinuit à templo Sarapidis Alexandrię. [dd] Liberalis autem Dionyſi Athenis templũ diruit, & templum Delphici prius rapuit procella, deinde ignis ſapiens temperaſque deleuit. Hoc tibi oſtenditur procœmium eorum quæ pollicetur ignis. Qui autem fabricantur ſtatuas, non eos admonent qui ex vobis ſapiunt, vt materiam contemnatis? Athenienſis quidẽ Phidias, qui ſcripſit in [ee] Iouis Olympii digito, πανταρκησ καλός Pulcher omnes adiuuans. Non erat enim ei pulcher Iupiter, ſed is qui ab eo amabatur. Praxiteles autem, vt declarat Poſidippus in libro de Cnidio, Veneris Cnidiæ conſtruens imaginem, fecit eam formæ ſimilem Cratinæ quam amabat, vt adorarent miſeri amicam Praxitelis. Cum floreret autem Phryne Meretrix Theſpiaca, pictores omnes imitabantur Veneris imagines ad Phrynes pulchritudinem. Sicut rurſus Lapicidæ quoque Mercurios effingebant Athenis ad [ff] Alcibiadem. Reſtat nunc tuum adhibere iudicium, ſi velis etiam adorare meretrices. Hinc puto moti Reges veteres, has fabulas deſpicientes, liberè, propterea quòd ab hominibus nullum impẽderet periculum, ſeipſos Deos pronunciarunt: ea ratione docentes illos quoque per gloriam factos eſſe immortales. Ceyx quidem filius Aeoli, appellatur Iupiter ab vxore Alcyone. Rurſus autem Alcyone Iuno appellatur à marito. Ptolemæus autem quartus vocabatur Dionyſus, & Mithridates Ponticus ipſe quoque Dionyſus

Epidaurus eſt oppidum Argorum ſacrum Apollini.

Quidam dicunt hoc feciſſe Phidiam.

A ſus. Volebat autem Alexander quoque videri filius eſſe Ammonis, & cornutus effingi à ſtatuariis, pulchrum hominis vultum cornu ſtudens ignominia probroque afficere. Neque verò ſolùm Reges, ſed etiam priuati, ſe iactant de diuinis appellationibus, vt Menecrates Medicus, qui fuit cognominatus Iupiter. Quid opus eſt vt referam Alexarchum? Is cum fuiſſet ſcientia Grammaticus, vt ſcribit Ariſtus Salaminius, ſeipſum effinxit in Solis effigiem. Quid opus eſt etiam meminiſſe Nicagoræ? Erat Zelites genere, natus tempore Alexandri, Mercurius appellabatur Nicagoras, & vſus eſt Mercurii veſte: cum etiam integræ gentes & cum ipſis viris vrbes, adulatione vtentes, de Diis fabulas viles & contemptas reddant, homines ſeipſos

B efficientes, Diis æquales, inflati à gloria, ſibi qui modum ſuperant honores decernẽtes. Nunc quidem Macedonem Pellæum, Amyntoris filium Philippum in Cynoſarge adorandum decernentes, cui & fractus erat iugulus, & fracta tibia, cui fuerat exectus oculus. & rurſus [g g] Demetriũ ipſum quoque Deum vocãtes, & vbi ex equo quidem deſcendit Athenas ingrediens, eſt templum Demetrii καταιβάτου hoc eſt Deſcenſoris. Vbique autem aræ & nuptiæ Mineruæ ei parabantur ab Athenienſibus. Ille autem Deum quidem deſpiciebat, cum non poſſet nubere imagini: habens autem [h h] Lamiam Meretricẽ aſcendit in arcem, & in Mineruæ thalamo volutabatur, veteri virgini meretricis iuuenis figuras & habitus oſtẽdens. Neque eſt ergo [i i] Hipponi inuidendum mortem ſuam efficienti immortalem. Is enim Hippo iuſſit ſuo

Cynoſarges Atticæ gymnaſium.

C inſcribi monimento hunc verſum elegiacum.

Hic eſt Hipponis tumulus, quem lumine caſſum
Aeternis fecit parca parem eſſe Deis.

Rectè quidem, ò Hippo, humanum errorem nobis oſtendis. Si enim tibi vel loquenti non crediderunt, fiant mortui diſcipuli. Hoc eſt oraculum Hipponis, ipſum intelligamus. Qui à vobis adorantur, cum fuerint aliquando homines, deinde quidem mortem obierunt. affecit autem ipſos honore & fabula & tempus. Solent enim, neſcio quomodo, ea quidem quæ ſunt præſentia, deſpici, propter conſuetudinem: quæ autem ſunt præterita, ſeparata ab ea quæ tunc erat præſens probatione, propter incertitudinem temporis, in honore eſſe propter figmentum: & alia quidem

D non credi, alia verò etiam haberi in admiratione. Iam verò veteres mortui longo erroris tempore ſe venditantes, à poſteris exiſtimantur eſſe Dii. Harum rerum fidem vobis faciunt veſtra myſteria, celebres conuentus, vincula & vulnera, & Dii lachrymantes.

Hei mihi, quòd qui hominum eſt mihi uel chariſſimus unus, Il. θ
A Patroclo ſtatuunt Sarpedona fata domari.

Superata eſt Iouis voluntas, & vobis victus Iupiter luget propter Sarpedonem. Meritò ergo vos ipſi idola & dæmones eos vocatis, cum & Mineruam ipſam & alios Deos, qui eos improbè honorauit, Homerus, appellauit dæmones.

E *Illa aſt conſcendit Olympum,*
Ad Iouis Aegiferi, alioſque ad dæmonas, ædes.

Quomodo ergo ſunt adhuc Dii ſimulachra & dæmones, verè abominandi & immundi ſpiritus, quos fatentur omnes eſſe terrenos & lutulentos, qui circa ſepulchra & monimenta ipſo pondere depreſſi verſantur & volutantur? circa quæ etiam exiliter & euanide apparent ſpectra vmbris ſimilia. Hi ſunt veſtri Dii, ſimulachra, vmbræ, & præter hos claudæ illæ & rugoſæ & ſtrabis oculis litæ, quæ ſunt potius filiæ Therſitis quàm Iouis. Quare mihi videtur Dion facetè dixiſſe, quomodo homines bonam prolem iure petierint à Ioue, quam ipſe ſibi præbere non potuit? O impietatem puram & ab interitu alienam eſſentiam, quoad eius à vobis fieri poteſt, defoditis, & id quod eſt intemeratum & ſanctum eius quæ verè eſt eſſentiæ, obrui- Il. ι

F ſtis, Deum deprædantes. Quid ergo iis qui non ſunt Dii munera tribuiſtis? Cur verò relicto cœlo terram honoraſtis? Quid eſt autem aliud aurum vel argentum, vel adamas, vel ferrum, vel æs, vel ebur, vel lapides pretioſi? an non terra & ex terra?

An non autem vnius matris terræ ſunt fœtus hæc cuncta quæ vides? Cur ergo, ò ſtolidi & inanium rerum dediti cogitationi (rurſus enim reuertar ad inſtitutum) cœleſtem locum maledictis inceſſentes, pietatem ac religionem in ſolum detraxiſtis? terreſtres Deos vobis fingentes, & hæc genita ante Deum ingenitum perſequentes, in profundiorem incidiſtis caliginem? Pulcher eſt lapis Parius, ſed nondum eſt Neptunus. Pulchrum eſt ebur, ſed nondum eſt Olympius. Materia ſemper arte indiget. Deus autem eſt nullius indigus. Præceſſit ars, adiecta eſt figura. Materia, & eſſentiæ opes, ad lucrum quidem deducunt, ſola autem ſunt figura venerandæ. Aurum eſt tua ſtatua, eſt lignum, eſt lapis, eſt terra, quæ ſi ab initio conſideraueris, formam accepit ab artifice. Ego autem terram calcare didici, non adorare. B
Non eſt enim mihi fas vnquam rebus inanimatis credere ſpes animæ. Eundum eſt ergo quàm proximè fieri poteſt ad imagines. Nam qui eſt proprius earum error, vel ex aſpectu conuincitur. Dæmonum enim affectionem imagines vel apertiſſimè exprimunt. Si quis ergo picturas & imagines obiens contempletur, ex turpibus ignominiaque ac dedecore plenis figuris, veſtros Deos ſtatim agnoſcet. Dionyſum, ex amictu. Vulcanum, ex arte. Cererem, ex calamitate. Inò ex vitta. Neptunum ex tridente. Iouem, ex cygno. Herculem autem oſtendit pyra. & ſi quis nudam viderit depictam mulierem, auream Venerem intelligit. Sic Pygmalion ille Cyprius eburneam amauit ſtatuam, erat ea ſimulachrum Veneris, & erat nudum. Vincitur figura Cyprius, & coit cum imagine. Id autem ſcribit Philoſtephanus. Venus autem alia in Cnido erat lapis, & erat pulchra, alius eam amauit, & cum lapide Veneris habet conſuetudinem, vt refert Poſidippus. prior quidem in opere de Cypro, alter verò in opere de Cnido, tantum ars valuit ad decipiendum, quæ homines amori deditos illexit in [k] barathrum. Vim quidem efficacem habet ars opificis, ſed eum qui eſt ratione præditus non poteſt decipere, nec eos qui vixerunt ex ratione. Per picturam enim, propter adumbratam ſimilitudinem, columbi aduolârunt ad columbas, & equabus rectè pictis equi adhinnierunt. Adoleſcentem aiunt amaſſe imaginem, & pulchrum iuuenem ſimulachrum Cnidium. Sed ſpectatorum viſum ars deceperat. Neque enim cum Dea congreſſus eſſet aliquis, neque eſſet aliquis ſepultus cum mortua, neque dæmonem amaſſet & lapidem aliquis qui fuiſſet ſanæ mentis. D
Vos autem ars decipit aliis præſtigiis, etiam ſi non inducens ad amandum, verùm ad colendum & adorandum ſimulachra & picturas. Similis quidem eſt pictura, laudetur ars, non decipiat autem hominem ac ſi eſſet veritas. Quietè ſtetit equus: columba minimè eſt perturbata, & penna ſtetit otioſa. Vacca Dędali, quę ex ligno confecta fuerat, cepit taurum agreſtem, & coëgit beſtiam ars. quæ eam deceperat, amantem inire mulierem. Tantum œſtrum artes quæ improbo vtuntur artificio, attulerunt inſipientibus. Sed qui ſimias quidem nutriunt & exercent. quòd nec cereę, nec luteæ, nec virginalium mundorum ſimilitudines, eas aliquid fallant mirantur. Vos autem vel ſimiis euadetis deteriores, dum lapideis & ligneis & aureis & eburneis imagunculis & picturis animum adhibetis. Tot vobis pernicioſorum ludibriorum, E
opifices, lapicidæ, & ſtatuarii, pictoreſque, & fabri, & Poetæ, multam & talem turbam inducunt, in agris quidem, Satyros, per ſyluas autem, nymphas Oreades, & Amadryades. Quin etiam in aquis & fluuiis & fontibus, Naiades, & in mari Nereides. Magi autem ſe iam ſuæ impietatis gloriantur miniſtros habere dęmones, vt qui eos in ſuorum famulorum numerum adſcripſerint, & neceſſitate adactos ſeruos fecerint ſuis carminibus. Deorum itaque nuptiæ, & liberorum procreationes, & puerperia, & adulteria quæ canuntur, & conuiuia quæ à Comicis recitantur, & riſus qui in potu inducuntur, incitant me vt vociferer, etſi velim tacere. O impietatem, ſcenam cœlum feciſtis, & Deus vobis factus eſt actus, & quod ſanctum eſt, dæmoniorum perſonis in Comœdia ludificati eſtis, verum Dei cultum ac religionem, dæmonum ſuperſtitione, libidinosè & obſcenè inquinantes. F

Sed pulſans citharam pulchrè is præludere cœpit.

Cane nobis, ò Homere, pulchram aliquam cantilenam.

Lapis Parius qui eſt mirum in modum albus.

*σατυρίζοντες

ὀδυ. θ

Furtiuum

A *Furtiuum pulchræ Veneriſque & Martis amorem.*
Vulcani in tecto ut fuerit congreſſus amantum
Primum, & per multa inceſtarit dona cubile,
Vulcani Regis.

Deſine canticum ò Homere, non eſt pulchrum. Docet adulterium. Nos autem ne aures quidem ſtupris ac fornicationibus inquinare volumus. Sumus enim nos, ſumus, qui Dei imaginem circumferimus, in hoc viuo, & quod mouetur, ſimulachro, homine, ſimul habitantem imaginem, conſulentem, colloquentem, contubernalem, & quæ noſtris mouetur affectionibus, & eſt affectionibus omnibus ſuperior. Nos Deo donati & dedicati ſumus pro Chriſto. Nos genus electum, regale 1.Petri.2. Exod.19.
B Sacerdotium, gens ſancta, populus peculiaris, qui aliquando non populus, nunc autem populus Dei, qui, vt ait Ioannes, non ſumus ex iis qui ſunt inferius, ſed ab eo qui venit ſupernè vniuerſum didicimus, qui Dei œconomiam ſeu carnis ſuſceptæ diſpenſationem mente comprehendimus, qui vt in vitę nouitate ambularemus nos exercuimus. Sed hæc non cogitat vulgi magna pars, ſed pudore & metu omni abiecto, domi depingunt turpes dæmonum in Venerem pruritus & titillationes. Depictis enim quibuſdam tabellis, ſublime appenſis, mentem adhibentes, thalamos ornarunt impudicitia, intemperantiam exiſtimantes pietatem, & in cubili decumbentes, in ipſis amplexibus Venerem illam nudam reſpiciunt, quæ vincta eſt pro- Ioan.6. πασχητιασμοὺς
C pter complexus, & ad Ledam aduolantem auem, quòd ſit mulierum amans, probantes & admittentes, in annuli palla imprimunt picturam, vtentes ſignaculo conueniente Iouis impudicitiæ. Hæc ſunt mollis & delicatæ vitæ veſtræ exemplaria. Hæ ſunt Theologiæ probri & petulantiæ plenæ. Hæ ſunt doctrinæ Deorum, qui vnà vobiſcum fornicantur. Nam quod quilibet vult hoc etiam putat, vt ait orator Athenienſis. Cuiuſmodi autem ſunt aliæ quoque vobis imagines? Paniſci quidam, & nudæ puellæ, & ebrii Satyri, & membrorum erectiones, quæ picturis nudantur, conuictæ proficiſci ab intemperantia. Iam verò totius libidinis & impudicitiæ figuras apertè deſcriptas publicè intuentes, non erubeſcitis, ſed potius poſitas erectaſque cuſtoditis, perinde ac ſi Deorum veſtrorum imagines impudentiæ columnas
D domi conſecraueritis, figuras geſtuſque Philænidis æquè depingentes, atque certamina Herculis. Horum non ſolum vſus, ſed etiam aſpectus, & auditus, deponendam eſſe memoriam vobis annunciamus. Scortatæ ſunt aures veſtræ, fornicati ſunt oculi, & quod eſt magis nouum, ante complexum veſtri adulterium admiſerunt aſpectus. O qui homini vim attuliſtis, & diuinitatem, figmenti confutatione conuelliſtis, omnino increduli eſtis, vt veſtras ſequentes animi perturbationes, vacetis delitiis, & creditis quidem ſimulachris, eorum quærentes intemperantiam: Deo autem non creditis, moderationem non ferentes & continentiam: & quæ ſunt quidem præſtantiora odio habuiſtis, quæ verò deteriora, honore affeciſtis, vt qui virtutis quidem ſitis effecti contemplatores, vitii autem decertatores. Beati ergo vno, vt Græcè ita puto legẽdum καὶ τὸ ἔνθεον τοῦ πλάσματος ἐλέγχῳ ἀπαράξαντες.
E ſemel dicam, conſenſu ſunt ſoli illi ex Sibillę ſententia, quicunque

A ſe uiſa Deum qui omnino templa negabunt,
Surdorum & lapidum quæ ſunt altaria, ſedes.
Ex lapide & manibus ſimulachra affecta uirorum.
Cæſorum quæ ſunt animato infecta cruore,
Quadrupedum, bipedum, uolucrumque, & cæde ferarum.

Nobis enim eſt apertè vetitum artem fallacem exercere. Non facies enim, inquit Propheta, cuiuſuis rei ſimilitudinem eorum quæ ſunt in cœlo, & quæcunque ſunt in terra infrà. Reuera enim Cererem Praxitelis, & Proſerpinam, & Iacchum myſti Exe.20.
F cum Deos exiſtimaremus, vel Lyſippi artes, vel manus Apellis, quæ diuinę exiſtimationis figuram præbuere materiæ. Sed vos quidem vt ſtatua fabricetur quàm pulcherrima valde adlaboratis, ne autem propter inſenſilitatem efficiamini imaginibus ſimiles, non curatis. Valde certè dilucide & breuiter arguit Propheticus ſermo

conſuetudinem, dicens quod omnes Dii gentium ſunt idola dæmoniorum. Deus autem cœlos fecit, & ea quæ ſunt in cœlo. Hinc itaque factum eſt, vt quidam errantes neſcio quomodo, diuinam quidem artem, ſed non Deum adorent, Solem & Lunam & alium chorum aſtrorum, eos præter rationem Deos exiſtimantes, cum ſint inſtrumenta temporis. Verbo enim eius firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis virtus eorum. Sed ars quidem humana, & domos, & naues, & vrbes, & picturas fabricatur. Deus autem quomodo dixerim quæcunque facit? Vide vniuerſum mundum. Illius eſt opus & cœlum & Sol, & Angeli & homines ſunt opera digitorum eius. Quanta eſt autem Dei potentia? Ipſius Dei ſolum voluntas, eſt mundi creatio. Solus enim Deus fecit, quoniam ipſe quoque eſt ſolus verè Deus. Sola voluntate operatur, & eius ſolum velle factum eſſe conſequitur. Hinc euertitur chorus Philoſophorum, qui factum quidem eſſe hominem ad cœlum contemplãdum pulcherrimè confitentur, ſed quæ in cœlo cernuntur & viſu comprehenduntur adorant. Etſi enim humana opera non ſunt ea quæ ſunt in cœlo, at hominibus tamen ſunt fabricata. Nec adoret quis veſtrum Solem, ſed Solis effectorem deſideret: neque mundum Deum eſſe cenſeat & vt Deum colat, ſed mundi quærat opificem. Ei ergo qui ad portas venturus eſt ſalutares, ſolum reſtat, vt videtur, refugium diuina ſapientia. Hinc tanquam ex ſacro aliquo aſylo, nullus homo poteſt amplius educi, qui magno ſtudio contendit ad ſalutem. Perſequamur autem, ſi velis, ſententias quoque Philoſophorum quas de Diis iactitant, ſi forte ipſam quoque inuenerimus philoſophiam, propter inanem gloriam, ex materia idola conſtituentem, ſi etiam dæmonia quædam diuino honore afficientem, perſequendo oſtendere poſſimus ſomniare veritatem. Principia itaque à ſe laudata reliquerunt, Thales Mileſius aquam, & Anaximenes, qui ipſe quoque fuit Mileſius, aërem, quem Diogenes Apolloniates eſt poſtea conſecutus. Parmenides autem Eleates introduxit Deos ignem & terram. Ex his autem alterum ſolum Deum exiſtimarunt ignem, Hippaſus Metapontinus & Epheſius Heraclitus. Empedocles autem Agrigentinus, cum incidiſſet in multitudinem, præter hæc quatuor elementa, contentionem enumerat & amicitiam. Sunt autem hi quoque impii, qui inſipida quadam ſapientia adorarunt materiam: & lapides quidem vel ligna non honorarunt, terram autem eorum matrem vt Deam eſſe colendam putarunt, & Neptunum quidem non effingunt, ipſam autem aquam colunt. Quid eſt enim aliud Neptunus quàm humida quædam ſubſtantia, quæ ἀπὸ τῆς πόσεως hoc eſt, à potu Græcè vocata ποσειδῶν ſicut certè Mars bellicus ἄρης Græcè dictus eſt ἀπὸ τῆς ἄρσεως καὶ ἀναιρέσεως id eſt ab inſurrectione & interfectione. Qua ratione mihi videntur quoque valde multi, cum ſolum enſem fixerint, tanquam Marti ſacrificare. Eſt autem hoc Scytharum, ſicut dicit Eudoxus in ſecundo de Ambitu. Ex Scythis autem, Sarmatæ, vt dicit Iceſius in opere de Myſteriis, adorant acinacem. Hoc etiã vſu venit Heraclito & eius ſectatoribus, qui ignem colunt tanquam ortus rerum principium. Hunc enim ignem alii nominarunt, ἥφαιστον id eſt Vulcanum. Perſarum autem Magi ignem coluerunt, & multi ex iis qui Aſiam incolunt. Quinetiam Macedones, vt ait Diogenes in primo Perſicorum. Quid mihi opus eſt recenſere Sarmatas, quos refert Nymphodorus, in libro de Legibus Barbaricis, ignem colere; aut Perſas & Medos & Magos? Hos autem dicit Dinon ſacrificare ſub dio, ſolas Deorum imagines ignem & aquam eſſe putantes. Neque verò eorum celauerim inſcitiam, Nam etſi ſe maximè exiſtimant fugere ab errore, in alium tamen labuntur errorem. Deorum quidem imagines ligna & lapides non exiſtimarunt, vt Græci. Sed nec Ichneumonas & Ibides, vt Aegyptii, ſed ignem & aquam, vt philoſophi. Multis tamen poſtea decurſis annorum curriculis, eos imagines hominum formæ ſimiles coluiſſe oſtendit Beroſus in tertio Chaldaicorum, cum hoc introduxiſſet Artaxerxes Darii filii Ochi filius, qui cum primus Veneris Tanaidis imaginem erexiſſet Babylone, & Suſis, & Ecbatanis, & Perſis, & Bactris, & Damaſco, & Sardibus eam oſtendit eſſe colendam. Fateantur ergo philoſophi ſuos magiſtros fuiſſe Perſas, vel Sarmatas, vel Magos, à quibus didicerunt impietatem

Pſal. 32.

Hic Beroſus fuit Sibyllę pater, vt refert Iuſtinus Martyr.

A B C D E F

A tem venerabilium ſibi principiorum, principem omnium effectorem & ipſorum
principiorum opificem ignorantes, Deum, qui caret principio: hæc autem egena & Gala.4.
infirma, vt ait Apoſtolus, quæ ad vſum hominum miniſteriumque facta ſunt ele-
menta adorantes. Ex aliis autem philoſophis, qui elementis præteritis, quid excel-
ſius & præſtantius indagârunt, alii quidem ex ipſis laudârunt infinitum, ex quibus
fuit Anaximander Mileſius, & Anaxagoras Clazomenius, & Athenienſis Arche-
laus. Atque hi quidem ambo præfecerunt mentem infinitati. Leucippus autem Mi
leſius & Chius Metrodorus, ipſi quoque, vt videtur, duplicia reliquere principia,
plenum & inane. His autem duobus aſſumpta adiecit ſimulachra, ſeu rerum ſpe-
cies, Democritus [a] Abderitanus. Alcmæon verò Crotoniata aſtra Deos eſſe puta-
B bat, vt quæ ſint animata. Sed nec eorum ſilebo impudentiam, Xenocrates (fuit hic
Carthagineinſis) ſeptem quidem Deos Planetas, octauum verò, qui ex his omnibus
conſtat, mundum tacitè ſignificat. Sed nec prætermittam Stoicos, qui omnem quan
tumuis vilem & abiectam materiam dicunt Deum peruadere, qui apertè ſuam philo
ſophiam afficiunt dedecore. Sed nec moleſtum fuerit, vt arbitror, cum ad hunc lo-
cum peruenerim, meminiſſe etiam Peripateticorum. Et qui eſt quidem pater huius
hæreſis, cum non intellexiſſet patrem, eum qui vocatur ſupremus, putat eſſe ani-
mam vniuerſi, hoc eſt mundi animam Deum eſſe exiſtimans, ipſe à ſeipſo confodi-
tur. Qui enim vſque ad Lunam eius definit prouidentiam, deinde mundum Deum
C eſſe exiſtimat, euertitur, vt qui eum qui eſt Dei expers Deum eſſe arbitretur. Ere-
ſius autem ille Theophraſtus, familiaris Ariſtotelis, alicubi quidem cœlum, alicubi
verò ſpiritum Deum eſſe exiſtimat. Nam Epicuri quidem ſolius vel lubens obli-
uiſcar, qui Deo dicit non eſſe curæ res humanas, impiè ſe gerens per omnia. Quid
verò Heraclides Ponticus? non ipſe quoque alicubi detrahitur ad ſimulachra?
Magna mihi affluit huiuſmodi turba, inducens veluti quandam laruam dæmonio-
rum, abſurdas exterorum fabulas, nugis anilibus adumbratas. Longè abeſt vt viris
permittamus audire eiuſmodi fabulas, qui ne lachrymantes quidem, vt dicitur, fi-
lios narrando fabulas ſolari aſſueſcimus, timentes ne vnà cum eis nutriamus impie
tatem, quæ annunciatur quidem ab his qui ſibi videntur ſapientes: qui quidem veri
D tatem nô magis nouerunt quàm pueri. Quid enim, ò per veritatem, eos qui tibi cre
diderunt, fluxui & interitui grauibus & inordinatis efficis obnoxios? Cur verò
mihi vitam reples ſimulachris, vel ventos, vel aërem, vel ignem, vel terram, vel lapi
des, vel ligna, vel hunc mundum Deos effingens? & de Diis etiam ſtellis erranti-
bus, hominibus qui verè aberrauerunt, per hanc vulgo iactatam aſtrologiam, non
aſtronomiam, ſublime loquens & nugans. Deſidero Dominum ſpirituum Domi-
num ignis, mundi opificem, Deum quæro, qui præbet Soli lumen, non autem Dei
opera. Quémnam autem à te inquiſitionis accipiam adiutorem. Non enim Plato- Plato in Timæo.
nem, ſi velis, omnino repudiamus. Quánam ergo ratione eſt Deus perſcrutandus,
O Plato? Vniuerſi enim huius patrem & effectorem & inuenire eſt difficile, &
E cum inueneris, fieri non poteſt vt eum enuncies. Cur nam verò ò per ipſum? Nequa Per ipſum videlicet Deum, dic ò Plato.
quam enim eſt dicendus. Rectè ò Plato attigiſti veritatem, ſed ne te pigeat laboris,
vnà mecum ſuſcipe boni inquiſitionem. Omnibus enim, vt ſemel dicam, homini-
bus, maximè autem iis qui verſantur in doctrina & literis, inſtillatus eſt quidam di
uinus influxus. Qua de cauſa vel inuiti fatentur quidem vnum eſſe Deum, ab inte
ritu alienum & ingenitum, eumque in cœli vertice, in ſua propria ſpecula verè ſem
per eſſe. Dic autem quiſnam Deus eſt mihi cogitandus?

Qui cuncta cernit, ipſe ſed non cernitur,

Ait Euripides. Mihi ergo videtur Menander erraſſe, cum dicit:

O Sol, Deorum nam te adorare decet

F *Primum, Dei per quem uidentur cæteri.*

Neque enim Sol vnquam oſtendet verum Deum. Neque verum Verbum, qui eſt
Sol animæ, quem, ſi ſolum intus ſit exortus, in profundo mentis, ipſius quoque
mentis illuſtratur oculus. Vnde non improbabiliter Democritus ait paucos ex do-

ctis hominibus manus ſuſtuliſſe,hic quem nunc Græci vocamus aërem totum opleri fabulis,quòd ipſe omnia norit & det & auferat,& is ſit Rex omnium.Hac ergo ratione Plato quoque de Deo cogitans, Regem omnium ſignificat, & eſt ille cauſa omnium bonorum.Quiſnam ergo Rex eſt Deus vniuerſorum? Eorum quæ ſunt menſura veritatis. Sicut enim ea in quæ cadit dimenſio,menſura comprehenduntur:ita etiam eo quòd Deum cogitemus,venit in dimenſionem & comprehenditur veritas.Verè autem ſacer Moſes: NON erit,inquit,in tuo marſupio ſtatera magna vel parua,ſed ſtatera vera & ęqua.ſtateram & menſuram & numerum omnium Deum eſſe exiſtimans.Iniuſta enim & iniqua ſimulachra domi in marſupio, & in ſordida,vt ſemel dicam,anima ſunt abſconſa.Quæ eſt autem ſola iuſta menſura?qui ſolus eſt verè Deus,ſemper æqualis,& ſemper eodem modo ſe habens, omnia metitur & ponderat,tanquam trutina iuſtitia,vniuerſorum naturam in æquilibrio continens & ſuſtinens.Deus quidem certè,ſicut vetus eſt oratio,omnium quæ ſunt principium & finem & media continens,recta ſemper ſecundum naturam circumcirca ingreditur.Illum autem ſemper conſequitur iuſtitia,quæ de eis pœnas ſumit,qui à Lege diuina deficiunt.Vndenam ò Plato, veritatem coniicis? Vndenam abundè ſuppeditata rationum copia pietatem & verum Dei cultum vaticinatur? His,inquit,ſunt ſapientiora barbarorum genera.Noui tuos magiſtros, etſi eos celare velis.Geometriam diſcis ab Aegyptiis;Aſtronomiam à Babyloniis: rectas & ſanas incantationes accipis à Thracibus.Te etiam multa docuerunt Aſſyrii. Leges autem quæcunque veræ ſunt,& de Deo opinio,ſuppeditata tibi ſunt ab Hebræis,qui non vanis erroribus, nec hominum opera aurea ænea & argentea, eburnea, lignea & lapidea hominum qui mortui ſunt adorant ſimulachra,inani conſilio adorantur ab hominibus,ſed ſanctas vlnas tollunt ad cœlum,mane à cubili ſemper corpus aquis mundantes,& immortalem qui ſemper regnat colunt.Nec mihi ò Philoſophia vnum hunc Platonem, ſed multos etiam alios cura vt in medium adducas. qui vnum vere Deum ſolum loquuntur Deum, ſicubi per eius inſpirationẽ veritatem apprehenderint.Antiſthenes enim non hoc quidem Cynicum cogitauit,ſed vt qui eſſet Socratis familiaris,dicit Deum nulli eſſe ſimilem.Quare nemo eum poteſt diſcere ex imagine.Xenophon autem Athenienſis ipſe quoque apertè ſcribit de veritate,teſtimonium dicturus vt Socrates,niſi ipſe timuiſſet pharmacum. Sed nihilo ſecius tacite ſignificat. QVI, inquit, omnia mouet & quieta efficit, magnus quidem eſt & apertè potens;ſed cuiuſmodi nam ſit forma non apparet.Sed nec Sol qui omni ex parte videtur eſſe lucidus & conſpicuus, ipſe ſeipſum videre permittit. Sed ſi quis ipſum impudenter fuerit contemplatus, viſu oculorum priuatur.Vndenam igitur eruditur Grylli filius? num ab Hebræorum prophetiſſa ſcilicet,quæ hoc modo vaticinatur?

[Margin: A; Leuit.; ἀῤῥέπως. B; C; Xeno. de Memor. dict. & fac. Soc. D]

Quæ caro cœleſtem poterit uerumque tueri,
Humanæ ſortis qui expers in uertice cœli
Eſt Deus. Aduerſos radios neque cernere Solis E
Mortales poſſunt homines, lucemque micantem.

Cleanthes autem Piſadeus,Stoicus Philoſophus,qui non poëticam Theogoniam, ſed veram oſtendit Theologiam,non celauit quidnam de Deo ſentiret. Si bonum quale ſit me rogas,audi: ordinatum, iuſtum, ſanctum, pium, ſeipſum conttinens, pulchrum,decorum,ſeuerum,conſtans, ſemper conferens, metus curæ & doloris expers,iucundum,tutum,amicum,honoratum,quod omnes fatentur glorioſum,à faſtu alienum,curam gerens,moderatum,vehemens,diuturnum,reprehenſioni minimè affine,ſemper permanens.Is eſt ſordidus & illiberalis,quiſquis reſpicit ad opinionem,tanquam ab illa quid boni conſecuturus. Hic, vt exiſtimo, apertè docet qualiſnam ſit Deus,& quòd communis opinio & conſuetudo,eos qui ipſas ſequuntur,ſed non eos qui Deum quærunt,in ſeruitutem redigunt. Nec eſt ſilendus Pythagoras,qui dicit:Deus quidem eſt vnus.Is autem non eſt,vt quidam exiſtimant, extra mundi adminiſtrationem:ſed eſt totus in ipſa, in toto circulo ſpeculator to- F

tiu.

A tius generationis, vniuerſorum contemperatio, qui ſemper eſt, & ſuas facultates deducit ad opus, omnium operum in cœlo illuſtrator, pater omnium, mens & animatio toti circulo, omnium motus. Atque hæc quidem ſufficiunt ad Dei agnitionem, quæ ab ipſis quidem Deo inſpirante ſcripta, à nobis autem ſelecta ſunt, ei qui vel parum poteſt perſpicere veritatem. Accedat autem, non ſufficit enim philoſophia, ipſa quoque poetica, quæ eſt quidem omnino in falſo occupata, ſed vix tandem aliquando teſtatur veritatem, vel potius Deo confitetur fabuloſam digreſſionem. Accedat autem quicunque velit poëta. Ac primus quidem Aratus intelligit Dei poteſtatem omnia peruadere.

Atque ut ſint omnia firma,
B *Primo & poſtremo præbent huic ſacra preceſque.*
O mirande pater, ſalue, ualde utilis orbi.

Aſcræus quoque Heſiodus Deum itidem tacitè ſignificat.

Ipſe ſuo regno ditioneque continet omnes.
Nec tenet imperium hoc ex immortalibus ullus.

Iam verò in ſcena quoque veritatem aperiunt. Vnus quidem,

In ætherem & cœlum cum tu ſuſpexeris,
Eum uide tu cenſeas eſſe Deum.

C Ait Euripides. Sophilli verò filius Sophocles.

In ueritate eſt unus, eſt unus Deus:
Qui machinam cœli ſolique condidit.
Lætos mariſque fluctus, & uehementiam
Ventorum, aberrantes lucro nos homines
Sed recreantes qui incidunt caſus graues,
Imagines & æneas & ligneas
Et lapideas poſuimus atque eburneas.
Dijſque ſacra offerentes, & feſtos dies
His celebrantes, eſſe dicimus pios.

D Hic quidem tam audacter & tam confidenter veritatem auditoribus introduxit in ſcenam. Thracius autem ſacrorum ſimul interpres & poëta, Oeagri filius Orpheus, poſtquam Orgiorum ſacra fuit effatus, & ſimulachrorum expoſuit Theologiam, veritatis inducit recantationem, verè ſacram, ſed ſerò tamen canens orationem.

Effabor quis fas eſt, aures claude prophane
Quiſquis es, illuſtri Muſæe ſed edite Luna,
Audi, uera loquar, nec quæ olim uiſa fuere
Pectoribus, charæ te priuent lumine uitæ.
Verbum aſt aſpiciens diuinum, aſſiſtere nunquam
E *Huic ceſſat, mentemque tuam & cor dirige recta*
Atque uia ingredere, mundi autem reſpice Regem,
Solum immortalem.

Deinde inferius ſubiungens, dicit dilucidè.

Ex ſe unus genitus, genita & ſunt omnia ab uno.
Verſaturque in eis ipſe, ex mortalibus ullus
Nec uidet hunc, contrà ſed cunctos aſpicit ipſe.

Sic quidem Orpheus, & cum aberraſſet, tandem intellexit.

Aſt homo conſilio ne tu cunctare ſagaci:
F *Sed propera placare Deum mox ipſe reuerſus.*

Si enim cum vel maximè Græci quaſdam Verbi diuini accepiſſent illuminationes, veritatis pauca quædam ſunt elocuti, atteſtantur quidem eius vim non occultam, ſeipſos autem arguunt, vt qui imbecilli finem non attigerint. Iam enim exiſtimo cu-

uis euaſiſſe manifeſtum, quòd qui abſque Verbo veritatis operantur aliquid vel loquuntur, ſunt ſimiles iis qui conantur ingredi abſque pedibus. Te quoque pudore quodam moueant ad ſalutem, Deorum veſtrorum reprehenſiones, quibus à veritate coacti poëtę veſtri, eos inſectantur in comœdiis. Menander certè Comicus in Auriga in actu qui dicitur Suppoſititius. A

Nullus, inquit, mihi placet Deus foris ambulans
Cum uetula, neque in domos ingrediens
In tabula Metragyrtes.

Tales enim erant Metragyrtæ. Vnde eis mendicantibus meritò dicebat Antiſthenes. Non alo matrem Deorum quam Dii alunt. Rurſus autem idem Comicus in actu qui dicitur Sacerdos, ægrè ferens conſuetudinem, impiam erroris arrogantiam conatur refellere, ſapienter eloquens: B

Nam ſi trahit Deum
Ad quod cupit quiſquam homo cymbalis,
Hoc qui facit, certè is Deo eſt potentior.
Audaciæ ſed utæque hæc reperta ſunt
Hominibus inſtrumenta.

Neque verò ſolus Menander, ſed etiam Homerus & Euripides, & alii permulti poëtæ Deos veſtros arguunt, nec eos verentur inſequi maledictis vel tantillum. C
Iam Mineruam κυνομυῖαν id eſt, muſcam caninam, & Vulcanum ἀμφιγυῆ id eſt vtroque pede claudum appellant. Veneri autem dicit Helena.

Atque tuis pedibus reditus tibi non ſit Olympo.

De Dionyſo autem ſeu Baccho apertè dicit Homerus:

Il. ζ *Et qui nutrices Bacchi quandoque furentis.*
In Dium immiſit Dionyſum, quæ ſimul omnes
Thyrſum iecerunt ſæuo impellente Lycurgo.

Socratica ſchola verè dignus eſt Euripides, reſpiciens ad veritatem, & ſpectatores deſpiciens, aliquando quidem Apollinem, qui medias habitat ſedes, in os apertiſſimè reſpondens hominibus, arguens. D

Parens ei, ſuam parentem cecidit,
Eum putate uos impium & occidite,
Peccauit ille, non ego, minus ſciens
Eram qui honeſti & ipſius iuſtitiæ.

Aliquando autem Herculem inducens furioſum, & alicubi ebrium & inſatiabilem. Quomodo enim non erat eiuſmodi, qui in conuiuio virides ficus comedebat cum carnibus, latrans tam ineptè, vt id ſciret vel barbarus. Iam verò in actu cui nomen eſt Ion, capite nudo Deos theatro aperit.

Aequum eſſe qui poteſt, dediſtis qui hominibus E
Leges, rei ut uos ſitis iniuſtitiæ?
Quod ſi (nam erit nunquam id, & abſque re loquor)
Supplicium ob raptas luatis fœminas.
Neptune, tu, & cœlum tenet qui Iupiter,
Scelera luendo, templa exinanibitis.

Tempus eſt itaque aliis prius ordine peractis, venire ad ſcripturas propheticas. Prophetarum enim reſponſa, materiam nobis apertè prębentia ad Dei cultum & religionem, veritati fundamentum ſubiiciunt. Diuinæ autem ſcripturæ, honeſtæque & moderatæ vitæ inſtitutiones, quæ ſunt viæ compendioſæ, nudę à verborum fucis & ornamentis blanditiiſque & illecebris: erigunt hominem qui ſuffocatur à vitio, caſus eorum quæ ad victum pertinent contemnentes, vna & eadem voce multa remedia afferentes, à damnoſa quidem fraude nos dehortantes, ad præuiſam autem ſalutem F

lutem

A lutem apertè adhortantes. Prophetiſſa itaque Sibylla nobis prima canat canticum ſalutare.

Omnino en clarus, nulloque errore uagatur.
Dimiſſis tandem nebulis tenebriſque uenite:
Solis lux grata aſpectu clariſſima fulget.
Figaturque animis præſtans ſapientia ueſtris.
Eſt mittens imbres Deus unus, fulgura, motus,
Fulmina, peſtes atque fames, & triſtia cuncta,
Et glaciem, atque niues. Quid opus tibi ſingula dicam?
B *Eſt cœli princeps, Dominus terræ, is quoque uerè eſt.*

Diuinè profectò errorem quidem tenebris aſſimilans: Soli autem & Dei luci, cognitionem. Vtrunque autem adducens in comparationem, docet electionem. Falſum enim non per ſolam veri allationem exterminatur, ſed per vſum veritatis per vim eiectum fugatur. Hieremias autem Propheta ſapientiſſimus, vel in Hieremia potius ſanctus Spiritus, Deum oſtendit: DEVS appropinquans ego ſum, inquit, & non Deus procul. Si fuerit homo aliquid in occulto, & ego non videbo ipſum? An non cœlum & terram ego impleo? dicit Dominus. Rurſum autem per Eſaiam. QVIS metietur, inquit, cœlum palmo, & terram omnem pugillo? Vide Dei magnitudinem, & admirare. Eum adoremus de quo dicit Propheta: A FACIE tua montes liqueſcent, ſicut cera à facie ignis. Is eſt inquit Deus, cuius cœlum eſt thronus, terra autem ſcabellum pedum eius. qui ſi cœlum aperuerit, te terror apprehendet. Vis autem etiam audire quid hîc Propheta dicat de ſimulachris: TRADVCENTVR, inquit, coram Sole, & erunt eorum morticinia eſcę volucribus cœli & beſtiis terræ, & putrefient à Sole & Luna. Ipſi amauerunt ea quibus ipſi etiam ſeruierunt, & ciuitas eorum incendetur. Dicit autem fore vt etiam elementa & mundus cum eis pereant: TERRA, inquit, veteraſcet, & cœlum præteribit. Verbum autem Domini manet in æternum. Quid verò quando Deus rurſus voluerit ſeipſum per Moſen oſtendere: VIDETE, videte quod ego ſum, & non eſt alius Deus præter me. Ego occidam & viuere faciam; percutiam & ego medebor, & non eſt qui eripiet è meis manibus. Sed vis ne adhuc audire alium reſponſa dantem? Habes vniuerſum chorum Propheticum, eos qui vnà cum Moſe concinunt. Quid eis dicit Spiritus ſanctus? Non verebor dicere per Oſee Prophetam: ECCE ego firmans tonitru, & creans ſpiritum, cuius manus cœli quoque fundârunt militiam. Præterea autem per Eſaiam hanc quoque tibi vocem redigam in memoriam: EGO ſum, inquit, Dominus, ego ſum qui loquor iuſtitiam, & annuntio veritatem, congregamini & venite. Simul conſultate qui ſeruamini à Gentibus. Non cognouerunt qui tollunt lignum, ſculpturam eorum, & Deos orantes qui eos non ſeruabunt. Deinde paulò inferius: EGO, inquit, Deus, & non eſt præter me iuſtus, & Seruator non eſt excepto me. Conuertimini ad me, & ſalui eſtote qui eſtis ex finibus terræ: EGO ſum Deus, & non eſt alius, per meipſum iuro. Idololatris autem indignatur dicens: CVI aſſimilaſtis Dominum, aut cui ſimilitudini aſſimilaſtis ipſum? Num imaginem fecit faber, aut aurifex auro fuſo ipſum auro illiuit? & quæ deinceps conſequuntur. Non amplius ergo ò vos idololatræ, ſed nunc quoque minas cauete. Eiulabunt enim ſculptilia, & quæ manu facta ſunt, vel ii potius qui fiduciam in eis habuerunt: eſt enim materia inſenſilis. Præterea, inquit, Dominus cõcutiet vrbes quę habitantur, & manu comprehendet vniuerſum orbem terræ, tanquam nidum. Quid tibi annunciem ſapientiæ myſteria & verba, ex erudito quodam Hebræo? DOMINVS creauit me initium viarum ſuarum ad opera ſua. & Dominus dat ſapientiam, & à facie eius cognitio & intelligentia. Quouſque piger iaces? Quando autem ex ſomno excitaberis? Sin autem fueris impiger, veniet tanquam fons meſſis tua, verbum paternum, bonus lychnus, Dominus qui inducit lucem, fidem omnibus & ſalutem. Dominus enim qui fecit terram in virtute ſua, vt ait Hieremias, erexit orbem terræ in ſapien

Marginalia: c.23. (beside "DEVS appropinquans"); c.40. (beside "QVIS metietur"); C; Ibidem. 64.; Ibidem. 66.; Deut.32.; D; Eſ. 45.; E; Eſa. 40.; Prouerb. 8.; F; c.27.

tia ſua. Nos enim qui procideramus ad ſimulachra, ſapientia, quæ eſt Verbum eius, A
erigit ad veritatem, & hæc eſt prima à lapſu reſurrectio. Vnde ab omni idololatria
dehortans diuinus Moſes, pulcherrimè clamauit. AVDI Iſraël, Dominus Deus
Deut. 6. tuus, Dominus vnus eſt, & Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies.
Matth. 4. NVNC ò homines intelligite, ex ſententia beati illius Pſalmographi Dauid, appre-
Pſal. 2. hendite diſciplinam, ne aliquãdo iraſcatur Dominus, & pereatis de via iuſta, quan-
do exarſerit velociter furor eius. Beati omnes qui confidunt in ipſo. Iam verò no-
ſtri mirandum in modum miſerens Dominus, nobis tradit modum ſalutarem, velu
Ibidem. 4. ti numerum quem vocant ἐμβατήριον quòd hortetur ad ingrediendum: FILII ho
minum, vſquequo graui corde? Vt quid diligitis vanitatem & quæritis mẽdacium? B
Quænam eſt ergo vanitas, & quid eſt mendacium, Sanctus Domini Apoſtolus, Græ
Rom. 1. cos reprehendens tibi exponet, quòd cum Deum cognouiſſent, non vt Deum glo
rificauerunt, aut gratias egerunt; ſed euanuerunt in cogitationibus ſuis, & muta-
uerunt gloriam Dei in ſimilitudinem carnis corruptibilis hominis, & ſeruierunt
creaturę potius quàm Creatori. Atqui hic eſt Deus qui in principio fecit cœlum &
terram. Tu autem Deum quidem non intelligis, cœlum autem adoras, & quomodo
non te impiè geris? Audi rurſus Prophetam qui dicit: DEFICIET quidem Sol, &
cœlum obſcurabitur, reſplendebit autem omnipotens in æternum, & mouebuntur
cœlorum virtutes, & cœli conuoluentur vt pellis, vt qui extendantur & contrahan
tur (hæ enim ſunt voces Propheticæ) & terra fugiet à facie Domini. Poſſim tibi C
ſcripturas afferre innumerabiles, quarum ne apex quidem vnus præteribit, qui nõ
Heb. 12. euaſerit perfectus. Os enim Domini, Spiritus ſanctus, ea eſt elocutum: NE amplius
ergo, inquit, fili mi negligas diſciplinam Domini, neque defatigeris cum ab eo cor-
riperis. O inſignem humanitatem. Non vt magiſter diſcipulos, neque vt miniſtros
Dominus, nec vt homines Deus: ſed vt pater, quàm benignè admonet filios? Dein-
de fatetur quidem Moſes ſe timere ac tremere cũm de verbo audiret. Tu autem
Verbum diuinum audiens, non times? non es anxius? non ſimul & reuereris & ſtu-
des diſcere, hoc eſt, feſtinas ad ſalutem, timens iram, diligens gratiam, ſpem ample-
ctens & admirans, vt declines iudicium. Venite, venite ò meorum iuuenum cœtus.
Niſi enim efficiamini rurſus vt pueri, & regeneremini, vt ait Scriptura, eum qui ve D
rè eſt Pater non recipietis, neque vnquam in regnum cœlorum intrabitis. Quomo-
do enim hoſpiti permiſſum eſt ingredi? Sed quando, vt puto, inſcriptus fuerit, & ci-
uis effectus, & patrem acceperit, tunc erit in numero filiorum patris, tunc dignus
habebitur qui ſit hæres, tunc germano & dilecto regnum paternum impertiet.
Hæc eſt enim primogenita eccleſia, quæ conſtat ex multis bonis pueris. Hi ſunt pri
mogeniti, qui deſcripti ſunt in cœlis, & vnà cum tot Angelorum milibus diem fe-
ſtum celebrant. Primogeniti autem nos filii, qui ſumus Dei alumni, qui primogeni
ti ſumus germani amici, qui primi ex aliis hominibus Deum intelleximus, qui pri-
mi à peccatis auulſi, qui à Diabolo primi ſumus ſeparati. Nunc autem ſunt tanto
quidam magis impii, quanto eſt benignior Deus ac humanior. Deus enim ex ſeruis E
vult nos fieri filios. Illi autem etiam filii effici contempſerunt. O magnam arrogan
tiam. Dominum pudore afficitis. Libertatem pollicetur: vos autem aufugitis in ſer
uitutem. Salutem gratis largitur: vos autem ad hominem deſcenditis. Vitam donat
æternam: vos autem ſupplicium expectatis, & ignem præſtolamini, quem parauit
Ephe. 4. Dominus diabolo & angelis eius. Propterea beatus Apoſtolus: TESTOR, in-
quit, in Domino, ne amplius ambuletis ſicut & Gentes ambulant in vanitate men-
tis ſuæ, obſcurati cogitatione, & alienati à vita Dei, propter ignorantiam quæ eſt
in ipſis, propter cæcitatem cordis ipſorum: qui quidem ſeipſos tradiderunt, indurati
impudicitiæ ad operationem omnis immunditiæ & auaritiæ. Tali teſte refellente
hominum ignorantiam, & Deum inuocante, quidnam reſtat aliud incredulis quã F
iudicium & condemnatio? Non negligit autem Dominus ſuadens, terrens, adhor-
tans, excitans, admonens. A ſomno quidem certè excitat, & ab ipſis tenebris eos qui
Ibidem. 5. aberrauerunt facit ſurgere: EXPERGISCERE, inquit, qui dormis, & exurge à
mortuis,

A mortuis,& illuminabit te Chriſtus Dominus,Sol reſurrectionis,qui ante Lucife-
rum gignitur,qui largitus eſt vitam propriis radiis. Ne quis ergo Verbum deſpi-
ciat,ne ſeipſum imprudens deſpicetur. Dicit enim alicubi Scriptura. Hodie ſi vo- Pſal.84.
cem eius audieritis,nolite obdurare corda veſtra,ſicut in exacerbatione ſecundum
diem tentationis in deſerto,vbi tentauerunt me patres veſtri in probatione.Quæ-
nam eſt autem probatio? Si velis diſcere,exponet tibi ſanctus Spiritus: ET vide-
runt,inquit,opera mea quadraginta annis.Quare proximus fui generationi huic,
& dixi, ſemper errant corde. Ipſi verò non cognouerunt vias meas,ſicut iuraui in
ira mea,ſi introibunt in requiem meam.Videte minas,videte adhortationem,vide-
B te honorem.Cur ergo gratiam adhuc mutamus in iram,& non patentibus auribus
Verbum ſuſcipientes,in caſtis animis Deum hoſpitio excipimus? Eſt enim ma-
gna gratia eius promiſſionis,ſi hodie vocem eius audierimus. Illud autem Hodie,
augetur in vno quoque eius die,donec nominatur hodie.Vſque ad conſummatio-
nem & hodie & doctrina permanet, & tunc quæ verè eſt hodie, quæ non deficit
dies Dei,vnà cum ſeculis extenditur. Semper ergo audiamus vocem Verbi diuini.
Hodie enim eſt imago æterni ſæculi,lucis verò ſignum ac Symbolum eſt dies. Lux
verò eſt Verbum hominibus,per quod Deum contemplamur. Merito ergo iis qui
crediderunt & obediunt,ſuperabundauit gratia.Iis autem qui non crediderunt &
errant corde,& vias Domini non cognouerunt, quas rectas facere & parare iuſſit
C Ioannes,iis proximus fuit Dominus & minatur. Atque minarum quoque finem ac
ceperunt ænigmaticè veteres Hebræorum errones.Non dicuntur enim ingredi in
requiem propter infidelitatem, priuſquam ipſi Moſis ſucceſſorem conſecuti, ſerò
tandem diſcant ſe non poſſe aliter eſſe ſaluos,quam ſi Ieſu, crediderint. Dominus
autem cum ſit benignus,adhortatur omnes homines ad agnitionem veritatis, qui
mittit paracletum.Quænam eſt ergo agnitio? pietas ac Dei cultus. Eſt autem pie- 1.Tim.4.
tas ad omnia vtilis ex Pauli ſententia,habens promiſſionem vitę præſentis & futu-
ræ.Quanti ò homines profiteremini vos eſſe empturos,ſi ſalus æterna venderetur?
Ne ſi Pactolum quidem,qui totus aureo, vt eſt in fabulis, fluit fluento quis dede-
rit,pro ſalute iuſtum pretium numerauerit.Ne vos ergo laboraſſe pigeat, licet vo-
D bis ſi velitis,pretioſiſſimam ſalutem emere proprio theſauro,charitate,& fide vitę,
quod quidem eſt iuſtum pretium.Hoc pretium Deus lubenter accipit. Sperauimus
enim in Deo viuo,qui eſt Seruator omnium hominum,maximè autem fidelium.
Alii autem homines,qui mundo adhæſerunt,vt piſculi quidam qui vocantur φύκια
petris marinis,contemnunt immortalitatem,ſicut ſenex Ithacenſis,qui non Veri-
tatem & cœleſtem patriam, & eam etiam quæ verè eſt lucem, deſiderabat, ſed fu-
mum.Pietas autem,quæ Deo hominem,quoad eius fieri poteſt aſſimilat, conueniē-
tem ſibi magiſtrum adſcribit,nempe Deum,qui vel ſolus poteſt pro dignitate ho-
minem Deo aſſimilare.Hanc doctrinam Apoſtolus cum ſciret verè eſſe diuinam.
TV autem, inquit, ò Timothęe,ab infantia Sacras literas noſti quæ te poſſunt in- 2.Tim.3.
E ſtruere ad ſalutem,per fidem in Chriſtum.ſunt enim verè ſacræ literæ quæ ſacros fa
ciunt & deificant.Ex quibus literis & ſacris ſyllabis compoſitas ſcripturas & opera,
idem conſequenter Apoſtolus appellat diuinitus inſpiratas,vt quæ ſint vtiles ad do
cendum,ad arguendum,ad corripiendum, ad inſtruendum in iuſtitia,vt perfectus
ſit homo Dei,ad omne bonum opus inſtructus.Non adeò autem admirabitur qui-
ſpiam aliorum ſanctorum adhortationes, vt ipſum Dominum,qui eſt benignus ac
humanus. Nullum enim aliud eſt ei præterquam hoc ſolum opus, vt homo ſaluus
fiat.Clamat ergo ipſe vrgens ad ſalutem: Appropinquauit regnum cœlorum. Con-
uertit homines timori appropinquantes. Ea ratione Apoſtolus quoque Domini,
adhortans Macedones,fit diuinæ vocis interpres, dicens: Appropinquauit Domi- Phil.4.
F nus,cauete ne deprehendamur vacui.Vos autem qui eſtis adeò egeni,vel potius in-
creduli,neque ipſi Domino credentes,neque Paulo,& maximè roganti pro Chri-
ſto,guſtate & videte quòd Chriſtus eſt Deus,fides introducet,experientia docebit,
Scriptura inſtituet.Venite,dicens,ò filii,audite me, timorem Domini docebo vos. Pſal.33.

Deinde vt iis qui iam crediderunt, breuiter ſubiungit. QVIS eſt homo qui vult vi- A
tam, diligit dies videre bonos? Nos ſumus, inquiemus, qui ſumus boni adoratores,
qui bonorum æmulatores ac ſectatores. Audite ergo qui eſtis longè, audite qui pro
pè. Nullis celatum eſt Verbum, lux eſt communis, omnibus illuceſcit hominibus.
Nullus eſt in Verbo Cimmerius, feſtinemus ad ſalutem, ad regenerationem. Multi
in vnam cogi dilectionem, per monadicæ eſſentiæ vnionem, feſtinemus. Beneficio
affecti, conuenienter perſequamur vnionem, bonam exquirentes vnitatem. Quæ
eſt autem ex multis vnio? cum ex vocum multitudine, & diſperſione diuinam cepe
rit harmoniam, fit vnus conuentus, vnum chori ducem ſequens & magiſtrum Ver
bum, in eadem acquieſcens veritate, dicens Abba pater. Hanc Deus veram vocem B
amplectitur, eam primam à ſuis filiis percipiens. At, inquitis, non eſt fas nobis euer-
tere conſuetudinem traditam à patribus. Quid verò, an non primo alimento lacte
εἰκποϐλύζο μεν. vtimur, cui certè in lucem editos nutrices nos aſſuefecere? Cur verò paternas facul-
tates augemus aut diminuimus, & non ęquales, vt accepimus, conſeruamus? Cur au
tem non amplius in ſinu paterno ſingultimus, vel etiam alia, quæ dum vt infantes
faceremus, & aleremur à matribus, riſum mouimus, non amplius facimus? ſed nos
ipſos, etiam ſi Pædagogos minimè habuimus, correximus. Deinde in affectionibus
quidem exceſſus, etſi ſint damnoſi & periculoſi, dulces tamen, excidunt. In vita au
tem, non improbam relinquentes conſuetudinem, vitioſamque & impiam, & ſi pa-
tres ægrè ferant, declinabimus ad veritatem, & eum qui verè Pater eſt inquiremus, C
tanquam letifero aliquo veneno reiecta conſuetudine? Hoc ipſum enim eſt pul-
cherrimum argumentum ad vobis oſtendendum, quòd ex inſania & hac longè infe
liciſſima conſuetudine odio habita eſt pietas & Dei cultus. Nunquam enim eſſet
odio habitum vel prohibitum tantum bonum, quo generi hominum nullum à Deo
datum eſt præſtantius, niſi abrepti à conſuetudine, deinde nobis occluſis auribus, vt
equi duræ ceruicis habenas detrectantes & ore frenum mordentes, fugeretis ratio-
nes, veſtræ quidem vitæ aurigas nos excutere cupientes, ſed vos ipſos præ inſcitia
pręcipites dantes in exitium, ſanctum Dei Verbum ducitis execrandum. Veſtræ ita-
que electionis vos conſequuntur præmia, ex Sophoclis ſententia.

Mens uana, inutiles aures, curæ irritæ. D

Et neſcitis hoc eſſe longè omnium veriſſimum, quod boni quidem & pii bonam
Zacha. 8. conſequentur remunerationem, vt qui bonum honorârint: qui autem contrà ſunt
mali, ſupplicium conueniens. Ac etiam vitii principi imminet ſupplicium? Ei
certè minatur Zacharias fore vt puniatur: IN TE eſt qui elegit Hieruſalem,
non ecce hoc eſt torris euulſus ex igne? Quænam ergo adhuc ineſt homini-
bus appetitio mortis voluntariæ? Cur verò ad mortiferum hunc torrem confu
gerunt, cum quo comburentur, cum liceat rectè ex Deo viuere, non ex con-
ſuetudine? Deus enim vitam largitur. Mala autem cōſuetudo poſt exceſſum ex hac
Heſiodus. vita, vanam pœnitentiam affert cum ſupplicio. Paſſus nouit quoque ſtultus, quòd
perdit dæmonum ſuperſtitio, & ſalutem dat verus Dei cultus. Videat veſtrum ali- E
quis eos qui adorant ſimulachra, ſordida coma, veſte ſenta & lacera deformatos, à
lauacris quidem omnino abſtinentes, excreſcentibus autem vnguibus efferatos, &
multos etiam pudendis priuatos, re ipſa oſtendentes templa idolorum eſſe quædam
ſepulchra vel carceres. Ii certe mihi videntur lugere, non Deos colere, vt qui ea paſ
ſi ſint, quæ ſunt potius miſericordia digna, quàm Dei cultu ac religione. Et hæc vi-
dentes vos adhuc cæcutitis, & ad vniuerſorum Dominum non reſpicietis? Non au-
tem ex iis qui hic ſunt carceribus fugientes, confugietis ad eam quæ eſt ex cœlis mi-
ſericordiam? Deum enim ex multa benignitate & clementia hominem retinet &
complectitur, ſicut cum pullus è nido excidit, mater auis è nido aduolat. Si quando
autem ſerpens pullo deuoraturus inhiet, mater circumuolat, natos chariſſima pigno
ra deflens. Deus autem pater & ſuum quęrit figmentum, & ei quod lapſum eſt me- F
detur, & feram perſequitur, & pullum rurſus in nidum recipit, vt rurſus aduolet in-
Eſa. 1. citans. Deinde canes quidem qui iam aberrauerunt, ſagacibus naribus quærentes,

Dominum

A Dominum inueſtigant: nouit autem inquit, bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præ-
ſepe Domini ſui, Iſraël autem me non cognouit. Quid ergo Dominus? Iniuriæ ac-
ceptæ obliuiſcitur, adhuc miſeretur, adhuc poſtulat pœnitentiam. Volo autem vos
rogare, an non vobis videtur abſurdum, vos ipſos qui eſtis Dei figmentum & ab
ipſo animam accepiſtis, & omnino Dei eſtis, alii ſeruire Domino, & præterea cole-
re quidem pro Rege tyrannum, pro bono autem malum? Quis enim, ò per veritatē,
ſanę mentis, bonum relinquens verſatur cum vitio? Quis eſt autem qui Deum fu-
giens, viuit vnà cum dæmoniis? Quis autem cum poſſit eſſe Dei filius, delectatur ſer
uitute? Aut quis cum cœli poſſit eſſe ciuis, herebum perſequitur, cum ei liceat cole-
B re paradiſum, & cœlum circumcirca obire, vitaliſque & puri eſſe fontis particeps,
per lucidam illam in aëre ſuis veſtigiis ambulando nebulam, & contemplando vt
Helias ſalutarem pluuiam? Illi autem, inſtar vermium, in cœno & voraginibus, 3.Regum.17.
nempe voluptatis fluentis volutati, inutilibus & ſtultis paſcuntur delitiis, ſuilli qui
dam homines. Sues enim, inquit, cœno magis delectantur, quàm aqua munda, & in
congeſtę paleæ verſari cumulo, eſt quædam inſana eis delectatio, vt ait Democri- ἐπὶ φορυτῷ
tus. Ne ergo, ne euadamus mancipia neque porcis efficiamur ſimiles, ſed vt germa- μαργαίνουσι
ni filii lucis, intueamur lucem & ſurſum aſpiciamus, ne nos eſſe adulterinos depre-
hendat Dominus, quemadmodum Sol aquilas. Ducamur ergo pœnitentia, & ex
ignoratione traducamur ad ſcientiam, ex imprudentia ad prudentiam, ex intempe-
C rantia ad temperantiam, ex iniuſtitia ad iuſtitiam, ex impietate & nulla religione
ad Deum. Pulchrum eſt periculum ad Deum transfugere. Multa alia poſſumus bo-
na conſequi nos iuſtitiæ amatores, qui æternam ſalutem perſequimur. Quinetiam
eorum quæ Deus ipſe tacitè ſignificat loquens per Eſaiam, eſt hæreditas iis qui co-
lunt Dominum. Eſt pulchra quidem certè & amabilis hæreditas, non aurum, non ar
gentum, non veſtis, in qua ſunt tineæ; nec res terrenæ quas ſubit latro in diuitiis
terreſtribus cęcutiens, ſed theſaurus ille ſalutis, ad quem oportet eos contendere
qui Verbi fuerint amatores. Hinc autem nobiſcum abeunt bona opera, & veritatis φιλόλογοι
pennis ſimul euolant. Hanc nobis hæreditatem æternum Dei tradit teſtamentum,
donum æternum ſuppeditans. Hic autem amore noſtri præditus noſter pater verè
D pater, non ceſſat adhortari, admonere, docere, diligere. Neque enim ceſſat dare ſalu
tem. Conſulit autem ea quæ ſunt optima: EFFICIAMINI iuſti, ait Dominus. Eſa.55.
Qui ſititis, ite ad aquam, & quicunque non habetis pecuniam, ite, & emite, & bibi-
te abſque pecunia. Adhortatur ad lauacrum, ad ſalutem, ad illuminationem, prope-
modum clamans & dicens: Do tibi ò fili, terram, & mare, & cœlum, & quę in eis
ſunt tibi omnia largior animantia. Solummodo ò fili patrem ſitias, Deus tibi gratis
oſtendetur. Non cauponatur veritas. Dat tibi & volucria & natatilia & terreſtria
animantia. Hæc tuis cum gratiarum actione ſumendis nutrimentis pater eſt fabri- εὐχαρίστοις τρο
catus, quæ pecunia quidem emet qui eſt adulterinus, & filius perditionis, cuius in- φαῖς
ſtitutum eſt ſeruire mammonæ. Tibi autem tua permittit. Germano dicit filio qui
E amat patrem, per quem adhuc operatur, cui etiam ſoli promittit, dicens: ET exten
detur terra ad confirmationem. Interitui enim ſeu corruptioni non confirmatur.
Mea eſt enim vniuerſa terra: ea autem tua quoque eſt ſi Deum receperis. Vnde iis
qui crediderunt meritò annunciat Scriptura. Sancti autem Domini erunt hæredes
Dei gloriæ & potentiæ. Quænam eſt dic mihi, ò beate gloria? Quam oculus non vi- Eſa.64.
dit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit, & lętabuntur in regno Domini
ſui in æternum, Amen. Habetis ò homines diuinam gratiæ promiſſionem, audiui- 1.Corin.2.
ſtis etiam alias ſupplicii minas, per quæ dat ſalutem Dominus, & gratia & metu ho-
minem inſtituens. Quid cunctamur? cur non ſupplicium effugimus? Cur non do-
num ſuſcipimus? Cur non eligimus ea quę ſunt præſtantiora, Deum malo & idolo-
F latriæ præferentes ſapientiam, & vitam, morte commutantes. Ecce, inquit, ante fa-
ciem veſtram poſui mortem & vitam tentat te Dominus vt vitam eligas. Conſulit Eccleſi.15.
tibi vt pater, Deo obedite. Si enim me, inquit, audieritis & volueritis, bona terræ co
medetis. Obedientiæ eſt gratia. Sinautem mihi non obedieritis, neque volueritis: Eſa.1.

gladius vos & ignis deuorabit. Inobedientiæ autem eſt iudicium. Os enim Domini A
hæc locutum eſt. Lex veritatis. Verbum Domini. Vultis ego ſim vobis bonus conſi
liarius? Sed vos quidem audite. Ego autem, ſi fieri poſſit, oſtendam. Vos quidem
oportebat, ò homines, de ipſo bono cogitantes, teſtem à natura ingeneratum &
eum fide dignum adducere, nempe fidem quæ ex ſe & ex ſua domo apertè eligit id
quod eſt optimum ac præſtantiſſimum, nec quęrere aut laborare an ea ſit perſequen
da. Etenim an aliquem inebriari oporteat, verbi gratia, dubitare oportet. Vos au-
tem inebriamini, priuſquam conſideraueritis. Et an iniuria ſit facienda non valde
eſtis ſolliciti, ſed quam primum iniuriam facitis. Solum autem an Deus ſit colendus
quæritis, & an ſapiens, hoc eſt Deus & Chriſtus ſit ſequendus, hoc conſultandum B
& conſiderandum eſſe cenſetis. Credite nobis ſi vos inuaſerit ebrietas, vt ſobrii &
moderati ſitis. Credite ſi affecti eſtis iniuria, vt viuatis. Si autem vultis credere, eui-
dentem virtutum fidem ſuſpicientes: ex redundanti quadam copia vobis adducam
de Verbo perſuaſionem. Vos autem (patrii enim mores adhuc vos præoccupatos
abducunt à veritate) iam audieritis quomodo ſe habet id quod ſequitur. Neque ve
rò vos huius nominis [a] pudor occupet, qui viris affert damnum maximum. In verita-
tis ergo ſtadio nos apertè exuentes, germanè ac legitimè certemus, deſignatore qui
dem Verbo ſancto, certamen autem ac pręmium certaminis, agonotheta proponen
te Domino vniuerſorum. Nō proponitur enim nobis paruum certaminis pręmium
immortalitas. Non curetis ergo nec ſi vobis detrahant quidam forenſium rabula- C
rum quiſquiliæ, dæmonum ſuperſtitionis impium ducentes chorum, amentia & in
ſania in ipſum deturbati barathrum ſimulachrorum factores, & adoratores lapi-
dum. Illi enim auſi ſunt homines in Deos referre, tertiumdecimum [b] Macedonem
Alexandrum in Deorum numerum adſcribentes, quem Babylon arguit mortuum.
Diuinum itaque admiror Sophiſtam, ei nomen erat Theocritus. Irridens is Theocri
tus vanas hominum opiniones quas de Diis habebant, dixit ad ciues: O viri, in-
quit, bono eſtote animo, donec videtis Deos mori ante homines. Hos autem Deos
qui ſub aſpectum cadunt, & horum qui ſunt geniti promiſcuam qui adorat collu-
uiem, eiſque aſſentatur, is eſt dæmonibus illis longè infelicior. Deus enim nullo mo
do eſt iniuſtus vt dæmones, ſed quàm fieri poteſt iuſtiſſimus, neque eſt illi quid- D
quam ſimilius, quàm qui ex nobis fuerit quàm iuſtiſſimus. Ite in viam omnes qui illi
beralem manuum artem exercent populus, qui Mineruam Iouis filiam [c] Gorgopin
& Ergatin ſtatutis ventilabris colitis, ſtulti lapidum opifices iidemque adoratores,
veniant, Phidias veſter & Polycletus, & rurſus Praxiteles & Apelles, & quicunque
illiberales & ſordidas tractant artes, qui ſunt terreni terræ operarii. Tunc enim, in-
quit quædam Prophetia, res hic ſe habebunt infeliciter, quando crediderint ſtatuis.
Veniant ergo rurſus (non enim deſinam vocare) viles abiectique artifices. Nullus
vtique ex his ſpirantem fabricatus eſt imaginem. Sed neque ex terra mollem car-
nem effecit. Quis liquefecit medullam? aut quis fecit vt oſſa concreſcerent? Quis
neruos diſtendit? Quis venas inflauit? Quis in ipſis ſanguinem infudit? aut quis cu- E
tem extendit? Vbi nam autem quis eorum oculos fecit videntes? Quis inſpirauit ani
mam? Quis donauit iuſtitiam? Quis promiſit immortalitatem? Solus vniuerſorum
Opifex Pater, cuius eſt ars longè optima ac præſtantiſſima. Talem animatam imagi
nem, nos, nempe hominem fecit. Olympus autem veſter, imago imaginis, longè à ve
ritate diſcrepans, eſt ſurdum opus manuum Atticarum. Eſt enim Dei imago eius
Verbum & filius, mentis germanum diuinum illud Verbum, lucis lux exemplaris
& archetypa. Verbi autem imago eſt homo, vera mens quæ eſt in homine, qui ad
Dei imaginem & ſimilitudinem propterea factus eſſe dicitur, prudentia quæ eſt in
corde, diuino Verbo aſſimilatus, & ea ratione Verbi rationiſque particeps. Homi-
nis autem terrigenæ, qui videtur, terrena imago, ſunt quæ viri ſimilitudinem refe- F
runt effigies. Procul à veritate cernitur id quod eſt ad tempus expreſſum ac effor-
matum. Nihil ergo mihi videtur fuiſſe aliud vita niſi furore plena, quæ tanto ſtudio
verſabatur in materia. Permiſſa eſt autem à vana opinione conſuetudo, quæ nos
quidem

[a] Qui pudor ſcilicet, eos qui ſunt magno & forti animo ſolet valde ledere. Tales enim viros appellat.

μικροτέχναι.

A quidem fecit guſtare ſeruitutem, curamque ſuperuacaneam & à ratione alienam. ὑποκείσων
Legum autem iniquarum & fallacium imitationum cauſa eſt ignoratio, quæ quidem hominum generi comparata, cum parcarum exitialium & abominandorũ ſimulachrorum dęmonum multas formas excogitaſſet, iis qui eam ſequuntur longę mortis impreſſit maculam. Rationalem ergo aquam ſeu Verbi accipite. Lauamini qui eſtis polluti. Vos veris aſpergite guttis & emundate à conſuetudine. Mundos homines cœlum oportet conſcendere. Homo es, quære id quod eſt maximè commune, eum qui te eſt fabricatus. Filius es, id quod eſt maximè proprium, agnoſce patrem. Tu autem adhuc permanes in peccatis, extabeſcens & liqueſcens voluptatibus. Cui loquetur Dominus? Veſtrum eſt regnum cœlorum, ſi velitis, qui liberam animi vo-
B luntatem ad Deum direxeritis. Veſtrum eſt, ſi tantum volueritis credere, & compendium ſequi prædicationis. Quam cum exaudiiſſent Nineuitæ, expectatam euerſionem, per germanam & ſinceram pœnitentiam, egregia ſalute commutauere.
Quomodo ergo, inquit, cœlos conſcendam? Via eſt Dominus, anguſta quidem, ſed ex cœlis: anguſta quidem, ſed quæ mittit ad cœlos: anguſta, quæ deſpicitur in terra: lata, quæ adoratur in cœlis. Deinde qui Verbum quidem non accepit auditione, ei venia datur propter ignorantiam. Qui autem haurit auribus, & animæ ſua ſponte infert incredulitatem, quò videbitur quidem eſſe prudentior, eò maiori eo malo fuerit; quoniam accuſatrice vſus eſt prudentia, id quod eſt optimum non eligens. Matth. 7.
C Eſt enim alioqui homini à natura ingeneratum, vt ei quædam intercedat cum Deo coniunctio: Quemadmodum ergo equum non cogimus arare, neque taurum venari, ad id autem quod natura aptum eſt animal vnumquodque trahimus. Sic certè hominem qui natus eſt ad cœli contemplationem, & verè eſt planta cœleſtis, adhortamur ad Dei cognitionem, id quod eſt eius proprium, eximium, eſt peculiare comprehendentes, vt ſufficiens ſeculorum viaticum, pietatem & Dei cultum comparet, conſulentes. Terram cole, dicimus, ſi es agricola; ſed cognoſce Deum, terram colens: & nauiga qui teneris amore nauigationis, ſed cœleſtem aſſumens gubernatorem. Te militantem deprehendit cognitio, audi Imperatorem qui tibi iuſta ſignificat. Vt qui ergo ſitis crapula grauati & ebrietate, redite ad ſobrietatem, & cum pa-
D rum perſpexeritis, cum animis veſtris cogitate quidnam ſibi velint qui à vobis adorantur lapides, & quæ vano ſtudio in materiam expenditis. In ignoratione & facultates & opes, ſicut etiam veſtram vitam, in morte conſumitis, cum vanæ veſtrę ſpei hunc ſolum finem inueneritis, nec veſtrum poſſitis miſereri. Sed nec vt iis qui miſerentur veſtri erroris apti eſtis vt credatis mancipati malæ conſuetudini, à qua dependentes, veſtra ſponte vſque ad extremum ſpiritum paſſum itis ad interitum. Lux enim venit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras quàm lucem, cum liceat ea amouere quæ ſaluti impedimentum afferunt, faſtum, diuitias, & timorem, proferendo hoc poëticum. Quo fero hanc magnam vim pecuniæ vbi nam autem ipſe quoque aberro? Si vultis ergo, his inanibus abiectis viſis ac phantaſiis, renun- Ioan. 3. Hom. in Οδ.
E ciare ipſi conſuetudini: dic vanæ gloriæ, falſa valete ſomnia, eratis ergo nihil. Quid enim ò homines exiſtimatis Typhonẽ, & Andocidem, & Mercuriũ, & Amyetum, nũ eſt cuilibet vtique manifeſtum eos eſſe lapides ſicut etiam Mercurium? Vt autẽ nõ eſt Deus area, & vt nõ eſt Deus iris, ſed ſunt aërum & nubium quędam affectiones: & quẽadmodum dies nõ eſt Deus, neque mẽſis, nec annus: ſic neque Sol, nec Luna, quibus definitur vnũquodque eorũ quę prędicta ſunt. Quis itaque ſanæ mentis, pœnam, ſupplicium, iuſtitiã & Nemeſim Deos eſſe putauerit? Nam neque furię, nec parcę, nec fatum, quoniã nec reſpublica, nec gloria, nec Plutus, id eſt diuitiæ, quẽ vel pictores cæcũ depingunt. Si autem verecũdiã & amorem & Venerẽ in Deos refertis: eos cõſequantur pudor, & appetitio, & pulchritudo, & coitus. Nõ ergo amplius ἀμύηθσ ἄλωσ
F iure apud vos Dii gemelli exiſtimabuntur, ſomnus & mors, cum ea ſint affectiones quæ naturaliter aĩalibus eueniant. Sed neque fatũ nec parcas Deos meritò dicetis. Si aũt lis & pugna nõ ſunt Dii: nec Deus eſt Mars, nec Enyo: præterea autẽ fulgura & fulmina & imbres nõ ſunt Dii: quomodo ſunt Dii ignis & aqua? Quomodo aũt quę

διαΐσσοντες hoc eſt,aërē percurrentes dicuntur,& Cometæ, qui prouenerunt ex affe- A
ctione aëris?Qui Deam autem dicit Fortunam,Deam quoque dicat actionem.Si er
go nullum ex his cenſetur eſſe Deus, ſed nec ex illis inſenſilibus & manu factis fi-
gmentis:cernitur autem quædam in nos diuinę potentiæ prouidentia:reſtat vt nihil
aliud quàm hoc confiteamur, quòd ſolus verè ſit & conſiſtit, qui verè eſt ſolus
Demoſtenicum. Deus. Verumenimuero hominibus qui mandragoram vel aliquod aliud pharma-
cum biberunt,ſtulti euaſere ſimiles. Deus autem vobis concedat vt ex hoc ſomno
aliquando excitemini,& Deum intelligatis,neque aurum, vel lapidem, vel arbo-
rem,vel actionem,vel affectionem,vel morbum,vel timorem,vt Deum affingatis.
Ex Heſiodo. Verè enim ſunt in alma terra tres dæmonum myriades, non immortalium, ſed ne-
que mortalium:nam neque ſunt ſenſu præditi, vt mortis ſint quoque participes, B
ſed lapidei & lignei hominum domini,qui vitam hominum violant & iniuria affi-
ciunt per conſuetudinem.Domini,autem,inquit,eſt terra & plenitudo eius.Dein-
de cur in iis quæ ſunt Domini voluptati & delitiis indulgens, audes ignorare Do-
minum?Relinque meam terram,inquiet tibi Dominus,ne tangas aquam quam tibi
dono,ne ſis particeps fructuum quos ego colo. Alimenta ò homo refer Deo acce-
pta, agnoſce tuum Dominum,proprium es Dei figmentum.Quod autem eſt eius
proprium,quomodo iure fiat alienum?Quod eſt enim abalienatum, cum priuetur
proprietate,priuatur veritate. An non enim quodammodo vt Niobe,vel vt magis
myſticè ad vos loquar,inſtar vxoris viri Hebræi,eum Loth appellabant veteres,eua
ſiſtis omni ſenſu vacui?Hanc mulierem accepimus effectam eſſe lapidem,propterea C
quòd amaret Sodoma.Sodomitæ autem impii,& qui verſabantur adhuc in impieta
te,duro erant corde & ſtolidi.Has tibi exiſtima voces dici diuinitus. Ne exiſtimes
enim lapides quidem eſſe ſacra & ligna & aues & ſerpentes, non autem homines,
ſed contra,verè quidem ſacros homines exiſtima; feras autem & lapides id quod
ſunt. Miſeri enim & infelices homines, per coruum quidem & graculum exiſti-
mant Deum clamare, per hominem autem tacere, & honore quidem affecerunt
coruum vt Dei nuncium. Dei autem hominem perſequuntur, non crocitantem,
nec glocitantem,ſed,proh dolor,è ratione loquentem, benignisque & humanis vo
κατηχοῦντα cibus reſonando inſtituentem,inhumanè conantur occidere, dum vocat ad iuſti-
tiam:neque quæ ſupernè deſcendit gratiam excipientes, neque ſupplicium decli- D
nantes.Deo enim non credunt,neque eius ediſcunt potentiam.Cuius autem eſt hu
manitas quæ verbis dici non poteſt,eius eſt improbitatis odium quod capi non po-
teſt.Alit autem ira quidem ſupplicium propter peccatum:bene facit autem huma-
nitas propter pœnitentiam.Dei autem priuari auxilio eſt longè miſerrimum. Ocu-
lorum quidem orbitas,& aurium ſurditas,maiori dolore afficiũt,quàm cætera [a] ma
Aſpectu cœleſti id eſt ſpectaculo diuinæ pulchritudinis. ligni commoda.Illa enim aſpectu cœleſti eſt priuata:hæc verò,orbata eſt cœleſti do-
ctrina.Vos autem,qui quod ad veritatem quidem attinet,eſtis manci,& mente qui
dem cæci,ſurdi autem intelligentia,non doletis,non ægrè fertis,non cœlum videre
& cœli effectorem deſideraſtis,nec vniuerſorum opificem & patrem audire & di- E
Bonum doctrinæ præfert cuiuis alii bono. ſcere quæſiiſtis,inſtitutum & liberam animi voluntatem ſaluti coniungentes.Nul-
lum enim obſiſtit impedimentum ei qui contendit ad Dei cognitionem,non libero
rum orbitas,non paupertas,non ignominia,non egeſtas poſſeſſionum. Nemo eam
quæ vera verè eſt ſapientiam optat excindere, & ære ferróue commutare.Id enim
elegit potius quàm quiduis aliud.Chriſtus eſt vbique ſalutaris. Qui enim iuſti eſt
æmulator,vt qui eſt amator eius qui nullius eſt egenus,paucis indiget,vt qui nõ in
In ipſo bono ſcilicet doctrinæ. aliquo alio,quàm in ipſo & Deo,beatitudinis theſaurum repoſuerit,vbi non eſt ti-
nea,non fur,non pirata,ſed bonorum æternus dator. Meritò ergo aſſimilati eſtis
illis ſerpentibus,qui clauſas habent aures incantatoribus. IRA enim eis,inquit Scri
ptura,eſt ad ſimilitudinem ſerpentis,tanquam ſurdæ aſpidis & aures ſuas obturan- F
tis,quæ non exaudiet vocem incantantium.Sed vos quidem reueremini ſanctita-
tem,miteque noſtrum verbum ſuſcipite, & virus letale expuite, vt vobis quoque
interitum ſicut illis ſenium exuere concedatur. Audite me,nec aures obſtruite,nec

auditum

A auditum obſepite,ſed menti ea quæ dicuntur imprimite.Immortalitatis pulchrum eſt medicamentum, reptiles ac ſerpentinas tandem conuerſiones ſiſtite. Inimici enim Domini terram lingent,inquit Scriptura,à terra in ætherem extollamini, reſpicite in cœlum,admiremini,deſinite inſidiari calcaneo iuſtorum, & viam veritatis impedire.Eſtote prudentes & innoxii,fortaſſe Dominus vtique vobis dabit pennam ſimplicitatis,vult pennis induere terrigenas,vt relictis luſtris cœlos habitetis, ſolummodo ex toto corde ducamur pœnitentia,vt poſſimus capere Dominum ex toto corde.Sperate in ipſum,inquit,tota populi congregatio,effundite coram ipſo omnia corda veſtra: iis dicit,qui ſunt recentes ab improbitate,miſeretur, & implet iuſtitia. Crede homo homini & Deo. Crede homo Deo viuenti qui paſſus eſt &
B adoratur. Credite ſerui mortuo,omnes homines credite ei qui ſolus eſt Deus ex omnibus hominibus.Credite,& mercedem accipite ſalutem.Quærite Deum,& viuet anima veſtra. Qui quærit Deum, eſt de propria ſalute ſolicitus. Inueniſti Deum,habes vitam.Quæramus ergo,vt etiam viuamus.Merces inuentionis, vita eſt apud Deum.Exultent & lætentur in te omnes qui te quærunt,& dicant perpetuò,magnificetur Deus.Pulcher hymnus Dei homo immortalis,qui iuſtitia ædificatur,in quo ſunt inſculpta eloquia veritatis.Vbi enim eſt alibi inſcribenda iuſtitia quàm in anima temperanti ac moderata? vbi charitas? Vbi autem pudor? & vbi manſuetudo? Oportet, vt exiſtimo, vt qui his diuinis ſunt ſcripturis obſignati, exiſti-
C ment eas eſſe optimos carceres à quibus emittatur ſapientia, ad quamcunque vitæ partem ii conuerſi fuerint, & eundem ſalutis portum nullis agitatum fluctibus,putent ſapientiam,per quam ſunt quidem boni patres filiorum,qui ad patrem confugerunt:boni autem ſunt filii in parentes,qui filium intellexerunt: boni autem mariti vxorum,qui ſponſi meminerunt,boni autem ſunt famulorum Domini, qui ſunt ab extrema ſeruitute liberati. O errore qui eſt in hominibus beſtiæ beatiores,quę poſſident quidem vt vos ignorationem,veritatem autem nequaquam falſo imitantur ac ſimulant.Non ſunt apud eas genera adulatorum. Piſces nequaquam dæmones colunt ſuperſtitioſè, aues non adorant ſimulachra. Vnum cœlum ſolum ſtupent,quoniam Deum nō poſſunt intelligentia apprehendere,vt quibus non ſit con
D ceſſa ratio.Deinde non erubeſcitis,quòd vos ipſos feceritis piſcibus minus participes rationis,qui per tot ætates contriti eſtis in impietate? Fuiſtis infantes, deinde pueri,deinde puberes,deinde viri,boni autem nunquam. Senectutem ſaltem reueremini.Cum in vitæ ſitis occaſu,reſipiſcite,moderatique ac temperantes euadite, vel in fine vitæ Deum agnoſcite,vt vobis vitæ finis ſuſcipiat initium ſalutis. Conſenuiſtis in falſa dæmonum religione,venite iuuenes ac recentes ad Dei cultum veramque religionem,vos referet Deus in numerum puerorum ſimplicium. Leges quidem Solonis ſequatur Athenienſis, & Argiuus leges Phoronei, & Spartanus Lycurgi. Si autem teipſum Deo adſcribis,cœlum quidem tibi eſt patria.Deus autem legiſlator. Quænam autem ſunt leges? non occides,adulterium non commit-
E tes,puero ſtuprum non inferes,non furaberis,non dices falſum teſtimonium. Diliges Dominum Deum tuum.Horum autem ſunt etiam implementa leges rationales, & verba ſancta.Si in ipſis inſcribamini cordibus,diliges proximum tuum ſicut teipſum,& tibi percutienti maxillam,præbe etiam alteram. Non concupiſces, ſola enim concupiſcentia admiſiſti adulterium.Quanto eſt melius hominibus,ab initio ea quæ oportet nolle concupiſcere,quàm aſſequi ea quæ concupieris? Sed vos quidem non poteſtis ſuſtinere ſalutis acrimoniam.Quemadmodum autem cibis dulcibus delectamur,eos pluris facientes propter leuitatem voluptatis: nos autem curant & ſanant amara,quæ ſenſum exaſperant.Sed eos qui ſunt imbecillo ſtomacho confirmat medicamentorum acrimonia,ſic delectat & iucundo quidem ſenſu titil-
F lat conſuetudo.Sed illa quidem in barathrum deturbat conſuetudo, in cœlum autem deducit veritas,quæ aſpera quidem primum eſt,ſed bona puerorum educatrix, & honeſtus quidem ac venerandus eſt mulierum cœtus, prudens autem moderatusque ſenatus. Neque verò ea eſt aditu difficilis, neque eiuſmodi vt ſit eam acci

pere difficile, ſed eſt proximè in noſtris domibus, vt dicit tacitè ſignificans Moſes A
longè ſapientiſſimus, in tribus noſtris degens partibus, manibus, ore, & corde. Hoc
quidem verum eſt ac germanum ſignum veritatis, quæ in ſumma tribus completur,
conſilio, & actione, & verbo. Neque verò verearis, ne multa eaque iucunda, te viſis
pulſum ac phantaſiis abducant à ſapientia, tranſiliet ipſe lubens nugas conſuetudi-
nis, ſicut etiam pueri, cum ad virilem ętatem peruenerint, abiiciūt ludibria. Celeri-
tate quidem inexuperabili, & quę facilem aditum præbet beneuolentia, diuina quæ
terræ illuxit potentia, impleuit vniuerſum ſalutari ſemine. Non enim tantū opus in
tam paruo tēpore abſque diuina cura & prouidentia perfecit Dominus, qui viſu eſt
deſpectus, reipſa autē adoratur; qui expurgās, & ſalutaris, benignuſque & clemens B
eſt, Verbū diuinū qui reuera eſt Deus manifeſtiſſimus, qui eſt vniuerſorū domino
exæquatus; quoniā erat eius filius, & Verbū erat in Deo, neque quando eſt primum
prædicatus non crediditus, neque quando ſuſcepit perſonā hominis, nec quando car
ne effictus egit ſalutarē actū humanitatis, ignoratus. Fuit enim verus ac germanus
decertator, & ſui figmenti propugnator. Celerrimè autē omnibus hominibus tradi
tus, cū Sole celerius ortus eſſet ex ipſa paterna voluntate, facillimè fecit vt Deus no
bis illuceſceret, vndenam ipſe eſſet, & quis eſſet, per ea quę docuit & demonſtrauit,
oſtendens, fœderis initor & reconciliator, & Seruator noſter, Verbū fons viuificus,
pacificus, qui per vniuerſam terræ faciem diffunditur, per quē, vt ſemel dicam, effe-
cta ſunt omnia pelagus bonorum. Parumper autem ſi velis ab alto repetens, intuere C
diuinum beneficium. Primus homo quando in Paradiſo erat, ludebat ſolutus, quo-
niam erat Dei puer. Quando autem ſubiecit ſe voluptati, (Serpens allegoricè dici-
rur voluptas, ſuper ventrem repens, vitio terreno innutrita materiis,) illectus eſt
puer cupiditatibus, vir effectus per inobedientiam, & cum patrem non audiiſſet,
Deum affecit ignominia. Quantum virium habet voluptas? Homo qui erat ſolutus
propter ſimplicitatem, inuentus eſt alligatus peccatis. Eum voluit rurſus Dominus
ſoluere à vinculis & carne illigatus. ò diuinum myſterium. hunc ſerpentem ſub-
egit, & tyrannum redegit in ſeruitutem, nempe mortem, & quod eſt maximè præ-
ter opinionem, illum hominem qui ſeductus fuerat à voluptate, qui alligatus erat
interitu & corruptioni, extenſis manibus oſtendit ſolutum. O myſticum miracu- D
lum. Inclinatus quidem eſt Dominus, homo autem ſurrexit, & qui cecidit ex para-
diſo, maius obedientiæ præmium cœlos accipit. Quamobrem, vt mihi videtur, quo-
niam ipſum Verbum ad nos venit cœlitus, non eſt nobis amplius eundum ad huma-
nam doctrinam, Athenas, & aliam Græciam, quinetiam Ioniam, quærendo curio-
sè. Si eſt enim nobis ille magiſter, qui impleuit omnia ſanctis poteſtatibus, opificio,
ſalute, beneficio, legiſlatione, prophetia, doctrina, magiſter omnia nunc reſonat, &
vniuerſum iam Athenæ & Græcia factum eſt Verbo. Non enim poëticæ quidem fa
bulæ credidiſtis, quę Minoëm ſcribit Cretenſem vſum eſſe familiari Iouis conſue-
tudine: nobis autem non credetis qui Dei fuimus diſcipuli, qui eam philoſophiam E
quæ re vera, vera eſt ſuſcepimus? Quam autem ſummi tantum obſcurè ſignifica-
runt Philoſophi, Chriſti etiā comprehendere & prædicauere diſcipuli. Atque vni-
uerſus quidem, vt ſemel dicam, Chriſtus, non diuiditur. Neque eſt Barbarus, nec Iu-
dæus, nec Græcus, nec maſculus, nec fœmina. Eſt autem nouus homo Dei ſancto
Spiritu transformatus. Deinde alia quidem conſilia & admonitiones & moleſta
ſunt, & ſunt de iis quæ ſunt ſingularia, an ducenda ſit vxor, an ſit gerenda reſpubli
ca, an procreandi filii. Generalis autem ſola adhortatio, & quę ad totam ſcilicet vitā
in omni tempore, in omni euentu, vitam dirigit ad id quod eſt præcipuum, eſt pie
tas ac Dei cultus. Qua ratione ſolum quoque viuere neceſſe eſt vt ſemper viuamus.
Philoſophia autem, vt dicunt veteres, eſt diuturnum Sapientiæ conſilium, quod ſi e-
ternum ambit amorem. Præceptum autem Domini lucidum illuminans oculos. Su- F
ſcipe Chriſtum, ſuſcipe viſum, ſuſcipe lucem, vt rectè cognoſcas Deumque virum-
que dulce Verbum, quod nos illuminauit ſuper aurum & lapidem pretioſum, eſt
deſiderabile ſuper mel & fauum. Quomodo enim non eſt deſiderabile, quod men-
tem

Extenſis manibus in cruce.

A tem in tenebris defoſſam,operantem effecerit & efficacem, & animæ luciferos acuerit oculos? Quemadmodum enim ſi Sol non eſſet,quod ad alia quidem aſtra attinet, nox eſſent omnia: ita niſi Verbum cognouiſſemus,& eo illuminati eſſemus, nihil differremus ab auibus quę paſcuntur,vt qui pinguefiamus in tenebris,& morte nutriamur.Capiamus lucem,vt Deum capiamus.Capiamus lucem, vt ſimus Domini diſcipuli. Hoc certè Patri quoque eſt pollicitus: NARRÁBO nomen tuum fratribus meis, in medio eccleſiæ laudabo te. Lauda,& narrabo tibi patrem tuum Deum.Saluum faciunt tuæ narrationes.Docebit me canticum,quòd huc vſque erraui quærens Deum.Quoniam autem ad lucem me deducis Domine,& Deum inuenio per te,& Patrem accipio abs te,fio tuus cohæres,quoniam fratris te non pu-
B duit.Auferamus ergo,auferamus obliuionem veritatis,ignorantia amota & tenebris,quæ ſunt impedimento oculis perinde ac caligo,eum qui verè eſt Deus contemplemur,hanc ei primum vocem in hymno acclamantes:Salue lux,quoniam lux nobis è cœlo exorta eſt qui defoſſi eramus in tenebris, & incluſi in vmbra mortis, lux,inquam,Sole purior,& vita quæ hic eſt iucundior. Illa lux vita eſt æterna,& viuunt quæcunque eam participant.Nox autem veretur lucem, & propter timorem occidens,cedit diei Domini.Fiunt omnia lux quæ ſopiri non poteſt,& occaſus credidit orienti.Hoc noua voluit creatura.Qui omnia enim obequitat Sol iuſtitiæ, æquè obit humanitatem, imitans Patrem qui æquè ſuper omnes facit oriri ſolem
C ſuum,& rorem inſtillat veritatis.Is occaſum traduxit in orientem,& mortem in vitam cruci affixit:ab exitio autem abreptum hominem, in æthere ſuſpendit, tranſplantans interitum & corruptionem in interitus & corruptionis vacuitatem: & terram mutat in cœlum Dei agricola dextera ſignificans,populos autem ad bonum opus excitans,veram vitam in memoriam redigens, & verè magnam, & diuinam, & quæ auferri non poteſt nobis hæreditatem largiens, cœleſti doctrina hominem Deum faciens, dans legem in mentem ipſorum,& eas ſcribens in corde. Quáſnam ſcribit Leges? Quod omnes ſcient Deum à magno vſque ad paruum.Et propitius, inquit,Deus ero ipſis,& peccatorum eorum non recordabor. Suſcipiamus leges vitæ,pareamus Deo exhortanti.Diſcamus ipſum,vt ſit propitius. Reddamus illi li-
D cet non egenti gratam mercedem, affectus bene compoſitos, & veluti inhabitatæ domus mercedem, pro noſtra quæ eſt hîc inhabitatione, demus Deo pietatem ac eius cultum. Aes pro auro, ponduſque nouem pro pondere centum taurorum. Pro modica fide dat tibi tantam terram quam colas:aquam,vt bibas & aliam vt nauiges:aërem, vt reſpires :ignem, vt opereris, mundum, vt inhabites. Hinc tibi conceſſit in cœlos mittere coloniam. Hæc tot & tam magna opera & munera modica fide locauit. Deinde qui crediderunt quidem præſtigiatoribus, amuleta & incantationes accipiunt vt ſalutares. Vos autem ne ipſum quidem Verbum cœleſte, qui eſt Seruator, alligare vobis vultis, & Dei credentes incantationi, liberari quidem à vitiis & perturbationibus, quæ ſunt morbi animi: auelli autem à pecca-
E to. Eſt enim peccatum mors æterna. Eſtis planè edentuli & cæci ſicut talpæ, & nihil aliud quàm comedentes, degitis in tenebris, circumfluentes interitu & corruptione. Sed eſt Veritas quæ clamat.Ex tenebris lux lucebit. Luceat ergo lux in occulto hominis, nempe in corde, & exoriantur radii cognitionis, eum qui intus eſt occultus, hominem manifeſtantes & illuſtrantes, diſcipulum lucis, qui eſt Chriſti familiaris & cohæres: maximè quando pio & bono filio maximè honorandum & colendum boni Patris nomen venerit ad cognitionem, imperantis lenia, & filio iubentis ea quæ ſunt ſalutaria. Qui autem ei paret, in omnibus magna commoda percipit,ſequitur Deum, paret Patri, ſe errare cognoſcit, Deum diligit, diligit proximum, implet mandatum, quærit præmium, poſtulat promiſſum.
F Deo autem ſemper eſt propoſitum ſeruare gregem hominum, & ideo Paſtorem bonum bonus miſit Deus. Verbum autem explicata veritate, oſtendit hominibus altitudinem ſalutis,vt vel ſalui fierent ducti pœnitentia, vel iudicarentur, ſi non obediiſſent. Hæc eſt prædicatio iuſtitiæ, iis quidem qui parent, euangelium, ſeu

Locauit, id eſt tradidit largitus eſt.

bonus nuncius, iis autem qui non obedierint, iudicium. Sed terrifica quidem tuba A
claſſicum canens, congregauit milites, & bellum denunciauit. Chriſtus autem qui pacificum modum in fines terræ inſpirauit, non congregabit ſuos milites pacificos? Collegit quidem, ò homo Sanguine & Verbo [a]incruentum exercitum, & regnum cœlorum eis tradidit. Tuba eſt Chriſti, eius Euangelium. Is quidem tuba cecinit, nos autem audiuimus. Armemur pacificè, induentes thoracem iuſtitiæ, & fidei clypeum aſſumentes, & galeam ſalutaris imponentes, & acuamus gladium ſpiritus, quod eſt Verbum Dei. Ita nos Apoſtolus ordinat pacificè. Hæc ſunt arma noſtra inuulnerabilia. His armati, confligamus inſtructa acie aduerſus malum, ignita mali iacula extinguamus, aqueis à Verbo tinctis cuſpidibus, beneficia B
remunerantes gratis benedictionibus, & Deum verbo diuino honorantes. Adhuc enim loquente te, dicet, inquit: Ecce adſum. O ſanctam & beatam hanc potentiam, per quam Deus verſatur vnà cum hominibus. Melius eſt ergo & præſtantius imitatorem ſimul fieri & cultorem optimæ ac præſtantiſſimæ eorum quæ ſunt eſſentiæ. Non poterit enim quis Deum imitari, niſi eo quòd ſanctè colat, neque colere ac venerari, niſi eum imitetur. Qui eſt enim cœleſtis amor & verè diuinus, hac ratione accedit hominibus, quando in ipſa anima id quod verè eſt honeſtum, à Verbo diuino excitatum, potuerit effulgere. Et quod eſt maximum, cum germana ac ſincera voluntate vnà concurrit ſalus, ſimul, vt ſemel dicam, coniugatis libera animi electione & vita. Proinde hæc ſola veritatis adhortatio aſſimilata C
eſt fideliſſimis amicis, permanens vſque ad extremum ſpiritum, & bona dux ac comes toto ac perfecto ſpiritu animæ, iis qui tendunt ad cœlum. Quid autem te adhortor? Vrgeo vt ſaluus fias. Hoc vult Chriſtus, vno verbo tibi vitam largitur. Et quod nam eſt hoc? Diſce paucis. Verbum veritatis, Verbum incorruptionis, qui hominem regenerat, ipſum reducens ad veritatem, ſtimulus ſalutis, qui abigit interitum, qui mortem perſequitur, qui ædificauit templum in hominibus, vt in hominibus Deum collocet. Fac vt templum ſit caſtum ac mundum, & voluptates & delitias, tanquam caducum & breuem florem, relinque vento & igni. Temperantiæ autem ac moderationis ſapienter fructus cole, & Deo teipſum conſecra primitias, vt non ſolùm ſit opus, ſed etiam Dei gratia. Decet autem vtrumque, D
& Chriſto familiarem videri & dignum regno, & regno eſſe dignatum. Fugiamus ergo conſuetudinem, fugiamus tanquam ſcopulum difficilem, aut charybdis minas, aut fabuloſas Sirenes, ſuffocat hominem, à veritate auertit, abducit à vita, eſt laqueus, eſt barathrum, eſt malum ventilabrum conſuetudo. Ait quidem ille:

Nauem inter fumum ſæuum fluctumque coërce.

Fugiamus, fugiamus ò ſocii, hæc vnda ignem eructat, mala eſt inſula, accumulata oſſibus & cadaueribus. In ea autem canit formoſa meretricula, voluptas, quæ publica oblectat muſica.

Gloria Græcorum ueni age huc illuſtris Vlyſſes, E
Siſte ratem, diuina audire ut carmina poſſis.

Laudat te ò nauta, & celebrem te dicit & illuſtrem, & Græcorum gloriam ſibi vendicat meretrix. Sine eam poſſidere cadauera, fert tibi opem diuinus ſpiritus. Prætergredere voluptatem, abige:

Atque caue meretrix te fœmina fallere compta
Poſſit, dulce loquens, quærens te euertere nido.

Præternauiga canticum, mortem operatur. Si ſolum velis, viciſti interitum, & ligno alligatus, eris ſolutus ab omni exitio. Gubernabit te Verbum Dei, & ad portum cœlorum te adducet Spiritus ſanctus. Tunc meum Deum intueberis & ſanctis illis initiabere myſteriis, & frueris iis quæ ſunt occulta in cœlis, quæ mihi ſunt ſeruata, quæ neque auris audiuit, nec in cor alicuius aſcenderunt. Soles mihi duos videre en videor: Et duplices Thebas, dicebat quidam bacchans idolis, mera ebrius F
ignorantia. Ego verò eius miſertus fuerim debacchantis, & eum qui ſic deſipit, adhortatus fuerim ad moderatam temperantemque ſalutem, quoniam Dominus quoque

Marginal notes: Eſa. 58. — Cõiugatis, id eſt, conuenientibus. — Hom. in Od. — Circem innuit. — Sirenes hæc dicunt Vlyſſi. — Heſiodus.

A quoque pœnitentiam peccatoris & non mortem deſiderat. Veni ò veſane, non thyrſo innixus, neque hædera redimitus. Abiice mitram, abiice nebridem, ſis temperans ac moderatus. Oſtendam tibi Verbum, & Verbi myſteria narrans conuenienter tuæ ſimilitudini. Hic eſt mons Deo dilectus, qui non tragœdiis ſubiicitur, vt Cythęron: ſed eſt dedicatus veritatis actibus, mons ſobrius, caſtis vmbroſus materiis. In eo autem bacchantur, non fulmine ictæ Semeles ſorores, Męnades, quæ in inceſta b viſceratione carnium initiantur; ſed Dei filię, pulchræ agnæ quæ veneranda Verbi orgia concelebrant: chorum moderatum congregantes. Chorus ſunt iuſti. Canticum eſt hymnus Regis omnium, pſallunt puellæ, gloria afficiunt Angeli, Prophe-

B tæ loquuntur, editur ſonus muſicæ, curſu Thiaſum perſequuntur, magno ſtudio feſtinant qui ſunt vocati, patrem cupientes recipere. Veni tu quoque mihi ò ſenex relictis Athenis, & diuinatione abiecta & arte Bacchica deducere ad veritatem. Ecce do tibi lignum quo innitaris. Feſtina Tireſia, crede. Chriſtus illuminabit viſum Sole ſplendidius, per quem cęcorum oculi reſpiciunt, nox te fugiet, ignis perterrebitur, mors peribit. Videbis cœlos ò ſenex, qui Thebas non aſpicis. O verè ſancta myſteria. O puram lucem, præferuntur mihi faces, cum cœlos & Deum aſpexero, ſanctus fio initiatus. Sacrorum autem interpres eſt Dominus & myſtam obſignat illuminans, & Patri commendat eum qui credidit, qui ſeruatur ſęculis. Hæ ſunt debacchationes meorum myſteriorum. Si velis tu quoque initiare, & chorum duces

C cum Angelis circa eum qui eſt ingenitus, & ab interitu alienus, & qui ſolus eſt verè Deus, vnà hymnum nobiſcum canente Deo Verbo. Aeternus hic eſt Ieſus vnus, qui magnus pontifex & vnius Dei, qui idem quoque eſt pater, orat pro hominibus, & hortatur homines. Audite gentes innumerabiles, vel potius quicunque ex hominibus eſtis ratione præditi, & Barbari & Græci, voco omne genus hominum, quorum ego ſum opifex voluntate Patris. Venite ad me ſub vno Deo collocandi, & vno Dei Verbo, nec ſola ratione ſuperate expertia rationis animantia; ſed etiam ex vniuerſis mortalibus do fruendam vobis immortalitatem. Volo enim volo vos hac quoque impertiri gratia, plenum & integrum præbens beneficium. Interitus ac corruptionis vacuitatem & rationem ſeu Verbum vobis largior, Dei cognitionem.

D Perfectum meipſum largior. Hoc ſum ego, hoc vult Deus. Hoc eſt conſenſio, hoc eſt concentus & harmonia Patris. Hoc Filius, hoc Chriſtus, hoc Verbum Dei, brachium Domini, poteſtas vniuerſorum, voluntas Patris. Quorum olim quidem imagines; ſed non omnes ſimiles. volo vos corrigere ad exemplar, vt ſitis mihi quoque ſimiles, vngam vos vnguento fidei, per quod interitum exuitis & corruptionem: & iuſtitiæ nudam oſtendam figuram, per quam ad Deum aſcenditis. Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam vos. Tollite iugum meum ſuper vos, & diſcite à me quòd ego ſum mitis & humilis corde, & inuenietis requiem animabus veſtris. Iugum enim meum eſt ſuaue, & onus meum leue. Feſtinemus, curramus ò religioſæ & Dei Verbi ſimiles, ò homines, imagines, feſtinemus, curramus, Matth. 11.

E tollamus iugum eius, ſubeamus incorruptionem. Pulchrum aurigam hominum Chriſtum diligamus. Pullum cum veteri duxit ſub idem iugum, & iuncta hominum biga, currum dirigit ad immortalitatem, contendens ad Deum, vt euidenter impleat quod tacitè ſignificauerat: prius quidem in Hieruſalem, nunc autem agens in cœlos. Pulcherrimum eſt Patri ſpectaculum, filius æternus, victor. Magno ergo ſtudio & contentione feramur ad honeſta, & efficiamur homines pii ac religioſi, & maxima eorum quæ ſunt aliena ab affectionibus & perturbationibus, Deum & vitam acquiramus. Eſt autem Verbum adiutor, bono animo ſimus, & in eo ponamus fiduciam. Nec nos vnquam tantum auri & argenti & glorię ſubeat deſiderium, quantum ipſius Verbi veritatis. Neque enim Deo gratum eſt, ſi nos ea qui-

F dem quæ ſunt maximi pretii minimi facimus: amentias autem, & ignorantias, & ſocordias, ac voluptates, & cultus ſimulachrorum, manifeſta probra ac dedecora, & impietatem extremam pluris faciamus. Non abs re enim Philoſophi, quæcunque ſtulti faciunt, ea impiè gerere & impios eſſe exiſtimant. Quinetiam ipſam præterea

ignorantiam inſaniæ genus deſcribentes, nihil aliud quàm multos fatentur inſa- A
nire. Non eſt ergo dubitandum, inquiet Verbum, vtrum ſit eorum melius, ſapere ac moderatum eſſe, an inſanire. Oportet autem Veritati fortiter adhærentes, Deum ſequi totis viribus, moderatè ſe gerentes, & exiſtimare omnia eius eſſe ſicut ſunt. prætereà autem nos quoque, cum didicerimus eſſe rem pulcherrimam eius poſſeſſionem, ſeipſos Deo permittere, Dominum Deum diligentes, & hoc noſtrum eſſe munus per totam vitam exiſtimantes. Si autem ſunt communia ea quæ ſunt amicorum: eſt autem homo religioſus & Dei amicus Verbo intercedente: Fiunt itaque omnia hominis, quia ſunt Dei omnia, & ſunt omnia amborum amicorum communia, Dei & hominis. Nobis ergo hoc nunc reſtat vt dicamus B
eum ſolum qui eſt pius ac religioſus, eſſe Chriſtianum, & diuitem, & temperantem, & generoſum, & ea ratione Dei imaginem cum ſimilitudine & dicere & credere iuſtum eſt & ſanctum, vt qui à Chriſto Ieſu factus ſit cum prudentia, atque adeò iam quoque Deo ſimilis. Non celat itaque Propheta gratiam, dicens,
Pſal. 81. Ego dixi Dii eſtis, & filii excelſi omnes. Nos enim nos adoptauit, & noſter tantum vult eſſe pater, non eorum qui fidem non habent. Res ergo noſtræ ita ſe habent qui ſumus Dei miniſtri. Qualia autem ſunt conſilia, tales quoque ſunt ſermones. Quales autem ſunt ſermones, tales etiam actiones, & qualia ſunt opera, vita talis. Bona eſt vniuerſa hominum vita, qui Chriſtum cognouerunt.
Satis, vt puto, verborum fecimus, etiam ſi longius proceſſi, propter humanita- C
tem & beneuolentiam, quod de Deo habui effundens, vtpote qui ad maximum omnium bonorum hortarer, nempe ſalutem. De ea enim vita quæ nullum habet finem & intermiſſionem, nec volunt quidem vnquam intermitti orationes, ſacra enuntiantes.

Vobis autem adhuc hic reſtat finis, vt eligamus id quod eſt vtile, vel iudicium, vel gratiam.

Nam ego ne puto quidem eſſe dubitandum, vtrum eorum ſit melius. Sed nec fas eſt comparare vitam cum interitu. D

A *SCHOLIA.*

Ternionis A

[a] *Adæ eſt error uetus, res autem noua eſt ſalus per Chriſtum.*
[b] *De columna ignis loquitur, quæ Iſraëlitis exeuntibus ex Aegypto duce Moſe apparuit.*
[c] ἀλευρομάντις *in farina,* κριθομάντις *in hordeo diuinat.*
[d] *Dardanus Iouis quidem filius, Phrygum autem Rex, primus dicitur incepiſſe myſteria Cereris.*
[e] *Odryſus Rex Thracum, cum quo gens habet idem nomen.*
B [f] φαλλὸς *lignum efformatum in ſpeciem membri uirilis.*
[g] βριμὼ ἀπὸ τοῦ βριμᾶν *quod eſt fremere & iraſci.*
[h] *Rhea dicitur Cybele, Cybela enim ſunt montes Phrygiæ, in quibus ea colitur.*
[i] *Sabazia myſteria quæ fiebant Dionyſo, quem ex Ioue ſuſcepit Proſerpina, quem nominabant Sabazium & Zagreum.*
[k] *Proſerpina Zagreum Dionyſum Tauriformam ſeu Taurina ſpecie appellauit, propterea quòd eſſet ualde agreſtis.*
[l] κῶνος καὶ ῥόμβος *quæ & nucem pineam & trochum ſignificant: ſunt etiam genera ſaltationis,*
[m] *Theſmophoria eſt feſtus dies Cereris, ſic appellatus, quoniam unà cum inuentione fructuum Ce-*
C *reris excogitatæ ſunt leges, quæ* θεσμοὶ *dicuntur, cum prius ferarum inſtar uiuerent.*
[n] *Hunc puteum Veteres appellabant* καλλίχορον. *Dicit enim Callimachus* καλλιχόρῳ ἐπὶ φρῆτι καθέζεο παιδὸς ἄπαυστος
[o] *Baſſara dicitur indumentum Bacchicum.*
[p] *Menagyrtæ uocabantur Rheæ Sacerdotes, quòd pecunias ſingulis menſibus colligebant pagos urbes & domos obeuntes ac mendicantes, & ſimulachra ferentes in humeris. Hi etiam uocantur* μητραγύρται *quod matrem Deorum ferentes humeris, colligerent pecunias.*
[q] *Fœmininum, ut puto, morbum dicit, qui conuenit fœminis: uel uoluptatem, ut quæ emolliat & effœminet corda uirorum fortium.*
[r] *Euemerus eſt hic quem quidam dicunt Meſſenium, cuius meminit Callimachus in Choriambis,*
D *dicens,* γέρων ἀλαζὼν ἄδικα βιβλία ψύχει *qui male audiebat ut* ἄθεος.
[s] *Diagoras Philoſophus fuit Melius genere, qui cum eſſet pius à principio conuerſus eſt poſtea ad impietatem. Hac de cauſa, cum is qui depoſitum acceperat eſſet inficiatus, dixit id quod eſt præſtantius non reſpicere res humanas, neque enim tam improbum hominem fuiſſe paſſuros. Huius meminit Ariſtophanes, cum dicit Socratem Melium, ideſt, Diagoram. Hipponis autem, qui ipſe quoque fuit impius, meminit Cratinus.*
[t] *Græcè eſt* δυστόπαστος ὢ *id eſt, coniectu & comprehenſu difficilis. Deriuatur autem* τόπος *quod eſt locus, alludit uerò ad id quod dixerat, continet.*
[u] *Is Epimenides purgauit Athenas, erat autem Cretenſis, ſapientiſſimus, cuius meminit Menan-*
E *der in Cozeanomenis.*

Terninionis B

[a] *Ad uiuum,* ἐν χρῷ *in cute, id eſt propè uel uerè. Sic Hieremias, Deus appropinquans ego ſum, id eſt, uerus.*
[b] *Dolium Græcè* κέραμος *fuit autem* κέραμος *carcer. Sic enim uocatur lingua Cypriorum.*
[c] *Cypriaca poëmata ſunt quæ dicuntur cyclica. Continent autem raptum Helenæ. Ignoratur autem ſcriptor horum Cyclicorum. Cyclici autem dicuntur qui quæ ſunt circa Iliadem, uel priora*
F *uel poſteriora, ex ipſis conſcripſerunt Homericis.*
[d] σχιζίας *gracilis apud Atticos, ut ait Diogenes, ſeu tenuis ac ſubtilis.*
[e] *Meminit, etiam Macaris Homerus, cum dicit* ὅσσον Λέσβος ἄνω μάκαρος ἕδος ἐντὸς ἐέργει.
[f] *Sagra urbs Italiæ, à qua etiam prouerbium, Veriora ijs quæ in Sagra.*

[g] εἵλωτες uocantur Meſenij, uel à palude quæ ſita eſt prope Lacedæmonem, uel à uerbo ἑλεῖν. A Lacedæmonij enim cum eos cepiſſent, condemnarunt eos colere paludem, quod eſt uile & ſeruile officium, ſicut Peneſtæ apud Theſſalos, & Thetes, ideſt mercenarij, apud Athenienſes: ſic apud Lacedæmonios Ilotes.

[h] Petra, ut ex qua natos eſſe homines ſit in fabulis.

[i] πορβασία forte leg. ἐπιβασία Venus quæ facit aſcendere. Scholia interpretantur ἀσχημοποιὸν id eſt quæ turpes efficit figuras.

[k] χοιροψάλας Dionyſus colitur in Sicyone Bœotiæ, ut dicit Polemo in epiſtola ad Attalum. Accipitur autem χοιροψάλων pro τίλλων Eſt autem χοῖρος pudendum muliebre, ut teſtatur Ariſtoph. in Achar. dicens, χοῖρε χοῖρε κό κοῖ, ζώγοισαῦ ὀρέβινθον B

[l] Continet hiſtoria quod cum in partu laboraret Alcumena, acceſſit muſtela & ſtatim peperit Herculem, & ideo eum colunt Thebani.

[m] Cum Cretenſes expeditionem feciſſent aduerſus Troianos, & caſtrametati eſſent prope Troadem, mures noctu arrodebant lora clypeorum. Hinc factum eſt ut templum extruerent, Apollini, ſua autem Cretenſium lingua eum uocarunt Smynthium, Mures enim Cretenſes appellant ſmynthos.

[n] Phalereus erat portus Atticæ. Qui autem in proris erat Heros, is erat Androgeus filius Minois, ſic nominatus, quoniam collocabatur in proris nauium. Et Callimachus meminit in quarto Cauſarum.

[o] Bœotie, ideſt. O Heſiode, erat enim Bœotius genere. C

[p] Ithome eſt urbs Lacedæmoniæ, quam etiam dicunt eſſe Meſſenem, uel potius ubi eſt arx Meſſenæ, ſicut olim arx Argorum dicebatur Lariſſa.

[q] Hæc eſt libri inſcriptio, qui continet reditum eorum qui reuerſi ſunt ex Troia.

[r] Super pyram enim cum eſset Crœſus, ſic dixit, ut ait Herodotus. Quæ autem mihi acciderunt, ingrata quidem, ſed docuerunt uerum eſse quod dicit Homerus, παθὼν δέ τε νήπιος ἔγνω paſſus autem ſtultus cognouit.

[ſ] Phoroneus erat genere argiuus. Merops autem Cous. Oraculum circa Lebadiam Bœotiæ fuiſse primum à Phoroneo inuentum, cum ijs qui Dij cenſentur ſacrificaſſet, ſcribitur ſimiliter etiam à Merope. D

[t] Antiquiſſimum Deorum amorem cum Chao & terra fuiſſe natum dicit Heſiodus, cum dicit ἤτοι μὲν πρώτιστα χάος γένετ' αὐτὰρ ἔπειτα γαῖ' εὐρύστερνος, ἠδ' ἔρως.

[u] Hic Philippides erat ἡμεροδρόμος id eſt tabellarius ſeu ueredarius, ut dicit Herodotus. Deinde cum Xerxes in Græciam feciſſet expeditionem, is profectus ad annunciandum Laconibus aduentum Xerxis, in monte Parthenio uidet ſpectrum Panis eo in loco, & audit cuiuſnam dæmonis eſt eſſet uiſum, & quod ueniret laturus opem Græcis, & ab eo tempore Pan eſt exiſtimatus Deus ab Athenienſibus, & cum ſpeluncam quæ eſt ſuper Areopagum ei ædificaſſent, coleatum hircum ei quotannis ſacrificabant.

[x] Didymæus enim Apollo Mileti colitur, uel propterea quòd ſimul cum ſorore Diana natus ſit, uel quòd ſint illic duplicia eius ſacrificia. E

[y] Leucophryne uocatur Diana in Magneſia.

[z] Mindius, Mindus eſt urbs Cariæ, Telmiſsus urbs Cariæ quæ optimos habuit Vates. Vnde erat Ariſtander, quicum Alexander uerſabatur, quando ædificauit Alexandriam.

[aa] Phellatas lapides uocant quidam à monte Phelleo, lapides aſperos, ut Ariſtophanes Comicus αἶγας ἐκ φελλέως capras ex Phelleo, utpote loco aſpero.

[bb] Munichia Diana colitur in Piræo. Vnde etiam pars portus uocata eſt Munichium.

[cc] Dolias Minerua colitur Athenis, quæ etiam πολιοῦχος id eſt præſes ciuitatis. eſt autem poſita in arce. F

Liberalis

A [dd] *Liberalis Dionyſus, qui colebatur Liberis, eſt autem is locus Bœotiæ.*

[ee] *Alij dicunt in digito Mineruæ, ex quibus eſt etiam Gregorius Theologus, cum dicit,* ϗ φειδίας τὰ παιδικὰ ἐν τῷ δακτύλῳ τῆς παρθένου γράφοντα πανταρκης καλός *Et Phidias qui puſionem pingit in digito Pantarces pulcher. Libanius autem Sophiſta dicit Phidiam pinxiſſe indigito Veneris.*

[ff] *Alcibiades dux exercitus Athenienſium, uir & forma elegans & ætate iuuenis, adeò ut multæ fœminæ eum inſanè amauerint.*

[gg] *Demetrius fuit Rex Macedonum & Græcorum. Quodam autem à ratione alieno œſtro incitatus Mineruam uxorem ambijt.*

[hh] *Lamia quidem hæc fuit, propter quam laruæ quæ fiunt appellantur lamiæ, quæ fuerit terribilis*
B *infantibus, nam cum ſuos perdidiſſet filios, ueluti quodam inuidiæ œſtro percita ferebatur in cædem alienorum.*

[ii] *Hippo quidam fuit ex ueteribus ſapientibus, exiſtimauit autem non eſſe deos, ſed exiſtimari ſolum ab hominibus.*

[kk] *Barathrum eſt locus Athenis profundiſſimus, in quem inijciebantur damnati, quorum ne corpora quidem apparebant amplius. Erant autem alibi quoque loca ſupplicio deputata, quemadmodum Ceatas Lacedæmone, carcer autem Romæ.*

Ternionis C

C

[a] *Abdera eſt oppidum Thraciæ, ſic appellatum ab Abdero uno ex ſocijs Herculis, qui fuit illic deuoratus ab equis Diomedis, quos quidem equos interfecit Hercules, & ab Abdero qui ab eo amabatur uocauit oppidum. Eadem etiam ſcribuntur de Perithoo, qui fuit etiam amatus ab Hercule, & ab illo illic mortuo & ſepulto ab Hercule, nominata eſt urbs Perinthus.*

[b] *Antiquiſſimi enim apud Græcos, ſi audiendus eſt Herodotus Halicarnaſſeus, ex Aegypto comparata fabula, octo primum in Deos relati ſunt. Deinde cum in nimiam Græci redacti eſſent ſuperſtitionem duodecim omnes ſunt exiſtimati.*

γοργῶπισ & ἐργάτισ *epitheta Mineruæ, quorum primum ſignificat oculis trucem, ſecundum quæ*
D *delectatur operibus.*

Ternionis D

[a] *Maligni commoda dicit cæteros ſenſus, quoniam ingrediens per ſenſus hominem afficit iniuria.*

[b] *Incruentum. Non eſt enim, inquit, nobis pugna aduerſus carnem & ſanguinem, ſed aduerſus principatus aduerſus poteſtates, tenebrarnm, aduerſus ſpiritualia nequitiæ.*

[c] *Viſceratione, Crudas enim carnes comedebant, qui Dionyſo initiabantur, hoc peragentes inditium dilaniationis Dionyſi quæ facta eſt à Mænadibus.*

CLEMENTIS
ALEXANDRINI
VIRI LONGE DOCTISSIMI,

qui Panteni quidem martyris
fuit diſcipulus, præceptor
verò Origtnis.

PAEDAGOGVS,

In quo docet quodnam ſit Chriſtiani
hominis officium.

Gentiano Herueto Aureliano interprete.

FLORENTIAE

MDLI.

ILLVSTRI AC REVERENDO IOANNI AB HANGESTO NOVIODV-NENSI EPISCOPO ET COMITI, REGNI FRANCIAE PARI,

Gentianus Heruetus. S. D. P.

CVM Clementis Alexandrini Pædagogus, nuper à me Latinè verſus, eſſet in lucem exiturus, diuque apud me cogitaſſem, quémnam ex omnibus potiſſimum deligerem, cuius felicibus auſpiciis fretus, tutò poſſet multiplex ac varium Doctorum virorum ſubire iudicium: tu mihi in primis occurriſti, ad quem & ipſe Clemens meritò mitti magnopere cuperet, & à quo eum benignè excipiendum, amanter amplectendum, fortiterque defendendum, ego iuſtis, vt exiſtimo, de cauſis mihi perſuaderem. Cum enim ad conciliandam retinendamque amicitiam plurimum valeat eorundem morum ac ſtudiorum ſimilitudo: Clementis autem tanta ſit doctrina, tam inſignis & propè incredibilis rerum variarum cognitio, vt vir longè doctiſſimus Theodoretus eum virum ſacrum, & maxima rerum experientia & doctrina præditum, in ſuo de Diuinis dogmatibus libello, vocare minimè dubitarit: ad quem potius fuerit is mittendus, quàm ad eum qui in omni literarum genere eſt ita verſatus, vt in ſingulis excellat? Neque verò vereor, ne aliquo adulandi ſtudio adductus, plura tibi quàm par ſit tribuere exiſtimer, cum ſit mihi magis pertimeſcendum, ne viri docti, qui & antea in Gallia, & nunc in Italia pro ſumma tua humanitate te familiariter vſi ſunt, & in dies vtuntur, me nimis eſſe in laudādo parcum; & malignum arguant: quàm metuendum ne in tuis laudibus modum exceſſiſſe videar. Quas quidem ego fuſè ac prolixè in præſentia perſequerer, niſi mihi interim eſſet habenda ratio tuæ verecundiæ, qui cum ſis ab omnibus longè celebrari digniſſimus, à nullo tamen lubenter in os laudari pateris. Hoc tantùm dicam, quod mihi Clementem ad te mittenti quodammodo neceſſe eſt, & te clementem, & Clemente te eſſe digniſſimum. Nec dubito, quin, vbi familiaris aliqua inter vos interceſſerit conſuetudo, vtrique, nempe vt & tu illum, & ille te viciſſim admiretur, vſu ſit venturum. Nam cum præter Sacrarum literarum peritiam, in quibus eius præcipua laborauit induſtria, omnium bonarum artium totiuſque humanitatis, maximè autem philoſophiæ, & in primis Platonicæ, qua

tu, quòd à Chriſtiana in permultis non ita multum diſſidere videatur, admodum delectaris, non dubito quin vir magnus & maximè ſuſpiciendus à te ſit exiſtimandus. Sed cum ille hæc omnia eſſe tibi ſecum communia intellexerit, tibi autem hoc præterea accedere cognouerit, quod ille pulcherrimam quidem illam, ſed vnam tamen tantùm linguam, nempe Græcam, teneat: Tu autem Græcam, Latinam, Hebræam, Chaldæam, vt omittam Arabicam, quam ſatis feliciter attigiſti, & Gallicam quam ab infantia, & Italicam quam adoleſcens obiter didiciſti, pulchrè calleas, & Liberalibus omnibus diſciplinis Philoſophiæque ac medicinæ cognitioni, iuris Ciuilis ac Pontificii ſcientiam adiunxeris, adminiſtrandæque reip. iuriſque dicendi rationem tam diuturno rerum vſu & experientia, quàm veterum exemplorum & monimentorum recordatione comparatam cōprehenderis non dubito quin ille tibi ſumma ſit omnia tributurus, & quòd ad tantum virum miſſus ſit, magnas gratias acturus. Sed quid ago, qui contrà ac ſtatueram in tuas laudes excurram? cum mihi magis laborandum ſit vt tu Clementem clementer accipias, quàm committendum vt dum vtrunque inter ſe confero, alteri fortaſſe videar nimium detrahere. Vt eum autem tibi gratum futurum mihi perſuadeam, tua facit humanitas, ad quem cum viris omnibus doctis facilis pateat aditus, multum abeſt vt virum longè doctiſſimum & optimum à te putem excludendum. Qui quidem cum Græcè & Latinè nunc in lucem exeat, ſi natiua eius lingua te magis delectet, poteris eum Græcè perlegere. Sin autem velis eum quandoque audire loquentem paulò familiarius, Latino eum ſermone non tam ornato quidem illo & eleganti, ſed qui tamen eius cogitata fideliter exprimat, differentem audies. Interpretis enim fidem, ſi nihil aliud, me ſatis præſtitiſſe exiſtimo. Quod cum tu, vt ſpero, facile animaduerteris, reſtabit vt à te petam ac poſtulem, vt cum hunc Pædagogum grata manu acceperis, me, imo verò noſtrum Clementem tuo patrocinio à malignorum & improborum hominum calumniis defendas: qui cum ipſi nullam Chriſtianæ reip. vtilem nauent operam, in hoc tamen ſibi valde placent, ſi ſecurè aliorum detrahant laboribus. Quorum ego maledicta me poſſe facile repellere, imo verò deſpicere, exiſtimo, ſi tu eum qua ſpero beneuolentia exceperis, & ſumma tui nominis auctoritate defenderis. Vale, & me in clientulorum tuorum numerum digneris adſcribere.

Bononiæ VI. Idus Iul. MD. XXXXVIIII.

CAPITA PRIMI LIBRI.

Quid profitetur Pædagogus. Cap. Primum.
Quòd propter peccata noſtra nos moderetur Pædagogus. Cap.2.
Quòd ſit benignus & hominum amator Pædagogus. Cap.3.
Quòd ex æquo virorum & mulierum Pædagogus ſit ſermo. Cap.4.
Quòd omnes qui in veritate verſantur ſint apud Deum pueri. Cap.5.
Aduerſus eos qui exiſtimant puerorum & infantium appellationem ſignificare primarum diſciplinarum doctrinam. Cap.6.
Quis ſit Pædagogus, & de eius Pædagogia. Cap.7.
Aduerſus eos qui exiſtimant non eſſe bonum quod iuſtum eſt. Cap.8.
Quòd eiuſdem ſit poteſtatis & benefacere & iuſtè punire. In quo etiam dicitur, quis ſit modus Verbi Pædagogiæ. Cap.9.
Quòd idem Deus per idem verbum & à peccatis arceat minans, & humanæ naturæ det ſalutem adhortans. Cap.10.
Quòd per Legem & Prophetas Verbum fungeretur Pædagogi officio. Cap.11.
Quòd Pædagogus conuenienter Paternæ affectioni ſeueritate & benignitate vſus ſit. Cap.12.
Quòd quemadmodum id quod recte & ex virtute geritur ſit ex recta ratione, ita rurſus peccatum ſit præter rectam rationem. Cap.13.

SCHOLIA QVAEDAM IN PAEDAGOGVM.

EA quæ in humana conſtitutione conſiderantur, mores præcedunt, ut qui ſint ueluti materia & incitamentum bonorum & malorum motuum. Quoniam autem ex motibus alij quidem ſunt actiones, alij uerò paſſiones: actiones quidem, quoniam ſunt in eo quod in nobis imperium obtinet, ſunt diuiniores: paſſiones uerò in eo quod eſt imbecillum & materiale: nunc merito primo quidem loco ponuntur mores, ut qui ſint fundamentum actionum: ſubijciuntur autem actiones & animi affectiones, ut quibus ſit ingeneratum ut componantur à ratione.

Vos ò pueri attendite. ἐλλειπτικῶς enim ſeu per defectum dictum eſt, ut adoleſcentes ſcilicet redderet attentiores ad audiendam grauitatem eorum quæ dicuntur. Conſtituta eſt nobis ſeu à nobis, baſis ueritatis, ſeu baſis ſancti templi magni Dei. Quænam eſt autem baſis, niſi infractum fundamentum cognitionis? pulchra adhortatio per obedientiam uitæ rationi conſentaneæ, æterna appetitio, deiecta ſcilicet in prædium intelligens.

Quoniam ſermo exhortatorius, qui uerſatur in moribus, tenet locum fundamenti uel carinæ ad pietatis ſuperædificationem: habet adiutorem ad actiones, ſermonem qui uerſatur in tradendis præceptis, ad affectiones autem ſeu animi perturbationes, ſermonem conſolatorium.

Nam cum tria in homine conſiderentur, mores, actiones, animi perturbationes: ſermo pædagogus unus & idem, horum unicuique conformatus, ut corrigat & meliores reddat, applicatur tribus congruè & conuenienter: Moribus quidem, adhortando; actionibus uerò, præcepta ſuppeditando: rurſus autem perturbationibus animi, conſolando. Quare quando ſalutem quidem procurando uerſatur in moribus, adhortatorius nominatur ſermo uel ſuaſorius. Quando autem in actionibus, dicitur ὑποθετικὸς*, id eſt, præcepta tradens, &* θεραπευτικὸς*, id eſt medens ſeu curans. Quando autem affectiones animi transmutat, conſolatorius. Quando autem ad hæc aggredienda incitat, tunc ſubit Pædagogi officium, ut ſint meliores incitans. Per adhortationem quidem incitat ad mores componendos. Per eum autem qui tradit præcepta, themata ſimilitudinaria inducit, per euidentem explicationem, ea quæ ab alijs errata ſunt, poſteris pulchre ſuggerens. Vnde etiam dicitur curans ſiue medens. Per conſolatorium autem, reditum per pœnitentiam, ut reſtituatur priſtino ſtatui ſibi conuenienti. Nonnunquam autem procedit etiam per uiam doctrinæ de qua non eſt tempus dicendi in præſentia, eſt autem cum dogmatibus.*

A CLEMENTIS ALEXANDRINI PAEDAGOGI LIBER PRIMVS.

Quid profitetur Pædagogus Cap. I.

B

CONSTITVTA eſt baſis veritatis ò vos pueri,
nobis ipſis ſancti templi magni Dei, infractum fun
damentum cognitionis,pulchra adhortatio per obe
dientiam vitæ rationi conſentaneæ, æterna appeti-
tio deiecta in prædium intelligens. Cum hæc qui
dem certè tria ſint in homine, mores,actiones, ani
mique affectiones ſeu perturbationes: mores ſorti
tus eſt ſermo exhortatorius, pietatis dux ac religio
C nis, qui inſtar carinę ſubiectus eſt ad fidei ædifica-
tionem. quo quidem nos valde exultantes, & opi-
niones veteres abiurantes, ad ſalutem capeſſendam
iuuenes alacreſque reddimur,cum pſallente prophe
tia concinentes, QVAM BONVS Iſrael Deus Pſal. 72.
iis, qui recto ſunt corde: Omnibus verò actionibus
præeſt ſermo qui verſatur in tradendis præceptis: animi autem motibus ac perturba
tionibus medetur ſermo conſolatorius. Hic ipſe idem quiuis ſermo,cum vnus ſit,à
mundana, in qua eductus & coalitus eſt, cõſuetudine hominem abripiens,& in ſim
plici vniuſque modi fidei in Deum ſalute inſtituens, dux ſcilicet cœleſtis ſermo,
D quando ad ſalutem quidem adhortatus eſt,ei impoſitum eſt nomen Exhortatorii.&
hic ſermo propriè incitatorius,ex parte ſcilicet totum,appellatus eſt. Eſt enim exhor
tatoria vniuerſa religio piuſque Dei cultus,vt qui & vitæ hic rectè degendæ,& futu
ræ deſiderium menti cognatæ ingeneret. Nunc autem cum & in medendo & in præ
ceptis tradendis verſetur,& ad vtrunque ſimul,eum quem admonet,ipſe ſeipſum ſe
quens, adhortetur, qui in nobis ſunt animi morborum curationem in ſumma pro-
mittens, hic à nobis appoſite vno appelletur nomine, Pædagogus. cum in actione,
non in accuratè tradenda diſciplinæ ratione, verſetur Pædagogus, quatenus eius
quoque finis eſt animam meliorem reddere,non docere; & in vita moderata ac tem
perata, non quæ ſit ſcientia prædita, inſtituere. Quanquam hic ipſe quoque ſermo
E ad docendum aptus eſt. ſed eo in præſentia non vtitur. Qui enim quæ ad dogmata
pertinent declarat & reuelat,is ſermo eſt qui in docendo verſatur. Cùm autem in
actione verſetur Pædagogus, poſtquam ad componendos mores prius adhortatus
eſt, tum ad ea quæ oportet agenda adhortatur, pura ac ſincera præcepta tradens, &
eorum quæ prius admiſſa ſunt, erratorum imagines ac ſimilitudines poſteris oſten-
dens. Sunt autem ambo vtiliſsima. Adhortatorium quidem genus, ad parendum.
Quod autem inſtar imaginis ac ſimilitudinis aſſumitur, quod eſt ipſum quoque du-
plex, ſicut prior coniugatio,partim quidem in eo conſiſtit, vt bonum eligentes imi
temur; partim autem, vt malum repudiantes auerſemur. Morborum itaque animi
hinc curatio ſequitur, cum adhibitis imaginum ac ſimilitudinum ſolatiis, animos
F confirmat Pædagogus, humanis præceptis, tanquam lenibus medicamentis, ad per
fectam veritatis cognitionem eos qui laborant deducens. Inter ſanitatem autem &
cognitionem permultum intereſt. Nam hæc quidem diſciplina, illa verò curatione
comparatur: qui itaque laborat non prius aliquid eorum quæ ad doctrinam per-

tinent didicerit, quàm perfectè ſanus fuerit. Neque enim diſcentibus ac laboran A
tibus vnumquodque præceptum ſimiliter traditur: ſed illis quidem ad cognitio-
nem: his verò ad medelam. Quemadmodum ergo, quorum corpus ægrotat, iis
medico opus eſt:ita quorum æger eſt animus,ii pædagogo opus habent,vt animi no
ſtri morbis medeatur: Deinde verò Doctore,qui puram deducat animam ad cogni-
tionis aptitudinem,vt poſſit reuelationem ſermonis percipere. Porrò autem dum
gradu ſalutari nobis conuenienti in efficaci diſciplina nos ſtudet perfectos & con-
ſummatos reddere, pulchra vtitur œconomia. Omni ex parte benignus & homi-
num amans verbum, è ſupernis adhortans, deinde fungens Pædagogi officio in
omnibus, & nos edocens. B

Quòd propter peccata noſtra nos moderetur Pædagogus. Cap. II.

PAedagogus autem noſter, ò vos pueri, eſt Deo Patri ſuo ſimilis,cu
ius eſt filius, in quem nullum omnino cadit peccatum, eſtque nul-
li reprehenſioni affinis, & animo impatibilis: Deus in figura homi
nis, impollutus, paternæ voluntati ſeruiens,Deus verbum, qui eſt
in patre,qui eſt à dexteris patris,& cum [a] figura Deus eſt.Hic nobis
eſt imago in qua nulla eſt macula. Ei omnibus viribus tentandum C
eſt animam ſimilem efficere.Sed ille quidem liber eſt ab omnibus humanis animi per
Ioan. 5. turbationibus.Propterea enim vel ſolus eſt Iudex, quòd ſolus ſit inquem peccatum
1.Pet.2. non cadit. nos autem conemur quoad eius fieri poterit vt quàm minimum pecce-
mus. Nihil enim maiori curæ ac ſtudio eſſe debet, quàm vt ab animi perturbationi-
bus morbiſque primum liberemur: deinde verò vt prohibeamus ne in peccatorum
conſuetudinem facile prolabamur. Atque optimum quidem eſt nullo modo pec-
care penitus, quod quidem Dei eſſe dicimus. Secundum autem,nullum ex volun
tariis attingere maleficiis,quod eſt proprium ſapientis, & in inuoluntariorum non
adeò multa incidere. Tertium autem quod eſt proprium eorum qui bene educti
& à Pædagogo rectè inſtituti fuere, in peccatis non diutiſſimè immorari, vltimo lo D
co ponatur. Sed ei quoque ſalutare fuerit, ſi iis qui vocant ad pœnitentiam minimè
Num. 6. repugnauerit. Atque mihi quidem per Moſen videtur pulcherrimè dicere Pæda-
gogus. SI QVIS IN EO fuerit repente mortuus, ſtatim polluetur caput voti
eius, & radetur: peccatum inuoluntarium, mortem repentinam appellans. Eam
autem dicit polluere, vt quæ animam macula reſpergat. & ideo quàm citiſſimè ei
adhibet medicinam, conſulens vt ſtatim ei caput radatur,nempe ignorantiæ comas,
quæ vmbram rationi offundunt, amouere & abſtergere ſuadens. vt à denſa vitii ma
teria nuda relicta ratio, [b] ea autem ſedem ſuam collocat in cerebro, quàm ocyſſimè
redeat ad pœnitentiam. Deinde cum pauca adieciſſet, ſubiungit: PRIORES
autem dies irrationales. Per quæ clarum eſt ſignificari peccata quæ non facta ſunt E
per rationem. & Inuoluntarium quidem appellauit repentinum, peccare autem,
Irrationale. Quamobrem ſermo Pædagogus ſortitus eſt moderationem, ad pro-
hibendum irrationale peccatum.Id autem hinc ex Scriptura conſidera. PROPTE
REA hæc dicit Dominus:Quod prius fuerit peccatum,arguendo oſtenditur per ſe-
quentem dictionem, propterea quod iuſtum iudicium ſequitur. Idque per Prophe
Eſaiæ. 66. tas apertè oſtenditur, dum dicunt. SI NON PECCASSES, non hæc eſſet mina-
Hierem. 7. tus.& propterea ſic dicit Dominus.Propterea quòd hos ſermones non audiiſtis ideo
Ezech. 33. hæc dicit Dominus. &, Ecce propterea dicit Dominus. Propterea enim eſt Prophe
tia, propter obedientiam ſcilicet & inobedientiam. Propter illam quidem,vt ſerue
mur.Propter hanc autem,vt caſtigemur.Eſt autem Pædagogus noſter,Verbum,qui F
præter naturales animæ affectiones curat per admonitiones. Morborum enim cor-
poris auxilium propriè vocatur Medicina, quæ docetur humana ſapientia. Verbum
autem paternum, ſolus eſt humanarum ægritudinum Pæonius medicus,& ſanctus

A ægrotæ animæ incantator. SALVVM fac ſeruum tuum,inquit,Deus meus ſperan- Pſal. 85.
tem in te. MISERERE mei Domine, quia ad te clamabo toto die. Medicina
enim,vt ait Democritus, medetur morbis corporis,ſapientia autem liberat animam
à perturbationibus. Bonus autem pædagogus, qui eſt ſapientia, qui verbum Patris,
qui fabricatus eſt cœlum,vniuerſi figmenti curam gerit. Eiuſque,corpori & animæ
medetur, qui eſt omni ex parte ſufficiens medicus humanæ naturæ,ſeruator. SVR- Marc. 2.
GE, inquit Paralytico, & ſublato in quo iaces grabato, vade domum. & qui prius
erat infirmus, extemplo, ſanus & firmus euaſit. & mortuo, Lazare, dixit, egrede- Iohan.11.
re. Ille verò mortuus ex ſepulchro exiit qualis erat antequam moreretur, medita-
B tus reſurrectionem. Quinetiam ipſi quoque medetur animæ præceptis doniſque
ac gratiis. Sed præceptis quidem ac monitis id facere vtique differt: Donis autem
ac gratiis diues, Dimittuntur tibi peccata tua, nobis dicit peccatoribus. Nos au-
tem ſimul ac ipſe cogitauit, facti ſumus infantes, optimum ac ſtabiliſſimum locum
ab optima & præclarè ordinata eius moderatione adepti: quæ primum quidem in
mundi & cœli ſolique ambitibus circumagitur, in cæterorumque aſtrorum moti-
bus verſatur, propter hominem: Deinde verò in ipſo homine, in quem omne eius
ſtudium confertur: eumque maximum ac pulcherrimum eſſe opus exiſtimans, pru-
dentia quidem ac moderatione & temperantia animam eius direxit: corpus verò
pulchritudine iuſtaque & commoderata membrorum proportione temperauit: in
C humanæ autem naturæ actionibus, quod in eis rectè & ex virtute geritur, pul-
chrumque qui eſt in eis ordinem ex ſuo eis inſpirauit.

Quòd ſit benignus & hominum amans Pædagogus Cap. III.

IN omnibus prodeſt, & in omnibus iuuat Dominus, & tanquam
homo, & tanquam Deus. peccata quidem remittens, vt Deus;
ne peccemus autem, Pædagogi ritu inſtituens, vt homo. Iure
ergo homo eſt Deo charus, quoniam eius figmentum homo eſt.
D & alia quidem ſolo iuſſu fecit: hominem autem per ſe manu fabri-
catus eſt,& quid ei proprium inſpirauit. Quod ergo ab ipſo & ad Gen. 1.
eius imaginem factum eſt,vel tanquam propter ſe Deo eligendum ab ipſo Deo fabri-
catum eſt; vel tanquam propter aliud eligendum effictum eſt.[a] Si ergo homo eſt
propter ſe res eligenda, cum bonus ſit,bonum amauit. & intus eſt in homine id ama-
torium, quod Dei inſpiratio ſeu inſufflatio dicitur.Si autem homo res propter alias
eligenda factus eſt, non alia fuit Deo cauſa cur hunc faceret, quàm quòd abſque eo
neque Deus poterat eſſe bonus opifex:neque homo peruenire ad Dei cognitionem.
Non enim aliter id cuius cauſa homo factus eſt Deus feciſſet, ſi non homo factus
eſſet. & quam habuit abſconſam volendo potentiam, per externam impleuit facien-
E di poteſtatem Deus ab homine acceptam, qui fecit hominem. & vidit quem habuit:
& factum eſt quod voluit. nihil eſt autem quod Deus non poſſit. Homo ergo
quem fecit Deus, res eſt per ſe eligenda. Quæ res autem per ſe eſt eligenda, ei eſt
propria ac familiaris cui per ſe eſt eligenda.Ea autem res eſt expetenda & diligenda.
Sed & ſi quid eſt diligendum, non poteſt id ab ipſo non diligi. Diligendum autem
eſſe hominem oſtenſum eſt. Homo ergo à Deo diligitur. Qui enim fieri poteſt vt
non diligatur, propter quem vnigenitus ex ſinu Patris demittitur,[b] verbum fidei:
fides ex ſuperabundantia, ipſe Dominus, qui apertè confitetur, & dicit. IPSE Iohan. 16.
enim pater vos diligit,quia vos me dilexiſtis. Et ipſe rurſus. ET DILEXISTI Idem. 17.
ipſos, quemadmodum me dilexiſti. Quidnam ergo vult Pædagogus, & quid pro-
F fitetur, & quomodo & factis & dictis affectus ſit, & in iis quæ ſunt agenda præci-
piendis, & prohibendis iis quæ ſunt contraria, iam vtique clarum eſt. Manifeſtum
eſt autem eſſe alterum genus ſermonis, cuius eſt inſtitutum docere, quod quidem
eſt ſubtile & ſpiritale, & accuratam tractandi rationem ſequitur, & in arcanis con-

templandis myſteriis verſatur. Id autem in præſentia differatur. Par eſt autem eum A
nos redamare qui pro ſuo in nos amore dux eſt nobis vitæ optimæ degendæ, ex eius
autem voluntatis iuſſis viuere, non ea ſolùm quæ iubentur exequentes, vel quæ pro
hibentur cauentes, ſed etiam has quidem imagines auerſantes, illas verò, quoad eius
fieri poterit, imitantes: Pædagogi factorum ſimilitudinem operando referre, vt
impleat id quod dictum eſt, Ad imaginem & ſimilitudinem. In vita enim tanquam
in profundis errantes tenebris, optimo, & qui nunquam aberret ac offendat, duce
Matth. 15. opus habemus. Optimus autem dux eſt, non cæcus, vt dicit Scriptura, cæcos in fo-
ueas ducens, ſed verbum cuius eſt viſus perſpicaciſſimus, & qui cordis intima per-
uidet. Quemadmodum ergo non eſt lux quæ non illuminat, neque mouens quod B
non mouet, ita nec diligens quod non diligit, nec bonum quod non prodeſt, & ad
Ioan. 1. ſalutem deducit. Faciamus ergo præcepta per opera & facta Domini. Verbum enim
ipſum apertè caro factum eſt, eandem ſimul virtutem actiuam & contemplatiuam
oſtendens. atque adeò eius ſermonem, præcepta, & monita legem exiſtimantes, co-
gnoſcamus quæ ſunt breues & directæ viæ ad æternitatem. Perſuaſione enim ſunt
plena præcepta, non timore.

Quòd ex æquo virorum & mulierum Pædagogus ſermo ſit. *Cap. IIII.*

C

HANC ergo bonam obedientiam magis magiſque amplectentes, nos
ipſos Domino tradamus, firmiſſimum eius fidei rudentem appen-
dentes, cogitantes eandem eſſe virtutem viri & mulieris. Si enim
Gal. 3. vtriſque vnus Deus eſt, vtriſque etiam vnus eſt Pædagogus; vna
eccleſia, vna moderatio ac temperantia, vna verecundia, alimen-
tum commune, coniugales nuptiæ, reſpiratio, viſus, auditus, co
gnitio, ſpes, obedientia, charitas, omnia ſimilia. Quorum au-
Matth. 22. Luc. 20. tem eſt vita quidem communis, communis autem gratia, & ſalus communis; eo-
rum quoque communis eſt dilectio & educatio. IN HOC, enim inquit, ſeculo vxo
res ducunt & nubunt: in quo ſolo fœmininum à maſculo diſcernitur: In illo autem D
non amplius, vbi ſocialis & ſanctæ huius vitæ, quæ ex coniunctione proficiſcitur,
præmia non maſculo ac fœminæ, ſed homini proponuntur, cum eum qui eſt ſepa-
παιδάριον. Puellus tam maſculus quàm fœmina. ratus ſeiungat cupiditas. Viris itaque & mulieribus commune nomen homo eſt. Ea
ratione mihi videntur Attici παιδάριον communiter non ſolùm maſculum ſed etiam
fœminam vocaſſe, ſi cui fide dignus videtur eſſe Comicus Mænander in Rapizome-
na, qui ſic dicit. FILIOLA mea. admodum enim natura humanum eſt ac benignum
παιδάριον. Iam verò ἄρνες quoque, quod agnos ſignificat, eſt epicœnum nomen ſim
plicitatis, animalis maſculini & fœminini. Ipſe autem Dominus nos paſcit in ſecu-
la ſeculorum. Amen. Sine paſtore autem, nec oues, nec quidquam poteſt aliud vi-
uere. neque pueri ſine pædagogo, nec miniſtri ſine Domino. E

Quòd omnes qui in veritate verſantur, ſint apud Deum pueri. *Cap. V.*

QVÒD itaque Pædagia quidem ſit παίδων ἀγωγή, hoc eſt, puerorum
eductio, ex ipſo nomine clarum eſt. Reſtat autem vt pueros quos
Scriptura ſignificat conſideremus, deinde Pædagogum eis præficia
mus. Nos pueri ſumus. multifariam autem nos celebrat, multiſque
modis variis nominibus allegoricè vtitur Scriptura, ſimplicitatem
fidei diuerſis rationibus immutans. In Euangelio itaque. CVM F
Iohan. vlt. Matth. 19. Mar. 10. IN littore, inquit, ſtetiſſet Dominus, diſcipulos, erant autem pi
ſcantes, alloquutus eſt: Puelli, nonquid obſonium habetis? eos pueros appellans
quos vſu & diuturna conſuetudine habebat familiares. ET ADDVXERVNT ei, in-

A quit, pueros ad impoſitionem manuum benedictionis. Cum autem eius noti ac fa
miliares prohiberent, dixit Ieſus: SINITE puellos, & ne prohibete eos venire ad
me. Talium enim eſt regnum cœlorum. Quid autem ſibi vult quod dictum eſt, ipſe
declarabit Dominus, dicens: NISI CONVERSI fueritis, & efficiamini ſicut hi Mat. 18.
puelli, non intrabitis in regnum cœlorũ. non regenerationem allegoricè hic ſignifi
cans, ſed quæ in pueris ineſt ſimplicitatem, vt eius ſimilitudinem referamus, cõmen
dans. Pueros quoque nos eligit ſpiritus Propheticus. CVM CARPSISSENT, in- Mat. 21.
quit, pueri ramos oleæ vel palmarum, exierunt obuiam Domino, & clamarunt
dicentes, O ſanna filio Dauid, Benedictus qui venit in nomine Domini: Lux & glo
B ria & laus cum ſupplicatione Domino. Hoc enim ſignificat O ſanna, ſi Latinè ex-
plicetur. Mihi autem videtur Scriptura, hanc prophetiam proferens, tacitè eam quæ
prædicta fuerat probri loco obiicere. NVNQVAM legiſtis, Ex ore infantium & la- Pſal. 8.
ctantium perfeciſti laudem. Hac itidem ratione Dominus ſuos familiares ſtimulat,
vt ipſum diligenter attenderent incitans, vt qui iam ad patrem properaret; audito-
res vt maiore deſiderio eum audirent præparans, fore vt paulò poſt abeſſet præſigni
ficans. oportere eos veritate vberius ac profuſius frui innuens, cum verbum mox
ſe in cœlum reciperet. Rurſus ergo eos vocat puellos. Ait enim: PVELLI adhuc Iohan. 13.
modicum ſum vobiſcum. Et rurſus aſſimilat regnum cœlorum puellis in foro ſeden Mat. 11.
tibus, & dicentibus: TIBIA vobis cecinimus, & non ſaltaſtis, Lamentati ſumus,
C & non planxiſtis: & quæcunque alia ſubiunxit his conſentanea. [a]Neque verò ita ſo
lum ſentit Euangelium, ſed prophetia quoque eſt eiuſdem ſententiæ. Dicit itaque
Dauid: LAVDATE pueri Dominum, laudate nomen Domini. Porrò autem di- Pſal. 112.
cit etiam per Eſaiam: ECCE EGO & pueri quos dedit mihi Deus. Miraris, dum au Eſa. 8.
dis viros qui ſunt in Gentibus à Domino vocari pueros: non mihi vocem videris au
dire Atticam, à qua diſci poteſt eas, quæ ſunt elegantes & ſpecioſæ adoleſcentulæ,
& præterea ingenuæ, appellari παιδίσκας. ancillas autem παιδισκάρια. & ipſas ado
leſcentulas propter ætatis puerilis vigorem diminutiue puellarum nomine honora
ri. Iam verò cum dicit, [b]Agnelli ſtent à dextris, ſimplices pueros ſignificat, tan- Mat. 25.
quam agni & oues ſint genere, non viri. Agnellos autem priuilegio dignos cenſuit,
D eam quæ eſt in hominibus facilitatem ac teneritudinem morumque ſimplicitatem
& animi innocentiam præferens. Et rurſus quando dicit: TANQVAM vituli la- Hier. 46.
ctantes, nos rurſus allegoricè ſignificat, & quando, TANQVAM columbam ſim- Deut. 14.
plicem & felle carentem, & cum rurſus nos iubet per Moſen duos pullos columba- Num. 6.
rum vel par turturum pro peccato offerre, eorum quæ ſunt tenera nullam quæ eis
ineſt cum peccato affinitatem, pullorumque innocentiam, & acceptæ iniuriæ nul
lam recordationem dicens eſſe Deo acceptam, & ſimile ſimili expiari exponens.
Quinetiam turturum timiditas, quæ ne peccetur adhibenda eſt, cautionem ſignifi-
cat. Quòd autem nos pullos dicat, teſtis eſt Scriptura: QVEMADMODVM gallina Mat. 23.
congregat pullos ſub alis ſuis. Ita nos ſumus pulli Domini, ſanè quàm admirabiliter
E & myſticè animæ ſimplicitatem ex puerili ætate deſcribente ſermone. Alicubi enim υἱοὶ
nos vocat pueros, alicubi verò pullos, nonnunquam autem infantes, alicubi autem τέκνα.
filiolos, & ſæpe filios, & populum recentem, & populum nouum. SERVIS AV- Eſa. 56. et. 65.
TEM meis, inquit, imponetur nomen nouum. Nomen nouum dicit, quod eſt re-
cens, æternum, impollutum, ſimplex, & infantile, & verum, quod benedicetur
in terra. Per allegoriam autem nos rurſus pullos vocat, qui vitii iugum non ſub- πῶλος, Pullus equinus.
imus, qui ab improbitate minime domiti ſumus, ſed ſumus ſimplices, & ad ipſum
ſolum Patrem exilimus, non equos ſubiugales, qui ad propinquorum vxores hin-
niunt, & fœminarum inſano amore tenentur, ſed liberos, & recenter genitos:
qui propter fidem exultant: qui celeriter currunt ad veritatem: qui ſunt veloces ad
F ſalutem: qui mundana proterunt & conculcant. LAETARE valde filia Sion: annun Zach. 9. Mat. 21.
tia filia Hieruſalem: Ecce Rex tuus venit tibi iuſtus, manſuetus, & ſeruans, & ipſe
mitis, & qui aſcendit ſubiugalem & pullum nouum. Non ſatis habuit ſolum dixiſ-
ſe pullum, ſed etiam nouum ei adiecit. humanitatis quæ in Chriſto vnita eſt noui-

tatem, & ſenii expertem cum ſimplicitate æternitatem oſtendens. Tales autem nos A
Geneſ. 49. nouos pullos qui infantes ſumus, diuinus noſter alit pullorum domitor. Quòd ſi
aſinus quoque nouus eſt in Scriptura, pullus tamen eſt hic quoque aſinus. ET PVL
LVM, inquit, alligauit vineæ. hunc ſimplicem & infantem populum ſermoni alli-
gans, quem vocat allegoricè vitem. Fert enim vinum vitis, ſicut Verbum ſangui-
nem. Eſt autem vtrunque poculentum hominibus ad ſalutem: vinum quidem cor-
pori, ſanguis verò ſpiritui. Quòd autem nos quoque agnos dicit, fide dignus teſtis
Eſa. 40. eſt ſpiritus loquens per Eſaiam: SICVT paſtor paſcet gregem ſuum, & brachio ſuo
colliget agnos: per id quod eſt in ouibus tenerrimum, agnos ſcilicet, ſimplicitatem
allegoricè ſignificans. Atque adeò nos quidem certè earum quæ ſunt in vita longè
pulcherrimas & perfectiſſimas poſſeſſiones appellatione puerili honorantes, diſci- B
plinam Græcè παιδείαν & παιδαγωγίαν vocauimus. Pædagogiam autem eſſe confite-
mur bonam à pueris in virtute inſtitutionem. Nobis itaque Dominus apertius ac eui
dentius reuelans quid ex appellatione puerorum ſignificetur, cum orta eſſet quæſtio
Matth. 18. inter Apoſtolos quiſnam ex eis maior eſſet, ſtatuit Ieſus puellum in medio, dicens:
QVI SE humiliauerit vt hic puellus, is maior eſt in regno cœlorum. Non ergo pue
rorum appellatione vſus eſt, tanquam qui per ætatem eſſent inconſiderati, & ra-
tione minime vti poſſent, queadmodum nonnulli ſenſere: neque ſi dixerit, NISI
FVERITIS ſicut hi puelli, non intrabitis in regnum Dei, id inerudité accipiendum
eſt. Qui itaque infantes ſumus, humi non amplius volutamur: neque vt anteà ſer- C
pentum more in terra ſerpimus, toto corpore in ſtultis cupiditatibus prouoluti,
ſed mente ſurſum erecti, mundoque & peccatis renunciantes, ſuſpenſo pede eate-
nus terram tangentes quatenus in mundo eſſe videamur, ſanctam perſequimur ſa-
pientiam. Hæc autem videtur eſſe ſtultitia iis, qui ſe ad calliditatem & verſutiam
exacuerunt. Iure ergo ſunt pueri, qui Deum ſolum patrem nouerunt, ſimplices,
infantes, integri ac innocentes, qui ſunt vnicornium cornuum amatores. Iis ita-
que qui in ſermone proceſſerunt hanc vocem annuntiauit, rerum ac negotiorum
quæ hic ſunt iubens curam abiicere, & ſuadens ſolum patrem attendere, puellos
Matth. 6. imitantes. Et ideo dicit in iis quæ conſequuntur. NE SITIS ſolliciti de craſtino.
Sufficit enim diei malitia ſua. Ita curis de victu depoſitis ſoli Patri adhærere præci- D
pit. Qui autem hoc implet præceptum, reuera infans ac puer Deo eſt & mundo:
Matth. 23. huic quidem, tanquam ſeductus ac errabundus: illi verò, tanquam dilectus. Iam
verò ſi vnus eſt, vt dicit Scriptura, magiſter in cœlis: in confeſſo eſt qui in terra ſunt
omnes appellari diſcipulos. Ita enim habet veritas, id quidem quod eſt perfectum
eſſe apud Dominum qui ſemper docet: quod puerile autem eſt & infantile, apud
nos qui ſemper diſcimus. Porrò autem itidem Prophetia id quod perfectum eſt ho-
Pſal. 6. norauit Viri appellatione. Et per Dauid quidem, de Diabolo, VIRVM, inquit, ſan-
guinum abominatur Dominus. Virum vocat vt qui ſit perfectus in vitio. Dicitur
Vir quoque Dominus vt qui ſit perfectus in iuſtitia. Iam enim Apoſtolus ad Corin
thios ſcribens, dicit: DESPONDI enim vos vni viro virginem caſtam exibere Chri E
2. Cor. 11. ſto. ſiue tanquam infantes & ſanctos, veruntamen ſoli Domino. Ad Epheſios au-
Eph. 4. tem ſcribens, apertiſſimè reuelauit quod quæritur, dicens hoc modo. DONEC
occurramus omnes in vnitatem fidei & agnitionis Dei, in virum perfectum: in men
ſuram ætatis plenitudinis Chriſti, vt non ſimus amplius infantes qui fluctibus agi
temur & circunferamur omni vento doctrinæ, in præſtigiis hominum, in verſutia
ad inſidias erroris: vera autem dicentes in dilectione, augeamus in ipſum omnia.
Hæc dicens ad ædificationem corporis Chriſti, qui eſt caput & vir, qui ſolus in iuſti
tia perfectus. nos autem infantes, qui ad inflationem perflantes hæreſum ventos vi
tantes, & iis non fidem habentes qui nos aliter docent quàm patres, tunc perfecti
efficimur quando ſumus eccleſia, capite, Chriſto ſcilicet, recepto. Hic autem F
par eſt attendere appellationem huius vocabuli νήπιος, quod infantem ſignificat,
vt intelligatur τὸ νήπιον non dici de inſipientibus. Qui eſt enim inſipiens, dicitur
νηπύτιος. νήπιος autem qui eſt νεήπιος, vt ἤπιος qui eſt leni ac molli animo. Quo fit vt is
dicatur

A dicatur νήπιος, qui moribus mitis ac manſuetus recẽter euaſit. Hoc autem manifeſtiſ
ſimè ſignificauit beatus Paulus, dicens: CVM POSSEMVS oneri eſſe ſicut Chriſti 1. Theſ. 2.
Apoſtoli, fuimus mites in medio veſtri, ſicut nutrix fouet filios ſuos. Mitis ergo ac
manſuetus eſt infans, nempe νήπιος & ea ratione magis tener ac mollis. & tener mol
liſque eſt qui eſt ſimplex, doli ac fraudis expers, & remotus à ſimulatione, rectoque
& erecto animo. Hoc eſt autem fundamentum ſimplicitatis & veritatis. SVPER Eſa. 66.
QVEM, enim inquit reſpiciam, niſi ſuper manſuetum & quietum? Talis enim eſt
ſermo virginalis, tener ac mollis, & fictioni non affinis. Vnde etiam virginem te-
nerã ſponſam, & puerum ἀπαλόφρονα, hoc eſt, teneri ac mollis animi, vocare conſue ἁπαλοὶ ἀπαλοὶ
B uimus. Sumus autem nos teneri ac molles, qui perſuaſioni non reluctamur, & à bo
nitate non difficiliter colimur, bileque vacui, & malitia & peruerſitate minime per
mixti ſumus. Vetus enim generatio peruerſa eſt & duro corde. Chorus autem in-
fantium, nos inquam, qui ſumus nouus populus, mollis eſt & delicatus vt puer.
Propter ſimplicium autem & innocentum corda fatetur ſe gaudere Apoſtolus in
epiſtola ad Romanos, & quandam, vt ita dicam, infantium definitionem tradit di Rom. vlt.
cens: VOLO AVTEM vos ſapientes quidem eſſe ad bonum, ſimplices autem ad
malum. Neque enim nomen τοῦ νηπίου à nobis intelligitur per priuationem, quoniam
à Grammaticis ſtatuitur νη eſſe priuatiuam particulam. Si qui enim infantiam in-
ſectantur, nos vocant inſipientes: videte quomodo Dominum blaſphemiis & male
C dictis impetunt, dum eos exiſtimant inſipientes qui ad Deum confugerunt. Sinau
tem, quod magis quoque audiendum eſt, ipſi de ſimplicibus infantes acceperint,
gaudemus appellatione. Infantes enim ſunt mentes nouæ in veteri inſipientia, quæ
nuper prudentes, quæ in Nouo teſtamento exortæ ſunt. Nuper certe Deus per
Chriſti aduentum fuit cognitus. DEVM enim nemo nouit niſi Filius, & cui Fi Mat. 11.
lius reuelauerit. Iuuenes ergo populus nouus, vt diſtinguatur à veteri popu- Luc. 10.
lo. ii ſunt, qui noua bona didicerunt: & eſt nobis vber ætatis ipſa iuuentus expers
ſenii, in qua ſemper vigemus ad intelligentiam & mentis agitationem, ſemper iu-
uenes, & ſemper manſueti, & ſemper recentes ac noui. Oportet enim nouos
eſſe ſermones, qui noui verbi fuerunt participes. Quod autem fuit æternitatis
D particeps, ei quod eſt ab interitu alienum ſolet aſſimilari. vt puerilis ætatis ap-
pellatio ſit nobis ver totius vitæ, propterea quòd ſit ſenii expers quæ eſt in nobis
veritas, & mores noſtri, qui ſunt veritate perfuſi. ſapientia autem ſemper ger-
minans, quæ ſemper ſimiliter & eodem modo ſe habet, & nunquam mutatur.
PVELLI, inquit, eorum ſuper humeros tollentur, & ſuper genua conſolationem Eſa. 49. & 66.
accipient. perinde ac ſi mater aliquem conſoletur, ita ego quoque vos conſolabor.
Mater quidem ad ſe pueros adducit: & nos matrem quærimus eccleſiam. Quid-
quid itaque eſt imbecillum & tenerum, vt quod propter imbecillitatem auxilio
egeat, gratum eſt iucundum & delectabile, animoſa animæ parte ei quod eſt tantil-
lum auxilium ferente. Quemadmodum enim patres & matres lubentius vident,
E equorum quidem pullos, boum verò paruos vitulos, & leonum leunculum, &
cerui hinnulum, & hominis puellum: ita etiam vniuerſorum Pater eos qui ad ip-
ſum confugiunt recipit, & in filiorum adoptionem ſpiritu regeneratos nouit man
ſuetos, & eos ſolos diligit, eiſque fert auxilium, & pro eis pugnat eoſque defendit:
& ideo puellum nominat. Ego verò Iſaac quoque ad puerum refero. Iſaac ri- Geneſ. 26.
ſus exponitur. Eum vidit ludentem cum vxore & auxiliatrice Rebecca rex curio-
ſius. Rex autem, cui nomen erat Abimelech, mihi videtur eſſe quædam ſupramun
dana ſapientia, quæ puerilis ludi ac diſciplinæ conſiderat myſterium. Interpretan- παιδιά
tur autem Rebeccam tolerantiam. O prudentem ludum ac diſciplinam. Riſus & à
tolerantia adiuuatur, & Rex, qui ea attendit, ſtupet & admiratur ſpiritum eorum
F qui ſunt puelli in Chriſto, qui in tolerantia vitam agunt. Et hic eſt diuinus ludus
ac diſciplina. Talem ludum ludere ſuum Iouem dicit Heraclitus. Quid enim aliud
viro ſapienti & perfecto magis conuenit, quàm ludere & collætari? per honeſtarum
rerum tolerantiam, & bonorum adminiſtrationem, dies feſtos cum Deo celebran-

tem. Poteſt etiam aliter accipi quod à Prophetia ſignificatur, nos ſcilicet lætari & A
ridere propter ſalutem, quemadmodum Iſaac. Riſit autem ille quoque à morte ſo-
lutus, ludens & exultans cum ſponſa, quæ noſtra eſt ad ſalutem auxiliatrix Eccle-
ſia, cui firmum ac ſolidum nomen impoſitum eſt, Tolerantia: vel quoniam ea ma-
net in ſecula, ſemper gaudens: vel quòd conſtet ex tolerantia credentium, qui ſumus
membra Chriſti, & eorum qui ad finem ſuſtinuerunt teſtimonium, & quæ ſit pro-
pterea gratiarum actio. Hic eſt ludus & diſciplina myſtica, & ſalus quæ cum graui
ac honeſto ſolatio fert auxilium. Rex itaque Chriſtus è ſuperis riſum noſtrum ſpe
culatur, & cum è feneſtra, vt dicit Scriptura, proſpexiſſet gratiarum actionem, &
benedictionem, exultationem & lætitiam, & ſimul etiam cum iis operantem tole- B
rantiam, & eorum coniunctionem, ſolam ſuam reſpicit eccleſiam: oſtendens faciem
ſuam quæ deerat eccleſiæ, quæ regali capite perfecta efficitur. Vbi erat autem fene
ſtra, per quam oſtendebatur Dominus? Caro, per quam fuit manifeſtatus. Ipſe eſt
Iſaac (aliter enim accipere poſſumus) qui eſt typus ac figura Domini. Puer quidem
vt filius: erat enim filius Abrahæ, quemadmodum Chriſtus Dei: hoſtia autem ſi
cut Dominus. Sed non oblatus eſt vt Dominus. ligna ſolùm ſacrificii portauit Iſaac,
vt lignum Dominus. Myſticè autem riſit, prædicens fore vt Dominus nos riſu
impleret, qui ſanguine Domini ab interitu & corruptione redempti ſumus. Solum-
modo autem iure Iſaac non paſſus eſt, qui primas paſsionis partes verbo ceſſerit.
Quinetiam ſignificat Domini diuinitatem, dum nō fuit occiſus. Surrexit enim poſt C
iuſta facta funeris Ieſus: non paſſus, quemadmodum Iſaac dimiſſus eſt è ſacrificio.
Porrò autem ad eius quod propoſitum eſt defenſionem maximum quoque aliud af-
feram. Ipſum Dominum puellum nominat, id per Eſaiam prædicens ſpiritus: ECCE
Eſa. 9. PVELLVS natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis, cuius principatus ſuper hume-
rum eius, & vocatum eſt nomen eius, magni conſilii Angelus. Quid eſt ergo puel
lus? Infans, ad cuius imaginem nos infantes ſumus. Per eundem Prophetam nar-
rat eius magnitudinem. ADMIRABILIS conſiliarius, Deus potens, pater æter
nus, princeps pacis; eo quòd ludum ac diſciplinam impleat: Et pacis eius non eſt fi-
nis. O magnum Deum. O perfectum puerum. Filius in Patre, & Pater in Filio. Et
quomodo non eſt perfecta huius pueri puerilis diſciplina & inſtitutio, quæ nos om- D
nes pueros peruadit, Pædagogi ritu nos inſtituens, qui ſumus eius infantes? Is ma-
nus in nos expandit, quæ apertè & euidenter fuere creditæ. De hoc puello fert quo
que teſtimonium Ioannes, qui eſt maior Propheta inter natos mulierum: ECCE
Ioan. 1. AGNVS Dei. Quoniam enim Scriptura pueros ac infantes agnos nominat, Deum
qui eſt Verbum, qui propter nos homo factus eſt, qui nobis in omnibus aſſimilari
volebat, vocauit agnum Dei, filium Dei, infantem Patris.

Aduerſus eos qui exiſtimant puerorum & infantium appellationem ſignifi-care Primarum diſciplinarum doctrinam. *Cap.* VI. E

LIcet autem nobis veluti ex quadam redundanti copia eos aggredi
qui in reprehendēdis aliis delectantur. Nō enim nos pueri & infan-
tes appellati ſumus, quòd ſit puerilis & contemnenda noſtra diſci-
plina, vt nos calumniati ſunt qui ſunt inflati ſcientia. Statim itaque
regenerati recepimus perfectionem, cuius cauſa feſtinabamus. Fui-
mus enim illuminati. id autem eſt Deum agnoſcere. Non eſt ergo
imperfectus, qui quod perfectum eſt cognouit. nec me reprehenderitis quòd fatear
Matth. 3. Mar. 1. Luc. 3. me Deum noſſe. Verbo enim ita dicere viſum eſt. is verò liber eſt. Iam enim dum F
tingeretur Dominus, vox è cœlis teſtis dilecti reſonuit: TV ES FILIVS meus
dilectus, ego hodie genui te. Sapientes ergo rogemus. Chriſtus hodie regeneratus,
iámne eſt perfectus, an, quod eſt abſurdiſsimum, ei aliquid deeſt? Sed ſi ita eſt, vt
aliquid

A aliquid diſceret opus fuit.ſed eum cum Deus eſſet nihil didiciſſe fuit cõſentaneũ.
Neque enim quis Verbo maior fuerit. Sed neque magiſter ac doctor eſt eius qui
ſolus eſt magiſter. Annon ergo vel inuiti fatebuntur Verbũ perfectum ex perfecto
Patre natum ex œconomica præordinatione eſſe perfectè regeneratum? Et ſi erat
perfectus, cur qui erat perfectus tingebatur? Oportebat, inquiunt, implere huma
nam profeſſionem. Pulcherrimè. Ita enim dico. Simulac ergo à Ioanne tingitur, fit
perfectus. Scilicet. Nihil ergo ab eo didicit. Nequaquam. Solo autem lauacro perfi-
citur, & ſpiritus aduentu ſanctificatur. Ita habet. Hoc ipſum nobis quoque eue
nit, quorum fuit exemplar Dominus. Tincti illuminamur. Illuminati, in filios Pſal. 81.
B adoptamur. Adoptati perficimur. Perfecti, immortales reddimur. EGO, inquit,
dixi Dii eſtis, & filii excelſi omnes. Multis autem modis vocatur hoc opus, [a]Gratia
Illuminatio, Perfectum, & Lauacrum. Lauacrum quidem, per quod peccata abſter
gimus. Gratia autem, qua remittuntut pœnæ quæ peccatis debentur. Illuminatio
autem, per quam ſanctam illam & ſalutarem lucem intuemur, hoc eſt per quam
id quod eſt diuinum perſpicimus. Perfectum autem dicimus, cui nihil deeſt. Quid
enim ei deſit qui Deum nouit? Eſt enim reuera abſurdum Dei vocari gratiam, quæ
non ſit perfecta & vndequaque plena. Qui eſt autem perfectus, perfecta vti-
que largietur. Quemadmodum autem ſimulac ipſe iuſſit fiunt omnia: ita ſequitur
vt eo quòd ſolum gratificari voluerit, plena fuerit gratia. Quod enim futurum eſt
C temporis, id per voluntatem potentiæ anticipatur. Accedit iis quod liberatio à
malis eſt initium ſalutis. Soli ergo qui primum vitæ fines attigimus, iam perfecti ſu
mus. Iam autem viuimus, qui ſumus à morte ſeparati. Chriſtum ergo ſequi ſalus Iohan. 1.
eſt. QVOD enim factum eſt in ipſo vita eſt. AMEN amen dico vobis, inquit, Ibidem. 5.
Qui ſermones meos audit, & credit ei qui me miſit, habet vitam æternam, & in
iudicium non venit; ſed tranſiit à morte ad vitam. Ita ſolum crediḋiſſe & regenera
tum eſſe, eſt in vita perfectio. Nunquam eſt enim Deus imbecillus. Quemadmo-
dum enim eius voluntas eſt opus, & id Mundus nominatur: ita etiam eius volun- Rom. 8.
tas eſt hominum ſalus, & ea vocata eſt Eccleſia. Nouit ergo quos vocauit, quos 2. Theſ. 3.
ſeruauit: Simul autem vocauit, & ſeruauit. [b]IPSI enim vos, inquit Apoſtolus,
D à Deo docti eſtis. Nefas eſt ergo imperfectum ſentire quod ab ipſo docetur. Quod
autem ab eo diſcitur, eſt æterni Seruatoris æterna ſalus, Cui gratia in ſecula ſeculo
rum Amen. & qui eſt ſolummodo regeneratus, quemadmodum etiam illumina
tus dicitur, illuminatus quidem protinus à tenebris liberatur, & ab eo tempore lu-
cem accepit. Quemadmodum ergo qui ſomnum excuſſerunt, ab eo tempore pro
tinus intus vigilant: vel potius quemadmodum qui oculorum ſuffuſionem conan-
tur amouere, non extrinſecus eis lucem ſuppeditant quam non habent: ſed quod
oculis impedimentum afferebat depellentes, liberam relinquunt pupillam: ita etiam
qui tingimur, abſterſis peccatis, quæ diuino ſpiritui inſtar caliginis tenebras offun
debant, liberum, ab omnique impedimento vacuum, & lucidum habemus ſpiritus
E oculum: quo quidem ſolo quod diuinum eſt intuemur, cœlitus influente nobis ſan-
cto ſpiritu. Hæc eſt æterna ſplendoris temperatura, qui videre poteſt æternam
lucem. quandoquidem quod ſimile eſt, eſt amicum ſimili. Quod ſanctum eſt au- Epheſ. 4.
tem, amicum eſt ei ex quo ſanctum eſt, quod lux propriè appellatum eſt. ERATIS
enim aliquando tenebræ: nunc autem lux in Domino. Hinc puto ab antiquis Græ
cis hominem vocatum eſſe φῶτα id eſt, lucem. At nondum, inquiunt, perfectum
donum accepit. Ego quoque aſſentior. Sed eſt in luce, & tenebræ ipſum non compre
hendunt. Inter lucem autem & tenebras nihil eſt intermedium. In reſurrectione au
tem credentium, finis eſt repoſitus. Is autem, non eſt aliquid aliud adipiſci, quàm
promiſſum prius conuentum aſſequi. Non enim eodem tempore ambo ſimul conſi
F ſtere dicimus. nempe & acceſſum ad finẽ, & acceſſus anticipationem. Non eſt enim
idem æuum & tempus. Sed neque idem eſt appetitio quá ad aliquid impellimur, & αἰών
finis ad quem tendimus. Circa vnum autem ambo, & vnus circa ambo verſatur. Eſt
autem, vt ita dicam, incitans quidem appetitio, fides quæ in tempore generatur:

finis autem, promiſſum aſſequi, qui eſt firmus ac ſtabilis in ſecula. Ipſe autem A
Iohan. 8. Dominus ſalutis æqualitatem apertiſſime reuelauit, cùm dixit: HAEC EST enim voluntas patris mei, vt omnis qui contemplatur filium, & credit in ipſum, habeat vitam æternam, & reſuſcitabo ipſum in nouiſsimo die. Quatenus ergo fieri poteſt, in hoc mundo, quem per nouiſſimum diem ſignificauit, qui eouſque ſeruatur dum ceſſauerit, nos perfectos factos eſſe credimus. Fides enim eſt doctrinæ perfectio.
Ibidem. 3. Et ideo dicit, QVI CREDIT in filium, habet vitam æternam. Si ergo qui credidimus, habemus vitam æternam: quid reliqui eſt vltra vitæ æternæ poſſeſsionem? Fidei autem quæ ex ſe perfecta & plena eſt nihil deeſt. Sin autem ei aliquid deeſt: non eſt vndequaque perfecta. neque fides eſt in vlla re claudicans. neque poſtquam ex hoc loco exceſſerint expectat eos qui crediderunt, cum abſque vllo diſcrimine hic arram acceperint. Sed cùm illud quod futurum eſt credere præcepe B rimus, poſt reſurrectionem quod factum eſt recipimus. Vt illud impleatur quod
Mat. 9. dictum eſt: FIAT ſecundum fidem tuam. Vbi autem fides, hic promiſſio. Promiſsionis autem perfectio eſt requies. Quapropter cognitio quidem eſt in illuminatione. Finis autem cognitionis, requies, quod quidem extremum expetendum intelligitur. Quemadmodum ergo imperitia peritia ſoluitur, & inuenta certa via dubitatio: ita illuminatione tenebras deleri neceſſe eſt. Tenebræ autem ſunt ignoratio, per quam in peccata incidimus circa veritatem hallucinantes. Cognitio ergo eſt illuminatio, quæ delet ignorationem, & perſpicacem videndi facultatem inſerit. C Quin etiam eorum quæ ſunt deteriora reiectio, eſt meliorum reuelatio. Quæ enim malè colligauit ignoratio, ea pulchrè reſoluit agnitio. Hæc autem vincula quàm celerrimè remittuntur, humana quidem fide, diuina verò gratia, cùm remittuntur peccata vno medicamento Pæonio, nempe verbali baptiſmo. Omnia ergo peccata eluimus, & eueſtigio mali non ſumus amplius. Vna eſt hæc gratia illuminationis, quòd non ſint iidem mores qui erant antequam lauaremur.
λογικῷ βαπτίσματι Quoniam autem cognitio vnà oritur cum illuminatione circa mentem refulgens, & qui prius rudes & ignari eramus, protinus vocamur diſcipuli: vtrúmne id factum eſt cum aliquando aduentaſſet diſciplina? non enim poteris tempus dicere. Catecheſis enim, ſeu quæ per auditum ſuſcipitur inſtitutio, ad fidem deducit. Fides D autem ſimul cum baptiſmo docetur à diuino ſpiritu. Quòd enim fides vna ſit vniuerſa ſalus humanæ naturæ eadem ſit autem iuſti & benigni Dei erga omnes æ-
Gal. 3. qualitas & communicatio, Paulus manifeſtiſsime expoſuit, ſic dicens: PRIVSQVAM autem veniret fides, cuſtodiebamur ſub Lege, concluſi ſub fide quæ erat reuelanda. Quare Lex fuit noſter Pædagogus in Chriſto vt ex fide iuſtificemur. Poſtquam autem venit fides, non ſumus amplius ſub pædagogo. Non auditis nos non eſſe amplius ſub illa Lege, quæ erat cum timore, ſed ſub verbo, qui eſt Pædagogus liberi arbitrii. Deinde ſubiunxit vocem quæ eſt remota ab omni perſo-
Ibidem. narum acceptione. OMNES enim filii eſtis per fidem Dei in Chriſto Ieſu. Quicunque enim in Chriſtum baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis. Nõ eſt Iudæus, nec Græ E cus, non eſt ſeruus nec liber, non eſt maſculus & fœmina. Omnes enim vos vnus eſtis in Chriſto Ieſu. Non ergo hi quidem ſunt cognitione præditi, hi autem animales in eodem verbo: ſed omnes qui concupiſcentias carnales depoſuerunt, ſunt
1. Corinth. 12. æquales & ſpiritales apud Dominum. Et rurſus alibi ſcribit. ETENIM VNO ſpiritu omnes nos in vnum corpus baptizati ſumus, ſiue Iudæi, ſiue Græci, ſiue ſerui, ſiue liberi: & omnes ex vno poculo bibimus. Neque verò abſurdum fuerit illorum quoque ipſorum, vnà cum eis, verbis vti, qui ſpiritus quidem percolationẽ dicunt eſſe meliorum memoriam. Percolationem autem intelligunt, quæ ex meliorum fit recordatione, eorum quæ peiora ſunt ſeparationem. Ei itaque qui meliora reuocauit in memoriã, neceſſario ſequitur pœnitentia propter deteriora. Ipſum F ergo ſpiritum pœnitentia adductum recurriſſe fatentur. Eodem modo nos quoque noſtrorum peccatorum moti pœnitentia, ipſorum detrimentis renunciantes, baptiſmo percolati ad æternam quoque lucem recurrimus, filii ad patrem. Exultans itaque

A que in ſpiritu Ieſus, CONFITEOR tibi pater, inquit Deus cœli & terræ, quòd abſcō- Mat. 11.
diſti hæc à ſapientibus & intelligentibus, & reuelaſti ea paruulis. Infantes nos ac
paruulos Pædagogus & magiſter appellans, qui ſapiētibus qui ſunt in mundo ſu
mus aptiores ad ſalutē qui ſapientes ſeipſos exiſtimantes, ſuperbia inflati ſunt. & ex-
clamat exultans & mirandum in modū lætus, tāquā vnà cū infantibus balbutiens.
NAE O PATER quia ſic complacuit ante te. Propterea quæ abſconſa ſunt à ſapienti
bus & intelligentibus huius quod nunc eſt ſeculi, reuelata ſunt infantibus. Meritò
ergo Dei pueri, qui veterem quidem hominem depoſuerunt, & vitii tunicam exue-
runt, Dei autem incorruptionem induerunt: vt nouus facti populus ſanctus rege-
B nerati impollutum hominem cuſtodiamus. & infans quidem eſt, tanquam Dei puel
lus, qui à fornicatione & improbitate eſt expurgatus. Manifeſtiſſimè itaque bea
tus Paulus nos ab hac quæſtione liberauit in priore epiſtola ad Corinthios, ſic ſcri-
bens: FRATRES ne pueri efficiamini mentibus, ſed ſitis vitio infantes, mentibus c.14.
autem eſte perfecti. Illud autem, QVANDO eram paruulus, cogitabā vt paruulus, 1. Corinth. 13.
loquebar vt paruulus, quam ſub Lege egit vitam ſignificat, in qua non vt iam ſim-
plex, ſed vt adhuc inſipiens, puerilia quidem animo agitans, perſequebatur, pueri
lia autem loquens, blaſphemiis & maledictis Verbum inceſſebat. Duo enim ſi-
gnificat νήπιον, infantem videlicet & ſtultum. POSTQVAM factus ſum, inquit,
vir. rurſus dicit Paulus, feci vt ceſſarent ea quæ erant infantis. Non ætatis imperfe
C ctam magnitudinem, ſed nec temporis præfinitam menſuram, neque virilium &
perfectiorum diſciplinas, arcanas ſcilicet alias doctrinas ſignificat, infantiam ex-
tra fines amandans, qui ſe eā annunciare profitetur Apoſtolus; ſed infantes quidem
dicit eos qui ſunt in Lege, qui non ſecus ac laruis pueri, timore perturbantur. Viros
autem, qui Verbo paremus noſtrique ſumus iuris & arbitrii, vocauit, qui credidi-
mus ſpontanea electione ſeruati, ſapienter, non inſipienter metu territi. De hac
re teſtimonium feret ipſe Apoſtolus, Iudæos ſecundum prius Teſtamentum dicens
hæredes, nos autem ſecundum promiſſionem. DICO autem, inquit, quandiu hæ- Gal. 4.
res eſt infans, nihil differt à ſeruo, cum ſit dominus omnium; ſed eſt ſub tutori-
bus & curatoribus vſque ad patris præfinitum tempus: ita & nos quando eramus
D redacti in ſeruitutem ſub elementis mundi. Quando autem venit plenitudo tempo
ris, miſit Deus filium ſuum factum ex muliere, factum ſub Lege, vt eos qui erant
ſub Lege redimeret, vt adoptionem filiorum per ipſum reciperemus. Vide quo-
modo confeſſus eſt eſſe infantes, qui timori & peccatis ſubiecti ſunt: eos autem qui
ſub fide ſunt filios vocans, viros effecit, tanquam vt eos diſtingueret ab infanti-
bus qui ſunt in Lege. NON ES, enim inquit, amplius ſeruus, ſed filius. Sin autem fi- Ibidem.
lius, & hæres per Deum. Quid ergo filio deeſt poſt hæreditatem? Eleganter ergo
ſic exponi poteſt illud, QVANDO eram infans, hoc eſt, quando eram Iudæus; erat
enim à prima ſua origine Hebræus, cogitabam vt infans, quoniā ſequebar Legem.
poſtquam autem factus ſum vir, non amplius quæ ſunt infantis, hoc eſt quæ ſunt
E Legis, ſed quæ ſunt viri cogito, hoc eſt, quæ ſunt Chriſti. quē ſolum virum Scriptu-
ra, vocat, vt antè diximus. CESSARE feci quæ ſunt infantis. Quæ eſt autē in Chri 1. Corinth. 13.
ſto infantia, eſt perfectio, ſi cū Lege conferatur. Cum hic ſumus, ſuſcipienda eſt de-
fenſio infantiæ. Eſt præterea interpretandūid quoque quod ab Apoſtolo dictū eſt.
LAC VOBIS potum dedi tanquam infantibus in Chriſto, non cibum. nondū enim
poteratis, ſed neque adhuc nunc poteſtis. Non enim mihi videtur dictum Iudai-
cè accipiendum quod dicit. Nam illam quoque ſcripturam ei ex hoc aduerſo addu-
cam: INDVCAM vos in terram bonam lacte & melle fluentem. Exoritur itaque Exo. 3.
maxima dubitatio in harum ſcripturarum collatione cogitantibus. Si enim fidei in
Chriſtum principium eſt quæ per lac deſignatur infantia, ea autem tanquam pueri-
F lis & imperfecta vilipenditur: quomodo eius quod eſt perfectum, & ſcientia prædi
tum, poſt cibum requies, infantili rurſus lacte honorata eſt? Nunquid ergo hoc,
quod veluti quandam ſimilitudinem indicat, tale quid ſignificat? & eſt vtique
hoc dictum ita legendum: LAC vobis potum dedi in Chriſto; & paruo interiecto

ſpatio ſubiungamus. TANQVAM infantibus. vt per lectionis diſtinctionem talem A
ſenſum accipiamus. Cathechizaui vos, hoc eſt, per auditum in Chriſto inſtitui, ſim
plici verò & ex ſe naturali alimento ſpiritali. Talis eſt enim lactis, quæ eſt altrix
animalium ſubſtantia, ex amantibus vberibus ſcaturiens: ita vt vniuerſum ſic in-
telligatur. Quemadmodum nutrices recenter natos infantes lacte nutriunt: ita
ego Chriſti lacte, nempe vobis ſpiritale nutrimẽtum inſtillans. Ita ergo perfectum
eſt alimentum lac perfectum, & ad finem qui nunquam ceſſaturus eſt deducit. Quo
circa in quiete quoque idem ipſum lac & mel promittitur. Iure enim rurſus iuſtis
lac Dominus pollicetur, vt apertè Verbum eſſe vtrunque oſtendatur, Alpha & ω,
principium & finis, Verbum inquam quod lac allegoricè dicitur. Tale quid Ho B
merus vel inuitus diuinat, iuſtos homines γαλακτοφάγυς, hoc eſt, qui lacte veſcuntur,
1. Corinth. 3. appellans. Poteſt etiam ita Scriptura accipi. ET EGO, fratres, non potui loqui vo-
bis tanquam ſpiritalibus, ſed tanquam carnalibus, tanquam infantibus in Chriſto,
vt poſſint carnales intelligi qui recenter inſtituebantur erantque cathecumeni, &
κατήχησα· adhuc infantes in Chriſto. Spiritales enim eos qui ſancto ſpiritui iam crediderunt
appellauit. Carnales autem, eos qui per auditionem recenter inſtituti ſunt, nec ad-
1. Corinth. 3. huc ſunt expurgati, quos merito adhuc carnales dicit, vt qui æquè ac Gentes ea quæ
erant carnis cogitabant. VBI ENIM inter vos æmulatio & lis, an non carnales eſtis,
& ſecundum hominem ambulatis? Quo circa dicit etiam, LAC vobis inquit, po-
tum dedi, cognitionem dicens vobis infudi, quæ ex catecheſi, ideſt per audi- C
tum inſtitutione data eſt, quæ nutrit in vitam æternam. Quinetiam hoc ver-
bum, Potum dedi, eſt ſymbolum ac ſignum perfectæ participationis. Qui enim
perfecti ſunt dicuntur bibere: infantes autem ſugere. SANGVIS enim meus, in-
quit, Dominus, verus eſt potus. Nunquid ergo cùm dixit, Lac potum dedi, ſigni-
ficauit perfectam in verbo Lacte lætitiam, veritatis ſcilicet cognitionem? Quod
autem deinceps ſubiungitur, NON CIBVM, nondum enim poteratis, euiden-
tem quæ erit in futuro ſeculo reuelationem, inſtar cibi, facie ad faciem poteſt ſi-
gnificare. VIDEMVS enim nunc tanquam per ſpeculum, dicit idem Apoſtolus,
tunc autẽ facie ad faciem. Quocirca illud quoque ſubiunxit. SED NEQVE nunc
poteſtis. Adhuc enim carnales eſtis, quæ ſunt carnis cogitantes, concupiſcentes, D
amantes, æmulantes, iraſcentes, inuidentes. Non enim in carne amplius ſumus,
vt quidam exiſtimarunt. Cum ea enim, faciem Angelis æqualem habentes, pro-
1. Corinth. 2. miſſum, facie ad faciem videbimus. Quomodo autem ſi verè eſt illud promiſſum
poſtquam hinc exceſſerimus: quod oculus non vidit, neque in mentem hominis
aſcendit, ſe id nouiſſe dicunt, cum ſpiritu non intellexerint, ſed ex diſciplina acce-
perint, quod auris nunquam audiuit, præterquam illa ſola quæ in tertium cœlum
2. Corinth. 12. rapta eſt, ſed illud quoque arcano ſilentio obtegere iuſſus eſt. Sin autem humana
Hier. 9. ſapientia, quod quidem reſtat, poteſt intelligi, eſt cognitionis gloriatio. Audi le-
1. Corinth. 1. gem ſcripturæ. NE GLORIETVR ſapiens in ſapientia ſua: & non glorietur fortis
in fortitudine ſua, ſed qui gloriatur in Domino glorietur. Nos autem à Deo docti E
ſumus, & in Chriſti nomine gloriamur. Quomodo ergo non eſt exiſtimandum
Apoſtolum hoc modo intelligere lac infantium, ſi quidem paſtores ſumus qui ec-
cleſiis præſumus ad imaginem boni paſtoris, uos autem oues? annon eum qui lac
quoque gregis dicit Dominum ſeruare conſequentiam, vtentem allegoria? Iam
verò dictum rurſus menti eſt applicandum, LAC VOBIS potum dedi non cibum.
nondum enim poteratis, Non aliquid aliud quàm lac cibum exiſtimantes, ſed idem
ſubſtantia. Similiter enim idem ipſum quoque Verbum vel eſt remiſſum laxumque
& mite vt lac: vel concretum & coactum vt cibus. Verum enimuero ſi ſic accepe-
rimus, poteſt à nobis lac intelligi prædicatio quæ plurimum diffuſa eſt. Cibus au-
tem, fides quæ à catecheſi in fundamentum coacta & conuerſa eſt. quæ cum ſit au F
ditione ſolidior, cibo aſſimilatur in ipſa anima corpus effecta. Tale alimentum
alibi quoque Dominus in Euangelio ſecundum Ioannem aliter per ſymbola ac ſi-
Iohan. 6. gna expoſuit cũ dixit, COMEDITE carnes meas, & bibite meum ſanguinem, eui-
denter

A denter fidei & promiſſionis quod eſt eſculentum & poculentum dicens allegoricè, per quæ eccleſia, tanquam homo, ex multis conſtans membris irrigatur & augetur, & ex vtriſque conflatur & coaleſcit, corpore quidem, fide; anima verò, ſpe quemadmodum Dominus quoque ex carne & ſanguine. Reuera enim ſanguis fidei eſt ſpes, in qua continetur, quemadmodum fides ab anima. cum autem ſpes expirauerit, perinde ac ſi ſanguis effluxerit, vitalis fidei facultas diſſoluitur. Quòd ſi velint nonnulli contendere, dicentes lac primas ſignificare diſciplinas tanquam prima nutrimenta, cibum autem ſpiritales cognitiones, ad quas ſeipſos propter ſcientiam erigunt, ſciant quòd cum vtique cibum dicant nutrimentum ſoli-
B dum, & carnem & ſanguinem Ieſu gloriabunda ſua ſapientia deducunt ad veram ſimplicitatem. Sanguis enim inuenitur primum genitus in homine, quem nonnulli dicere auſi ſunt ſubſtantiam animæ. Hic autem ſanguis naturali conuerſus concoctione, poſtquam mater concepit & vterum gerit, charitate conſentiente & vnà quodammodo patiente effloreſcit, & ſeneſcit, vt ſit infans abſque metu. et quod carnis quidem eſt humidius, eſt ſanguis, vt qui ſcit veluti quædam caro humida: ſanguinis autem lac eſt id quod eſt iucundius & ſubtilius. Siue enim eſt ſanguis qui fœtui qui eſt in vtero ſuppeditatur, & per maternum prius vmbilicum mittitur: ſiue ipſa menſtrua à proprio motu excluſa, naturali diffuſione ab almo & generationis auctore Deo ad vbera iam turgentia ſe conferre iubentur, ſanguis mutatus infan-
C ti efficitur iucundum & ſuaue nutrimentum. ex omnibus enim membris maximũ habent conſenſum vbera cum matrice. Vbi enim in partu vas abſciſſum fuerit, per quod ſanguis ad fœtum deferebatur, obſtruitur quidem meatus, ſanguis autem ad vbera impellitur, & cum illuc per multum defluxerit, extenduntut, & ſanguis in lac mutatur, non ſecus ac mutatur ſanguis in pus in vlceratione: ſiue à venis apertis, quæ ſitæ ſunt in mammillis, per fœtus diſtẽſiones, in naturales mammillarum cauernas ſanguis tranſfunditur; ei autem commixtus qui ex vicinis arteriis emittitur ſpiritus, manente integra quæ ſubiicitur ſanguinis ſubſtantia, vndæ inſtar agitatus albeſcit, & tali interruptione ritu ſpumæ mutatur affectione quandam ei quæ mari euenit non abſimili, quod quidem Poetæ dicunt ventorum concitum inſultibus
D ſalis quiſquilias expuere. Verumtamen adhuc habet ſanguinis ſubſtantiam. Eodem modo fluuii quoque dum magno feruntur impetu, circunfuſi aëris interceptione lancinati ſpumam cum murmure exprimunt: & quod in ore noſtro eſt humidum ſpiritu exalbeſcit. Quàm eſt ergo abſurdum non fateri ſanguinem in eum fulgo- ἁλὸς ἄχνην
rem eamque albedinem à ſpiritu conuerti, eamque ſuſcipere mutationem in qualitate, non autem in ſubſtantia? Nihil certè quod melius nutriat, neque quod ſit dulcius, nec lacte candidius inueneris. Eſt id itaque omni ex parte ſpiritali nutrimento ſimile quod eſt quidem dulce propter gratiam, nutriens autem tanquam vita, candidum autem vt dies Chriſti; & ſanguinem Verbi oſtenſum eſt eſſe tanquam lac. Ea ergo ratione in puerperio diſpenſatum lac infanti ſubminiſtratur; & vbe-
E ra quæ interim recta virum reſpiciebant, iam ad puellum inclinantur, quod à natura elaboratum eſt nutrimentum, vt ad capiendum facile exibeant edocta, ad ſalutis educationem. Non enim tanquam fontes ſunt vbera influente parato lacte plena, ſed alimentum mutantia, lac in ſeipſis efficiunt, & exhalant. Alimentum autem, quod eſt ipſum conueniens ac vtile puello recenter compacto & nato, à Deo altore & Patre eorum qui generantur & regenerantur elaboratur: quemadmodum veteribus Hebræis manna cœlitus defluebat, ſuper cœleſte Angelorum nutrimẽtum. Exod.16.
Certè nunc quoque nutrices id lactis quod primum ad potum effunditur, eodem Deut. 8.
quo illud nutrimentum nomine manna appellauerunt. Cæterum mulieres quidem pregnantes, cum matres factæ fuerint, lac emittunt. Dominus autem Chri-
F ſtus fructus Virginis, non beata duxit vbera fœminea, nec ea ad nutrimentum delegit: ſed cum amans & benignus Pater Verbum impluiſſet, ipſum iam ſpiritale alimentum factum eſt bonis & moderatis hominibus. O miraculum myſticum. Vnus quidem eſt vniuerſorum pater. Vnum eſt etiam Verbũ vniuerſorum, & Spiri-

tus ſanctus vnus, & ipſe eſt vbique. Vna autem ſola eſt mater virgo: mihi autem placet eam vocare eccleſiam. Lac non habuit mater hæc ſola, quoniam ſola non fuit mulier. Virgo eſt autem ſimul & mater, integra quidem & inuiolata, vt virgo; amans autem, vt mater: & ſuos accerſens infantulos, ſancto lacte, nempe verbo infantili enutrit. Ideo autem lac non habuit, quod lac eſſet hic infantulus pulcher & appoſitus, ſcilicet corpus Chriſti, nouum cœtum verbo nutriens, quem ipſe Dominus carnali labore peperit: quem ipſe faſciis alligauit Dominus, prætio ſo ſanguine. O ſanctas ſecundinas & partum ſanctum, O ſanctas faſcias. Verbum eſt omnia infanti, & pater, & mater, & pædagogus, & altor. COMEDITE, inquit, meam carnem, & bibite meum ſanguinem. Hæc appoſita & conuenientia alimenta nobis ſuppeditat Dominus, & carnem præbet, & effundit ſanguinē: & ad incrementum nihil deeſt infantulis. O admirabile myſterium. Veterem & carnalem nos iubet exuere corruptionem, quemadmodum & vetus nutrimentum: alius autem nouæ Chriſti dietæ effectos participes, illum, ſi fieri poſſit, recipientes, in nobis ipſis reponere, & Seruatorem intra pectus comprehendere, vt carnis noſtræ affectiones integras perfectaſque reddamus. At non vis ſic intelligere, ſed fortaſſe communius. Hoc quoque modo audias: Carnem nobis allegoricè ſanctus ſignificat Spiritus. Ab ipſo enim caro fabricata eſt: ſanguis Verbum nobis deſignat; tanquam enim diues ſanguis, Verbum vitæ infuſum eſt. Amborum autem eſt temperatura Dominus. Alimentum infantium, eſt Dominus, qui eſt ſpiritus & verbum. Alimentum, id eſt Dominus Ieſus, hoc eſt, verbum Dei, eſt ſpiritus incarnatus, caro cœleſtis ſanctificata. Nutrimentum eſt lac Patris, quo ſolo aluntur infantuli. Ipſe itaque qui eſt dilectus, & altor noſter, Verbum, effudit pro nobis ſuum ſanguinem, ſalutem humanæ naturæ afferens, per quem qui in Deum credidimus, ad mammillam Patris, quæ curarum obliuionem inducit, nempe Verbum, confugimus. Ille autem ſolus, vt eſt conſentaneum, nobis lac dilectionis infantibus ſuppeditat. Iique ſunt verè beati, qui hanc lactant mammillam. Et ideo Petrus quoque dicit. DEPOSITO ergo omni vitio, & omni dolo, & ſimulatione, & inuidia, detractione, tanquam nuper nati infantes verbale lac concupiiſtis, vt in ipſo creſcatis in ſalutem, ſi guſtaſtis quòd Chriſtus Dominus. Quòd ſi quiſpiam etiam eis conceſſerit cibum aliquid aliud eſſe præter lac: deinde quomodo non à ſeipſis configentur, vt qui naturam non conſiderauerint? Etenim alimentum, cum condenſans hyems continet, & intus concluſo calido non præbet exitum, concoctum & in ſanguinem verſum fluit in venas. Illæ autem cum eis non detur perſpiratio, impletæ maximè intenduntur, & pulſant. Quocirca nutrices quoque lacte tunc maximè plenæ ſunt. A nobis autem paulò antè oſtēſum eſt ſanguinem pregnantibus, in lac deduci, mutatum quidem, ſed nequaquam conuerſa ſubſtantia, quemadmodum ſcilicet ſeneſcentibus pili flaui mutantur in canos. Aeſtate autem rurſus corpus, cum ſit rarius vt alimentum facilius differatur efficit: & lac minime abundat, quoniam neque ſanguis, neque enim vniuerſum continetur nutrimentum. Si ergo cibi quidem confectio ſanguificatur: ſanguis verò lacteſcit; ſanguis eſt lactis præparatio, ſicut ſanguis hominis, & acinus vineæ. Lacte ergo, Dominico ſcilicet nutrimento, ſtatim quidem poſtquam editi ſumus alimur: ſimul ac autem regenerati fuimus, honore affecti ſumus, dum ſpes quietis annunciatur, ſuperna Hieruſalem, in qua & mel & lac pluere ſcriptum eſt, dum per materiale ſanctum nobis alimentum deſpondetur. CIBI enim, ſicut ait Apoſtolus, abolentur. Quod per lac autem eſt nutrimentum, deducit in cœlos, ciues cœlorum & cum Angelis choreas ducturos enutriens. Quoniam autem VERBVM eſt fons vitæ ſcaturiens, & flumen olei dictum eſt, meritò Paulus allegoricè loquēs, & ipſum lac nominans, ſubiungit. POTVM dedi. Verbum enim bibitur alimentum veritatis. Certè potus quoque vocatur humidum nutrimentum. Poteſt autem res eadem eſſe & cibus, ſi aliquo modo affecta ſit, & potus, ſi alio et alio modo conſideretur. quemadmodum caſeus quoque eſt lactis concretio, vel lac concretum

Marginalia: A; Ioan.6. (B); C; 1.Pet.2. (D); E; 1.Cor.6.; Ibidem.3. (F)

A cretum: neque enim dictiones aucupari mihi in præſentia curæ eſt, præterquam
quòd vtrunque nutrimentum vna ſubminiſtrat ſubſtantia. Cæterum pueris quo-
que lactantibus lac ſolum ſufficit vt ſit & potus & alimentum. EGO, inquit DO- Ioan. 4.
MINVS, habeo manducare cibum quem vos neſcitis. Cibus meus eſt vt faciam vo
luntatem eius qui miſit me. Videte alium cibum, qui quemadmodum lac allego-
ricè dictus eſt, nempe voluntas Dei. Quinetiam propriæ paſſionis complemen- Mat. 20. et.26.
tum abuſiuè poculum appellauit, quando eam ebibere ac exhaurire & perficere
ipſum ſolum oportebat. Ita Chriſto quidem nutrimentum erat Paternæ volunta
tis adimpletio: Nobis autem ipſe Chriſtus infantibus eſt alimentum, qui Verbum
B cœlorum exugimus. Hinc quærere Græcè dicitur μαστεῦσαι, quòd infantibus qui
Verbum quærunt paterna benignitatis vbera lac ſuppeditant. Præterea autem ſe-
ipſum quoque panem cœlorum Verbum fatetur. NON EINM Moſes, inquit, de- Ioan. 6.
dit vobis panẽ de cœlo; ſed Pater meus dat vobis panem de cœlo verum: Panis enim
ex Deo eſt qui de cœlo deſcendit, & vitam dat mundo, & panis quem ego dabo ca μαστεῦσαι
ro mea eſt, quam ego dabo pro mundi vita. Hîc panis notandum eſt myſterium, à μαστὸς
quod ipſum dicat carnem, vt quæ per ignem reſurgat, quemadmodum ex corru- Quod ſignificat
ptione & ſatione frumentum reſurgit, atque adeò quæ etiam per ignem conſiſtat, mammillam.
in gaudium eccleſiæ, vt panis qui pinſitur. Sed hoc rurſus à nobis dicetur apertius
in libro de Reſurrectione. Quoniam autem dixit. ET PANIS quem ego dabo,
C caro mea eſt: caro autem ſanguine irrigatur: ſanguis autem vinum allegoricè dici-
tur: ſciendum eſt quòd panis in vinum temperatum minutatim coniectus, vinum
arripit, quod eſt aqueum autem relinquit: ita etiam caro Domini quæ eſt panis cœ-
lorum, ebibit ſanguinem; eos qui ex hominibus ſunt cœleſtes, ad incorruptionem
enutriens: ſolas autem illas carnales cupiditates ad corruptionem relinquens. Ita
Verbum multis modis allegoricè dicitur, & cibus, & caro, & nutrimentum, &
panis, & ſanguis, & lac. Omnia eſt Dominus, vt nos eo fruamur qui in ipſum
credidimus. Ne quis verò alienum exiſtimet, quòd nos ſanguinem Domini lac
allegoricè dicamus. Annon enim vinum quoque allegoricè dicitur? QVI LAVAT, Geneſ. 49.
inquit, in vino veſtem ſuam, & in ſanguine vuæ indumentum ſuum. In ſpiri-
D tu ſuo dicit ſe ornaturum corpus verbi quemadmodum ſcilicet ſuo ſpiritu enu
triet eos qui Verbum eſuriunt. Quod autem ſanguis ſit Verbum, Abel iuſti Ibidem. 4.
ſanguis fert teſtimonium qui Deum interpellat. Sanguis enim vocem nunquam e-
mittet, niſi ſanguis Verbum intelligatur. Vetus enim iuſtus typus eſt noui iuſti: &
ſanguis vetus qui interpellat pro nouo ſanguine interpellat. Deum autem alloqui-
tur ſanguis qui eſt Verbum, quoniam ſignificauit Verbum, qui erat paſſurus. Cæ
terum caro quoque ipſa, & ſanguis qui eſt in ipſa, veluti per quandam remunera-
tionem, lacte irrigatur & augetur. Porrò autem eius quod conceptum eſt forma-
tio, fit ſemine commixto ac contemperato cum puro, quod relictum eſt, excremen
to menſtruæ purgationis. Quæ eſt enim in eo facultas, ſanguinis naturam conglo
E bans, quemadmodum coagulum facit lac concreſcere, formationis efficit ſubſtan-
tiam. Facile enim producit bona temperatura: quæ autem ſunt extrema, propenſa
ſunt ad filiorum ſterilitatem. Iam enim in ipſa terra, quod nimiis imbribus inun
datur, ſemen abſtrahitur: propter humoris ſiccitatem deſiccatur. Qui eſt au
tem viſcoſus ſuccus ſemen continet & producit. Iam verò nonnulli quoque anima-
lis ſemen ſtatuunt eſſe ſpumam ſanguinis in ſubſtantia, qui innato maſculi calore
in coniunctione turbatus, ventilatus ſpumeſcit, & deponitur in venis ſeminariis.
Hinc Diogenes Apolloniates vult Venerem Græcè eſſe dictum ἀφροδίσια Ex his o-
mnibus clarum eſt ſanguinem eſſe humani corporis ſubſtantiam. Quinetiam qui ἀφροδίσια
eſt in vtero, primum quidem eſt lactea humidi coagulatio. Deinde hæc coagulatio venus aut coitus
F in ſanguinem conuerſa caro efficitur. Concreta autem in vtero à naturali & calido ἀπὸ τοῦ ἀφροῦ
ſpiritu, à quo effingitur fœtus, viuificatur. Sed etiam poſtquam eſt in lucem edi
tus, puellus eodem ſanguine alitur. Natura enim ſanguinis eſt fluxus lactis, & fons
nutrimenti lac eſt, quo etiam mulier oſtenditur & verè peperiſſe & eſſe mater: per

quod etiam beneuolentiæ amatorium accipit. Propterea ergo qui in Apoſtolo A
1. Corinth. 3. erat Sanctus ſpiritus, Domini voce vtens, dicit myſticè: LAC vobis potum dedi,
Si enim in Chriſto regenerati ſumus; qui nos regenerauit, proprio lacte nutrit.
nempe Verbo. Quidquid enim generauit, ei quod generatur protinus alimentum
præbere eſt conſentaneum. Quemadmodum autem regeneratio conuenienter, ita
etiam nutrimentum fuit homini ſpiritale. Omni ergo ratione nos in omnibus
Chriſto coniungimur, & familiares reddimur, & in cognatione, per ſanguinem
eius quo redimimur, & in conſenſione, per nutritionem quæ ex verbo efficitur, &
in incorruptione, per eius ipſius inſtitutionem, & vitæ agendæ rationem. Aluiſſe
autem inter homines ſæpe affert plura amoris incitamenta quàm procreaſſe libe- B
ros. Idem ergo ſanguis & lac eſt ſymbolum ac ſignum paſſionis & doctrinæ. Vni-
cuique ergo noſtrum, qui infantes ſumus, licet Domino gloriari, & eloqui. Pa-
Ibidem. 3. tre bono, æquè bono me ſanguine glorior eſſe. Quòd autem lac ex ſanguine fiat
2. Cor. 10. per mutationem, iam quidem clarum eſt; verùm id etiam & ex pecoribus & ex bo
bus licet cognoſcere. Hæc enim animalia tempore anni, quod ver vocamus, cum
ſit id quod ambit humidius, herbæque & paſcua ſint melioris ſucci & magis ro-
ſcida, ſanguine prius implentur, vt ex venarum quæ incuruantur vaſorum exten-
ſione licet cognoſcere, ex ſanguine autem lac funditur vberius: contrà autem, æſta
te, ab æſtu aduſtus & arefactus ſiſtit ſanguis mutationem: & ideo minus mulgen-
tur. Quinetiam lac quoque habet maximè naturalem cum aqua cognationem, C
quemadmodum ſcilicet cum nutrimento ſpiritali lauacrum ſpiritale. Qui itaque
in prædicto lacte frigidæ aquæ parum exorbent, ſtatim iuuantur. Non ſinit enim lac
aceſcere quæ eſt illi cum aqua ſocietas, dum non per repugnantiam aliquam, ſed
per coniunctam illi affectionem maturatur: & quam habet verbum cum baptiſmo
ſocietatem, eandem habet lac cum aqua conuentionem. Hoc enim ſolum ex humi
dis ſuſcipit cum aqua mixtionem, recipiens expurgationem, quemadmodum ba-
ptiſmus propter remiſſionem peccatorum. Aptè etiam & appoſitè melle miſce-
tur, idque rurſus propter purgationem, cum dulci nutrimento. Verbum enim be
nignitate commixtum ſimul & animi medetur affectionibus, & expurgat peccata,
Pſal. 118. illudque, Melle dulcior emanat ſermo, mihi videtur dictum eſſe de verbo, qui eſt D
mel: Multis autem in locis Prophetia eum extollit ſuper mel & fauum. Porrò au
tem miſcetur quoque lac vino dulci: eſt autem vtilis mixtio: veluti contemperata
affectione ad incorruptionem. Lac enim à vino ſereſcit, & finditur, & quidquid
eſt eius adulterinum, id tanquam per aquæductum educitur. Eodem autem mo-
do ſpiritalis fidei ſocietas ſe habet in hominem patibilem. Sereſcere enim faciens
Alluſio eſt in carnales concupiſcentias, hominem ad æternitatem contrahit, diuinis immorta-
ἔλαιον & lem efficiens. Sed & multi adipe lactis, quod butyrum vocant, vtuntur ad lucer
ἔλεος. nam, multiplicem Verbi miſericordiam per hoc ænigma apertè ſignificantes, vt
Deut. 32. quod ſolum iure nutriat, & augeat, & infantes illuminet. Propterea enim Scri-
ptura quoque dicit de Domino. CIBARVNT eos germina agrorum: ſuxerunt E
mel de petra, & oleum ex petra ſolida, butyrum boum & lac ouium cum adipe a-
gnorũ, & quæ ſequuntur, dedit eis. Quinetiam prædicens Propheta pueri genera-
tionem: BVTYRVM, inquit, & mel comedet. Mihi autem venit etiã in mentem
admirari quomodo audent quidam ſeipſos vocare perfectos & gnoſticos, hoc eſt,
cognitione præditos, plus de ſe quàm Apoſtolus ſentientes, inflati, & exultantes,
Philip. 3. cum ipſe Paulus de ſe fateatur: NON QVOD IAM cœpi, vel iam perfectus ſum:
perſequor autem ſi etiam comprehendam propter quod & comprehenſus ſum à
Chriſto. Fratres, ego meipſum nondum exiſtimo comprehendiſſe. Vnum autem,
eorum quæ retro ſunt obliuiſcens, ad ea autem quæ ante ſunt me extẽdens, ſecun
dum ſcopum perſequor brauium ſupernæ vocationis in Chriſto Ieſu. Et ſeipſum F
quidem perfectum exiſtimat, quòd à priore vita liberatus ſit: meliorem autem per-
ſequitur, non tanquam in cognitione perfectus, ſed tanquam id quod eſt perfe-
ctum deſiderans. Et ideo ſubiungit: QVICVNQVE ergo perfecti, hoc ſentimus,
perfectionem

A perfectionem ſcilicet dicens renuntiaſſe peccatis, & in fidem eius qui eſt perfectus
eſſe regeneratos, poſteriorum peccatorum oblitos.

Quis eſt Pædagogus, & de eius Pædagogia. *Cap.* VII.

QVONIAM ergo oſtendimus pueros, nos omnes qui à Scriptura vocamur; nec id ſolùm, ſed etiam qui Chriſtum ſecuti ſumus, nos infantes dictos eſſe allegoricè: ſolum autem eſſe perfectum Patrem vniuerſorum: in ipſo enim Filius, & in Filio Pater; reſtat vt nos ordinem ſequentes, dicamus quis ſit noſter Pædagogus. Vocatur autem Ieſus. Nonnunquam ergo ſeipſum Paſtorem vocat, & dicit.
B EGO ſum paſtor bonus, per metaphoram ſumptam à paſtoribus, qui ducunt oues. Iohan. 10.
Qui puellos ducit intellectus pædagogus, qui eſt paſtor curam gerens infantium.
Infantes enim, ſimplices tanquam oues dicuntur allegoricè. ET ERVNT, inquit, Ibidem. 2.
omnes, vnus grex, & vnus Paſtor. Pædagogus ergo iure Verbum dicitur, qui pueros nos ducit ad ſalutem. Euidentiſſimè ergo Verbum dicit de ſeipſo per Oſeam.
EGO AVTEM ſum præceptor veſter. Pædagogia autem eſt diuina religio, quæ eſt doctrina diuini cultus, & eruditio ad aſſequendam veritatis agnitionem, & recta inſtitutio, vitæque agendæ ratio, quæ in cœlum deducit. Pædagogia autem multis modis appellatur. Eſt enim Pædagogia eius qui ducitur & diſcit: & Pædagogia
C eius qui ducit & docet: & tertio Pædagogia eſt ipſa deductio & inſtitutio: & quarto Pædagogia eſt ea quæ docentur, vt præcepta. Eſt autem quæ eſt ex Deo Pædagogia, veritatis directio ad Dei contemplationem, & ſanctarum actionum aperta ac euidens deſcriptio in æterna perſeuerantia. Quemadmodum ergo phalangem dirigit Dux exercitus, militum ſalutis curam gerens: & gubernator nauis clauum regit, volens ſeruare vectores: ita etiam Pædagogus ducit pueros ad ſalutarem vitæ agendæ rationem, vt noſtri ipſorum curam gerat. Et in ſumma quæcunque à Deo iuſtè nobis fieri petierimus, ea nobis aderunt ſi Pædagogo paruerimus. Quemadmodum ergo gubernator non ſemper cedit ventis; ſed contrà proram obuertens, vniuerſis reſiſtit tempeſtatibus: Ita Pædagogus legibus quæ ſunt in hoc mun
D do nunquam cedit, nec eis puellum, tanquam cymbam, in beluinam & libidinoſam viuendi rationem impellere permittit: ſed ſolo ſecundo veritatis ſpiritu in altum ſublatus, clauum pueri, aures inquam, fortiter tenet, donec in offenſum Puellum in portũ cœlorum perduxerit. Patrius enim, qui ab eis vocatur mos, momento temporis præterit: Diuina autem vitæ inſtitutio eſt in æternum permanens poſſeſſio. Achillis quidem Pædagogum dicunt fuiſſe Phœnicem, & Crœſi filiorum Adraſtum. Alexandri autem Leonidem, & Philippi Nauſithoon. Sed Phœnix quidem inſano mulierum amore tenebatur: erat autem exul Adraſtus, Leonides verò Macedonis faſtum non reſecuit, nec Nauſithous ebrietatis Pellæi curauit vitium.
Neque verò Alcibiadis ſcortationẽ Thrax Zopyrus reprimere potuit. Sed erat em
E ptitium mancipium Zopyrus: & Themiſtoclis liberorum Pædagogus Sicinnus fuit ignauus famulus. Eum dicunt ſaltaſſe, & genus ſaltationis, quod Sicinnis Græcè dicitur, inueniſſe. Non nos latuerunt qui apud Perſas Regii vocantur Pædagogi, quos numero quatuor ex omnibus Perſis Optimatim deligentes Reges Perſarum ſuis præficiebant liberis. Sed ſolam ſagittandi artem diſcunt eorum filii: poſtquam autem ad pubertatem peruenerint, cum ſororibus, & matribus, mulieribuſque tam vxoribus quàm concubinis innumerabilibus coëunt, tanquam capri ad venereum congreſſum exercitati. Noſter autem Pædagogus ſanctus Deus Ieſus, qui eſt dux omnis humanæ naturæ Verbum, ipſe benignus & clemens Deus eſt Pædagogus. De ipſo quidem alicubi dicit Spiritus ſanctus in cantico: POPVLO in deſerto Deut. 32.
F ſufficienter ſuppeditauit in ſiti æſtus, in inaquoſo ipſum circundedit, & eũ erudiit, & cuſtodiit tanquã pupillam oculi, ſicut aquila protegit nidum ſuũ, & in pullis ſuis deſiderauit: expanſis alis ſuſcepit ipſos, & ſuper dorſum eos recepit: Dominus ſolus duxit ipſos, & non erat cum eis Deus alienus. Apertè, vt mihi quidem videtur,

Præceptor, Græcè παιδευτὴς & eſt alluſio ad παῖδας & παιδαγωγόν.

Pellæus Philippus à Pella vrbe Macedoniæ.

Scriptura oſtendit Pædagogum, eius ductum enarrans. Rurſus autem quando di A
Mich.6. cit per propriam perſonam, ſeipſum fatetur Pædagogum. EGO Dominus Deus tuus qui eduxi te de terra Aegypti. Quis ergo habet poteſtatem inducendi & edu
Geneſ. 17. cendi? annon Pædagogus? Is apparuit Abrahæ, & dixit: EGO SVM Deus tuus,
εὐάρεστει gratus eſto coram me. Eum autem tanquam optimus Pædagogus, vt ſit fidelis puer inſtruit dicens: ET SIS irreprehenſibilis. Et ponam teſtamentum meum inter me & te & ſemen tuum. Amicitiæ quæ præeſt & curam gerit: Hic eſt ſocietas & communicatio. Iacob autem Pædagogus videtur eſſe euidentiſſimè. Ei itaque di
Ibid.28. cit. ECCE ego tecum cuſtodiens te in vniuerſa via, quocunque ambulaueris, & reducam te in terram hanc, quoniam non te derelinquam donec fecerim quæcunque B
Ibid. 32. locutus ſum tibi. Cum eo autem colluctari quoque dicitur. Remanſit autem, inquit, Iacob ſolus, & luctabatur cum eo homo, nempe Pædagogus, vſque ad matutinum. Hic erat homo qui agebat & ferebat, qui vnà exercebatur, & exercitatorem Iacob aduerſum malignum inungebat. Quòd autem Verbum eſſet, qui erat vnà cum Iacob aliptes & inunctor, & Pædagogus humanæ naturæ, ex hoc ſciri po-
Ibidem. teſt: INTERROGAVIT, inquit, ipſum, & dixit ei: Enuntia mihi quod ſit nomen tuum. Et dixit: Cur interrogas nomen meum? Nomen enim nouum nouo populo reſeruabat, nempe infanti. Adhuc autem erat innominatus Deus Dominus, vt qui nondum homo factus fuerat. Vocauit tamen Iacob nomen loci illius, Speciem
εἶδος εἶδον Dei. ASPEXI, enim inquit, Deum facie ad faciem, & ſalua facta eſt anima mea. C
Ibidem. Facies autem Dei, eſt Verbum, quo Deus illuminatur & cognoſcitur. Tunc etiam nominatus eſt Iſraël quando vidit Deum Dominum. Hic eſt Deus, qui eſt Verbum, qui Pædagogus, qui ei poſtea rurſus dixit: NE TIMEAS deſcendere in Ae-
Ibid.46. gyptum. Vide quomodo iuſtum ſequitur Pædagogus, & quomodo eum qui exercetur inungit, docens ſupplantare aduerſarium. Hìc ipſe Moſen quoque docet
Exo.32. fungi Pædagogi officio. Dicit enim Dominus: SI QVIS peccauit coram me, deleo eum de libro meo: nunc autem vade, & deduc populum hunc in locum quem dixi tibi. Hoc in loco eſt magiſter Pædagogiæ. Re vera enim erat Dominus per Moſen Pædagogus veteris populi, per ſeipſum autem, populi noui dux, facie ad faciem. Ecce enim dixit Moſi: ANGELVS meus præcedit te, Euangelicam & D
Ibidem. principalem Verbi poteſtatem repræſentans: Dominicam autem authoritatem ac dignitatem conſeruans. QVO DIE, inquit, viſitauero, inducam ſuper ipſos peccatum ipſorum. Hoc eſt: Quo die iudex fuero conſtitutus, reddam quæ eorum peccatis reſpondeant. Idem enim Pædagogus & Iudex eos qui non obedierunt iudicat. Eorum autem peccatum benignum Verbum nequam ſilentio præterit. Arguit autem, vt ducantur pœnitentia. Mauult enim Dominus pœnitentiam Peccatoris
Ezech. 18. quàm mortem. Nos autem, cum tanquam infantes aliorum peccata auditione acceperimus, minarum metu ne ſimilia patiamur, ab eiuſmodi delictis abſtinemus. Quidnam fuit ergo quod peccarunt? Quòd in ira ſua homines occiderunt, & ſua cupiditate tauro neruos præciderunt: Execranda eſt ira ipſorum. Quis ergo nos eo E
benignius & humanius erudierit? Prius itaque veteri populo Vetus erat teſtamentum, & Lex cum metu populum erudiebat, & Verbum erat Angelus: nouo autem & recenti populo nouum ac recens teſtamentum datum eſt, & Verbum fuit geni-
Rom.8. tum, & metus in dilectionem conuerſus eſt, & myſticus ille Angelus Ieſus paritur.
Deut.6. Hic enim ipſe Pædagogus, tunc quidem, Dominum Deum timebis, dicebat: nobis
Mat. 22. autem per hoc ſuaſit, Diliges Dominum Deum tuum, & nobis præcipit: Ceſſate
Eſa. 1. ab operibus veſtris peccatorum veterum, diſcite bene facere: Declina à malo, & fac
Pſal. 36. bonum. Dilexiſti iuſtitiam: odio habuiſti iniquitatem. Hoc eſt meum nouum teſta-
ibid.44. mentum veteri litera impreſſum. Non eſt ergo exprobranda Verbi nouitas. Sed
Hier. 1. Dominus quoque dicit in Hieremia. NE DICAS quòd ſum iunior. Antequam te F
formarim in vtero noui te, & antequam egredereris è matrice ſanctificaui te. Hæc apud nos poteſt prophetia ſignificare eos qui ante mundi conſtitutionem Deo ad fidem ſunt cogniti: nomine autè ſunt infantes propter impletam nuper Dei voluntatem,

A tatem, quatenus ad vocationem & ſalutem recenter nati ſumus. Quocirca etiam
ſubiungit: PROPHETAM ad gentes poſui te, dicens eum oportere prædicere non Ibidem.
videri eſſe probro recentioris appellationem iis qui videntur infantes. Lex autem
eſt vetus gratia per Moſen à Verbo data. quocirca dicit quoque Scriptura: LEX Iohan. 1.
PER MOSEN data eſt; Non à Moſe: ſed à Verbo quidem, verum per Moſen ſeruũ
ſuum. Et ideo fuit ad tempus. Aeterna autem gratia & veritas per Ieſum Chriſtum
facta eſt. Videte verba ſcripturæ, De Lege quidem. Data eſt, inquit, tantum. Veri-
tas autem, quę eſt gratia Patris, eſt æternum Verbi opus: & non dicitur dari ſed per
Ieſum fieri, ſine quo factum eſt nihil. Iam verò Moſes Prophetice perfecto cedens
B Pedagogo, nempe Verbo, & nomen, & Pædagogiam prædicit, & populo commen
dat Pædagogum, præceptis ei obedientiæ traditis: PROPHETAM vobis ſuſcitabit, Deut. 18.
inquit, Deus tanquam me de fratribus veſtris, per Ieſum Naue filium Ieſum Dei
ſignificans. Nomen enim Ieſu, quod in Lege prædicabatur, erat adumbratio Do-
mini: ſubiungit itaque, quod populo vtile futurum erat conſulens: IPSVM audie
tis, dicens. Et homo qui non audierit Prophetam hunc, ei minatur. Tale nobis præ
dicit nomen ſalutaris Pædagogi. Propterea ei virgam adiungit Prophetia, Virgam
diſciplinæ, imperii, & poteſtatis: vt quibus Verbum ſuadens & admonens nõ mede
tur, eis minæ medeantur. Quibus autem non medetur minæ, eis Virga medebitur.
Quibus verò Virga non medetur, eos ignis depaſcit: EGREDIETVR, inquit, Virga Eſa. 11.
C de radice Ieſſe. Vide Pædagogi curam, ſapientiam, & poteſtatem. NON SECVN
DVM opinionem, inquit, iudicabit, neque ſecundum loquelam arguet, ſed iudica-
bit humili iudicium, & arguet peccatores terræ. Et per DAVID: CASTIGANS caſtiga Pſal. 117.
uit me Dominus, & morti non tradidit me. A Domino enim caſtigari, & tanquã
à Pædagogo erudiri, eſt à morte liberari. Et dicit per eundem Prophetam: IN Ibidem. 2.
VIRGA ferrea paſces eos. Ea quoque motus Apoſtolus in epiſtola ad Corinthios. 1. Corin. 4.
QVID vultis, inquit, in Virga veniam ad vos, an in dilectione & ſpiritu lenitatis?
Sed etiã. VIRGAM potentiæ emittet Dominus ex Sion, dicit per alium Prophetã. Pſal. 119.
Pædagogica autẽ hæc VIRGA tua & baculus tuus me conſolata ſunt, dixit aliquis Ibidem. 22.
alius. Hæc eſt Pædagogi poteſtas, veneranda & grauis, conſolatoria, ſalutaris.

D *Aduerſus eos qui exiſtimant non eſſe bonum eum qui iuſtus eſt. Cap. VIII.*

HIC exoriuntur alioqui, qui dicunt non eſſe bonum Dominũ, pro-
pter virgam, & minas, & timorem: neque ſcripturam audientes
quæ ſic dicit: ET QVI TIMET DOMINVM, conuertetur ad cor Eccleſi. 21.
ſuum, & obliti, quod eſt maximum, eius benignitatis, quòd pro-
pter nos homo factus ſit. Atqui Propheta eum familiarius præca-
tur per hæc verba: MEMENTO noſtri, quoniam puluis ſumus. Iob. 10. Pſal. 102.
Hoc eſt, Miſerere noſtri, quoniam carnis imbecillitatem tu ipſe eam paſſus, exper-
tus es. Ea ergo ratione optimus & nulli reprehenſioni obnoxius Pædagogus eſt
E Dominus, qui propter inſignem benignitatem & clementiam vniuſcuiuſque ho-
minum naturæ miſeretur. Nihil enim eſſet, quod odio habet Dominus: non enim Sapien. 11.
aliquid quidem odit, vult autẽ id eſſe quod odit. Neque verò vult aliquid non eſſe:
eſt autem cauſa vt ſit id quod vult non eſſe. Sed neque non vult quidem aliquid nõ
eſſe, id verò eſt. Si quid ergo odio habet Verbum, id vult non eſſe. Nihil eſt autem,
cuius non cauſam Deus quòd id ſit præbeat. Nihil ergo odio habet Deus. Sed ne-
que Verbum. Vtrunque enim vnum eſt, nempe Deus. Dixit enim. IN PRINCIPIO Iohan. 1.
erat Verbum, & Verbum erat in Deo: & Deus erat Verbum. Quòd ſi nihil odio
habet eorum quæ ab ipſo facta ſunt: reſtat vt id diligat. Longè autem plus quàm alia
iure hominem diliget, qui eſt pulcherrimum animal eorum quæ ab ipſo effecta
F ſunt, pietateque ac religione præditum. Hominem ergo diligit Deus. Ergo Ver-
bum etiam hominem diligit. Qui autem aliquid amat, ei vult prodeſſe. Quod au
tem prodeſt, eo quod non prodeſt vtique fuerit præſtantius. Præſtantius autẽ bono
nihil eſt. Prodeſt ergo quod bonum eſt. Deum autem eſſe bonum in confeſſo eſt.

Deus ergo prodeſt.Bonum autem quatenus bonum eſt,nihil aliud facit quàm pro- A
deſt. Deus ergo prodeſt in omnibus.Et non homini quidem in aliqua re prodeſt?
non autem eius curam gerit?Neque curam quidẽm eius gerit:non autẽ eſt etiam de
eo ſollicitus?Eſt enim præſtantius quod ſua ſponte prodeſt,quàm quod nõ ſua ſpon
Matth. 6. te.Deo autem nihil eſt præſtantius.Nec eſt aliud ſua ſponte prodeſſe.quàm eſſe de
homine ſollicitum.Deus ergo curam gerit hominis, & de eo eſt ſollicitus. Id au-
tem reipſa oſtendit,cum Verbo eum erudiat, qui eſt verus ac germanus coadiutor
Dei in homines beneuolentiæ. Bonum autem eſſe dicitur, non eo quòd virtu-
tem habeat: quandoquidem iuſtitia quoque bonum eſſe dicitur,non quòd habeat
virtutem: ipſa enim eſt virtus: ſed quòd ipſa ex ſe & per ſe bona ſit. Dicitur B
etiam alio modo bonum, id quod eſt vtile non eo quòd delectet,ſed eo quòd pro-
ſit.Quæ quidem omnia eſt iuſtitia,& vt virtus,& vt per ſe eligenda bonum, & vt
quæ non delectet.Non enim iudicat ad gratiam,ſed pro vniuſcuiuſque meritis di-
ſtribuit.Id autem quod eſt vtile ſequitur id quod prodeſt. Per omnes ergo partes
per quas bonum diiudicatur, iuſtitia quoque boni figuram ac characterem ſuſci-
pit, ſunt inter ſe æqualia & ſimilia.Bonum eſt ergo iuſtitia. Quomodo ergo,
inquiunt, ſi Dominus homines diligit,& bonus eſt,iraſcitur,& punit?Neceſſe eſt
ergo de iis quàm fieri poterit breuiſſimè diſſerere: Eſt enim hæc tractatio aliqua ex
parte conducibilis, ad rectam puerorum eductionem neceſſarii auxilii locum te-
nens. Multæ enim animi affectiones curantur ſupplicio,& præceptorum acerbio C
rum iuſſu,atque etiam per doctrinam nonnullarum ſpeculationum. Eſt autem
AbſceſſusGræcè reprehenſio veluti quædam chirurgia affectionum animæ.Abſceſſus autem, verita
eſt ἀπόστασις hoc tis affectiones, quas ſectione diuidentem oportet coarguere. Medicamentorum
eſtapoſtema.hoc autem potioni aut applicationi eſt ſimilis probri inſimulatio,quæ reſoluit affectio-
eſt,humorũ ab- nes quæ iam occalluerunt,impudicæque & libidinoſæ vitæ ſordes expurgat,faſtuſ-
ſceſſus. que ac ſuperbiæ carnes quæ excreuerunt exæquat,ſanum ac verum hominem repa-
rans ac reſtituens. Iam verò admonitio eſt veluti quædam diæta ægrotantis ani-
mæ,quæ ſunt ſumenda conſulit,& quæ non ſunt,prohibet. Hæc autem omnia ten
dunt ad ſalutem & ſanitatem æternam. Quinetiam dux exercitus,cum in eos qui
maleficium admiſerunt,& mulctis pecuniariis,& pœnis quæ cum vinculis & extre- D
ma ignominia ad corpus vſque peruadunt,animaduertit,& nonnullos etiam non-
nunquam morte punit,finem habet id quod bonum eſt, vt qui eius imperio parent
duces admoneantur:Ita etiam magnus ille Imperator vniuerſorum dux Verbum,
eos qui præter ſuam Legem effrenatiori impetu efferuntur & aurigæ non parent,
vt à ſeruitute,& errore,& ab aduerſarii captiuitate liberentur, vt animi perturba-
tiones coërceant admonens, ad ſacram reipublicæ concordiam eos pacificè dedu-
cit. Quemadmodum ergo orationi ſuaſoriæ adiunctum eſt genus exhortatorium
& coſolatorium:ita etiam laudatorio vituperatorium & exprobratorium. Eſt au-
Hebre. 12. tem hoc genus ars quædam abſterſoria.Beneuolentiæ autem non odii ſignum eſt,
reprehendere. Ambo enim probrum obiiciunt,& amicus,& inimicus: ſed inimi- E
cus quidem irridens:amicus autem bene volens.Non ergo propter odium Domi-
nus homines maledictis inceſſit,quos cum propter noſtra ipſorum ſcelera licuiſſet
perdere, ipſe pro nobis paſſus eſt.Pædagogus enim,vt qui ſit bonus,admodum arti
ficioſe vel per maledictum ad vituperandum irrepit, maledicto tanquam flagello
mentis ſocordiam excitans. Rurſus autem eoſdem viciſſim conatur adhortari.
Quos enim laus non mouit,eos incitauit vituperatio:& quos tanquam mortuos vi
tuperatio non excitauit ad ſalutem,eos ad veritatem expergefacit maledictum.Fla
Eccleſi. 22. gella enim & maledicta in omni tempore Sapientiæ. QVI TESTAM conglutinat,
& ſtultum docet: ad ſenſum,inquit,terram ducit,& eum qui eſt deſperatus acuit
ad prudentiam.Propterea apertè ſubiunxit:EXCITANS dormientem è profundo F
ſomno,qui eſt ex aliis maximè morti ſimilis. Porrò autem ipſe de ſeipſo apertiſſi
mè exponit,multiplicem multiſque modis vtilem culturam allegoricè ſignificans,
Ioan. 15. quando dixit: EGO SVM vitis vera,& Pater meus Agricola eſt. Deinde rurſus
ſubiunxit

A ſubiunxit: OMNIS palmes in me non ferens fructum,tollit ipſum,et quidquid fru
ctum fert expurgat, vt amplius fructus ferat. Syluеſcit enim vitis niſi putetur: ita
etiam homo. Luxuriantes autem adnataſque propagines, Verbum, qui eſt gla-
dius,expurgat,cogens appetitiones ne fructum ferre deſiderent. Eorum autem
qui peccant increpatio habet ſcopum ſalutem, Verbo ſe concinnè applicante pro
propriis vniuſcuiuſque moribus,& alicubi quidem vehementi ac intenſo, alicubi
autem laxo ac remiſſo. Apertiſſimè itaque per Moſen dictum eſt: BONO eſte ani- Deut. 8.
mo,vt vos tentet acceſſit Deus:vt ſit timor eius in vobis,vt non peccetis. Hinc
pulchrè quoque Plato cum didiciſſet: OMNIBVS enim, inquit, re vera bene fit
B qui dant pœnas. Iuuantur enim dum eis punitis melior euadit anima. Si qui autem
corriguntur iis à iuſto benefit:etiam ex ſententia Platonis in confeſſo eſt bonum
eſſe quod iuſtum eſt. Ipſe ergo timor prodeſt & vt hominibus bono eſſet inuen-
tus eſt:quoniam ſpiritus timens Dominum viuet. Spes enim eſt in eum qui ipſos
ſaluos facit. Hic ipſe autem, Verbum inquam, qui pœnas imponit,eſt Iudex. De
quo dicit etiam Eſaias: DOMINVS tradidit ipſum peccatis noſtris, Peccatorum Eſa. 43.
ſcilicet correctorem & directorem:& ideo ſolus hic poteſt peccata remittere, no-
ſter à Patre vniuerſorum conſtitutus Pædagogus, qui ſolus ab obedientia poteſt di
ſcernere inobedientiam.Qui autem minatur,apertè oſtendit ſe nihil mali velle fa-
cere,neque ea quæ minatur exequi,ſed incuſſo timore impetum ad peccata repri-
C mit, & ſuam in homines beneuolentiam oſtendit,adhuc differens, & oſtendens
qualia ſunt paſſuri ſi peccatores permaneant.Non autem ſicut ſerpens ſtatim infi-
xus momordit.Bonus eſt ergo Deus. Atque ipſe quidem Dominus ſermone an-
te factum ſæpe vtitur: SAGITTAE, inquit,meæ conficient ipſos, conſumpti fa- Deuter.32.
me & morſu auium,& neruorum in ceruicem conuulſio immedicabilis. Dentes
beluarum immittam in ipſos cum ira ſerpentium ſuper terram,foris filiis eos orba-
bit gladius,& ex promptuariis metus. Non enim Deus iraſcitur,vt nonnullis vi
ſum eſt,ſed per ſuam in homines beneuolentiam à plurimis quidem abſtinere hor-
tatus eſt, omnia autem quæ ſunt agenda indicauit. Bona autem eſt hæc ars, terre-
re ne peccemus.Timor enim Domini peccata extrudit. QVI eſt autem ſine timo- Eccleſi.1.
D re,non poterit iuſtificari,inquit Scriptura. Deus autem non ex ira irrogat ſuppli-
cium,ſed quod iuſtum eſt conſiderat, nempe quòd propter nos expediat præter-
mitti quod iuſtum.Vnuſquiſque autem noſtrum ſupplicium eligit,cum ſponte pec
cat.culpa eſt autem eius qui eligit.in Deum autem culpa conferri nequit. SI AV- Rom.3.
TEM iniuſtitia noſtra Dei iuſtitiam commendat:quid dicemus? Nũquid eſt Deus
iniuſtus qui infert iram?Abſit. Dicit itaque minans: ACVAM gladium meum,& Deute.32.
apprehẽdet iudicium manus mea,& ipſe retribuam ius inimicis,& iis qui oderunt
retribuam.Inebriabo ſagittas meas ſanguine,& gladius meus comedet carnes à ſan
guine vulneratorum. Hic ergo apertum eſt quòd qui non ſunt inimici veritati,
neque Verbum oderunt,ſuam ipſorum ſalutem odio non habuerint, inimicitia-
E rum autem pœnas effugerint. CORONA itaque ſapientiæ, inquit Sapientia, ti- Eccleſi.1.
mor Domini. Apertiſſimè autem per Amos Prophetam ſui conſilii rationem Amos.4.
Verbum ſignificauit: EVERTI vos,dicens,ſicut Deus euertit Sodomam & Go-
morram,& fuiſtis ſicut torris extractus ab igne,& ne ſic quidem ad me conuerſi e-
ſtis dicit Dominus. Videte quomodo Deus propter ſuam bonitatem requirit pœ
nitentiam:& in ipſa minarum intentione tacitè oſtendit ſuam in homines beneuo-
lentiam: AVERTAM, inquit, faciem meam ab ipſis, & oſtendam quid erit ipſis.
Vbi enim Domini facies reſpicit,illic eſt pax & exultatio. Vbi autem faciem auer-
tit,ingreditur vitium. Non vult ergo mala intueri:bonus enim eſt, ſed cum ipſe
oculos auertit,ſua ſponte propter humanam infidelitatem ortum habet vitium.
F VIDE ergo,inquit Paulus,bonitatem & ſeueritatem Dei. In eos quidem qui ceci- Rom.11.
derunt, ſeueritatem:In te autem bonitatem,ſi permanſeris in bonitate,hoc eſt, Fi-
de in Chriſtum. Eum autem qui bonus eſt,quatenus bonus eſt, ſequitur odium
vitii.Et ideo fatebor quidem eum caſtigare infideles. Caſtigatio enim eſt bono &

τιμωρεῖσθαι vtilitati eius qui caſtigatur. Eſt enim eius qui reſiſtit correctio: vlciſci autem non A
vult. Eſt autem Vltio, retributio mali quod emittitur ad vtilitatẽ eius quod vlciſci-
Matth. 5. tur. Vlciſci autem non deſiderauerit, qui pro iis qui nobis faciunt iniuriam nos ora-
re docuit. Atqui quod bonus ſit Deus omnes confitentur. Quod autem idem quo-
que Deus iuſtus ſit, non eſt mihi pluribus verbis opus, ſi Euangelicam Domini vo-
Iohan. 17. cem adduxero: Vnum quidem ipſum dicit: VT OMNES vnum ſint, ſicut tu Pater
in me, & ego in te: vt & ipſi in nobis vnum ſint: vt etiam mundus credat quòd tu
me miſeris. Et ego gloriam, quam dediſti mihi, dedi eis, vt vnum ſint, ſicut nos vnũ
ſumus; ego in ipſis, & tu in me, vt ſint perfecti in vnum. Vnum autem eſt Deus, &
vltra vnum, & ſupra ipſam vnitatem. Et ideo particula illa: TV, demonſtratiuam B
habens emphaſim, eum qui verè ſolus eſt, qui fuit, & eſt, & erit Deum oſtendit. In
ὁ ὢν quibus tribus temporibus ponitur vnum nomen, nempe ENS. Quod autem is
ipſe qui ſolus Deus eſt, ipſe quoque ſolus & verè iuſtus ſit, in ipſo teſtabitur Domi-
Ibidem. nus Euangelio, dicens: PATER, quos dediſti mihi, volo vt vbi ego ſum, illi quo-
que mecum ſint, vt contemplentur gloriam meam quam dediſti mihi. quòd dilexi-
ſti me ante conſtitutionem mundi. Pater iuſtè, & mundus te non cognouit. Ego au-
tem te cognoui, & illi cognouerunt, quòd tu me miſeris, & notum eis feci nomen
Exod. 20. tuum, & notum faciam. Hic eſt qui reddit peccata Patrum in filios iis qui ode-
runt, & faciens miſericordiam iis qui diligunt. Qui enim hos quidem ſtatuit à de-
xtris, illos verò à ſiniſtris, quatenus quidem Pater qui bonus eſt mente concipitur, C
id ſolum quod eſt bonus appellatus eſt: quatenus verò qui Filius eſt verbum eius in
Patre eſt, iuſtus appellatur ex mutua quæ eſt inter ſe relatione & habitudine, vt ſit
Prouerb. 31. dilectionis æqualitate dimenſum nomen potentiæ: VIRVM inquit, ſecundum ope
Sapien. 6. ra ſua iudicabit, cum bonæ ſtatere iuſtitiæ faciem Deus nobis Ieſum notum fecerit,
per quem, tanquam ex æquali trutina, Deum cognouimus. De eo quoque apertè di
Ecclesi. 5. 18. cit Sapientia. MISERICORDIA enim & ira cum ipſo. Dominus enim his vtriſque
ſolus eſt potens, iram effundens ad propitiationem ex magna ſua miſericordia. Ita
etiam eius reprehenſio. Miſericordiæ enim & reprehenſionis ſcopus ſalus eſt eorum
qui reprehenduntur. Iam verò quòd bonus ſit idem Deus & Pater Domini no-
ſtri Ieſu Chriſti, idem Verbum rurſus confitebitur, dicens eum eſſe bonum in ingra D
Matth. 5. tos & in improbos. & præterea dum dicit: ESTOTE miſericordes, ſicut Pater ve-
Mar. 10. ſter eſt miſericors: quinetiam quando apertè dicit: NEMO bonus niſi Pater meus
Matth. 5. qui eſt in cœlis. Deinde rurſus: PATER, inquit, Solem ſuum ſplendere facit ſuper o-
Ibidem. mnes. Hic notandum eſt, quòd Patrem ſuum, qui bonus eſt, opificem quoque &
creatorem eſſe fatetur. Quòd autem iuſtus ſit creator nulla eſt controuerſia. Et rur
Pſal. 8. ſus: PATER meus, inquit, pluit ſuper iuſtos & iniuſtos, & quatenus quidem pluit,
eſt aquarum & nubium opifex: quatenus autem ſuper omnes, iuſtè eſt & cum vir-
tute eius æquilibrium. Tanquam bonus autem, ſuper iuſtos & iniuſtos ſimiliter.
Apertiſſimè ergo vnum & eundem eſſe Deum ratiocinatione colligimus hoc mo-
do: VIDEBO cœlos opera digitorum tuorũ &: QVI creauit cœlos, in cœlis habitat,
Ibidem. 2. &: COELVM ſedes tua, Spiritus ſanctus cecinit. Dominus autem dicit in præcatio
Ibid. 10. ne: PATER noſter, qui es in cœlis. Cœli autem ſunt eius qui mundũ creauit. Con
Ibidem. 102. tradici ergo nõ poteſt quin dñs ſit filius opificis. Quòd ſi apud oẽs in confeſſo eſt iu-
Eſa. 62. ſtum eſſe creatorẽ: opificis autẽ filius eſt Dominus. Eius ergo qui eſt iuſtus filius eſt
Matth. 6. Dominus. Quocirca Paulus quoque dicit: NVNC AVTEM ſine Lege iuſtitia Dei
Rom. 3. manifeſtata eſt. Et rurſus vt magis Deũ cenſeas: IVSTITIA autem Dei per fidẽ Ieſu
Chriſti in omnes credentes. Non eſt enim diſtinctio. Et præterea ferens teſtimoniũ
veritati paulopoſt ſubiungit; IN TOLERANTIA Dei ad oſtẽſionem quòd ſit idem
iuſtus, & iuſtificans eũ qui eſt ex fide, Ieſus. Quod autẽ iuſtum eſt id bonũ eſſe noſſe
Ibidem. 7. videtur qui dicit: QVARE LEX quidem ſancta, & præceptum ſanctum, & iuſtum, F
& bonum: in eadem poteſtate vtrunque nomen collocans. Atqui nullus eſt etiam
bonus niſi pater eius. Idem eſt ergo pater eius, qui cum vnum ſit, multis ſignificatur
Matth. 11. poteſtatibus. Et hoc ſibi volebat illud: NEMO nouit Patrem, qui quidem erat ipſe
omnia

A omnia, priuſquam veniret filius, vt ſit veritate apertum quòd qui eſt vniuerſorum
Deus, vnus ſolus ſit bonus, iuſtus, opifex, filius in Patre. Cui gloria in ſecula ſeculo
rum. Amen. Sed neque à ſalutari verbo eſt alienum, dum cura aliquorum ab eo
geritur, maledicere, etenim hoc quoque eſt medicamētum diuinæ benignitatis, ex
quo effloreſcit rubor pudoris, & ad peccandum ſubit verecundia. Si enim oportet
vituperare, oportet etiam maledicere. Quo in loco animam, quæ dolere deſiit, tem
pus eſt non lætaliter ſauciare, ſed ſalubriter exiguo dolore lucrantem à morte æter
na liberationem. In Pædagogia autem eius magna eſt ſapientia, & varia eſt eius ad-
miniſtrationis ratio ad ſalutem. Bonis enim fert teſtimonium Pædagogus. Vocatos
B autem ad meliora euocat, & eos qui ad iniuriam faciendam properant, ab impetu
auertit. Iubet autem ad vitam meliorem traduci. Non eſt enim alterum, quod eſt
abſque teſtimonio, ab eo cui fertur teſtimonium; & gratia eſt maxima, quæ profici-
ſcitur ex teſtimonio. Porrò autē iræ quoque affectio, ſi ira vocanda ſit eius admoni-
tio, eſt benignitatis & beneuolentiæ in homines, cum Deus ad affectiones deſcen-
dat propter hominem, propter quem Verbum Dei homo factus eſt.

Quòd eiuſdem eſt poteſtatis & benefacere, & iuſtè punire: In quo etiam dicitur quis ſit modus Verbi Pædagogiæ. Cap. IX.

C OMNIBVS ergo viribus, humanæ naturæ Pædagogus, diuinum no-
ſtrum Verbum, vtens omnibus ſapientiæ machinis, infantes con-
ſeruare aggreſſus eſt, admonens, reprehendens, increpans, argu-
ens, minans, ſanans, promittens, gratificans, multis quibuſdam
veluti frenis à ratione alienas humanæ naturæ appetitiones alli-
gans. Vt ergo paucis dicam, in nos ita ſe gerit Dominus, vt nos
in noſtros filios. Sunt tibi filii: CASTIGA eos, ſuadet Sapientia, & Sapien. 7.
inflecte eos à iuuentute ſua: ſunt tibi filiæ, attēde corpori earum, & ne vultū tuum
apud eas exhilaraueris. Atqui liberos noſtros, filios & filias, valde & ſupra quodcun
que aliud amamus. Quoniam autem qui ad gratiam quidem loquuntur, parum di
D ligunt id quod moleſtia non afficiunt: qui autem ad vtilitatem acerbi ſunt, & ſi in
præſentia moleſti ſint, in futurum poſtea ſeculum beneficio afficiunt: non præſen
tem voluptatem Dominus, ſed futuram ſpectauit delectationem. Benigne autem
eius Pædagogiæ modum perſequamur cum Prophetico teſtimonio: Eſt ergo ad-
monitio, curam gerens vituperatio, mentem inſerens. Talis eſt Pædagogus admoni
tor, vt quando dicit in Euangelio: QVOTIES volui congregare filios tuos, ſicut Mat. 23.
gallina congregat pullos ſuos, & noluiſtis. Et rurſus Scriptura admonet: ET MOE- Hier. 3. 32.
CHATI ſunt, dicens, in lignum & lapidem, & ſuffumigarunt Baal. Maximum au-
tem ſignum eſt eius benignitatis, quòd licet apertè ſciret impudentiam populi qui
recalcitrabat & reſiliebat, apertè tamen adhortatur ad pœnitentiam, & dicit per E-
E zechiel: FILI hominis in medio ſcorpiorum tu habitas. Veruntamen loquere ipſis c.2.
ſi forte audierint. Quinetiam Moſi dicit: VADE ET DIC Pharaoni vt emittat po Exod. 3.
pulum: ego autem noui quod non emittet ipſos. Vtrunque enim apertè oſtendit, &
Deum præſciuiſſe futurum, & eius benignitatem libero animi arbitrio largiri occa
ſionem pœnitentiæ. Admonet etiam per Eſaiam, populi curā gerens, quando dicit:
HIC POPVLVS labiis me honorat, cor autem eorum longè eſt à me. Hoc eſt vitupe c.29.
ratio arguens: FRVSTRA autem me colunt, docentes doctrinas mandata homi- Mat. 15.
num. Hic curatio, quæ peccatum manifeſtauit, eadem ratione ſalutem oſtendit. In- ἐκ τῶ ἀλλήλου.
crepatio autem eſt propter turpia vituperatio, iis quæ ſunt honeſta coniungens.
Hoc oſtenditur per Hieremiàm: EQVI in fœminas inſanientes facti ſunt: vnuſquiſ c.5.
F que ad vxorem proximi ſui hinniebat. Nunquid propter hæc non viſitabo, dicit
Dominus, vel in populo tali non vindicabit anima mea? Coniungit autem vbique
timorem, quòd timor Domini ſit principium ſenſus. Et rurſus per Oſee: NON c. 4.
VISITABO, inquit, ipſos? quoniam ipſi cum meretricibus commiſcebantur, &

cum initiatis ſacrificabant,& populus qui intelligebat coniungebatur cum meretri A
ce. Eorum peccatum oſtendit apertius,eos intelligere profitens, vt qui ſua ſponte & conſulto peccarent.Intelligentia autem eſt animæ oculus.Et ideo Iſraël eſt qui Deum videt:hoc eſt, qui Deum intelligit. Querela autem eſt vituperatio, vtpote eorum qui contemnunt vel negligunt.Hoc modo Pædagogiæ vſus eſt per Eſaiam,
c. 1. dicens: AVDI COELVM & auſculta terra,quoniam Dominus locutus eſt. Filios genui,& extuli:ipſi verò me nihili duxerunt:Nouit bos poſſeſſorem,& aſinus præſepe Domini ſui: Iſraël autem me non cognouit. Quomodo enim non eſt indignum, ſi qui nouit Deum, non cognoſcat Dominum? ſed bos quidem & aſinus, quæ ſunt inertia & ſtulta animalia,nouerint eum qui ipſa alit:Iſraël autem iis à ratione alienior inueniatur?Et cũ per Hieremiam pluribus de populo queſtus eſſet, B
Hier. 1.& 2. ſubiungit: ET ME reliquerunt, dicit Dominus. Inſectatio autem eſt inuectiua
ἐπιπλήξις increpatio,vel inuehens vituperatio.Hoc etiam medicamento vſus eſt Pædagogus
Eſa. 30. per Eſaiam,dicens: VAE FILII defectores. Hæc dicit Dominus.Feciſtis conſilium non per me,& pacta conuenta non per ſpiritum meum.Acerbiſſimo autem conſtipamento in ſingulis vtitur,nempe metu, per ipſum ſimul aperiens & conuertens populum ad ſalutem.quemadmodum lanæ quoque quæ tinguntur ſolent conſtringi ac conſtipari,dum parantur, vt colorem melius ſuſcipiant. Redargutio autem eſt peccati prolatio,id in medium afferens.Eo tanquam maximè neceſſario Pædagogiæ modo vtitur,propterea quòd eneruata & ſoluta ſit permultorum fides. Di-
Eſa. 30.et.63. cit enim per Eſaiam: DERELIQVISTIS Dominum,& ad indignationem conci- C
Hier. 2. tauiſtis ſanctum Iſraëlis.Dicit etiam per Hieremiam: STVPVIT cœlum propter hoc,& terra multo magis horruit.Quoniam duo mala fecit hic populus:me dereliquerunt fontem aquæ viuæ,& foderunt lacus contritos qui aquam continere non poterunt. Et rurſus per eundem. PECCATVM peccauit Hieruſalem,propterea in commotionem facta eſt. Omnes qui glorificabant eam, ſpreuerunt ipſam,quoniam viderunt eius turpitudinem. Redargutionis autem acerbitatem & vehementiam per Solomonem conſolans, dicit, tacitè ſignificans Pædagogiæ in filios
Prouerb. 3. amorem: FILI mi, diſciplinam Domini ne deſpicias,neque ægrè feras cum ab ipſo corriperis. Quem enim diligit Dominus caſtigat, flagellat autem omnem filium quem recipit:quoniam homo peccator fugit reprehenſionem. Conſequenter ergo D
Pſal. 140. dicit Scriptura INCREPET me iuſtus, & caſtiget,oleum autem peccatoris nõ im-
φρένωσις pinguet caput meum. Caſtigatio autem eſt vituperatio, quæ affert intelligentiam
c. 11. nec ab hoc quidem Pædagogiæ modo abſtinuit:ſed dicit per Hieremiam. QVOVSQVE clamabo, & non exaudient? ecce aures incircuncifæ eorum. O beatam to-
c. 9. lerantiam. Et rurſus per eũdem. INCIRCVNCISAE omnes gentes:hic autem populus eſt incircunciſus corde, quoniam populus eſt inobediens. Filii, inquit, quibus
ἐπισκοπή non eſt fides. Viſitatio autem eſt vehemens redargutio.Vſa eſt hoc genere in E-
Matth. 23. uangelio: HIERVSALEM, Hieruſalẽ,quæ occidit Prophetas,& lapidat eos qui ad ipſam miſſi ſunt.Nominis autem conduplicatio effecit vt eſſet grauis reprehenſio.
Ibidem. Qui enim Deum nouit, quomodo Dei miniſtros perſequitur? PROPTEREA, inquit,relinquitur domus veſtra deſerta. Dico enim vobis: Deinceps non videbitis me donec dixeritis,Benedictus qui venit in nomine Domini.Si enim non ſuſcipitis benignitatem, cognoſcetis potentiam. Maledictum autem eſt intenſa & vehemens oratio. Pro medicamẽto autem vſa eſt maledicto,dicens per Eſaiam: VAE E
Eſa. 1. gens peccatrix:filii iniqui.populus plenus iniquitatibus:ſemen malum.Et in Euangelio per Ioannem: SERPENTES, inquit, genimina viperarum. Accuſatio au-
Matth. 3. tem eſt vituperatio eorum qui faciunt iniuriam. Hac Pædagogiæ ratione per Dauid vſus eſt,dicens: POPVLVS quem non cognoui ſeruiit mihi,& in auditu auris
Pſal. 17. obediit mihi.Filii alieni mentiti ſunt mihi,& claudicauerunt à viis ſuis. Et per F
Hie. 3. Hieremiam:ET DEDI ei libellum repudii,& non timuit incõpoſitus Iuda. Et rur-
Ibidem. 2. & 8. ſus: ET ME nihili fecit domus Iſraël, & domus Iudæ mentita eſt Domino. Expo-
μεμψιμοιρία ſtulatio autẽ eſt, quæ artificiali auxilio clam fit vituperatio,quæ ipſa quoque ſaluti prouidet

A providet ſub integumento. Ea autē vſa eſt per Hieremiam. QVOMODO ſedit ſola ci Tren. 1.
uitas, quæ fuerat plena populis: facta eſt tanquam vidua, quæ imperabat regioni-
bus: facta eſt ſub tributo. Flens fleuit in nocte. Obtrectatio autē eſt obtrectans vi
tuperatio. Et eo vſus eſt auxilio diuinus Pædagogus, dicens per Hieremiam: FVIT Hie. 3.
tibi aſpectus meretricis: impudens fuiſti erga omnes, & non in domum vocauiſti
me, & patrem, & principem virginitatis tuæ, & pulchra meretrix & iucunda, dux
venenorum. Artificioſe admodum cum virgini ſub nomine meretricio inſultaſſet,
rurſus ad honeſtatem eam adhortans euocat. Indignatio autem eſt legitima in-
crepatio, ſeu increpatio filiorum qui plus quàm oportet extolluntur. Ea Pædago-
gia per Moſen vtitur, dicens: Filii reprehenſibiles, generatio praua, & peruerſa. Deut. 32.
Hæc Domino retribuitis? Hic populus ſtultus, & nō ſapiens: non hic ipſe Pater poſ
B ſedit te? Et per Eſaiam dicit: PRINCIPES tui non obediunt, ſocii furum, diligen- Eſa. 1.
tes munera, perſequentes retributionem, orphanis non iudicantes. Et vt in ſumma
dicā. Eius in incutiendo timore artificium, eſt fons ſalutis. Boni eſt autem, dare ſalu
tem. Miſericordia autem Domini eſt ſuper omnem carnem, dum arguit, caſtigat, &
docet, ſicut paſtor gregem ſuum. Eorum qui diſciplinam ſuſcipiunt miſeretur, &
eos qui ſunt ardenti ſtudio ſibi conglutinat: & hac ducendi ratione ſexcenta milia
peditum, qui coacti erant, in ea quam habebant cordis duritie flagellans, miſerans,
verberans, medens, in miſeratione & diſciplina cuſtodiit. Prout enim eius eſt mul-
C ta miſericordia, ita etiam eius reprehenſio. Pulchrum enim quidem certè eſt nō pec
care. Bonum eſt etiam vt & qui peccat ducatur pœnitentia: quemadmodum opti-
mum quidem eſt ſemper eſſe ſanum: bonum autem eſt etiam à morbo conualeſce-
re. Hac etiam ratione per Solomonem præcipit: TV QVIDEM virga percute fi- Prouerb. 23.
lium tuum: animam autem eius à morte libera. Et rurſus. NE PARSERIS caſtiga- Ibidem.
re puerum: virga autem ipſum corrige: non enim morietur. Reprehenſio enim &
increpatio, ſicut vel ipſum Græcum nomen, nempe, ἐπίπληξις ſignificat, ſunt ipſi ἐπίπληξις à
ictus animæ, qui peccata caſtigant, & mortem prohibent: ad moderationem autem πλήττω
& temperantiam deducunt eos qui feruntur ad intemperātiam. Hac quidem cer quod eſt percu-
tè ratione Plato cum ſciret reprehenſionem maximas eſſe vires correctionis, & præ tio.
D cipuam purgationem, conuenienter ei quod dictum eſt, eum qui eſt maximè impu-
rus, vult ineruditum & turpem euaſiſſe, propterea quòd reprehendi non poſſet,
quemadmodum puriſſimum & pulcherrimum eum eſſe conueniebat qui futurus
eſſet beatus. Si enim Magiſtratus ac principes non ſunt timori bono operi: quo- Rom. 13.
modo qui natura bonus eſt, Deus ei qui non peccat erit timori? SI AVTEM malum Ibidem.
facias, time, vt dicit Apoſtolus. Et ideo ipſe quoque Apoſtolus ad ſimilitudinem
Domini ſigillatim eccleſias peracriter inceſſit, ſuæ conſcius libertatis, & imbecilli-
tatis eorū qui audiebant. Galatis itaque dicit. INIMICVS factus ſum, vera vobis Gala. 4.
dicens? Quemadmodum autem qui ſani ſunt non opus habent medico, quatenus
ſunt valentes: Qui autem ægrotant, arte indigent: Ita nos quoque qui in vita la-
E boramus probroſis cupiditatibus, vituperandiſque intemperantiis, ac libidinibus,
aliorumque vitiorum inflammationibus, Seruatore opus habemus. Is autem non ſo
lum lenia ac mitia adhibet medicamenta, ſed etiam acria. Peccatorum quidem cer-
te proſerpentes corroſiones ſiſtunt amaræ metus radices. Quamobrem ſalutaris eſt
metus licet amarus. Iure ergo qui ægrotamus, Seruatore opus habemus: qui autē
aberrauimus, eo qui nos eſt deducturus; & qui cæci ſumus, eo qui nos ad lucem de-
ducat: & qui ſitimus, fonte vitali, cuius qui ſunt participes, non amplius ſitient: &
qui mortui ſumus, vita egemus: & qui oues, paſtore: & qui pueri, Pædagogo: quin-
etiam vniuerſa humana natura, Ieſu: ne qui inſolentes & peccatores ſumus, incida
mus in finem condemnationis: à paleis autem ſegregemur, & in apothecam pater- Matth. 3.
F nam recondamur. Ventilabrum enim in manu Domini, quo palea quæ igni debetur Luc. 3.
à frumento ſecernitur. Licet autem, ſi vultis, ſanctiſſimi Paſtoris & Pædagogi,
omnipotentis & Paterni Verbi ſummā nobis ſapientiam ediſcere, vbi allegoria vti
tur, ſeipſum dicens Paſtorem ouium. Eſt autem Pædagogus infantium. Dicit er-

go per Ezechielem, orationem dirigens ad Preſbyteros, & eis quandam ſalutarem A
Ezech. 34. iuſtæ ſollicitudinis deſcriptionem exponens: ET QVOD claudum eſt alligabo, & quod ægrum eſt curabo, & quod aberrat, reducam: & paſcam ipſos ego ad montem ſanctum meum. Hæc ſunt præcepta boni paſtoris. Paſce nos infantes ſicut oues. Etiam Domine imple tuis iuſtitiæ paſcuis. Etiam Pædagoge paſce nos ad ſanctum tuum montem, ad eccleſiam: quæ in alto eſt, quæ ſuperat nubes, quæ cœlos tangit:
Ibidem. ET ERO, inquit, paſtor ipſorum, & ero prope ipſos, ſicut tunica prope corpus ipſorum. Vult carni meæ dare ſalutem, me tunica incorruptionis induens, & corpus
Zach. 13. meum inunxit: VOCABVNT me, inquit, & dicã, Ecce adſum. Celerius exaudiſti
Eſa. 58. quàm ego expectaui Domine: ET SI TRAIICIANT, non cadent, dicit Domi- B
nus. Non cademus enim in corruptionem, qui ad incorruptionem traiicimus: quoniam ipſe nos tenebit. Dixit enim ipſe, & voluit ipſe. Talis eſt noſter Pædagogus,
Mar. 20. optimo iure bonus: NON VENI, inquit, vt mihi miniſtraretur, ſed vt ipſe mini-
Iohan. 4. ſtrarem. Propterea in Euangelio feſſus introducitur, qui pro nobis defatigatur, & ſuam ipſius animam pretium redemptionis pro multis dare pollicens. Hunc enim ſolum eſſe fatetur bonum paſtorem. Liberalis ergo eſt ac magnificus, qui quod maximum eſt ſuam pro nobis dat animam. Valdeque eſt hominibus vtilis, & in eos benignus, quòd homo voluit eſſe frater, cum poſſet eſſe Dominus. Ille verò etiam vſque adeò bonus fuit vt pro nobis moreretur. Quinetiam eius clamauit iuſtitia:
Hier. 7. 17. 18. SI RECTI ad me veniatis, & ego rectus ad vos. Si obliqui ambuletis, & ego obli- C
Mal. 2. quus, dicit Dominus exercituum. peccatorum increpationes per vias obliquas ſignificans. Recta enim & ſecundum naturam, quæ per Ieſu I literam ſignificatur, eſt eius bonitas, quæ erga eos qui ex auditu crediderunt firma eſt & immobilis: QVO-
Prouerb. 1. NIAM VOCAVI, & non exaudiiſtis, dicit Dominus, ſed mea irrita feciſtis conſilia: meas autem reprehenſiones non attendiſtis. Ita eſt maximè vtilis Domini repre
Pſal. 77. henſio. De his Dauid quoque dicit: GENERATIO peruerſa & exacerbans, generatio quæ non direxit cor ſuum; & non fuit fidelis cum Deo ſpiritus eius: & Dei teſtamentum non cuſtodierunt, & in Lege eius noluerunt ambulare. Hæ ſunt cauſæ exacerbationis, propter quas venit Iudex pœnas irrogatarus iis qui bonam vitam noluerunt eligere: & ideo cum eis paulò hic egit craſſius, ſi ab eo quo ad mortem D
feruntur impetu aliquo modo eos retardauerit. Dicit itaque per Dauid minarum
Ibidem. cauſam apertiſſimam: NON CREDIDERVNT in mirabilibus eius. Quando occidebat ipſos requirebant ipſum, & conuertebantur, & mane ad Deum vigilabant, & recordati ſunt quòd Deus eſt adiutor eorum, & Deus altiſſimus redemptor eorum eſt. Ita cognouit eos conuerti propter metum, contempſiſſe autem eius benignitatem. Bonum enim, vt quod ſit ſemper beneficum generaliter contemnitur, colitur autem qui beneuolo iuſtitiæ metu admonet.[a] Duplex eſt autem genus metus, quorum alterum quidem eſt cum pudore: quo vtuntur ciues erga bonos Principes, & nos erga Deum: quemadmodum vtuntur boni ac moderati filii in parentes: E-
Eccleſi. 30. QVVS, enim inquit, indomitus euadit durus, & filius remiſſus euadit petulans. E
Aliud autem metus genus eſt cum odio, quo ſerui vtuntur erga Dominos difficiles, & Hebræi, qui Deum Dominum fecere, non patrem. Multum autem atque
Pſal. 84. adeò omnino differt id quod eſt ſpontaneum, liberum, ac voluntarium ab eo quod
Oſeæ. 14. fit per neceſſitatem, quod ad religionem & pietatem attinet: IPSE enim, inquit, eſt miſericors, medebitur peccatis eorum, & nõ perdet, & implebit vt auertat iram ſuam, & non incendet omnem indignationem ſuam. Vide quomodo Pædagogi quod iuſtum eſt oſtenditur in increpationibus, & Dei quod bonum eſt, in miſera-
Pſal. 88. tionibus. Quocirca Dauid, hoc eſt, Spiritus qui per eum loquitur, vtrunque complectens de eodem Deo pſallit: IVSTITIA & iudicium præparatio ſedis tuæ. Miſericordia & veritas præcedent ante faciem tuam. Fatetur eſſe eiuſdem poteſta- F
tis & iudicare & benefacere. Simul enim eſt vtrorunque poteſtas, iudicium iuſti quod diſcernit, & idem iuſtus & bonus qui eſt verè Deus: qui eſt ipſe omnia, & omnia ipſe, quoniam ipſe Deus, qui eſt ſolus Deus. Quemadmodum enim ſpeculum

A non eſt malum deformi, eo quòd ipſum oſtendat qualis ſit: & quemadmodũ medi
cus non eſt ægrotanti malus, quòd ei febrem annunciet. Non enim medicus febris
cauſa eſt, ſed ipſe febrem arguit. Ita nec is qui reprehendit, ei male vult qui laborat
animo. neque enim ei delicta adiungit, ſed ea quæ adſunt peccata oſtendit, ad hoc
vt auertat ab eiuſmodi ſtudiis. Quamobrem Deus quidem bonus eſt per ſeipſum.
Iuſtus autẽ propter nos, & ideo etiã bonus. Quod iuſtum eſt autẽ, nobis per ſuum
ipſius Verbum oſtendit, illinc è ſuperis vnde ipſe fuit Pater. Priuſquam enim eſſet
creator, Deus erat, bonus erat: & propterea & opifex eſſe & Pater voluit, & illius
amoris habitudo ac relatio, fuit iuſtitiæ principium, cum & Solem ſuum lucere face
B ret, & filium ſuum mitteret. Iſque primus è cœlis bonã annuntiauit iuſtitiam, cum
diceret: NEMO nouit Filium niſi Pater, neque Patrem niſi Filius. Hæc reciproca Matth. 24.
quæ ex æquo rependitur cognitio eſt antiquæ iuſtitiæ ſymbolum. Deinde ad homi-
nes deſcendit iuſtitia, & ſcripto & corpore, Verbo & Lege, humanam naturam ad
ſalutarem vrgens pœnitentiam. Bona enim erat. At Deo non obedis? Eius rei cul-
pam tibi adſcribe, qui Iudicem attrahas.

Quòd idem Deus per idem Verbum & à peccatis arcet minans, & humanæ naturæ dat ſalutem, adhortans. Cap. X.

C SI itaque quæ in aſtringenda humana natura verſatur adminiſtra-
tionem, bonam eſſe & ſalutarem, & à Verbo neceſſario aſſumi o-
ſtendimus vſque & ad pœnitentiam, & ad peccatorum prohibitio-
nem accommodata fuerit; cõſideranda deinceps fuerit Verbi man-
ſuetudo & lenitas. Eum enim iuſtum eſſe oſtenſum eſt: proprias au
tem exponit ſentẽtias quæ ad ſalutem hortantur, per quas id quod
bonum eſt & conducibile vult ex paterna voluntate ſignificare.
Hæc autem conſidera. Honeſtum quidem eſt Encomaſtici. Vtile verò Suaſorii.
Enimuero Suaſorii quidem relatio & habitudo eſt hortatorium & dehortatorium.
Encomiaſtici verò, laudatorium & vituperatorium. Aliquo enim modo affecta
D ſententia Suaſoria, efficitur hortatoria, & aliquo modo dehortatoria. Similiter
etiam genus Encomiaſticum, aliquo quidem modo affectum, eſt vituperatorium:
aliquo verò, laudatorium, in quibus maximè verſatur iuſtus Pædagogus, qui
quod nobis eſt vtile ſibi tanquam ſcopum propoſuit. Verùm enimuero genus
quidem Vituperatorium & Dehortatorium nobis prius oſtenſum eſt, nunc autem
Hortatorium & Laudatorium rurſus nobis aggrediẽdum eſt, & tanquam in trutina
in æquilibrio ſtantes iuſti lances expendamus. Ad ea ergo quæ ſunt vtilia adhor- Prouerb. 4. 5.
tatione vtitur Pædagogus hoc modo per Solomonem: EGO VOS, ò homines, ad-
hortor, & meam vocem edo filiis hominum, audite me. Præclara enim dicam, &
quæ ſequuntur. Quæ ſunt autem ſalutaria conſulit: quoniam conſilium ad eligen
E dum & vitandum aptum eſt, quemadmodum facit per Dauid, dicens: BEATVS Pſal. 1.
vir qui non ambulauit in conſilio impiorum, & in via peccatorum non ſtetit, & ſu
pra cathedram peſtilentiarum non ſedit: ſed in Lege Domini voluntas eius. Con
ſilii autem dandi tres ſunt partes: Vna quidem, quę ſumit exempla ex tempore præ-
terito, vt verbi gratia, quid Hebræis euenerit, qui aurum per Idololatriæ crimen Exod. 32.
adorarunt in vitulo, & quid paſſi ſunt cum fornicati eſſent, & quæ ſunt ſimilia.
Altera verò quæ ex præſenti tempore intelligitur, vt quæ ſenſu comprehendatur,
ſicut illud quod dictum eſt iis qui Dominum rogarunt: An ipſe es Chriſtus, aliúm-
ne expectamus? ABITE, & dicite Ioanni, cæci vident, ſurdi audiunt, leproſi mun- Matth. 11.
dantur, mortui reſurgunt, & beatus qui non fuerit ſcandalizatus in me. Hoc er-
F go fuit quod prædicens dicebat Dauid: SICVT audiuimus, ita & vidimus. Ex Pſal. 47.
futuris autem conſtat tertia pars dandi conſilii, qua quæ ſunt euentura iubet caue-
ri, quemadmodum illud quoque dictum eſt: QVI AVTEM in peccata inciderint, Matth. 8. 22.
eiicientur in tenebras exteriores: illic erit fletus & ſtridor dentium, & quæ ſunt ſi- Luc. 13.

milia, adeo vt ex his omnibus clarum ſit Dominum per omnem medendi rationem A
procedentem, humanam naturam euocare ad ſalutem. Conſolatione autem peccata ſolatur, minuens quidem cupiditatem, ſimul autem ſpem præbens ad ſalutem.
Ezech. 18. Dicit enim per Ezechielem: SI CONVERSI fueritis ex toto corde veſtro, & dixeritis [a]Pater: audiam vos tãquam populum ſanctum. Et rurſus dicit: VENITE ad
Matth. 11. me omnes qui laboratis, & onerati eſtis, & ego reficiam vos, & ea quæ ſequuntur ex ſua perſona dicit Dominus. Apertiſſime autem ad bonitatem vocat per Solo-
Prouerb. 3. monem, dicens: BEATVS homo qui inuenit ſapientiam: & mortalis qui inuenit prudentiam. Quod bonum eſt enim à querente inuenitur, & ſolet videri ab eo qui
Hier. 31. inuenit. Iam verò per Hieremiam quoque enarrat prudentiam: BEATI ſumus B
Verbum λόγον ratio. Iſraël, dicens, quòd quæ Deo grata ſunt à nobis cognoſci poſſint. Cognoſci autem poſſunt per Verbum, per quem ſumus beati & prudentes. Prudentia enim & co-
Hier. 11. Baruch. 3. Luc. 11. gnitio ſignificatur per eundem Prophetam dicentem: AVDI Iſraël mandata vitæ, auſculta vt cognoſcas prudentiam. Per Moſem autem propter ſuam in homines beneuolentiam donum quoque pollicetur iis qui contendunt ad ſalutem. Dicit enim:
Deute. 4. 8. ET INTRODVCAM vos in terram bonam, quam iurauit Dominus Patribus veſtris. Et præterea: INTRODVCAM vos in montem ſanctum, & vos lætitia afficiam,
Eſa 56. dicit per Eſaiam. Iam verò eſt aliud quoque genus Pædagogiæ, nempe beatifica-
Pſal. 1. tio: BEATVS ille eſt, per Dauid dicit, qui non peccauit: ET ERIT tanquam lignum quod plantatum eſt ſecus decurſus aquarum, quod fructum ſuum dabit in C
tempore ſuo, & folium eius non defluet. Per hoc etiam tacitè ſignificauit reſurrectionem. ET OMNIA quæcunque faciet ei rectè ſuccedent. Nos vult eſſe tales, vt ſimus beati. Rurſus autem oſtendens id quod ex aduerſo reſpondet iuſtitiæ trutinæ: AT NON SIC IMPII, inquit, non ſic, ſed tanquam puluis, quem proiicit ventus à facie terræ. Cum peccatorum pœnas, & facilem & tanquam ventis perflabilem eorum diſſipationem oſtendiſſet Pædagogus, per pœnam à cauſa dehortatus eſt, & cum ſupplicium pro meritis intentaſſet, beneficentiæ ſuæ benignitatem oſtẽdit, vt bona nobis paremus, iiſque fruamur, per eã ſummo nos artificio excitans.
Hie. 6. Quinetiam ad cognitionem nos per Hieremiam hortatur, dicens: VIA DEI ſi ambulaſſes, habitaſſes in pace in ſeculum. Cognitionis enim eis mercedem oſtendens, D
Ibidem. prudentes ad eius amorem excitat. Et ei qui aberrauit dans veniam: CONVERTERE, conuertere enim inquit, ſicut qui vindemiat ad caniſtrum ſuum. Vides bonum iuſtitiæ, quæ conſulit moueri pœnitentia. Præterea per Hieremiam illuminat
Ibidem. eos qui à veritate aberrant: HAEC autem dicit Dominus. State in viis, & videte, & rogate ſemitas Domini æternas, quænam eſt ſemita bona, & ambulate in ea & inuenietis ſanctificationem animabus veſtris. Ducit autem ad pœnitentiam cauſa
Hier. 18. ſalutis noſtræ. Propterea dicit: SI TE POENITVERIT, expurgabit Dominus cor
Ezech. 18. 33. 36. tuum, & cor ſeminis tui. Poteram quidem ad huius quæſtionis defenſionem adducere Philoſophos, qui dicunt eum ſolum qui eſt perfectus eſſe laudabilem, qui malus eſt autem, vituperabilem. Sed quoniam nonnulli quod beatum eſt calu- E
mniantur, vt quod neque ipſum aliquid negotii habeat, neque alii exhibeat, cũ beneuolentiam in homines non intelligant, propter hos, & propter eos etiam qui bono quod iuſtum eſt non tribuunt, id quod à nobis dictum fuit adiectum eſt. Conſequens enim eſſet vt diceremus increpatorium ac vituperatorium Pædagogiæ genus conuenire hominibus, quoniam omnes homines ſtultos dicunt, ſapiens autem ſolus Deus eſt à quo ſapientia, & perfectus ſolus, & ideo ſolus quoque laudabilis. Sed hac oratione non vtor. Dico ergo laudem & vituperationem, vel quod laudi & vituperationi eſt aſſimile, eſſe medicamenta hominibus maximè neceſſaria.
Qui ſunt itaque curatu difficiles, ab igne, malleo, incude: hoc eſt, minis, reprehen- F
ſione, increpatione, tanquam ferrum aguntur. Qui autem ipſam fidem attendunt, tanquam per ſe docti, & libero animi arbitrio impulſi, laude augentur. Laudata enim virtus non ſecus ac arbor creſcit. Hoc cum intelligeret, mihi videtur Samius præcepiſſe Pythagoras,

Quæ

A *Quæ mala ſunt faciens reprehendere, ſed bona, gaude.*
Reprehendere autem dicitur etiam admonere, quod Græcè eſt νουθετεῖν. Admonitio-
nis autem, quæ Græcè eſt νουθέτησις, etymologia eſt νοῦ ἐνθεματισμὸς, hoc eſt mentis
immiſſio, quòd ſit increpatorium genus quod mentem pariat. Cæterum alia in-
numerabilia inueniri poſſunt præcepta de parandis bonis, & malis fugiendis: NON Eſa. 48.
eſt pax impiis, dicit Dominus. Propterea per Solomonem præcipit infantibus: FILI, Prouerb. 1.
ne te in errorem abducant peccatores, neque in viis cum eis ambulaueris, ſi te hor-
tati fuerint, dicentes: Veni nobiſcum, ſis ſocius innocentis ſanguinis, in terra autē
virum iuſtum iniuſtè abſcondamus, de medio eum tollamus, ſicut infernus viuen-
B tem. Hoc itaque de Domini quoque paſſione prædicitur. Porrò per Ezechielem Ezech. 18.
etiam vita nobis mandata ſuppeditat. ANIMA quæ peccat, morietur: homo autem
erit iuſtus, qui facit iuſtitiam. Non comedet in montibus, & oculos ſuos non con-
iecit in cogitata domus Iſraël, & vxorem proximi ſui non polluerit, & ad mulierem
quæ eſt in puerperio non appropinquabit, & hominem potentia non opprimet, &
pignus debitoris reddet, & rapinam non rapiet, panem ſuum dabit eſurienti, & nu-
dum induet. Pecuniam ſuam non dabit ad vſuram, & commodum non accipiet, &
ab iniquitate auertet manum ſuam, & iuſtum iudicium faciet inter virum & inter
proximum ſuum. In præceptis meis ambulauit, & iuſtificationes meas ſeruauit vt
faceret eas. Iuſtus hic eſt, vita viuet, dicit Dominus. Hæc continent deſcriptio-
C nem inſtitutionis vitæ Chriſtianorum, & cōuenientem adhortationem ad beatam
vitam, præmium vitæ, vitam æternam.

Quòd per Legem & Prophetas Verbum fungeretur Pædagogi officio. Cap. XI.

EIVS quidem in homines beneuolentiæ & pædagogiæ modus, vt à
nobis geri potuit, oſtenſus eſt. Quocirca ipſe ſeipſum pulcherri- Matth. 13.
mè exponens, grano ſinapis aſſimilauit, & verbi quod ſeminatur,
quod in eo ineſt ſpiritale, naturamque multiplicē, verbaliſque ſeu λογικῆς δυνά-
D rationalis poteſtatis magnificentiam ſimul & ſanctitatem, & præ- μεως
terea reprehenſionis mordacitatem, & repurgandi facultatem eſſe
vtilem propter acrimoniam ſignificans. Per exiguum itaque granum, quod alle-
goricè dicitur, vniuerſæ humanæ naturæ plurimam ſalutem largitur. Atque mel
quidem, cum ſit dulciſſimum, bilem generat, quemadmodum quod bonum eſt, con
temptum: quod quidem cauſa eſt peccandi. Sinapi autem & bilem diminuit, hoc eſt,
iram: & flegma excindit, hoc eſt, faſtum ac ſuperbiam. Ex quo verbo vera animæ
ſanitas æternaque bona temperatura accedit. Olim itaque per Moſen, Verbum Pæ
dagogi fungebatur officio. Deinde etiam per Prophetas. Eſt autem Moſes quoque Exod. 32.
Propheta. Eſt enim Lex Pædagogia puerorum inſolentium, qui habenis non facile
E retinentur. SATVRATI ergo, inquit, ſurrexerunt ludere. Saturati autem Græcè 1. Corinth. 10.
eſt, χορτασθέντες quaſi dicas, fœno repleti, nempe qui à ratione alienam alimenti ple-
nitudinem χόρτασμα hoc eſt, fœni repletionem, non autem cibum dixerit. Quo-
niam autem abſque ratione ſatiati abſque ratione ludebant, propterea ipſos & Lex
& timor ſequebatur, vt & peccata reſcinderet, & ad res honeſtas rectè & ex virtu-
te gerendas adhortaretur, aures præparans vt vero Pædagogo obedirent, qui eſt
vnum & idem Verbum, Legi quæ vrgebat conueniens: Datum enim dicit Paulus Gala. 3.
Pædagogum ad Chriſtum, adeò vt ex hoc apertum ſit vnum ſolum verum, bonum,
iuſtum, ad imaginem & ſimilitudinem Patris Filium, Ieſum, Verbum Dei, eſſe no-
ſtrum Pædagogum: cui nos tradidit Deus tanquam Pater beneuolus vero & ger-
F mano Pædagogo committens & cōmendans filios, vt qui nobis dilucidè præceperit.
HIC EST filius meus dilectus, ipſum audite. Fide dignus eſt diuinus Pędagogus, Matth. 17.
tribus rebus pulcherrimis ornatus, ſcientia, beneuolentia, dicendi libertate. Scien
tia quidem, quoniam eſt Paterna ſapientia. Omnis enim ſapientia eſt à Domino, &

cum eo eſt in æuum. Dicendi autē fiducia, quoniā Deus eſt & opifex. Omnia enim A
Ephes. 5. per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. Beneuolentia autem, quoniam ſo
Ioan. 10. lus pro nobis ſeipſum hoſtiam tradidit. Bonus enim paſtor animam ſuam ponit pro
ouibus ſuis, atque adeò eam poſuit. Beneuolentia autem, nihil eſt aliud, quam
voluntas boni proximi ſui, propter illum.

Quòd Pædagogus conuenienter paternæ affectioni ſeueritate & begnitate vſus ſit. *Cap. XII.*

HIS iam peractis, conſequens fuerit, vt Pædagogus noſter Ieſus vi B
tam nobis veram deſcribat, & qui in Chriſto eſt hominē inſtituat.
Eſt autem forma eius ac character neque admodum difficilis, nec
præ benignitate vſque adeò diſſolutus. Simul autem mandat, &
mandatorum characteres ita imprimit vt ea poſſint perficere. At-
ῥήματι que mihi quidem is ipſe videtur hominē finxiſſe ex puluere: aqua
autem regeneraſſe: ſpiritu verò auxiſſe, Verbo autem, pædagogi inſtar inſtituiſſe,
ad filiorum adoptionem & ſalutem ſanctis præceptis dirigens, vt cum terra genitū
Genes. 1. in ſanctum & ſupercœleſtem hominem ſuo aduētu transformaſſet, diuinam illam
vocem maximè impleret: FACIAMVS hominem ad imaginem & ſimilitudinem
noſtram. Atque fuit quidem Chriſtus hoc plenum quod dixit Deus. Alius autem C
homo intelligitur per ſolam imaginem. Nos autem, O boni Patris filii, alumni
boni Pædagogi, Patris voluntatem impleamus. Verbum audiamus, & verè ſaluta-
rem Seruatoris noſtri vitam exprimamus, hic iam meditantes cœleſtem vitæ agen-
dæ formam, per quam effecti Dii, ſemper germinante lætitiæ, & incorrupto boni
odoris vnguento inungamur, euidens incorruptionis indicium habentes vitæ Do
mini formam, & Dei veſtigia perſequentes: cui ſoli conuenit conſiderare, atque
adeò cui curæ eſt, quomodo & quanam ratione futura ſit vita hominū ſanior. Quin
etiam adhoc vt victu facile contenti ſumus, & quæ ſunt ſuperuacanea negligamus,
accinctique & expediti & ad bonæ vitæ æternitatem parati ſumus nos præparat,
Matth. 6. vnunquenque noſtrum eſſe ipſum ſuipſius pœnum docens. NE SOLICITI, enim D
inquit ſitis, de craſtino, dicens oportere eum qui in Chriſti numerum relatus eſt,
ſua ſorte contentum, ſibi per ſe ſeruientem, & qui in diem ſatis ſit victum deligere.
Non enim in bello ſed in pace inſtituimur. Ac bello quidem magno apparatu opus
eſt, magnoque & profuſo ſumptu egent delitiæ. Pax autem & dilectio, ſimplices, &
quæ lites ac negotia fugiunt, ſorores, non armis, neque profuſo apparatu indigent.
Nutrimentum eis Verbum eſt. Verbum autem is eſt cui & demonſtrandi & docen
cendi principatus obtigit, à quo frugalitatem, ſimplicitatem, à faſtuque alienatio-
nem, libertatis amorem, benignitatem, & honeſti ſtudium ediſcimus. Id, & ſi vno
verbo cum virtutis coniunctione Deo ſimiles reddimur, non ad ſocordiam ac ne-
gligentiam oportet traducere, ſed elabora, & ne defatigeris. Eris enim qualis non E
ſperas, neque verò coniicere potueris. Quemadmodum autem Philoſophorum
quidem eſt alia viuendi ratio: alia verò oratorum: alia autem luctatorum. Ita eſt ge-
neroſa ac liberalis affectio, liberæ animi voluntati, quæ honeſti eſt ſtudioſa, conue-
nie: quæ acceſſit ex Chriſti Pædagogia, & qui operari docti ſunt honeſti & gra-
ues, ... ceſſus & accubitus, nutritio & ſomnus, cubituſque & viuendi ratio, & reli-
qua diſciplina. Non eſt enim nimis intenſa ac vehemens eiuſmodi Verbi eductio,
ſed moderata, & quæ iuſto ac recto tenore conſiſtat. Hac etiam ratione Serua-
tor Verbum dictus eſt, qui hæc hominibus Verbalia & rationalia medicamenta ad
ſalutem, vt bono ac integro ſenſu præditi eſſemus, inuenit. Opportunitatem quidē
obſeruans: detrimentum autem & offenſionem arguens, & affectionum animi cau F
ſas exponens, & à ratione alienarum cupiditatum radices excindens, à quibus qui-
dem abſtinere oporteat præcipiens, omnia autem ſalutis antidota ægrotātibus ex-
hibens. Hoc eſt enim maximum, & maximè regium Dei opus, humanam ſeruare
naturam

A naturam. At medico quidem,qui nihil quod ad ſalutem faciat conſulit, ægro-
ti ſuccenſent:Diuino autem Pædagogo,quomodo non maximas ſe habere gratias
fatebuntur,qui minimè taceat,nec animi penetralibus cõtineat minas quæ ferunt
ad exitium?Sed & eas arguat,& quæ ad eas tendunt appetitiones excindat, & quæ
ad rectam reip.adminiſtrationem pertinent edoceat.Magnæ ergo illi ſunt agendæ
gratiæ. Ratione enim præditum animal, hominem inquam, aliquid ne aliud dici
mus quàm oportere id quod eſt diuinum contemplari?Porrò autem humanã quo-
que naturam dico eum oportere conſiderare,& ita viuere,vt iubet & dictat veri-
tas,& ipſum Pædagogum & eius præcepta mirandum in modũ admirantes, vt quæ
B inter ſe congruant & conueniant.Cui conuenienter imagini ac ſimilitudini opor-
tet nos quoque,cum nos ipſos Pedagogo adaptauerimus, ita viuere vt factis ora-
tio reuera conueniat.

Quòd quemadmodum id quod rectè & ex virtute geritur, fit ex recta ratione, ita rurſus peccatum præter rationem. Cap. XIII.

QVIDQVID eſt præter rectam rationem,id eſt peccatum.Iam enim
generales animi affectiones ſeu perturbationes hoc modo definiẽ
das cenſent Philoſophi. Cupiditatem quidem; appetitionem, quæ
non paret rationi:Metum autem; diſſolutionem,quæ non paret ra
C tioni.Voluptatem autem elationem animæ,quæ non paret ratio-
ni.Si ergo quæ in rationem eſt inobedientia peccatũ generat:quo- λόγος ratio, pro filio Dei neceſſariò vertitur hoc in loco.
modo non neceſſariò rationis obedientia, quam quidem fidem dicimus, parit ac
procreat id quod vocatur honeſtum ac decorum?Ipſa enim virtus,eſt animæ con-
cinna & cõgrua affectio,quæ rationi ſubiicitur per totam vitã.Quinetiã,quod eſt
ſupremum omnium,ipſam Philoſophiam definiunt,Studium rectè rationis,adeò vt
ſit neceſſariò delictum,quicquid fit propter errorem rationis,& meritò Græcè vo
cetur ἁμάρτημα hoc eſt erratum, quod etiam peccatũ ſignificat. Iam enim,quan
do primus homo peccauit,& Deo non obediit: ET IVMENTIS, inquit,aſſimila-
tus eſt homo,qui præter rationem aberraſſet, meritò rationis expers exiſtimatus
D comparatur iumentis.Hinc etiam dicit Sapientia: EQVVS ad coitum,libidinoſus, Hierem.5.
& adulter irrationali iumento aſſimilatus.Et ideo ſubiungit: QVOCVNQVE ſu-
per eum ſedente hinnit.Non amplius,inquit, homo loquitur. Non eſt enim am-
plius particeps rationis,qui peccat præter rationem, eſt autem expers rationis be-
lua,dedita cupiditatibus,cui omnes voluptates inſident. Quod ex rationis autem
obedientia rectè & ex virtute geritur. προσῆκον & καθῆκον hoc eſt,quod congruit &
conuenit,nempe officium vocant Stoici. Quod itaque decet & congruit,nem-
pe officium, id etiam conuenit.Obedientia autem fundatur mandatis. Eæ autem
monitionibus,quæ cum ſint eædem,veritatem ſibi ſcopum proponentes,ad extre-
mum expetendum,quod finis intelligitur,inſtituunt.Pietatis autem ac religionis
E finis eſt æterna in Deo requies. Aeui autem ſeu æternitatis principium eſt noſter
finis.Quod eſt itaque pietatis honeſtum recteque & ex virtute factum, id quod de-
cet ac conuenit,nempe officium operibus efficit. Vnde officia meritò conſiſtunt
in actionibus,non autem in dictionibus. Et eſt Chriſtiani quidem actio,rationa-
lis animæ operatio,ex ſincero ac prudenti iudicio & appetitione veritatis,quæ per
coniunctum auxiliumque ſimul ferens corpus peragitur. Quod decet autem ac cõ-
uenit,officium inquam,eſt quę in vita Deum & Chriſtum ſequitur voluntas vna,
quæ ſe propter vitam ęternam rectè & ex virtute gerit. Etenim Chriſtianorum vi-
ta,quam nunc inſtituimus,eſt quidam conuentus ac congregatio actionum ratio-
nalium:hoc eſt eorum quæ à ratione docentur,quæ nõ labitur operatio,quam qui-
F dem fidem appellauimus.Conuentus autem ac congregatio,mandata Domini,quę
cum ſint diuinæ ſententiæ,monita ſpiritalia,nobis ipſis ſcriptæ ſunt,vt quæ & no-
bis ipſis & proximis bene poſſint quadrare.Quinetiam ipiæ quoque ad nos reuer-

tuntur, ſicut globus qui propter repercuſſionem ad eum qui iacit recurrit. Vnde A
etiam ſunt ea quæ decent ac conueniunt, nempe officia ad diuinam Pædagogiam neceſſaria, vt quæ à Deo præcepta & ad ſalutem tradita ſunt. Et quoniam eorum quæ ſunt neceſſaria, alia quidem ſolùm ad vitam hic agendam pertinent, alia verò hic vt illic bene viuamus erigunt & extollunt: conuenienter quoque officiorum, hæc quidem ad viuendum, illa verò ad rectè viuendum ordinantur. Quæcunque ergo ad gentiliter viuendum præcipiuntur, ea vulgo apud multos publicata ſunt. Quæ autem ad bene viuendum conueniunt, ex quibus æterna illa vita acquiritur, ea hic veluti adumbrata ex ipſis ſcripturis colligentibus licebit conſiderare.

B

SCHOLIA.

Cap. II.

[a] IN FIGVRA. Illud, in figura, non eſt accipiendũ, ut uolebant qui inducebant phantaſiam ſeu uiſionem, ſed ut Paulus, qui ipſe quoque dicens: Habitu inuentus ut homo, liberat nos ab errore Docitarum, ſeu phantaſticum corpus in Chriſto ſtatuentium. Significat autem Paulus ut uerus fuit homo, ueram quoque formam hominis ſuſcepiſſe. C

[b] Ratiocinandi facultas locata eſt in cerebro, ira in corde, cupiditas in iecore.

Cap. III.

[a] SI VERO. Quoniam enim ſua qui comprehendi non poteſt ſapientia, præuidit hunc mundum declinare ad interitum, & neceſſariò opus habere ut corrigatur; ne tantum opus fruſtra conſtituiſſet: cenſuit id non aliter futurum, niſi per ſuæ unius creaturæ tractationẽ, ea ueluti inſtrumento uſus ut id quod lapſum erat corrigeret. Prius ergo hominem cõſtituit, opus dignum ſua reformatione, per quem eius quæ rationem ſuperat œconomiæ peracta eſt uoluntas. D

[b] VERBVM FIDEI. id eſt eorum quæ dicuntur confirmatio Dominus.

Cap. V.

[a] Non ſic habet Euangelium dicit enim: Generationem hanc cui aſſimilabo, & ſubiungit Parabolam puerorum ludentium in foro.

[b] Nec hoc ſic habet liber Domini, non dicit enim Agnellos ſtetiſſe à dextris, ſed Oues.

Areth. Arch. E

[c] Ligans ad uitem pullum ſuum, & ad uineæ capreolum pullum aſinæ ſuæ. Pullum uocat nouum populum Chriſtianæ reip. Vitem, Gentẽ, quæ ex Lege Moſaica, & illius plantatione, ſe iactabat de Dei cognitione. Et quod ita ſit Eſaias filius Amos, & Dauid filius Ieſſe poſſunt eſſe teſtes fide digni. Ex quibus alter Milech dicit, Vites Domini Domus Iſraël: Dauid autem Ieſſe filius, Vineam ex Aegypto tranſtuliſti. Ad hanc uitem pullum ſuum ligare dicit id quod eſt in manibus eloquium, illum ipſum qui deficiẽtibus iis quibus ex tribu Iuda obtingebat imperare, ipſe erat præfuturus, futurus quidem expectatio Gentium, nec tamen eum eſſe expectationem Gentium, quæ ueteris teſtamenti confirmatam gloriam alienet & abroget, ſed quia gentilem ſuperſtitionẽ ſperans fore ut comprimeret, Legalium rituum nullum abrogauit. Vnde primi quidem prædicatores F *fidei in Chriſtum, ut qui adhuc dicerentur eſſe Moſaicæ Pædagogiæ, exiſtimabant nihil oportere aboleri Veteris teſtamenti à Nouo, non Circunciſionem, nõ Sabbatiſmum, non ab aliquibus cibis*

abſtinentiam

A *abſtinentiam. illud ipſum præſe ferentes eſſe pullum ad uitem alligandum. Et hæc quidem ita ſe habuerunt, donec Iacobus frater Domini ſecundum carnem, & Paulus diuinus Apoſtolus, Legi quidem nimiam purgationem, et nimis anxiam de cibis curam reſecauerunt, Gentilẽ autem nauem pauciſſimis agitari permiſerunt, nempe ut ſe abſtinerent à fornicatione immolatis & ſuffocato, quando qui prædictus eſſet ad uitis capreolos alligandus, pullus uenit ad opus, & qui ex uno ex Moſaicis præceptis, nempe de diuinitate colligabatur uiti, & ex Moſaicis inſtitutionibus uelu ti ab obſtetrice primò eductus fuerat, ex meliori rurſus, nempe Apoſtolica quæ eſt in Chriſto cognitione ſcilicet, prodit in lucem, liberatus à iugo Legis, & in liberam adductus rempublicã. Ac de uite quidem & ad uitis capreolum alligato pullo quod adducit eloquium, ſatis aptam, ut*
B *exiſtimo, habuit contemplationem.*

Cap. VI.

[a] *Ex his tractandi rationẽ ſumpſit Gregorius cognomine Theologus in Oratione, quæ inſcribitur* εἰς φῶτα

[b] *Hoc quoque congruit cum Prophetia Hieremiæ quæ dicit, Omnes me noſcent à paruo uſque ad magnum eorum.*

[c] *SED ILLVD QVOQVE. Quod dictũ eſt ab Apoſtolo de uerbis quæ non licet homini loqui, non ita accipiendum eſt, quod quæ dixit ſint tacenda. Quomodo enim, cum ipſe in ſuis multa*
C *proferat Epiſtolis? Qui enim non erat Apoſtolus cum Chriſtus in hac noſtra uita ageret? quomodo dicit: Ego accepi à Domino, quod et tradidi uobis? Et rurſus: de Virginibus præceptum Domini non habeo? Non ſignificat itaque non eſſe enunciandũ, ſed, Non licet, ſignificat cum tanta auctoritate & dignitate ea dicta eſſe, quanta aſſequi nequeat humana natura. Huius rei fides fit ex iis quæ dicuntur in Euangelio de Doctrina Chriſti quòd docebat turbas cum poteſtate, ſed non ut Scribæ & Phariſæi ſcilicet cum adulatione.*

Cap. IX.

D [a] *DVPLEX EST METVS. Vnus quidem qui inchoat, qui etiam conuertit, ut eſt metus eorum qui metu ſuppliciorum conuertuntur à peccatis. Alter uerò perficiens, de quo etiam dicit Dauid: Timete Dominum omnes ſancti eius, quoniam nihil deeſt metuentibus eum.*

Cap. X.

[a] *PATER. Et quomodo Gregorius Nyſſenus in expoſitione orationis Dominicæ, dicit eos qui tenentur peccatis, ſi dicant Pater noſter, non bonum Deum uocare patrem, ſed aduerſarium? Quòd uel non conuertentur labijs, ut uocent Patrem, uel non ex toto corde.*

Hæc inſunt in ſecundo Libro Pædagogi.

Quomodo in alimentis verſari oporteat. Cap. Primum.
Quomodo oporteat ſe in potu gerere. Cap. II.
Quòd non oportet ſumptuoſæ ac magnificæ ſuppellectilis ſtudio teneri. Cap. III.
Quomodo in conuiuiis ſit relaxandus animus. IIII.
De riſu. V.
De turpiloquio. VI.
Quænam obſeruare oporteat eos qui vrbanè ac ciuiliter vnà viuunt. VII.
An vnguentis & coronis ſit vtendum. VIII.
Quomodo ſe in ſomno gerere oporteat. IX.
Quænam de liberorum procreatione tractanda ſint. X.
De calceamentis. XI.
Quòd gemmas & mundum aureum non magnipendere & admirari oporteat. XII.

A CLEMENTIS PAEDAGOGI LIBER SECVNDVS.

Quomodo in alimentis verſari oporteat. Cap. I.

PROPOSITVM itaque inſtitutum ac ſcopum ſequentibus, & ſcripturas ad eam Pædagogiæ partem, quæ vitæ
B vtilis futura eſt deligentibus; qualem eſſe in tota vita eum qui Chriſtianus dicitur, oporteat; ſummatim deſcribendum eſt. Nobis igitur à nobis ipſis incipiendum eſt, & quomodo nos componere ac moderari oporteat. Compoſiti itaque proportionem & commoderationem coniectantibus, quemadmodum vnunquemque noſtrum ſe in ſuum corpus gerere, vel potius quomodo id dirigere oporteat, dicendum eſt. Quando enim quis à rebus externis, & ab ipſa præterea eductione corporis ad mentem à ratione deductus, eorum quæ in homine ſecundum naturam eueniunt contempla-
C tionem accuratè perfecteque didicerit, ſciet non eſſe ſtudium in res externas conferendum: hominis autem eſſe proprium, animæ expurgare oculum, caſtamque & ſanctam carnem ſuam tueri. Qui enim ab illis purè emundatus exolutuſque fuerit per quæ eſt adhuc puluis, quidnam aliud ſeipſo habuerit cōducibilius ad hoc vt recta via ingrediatur ad Dei comprehenſionem? Atque alii quidem homines viuunt vt comedant, quod certè etiam rationis expertibus euenit animantibus, quibus nihil aliud quàm venter vita eſt: nobis autem Pædagogus præcipit comeſſe vt viuamus. neque enim noſtrum nutritio munus eſt, neque inſtitutum ſcopúſue noſter voluptas: ſed ea nutritio eſt propter noſtram hic manſionem, quam ad incorruptionem ratio inſtituit. Et ideo ſecernitur ac ſeligitur alimētum: Eſt autem
D ipſum ſimplex, & non nimio ſtudio comparanda nimiſue curioſa, ſed ſimplicibus & minimè curioſis puellis apta & appoſita veritas. vtpote quod ad viuendum, non ad lautitias delitiaſque aptum ſit. Ipſum autem viuere, ex duobus, ſanitate ſcilicet & viribus, conſtituitur; quibus maximè conuenit alimenti facilitas: vt quod & ad digeſtionem & corporis leuitatem ſit vtile. Ex quibus incrementum, ſanitas, & iuſtę vires, non autem iniuſtæ, lubricæ, & miſerę: quales ſunt quæ Athletis ex illa ſua edendi neceſſitate obueniunt. Sunt itaque multiplices qualitates reſpuendæ quę varia detrimenta pariunt: malas corporum habitudines, ſtomachorum ſubuerſiones, cum corruptus & conſtupratus ſit guſtus, miſera & infauſta quadam condiendi arte, & inani in faciendis bellariis artificio. Audent enim appellare nutritionem,

ἀναγκοφαγία

E delitiarum exercitationem, quæ in noxias voluptates dilabitur. Antiphanes autem Delius medicus vel vnam hanc dixit eſſe morborum cauſam, ciborum varietatem, cum qui veritatē ægreferant, multiplici neſcio qua vana gloria frugalem & moderatum victum abiurent, & tranſmarinas eſcas anxiè perquirunt. Ac mihi quidem venit in mentem eorum morbi miſereri: ipſos autem non pudet ſuas decantare delitias, cumque in freto ſunt Siculo murenas anxio & ſolicito animo perquirant, & Meandri anguillas, & qui in Melo ſunt hædos, & qui in Sciatho mugiles, Pelori cōchas, & Abydena oſtrea, nec mænas quę ſunt in Lipara prætermittant, nec bolum Mantinicum, nec betas quæ ſunt apud Aſcræos: & pectines exquirant Methymnæos, & pſettas Atticas, & turdos Daphnios, & caricas Chelidonias, propter quas
F in Græciā cū quinquies mille millibus infelix Perſa profectus eſt: Phaſidis aues præterea coëmant: attagenas Aegyptias: Medicum pauonē. Hæc condimentis immutantes, ii qui ſunt gulæ dediti, obſoniis inhiant: Quęcūque tellus, & profunda Ponti, immenſaque alit latitudo aëris, ingluuiei ea ſuę comparantes. Videntur reue-

ψῆτται ἀττικαί piſcis genus: De quibus vide Athenæum & Ariſtotelem.

ra hi inſatiabiles,& ſolliciti ac anxii ciborum indagatores,ad delitias ac voluptates A
ſuas mundum irretire,ſibilantibus ſartaginibus vndique circunſtrepentes, & circa cochlear & mortarium totam vitam ſuam conſumentes , edaces atque adeò omniuori homines,materiam ignis inſtar apprehendentes. Quinetiam facilem & parabilem cibum,nempe panem effœminant,quod frumenti eſt nutriens excribrantes,vt quod eſt alimenti neceſſarium,ſit probrum voluptatis.Apud homines autem nullum habet terminum delicata ingluuies.In liba enim placentas & bellaria prouecta eſt,merendarum & cœnæ appendicum multitudinem inueniens, omnes qualitates aucupans.At mihi quidem videtur homo qui eſt eiuſmodi nihil eſſe aliud quàm bucca aut maxilla; NE DESIDERES autem,inquit Scriptura, cibos diuitum. Ii B
enim vitæ non veræ & turpi coniuncti ſunt.Illi enim dant operam obſoniis quæ ſimus paulopoſt excipit:nobis autem cibum cœleſtem venantibus neceſſe eſt ventri qui eſt ſub cœlo imperare,& multo magis iis quæ ei amica & grata ſunt: QVAE Deus abolebit,inquit Apoſtolus,voraces gulæ cupiditates iure execrans: ESSE enim ventri, ex quibus hæc carnalis,& quæ interitum affert,vita depēdet,quam audent nonnulli vocare charitatem,effrenata lingua vtentes,nempe quædam prandiola nidorem & ius redolentia pulchro & ſalutari Verbi opere appellantes, ſanctificatam charitatem ollulis & iuris fluento iniuria afficientes,potuque delitiis & fumo illud nomen maledicto perſequentes: falluntur exiſtimatione,vt qui Dei promiſſum prandiolis ſe poſſe emere expectauerint.Quæ enim lætitiæ cauſa fiunt congregationes, ipſi quoque recenſentes & cœnulas,& prandia,& epulas, hunc cœtum C
iure vocauerimus,rationem ſequentes.Has autem epulas, ἀγάπας, ideſt charitates, non vocauit Dominus.Dicit itaque alicubi quidem: QVANDO fueris inuitatus ad nuptias; ne primo loco accumbas: ſed quando vocatus fueris, accumbe in vltimo loco. alicubi autem: QVANDO feceris prandium aut cœnam. Et rurſus: SED QVANDO feceris epulum,voca mendicos, Propter quod cœna maximè facienda eſt. Et præterea: HOMO quidam fecit cœnam magnam,& vocauit multos. Sed ſentio vndénam effluxerit ſpecioſa cœnarum appellatio.Nempe ex gutturibus. Inſaniæ merendarum ventitator,ait Comicus. Reuera enim multis multa ſunt cœnæ gratia.Nondum enim didicerunt Deum paraſſe ſuo opificio, homini inquam, cibum & potum, vt conſeruetur,non autem vt voluptate afficiatur.Nam nec corpo D
ribus quidem natura inſitum eſt,vt ex multiplici ciborum varietate iuuentur.Contrà enim omnino qui eſcis vtuntur viliſſimis,ſunt robuſtiores,ſaniores,& generoſiores:vt famuli Dominis, & agricolæ poſſeſſoribus; & non ſolùm fortiores, ſed etiam prudentiores,vt Philoſophi diuitibus.Neque enim mentem nutrimentis obruerunt: neque ipſam voluptatibus deceperunt. Charitas autem reuera eſt cœleſte nutrimentum,rationale epulum: OMNIA ſuſtinet, omnia ſuffert, omnia ſperat,charitas nunquam excidit.Beatus qui comedit prandium in regno Dei. [a] Caſus eſt autem omnium grauiſſimus,ſi quæ charitas non poteſt excidere,ſupernè è cœlis ad iuſcula humi abiiciatur.Et tu me eam exiſtimas putare cœnam quæ aboletur? SI E
FACVLTATES inquit,meas diſtribuero,charitatem autē non habeam, nihil ſum. Ab vniuerſa hac charitate dependet Lex & Verbum,ſi Dominum Deum tuum & proximum dilexeris.In cœlis autem eſt hoc cœleſte conuiuium,quod à bona ſeſſione εὐωχία Græcè dicitur: Terreſtre autem,cœna dictum eſt,vt ex Scriptura oſtenſum eſt,& fit quidem cœna propter charitatem:ſed non eſt cœna charitas, verùm ſocialis beneuolentiæ & quæ ſua lubenter impertit, indicium. Ne quod ergo noſtrum bonum eſt,maledictis laceſſatur: NON EST enim regnum Dei eſca & potus,dicit Apoſtolus:vt fluxum & momentaneum prandium intelligatur: SED IVSTITIA,& pax,& gaudium in Spiritu ſancto.De hoc qui prandio comederit,is eorum quæ ſunt,optimum,nempe regnum Dei poſſidebit, ſanctum charitatis conuentum hic meditatus, nempe cœleſtem Eccleſiam. Charitas ergo res eſt pura F
& Deo digna:officium verò eius eſt communicatio.Cura autem diſciplinæ eſt charitas,quam dicit Sapientia: CHARITAS verò obſeruatio legum eius. Hæ autem lætitiæ

Margin notes: Prouerb.23. — 1.Corinth.6. — Vocabant Clementis tempore nōnulli prandia ac conuiuia, ἀγάπας hoc eſt,charitates. — Luc.14. — Ibidem. — 1.Corin. 13. — Ibidem. — Matth.22. — Rom.14. — Sapien. 6.

A lætitiæ habent quoddam charitatis incitamentum ex nutrimento publico, quod ad
æternam aſſuefacit oblectationem. Charitas ergo cœna non eſt. Epulum autem à
charitate pendeat. Diſcant enim inquit, filii tui quos dilexiſti Domine, quòd non Deut. 8.
generationes fructuum nutriant hominem, ſed verbum tuum eos qui tibi credunt
conſeruat: non enim in pane viuet iuſtus. Sed ſit nobis cœna tenuis & expedita,
apta ad vigilias, impermixta diuerſis qualitatibus, & quæ à Pædagogi diſciplina mi-
nimè ſit aliena. Bona enim nutrix ad ſocietatem & communicationem eſt chari-
tas, quæ copioſum habet viaticum, nempe ſufficientiam, quæ quidem dimenſo iu-
ſta quantitate alimento præfecta, ſalubriter corpus adminiſtrans, etiam proximis ex
B eo aliquid diſtribuit. Victus autem qui inundat & obruit ſufficientiam, homini
multum officit: animam quidem ſegnem & inertem reddit, corpus verò valetudi-
narium, & quod in morbos facile prolabitur, efficiens. Quinetiam voluptates quæ
in aromatibus conditis diiudicandis dapibus ſunt anxiæ & difficiles, probra &
maledicta inurunt. Vtpote liguritionem, ingluuiem, edacitatem, voracitatem, in-
ſatiabilitatem, & huiuſmodi alia. Muſcæ quoque iis nominibus aptiſſimè reſpóden
tes, & viuerræ, & adulatores & gladiatores, & immane genus paraſitorum: ven-
tris voluptate hi quidem rationem, illi verò amicitiam, alii autem vitam ipſam ven
dentes: ſuper ventrem ſerpentes: beluæ hominibus ſimiles, ad imaginem patris ſui,
edacis voraciſque beluæ, & qui eos prodigos, quod Græcè eſt ἀσώτους appellarũt, be
C ne mihi videntur eorum finem ſignificaſſe. vt qui eos ἀσώστους, hoc eſt à ſalute alie-
nos, per eliſionem elemẽti σ, intellexerint. Annon enim ſunt eiuſmodi qui in ollis
verſantur, multiplicibuſque exquiſitorum condimentorum varietatibus, qui ſunt
humilis & abiecti animi, terræ planè filii, qui victum in dies perſequuntur perinde
ac non victuri? Eos miſeros pronunciat per Eſaiam ſanctus Spiritus, cum nomen
Charitatis ſenſim neſcio quomodo ab eis ſuſtuliſſet, quoniam non erat epulum ra-
tioni conſentaneum: IPSI AVTEM fecerunt lætitiam, occidentes vitulos, & o- Eſa 22.
ues ſacrificantes, dicentes: Comedamus & bibamus; cras enim morimur. Et quòd
eiuſmodi delitias peccatum exiſtimet, ſubiungit: ET NON dimittetur hoc ve-
ſtrum peccatum, donec mortui fueritis. Non dicens peccati remiſſionem mortem
D inſenſilem: Sed retributionem peccati, quæ quidem mors eſt, à ſalute ſecernens:
NE LAETERIS autem propter execrandas delitias, dicit Sapientia. Hic autem Prouerb. 4. 20.
de idolothytis quoque, hoc eſt, de iis quæ idolis immolantur, mentio facienda eſt, Eccleſi. 2.
quonam modo præcipiat ab iis eſſe abſtinendum. Illa mihi videntur execranda &
abominanda, quorum ſanguinem ſuperuolant. Subter ſunt herebum quæ animæ
hoc nunc lumine caſſæ. NOLO enim vos fieri participes dæmoniorum, dicit Apo
ſtolus. Eorum enim qui ſeruantur & eorum qui pereunt ſeparata ſunt nutrimen- 1. Corin. 10.
ta. Ab his ergo abſtinendum eſt non quòd pertimeſcamus. Non eſt enim in eis ali-
qua potentia; ſed quòd propter noſtram conſcientiam quæ ſancta eſt, ea propter
dæmonum odium quibus illa ſunt dedicata, auerſemur. & præterea propter eorũ
E qui multa procliuiter diſcernũt ac verentur imbecillitatem, quibus infirma pollui-
tur conſcientia: CIBVS enim nos non commendabit Deo. neque QVAE intrant 1. Corin. 8.
coinquinant hominem, ſed quæ ex ore, inquit, exeunt. Vſus enim nutrimenti eſt Matth. 15.
indifferens: NEQVE enim ſi comedamus, inquit, plus habemus: nec ſi non come 1. Corin. 8.
damus, deficimus. Sed non eſt conſentaneum vt ſint menſæ dæmoniorum partici-
pes, qui diuino ac ſpiritali nutrimento digni ſumus habiti: ANNON HABEMVS Ibidem. 9.
poteſtatem comedendi & bibendi, dicit Apoſtolus, & mulieres circunducendi? Sed
voluptatibus, ſcilicet, imperantes, arcemus cupiditates. Videte ergo ne hæc noſtra Ibidem. 8.
poteſtas offenſionem afferat imbecillis. Non oportet ergo nos veluti prodigè &
profuſè viuentes, quẽadmodum eſt in Euangelio ſimilitudo filii diuitis, abuti do- Luc. 15.
F nis patris, ſed eis vti, vt qui ipſis conſtanter imperemus. Vt in cibos enim regnum
& dominatum obtineamus, non vt eis ſeruiamus ordinati fuimus. Res eſt ergo præ
clara & maximè expetenda, id quod verum eſt ſuſpicientes, ſupernum alimentum
perſequi, & eius quod verè eſt inexplebili ſpectaculo impleri, firma, ſtabili, & pura

voluptate fruentes. Hanc enim charitatem oportere nos ſuſcipere oſtendit cibus Chriſti.Eſt autem valde à ratione alienũ & inutile, & nequaquam humanum, pecudum more pinguefactum,morti nutriri:deorſum in terram reſpicientes, & è terra ſemper in menſas procumbentes,lautam ac delicatam vitam perſequentes,id quod bonum eſt,hic vtique in vita quæ non eſt futura infodientes,ſoli cibi deuorationi blandientes,propter quam in maiori pretio ſint coqui quàm agricolæ. Non enim ferculorum circumlationem tollimus, ſed conſuetudinis prolapſionem, tanquam calamitatem,ſuſpectam habemus. Quocirca vitandus eſt luxus pauca quædam & quæ ſunt neceſſaria ſumentibus:& ſiquis nos inuitat infidelium, & accedere ſtatuamus:Bonum eſt enim cum inſolentibus hominibus non verſari: quidquid apponitur iubet nos comedere,nihil interrogantes propter conſcientiam. Similiter autem iuſſit nos ea quæ ſunt in macello citra vllum ſcrupulum vllamúe curioſam indagationem emere. Non eſt ergo omnino à variis cibis abſtinendum:ſed in eis non eſt ſtudium ponendum.Ea autem quæ apponuntur ſumenda ſunt, vt decet Chriſtianum, eum quidem qui nos inuitauit honorantes; innoxia & quæ ſatietatem non afferat ſermonis & congreſſionis ſocietate: ſumptuoſas quæ inferuntur dapes indifferentes eſſe exiſtimantes,obſonia deſpicientes,vt quæ non ſint paulopoſt. QVI COMEDIT, eum qui non comedit non ſpernat.Qui autem non comedit,cum qui comedit non iudicet.Cum autem parum fuerit progreſſus, præcepti quoque cauſam exponet. QVI COMEDIT, inquiens, Domino comedit,& Deo agit gratias.Et qui non comedit,Domino non comedit,& Deo agit gratias. Vt ſit iuſtum nutrimentum gratiarum actio. Porrò autem qui ſemper agit gratias, is in voluptatibus non verſatur.Quòd ſi etiam propter virtutem conuiuas aliquot inuitemus,eo magis à lautis & delicatis his cibis abſtinẽdum eſt,euidens virtutis exemplar nos ipſos exhibentes,ſicut ipſi Chriſtum exemplar habuimus. SI QVID, enim eiuſmodi ciborum fratrem offendit,non comedam,inquit, in æternum,ne fratrem meum offendam.Exigua continentia hominem lucrifacio. AN NON habemus poteſtatem comedendi & bibendi? ET VERITATEM cognouimus, inquit, quòd nihil eſt ſimulachrum in mundo, ſed ſolus reuera & vnus noſter Deus, ex quo omnia,& vnus Dominus Ieſus. Sed tua, inquit, cognitione perit frater imbecillus, propter quem Chriſtus mortuus eſt.Qui autem imbecillorum fratrum conſcientiam verberant,in Chriſtum peccant. Hac quidem certè ratione Apoſtolus de nobis cautionem adhibens,cœnas diſcernit: NON COMMISCERI iubens, ſi quis frater inueniatur qui dicitur eſſe fornicator, vel adulter, vel idololatra, cum eo nec comedere quidem,vel ſermonem,vel obſonium,quod illinc procedit inquinamentum habens ſuſpectum,quemadmodum etiam menſas dæmoniorum. Bonum ergo eſſe nec carnem comedere,nec vinum bibere & ipſe fatetur, & Pythagorici. Hoc enim eſt potius feræ,& quæ ex eis aſcendit,exhalatio,cum ſit craſſior & turbidior,offundit animæ tenebras.Quòd ſi quis ea quoque ſumat,non peccat,modo ea moderatè ac temperatè ſumat,non eis nimium deditus,neque ab eis dependens,neque obſonia deuorans ac deglutiens. Ei enim vox perſonabit, dicens: NE CIBI gratia diſſolue opus Dei. Eſt enim inſipientis ea quæ publicis epulis apponuntur valde mirari ac ſtupere,poſtquam quæ ex verbo percipiuntur delitias ſenſeris, multo eſt autem inſipientius viſum,ſeruire pulmentis,adeò vt eorum,vt ita dicam,intemperantia vnà cum eis feratur à miniſtris.Quomodo autem non eſt inutile è ſedibus ſurgere,propemodum faciem in ollas iniicientes,è ſedibus tãquam è nido proſpicientes:vt quod vulgo dicitur, vaporem errantem excipiant per reſpirationem? Quomodo autem non eſt à ratione alienum manus condimẽtis immiſcere,vel perpetuò ad obſenium extendere,non guſtantium ritu ſed rapientium ſe immoderatè & indecorè implentes?Licet enim videre eos qui ſunt eiuſmodi, ſuibus vel canibus propter voracitatem aſſimilari,potiuſquam hominibus: qui adeò feſtinant vt ſaturentur,vt ambæ maxillæ ſimul inflentur,elatis vaſis quæ ſunt in facie: quinetiam ſudorem præterea diffundi, dum propter inſatiabilitatem arctè comprimuntur, & propter

Marginalia: A; 1.Corin. 10. B; Rom. 14.; C; 1.Corin. 8.; Ibidem. 19.; Ibidem. 8.; D; Ibidem. 5.; E; Rom. 14.; F

A propter intemperantiam anhelant, feſtinatione indecora & ab honeſta conſuetudi ne aliena, intruſo in ventrem nutrimento, & tanquam ad viaticum, non ad digeſtio nem, edulia reponunt. Atque cum ſemper malum ſit immoderatio, ea in nutrimen tis maximè reprobatur. Ingluuies itaque, quæ græcè ὀψοφαγία dicitur, nihil eſt aliud quàm in obſonii vſu immoderatio. Dicitur etiam λαιμαργία, quæ quidem eſt circa guttur inſania, & γαστριμαργία, quæ eſt in alimento intemperantia, & vt ipſum nomen indicat, in ventrem inſania. Inſanus enim Græcè μάργος dicitur. Eos ita que qui in epulis iniuriam facere meditabantur Apoſtolus increpans, dicit: VNVSQVISQVE enim propriam cœnam præcipit in comedendo, & alius quidem eſurit; 1. Corin. 11.

B alius verò eſt ebrius. An non domos habetis ad comedendum & bibendum? aut Dei eccleſiam contemnitis, & pudore afficitis eos qui non habent? Apud eos autem qui habēt, inſatiabiles qui citra vllum pudorem comedunt, ſeipſos dedecore afficiunt. Ambo autem male faciunt, hi quidem qui eos qui non habebant grauarunt: illi verò qui ſuam intemperantiam apud eos qui habent aperuerunt. Neceſſariò ergo aduerſus eos qui pudorem exuerunt & inſatiabiles, quibus nihil ſufficit, cœnis impudentius vtentes, ſecundò rurſus Apoſtolus in vocem erupit indignantem: QVAMOBREM FRATRES mei conuenientes ad comedendum, alter alterum expectate. Si quis autem eſurit, domi comedat, ne in iudicium conueniatis. Ab omni ergo ſeruili & illiberali actione & intemperantia abſtinendum eſt, quæ apponuntur honeſtè Ibidem.

C tangendo, & manum, & lectum, & barbam ſeruando impollutam, faciei decorem immobilem & non ſe huc & illuc verſantem cuſtodiendo, nec inter comedendum ſe indecorè gerendo; ſed manum quidem ordinatè certis interuallis adhibitis porrigendo. Eſt etiam cauendum ne inter comedendum loquaris. Fit enim vox indecora, & non ſatis expreſſa ac ſignificans, vt quæ plenis maxillis in anguſtum coërcetur: & lingua quæ nutrimento premitur, à naturali operatione præpedita, oppreſſam edit prolationem. Sed nec ſimul edere & bibere conuenit: eſt enim maximæ intemperantiæ tempora confundere, quorum vſus non ſimul conueniunt. ET SIVE comeditis, inquit, ſiue bibitis, omnia in gloriam Dei facite, veram frugalitatem ac tenuitatem tanquam ſcopum proponentes. Quam mihi Dominus quoque videtur 1. Corinth. 10. Iohan. vlt.

D ſignificaſſe, cum panes benedixit & aſſos piſces, cum quibus ſuos Diſcipulos conui uio excepit, cibi non nimis exquiſiti pulchrum exemplar inducēs. Ille itaque piſcis, Matth. 17. quem quum iuſſiſſet Dominus Petrus cepit, ipſe quoque facile, diuinitus donatum, frugaleque ac moderatum alimentum ſignificat. Per eos autem qui ex aqua aſcendunt ad eſcam iuſtitiæ, monet auferre luxuriam & auaritiam, tanquam piſcis numiſma: vt ſeparet vanam gloriā, & dato ſtatere publicanis, redditis Cæſari quæ ſunt Cæſaris, Deo ſeruet quæ Dei ſunt. Habet autem ſtater alias quoque ſolutiones quæ minimè ignorantur. Sed ea tractare non eſt huius temporis, ſufficit autem admonitio, ea nobis ad præſens inſtitutum vtentibus, cum à Verbi [b] floribus minimè diſcrepet. Quod quidem iam ſæpe fecimus, ad eam de qua agitur quæſtionē fon

E tem longè vtiliſſimū attrahentes, vt irrigentur quæ à Verbo plantantur. Etſi enim 1. Corin. 10. omnium mihi licet eſſe particeps, non omnia tamē expediunt. Cito enim adducuntur vt ea faciant quæ non licet, qui faciunt omnia quæ licet. Quemadmodum autem non aduenit iuſtitia per auaritiam & plura habendi cupiditatem: neque tempe rantia per intemperantiam: ita nec victus Chriſtiani ratio lautitiis paratur & deliciis. A cibis enim titillantibus & ad venerem incitantibus procul eſt menſa veritatis. Et ſi enim maximè propter homines omnia facta ſunt; non tamen omnibus vti bonum eſt: ſed neque ſemper. Nam tempus, occaſio, modus, & ad aliquid relatio, non paruum ei qui inſtituitur momentum afferunt ad id, quod ſibi eſt vtile. Atque hoc quidem aptum eſt & magnam vim habet ad abolendam vitam quæ eſt ven-

F tri dedita, ad quam quidem diuitiæ incitant, non eæ quæ ſunt acribus oculis, ſed nimiæ quæ circa gulæ inſaniam cæcutiunt copiæ. Nemo autem ad res neceſſarias pauper eſt, neque homo vnquam deſpicitur. Qui enim & pennata & natatilia, & vt ſemel dicam, à ratione aliena nutrit animantia, vnus eſt Deus, eis autem nihil deeſt, Diuitiæ πλοῦτος Plutus autē cæcus fingitur. Matth. 6.

etſi nullam de victu curam gerant. Nos autem eis ſumus eò præſtantiores, quòd & A
Domini: & Deo eò familiariores, quòd & temperantiores. Facti autem ſumus
non vt comedamus & bibamus, ſed facti ſumus vt eſſemus ad Dei agnitionem: IV-
Prouerb. 13. STVS enim inquit, comedens, impletur animo. Ventres autem impiorum egeni,
vt qui nunquam ceſſaturas cupedias appetant. Magnificentia autem non ad ſolum
vſum, ſed etiam ad ſocialem communicationem apta eſt. Quocirca ii cibi cauendi
ſunt, qui non eſurientes nos cogunt comedere, appetitiones noſtras veluti quibu-
ſdam præſtigiis fallentes. An non eſt enim vel in moderata frugalitate multiplex ci-
borum varietas? bulbi, oliuæ, aliquot olera, lac, caſeus, fructus, & quæcũque abſque
iure coquuntur, & ſi aſſa carne vel elixa opus fuerit, ea eſt quoque impertienda: B
Luc. 24. HABETIS hic aliquid eſculentum? dixit Dominus Diſcipulis poſt reſurrectioné.
Illi verò vt qui frugalitatem exercere ab eo didicerant, ei aſſi piſcis partem dede-
runt: ET CVM coram eis comediſſet, dixit eis, inquit Lucas, quæcunque dixit.
Adhæc autem ne bellariorum quidem, nempe fauorum, expertes eſſe oportet eos
qui rationi conuenienter cœnant. Ex cibis enim ii ſunt aptiſſimi, quibus ex ſe vti li
cet abſque igne, quoniam ſunt paratiores, ſecundi autem qui ſunt frugaliores ac
viliores, vt antè diximus. Iis autem qui ad luxum menſarum propenſi ſunt, & ſuos
ſibi morbos enutriunt, præeſt dæmon helluo maximus, quem ego non verebor ap-
Græcè eſt allu- pellare Ventri dæmonem, dæmonum omnium peſſimum & pernicioſiſſimum. Is
ſio in δαίμονα autem eſt re vera ſimilis ei qui dicitur Ventriloquus. Melius eſt autem eſſe felicem C
& εὐδαίμονα quàm habere cohabitantem dæmonem. In vſu autem virtutis eſſe cenſetur felici-
Matth 3. tas. Matthæus itaque Apoſtolus ſeminibus baccis & oleribus abſque carnibus vte-
batur. Ioannes autem continentiam vlterius extendens, locuſtas & mel agreſte co
medebat. Porrò autem Petrus quoque abſtinebat à ſuibus. Sed ei perſuaſit quæ in
Actuum. 10. eum cæcidit extaſis: vt in Actibus Apoſtolorum ſcriptum eſt: ET VIDET cœlum
apertum, & vas quoddam quatuor initiis alligatum ſuper terram, omnes quadrupe
des, & ſerpentes terræ, & volucres cœli in ipſo. Et vox ad ipſum facta eſt: Surge, &
occide, & comede. Petrus autem dixit: Nequaquam Domine, quoniam omne com
mune & immundum nunquam comedi. Et vox rurſus ad eum ſecundò facta eſt:
Quæ Deus mundauit ne communia dixeris. Ergo nobis quoque vſus eſt indiffe- D
rens: NON enim quæ intrant in os coinquinant hominem, ſed in intemperantia
Geneſ. 1. & 9. inanis exercitatio. Deus enim qui finxit hominem: OMNIA vobis, inquit, erunt
in cibum: OLERA autem cum charitate meliora quàm vitulus cum fraude. Hoc
nobis rectè in memoriam reuocat id quod ante dictum eſt, quòd non ſunt olera cha
ritas, ſed ſecundæ ſunt cœnæ cum charitate, in quibus bona quidem eſt media con-
ſtitutio, in omnibus quidem, ſed vel maximè in apparatu conuiuii. Nam ſunt extre-
ma quidem periculoſa: media autem bona ſunt, medium eſt autem quidquid non
eget rebus neceſſariis. Quæ ſunt enim ſecundum naturam appetitiones circunſcri-
buntur ſufficientia. Porrò autem Iudæis per Legem ſummo conſilio annuntiatur
frugalitas. Innumerabilium quippe rerum vſum per Moſen abſtulit Pædagogus, E
cauſas illis adiungens, occultas quidem, quæ erant ſpiritales: apertas autem, quæ car
nales, quibus etiam crediderunt: iis quidem, quòd vngulam non habeant bifidam:
illis verò, quòd cibum non ruminent: aliis verò, quòd ex aquatilibus ſola ſquammas
Leuit. 11. non habeant, adeò vt eis omnino pauca reſtarent apta ad alimentum. Quæ autem
permiſit tangere, eorum rurſus prohibuit morticinia, & quæ ſimulachris immola
ta, & quæ ſuffocata fuerant. nanque ne hæc quidem licet tractare. Quoniam enim
fieri non poteſt, vt qui iucundis vtitur, ab eis ſuſcipiendis abſtineat: ei contrariam
vitæ rationem oppoſuit, donec qui ex more proficiſcitur ad voluptatem ac delecta
tionem impetum diſſolueret. Hominibus autem ſæpenumero quidem damnum &
moleſtiam procreauit voluptas. Graues autem affectiones, & obliuionem, & inſi-
pientiam in anima parit nimia alimenti copia. Iam verò dicũt etiam puerorum cor- F
pora rectè creſcere in longitudinem, ſi deſit nutrimentum. neque enim prohibetur
ſpiritus recurrens ad incremẽtum, cum commodam curſus reſpirationem multum
nutrimentum

A nutrimentum obſepiat. Vnde luxurioſam delitiiſque affluentem vitam, qui ſectatus
eſt veritatem Philoſophorum Plato ſcintillam Hebraicè veritatis ſuſcitans: MIHI
autem, inquit, cum veniſſem, quæ illic beata vita dicitur, Italicis & Siracuſanis men
ſis plena, nullo modo placuit. Bis die ſaturum viuere, & noctu nunquam ſolum dor
mire, & quæcunque ſtudia hanc vitam conſequuntur. Ex his enim nullus homo ex
iis qui ſunt ſub cœlo poteſt eſſe prudens, qui hæc à iuuentute exercet, nec ſic admi-
rabilis natura ſuperabitur. Neque enim Plato de Dauide non audierat, qui in ſua ci
uitate in medio tabernaculo ſanctam arcam collocans, facta omnibus qui eius di- 1.Para.16.
tioni parebant lætitia, coram Domino diſtribuit omnibus Iſraëlis copiis, à viro vſ-
B que ad mulierem, vnicuique tortam panis, & ſubcineritium panem, & laganum ex
ſartagine. Hoc eſt ſufficiens nutrimentum & Iſraëliticum: Gentile autem quod eſt
ſuperuacaneum. Qui autem eo vtitur, nunquam vt ſit ſapiens laborauerit, vt qui
mentem in ventre infoderit, admodum ſimilis piſci qui græcè ὄνος hoc eſt, aſinus
dicitur: quem quidem dicit Ariſtoteles ſolum ex aliis animalibus habere cor in ven-
tre. Hunc Epicharmus Comicus vocat ἐκσταπελόγαστρον hoc eſt, qui à communi
ventris conſuetudine diſcedit. Tales ſunt ii homines, qui in ventrem crediderunt:
QVORVM Deus venter eſt, & gloria in ignominia ipſorum, qui ea quæ ſunt terre- Philippen.3.
na cogitant. Eis non bona prædixit Apoſtolus, dicens: QVORVM finis eſt
interitus.

C

Quomodo in potu ſe gerere oporteat. Cap. II.

VINO autem modico vtere, aquam bibenti Timotheo, propter ſto- 1.Timoth.5.
machum tuum, dicit Apoſtolus, pulchrè admodum egrotanti &
languenti corpori conueniens, quod ipſum confirmet ac corrobo
ret auxilium adhibens: modicum autem id decernens, ne eum la-
teret, hoc auxilium propter multitudinem alia egere curatione.
Naturalis itaque & ſobrius potus ſitientibus neceſſarius, eſt aqua.
Eam ex prærupta petra manantem, veteribus Hebræis vnicum ac ſimplicem tem- Exod.18.
perantiæ potum ſuppeditauit Dominus. Oportebat autem eos vtpote errantes eſſe
D maximè ſobrios. Poſtea ſancta vitis botrum germinauit Propheticum. Hoc ſi- Nume.20.
gnum eſt iis qui ad quietem ex errore inſtituti ſunt magnus botrus, nempe Verbũ
pro nobis expreſſum, cum ſanguis vuæ, Verbum ſcilicet, aqua temperari voluerit.
Sic etiam ſanguis eius ſalute temperatur. Duplex eſt autem ſanguis Domini.
Alter enim eſt carnalis, quo redempti ſumus ab interitu. Alter verò ſpiritalis, quo
ſcilicet vncti ſumus. Et hoc eſt, bibere Ieſu ſanguinem, eſſe participem incorru-
ptionis Domini. Verbi autem virtus eſt ſpiritus, quemadmodum ſanguis carnis.
Commoderata itaque proportione & conuenientia, vinum quidem aquæ, homini
verò ſpiritus admiſcetur. Ac temperatum quidem vinum ad fidem conuiuio exci-
pit: Spiritus autem deducit ad incorruptionem. Amborum autem temperatura, po
E tus ſcilicet & verbi, dicitur Euchariſtia, quæ & laudatur & bona eſt gratia, cuius
qui per fidem ſunt participes, ſanctificãtur & corpore & anima: cum diuinum tem
peramentum, hominẽ ſcilicet, diuina voluntas Spiritu & Verbo myſticè contem-
perauerit. Etenim verè quidẽ ſpiritus animæ quæ ab ipſo fertur coniungitur & fa-
miliaris efficitur. Caro autem Verbo, propter quam Verbum caro factum eſt.
Eos itaque laudo & admiror qui vitam auſteram delegerunt, & moderatæ vitæ me
dicamentum aquam appetunt: vinum autem, tanquam ignis minas, quàm longiſſi-
mè fugiunt. Placet ergo vt pueri & puellæ ab hoc medicamento plurimum abſti-
neant. Non enim feruenti ætati, quod eſt omnium humidorum calidiſſimum, vi-
num infundere conuenit, perinde ac ſi quis ignem in ignem deriuet, ex quo agre-
F ſtes immaneſque appetitiones, ardẽteſque cupiditates, & mores ignei incẽduntur,
excalefacti autem intus adoleſcentes euadunt propenſi ad libidines, adeò vt præui-
ſum eorum damnum per corpus comprobetur, celerius quàm oportuit maturatis
membris cupiditatis. Vino itaque efferueſcente luxuriant ac intumeſcunt vbera

& pudenda fornicationis imaginem iam prænuntiantia,& corpus cogit vulnus a- A
nimæ inflammari,& pulſus impudentes anxiam ſuperuacaneam perſequuntur dili-
gentiam,temperantiam ac moderationem ad iniquitatem prouocantes. Hinc au-
tem fit,vt muſtum iuuentutis fines pudoris tranſiliat. Oportet autem quàm ma-
ximè fieri poteſt iuuenum appetitiones conari extinguere, minarum quidem bac-
chicum fomitem auferentes,feruori autem contrarium medicamentum infunden
tes,quod etiam ardentem animam cohibebit,& membra intumeſcentia retinebit,
& quæ iam agitatur cupiditatis incitamentum ſopiet. Qui autem ſunt in ipſo
flore ac vigore ætatis,cum interdiu quidem prandium ſumpſerint quibus conue-
nit prandium,pane ſolo guſtato à potu omnino abſtineant,vt ebibatur eorum ſu- B
perflua humiditas,aridorum eſu veluti quadam ſpõgia exhauſta. Aſſiduè enim ſpue
re,& emungi,& ad excernendum properare,ſunt ſignum intemperantiæ ex immo
derata exhibitione humidorum, quæ plus quàm par ſit in corpus infunduntur.
Quòd ſi etiam ſitis acceſſerit,curetur aqua non multa hæc affectio. Neque enim
aqua nimium profusè impleri conuenit,ne obruatur nutrimentum. Comminua-
tur autem ad faciendam concoctionem,dum cibi quidem aſſurgunt in molem, pau
ca ſunt autem quæ ad excretionem procedant. Quanquam etiam alioqui conuenit
diuinis cogitationibus vino minimè grauari. Perpauca nam cogit, ſicut ait Comi-
cus,merum comprehendere,tantum abeſt vt temperantem eum poſſit efficere.
Veſpere autem tempore cœnæ vino vtendum eſt. Quoniam enim paulò magis ſo- C
briis ac ſeriis lectionibus non amplius operam damus,tunc fit frigidius quod ambit
interdiu,vt introductitio calore fouẽdus ſit tepor innatus qui deficit. Sed hic quo-
que vino eſt exiguo vtendum.neque enim vſque ad contumeliæ crateras acceden-
dum eſt. Iis autem qui iam ſunt prouectioris ætatis hilarius potu vti permittendum
eſt,ętatis refrigerationem,quæ tempore quodammodo emarceſcit,vitis medicamẽ
to citra noxam ſuſcitantes. Neque enim ſeniorum appetitiones circa ebrietatis nau
fragia amplius magna ex parte fluctuant. Ratione enim ac tempore,veluti quibuſ-
dam anchoris,in portu fundati,cupiditatum tempeſtatem,quæ ex ebrietate excita
tur,ferunt facilius. Quibus etiam in conuiuiis licet aliquid vrbanè dicere ac lepide.
Cæterum iis quoque ſit potationis eò vſque terminus,dum & illabefactatã ratio- D
nem,& ſuo officio fungentem memoriam,corpuſque vino immotum & inconcuſ
ſum conſeruent. ἀκροθώρακα hoc eſt, qui ſuum pectus vino inſigniter armauit,vo-
cant qui ſunt eorum periti. Melius eſt ergo ne labaris,antea deſinere. Artorius au-
tem quidam in libro de Longa vita,ſic enim commemini,exiſtimat oportere eò vſ-
que potum ſolummodo præberi donec cibi humectentur, vt nobis vitam paremus
longiorem. Conuenit ergo vt vinum alii quidem loco medicinæ propter ſolam
ſanitatem adhibeant:alii verò vt ſe relaxent & exhilarent. Vinum enim primum
quidem facit eum,qui plus quàm antè bibit,ipſum eſſe ſibiipſi æquum & clementẽ,
& conuiuis ſuauem,& famulis mitiorem, & amicis iucundiorem: contumelia au-
tem affectum par pari refert. Cum enim ſit calidum, & habet ſuaues ſuccos modera E
tè temperatos,turpia quidem excrementa liquefacit caliditate:acres autẽ & malos
ſuccos bono odore contemperat. Illud ergo bene dictum eſt: EXVLTATIO ani-
mæ & cordis,vinum creatum eſt ab initio, ſi quantum ſatis eſt bibatur. Optimum
Pſal. 103.
Eccleſi. 13.
eſt autem aqua plurima vinum miſcere, & non ipſum tanquam aquam requirere,
hebeſque & obtuſum reddere ad temulentiam: neque tanquam aquam infundere
propter vinoſitatem. Sunt enim ambo Dei opera,& ea ratione conducit ad ſanita-
tem vtriuſque mixtura,aquæ ſcilicet & vini:quoniam ex eo quod eſt neceſſarium
& eo quod eſt vtile vita conſiſtit. Ei itaque quod eſt neceſſarium,nempe aquæ plu-
rimæ,ex vtili etiam aliquid immiſcendum eſt. Vino autem immodico lingua qui-
dem pręeditur:labra verò ſoluuntur: oculi autem detorquentur ac diuertuntur, F
cum præ humiditatis multitudine viſus tanquam in piſcina natitet,& mentiri co-
acti exiſtimant quidem omnia in orbem circumagi, numerare autem non poſſunt
quæ procul ſunt tanquam ſint vnica. ATQVI duos Soles videre mi videor, ebrius
dicebat

A dicebat Thebanus ſenex. Motus enim viſus à vini caliditate ſæpius eius quod vnum eſt multiplicem apprehendit ſubſtantiam. nihil autem differt an viſum moueat, an id quod videtur. Idem enim viſui ex vtriſque accidit, qui propter fluctuationem nõ poteſt ſubiectum perfectè comprehendere. Iam vero greſſus tanquam fluctu impellente ſubſidunt, nec poſſunt locum tenere, ructuſque ac ſingultus, vomituſque & deſipientiæ pro ludo & delectamento ſubeunt. Quiſquis enim eſt temulentus, vt dicit tragœdia.

Eum ira uincit: caret ſapientia.
Soletque lingua cum permulta fuderit,
Inuitus audire quæ uolens dixit malè.

B Atque ante tragœdiam quidem clamauit Sapientia. Vinum quod bibitur multum, in irritatione, & omni lapſu replet. Quo circa plurimi quidem dicunt oportere in conuiuio ſe relaxare, & quæ ſunt ſeria in auroram differre. Ego autem tunc maximè cenſeo rationem eſſe in conuiuium vnà introducendam, quę inſtar Pædagogi corrigat temulentiam: ne nobis imprudentibus cõuiuium dilabatur ad ebrietatem. Quemadmodum enim nemo qui ſapit, æquum cenſuerit claudere oculos, priuſquã eat dormitum: ita nec rationem abeſſe à conuiuio quis rectè voluerit, neque ante res gerendas eam præſopire rectè inſtituerit. Sed neque poterit vnquam ratio à ſuo munere deſiſtere, nec ſi dormiamus quidem. Ea enim ad ſomnum eſt inuitanda. Perfecta enim ſapientia, quę eſt diuinarum & humanarum rerum ſcientia, quæ Prouerb. 2. Eccleſi. 19. & 31

C vniuerſa complectitur ac continet, quatenus gregis hominum curam gerit, ars vitę efficitur, & ea ratione quãdiu viuimus ſimul adeſt perpetuò, proprium ſemper munus, nempe bonam vitam, obiens. Miſeri autem qui è conuiuio temperantiam exigunt, quæ in compotationibus verſatur intemperantiam vitam eſſe beatam exiſtimant. Quorum vita quidem nihil eſt aliud quàm comeſſatio; crapula, balnea, temetum, matulæ otium, potus. Videre ergo licet aliquos eorum ſemimortuos, ceſpitantes, in collis coronas habentes: non ſecus ac amphoras inter ſe inuicem merum fundẽtes ſub nomine beneuolentiæ: alios autem plenos crapula, ſordidatos, in vultu pallentes, & liuidos, & heſternæ temulentiæ adhuc aliam infundentes temulentiam. Bonum, bonum eſt, ò amici, vt cum hanc imaginem ſimul ridiculam & miſe-

D rabilem quàm longiſſimè ab ea didicerimus, nos ipſos ad id quod eſt melius componamus & effingamus, timentes ne forte nos quoque aliis ſimile ſpectaculum fiamus, & ridiculi euadamus. Lepidè profectò dictum eſt: Fornacem quidem inter tingendum probare ferri aciem; vinum autem cor ſuperborum. Et eſt quidem ebrietas, vſus vini vehementior. Debacchatio verò, quæ Græcè eſt παροινία quod ex huius vſu præter decorum loquendo, ſuſcipitur dedecus. Crapula autem quæ propter ebrietatem accipitur moleſtia & faſtidium, quæ κραιπάλη Græcè dicta eſt, eò quòd caput vibret & exagitet. Hanc vitam, ſi quidem vita eſt appellanda, quæ eſt ignaua & otioſa, libidini & voluptati dedita, temulentiam admirans & ſuſpiciens, diuina deſpiciens Sapientia, præcipit ſuis filiis. NE SIS VINI potor, nec ſtipem exten Prouerb. 23. Eccleſi. 19.

E das ad emptiones carnium. Omnis enim ebrioſus & fornicator mendicabit, & induetur laceris & pannoſis omnis ſomnolentus. Somnolentus enim eſt quiſquis ad ſapientiam non vigilat, ſed ab ebrietate in ſomnum demergitur. Et laceris, inquit, induetur debacchator, & per ebrietatem pudore afficietur propter eos qui aſpiciunt. Peccatoris enim foramina ſunt ea, quæ ex veſte carnali ſunt lacerata, perforata libidinibus, per quæ dedecus intra animam cernitur, nempe peccatum, propter quod non facile ſeruabitur veſtis, quæ vndicunque diuulſa eſt & dilaniata, multis marceſcens cupiditatibus, à ſalute ſeparata ac diſciſſa. Et ea ratione ad monendum aptiſſimè ſubiungit. CVI VAE, cui tumultus, cui iudicia, cui iniucundæ lo-

F quelæ, cui contritiones ſuperuacuæ? Videte vinoſum totum dilaceratum, qui ipſam quidem rationem deſpicit, ſeipſum autem tradidit & permiſit ebrietati, & quot & quanta ei Scriptura minata eſt. Minis autem rurſus ſubiungit: CVIVS ſunt liuidi oculi, annon eorum qui in vinis tempus conſumunt? annon eorum qui inue- Ibidem. 23.

ſtigant vbi fiant potationes?Hîc quidem eum qui potu nimio delectatur vel iam ra A
tioni mortuum eſſe oſtẽdit per liuentes oculos, quod eſt ſignum mortuis, eam quæ
eſt in Domino mortem ei annuncians.Obliuio enim eorum, quæ ad veram vitam
pertinent,vergit ad interitum.Iure ergo Pædagogus vehementiſſimè prohibet,no
Prouerb. 23. ſtræ ſalutis curam gerens. NE BIBITE,inquit,vinum propter ebrietatem.Quam-
Eſa. 28. obrem,rogabis.Quoniam inquit, os tuum tunc loquetur peruerſa.Iaces autem tan
quam in corde maris,& tanquam gubernator in multis fluctibus.Ex hoc loco etiam
adiuta dicit Poëtica.

Vinum hominum ueniens,uelut ignis corda furore
Pellit,ceu Libyci fluctuat unda maris, B
Quam Notus aut Boreas agitant. Et rurſus.
Arcanaque cuncta
Vinum errans aperit, tumulentis noxia, uinum.
Vinum quod mentes fallit. Et quæ ſequuntur.Videtis naufragii periculum.Cor
quidem multo potu obruitur.vini autem temulentiæ maris minis comparauit, in
qua corpus tanquam nauis demerſum,turpitudinis profundum ſubiit ac dedecoris,
decumanis vini fluctibus obrutum.Gubernator autem, mens ſcilicet humana, ſu-
pereminentis ebrietatis fluctu circumagitur:& in mari verſans caligat, & propter
procellæ tenebras à portu veritatis aberrat,donec in ſaxa mari latentia irruens,ſe-
ipſum in voluptates impactum perdiderit. Meritò ergo Apoſtolus quoque præci- C
Ephe. 5. pit: NE INEBRIEMINI vino,in quo eſt multa luxuria.Luxuria autem Græcè eſt
Alluſio eſt in ἄσωτος et ἄσωστος. ἀσωτία non poſſe ſeruari ebrietatem,per ἀσωτίαν ſignificans. Nam & ſi aquam
vinum in nuptiis fecerit,non tamen permiſit inebriari: quod erat autem aqueum
Ioan. 2. ſenſus legis viuificauit,operatorem ſcilicet ex Adam,cum vniuerſum mundum re
pleuit ſanguine,& potum vitis veritatis,temperamentum Veteris Legis & Verbi
noui,ad præſtituti temporis complementum,pietati ac Dei cultui præbuit.Myſti-
cum ergo ſignum ſancti ſanguinis vinum Scriptura nominauit. Temulentiæ au-
Prouerb. 20. tem incommoda reprehendens. INTEMPERANS inquit, res eſt vinum, & iniu-
rioſa res ebrietas. Placet ergo rectæ rationi,hyeme quidem propter rigorem eo-
vſque bibere dum non rigeas,iis qui ſunt ad rigorem procliues:alio autem tempo- D
re propter medelam inteſtinorum. Quemadmodum enim cibo,vt non eſurias, ita
etiam potu ne ſitias,vtendum eſt,diligenter cauendo ne labamur.Res eſt enim ad-
modum lubrica & periculoſa vini ingreſſus.Ita autem fuerit anima noſtra pura ſic-
ca,& luminoſa.Ipſa autem ſicca anima eſt ſapientiſſima & optima,ea autem ratio-
ne etiam contemplatiua,nec ex iis quæ ex vino aſcendunt exhalationibus madefa-
cta,inſtar nubis in molem corpoream coacta eſt.Nõ eſt ergo vinum Chium magna
cura requirendum,ſi abſit:nec Arethuſium,ſi non adſit.Sitis enim eſt alicuius indi
gentiæ affectio,& ad eam explendam quærit conueniens auxilium non autem vi-
num ardens ac fumoſum.Langueſcentis autem & imbecillæ propter intemperan-
tiam appetitionis ſunt tranſmarinæ vini importationes, deſipiente in deſideriis a- E
nimo vel ante ebrietatem.Nã & Thaſium odoriferum,& bene ſpirans Leſbium,et
quoddam ſuaue Creticum,& dulce Syracuſium, & Mendeſium quoddam Aegy-
ptiacum,& inſulare Naxium,& aliquod aliud flagrans ex Italia. Multa quidẽ hæc
nomina. Moderato conuiuæ vinum vnum, quod ex vnius Dei agricultura pro-
uenit.Quid enim,annon vinum in ſua patria natum cuique ſufficit ad ſuam explen
plendam cupiditatem?Niſi forte etiam aquam ſunt importaturi, quemadmodum
Hoc de Regibus Perſarũ ſcribit Herodotus & multi alii. ſtulti Reges.Choaſpes qui ſic dicitur,eſt fluuius Indiæ,cuius eſt ad potum optima
aqua Choaſpia. Quemadmodum autem vinum vinoſos,ita quæ inuehitur aqua
diuites miſeros efficit in delitiis.Et hîc Spiritus ſanctus per Amos elocutus: QVI BI
Amos. 6. BVNT vinum percolatum,& ſuper lectum,inquit,ſedent eburneum: & quæcun- F
Ibidem. 7. que ea conſequuntur,probri loco ſubiunxit.Decoris autẽ cura eſt maximè gerenda,
cuius etiam Mineruam,quæcunque ea fuerit,curã gerentem dicit fabula tibiarum
abieciſſe delectationem,propterea quòd id eſſet aſpectu indecorũ: vtpote vt vultu
ſtabili

A ſtabili nec ſe huc & illuc flectente bibamus,non nimis auidè attrahentes, nec antequam biberimus,oculos indecorè ſe gerere cogentes,præ intemperantia inconuenienter haurientes, vt mentum nō conſpergamus, nec veſtem madefaciamus,dum potus ſimul totus infunditur,faciem noſtram phialis proluentes atque adeo prope modum obruentes. Etenim ſuſurrus dum potus magno impetu fertur,& plurimo ſpiritu attrahitur,perinde ac ſi in vas fictile infundatur, guttur autem reſonat propter rapidam ingurgitationem,turpe eſt & indecorum intemperantiæ ſpectaculū. Accedit his quod ei quoque eſt damnoſum qui illo vtitur potus ſtudium. Ne ad id quod tibi damnum affert, ò amice, feſtinaueris.A te non rapitur potus, tibi datus eſt,& te expectat,ne diſrumpi feſtinaueris, ingenti hiatu attrahens. Impletur tua
B ſitis,& ſi tardius biberis,honeſtè ac decorè te gerens,dum potus vt decet, per partes diuiditur.Non enim tempore aufertur,quod præripitur ab intemperantia; IN VINO, inquit,ne te virum fortem præbeas.Multos enim vinum reddidit inutiles. Eccleſi. 31.
Ebrietate autem maximè vtuntur Scythæ,Celtæ,Iberi,& Thraces, quæ vniuerſæ Eſa. 5.
ſunt bellicoſæ gentes: pulchrumque ac beatum vitæ ſtudium ſe exercere putant. Nos autem qui ſumus genus pacificum,ad vſum non ad petulantiam & contumeliam cōuiuantes,ſobriis hauſtibus amicitiæ ergò bibimus,vt verò & cōuenienti nomine appellentur pocula amicitiæ.Quomodo Dominum bibiſſe exiſtimatis, quando propter nos homo factus eſt?adeóne impudenter vt nos?annon honeſtè ac temperatè,annon conſideratè?Rectè enim ſcitote. Ipſe quoque vino vſus eſt,nam ipſe
C quoque homo,& vinum benedixit,cum dixit: ACCIPITE bibite,hoc eſt ſanguis meus,Sanguis vitis,Verbum,quod pro multis effunditur in remiſſionem peccatorum,ſanctum lætitiæ fluentum allegoricè ſignificat. Et quòd ſobrium quidem ac moderatum eſſe oportet eum qui bibit,per ea quæ in conuiuiis docuit apertè oſtendit.Neque enim ebrius docuit. Quòd autem vinum eſſet quod benedictum eſt, oſtendit rurſus,dicens Diſcipulis: NON BIBAM ex fructu vitis huius, donec bibero ipſum vobiſcum in regno patris mei. Cæterum quòd vinum quidem eſſet quod bibebatur à Domino, rurſus ipſe de ſeipſo dicit,Iudæorum cordis duritiem exprobrans: VENIT,enim inquit,filius hominis,& dicunt:Ecce homo vorax, & potor vini,publicanorum amicus.Hæc quidem nobis firma & fixa ſint aduerſus eos qui di
Matth. 26.
Ibidem.
Luc. 7.
D cuntur Encratitæ. Porrò autem mulieres,id quod honeſtum eſt ac decorum vtique ſuſcipientes, ne labra latis calicibus diffundentes,dilatato ore diſrumpantur, admodum anguſtis in ore alabaſtris indecorè bibētes,capita quidem reflectunt,colla autem,non vt mihi quidem videtur honeſtè denudant, & iugulum extendentes potum ingurgitant,conuiuis ea quæ poſſunt veluti denudantes:virileſque eructationes vel potius ſeruiles attrahentes, in luxu & in delitiis tempus conſumunt. Nihil enim quod probrum affert & vituperationem,viro,qui ratione eſt præditus, conuenit,multo autem minus mulieri: cui vel ipſum tantum ſcire ipſam quænam ſit,ei affert pudorem: IRA autem,inquit,magna eſt mulier ebria,tanquam ira Dei mulier temulenta.Quamobrem?Quoniam ſuam non cælat turpitudinem. Facile Eccleſi. 26.
E enim mulier ad inhoneſtè ſe gerendum attrahitur, ſi liberam ſuam animi electionem voluptatibus ſolummodo permiſerit.Neque verò alabaſtris bibere prohibuerimus,ſed ſtudere in iis ſolùm bibere,vt ſuperbum & arrogans reſecamus: eis quæ inciderint,citra vllam animi affectionem vti illis conſulentes: ad quas prolabuntur appetitiones eis longè antè eminus reſecantes.Iam verò aëris impulſus,qui redeunte quadam fluctuatione incitat ad eructandum,eſt ſenſim tranſmittendus.Nullo autem modo permittendum eſt mulieribus,vt appareant aliquid corporis denudantes,ne ambo prolabantur:hi quidem,vt qui ad videndum incitentur: illæ verò, vt quæ in ſe virorum intuitum attrahant.Semper autem,tanquam præſente Domino,
F honeſtè verſandum eſt;ne nobis quoque ſicut Corinthiis ſuccenſens dicat Apoſtolus: CONVENIENTIBVS vobis non licet Dominicam cœnam comedere. Mihi videtur is qui à Mathematicis dicitur Acephalus,qui ante ſtellam errantem enumeratur,capite in pectus compreſſo,ſignificare helluones homines,& voluptarios,& 1. Corinth. 11.

ad ebrietatem propenſos. Nam in his quoque ratiocinandi facultas, non in capite, A
ſed in inteſtinis collocatur, iræ & cupiditati ſeruiens. Quamobrem quemadmodum
Elpenor fregit calcaneum, cum cecidiſſet propter ebrietatem: ita eorum cerebrum
præ ebrietate caligine offuſum, ad cor & iecur, hoc eſt ad voluptatem & iram ma-
iori caſu decidit quàm dicunt Poëtæ Vulcanum cœlitus à Ioue in terram fuiſſe deie
ctum: LABOR autem, vigiliæ, inquit, & bilis, & tormentum eſt cum homine in-
ſatiabili. Quocirca Noë quoque indecora vinolentia ſcripta eſt, vt ebrietatẽ quàm
maximè vitemus, manifeſtam ſcriptisque mandatam lapſus imaginem habẽtes: pro-
pter quam qui ebrietatis texerunt turpitudinem, benedicuntur à Domino. Breuiſſi
Geneſ. 9. mè itaque comprehendens Scriptura, vno verbo omnia dixit. Quod homini erudi- B
to ſatis eſt vinum, & in eius cubili requieſcet.

Quòd in ſumptuoſam vaſorum ſupellectilem non ſit ſtudium conferendum. Cap. III.

ARGENTEORVM itaque & aureorum gemmeorumque poculo-
rum irritus & inutilis eſt vſus vt qui ſit viſus ſolùm deceptio.
Nam ſiue eis calidum mixtum liquorem infuderis, excalefactorũ
vaſorum moleſta eſt tractatio: ſiue rurſus frigidum infuderis, C
qualitatem materia transfundit, liquorem corrumpens, & eſt da-
mnoſus diues potus. Valeant ergo [a] Theridei calices, Antigoni-
des, canthari Labronii, & Lepaſtæ, & poculorum genera innumerabilia, trullæ
preterea & pſycteres, & œnochoæ. Aurum enim & argentum, & priuatim &
De his Athenæus lib. xi. publicè eſt inuidioſa, vt ſemel dicam, poſſeſſio, ſi vſum exceſſerit, rara ad acquirẽ
dum, difficilis ad cuſtodiendũ, & non apta ad vtendũ. Quinetiam curioſa ac ſuper-
flua tornatorũ in vitro vana gloria, ad frangendũ propter artẽ paratior, quæ ſimul
docet & timere & bibere, eſt à bonis noſtris inſtitutis & legibus extermināda. Sellæ
autẽ argenteæ, pelues & acetabula, ſcutellæ & catini, & præterea vaſa aurea & argẽ
tea, nõnulla quidẽ ad ciborũ miniſterium, alia verò ad alios vſus quos me pudet dice D
re, ex ſectili cedro, thuris virgulto, ebenoque & ebore inſtructi tripodes, lectique ar
gẽti pedes & ex ebore cõpacti, auroque interſperſæ & teſtudine variatæ cubilis val
uæ, & ſtragulæ veſtes purpureæ, & aliorum colorum paratu difficilium, inſolentũ
delitiarum argumenta, inuidiæ molliſque ignauiæ inſidioſa commoda, ſunt omnia
amandanda, vt quæ nihil habeant propter quod ſit iure in eis multum ſtudii ponen-
1. Corin. 7. dum: TEMPVS enim contractum eſt, vt dicit Apoſtolus. Hoc ergo reſtat ne habi-
tum ac figuram quampiam præ nobis ridicule feramus: quemadmodum in pompis
videntur nonnulli extrinſecus ita vncti & obliti ad grauitatem, vt ſtuporem & ad-
mirationem afferant, intus autem ſunt planè miſeri. Hoc itaque explicans accura-
Ibidem. tius ſubiunxit. RELIQVVM eſt vt & qui habent vxores, ſint tanquam non haben E
tes, & qui emunt, tanquam non poſſidentes. Quòd ſi hæc dixit in coniugio, in quo
Geneſ. 1. dixit Deus, Creſcite & multiplicemini, quomodo putatis arrogantiam ac ſuperbiã
non eſſe ex auctoritate Domini exterminandam? Quocirca dicit etiam Dominus:
Matth. 19. Mar. 10. VENDE quæ habes, & da pauperibus; & huc me ſequere. Sequere Deum nudus ab
arrogantia, nudus à pompa momentanea, quod tuum eſt, quod bonum eſt, quod au
ferri non poteſt, in Deum fidem, in paſſum confeſſionem, beneficentiam in homi-
nes poſſidens, quod quidem eſt poſſeſſio pretioſiſſima. Ego autem admitto etiã
Platonem, qui lege lata apertè decernit, quòd neque vt opes aureas & argenteas ha
beas laborare oportet, neque vas inutile, quod non cum vſu neceſſario moderatum
quoque ſit, vt ſit idem ad multa accommodatum; multiplex autem & varia poſſeſ-
ſio expurgetur. Pulcherrimè itaque alicubi dicit diuina Scriptura, ad eos qui ſunt ſui F
Baruch. 3. amantes & arrogãtes verba dirigens: VBI SVNT qui gentibus imperabant, & qui
dominabantur feris, quæ ſunt ſuper terram? qui in cœli auibus illudebant, qui argẽ-
ti & auri theſauros congregabant, in quibus homines habebant fiduciam, & non
eſt finis

A eſt finis acquiſitionis eorum?qui aurum & argentũ fabricabantur,& erant ſolliciti? Non eſt inuentio verborum eorum:euanuerunt,& ad inferos deſcenderunt. Hæc eſt merces arrogantis ſuperbiæ. Si nobis enim agrum colentibus ligone & aratro opus eſt:ligonem autem argenteum, falcemque auream nemo fuerit fabricatus: & materia quæ apta ſit ad opus faciundum,non quæ ſit diues in agricultura, vtimur: quid vetat quominus in vaſis quoque domeſticis idem ſentiant, qui quod eſt ſimile conſiderant?quorum modus ſit vſus,non ſumptus ac magnificentia. Quid enim dic queſo,qui in menſa ponitur gladiolus,ſi clauos non habuerit argenteos,vel nõ fuerit factus ex ebore capulus , non ſcindit? An ad carnem diuidendam Indicum ferrum nobis fabricandum eſt,auxilium veluti quoddam euocantibus? Quid verò B ſi fuerit peluis fictilis,an ablutarum manuum ſordes non excipiet?& vas fictile quo pedes lauamus,pedum ſordes?Ergo ne etiam indignabitur menſa , quæ eſt pedibus eburneis inſtructa,ſi panem vnius oboli portauerit?neque verò lumen lucerna miniſtrabit,quòd ſit figuli opus,non aurificis?Ego autem dico vel humile grabatum nihilo meliorem præbere accubitum quàm lectum eburneum.Cum autem ad ſubſternendum ſit ſatis ouinarum caprinarúmue pellium,adeò vt purpureis aut puniceis nõ ſit opus;propter primarum,quæ exitium attulerunt, delitiarum ſtultitiam, nihilo ſecius condemnare frugalitatem,quis tantus error & vana honeſti pulchrique perſuaſio?Videte,Chriſtus in vili catino cibum ſumpſit,& fecit Diſcipulos ſuper herbam accumbere:& pedes eorum lauit linteo accinctus,Deus à faſtu alienus, σκβαλύω.
C & Dominus omnium,nunquid argenteum lauacrum è cœlo deferens?Et à Samaritana potum petiit,quæ aquam vaſe fictili hauriebat è puteo,aurum regale non requirens,ſitim autem docens facile extinguere. Scopùm enim conſtituebat vſum, non nimiam & inutilem magnificentiam. In conuiuiis autem comedebat & bibebat,non terræ metalla effodiens:neque auri & argenti,hoc eſt,rubiginem redolentibus vaſculis vtens: Quodammodo enim ſpirat incenſæ rubigo materiæ. In ſumma enim & alimenta,& veſtes,vaſa & ſuppectilem , & quæcunque in domo ſunt, atque ipſam,vt ſemel dicam vitam,oportet eſſe conſentaneam rectæ Chriſtiani hominis inſtitutioni , prout conducibile fuerit accommodatam,perſonæ, ætati, ſtudio,ac tempori. Cum enim ſimus vnius Dei miniſtri , oportet & poſſeſſiones , & D quæ eſt in eis ſuppellectilem,vnius honeſtæ vitæ ſigna oſtẽdere, & vnumquemque hominem indiſtincta & nõ differenti fide,huic vniformi inſtitutioni ea quæ conſequuntur conſentanea & conuenientia, per hanc vnicam affectionem videri facere. Quæ autem nec difficiliter acquirimus,& eis facile vtimur,laudamus,& facile cuſtodimus & facile communicamus:meliora autem ſunt quæ vtilia. Quæ viliora autem ſunt ac frugaliora,ſunt meliora diuitibus.In ſumma diuitiæ, quæ non rectè adminiſtrantur,ſunt arx vitii ac ſceleris, in quibus multi cæcutientes cœlorum regnum nunquam ingredi poterunt, in rebus quidem mundanis ægrotantes : ſuperbè autem & arroganter propter delitias viuẽtes . Oportet autem eos,qui contendunt ad ſalutem,hoc animo anteà anticipaſſe, quòd vſus quidem cauſa , nobis E ſit vniuerſa poſſeſſio:ſufficiẽtiæ autem gratia poſſeſſio,quam etiam ex paucis quiſpiam parauerit.Vani autem ſunt,qui propter inſatiabilitatem repoſitis rebus pretioſis delectantur. QVI autem cogit,inquit,mercedes,coëgit in nodum perforatum.Is autem eſt qui cogit,& ſementem excludit,& detrimento afficitur,qui nulli impertitur. Res eſt autem planè ridicula,& digna maximè quæ ludibrio habeatur, argentea vrinæ receptacula,& vitreas matulas viros inferre, quemadmodum ſuos introducunt conſiliarios,& has,quę ſine ratione ſunt diuites mulieres,ex auro excrementorum facere receptacula,vt ne egerere quidem eis liceat abſque ſuperbia. Vellem quidem eos per totã vitam aurum ſtercora exiſtimare: Nũc autem arx vitii F inuenta eſt pecuniæ cupiditas, quam Apoſtolus dicit eſſe radicem omnium malorum.QVAM quidem appetentes, à fide aberrarunt , & ſeipſos confixerunt multis doloribus. Veræ autem diuitiæ ſunt paupertas cupiditatum:& vera animi magnitudo eſt,non propter diuitias ſibi placere,& magnos ſpiritus ſumere,ſed eas deſpi-

Matth.14. Mar.6. Ioan.13. Ibidem.4.

1.Timoth.6.

cere.De ſuppellectile autem & vaſis ſe iactare eſt perquam turpe : non enim in eis
ſtudium ſuum ponere æquum eſt,quæ volenti licet vel è foro emere. Sapientia au-
tem emi non poteſt terreno numiſmate,nec in foro,ſed in cœlo venditur : & iuſto
nummo venditur,nempe Verbo immortali,regali aureo.

Quomodo in conuiuiis ſe recreare oporteat. *Cap. IIII.*

A CONVIVIO autem rationali abſit comeſſatio & laſciuia iuueni
lis.Quinetiam inanes vigiliæ,quæ de petulantia & turpibus con
κῶμος. uitiis & maledictis ſibi placent. Eſt enim hæc comeſſatio tibia in- B
ebrians, extemporalis amatorii pontis impotentiæ catena. A-
mor autem & ebrietas,& quæ ratione carent affectiones , à no-
ſtro choro procul amandentur.Vnà autem cum petulantia in co-
meſſatione verſatur cantilena. In potu verò vigiliæ ebrietatem
accerſunt, & excitant libidinem , quæ ſunt rebus turpibus faciendis dedita auda-
ᾠδὴ. cia.Sin autem in tibiis,& pſalteriis,choris & ſaltationibus & plauſibus Aegyptio-
rũ, & diſſolutis eiuſmodi otiis ſtudioſè verſentur,immodeſti,inſolẽtes, valdeque
à bona diſciplina alieni euaſerint,vtpote quos cymbala & tympana circumſonent,
& fraudis inſtrumenta circunſtrepant.Reuera enim vt mihi videtur,eiuſmodi con
uiuium eſt ebrietatis theatrum.Cum enim tenebrarum opera exuerimus , induere C
Rom. 13. arma lucis vult Apoſtolus,vt in die decore ambulantes:non in comeſſationibus,&
ebrietatibus:non in cubilibus & in impudicitiis verſantes. Fiſtula itaque tribua-
tur Paſtoribus:tibia autem ſuperſtitioſis hominibus,qui ad cultum idolorum con-
tendunt. Reuera enim hæc inſtrumenta ſunt à ſobrio conuiuio amandanda,quæ
magis beſtiis quàm hominibus cõueniunt;& iis hominibus qui à ratione ſunt alie-
niores. Ceruas enim fiſtulis demulceri accepimus,& in laqueos inter venandũ can
tu duci à venatoribus.Equis autẽ coëuntibus,veluti quidam hymenæus, tibia car-
men canitur. Id autem ab incitandis equis Muſici appellarunt,ἱππόθορον. Omne
autem turpe ſpectaculum,omnemque turpem auditionem,& vt ſemel dicam , tur-
pem omnẽ ſenſum intemperantiæ, quòd quidem eſt vera ſenſus priuatio , maximè D
oportet nos excindere,quæ in oculis & in auribus titillat , & effœminat, volupta-
tem cauentes.Fractorum enim cantuum,& flebilium Caricæ Muſæ modorum va-
ria veneficia,intemperanti & prauo muſicæ artificio mores corrumpunt,ad huius
comeſſationis affectionem trahentes. Diuinum autem miniſterium ſeparans pſallit
Psal. 150. ſpiritus: LAVDATE eum in ſono tubæ.In ſono enim tubæ ſuſcitabit mortuos:
LAVDATE eum in pſalterio,quoniam lingua eſt pſalterium Domini: ET IN ci-
thara laudate eum. Per citharam os intelligatur,quod ſpiritu tanquam plectro pul
ſatur: IN TYMPANO & choro Laudate eum.Dicit Eccleſiam quæ meditata eſt
carnis reſurrectionem in pelle reſonante: IN CHORDIS & organo laudate eum.
Organum dicit corpus noſtrum,& chordas eius neruos,per quos numeroſè & con E
cinnè intenditur,& ſpiritu pulſatum, voces edit humanas: LAVDATE eum in
cymbalis iubilationis. Oris cymbalum dicit linguam,quæ pulſatis labris reſonat. Et
ideo humanæ naturæ acclamauit: OMNIS ſpiritus laudet Dominum. Quoniam
omnis ſpiritus quem fecit,curam geſſit.Verè enim pacificum inſtrumentum homo
eſt. Alia autem ſiquis curioſius inquirat,inueniet inſtrumenta bellica ad cupidi
tates inflammantia,vel amores incendentia,vel animum iramque irritantia.In bel-
lis itaque ſuis tuba vtuntur Ethruſci:fiſtula Arcades.Siculi autem inſtrumẽtis quæ
appellant πήκτιδας. Cretenſes lyra. Lacedæmonii tibia,cornu Thraces,tympano
Aegyptii , & Arabes cymbalo. Vno ergo inſtrumento,Verbo ſolo pacifico nos
vtimur,quo Deum honoramus,non amplius veteri pſalterio,& tuba,& tympano, F
& tibia,quibus mos erat iis qui in bello ſe exercebant. Deique metum contempſe-
runt,& ſimul congregatis concionibus in choris vti,vt per eiuſmodi modos ſolu-
tus ac deiectus excitaretur animus.Duplex autem ſit noſtra in potu beneuolentiæ

ergo

A ergò inuitatio,ex Lege.Si enim diliges Dominum Deum tuum: Deinde proximū
tuum.Prior quidem,quæ eſt in Deum beneuola inuitatio,fiat per gratiarum actio-
nem & Pſalmodiam.Secunda autem,quæ eſt in proximum,per honeſtam vitæ con
ſuetudinem: VERBVM enim Domini inhabitet in vobis copioſè,dicit Apoſtolus. Coloſſen.3.
Hoc autem verbum ſe accommodat & reddit conforme temporibus, perſonis, lo-
cis. Atque adeò nunc quoque in conuiuio verſatur.Rurſus enim ſubiungit Apoſto
lus: IN OMNI ſapientia docentes,& admonentes vos ipſos,Pſalmis, Hymnis, & Ibidem.
canticis ſpiritalibus in gratia canentes in corde veſtro Deo. Et rurſus: QVIDQVID
feceritis vel in ſermone vel in opere,omnia in nomine Domini Ieſu, gratias agen-
B tes Deo & Patri eius. Hæc eſt gratioſa ac iucunda noſtra comeſſatio. Et ſi ad lyram
vel citharam canere & pſallere noueris,nulla in te cadet reprehenſio. Hebræum iu
ſtum Regem imitaberis,qui Deo eſt gratus & acceptus: EXVLTATE iuſti in Do Pſal. 32.
mino:rectos decet laudatio,dicit Prophetia: CONFITEMINI Domino in citha-
ra in pſalterio decachordo ei pſallite. Cantate ei canticum nouum. Nunquid au- Litera I decem
tem decachordum pſalterium Verbum Ieſum ſignificat,qui manifeſtatur elemento apud Græcos ſi-
decadis? Quemadmodum autem antequam ſumamus alimentum, laudare nos gnificat.
cōuenit factorē vniuerſorum:ita etiam in potu nos ei decet pſallere,cum eius crea-
turarum efficimur participes. Eſt enim pſalmus numeroſa & modeſta laudatio.
Canticum ſpiritale pſalmum dixit Apoſtolus. Poſtremo autem antequam nos Ad Coloſſen. 3.
C ſomnus inuadat, pium & ſanctum eſt Deo gratias agere,vt qui eius benignitatem
& gratiam fuerimus conſecuti, ita vt cum diuino quodam afflatu nos ad ſomnum
conferamus:& cōfiteri ei,inquit,in canticis labiorum,quòd in eius iuſſu fiat quid- Pſal. 62.&. 118.
quid ei viſum eſt,& ad eius ſalutare nihil eſt mancum ac diminutum. Cæterum
apud Græcos quoque veteres,in conuiuiis ad compotandum comparatis, & diſtil-
lantibus poculis,ad Hebraicorum pſalmorum ſimilitudinem,canticum quod appel
labatur σκολιόν, ideſt obliquum,canebatur,communiter omnibus voce ſimul pæa-
na clamantibus,& nonnunquam etiam per cantici vices propinationem circum-
agentibus. Qui autem erant ex eis muſicæ paulò peritiores,etiam ad lyram cane-
bant. Verum amatoria quidem procul abſint cantica. Sint autem cantica Dei laudes:
D LAVDENT, inquit,nomen eius in choro,in tympano,& pſalterio pſallant ei. Et Ibidem. 149.
quis eſt chorus qui pſallit? Ipſe tibi narrabit ſpiritus: LAVDATIO eius in eccle-
ſia ſanctorum. Exultent propter Regem ipſorum. Et rurſus ſubiungit: QVONIAM
bene placitum eſt Domino in populo ſuo. Sunt enim admittendæ modeſtæ & pudi-
cæ harmoniæ,à forti & neruoſa noſtra cogitatione verè molles & eneruatas harmo
nias amandando quàm longiſſimè,quæ improbo flexuum vocis artificio vtentes,ad
delicatam & ignauam vitæ agendæ rationem deducunt. Graues autem, & quæ ad
temperantiam pertinent modulationes, ebrietati proteruiæ valedicunt. Chroma-
ticę igitur harmonię,impudenti in vino proteruiæ, floribuſque redimitæ & mere
triciæ muſicæ ſunt relinquendæ.

E

De riſu. Cap. V.

RERVM autem ridicularum,vel ridendarum potius actionum imi
tatores,exigendi ſunt à noſtra Republica. Cum enim verba o-
mnia à cogitatione & moribus emanent, fieri non poteſt vt ver-
ba aliqua emittantur ridicula,quæ non procedant à moribus ri-
diculis. Illud enim: NON EST arbor bona quæ facit fructus ma Matth. 7.
los;neque arbor mala quæ facit fructus bonos, hic quoque appli
candum eſt. Sermo enim fructus eſt cogitationis. Si ergo qui riſum mouent ſunt
F exterminandi à noſtra Republica,longè abeſt vt nobis permittat riſum mouere.
Abſurdum enim eſſet,quorum auditores eſſe prohibitum eſt,inueniri eorum imi
tatores. Multò autem eſſet abſurdius ſtudere vt ipſe ſis ridiculus, hoc eſt, probris
inceſſendus & irridendus. Si enim ridiculam figuram ſuſcipere, quemadmodum

in pompis videntur nonnulli,in animum minimè induxerimus : quomodo inter- A
num hominem magis ridiculam ſuſtinere figuram iure paſſi fuerimus?& ſi perſo-
nam noſtram non noſtra quidem ſponte in magis ridiculoſam vnquam conuerte
rimus:quomodo in verbis ſtuduerimus eſſe & videri ridiculi, id quod eſt omniũ
quę ſunt in homine longè pretioſiſſimum,nempe ſermonem ac rationem ludibrio
habentes?Ridiculum eſt ergo hæc exercere,quandoquidem nec huiuſmodi ridicu-
lorum hominum oratio digna eſt quæ audiatur:per hæc nomina ad turpia facta cõ
ſuefaciens. Vrbanè ergo & lepidè loquendum eſt, non riſus autem mouendus.
Quinetiam ipſe riſus eſt comprimendus. Nam ipſe quoque,ſi quo modo oportet
proferatur,præ ſe fert decorem & honeſtatem:Sin aliter prodeat,indicat intempe B
rantiam.Nam,vt ſemel dicam,quæcunque ſunt naturalia hominibus,ea ab illis mi
nimè tollenda ſunt:ſed eis potius modus & conueniens tempus adhibendum eſt.
Non enim quoniam homo eſt animal vi ridendi præditum,ideo perpetuò ridendũ
eſt, quandoquidem nec equus cuius eſt proprius hinnitus, ſemper hinnit. Tan-
quam autem animalia ratione prædita,oportet nos temperatè cõponere,ſtudii no
ſtri acrimoniam & nimium intenſam vehemẽtiam moderatè remittentes,non au-
tem inconcinnè diſſoluentes.Quæ vultus enim tanquam alicuius inſtrumenti fit
per harmoniam decora remiſſio, appellata eſt Græcè μειδίαμα hoc eſt,ſubriſio.
Ita appellata eſt diffuſio, & exhilaratio, & riſus eorum in quorum vultu reſidet
modeſtia.Immoderata autem & inconcinna vultus diſſolutio,ſi ſit quidem in mu C
lieribus, appellatur Græcè κιχλισμός hoc eſt, riſus immodeſtus & laſciuus, is eſt
autem riſus meretricius.Si autem in viris, καγχασμός hoc eſt, Cachinnatio. Eſt au-
tem hic procorum riſus inſolens & proteruus. STVLTVS autem in riſu extollit
vocẽ ſuam,inquit,Scriptura:Vir autem aſtutus vix ſenſim ſubridebit.Aſtutum au
tem nunc dicit prudentem,qui contrario modo quàm ſtultus affectus eſt. Sed ne-
que rurſus oportet eſſe triſtem,ſed grauem & cogitantem.Illum enim magis ad-
mitto ſubridentem,qui ſeuera viſus eſt facie ſubridere quàm qui non ſeuera. Mi-
nus enim fuerit riſus ille irridendus.Oportet autem ipſum quoque ſubriſum doce
ri & caſtigari:& ſi de rebus quidem turpibus fuerit,erubeſcere potius videri quã
ſubridere,ne videamur per conſenſum collætari.Si autem de rebus moleſtis,con- D
uenit potius triſtiores videri quàm lætari.Illud enim eſt conſiderationis humanæ
indicium:hoc autem exhibet crudelitatis exiſtimationem. Neque enim eſt ſem-
per ridendum,eſt enim immoderatum:neque ſi adſint ſeniores,vel aliqui quos æ-
quum eſt reuereri:niſi forte ipſi quoque vt nos exhilarent vrbanè aliquid & lepidè
dixerint.Sed neque apud quoſlibet ridendum eſt:neque in omni loco, ſed neque
omnibus:neque propter omnia.Maximè enim adoleſcentulis & mulieribus riſus
eſt procliuis ad calumniã.Terribile autem aliquid & rigidum præ ſe ferre eminus,
eos qui circunſtant expellit.Poteſt enim vel ſolo aſpectu grauitas petulantiæ irru-
ptiones frangere ac reprimere.

Ecclesi. 21.

Omnes autem ſtultos, ut uno uerbo dicam, uinum E
Et ridere iubet molle,& ſaltare lubenter.

Mores effœminatos conuertens ad mollitiem.Eſt autem conſiderandum quomo-
do hinc profecta dicendi licentia turpitudinem vſque adeò auget & amplificat,vt
eam deducat ad turpiloquium.

Edidit, & quod erat melius non dicere, uerbum,

Improborum itaque hominum mores in vino maximè perſpici contingit, vt qui
ſint omni ſimulatione nudati propter illiberalem vini petulantiæ in dicendo licen
tiam, per quam ſopitur quidem ratio, quæ in ipſa anima ebrietate oppreſſa eſt
& grauata:agreſtes autem & omni vrbanitate carentes excitantur affectiones,quæ
in animi imbecillitatem facile dominatum occupant. F

De

A *De turloquio.* *Cap. VI.*

A TVRPILOQVIO autem & nos omnino abſtinere oportet, & eis qui illo vtuntur os obſtruere, & aſpectu ſeueriore, & vultus auerſione, & ea, quę vocatur, ſubſannatione, & ſæpe etiam aſperiori oratione. QVAE enim inquit, ex ore exeunt, coinquinant hominem. Communem, & gentilem, & indoctum, intemperatemque & petulantem eum oſtendunt: non autem proprium, modeſtum, honeſtum & temperantem. Cum autem turpia æquè in audiendo verſentur & in ſpectando, diuinus Pædagogus eadem ratione pueris luctantibus, ne aures eorum offendantur, pudicos & modeſtos ſermones, veluti quædam aurium munimenta adhibet, ne poſſit ad frangendam animam perſuadere pulſatio fornicationis: oculos autem dirigit ad rerum honeſtarum ſpectaculum: melius eſſe dicens labi pedibus quàm oculis. Hoc turpiloquium propulſans Apoſtolus: OMNIS, inquit, malus ſermo ex ore veſtro non procedat, ſed ſi quis bonus. Et rurſus: SICVT decet ſanctos, non nominetur in vobis turpitudo, & ſtultiloquium, vel ſcurrilis vrbanitas, quæ ad rem non pertinent: ſed potius gratiarum actio. Si autem qui ſtultum dixit fratrem, obnoxius eſt iudicio; quid de eo qui ſtulta loquitur pronuntiabimus? Annon etiam de eo ſcriptum eſt: QVI LOCVTVS verbum fuerit otioſum reddet rationem Domino in die iudicii? Et rurſus: EX SERMONE tuo iuſtificaberis, inquit, & ex ſermone tuo condemnaberis. Quænam ſunt ergo ſalutares aurium defenſiones, & quænam ſunt lubricorum oculorum diſciplinæ? Quæ cum iuſtis ſunt conuerſationes, aureſque præoccupant, & eis prius obſtruunt, qui volunt abducere à veritate. Bonos mores perdunt malæ conſuetudines, inquit Poëtica. Præclarius autem Apoſtolus: ESTOTE, inquit, odio habentes malum, adhærentes bono. Qui enim cum ſanctis verſatur, ſanctificabitur. Omnino ergo abſtinendum eſt à turpibus auditionibus, & verbis, & ſpectaculis: ſed multo magis à factis turpibus mundos eſſe oportet: partim quidem in oſtendendis & nudandis aliquibus partibus corporis quas non decet: partim autem in cõtemplandis ſecretioribus partibus. Neque enim turpem iuſti denudationem in animum induxit aſpicere modeſtus filius: ſed texit modeſtia quod nudarat ebrietas, ſpectandum lapſum inſcientiæ. Mundos autem nihilo ſecius eſſe oportet & à vocum prolationibus, quibus nullum eſſe oportet aditum ad aures eorum qui in Chriſto crediderunt. Hac ratione mihi videtur Pædagogus nihil quod ſit indecorum & inhoneſtum nobis loqui permittere, longè antè nos præmuniens aduerſus incontinentiam. Præclarè enim & mira arte ſolet vitiorum radices excindere, quemadmodum, Non mœchaberis, per illud: Non concupiſces. Adulterium enim fructus & concupiſcentiæ, quę quidem eſt mala radix. Similiter ergo hic quoque Pædagogus ſecuram nominum licentiam, tanquam vſum reprehendit, ſecuram intemperantiæ congreſſionem amputans: Sic enim in nominibus inſolenter gerere, facit vt meditemur inhoneſtè facere. In voce autem eſſe modeſtum, eſt ſeipſum exercere ad fortiter ſuſtinẽdam libidinis impreſſionem. Profundiori autem oratione tractauimus, quòd neque in nominibus, ſed neque in partibus ad coitum pertinentibus, & nuptiali congreſſione, in quibus impoſita ſunt nomina quæ vſu minimè trita ſunt, eius quod vere turpe eſt ponitur appellatio.[a] Nam neque genu & tibia, & huiuſmodi membra, & quę eis impoſita ſunt nomina, ſunt turpia, nec quæ per ea fit actio: membra autem & hominis verenda verecundia quidem plena, non autem turpia cenſenda ſunt. Turpis autem res eſt, quæ fit præter leges eorum operatio, ideoque probro digna & ſupplicio. Turpe enim ſolum reuera eſt vitium, & quæ per ipſum aguntur. His ergo conſequenter iure vocetur turpiloquium quæ de vitioſis factis habetur oratio: cuiuſmodi eſt ſi de adulterio vel de puerorum amore diſſeratur, & quæ ſunt huiuſmodi. Quanquam ineptæ quoque nugæ ſunt ſilentio prætermittendæ. EX MVLTILOQVIO, enim inquit, non effugies peccatum. Luet ergo pœnas linguæ vitium.

Matth. 15. Coinquinant Græce κοινοῖ hoc eſt cõmunẽ reddũt.

B Ephe. 4. Ibidem. 5. Matth. 5. Ibidem. 12. Ibidem.

C Rom. 12.

D Geneſ. 9. Exod. 20. Matth. 5.

E F Prouerb. 10.

Eccleſi.10. EST enim tacens qui inuenitur ſapiens,& eſt qui odio habetur propter multam lo- A
quacitatem.Quinetiam ipſe nugator affert ſibiipſi faſtidium ac ſatietatem. QVI
Ibidem. 10. enim multiplicat ſermonem,odit animam ſuam.

Quæ nam obſeruare oporteat eos qui honeſtè ſimul viuunt. *Cap.* VII.

ANOBIS autem abſit quoque irridere,à quo primum incipit con-
tumelia,ex quibus lites,pugnæ,& inimicitiæ erumpunt. Dixi-
mus autem contumeliam eſſe ebrietatis miniſtram. Non ex ſolis
Ibidem. 31. autem factis,ſed etiam ex verbis homo iudicatur. IN CONVI-
VIO autem,inquit,ne argueris proximum,& ei opprobrii ſermo B
nem ne dixeris.Si enim vel maximè cum ſanctis conuerſari præ-
Prouerb. 20. cipitur,ſanctum irridere peccatum eſt. EX ORE enim inſipien
tium,inquit Scriptura,baculus contumeliæ.Baculum dicens,fundamentum contu
Ephe.5. meliæ,cui innititur ei ſuper quam requieſcit contumelia. Vnde admiror Apoſto-
lum,qui hîc quoque ſuadet,neque ſcurrilia,neque quæ nihil ad rem pertinent,ver-
ba effundere.Si enim propter charitatem conuenitur ad conuiuia : conuiuii autem
finis eſt,in eos qui ſimul ſunt beneuolentia: charitatem autem conſequuntur cibus
& potus:quomodo non eſt vt ratio poſtulat conuerſandum,& nec propter charita-
tem dubitandum?Si enim conuenimus,vt quæ inter nos eſt beneuolentiam augea-
Eccleſi.14. mus:quomodo inimicitias irridendo prouocamus?Satius eſt tacere quàm contradi- C
cere,peccatum peccato adducentes.Beatus re vera vir ille eſt , qui non eſt lapſus in
ore ſuo,vel non compunctus eſt in moleſtia peccati,vel ductus pœnitentia propter
ea quæ locutus peccauit:vel ideo quod locutus neminem moleſtia affecerit. In ſum
ma ergo adoleſcentes & adoleſcentulæ ab eiuſmodi conuiuiis omnino abſtineant,
ne labantur in iis quæ non conueniebant. Inuſitatæ enim auditiones,& indecora
ſpectacula,dum in eis adhuc fides fluctuat,mentem eorum euentilant. Aetatis au-
tem inſtabilitas eas adiuuat,vt ad cupiditates ferantur præcipites. Quinetiam non-
nunquam aliis cauſæ ſunt offenſionum,dum florem ætatis,qui eſt maximè lubricus
Ibidem. 9. & periculoſus,oſtentant. Rectè enim videtur præcipere Sapientia. CVM MVLIE-
RE quæ viro ſubiecta eſt ne omnino ſedeas,& ne ſuper cubitum cum ea accubueris: D
Hoc eſt: Ne cum ea frequentius cœnes,neque cum ea comedas. Et ideo ſubiungit.
NEQVE cum ea in vino congrediaris: nequando inclinet cor tuum in ipſam, &
ſanguine tuo labetur ad interitum. Lubrica enim res eſt quæ eſt in vino libertas,
quæ poteſt effloreſcere. Viro autem ſubiectam nominauit,quod maius ſit pericu
lum ei qui vitæ ſocietatis vinculum conatur diſſoluere. Quòd ſi aliqua neceſſitas
euenerit quæ eas iubeat accedere:illæ quidem exterius amictu pulchrè tegantur : in
tus autem pudore.Quæcũque autem non ſunt viro ſubiectæ,iis eſt extremum pro-
brum intereſſe conuiuio virorum,idque vinolentorum.Qui in tabernaculum au-
tem oculos fixerint,immobiles, innixi cubitis adſint ſolis auribus. Quòd ſi etiam
ſederint,ne pedes ſæpe permutent,nec alterum fœmur alteri ſuperponant,nec ma- E
num mento ſuſtentent.Illiberale enim eſt & indecorum ſeipſum non ferre : idque
datur vitio adoleſcenti.Sæpe autem moueri,habitumq́ue & figuram mutare,ſignũ
eſt leuitatis.Iam verò modeſti eſt & honeſti,& in cibo & in potu quod minus eſt eli
gere,idq́ue tardius & non procliuius,tam in principio quàm etiam in interuallis.
Eccleſi.31. Quinetiam priorem deſinere,& ab affectione ſe alienum oſtendere: COMEDE,
inquit vt homo,quæ apponuntur:ceſſa autem primus diſciplinæ gratia.Et ſi in me-
dio plurium ſederis,ne ante ipſos manum porrigas. Non eſt ergo vnquam proſilien
dum ab ingluuie perſuaſis?ſed nec quamuis cupientes non niſi aliquanto poſt por-
rigere oportet,longa mora intemperantiam fatentes.Sed neque interim videri tan
quam feras cibo hærere,cumq́ue auidè arripere.Porrò autem nec obſonii multum F
ingerendum eſt.Neque enim vt obſonium deuoret,ſed vt frumento veſcatur ho-
mini innatum eſt. Ante multos autem ſurgere , & conuiuio excedere,eſt valde
modeſti hominis. CVM EST, inquit,tempus ſurgendi,ne ſis poſtremus, & reuer-
tere

A tere in domum tuam. Quinetiam dicebant duodecim, cum euocaſſent Diſcipulorum multitudinem: Non eſt bonum nos relicto verbo Dei miniſtrare menſis. Actuum. 6. Quòd ſi hoc diligenter cauerunt, multo magis vitabant ingluuiem. Hi autem ipſi Apoſtoli ſcribentes fratribus qui erant in Antiochia, Syria, & Cilicia: VISVM eſt Actuum. 15. dixerunt ſpiritui ſancto & nobis, nullum vobis maius onus imponere, præterquam neceſſitatem abſtinendi ab imolatis & ſanguine, & ſuffocatis & fornicatione, à quibus vos ipſos cuſtodientes rectè facietis. Oportet autem in vino petulantiam non ſecus fugere quàm cicutam. Ambo enim ad mortem attrahunt. Oportet verò & profuſum riſum arcere, & immodicas lachrymas. Sæpe enim temulenti B cum maximum cachinnum ſuſtulerint, deinde rurſus neſcio qua perſuaſi vini inſolentia, deſcendunt ad lachrymas. A ratione enim alienum eſt, & eſſe effœminatum, & eſſe petulantem. Senes autem adoleſcentes tanquam filios reſpicientes, rariſſimè quidem, ſed aliquando tamen cum eis luſerint, ſalſum aliquod dictum in eos torquentes quod eos decorum doceat. Cum taciturno & verecundo facetè & vrbanè poteſt hoc modo agere: Meus autem filius (de eo loquens qui tacet) nõ ceſſat loqui. Adoleſcentis enim verecundiam auget talis ludificatio, lepidè oſtendens bona quæ in eo inſunt per falſam inſimulationem malorum quæ ei non inſunt. Eſt enim hæc quædam Magiſtri docentis inuentio, per id quod non adeſt, id quod adeſt confirmans. Certè tale quid etiam facere conſtituit, qui eum qui aquam bibit, & C eſt ſobrius ac temperans temulentum dicit eſſe & petulantem. Quòd ſi ſint etiam nonnulli qui alios lubenter irrideant, nobis quidem tacendum eſt, & verba ſuperflua ſunt tanquam plena pocula à nobis tranſmittenda. Lubricus enim & periculoſus eſt eiuſmodi ludus. Os autem temerarii appropinquat contritioni. Non ſuſcipies autem inanem auditionem: Neque vnà cum iniuſto ſedebis vt ſis falſus teſtis, neque in calumniis, neque in maledictis, ſed neque in improbitate. Atque ego quidem mihi videor modeſtorum voci poſſe modum imponere, quibus permittitur, vt is qui cum alio diſſerit loquatur. Silentium enim eſt virtus mulierum, à periculo autem remotum adoleſcentum munus eſt: probata autem iam ætate bona eſt oratio. Senior loquere in conuiuio, te enim decet: ſed citra impedimentum loquere, & in perfecta ſcientia. Adoleſcens, tibi quoque permittit Sapientia, loquere, ſi Eccleſi. 32. D te opus ſit, vix cum bis interrogatus fueris. Sermonem autem tuum paucis in ſummam redige. Vterque autem qui diſſerit, vocem ſuam metiatur iuſta proportione & commoderatione. Elatus enim clamor pronuntiationis eſt res inſaniſſima, cum proximis autem ita loqui vt non audiaris, eius eſt qui nullo eſt ſenſu præditus. Neque enim audient: & eſt hoc quidem puſilli & abiecti animi indicium: illud verò arrogantiæ. Abſit etiam vehemens contentio pro inani verborum victoria. Nobis enim finis eſt eſſe à tumultu & perturbatione alienos, & hoc ſibi vult illud: Pax tibi. Priuſquam autem audieris, ne verbum reſponde. Iam verò vox quoque fracta & eneruata eſt fœminæ: modeſti autem eſt in voce moderatio, à magnitudine ſimul E & prolixitate celeritateque & multitudine arcentis ſuam orationem. Neque enim prolixo eſt vnquam ſermone vtendum: neque multum loquẽdum: nec nugandum. Sed neque volubiliter & præcipitanter colloquendum eſt. Ipſi enim voci, vt ita dicam, ius ſuum tribuendum eſt, importuniſque vociferatoribus & exclamatoribus ora ſunt obſtruẽda. Ea enim de cauſa Therſitẽ plagis caſtigauit moderatus Vlyſſes.

Immodicis uerbis turbabat nam omnia ſolus.
Plurima mente ſua temere is confuſa tenebat.
Sed certo nihil ordine.

Terribilis enim in interitu ſuo vir linguoſus. Nugatorum itaque, non ſecus ac veterum calceorum, alia quidem vitio detrita ſunt. Sola autem lingua reliqua eſt ad damnum. Ea de cauſa quæ ſunt vitæ vtiliſſima Ibidem. F præcipit Sapientia: NE NVGERIS in multitudine ſeniorum. Quinetiam nugas noſtras radicitus excindens, à Deo incipiens, & vt moderatè nos geramus conſtituens, dicit: SERMONEM ne [a] iteraueris in oratione tua. Poppyſmata autem, Ibidem. 7. & ſibili, & digitis expreſſi ſoni, quibus accerſuntur famuli, cùm ſint rationis exper-

tes ſignificationes, ratione præditis hominibus vitandi ſunt. Frequenter etiam A
ſpuere,& violentius excreare,& etiam emungere in conuiuio vitandum eſt. Conuiuarum enim habenda eſt vtique ratio,ne præ nauſea talem auerſentur turpitudinem,quæ arguit intemperantiam. Non enim ſicut bobus & aſinis ſimul eſt præſepe & ſterquilinium. Multi enim eodem tempore ſe emungũt, ſpuunt, & cœnant. Sternutatio autem ſi cui euenerit,ſicut etiam ructus,non oportebit ſono proximos ciere,qui de mala educatione ferant teſtimonium.Sed ructus quidem cum expirato aëre eſt tranſmittendus,ore decorè compoſito,nec inſtar perſonarum tragicarum diducto & hiante. Sternutationis autem qui conturbat ſtrepitus, reſpiratione leniter repreſſa ac retenta auferendus eſt. Hac enim ratione quàm hone- B
ſtiſſimè fieri poterit conglobatæ ſpiritus minæ intus ſunt extinguendæ,prouidendo vt ita tranſeat,vt etiam cæteros latere conetur,ſi vi expreſſus aër aliquod ſecum excrementum eduxerit.Arrogantiæ autem & inſolentiæ ſignum eſt,ipſis velle ſonis aliquid addere,non autem detrahere. Iam verò qui dentes ſcalpunt,& vlcera cruentant,tum ſibiipſis moleſti ſunt, & tum inuiſi proximis.Porrò autem aurium quoque fricationes,& ſternutamentorum irritationes,ſunt ſuilli pruritus & confricationes, quæ intemperantem meditantur fornicationem. Fugiendæ quoque ſunt turpitudines quæ ſub aſpectum cadunt,& turpes qui de eis fiunt ſermones. Sit autem grauis quoque aſpectus, collique conuerſio ac motus honeſtus & decorus,& manuum quoque in loquendo geſtus.In ſumma enim, quies, pax, & tran- C
quillitas eſt Chriſtiani propria.

An vnguentis & coronis vtendum ſit. *Cap.* VIII.

CORONARVM autem & vnguentorum vſus non eſt nobis neceſſarius.Ad libidines enim & voluptates impellunt,maximè cum nox
Luc.7. propè eſt.Scio quòd cum vnguenti alabaſtrum ad ſanctam cœnam mulier attuliſſet,vnxit pedes Domini,& eum delectauit. Scio etiã veteres Hebræorum Reges auro & lapide pretioſo ornata geſtaſſe diademata. Sed mulier quidem Verbi nondum fuerat particeps, erat enim adhuc peccatrix,eo autem quod apud ſe eſſe pulcherri- D
mum exiſtimabat,nempe vnguento,honorauit Dominum,atque etiam ornamento corporis,nempe capillis ſuis,abſterſit vnguentum quod redundabat,libans Domino lachrymas pœnitentiæ. Propterea eius peccata remiſſa ſunt. Poteſt autem hoc eſſe ſignum ac ſymbolum doctrinæ Dominicæ & eius paſſionis. Pedes enim qui vnguntur vnguento odorifero,doctrinam diuinam ſignificant, quæ cum inſigni gloria orbem terræ peruadit.
Pſal. 18. EXIIT enim ſonus eorum in fines terræ, atque
Rom. 10. adeò,ſi non nimium importunus videor,pedes Domini ſunt Apoſtoli Prophetia delibuti,qui ſuaueolentis vnguenti,ſcilicet ſancti ſunt ſpiritus participes. Itaque Apoſtoli,qui vniuerſum orbem terræ obierunt,& Euangelium prædicarunt, per allegoriam dicuntur pedes Domini. De quibus per Pſalmographum quoque prædi- E
Ibidem.131. cit Dominus. ADOREMVS in loco vbi ſteterunt pedes eius. Hoc eſt, quo pedes eius peruenerunt, Apoſtoli, per quos prædicatus venit ad fines terræ.Lachrimæ autem ſunt pœnitentia:& ſoluti capilli prædicabant liberationem à nimio amore ſuperflui ornatus,& quæ cum prædicatione propter Dominum ſuſcipienda erat afflictionem in tolerantia,veteri illa per nouam fidem ſoluta vana gloria. Quinetiam ſignificat paſſionem Domini.Myſticè ſic intelligentibus,oleum eſt ipſe Dominus, á quo ad nos peruenit miſericordia.Vnguentum autem, adulterinum inquam oleum,eſt Iudas Proditor,quo pedes vnctus eſt Dominus,dum à conuerſatione in mundo liberabatur.Vnguntur enim mortui.Lachrymæ autem ſumus peccatores, qui in ipſum credidimus,quibus peccata remiſit.Et capilli ſoluti flens eſt Hieruſa- F
lem,quæ inuncta fuerat,propter quam Propheticæ fuerunt lamentationes.Nos au
Matth.26. tem docebit ipſe Dominus Iudam eſſe falſum & adulterinum: QVI INTINXERIT mecum dicens,in catinum,hic me tradet.Vides conuiuam doloſum.Hic ipſe

Iudas

A Iudas oſculo prodidit Dominum. Fuit enim idem hypocrita & ſimulator, fraudu-
lentumque ac doloſum habens oſculum, alium veterem imitans hypocritam, &
populum illum arguens propter quem dictum eſt: HIC POPVLVS labiis me ho- Eſa. 29.
norat, cor autem eorum longè eſt à me. Eſt ergo ſatis probabile eum quidem oleum
ſignificare, vt Diſcipulum qui conſecutus fuit miſericordiam. Fraudulētum autem
vtpote proditorem, oleum infectum ac venenatum. Hoc ergo erat quod prædice-
bant pedes vnguento delibuti, Iudæ nempe proditionem, cùm Dominus pergeret
ad paſſionem. Quinetiam ipſe Seruator lauans pedes Diſcipulorum, mittens ipſos
ad honeſtas actiones, eorum ingreſſum ad beneficia gentium ſignificauit, quæ de-
cora & pura erant propria poteſtate præparans. Iis fragrauit vnguentum, & ſuauis
B odoris opus ad omnes perueniens ab iis celebratum eſt. Domini enim paſſio nos
quidem bono odore repleuit: Hebræos verò peccato. Hoc apertiſſimè oſtēdit Apo- 2.Corin.2.
ſtolus, dicens: DEO GRATIA qui nos ſemper facit triumphare in Chriſto, &
odorem ſuæ cognitionis per nos manifeſtat in omni loco, quoniam Domini bonus
odor ſumus Deo in iis qui ſalui fiunt & in iis qui pereunt. His quidem odor ex mor
te in mortem: illis verò odor ex vita in vitam. Porrò autem Reges Iudæorum, auro
& gemmis & compoſita ac varia corona vtentes, Chriſti Chriſtum in capite ſymbo
licè geſtantes, imprudentes capite Domini ornabantur. Lapis quidem certè pretio
ſus vel margarita vel ſmaragdus ipſum Verbum ſignificat. Aurum autem rurſus eſt
ipſum Verbum ab interitu alienum, qui corruptionis virus minimè recipit. Atque Matth.2.
C ipſi quidem nato aurum obtulerūt Magi, quod eſt regni ſymbolum, manet autem
hæc corona immortalis ad imaginem Domini: non enim veluti flos flacceſcit. Iam
verò noui etiam Ariſtippum Cyrenæum. Molli ac luxurioſæ vitæ erat deditus
Ariſtippus, is eiuſmodi Sophiſticam proponebat orationem. Equus qui vnguento
vngitur, in viri virtute non læditur, nec vnctus canis in virtute canis. Subiunxit,
Ergo nec homo, & ita concluſit ſyllogiſmum. Atqui equo quidem & cani nulla eſt
ad vnguentum cognoſcendum ratio. Quibus autem ſenſus eſt ratione magis præ-
ditus, iis illorum vſus eſt magis vituperandus, vt qui pueriles odores exhibeant.
Horum autem vnguentorum ſunt infinitæ differentiæ. [a]Brenthium, Metallium, &
Regium, Plangonium, & Pſagdæ Aegyptiæ. Simonides autem in Iambis non vere-
D tur dicere. VNGEBAR vnguentis & thymiamatibus, & [b]baccari: nam quidam mer
cator aderat. Porrò autem vtuntur etiam vnguento ex liliis, & vnguento cyprio,
& nardus apud eos eſt in maximo pretio, vnguentum quoque ex roſis, & alia qui-
bus vtuntur mulieres, & humida, & ſicca, & quæ aſperguntur vnguenta, & quibus
fiunt ſuffitus. Indies enim ab eis noua excogitantur, vt inexplebilem cupiditatem ἀπειροκαλία.
boni odoris inſatiabilitate expleant. Quocirca nimiam quandam decori pulchri-
que curam redolent. Atque eæ quidem & ſua veſtimenta, & veſtes ſtragulas, do-
moſque ſuas ſuffumigant & aſpergunt, atque adeò vel ipſa propemodum matulas
olere cogunt vnguenti delitiæ. Quamobrem rectè mihi videntur nonnulli, cum æ-
grè ferrent tantum ſtudii in vnguenta conferri vt vel virilitatem ipſam effœmina-
E rent, & eorum artifices, nempe vnguētarios, à ciuitatibus quę bonis legibus & in-
ſtitutis reguntur expellere, atque adeò ipſos etiam floridarum lanarum infecto-
res. Nefas eſt enim veſtes doloſas & vnguenta in ciuitatem veritatis ingredi. Opor
tet autem viros in primis apud nos vnguenta non olere, ſed vitæ probitatem. Spiret
autem fœmina Chriſtum, qui eſt regalis vnctio, non vnguenta & diapaſmata, diui-
na autem ſemper vngatur pudicitiæ vnctione, ſancto delectata vnguento, nempe
ſpiritu. Hanc ſuauis odoris vnctionem hominibus notis ſuis Chriſtus comparat, ex
aromatibus cœleſtibus hoc vnguentum componens. Hoc autem vnguento ipſe
quoque Dominus vngitur, ſicut per Dauid meminit: PROPTEREA vnxit te
F Deus Deus tuus oleo lætitiæ præ participibus tuis. Myrra, & ſtacte, & caſia à veſti- Pſal. 44.
mentis tuis. Cæterum ne fortè ſicut vultures vnguenta abhorreamus, aut ſicut ſca
rabæi: Hos enim roſaceo vnguento delibatos mori inquiunt: pauca quædam ex his
vnguentis ſunt eligenda fœminis, quæ virum minimè torpefaciunt. Nimiæ enim

vnguentorum vnctiones,iuſta quæ fiunt mortuis,potius quàm familiarem vitæ cõ A
ſuetudinem redolent.Quanquam ipſum quoque oleum apibus & inſectis eſt inimicum,verùm id prodeſt nonnullis hominibus:nonnullos autem ad pugnam excitat, & qui prius erant amici,id vnctos in ſtadiis eo deducit,vt omni contentione omnibusque viribus in certamine depugnent:vnguentum autem,cum molle ſit oleum, non exiſtimatis generoſos mores poſſe effœminare? Quemadmodum autem delitias à guſtu amouimus,ità certè à viſu & odoratu ſenſus titillantem voluptatem amandamus,ne quam fugauimus intemperantiam, per ſenſus, tanquam per portas quibus deſunt cuſtodes,ei in animam aditum patefaciamus. Quòd ſi ſuauis odoris ſuffitum,pontificem magnum,nempe Dominum,dicant Deo offerre,ne id eſſe ſa B
crificium & ſuauis odoris ſuffitum intelligant,ſed gratam & acceptam charitatem, ſpiritalem ſcilicet odoris ſuauitatem, Dominum altari offerre accipiant. Sufficit itaque ipſum oleum & ad ſuperficiem cutis pinguefaciendam, neruoſque relaxandos,& ad corporis grauiorem reprimendum odorem,ſi etiam oleo ad hoc opus habeamus.Suauis autem odoris ſtudium,eſt eſca otii & mollitiei,quæ ad libidinoſam & intemperantem cupiditatem paulatim attrahit.Qui eſt enim intemperans,vndiquaque ducitur ac trahitur,& à cibo,& à ſtrato,& à conuerſatione,& ab oculis,& ab auribus,& à maxillis, atque adeò etiam à naribus.Et ſicut boues annulis & funibus:ita etiam intemperans ſuffitibus,& vnguentis,& ſuaue olentibus coronarum odoribus trahitur.Quoniam autem voluptati nihil loci tribuimus, quæ ad nullum C
vſum qui vitæ cõferat fuerit compoſita,age hic quoque eas diſtinguamus, id quod eſt vtile eligentes.Sunt enim ſuaues quidam odores,qui neque torporem afferunt, neque ad amores impellunt,neque impudicam coniunctionem ac meretricium cõtubernium redolent,ſed ſunt vnà cum temperantia ſalubres, & cerebrum quidem alunt quando malè affectus fuerit,& ventriculum corroborant.Multùm ergo abeſt vt oporteat refrigerare floribus, quando quis vult neruos leues agileſque reddere.Non eſt enim vſus eorum omnino ablegandus, ſed vnguento tanquam medicamento & auxilio vtendum eſt,& ad vires languentes excitandas,& ad catarros, & ad refrigerationes,& ad faſtidium. Quemadmodum alicubi quoque dicit Comicus: Vnguentis manus vngitur,quod eſt pars ſanitatis maxima, vt cerebri bonos D
odores faciat. Quinetiam pedum,per eorum quæ calefaciunt aut refrigerant vnctionem,fricatio exercetur vtilitatis gratia:vt ſcilicet iis qui ſunt repleti in capite fiat quædam attractio & diuerſio ad corporis partes quæ ſunt minus principales. Voluptas autem,cui nulla accedit vtilitas,meretriciorum eſt morum opprobrium, & medicamentum ad prouocandum.Omnino autem multum differt μυρᾳλοιφεῖν hoc eſt,eſſe vnguento delibutum,ab eo quod eſt vngi vnguẽto.Illud enim eſt effœminatum.Vnguento autem vngi nonnunquam eſt vtile.Ariſtippus itaque Philoſophus cum vnguento vnctus eſſet,dicebat malos malè perdendos eſſe Cinædos, qui vt vnguenti vtilitas malè audiret effecerant: HONORA autem Medicum propter (Eccleſi. 38.)
eius vtilitatem,inquit Scriptura.Ipſum enim creauit altiſſimus. A Domino autem E
eſt medicina, deinde ſubiungit: ET VNGVENTARIVS faciet mixtionem. Videlicet quòd data eſſent vnguenta ad vtilitatem, non autem ad ſuauem ſenſuum titillationem.In vnguentorum enim incitamentis nequaquam ponendum eſt ſtudium:ſed eſt id quod eſt in eis vtile eligendum,cum etiam Deus hominibus oleum naſci permiſerit ad leuandos labores. Deſipientes autem mulieres,quæ canos quidem tingunt,capillos autem vngunt,celerius caneſcunt propter aromata deſiccatoria.Quocirca ſunt etiam qui vnguntur ſicciores:facit autem ſiccitas caniores.Siue enim canicies eſt pilorum exiccatio: ſiue calidi defectus, ſiccitate proprium pilorum nutrimentum ebibente humidum,& efficiente canos: Quomodo vnguenta adhuc amauerimus propter quæ cani fiunt, qui canos fugimus? Quemadmodum F
autem qui naribus ſunt ſagacibus canes,feras odore inueſtigant:ita ex nimis curioſa vnguentorum fragrantia,qui moderati ſunt & temperantes, venantur intemperantes. Porrò autem talis quoque vſus coronarum ad comeſſationem & in vino

proteruiam

A proteruiam comparatus effluxit.Ne caput mihi corona cinxeris; Ver eſt. In roſcidis pratis & mollibus variiſque germinantibus floribus degere pulchrum eſt, natiua & ſincera odoris ſuauitate apum ritu fruentes,ex puro autem prato contextam coronam pro ornamento domi circunferre,non eſt moderatorum hominum.Non enim roſarum baccis,vel violis,vel liliis,vel aliquibus aliis eiuſmodi floribus comā quæ ſe parat ad vinolentam petulantiam,eam herbis ac floribus variegantes, contegere conuenit. Alioqui enim etiam comam refrigerat circumpoſita corona, tum propter humiditatem,tum propter frigiditatem. Ea de cauſa medici cum cerebrū eſſe frigidum per diligentem naturæ contemplationem cognoſcant, pectora eſſe vngenda ſentiunt & ſupremas naſi partes,vt ſenſim tranſiens calida exhalatio eius frigiditatem poſſit rectè fouere.Longè ergo abeſt vt is ſit floribus refrigerandus.

B Accedit his quòd florum quoque delectationem perdunt ii qui ſunt coronati.Viſu enim non fruuntur qui habent coronam ſupra oculos reuinctam.Sed neque odoris ſuauitate,cum inſtrumentis reſpiratoriis ſint flores eis ſuperiores.Cum enim odor ſecundum naturam ſurſum emittatur & exhaletur,ſupra caput reſpiratio nulla delectatione fruitur,cum ſuauitas odoris abripiatur.Sicut ergo pulchritudo,ita etiam flos delectat dum videtur,& oportet nos eorum quæ pulchra ſunt aſpectu fruentes,laude & gloria afficere Opificem. Vſus autem eorum eſt noxius, & celeriter præterit,pœnitentiæ ſupplicio affectus.Statim autem probatur eorum vitæ breuitas.Ambo enim flacceſcunt,& flos,& pulchritudo.Cæterum eos quidem qui ea cō

C trectant,ille quidem refrigerat,hæc verò incendit & inflammat.Vt vno autem verbo abſoluam,qui præter aſpectum vſus eorum fruendo percipitur,petulantia eſt et iniuria,non autem delectatio.Oblectare autem nos honeſtè oportet tanquam in paradiſo,Scripturam verè ſequentes. Mulieris quidem corona vir eſt exiſtimandus. 1.Corin. 11. Viri autem,matrimonium.Matrimonii autem flores,amborum liberi, quos quidē carnalium pratorum diuinus colligit agricola.Senum autem coronæ ſunt filiorum filii.Filiis autem gloria,inquit, ſunt patres. Nobis autem Pater vniuerſorum & vniuerſæ eccleſiæ corona Chriſtus eſt. Quemadmodum autem radices & herbæ, ita etiam flores proprias habent qualitates:& has quidem vtiles, illas verò noxias, alias autem periculoſas.Hedera itaque refrigerat.Nux autem emittit ſpiritum qui

Prouerb. 17. Matth. 23.

D torporem & veternum immittit, vt vel ipſa oſtendit nominis etymologia.Narciſſus verò flos eſt grauis odoris:Id autem arguit nominis appellatio, vt qui neruis νάρκην hoc eſt, torporem afferat. Roſarum autem & violarum qui emittuntur odores,cum ſint modicè frigidi,grauedines capitis comprimunt & coërcent. Nobis autem nullo modo non ſolùm vnà inebriari,ſed ne mero quidem vti permiſſum eſt.Quinetiam crocus & flos liguſtri in ſomnum minimè moleſtum deducunt. Porrò autem multa ex iis cerebrū quod eſt natura frigidum ſuis fouent odoribus, dum excrementa cerebri ſubtilia & minuta efficiunt;Hinc etiam dicunt roſam Græcè ῥόδον fuiſſe nominatam quòd odoris plurimum fluxum emittat & ideo cito marceſcit. Cæterum nec apud antiquos quidem Græcos fuit vllus adhuc coronarum vſus.Neque enim Proci,nec qui luxurioſam vitam agebant,Phæaces eis vſi ſunt.

Nux κάρυα Græcè, ἀπὸ τοῦ κάρου hoc eſt à torpore aut grauedine

οἰνοῦσθαι

ῥόδον ἀπὸ τῆς ῥοῆς ὀδωδῆς hoc eſt a fluxu odoris.

E In certaminibus autem primò fuit donum Ahletarum, ſecundò autem plauſus & excitatio,tertio foliorum coniectio. Vltimò autem fuit corona,cum Græciæ poſt tempora Medica magna ad delitias facta eſſet acceſſio.Qui à Verbo itaque ſeu Ratione inſtituuntur,à coronis arceantur,nec exiſtimant rationem eſſe à ſe alligandā quæ in cerebro ſita eſt:non quòd conuiuialis per vinum petulantiæ ſit corona ſymbolum,ſed quòd ea ſit dedicata ſimulachris. Sophocles certè Narciſſum antiquam magnorum Deorum coronam appellauit,id dicens de tereſtribus:Sappho autem coronat muſas roſa.Non es roſarum Pieriarum particeps.Iunonem autem dicunt de-

δόσις ἐπεγκρομός φυλλοβολία

F lectari lilio,& Dianam myrſine.Et ſi enim flores quidem maximè propter hominē facti ſunt;eos tamen cum ſtulti accepiſſent, non ad proprium vſum quo grato animo vti poterant,ſed in ingratum dæmonum miniſterium abuſi ſunt. Ab eis ergo abſtinendum eſt propter conſcientiam.A turba autem & negotio remotæ ſegnitiæ

corona ſignum eſt. Qua de cauſa mortuos quoque coronant, quo nomine re ipſa A
ſuo teſtimonio idola mortua eſſe aſſerunt, qui enim bacchantur, nec abſque coro-
2.Corin.6. nis orgia ſua celebrant. Poſtquam autem flores circumpoſuerint, poſtremo miran-
ἀμάραντος & amarantū florē, & immarceſſibilem ſignificat. dum in modum incenduntur. Cum dæmonibus nullo modo communicandum eſt. Sed nec viua Dei imago mortuorum ſimulachrorum ritu eſt coronanda. Pulchra enim amaranti corona ei eſt repoſita qui ſe rectè geſſerit. Hunc florē terra ferre non
Matth.27. poteſt: cœlum ſolummodo eum poteſt producere. Accedit his quòd à ratione alienū eſt, vt qui audierimus Dominum ſpinis fuiſſe coronatum, ipſi venerabili Domini paſſioni per ludum inſultantes, habeamus capita redimita floribus. Domini enim corona nos Propheticè ſignificabat, qui fuimus aliquando infrugiferi, qui circa il- B
lum poſiti fuimus per eccleſiam, cuius ipſe eſt caput. Quinetiam eſt typus fidei. Vitæ quidem, propter ligni ſubſtantiam. Lætitiæ autem, propter coronæ appellationem. Periculi verò propter ſpinam, neque enim citra ſanguinem licet ad Verbum accedere. Contexta autem corona marceſcit, & prauitatis perplexum ſertum diſſoluitur, & flos exiccatur. Marceſcit enim gloria eorum qui Domino minimè crediderunt. In altum autem elatum Ieſum coronauerunt, ſuam teſtantes inſcitiam. Hac enim ipſa de cauſa cum duro corde ſint, ſapienter prolatum non intelligunt Prophetiam, quam ipſi appellant Domini probrum & contumeliam. Non cognouit Dominum populus qui aberrauit, ratione ac conſideratione minimè fuit circunciſus, non fuerunt eius illuminatæ tenebrę, non nouit Deum, negauit Dominum. C
Verum eſſe Iſraëlem perdidit: Deum perſecutus eſt: Verbum ſperauit afficere contumelia: & quem tanquam maleficum crucifixit, tanquam Regem coronauit. Quapropter in quem hominem non crediderunt, eum benignum Deum Dominum agnoſcent, & iuſtum. Quem exacerbauerunt vt ſe Dominum oſtenderet, hoc de eo in altum ſublato teſtati ſunt, diadema iuſtitię ei ſupra omne nomen exaltato tribuentes, per ſpinam ſemperflorentē. Hoc diadema eſt inimicum iis qui inſidiantur, iis autem qui in eccleſia ſimul verſantur amicum, eos circumſepſit ac muniit. Hæc corona flos eſt eorum qui crediderunt in eum qui glorificatus eſt, cruentat autem & caſtigat eos qui non crediderunt. Porrò autem hoc quoque ſignum eſt rei à Domino bene geſtæ, cum ipſe ſuo capite & principali parte corporis omnia mala no- D
ſtra portauerit, propter quæ pungebamur. Cum ipſe enim ab offenſionibus & peccatis, & eiuſmodi ſpinis, nos propria paſſione liberaſſet, Diabolumque infirmaſſet
Heb.2. & aboleuiſſet, orans merito dixit: VBI TVVS ò mors ſtimulus. Atque nos qui-
1.Corin.15. dem vuas ex ſpinis colligimus, & ficus ex rubis: Illi autem conſauciantur ac laniantur, ad quos manus extendit, nempe ad populum infidelem & infrugiferum. Poſ-
Exod.3. Lucis Græcè eſt, φωτὸς quod & lucem ſignificat & hominem. ſem aliud quoque tibi myſticum dicere. Nam cum omnipotens vniuerſorum Dominus, quando cœpit per Verbum Legem ferre, & Moſi ſuam potentiam voluit manifeſtare, ei diuina viſio oſtenditur formatæ lucis in rubo ardente. Spinoſa autem planta eſt rubus. Poſtquam Verbum Legem ferre & cum hominibus conuerſari deſiit, myſticè rurſus Dominus corona coronatur, hinc illuc vnde deſcenderat E
ἀνακεφαλαιωσάμενος abiens, veteris deſcenſus principium inſtaurans, ac deintegro veluti in ſummam redigens, vt quod primum per rubum Verbum viſum fuerat, per ſpinam rurſus aſſumptum oſtenderet omnia eſſe vnius potentiæ, cum ſit vnus, & Patris qui vnus eſt, Flius principium & finis ſeculi. Sed digreſſus ſum à ſpecie Pædagogica ad genus orationis quod verſatur in docendis dogmatibus: Rurſus ergo reuertor ad propoſitum. Quòd ergo loco medicamenti, curationis gratia, & nonnunquam etiam moderatæ recreationis, non ſit reiicienda quæ ex floribus ſentitur oblectatio, & quæ ex vnguentis & ſuffitibus accipitur vtilitas, oſtendimus. Quòd ſi dixerint aliqui, quænam eſt ergo amplius florum gratia iis qui eis non vtuntur? Sciant ex eis quoque componi vnguenta, eaque eſſe admodum vtilia. Suſinum quidem componitur F
ex liliis & lirinis. Eſt autem calefaciens, aperiens, attrahens, humefaciens, abſtergens, ſubtilium tenuiumque partium, bilem mouens, molliens. Narciſſinum autem, quod componitur ex Narciſſo, æquè iuuat ac Suſinum. Myrſinum verò, quod

ex myrtis

A ex myrtis & myrſine conſtat, eſt conſtipans: qui ex corpore autem emittuntur odores, coërcet ac continet. Quod eſt ex roſis autem, eſt refrigerans. In ſumma enim vt eis bene vtamur ea fabricata ſunt. EXAVDITE me, inquit, & tanquam roſa plantata in fluentis aquarum germinate. Tanquam libanus ſuauem odorem emittite, & benedicite Dominum ſuper opera eius. De his autem multa dici poſſent, cum nos flores & aromata ad neceſſarias vtilitates, non ad delitiarum inſolentiam facta eſſe dicamus. Quòd ſi eſt etiam aliquid concedendum, odore florum vti ſufficit: nequaquam autem coronentur. Hominis enim curam gerit Pater, & ei ſoli ſuam præbet artem propriam. Dicit itaque Scriptura: AQVA & ignis, & ferrum, & lac, ſimila frumenti, & mel, ſanguis vuæ, & oleum, & veſtis. Hæc omnia piis

B ad bona ſunt.

μύρσιν... Eccleſi. Ibidem.

Quomodo ſe in ſomno gerere oporteat. *Cap. IX.*

QVOMODO autem deinceps nos ad ſomnum conferemus modeſtiæ præceptorum memores, iam dicendum eſt. Poſtquam enim finito conuiuio Deo benedixerimus eumque laudauerimus, quòd quæ erant noſtro vſui neceſſaria ſuppeditauerit, & eum diem tranſmitteremus conceſſerit, nobis couertenda eſt ad ſomnum oratio: ſtratorum magnificentiam, puluinos auro intertextos, auroque variegatas glabras veſtes, ſtragulas, puniceaſque xyſtidas, & pretio-

C ſiſſimos gaunacas, & Poëtica purpurea Rhegea, veſteſque supernè molles ac delicatas, & cubilia vel ipſo ſomno molliora valere iubentibus. Nam præterquam quòd vituperanda eſt hæc mollis & ſenſum titillans voluptas, in lanuginoſis plumis dormire eſt noxium, corporibus tanquam in vaſtum quendam hiatum cadentibus, propter ſtratorum mollitiem. Neque enim eos qui in eis verſantes dormiunt continent, propterea quòd ex vtraque parte corporis cubile aggeris inſtar aſſurgat: neque vt cibi concoquantur permittunt, ſed potius incendunt: quod quidem nutrimentum corrumpit. In planis autem & æquatis cubilibus decubitus, qui ſunt ſomni veluti naturale gymnaſium, ad nutrimentum digerendum conferunt. Qui autem poſſunt in aliis volutari cubilibus, ſomni veluti naturale hoc habentes gymnaſium,

D alimenta facilius digerunt, & ſe ad omnes caſus aptiores efficiunt. Præterea autem lecticæ, quæ pedes habent argenteos, magnam arrogantiam arguunt, & ebur quod eſt in lectulis, cum elephanti corpus reliquit animam, non eſt vſque adeò licitum ſanctis hominibus, vt quod iners & ignauum ſit quietis artificium. Non eſt ergo ſtudium in ea conferendum. Non eſt enim poſſeſſoribus eorum vſus prohibitus, ſed quod in eis ponitur ſtudium eſt prohibitum. Non eſt enim ſita in eis felicitas. Rurſus autem eſt vanę gloriæ Cynicæ, ad dormiendum quemadmodum Diomedes ſe exercere, Agreſtiſque bouis conſtrarat tergora ſubtus, niſi forte cogat caſus aliquis. Vlyſſes autem quod lecti ſponſæ claudicabat, ſuppoſito lapide corrigebat. Tanta frugalitas, & natiua nec extrinſecus petita operis ſimplicitas, non ſolú apud

E priuatos, ſed etiam apud veterum Græcorum præfectos exercebatur. Quanquam quid de iis mihi dicere opus eſt? Iacob humi dormiebat: & lapis erat ei puluinus. Atque quidem viſum videre dignus eſt habitus, quod captum hominis ſuperabat. Nobis autem vt rationi conuenit, ſimplici cubili & frugali vtendum eſt, quod habeat id quod nos iuuet commoderatum & conueniens. Si æſtus ſit, quod protegat. Si ſit frigus, quod foueat. Sit autem lectus non affabrè & curioſè factus, pedeſque habeat planos ac leues. Nimis enim curioſæ & exquiſitæ tornaturæ ſunt ſæpe reptiliũ ſemitæ animantium, dum in inciſuris artis circumaguntur, & minimè dilabuntur. In primis autem cubilis mollitiem commoderatè & couenienter virilem eſſe opor-

F tet & maſculam. Non oportet enim ſomnum eſſe perfectam corporis ſolutionem, ſed tantùm remiſſionem. Et ideo eum dico eſſe aſſumendum non ad otium & ſocordiam, ſed ad negotiorum & actionum quietem. Ita ergo dormitandum eſt vt facile excitemur: SINT, enim inquit, veſtri lumbi præcincti, & lucernæ ardentes,

ξυστίδες. γαυνάκες. ῥήγεα. Geneſ. 28. Luc. 12.

& vos ſimiles hominibus dominum ſuum expectantibus, quando redibit à nuptiis, vt cum venerit & pulſauerit ſtatim illi aperiant. Beati ſerui illi quos veniens Dominus inuenerit vigilantes. Dormientis enim hominis nullus vſus, quemadmodum nec mortui. Quocirca ſæpe etiam noctu è lecto ſurgendum eſt, Deusque eſt laudandus. Beati enim qui in ipſum vigilarunt, ſeipſos aſſimilantes Angelis, quos nos ἐγρηγόρους hoc eſt vigilantes vocamus. Dormiens autem homo nullus vllius eſt pretii, non magis quàm qui non viuit. Qui autem lucem habet, vigilat, & tenebræ eũ non comprehendunt, nec itaque ſomnus, quoniam non tenebræ. Ad Deum ergo vigilauit qui fuit illuminatus. Qui autem talis eſt, viuit. QVOD enim factum eſt in ipſo, vita erat. BEATVS homo, inquit Sapientia, qui me audiet, & homo qui vias meas cuſtodit, vigilans in foribus meis, interdiu obſeruans ſtationem mei ingreſſus. Ne ergo dormiamus vt cæteri, ſed: VIGILEMVS, & ſobrii ſimus. Qui enim dormiunt, noctu dormiunt, & qui ebrii ſunt, noctu ebrii ſunt: hoc eſt, In tenebris ignorantiæ. Nos autem qui diei ſumus, ſobrii ſimus. Omnes enim vos eſtis filii lucis, & filii diei. Non ſumus noctis, nec tenebrarum; ſed qui vt verè viuamus, recteque ac ſincerè ſentiamus, noſtri maximè curam gerit; plurimo tempore vigilauit, id ſolum ſibi reſeruans quod erat ad ſuam ſanitatem vtile. Id autem non vſque adeò eſt vſitatum, ſed exercitationis meditatio perpetuas vigilias gignit ex laboribus. Ne cibi ergo nos grauent, ſed alleuent, vt quàm maximè fieri poterit ſomno minimè lædamur, vt grauantur natantes quibus appenduntur onera. Rurſus autem veluti ex abyſſo infernè nos alleuabit ſobrietas ad paratã vigiliæ ſtationẽ. Eſt enim ſomnus qui nos deprimit morti ſimilis, eo deducens per ignorationem vt ſenſu careamus: & clauſis à ciliis oculis lucem abſcindit. Hanc ergo lucem, qui ſumus veræ lucis filii, ne foras excludamus; intus autem ad nos conuerſi, abſconſi hominis viſum illuminantes, & ipſam veritatem contemplantes, & eius fluxionum effecti participes, vera ſomnia euidenter prudenterque reuelemus. Eorum autem qui crapula grauantur ructus, & eorum qui nimio cibo onuſti ſunt oſcitationes, ſtraguliſque inuolutum ſtertere, ventrumque in arctum compreſſorum murmura, oculum animæ perſpicacem obruunt, impleta cogitatione variis viſionibus. Cauſa autem eſt alimentum ſuperuacaneum, quod ratiocinatiuam animæ facultatem eò trahit vt ſenſu priuetur penitus. Immodicus enim ſomnus, nec corporibus, nec animis noſtris vllam affert vtilitatem, nec iis quæ circa veritatem verſantur omnino conuenit actionibus, & ſi ſit ſecũdum naturam. Loth autem iuſtus (regenerationis enim œconomiæ in præſentia mitto expoſitionem) non ad illum nefarium inductus eſſet coitum, niſi inebriatus fuiſſet à filiabus, ſomnoque oppreſſus & grauatus. Si ergo cauſas quæ ad multum ac profundum ſomnum nos impellunt præciderimus, magis ſobriè dormiemus. Non enim oportet eos, qui inhabitantem & vigilantem intus habent rationem tota nocte dormire. Noctu autẽ maximè expergiſcẽdum eſt quando dies deſinunt, & huic quidem danda eſt opera literis; illi verò ars ſua eſt inchoanda. Fœminas autem oportet aggredi lanificium. Nobis autem, vt ſemel dicam, omnibus aduerſus ſomnum decertandum eſt, nos paulatim acceſſione facta aſſuefaciẽtibus, vt maiori parte temporis per vigiliam ſimus vitæ participes. Somnus enim, non ſecus ac publicanus, dimidium vitæ tempus nobiſcum diuidit. Longè autem abeſt vt permittatur interdiu dormire iis, qui maximam noctis partem ad vigilias reſecant. Tedia autem & dormitationes, pandiculationes, & oſcitationes, ſunt inſtabilia animæ faſtidia. Poſtremo autem hoc ſciendum eſt non eſſe animam quæ ſomno indiget: Ipſa enim eſt ſemper mobilis: ſed corpus, quod quieti traditur, reſoluitur, dum anima non amplius corporaliter operatur, ſed per ſeipſam mente verſat. Quo fit vt quæ ſunt vera ſomnia, rectè reputanti ſint ſobriæ animæ cogitata, vt quæ ad corporis affectiones per conſenſum nõ trahatur, & ipſa ſibiipſi quæ ſunt optima cõſulat: animæ autem eſt interitus, ſi ipſa apud ſe omnino quieſcat. Et ideo Deum mente ſemper verſans, per continuã conſuetudinẽ corpori vigiliã inſerens, exæquat hominẽ angelicæ gratiæ: vitæ æternitatẽ ex meditatione vigiliæ ſuſcipiẽs.

Ioan. 1. Prouerb. 8. 1. ad Theſ. 5. Geneſ. 19.

A B C D E F

A *Quæ nam de procreatione liberorum tractanda ſint.* *Cap. X.*

TEMPVS autem coniunctionis conſiderandum iis ſolis relinquitur, qui iuncti ſunt matrimonio. Qui autem matrimonio iuncti ſunt, iis ſcopus eſt & inſtitutum, liberorum ſuſceptio. Finis autem, vt boni ſint liberi, quemadmodum agricolæ ſeminis quidem deiectionis cauſa eſt, quod nutrimenti habendi curam gerat. Ei autem agriculturæ finis eſt, fructuum perceptio. Multo autem melior eſt agricola, qui terram colit animatam. Ille enim ad tem
B pus alimentum expetens: hic verò vt vniuerſum permaneat curam gerens, agricolæ officio fungitur, & ille quidem propter ſe, hic verò propter Deum plantat ac ſeminat. Dixit enim: CRESCITE & multiplicemini, & ſubaudiendum eſt: Et ea ratione fit homo Dei imago, quatenus homo cooperatur ad generationem hominis. Gene1.1.
Non eſt quælibet terra apta ad ſuſcipienda ſemina. Quòd ſi etiam ſit quælibet, non tamen eidem agricolæ. Neque verò ſeminandum eſt ſupra petram, neque ſemen eſt iniuria afficiendum, quod quidem dux eſt & princeps genetationis, eſtque ſubſtãtia quæ ſimul habet inſitas naturæ rationes. Quæ ſunt autem ſecundum naturam rationes, abſque ratione preter naturalibus mandando meatibus, ignominia & probro afficere valde eſt nefarium & impium. Videte itaque quomodo ſapientiſſimus
C Moſes infrugiferam aliquando ſationem ſymbolicè repulit. NON COMEDES, inquiens, leporem, nec hyenam. Non vult homines eſſe qualitatis eorum participes, neque eis æqualem guſtare libidinem. Hæc enim animalia ad explendum coitum venereum feruntur inſano quodam ſtupore. Ac leporem quidem dicunt quotannis multiplicare venerem, pro numero annorum quos vixit habentem foramina, & ea ratione dum leporis eſum prohibet, ſignificat ſe dehortari puerorum amorem. Hiænam autem viciſſim ſingulis annis maſculinum ſexum mutare in fœmininum. Significare autem non eſſe ad adulteria prorumpendum, eum qui ab hyæna abſtinet. Sed non oportere quidem his aſſimilari animalibus, per propoſitam prohibitionem ſapientiſſimum Moſem citra vllam dubitationem ſignificare ego quoque Leui.11. Deut. 14.
D aſſentior: non tamen eorum quæ ſymbolicè dicta ſunt expoſitioni conſentio. Nunquam enim naturæ vis poteſt afferri vt mutetur. Quod autem ſemel in ipſa effictum eſt, nefas eſt affectione incontrarium refingi. Affectio enim eſt, non natura. Eius enim quod formatum eſt adulterare characterem, non autem ipſam formam poteſt transformare affectio. Et ſi enim multæ aues dicuntur temporum vicibus mutare & vocem & colorem: quemadmodum merula ex nigra quidem flaua, ex ea autem quæ ſuauiter canebat, obſtrepera & turbulẽtum ſonum edens fieri dicitur. κόττυφος.
Itidem etiam luſcinia & colorem & vocem, cum Solis fiunt conuerſiones, mutare aſſeritur: cæterum non mutant ipſam naturam, vt figura mutata fiat mas ex fœmina; ſed recens quidem pennarum productio, nouæ veſtis inſtar, quandam pẽnarum
E tincturam, tanquam flores emittit: ſed ea paulo poſt minis hybernis exhalatur, ſicut flos, dum color flacceſcit. Ipſa quoque vox ſimiliter frigorè malè vexata, marceſcit. Cum enim exterior cutis ab aëre ambiente denſatur, quæ in collo ſunt arteriæ compreſſæ & conſtipatę, ſpiritum quoque comprimunt. Is autem in arctum valde coactus, ſuffocatum & oppreſſum edit ſonum. Rurſus itaque ambienti aëri aſſimilatur, & vere relaxatus ex anguſtiis liberatur ſpiritus, qui fertur per dilatatas, quæ tũc clauſæ erant, arterias. Nõ profert itaque amplius cantum flaccidum & languidum, ſed iam emittit canorum, etiam vox eorum latius diffunditur, etiam auium vocis exiſtit cantus, ver. Nequaquam ergo credendum eſt hyænam vnquam mutare naturam. Idem enim animal nõ habet ſimul ambo pudenda maſculini & fœminini, ſicut
F nonnulli exiſtimarunt, Hermaphroditos prodigioſè narrantes, & inter maſculum & fœminam, hanc ex viro & fœmina conſtantem naturam innouãtes. Valde autem falluntur vt qui non animaduerterint quàm ſit filiorum amans omnium mater & genitrix natura. oQuniam enim hoc animal, hyæna inquam, eſt ſalaciſſimum, ſub

cauda ante excrementi meatum, adnatum eſt ei quoddam carneum tuberculum, fœminino pudendo figura perſimile. Nullum autem meatum habet hæc figura carnis in vllum vſum deſinens, vel in matricem inquam, vel in rectum inteſtinum. Solam autem habet multam concauitatem, quæ inanem excipiat libidinem, quando auerſi fuerint meatus qui in concipiendo fœtu occupati ſunt. Hoc ipſum autem & maſculo & feminæ hyænę adnatum eſt, quòd ſit inſigniter pathica. Maſculus enim viciſſim & agit & patitur. Vnde etiam rariſſimè inueniri poteſt hyæna fœmina. Non enim frequenter concipit hoc animal, cum in eis tuto redundet ſatio præter naturam. Hac etiam ratione mihi videtur Plato in Phædro amorem puerorum repellens, eum appellare beſtiam, quòd frenum mordentes, qui ſe voluptatibus dedunt, libidinoſi, quadrupedū more ingrediuntur, & filios ſeminare conantur. IMPIOS autem tradidit Deus, vt ait Apoſtolus, in paſſiones ignominiæ. Nam & fœminæ eorum mutauerunt naturalem vſum in eum qui eſt præter naturam. Similiter autem & maſculi eorum, relicto vſu naturali exarſerunt in deſiderio ſui inter ſe inuicem: maſculi in maſculos turpitudinem operantes, & mercedem quam oportuit erroris ſui in ſe recipientes. Atqui ne libidinoſiſſimis quidem animantibus cōceſſit natura excrementi meatum ſuperfluum. Vrina enim in veſicam excernitur, humefactum alimentum in ventrem: lachryma verò in oculum: ſanguis in venas, ſordes in aures, muccus in nares defertur. Recti autem inteſtini fimi ſedes cohæret, per quam excrementa expuuntur. Sola ergo varia in hyenis natura ſuperfluo coitui ſuperfluam hanc partem excogitauit, & ideo eſt etiam aliquantiſper concauum, vt prurientibus partibus inſeruiat, exinde autem excæcatur concauitas: non fuit enim fabricata ad generationem. Hinc nobis manifeſtum atque adeo in confeſſo eſt vitandos eſſe cum maſculis concubitus, & infrugiferas ſationes, & venerem prę poſteram, & quæ natura cohærere non poſſunt, Androgynorum, ideſt, qui viri ſunt ſimul & mulieres, coniunctiones, ipſam naturam ſequentibus, quæ per partiū prohibet conſtitutionem, vt quæ maſculum non ad ſemen ſuſcipiendum, ſed ad id effundendum virum fecerit. Hieremias autem quando dicit, hoc eſt per ipſum loquens Spiritus: SPELVNCA hiænæ facta eſt domus mea, quod erat ex mortuis corporibus alimentum abhorrens. Sapienti allegoria reprehendit cultum ſimulachrorum. Verè enim oportet ab idolis eſſe puram domum Dei viuentis. Rurſus Moſes lepore quoque veſci prohibet. Omni enim tempore coit lepus, & ſalit aſſidente fœmina eam à tergo aggrediens, eſt enim ex iis quę retro inſiliunt. Concipit autem ſingulis menſibus, & ſuperfœtat. Init autem & parit. Poſtquam autem peperit, ſtatim initur in quocunque fuerit leporario, neque enim vno contenta eſt matrimonio, & rurſus concipit adhuc lactens, habet enim matricem cui ſunt duo ſinus, & non vnus ſolus matricis vacuus ſinus, eſt ei ſufficiens ſedes ad receptaculum coitus. Quidquid enim eſt vacuum, deſiderat repleri. Accidit autem vt cum vterum gerunt, altera pars matricis deſiderio teneatur, & libidine furiat. Quocirca fiunt eis ſuperfœtationes. A vehementibus ergo appetitionibus, mutuiſque congreſſionibus, & cum prægnantibus fœminis coniunctionibus alterniſque initibus puerorumque ſtupris, adulteriis, & libidine abſtinere, huius nos ęnigmatis prohibitio adhortata eſt. Idcirco apertè & nōper ænigmata Moſes adhuc nudo capite prohibuit: NON FORNICABERIS, non mœchaberis, pueris ſtuprū non afferes, inquiens. Verbi itaque iuſſus eſt omni ratione obſeruandus: neque quidquam contra leges vllo modo faciendum eſt: neque ſunt mandata infirmanda. Malæ enim cupiditati nomen eſt, petulans iniuria & equum cupiditatis, petulantem ac inſolentem vocauit Plato, cum legiſſet: FACTI eſtis mihi equi furentes in fœminas. Pro probro autem petulantique iniuria ſupplicium ſignificabunt Angeli, qui Sodomā acceſſerunt. Ii eos qui probro & ignominia illos afficere voluerunt vnà cum ipſa ciuitate combuſſerunt, euidenti hoc indicio ignem qui eſt fructus libidinis deſcribentes. Quæ enim veteribus acciderunt, ſicut antè diximus, ad nos admonendos ſcripta ſunt, ne eiſdem teneamur vitiis, & caueamus ne in pœnas ſimiles incidamus.

Marginalia: A; B; Rom. 1.; ἐπιθορεῖν; C; c. 12.; D; E; Exod. 20.; Hie. 5.; Eze. 23.; Geneſ. 19.; F

A mus. Oportet autem filios quidem exiſtimare pueros: vxores autem alienas intueri tanquam proprias filias. Voluptates autem continere, ventriq́ue & iis quæ ſunt infra ventrem dominari, eſt maximi imperii. Si enim ne digitum quidem temere mouere permittit ſapienti ratio, vt confitentur Stoici: quomodo non multo magis iis qui ſapientiam perſequuntur, in eam qua coitur particulam dominatus eſt obtinendus? Atque hac mihi quidem de cauſa videtur eſſe nominatum pudendum, quòd hac corporis parte magis quam qualibet alia cum pudore vtendum ſit. Natura enim ſicut alimentis, ita etiam legitimis nuptiis quantum conuenit, confert, & decet, nobis vti permiſit. Permiſit autem appetere liberorũ procreationem. Quicun-
B que autem quod modum excedit perſequuntur, labuntur in eo quod eſt ſecundum naturam, per congreſſus qui ſunt præter leges ſeipſos lædentes. Omnino enim rectè habet nunquam cum adoleſcentibus, perinde ac cum fœminis, veneris vti conſuetudine. Et ideo non eſſe in petris & lapidibus ſeminandum, dicit qui à Moſe factus eſt Philoſophus, quoniam nunquam actis radicibus genitalem ſit ſemen naturam ſuſcepturum. Verbum itaque per Moſen apertiſſimè præcepit: ET CVM MASCVLO non dormies fœminino cõcubitu, eſt enim abominatio. Accedit his quòd ab omni quòque aruo fœminino, præterquam à proprio, ex diuinis ſcripturis colligens, præclarus Plato conſuluit, lege illinc accepta: ET VXORI proximi tui non dabis concubitum ſeminis, vt polluaris apud ipſam. Irrita autem ſunt & adulterina
C concubinarum ſemina. Ne ſemina vbi non vis tibi naſci quod ſeminatum eſt. Neque vllam omnino tange mulierem præterquam tuam ipſius vxorem, ex qua ſola tibi licet carnis voluptates percipere ad ſuſcipiendam legitimam ſucceſſionem. Hęc enim rationi ſola ſunt legitima. Eis quidem certè qui diuini muneris, nempe opificialis ſunt participes, ſemen nõ eſt abiiciendum, neque iniuria afficiendum, neque tanquam ſi cornibus ſemen mandes ſeminandum eſt. Hîc ipſe ergo Moſes cum ipſis quoque prohibet vxoribus congredi, ſi forte eas detineant purgationes menſtruæ. Non enim purgamẽto corporis, id quod eſt maximè genitale ſeminis, & quod mox homo futurum eſt, polluere eſt conſentaneum, nec ſordido materiæ profluuio, & quæ expurgantur inquinamentis inundare ac obruere. Semen autem generationis
D degenerat ineptumque redditur, ſi matricis ſulcis priuetur. Neque verò vllum vnquam induxit veterum Hebræorum coëuntem cum ſua vxore pregnante. Sola enim voluptas ſi quis ea etiam vtatur in coniugio, eſt præter leges, & iniuſta, & à ratione aliena. Rurſus autem Moſes abducit viros à prægnantibus, quouſque pepererint. Reuera enim matrix ſub veſica quidem collocata, ſuper inteſtinum autem quod Rectum appellatur poſita, extẽdit collum inter humeros in veſica: & os colli, in quod venit ſemen impletum occluditur, rurſuſque inane redditur partu purgato: fructu autem depoſito, deinde ſemen ſuſcipit. Neque verò nobis turpe eſt ad auditorum vtilitatem nominare partes in quibus fit fœtus conceptio, quæ quidem Deum fabricari nõ puduit. Matrix itaque ſitiens filiorum procreationem ſemen ſuſcipit, pro-
E broſumque & vituperandum negat coitum, poſt ſationem ore clauſo omnino iam libidinem excludens. Eius autem appetitiones, quæ prius in amantibus verſabantur complexibus, intro cõuerſæ, in procreatione ſobolis occupatæ, operantur vnà cum opifice. Nefas eſt ergo operantem iam naturam adhuc moleſtia afficere, ſuperfluè prorumpendo ad petulantem iniuriam. Petulans autem iniuria, & multa habet nomina, & eſt multiplex. Poſtquam autem ad hanc veneream conuerſa fuerit immoderationem, Græcè λαγνεία id eſt, laſciuia dicitur, quo nomine ſignificatur libidinoſa, popularis, & inceſta in coitum propenſio. Quæ cum aucta fuerit, magna ſimul morborum conuenit multitudo, videndi deſiderium, vinolentia, & amor in mulieres, luxus quoque, & ſimul vniuerſum voluptatum ſtudium. In quæ omnia tyran-
F nidem obtinet cupiditas. His autem cognatæ innumerabiles augentur affectiones, ex quibus mores intemperantes ad ſummum prouehuntur. Dicit autem Scriptura: PARANTVR intemperantibus flagella, & ſupplicia humeris inſipientum, vim intemperantiæ, conſtantemque toleratiam vocans humeros inſipientum. Quocirca

Leui.18.

Ibidem.

κεϱασβόλα

Ibidem.

Prouerb. 3.

Eccleſi. 23. AMOVE à ſeruis tuis ſpes inanes, & indecoras inquit, cupiditates auertè à me. Ven A
tris appetitio, & coitus ne me apprehendant. Longè ergo ſunt arcenda plurima
inſidiatorum maleficia. Non ad ſolam enim Cratetis peram, ſed etiam ad noſtram
ciuitatem non nauigat ſtultus paraſitus, nec ſcortator libidinoſus qui clune valde
exultat, non doloſa meretrix, nec vlla eiuſmodi alia voluptatis belua. Multa ergo
nobis per totam vitam ſeminetur, quæ bona ſit & honeſta, occupatio. In ſumma er
go vel iungi matrimonio, vel omnino à matrimonio purum & mundum eſſe opor
tet. In quæſtione enim id verſatur, & hoc à nobis declaratum eſt in libro de conti-
nentia. Quòd ſi hoc ipſum, An ducenda ſit vxor, veniat in conſiderationem: quo-
modo liberè permittetur, quemadmodum nutrimento, ita etiam coitu ſemper vti, B
tanquam neceſſario? Ex eo ergo videri poſſunt nerui tanquam ſtamina differri, &
in vehementi congreſſus intenſione diſrumpi. Iam verò offundit etiam caliginem
ſenſibus. Robur quoque interrumpit. Patet hoc & in animantibus rationis experti
bus, & in iis quæ in exercitatione verſantur corporibus. Quorum hi quidem qui
abſtinent, in certaminibus ſuperant aduerſarios: illa verò à coitu abducuntur, at-
que adeò vix circumaguntur & trahuntur, omnibus viribus & omni animi impe-
tu perfectè exinanita. Paruam epilepſiam dicebat coitum Sophiſta Abderites, exiſti
mans morbum immedicabilem. Annon enim conſequuntur reſolutiones, quæ exi-
nanitionis eiusque quod abſcedit magnitudini aſcribuntur? Homo enim ex homi-
ne enaſcitur & euellitur. Vide damni magnitudinem. Totus homo per exinanitio- C
Geneſ. 2. nem coitus abſtrahitur. Dicit enim: HOC NVNC os ex oſſibus meis: & caro ex
carne mea. Homo ergo tantum exinanitur ſemine, quantus videtur corpore, eſt
enim generationis initium id quod recedit. Quinetiam conturbat ebullitio mate-
riæ, & compagem corporis labefactat & commouet. Lepidè ergo dixit ille, qui in-
terroganti quomodo adhuc rebus vteretur venereis, reſpondens: Bona verba, que-
ſo. Ego verò lubentiſſime iſthinc, tanquam ab agreſti & inſano Domino profugi.
Cæterum introducatur quidem & eligatur matrimonium. Vult enim Dominus hu
manum genus repleri, ſed non dicit: Eſtote libidinoſi: nec vos tanquam ad coitum
natos voluit dedere voluptati. Pudore autem nos afficiat Pædagogus clamans per
Eze. 43. Ezechielem: CIRCVNCIDAMINI fornicationem veſtram. Aliquod tempus ad ſe- D
Oſee. 2. minandum opportunum habent quoque rationis expertia animantia. Non coire au
tem ad liberorum procreationem, eſt facere iniuriam naturæ, quam quidem opor-
tet magiſtram aſciſcentes, quas prudenter introducit temporis conſiderationes di
ligenter obſeruare, ſenectutem, inquam, & puerilem ætatem. His enim nondum
conceſſit: Illos autem non vult amplius vxores ducere. Sed non vult homines ſem-
per dare operam matrimonio. Matrimonium autem eſt filiorum procreationis ap-
petitio, non nullo ac incerto ordine ſeminis excretio, quæ eſt & præter Leges, & à
ratione aliena. Secundum naturã autem nobis vita vniuerſa proceſſerit, ſi & ab ini-
tio cupiditates contineamus, & hominum genus, quod ex diuina prouidentia naſci
tur, improbis & malitioſis machinationibus non interficiamus. Eæ enim ſub præ- E
textu fornicationis, vtentes medicamẽtis quæ omnino ad exitium attrahunt, ſimul
cum fœtu omnem humanitatem conſumunt. Cæterum quibus vxores ducere con
ceſſum eſt, iis Pædagogo opus fuerit, vt non interdiu myſtica naturæ celebrentur
orgia, nec ex eccleſia, verbi gratia, aut ex foro mane rediens, galli more coëat, quan
do orationis, & lectionis, & efficacium quæ interdiu fiunt operum tempus eſt. Ve-
ſpere autem oportet poſt conuiuium quieſcere, & poſt gratiarum actionem quæ fit
Deo pro bonis quæ percepimus. Non ſemper autem concedit tempus natura, vt
peragatur congreſſus matrimonii: eſt enim eo deſiderabilior coniunctio quo diu-
turnior. Neque verò noctu, tanquam in tenebris, ſe immodeſtè & intemperanter
gerendum eſt, ſed verecundia, tanquam lux rationis, in animo includenda eſt. Nihil F
enim à Penelope telam texente differemus, ſi interdiu quidem texamus dogmata
temperantiæ: noctu autem ea reſoluamus, cum in cubile venerimus. Si enim hone-
ſtatem exercere oportet, multo magis tuæ vxori honeſtas eſt oſtendenda, inhone-
ſtas

A ſtas vitando coniunctiones:& quòd caſtè cum proximis verſeris fide dignum è domo adſit teſtimonium.Non eſt enim,non eſt aliquid honeſtum apud eam reputandum,apud quam honeſtas non eſt teſtata ac probata in acribus illis voluptatibus. Beneuolentia autem, quæ fatetur ſe præcipitem ferri ad congreſſionem, exiguo tempore floret,& cum corpore conſeneſcit: nonnunquam autem etiam præſeneſcit,flacceſcente iam & marceſcente libidine,quando matrimonialem moderationem ac temperantiam meretriciæ voluptates iniuria affecerint. Amantium enim corda ſunt volucria,amoriſque irritamenta extinguuntur ſępe pœnitentia, amorque ſępe vertitur in odium,quando reprehenſionem ſenſerit ſatietas. Impudico-
B rum verò verborum,& turpium figurarum,meretriciorumque oſculorum, & huiuſmodi laſciuiarum nomina,ne ſunt quidem memoria tenenda,beatum ſequentibus Apoſtolum,qui apertè dicit: FORNICATIO autem, & omnis immunditia, vel plura habendi cupiditas,ne nominetur quidem in vobis, ſicut decet ſanctos. Rectè ergo videtur dixiſſe quiſpiam.Nulli quidem profuit coitus,rectè autem cum eo agitur ſi non læſerit.Qui enim ex lege eſt,eſt periculoſus, niſi quatenus in liberorum procreatione verſatur.De eo autem qui eſt præter leges dicit Scriptura: MVLIER meretrix apro ſimilis reputabitur.Quæ autē viro ſubiecta eſt,turris eſt mortis iis qui ea vtuntur.Capro vel apro meretriciam comparauit affectionem. Mortem autem dixit petitam,adulterium quod committitur in meretrice quæ cuſtodi-
C tur:Domum autem & vrbem,in qua ſuam exercent intemperantiam. Quinetiam quæ eſt apud vos Poëtica,quodammodo ea exprobrans,ſcribit.

Mœchus es,illicitus coitus ualdeque nefandus
Fœmineusque uirum tecum eſt,ó maxima peſtis.

Rurſus autem pudicos & continentes admiratur.

Quos deſiderium tenuit nec turpe cubilis
Alterius, nec tetra inuiſaque ſtupra tulerunt,
Vlla unquam maribus.

Quando quidē multi hęc ſua peccata non eſſe præter naturā voluptates exiſtimant. Qui autem ſunt his paulò meliores,eſſe hæc quidē peccata agnoſcunt:vincuntur au-
D tem à voluptatibus,& ſunt eis tenebrę vitiorū integumentum,ſuū enim adulterio violat matrimonium, qui id habet pro meretrice, & non audit Pædagogum clamantem: HOMO qui aſcendit ſuper lectum ſuum,qui dicit in animo:Quis me videt?Circa me ſunt tenebræ,& parietes ſunt tegumenta mea, & nemo aſpicit peccata mea.Quid vereor ne meminerit altiſſimus? Is quidē eſt miſerrimus,qui ſolos veretur hominum oculos,exiſtimat autem fore vt Deum lateat: neſcit enim Scripturam dicere:Oculi Domini altiſſimi,dici non poteſt quanto ſint Sole ſplendidiores. Qui reſpiciunt omnes vias hominum,& partes occultas intelligunt.Itidem rurſus Pædagogus eis minatur per Eſaiam,dicens: VAE iis qui in occulto conſilium capiunt,& dicunt.Quis nos videt?Senſilem enim lucem latebit fortaſſe quiſpiam,ſed
E eam quæ intelligentia apprehenditur minimè latere poteſt.An vt ait Heraclitus,id quod nunquam occidit,poſſit latere quiſpiam? Tenebras ergo minimè obtegamus, etenim lux in nobis habitat: ET tenebræ,inquit,ipſum non comprehendunt. Ipſa autem noctem illuſtrat honeſta ac pudica cogitatio.Bonorum autem virorum cogitationes lucernas quæ dormire non poſſunt appellauit Scriptura. Quāquam ipſum quidem conari latere propter ea quę facit quiſpiam,peccare eſt citra vllam controuerſiam.Quicunque autem peccat ſtatim quoque facit iniuriam, non tam proximo,ſi mœchetur,quàm ſibiipſi quòd mœchatus fuerit,quin & ſeipſum omnino reddit deteriorem,ſuęque famæ detrahit. Qui enim peccat,quatenus peccat,ipſe eſt ſeipſo deterior,& ignominioſior.Omnino autem iam ei vtique adeſt intemperan-
F tia,vt qui vincatur à turpi voluptate. Quamobrem qui fornicatur,Deo eſt omnino mortuus,& à ratione tanquam à ſpiritu vt cadauer relictus eſt. Quod enim ſanctum eſt,vt eſt conſentaneum,pollui auerſatur.Puro autem purum ſemper fas eſt tangere.Ne ſimul ac exuitur tunica,pudorem quoque exuamus. Nam iuſto tempe

Ephe. 5.
Hoc Epicurus, & ſimilia dicit in ſententiis quas vocauit κυρίας id eſt principales
Eccleſi. 24. 25.
μισθία mercenaria.
Prouerb. 5. 7. 23.
Eccleſi. 23.
Ibidem.
c. 29.
Ioan. 1.
Pſal. 17.
Prouerb. 31.
λόγος ratio, & verbum.
Herodotus dicit mulieres ſimul cum tunica pudorem exuere.

rantiam nunquam fas eſt exuere.Ecce enim hoc corruptibile induit incorruptio- A
nem,quando cupiditas inſatiabilis,quæ fluxu quodam fertur in libidinem , caſtiga-
ta à continentia, & à corruptionis amore aliena,ęternæ temperãtiæ hominem tra-
Matth.22. diderit.In hoc enim ſæculo vxores ducunt,& nubunt:abolitis autem carnis operi-
Luc.20. bus,ipſa pura carne induti incorruptionem,id quod eſt Angelis proportione com
λόγος moderatum perſequimur.Hac ratione Plato quoque in Philebo,qui fuerat barba-
verbum & ratio. ræ diſcipulus Philoſophię,impios & à Deo alienos eos myſticè vocauit,qui Deum
in ipſis habitantem,nempe rationem,corrumpunt,& quantum in ſe eſt, vitiorum
ſuorum coniunctione polluunt. Non eſt ergo iis vnquam mortaliter viuendum,
1.Corin.6. qui Deo ſanctificãtur,neque vt dicit Paulus,membra Chriſti facienda ſunt mem- B
bra meretricis,nec Dei templum,faciendum eſt templum turpium affectionum.
Nume.25. Recordemini quatuor & viginti millia fuiſſe propter fornicationem extruſa. Ea
1.Corin.10. autem quæ euenerunt iis qui fornicati ſunt,vt iam à me dictum eſt,ſunt figurę quæ
noſtras libidines corrigunt.Porrò autem Pædagogus monet apertiſſimè: POST
Eccleſi.18.19. TVA deſideria ne ambules,& arcearis à tuis appetitionibus. Vinum enim & mu-
Luc.12. lieres facient ſapientes deficere,& qui adhæret meretricibus,euadet audacior. Pu
παραδειγματισμός. tredo & vermis erunt eius hæredes, & efferetur in maiori ludibrio. Et rurſus:
Ad Gal.5. Non ceſſat enim iuuare:Qui autem voluptatem aduerſis oculis intuetur, coronat
vitam ſuam.Non eſt ergo iuſtum vinci à rebus venereis,nec libidinibus ſtolidè in-
hiare,nec à ratione alienis appetitionibus moueri,nec deſiderare pollui. Ei autem C
ſoli qui vxorem duxit,vt qui tunc ſit agricola,ſerere permiſſum eſt, quando tem-
pus ſementem admittit.Aduerſus aliam autem intemperantiam optimum quidem
eſt medicamentum,ratio.Fert etiam auxilium penuria ſatietatis, per quam accen-
ſæ libidines,proſiliunt ad voluptates.Ergo nec ſumptuoſa veſtis eſt aſſumenda, ſi-
cut nec cibus varius.Ipſe certè Dominus in animum,& corpus,& tertio loco in ea
quæ externa ſunt præcepta diuidens, propter corpus quidem externa comparare
Matth.6. conſulit:corpus autem adminiſtrat per animam,animam autem erudit: NE SOLI-
CITI ſitis animæ veſtræ, inquiens, quid comedatis, neque corpori veſtro quid
induamini. Anima enim plus eſt quàm cibus,& corpus quàm veſtimentum.Et ſub-
iungit apertum doctrinæ indicium: CONSIDERATE coruos quòd neque ſemi- D
nant,neque metunt, quibus non eſt pœnus, nec horreum,& Deus nutrit ipſos.
Non vos præſtatis volucribus?Et hæc quidem de nutrimento. Similiter autem de
veſte quoque præcipit,quæ rerum externarum tertium locum obtinet: CONSIDE
RATE, inquiens,lilia quomodo neque nent,neque texunt. Dico autem vobis,
quòd neque Solomon induebatur vt vnum ex his.De diuitiis autem valde ſe iacta-
bat Rex Solomon.Quid eſt itaque floribus pulchrius & floridius? Quid eſt autem
liliis vel roſis delectabilius? SI AVTEM fœnum quod hodie eſt in agro, & cras
in clybanum mittitur,Deus ſic veſtit: quanto vos magis modicæ fidei? ET VOS
ne quærite quid comedatis aut quid bibatis. Hîc hæc particula: QVID, cibi va-
rietatem expulit.Id enim ſignificatur ex Scriptura.Ne ſoliciti ſitis quænam come- E
datis aut quænam bibatis.De his enim eſſe ſolicitum,eſt nimia plura habendi cupi-
ditas,& delitias arguit. Sed ſi comedere per ſe ſolum cogitetur, eſt argumentum
neceſſitatis,& defectus repletio,vt diximus.Quod eſt autem amplius,eſt ex ſuper-
fluo.Quod eſt autem ex ſuperfluo,eſſe à Diabolo declarauit Scriptura. Senſum au-
tem planum facit quæ ſequitur dictio:Cum enim dixiſſet: Ne quærite quid come-
Ibidem. datis & quid bibatis,ſubiunxit: ET NE ſublimes efferamini. A veritate autem
ſublimes efferunt arrogantia & delitiæ,& quę in rebus ſuperuacaneis verſatur,de-
lectatio,abducit à veritate.Quocirca pulcherrimè quoque dicit: HAEC autem o-
mnia gentes mundi quærunt. Qui immoderati ſunt & inſipientes, gentes ſunt.
Quænam autem hæc dicit?Delitias,delectationem,cupedias,obſoniorum voracita- F
tem,& ingluuiem.Hæc ſunt illud: QVID. De ſolo autem nutrimento, ſicco ſcili-
cet & humido,vt quæ ſint neceſſaria: SCIT, inquit, pater veſter quid vobis opus
ſit. Quòd ſi nobis omnino innatum eſt vt quæramus, ne quærendi facultatem in
delitiis

A delitiis perdamus, ſed eam ad veritatem inquirendam excitemus. Quærite enim, inquit, regnum Dei, & quæ ad alimentum pertinent adiicientur vobis. Si ergo de veſte, & delitiis, rebusque ſuperuacaneis, tanquam nō neceſſariam omnino curam tollit, quid cēſendum eſt eum dicere de nimio ornatus ſtudio: de tinctura lanarum, varietate colorum, ſuperflua cura gemmarum; auri elaboratione: capillis artificioſis, & intortis crinibus? Quid de fucata oculorum pictura, quid de vulſionibus, purpuriſſi ac ceruſſæ fucationibus, tinctisque pilorum coloribus, improbrisque huiuſmodi artificiorum fraudibus? Annon hoc quoque rectè coniiciendum eſt, id quod de fœno paulò antè dictum eſt, de his ornamentorum amatoribus, qui à temperantia
B & vero animi ornatu alieni ſunt, optimè poſſe dici? Ager enim eſt mundus, & nos herba, qui ſumus Dei gratia irrigati. Tonſi autem rurſus exorimur, vt pluribus oſtendetur in libro de reſurrectione. Fœnum autem turba promiſcua allegoricè dicitur, quæ ſe ad momentaneam lætitiam applicat: quæ floret paruo tempore, quæ ſuperflua ornamenta, quæ gloriam, quæ quiduis potius quàm veritatem ſectatur, quæ non ad aliud apta eſt quàm ad ignis incendium. HOMO QVIDAM, dicit narrans Dominus, erat valde diues, qui induebatur purpura & byſſo, qui oblectabatur quotidie ſplendide. Hic erat fœnum. Mendicus autem quidam nomine Lazarus, abiectus erat in veſtibulo diuitis, vlceratus, cupiens repleri iis quæ cadebant de menſa diuitis. Hic eſt herba: ſed ille quidem diues puniebatur ad inferos, vt qui eſſet ignis Luc. 16.
C particeps. Hic autem rurſus germinauit in ſinu Patris. Laudo ergo & admiror veterem Lacedęmoniorum ciuitatem, quæ ſolis meretricibus floridas veſtes & aurum mundum geſtare permiſit, à probis mulieribus mundi ſtudium auferens, quòd ſolis meretricibus ſe ornare concederet. Contrà autem Athenienſium Principes, qui ciuilem vitæ formam expulerant, togæ virilis obliti aurum geſtabant, & talaribus tunicis amiciebantur: [a]Crobulo, quod eſt veſtimenti genus, aureo induebantur, adiunctis cicadis ornati, ortum ſuum re vera terreſtrem, Cynedico quodam faſtu & arrogantia monſtrantes. Horum autem Principum æmulatio ad alios quoque Ionas peruaſit, quos Homerus eſſe effœminatos oſtendens, vocat ἑλκεχίτωνας hoc eſt, veſtimenta trahentes. Ii ergo qui pulchri ſimulachrum, nimium ſcilicet ornatus ſtu-
D dium, non autem ipſum pulchrum & honeſtum attendunt, ſpecioſo nomine, ſimulachrorum cultum rurſus inducentes, à veritate longè ſunt relegandi: cum opinione non ſcientia pulchri naturam ſomnient, & eſt vita quæ ab eis hîc agitur profundus ſomnus ignorantiæ. Annon oportet nos excitatos, ad id quod verè pulchrum eſt & ornatū cōtendere? & id ſolū aſſequi deſiderare, relinquentes quæ hic ſunt mundana, ipſo [b]mundo, hoc eſt vero ornatu gaudentes, priuſquā perfectè obdormiamus? Dico ergo hominē nō alia de cauſa opus habere veſtimētis, quàm vt tegatur corpus, ad maxima frigora & vehementes æſtus propulſandos, ne nos lædat ambientis aëris immoderatio. Quòd ſi hic eſt veſtis ſcopus, vide ne non alia quidē viris, alia verò fœminis veſtis tribuēda ſit. Tegi enim vtriſque cōmune eſt, queadmodū comedere &
E bibere. Cum vſus itaque ſit cōis, cōſtructionem ſimilem cōprobamus. Quéadmodū enim vtriſque cōe eſt vt egeant iis quæ tegant, ita à quibus tegēdi ſunt eſſe oportet ſimilia. et ſi oporteat huiſmodi tegumentū aſſumere, quo ſunt fœminarū celandi oculi. Etſi enim fœmina propter imbecillitatē longè plura cōcupiſcat, id malæ educationis cōſuetudini tribuendū eſt, per quā ſępenumero viri in malis vitæ inſtitutis educati euaſerunt, mulieribus magis effœminati. Nō eſt igitur eis hac in re cedendū. Quòd ſi ſe eis aliquantulū accōmodare oporteat, veſtibus quidē paulò mollioribus eis vti cōcedendum eſt dūmodo nimis ſubtiliter per ſummā ſtultitiam laborata opera, curioſæque in texturis plicaturæ longiſſimè amandentur: auri fila, & Indicos ſeres, & operoſos bombyces valere iubentibus. Eſt autem bombyx primum vermis, Sumptum ex tragœdia Euripidis Hecuba.
F deinde aſpera ex eo naſcitur eruca, poſt quam in tertia metamorphoſi innouatur papilio, quem nonnulli Græcè appellant νεκύδαλον Ex quo longum ſtamen naſcitur, quemadmodum ex aranea tela araneæ. Superflua enim hæc & perſpicua mentem minimè conſtantem arguunt, quæ exiguo expanſo velo, tanquam quodam

lenocinio, probrum corporis illiciunt. Non eſt enim amplius tegumentũ mollis ac A
delicata veſtis,quæ nudam figuram non poteſt occulere. Eiuſmodi enim veſtis in corpus incidens,mollius ipſi corpori imprimitur & applicatur, figuræ carnis inſtar adhærens:& mulieris typum ita exprimit,vt vel non videnti manifeſta ſit tota conſtitutio corporis.Reiiciendæ quoque ſunt veſtimenti tincturæ.Ipſæ enim & ab vſu & à veritate longè remotæ ſunt,præter id quod ex eis morum oritur reprehenſio. Neque enim eſt earum vſus vtilis: Nam nec ad frigus propulſandum eſt aptus, neque ad tegumentum habet aliquid amplius quàm alia veſtis,niſi ſolum vituperium. Coloris autem delectans ſuauitas malè habet auidos,eos ad ſtultam impellens lippitudinem. Atque eos quidem qui ſunt candidi,& non intus adulterini, candidis & B
minimè curioſis ac operoſis veſtibus vti eſt conuenientiſſimum. Apertè certè & purè Daniel Propheta: POSITI ſunt, inquit throni, & ſedit ſuper ipſos, tanquam vetus dierum,& eius veſtimentum album ſicut nix. Tali veſte vtentem Dominum,in viſione ſe vidiſſe dicit Apocalypſis: VIDI animas eorum qui teſtes fuerant ſub altari,& data eſt vnicuique veſtis candida. Quòd ſi oporteat etiam aliquẽ alium colorem quærere,naturalis veritatis per ſe tinctura ſufficit. Veſtes autem, quæ ſunt floribus ſimiles,Bacchicis nugis & initiorum myſteriis relinquẽdæ ſunt. Deinde verò purpura,& vaſa argentea,ſunt, vt dicit Comicus, Tragœdis & non vitæ vtilia. Vita autem noſtra quiduis potius quàm pompa eſt exiſtimanda. Tinctura itaque Sardiniaca,& alia Omphacina ſeu oleagina,& alia viridis, roſacea & coccina, & aliæ innumerabiles tincturæ,excogitæ ſunt à pernicioſis delectationibus. Quò fit vt viſus iam ſit veſtis non autem integumenti. Quæ autem ex auro affabrè facta,& quæ purpura tincta ſunt,& hæ animalium quæ vento feruntur delitiæ, & ille vnguentis delibutus Crocotus,& ſuſpiciendarũ membranularum pretia ingentia,& variegatæ veſtes,quæ in purpura habent animalia,cum ipſa arte valere iubenda ſunt. Quid enim prudenter ac præclarè fecerint mulieres,quæ, vt ait comœdia, floribus tinctæ,Crocotum geſtantes,atque fucatæ ſedent? Apertè itaque ſuadet Pædagogus: IN AMICTV veſtis ne glorieris,neque in omni gloria quæ eſt præter D
leges efferaris. Eos certè irridens qui mollibus veſtibus induti ſunt,dicit in Euangelio: ECCE qui in veſtitu glorioſo & delitiis degunt,ſunt in terrenis regiis. Regias dicit terrenas,mortales ac corruptibiles, vbi eſt vana honeſti opinio,inanis gloriæ ambitio,error,& adulatio. Qui aulam autem cœleſtem obſeruant quæ eſt circa omnium Regem,incorruptibilem animæ veſtem nempe carnem, ſanctificant,& per eam induunt incorruptionem. Quemadmodum ergo quæ non nubit, ſoli Deo dat operam,& eius cura non diuiditur: Pudica autem quæ nupſit, vitam cum Deo & cum marito diuidit: quæ autem aliter fertur,tota coniugii,hoc eſt, vitii efficitur. Eodem modo pudica mulier, vt ego quidem ſentio, quę marito dat operam, pia E
eſt & religioſa citra vllam fictionem: Quæ autem immoderato ornatus ſtudio tenetur,& à Deo & à pudico coniugio excidit,vt quæ maritum ornamento permutet. Quemadmodum Argiua illa meretrix, Eryphile inquam. Auri quæ pretium ſumpſit pro coniuge charo. Quocirca Cæum Sophiſtam iure approbo, qui virtutis & improbitatis aptas deſcribit imagines. Quarum hanc quidem fecit ſimpliciter ſtantem,candida veſte indutam & puram,nempe virtutem,ſola verecundia ornatam. Talem eſſe oportet fidelem mulierem,nempe virtute præditam cum verecundia. Alteram autem contrà inducit,nempe improbitatem,ſuperflua quidem & varia veſte indutam,alieno autem colore exultantem: motus eius & habitus comparatus ad delectationem deſcribitur, non ſecus ac meretrices. Qui ergo rationem ſeu Verbum ſequitur,nulli turpi voluptati adhærebit. Et ideo quod in veſte vſum affert præferendum eſt:& ſi Verbum hoc canit,per Dauid dicens de Domino: DELECTAVERVNT te filiæ Regum in honore. Aſtitit regina à dextris tuis in veſtitu deaurato & fimbriis aureis circumamicta: non luxurioſas ac delicatas veſtes,ſed integrũ F
ac incorruptum,ex fide contextum ornatum eorum qui conſecuti ſunt miſericordiam,nempe eccleſiæ,ſignificauit. In qua Ieſus à dolo alienus ſplendet vt aurum, & fimbriæ

Marginal notes: c.7. (beside "quam vetus dierum"); c.6. (beside "rant ſub altari"); Eccleſi. 11. (beside "dagogus"); Matth. 11. (beside "Regias dicit"); 1.Corin. 7. (beside "& cum marito"); λόγος. (beside "delectationem"); Pſal. 44. (beside "VERVNT").

A & fimbriæ aureæ ſunt electi. Quòd ſi etiam propter fœminas ſit aliquid relaxandũ,
texenda quidem eſt ſuauis veſtis & tactu mollis:ſed non ſicut picturæ, eſt ad viſus
delectationem colorum varieganda floribus. Pictura enim tempore euaneſcit: Ab-
lutiones autem, exterſiones, ac conſtipationes, quæ venenatis tincturæ ſuccis lanas
inficiunt, imbecillas veſtium texturas efficiunt. Hoc autem nec ad bonam quidem
domus adminiſtrationem aptum eſt. Eſt autem maximè ineptum & indecorum, pe-
pla [c] Xyſtides, ephaptides, lenaſque ac tunicas ſtupere & admirari:& quæ, vt ait
Homerus, Velant circumquaque pudorem. Pudet me, vt verè dicam, cum videam
tantum opum effundi ad tegenda pudenda. Vetus enim homo qui erat in paradiſo,
B ramis & foliis dimetiebatur tegumentum pudoris. Nunc autem cum nobis oues fa- Geneſ. 3.
bricatæ ſint, ne ſimiliter ac oues ſimus inſipientes. A ratione autem ſeu verbo inſti
tuti, ſumptuoſas veſtes redarguamus, dicentes: Eſtis pili ouium. Etiamſi ſe iactet
Miletus, etiamſi laudetur Italia, etiamſi ſub pellibus pili cuſtodiantur, quorum
nonnulli inſano amore tenentur:nobis quidem certè nullum eſt ſtudium in ea con
ferendum. Beatus autem Ioannes deſpectis quoque ouium pilis, qui delitias redo-
lent, pilos camelorum elegit, & eis ſe veſtiit, ſimplicem vitam & à dolo alienam re-
præſentans. Mel enim comedebat & locuſtas, dulcem & ſpiritalem cibum:à faſtu a- Matth. 3.
lienas & moderatas vias Domini præparans. Sè enim certè purpurea chlamyde in-
duiſſet, ſi vllam vrbani faſtus curam geſſiſſet:ſed cum in ſolitudinum quietis, tran-
C quillè cum Deo verſaturus ſe recepiſſet, ab omni inani ſtudio, vanaque boni ſpe-
cie, ſordidoque ac illiberali decore ſe remouit. Ouina autem pelle Helias vtebatur
indumento, & ouinam pellem ſtringebat zona facta ex pilis. Eſaias verò alius Pro- 4. Reg. 1.
pheta, nudus erat, & nullis vtebatur calceis. Sæpe autem ſacco quoque vtebatur, Eſa. 20.
quod eſt indumentum humilitatis. Quòd ſi etiam vocas Hieremiam, is cingulum Hiere. 13.
ſolum habuit lineum. Quemadmodum autem bene nutrita corpora, ſi nuda ſint,
vires ac vigorem apertius indicant:ita etiam pulchritudo morum, ſi ineptis nugis
non inuoluatur, magis indicat animi magnitudinem & magnificentiam. [d] Trahere
autem veſtes ad ſummos vſque pedes demiſſas, valde eſt arrogans & ſuperbũ, quod
ambulandi actionem impedit, cum veſtis inſtar verriculi, quæ in ſoli ſunt ſuperficie
D ſordes ſecum attrahat:ne fractis quidem & eneruatis his ſaltatoribus, qui Cynædi
cam turpitudinem mutam in ſcenam transferunt, veſtem cum tanto dedecore dif-
fluentem deſpicantibus:quibus exquiſitæ veſtes, fimbriarumque dilatationes, & cu
rioſi figurarum numeri, illiberalem ac ſordidam ſyrmatum mollitiem indicant.
Quòd ſi quis [e] talarem Domini veſtem adducit, variegata illa tunica oſtendit flo-
res Sapientiæ, varias, & quæ non flacceſcunt Scripturas, eloquia Domini, quæ veri-
tatis ſplendoribus refulgent. Eiuſmodi alia veſte Spiritus Dominum per Dauid in-
duit, ſic pſallens. CONFESSIONEM & decorem indutus es. Inducens lucem, ſicut Pſal. 103.
veſtimentum. Quemadmodum ergo veſtium compoſitionem, honeſtam, & ab eo
quod eſt indecorum mundam eſſe oportet. ita etiam vitanda eſt vſus immoderatio.
E Neque enim, ſicut [f] Lacænas virgines, ſupra genu veſtiri honeſtum eſt. Nullam
enim partem fœminæ nudari decorum eſt. Atqui poſſet quidem honeſtè dici vrba-
na & faceta illa vox quæ dicta eſt ei qui dixerat, Pulcher [g] cubitus: At non publi-
cus:& tibi pulchræ ſunt tibiæ dicendo, ſed ſunt ſolius mei mariti. & ſpecioſa facies,
ſed eſt eius tantum qui me vxorem duxit. Ego autem nolo pudicas fœminas præbe
re talium laudum cauſam iis, qui per eiuſmodi laudes vt probrum eis afferant venan
tur. Nec verò ſolum calcaneum nudare eſt prohibitum, ſed etiam caput tegere, &
vultum adumbrare iuſſum eſt. Neque enim honeſtum eſt corporis pulchritudinem
eſſe hominum aucupium nec par eſt vt purpureo vtens velo, fœmina velit aſpici.
Atque vtinam poſſet etiam à veſte eximi purpura, vt non in vtentium faciem ſpe-
F ctatores conuerteret. Atque illæ quidem cum reliquæ veſtes admodum parum te-
xant, fecerunt quidquid eſt purpureum, ſuas inflammantes libidines. Quæ autem
his ſtolidis & mollibus purpuris impenſè delectantur, eas, vt ſunt verba Poëtæ. Pur-
purea arripuit mors. Propter hanc itaque purpuram, & Tyrus, & Sidon, & quæ re-

gio eſt mari propinqua Laconico maximè deſiderantur. Quinetiam earum tincto- A res & purpuræ infectores, & ipſa conchylia in magno pretio habentur, propterea quòd eorum ſanguis producat purpuram. At etiam auidis pannis admiſcentes doloſæ mulieres, & qui ſunt ex viris effœminati, fraudulentas doloſasque tincturas, inſano quodam amore feruntur in immoderationem, non amplius lintea ex Aegypto, ſed quædam alia ex terra Hebræorum & Cilicum comparantes. Amorgina autem taceo & byſſina: Delitię iam eorum appellationem immodicè ludificando tranſmiſerunt. Porrò autem oportet, vt mihi quidem videtur, id quod tegitur, ex tegumento oſtendere, ſe eſſe eo melius: vt templo imaginem, & corpore animam, & veſte corpus. Nunc autem contrà omnino, ſi corpus quidem earum venundetur, nun B quam mille drachmas atticas inuenerit; vnam autem veſtem mille talentis ementes, ſe eſſe veſtibus vtiliores & viliores arguunt. Cur ergo quæ ſunt rara & prætioſa plus quàm ea quę ſunt in medio ſita & vilia perſequimini? Quoniam quod verè pulchrum, & quod verè bonum eſt ignoratis; & pro iis quæ ſunt, ea quæ eſſe videntur, à ſtultis magno ſtudio quæruntur, qui perinde ac inſani quæ alba ſunt tanquam nigra viſione apprehendunt.

ὑποδεκ-πέπτασα

De calceamentis. X I.

SIMILITER autem in calceamentis ſuperbæ arrogantesque fœmi- C næ magnam quoque oſtendunt mollitiem. Verè ergo turpia ſunt illa ſandalia, in quibus ſunt aurea veluti donaria. Quinetiam circumcirca clauos ſoleis infigere æquum cenſent. Multæ autem eis quoque amatorias ſalutationes imprimunt, vt vel per terram numeroſè incedentes, meretricios ſpiritus in inceſſu inſculpant. Valere ergo iubendum eſt aureorum & gemmeorum ſandaliorum vanis artificiis, & crepidis Atticis & Sicyoniis, cothurnisque Perſicis & Hethruſcis. Recto autem ſcopo, vt veritati noſtræ mos eſt, propoſito, id quod eſt ſecundum naturam eligendum eſt. Calceorum enim vſus hic quidem eſt ad tegendos pedes: D Alius autem ad propulſandas offenſiones, & à montanis aſperitatibus plantam pedis conſeruans. Sunt itaque mulieribus albi concedendi calcei, niſi iter ineant, tunc autem eis vnctis vtendum eſt. Neque enim fœminam decet pedem oſtendere: & alioqui mulieri tener eſt ſenſus vt facile lædatur. Viro autem pulchrè conuenit nullos habere calceos, præterquam ſi militet. Calceatum enim eſſe, non paruam habet affinitatem cum eo quod eſt, eſſe ligatum. Optimum quidem eſt exercitationis genus nudis vti pedibus, & ad ſanitatem & ad expeditam facilitatem, vbi non prohibeat neceſſitas. Quòd ſi iter non ingrediamur, nec nudis incedere pedibus pati poſſimus, ſoleis vtendum eſt. Eas autem Attici vocabant κονίποδες quòd pedes, quantū E ego coniicio, terræ appropinquarent. Tenuis ac ſimplicis calceaturæ teſtis ſufficit Ioannes, qui dicebat ſe non eſſe dignum ſoluere corrigiam calceorum Domini. Non enim curioſos aut ſuperfluos is habebat calceos qui veræ Philoſophiæ typum Hebræis oſtendebat. Hoc autem num quid aliud ſignificet, alibi oſtendetur.

ὑποδέεσθαι non multum diſtat ab eo quod eſt, δεδέσθαι.

κονίποδες à puluere & pedibus componitur.

Luc. 3.

Quòd non oporteat gemmas & aureum ornatum ſtupere & admirari. Cap. X I I.

GEMMAS autem [a] fuſcas aut virides, & quæ ab externi maris æſtu expelluntur, & quæ ex terræ ramentis deteruntur, admirari & ſture eſt puerile. In pellucidos enim lapillos, proprioſque ac peculiares colores, atque vitra varia magno ferri ſtudio, nihil eſt aliud quàm ſtultorum hominum, qui trahuntur ab iis quibus ineſt pellens viſio. Ita etiam pueri cum ignem aſpexerint, ſplendore addvcti ad F eum feruntur, cùm quàm ſit eum tangere periculoſum propter ignorationem minimè animaduerterint. Tales ſtultis ſunt mulieribus gemmæ monilibus alligatæ, &

incluſæ

A incluſæ torquibus,amethyſi,& Ceraunitæ,& Iaſpides,& topazion, & ſmaragdus
mileſia,merces pretioſiſſima. Maximi autem precii margarita mũdum muliebrem
per ſummam laſciuiam mirandum in modum inuaſit. Ea autem naſcitur in quo-
dam oſtreo pinnis non abſimili.Magnitudo autem eius eſt quantus permagnus pi-
ſcis oculus,nec pudet miſeras totum ſuum ſtudium in hoc oſtreo ponere, cùm eis
liceat ſancta ornari gemma,nempe Verbo Dei, quod vtique Scriptura appellauit
Margaritam,qui eſt pellucidus & purus Ieſus, qui eſt in carne contemplator ocu-
lus,qui eſt ratio,qui perſpicuus,per quem caro eſt pretioſa quæ aqua regeneratur.
Illud enim oſtreum in aqua natum carnem contegit,ex ea autem margarita conci-
B pitur.Ex ſanctis autem lapidibus ſupernam Hieruſalem,fuiſſe conſtructam accepi- Apocalyp.21
mus:& duodecim portas cœleſtis ciuitatis,lapidibus pretioſis aſſimilatas,ſuſcipien
dam Apoſtolicæ vocis gratiam ſignificare admittimus.In pretioſis enim lapidibus
collocati ſunt colores,ſunt autem ii pretioſi, alia verò remanent terreſtris mate-
ria.Meritò ergo ſymbolicè ſanctorum ex his ædificatur ciuitas. Ex inimitabili ita-
que illo flore lapidum,florem ſpiritus,ab interitu ſcilicet alienam & ſanctam ſub-
ſtantiam,intellexere. b Quæ ergo quid ſit in ſcripturis ſymbolicum nõ intelligunt,
totæ lapidibus inhiant, admirabilem illam defenſionem afferentes:Quæ oſtendit
Dominus,cur eis nonvtamur? &,adſunt mihi,cur non eis me oblectabo?&,quibus
nam ergo facta ſunt,ſi non nobis?Eorum qui Dei vocem planè ignorauerunt ſunt
C eiuſmodi voces. Primum enim quæ ſunt neceſſaria,ſicut aquam & aërem, apertè
omnibus ſuppeditat.Quæcunque autem non ſunt neceſſaria,terra & aqua abſcon
dit. Et ideo aurum formicæ fodiunt:aurum Gryphes cuſtodiunt:à mari teguntur
margaritæ.Vos autem curam ſuperuacaneam ponitis in iis quæ non oportet. Ecce
totum cœlum apertum eſt,& Deum non quæritis. abſconſum autem aurum & la-
pides ii apud nos ſcrutantur,qui ſunt damnati capitis.Quinetiam ſcripturæ repu-
gnat,cum illa apertè clamet: QVAERITE primum regnum cœlorum, & hæc o- Matth.6.
mnia adiicientur vobis.Quòd ſi etiam vobis omnia donata ſunt,& ſi vobis omnia
conceſſa ſunt,& ſi omnia vobis licent, ait Apoſtolus: SED NON omnia expe- 1.Corin.10.
diunt.Produxit autem genus noſtrum Deus ipſe ad communicationem, cum ipſe
D prior ſuum filium impertiit,& ſuum Verbum omnibus commune ſubminiſtrauit,
& fecit omnia pro omnibus,ſunt ergo omnia communia, ne plura quàm alii ſibi
vendicent diuites.Hoc ergo:adſunt mihi,& ſuperſunt, cur non me iis oblectabo?
non eſt humanum,nec ad ſocietatem pertinens.Illud autem magis charitatem ar-
guit,Adſunt mihi,cur non impartiar pauperibus?Qui enim talis eſt,eſt perfectus,
qui hoc impleuit: DILIGES proximum tuum ſicut teipſum. Hæ ſunt veræ deli- Rom.13.
tiæ,hic eſt pretioſus theſaurus. Quæ autem fiunt in cupiditates impenſæ, interitus Ad Gal.5.
non ſumptus locum obtinent.Scio enim Deum poteſtatem vſus nobis dediſſe, ve-
rum eum vſque ad id quod eſt neceſſarium,& vſum communem eſſe ſtatuit. Abſur
dum eſt autem & turpe vnum lautè & luxurioſè viuere,cum multi eſuriant.Quan-
E to eſt enim glorioſius multis benefacere,quàm magnificè habitare?Quanto autem
prudentius,in homines quàm in lapides & in aurum impendere?Quanto autem eſt
vtilius ornatos habere amicos,quàm ornamenta inanima?Cuinam autem agri tan-
tum profuerint quantum gratificari?Reſtat ergo nobis vt illud quoque quod obii-
citur diſſoluamus.Quinam ergo habebunt quæ ſunt ſumptuoſa & magnifica, ſi o-
mnes quæ ſunt vilia & frugalia deligunt?Homines, dixerimus: ſi abſque vlla vehe-
menti affectione & diſcrimine eis vtamur.Sinautem fieri non poteſt vt ſint omnes
frugi & temperantes. At propter vſum rerum neceſſarium,ea quæ facile parari poſ
ſunt ſunt perſequenda,hæc ſuperuacanea multum valere iubentes. In ſumma ergo
ornamenta,vt quæ ornatus ſatietatem afferunt, ipſum etiam mundum recuſanti-
F bus,ſunt omnino exterminanda. Oportet enim eas intus eſſe ornatus,& pulchram
mulierem internam oſtendere.In ſola enim anima pulchritudo apparet & turpitu-
do,& ideo is ſolus qui eſt virtute præditus,is verè eſt pulcher, bonus & honeſtus,
& ſolum quod pulchrum eſt & honeſtum,bonum eſſe ſtatuitur.Sola autem virtus

vel per pulchrum corpus apparet,& in carne effloreſcit,moderationis ſpeciem ama A
bilem oſtendens,quando mores tanquam lux quædam in forma reſplenduerint.
Vniuſcuiuſque enim plantæ & animalis pulchritudinem,in vniuſcuiuſque virtute
eſſe euenit.Hominis autem virtus eſt iuſtitia,temperantia, animi magnitudo, &
pietas.Pulcher ergo & honeſtus homo eſt qui eſt iuſtus & moderatus, & vt ſemel
dicam,qui bonus eſt,non qui diues.Iam verò milites quoque volunt auro ornari,
vt qui nec illud legerint Poëticum.

Home.Iliad.

Quique aurum geſtans, in bellum, ut ſtulta puella,
Ibat.

Cæterum ornatus quidem ſtudium, quod virtutis minimè curam gerit, ſed cor- B
pus ſibi vendicat,boni & honeſti ſtudio conuerſo ad vanam gloriam, funditus ex-
pellendum eſt.Quæ enim corpori non conueniunt,perinde ac ſi ei conueniant,ad-
iungens,mendacii meditationem,& conſuetudinis fraudem progenerauit,non ho
neſtatem,ſimplicitatem,& à ſimulatione alienationem,& verè pueritiam, ſed fa-
ſtum,arrogantiã,mollitiem & luxuriam oſtẽdens.Iſtæ verò veram pulchritudinem
obſcurant,auro eam adumbrantes,nec intelligunt quantum in ſe delictum admit-
tunt,ſe innumerabilibus vinculis alligantes, quemadmodum dicunt apud barba-
ros,ſceleſtos & maleficos homines auro vinciri. Captiuos hos vinctosque diuites
videntur eſſe æmulatæ mulieres.Annon enim colli vinculum eſt torques aureus, C
moniliaque & quæ καθετῆρες vocantur catenarum locum obtinent?quæ etiam Atti-
ca lingua eodem nomine,nempe ἁλύσεις hoc eſt,catenæ appellantur.Talares autem
compedes, indecorum in pedibus fœminarum ornamentum vocauit Philæmon
in ſynephebo.

Pellucidas veſtes, quendamque compedem
Aureum.

Cur ergo hic à vobis tantopere expetitur ornatus, niſi quòd vos velitis, ò fœ-
minæ, videri eſſe compedibus aſtrictas? Si materia enim probrum eluit, eſt hoc
quidem vitium quod minimè interit.Ac mihi quidem videntur ſua ſponte vincu- D
lis alligatæ,gloriari de ſuis magnis calamitatibus.Ac fortaſſe etiam Poëtica fabula
adulterium committentem Venerem dicit fuiſſe comprehenſam eiuſmodi vincu-
lis,nihil aliud quàm hæc ornamenta,adulterii eſſe ſigna ſignificans.Illa enim aurea
quoque fuiſſe dixit Homerus.Iam verò vel apertiſſima maligni ſigna nequaquam

μυραίνη ὄφις. ornamenta muliebria.

pudet eas induere.Quemadmodum enim Euam Serpens decepit, ita etiam mulie-
res alias mundus aureus,eſca vtens ſerpentis figura,in probra furioſè impulit,nem
pe murænulas quaſdam aureas & ſerpentes ad decorem effingens.Dicit itaque Co
micus Nicoſtratus,Catenas,monilia,annulos,armillas, ſerpentes, periſcelides,elle
borum.Summa autem cum earum ignominia omnem mundum muliebrem recen- E
ſens Ariſtophanes oſtẽdit in Theſmophoria Zuſis.Adducam autem ipſa verba Co
mici,quæ importunum veſtræ inſolentiæ faſtũm apertè arguunt.Mitræ,redimicu-
la,nitrum,& acus.Pumex ſtrophium,quæ poſt locatur funda,& poſterius opercu-
lum,fucus,torques,componendorumque oculorum inſtrumenta,ſubtilis veſtis li
nea,vitta, zona,inſtita,prętexta,multitia,cython,barathrum,encyclon, tunica.
Quæ ſunt autem horum non dixi maxima,inaures,gemmæ,plaſtra,Botrylidon,fi-
bulæ amphileæ,monilia,pedicæ,ſigilla,catenæ,annuli, cataplaſmata,ampullæ, capi
tis ligamina,olisbi,ſardia,ventilabra,clincteres.Ego quidem defeſſus ſum, & indi-
gnor,dicendo tot earum ornamentorum multitudinem. Mihi autem in mentem
venit admirari,quòd eæ non enecentur,dum tantum onus baiulant. O curam val
de inanem.O vanam & inſanam gloriæ cupiditatem. Ritu meretricio opes effun-
dunt in probra ac dedecora,ſuaque improba & arroganti ſtoliditate Dei dona cor

Luc.12.

rumpunt & adulterant,artem maligni imitantes. Dominus autem in Euangelio F
eum diuitem qui in horreis & apothecis recondebat,& apud ſe dicebat,Habes mul
ta bona in multos annos repoſita,comede,bibe,lętare,apertè ſtultum vocauit. HAC
ENIM nocte animam tuam accipiunt.Quæ ergo paraſti,cuius erunt? Apelles pi-
ctor

A ctor cum vidiſſet quendam ex ſuis Diſcipulis pinxiſſe Helenam multo auro ornatam. O adoleſcens, inquit, cum non poſſes pingere pulchram, feciſti diuitem. Tales ſunt Helenę, quę nunc ſunt mulieres, non verè pulchræ, ſed multis effictę & ornatæ diuitiis. Eis prędicit ſpiritus per Sophoniam, argentum & aurum ipſarum non poſſe eas eximere in die iræ Domini. Eis autem quæ à Pædagogo Chriſto erudiuntur, non auro ſed ratione ac Verbo exornari conuenit, per quod ſolum apparet aurum. Beati quidem fuiſſent Hebræi veteres, ſi mundum mulierum abſtuliſſent, & abieciſſent, vel ſolummodo fudiſſent, nũc autem cum aureum bouem conflaſſent, & in eo adorando idololatriæ peccatum admiſiſſent, ipſi quidem nec ex arte, nec ex ſuo inſtituto commodi quidquam ceperunt: expreſiſſima autem figura noſtras mu-
B lieres docuerunt, vt ab ornamentis abſtineant. Quæ itaque cupiditas in aurum fornicatur, fit idolum quod igne examinatur. Cui quidem ſoli reſeruantur delitiæ, vt quæ ſint ſimulachrum, nõ veritas. Hinc Verbum per Prophetam Hebræos probris inſectans: ARGENTEA & aurea, inquit, fecerunt Baal ornamenta ſcilicet. Et apertè comminans: ET VINDICABO, inquit, ſuper ipſam dies Baalim, in quibus ei ſacrificauit, & inaures ei appoſuit, & torques ſuos. Et ornatus cauſam ſubiungit, dicens: ET AMBVLAVIT poſt amatores ſuos, mei autem oblita eſt, dicit Dominus. Ipſi ergo improbo Sophiſtæ, Diabolo ſcilicet, nugis dimiſſis, ne ſint huius meretricii ornatus participes, nec per ſpecioſum prætextũ, Idololatriæ crimen admittant. Admodum ergo pulchrè dixit beatus Paulus: MVLIERES, inquit, ſimi-
C liter, non in plicaturis, vel auro, vel margaritis, vel veſte ſumptuoſa, ſed quæ decet mulieres profitentes pietatem, per bona opera ſeipſas ornantes. Earum enim ornatum iure abeſſe iubet. Si ſunt enim pulchræ, ſufficit natura, nõ contendat ars contra naturam. Hoc eſt, fraus minimè litiget cum veritate. Sin autem ſunt natura turpes, ex iis quæ ſibi applicant, quod non habent arguunt. Eas ergo quæ Chriſto ſeruiunt cõuenit amplecti frugalitatem. Frugalitas enim re vera curãgerit ſanctitatis, vt quæ ea quæ redundant, & ſunt immoderata, exæquet, & per quęlibet, qui ex ſuperuacaneis capitur vſum percipiat. Quod enim frugale eſt ac tenue, vt ipſum etiã nomen indicat, non eminet, neque vlla in re in molem aſſurgit aut intumeſcit, ſed eſt vniuerſum planũ, léne, equale, & minimè ſuperfluum, & ea de cauſa ſufficiens.
D Eſt autem ſufficientia habitus quidam qui ad ſuum finem peruenit, ita vt neque quid deſit, neque redundet. Eorum autem mater eſt iuſtitia. Nutrix autem, virtus ea quæ Græcè dicitur αὐτάρκεια quæ eſt per quam contenti ſumus. Ea igitur eſt, habitus iis quæ oportet contentus, & qui per ſe ea acquirit quæ ad beatam vitam conferunt. Sit ergo in veſtrarum manuum carpis ſanctus ornatus, quæ facile impertitur communicatio, & familiæ adminiſtrandæ opera. QVI enim dat pauperi, fœneratur Deo, & manus fortium diteſcunt. Fortes vocat eos qui pecunias contemnunt; & qui ſunt ad communicandum & largiendum faciles. In pedibus autem appareat impigra alacritas ad benefaciendum, & ingreſſus ad iuſtitiam. Torques autem & catenæ ſunt pudor & modeſtia: Talia Deus fundit monilia, BEATVS homo qui in-
E uenit ſapientiam: & mortalis qui vidit prudentiam, dicit ſpiritus per Solomonem. Eius enim eſt melior mercatura quàm theſauri auri & argenti, eſt autem pretioſis gemmis pretioſior. Hæc eſt enim verum ornamentum. Eis autem non perforentur aures præter naturam, vt aureæ ab eis inaures dependeant. Neque enim fas eſt vim afferre naturæ præter id quod voluit. Non alius autem fuerit melior aurium ornatus, deſcendens ad meatus qui ſunt ſecũdũ naturam, quàm vera Catecheſis, hoc eſt, quæ per auditum ſuſcipitur inſtitutio. Oculi autem Verbo inuncti, & aures ad ſenſum perforatæ, diuinarum rerum auditorem & ſanctarum rerum contemplatorem efficiunt, Verbo verè veram oſtendente pulchritudinem: quam oculus non vidit, nec auris prius audiuit.

c. 1.

Exod. 32.

Oſee. 2. 13.
Oſee. 2.

1. ad Corin. 2.

λιτός frugalis & tenuis.

ἱκανός ſufficiés, à ἱκνέομαι quod ſignificat peruenio.

Prouerb. 3.

SCHOLIA. A

Cap. Primum.

[a] Sicut indigna res eſt charitatem è cœlo detrahere, ita etiam ſumptuoſam cœnam in charitatem, nempe agapen conuertere.
[b] FLORIBVS. Florum non meminit intempeſtiuè, ſed quia paulò poſt & plantarum et fontis & irrigationis erat uſum adducturus, iure prius accepit florem qui naſcitnr ex plantis.

Cap. III. B

THRACLEI CALICES. Sunt hæc genera poculorum. Theracleum eſt quod fundo ſphærico impoſitum habet inſtar infundibuli, ex quo eſt facile bibere. Antigonium, quod abſque fundo ſphærico deſinit in acutum. Cantharus autẽ eſt peluis quidem ſimile, ſupernè autem tectum operculo, cuius os in medio iuſta patet ſymmetria & in extrema parte circumferentiæ oſtiolum, ex quo bibere poteſt qui id aperit. Labronium eſt poculum factum in formam aſpidis, ex quo pleno hauſtu poteſt ingurgitare qui bibit. Lepaſte eſt in formam ollæ, & una anſa apprehenditur. Pſycter eſt figuræ cylindricæ ſegmentum, quod ſectionis cylindricæ innititur columellæ, qua & ſtare & apprehendi poteſt. Prochois quæ etiam dicitur œnochoe eſt uas quoddam ſphæricum anſa una, et uno ſaliente inſtructum, ex quibus anſa quidem apprehenditur, ſaliente uerò humidum quod eſt intus reconditum effunditur. C

Cap. VI.

[a] PER hæc uidetur tale quid ſignificare, quòd nec in nominibus membrorum conſideratur turpitudo, neque enim tibia, nec genu, uerbi gratia, turpe quid ſignificant, ut neque os nec lingua, ſic nec uerendum, ſed ſi rem accuratè oportet perpendere, honeſtas quædam nomini tribuitur, ſignificans uerendum id de quo dicitur. ſic etiam patrem & ſuperiorem aliquem uerendum dicimus, ut etiam Helena apud Homerum ſuum Socerum. D

Cap. VII.

[a] ET quomodo Samuelis Anna eadem ſæpe in ſua oratione repetit, & nos ſæpe repetentes Kyrie eleiſon, minimè improbamur? Sed exiſtimo eloquium minimè hoc dicere, ſed quòd quæ Deo uouerimus ea eſſe Deo ſtatim reddenda, nec expectandum ut idem rurſus promittas, perinde ac ſi putaremus uerbis adimpleri gratiam, & acceſſione præſtiti promiſſi uellemus noſtrorum morum oſtentare inſolentiam.

Cap. VIII. E

[a] BRENTHIVM. A quodam ſuaui genere floris ſic dictum. Metallium, à quodam Metallo qui inuenit.
[b] Plangonium ab inuentrice Plagone.
[c] Baccari genus unguenti Barbarici.

Cap. X.

[a] Huius Crobuli meminit etiam Thucydides in prooemio quarti Peloponeſiaci. Erat genus reticuli crobylus, ab extremis crines extendens ad uerticem, deinde eos deducens in acutum, qui perforata aurea cicada conſtringebantur ne deorſum diffluerent. F
[b] κόσμος mundum & ornatum ſignificat, ſicut etiam muliebris mundus latinè dicitur.

A [c] *Xyſtis eſt genus ueſtis admodum ſubtile, unde etiam dictum eſt ἀπὸ τοῦ ξύεσθαι quòd ſit ueluti raſum propter tenuitatem. Ephaptis autem idem eſt quod lena. Eſt enim utrunque genus ueſtis penulæ ſimile, quod indutis ueſtibus imponitur. Eſt autem ephaptis lena pretioſior.*

[d] *Vt inſani Nicolaitæ qui ipſum cacodæmonem ducem imitantur.*

[e] *TALAREM. Legis dicit ueſtem Sacerdotalem: ſed hoc erat ſignum myſticum, ſignificat enim ut arbitror, nihil eſſe diuinorum myſteriorum prophanis euulgandum, ſiquidem pedes ſignificant tranſitum actionum, ſicut etiam Dauid dicit obſeruari calcaneum ab improbis, & alibi dicit: in malo die ſe timere iniquitatem calcanei.*

B [f] *LACAENAS. Quæ eo quòd fœmora oſtenderent uocabantur φαινομηρίδας.*

[g] *CVBITVS. Hoc dixit quiſpiam intuitus cubitum mulieris Lacedæmoniæ, quæ reſpõdet: ſed non publicus, nam & ſine manicis ſaltabant, adeò ut ab humeris uideretur & brachium & carpus, idéque adhuc uidetur in ueteribus ſtatuis. Quæ manicis autem non utebantur, dicebantur δωρίζειν: erant enim Dorienſes Lacedæmonii. Qui autem utebantur, ἰωνίζειν ut uxores Athenienſium. Vocabantur autem Athenienſes Iones ob miſſam coloniam. Hoc autem faciebant Lacedæmonij, ut uiriles efficerent mulieres. Athenienſes uerò ut effœminarent.*

Cap. XII.

C

[a] *Fuſcus color dicitur qui non eſt admodum albus, tales autem ſunt qui uocantur Sardonychi, qui quidem ſunt naturales, non habent enim album ualde lucidum, ſi non ſint artificiales. Quinetiam addantur his Sapphiri, nam illi quoque ad album cum fuſco uergunt. Sũt autem multi quoque uirides, iaſpides, & ſmaragdi, & alii multi. Quæ ab externi autem maris æſtu expelluntur, ſunt quæ dicuntur margaritæ. enaſcuntur enim ex oſtreis ſinus Perſici. Terræ autẽ ramenta ſunt omnes gemmæ. Tales enim ſunt lychnitæ, & carbunculi, & amethyſi. Præterea autem berilli & ſmaragdi, & hyacinthi & omnes ferè gemmæ, Topazii autem, ſi credendum eſt Agatharchidi, qui ſcripſit de rubro mari, inueniuntur in mediis quæ in eo ſunt cautibus.*

D [b] *Hoc referendum eſt ad id quod ſuperius dictum eſt, ut ſit. Et non erubeſcunt non intelligentes ſpiritaliter ea quæ ſymbolicè dicta ſunt, utpote quòd mulieres adducerent ea quæ dicta ſunt, creaturas, gemmas, & gemmarum colores.*

[c] *Sunt hæc nomina ornamentorum mulierum apud Ariſtophanem, quæ & cuiuſmodi fuerint ignorantur, nec poſſunt reddi latinè.*

[d] *Si ſint pulchræ, ſufficit natura, ne contendat ars cum natura. Sin autem ſint natura turpes, ſeipſas arguunt, ex eo quòd applicant quod non habent.*

Hæc inſunt in tertio libro Pædagogi.

De vera pulchritudine.	*Cap.*	*Primum*
Quòd non ſit cultu vtendum.		*II.*
Aduerſus viros qui ſe colunt.		*III.*
Cum quibuſnam ſit habenda conſuetudo.		*IIII.*
Quomodo in balneis ſe gerere oporteat.		V.
Quòd ſolus Chriſtianus ſit diues.		V *I*
Quòd pulchrum viaticum Chriſtiano ſit frugalitas.		V *I.*
Quòd ſimilitudines & exempla ſunt rectæ doctrinæ pars maxima.		V *II.*
Quòd gymnaſia quoque ſunt eligenda iis qui rationi vitam agunt conſentaneam.		V *III.*
Optimæ vitæ compendioſa pertractatio.		*IX.*
Optimæ vitæ ſimiliter breuis pertractatio, & quæcunque ſanctæ ſcripturæ vitam Chriſtianam deſcribunt.		*X.*
		XI.

Hymnus Sancti Clementis de Seruatore Christo.

A # CLEMENTIS PAEDAGOGI LIBER TERTIVS.

De vera pulchritudine. *Cap. I.*

EST ergo, vt videtur, diſciplinarum omnium pulcherrima ac maxima, ſeipſum noſſe. Siquis enim ſeipſum norit, Deum cognoſcit. Quòd ſi Deum cognoſcet, ei aſſimilabitur: non aurum geſtans, nec talarem veſtem ferens, ſed benefaciens, & quàm pauciſſimis fieri poterit indigens. Solus autem Deus nulla re omnino indiget, et maximè quidem gaudet, quando videt nos mentis ornatu mundos: deinde & eo qui caſtam corporis veſtem, nempe moderationem & temperantiam complectitur. Cum ſit itaque anima triplex genere: intelligentia, quæ
C ratiocinandi facultas appellatur, internus homo eſt, qui huic homini qui videtur imperat, eum ipſum autem alioqui Deus agit. Ira autem, quæ eſt fera & immanis, haud ita procul à furore habitat. In varias autem formas ſe mutans tertia eſt cupiditas, quæ pluſquam Proteus marinus Dæmon varius, nunc hanc, nunc illam, nunc aliam figuram ſuſcipit, & ad libidines, ſtupra, & adulteria allicit.

Efficiturque leo primum, cui barba decora eſt.

Cultum & ornatum adhuc ferens. Virum autem eſſe, barbæ pili oſtendunt.

Sed poſt illa draco, uel pardus, ſus quoque magnus.

Prolapſum eſt nimium cultus ſtudium ad intemperantiam. Valentem itaque feram
D homo non præ ſe fert amplius.

Humida lympha, arbos ramiſque fit alta proceris.

Effunduntur affectiones: obruuntur voluptates: flaccescit pulchritudo, & citius quàm folia humi decidit, quando amatoriæ eius petulantiæ procellæ expirauerint, & priuſquam venerit autumnus, marceſcit & interit. Omnia enim fit cupiditas, & omnia effingit, & vult fucum facere, vt occultet hominem. Homo autem ille, cui ratio Verbúmue cohabitat, non variatur, nõ fingitur, formam habet rationis. Deo aſſimilatur. Pulcher eſt, non vt pulcher videatur colitur. Vera eſt pulchritudo: eſt enim Deus. Deus autem ille fit homo, quoniam Deus vult. Rectè ergo dixit Heraclitus: HOMINES Dii. Dii homines. Ratio enim hæc eſt euidens myſterium,
E Deus in homine, & homo Deus: & voluntatem Patris interceſſor efficit. Interceſſor enim eſt ratio ſeu Verbum, quæ eſt communis ambobus. Dei quidem filius, ſeruator autem hominum: & illius quidem miniſter, noſter autem Pædagogus. Atque cum caro quidem ſerua ſit, quemadmodum teſtatur Paulus: quomodo quis iure ancillam lenonis inſtar exornauerit? Quòd enim id quod carneum eſt, ſit ſerui forma, dicit de Domino Apoſtolus, eum ſeipſum exinaniiſſe ſerui forma accepta, externum hominem ſeruum appellans priuſquam ſeruiiſſet, & carnem ſuſcepiſſet Dominus. Miſericors autem Deus, ipſe carnem effecit liberam, cumque ab interitu acerbaque & letifera ſeruitute liberaſſet, incorruptionẽ ei adiunxit, ſanctum hoc & æternitatis ornamentum carni, immortalitatem videlicet, apponens. Eſt autem alia quoque hominum pulchritudo, charitas: CHARITAS autem, vt ait Apoſtolus, eſt patiens, benigna, non æmulatur, non agit perperam non inflatur.
F Perperam enim agere dicitur cultus, qui ſuperfluitatem & inutilitatem apertè indicat. Et ideo ſubiungit: NON INDECORE ſe gerit. Indecora enim eſt aliena, & quæ non eſt ſecundum naturam, figura. Quæ autem ficta eſt, eſt aliena. Quod quidem apertè explicat, dum dicit: NON QVAERIT quæ ſua ſunt. Quod enim

Ad Philip. 2.
Ad Gal. 4.
Hebr. 2.
1. Corin. 13.

proprium eſt eius,eſt veritas. Vocat itaque quod ſuum eſt. Quod alienum eſt au- A
tem quęrit nimium ornatus ſtudium,vt quod ſit remotum à Deo,ratione,& chari
tate. Ipſum autem Dominũ fuiſſe aſpectu deformem,teſtatur ſpiritus per Eſaiam:
c.53. ET VIDIMVS ipſum, & non habebat ſpeciem nec pulchritudinem, ſed ſpecies
eius vilis,diminuta præ hominibus.Quis eſt autem Domino præſtantior? Sed non
carnis pulchritudinem,quæ viſione apprehenditur,ſed veram animæ & corporis
oſtendit pulchritudinem,animæ quidem, beneficentiã, carnis verò immortalitatẽ.

Quòd non ſit cultu vtendum. *Cap. II.* B

NON externi ergo hominis aſpectus, ſed animus probitatis orna-
mento ornandus eſt. Dici poteſt ornandam quoque eſſe carnem or
namento continentiæ. Iſtæ autem non animaduertunt, dum co-
lunt id quod eſt extrinſecus, quæ intus in profundo ſita ſunt, eſſe
planè inculta, horrida & ſterilia, cuiuſmodi ſunt etiam ornamen-
ta Aegyptiorum, apud quos templa, eorumque porticus, veſtibu-
la ac luci magnificè inſtructi: eorumque atria multis columnis cin
cta ſunt: parietes autem lapidibus externis & artificioſè depictis reſplendent ita vt
nihil deſit: ædes autem auro, argento, & electro collucent, & ex India ac Aethio-
pia variis fulgentibus lapillis, adyta verò intextis auro obumbrantur peplis. Sed ſi C
penetralia templi ambitus ſubieris, & ad eius quod eſt præſtantius ſpectaculũ pro-
perans, imaginem quæ templum habitat quęſieris: ſacerdos quiſpiam ex iis qui in
templo ſacrificant, graui & venerando vultu aſpiciens, & Aegyptiorum lingua
Pæanem concinens, cum veli aliquantum contraxerit tanquam Deum oſtenſurus,
abundè nobis ſuppeditat occaſionem irridendi numinis. Neque enim intus inue-
nietur Deus qui quærebatur, ad quem feſtinabamus, ſed felis, vel Crocodilus, vel
ſerpens indigena, vel aliqua eiuſmodi belua, quæ templo quidem eſt indigna, ſed
antro, ſpeluncæ, ac cœno magis congruit. Apparet Deus Aegyptiorum, belua, quæ
ſuper veſtem ſtragulam purpuream volutatur. Ita etiam mihi videntur fœminæ
quæ aurum geſtant, & in criſpandis crinibus exercentur, & in genis vngendis, ocu- D
liſque pingendis, & pilis tingendis verſantur, & aliam mollitiem arte improba per-
ſequuntur, carnalem ambitum ornantes, & verè Aegyptios imitantes, infelices
amatores attrahere. Sed ſi quis veli templum aperuerit, vitam inquam, veſtem, au-
rum, fucum, tincturam, & quæ eis intrita & incruſtata ſunt, hoc eſt velamentum,
quod ex eis contextũ eſt, tanquam illuc veram inuenturus pulchritudinem, rectè
ſcio eum eſſe abominaturũ. Neque enim Dei imaginem intus inueniet habitantẽ,
quã eſt conſentaneum, ſed loco eius fornicatrix & adultera animæ occupauit ady-
tum, & vera eſſe beſtia conuincetur fuco ſcilicet intrita & incruſtata ſimia: & ſedu
ctor ille ſerpens, mentis exedens intelligentiam, per gloriæ cupiditatem pro ſpe-
lunca habet animam, & cum omnia exitialibus venenis impleuerit, & erroris ſui vi E
rus eructauerit, mulieres in meretrices transformat hic Draco, fungens lenonis
officio. Non eſt enim mulieris ſed meretricis illud nimium ſui ornandi ſtudium.
Quæ quidem mulieres, domus apud maritos ſeruandæ, adminiſtrandæque fami-
liæ curam gerunt exiguam: ſed ſoluta mariti crumena, quæ eis ſuppeditantur con
uertunt in ſuas cupiditates, vt quòd pulchræ videantur multos teſtes habeant: &
ornandi artificio toto die aſſidentes vacant, ære emptis mancipiis. Carnem ergo,
vt quæ ſit viſu iniucunda, mollem & ſuauem reddunt: & interdiu quidem in thala
mis verſantes, arti ornandi affixæ ſunt, ne floridis coloribus depictæ deprehendan-
tur: veſpere autem tanquam ex antro ad lucernã prorepit hęc adulterina pulchritu
do. Nã & ebrietas, & lux exilior & paulò obſcurior incruſtationi earũ opem ferũt. F
Atque eam quidem, quæ ſuos pilos reddebat, Mænander Comicus domo arcet.

At nunc recede ab his ædibus, nam fœminam
Pudicam non decet facere flauos pilos.

A Sed neque genas fucare,nec oculos depingere. Non intelligunt autem miſerę ſe
propriam perdere pulchritudinem,dum externam inducunt.Summo itaque mane
ſe lacerantes,& extendentes,variiſque ac cõfuſis mixtionibus effingentes, viuum
quidem cutis colorem refrigerant,carnem autem venenis effodiunt, curioſiſque
ac ſuperfluis abſterſionibus proprium decoris florem corrumpunt, & marcidum
efficiunt.Quo circa eæ cataplaſmatibus quidem cernuntur pallidæ:à morbis autem
facile arripiuntur,vt quæ adumbratam carnem,venenis iam liquefactam habeant:
hominum opificem contumelia afficientes, tanquam qui pro meritis non fuerit
eis largitus pulchritudinem.Iure ergo quod ad domum ſeruandam, & adminiſtran
B dam familiam attinet,ſunt otioſę,vt quæ ſedeant, veluti depictæ ad ſpectaculum,
non natæ ad domus cuſtodiam familiæúe adminiſtrationem. Et ideo apud Comi-
cum dicit conſiderata mulier.

Quid prouidi fecerimus nos fœminæ,
Vel ſplendidi,quæ tot colorum floribus
Sparſæ ſedemus, liberarum mulierum
Typum ac figuram deſtruentes funditus,
Perniciem domorum, & coniugium exitium,
Et filiorum uendicantes dedecus.

Hac etiam ratione Antiphates Comicus in Malthaca irridet meretriciam mulie-
C rum conſuetudinem,dicens verba omnibus communia aduerſus illam earum fri-
„ cationem & intritionem.Venit ipſa,tranſit,accedit,non tranſit,venit,adeſt abſter-
„ gitur,accedit,ſmegmate ſaponéue purgatur, pectitur, eiecit, teritur, lauatur, ſe
„ contemplatur,componitur,vnguentis perfunditur,ornatur,vngitur,& ſi quid nõ
„ habeat,enecatur.Ter enim non ſemel dignæ ſunt quæ pereant,quæ Crocodilorum σηπεδόνων
„ excrementis vtuntur,& ſpuma ſepiarum vnguntur,& ſupercilia fuligine illinunt,
„ & fuco genas terunt. Quæ ergo vel Poëtis ethnicis erant odio propter mores, cur
non magis à veritate reiiciendæ fuerint? Alius itaque Comicus eas reprehendens,
Alexis,eius enim verba afferam,quæ curioſa & ſuperuacanea rerum explicatione,
propter perpetuam & immutabilem earum impudentiam pudore eum affici oſten
D dunt,neque enim erat quantum par fuiſſet curioſus,me autem pudet fœminas ita
„ in Comœdiis rideri,ſi eis poſſem aliquid afferre auxilii.Deinde verò marito quo-
„ que affert exitium.Primum quidem in lucro,& in ſpoliandis proximis.Omnia alia
„ opera ab eis fiunt obiter.Eſt aliqua parua, ſuber in calceis inſuitur. Longa eſt ali-
„ qua tenuem geſtat ſcalam,caput in humerum demittens egreditur,hoc ei detrahit
„ de longitudine.Depreſſiores coxæ & fœmora ſunt alicui,eis aliquid aſſuit,vt qui
„ ingrediuntur eam pulchras habere nates exclament.Mollem ac prominentem ha-
„ bet ventrem,vt Comicorum nutrices,appoſitis nonnullis eum erigit. [a] Depreſſior
„ eſt venter,veluti contis quibuſdam adhibitis efficit vt is anterius procedat. Super-
„ cilia flaua habet aliqua,depingunt fuligine. Alicui vt ea nigra ſint contigit, tollit ce
E ruſa nigrorem:ſunt alicui nimis alba,farinæ deterit alborem. Habet aliquam corpo
„ ris partem candidam,eam nudam oſtendit.Bellos habet dentes:rideat neceſſe eſt.
„ Vt præſentes videant quàm ſit ei os venuſtum,& quamuis læta non ſit,toto tamen
„ die ridet.In labris habens tenuem myrſinæ tabellam,vt velit nolit ea tandem coga-
tur diducere.Hæc ad dehortandum nimium ſui ornatus ſtudium ex mundana addu
xi Sapientia,cum velit Verbum nos omni ratione conſeruare. Mox autem diuinis
quoque Scripturis id munio.Solet autem qui non latet,propter reprehẽſionum de-
decus abſtinere à peccatis.Quemadmodum autem cui impoſitum eſt cataplaſma,et
cui inuncti ſunt oculi,vel ipſo aſpectu præbet morbi ſuſpitionem: ita fuci, tinctu-
ræ,& colores illiti,animam intrinſecus ægrotare ſignificant.Ne ad alienum autem
F fluuium accedamus,nobis ſuadet Pædagogus. per alienum fluuium, alienam vxo-
rem libidini deditam allegoricè ſignificans,vt quæ ad omnes dimanet, & per mere-
triciam intemperantiam omnium voluptati effundatur.AB ALIENA,inquit, aqua Prouerb.9.
abſtine,& ex fonte alieno ne biberis,titillantis ſenſum delectationis fluentum nos Eccleſi.25.

vitare admonens,vt longo tempore viuamus.Adiecti autem nobis fuerint anni vi- A
tæ ſiue alienam voluptatem non venantibus,ſiue etiam hæreſes declinantibus. At-
que Ebrioſum quidẽ eſſe & Vinoſum, & ſi ſint magna vitia,non tamen tanta quan
tum eſt nimium ſui ornandi ſtudium. Menſa plena,& frequentes calices ſatis ſunt
ad implendam ingluuiem.At qui auri,purpuræ,& gemmarum nimio ſtudio tenen
tur,iis nec quod ſuper terram,nec quod ſub terra eſt,aurum ſuffecerit:neque mare
Tyrium, nec quæ ab Indis & Aethiopibus deportantur onera:ſed nec Pactolus,cu
ius ſunt fluenta aurea.Sed nec ſi quis eorum Midas fortè euaſerit,is impleri poteſt,
πλοῦτος. ſed eſt adhuc pauper, alias opes deſiderans:Vnà autem cum auro vel commori para
ti ſunt.Quòd ſi cæcæ ſunt opes,vt reuera cæcæ ſunt:quomodo non cæcæ ſunt quæ B
eas ſtupent,& admirantur,& in ea affectæ ſunt?Dum ergo cupiditatis limites ſibi
non cõſtituunt,in impudentiam impingunt.Eis enim opus eſt & theatro,& pom-
pa,& ſpectatorum multitudine,& errore in ſacris,& diuturna mora in triuiis, vt
eę ſint manifeſtæ omnibus.Ornantur enim vt aliis placeant,quæ in facie non in cor
de gloriantur. Sicut enim notæ inuſtæ fugitiuum:ita etiam floridi colores adulte-
Hier.4. ram indicant.Nam etſi coccino induaris, & aureo ornamento orneris, & oculos
tuos vngas ſtibio, fruſtra eſt pulchritudo tua,dicit Verbum per Hieremiam.An ve
rò non abſurdum eſt equos quidem,& aues,& alia animantia,ex herba & pratis ſur
gere ac euolare proprio ornamento lætantia,iubis,& colore naturali,& pennis va- C
riis:mulierem verò perinde ac ſi ſit beſtiis inferior, ſe eſſe adeò deformem exiſtima
re,vt externa emptitia & adumbrata pulchritudine egeat? Vittæ certè, & earum
permultæ differẽtiæ,& curioſæ ac ſuperuacaneæ capillorum plicaturæ, & crinium
innumerabiles figuræ,& pretioſæ ſpeculorum ſtructuræ, quibus ſe componunt,
dum eas venantur qui puerorum more, inſipientium formas admirantur,ſunt fœ-
2.Corin. 4: minarum quę omnem pudorem exuerunt: quas qui meretrices vocauerit, is non
προσωπεῖον. aberrauerit,quæ ex vultibus ſuis perſonas faciunt.Nobis autem ſuadet Sermo non
ea conſiderare quæ videntur,ſed ea quæ non videntur. Quæ enim videntur ſunt
temporalia.Quæ autem non videntur,æterna. Quo autem nihil dici aut fingi po-
teſt abſurdius,fictæ iſtius ſuæ formæ,perinde ac ſi res ab eis bene geſta vel correcta
ſit,ſpecula excogitarunt, cum huic fraudi eſſet potius admouendum operculum. D
Exod.20. Neque verò, vt eſt in Græcorum fabulis, formoſo Narciſſo rectè ſucceſſit, quòd
Deut.5. ſuæ fuerit contemplator imaginis.Quòd ſi Moſes præcipit hominibus nullam face
θεῶν ἀπεικόνιον. re imaginem, quæ Deum arte repræſentet: quomodo hę rectè fecerint mulieres,
quæ fallaci perſonæ fictione ſuas per reuerberationem imitantur imagines?Cæte-
rum Prophetæ quoque Samueli,cum mitteretur vt vngeret in Regem vnum ex fi-
liis Ieſſe,& vidiſſet eius filium natu maximum pulchrum & magnum, quando eo
1.Regum.4. lætatus Samuel chriſma protulit,dixit,inquit, ei Dominus: NE RESPEXERIS ad
aſpectum eius,& altitudinẽ magnitudinis,eius quoniã repuli eum.Homo enim re-
ſpiciet ad oculos,& Dominus ad cor.Et non vnxit eum qui erat pulcher corpore,
ſed eum qui pulcher erat animo. Si ergo naturalem corporis pulchritudinem mi- E
nus quàm pulchritudinem animæ ęſtimat Dominus: quid ſentit de adulterina,qui
2.Corin.13. quidquid falſum eſt omnino expulit? PER FIDEM enim ambulamus, non per
ſpeciem. Apertiſſimè ergo docet Dominus per Abraham,& patriam, & cognatos,
& poſſeſſiones,& omnes diuitias contemnere eum qui Deum ſequitur, cum eum
fecit aduenam.Et ideo eum appellauit Amicum,vt qui ſuas facultates habuiſſet cõ
temptui,erat enim honeſto loco natus,& valde diues. Trecentis itaque & octode-
Geneſ.14. cim ſuis famulis quatuor Reges ſubegit,qui Loth captiuum abduxerãt.Solam He-
Heſther.5. ſther iuſtè inuenimus ornatam. Myſticè ornabatur mulier Regi ſuo, ſed eius pul-
chritudo pretium inuenitur,quo liberatus fuit populus qui interficiebatur. Quòd
autem cultus faciat mulieres meretrices, viros autem androgynos ſeu effœmina- F
tos & adulteros,teſtis eſt nobis Tragicus,ſic narrans.

Veniſſet aſt hic ex Phrygibus cum qui Deas
Diiudicauit,ſunt ut Argis fabulæ,

Lacedæmona

A *Lacedæmona, ornatu ſuperbo ueſtium*
Barbarico luxuque & auro ſplendidus:
Amans amantem ui receſſit auferens
Helenen ad Idæ caulas, abeſſet cum domo
Menelaus.

O ad adulteria incitantem pulchritudinem. Græciam euertit barbarum ſui ornandi ſtudium,& effœminatæ delitiæ.Laconicam pudicitiam corrupit veſtis,& luxus, & pulchra ſpecies,barbaricum ſui ornandi ſtudium meretricem probauit Iouis filiam.Non erat eis Pædagogus qui reſcinderet libidines:nec qui diceret. Non mœ-
B chaberis,nec qui diceret: Non concupiſces,nec ad adulterium iter ingrediêris per concupiſcentiam,ſed neque appetitiones inflammabis per immoderatum tui ornandi ſtudium.Sed hęc cuiuſmodi conſecutus eſt exitus,& quot mala ſenſerunt qui nimium ſui amorem prohibere noluerunt?Propter effrenatas voluptates Græcia & Aſia commotæ ſunt.A barbaro adoleſcentulo omnia agitantur. Tota Grecia nauigat,mare in arctum cogitur,terras ferens,longum bellum excitatur,& vehementia erumpunt prælia,campique implentur cadaueribus,claſſi inſultat Barbarus, dominatum obtinet iniquitas,& ficti illius Iouis oculus Thraces reſpicit, & fluuiorum fluenta ſiſtuntur mortuis corporibus,pectora pulſantur planctibus, & luctus terrã poſſidet.Idæ autem multis fontibus irriguæ omnes concutiuntur pedes, & omnia
C cacumina,Troianorum vrbes & Achiuorum naues. Quo fugiemus,ô Homere, & vbi conſiſtemus? Oſtende nobis terram quæ minime mota ſit.

Puer ne habenas tetigeris qui es inſciens,
Currumque agendi ignarus, haud aſcenderis.

Duobus Aurigis cœlum lætatur,quibus ſolis ignis agitur. Mens enim à voluptate abducitur,& rationis integritas,quæ Verbo Pædagogo non vtitur, labitur in libidinem:lapſus autem mercedem recipit,quòd excidat.Harum rerum tibi ſunt indicio Angeli, qui Dei reliquerunt pulchritudinem, propter pulchritudinem quæ Eſa.14.
flacceſcit, atque adeò è cœlis in terram ceciderunt. Quinetiam Sicimitæ puniuntur,qui lapſi ſunt,ſanctæ virgini probrum inferentes. Sepulchrum, eis eſt ſuppli- Eze.28.
D cium,& pœnæ monimentum nos ducit ad ſalutem.

Aduerſus viros qui ſe colunt. Cap. III.

Eo vſque ergo proceſſit luxus,vt non ſolum fœminæ inani hoc ſtudio laborent,ſed etiam viri hoc vitium ſequantur. Qui enim à corporis cultu minimè puri ſunt, ii nequaquã ſani ſunt: ad mollitiem autem declinantes,planè effœminantur,illiberali quidem tonſu ac meretricio ſe tondẽtes,ſubtilibus autem ac perſpicuis veſtibus induti,glorioſè vndiquaque obeuntes:[a] Maſtichen rodentes, & vn-
E guenta olentes.Quid de iis dixerit quiſpiam, qui tanquam [b] Metopoſcopus,ex figura diuinat,cum eos viderit,adulteros,Androgynos atque effœminatos,vtrãque venerem perſequentes,pilis infeſtos,glabros,florem virilem abhorrentes,comas autem non ſecus ac mulieres ornantes? In nefariis autem & audacibus ceptis improbi ac ſcelerati viuentes: STOLIDA admittunt atque improba facta,ait Sybilla. Propter eos plenæ ſunt ciuitates iis quos effœminatos picant,radunt,& vellunt.Officinæ autem vbique conſtructæ & apertæ ſunt, & huius meretriciæ fornicationis artifices multum pecuniæ lucrantur ab iis qui ſeipſos pice oblinunt,& pilos vulſoribus quoquomodo præbent vellendos, quos nec eorum qui vident,nec eorum qui accedunt,nec ſuiipſorum qui viri ſunt pudet.Tales ſunt qui
F turpes & illiberales perſequuntur affectiones,et quorum corpus violentis picis vulſionibus totum glabrum eſt & læue.Nihil eſt certè quo poſſit vlterius progredi talis impudentia.Si enim nihil ab eis infectum relinquitur,nec ſilentio eſt à me prætereundum.Quendam ex iis qui verè ſunt ignaui ac degeneres,Pædagogi ritu incre-

pans Diogenes,cum venderetur,magno & forti animo dixit:Veni adoleſcens,eme A
tibi virum,ancipiti oratione fornicatorium eius vitę inſtitutum corrigens. Eos
enim qui viri ſunt radi ac leuigari,quomodo non eſt turpe ac planè illiberale? Pi-
los autem tingere,& canos vngere ac coloribus oblinere,quibus perditi Andro-
gyni effœminatique homines vtuntur, muliebresque pexus omnino dimittendi
ſunt.Putant enim ſe ſicut ſerpens poſſe ſenium capitis exuere,dum ſeipſos pingen-
tes transformant ac renouant.Sed & ſi pilos callidè circunſcribant,rugas tamen nō
effugient, ſed neque mortem latebunt,etſi tempus per artem ementiantur. Quo
magis homo feſtinat ad finem,tanto eſt verè venerabiliot,vt qui Deum ſolum ha-
beat ſe ſeniorem. Nam ille quoque eſt æternus ſenex, qui eſt iis quæ ſunt anti- B
Dani.7. quior. Antiquum dierum illum vocauit Prophetia. ET CAPILLI capitis eius tan
Matth.5. quam lana pura,ait Propheta. NVLLVS autem alius,inquit Dominus,poteſt al-
bum pilum facere,vel nigrum. Quomodo ergo opus Deo contrarium fabricantur,
vel potius ei per vim aduerſantur impii,qui pilum tranſmutant.qui ab eo canus fa-
Ecleſi.25. ctus eſt?Senum autem corona,inquit Scriptura,eſt multa experiētia,& vultus eius
canicies, flos eſt multæ experientiæ.Illi verò canorum tinctorem,qui eſt ætatis mu
nus præcipuum dedecore afficiunt.Fieri autem non poteſt,non poteſt, inquam,fie
Ephe.4. ri,vt veram oſtendat animam,qui caput habet adulterinum. VOS autem non ſic,
inquit,Chriſtum didiciſtis,ſi quidem ipſum audiiſtis,& in ipſo docti eſtis, ſicut eſt C
veritas in Ieſu,vt vos deponatis ſecundum priorem conuerſationem veterem ho-
minem. Non canum: ſed eum qui corrumpitur ſecundum deſideria deceptio-
nis. Renouemini autem. Non tincturis & cultibus: ſpiritu mentis veſtræ, &
induite nouum hominem, qui ſecundum Deum creatus eſt, in iuſtitia & ſancti-
tate veritatis. Eum autem qui vir eſt pecti, & tonderi, crines componētem ad
ſpeculum,genaſque radi,velli ac deglabrari,quomodo non eſt planè muliebre? Et
certè niſi quis eos nudos viderit,mulieres eſſe putauerit.Etſi enim eis aurū geſtare
non ſit permiſſum,per muliebrem tamen libidinem,quaſdam auri fimbrias & quæ-
dam fila foliis circumplectentes, vel ex eadem materia ſphæricas neſcio quas figuras
facientes,talis appendunt,& erecto collo geſtant.Hoc eſt inuentum fractorum ho-
minum,qui trahuntur in gynecæum, ancipitis vitæ & ad libidinem propenſarum D
beſtiarum.Hæc eſt fornicatoria & impia inſidiarum ratio.Deus enim voluit fœmi
nam quidem eſſe glabram ac leuem,ſola coma ſicut equum iuba ſponte naturæ exul
tantem:Virum autem cum ſicut Leones barba ornaſſet,virilem etiam fecit hirſuto
pectore,quod quidē eſt roboris & imperii indicium. Ita etiā Gallos qui pro gallinis
decertant criſtis tanquam galeis ornauit.Hos autem pilos Deus tanti facit, vt eos
ſimul cum prudentia iubeat adeſſe hominibus atque adeo honeſtate delectatus,
grauitatem honorauit veneranda canitie.Prudentia autem,& accuratæ exacteque
rationes,canæ intelligentiæ,vnà cum tempore ad ſummum ſuum vigorem perue-
niunt,& intenſis multæ experientiæ viribus ſenium confirmant ac corroborant,
amabilem venerandæ prudentiæ florem ad fidem iure faciendam proferentes,ſcili- E
cet caniciem. Hoc viri ſignum, barba ſcilicet,per quod vir apparet, eſt Eua anti-
quius,& ſignum melioris naturæ. Eum Deus æquum cenſuit hirtum eſſe oporte-
re,& per totum viri corpus pilos diſſeminauit: quidquid autem eius erat læue ac
molle,à latere abſtulit,ad feminis ſuſceptionem tractabilem fœminam fabricatus,
vt & generationis & domus cuſtodiæ eſſet opitulatrix.Ille autem (quod lęue enim
erat proiecerat) & vir manſit, & virum oſtendit,& ei agere,quemadmodum illi pa
ti,conceſſum eſt:Sunt enim natura ſicciora & calidiora,quæ ſunt hirſuta,lenibus.
Quocirca & maſculina fœminis, & coleata exectis, & perfecta imperfectis,& hir-
ſutiora ſunt & calidiora.In eo ergo violando,quod eſt virilis naturæ ſignum,eo ſci
licet quod eſt hirſutum,contra legem facere eſt impium. Lęuoris autem aut glabri F
tiei ornamentum (à Verbo enim inflammor) ſi in viros quidem, eſt mulierculæ;
ſi in fœminas autem,adulteri.Vtrunque autem eſt à noſtra republica longiſſimè re
Matth 10. legandum.Quinetiam veſtri quoque capitis omnes capilli numerati ſunt,ait Domi
nus.

A nus. Sunt autem etiam pili in barba numerati atque adeò etiam quæ ſunt in toto corpore. Non eſt ergo aliquid vellendum præter Dei inſtitutum, quod in voluntate eius annumeratum eſt. NISI vtique vos ipſos non agnoſcitis, inquit Dominus, quòd Chriſtus Ieſus eſt in vobis. Quem ſi inhabitantem ſciuiſſemus, neſcio quomodo ipſum probro afficere in animum induxiſſemus. Picari autem ac velli, vereor dicere quàm ſit indecorum & turpe factu. Auerſos, incuruatos, & arcana naturæ apertè denudantes, exilientes, & [c] coxarum vertebras propemodum luxantes, & cũ erubeſcendæ ſint eorum figuræ ipſi non erubeſcentes, in ipſo iuuenum cœtu & medio gymnaſio vbi virtus virorum exercetur ſe indecorè gerentes, hoc præter naturam perſequi exercitium, quomodo non eſt extremæ intemperantiæ? Qui enim in B aperto hæc faciunt, vix vllos domi fuerint reueriti. Quę in publico autem eſt intemperantia, teſtatur eam quę eſt in obſcuro in ſumma licẽtia libidinem. Qui enim ſub Solis radiis virum abnegat, clarum eſt eum noctu conuinci mulierem: NON ERIT autem, dixit Verbum per Moſem, meretrix ex filiabus Iſraël, & non erit ſcortum ex filiis Iſraël. At pix iuuat, inquiunt, imo verò facit vt quis malè audiat. Nemo autem qui ſapit voluerit ſcortum videri, ſi eo morbo non laboret, & ſtudere vt pulchra imago vituperetur. Si eos enim qui ſunt vocati ſecũdum propoſitum Deus præſciuit conformes imagini filii ſui propter quos, vt vult Apoſtolus, præfiniit ac prædeſtinauit beatitudinem. Vt ſit ipſe primogenitus in multis fratribus: Quomodo non ſunt impii, qui conforme Domino corpus iniuria probroque afficiunt? Ei autem qui pulcher eſſe velit, quod eſt in homine pulcherrimum, ornandum eſt, nempe mens, quam oportet quotidie pulchriorem & magis decoram oſtendere. Vellendi autem ſunt nõ pili, ſed cupiditates. Ego verò eorum etiam qui ab iis qui mancipia venundant veneunt puſionum miſereor. Atqui probro & iniuria non à ſeipſis afficiuntur, ſed iuſſi miſeri ad turpem quæſtum faciendum ornantur. Qui autem ſua ſponte lubenteſque ac volentes ea faciunt, quæ qui iubent capite punirentur, ſi viri eſſent, quomodo non execrandi? At nunc quidem vita eo proceſſit intemperantiæ, inſultante & laſciuiente iniquitate, & quidquid eſt impudicum & libidinoſum, diffuſum eſt in ciuitatibus, & iam pro lege habetur. In eis D ſtant in fornice mulieres, carnem ſuam ad probrum voluptatis venundantes, & pueri docti abnegare naturam, mulieres ſimulant. Omnia immutauit luxus: hominem probro ac dedecore affecit: mollis & luxurioſa ſuperflua curioſitas quærit omnia, omnia aggreditur, naturam coërcet, homines patiuntur [d] muliebria, & fœminæ pręter naturam viros agunt, & nubunt vxoreſque ducunt fœminæ: nullus eſt meatus ad quem non pateat aditus impudicitiæ. Iam verò eis quoque communis venus publicatur, conuiuiorum delitiæ. O miſerandum ſpectaculum. O nefandum ſtudium. Hæc ciuilis noſtræ intemperantiæ oſtẽduntur trophæa. Flagitia arguunt, quæ proſtant in fornicibus. O quanta eſt hæc iniquitas. Sed neque intelligunt miſeri quantas ſæpe tragœdias excitet incertus coitus. Cum meritorio filio & meretricibus fi- E liabus ſæpe patres coëunt, expoſitorum filiorum minimè recordantes, & viros eſſe eos qui genuerunt oſtendit nimia libidinis licentia. Hæc ſapientes leges permittũt: licet autem eis peccare ex lege, & nefandam voluptatem appellant facilitatem. Se eſſe ab adulterio liberos exiſtimant, qui naturam adulterant. Eos autem conſequitur, eorum, quę flagitioſè ab eis perpetrata ſunt, vltrix iuſtitia. & in ſeipſos ineuitabilem attrahentes calamitatem paruo nummo mortem emunt. Harum mercum miſeri mercatores, nauigant, tanquam frumentum, tanquam vinum, fornicationem importantes. Alii autem longè miſeriores, tanquam panem, tanquam obſonium, voluptates comparant. Et nec illud quidem Moſis eis venit in mentem. NON PROPHANABIS filiam tuam, vt eam facias meretricem. & non fornicabitur terra. & F terra implebitur iniquitate. Hæc olim propheticè dicta ſunt, eſt autem manifeſtus exitus. Omnis iam terra & fornicatione & iniquitate plena eſt. Suſpicio autem & admiror veteres Romanorum legiſlatores. Ii muliebre & effœminatum vitæ ſtudiũ odio habuerunt, & corporis cum fœmina conſuetudinem præter naturæ Legem,

Ioan. 14.
Deut. 23.
Rom. 8.
Leuit. 9.

vt in terra infoderetur ex Lege iuſtitiæ æquum exiſtimarunt. Nefas eſt enim bar- A
bam vellere, quæ eſt pulchritudo congenita, pulchritudo generoſa & ingenua.

Primum lanugo eſt, qua fit gratiſſima pubes.

Procedens autem iam inungitur, dum barba delectatur, in quam vnguentum de-
(Pſal. 132.) ſcendit Propheticum, dum Aaron honoratur. Oportet autem eum qui à Pædago-
go rectè inſtituitur, ſuper quem pax habitauit, etiam cum pilis ſuis pacem agere.
Quid non igitur admiſerint fœminæ ad libidinem propenſæ, dum vident viros ta-
(Batalus fuit vir effœminatiſſimus.) lia audere? Imo verò ii non viri, ſed Batali & fœminelli dicendi ſunt, quorum vo-
ces ſunt compreſſæ & graciles, veſtis autem cum tactu tunc tinctura ipſa eſt effœmi
nata. Ex moribus autem externis apertè arguuntur hi homines, ex amictu, calceatu, B
(Ecclesi. 18.) figura & habitu, tonſu, aſpectu: EX ASPECTV enim vir cognoſcetur, inquit Scri
(Ibidem. 19.) ptura, & ex occurſu hominis homo agnoſcetur. Veſtitus viri, & greſſus pedis, & ri-
ſus dentium de ipſo annuntiabit. Ii enim etſi aliis pilis maximè cani ſint, eorum qui
ſunt in capite ſolummodo curam gerunt, vittis, non ſecus ac fœminæ, comas prope
modum alligantes. Atque leones quidem de hirtis ſuis pilis ſe iactant, ſed in pugna
eis armantur. Capri quoque ipſi gloriantur de ſuis criſtis, ſed eos pilis inhorreſcen
tes pertimeſcunt venatores.

Lanigeræ quoque oues denſo ſunt uellere onuſtæ.

Atqui eorum quoque pilos multiplicauit benignus Pater in tuum, ò homo, vſum, C
dum te vellera tondere docuit. Et ex gentibus quidem Galli & Scythæ comam nu-
triunt, ſed non ſe immodicè colunt, & terribile quidem quid præ ſe fert denſum
barbari capillitium, & flauus ille color bellum minatur, vt qui videatur cognatione
habere cum ſanguine. Ambo hi Barbari luxum odio habuere. Apertos teſtes profe-
rent Germanus quidem Rhenum; Scytha verò plauſtrum. Nonnunquam autem
euenit vt Scytha plauſtrum quoque contemnat. Diuitiæ barbaro eius eſſe videtur
magnitudo, & relictis delitiis vitam agit frugalem. Domum ſufficientem, & equo
agiliorem, equum ſcilicet, acceptum conſcendens Scytha, eum ducit quo vult. Fa-
me autem laborans, petit ab equo alimentum. Ille verò præbet venas, & quem ſo-
lum poſſidet ſanguinem Domino ſuppeditat. Porrò autem equus quoque No-
madi eſt & vehiculum & cibus. Arabiorum autem (ſunt hi alii Nomades) ad pu- D
gnandum apta ætas camelos conſcendit: Prægnantes hi camelos educunt. Illæ verò
ſimul & paſcuntur & currunt. Dominos ſuſcipientes vnà quoque cum eis domum
ferunt. Quòd ſi potus quoque barbaris defecerit, lac mulgent: exinanito autem nu
trimento ne ſanguini quidem parcunt, vt fertur de lupis rabie agitatis. Illæ verò Bar
baris manſuetiores, etiam iniuria affectæ, mali accepti non recordantur: ſed ſolitu-
dinem confidenter percurrunt, Dominos ſimul portantes & alentes. Pereant ergo
immanes beluæ, quibus eſt cibus ſanguis. Neque enim hominibus fas eſt tangere
ſanguinem, quibus corpus nihil eſt aliud quàm caro exculta ſanguine. Verbi parti-
ceps fuit humanus ſanguis, & gratiæ per ſpiritum habet communionem. Siquis
eum iniuria affecerit, non latebit: licet ei, etiam ſi ſit nudatus figura ipſum alloqui E
Dominum. Barbarorum autem probo frugalitatem. Expeditam vitæ rationem dili
gentes Barbari, reliquerunt delitias. Tales nos vocat Dominus nudos à faſtu & ar-
rogantia, nudos à vana gloria, auulſos à peccatis, ſolum vitæ lignum ferentes, ſolam
ſalutem obtinentes.

Cum quibuſnam habenda ſit conſuetudo. IIII.

VERVM ENIM vero imprudens tranſilii ſpiritu conſequentiam, ad
quam rurſus eſt reuertendum, & reprehendenda eſt multorum ſer
uorum poſſeſſio. Per ſe enim operari, & per ſe miniſtrare fugien-
tes, ad famulos confugiunt, obſonatorum, & menſæ ſtructorum, F
eorumque qui carnes in fruſta artificioſè diſſecant, magnam emē-
tes multitudinem. In multas autem & varias partes eis ſunt diuiſi
mercenarii. Ac nonnulli quidem eorum laborant in iis quæ ad ex-
plendam

A plendam gulæ ingluuiem pertinent,ſtructores,& ciborum conditores, & alii quidem bellariorum,alii verò,liborum ac placentarum,& alii pulmentorum ac ſorbitionum ſunt compoſitores & architecti. Alii verò ponunt operam in veſtibus ſuperfluis. Alii autem aurum cuſtodiunt,vt Gryphes. Alii argentum ſeruant, & abſtergunt pocula,& conuiuiorum apparatus præparant. Alii fricant iumenta, & ab eis exercetur turba pocillatorum,formoſorumque adoleſcentum greges tanquam pecorum,à quibus emulgent pulchritudinem. Ornatores autem & ornatrices mulieribus ornandis deſeruiunt,& hę quidem ſpeculis: illæ autem vittis: aliæ verò præ ſunt pectinibus. Eunuchi multi,iique lenones: propterea quòd ſit probabile eos libidini non poſſe operam dare,iis qui volunt vacare voluptati inſeruientes citra vl-
B lam ſuſpitionem. Eunuchus autem verus eſt,non qui non poteſt, ſed qui non vult dare operam voluptati. Tranſgreſſis itaque Iudæis per Samuelem Prophetam Verbum proteſtans,petenti Regem populo non humanum pollicetur Dominum, ſed quendam ſe inſolentem daturum eis minatur Tyrannum, libidini & voluptati deditum: QVI VESTRAS, inquit, filias accipiet in vnguentarias,coquas, & panificas,vt qui belli lege eas inuaſerit,non autem ſequatur pacificam reipublicæ administrationem. Et qui mulierum quidem lecticas in altum tollant, & perniciter eas ferant multi Galli ſunt: lanificium autem,telæque texendæ artificium, muliebreque opus ac domus adminiſtratio & cuſtodia,nuſquam eſt: ſed qui mulieribus 1. Regum.8.
C quidem falſa narrant,toto die cum eis verſantur,amatorias fabulas nugaciter referentes,earumque corpus & animas falſis factis & verbis mendacibus enecantes.

NON eris autem,inquit,cum multis propter vitium,nec adiicieris cum multitudine: quoniam ſapientia in paucis. Confuſio autem & immoderatio in multis cernitur. Atque illę quidem non propter honeſtatem quòd nolint aſpici,qui lecticas earum portent conducunt. Rectè enim ageretur,ſi huic affectioni hunc afferrent prætextum: ſed per ſummas delitias vehuntur à famulis, per pompam traduci cupientes. Aperto itaque velo eos qui ipſas reſpiciunt acrius intuentes,mores ſuos oſtendunt. Sæpe autem etiam extra proſpiciunt, quæ eſt extrinſecus honeſtatem hac nimis lubrica & ſuperuacanea cura probro afficientes: NE RESPICIAS autem, inquit,in vicis ciuitatis: nec erres in eius ſolitudinibus. Eſt enim verè ſolitudo etiam ſi ſit turba incontinentium,vbi non eſt homo pudicus. Hæ verò circũferuntur per templa ſacrificantes, & diuinãtes, cum præſtigiatoribus,[a] & circulatoribus, & cum ſceleratis vetulis,quæ domibus exitium afferunt, quotidie vnà pompam tranſmittentes: & aniles ſuſurros ad pocula ſuſtinentes,quædam amatoria & carmina in matrimonii perniciem compoſita à pręſtigiatoribus ediſcentes. & hos quidem viros habent,illis verò adhæreſcunt: alios autem eis vates pollicentur, ſe autem falli neſciunt,& ſeipſas quidem,tanquam vas voluptatis,iis tradentes qui volunt explere libidinẽ: ſuam autem pudicitiam probro turpiſſimo permutantes,vituperandum imprimis exitium pro magno lucro ducunt. Multi autem ſunt meretriciæ impudicitiæ miniſtri,vnus hinc,alius aliunde ſubeuntes. Facile enim ad libidinem feruntur intemperantes,ſicut porci ad eam aluei partem quæ deprimitur. Vnde Scriptura conſtantiſſimè admonet: NE INTRODVCAS quemuis hominem in domum tuam. Doloſi enim hominis multæ ſunt inſidiæ. Alibi autem: VIRI iuſti, inquit, ſint tui conuiuæ,& in timore Domini tua permanebit gloriatio. Abeat in malam rem fornicatio. HOC ENIM ſcitote,inquit Apoſtolus, quòd omnis fornicator, vel immundus,vel auarus,qui eſt cultor idolorum,non habet hæreditatem in regno Chriſti & Dei. Iſtæ verò effœminatorum virorum delectantur congreſſibus: intro autem confluunt cinædorum turbæ lingua effrenatæ, ſcelerati quidem corpore, & ſcelerati oratione,ad miniſteria impudica viriles,adulterio deſeruientes. impudicè
F ridentes, & ſuſurrantes & fornicatorium ac cinædicum ad laſciuiam ſonum per nares edentes: impudicis verbis & figuris delectare conantes,& ad riſum qui eſt fornicationis præcurſor prouocantes. Nõnunquam autem vel qualibet ira incenſi, vel ipſi qui ſcorta ſunt,vel qui etiam cinædorum turbam tanquam fœlix quid ac beatũ

Eccleſi.7. Eſa.17. (beside "NON eris autem")
Eccleſi.9. (beside "NE RESPICIAS")
D (beside "quit,in vicis ciuitatis")
E (beside "miniſtri,vnus hinc")
Ibidem.11. Ibidem.9. Ephe.5. (beside "NE INTRODVCAS", "VIRI iuſti", "HOC ENIM")

in ſuam perniciem ſectantur, naribus non ſecus ac ranæ plauſum edunt, vt qui in naſo bilem veluti inhabitantem habeant. Quinetiam quæ ſunt ex eis paulò ciuiliores, aues Indicas pauoneſque Medicos nutriunt: & accumbunt quidem vnà cum acuto capite monſtris, ſicinnis portentis letâtes, & rident quidem cum Therſiten audiunt: ipſæ verò Therſitas maximi pretii ementes, non de coniugibus, ſed de illis quæ ſunt terræ pondus ſe iactant, & modeſtam quidem & continentem viduam, Melitæo catello longè præſtantiorem deſpiciunt, & iuſtum ſenem negligunt, qui eſt, vt puto, monſtro ære empto magis decorus & honeſtus. Puerum autem orphanum non admittunt, quæ Pſittacos, & gracculos enutriunt, ſed filios quidem domi natos exponunt: gallinarum autem pullos excipiunt: & quæ ſunt expertia rationis, iis quæ ratione ſunt prędita præferunt: cum oporteret ſenes alere, qui moderationem profitentur & temperantiam, & ſunt, vt ego quidem exiſtimo, ſimiis formoſiores, & loqui poſſunt melius luſciniis, & illud in medium adducere: FOENERATVR Deo qui miſeretur pauperis, & hoc: QVATENVS autem, inquit, vni horum minimorum feciſtis, mihi feciſtis. Eæ autem contrà, intemperantiã præ tulerunt temperantiæ, vt quæ ſuas facultates in lapides conuerterint, margaritas ſcilicet & ſmaragdos Indicos. Quinetiam in futilibus & euanidis tincturis, et in emptitiis mancipiis temere profundunt, & pecunias abiiciunt, non ſecus ac gallinę ſatiatæ, vitæ ſtercora fodientes: PAVPERTAS autem, inquit, virum humiliat. Per paupertatem volunt dicere parſimoniam, per quam pauperes ſunt ii qui ſunt diuites, vt qui bona non communicent.

σικιννοί ſatyri et genus ſatyricæ ſaltationis.

χαράδριος

Prouerb. 19.
Matth. 25.

A B C

Quomodo in balneis ſe gerere oporteat. *Cap.* V.

CVIVSMODI autem ſunt eis lauacra? Domus artificioſè compactæ, perſpicuæ, quæque circumferri poſſunt, teguntur ſindone, & cathedræ aureæ, argenteæ, & vaſa innumerabilia aurea & argentea, quorum hæc quidem ad propinandum: illa verò ad veſcendũ: alia autem ad lauandum circumferuntur. quinetiam carbonum craticulæ. Eò enim veniunt intemperantiæ vt cœnent & ſint ebriæ D dum lauantur, et argenteam ſupellectilem, cum qua pompam tranſmittunt, arroganter in balneis proferunt: atque adeò fortaſſe etiam diuitias propter immodicam ſuperbiam. Maximè autem voluntariam inſolentiam, per quam viros puſilli & effœminati animi arguunt, vt qui victi ſint à fœminis, oſtentant: & quomodocunque ſeipſas non poſſe conuenire, nec ſine multis vaſis poſſe ſudare comprobant. Etenim quæ ſunt pauperes, cum pompæ non ſint participes, lauacris ex æquo fruuntur. Habent itaque ſordes diuitiarum, opes nimias maledictorum. Hac veluti eſca irretiunt miſeros, auri ſplendorem ore hiante admirantes. Ea enim ratione eius quod bonum & honeſtum eſt ignaros in ſtuporem adducentes, vt ipſas mirentur amatores callido comminiſcuntur artificio, qui eis paulò poſt nudis in- E ſultant. Atque ipſæ quidem ſuis maritis nõ ſe exuerint, ſimulatum pudorem probabiliter præ ſe ferentes. Licet autem aliis volentibus, eas quæ domi ſunt incluſæ, nudas videre in balneis. Hîc enim ſe exuere ſpectatoribus tanquam corporum cauponibus non erubeſcunt. Sed Heſiodus quidem,

Corpus fœmineo non exhilarare lauacro,

ſuadet. Viris autem & fœminis communia aperta ſunt balnea, & ex eo exuuntur ad intemperantiam. (A viſu enim hominibus amor proficiſcitur) perinde ac ſi ſit eis pudor in lauacris obrutus. Quæ autem nõ vſque adeò omnem pudorem exuerunt, externos quidem excludunt: vnà autem cum ſuis miniſtris collauantur, & ſeruis nudæ exuuntur, & ab eis fricantur, pertimeſcenti libidini concedentes, vt ſecurè con F trectet. Qui enim nudis dominabus ad lauacrum introducuntur, ſtudent ſe exuere, ad cupiditatis audaciam malo more metum circumſcribentes. Ac veteres quidem Athletæ virum nudum oſtendere erubeſcentes, dum certamen peragebant accinctis

A cinctis ſubligaculis ſeruabant verecundiam. Iſtæ autem cum ſimul cum tunica pu-
dorem exuerint, volunt quidem videri pulchræ: ſimiliter autem malæ vel inuitæ cõ
uincuntur. Etenim per ipſum corpus maximè apparet laſciua cõcupiſcentia, quem-
admodũ hydropicis per cutis ſuperficiem quod humidũ continetur. Quod autem in
vtroque ægrotat, ex viſu cognoſcitur. Oportet ergo viros ſe pulchrum veritatis
exemplum fœminis præbentes, erubeſcere vnà cum eis exui, lubricumque ac pericu
loſum aſpectum effugere. Qui enim curioſius, inquit, reſpexit, iam peccauit. Opor Matth. 5.
tet ergo domi quidem parentum & famulorum pudore affici: in viis autem, eorum
qui fiunt obuiam: in lauacris verò, mulierum: in ſolitudine autem, ſuiipſius: vbique Ioan. 1.
autem, Verbi, quod eſt vbique, & ſine ipſo factum eſt nihil. Hac enim ſolũ ratione
B fit vt quis nunquam labatur, ſi Deum ſibipſi ſemper adeſſe exiſtimat.

Quòd ſolus Chriſtianus ſit diues. *Cap.* VI.

SVNT itaque habendæ diuitiæ, vt eſt rationi conſentaneũ, ſuntque
benignè, nõ autem ſordidè nec inſolenter cõmunicandæ, nec eſt ho
neſti ſtudium in ſui amorem ſuperbiamque & arrogantiam conſu-
mendum, ne fortè nobis vtique dicat quiſpiam. Equus eius eſt pre
tii quindecim talentorum, vel fundus, vel ſeruus, vel aurum: ipſe
verò eſt tribus obolis vilior. Iam enim aufer mundum à fœminis, et
C ſeruos à Dominis, nihil inuenies Dominos differre ab emptitiis
mancipiis, non inceſſu: non aſpectu: non ſermone, adeò ſunt ſimiles mancipiis.
Quinetiam in hoc diſcrepant, quòd ſint ſeruis imbecilliores, et ita educti ſint vt ſint
magis valetudinarii. Hoc ergo ex dogmatibus optimum eſt perpetuò canendum,
quòd vir quidem bonus, qui eſt moderatus & iuſtus, in cœlo recõdit theſaurum pe- Matth. 6.
cuniæ. Is qui terrena vendidit, & dedit pauperibus, inuenit theſaurum in quem Ibidem. 19.
non cadit interitus, vbi nec tinea eſt, nec latro. Is ergo eſt verè beatus, etiamſi ſit
paruus, imbecillus, & inglorius: iſque re vera magnas poſſidet diuitias. Quòd ſi ſit
vel Mida & [a] Cynira ditior, ſit autem iniuſtus & inſolens, queadmodum qui purpu
ra & byſſo luxurioſè veſtiebatur, Lazarum autem contemnebat, & miſer eſt, & in Luc. 16.
D mœrore viuit, neque viuet. Diuitiæ ergo ſunt ſerpenti ſimiles, quem ſi quis neſcit
inoffensè eminus accipere, beſtiam ſine periculo ſumma cauda appendens: ea ma-
nu circumplicabitur, & mordebit. Pulchrè callent ſerpentum inſtar repentes diui-
tiæ, dum à perito vel ab imperito apprehenduntur, inhærere, & mordere. Sed ſiquis
ſe magnificum præbens rectè & ſcienter eis vtatur, cum Verbi quidem carmine be-
ſtiam detraxerit, ipſe verò illæſus manſerit. Cæterũ, vt videtur, non ſatis animaduer
timus quis ſit is ſolus diues, qui quæ ſunt longè prætioſiſſima poſſidet. Magni au-
tem pretii ſunt, non gemma, non argentum, non veſtis, non corporis pulchritudo,
ſed virtus. Ea eſt autem ratio tradita per Pædagogum ad exercitationem. Hæc eſt ra
tio, quæ abiurat delitias, & eam quę per ſe ſit operationem in miniſterium euocat,
E laudatque frugalitatem filiam temperantię: ACCIPITE, inquit, diſciplinam, et Prouerb. 8.
non argentum, & cognitionem ſuper aurum probatum. Melior eſt enim ſapientia
lapidibus pretioſis. Quidquid eſt autem pretioſum, nequaquam eſt ea dignum. Et
rurſus: COLLIGITE me ſuper aurum, & lapidem pretioſum, & argentum. Ger- Ibidem.
mina enim mea meliora ſunt argento electo. Quòd ſi etiam diſtinguere oporteat,
ſit quidem diues qui multa poſſidet, eſtque auro onuſtus, vt ſordidum marſupium:
at in iuſto quidem certè ineſt honeſtum ac decorum. Decorum enim eſt ordo, qui
in adminiſtrando ita vt oportet largiendoque definitur. Sunt enim qui ſeminant,
et plura colligunt. De quibus ſcriptum eſt: DISPERSIT, dedit pauperibus, iuſtitia Pſal. 111.
eius manet in ſeculum ſeculi. Quare non qui habet, & ſeruat: ſed qui impertit, eſt di
F ues, & impertitio ac communicatio, non autem poſſeſſio beatum reddit. Animæ au
tem fructus eſt communicatio. Diuitiæ ergo ſunt in anima. Atqui bona poſſideri ſo
lum poſſunt à bonis. Boni autem Chriſtiani. Homo autem inſipiens vel intempe-
rans neque boni ſenſum habuerit, neque poſſeſſionis. A ſolis ergo Chriſtianis poſ-

ſunt bona poſſideri. His autem bonis nihil eſt diuitius. Hi ſunt ergo ſoli diuites. Ve- A
ræ enim ſunt diuitiæ iuſtitia, & ratio, quæ eſt quouis theſauro pretioſior. Quæ qui-
dem diuitiæ ex pecoribus & prædiis non augentur, ſed à Deo donantur diuitiæ quę
auferri non poſſunt, cuius eſt theſaurus ſola anima, poſſeſſio ei qui illam poſſidet
optima, quæ hominem verè reddit beatum. Cui enim adeſt nihil eorum expetere
quæ non ſunt in noſtra poteſtate, ea autem quæ expetit conſequi: quinetiam quæ
ſanctè deſiderat, ea petentem à Deo accipere: quomodo non is multa, imo verò om-
Matth. 7. nia poſſidet, qui theſaurum æternum, nempe Deum habeat: PETENTI, inquit,
dabitur, & pulſanti aperietur. Si Deus nihil negat: pietate ac religione præditi viri
ſunt omnia. B

Quòd pulchrum viaticum Chriſtiano ſit frugalitas. Cap. VII.

DELITIAE autem errantes in voluptatibus, graue ſunt ac periculo-
ſum hominibus naufragium. A vero enim honeſti ſtudio, & quæ vi
ro bono conueniunt voluptatibus aliena eſt hæc iucunda, & gloriæ
ac laudis expers multorum vita. Homo enim eſt natura excelſum
& erectum animal, & quod veri quærendi ac inueniendi deſiderio
tenetur, vt qui vnius opus ſit et effectum. A diuina autem vita alie
num eſt libidinis, voluptatiſque ſtudium, vtpote ſimiliter quidem
veſci ac paſſeres: coire autem ſimiliter vt hirci & ſues. Voluptatem enim bonum C
exiſtimare, eſt planè perfectæ eius quod honeſtum eſt inſcientiæ. Porrò autem ni-
mia diuitiarum cupiditas hominem à recta vitæ ratione dimouet, perſuadens vt ad
res turpes omnē planè pudorem exuat, ſi modo ei ſicut feræ liceat quibuſuis veſci,
et quælibet ſimiliter bibere, & in rebus venereis ſuam quacunque ratione libidinem
explere, & ideo rariſſimè regni Dei ſit hęres. Quorſum ergo tot parantur obſonia?
Annon vt vnum ventrem impleant? Quàm res ſit immunda ingluuies, arguunt
ſterquilinia, in quæ ventres noſtri expuunt reliquias conuiuii. Quorſum autem
tot pocillatores congregant, cum calice vno poſſint impleri? Quorſum autem ve-
ſtium arcas? Quorſum vaſa aurea? & quorſum ornamenta? Compilatoribus & ſcele
ratis hominibus hæc parantur, & oculis qui ſatiari nequeunt: ELEEMOSYNAE D
Eccl. 7. 17. et. 29. autem & fides, inquit Scriptura, te non deſerant. Ecce igitur Heliam quoque The-
3. Regum. 19. sbitem habemus pulchrum exemplum frugalitatis: quando ſedit ſub [a] rhamno, &
Angelus ei affert alimentum. Erat ſubcinericius panis ordeaceus, & amphora a-
quæ. Eiuſmodi prandium ad eum miſit Dominus. Proficiſcentes ergo nos ad veri-
Matth. 10. tatem, accinctos eſſe oportet: NE PORTETIS, inquit Dominus, crumenam,
Luc. 9. non peram, neque calceamentum. Hoc eſt, Ne poſſideatis diuitias quæ ſolum in
crumena reconduntur, ne veſtra implete horrea, tanquam ſementem in pera depo-
nentes, ſed iis etiam qui egent impertite. Ne de iumentis & famulis ſitis nimium
ſolliciti, quæ diuitum ingreſſus calceamenta, cum onera portent, allegoricè dicta
ſunt. Abiicienda eſt ergo vaſorum multitudo, & pocula aurea & argentea, & famu E
lorum turba, cum pulchras & venerandas pediſſequas à Pædagogo acceperimus,
per ſeipſum operationem ſcilicet & frugalitatem. Iam verò ita incedendum eſt vt
conuenienter Verbo ingrediamur, & ſi cui adſit vxor & filii, domus nequaquam eſt
onus, quæ cum prudenti viatore migrare didicerit. Vxor quoque quæ virum dili-
git, coërcenda eſt & componenda, vt ſimiliter ac maritus iter ingrediatur. Pulchrū
eſt viaticum viæ quæ ducit ad cœlum, ſi frugalitatem cum vna moderata grauitate
iungamus. Menſura autem ſicut pes calcei, ita etiam vniuſcuiuſque poſſeſſionis eſt
corpus. Quod autem ſuperabundat, quæ ſunt, inquit, ornamenta & ſuppellex diui-
tum, non ſunt ornatus corporis. Oportet autem vi in cœlos conſcendere, & pul-
chrum baculum, beneficentiam ſcilicet, circumferre, & iis qui affliguntur elargien- F
Prouerb. 13. tem veram quietem percipere. Fatetur enim Scriptura animæ redemptionis pre-
tium eſſe proprias diuitias. Hoc eſt, ſi diteſcat, ſaluus erit per elargitionem. Quem-
admodum enim quicunque putei ſcaturiunt, exhauſti in priſtinam menſuram re-
uertuntur.

A uertuntur.Ita etiam elargitio, quæ eſt bonus fons benignitatis, potum ſitientibus
communicans,rurſus augetur & repletur,quemadmodum ad vbera,quæ ſuguntur
vel etiam mulgentur,ſolet lac confluere.Eſt enim minimè indigens,qui Deum Ver
bum habet omnipotentem,& nullo eorum quibus opus habet vnquam eget. Ver-
bum enim poſſeſſio eſt cui nihil deeſt,& eſt cauſa omnis copiæ.Si quis autem dixe-
rit ſe ſępe vidiſſe iuſtum cui panis deerat, hoc quidem rarum eſt, & id vbi non eſt
alius iuſtus,ſed tamen illud quoque legat: NON IN ſolo pane viuet iuſtus, ſed in Deut.8.
verbo Domini:qui eſt panis verus panis cœleſtis.Vir ergo bonus nunquam laborat Matth.4.
inopia quamdiu habuerit ſaluam in Deum cõfeſſionem.Licet enim ei petere & ac
cipere ea quibus indiget à Patre vniuerſorum,& propriis frui, ſi filium cuſtodiat.
B Hoc quoque adeſt nullam ſentire indigentiam.Hoc noſtrum Verbum fungens mu
nere Pædagogi,dat nobis diuitias, nec diteſcere vlla eſt inuidia iis qui per ipſum
poſſident vt nullius egeant.Qui has habet diuitias,fiat hæres regni Dei.

Quòd ſimilitudines & exempla ſint rectæ doctrinæ pars maxima. VIII.

SI QVIS autem veſtrum,delitias perpetuò fugerit, à frugalitate e-
ductus,inuoluntarios labores facilius ſuſtinere meditabitur,volun
C tarias afflictiones pro perſecutionum perpetuis habens exercitiis:
vt cum ad neceſſarios venerit labores, & dolores ac metus, ad eos
tolerandos non ſit inexercitatus.Et ideo patriam non habemus in
terra,vt poſſeſſiones terrenas contemnamus. Eſt itaque ditiſſima
frugalitas, quæ exæquatur expenſis non deficientibus,quas conue τέλη τὰ δα-
nit pendi ad ea quæ oportet & quantum oportet. Expenſæ enim ſunt penſiones. πανήματα
Et quomodo oporteat quidem vxorem ſimul cum marito viuere, & de domus ad-
miniſtratione,& vſu famulorum,& quomodo eam per ſe operari conueniat, & de
tempore matrimonii,& de iis quæ ad mulieres pertinẽt,diſſeruimus in libro de Nu
ptiis.Quæ autem ad Pædagogicam inſtitutionem pertinent,ea nunc nobis loco de-
D ſcriptionis addenda ſunt,Chriſtianam vitam exprimentibus. Et plurima quidẽ iam
dicta & in formam Pædagogicæ inſtitutionis redacta ſunt.Quod autem reſtat ſubii
ciemus.Neque enim parui ad ſalutem momenti ſunt exempla.

Vlyſſis uxorem uide (ait tragœdia) haud leto dedit
Telemachus,haud marito nanque iunxerat
Maritum, ei cubile in ædibus ſanctum manet.

Flagitioſum exprobrans adulterium,pulchram temperantiæ imaginem oſtendit,in
maritum amorem.Ilotas autem (ſeruorum nomen ſunt Ilotes) Lacedæmonii co-
gẽtes inebriari,ſibiipſis ſobriis ea quæ faciebat ebrietas, correctionis curationiſque
loco oſtendebant.Obſeruantes ergo illorũ turpitudinem, docebantur ne in idem
quod damnabant vitium inciderent,ex ebriorum probro hoc fructus conſequentes
E quod ipſi non peccarent. Ex hominibus enim alii quidem docti ſeruati ſunt:alii ve-
rò ſua ſponte virtutem vel amplexi ſunt,vel quæſierunt.

Optimus ille quidem eſt qui percipit omnia per ſe. Heſiodus.

Ipſe eſt Abraham qui Deum quæſiuit.

Is bonus eſt rurſus, qui paret recta monenti.

Hi ſunt Diſcipuli,qui Verbo crediderunt. Et ideo ille quidem appellatus eſt ami- Geneſ.17.
cus:Illi autem Apoſtoli.Vnum & eundem Deum;ille quidem magna cura & ſtudio Luc.6.
inquirens:hi verò prædicantes. ſunt autem ambo populi. Horum autem amborum
auditores,ille quidem per inquiſitionem commodum conſecutus eſt: hic verò ſal-
uus euaſit per inuentionem.

F *Sed qui nec per ſe apprendit,nec recta monente.*
Hanc alio, reputat, planè uir inutilis ille

Populus alius eſt gentilis,inutilis,hic eſt populus,qui Chriſtum non ſequitur.Mul-

tis tamen modis iuuans pædagogus,qui eſt clemens & benignus, hæc quidem ſua-ſit:illa verò etiã exprobrauit.Iam verò aliis quoque peccantibus eorum nobis oſtendit turpitudinem,& quod eam conſequitur ſupplicium, ſimulque & conſolans & admonens,ſe eſſe benignum & clementem oſtendit,hoc cõſilio vt nos à vitio auerteret,ea quæ paſſi ſunt oſtendens. Per quas imagines & ſimilitudines vt eos quidem qui malè affecti erant ceſſarent effecit:eos verò qui iis ſimilia audebant prohibuit:alios ad tolerantiam fundauit:alios à vitio repreſſit:alios verò etiam curauit, per contemplationem eius quod eſt ſimile, traductos ad id quod eſt melius. Quis enim quempiam in via ſequens non cauerit, ſi prior in foſſam ceciderit:vt deuitet periculum,peccati conſequentiam fugiens?Quid verò ſi quis ſe exercet, viam quæ ducit ad gloriã didicerit, & videns athletam qui eum præceſſit præmium habuiſſe, non contendit ad coronam,ipſum antiquiorem imitans?Multę ſunt eiuſmodi ſimilitudines diuinæ Sapientię.Vnius autem exempli meminero,et paucis exponã quod accidit Sodomitis;& fuit quidem iis qui ſcelus admiſerant iudicium:Pædagogica autem inſtitutio iis qui audiuerint.Sodomitæ cum propter multas delitias in libidinis & intemperantiæ vitium impegiſſent,adulteria quidem ſecurè committentes, puerorum autem inſano amore ardẽtes, reſpexit eos Verbum quod videt omnia:quem latere non poſſunt qui nefaria perpetrant.Neque verò eorum libidini acquieuit vigilans humanæ naturæ cuſtos,nos autem ab illorum imitatione auertens,ad ſuamque moderationem & temperantiam inſtituens,aliquos inuadens peccatores, ne ſi impunita relinqueretur impudicitia, ea frueretur nimia ſecuritate, iuſſit comburi Sodoma:prouidi illius ignis aliquid effundens in intemperantiam,ne ſi non caſtigata eſſet eorum libido,fores nimis aperiret iis qui toto impetu feruntur ad voluptatem.Fuit ergo iuſtum Sodomorum ſupplicium,ſalutis bene ab hominibus conſiderandæ imago.Qui enim non ſimiliter peccarint ac ii qui puniti ſunt,nunquam peccatoribus ſimiles pœnas dederint,vt qui propterea quod non peccarint ne paterentur cauerint. VOLO enim vos ſcire,inquit Iudas,quòd Deus qui ſemel ſeruauit populum ex Aegypto,ſecundo perdidit eos qui non crediderunt,& Angelos qui non cuſtodierunt ſuum imperium,ſed reliquerunt proprium habitaculum,in iudicium magni diei,vinculis æternis ſub caligine agreſtium angelorum cuſtodiit. Et paulatim eorum qui iudicantur imagines admodum ad docendum appoſitè explicat. VAE eis quòd in via Cain ambulauerunt,& in errore Balaam effuſi ſunt, & in contradictione Core perierunt.Eos enim qui ferre non poſſunt libertatem adoptionis filiorum Dei,arcet metus ne ſe inſolenter gerant. Ideo enim ſunt minæ ac ſupplicia,vt timentes pœnas à peccatis abſtineamus. Poſſum tibi narrare pœnas nimiæ ornatus cupiditatis,& inanis gloriæ,non autem ſolius intemperantiæ:& præterea maledicta afferre in eos qui propter diuitias malè ſentiunt & ſe gerunt,in quibus Deus terrendo prohibet à maleficiis.Cæterum parcens prolixitati operis,adducam Pædagogi præcepta quæ ſequuntur,vt minas caueant.

(Margin: A, B — Geneſ.19. — C, D)

Quanam de cauſa ſit balneum accipiendum. Cap. IX. E

BALNEI ergo (ab eo enim digreſſa eſt oratio) quatuor ſunt cauſæ, per quas ad ipſum accedimus. Vel enim cauſa munditiei, vel caloris, vel ſanitatis, vel poſtremo voluptatis. Se ergo voluptatis cauſa lauare reiiciendum eſt.Impudens enim voluptas eſt omnino excindenda. Sumendum eſt autem lauacrum,mulieribus quidem mundationis cauſa & ſanitatis.Solius autem ſanitatis cauſa, viris. Caloris verò cauſa lauari eſt ſuperfluum,cum quod frigore horridũ euaſerit poſſit aliter recreari.Porrò autem balnei frequentes vſus vires adimunt,naturalemque roboris vehementiam relaxant, ſæpe autem diſſoluunt, & vt quis animo linquatur efficiunt.Quodammodo enim corpora,non ſecus ac arbores,non ſolum ore,ſed etiam iis qui ſunt in toto corpore meatibus inter lauandum bibunt. Huius autem rei eſt indicium,quòd qui ſæpe ſitierint,deinde in aquas deſcenderint, ſiti F

remedium

A remedium inuenerunt. Niſi ergo ad aliquid proſit lauacrum, non oportet nos eo reſoluere. Veteres ea ἀνθρωπογναφεῖα hoc eſt, fullonicas hominum officinas vocarũt, quoniam citius quàm par erat pannoſa corpora efficiunt, & ante tempus cogunt cõ ſeneſcere, abſtergentia, dum non ſecus ac in ferro, calore caro mollificatur. Hinc fri gidi veluti tinctura & temperatura opus habemus. Neque verò ſemper eſt lauandum, ſed ſiue paulò fueris inanior, vel rurſus paulò repletior, reſpuendum eſt balneum. Sed eo certè vtendum eſt habita ratione ætatis corporis, & temporis anni. Non enim omnes ſemper, nec ſemper iuuat, vt qui earum rerum ſunt periti fatentur. Nobis autem ſufficit ſymmetria, quam ſemper vt vitæ noſtræ opem ferat accer
B ſimus. Neque enim balneo adeò vtendum eſt, vt manus alterius egeamus adminiculo. Neque verò aſſiduè & ſæpe in die lauandum eſt, ſicut frequenter in forum ventitamus. Iam verò multos quoque habere qui miniſtrent, eſt proximos iniuria afficere per delitias, & eſt eorum qui non intelligunt oportere eſſe commune eorum qui lauantur balneum. Oportet autem maximè quidem lauare animam purgante ratione, & nonnunquam etiam corpus, propter ſordes quæ ei adnaſcuntur. Quinetiam ſunt nonnunquam reſoluendi labores: VAE enim vobis ſcribæ & Phariſæi hypocritæ, dicit Dominus, quoniam ſimiles eſtis ſepulchris dealbatis. Sepulchrum pulchrum apparet extrinſecus: intus autem plenum eſt mortuis oſſibus, & omni immũditia. Et rurſus dicit eiſdem: VAE vobis, quoniam mundatis quod eſt extrinſecus Matth. 23. Ibidem.
C poculi & patinæ, intus autem plena ſunt immunditia: munda primum quod intus eſt poculi, vt ſit etiam mundum quod eſt exterius. Optimum ergo lauacrum expurgat ſordes animæ, eſtque ſpiritale. De quo dicit aperte Propheta: ABLVIT Dominus ſordes filiorum & filiarum Iſraël, & mundabit ſanguinem ex medio ipſorũ, ſanguinem iniquitatis, & cædes Prophetarum. Purgationis autem modum ſubiunxit Dominus, dicens: IN SPIRITV iudicii, & in ſpiritu vſtionis. Quod eſt autem corporis carneum, vel per ſolam aquam abluitur, vt fit ſæpe ruri, vbi non eſt balneum. Eſa. 4.

D *Quòd exercitia quoque ſunt eligenda iis qui vitam agunt rationi conſentaneam.* Cap. X.

ADOLESCENTIBVS autem ſufficit gymnaſium, etiamſi adſit balneum. Etenim hęc viris quoque longè balneis anteferre, forte nõ malum fuerit, vt quæ habeant aliquid quod iuuenibus confert ad ſanitatem, ſtudiumque ac laudis cupiditatem afferunt, vt non ſolùm bonæ corporis habitudinis, ſed etiam animi magnitudinis cũram gerant. Quòd ſi fiat abſque eo quòd à rebus melioribus abſtrahantur, ſcitum eſt & non inutile. Neque verò hic ſunt abducendæ mulieres à labore corporis, ſed non ad luctam & curſum exhortandæ ſunt:
E ſed in lana & tela ſunt exercendæ, & vt piſtrici adſint, ſi opus ſit. Præterea autem ipſas per ſe vxores oportet ex penu afferre ea quibus opus habemus, & neque eis ad piſtrinum aut molendinum accedere turpe eſt: Sed neque in coquendo obſonio verſari, modò id ſit marito gratum: mulieri domus cuſtodi & auxiliatrici eſt dedecus. Iam verò & per ſe veſtes ſtragulas excutere, & ſitienti marito potum præbere, cibumque apponere honeſtiſſimè poterit, ſeque ad moderatam ſanitatem ita exercuerit. Talem mulierem ſuſcipit Pædagogus, quæ cubitos extendat ad ea quæ ſunt vtilia, manus ſuas colo fulcit: eaſdemque pauperi aperit: carpum verò mendico porrigit: nec, Sarram imitando, viatoribus miniſtrãdi officio fungi erubeſcit. Dixit enim ei Abraham: FESTINA & cõmiſce tres menſuras ſimilæ, & fac ſubcinericios. Rachel autem filia Laban veniebat, inquit, cum ouibus patris ſui. Nec ea ſuffecerunt, Geneſ. 18.
F ſed docẽs quàm ab omni eſſet faſtu aliena, ſubiunxit: IPSA ENIM paſcebat oues patris ſui. Alia nobis innumerabilia præbẽt Scripturæ exempla frugalitatis, laboris, & etiã exercitii. Ex viris autẽ, alii quidẽ nudi luctentur: alii verò paruo quoque globo Ibidem. 29.

ludant eo ludo qui Phenis [a] dicitur, maximè in Sole. Aliis verò ſufficit deambulatio A
rus euntibus, vel in vrbem deſcendentibus. Quòd ſi etiam ligonem tractauerint,
non eſt hæc illiberalis nec ſordida mercatura œconomica, ad agricolam pertinen-
tis exercitii. Cæterum oblitus ſum propemodum dicere quòd Pittacus ille Rex My
ἤλεθεν tilenæorum moluit, eo efficaci vtens exercitio. Pulchrum eſt autem etiam aquam
per ſe haurire, & ligna ſcindere quibus ſit vſurus. Iacob autem paſcebat oues Laban
Geneſi. 30. quę relictæ fuerant, regale habens ſignum, virgam ſtyracinam, quæ per lignum me-
ditabatur naturam mutare in melius. Multis quoque quæ alta ſit voce lectio, eſt
exercitium. Iam verò lucta quoque quam ſelegimus, non aſſumatur gratia inutilis
contentionis & vanę gloriæ cupiditatis, ſed vt viriles excernantur ſudores. Nec ve B
rò laborandum eſt in oſtentando ea in re artificio, ſed recta lucta certandum eſt, col
lis, manibus, & lateribus implicatis. Eſt enim honeſtior & virilior, quæ cum decoro
robore ſit hoc modo, exercitatio, quæ vtilis & conducibilis ſanitatis gratia aſſumi-
tur. Reliqui alii, gymnaſticæ, non liberalium vitæ ſtudiorum meditationem profi-
tentur. Modus autem eſt vbique attendendus. Quemadmodum enim eſt optimum
labores cibos præcedere: ita ſupra modum laborare, eſt & peſſimum, & laborioſum,
& morborum cauſa eſt. Neque ergo oportet eſſe omnino otioſum, neque eſſe om-
nino nimis laborioſum. Sicut enim de alimento diximus, ita etiam dicendum eſt vbi
que in omnibus. Non ad voluptatem luxurioſamque vitæ rationem vita agenda eſt: C
nec rurſus ad contrariam, & quæ nullum habeat temperamentum, ſed eam quæ in-
ter hæc medium locum obtinet, eſtque temperata ac moderata, & pura ab vtroque
vitio, delitiarum ſcilicet, & parcitatis. Iam verò, ſicut etiam antè diximus, virtus ea
αὐτάρκεια per quam contenti ſumus, eſt exercitium à faſtu alienum, & ipſum ſibiipſi calceos
induere, & pedes lauare, & oleo vnctum ſeipſum confricare. Porrò autem ei quo-
que qui fricauit mutuam dare operam, id quoque eſt communicatiuæ iuſtitię exer-
citium, & dormire iuxta amicum ægrotantem, quique non poteſt ſibiipſi miniſtra-
Ibidem. 18. re, & egenti ea quæ ſunt neceſſaria apponere. ET APPOSVIT eis, inquit, tribus
Ioan. 21. Abraham prandium ſub arbore, & adſtitit eis comedentibus. Piſcatio quoque, quē-
Matth. 4. admodum Petro, ſi nobis ſuperfuerit à diſciplinis otium: Hæc eſt autem melior pi-
ſcatio, quam Dominus largitus eſt Diſcipulo, qui tanquam piſces per aquam homi- D
mines piſcari docuit.

Compendioſa optimæ vitæ pertractatio. *Cap. XI.*

QVOCIRCA & aurum geſtare, & molliori vti veſte, non omnino
reſcindendum eſt. Sed frenandę ſunt rationis expertes affectiones,
ne per nimiam diſſolutionem abripientes ad mollem nos ac luxu-
rioſam vitam impellant. Quæ enim in ſatietatem impegerunt deli E
tiæ, mirandum in modum exultant, & reſiſtunt, aurigamque &
Pædagogum excutiunt qui procul habenas retinens, equum huma
num fert & agit ad ſalutem, animæ ſcilicet partem à ratione alie-
nam, quæ in voluptates, & vituperandas appetitiones, & gemmas, & aurum, & ve-
ſtem variam reliquumque luxum efferatur. Illud autem memoria maximè tenendũ
1. Petri. 2. eſt, quod ſanctè dictum eſt: CONVERSATIONEM veſtram in gentibus habentes
honeſtam, vt in quo de vobis malè loquuntur, tanquam maleficis, ex honeſtis operi
bus ſuſpicientes, Deum glorificent. Nobis ergo concedit Pædagogus frugali veſte
vti, albo colore, vt diximus, vt non arti varieganti, ſed naturæ generanti nos accom
modantes, quidquid eſt fallax, et veritatem ementitur repellentes, quod eſt ſimplex F
& vniuſmodi veritatis amplectamur. Nimis luxurioſè ac delicatè viuentem repre-
hendens Sophocles dicit.

Quæ fœminarum ſunt amictæ ueſtibus,

Quas

A Quas hiſtriones referunt. Quemadmodum enim militis & nautæ, ita etiam pudicæ
fœminæ eſt propria veſtis quæ eſt minimè elaborata, & eſt decora ac munda. Vnde
etiam quæ in Lege per Moſen de lepra lata eſt lex, reiicit id quod eſt varium, &
multis maculis notatum, perinde ac nefarium, vt quod ſit ſerpẽtis variis ſquammis
ſimile. Eum ergo, qui varietate colorum minimè efflorefcit, totus autem à vertice
capitis vſque ad extremos pedes eſt candidus, mundum eſſe ſtatuit, vt quemadmo-
dum in corpore, varia quoque ac verſipelli relicta mentis affectione, qui non eſt va
rius, nec anceps, ſimplicem veritatis colorem diligamus. Qui autem in hoc quoque
Moſis eſt imitator, longè optimus Plato, illam texturam admittit, cui non amplius
B operis eſt adhibitum quàm pudica mulier poſtulet. Albi verò colores honeſtati con
ueniunt. Alibi quoque dicit. Et in textura non adhibere tincturas præterquam ad
ornamenta belli. Pacificis ergo hominibus & lucidis album conuenit. Quemadmo-
dum ergo ſigna quæ ad cauſas proximè accedunt ſi adſunt ipſum rei effectum ſigni
ficant, vel potius indicant. Quemadmodum fumus quidem ignem, bonus autem co
lor bonusque pulſus ſanitatem: ita etiam talis qui eſt apud nos amictus indicat qua-
lis ſit noſtrorum morum conſtitutio. Pura autem eſt & ſimplex moderatio & tem-
perantia, quoniam munditia quidem eſt habitus puram vitæ rationem præparans,
& minimè mixtam turpibus. Simplicitas autem eſt habitus, qui tollit ſuperflua. Soli-
da autem veſtis, & à fullonico artificio maximè eſt aliena, & protegit calidum quod
C eſt in corpore, non quòd in ſe veſtis habeat caliditatem, ſed quòd quæ eſt in corpo-
re exeuntem reuocet, & ei non præbeat exitum. Quòd ſi etiam aliqua in ea forte
inſit, ipſam in ſe comprehenſam continet, & ab ipſa excalefacta corpus viciſſim cale
facit. Quapropter hyeme ea maximè vtendum eſt. Ea autem eſt facilis. Facilitas au-
tem eſt habitus, ab iis quæ ſunt ſuperflua alienus, qui ad hoc vt nihil deſit, ſuſcipit ea
quæ ſufficiunt ad numerum eorum quę pertinent ad ſanitatem, & ad beatam vitã.
Porrò autem vtatur etiã fœmina veſte frugali & honeſta, magis autem molli quàm
viro conueniat, ſed nõ quæ pudorem omnino abiecerit, nec planè mollitie diffluat.
Congruant autem veſtes ætati, perſonæ, figuris naturæ, ſtudiis. Pulcherrimè enim Rom. 13.
nobis præcipit diuinus Apoſtolus vt Ieſum Chriſtum induamus, & ne carnis curam
D geramus in deſideriis. Prohibet autem Verbum ne auriculas ſauciemus vim naturæ
afferentes. Cur non enim itidem narem? vt illud etiam impleatur quod dictum eſt.
Quemadmodum inauris in nare ſuis, ita improbæ fœminę pulchritudo. In ſumma Prouerb. 11.
enim ſi quis auro ornari exiſtimet, is eſt auro inferior. Qui eſt autem auro inferior,
is non eſt eius Dominus. Se autem Lydio ramento minus eſſe honeſtum & inferio
rem fateri, quomodo non eſt abſurdiſſimum? Quemadmodum ergo polluitur au-
rum ſuis immunditia cœnum roſtro ſuo conturbantis: ita quæ ſunt paulò magis lu-
xui deditæ mulieres, ſi à nimiis copiis incitentur ad libidinem & impudicitiam, pro-
bro ac dedecore veram pulchritudinem afficiunt, eam inquinamentis veneris pol-
luentes. Dat ergo eis annulum aureum, nec eum quidem ad ornatum, ſed vt ea obſi
E gnet quæ domi digna ſunt quæ cuſtodiantur, propterea quòd ſeruandæ domus ad
eam cura pertinet. Si enim rectam Pædagogi inſtitutionem omnes propè ſequeren-
tur, nihil opus eſſet ſignaculis, cum omnes eſſent ex æquo iuſti & ſerui & Domini.
Sed quoniam ignorantia & mala educatio præbet occaſionem propenſionis ad in-
iuriam, fuit opus ſigillis. Sed nonnunquam etiam de illa ſeuera & accurata vitæ ra-
tione eſt aliquid remittendum. Nonnunquam enim concedendum eſt illis, quæ in
coniugem minus continentem incidunt, ornari, vt marito ſuo placeant. Hic autem
eis conſtituatur terminus, vt à ſolis ſuis maritis laudari, & eis placere ambiant. At-
que ego quidem nollem eas corporeum exercere decorem, ſed eos quibus nupſerũt
pudico maritorum amore inducere, qui quidem eſt violentum & iuſtum medicamẽ
F tum: ſed quoniam ii volunt eſſe miſera & infelici anima, permittatur eis, ſi pudicæ
& caſtę eſſe velint, à ratione alienas maritorum cupiditates & appetitiones paula-
tim lenire ac ſedare. Ipſi autem ad frugalitatem ſenſim ſunt inducendi, paulatim aſ-
ſuefaciendo ei quod eſt moderatius ac temperatius. Honeſtas enim non eius quod

eſt importunum & immodicum adiectione,ſed eius quod eſt ſuperuacaneum detra A
ctione accedit.Ea ergo quæ à fœminis ad luxum comparantur,ab eis tanquam pennæ detrahenda ſunt,vt quæ inſtabilem ſuperbiam ac mollitiem inanesque voluptates procreent,quibus excitatæ & quodammodo alatæ,ſæpe à matrimoniis reſiliunt. Quocirca fœminæ honeſtè ornandæ,& pudico pudore aſtringendæ ſunt,ne à veritate propter mollitiem diffluant.Atque honeſtum quidem eſt vt viri vxoribus ſuis fidem habentes,eis domus cuſtodiam permittant,vt quæ eis ad id opitulatrices datę ſunt.Quòd ſi oporteat nos quoque,dum rempublicam gerimus,& in agris etiam alia opera exercemus, & ſæpe etiam ſumus ſine vxoribus,nonnulla vt ſint tutiora obſignare:dat nobis quoque vnum ad hoc ſignaculum. Alii autem ſunt abiiciendi B
Prouerb. 8. annuli,vt vult enim Scriptura,Aureus prudenti mundus eſt diſciplina.Quæ aurum autem geſtant mulieres,mihi videntur timere,ne ſiquis aurum ab eis abſtulerit,exiſtimentur ancillæ,vt quæ nõ ſint ornatę.Nobilitas autem veritatis,quę in eo quod eſt natura pulchrum ac honeſtum in anima diiudicatur,non emptione & venditione,ſed illiberali mente ſeruitutem diſcreuit. Nobis autem non videri, ſed liberos eſſe conuenit,qui à Deo quidem tanquam Pædagogo inſtituti,à Deo verò adoptati ſumus.Et ideo & ſtatus, & motus,& inceſſus,& veſtitus,& vniuerſa, vt ſemel dicam,vita eſt quàm maximè libera ſuſcipienda.Sed neque eſt à viris anulus in articulo ferendus: Hoc enim eſt muliebre, ſed in paruo digito,atque adeò in extrema C
eius parte eſt demittendus. Ita enim erit manus maximè ad operandum expedita in iis in quibus ea egemus,neque facile excidet ſigillum,quod maiore articuli ligamento cuſtoditur.Sint autem nobis ſignacula,columba,vel piſcis, vel nauis quæ celeri curſu à vento fertur, vel lyra muſica, qua vſus eſt Polycrates,vel ancora nautica quam inſculpebat Seleucus,& ſi ſit piſcans aliquis, meminerit Apoſtoli, & puerorum qui ex aqua extrahuntur. Neque enim idolorum ſunt imprimendæ facies, quibus vel ſolum attendere prohibitum eſt. Sed nec enſis, vel arcus, iis qui pacem perſequuntur; nec pocula, iis qui ſunt moderati ac temperantes. Multi autem libidinoſi nudatos habent eos quos amant, vel amicas, vt ne ſi velint quidem, poſſint affectionis amoris obliuiſci, quòd libido & intemperantia eis perpetuò in mentem reuocetur. De pilis autem ita videtur. Virorum quidem ſit rarum caput, niſi D
forte pilos criſpos habeat, barba autem hirſuta. Intorti autem capilli ne à capite nimium demittantur, in comam muliebrem dilabentes. Viris enim barba ſufficit. Quòd ſi quis etiam barbæ non nihil tondeat, ea tamen non eſt omnino denudanda, eſt enim turpe ſpectaculum, barbæque ad cutem vſque tonſus, non videtur multum abeſſe à vulſione & læuore. Iam enim Pſalmographus barbæ coma
Pſal.132. delectatus: SICVT vnguentum, inquit, quod deſcendit in barbam, barbam Aaron. Is cum barbæ conduplicatione decorem laudaſſet, vultum exhilarauit vnguento Domini. Quoniam autem non decoris gratia tonſus, ſed propter circumſtantiam accipitur, pili quidem capitis, ne ſi creſcant, deſcendentes viſum impediant, & forte qui in ſuperiori labri parte inter comedendum polluuntur, tondendi ſunt, non nouacula: eſt enim illiberabile: ſed tonſorum forficibus. Barbæ autem pili, qui nihil moleſtiæ afferunt, non ſunt vexandi, vt qui vultui grauitatem afferant, & quendam paternum terrorem incutiant. Porrò autem multos quoque docet non peccare figura & habitus, ne facile deprehendantur. Iis autem qui nolunt manifeſte peccare latere figuram, & non eſſe inſignem, eſt gratiſſimum. Quod veriti ii quibus licet peccare propterea quòd non cognoſcantur, multis aſſimilati vt ſecurè poſſent peccare conſecuti ſunt. Non ſolùm ergo ſeuerum virum oſtendit capillorum raritas,ſed etiam efficit vt minus facile lædatur cranium, cum et frigori & ęſtui ipſum aſſuefaciat,& incommoda quæ ab eis proficiſcuntur repellat, quæ quidem coma inſtar ſpongiæ in ſeipſam recipiens perpetuam ex humore noxiam cerebro infligit. Mulieribus autem crines mollire ſufficit, & tenui aliqua fibula comam alligare frugaliter, ſimplici cultura pudicas comas in veram & germanam pulchritudinem alentibus. Meretricii E F

A retricii enim pilorum plexus,& catenarum nexus,cum eas deformes reddunt, tum
etiam pilos diſcerpunt,artificioſis inſertis vinculis euellẽtes.Quo fit vt ne ſua qui-
dem tangant capita,ne capillos confundant pertimeſcentes. Quinetiam non ſine
metu eas inuadit ſomnus,dum timent ne texturæ figuram imprudentes ſpolient.
Alienorum autem capillorum appoſitiones ſunt omnino reiiciẽdæ, & externas co
mas capiti adhibere eſt maximè impium,quę mortuis pilis cranium induunt. Cui
enim manum imponit Presbyter?Cui autem benedicet?Non mulieri quæ eſt orna
ta,ſed alienis capillis,& per ipſos alii capiti.Si autem mulieris quidem caput eſt vir:
viri autem caput eſt Chriſtus: quomodo non eſt impium eas in duplex peccatum
B incidere.Per immodicam enim comam viros decipiunt:Dominum autem, quantũ 1.Corin.11.
in ipſis ſitum eſt,dedecore afficiunt,dum meretricè ornantur in fraudem verita-
tis,& caput quod verè pulchrum eſt maledictis inceſſunt.Nec ergo pili ſunt tingen
di,nec cani colorandi.Neque enim veſtem variare conceſſum eſt: & maximè æta-
tis ſenium,& id cui magna fides habetur,non eſt tegendum. Dei autem decus in
lucem proferendum eſt,ad hoc vt id honorent adoleſcentes.Cum enim impuden-
ter ſe gerentibus apparuiſſet aliquando inſtar Pædagogi canicies,eos traduxit ad
modeſtiam,& viſus fulgore iuuenilem terruit & repreſſit cupiditatem: ſed neque
earum vultibus ſunt callidæ ſapientiæ illecebræ illinendæ.Pudicum autem eis orna
tum oſtendemus.Pulchritudo enim optima primum eſt pulchritudo animæ, vt ſæ
C pe ſignificauimus,quando fuerit anima ornata ſancto Spiritu,& iis quæ ab eo ori-
untur ornata letitiis,iuſtitia,prudentia,fortitudine,temperantia, bonorum amo-
re & pudore,quo nullus color nitidior vnquam viſus eſt.Poſtea autem exerceatur
quoque pulchritudo corporis,commoderatione membrorum & partium cum bo
no colore.Hic eſt ſanitatis aptus & compoſitus ornatus,per quem ficti ſimulachri
accedit ad verum tranſitus,conuenienter figuræ quæ à Deo data eſt.Ad ornãdum
autem ſecundum naturam magno prædita eſt artificio potus temperatura, & cibi
commoderatio.Non ſolum enim corpus ex his ſanitatem obtinet,ſed etiam facit
vt ex his appareat pulchritudo.Ex eo enim quod eſt ignitum fulgor & ſplẽdor acce
dit: ex humido autem, nitor & gratia:ex ſicco autem, virtus & ſtabilitas:ex aëre
D autem, ſpirandi facilitas,& par ęquilibrium. Ex quibus concinna & pulchra hæc
verbi ſeu rationis ſtatua ornata eſt.Sanitatis autem liberalis flos eſt pulchritudo.Sa
nitas enim intus operatur, exterius autem efflorescens pulchritudo bonum colorẽ
manifeſtum oſtendit.Pulcherrimæ ergo & ſaluberrimæ vitæ agendæ rationes,cor-
pora exercentes,germanam & firmam efficiunt pulchritudinem,ſpiritu in ſeipſum
attrahente ſuccum omnem & frigidum ſpiritum.Ad ſe autem trahit caliditas ven
tilata motibus,poſtquam autem attraxerit, excalefactum, paulatim per ipſas car-
nes exhalat nutrimenti ſuperabundantiam,aliquanta quidem humiditate, ſed inſi-
gni caliditate.Et ideo prius quoque exinanitur nutrimentum. Corpori autem im-
mobili cibus minimè adhæreſcit,ſed excidit:quemadmodum à frigido clybano pa-
E nis,vel totus,vel ſolum fundum relinquens.Iure ergo iis qui per exercitiorum ab-
ſterſiones non excernunt,& vrinæ & ſtercora redundant.Redundant etiam eis alia
excrementa,& præterea ſudores,cum alimẽtum minimè diſtribuatur corpori, ſed
effundatur in ea quæ ſunt ſuperuacanea.Hinc etiam ad partes genitales excitantur
libidines,cum commoderatis motibus affluat ſuperfluitas. Quocirca liquefacere
oportet hanc ſuperfluitatem, & eam in concoctionem effundere,per quam rube-
ſcit ſpecies. Eſt autem abſurdum eos qui ad Dei imaginem & ſimilitudinem facti
ſunt,tanquam archetypum exemplar contemnentes,externum ornatum induce-
re,improbum humanum artificium Dei opificio præferentes.Iubet autem Pædago 1. ad Timoth.2.
gus eas in veſtitu honeſto cum pudore & modeſtia ſeipſas exornare, ſubiectas vi-
F ris propriis,vt etſi qui verbo non pareant,per vxorum cõuerſationem abſque ver
bo lucrifiant. CVM viderint,inquit, caſtam veſtram quæ eſt in Verbo conuerſatio 1.Petri.3
nem.Quorum ſit non qui eſt extrinſecus plicaturæ vel auri appoſitionis, vel veſtiũ
indumẽti ornatus:ſed occultus cordis homo in incorruptibilitate mitis et quieti ſpi

ritus,qui eſt coram Deo pretioſus.Quæ à mulieribus autem per ſe fit operatio, eis veram & maximè germanam affert pulchritudinem, vt quæ earum corpora exerceat,& ipſas per ſe ornet:non ab aliis laboratum immundum mundum ſordidumque ac illiberalem & meretricium afferens:ſed mundum vniuſcuiuſque pudicę mulieris,qui per manus eius, quando maximè opus fuerit, & ſuppeditatur & texitur. Neque enim vnquam conuenit iis quæ ex foro emuntur,ſed propriis ac domeſticis videri ornatas operibus,quæ ex Dei legibus vitam ſuā inſtituunt. Res eſt enim pulcherrima,mulier domus cuſtos,quæ & ſe & maritum propriis ornamentis induit, per quæ omnes exultant, filii quidem propter matrem:maritus autem propter vxorem.Ipſa autem,propter eos.Omnes verò,propter Deum.Vt paucis igitur dicam, virtutis pœnus eſt,fortis mulier quæ cibos otioſa non comedit:Eleemoſynæ autem leges ſunt in ore eius:Quæ os ſuum ſapienter & legitimè aperuit.Quàm beatam dixerunt filii ſurgētes,maritus autem eius laudauit,vt ſanctum Verbum dicit per Solomonem.Mulier enim pia benedicitur, ipſa autem laudet timorem Domini. Et rurſus: MVLIER fortis corona eſt marito ſuo. Corrigendæ autem ſunt quàm maximè & figuræ & aſpectus & inceſſus & voces.Non enim eas ita ſe gerere oportet vt nonnullæ,quæ geſtus comœdiæ imitantes,& ſaltatorum fractos motus ſeruātes,effœminatis motibus, mollibusque ingreſſibus,& fictis vocibus veluti in proſcenium prodeunt,ſcintillantibus oculis intuentes,ad ineſcandam voluptatem inſtructæ.Mel enim à labris mulieris meretricis diſtillat,quæ ad gratiam loquens guttur ſuum impinguat:at id quidem certè poſtea felle amarius inuenies,& magis acutum quàm gladium ancipitem.Inſipientiæ enim pedes deducunt eos qui illa vtuntur poſt mortem ad inferos.Generoſum certè Sampſonem vicit fornicaria: & virū ſuum totondit alia mulier. Sed non ita conculcauit Ioſeph alia mulier,victa eſt autem Aegyptia fornicatrix,& ſumens vincula temperantiæ potentior apparet ſoluta poteſtate.Optimæ autem ſe habere videtur id quod dictum eſt. In ſumma neſcio ego ſuſurrare,neque fractus in obliquumque reflexo collo ingredi.quemadmodum alios hic cinædos multos video in ciuitate,vulſoſque ac picatos. Muliebres autem motus,luxus,& delitiæ ſunt omnino arcendæ. Mollis enim in incedendo motus, effœminateque ac eneruatè ingredi,vt ait Anacreon,ſunt valde meretricia. Dicit quidem,vt mihi videtur,comœdia,meretricia veſtigia relinquere formam & delitias.Fornicatoria autem veſtigia minimè figuntur in veritate,vias enim vitæ non ingrediuntur.Sunt autem lubricæ ac periculoſæ eius orbitæ,& quæ non ſunt cognitu faciles.Porrò autem oculis maximè parcendum eſt,quoniam melius eſt labi pedibus quàm oculis.Dominus itaque quàm fieri poteſt compēdioſiſſimè medetur huic vitio: SI TE tuus,inquiens,ſcandalizat oculus, excinde eum,ex imo euellens cupiditatem:laſciui autem aſpectus,& verſatilibus ac tanquam conniuentibus oculis intueri,nihil eſt aliud quàm oculis mœchari, cum per eos cupiditas ineat prima pugnæ præludia.Ante totum omne enim corpus corrumpuntur oculi. Pulchra autem ac bona contemplans oculus,cor lætitia afficit. Hoc eſt,qui rectè contemplari didicit,lætitia afficit.Annuens autem oculo cum dolo,viris dolores congregat.Talem vtique effœminatum Sardanapalum,Regem Aſſyriorum,in lecto pedibus ſurſum ſublatis ſedentem,purpuram carpentem, & albuginem oculorum verſantem introducunt.Quæ hæc exercent mulieres ſuo intuitu ſuiipſarum lenæ ſunt: LVCERNA enim corporis eſt oculus,inquit Scriptura,per quem apparent interna, luce quæ cernitur illuſtrata. FORNICATIO autem mulieris in eleuatione oculorū: MORTIFICATE ergo membra veſtra quæ ſunt ſuper terram, fornicationem, immunditiam,paſſionem,cupiditatem malam,& auaritiam,quæ eſt idolorum cultus. Propter quæ venit ira Dei ſuper filios inobedientiæ,clamat Apoſtolus. Nos autem affectiones animi excitamus,& non erubeſcimus:aliæ quidem ex iis maſtichem deuorantes,obeuntes,diductis labris arrident iis qui ad eas accedunt.Aliæ verò,perinde ac ſi digitos non haberent,fibulis quas ferunt,capita ſcalpentes,deliciantur,& vt eas vel ex teſtudine, vel elephante, vel aliquo alio animali mortuo factas habeant

Margin notes: Prouerb.31. — Ibidem.12. — Ibidem.5. Iudicum.14. Ibidem.16. — Geneſi.39. — Matth.5. — Ibidem.6. — Ad Coloſſen.3.

magno

A magno ſtudio procurant: Aliæ autem,tanquam quæ habeant pullulantes quoſdam
flores vt decoræ videantur aſpectantibus,illitis coloribus ornatæ vultus ſuos com-
maculant.Stultam & audacem vocat huiuſmodi mulierem per Solomonem, quæ
neſcit verecundiam: SEDIT in foribus domus ſuæ apertè ſuper ſellam,vocans eos Prouerb. 9.
qui in via prętereunt,eos ſcilicet qui vias ſuas dirigunt.Vocat autem per ſuam ſpe-
ciem & vniuerſam vitam,dicens ſcilicet:Quis eſt veſtrum ſtultiſſimus?Ad me decli
net.Iis autem qui egent prudentia præcipit dicẽs. Abſconſos panes iucundè tangi-
te,& dulcem furti aquam.Furtiuam hanc dicit venerem. Hinc adiutus Bœotius
Pindarus,Dulcis eſt,inquit,furtiua cura Veneris.Miſer autem neſcit quòd ſerpen
tes apud eam habitant,& quòd vadit ad laqueum inferi.Sed reſilias,inquit Pædago
B gus,neque in loco diutius habites,neque in eam tuos defigas oculos.Ita enim aquã
alienam traiicies,& tranſibis Acherontem. Quocirca hæc dicit Dominus per Eſa-
iam: PROPTEREA quòd ambulauerunt filię Sion erecto collo,& in nutibus ocu Eſa.3.
lorum,& ſimul cum inceſſu trahentes tunicas,& pedibus ludentes, & humiliabit
Deus filias Sion,& reuelabit figuram earum,figuram indecoram.Ego quidem cen
ſeo ne ancillas quidem quæ probas ſequuntur fœminas, oportere turpia dicere aut
facere:ſed ipſas debere caſtigari à Dominis. Valde itaque acriter dicit Comicus
Philemon. Cum liceat poſt mulierem liberam,reſpicientem ancillam retro ſequi
pulchram,& ex Platæico conſequentem quempiam eam limis intueri. In Domi-
C nam enim retorquetur ancillæ intemperantia,quæ concedit vt qui minora aggre-
diuntur non vereantur ad maiora conſcẽdere,cum eo quòd ignoſcat turpibus,Do-
mina præ ſe ferat ſe eam non damnare.Non ſuccenſere autem iis qui ſe dedunt libi
dini,eſt indicium animi ad ſimilia propenſi. Qualis enim Domina,talis eſt,vt dici-
tur in Prouerbio,catella.A deambulatione autem nobis procul eſt amandandus fu
rioſus inceſſus,ſed honeſtus & lentus nobis eſt eligendus,non autem nimis tardus:
ſed neque in via fluctuare,nec ſupina ceruice obuios reſpicere an ipſum aſpiciant,
tanquam pompam in ſcena traducentem, & anullos oſtentantem: nec ſi in locum
decliuiorem detrudatur eos oportet à famulis in priſtinum locum reduci, vt non-
nullos videmus delicatiores qui videntur eſſe robuſti,ſed ſunt ab animi mollitie ef-
D fœminati. In fortis autem viri vultu nullum eſſe oportet ſignum mollitiei,ſed ne-
que in vlla parte corporis.Neque ergo in motu neque in habitu inueniatur vnquã
magni animi & excelſi dedecus. Neque verò tanquam iumentis famulis vtendum
eſt,ei qui fuerit ſanæ mentis. Quemadmodum enim illis præcipitur,vt cum omni
metu,Dominis,non ſolum bonis & clementibus, ſed moroſis etiam & prauis, ait 1.Petri.2.
Petrus,ſubiiciantur:ita æquitas,& patientia,& benignitas Dominis pulchrè cõue
nit.In ſumma eſte inquit: OMNES vnamines, miſericordes,fratrum amantes,bo
nis viſceribus præditi,humiles,& quæ ſequuntur:VT BONAE cuiuſdam & amabi-
lis benedictionis hæredes ſitis. Adoleſcentulæ imaginem volens deſcribere Zeno
Cittieus,eam ita effingit. Sit, inquit,pura facies,ſupercilium non demiſſum,nec
E oculus ſublimis neque fractus,ceruix minimè ſupina, nec remiſſa membra corpo-
ris,ſed erecta,& ſimilia ei qui eſt in tonis,recto tono,ſit in ſermone acumen,& bo-
na eorum quæ dicta fuerint memoria, habituſque & motus qui nullam ſpem præ-
beat impudicis.Reſideat quidem in vultu pudor,& viraginem aſpectu præ ſe ferat.
Procul autem abſit myropolarum,aurificum,lanificum,cæterarumque officinarũ
caligo,in quibus ornatu meretricio ornatæ,tanquam ſedẽtes in proſtibulo, totum
diem trãſigunt.Neque ergo viri in tonſtrinis & cauponis verſantes, ſuauibus blan
diſque verbis nugentur,& aſſidentes mulieres ceſſent quandoque venari, qui etiã
vt riſum moueant non ceſſant maledicere. Iam verò prohibendus quoque eſt teſſe-
rarum ludus:& præterea ex talorum ludo lucri ſtudium,quod nonnulli acriter per-
F ſequuntur. Talia eis bile vexatis minimè reconditæ inueniunt delitiæ.In cauſa autẽ
eſt otium. Amat autem quis inania quæ ſunt à veritate ſeiuncta.Neque enim aliter
poſſunt recreare animum abſque damno. Vniuſcuiuſque autem hominum mentis
imitatio eſt vitæ electio. Cæterum,vt eſt conſentaneum,ea demum vitæ prodeſt

conſuetudo,quæ intercedit cum viris bonis.Rurſus autem vitæ vſum cum improbis hominibus planè ſuillum agnoſcens ſapientiſſimus per Moſen Pædagogus,ſeniori populo porcis veſci prohibuit: ſignificans non oportere eos qui Deum inuocant cum impuris verſari hominibus, qui porcorum inſtar corporalibus voluptatibus, obſcœnisque cibis,& impudicis titillationibus prurientes,damnoſa veneris voluptate perfunduntur.Sed neque miluium,raptoque veſcentem auem,& aquilam dicit eſſe comedendam: NON APPROPINQVABIS iis, inquiens,qui rapina victū ſibi comparant.Porrò autem alia quoque ſimiliter eandē habent allegoriam. Cum quibuſnam autem,nempe iuſtis,vitæ habenda ſit coniunctio,rurſus dicit per allegoriam:Quidquid enim bifidam habet vngulam,& ruminat eſt mundum.Quod bifidam enim habet vngulam,iuſtitiæ oſtendit æquilibrium. Quod ruminat autem proprium iuſtitię nutrimentum,nempe Verbum,quod extrinſecus quidem ingreditur per catacheſin, quemadmodum nutrimentum:ex cogitatione autem tanquam à vētre ad rationalem reminiſcentiam intrinſecus reuocatur.Ruminat autem iuſtus ſpiritale nutrimentum,cum Verbum habet in ore.Bifida autē iure eſt iuſtitia, vt quæ & hîc ſanctificet,in ſæculumque futurum tranſmittat. Non ducet ergo nos Pædagogus ad ſpectacula,nec inconcinnè ſtadia & theatra peſtilentiæ cathedram quis vocauerit.Nam hîc quoque ſceleſtum eſt cōſilium,quemadmodum aduerſus iuſtum, & ideo maledictis deuouetur quod aduerſus ipſum initur cōcilium. Magna itaque confuſione & iniquitate hi cœtus pleni ſunt,& occaſio conuentus cauſa eſt turpitudinis,cum viri & fœminæ permixtim conueniant alter ad alterius ſpectaculum. Hîc perperam iam agit concilium.Dum enim laſciuiunt oculi, caleſcunt appetitiones, &oculi proximos impudentius reſpicere aſſuefacti, quòd conceſſum otium habeant,intendunt cupiditates.Prohibeantur ergo ſpectacula & acromata, quæ nequitia,verbisque obſcœnis & vanis temere profuſis plena ſunt.Quod enim turpe factū non oſtenditur in theatris? Quod autem verbum impudens non proferunt qui riſum mouent ſcurræ & hiſtriones?Qui autem ex vitio quod in ſe eſt delectationem aliquam perceperunt,euidentes domi imagines imprimunt.Contrà autem qui his demulceri & his affici nequeunt,in ignauis voluptatibus minimè prolabentur.Si dixerint enim pro ludo aſſumi ſpectacula ad recreandos animos: dicemus non ſapere ciuitates,quibus ludus pro re ſeria habetur.Neque enim ludi ſunt inanis gloriæ cupiditates,quæ ad morte afficiendum adeò ſunt immiſericordes.Sed neque vana ſtudia & inconſideratæ ambitiones,& pręterea ſuarum facultatum impenſæ.Neque verò quæ his de cauſis excitantur ſeditiones amplius ludi ſunt.Vano enim ſtudio nunquam emendum eſt otiū.Neque enim qui ſapit,id quod eſt iucūdum,ei quod eſt melius prætulerit.At non omnes,inquit,philoſophamur.Nunquid ergo nec omnes vitam perſequimur?Quid tu dicis?Quomodo ergo crediditi?Quomodo autem præterea Deum amas & proximum,ſi non philoſopharis? Quomodo autem teipſum amas,ſi non [illegible]s vitæ cupidus?Literas,inquit,non didici. Sed ſi non didiciſti legere, non eſt quòd de auditu te poſſis excuſare,quoniam is nequit doceri.Fides autem nō ſapientum ſecundum mundum,ſed eorum qui ſecundum Deum ſunt ſapientes, eſt poſſeſſio.Illa autem etiam abſque literis diſcitur. Eius autem ſcriptum quod & ad rudes ignaroſque homines pertinet,& eſt diuinum,vocatum eſt charitas, quæ eſt decretum ſpiritale.Licet etiam audire diuinam ſapientiam,& licet in adminiſtranda republica verſari,quinetiam quæ ſunt in mundo honeſtè ex Dei ſententia auferre minimè eſt prohibitum.Qui aliquid vendit aut emit,eorum quæ à ſe venduntur aut emuntur nunquam dicat duo pretia.Vnum autem ac ſimplex dicens,& vera dicere ſtudens,ſi id non conſequatur,dum veritatem aſſequitur,diues eſt recta animi affectione.Abſit autem iuſiurandum auctor omnium quæ venduntur.Abſit autem etiam in aliis iuſiurandum,& ita philoſophentur negotiatores forenſes, et caupones: NON ASSVMES nomen Domini in vano. Neque enim eum mundauerit Dominus,qui nomen eius in vano aſſumit. Eos autem qui præter hæc faciunt,qui ſunt auari,mendaces,hypocritæ,qui veritatem cauponantur,e x paterna aula

[Marginalia: Leuit. 11. Deut. 14. — Ibidem. — Exod. 20. — section letters A, B, C, D, E, F]

A aula expulit Dominus,nolens iniuſtæ negotiationis,vel verborum,vel quæ ex materia conſiſtunt poſſeſſionum domum eſſe,ſanctam domum Domini. In eccleſiam autem venire oportet virum & mulierem,honeſtè indutos, non ſimulato inceſſu, ſilentium amplectentes,charitatem non fictam poſſidentes, caſtos corpore, caſtos corde, ad Deum rogandum aptos.Hoc amplius habeat mulier: Semper tecta ſit, niſi domi fuerit.Eſt enim honeſtus habitus,& ex quo nihil poſſit offenſionis ſuſcipi.Ipſa enim nunquam labetur,ſi & verecundiam & veſtem ante oculos poſuerit: nec ad peccati lapſum alium prouocabit, dum vultum ſuum aperit. Hoc enim Verbum requirit, quandoquidem conuenit eam tectam orare. Dicunt autem Aeneæ vxorem propter inſignem honeſtatem,ne cum Troia quidem caperetur perterritã B ſe detexiſſe:ſed etiam dum ab incendio fugeret,manſiſſe copertam. Oporteret autem tales in tota vita & videri & effingi eos qui Chriſto initiantur,quales ſe in eccleſiis ad grauitatem & honeſtatem componunt,& eſſe,non autem videri eſſe tales,adeò mites,adeò pios ac religioſos,adeò charitati deditos. Nunc autem, neſcio quomodo,vnà cum locis figuram,habitumque & mores mutant, non ſecus ac Polypos dicunt petris quibus adhæreſcunt aſſimilatos, videri quoque colore eſſe tales.Poſtquam itaque exceſſerunt à congregatione,depoſita illa quæ in ea erat diuina inſpiratione, multitudini cum qua verſantur aſſimilantur: vel potius depoſita falſa ac ſimulata grauitatis perſona,deprehenduntur quales eſſe ignorabantur: & C cum qui de Deo habitus eſt ſermonem venerati ſunt, eum illic relinquunt vbi audiuerunt: foris autem impiis modis & amatoriis canticis ſe oblectant:tibiarum cantu,plauſu,temulentia, & quouis cœno ac ſorde oppleti.Hoc autem dum cantant et recantant,ii qui immortalitatem antea celebrabant,tandem pernicioſiſſimam malè canunt palinodiam. Comedamus & bibamus,cras enim morimur. Ii autem non cras verè,ſed iam Deo mortui ſunt:ſepelientes ſuos mortuos, hoc eſt, ſeipſos in mortem infodientes. Eis autem fortiter reſiſtit Apoſtolus: NE ERRETIS, neque adulteri,neque molles, neque maſculorum concubitores, neque fures, neque auari, neque ebrioſi, neque maledici,& quæcunque alia his adiungit: regnum Dei poſſidebunt. Præterea: IN REGNVM Dei vocati ſumus:dignè regno ambule- D mus Deum diligentes & proximum.Dilectio autem non in oſculo cenſetur, ſed in beneuolentia.Illi autem nihil aliud oſculo quàm eccleſias conturbant, cum ipſam non habeant intus amicitiam.Etenim hoc vtique turpem mouit ſuſpitionem et maledicentiam,quòd impudenter oſculo vterentur quod eſſe oportebat myſticum. Id ſanctum vocauit Apoſtolus.Regno dignè guſtato,ore modeſto & clauſo beneuolẽtiam animi oſtendamus,per quod maximè ſe exerit mãſuetudo morum. Eſt autem aliud quoque oſculum inceſtum,veneno plenum,ſanctitatem ſimulans. An neſcitis quod etiam phalangia,ſe ore tantum tangant, graues dolores hominibus afferunt.Oſcula autem impudicitiæ ſæpe virus immittunt. Manifeſtum itaque nobis euaſit oſculum non eſſe dilectionem.Dilectio enim eſt Dei: HAEC EST autem E dilectio Dei, inquit Ioannes,vt mandata ſeruemus.Non vt nos inuicem ore demulceamus. ET MANDATA eius grauia non ſunt. Cæterum dilectorum quoque in via ſalutationes,qui volunt per res externas euadere manifeſti,ne minimam quidẽ habent gratiam.Si enim in adyto myſticè Deum orare conuenit:conſequens fuerit proximum quoque,quem ſecundo loco iubemur diligere,ſimiliter ac Deum myſticè intus amanter & benignè alloqui tempus redimentes: NOS enim ſumus ſal terræ.Qui autem amico mane magna voce benedixit,ab eo qui execratur & maledicit nihil videbitur differre.Videtur autem ſuper omnia eſſe auerſandus mulierum aſpectus.Non ſolùm enim ſi tangantur,ſed etiam ſi ſpectentur,peccari poteſt.Quæ maxime vitare oportet eos qui rectè & ſincerè inſtituuntur: OCVLI enim tui recta F videant.Supercilia autem recta annuant.Et ſi enim fieri poteſt vt qui viderit ſe fortiter gerat,verumtamen ne cadat cauendum eſt.Fieri enim poteſt vt qui viderit,labatur:ſed fieri non poteſt vt qui non viderit concupiſcat.Non ſolùm enim pudicos ac temperantes ſatis eſt eſſe puros,ſed etiam adhibenda eſt opera,vt quod eſt extrin

Matth.21. Ioan.2. 1.Corin.6. 1.ad Theſſa.2. c.4. Matth.5. Ioan.5.

Legitur etiam ἐξέπιστοι habitu fideles.
Rom.12.
Eccleſi.9.

ſecus, ſit ab omni reprehenſione & vituperatione alienum, omni excluſa ſuſpitionis cauſa, vt in ſummam quandam contrahatur caſtitas, vt non ſimus ſolum fideles, ſed etiam videamur fide digni. Etenim hoc quoque cauendum eſt, vt ait Apoſtolus, ne quis nos reprehendat: PROVIDENTES enim inquit, bona non ſolùm coram Domino, ſed etiam coram hominibus: AVERTE autem oculum à muliere gratioſa, & ne diſcas alienam pulchritudinem, inquit Scriptura. Et ſi cauſam roges, ipſe tibi enarrabit: IN PVLCHRITVDINE enim mulieris multi ſeducti ſunt. Et ex eo, tanquam ignis, accenditur amicitia, quæ ad ignem nunquam ceſſaturum deducit propter peccatum: amicitia, inquam, quæ ex igne oritur, quam applicarunt amorem. A B

Breuis optimæ vitæ ſimiliter pertractatio, & quot loca Scripturæ ſanctæ vitam Chriſtianorum deſcribunt. Cap. X.

EGO verò iis quoque qui vxores duxerint conſuluerim, ne vnquam vxores ſuas coram famulis oſculẽtur. Nam nec famulis quidem eũ vnquam arridere permiſit Ariſtoteles: tantum abeſt vt in eorum conſpectu videri oſculari ac complecti vxorem. Melius eſt autem vt à domo incipiamus honeſtatem oſtendere matrimonii. Temperantiæ enim maxima eſt coniugatio, quæ puram ſpirat ac redolet voluptatem. Admodum enim pulchrè dicit Tragœdia. C

O fœminæ, non hominibus tantas ferunt
Aurum, tyrannis, ulla nec luxuria
Lætitias, boni ut mariti & fœminæ
Piæ æqua mens, fauens mariti commodis.

1.Petri.1.

Hæc præcepta iuſtitiæ, quæ ab iis qui mundanam ſequuntur ſapientiam dicta ſunt, ſunt minimè recuſanda. Scientes ergo ſuum cuiuſque officium, in timore conuerſemini tempore veſtri incolatus, ſcientes quòd non corruptibilibus argento & auro redempti ſumus ex vana noſtra conuerſatione à patribus tradita, ſed pretioſo ſanguine, tanquam agni immaculati, & in quem nulla cadit reprehenſio, Chriſti: SATIS ergo fuit præteritum tempus, ait Petrus, ad faciẽdam Gentium voluntatem, dum ambulauimus in laſciuiis, concupiſcentiis, temulentiis, comeſſationibus, potationibus, & nefariis idolorum cultibus. Limitem habemus crucem Domini, cui crucifigimur, & à prioribus peccatis reprimimur. Regenerati ergo, in veritate affigamur, reſipiſcamuſque atque ſanctificemur: QVONIAM OCVLI Domini ſuper iuſtos, & aures eius in deprecationem ipſorum. Vultus autem Domini ſuper facientes mala. Et quis eſt qui ſit nobis malè facturus, ſi bonum ſecuti fuerimus? Optima autem educatio ſeu inſtitutio, eſt moderatio, quæ eſt decorum vndiquaque perfectum, firmaque ac ſtabilis ordinata poteſtas, ea quæ ſunt inter ſe inuicem coniuncta & cohærentia factis rectè diſtribuens, virtute inſuperabilis. Hæc quidem vt aſperius dicerem adductus ſum, procurans ſalutem correctionis. A me quidem dicta ſunt, inquit Pędagogus, quoniam: QVI liberè quidem arguit, eſt pacificus. Vos autem ſi me quidem audieritis, ſalui eritis. Quòd ſi ea quæ dicta ſunt non attenderitis, non eſt mihi curæ. Et tamen ei quoque hoc modo curæ eſt. Peccatoris enim mauult pœnitentiam quàm mortem: SI N AVTEM me audieritis, bona terræ comedetis, dicit rurſus Pædagogus, bona terræ humana bona nominans, formam, diuitias, ſanitatem, vires, & alimentum. Verè enim bona ſunt ea quæ neque auris audiuit, neque vnquam in cor aſcenderunt. Apud eum qui verè Rex eſt, & verè eſt, ſunt bona quæ verè ſunt, & nos expectant. Bonorum enim eſt & donator & cuſtos. Per illorum autem participationem quæ hîc ſunt eodem nomine appellantur, hominum imbecillitatem Verbo in Deo erudiente, & eos deducente à ſenſilibus ad intelligentiam. Quæcunque ſunt ergo domi ſeruanda, & quomodo vita ſit corrigenda, nobis ſatis D E F

Pſal.33.
Prouerb.24.28.
Ibidem.4.
Eſa.5.
Eze.18.33.
Eſa.1.
1.Corin.2.

ſatis

A ſatis diſſeruit Pædagogus. Quæ itaque ſolet in via lubenter dicere pueris, donec eos
ad Magiſtrum deduxerit, ea à nobis veluti in ſumma per ipſas ſcripturas ſubiiciun-
tur & apponuntur, nuda præcepta adducens, tempori quidem peregrinationis ac-
commodans, interpretationes autem earum Magiſtro relinquens. Eius enim lex
vult timorem ſoluere, liberum animi arbitrium ad fidem liberans: Audi, inquit, ò ὦ ἑκόντων
puer, qui rectè inſtitüeris, capita ſalutis. Aperiam enim mores meos, & tibi pulchra
hæc præcepta ſuggeram, per quæ peruenies ad ſalutem. Duco autem te per viam ſa-
lutarem. Diſcede à viis erroris, quoniam: NOVIT Dominus viam iuſtorum, & Pſal.1.
via impiorum peribit. Sequere ergo, ò puer, bonam viam, qua ego te deducam, aures
mihi præbens audientes. Et dabo tibi theſauros arcanos, occultos, & qui non poſ-
B ſunt videri à gentibus, à nobis autem poſſunt. Sapientiæ autem theſauri non poſ- Rom.11.
ſunt deficere. quos admirans Apoſtolus. O profunditas, inquit, diuitiarum & ſa-
pientię. Theſauri autem multi ab vno Deo ſuppeditantur, hi quidem per Legem, illi
verò per Prophetas reuelantur. Alii verò ore diuino. Alius verò concinens hepta- ἑπτῳδὴ
chordo ſpiritus. Cum ſit autem vnus Dominus, eſt idem per hos omnes Pædago- ſeptenario nu-
gus. Hic eſt ergo quod omnia ſummatim complectitur præceptum, & ad vitam per- mero. Matth.5.
tinet admonitio: QVEMADMODVM vultis vt vobis faciant homines, vos quo- Ibidem.22.
que eis facite. Poſſunt etiam per duo omnia præcepta comprehendi, vt dicit Domi
nus: DILIGES Deum tuum in toto corde tuo, & in tota anima tua, et in tota vir Ibidem.19.
C tute tua, & proximum tuum ſicut teipſum. Deinde ex his infert: EX HOC depen
dent tota Lex & Prophetæ. Iam verò ei qui interrogauit. Quid faciam vt vitæ æter
næ hæreditatem poſſideam? NOSTI mandata, reſpondit. Qui cum affirmaſſet:
HOC FAC, inquit, & ſaluus eris. Veruntamen eſt etiam diſtinctius adducenda Pæ-
dagogi benignitas per varia & ſalutaria præcepta, vt ex copioſa ſalute & ſcriptura-
rum ordinatione ea promptius inueniamus. Eſt nobis qui per Moſen datus eſt De-
calogus, ſimplici et vnius generis elemento ſignificans, ſalutarem peccatorum ap- Exod.20.
pellationem circumſcribens. Non mœchaberis. Idola non adorabis. Pueris ſtuprum Deut.5.
non inferes. Non furaberis. Non dices falſum teſtimonium. Honora patrem tuum
& matrem tuam, & ea quæ illa conſequuntur, ſunt à nobis ſeruanda, & quæcunque
D in libris legendis præcipiuntur. Porrò autem pręcipit etiam per Eſaiam: LAVAMI c.1.
NI, & mundi eſtote, auferte ſcelera ab animabus veſtris coram oculis meis, diſcite
bonum facere, quærite iudicium. Liberate eum qui iniuria afficitur. Iudicate or-
phano, & iuſtificate viduam, & venite, & diſceptemus, dicit Dominus. Multa etiam
apud alios præcepta inuenerimus. quemadmodum, verbi gratia, orationis quidem,
circa bona opera: ORATIO Domino accepta, dicit Scriptura. Et exponitur etiam Actuum.10. Iaco.5.
modus orationis: SI VIDERIS, inquit, nudum, operi eum, & neceſſarios ſeminis Eſa.58.
tui non deſpicies, tunc erumpet mane lumen tuum, & medelæ tuæ cito exorientur,
& ambulabit ante te iuſtitia tua, & gloria Dei te complectetur. Quis eſt autem fru-
ctus huius orationis? TVNC CLAMABIS, & Deus te exaudiet. Adhuc loquente Ibidem.
E te, dicet: Ecce adſum. De ieiunio autem: CVR NAM mihi ieiunatis, ait Dominus?
Non hoc ieiunium ego elegi, & diem, vt homo humiliet animam ſuam. Ne ſi col-
lum quidem tuum flexeris vt circum, & ſaccum ac cinerem ſubſtraueris, ne ſic qui-
dem vocabitis ieiunium acceptum. Quid ergo ſibi vult ieiunium? Ecce hoc eſt, in-
quit, ieiunium quod elegi, dicit Dominus, ſolue omne vinculum iniquitatis. Diſſol
ue peruerſos nexus violentorum contractuum, libera eos qui ſunt offenſi in acce-
ptilatione, & iniuſtam omnem ſcripturam diſcerpe. Frange eſurienti panem tuum,
& pauperes qui tecto carent introduc in domum tuam. Iam verò de ſacrificiis quo-
que: QVID MIHI multitudo ſacrificiorum veſtrorum, dicit Dominus. Plenus Eſa.1.
ſum holocauſtis arietum, & adipem agnorum, & ſanguinem taurorum, & hœdorũ
F nolo, nec veneritis vt à me videamini. Quis enim requiſiuit hæc de manibus ve-
ſtris? Atrium meum calcare nõ adiicietis, ſi ſimilam afferatis. Mane incenſum mihi
eſt abominatio, neomenias veſtras & ſabbata non fero. Quomodo ergo ſacrificabo
Domino? SACRIFICIVM, inquit, Domino ſpiritus contritus. Quomodo igitur Pſal.50.

coronabo,vel vngam vnguento, vel Domino quodnam inceſum offeram? ODOR, A
Eccl.35. inquit,ſuauitatis Deo eſt,cor quod glorificat eum qui ipſum fecit. Hæc ſunt coro-
Matth.18. næ,& ſacrificia,& aromata,& flores Dei. Præterea de patientia: SI PECCAVE-
RIT, inquit, frater tuus,ipſum argue,& ſi eum pœnituerit,ei remitte. Si ſepties in
die in te peccauerit,& ſepties ad te conuertatur,dicens: Me pœnitet,ei remitte. Et
iis quidem qui militant,per Ioannem præcipit,vt ſint ſolis ſtipendiis contenti,Pu-
Luc.3. blicanis autem,vt non amplius exigant quàm ſit conſtitutum.Iudici autem: NON
Deut.16. ACCIPIES, inquit,perſonam in iudicio.Dona enim excæcant oculos videntium,
& corrumpunt verba iuſta vt liberent eos qui faciunt iniuriam. Quinetiam iis qui
Prouerb. 13. 28. ſtudent œconomiæ & domus adminiſtrationi: POSSESSIO quæ paratur cum ini B
Habacuc.2. quitate,minor redditur.Quinetiam de charitate: CHARITAS, inquit,operit mul
1.Petri.4. titudinem peccatorum. Et de reipublicæ adminiſtratione: REDDITE quæ ſunt
Matth.22. Cæſaris,Cęſari: & quæ ſunt Dei,Deo. De iureiurando autem & de iniuriæ acce-
Leuit.19. ptæ recordatione: NVNQVID EGO mandaui patribus veſtris exeuntibus è terra
Eccleſi.10. Aegypti,vt offerrent mihi holocauſta & ſacrificia? Sed hoc mandaui vobis. Vnuſ-
Eſa.3. Luc.14. quiſque veſtrum aduerſus proximum in corde ſuo iniuriæ acceptæ nō recordetur,
falſum iuſiurandum non diligat.Quinetiam mendacibus & ſuperbis minatur.Illis
quidem,hoc modo: VAE iis qui dicunt dulce,amarum:& amarum,dulce.His ve-
rò,ſic: VAE prudentes in ſeipſis,& coram ſeipſis ſcientes: Qui enim ſeipſum humi
liat,exaltabitur:& qui ſeipſum exaltat,humiliabitur.Et miſericordes quidem bea- C
Matth.5. tos pronunciat,quoniam ipſi miſericordiam conſequentur. Iram autem infelicem
Eccleſi.30. pronunciat Sapientia: QVONIAM ipſos quoque prudentes perdet.Iam verò iu-
bet quoque inimicos diligere, & in iis qui nos execrantur benedicere, orareque
Matth.5. pro iis qui nobis inſultant & nos iniuria afficiunt: EI QVI te, inquit,percutit in
maxillam, prębe ei & alteram.Et ſi quis abſtulerit tibi tunicam,ne prohibeas quo-
Ibidem.21. minus tollat etiam pallium.De fide autem: QVAECVNQVE petieritis in oratio
ne credentes,accipietis,inquit.Infidelibus autem nihil eſt fidum,vt ait Pindarus.
Ac famulis quidem vtendum eſt,tanquam nobis ipſis. Sunt enim homines, ſicut
nos.Deus enim eſt omnibus liberis & ſeruis ex æquo,ſi conſideres. Oportet au-
tem fratres quoque peccantes non punire,ſed reprehendere: QVI SVO enim par D
Prouerb.13. cit baculo,inquit,ſuum odit filium.Præterea gloriæ quidem expellit cupiditatem,
Matth.23. dicens: VAE vobis Phariſæi, quoniam amatis primas ſedes in ſynagogis,& ſalu-
Ibidem.11. Luc.7. tationes in foro.Peccatoris autem amplectitur pœnitentiam,quæ peccata ſequitur
1.Petri.2. pœnitentiam diligens. Solum enim Verbum eſt,in quod peccatum non cadit. Eſt
enim peccare natura omnibus innatum & commune.Poſt peccatum autem reſipi-
ſcere,non eſt cuiuſuis hominis,ſed eius qui eſt iure magnifaciendus.De communi
catione autem: VENITE, inquit,ad me omnes benedicti, eſte hæredes regni, vo-
Matth.25. bis parati à conſtitutione mundi.Eſurii enim,& dediſtis mihi ad comedendum: ſi-
tiui,& dediſti mihi potum. Peregrinus eram, & me collegiſtis:nudus,& me operui
ſtis:infirmus,& viſitaſtis me.eram in carcere, & ad me veniſtis.Et quando fecimus E
aliquid horum Domino? Ipſe rurſus dicet Dominus, fratrum beneuolentiam be-
neuolè in ſeipſum conuertens,& dicens: QVODCVNQVE feciſtis his paruis, mihi
feciſtis.Et ibunt qui tales ſunt in vitam æternam.Tales ſunt Verbi leges,verba con
ſolatoria, non in tabulis lapideis,digitis Domino ſcriptis, ſed ſcriptæ in cordibus
hominum,in quas ſolùm non cadit interitus. Quocirca fractę ſunt tabulæ eorum
qui erant duri cordis,vt fides puerorum imprimeretur in teneris mentibus. Ambæ
autem Leges Verbo ſeruiebant,ad humanæ naturæ inſtitutionem. Illa quidem per
Moſem,hæc verò per Apoſtolos.Cuiuſmodi autem tradita ſit per Apoſtolos pueri-
lis iuſtitutio,mihi videtur de eo quoque genere neceſſario diſſerendum. Imò verò
ſui recordans dicit Pædagogus. Atque ipſa quidem eius præcepta rurſus exponam F
Zacha.8. veluti in ſemine: DEPOSITO mendacio loquimini veritatem vnuſquiſque cum
proximo ſuo,quoniam ſumus alter alterius membra. SOL non occidat ſuper ira-
Ephe.4. cundiam veſtram,neque locum date Diabolo: QVI FVRABATVR, nō amplius
furetur,

A ſuretur, ſed potius laboret, operans bonum, vt poſſit impertiri egenti: OMNIS
amaritudo, & ira, & excandeſcentia, & clamor, & maledictum tollatur à vobis,
cum omni vitio: ESTOTE alter in alterum benigni, miſericordes, vobis inui-
cem gratificantes, quemadmodum Deus quoque vobis in Chriſto gratificatus Ephe.5.
eſt: ESTOTE ergo prudentes, & Dei imitatores, ſicut filii dilecti, & ambu-
late in dilectione, ſicut & Chriſtus dilexit vos. Mulieres quidem propriis vi-
ris ſubiiciantur, tanquam Domino. Mariti autem ſuas vxores diligant, ſicut
Chriſtus dilexit eccleſiam. Se ergo inuicem diligent qui ſunt coniuncti, ſicut
propria corpora: FILII obedite veſtris parentibus. Patres ne prouocate ad Ibidem.6.
B iram filios veſtros, ſed educate eos in diſciplina & admonitione Domini. Ser-
ui obedite Dominis ſecundum carnem, cum timore & tremore in ſimplicitate
cordis veſtri, ſicut Chriſto ex animo cum beneuolentia ſeruientes. Et Domi-
ni benefacite ſeruis veſtris, remittentes minas, ſcientes quòd & ipſorum & ve-
ſter Dominus eſt in cœlis, & non eſt perſonæ acceptio: SI VIVIMVS ſpiri- Ad Gala.5.
tu, ſpiritu & ambulemus: NE SIMVS vanæ gloriæ cupidi, alter alterum pro- Ibidem. 6.
uocantes, alter alteri inuidentes. Alter alterius onera portate, & ita implete
Legem Chriſti: NE ERRETIS, Deus non ſubſanatur: QVOD bonum eſt
facientes, ne animo deficiamur. proprio enim tempore metemus. Non diſ-
ſoluti, pacem in vobis agite: ADHORTAMVR autem vos fratres, admonete in- 1.ad Theſſa.5.
C ſolentes, conſolemini puſillanimes, ſuſtinete infirmos, patientes eſtote erga o-
mnes. Videte ne quis malum alicui pro malo reddat. Spiritum ne extingua-
tis, Prophetiam ne nihili ducatis. Omnia autem probate, & quod bonum eſt
tenete. Ab omni ſpecie mala abſtinete. In oratione perſeuerate vigilantes
in ipſa. In gratiarum actione, in ſapientia ambulate apud eos qui extra ſunt Ad Coloſſen.4.
tempus redimentes. Sermo veſter ſemper in gratia, ſale ſit conditus, vt ſciatis
quomodo oporteat vos vnicuique reſpondere. Enutriamini in ſermonibus 1.Ad Timoth.4.
fidei. Exerceamini ad pietatem. Corporalis enim exercitatio ad modicum eſt
vtilis. Pietas autem eſt vtilis ad omnia, habens promiſſionem vitæ quæ nunc eſt, Ibidem.6.
& futuræ. Qui fideles habent Dominos, ne contemnant, quoniam fratres ſunt,
D ſed magis ſeruiant, quoniam ſunt fideles. Qui largitur, ſit in ſimplicitate.
Qui præeſt, in ſtudio. Qui miſeretur, in hilaritate. Charitas non ficta, malum Rom.12.
odio habentes, bono adhærentes, fraterna dilectione veſtri inuicem amantes, ho
nore vos inuicem præuenientes, ſtudio non pigri, ſpiritu feruentes. Domino ſer-
uientes, ſpe gaudentes, afflictionem ſuſtinentes, in oratione perſeuerantes, hoſpi
talitatem perſequentes, vſibus ſanctorum communicantes. Hæc pauca ex mul
tis, exempli gratia, ex ipſis Scripturis percurrens Pædagogus, ſuis apponit pue-
ris, per quæ, vt ſemel dicam, funditus excinditur vitium, & circumſcribitur ini
quitas. Plurima autem alia præcepta quæ ad electas perſonas pertinent, in
ſanctis libris ſcripta ſunt; hæc quidem Presbyteris, alia verò Epiſcopis, alia Dia-
E conis, alia autem viduis, de quibus fuerit aliud dicendi tempus. Multa au-
tem etiam per ænigmata, multa verò per parabolas quoque poſſunt prodeſſe iis
qui in ea incidunt. Sed non eſt meum inquit, Pædagogus, hæc docere, ſed ma
giſtro ad ſancta verba exponenda opus habemus, ad quem nobis eundum eſt.
Et iam quidem certè tempus eſt, mihi quidem ceſſandi à Pædagogia: vobis au-
tem audiendi Magiſtrum. Cum is autem vos exceperit in bona diſciplina e-
ductos, edocebit eloquia. Rectè autem cecinit eccleſia & ſponſus, qui eſt ſolus
magiſter, boni patris bona voluntas, ſapientia germana, ſanctificatio cognitio-
nis. Et ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris, vt dicit Ioannes: qui medetur 1.Ioan.2.
& corpori & animæ noſtræ, proprio nempe homini, Ieſus. Non ſolùm autem
F pro peccatis noſtris, ſed etiam totius mundi. Et in hoc cognoſcimus quòd
ipſum cognouimus, ſi eius mandata ſeruemus. Qui dicit: Cognoui ipſum, &
mandata eius non ſeruat, mendax eſt, & in eo veritas non eſt. Qui autem ſer
uat eius ſermonem, verè perfecta eſt in eo Dei dilectio. In hoc cognoſcimus

quòd in eo ſumus. Qui dicit in ipſo manere, debet ſicut ille ambulauit ipſe quoque ambulare. O alumni beatæ Pædagogiæ, impleamus pulchram eccleſiæ perſonam, & ad bonam matrem infantes accurramus, & ſi ſimus ſermonis auditores, beatam glorificemus œconomiam, humanæ ſcilicet carnis ſuſceptæ con filium, per quod tanquam à Pędagogo quidem homo inſtituitur, ſanctificatur autem, tanquam Dei puellus, & in cœlis quidem verſatur, è terra inſtitutus, patrem autem illic ſumit, quem diſcit in terra. Omnia Verbum & facit, & docet, & inſtituit. Equus freno ducitur, & taurus iugo, fera laqueo capitur. Homo autem verbo transformatur, quo feræ manſueſcunt, ineſcantur natatilia, & attrahuntur volucres. Hoc verbum ſeu ratio reuera equo frenum con B ſtruit, tauro iugum, feræ laqueum, piſci arundinem, aui laqueum. Hoc rempublicam gerit, agros colit, imperat & eſt adminiſter, & vniuerſa fabricatur.

Hoc terram, ac cœlum, maris æquoraque alta creauit.
Aſtraque quæ cœlum pulchra undique cuncta coronant.

O diuina opera. O diuina præcepta. Aqua hæc in ſeipſo fluctuet. Hic ignis iram contineat, aër hic vagetur in æthere: terra autem & concreſcat & ferat. Quando ego volo hominem formare, elementa ſunt mihi materia, vnà cum meo figmento cohabito. Si me cognoueris, ignis tibi ſeruiet. Tale ac tantum eſt verbum. Hic eſt Pædagogus, mundi & hominis opifex, & propter C ipſum iam eſt mundi quoque Pædagogus, cuius iuſſu ambo conſtamus, expectantes iudicium. Neque enim furtiuum fert hominibus vocale verbum. Erit verbum ſapientia, vt ait Bacchylides. Irreprehenſibiles autem, & integri, & inculpati Deo, vt dicit Paulus, filii, in medio generationis prauæ & peruerſæ, tanquam luminaria, in mundo apparete. Quod ergo reſtat, propter talem Verbi celebrationem Verbum orabimus. Placare tuis ò Pædagogæ pueris, pater auriga, fili Iſraël, & pater vnum ambo, Domine. Da nobis qui tua ſequimur præcepta, vt impleamus ſimilitudinem imaginis, & pro viribus ſentiamus bonum Deum, & Iudicem non acerbum, præſtaque vt omnes qui in tua pace verſamur, vt in tuam ciuitatem transferimur, cum vndas peccati abſque fluctibus tranauerimus, tranquilli cum ſancto Spiritu conueniamus, & ineffabili ſapien- D tia noctu & interdiu ad perfectum vſque diem laudantes, gratias agamus, laudemus vnum Patrem, & Filium: Filium, inquam, Pædagogum & Magiſtrum, vnà cum ſancto Spiritu. Qui vnus eſt omnia, in quo omnia, per quem omnia vnum, per quem eſt quod ſemper eſt, cuius membra omnes, cuius ſunt gloria & ſæcula. Qui eſt vndiquaque bonus, vndiquaque pulcher, vndiquaque ſapiens, vndiquaque iuſtus. Cui gloria nunc & in ſecula ſeculorum. Amen. Quoniam autem Pædagogus nos duxit in eccleſiam, ipſeque ſibi, ipſi, Verbo, in- E quam, quod docet, & omnia conſiderat, aſſidet, bene habuerit, ſi nos cum in hoc loco ſumus, iuſtæ gratiarum actionis mercedem, pulchræ Pædagogiæ conuenientem laudem Domino offeramus.

Ad Philip. 2.

Frenum

HYMNVS CHRISTI SERVATORIS, A SANcto Clemente compoſitus, è Græco verbatim nulla verſus habita ratione traductus.

FRęnum pullorum indocilium.
Penna volucrum non errantium.
Verus clauus infantium.
Paſtor agnorum regalium.
Tuos ſimplices
Pueros congrega.
Ad ſanctè laudandum,
Sinceré canendum,
Ore innoxio
Chriſtum puerorum ducem.
Rex ſanctorum,
Verbum, qui domas omnia,
Patris altiſſimi.
Sapientiæ rector.
Laborum ſuſtentaculum
Aeuo gaudens.
Humani generis
Seruator Ieſu.
Paſtor, arator,
Clauus, fręnum,
Penna cœleſtis
Sanctiſſimi gregis.
Piſcator hominum,
Qui ſalui fiunt.
Pelagi vitii
Piſces caſtos
Vnda ex infeſta
Dulci vita ineſcans.
Sis dux ouium,
Rationalium paſtor
Sancte, ſis dux
Rex, puerorum intactorum.
Veſtigia Chriſti.

Vita cœleſtis.
Verbum perenne.
Aeuum infinitum.
Lux ęterna.
Fons miſericordię.
Operatrix virtutis
Honeſta vita
Deum laudent, Chriſte Ieſu.
Lac cœleſte
Dulcibus vberibus
Nymphę Gratiarum
Sapientię tuę expreſſum.
Infantuli
Ore tenero
Enutriti
Mammæ rationalis
Roſcido ſpiritu
Impleti.
Laudes ſimplices,
Hymnos veraces,
Regi Chriſto,
Mercedes ſanctas
Vitæ doctrinæ,
Canamus ſimul.
Canamus ſimpliciter,
Puerum valentem,
Chorus pacis.
Chriſto geniti,
Populus modeſtus,
Pſallamus ſimul deum pacis.

A ## *SCHOLIA.*

Cap. Secundum.

[a] *Eſt quidem hic locus Græcè corruptus, ſed hanc eſſe exiſtimo ſententiam.*

Cap. III.

B [a] *Maſtichen rodentes, ut ſordes ſcilicet ex dentibus emundent.*

[b] *Metopoſcopus qui ex frontis inſpectione hominis naturam coniectat.*

[c] *Coxarum, Græcè* λορδουμένους *id eſt poſteriores lumborum partes conſtringendo, anterius protendere pectus. Id enim ſignificat* λόρδος *quod eſt contrarium dictioni* κυρτὸς *id eſt, conuexus.*

[d] *Sceleratas intelligit Tribades, quas uocant etiam Lesbias & Etæriſtrias.*

Cap. IIII.

[a] *Circulatoribus, Græcè eſt* μητραγύρταις *ſunt autem Metragyrtæ qui matri Deorum Rheæ dedicati, & præſtigias inducunt, et philtra componunt, quos etiam Gallos uocant, qui ſibi abſciderunt uirilia, &* C *ſunt ad turpia patienda paratiſſimi.*

[b] *Melitæus catellus paruus et humilis quem* νανύδιον *uocant, ex eo quòd in altum non aſſurgat. Eſt enim* νανύδιον *diminutiuum à* νάνος, *quod paruum hominem ſignificat dicitur autem Melitæus à Melite inſula in mari Tyrrheno.*

Cap. VI.

[a] *Cinyras fuit Cypriorũ Rex longè ditiſſimus. Is fertur ab irata Venere impulſus, filiæ ſuæ Myrrhæ ſtuprum intuliſſe ex qua natus eſt Adonis.*

D

Cap. VII.

[a] *Scriptura dicit ſub iunipero & panem* ὀλυρίτην *eſt autem* ὄλυρα *quod multi uocant* βρόμιον.

Cap. X.

[a] *Phenis ludus eſt eiuſmodi. Ex ludentibus pueris quis ſphærã tenens, deinde eam alii prius oſtendens eam ad alium mittebat. Ita autem dictus eſt uel à Phenicida qui prius inuenit, uel à uerbo* φενακίζειν *quod ſignificat decipere. Decipiebat enim, ut qui alii quidem oſtenderet, alii uerò* E *traderet.*

CLEMENTIS
ALEXANDRINI SCRI
ptoris grauiſsimi et antiquiſsi
mi Stromatum libri octo Gen
tiano Herueto Aurelio inter-
prete.

FLORENTIAE.

COSMO MEDICI
CLARISSIMO ET PRVDEN TISSIMO FLORENTIAE DVCI GENTIANVS HERVETVS.

S. D. P.

CVM Clementis Alexandrini Stromatum octo libri varia & multiplici eruditione referti, è tua bibliotheca exprompti, & à tuo typographo Græcè in lucem editi, à me Latinè eſſent verſi, Clariſſime Princeps, non committendum putaui,vt cum ii in ſtudiorum manus propediem eſſent venturi, neſcirent cuinam hunc theſaurum eos ferre acceptum oporteret. Nam cum multis nominibus tibi plurimum debeant qui literarum ſtudiis delectantur, ſe quidem certè huius verè admirabilis auctoris editione tibi adeò obligatos fateantur neceſſe eſt,vt diuini huius beneficii memoriam nulla ſit vnquam deletura obliuio. Eſt certè eiuſmodi hic eius Commentarius, qui cuiuſuis doctrinæ tantas continet opes & tam innumerabiles, vt nullus ſit vllis artibus ac diſciplinis præditus, qui non ſit ex eo maximam vtilitatem accepturus.Qui ſi interiiſſet,& non tua ope eſſet in vitam propè dixerim reuocatus, incredibilem feciſſet iacturam Chriſtiana reſpublica. Quo quidem nomine ipſum quoque Clementem, quem, ſuum opus ad publicam vtilitatem conſcriptum,ab interitu eſſe vindicatum, gaudere eſt conſentaneum,magnas quoque tibi gratias & habiturum, & ſuis ad Deum precibus eſſe relaturum,piè credendum eſt.Ea verò magna laus eſt optime princeps,non ſolum viuos ſed eos quoque qui è viuis exceſſere, tibi immortali tuo beneficio obſtringere. Plurima ſunt profectò eaque maxima & præclariſſima, quæ plurimi in te iure ſuſpiciunt, laudant, & admirantur:nihil eſt tamen quodomnes vno ore magis prædicant atque adeò in cœlum ferunt quàm & tuum inſignem doctrinæ amorem, & eximiam in doctos beneuolentiam. Et meritò profectò. Nam cum in hac diuinitus ad te delata pulcherrimæ reipublicæ adminiſtratione hoc tibi propoſueris,& eo omnes tuas actiones huc vſque direxeris,vt quod quidem eſt optimi & verè Chriſtiani principis inſtitutum, ciues tui bene ac beatè viuant, quod tum demum fit cum expulſis vitiis ſuus eſt virtuti ac dignitati locus:quid honeſtius & vtilius quàm & ex antiquorum monimentis præclara inſtituta & fa-

ctа diſcere, & ad res honeſtas tuo exemplo,ſtudio & auxilio tuos ciues incitare? Ea re certe factum eſt vt cum peritiſſimi inſtar medici, & bene valentes ea quæ ad tuendam ſanitatem pertinent docuiſſes, & ægros partim lenibus, partim acribus, prout morbus poſtulabat, medicamentis curaſſes, ſit exoptata ſalus veſtræ reddita reipublicæ. Sed quo feror, qui contra ac ſtatueram in tuas laudes excurro, quas nec tam parui eſt ingenii, nec tam exiguæ in dicendo facultatis, minime certe huius epiſtolæ breuitatis celebrare: & non potius ad Clementem noſtrum redeo? Quidni enim eum noſtrum vocem, cum vterque in eum quod potuit contulerit? Tu eum liberaliter excepiſti, fouiſti, recreaſti, nitidumque & rectè curatum in publicum exire iuſſiſti. Ego autem protinus non vulgari inita cum eo amicitia, non ſatis habui eum audire Græcè loquentem, niſi etiam, vt Latinis omnibus euaderet familiaris, eum Romanè loqui docerem. Quàm bene quidam eſto aliorum iudicium. Neque enim is ſum qui neſciam quàm ſit difficile Græcum ſenem ſermonem diſcere peregrinum, maximè ſi ipſe magiſter in ea quam ipſe docet lingua ſit hoſpes. Quomodocunque tamen ſe habeat, ego ſedulo ſum conatus, & me præſtitiſſe opinor, vt ſi nihil aliud, cogitata certè ſua Latinè fideliter & familiariter explicet. Huius itaque Clementis quæ quidem extant opera, maximo tuo beneficio in lucem nuper edita, cum Latinè reddidiſſem, & pulcherrimis typis in publicum edenda Florentiam miſiſſem, hoc diuinum Stromatum opus fauſtiſſimis tuis auſpiciis emittendum eſſe cenſui. Quod quidem vt facerem eo lubentius ſum adductus, quòd cum Petrus Victorius vir egregiè doctus, Marcello Ceruino Cardinali Sanctæ Crucis, viro in primis pio & docto, in cuius ſum clientela cum Protrepticon Clementis benignè ſuppeditaſſet, omnia eius opera dedicarit, ab officio meo non alienum fore duxi, ſi hæc Stromata felici tuo nomini conſecrans, teſtatum relinquerem quàm ſit bonis omnibus gratum, & immortali laude celebratum, hoc tuum doctrinæ ſtudium, & ad bonas proue hendas artes & diſciplinas inexhauſta liberalitas.

Vale Princeps optime, & Clementi Latinè loquenti faciles aures pauliſper præbe. Eugubii pridie Non. Iulii. 1551.

CLEMENTIS ALEXANDRINI, STROMATVM LIBER PRIMVS.

Deeſt principium.

* * * *

VT ea ſub manu legas, & ea ſeruare poſſis. Vtrum autem ne omnino quidem, an eſt aliquibus permittendum ſcribere? Et ſi prius quidem: quis eſt vſus literarum? Si autem alterum: aut viris bonis: aut iis qui non ſunt eiuſmodi. Ridiculum quidem certè fuerit, eorum qui ſunt boni ac ſtudioſi ſcriptis repudiatis, eos qui tales non ſunt componentes admittere. Sed Theopompo quidem & Timæo, qui fabulas & maledicta componunt, præterea autem Epicuro quoque qui eſt princeps &
C author impietatis, quinetiam Hipponacti & Archilocho tam turpiter ſcribere concedendum eſt: ei autem qui veritatem prædicat, prohibendum eſt poſteris vtilitatem relinquere. Pulchrum autem eſſe & honeſtum exiſtimo, iis etiam qui poſtea futuri ſunt, bonos filios relinquere. Ac filii quidem, corporum, animę autem ſunt fœtus orationes. Iam Patres eos dicimus qui nos catecheſi inſtituerunt. Philoſophia autem, humana eſt & ſe lubenter communicat. Dicit itaque Solomon. FILI, ſi ſuſceptam præcepti mei dictionem apud te abſconderis: exaudiet ſapientiam auris tua. Sermonem qui ſeminatur, in eius qui diſcit anima, abſcondi dicit, tanquam in terra, & hæc eſt plantatio ſpiritalis. Vnde etiam infert. ET applica- Prouerb.2.
D bis cor tuum ad intelligentiam, applicabis autem ipſam ad admonitionem filio tuo. Anima enim animæ, & ſpiritus ſpiritui copulatus, per ſermonis ſeminationem id quod deiectum eſt augent & viuificant, filius autem eſt, quiſquis eruditur, ex eo quòd ei qui eum erudit obediat. FILI, inquit, præſcriptorum meorum ne obliuiſcaris. Quòd ſi non eſt omnium cognitio: aſinus ad lyram, vt ii dicunt qui prouerbiis vtuntur, vulgo ſunt quæ ſcripta ſunt. Sues quidem certè magis delectantur luto quàm aqua munda. PROPTEREA, inquit Dominus, loquor eis Matth.13.
in Parabolis, quòd videntes non vident, & audientes non audiunt, & non intelligunt, non quòd eis Dominus præbeat ignorationem. Sic enim ſentire eſt nepharium, ſed quòd eam quæ inerat, Propheticè arguerit, & ea quæ dicebantur non
E eſſe intellecturos indicarit. Iam autem cernitur ipſe Seruator, qui ex redundanti Luc.19.
copia, pro eius qui accipit viribus, quæ ex exercitatione ſeruis augentur, facultates diſtribuerat, reuerſus cum eis rationem ponere, quãdo iis quidem qui eius pecuniam auxerant, qui in modico fuerant fideles, exceptis, eos ſuper multa conſtituturum pollicitus, in Domini gaudium iuſſit ingredi: ei autem qui pecuniam ad fœnerandum creditam occultauerat, & eam ipſam quam acceperat abſque vllo emolumento reddebat. SERVE, inquit, nequam & ignaue, oportebat te pecuniam meam dare nummulariis, & ego veniens meam recepiſſem. Propter hæc Seruus inutilis iniicietur in tenebras exteriores. TV ERGO fortis eſto, ait quoque Paulus, in gratia quæ eſt in Chriſto Ieſu, & quæ audiiſti à me per multos te- 2.Tim.2.
F ſtes, ea committe fidelibus hominibus, qui quidem idonei erunt alios quoque docere. Et rurſus. STVDE teipſum Deo probum exhibere operarium inconfuſibilem, rectè tractantem verbum veritatis. Si ambo ergo verbum prædicant: hic Ibidem.
quidem ſcripto, ille verò voce: quomodo non ſunt ambo admittendi, qui effece-

Deus non est causa ignorantiæ sed magis eam arguit

runt vt fides operetur per dilectionem? A culpa autem eius qui quod eſt opti- A
mum non elegit, Deus eſt prorſus alienus, & minimè eius cauſa. Iam verò illo-
rum quidem munus eſt verbum fœnerari: horum autem, probare, & aut accipe-
re, aut non. Iudicium autem in ipſis iudicatur. Sed prædicandi quidem ſcien-
tia eſt quodammodo Angelica, vtrouis modo iuuans, ſeu per manum, ſeu per lin-
guam operetur. Quoniam qui ſeminat in ſpiritum, de ſpiritu metet vitam æter-
nam. Quod autem bonum eſt facientes, ne ſimus puſillo & abiecto animo. In eum
quidem certè qui diuina prouidentia in eam inciderit, confert ea quæ ſunt maxi-
ma, principium fidei, vitæ rectè inſtituendæ promptum & alacre deſiderium, ve-
ritatis appetitionem & ad eam incitationem, motum inquiſitionis, veſtigium co- B
gnitionis, & vt rem in pauca conferam, dat materiam & occaſionem ſalutis. Qui
autem in verbis veritatis germanè & ſincerè ſunt educati, accepto vitæ æternæ
πτεροῦνται. viatico, ſublimes in cœlum feruntur. Valde itaque mirabiliter dicit Apoſtolus.
Semper vos exhibentes vt Dei miniſtros, vt pauperes, multos autem ditantes, vt
2.Corin.6. nihil habentes, & omnia poſſidentes. Os noſtrum apertum eſt ad vos. TESTIFI-
COR autem, inquit ſcribens ad Timotheum, coram Deo & Chriſto Ieſu, & ele-
1.Tim.5. ctis Angelis, vt hæc ſerues abſque præiudicio, nihil faciens ſecundum prouocatio-
πρόσκλισιν. nem. Neceſſe eſt ergo vtroſque eos probare ſeipſos, illum quidem an dignus ſit
qui dicat & monimenta relinquat, hunc verò, an iure poſſit audire & legere. Etiã
euchariſtiam cum quidam vt mos eſt diuiſerint, permittunt vnicuique ex populo C
eius partem ſumere. Ad accuratè enim perfectéque eligendũ ac fugiẽdum optima
eſt conſcientia. Firmum autem eius fundamentum, eſt recta vita, cum ea quę cõue-
nit doctrina, & ſequi alios iam probatos & qui ſe rectè geſſerunt optimũ eſt, & ad
1.Corin.11. veritatem intelligendam, & ad exequenda mandata. Quamobrem qui comederit
panem & biberit calicem Domini indigne, reus erit corporis & ſanguinis Domi-
ni. Probet autem homo ſeipſum, & ſic de pane edat, & de calice bibat. Conſe-
quens eſt ergo, vt qui vt proximis proſit curam ſuſcipit, conſideret, nunquid au-
dacter ac temere, & aliqua in aliquos ductus æmulatione, ad docendum proſilue-
rit, num gloriam aucupetur eius verbi communicatio, num hanc ſolam accipit
mercedem, eorum qui audiunt ſalutem, num loquendi ad gratiam, ſordiumque D
acceptorum munerum criminationem effugerit qui per literarum monimenta lo-
1.Tim.2. quitur. NVNQVAM enim in ſermone adulationis fuimus, ſicut nouiſtis, inquit
Apoſtolus, neque in prætextu auaritiæ. Deus teſtis, neque quærentes gloriam ab
hominibus, neque à vobis, neque ab aliis cum poſſemus eſſe oneri vt Chriſti A-
poſtoli, ſed fuimus manſueti in medio veſtri, ſicut nutrix fouet filios ſuos. Eadem
autem ratione eis quoque qui ſunt diuinorum verborum participes obſeruandũ
eſt, num nimium curioſi animi vitio inducti, tanquam vrbium ædificia viſuri, ad
id accedant, num veniant vt ſint rerum ſecularium participes, cum audierint eos
qui ſunt Chriſto conſecrati, ea quæ ſunt ad victum neceſſaria lubenter communi-
care. Sed ſunt ii quidem hypocritæ, & ideo mittantur. Si quis autem non videri E
iuſtus ſed eſſe velit, oportet vt optima is ſit conſcientia. Si eſt ergo meſſis quidem
multa, operarii verò pauci: re vera orare oportet vt maximè ſit plurium operario-
rum copia. Eſt autem duplex agricultura, vna quidem quæ ſcriptis non contine-
tur: altera verò quæ continetur. Vtrouis autem modo Domini operarius præcla-
rum frumentum ſeminauerit, & ſpicas auxerit & meſſuerit, verè diuinus appare-
Ioan.6. bit agricola. OPERAMINI, inquit Dominus, non cibum qui perit, ſed qui ma-
net in vitam æternam. Sumitur autem nutrimentum & per cibos & per verba, &
Matt.5. reuera beati ſunt pacifici, qui eos qui in hac vita & errore ab ignoratione oppu-
gnantur, contraria docendo tranſmouent, & traducunt ad pacem quæ eſt in Ver-
bo & vita quæ eſt ex Deo, & eos qui eſuriunt iuſtitiam, panis diſtributione nu-
triunt. Sunt enim etiam animæ propria habentes nutrimenta, & aliæ quidem au- F
gentur per agnitionem & ſcientiam, alię verò per Græcam paſcuntur Philoſo-
phiam, cuius, quemadmodum nucum, non eſt quiduis eſculentum. Qui autem
plantat

A plantat & irrigat,cum eius qui auget ſint miniſtri,in miniſterio vnum ſunt. Vnuſ-
quiſque autem propriam mercedem accipiet ſecundum proprium laborem. Dei 1.Corin.3.
enim ſumus cooperatores.Dei agricultura.Dei ædificatio eſtis,vt ait Apoſtolus,
Neque verò permittendum eſt auditoribus vt ex comparatione faciant probatio
nem:neque verbum tradendum eſt examinandum iis qui educati ſunt in artibus
om nis generis doctrinæ,& inflatorum argumentorum viribus animam iam ha-
bent præoccupatam,& nondum exinanitam.Qui autem ex fide cõuiuari inſtitue
rit,is ad diuinorum verborum ſuſceptionem firmus eſt ac ſtabilis,vt qui iudicium
quod bona nititur ratione,nempe fidem habeat.Eum autem hinc ex redundanti κρίσιν εὔλογον
copia ſequitur perſuaſio.Hoc itaque erat illud Propheticum. NISI credideritis, iudicium rationabile, alludit
B non intelligetis.Dum ergo tempus habemus, operemur bonum, maximè autem autẽ ad λόγον.
apud domeſticos fidei.Vnuſquiſque autem eorum ex beati Dauidis ſententia pſal Eſa. 6.
lat gratias agens.Aſperges me Domine hyſſopo,& mundabor,lauabis me, & ſu- Galat. 6.
per niuem de albabor. Auditam mihi facies lætitiam,& exultatione exultabunt Pſal.50.
oſſa humiliata.Auerte faciem tuam à peccatis meis,& iniquitates meas dele.Cor
mundum crea in me Deus,& ſpiritum rectum innoua in viſceribus meis. Ne pro
iicias me à facie tua,& ſpiritum ſanctum tuum ne auferas à me. Redde mihi lęti-
tiam ſalutaris tui,& ſpiritu principali confirma me.Atque qui ad præſentes qui-
dem dicit, & tempore probat,& iudicio iudicat & diſcernit ab aliis eum qui po-
teſt audire,obſeruans orationes,mores,conſuetudines,vitam,motus,habitus,a-
C ſpectum,ſermonem,triuium,petram,viam quæ conculcatur,terram fertilem,ſil-
ueſcentem regionem,& regionem bonam ac feracem,& quæ colitur,& quæ po-
teſt multiplicare ſementem.Qui autem per literarum monimenta loquitur,apud ἀφοσιοῦται.
Deum Sacramenti religione obſtringitur,hæc in ſcriptis vociferans,nec lucri gra
tia,nec inanis gloriæ cauſa,nõ vinci ab affectione,non quæſtui ſeruire, non effer
ri voluptate,ſed eorum qui legunt ſola frui ſalute,cuius nec eſt in præſentia parti
ceps,ſed ſpe expectans eam quæ omnino reddendi eſt retributionem ab eo qui ope
rariis pollicitus eſt ſe redditurum mercedem pro meritis.Sed nec eum qui in viro
rum numerum adſcriptus eſt oportet deſiderare remunerationem. Non enim
D qui ſua benefacta iactauit,propter gloriationem accepit retributionem.Qui au-
tem eorum quæ oportet aliquid facit propter remunerationem,aut vt rectè ope-
rans ſtudens recipere,aut vt maleficus pœnam vitans, an non mundana tenetur
conſuetudine?Oportet autem Dominum,quo ad eius fieri poteſt,imitari. Is au-
tem fuerit qui Dei voluntati inſeruit, qui cum gratis acceperit, dat gratis, ſatis
magnam recipiens mercedem ipſam vitæ inſtitutionem. NON ingredietur au- Deut.23.
tem,inquit,in ſancta merces meretricis.Porrò autem prohibitum eſt offerre alta
ri pretium canis.Cui autem mala educatione & doctrina obtuſus eſt animæ ocu- ἄλλαγμα.
lus,vadat ad propriam lucem,ad veritatem,quæ in ſcriptis ea quæ non ſunt ſcri-
pta indicat. QVI ſititis,ite ad aquam, dicit Eſaias. Et bibite aquam de vaſis ve- Eſa.55.
E ſtris,monet Salomon.Plato itaque qui eſt ex Hebræis Philoſophus,iubet Agrico Prouerb.5.
las non irrigare,neque aquam ab aliis ſumere,niſi cum prius apud ſe foderint vſ-
que ad terram quæ virginalis dicitur, terram aridam & aquæ expertem inuene- Plat. de 3. Leg.
rint.Inopiæ enim non ſuccurrere non iuſtum eſt.Otio autem ac ſocordiæ viati-
cum ſuppeditare minimè eſt honeſtum,etiam ſi onus quidem ſimul imponere ra- Eſt apud Plat.
tioni eſſe conſentaneum,ſimul autem portare non conuenire dicebat Pythago- γῆν κεραμῖτιδα,
ras.Simul autem accendit ſcriptura igniculum animæ,& conuenientem oculum quod Clemens hic dicit
dirigit ad contemplationem, fortaſſe quidem etiam aliquid immittens vt is qui παρθενικήν.
inſerit Agricola,id autem quod ineſt excitans.Multi enim in nobis,ex diuini Apo
ſtoli ſententia,ſunt infirmi & imbecilli,& dormiunt multi.Si autem nos ipſos di- 1.Cor.11.
F iudicaremus, non diiudicaremur. Non eſt autem hoc opus ſcriptura artificioſè
comparata ad oſtentationem.Sed mihi ad ſenectutem reconduntur monimenta,
obliuionis medicamentum,verè imago & adumbratio euidentium & animata-
rum illarum orationum quas dignus habitus ſum qui audirem, & virorum bea-

torum,quique reuera erant maximi pretii & æſtimationis. Eorum vnus quidem in Grecia,Ionicus,Alii verò in magna Grecia,Alter eorũ erat ex Cœleſyria,alter ex Aegypto,Alii autem ex oriẽte,& eius alter quidem Aſſyrius,Alter verò in Palæſtina Hebræus ex alto ducta origine. Cum autem in eum vltimum incidiſſem, erat autem primus poteſtate,conquieui in Aegypto venans ea quæ latuerant. Sicula re vera apis,Prophetici & Apoſtolici prati flores decerpens,ſynceram quandam & incorruptam cognitionem ingenerauit eorum qui audiebant animis. Sed qui veram quidem beatæ doctrinæ ſeruabant traditionem, ſtatim à Petro & Iacobo & Ioanne & Paulo, ſanctis Apoſtolis, filius à Patre accipiens, pauci autem ſunt patribus ſimiles,ad nos quoque Deo volente peruenerunt, illa à maioribus data & Apoſtolica depoſituri ſemina.Rectè autem ſcio fore vt exultent, non hac dico lætati expoſitione, ſed ſola ea obſeruatione quæ eſt in annotatione.Eſt enim hæc vt opinor, deſcriptio, animæ deſiderantis beatam ita conſeruare traditionem vt non poſſit effugere.Filio autem amante ſapientiam, pater lætitia afficietur.Putei qui exhauriuntur,emittunt aquam magis perſpicuam, corrumpuntur autem ii quorum nullus eſt particeps.Ferrum quoque vſus ſeruat purius,vſus autem defectus ei generat rubiginem. Vt ſemel enim dicam, exercitatio ſalubrem habitum ingenerat & ſpiritibus & corporibus. Nemo accendit lucernam & ponit eam ſub modio, ſed ſuper candelabrum, vt luceat omnibus qui accepti fuerint conuiuio.Quid enim iuuat ſapientia,quæ non ſapientem efficit eum qui poteſt audire.Preterea autem ſemper quoque ſeruat Seruator, & ſemper operatur vt videt Patrem. Docens aliquis plus diſcit, & dicens ſepe vna audit cum iis qui ipſum audiunt.Vnus eſt enim magiſter & eius qui diſcit & eius qui audit,qui & mentem irrigat & rationem.Nunquid etiam prohibuit Dominus à bono feriari & ſabbatum agere.Diuinis autem myſteriis & ſancta illa luce impertiri illos conceſſit qui ea poſſent capere.Iam verò non reuelauit multis ea quæ non erant multorum,ſed paucis quibus ſciebat conuenire,qui & ea poſſent accipere,& ex eis informari. Arcana autem,ſicut Deus,verbo creduntur,non ſcripto. Quòd ſiquis dicat ſcriptum eſſe.Nihil occultum quod nõ manifeſtabitur:nihil opertum quod reuelabitur:à nobis quoque audiat, ei qui occultè audit occultum manifeſtatum iri,& ei qui ſecretè ea quæ traduntur poteſt ſeruare, apertum iri quod opertum eſt,vt veritas,& id quod multis eſt occultum, fiat paucis manifeſtum. Nam cur omnes neſciunt veritatem?Cur autem non eſt ab omnibus amata iuſtitia, ſi eſt omnium iuſtitia? Sed enim traduntur myſticè myſteria,vt ſit etiam in ore loquentis id quod loquitur,potius autem non in voce,ſed in intelligentia. Dedit autem Deus eccleſiæ alios quidem Apoſtolos,alios verò Prophetas,alios verò Euangeliſtas,alios verò Paſtores & Doctores ad perfectionem ſanctorum,ad opus miniſterii,ad ædificationem corporis Chriſti. Horum itaque meorum commentariorum ſcriptura,ſcio quàm ſit imbecilla, ſi conferatur cum illo ſpiritu gratia pleno, quem vt audiremus digni ſumus habiti,fuerit autem imago, archetypum in memoriam reuocans,ei qui thyrſo ictus fuerit. SAPIENTI, enim inquit, loquere, & erit ſapientior.Quinetiam habenti adiicietur. Profitetur autem, non arcana ſatis poſſe interpretari,multum abeſt, ſed tantum in memoriam reuocare,ſiue aliquando obliti fuerimus,ſiue ne obliuiſcamur. Multa autem rectè ſcio effluxiſſe propter longitudinem temporis,vt que abſque ſcriptis effugerint. Vnde memoriæ mee imbecillitatem ſubleuans, expoſitionem capita conſtituentem, ſalutare memoriæ monimentum mihi comparans,hac neceſſario vſus ſum deſcriptione. Sunt ergo quædam quorum ne recordati quidem ſumus, erat enim apud viros beatos magna quedam vis.Sunt etiam quædam non annotata,quæ cum tempore manſiſſent,nunc effugerunt,aliqua autem quæ extinguebantur,vt que flacceſcerent in ipſa cogitatione.Quoniam autem iis qui non ſunt probati, non facile poteſt exhiberi eiuſmodi miniſterium;hæc monimentis ſuſcitans,nonnulla quidem conſultò prætermitto,timens ſcribere quæ etiam caui dicere, non vtique inuidens,

Margin notes: A (beside "torum, quique…"); B (beside "ſunt patribus ſimiles…"); Græcè eſt αἰδρός, ſed puto legendum, παιδός. (beside "hæc vt opinor…"); Matt.5. (beside "habitum ingenerat…"); C (beside "rint conuiuio…"); σαββατίζειν. (beside "& ſabbatum agere…"); Matth.10. Luc.11. (beside "dicat ſcriptum eſſe…"); D (beside "reuelabitur…"); Ephe.4. (beside "Deus eccleſiæ…"); E (beside "quem vt audiremus…"); Prouerb.1. (beside "moriam reuocans…"); F (beside "rent in ipſa cogitatione…").

dens,

A dens,neque enim fas,ſed iis timens in ea inciderent,ne in aliam forte partem acci-
pientes laberentur,& puero gladium,vt dicunt qui prouerbiis vtuntur, præbere
inueniremur.Neque enim fieri poteſt vt quæ ſcripta ſunt non elabantur,etiam ſi
à me non edita manſerint. Reuoluta autem, & vna ſemper voce, nempe ea quę
ſcripta eſt vtentia,interroganti nihil amplius pręter ea quæ ſcripta ſunt reſpon-
dent.Neceſſario enim ſemper auxilio indigent, aut eius qui ſcripſit, aut alterius
qui eiſdem inſiſtit veſtigiis.Sunt autem quædam, etiam quæ mihi tacitè ſignifica-
bit ſcriptura,& in aliis quidem inſiſtet, alia verò tantum dicet, conabitur autem
& celans dicere,& occultans aperire,& tacens oſtendere,& quæ ab inſignibus hę-
reſibus decreta ſancita ſunt adducet, & aduerſus ea dicet quæcunque ante pro-
B pheticam contemplationem prius diſpenſata eſſe oportet, quæ nobis procedet ex ὑποπτικὴν θεω
glorioſa & veneranda traditionis regula,ab ortu mundi progredientibus,ea quæ ρεῖν.
ex naturali contemplatione neceſſario prius tractanda ſunt prius adducens, pręe-
purgata prius terra & à ſpinis & ab omni herba,agricolæ ritu,ad plantandam vine
am.Certamen enim eſt etiam præludium certaminis, & myſteria ſunt ea quæ præ
cedunt myſteria.Neque verò verebuntur noſtri commentarii vti iis quæ ſunt pul
cherrima ex philoſophia,& iis quæ præcedunt diſciplinis. Non enim ſolum pro- 1.Corin.9.
pter Hebræos, & eos qui ſunt ſub lege,par eſt fieri Iudęum, ſed etiā propter Græ Col.1.
cos græcum,vt omnes lucri faciamus.Et in epiſtola ad Colaſſenſes, ADMONEN-
TES, inquit, omnem hominem & docentes in omni ſapientia, vt exhibeamus
C omnem hominem perfectum in Chriſto. Quanquam alioqui commentariorum
deſcriptioni conuenit ſplendor contemplationis.Iam verò ipſa quoque bonarum
diſciplinarum copia eſt veluti quoddam condimentum Athletę cibo permixtum, χρηστομαθίας.
non delitias quidem captantis,ſed bonum appetitum ſumentis, laudis amorem. ζυφητιῶντος.
Pſallentes quidem certè,nimis intenſum grauitatis ſonum modulatè remittimus.
Quemadmodum autem qui volunt alloqui populum, hoc ſæpenumero faciunt
per præconem,vt ea quę dicuntur magis exaudiantur:ita hic quoque cum ad mul-
tos habenda ſit à nobis oratio quæ præcedit traditionem,adducendæ ſunt opinio
nes & voces quæ eis in ſingulis reſonant,per quas ii magis conuertentur qui au-
D dient.Et vt paucis dicam.In multis quidem margaritis vna eſt.In multa autem pi
ſcium piſcatione vnus eſt callionymus,tempore autem & labore & eluceſcet veri καλλίχθυσ.
tas,ſi bonus obtigerit adiutor.Per homines enim diuinitus plurima beneficia ſup Hunc dicunt a-
peditantur.Atque omnes quidem qui viſu vtimur,ea quæ cadunt in ipſum cōtem liqui eſſe An-
plamur,ſed alii aliorum gratia.Iam non ſimiliter ouem contemplatur coquus & thiam,alii ἱερὸν
paſtor. Ille quidem an ſit pinguis diligenter ſcrutatur: hic verò lac ouis obſer- ἰχθὺν ſeu ſacrū
uat an ſit generoſum.Mulgeat quidem aliquis,ſi cibo egeat:vellus tondeat,ſi ei te piſcē.
gumento opus ſit. Sic mihi etiam procedat fructus bonæ Græcorum doctrinæ.
Nullam enim exiſtimo ſcripturam adeo fortunatam præcedere, cui nullus omni-
no contradicat:ſed illam exiſtimandum eſt eſſe rationi conſentaneam, cui nemo
E iure contradicit.Et actio ſimul & inſtitutum eſt admittendum,non quod eſt à re-
prehenſione alienum,ſed quod nullus iure reprehendit.Non ſtatim autem ſi quis κατὰ περίστασιν
non principaliter efficit,hoc facit quòd id deuitet:ſed id agit diuinam quandā ſa-
pienter adhibens diſpenſationem,& ſe rebus accommodans,& in omnem partem
verſans.Neque enim qui habet virtutem,via ad virtutem amplius opus habet,ne συμπεριφερό-
que qui valet viribus,eget inſtauratione.Quemadmodum enim terram prius ri- μενοσ.
gant Agricolæ:ita etiam nos,eo quod ebibi poteſt ex Græcorum orationibus, id
quod eſt in eis terreſtre prius irrigamus, vt ſuſcipiat ſpiritale ſemen quod deici-
tur,& id facile poſſit alere. Continebunt autem hæ orationes,quæ dicuntur ϛρω
ματεῖσ. ideſt,ſtragulæ varièque contextæ,admixtam veritatem Philoſophiæ de-
F cretis,vel potius coopertam & abſconſam,ſicut teſta operitur id quod eſt in nuce
eſculentum.Fidei enim ſemina,ſolis,vt exiſtimo,conuenit ſeruari fidei agricolis.
Non me autem latuerunt ea etiam quæ ab aliquibus imperitè tumultuantibus ia-
ctantur,qui dicunt oportere in iis verſari quæ ſunt maximè neceſſaria, & quæ fi-

dem continent: externa autem & quæ ſunt ſuperuacanea tranſilire, quæ nos fruſtra conterunt & detinent in iis quæ ad finem nihil conferunt. Alii autem etiam Philoſophiam ex malo ad hominum perniciē exiſtimant in vitam eſſe ingreſſam, vt quæ profecta ſit, à maligno aliquo inuentore. Ego autem quòd vitium quidem malam habeat naturam, nec alicuius boni eſſe agricola vnquam ſuſtinuerit, in his totis oſtendam orationibus quæ dicuntur στρωματεῖς, tacitè ſignificans aliqua ratione diuinę quoque prouidentiæ opus eſſe Philoſophiam. De commentariis autem, qui in temporibus neceſſariis, Græcorum complexi ſunt opinionem, tantũ dico iis qui reprehendendi ſtudio delectantur. Primum quidem etſi ſit inutilis Philoſophia, ſi eam eſſe inutilem confirmare vtile eſt, eſt vtilis. Deinde nec fieri poteſt vt ii Græcos condemnent, qui nuda de eorum decretis dictione vtuntur, ſi nõ vnà ſigillatim ad ea aperienda deſcendant vſque ad cognitionem. Eſt enim vel maximè fide digna probatio quæ eſt cum experientia, quoniam vel perfectiſſima inuenitur demonſtratio, eorum quæ ſunt damnata, cognitio. Multa itaque licet ad finem non conferant, artifici ornamentum afferunt. Et alioqui varia ac multiplex doctrina & variè probat id quod adducitur, & Catechumenis admirationē afferens, ea quæ ſunt præcipua dogmata, ad eorum qui audiunt perſuaſionem, deducit, & ad veritatem. Eſt autem fide digna eiuſmodi animum permouens perſuaſio, per quam qui ſunt doctrinę ſtudioſi, quæ male exagitatur, ſuſcipiunt veritatē, ad hoc vt neque ipſa Philoſophia vitę perniciem afferat, cum ſit rerum falſarum & malorum operum artifex, quam nonnulli falsò affirmarunt eſſe euidentem veritatis imaginem, donum Græcis datum diuinitus: neque nos à fide auellamur, à fraudulentæ artis veluti quibuſdam decepti præſtigiis, ſed vt ſemel dicam, maiori integumento vtentes, exercitationem aliquam fidei demonſtratiuam vtcunque comparemus. Quinetiam ipſorum quoque dogmatum conflictus, dum inter ſe conferuntur, veritatem conciliat, vnde cõſequitur cognitio, non quòd per principalem rationem ingreſſa ſit Philoſophia, ſed quòd per eum fructum qui capitur ex cognitione, veræ comprehenſionis firmam ac ſtabilem ſuſcipiamus perſuaſionem, propter eorum quę ſubintelliguntur ſcientiam. Taceo quòd hæ orationes multiplici ac varia doctrina in vnum corpus coagmentatæ, volunt ex arte celare ſemina cognitionis. Quemadmodum ergo qui ſtudio tenetur venationis, poſtquam quęſiit, inueſtigauit, indagauit, canes qui curſu perſequerentur emiſit, feram capit: ita etiam apparet verum dulcedine quæſitum, & labore paratum. Quanam ergo de cauſa ſic tuos commentarios tibi ordinare viſum eſt? Quoniam magnum eſt periculum, verè arcanam verę Philoſophię rationem, iis propalare, qui profusè quidem ac petulanter, ſed non iure volunt contra omnes dicere, omnia autem nomina ac verba turpiter & indecore eiaculantur, & ſeipſos fallentes, & eorum qui ſibi adhærent oculos præſtringentes. Hebræi enim ſigna quęrunt, vt ait Apoſtolus. Græci autem ſapientiam quærunt. Magna eſt autem turba eiuſmodi. Ac eorum quidem aliqui voluptatibus mancipati, cum velint non credere, omni veneratione dignã irrident veritatem barbariem habentes ludibrio. Aliqui autem alii ſeipſos erigentes, calumnias verbis inuenire contendunt, contentioſas cõ parantes quæſtiones, dictiuncularum venatores, puſillarum quarundam artium æmulatores, litigatores, & iurgiorum conſarcinatores, vt ait ille Abderitanus.

Lingua uolubilis eſt hominum, eſt & fabula multa.
Dictorum omnimodum hinc atque hinc diuiſio multa eſt,
Quod uerbum edideris te tale audire neceſſe eſt.

Ob hãc ergo artem ſe efferentes Sophiſtę infelices, canoris quibuſdam ſuis nugis garrientes, cum in nominum delectu & certa dictionum compoſitione & connexione tota vita laborant, cicadis apparent loquaciores, eos quibus pruriunt aures, non ſatis, vt mihi videtur, viriliter demulcentes & titillantes.

Verborum non ſtilla cadens, ſed flumen, inertum.

Et certè

Margin notes: ψυχαγωγία. — ἐξορχήσασθαι. — 1. Corin. 1. — ἐριδαντεῖς καὶ ἱμαντελικτεῖς. — Habetur in Græco τρυγόνων, id eſt turturibus, ſed puto legendum τεττίγων, id eſt, cicadis.

Margin letters: A, B, C, D, E, F.

A Et certè quomodo veterum calceorum, imbecilla quidẽ ſunt eis alia& diffluunt. ſola autem eis reſtat lingua. Pulchrè autẽ eos inſectans, ſcribit Solon Athenienſis.

Ad linguam aſpicitis, & dulcia uerba loquentis.
Quilibet aſt ueſtrum uulpis ueſtigia figit.
Cunctis eſt uobis petulans mens. χαῦνος νόος

Hoc vtique ſignificat vox illa ſalutaris. Vulpes foueas habent, filius autem homi Matt. 8. Luc. 9.
nis non habet vbi caput reclinet. Soli enim ei, vt arbitror, qui credit, perfectè diſtincto ab iis beſtiis quę dictæ ſunt à ſcriptura, eorum quæ ſunt caput conquieſcit, nempe benignum & manſuetum verbum. Qui comprehendit ſapientes in aſtutia 1. Corin. 3.
ipſorum. Dominus enim ſolus cognoſcit diſceptationes ſapientum, quòd vanæ
B ſunt. Sapientes vtique ſcriptura vocante Sophiſtas, qui in dictionibus verſantur & artibus ſuperfluis. Vnde ipſi quoque Græci, eos qui in re aliqua curioſè verſantur, ſapientes ſimul & Sophiſtas denominatiuè appellarunt. Cratinus itaque cum in Archilochiis Poëtas recẽſuiſſet, ait. Vobis Sophiſtarum examen quod prodiit? Et ſimiliter Iophon Comicus in Aulœdis Satyris, dicit de Rapſodis & aliquibus aliis. *Nanque introiit.*

Vna Sophiſtarum caterua plurima.

De iis & ſimilibus qui ſe inani dicendi genere exercuerunt, pulcherrimè dicit diui na ſcriptura. PERDAM ſapientiam ſapientum, & prudentiam prudentum abole 1. Cor. 1.
bo. Homerus autem & fabrum vocat ſapientem, & de Margite, ſi is vtique is eſt,
C ſic ſcribit.

Hunc nec aratorem Dii foſſoremue crearunt,
Vllo alioue modo ſapientem, arſque abfuit omnis.

Heſiodus autem cum Linum Citharœdũ dixiſſet eſſe cuiuſuis ſapientię peritum. Nautam etiam non veretur dicere ſapientem ſcribens.

Nautica in arte aliquid qui nec ſapit.

Daniel autem Propheta, Myſterium, inquit, quod Rex rogat, non eſt ſapientum, Daniel. 2.
Magorum, incantatorum, Gazarenorũ poteſtas vt Regi annuncient, ſed eſt Deus in cœlo reuelans. Quinetiam appellat ſapientes Babylonis. Quòd autem ſcriptura ſapientiam appellet æquiuocè omnem mundanam ſiue ſapientiã ſiue artẽ, alię autẽ
D ſunt quæ per additionem & compoſitionem humana ſint ratione excogitatæ, & quòd à Deo ſit quæ arte fit & eſt ſapiens excogitatio, manifeſtum erit ſi hanc dictionem adiecerimus. ET LOCVTVS eſt Dominus ad Moſen, dicens. Ecce vo- Exod. 31.
caui Beſeleel filium Vri, filii Or de tribu Iuda & impleui eum diuino ſpiritu ſapiẽtiæ, vt in omni opere excogitet & architectetur, operetur aurum & argẽtum & ęs & hyacinthum & purpuram & coccinum, & vt operetur opera lapidea, & fabrilem artem lignorum, vſque ad illud, & omnia opera. Deinde vero generalem infert orationem. ET CVILIBET intelligenti corde dedi intelligentiam, hoc eſt, ei qui poteſt ſuſcipere labore & exercitatione. Rurſus autem apertè ſcriptum eſt ex
E nomine Domini. ET TV loquere omnibus ſapientibus cogitatione, quos impleui ſpiritu ſenſus. Habent quidem aliquam peculiarem naturę proprietatem, qui ſunt ſapientes cogitatione. Duplicem autem ſenſus ſpiritum accipiunt ab ea quæ eſt principalis ſapientia, ii qui ſeipſos idoneos exhibuerunt. Qui perſequuntur enim artes ſordidas & illiberales, eo quod circa ſenſus excellit fruuntur. Auditu quidem, qui dicitur communiter Muſicus: tactu verò, figulus: & voce, cantor: olfactu, vnguentarius: viſu, qui ea quæ in ſigillis exprimuntur eſt tornandi facultate præditus. Qui autem in doctrina verſantur, ſuppeditatam habent conſenſio- συνέσθησιν.
nem, per quam Poëtæ modos, dictionem Rhetores, & ſyllogiſmos Dialectici, &
F Philoſophi apprehendunt eam quæ ad ſe pertinet contemplationem. Ad inuenien dum enim & excogitandum res eſt apta conſenſio, quæ & iam probabiliter ani- ἐπιβάλλειν.
mum applicare perſuadet, animi autem auget applicationem vnà ad ſciẽtiam quoque exercitatio. Meritò ergo Apoſtolus variam ac multiplicem dixit Dei ſapien-

tiam,vt quæ multifariam multiſque modis, per artem, per ſcientiam,per fidem, A
per Prophetiam ſuam oſtendat potentiam ad noſtrum beneficium. Quoniam o-
Eccleſi.1. MNIS ſapientia à Domino,& cum ipſo eſt in ſecula,vt dicit Ieſu ſapientia.Si enim
Pouerb.2. prudentiam & ſenſum magna voce inuocaueris,& eam quęſieris ſicut argenti the
ſauros,& prompto & alacri animo inueſtigaris,intelliges Dei cultum, & ſenſum
diuinum inuenies.Ad differentiam ſenſus qui verſatur in Philoſophia, dixit Pro-
pheta,quem pręclare ac magnificè docet ſcrutari ad profectum in Dei cultu &
pietate in Deum. Ei autem oppoſuit ſenſum qui eſt in Dei culru, cognitionem
ſignificans,& hæc dicens. DEVS enim dat ſapientiam ex ore ſuo,& ſenſum ſimul
& prudentiam, & iuſtis inſtar theſauri recondit auxilium.Iis enim qui à Philoſo
phia fuere iuſtificati,auxilium tanquam theſaurus reconditur,ea quoque conſen- B
ſio quę ducit ad Dei cultum & pietatem in Deum.Atque erat quidem ante Do-
mini aduentum Philoſophia Græcis neceſſaria ad iuſtitiam:nunc autem eſt vtilis
ad Dei cultum & pietatem iis qui fidem colligunt per demonſtrationem. Quo-
niam pes, inquit, tuus non offenderit, ſi quæ bona ſunt ad Dei prouidentiam re
feras, ſiue Græca ſint,ſiue noſtra.Omnium.n.bonorum Deus eſt cauſa, ſed alio-
rum quidem principaliter,vt teſtamenti veteris & noui.Aliorũ autem per conſe
quentiam,ſicut Philoſophię. Forte autem principaliter tunc etiam Græcis data
fuit,priuſquã Dominus Gręcos quoq; vocaſſet.Nam ipſa quoque Græcos Pęda-
gogi more docebat,ſicut lex Hebręos ad Chriſtum. Præparat ergo Philoſophia, C
ei viam muniens qui à Chriſto perficitur.Iam ſapientiam,inquit Solomon, vallo
Prouerb.4. circunda,& te exaltabit,corona autem voluptatis te proteget. Nam cum tu eam
per Philoſophiam & multam rectam eruditionem lorica munieris, Sophiſtis inac
ceſſam ſeruaueris.Atque eſt quidem vna via veritatis,ſed in eam tanquam in flu-
uium perennem alia aliunde fluenta influunt.Diuinè ergo dictum eſt. AVDI fili
mi,& mea verba ſuſcipe,vt ſint tibi multę vię vitæ,vias enim ſapientiæ doceo te,
ne te deficiant fontes qui ex ipſa terra ſcaturiunt. Quo quidem in loco vnius cu-
iuſdam iuſti vias plures ſalutares recenſuit. Infert autem alias multorum multas
iuſtorum vias, hoc modo id indicans. Viæ autem iuſtorum ſplendent ſicut lux.
ἀφορμαί. Fuerint autem mandata quoque,& quæ prius audiuntur diſciplinę,viæ & admi- D
Luc.13. nicula vitę. HIERVSALEM hieruſalem,quoties volui congregare filios tuos,ſi-
cut gallina congregat pullos ſuos.Hieruſalem autem exponitur viſio pacis.Signifi
ἐποπτεύσαν- cat ergo prophetice,eos qui pacificè res ſacras inſpexerint, ad vocationem multis
τας. modis inſtitui.Quid ergo? Voluit quidem, non autem potuit? Quot aut modis,
aut vbi? Bis,per Prophetas,& aduentum. Multiplicem ergo ſapientiam oſtendit
dictio quoties;& vnoquoq; modo qualitatis & quantitatis omnino ſeruat aliquos
Sap.1. & in tẽpore & in ſeculo.Quoniam Spiritus Domini repleuit orbem terræ. Quòd
Prouerb.7. ſi quis vim afferens,dicat.Ne animum adhibe mulieri malę.Mel.n.diſtillat à labiis
mulieris meretricis,Græcam eſſe eruditionem,audiat quę deinceps ſequuntur,
Quæ ad tempus vngit guttur ſuum.Philoſophia autem non adulatur.Quãnam er- E
go ſignificet eam quę fornicata eſt,dilucidè infert.Stultitiæ enim pedes deducunt
eos qui ea vtuntur poſt mortem ad inferos,eius autem veſtigia minimè ſunt ſtabi-
lia. Fac ergo vt via tua longè abſit à ſtulta voluptate. Ne ſteteris ad fores domus
eius,vt non tradat aliis vitam tuam. Et proteſtatur.Deinde te pœnitebit in ſene-
ctute,quando contritę fuerint carnes tui corporis. Hic eſt enim finis ſtultę volu-
ptatis.Et hęc quidem ita ſe habent.Cum autem dixerit.Ne ſis multum apud alie-
nam,vti quidem;ſed non immorari & permanere in doctrina ſeculari admonet.
Verbo enim Domini præparant, ac prius inſtituunt,quę temporibus conuenienti
bus vnicuique generationi vtiliter data ſunt.Iam enim quidam ancillarum ineſca-
ti amatoriis,contempſerunt Dominam Philoſophiam,& ex ipſis alii quidem con- F
ſenuerunt in Muſica:alii verò in Geometria:alii autem in grãmatica:plurimi autẽ
in Rhetorica. Sed quemadmodum liberales quę ſtant in circulo diſciplinę, confe-
runt ad Philoſophiam quæ eſt ipſorum domina:ita etiam ipſa Philoſophia condu-
cit ad

A cit ad parandam ſapientiam. Eſt enim Philoſophia quidem exercitatio. Sapientia φιλοσοφίας
verò ſcientia rerum diuinarum & humanarum, & cauſarum ipſarum. Eſt enim Græcè habetur
ſapientia domina Philoſophiæ, ſicut illa eius quæ prius auditur diſciplinæ. Si ſed legēdū puto
enim Philoſophia profitetur continentiam & linguæ & ventris & eorum quæ σοφίας.
ſunt ſub ventrem, & eſt propter ſe eligenda: multo videbitur venerabilior &
preſtantior, ſi exerceatur propter Dei honorem & cognitionem. Eorum autem
quæ dicta ſunt per hęc præbebit ſcriptura teſtimonium. Sarra erat olim ſteri- Geneſ.11. et. 17.
lis. Abrahę autem vxor, cum non pareret, Sarra, ancillam ſuam nomine Agar
Aegyptiam permittit Abrahę ad liberorum ſuſceptionem. Sapiētia ergo quę cum
fideli cohabitat, fidelis autem & iuſtus reputatus eſt Abraham, erat adhuc ſterilis
& ſine liberis in illa generatione, vt quæ nihil adhuc Abrahæ quod eſſet ex virtute
B peperiſſet: meritò autem volebat, vt qui proficiendi adhuc tempus haberet, cum
mundi ſeu ſeculi diſciplina, per Aegyptum autem allegoricè ſignificatur mundus,
prius congrederetur, poſtea autem ad eam quoque accedens diuina prouidentia gi
gneret Iſaac. Interpretatur autem Philo Agar quidem incolatum, hic enim dictū
eſt. Ne multum ſis apud alienam. Sarram autem meum principatum. Licet ergo ei
qui diſciplinis prius eſt inſtitutus, venire ad ſapientiam quę vel maximè principa
tum obtinet, à qua augetur genus Iſraëliticum. Ex quibus oſtenditur ſapientiā eſſe
docendi poteſtate præditam, ad quam peruenit Abraham, ex contemplatione cœ
leſtium tranſiens ad eam quæ ex Deo eſt fidem & iuſtitiam. Per Iſaac autem id
quod per ſe didicit indicatur. Quare etiā Chriſti typus inuenitur. Is fuit vir vnius Geneſ.32.
C vxoris, nempe Rebeccæ, quam transferunt tolerantiam. Dicitur autem Iacob con
gredi cum pluribus, vt qui exponatur exercitator. fiunt autem exercitationes per Ibidem.32.
plura & differentia dogmata. Vnde hic etiam nominatur Iſraël, qui re vera eſt vi
perſpiciendi præditus, vt qui ſit multarum rerum peritus & ad exercendum accō-
modatus. Fuerit etiam aliquid aliud quod ſignificatur per tres illos priores pa-
tres, nempe eſſe firmum ac validum cognitionis ſignaculum, quod conſtat ex na-
tura, & doctrina, & exercitatione. Habueris autem etiam aliam eorum quæ dicta Ibidem.38.
ſunt ſimilitudinem, Thamar quæ ſedit in triuio, & viſa eſt eſſe meretrix. quam ſtu
dioſus Iudas, exponitur autem potens, qui nihil relinquit quod non conſideret ac
ſcrutetur, conſiderauit & ad eam declinauit, ſeruans eam quam habuit in Deum
D confeſſionem. Vnde etiam Abraham, cum Sarra æmularetur Agar quæ erat in ma
iori quàm ipſa exiſtimatione, vt qui ſecularis Philoſophiæ ſolum id quod eſt vtile
elegiſſet. ECCE, inquit, ancilla in manibus tuis, vtere ea vt lubet. Quaſi diceret, Ibidem.16.et.21.
Secularem quidem amplector doctrinam, & vt iuniorem, & vt conſeruam: ſcien-
tiam autem tuam, vt perfectam Dominam, honoro & colo. ET AFFLIXIT eam
Sarra quod perinde eſt ac correxit & admonuit. Rectè itaque dictum eſt. Noli ne- Prouerb.3.
gligere diſciplinam Domini, neque defatigeris cum ab eo argueris. Quem enim Heb.12.
diligit Dominus caſtigat, flagellat autem omnem filium quem recipit. Ac prædi-
ctæ quidem ſcripturæ in aliis locis examinatæ, alia myſteria adeſſe ſignificant.
E Hinc ergo dicimus Philoſophiam nuda ratione habere inquiſitionem veritatis &
naturæ eorum quæ ſunt. Hæc autem eſt veritas de qua ipſe dixit Dominus. Ego Ioan.14.
ſum veritas, & rurſus diſciplinā quæ præcedit eā quæ eſt in Chriſto quietem, exer
cere mentem & excitare intelligentiam, generando ingenii acumen aptum ad in-
quirendum per veram Philoſophiam, quam inuentam vel potius acceptam Myſtæ
habent ab ipſa veritate. Multum autem confert promptitudo ad videndum ea quæ
oportet per exercitationem. Mentis autem fuerint exercitatio ea quæ mente poſ-
ſunt percipi. Triplex autem eorum natura, quæ in quantis continuis, & quantis di
ſcretis, & iis quę ſunt dicenda conſideratur. Quæ enim ex demonſtrationibus con
F ficitur oratio, perfectam animæ fidem facit eius quod conſequitur, vt non putet
id quod demonſtratum eſt aliter ſe habere: nec ſinit vt iis ſuccumbat quę nobis per
fraudem incurrunt. In his ergo diſciplinis à ſenſilibus expurgatur & excitatur ani
ma, vt poſſit veritatem perſpicere. Educatio enim, & bona quæ ſeruatur eruditio,

bonas efficit naturas,& bonæ naturæ talem ſuſcipientes diſciplinam, fiunt adhuc A
prioribus meliores, cum ad alia, tum ad gignendum, quemadmodum in aliis
Prouerb.6. animalibus.Vnde etiam dicit. VADE ad formicam ò piger, & efficere illa ſapien-
tior,quæ multum & omnis generis nutrimentum recondit tempore meſſis aduer
Ecclesi.11. ſus minas hyemis, aut. VADE ad apem,& diſce eam eſſe opificem.Ipſa enim omne
ταμείῳ. pratum depaſcens,vnum fauum generat.Si autem oras in cella penuaria,ſicut do
cuit Dominus adorare ſpiritu; non vtique in ſola domo verſabitur œconomia,
Ioan.4. ſed etiam in anima,quænam ſint ei tribuenda, & quemadmodum & quantum, &
quænam ſint reponenda,& in ipſam recondenda,& quando ea afferenda,& apud
quos.Non enim natura ſed diſciplina viri boni & honeſti fiunt, quemadmodum
medici & gubernatores.Omnes itaque communiter videmus vitem & equum, B
ſed ſciet quidem Agricola,vitis ne ad ferendum fructum bona ſit an mala, & qui
equorum habet cognitionem,facile diſcernit ignauum vel celerem. Alios autem
eſſe aliis natura ad virtutem aptiores, oſtendunt quidem quędam ſtudia eorum
qui ſunt aliis natura aptiores:nullam autem ex virtute perfectionem arguunt eo-
rum qui ſunt meliori natura, cum etiam qui natura minimè apti ſunt ad virtutē,
eam quam par eſt aſſecuti diſciplinam,vel ad omne genus probitatis & honeſta-
tis peruenerint,& contra,qui natura apti erant ad virtutem euaſerint mali negli-
gentia & incuria.Nos rurſus natura ad ſocietatem & communicationem aptos iu
ſtoſque Deus fabricatus eſt. Vnde nec iuſtum ex ſola impoſitione oriri dicen- C
dum eſt, ex pręcepto autem bonum opificii excitari intelligendum eſt, cum ex
diſciplina didicerit anima velle bonum eligere. Sed quemadmodum vel ſine li-
teris fidelem poſſe eſſe dicimus: ita quæ in fide dicuntur poſſe intelligere eum
qui non didicit, confitemur. Quę enim bene dicuntur admittere, aliena au-
ἁπλῶς. tem non admittere, non ſola fides, ſed quæ circa diſciplinam verſatur fides effi-
cit. Quod ſi ignorantia, imperitia ſimul & inſcitia, rerum diuinarum & huma-
narum ſcientiam æquè affert ac doctrina, at quemadmodum in vitæ pauperta-
te licet rectè viuere,ita etiam licet in abundantia,& facilius ſimul & celerius cum
προπαιδεία. præcedentibus diſciplinis liberalibus poſſe aliquem virtutem venari confitemur,
quæ tamen non eſt eiuſmodi vt ſine iis capi nō poſſit,ſed tunc quoque ab iis qui di D
Prouerb.11. dicerunt, & ſenſus habent exercitatos. ODIVM enim,inquit Salomon, excitat
contentio.Vias autem vitę cuſtodit diſciplina,vt non decipiamur,neque circũue
niamur ab iis qui ad auditorum perniciem improbam artem exercuerunt. Diſci-
plina vagatur,inquit,inconfutabilis. Oportet autem arguendi & refellendi ge-
nus perſequi,vt Sophiſtarum fallaces repellantur opiniones.Rectè profectò ac di-
πολυμαθία. uinè Anaxarchus ſcribit in libro de Regno. Multa ac varia doctrina multum qui-
dem iuuat, multum autem lædit eum qui eam poſſidet.Iuuat quidem eum qui di-
gnus eſt,lędit autem eum qui quiduis dicit vel in vniuerſo populo. Oportet au-
tem ſcire menſuram temporis.Hic eſt autem finis ſapientiæ. Quicunque autem ca
nunt pro foribus,etiam ſi quid doctum cecinerint, non reputati ſapientes opinio E
nem ſubeunt ſtultitię.Et Heſiodus.

Muſarum, reddunt hominem quæ multa loquentem.

πολυφραδέοντα, αὐδήεντα, θεσπιον. Diuinum,vocalem.In verbis enim copioſum dicit multa loquētem,acrem autem
ac vehementem,vocalem, & diuinum, eum qui eſt peritus, & Philoſophus, &
ſciens veritatis. Apparet itaque priores illas liberales Gręcorum diſciplinas vnà
cum ipſa Philoſophia venire diuinitus ad homines,non principaliter, ſed quemad
modum imbres erumpunt in terram bonam,& in fimum,& ſuper domos. Simili-
ter autem germinat & herba & frumentum,& naſcitur etiam ficus in monimētis,
& ſi qua eſt arbor impudentior.Et quæ naſcuntur,emergunt in figura eorum quę
vera ſunt,quoniam eandem pluuię virtutem ſunt aſſecuta,ſed non eandem habue F
re gratiam quam ea quæ in ſolo pingui nata ſunt,vt quę vel arefacta vel euulſa fue
Matth..13. rint.Porro autem hic quoque eſt vtilis parabola ſementis,quam Dominus eſt in-
Mar.4. terpretatus. Vnus enim eſt agricola terræ quæ eſt in hominibus,qui ex alto ſemi-
nat à

A nat à conſtitutione mundi alentia ſemina, qui vnoquoque tempore verbum principale impluit, tempora autem & loca quæ ſuſceperunt, genuere differentiam. Et alioqui agricola non ſolum frumentum, & ſi eius quoque ſunt plures differentiæ, ſed etiam alia ſemina ſeminat, ordeum, fabas, piſa, cicer & ſemina quæ olera in ortis producunt, & flores. Eiuſdem eſt autem agriculturę, & plantandi officiū, & operandi quæcunque pertinent ad ipſa plantaria, ortos, & pomaria, & in ſumma, ad omnis generis arbores producendas & alendas. Similiter autem non ſola ars paſcendarum ouium, ſed & boum equorumque & canum alendorum & curandarum apum artes omnes, & vt ſemel dicam, quæ in curandis gregibus animalibusque nutriendis verſantur, inter ſe quidem differunt eo quod eſt magis & minus. Sed ſunt omnes vitæ vtiles. Philoſophiam autem non dico Stoicam, nec Platonicam, aut Epicuream, & Ariſtotelicam, ſed quæcunque ab his ſectis rectè dicta ſunt, quę docent iuſtitiam cū pia ſcientia, hoc totum ſelectum dico Philoſophiā: quæcunque autem ex humanis amputata cogitatis adulterarunt, ea nunquam diuina dixerim. Iam verò illud quoque conſideremus, quòd ſi quando rectè viuunt qui neſciunt benefacere, accidit enim vt benefaciant, nonnulli autem per intelligentiam ad veritatis verbum feruntur tanquam ad ſcopum: Abraham autem non ex operibus iuſtificatus eſt ſed ex fide; nihil ergo eis poſt vitæ finem proderit, etiā ſi nunc rectè operentur, niſi fidem habeant. Propterea enim Gręca voce expoſitæ ſunt ſcripturæ, vt nullum vnquam ignorantiæ poſſint prætextum afferre, cum poſſint quæ ſunt apud nos audire ſi tantum voluerint. Aliter dicit aliquis de veritate, aliter veritas ſeipſam interpretatur. Aliud eſt veritatis coniectura, & aliud veritas, aliud ſimilitudo, aliud idipſum quod eſt. Et altera quidem accedit diſciplina & exercitatione; altera verò poteſtate & fide. Eſt enim donum doctrina pietatis, gratia verò fides. Facientes enim Dei voluntatem, voluntatem cognoſcimus. Aperite ergo, inquit ſcriptura, portas iuſtitiæ, vt in eas ingreſſus confitear Domino. Sed vię quidem ad iuſtitiam, cum Deus ſeruet multis modis, eſt enim bonus, ſunt multę & variæ, & ferentes ad viam Dominicam & portam. Quòd ſi viam regiam & ingreſſum quæris valida auctoritate munitum, audies. HAEC eſt porta Domini, iuſti intrabunt in eam. Cum ergo multæ apertę ſint portæ in iuſtitia, hęc fuit in Chriſto, in quam beati omnes qui intrarunt, & iter ſuum direxerunt in ſanctitate cognoſcendi poteſtate prædita. Iam Clemens in epiſtola ad Corinthios, his verbis inquit, exponens differentiam eorum qui ſunt probati in eccleſia. SIT aliquis fidelis, ſit potens in explicanda cognitione, ſit ſapiens in diſcretione ſermonum, ſit ſtupendus in operibus. Ars autem Sophiſtica, quam ſectati ſunt Gręci tanquam rem pręclaram & magnifaciendam, eſt poteſtas phantaſtica, ſeu quæ viſione percipitur, verbis falſas opiniones tanquam veras ingenerans. Præbet enim ad perſuadendum quidem dicendi artem, ad contendendum verò, litigandi ac decertandi. Artes ergo, ſi non fuerint cum Philoſophia, fuerint cuilibet exitiales. Apertè itaque Plato malam artem appellauit ſophiſticam, & eum ſequens Ariſtoteles, eam quandam furandi artem pronunciat, vt quæ totum ſapientiæ officium probabiliter auferat, & profiteatur ſapientiam in qua non eſt verſata, nec in eam ſtudium poſuit. Vt paucis autem dicam. Quemadmodum artis quidem dicendi principiū, eſt id quod eſt probabile: officium verò, argumentum: & finis, perſuaſio: ita litigādi ac concertandi artis principium eſt id quod viſum fuerit: officium verò, contentio, & finis, victoria. Eodem enim modo Sophiſticę quoque artis principium quidem eſt id quod apparet, officium verò duplex, vnum quidem ex arte dicēdi, quod cernitur perpetua oratione rem perſequens: alterum verò ex Dialectica, interrogans, eius verò finis eſt obſtupefactio & deductio ad admirationem. Et quæ rurſus in ſcholis vulgo iactatur Dialectica, oſtenditur Philoſophi eſſe exercitatio in eo quod eſt opinabile, contradicendi facultatis gratia. Meritò ergo egregius Apoſtolus ſuperuacaneas has artes dictionum vilipendens, SI QVIS non accedit, inquit, ad ſanos ſermones, doctrina autem aliqua eſt inflatus, nihil ſciens, ſed labo-

[Margin notes: ἄραξ. κηπευόμενα καὶ ἀνθευτικὰ σπέρματα, — Pſal. 117. — γνωστική. — γοργόσ. ἐζήλωσαν. — ἐριστικήν. — διεξοδικόν. ἔκπληξις. — 1. Tim. 6.]

rans circa queſtiones & pugnas verborum,ex quibus fit lis,inuidia, maledictum, A
διαπαρατριβαί. ſuſpitiones malæ,concertationes hominum mente corruptorum, & priuatorum veritate.Vides quomodo in eos inuectus ſit,Logicam,id eſt quæ in ſermone verſatur,eorum artem,morbum appellans,propter quam ſe efferunt & magnificè circunſpiciunt quibus cordi eſt hęc ars garrula & improba,ſiue ſint Græci, ſiue etiã barbari Sophiſtę.Pulcherrime ergo dicit Tragicus Euripides in Phœniſſis.

Iniqua uero oratio,
In ſe ægra, pharmacis eget ſapientibus.

Sanũs enim dictus eſt ſermo ſalutaris,cum ipſe ſit veritas,& id quod ſanũ eſt ſemper,manet immortale.Quæ eſt autem ab eo quod eſt ſanum & diuinum ſecretio, eſt impietas & lethalis affectio.Hi ſunt lupi rapaces tecti pellibus ouium,plagiarii B
ψυχαγωγοί. & diſerti animarum abigei,qui clam quidem furantur,ſed fures eſſe conuincuntur,qui & dolo & vi nos conantur ſuperare qui non delectamur ſuperuacaneis,vt pote quòd minus eis in dicendo valeamus.

Vir impeditus ſæpe linguæ infantia,
Cum iuſta dixit, at diſerto habet minus.
Quin ore quod bellè fluit, ueriſſima
Surripiunt, appareant ut quæ haud decet.

καταρτια lego σπαρτια. κυβείαν. Inquit tragœdia.Tales autem ſunt litigioſi iſti,ſiue ſectas ſectentur,ſiue artes neſcio quas exerceant dialecticas.Iſti ſunt qui funiculos trahunt,inquit ſcriptura,& nihil texunt,inanem laborem plurimi facientes, quem impoſturam & aſtutiam C
Ad Tit.1. φρεναπατῶντες. Matth.6. ipſe vocauit Apoſtolus,aptam ad erroris inſidias. SVNT enim,inquit, multi inobedientes,vaniloqui,mentem decipientes.Non omnibus ergo dictum eſt. VOS ESTIS ſal terræ.Sunt enim aliqui etiam ex iis qui verbum audiunt, marinis piſcibus ſimiles,qui cum ab ipſo ortu in ſalſo nutriantur, ſalibus tamen ad cõdiendum indigent.Ego itaque vel lubentiſſimè admitto tragœdiam quæ dicit. O fili, rectè etiam dici poſſunt falſæ orationes,ſpecie autem verborum verum vicerint. Sed non eſt hoc perfectiſſimum verum natura & factum. Quiſquis autem fuerit lingua quidem ſapiens,res tamen ſemper exiſtimo eſſe verbis præſtantiores. Multis D
ergo placere minimè eſt expetendum.Quę enim ſunt illis iucunda nos non exercemus.Quæ nos autem ſcimus,procul ſunt ab illorum affectione. NE SIMVS, in-
Galat. quit Apoſtolus,inanis glorię cupidi,nos inuicem prouocantes,inuicem inuidentes.Sic itaq; veri amator Plato,veluti à Deo incitatus dicit.Ego,inquit,ſum eiuſmodi vt nulli alii credam niſi rationi,quæ mihi conſideranti optima viſa fuerit. Eos ergo reprehendit qui abſque mente & ſcientia credunt opinionibus, vtpote quod non oporteat relicta recta & ſana ratione,ei credere quæ eſt falſi particeps. A veritate enim aberraſſe malum eſt. Vera autem dicere,& ea quæ ſunt opinari, bonum.Bonis autem inuiti quidem priuantur homines,priuantur tamen,vel circumuenti,vel præſtigiis decepti,vel coacti & cum non crediderint. Atque qui cre E
didit quidem,ſua ſponte capitur,circũuenitur autem qui in contrariam perſuaſionem traducitur,oblitus quòd alia quidẽ tempus,alia verò ratio aufert imprudẽti. Cogit autem ſæpe dolor,& angor,& rurſus contentio,& ira, poſtquam ſuſcepta fuerit opinio.Poſtremò autem præſtigiis decipiuntur,qui vel à voluptate ſunt inducti,vel timore perterriti.Sunt autem mutationes omnes volũtarię.Atque nihil quidem eorum vnquam acceperit ſcientia. Nonnulli autem qui ſe putant eſſe ingenioſos,nec Philoſophiam attingere volunt,nec Dialecticam,ſed nec contemplationem diſcere naturalem,ſed ſolum & nudam fidem requirunt,perinde ac ſi cum nullam vitis curam geſſerint,velint ab initio ſtatim botros accipere. Dicitur autem Dominus vitis allegoricè,à quo cum diligentia,& agri colendi arte, quæ fit F
ratione ac ſermone,fructus eſt vindemiandus.Putare oportet,fodere,ligare,& reliqua facere.Falce,vt ſentio, & ligone & aliis ruſticis inſtrumentis ad vitis curam
Ioan.15. opus eſt,vt nobis fructum producat eſculentum.Quemadmodum autem in agricultura,

A cultura,ita etiam in medicina,ille vtiliter didicit qui varias attigit diſciplinas, vt
poſſit melius colere & curare.Ita hic etiam eum bene & vtiliter eruditum exiſti-
mo,qui omnia refert ad veritatem,adeò vt ex Geometria & Muſica & ex Gram- χρηστομαθής.
matica & ipſa Philoſophia colligens quod eſt vtile,nullis inſidiis interceptam ſer-
uet fidem.Porro autem Athleta,vt prius dictum eſt,contemnitur,qui ſe nō prius
inſtruxit ad certamen.Iam verò Gubernatorem quoque laudamus qui multarum
rerum habet experientiam,qui mores nouit multorum hominū, & medicum qui
multa eſt expertus,qua ratione effingunt etiam empiricum. Qui autem ſingula re
fert ad rectam vitam,exempla afferens ex Gręcis & ex barbaris,is valde peritus ve
ritatis inueſtigator,& multi re vera conſilii,inſtar lapidis indicis,is eſt autem Ly-
B dius,creditur poſſe diſcernere aurum adulterinum à probo, & aptus eſſe ad ſepa-
randum is qui ex nobis habet multam rerum experientiam & cognitionem, So-
phiſticam quidem à Philoſophia,ornatricem autem à gymnaſtica, & culinariam à κομμωτικήν.
medicina,& dicendi artem à Dialectica,quinetiam alias hæreſes quæ ſunt in barba
ra Philoſophia ab ipſa veritate.Quomodo autem non neceſſe eſt vt de iis quæ in-
telligentia percipiuntur tractet philoſophando,qui Dei velit potentiam attinge-
re?Quomodo autem nō eſt etiam vtile diuidere voces quę ſunt ancipites, & quæ ἐπίβολον γε-
in teſtamentis efferuntur æquiuocè?Ex amphibolia enim Dominus ſapienter elu νέσθαι.
dit diabolum in tempore tentationis. Nec ego hic vtique video,quonam modo σοφίζεται.
Philoſophiæ & Dialecticæ inuentor, vt quidam exiſtimant,inducitur deceptus Matth.4.
tropo amphibolię.Si autem Prophetæ & Apoſtoli artes non norant, per quas oſtē
C duntur exercitationes quę ſunt in Philoſophia:at mens Prophetici & docentis ſpi
ritus,occulte loquens propterea quòd non ſint aures omnium intelligentes,arti-
ficioſas doctrinas exigit ad explicationem.Securè enim nouerunt illarum ſenſum
Prophetæ & ſpiritus diſcipuli. Ex fide enim & quàm dici non poteſt facile, dixit
ſpiritus,ſed non tam facile percipere poſſunt ii qui non didicerunt. PRAECEPTA
autem,inquit,ſcribe dupliciter,nempe voluntate & cognitione reſpondendi ver-
ba veritatis iis qui tibi proponunt. Quęnam eſt autem reſpondendi,vel quę etiam
interrogandi ſcientia?Fuerit autem hæc dialectica.Quid verò,an non factum quo
D que eſt dicere?& facere ex verbo fit ſeu ratione?Si nō enim verbo ſeu ratione aga- λόγῳ.
mus,citra rationem fecerimus.Opus autem rationale ex Deo efficitur.Et nihil ſi- Ioan.1.
ne ipſo factum eſt,inquit.Verbo,inquam,Deo,ſeu ratione.Annon etiam Domi-
nus omnia fecit verbo ſeu ratione.Operantur autem etiam iumenta acta cogente
metu.Num etiam qui vocantur Orthodoxi,bona opera aggreddiuntur, neſcien- ὀρθοδοξασταί.
tes quæ faciunt?Propterea ergo Seruator cum panem accepiſſet, primum locutus Matth.26.
eſt,& egit gratias,deinde cum panem fregiſſet appoſuit,vt comedamus ex ratio- 1.Corin.11.
ne,& cum ſcripturas agnouerimus,vitam inſtituamus per obedientiam. Quemad λογικῶς.
modum autē qui mala vtuntur oratione,nihil differunt ab iis qui malo facto vtun
tur:Calumnia enim eſt miniſtra gladii,& affert dolorem maledictum: ex quibus
E eſt vitæ euerſio.Hæc autem fuerint opera improbę orationis. Ita etiam qui bona
vtuntur oratione propè accedunt ad eos qui bonis factis vtuntur. Recreat itaque
animam oratio,& adhortatur ad honeſtatem. Beatus eſt autem qui pro dextera
vtraque manu vtitur.Neque ergo qui bene poteſt facere,eſt maledictis inceſſen-
dus ab eo qui bene poteſt dicere,neque eſt vituperandus qui bene poteſt dicere,ab
eo qui bene facere poteſt.Faciat autem vterque id quod ei à natura eſt inſitum.
Quod autem alter factum oſtendit,hoc alter loquitur, beneficentiæ veluti viam
præparans,& deducens auditores vt bene operentur.Eſt enim etiam ſalutaris ora-
tio,ſicut opus ſalutare.Atque iuſtitia quidem certè non conſiſtit abſque oratione.
Quemadmodum autem beneficio affici tollitur,ſi auferamus benefacere: ita tolli
F tur obedientia & fides,ſi nec pręceptum,nec qui eſt ipſum explicaturus,ſimul aſſu
muntur.Nunc autem altero alterius gratia,& verbis & factis abundamus.Ars au
tem contentioſa & Sophiſtica eſt penitus repudianda, quandoquidem ipſe Sophi
ſtarum dictiones non ſolum multorum oculos præſtringunt & eos ſeducunt, ſed
bb

nonnunquam etiam vim afferentes, Cadmeam referunt victoriam. Eſt enim lon A
Pſal.48. gè veriſſimus ille Pſalmus. IVSTVS viuet in finem, quoniam non videbit interitum, quando viderit ſapientes morientes. Quoſnam autem dicit ſapiẽtes, audi ex Ieſu ſapientia. NON EST ſapientia improbitatis ſcientia. Eam autem dicit quam
Prouerb.10. excogitarunt artes quæ in dicendo & diſſerendo verſantur. QVAERES ergo apud malos ſapientiam, & non inuenies. Et ſi rurſus roges quænam ea eſt. OS iuſti, inquit, diſtillabit tibi ſapientiam. Dicitur autem ars Sophiſtica æquiuocè cum veritate ſapiẽtia. Meum autem eſt probabile, vt exiſtimo, inſtitutum, verbo quidem
λόγῳ. ac rationi conuenienter viuere, ea autem quæ ſignificantur intelligere: eloquentiam autem nunquam magnifacientem, contentum eſſe ſi ſignificetur id quod in- B
telligitur. Quo autem nomine ſignificetur id quod volo exponere, nihil mihi curę eſt. Opem enim ferre vt ſeruentur ii qui ſeruari cupiunt, puto eſſe optimum,
τὰ κόσμια. non autem dictiunculas tanquam quædam ornamenta componere. ET ſi caueris, inquit Pythagoreus in Platonis Politico, ne ſis de nominibus nimium ſolicitus, prudentia locupletior apparebis in ſenectute. Et rurſus inuenies in Theęteto. Nominum autem & verborum facilitas, & non nimis accurata examinatio, vt plurimum non eſt ſordida & illiberalis, ſed eius potius contrarium, eſt autem nonnunquam etiam neceſſaria. Hæc quàm fieri poteſt breuiſſimè ſcriptura enuntiauit, di
μὴ πολὺς γίνε cens. NE MVLTVM verſeris in verbis. Dictio enim eſt tanquam veſtis in corpore. Res autem ſunt carnes & nerui. Non oportet ergo maiorem veſtis quàm ſalu- C
tis corporis curã gerere. Non ſolum enim frugalis vitæ ratio, ſed etiam à ſuperuacaneo cultu ornatuque aliena oratio, exercenda eſt ei qui veram vitam elegit, ſiquidem delitias vt doloſas & luxurioſas repudiamus, ſicut vnguentum & purpuram veteres Lacedæmonii. Doloſas quidem veſtes, & doloſas vnctiones rectè reputantes & nominantes, quoniam nec honeſtus eſt ille cibi apparatus qui plura habet condimenta quàm ea quæ nutriunt, nec eſt bellus vrbanusue orationis vſus, qui auditores magis poteſt delectare quàm iuuare. Muſas exiſtimare Sirenibus iucundiores admonet Pythagoras, docens non cum voluptate exercere ſapientias,
ψυχαγωγίαν. arguens autem deceptricem aliam animi oblectationem. Qui nauigando prætervectus eſt Sirenas, vnus ſufficit, & qui Sphingi reſpondit, vnus alius, atque adeò ſi vultis, nullus. Non oportet ergo vnquam dilatare phylacteria, vanam ambiendo D
& magnifaciendo gloriam. Sufficit autem ei qui cognoſcendi eſt poteſtate præditus, ſi ei vel vnus inuentus ſit auditor. Poteſt itaque audiri Pindarus ſcribens Bœotius. NON apud omnes licet veterem aperire orationem, præterquam fideliſſimis ſilentii viis. Stimulus autem pugnæ eſt dominans oratio. Admodum ergo rectè nos vehementer admonet beatus Apoſtolus, ne verbis contendamus propter
2.Tim.2. nihil vtile, ad euerſionem auditorum, prophanas autem vocũ nouitates vitemus,
1.Cor.3. ad plurimum enim proficiunt impietatis, & ſermo eorum ſerpit vt cancer. Hæc ergo ſapientia mundi ſtultitia eſt apud Deum. Et horum ſapientum cognoſcit Deus cogitationes quòd vanæ ſunt. Nemo ergo glorietur humana præcellens cogitatione. Rectè enim ſcriptum eſt in Hieremia. NE glorietur ſapiens in ſapientia ſua, & E
Hier.9. ne glorietur fortis in fortitudine ſua, & ne glorietur diues in diuitiis ſuis. Sed in hoc glorietur qui gloriatur, quòd intelligat & cognoſcat, quòd ego ſum Deus faciens miſericordiam & iudicium, & iuſtitiam ſuper terram. QVONIAM in his eſt
1.Corin.2. voluntas mea, dicit Dominus. Ne confidamus in nobis ipſis, ſed in Deo qui ſuſcitat mortuos, inquit Apoſtolus. Qui ex tanta morte nos eripuit, vt fides noſtra non ſit in ſapientia hominum, ſed in virtute Dei. Spiritalis enim diiudicat omnia, ipſe autem à nullo diiudicatur. Illa quoque eius audio. Hæc autem dico ne quis vos decipiat in probabilitate ſermonis, neque ſubingrediatur qui deprędatur. Et rurſus.
Col.2. Videte ne quis ſit qui vos ſeducat per Philoſophiam & inanem deceptionem, ſecundum traditionem hominum, ſecundum elementa mundi, & non ſecundum F
Chriſtum. Philoſophiam quidem non omnem ſed Epicuream, cuius etiam meminit Paulus in Actibus Apoſtolorum, reprehendens, quæ tollit prouidentiam, & in

Deorum

A Deorum numerum refert voluptatem,& ſi qua alia honore affecit elementa,quæ eis non conſtituens cauſam efficientem,ne viſione quidem apprehēdit opificem. Quinetiam Stoici,quorum ipſe quoque meminit,non rectè dicunt, Deum, cum ſit corpus, viliſſimam peruaſiſſe materiam. Traditionem autem humanam, canoras dicit nugas quę verſantur in oratione.Quamobrem illa quoque ſcribit. IVNIORES fugite quæſtiones.Sunt enim pueriles huiuſmodi contentiones. Virtus autem non tenetur amore iuuenum,inquit Plato philoſophus, & certamen noſtrum,vt vult Gorgias Leontinus,duabus opus habet virtutibus,audacia & ſapiētia,audacia quidem,vt adeat periculum:Sapientia autem,vt diſcernat ænigma. Verbum enim quemadmodum in Olympia præconium, vocat quidem eum qui B vult,ſed coronat eum qui poteſt eſſe inuictus,quoniam re vera verbum non vult otioſum eſſe eum qui credidit. QVAERITE,enim inquit,& inuenietis,ſed inquiſitionem terminat inuentione,recentibus nugis exterminatis,inſerta autem contemplatione quæ noſtram fidem confirmat. HOC autem dico ne quis vos decipiat in probabilitate ſermonis,ait Apoſtolus,vt qui quæ ab eis dicuntur diſcernere ſcilicet didiceritis, & iis quæ obiiciuntur occurrere docti ſitis. SICVT ergo accepiſtis Ieſum Chriſtum dominum,in eo ambulate radicati & ſuperædificati in ipſo,& confirmati in fide. Eſt autem perſuaſio fidei confirmatio. VIDETE ne quis ſit qui vos abducat ab fide in Chriſtum per philoſophiam & inanem deceptionem,quæ tollit prouidentiam ſecundum traditionem hominum.Quæ eſt enim ſecundum traditionem diuinam philoſophia,conſtituit & confirmat prouidētiam C qua ſublata videtur fabula Seruatoris Oeconomia, cum nos ſecundum elementa huius mundi & non ſecundum Chriſtum feramur.Quæ eſt enim Chriſto conſentanea doctrina,& opificem Deum eſſe aſſerit,& deducit prouidentiam vſque ad ſingularia,& talem elementorum nouit eſſe naturam,vt in eam cadat ortus & mutatio,eaque docet à Deo regi ad hoc vt vim aſſimilantem ac diſpenſantē habeant, adeò vt mens principalis,omnem præcedat doctrinam. Elementa autem colunt, Diogenes quidem aërem.Thales verò aquam.Hippaſus verò ignem,& qui principia ponunt indiuidua,philoſophię nomen ſuſcipientes,impii quidam homunculi & voluptati dediti. PROPTEREA oro,inquit,vt dilectio veſtra adhuc magis D & magis abundet in agnitione & omni ſenſu,ad hoc vt vos probetis quæ ſunt potiora. Nam quādo eramus,inquit Apoſtolus,paruuli,ſub elementis huius mundi eramus ſeruientes.Paruulus autem etiam ſi ſit hęres, nihil differt à ſeruo vſque ad præfinitum tempus patris.Paruuli ergo ſunt etiam Philoſophi,niſi à Chriſto viri fiant.Si enim non futurus ſit hæres cum filio liberæ, at eſt quidem certè ſemen Abrahæ quod non ex promiſſione donum ſuſcepit proprium. Perfectorum autem eſt ſolidus cibus,qui propter habitum habent ſenſus exercitatos ad diſcretionem boni & mali. Quiſquis .n. eſt lactis particeps,non eſt peritus ſermonis iuſtitiæ,cū ſit paruulus & nondum ſciat verbum per quod credidit & operatur,nec poſſit in E ipſo reddere rationem. OMNIA autem probate,inquit Apoſtolus,& quod bonū eſt tenete.Spiritalibus dicens,qui omnia quæ dicūtur ex veritate diiudicant, vtrū videantur,an ſic veritati cohæreant. Inconfutabilis autem vagatur diſciplina, & plagę & reprehenſiones dant diſciplinam ſapientiæ,reprehenſiones .ſ. quæ ſunt cū dilectione. COR enim rectum exquirit cognitionem,quoniā qui quærit Deum, cognitionem inuenit cum iuſtitia.Qui ipſam autem rectè quęſierunt,pacem inuenerunt. ET cognoſcam non ſermonem eorum qui inflati ſunt, ſed virtutem:eos qui ſunt opinione ſapientes,& ſe quidem eſſe putant,nō autem ſunt ſapientes, impetens hæc ſcribit. NON enim eſt in ſermone regnum Dei. Non inquam in eo qui nō eſt verus,ſed opinione probabilis.In virtute autem dixit,ſeu potentia. Sola.n. F eſt potens veritas.Et rurſus. SI QVIS putat ſe noſſe aliquid nondum nouit ſicut noſſe oportet.Nunquam eſt.n.veritas opinio.Sed cognitionis quidem opinio inflat & faſtu replet,charitas autem ædificat,quæ non in opinione verſatur ſed veritate.Vnde ſiquis diligit,is cognitus eſt,inquit.Quoniam autem non ſola traditio

πτοδείαν λογικῶ.
Matt.7.
Col.2.
ἡγεμονικόν.
Phil.1.
Heb.5.
1.Theſſ.2.
1.Corin.4.
ἐπιρραπίζων.
1.Co.8.

eſt publica ei qui ſenſit ſermonis magnificentiam. Occultanda eſt ſapientia quæ di- A
cta eſt in myſterio, quam docuit Dei filius. Iam enim Eſaias quoq; Propheta igne
linguam purgatur, vt poſſit dicere viſionem, & nec linguam ſolum, ſed etiam au-
res caſtas nobis habere conuenit, ſi conemur fieri veritatis participes. Hæc mihi
erant impedimento quo minus ſcriberem, & nunc adhuc vereor, vt ait, ante por-
Matth.7. cos iacere margaritas, ne eas conculcent pedibus, & conuerſi nos frangant. Eſt.n.
difficile de vero lumine verè puros & perſpicuos oſtendere ſermones ſuillis & in-
doctis auditoribus. His enim vix poſſunt apud vulgus vlla magis audiri ridicula:
ἐνθουσιαστικώτερα. rurſus autem apud ingenioſos magis admirabilia & Deum magis inſpirantia. Ani
malis autem homo non ſuſcipit ea quę ſunt ſpiritus Dei. Sunt enim ei ſtultitia. Sa- B
2.Corin.2. Matth.10. pientes autem ore non præferunt quę in conſeſſu cogitant. Sed quod auditis, in-
quit Dominus, in aurem, prędicate ſuper tecta, arcanas traditiones veræ cognitio
nis, quæ excelſè & excellenter explicantur, iubens ſuſcipere, & ſicut in aurem audi
uimus, ita etiam tradere quibus oportet, non autem omnibus paſſim tradere quæ
ὑποτύπωσις. eis in parabolis dicta erant, præcipiens. Sed re vera commentariorum monimento
rumue deſcriptio, ſunt quæcunq; ſparſim habent ſeminatã hic & illic veritatem, vt
σπερμολόγοι eos lateant qui more gracculorũ paſſim ac temere verba ſerunt. Poſtquã autẽ agri
colam bonũ nacta fuerint, producet vnũquodq; ex iis & edet frumentũ. Cum vna
ſit itaque veritas, habet.n. innumerabilia falſum diuerticula: quemadmodum Bac-
chæ quæ Penthei mẽbra diuellerunt ac diſtulerũt, Philoſophiæ tam barbaræ quàm C
Græcè hęreſes, vnaqueq; id quod ſortita eſt, tanquã totam iactat veritatem. Lucis
autem, vt opinor, exortu omnia illuminantur. Vniuerſi ergo Græci ac barbari qui
cunq; veritatẽ deſiderarũt, alii quidem nõ paucas, alii verò partem aliquã, ſi modo
vllã, veritatis Verbi habere oſtendi poſſunt. Atq; ſeculũ quidem, temporis futurũ
ἀκαρείως. & præſens, quinetiã prę teritũ, inſtar momenti cõſtituunt. Sed multo eſt potentior
ſeculi veritas ad propria colligenda ſemina, etiã ſi in terram alienã ceciderint. Per-
multa.n. inuenimus ex his quæ opinione recepta ſunt, apud hęreſes, quæ non ſunt
omnino abſurdæ, nec exciſam habent naturalẽ cõſequentiã, vt quæ tanquã virum
καθάπερ τὸν ἄνδρα αἱ γυναικωνίτιδες ἀποκοψάμεναι τὸν χριστόν. fœminę Chriſtũ exciderint, etiam ſi certũ ſit & extra cõtrouerſiam eas eſſe diſſimi
les genere & tota veritate. Aut enim vt membrum, aut vt ſpecies, aut vt genus in D
vnũ colligitur. Iam.n. hypate quoq; cũ ſit Netæ contraria, eſt tamẽ vna harmonia,
& numeris par differt ab impari, in Arithmetica tamen ambo cõueniunt, quemad
modum figura circulus, & triangulus, & quadratus, & quęcũq; aliæ figurę inter ſe
differunt. Quinetiam in mundo vniuerſo partes omnes, etiam ſi inter ſe differant,
ſeruant eam quę eſt cum toto coniunctionem & conuenientiam. Sic ergo & bar-
bara & Gręca Philoſophia, æternæ veritatis auulſam quandam particulam, non è
Bacchi mythologia, ſed ex verbi quod ſemper eſt Theologia decerpſit. Qui autem
diuiſa rurſus cõpoſuerit, & perfectum verbũ vnũ fecerit, ſcias futurũ vt veritatẽ
Ecclesi.1. citra periculum cõtẽpletur. Scriptũ eſt itaq; in Eccleſiaſte. ET ADIECI ſapientiã
ſuper omnes qui fuerunt ante me in Hieruſalem, & cor meũ vidit multa, ſapientiã
προαίρεσις. & cognitionẽ, parabolas & ſcientiã noui præterea. Et hoc quidem eſt electio ſpiri E
tus, quoniã in multitudine ſapiẽtię eſt multitudo cognitionis. Qui eſt autẽ omnis
γνωστικός. generis ſapientia pręditus, is propriè fuerit virtutẽ cognoſcendi aſſecutus. Iam ve
rò ſcriptũ eſt. Abundantia cognitionis ſapientiæ, viuificabit eum qui eſt ex ipſa. Et
rurſus apertius confirmat ea quæ dicta ſunt hoc dictum. SVNT omnia in cõſpectu
ἐνώπια. eorum qui intelligunt. Omnia autẽ, ſunt Græca & barbara. Alterutra autẽ nõ ſunt
Prouerb.7. vtiq; omnia. In cõſpectu autem ſunt iis qui ſenſum volunt accipere. ELIGITE di
ὀρθὰ habet exẽplar Græcũ, ſed puto legendum ἐνώπια. ſciplinã, & nõ argentum, & cognitionẽ ſuper aurum probatum. Eligite autem ſen
ſum quoq; plus quàm aurum purũ. Melior eſt.n. ſapientia lapidibus pretioſis. Quid
οὐκ ἔστιν ἄξιον αὐτῆς. quid autem eſt pretioſum, non eſt pretio cum ea conferendum. Dicunt autẽ Grę-
ci poſt Orpheum & Linum, & poëtas qui apud eos fuerunt antiquiſſimi, in admi F
ratione fuiſſe habitos propter ſapientiam primos ſeptẽ, qui cognominati fuerunt
ſapientes, quorum quatuor quidem fuerunt ex Aſia, Thales Mileſius & Bias Prie

neus

A neus,& Pittacus Mitylenæus,& Cleobulus Lindius.Duo autẽ ex Europa, Solon Athenienſis,& Chilo Lacedęmonius.Septimum autem alii quidem dicunt eſſe Periandrum Corinthiũ.Alii verò Anacharſim Scytham.Alii verò Epimenidem Cretenſem, quem Græcũ Prophetã nouit Paulus,cuius etiam meminit in epiſtola ad Tim. 1.
Titum, ſic dicens. DIXIT quidam ex ipſis proprius Propheta.Cretenſes ſemper mẽdaces,malæ beſtiæ,ventres pigri.Et teſtimonium hoc verũ eſt.Vides quomodo etiã in Græcorũ prophetis dat aliquid veritatis.Nec erubeſcit,& ad ędificationẽ, & ad aliquorum quam gerit curã differens,vti Græcis poëmatibus.Itaq; ad Corin ἐντροπήν.
thios(non.n. hic ſolum) differens de reſurrectione mortuorũ,tragico iambo vſus 1.Corin.15.
eſt, dicens. QVID MIHI prodeſt ſi mortui non reſurgunt.Manducemus & biba-
B mus cras enim moriemur.Nolite ſeduci,corrumpunt bonos mores colloquia praua. φθείρουσιν ἤθη χρηστὰ ὁμιλίαι κακαί
Alii autem Acuſilaum Argiuum in ſeptem ſapientum numerum retulerunt. Alii autem Pherecydem Syrum.Plato autem pro Periandro vt ſapientia indigno, propterea quòd fuerit tyrannus,ponit Myſonem Cheneum.Et quod longè quidẽ infra Moſis ætatem fuerint Græcorum ſapientes,oſtendetur paulopoſt.Quòd autem modus eius quæ fuit apud eos Philoſophiæ fuerit Hebraicus & ænigmaticus, iam conſiderandum eſt.Breuitatem itaque amplectebantur quæ eſt admonitoria, & quæ vtiliſſima.Iam Plato hunc modum dicit ſtudioſè ac diligenter fuiſſe conſectatos,communiter quidem omnes Græcos, præcipuè autem Lacedæmonios & Cretenſes qui optimis legibus vtebantur.Atque illud quidem Noſce teipſum,alii
C quidem exiſtimarunt Chilonis.Chamæleo autem in libro de Diis,Thaletis. Ariſtoteles autem Pythiæ.Poteſt autem id iubere perſequi cognitionem. Nam ſine ſubſtantia vniuerſorum non poſſunt noſci partes.Oportet autem ortum mundi diligenter inquirere,per quem poterit quoque diſci natura hominis.Chiloni rurſus Lacedæmonio tribuunt.Ne quid nimis.Strato autem in opere de inuentis, aſſcribit hoc dictum Stratodemo Tegeatæ.Didymus autem id cenſet eſſe Solonis,ſicut etiam Cleobuli.Modus optimus.Illud autem,Spondę noxa pręſto eſt, Cleomenes quidem in libro de Heſiodo dicit prius fuiſſe dictum ab Homero his verbis δειλαί τοι δειλῶν τε καὶ ἐγγυάασθαι. Ariſtotel:i autem exiſtimant id fuiſſe Chilonis,Didymus
D autem dicit id fuiſſe admonitionẽ Thaletis.Et deinde illud. Omnes homines mali,vel plurimi hominum mali (hoc enim dictum duobus modis effertur) Sotades Byzantinus dicit eſſe Biantis,& illud. Omnia vincit diligens meditatio, volunt eſſe Periandri.Similiter autem admonitionem quæ dicit:Noſce occaſionem,fuiſſe Pittaci.Solon autem leges tulit Athenienſibus.Pittacus verò Mitylenæis.Tandem autem Pythagoras Pherecydis familiaris,ſeipſum primus appellauit Philoſophum.Philoſophiæ itaq;,poſt viros qui prius dicti ſunt,tres fuere ſucceſſiones, quæ nomina ſumpſerunt à locis in quibus verſatæ ſunt.Italica quidem, quæ deriuata eſt à Pythagora.Ionica verò,quę à Thalete.Eleatica autem quæ à Xenophane.Porro autem Mneſarchi filius,Samius quidem erat,vt dicit Hippobotus, vt autem dicit Ariſtoxenus in vita Pythagoræ, & Ariſtarchus & Theopompus, erat
E Tuſcus.vt autem Neanthes, Syrius vel Tyrius,adeò vt ex plurimorum ſententia Pythagoras eſſet genere barbarus.Quinetiam Thales,vt referunt Leander & Herodotus,erat Phœnix.Vt autem nonnulli exiſtimarunt,Mileſius. Hic ſolus videtur eſſe congreſſus cum Prophetis Aegyptiorum.Eius autem nullus ſcribitur Præceptor,queadmodũ nec Pherecydis Syri, cuius fuit diſcipulus Pythagoras.Sed Pythagoræ quidem quæ Italica dicta eſt Philoſophia,conſenuit in Metaponto oppido Italię.Anaximander autem Praxidami filius,Mileſius,ſuccedit Thaleti.Ei Anaximenes Euryſtrati Mileſius.Poſt quẽ Anaxagoras Hegeſibuli Clazomenius.Hic ex Ionia ſcholam traduxit Athenas.Ei ſuccedit Archelaus, quẽ audiuit Socrates. διατριβήν.

Ex his æquiloquus declinauit lapicida,

F Graium incantator,ait Timon in Sillis. Propterea quòd à Phyſicis declinarit ad ἐννομολέσχης.
ea quę ad mores pertinent.Socratem autem cum audiiſſet,Antiſthenes quidem ſe
ctam introduxit Cynicam.Plato autem ſeceſſit in Academiam. Apud Platonem ἐκώνισεν.

Philoſophatus Ariſtoteles,cum tranſiiſſet in Lyceum,hæreſim creat Peripateti- A
cam.Ei ſuccedit Theophraſtus,cui Straton,cui Lycon.Deinde Critolaus. Dein-
de Diodorus.Platoni ſuccedit Speuſippus.Ei Xenocrates,cui Polemon.Polemo-
nis autem auditores fuere Crates & Crantor, in quos deſiit vetus Academia.
Crantoris autem fuit particeps Arceſilaus,à quo vſque ad Hegeſilaum media flo-
ruit Academia.Deinde Carneades ſuccedit Hegeſilao,& qui deinceps ſequũtur.
Eleaticę autem diſciplinę princeps fuit Xenophanes Colophonius,quem dicit Ti
mæus fuiſſe tempore Hieronis qui in Sicilia obtinuit Dominatum, & Epicharmi
Poëtæ.Apollodorus autem eum cum natus eſſet quadrageſima Olympiade, per-
ueniſſe vſque ad tempora Darii & Cyri.Xenophanis ergo fuit auditor Parmeni- B
des.Eius Zeno.Deinde Leucippus.Deinde Democritus.Democriti autem audi-
tores,Protagoras Abderitanus & Metrodorus Chius,cuius Diogenes Smyrnæ-
us,cuius Anaxarchus.Eius autem Pyrrhon,cuius Nauſiphanes.Eius dicunt non-
nulli diſcipulum fuiſſe Epicurum.Et hęc eſt quidem ſucceſſio eorum qui fuerunt
apud Græcos Philoſophorum,tanquam in epitome.Tempora autem eorum qui
fuerunt principes & auctores ipſorum Philoſophiæ, ſunt dicenda conſequenter,
vt in conferendo oſtendamus Hebræorum Philoſophiam fuiſſe generationibus
multis antiquiorem.Et de Xenophane quidem dictum eſt qui fuit Eleaticæ prin
ceps Philoſophiæ.Thaletem autem Eudemus in Hiſtoriis aſtrologicis dicit præ-
dixiſſe defectum Solis qui fuit eo tẽpore quo inter ſe manus cõſeruere Medi & Ly C
di, regnãte quidẽ Cyaxare patre Aſtyagis in Media,Alyatte autẽ Crœſi,in Lydia.
Ei autem congruit Herodotus quoque in primo. Sunt autem ea tempora circa
quinquageſimam Olympiadem.Pythagoras autem inuenitur tempore Polycra-
tis tyranni circa ſexageſimam ſecundam Olympiadem.Solonis autem æmulator
fuiſſe ſcribitur Mneſiphilus,cum quo verſatus eſt Themiſtocles. Floruit autem
Solon quadrageſima ſexta Olympiade.Heraclitus enim Bauſonis filius perſuaſit
Melancomę tyranno vt deponeret tyrannidem.Hic deſpexit Regem Darium ad-
hortantem vt veniret ad Perſas. Hæc ſunt quidem tempora eorum qui apud Grę
cos fuere antiquiſſimi ſapientum & Philoſophorum.Quòd autem eorum pluri-
mi fuerint & genere barbari,& à barbaris eruditi,quid opus eſt dicere?Siquidem D
Tuſcum fuiſſe Pythagoram oſtenſum eſt.Phryx autem erat Antiſthenes,& Or-
pheus Odryſius vel Thrax.Homerum enim plurimi oſtendunt Aegyptium. Tha
les autem cum eſſet Phœnix genere, etiam cum Aegyptiorum prophetis congreſ
ſus eſſe dicitur,ſicut etiam Pythagoras cum iis ipſis,propter quos etiam fuit cir-
cũciſus, vt adyta ingrediens,Aegyptiorum myſticam diſceret Philoſophiam; &
cum Chaldæorum & Magorum verſatus eſt præſtantiſſimis,& eam quæ nunc vo
catur eccleſiam,ſignificat id quod apud ipſum eſt ὁμακοεῖον Plato autem non it infi-
cias ſe ea quæ ſunt præſtantiſſima in Philoſophia mercatum eſſe à Barbaris, & ſe
fatetur veniſſe in Aegyptum.in Phædone ſcribens vndiquaque poſſe iuuari Phi-
loſophum.Magna quidem eſt, inquit Græcia O Cebes, ait ille,in qua ſunt viri E
omni ex parte boni,multa ſunt autem etiam genera Barbarorum. Sic exiſtimat
Plato ex barbaris quoque eſſe aliquos Philoſophos.Epicurus autem contra exiſti
mat ſolos Græcos poſſe philoſophari.Et in Conuiuio Plato laudans barbaros vt
qui philoſophiam inſigniter exercuerint, verè dicit. Et in multis aliis,& apud
Græcos,& apud barbaros,quorum etiã ſacra iam multa facta ſunt,propter eiuſ-
modi filios.Clarum eſt autem barbaros eximiè ſemper honoraſſe ſuos legumla-
tores & præceptores,eos Deos appellantes.Bonas enim animas, vt dicit Plato,ſu
percœleſti loco relicto,ſuſtinuiſſe venire in hunc tartarum,& corpore ſuſcepto,
malorum omnium quæ ſunt in generatione fuiſſe participes exiſtimant, humani
generis curam gerentes,quæ & leges tulerunt,& philoſophiam prędicarunt,quo F
maius bonum ad hominum genus nunquam venit,nec veniet. Atque mihi qui-
dem videntur cum ſenſiſſent magna quæ per ſapientes cõferebantur beneficia, &
eos coluiſſe,& publicè eſſe philoſophati, & Brachmanes vniuerſi, & Odryſę, &
Getæ.

ἀπωγῆσ. δυνάςην. σικελίας.

ὁμακοεῖον. auditorium ἀπὸ τοῦ ὁμοῦ ἀκούειν.

Plato in Phædone.

A Getę. Quinetiam genus Aegyptium diligentiſſimè illos in Deos retulit, & Chaldæi & Arabes qui dicti ſunt Felices, & qnicunque habitarunt Palęſtinam, & non minimam Perſici generis partem, & alia pręter hęc genera innumerabilia. Clarum eſt autem inueniri ſemper Platonem magni facere barbaros, vt qui meminiſſet ſe & Pythagoram plurima eaque præſtantiſſima & nobiliſſima dogmata didiciſſe apud Barbaros. Et ideo dixit etiam genera barbarorum, genera philoſophorum barbarorum hominum cognoſcens. & in Phędro Regem Aegyptium, & Thoyth nobis oſtendit ſapientiorem, quem quidem nouit eſſe Mercurium. Quinetiam in Charmide videtur quoſdam ſcire Thraces, qui dicuntur animam facere immortalem. Narratur autem Pythagoras quidem fuiſſe diſcipulus Sonchedis Archiprophetę Aegyptii. Plato autem Sechnuphidis Heliopolitani. Eudoxus autem Cni-
B dius Conuphidis qui ipſe quoque fuit Aegyptius. In Dialogo autẽ de anima, rurſus videtur Plato agnoſcere Prophetiam, introducens Prophetam Lacheſis orationem enunciantem, apud eas quę ſortiuntur animas prædicere. Et in Timęo ſapientiſſimum Platonem introducit diſcentem à Barbaro. Ita autem ſe habet dictio. O Solon Solon, vos Græci ſemper eſtis pueri, ſenex autem nullus eſt Grę cus. Diſciplinam enim nullam habetis canam. Democritus autem morales libros ſcripſit Babylonicos. Dicitur enim Acicari, quam eſt interpretatus columnam, ſuis ſcriptis adiunxiſſe. Et poſſunt hæc ex ipſo obſeruari. Hæc autem dicit Democritus, cum de ſeipſo quidẽ certè ſcriberet, & de magna ſua ſe iactaret doctrina. Ego ex iis qui meo tempore fuerunt, plures terras peragraui, ea quę procul erant remo-
C ta inquirens, & aëris & terræ vidi regiones plurimas, & homines doctos audiui plurimos, & in componendis cum demonſtratione lineis nemo me adhuc ſuperauit, nec qui Aegyptiorum quidem vocantur Arpedonaptę. Cum his autem poſtremo octoginta annis fui in terra aliena. Adiit enim Babylonem Perſidem & Aegyptum, Magorum & Sacerdotum ſe præbens diſcipulum. Zoroaſtrem autem Magum Perſam Pythagoras oſtendit. Qui Prodici hæreſim perſequũtur, gloriantur ſe arcanos libros huius viri poſſidere. Alexander autem in libro de Symbolis Pythagoricis, refert Pythagoram fuiſſe diſcipulum Nazareti Aſſyrii. Quidam eũ exiſtimant Ezechielem, ſed non eſt, vt oſtendetur poſtea, & vult præterea Pythagoram Gallos audiiſſe & Brachmanas. Clearchus autem Peripateticus dicit ſe noſ-
D ſe quendam Iudæum cum quo verſatus eſt Ariſtoteles. Heraclitus autem non humanitus ſed diuinitus potius dicit appariuſſe Sibyllam. Aiunt itaque Delphis in curia oſtendi petram quandam, ſuper quam dicitur ſediſſe prima Sibylla, quæ ex Helicone venerat, educata à muſis, cum eſſet filia Lamiæ Sidoniæ. Serapion autẽ in verſibus dicit ne mortuam quidem à diuinandi arte ceſſaſſe Sibyllam, & id quidem quod ex ea in aërem receſſit poſt obitum, id eſſe quod in ſortibus diuinat & auguriis, ex eo autem quod in terram mutatum eſt corpore, exorta, vt conſentaneum eſt, herba, quæcunque eam beſtiæ comediſſent, cum in eo loco eſſent, ſcribit perfectam futuri cognitionem per exta hominibus ſignificaſſe. Eius autem ani-
E mam exiſtimat eam eſſe faciem quæ apparet in Luna. Et hæc quidem de Sibylla. Numa autem Rex Romanorum erat quidem Pythagoreus, ex iis autem quę à Moſe tradita ſunt adiutus, prohibuit Romanis ne homini aut animali ſimilem Dei facerent imaginem. Cum itaque centum & ſeptuaginta primis annis templa ædificarent, nulla imaginem nec affictam nec depictam fecere. Occultè enim eis indicarat Numa, quòd id quod eſt optimum, non alia ratione quàm ſola mente vlli licet attingere Philoſophia ergo, res quædam valde vtilis, olim quidem floruit apud Barbaros, per gentes reſplendens, poſtea autem venit etiam ad Græcos. Ei autem præfuerunt & Aegyptiorum Prophetæ, & Aſſyriorum Chaldæi, & Gallo-
F rum Druidæ, & Semanæi Bactrorum, & Celtarum ii qui philoſophati ſunt, & Perſarum Magi, qui quidem Seruatoris quoq; noſtri ortum ſignificauerunt, ſtella eos præcedente venientes in Iudæam, & Indorum Gymnoſophiſtæ, & alii philoſophi Barbari. Eſt autem duplex eorum genus. Alii enim ex iis vocantur Sarmo-

næ,alii verò Brachmanes.Et ex Sarmanis quidem,ii qui appellantur Allobii, neque vrbes habitant,nec domos aut tecta habent.arborum autem induuntur corticibus,& glandes arborumque baccas comedunt,& aquam bibunt manibus, nō nuptias,non liberorum norunt procreationem,quemadmodum ii qui nunc vocantur Encratitæ,ideſt continentes.Sunt autem etiam ex Indis,qui Buttę parent præceptis,quem propter inſignem virtutem vt Deum honorarūt. Scytha autem erat etiam Anacharſis,qui ſcribitur Græcorum multis antecelluiſſe philoſophis. Hellanicus autem ſcribit Hyperboreos habitaſſe vltra riphæos montes, doceri autem ipſos iuſtitiam,non veſcentes carnibus,ſed arborum fructibus.Ii ſexagenarios extra portas ducentes,tollunt de medio. Sunt autem etiam apud Germanos ſacræ quæ vocantur mulieres,quæ fluuiorum vortices proſpicientes, fluentorumque ſonitus ac circūuolutiones,futura coniiciunt & prædicunt.Eæ non permiſerunt vt ipſi cum Cæſare pugnarent antequam noua Luna illuxiſſet. His omnibus Iudæum genus eſt longè antiquius & eam quæ apud ipſos ſcriptis mandata eſt Philoſophiam cepiſſe ante Græcam,multis verbis oſtendit Philo Pythagoreus.Quin etiam Ariſtobulus quoque Peripateticus,& alii complures,ne in eis nominatim perſequendis immorer.Apertiſſimè autem ſcriptor Megaſthenes, qui vixit cum Seleuco Nicatore,ſcribit in tertio rerum Indicarum.Omnia quidem quæ de natura dicta ſunt à veteribus,dicuntur etiam ab iis qui extra Græciam philoſophantur,partim quidem apud Indos à Brachmanis:partim verò in Syria ab iis qui vocātur Iudæi. Quidam autem fabuloſius ex iis qui Idæi appellantur Dactyli ſapientes quoſdam primos exortos eſſe dicunt,ad quos & Epheſiarum quæ dicuntur literarum,& eorum qui ſunt in muſica numerorum refertur inuentio. Propter quam cauſam ſunt appellati qui ſunt apud muſicos Dactyli.Phryges autem erant & barbari Idæi Dactyli.Herodotus autem refert Herculem,cum fuiſſet vates & Phyſicus,ab Atlante Barbaro Phryge mundi ſuſcepiſſe columnas. Hermippus autem Berytius vocat Chironem Centaurum ſapientem.De quo etiā dicit qui ſcripſit Titanomachiam,quòd is primus.

σειμώτηδα. A B C

Ad iuſtum duxit mortalia ſecula, monſtrans.
Iuſiurandum,& ſacra Deum,cœlique figuras. D

Ab eo inſtituitur Achilles qui ducitur ad Ilium.Hippo autem filia Centauri,cum Aeolo habitans,docuit eum naturæ contemplationem, patriam ſcientiam. De Hippone autem teſtatur quoque ſic Euripides.

Diuina quæ primum quidem præſagiit
Oraculis,atque per ortus ſyderum.

Apud hunc Aeolum,Vlyſſes poſt Troiam captam hoſpitio excipitur. Obſerua mihi tempora ad comparationem ætatis Moſis,& antiquiſſimæ quæ eius tempore fuit philoſophiæ. Non ſolius autem philoſophiæ, ſed etiam omnium ferè artium fuere inuentores Barbari.Primi itaque Aegyptii Aſtrologiam ad homines deduxere.Similiter autem etiā Chaldæi. Aegyptii rurſus & lucernas primi accendere docuerunt, & annum in menſes duodecim diuiſerunt,& in templis cum mulieribus coire prohibuerunt, neque ad ſacra ab vxore illotis adeundum eſſe legē ſanxerunt.Et rurſus inuentores fuere Geometriæ.Sunt autem qui dicunt Cares, eam quæ ex aſtris colligitur,inueniſſe præſcientiam.Auium autem volatus primi Phryges obſeruarunt. Aruſpicinam autem ſeu extiſpicinam perfectè tenuerunt qui fuere vicini Italiæ.Iſauri autem & Arabes auguriis ſtuduere,ſicut Telmiſenſes ei quæ per ſomnia fit diuinationi.Ethruſci tubam,& Phryges tibiam excogitauere.Phryges enim erant Olympus & Marſias. Cadmus autem erat Phœnix, qui fuit Græcis literarum inuentor,vt ait Euphorus. Vnde etiam ſcribit Herodotus literas appellatas fuiſſe Phœnicias. Alii autem dicunt Phœnices & Syros primos excogitaſſe literas.Medicinam autem Apim Aegyptium Indigenam,priuſquam Io veniret in Aegyptum.poſtea autem Aeſculapium dicunt artem amplificaſſe. E F

A caſſe. Atlas autem Libs, primus nauem eſt fabricatus, & mare nauigauit. Et rurſus
Celmis & Damnaneus Idæis Dactylis ferrum primi inuenerunt in Cypro. Alius
autem Idæus ferri inuenit temperaturam, vt autem Herodotus, Scytha. Ac Thra-
ces quidem primi eam quę πάρμη vocatur inuenerunt, eſt autem incuruus gla-
dius, & peltis primi vſi ſunt in equis. Similiter autem Illyrii quoque peltam inue-
nerunt. Præterea Canos figulinam excogitaſſe, & calcem dicit Sanites, is fuit qui
primus excogitauit clypeum. Cadmus autem Phœnix primus inuenit Lapicidinã, θυρεόν.
in monte Pangæo excogitauit auri metalla. Iam verò aliud quoque genus, Cappa νάβλασ.
doces, primi inuenerunt id quod Nablium appellatur, quemadmodũ Aſſyrii quo- δίχορδον.
que Dichordon. Carthaginenſes autem primi conſtruxerunt quadriremem. Eam
B autem ex tempore, & abſque vlla præmeditatione, fabricatus eſt Boſphorus. Me-
dæa autẽ Aeetę filia, Colchis, prima pilos tingere excogitauit. Quinetiã Noropes.
eſt autem gens Pæoniæ, nunc autem appellatur Norica æs elaborarunt, & primi
ferrum purgarũt, & Amycus Rex Bebrycum, Lora pugilum, id eſt ceſtus, primus
excogitauit, & Olympus Myſius in muſica harmoniam Lydiam artificioſè inue-
nit, & qui vocantur Troglodytæ Sambucam inſtrumentum inuenere Muſicum.
Aiunt autem obliquam quoque fiſtulam Satyrum inueniſſe Phrygem, κρούματα au κρούματα.
tem ſeu modos Olympum ſimiliter Phrygem, quemadmodum Phrygiam harmo
niam ex mixophrygiam & mixolydiam Marſyã, qui erat eiuſdem regionis cũ iis
qui ante dicti ſunt, & Doricam Thamyrim Thracem excogitaſſe. Perſas quoque ἀπήνην.
primos audiuimus currum & lectum & pedum ſcabellum effeciſſe, & Sidonios tri τείρηρον.
C remem nauem ędificaſſe. Siculi quoque qui ſunt in Italia primi inuenere Phormin φόρμιγγα.
gem, quæ non multum differt à cithara, & inuenere crepitacula quæ dicuntur κρόταλα.
Crotala. Quinetiam tempore Semiramidis Regis Aegyptiorum, narrant inuen-
tas fuiſſe veſtes byſſinas. Et primam ſcripſiſſe epiſtolas Atoſſam Perſarum Reginã
dicit Hellanicus. Scamon quidem Mitylinæus, & Theophraſtus Ereſſius, & Cy-
dippus Mantineus, & præterea Antiphanes, & Ariſtodemus, & Ariſtoteles, quin-
etiam Philoſthephanus, & Strato quoque Peripateticus, in libris ſuis de iis quæ
ſunt inuenta hæc narrarunt. Ex his autem pauca adieci ad confirmandam inuentri
cem & vitæ vtilem naturam, quæ fuit apud Barbaros, à quibus, in ſtudiis & rebus
exercendis, Græci magnam accepere vtilitatem. Siquis autem vocem reprehendit
D barbaram. Mihi autem, inquit Anacharſis, omnes Gręci Scythę ſunt. Is autem erat σκυθίζουσι.
qui apud Græcos in admiratione eſt habitus, qui dixit. Mihi indumentum eſt læ-
na, cœna, lac & caſeus. Vides barbaram philoſophiam, quæ facta, non verba profi-
tetur. Apoſtolus autem ſic dicit. ET VOS per linguam, ſi non rectè ſignificantẽ 1.Cor.14.
vocem dederitis, quomodo cognoſcetur quod dicitur. Eritis enim in aërem lo-
quentes. Tot, verbi gratia, genera linguarum ſunt in mundo, & nihil eſt vocis ex- εἰ τύχοι.
pers. Si ergo non nouero vim vocis, ero loquenti barbarus, & loquens mihi barba
rus, & qui loquitur lingua, oret, vt interpretetur. Vix certè tandem ad Græcos
acceſſit componendarum orationum doctrina, & ſcriptura. Et Alcmæon quidem
E Perithoi filius, Crotoniata primus librum ſcripſit de natura. Alii autem Anaxago
ram Hegeſibuli filium Clazomenium primum librum ſcriptum edidiſſe referunt.
Modos autem poëmatibus primus adiecit, & Lacedæmoniorum leges numeroſis μέλος.
verſibus ſcripſit Terpander Antiſſęus. Dithyrambum autem excogitauit Laſſus ἐμελοποίησε.
Hermioneus. Hymnũ Steſichorus Imeræus. Choream Alcmam Lacedæmonius.
Amatoria Anacreon Teius. ὑπόρχησιν id eſt, canticum ad ſaltãdum accommodatũ
Pindarus Thebanus. Et νόμους quos vocant, primos cecinit in choro & cithara Ti
motheus Mileſius. Iam verò Iambum quidem excogitauit Archilochus Parius. χωλὸν ἴαμβον
Claudum autem iambum Hipponax Epheſius. Et tragœdiam quidem Theſpis A- icazontẽ puto.
F thenienſis. Comœdiam autem Siſarion Icarieus. Tempora horum tradunt Gram
matici. Longum autem fuerit ea accuratè adducere, cũ ipſe mox oſtendatur Dio-
nyſius, nempe Bacchus, propter quem celebrantur & Dionyſia & ſpectacula, eſſe
Moſe poſterior. Aiunt autem & quæ in ſchola fiunt orationes, & rhetoricas pro-

prietates,inueniſſe,& mercede primum iudicialem orationem alteri tradendam A
conſcripſiſſe Antiphontem tribu Rhamnuſium,vt dicit Diodorus. Apollodorus
autem Cumanus primus Critici nomen ſuſcepit,& appellatus eſt Grammaticus.
Nonnulli autem dicunt Eratoſthenem Cyrenæum. Quoniam autem duos edidit
libros quos inſcripſit Grammaticos, nominatus eſt grammaticus, ſicut nunc no-
minamus.Primus Praxiphanes Dionyſiphanis filius,Mitylinæus,& Zaleucus Lo
crus primus ſcribitur leges tuliſſe. Alii autem dicunt Menotum filium Dioſepi-
lyncei.Is fuit poſt Danaum,decima generatione ab Inacho & Moſe, vt paulo infe
rius oſtendemus.Lycurgus autem multis annis poſt Troiam captam,qui fuit cen
tum & quinquaginta annis ante Olympiades, tulit leges Lacedęmoniis. Solonis
verò tempus prius diximus.Dracon autem,qui ipſe quoque fuit legiſlator,inueni B
tur fuiſſe circa triceſimam nonam Olympiadem. Antilochus autem qui ſcripſit
ἱστορασ. de omnibus viris doctis à Pythagoræ ætate vſque ad mortem Epicuri,quę fuit de
χαμηλιῶνος. cimo menſis Octobris,complectitur omnes annos trecentos duodecim Pręterea
aiunt Phanotheam Icarii vxorem inueniſſe Heroicum hexametrũ, alii verò The
min,vnam ex Titanidibus. Didymus autem in libro de philoſophia Pythagorica,
refert Theano Crotoniatidem,primam ex mulieribus eſſe philoſophatam,& ſcri
pſiſſe poëmata.Græca itaque philoſophia,vt aliqui quidem,caſu vtcunque & exi
liter veritatem,ſed non omnem aſſequitur,vt alii autem volunt, mota eſt à diabo
lo. Nonnulli autem vniuerſam Philoſophiam inferiores quaſdam poteſtates in- C
ſpiraſſe exiſtimant.Sed ſi non comprehendit quidem Græca Philoſophia verita-
tis magnitudinem, & eſt adhuc imbecilla ad mandata Domini exequenda, at ma-
ximè regali quidem certè doctrinæ viam præparat,vtcunque caſtigans, & mores
prius formans, & ad ſuſcipiendam veritatem confirmans eum qui opinatur pro-
Ioan.10. uidentiam.At,inquiunt,ſcriptum eſt,omnes qui fuerunt ante aduentum Domi-
ni,ſunt fures & latrones.Omnes ergo hi qui in ſermone continentur, qui fuerũt
ante ſuſceptam à verbo carnem,exaudiuntur generaliter.Sed Prophetæ quidem,
vt qui à Domino fuerunt miſſi & inſpirati,non fures ſed miniſtri. Dicit itaq; ſcri
Prouerb.1. ptura. MISIT ſapientia ſeruos ſuos conuocans cum alto præconio ad craterem
vini.Philoſophia autem non miſſa eſt à dominio,ſed venit,inquit,furto ſurrepta, D
vel à fure donata.Siue ergo poteſtas,aut Angelus qui veritatis aliquid didicit, &
in ea non manſit,hæc inſpirauit,& furto ſurrepta docuit:hoc fecit,non quòd ne-
ſcierit Dominus,qui fines eorum quę futura ſunt nouit ante conſtitutioné vniuſ
cuiuſque eſſentię, ſed quòd non prohibuerit. Tunc enim aliquam habuit vtilita-
tem furtum quod redibat ad homines,non quòd is qui ſurripuit vtile ſibi propo-
neret,ſed prouidentia ad vtile dirigeret audacis cepti euentum. Scio multos in
nos aſſiduè inſurgere,& id quod non prohibet,cauſam eſſe dicere.Furti enim cau
ſam eſſe dicunt eum qui non ſeruauit,vel eum qui non prohibuit, quemadmodũ
incendii,eum qui ignem non extinxit incipientem,& naufragii, gubernatorem,
qui rudentem non contraxerit.Iam verò puniuntur à lege qui horum cauſę ſunt, E
Nam in cuius poteſtate erat ſitum prohibere,in eum eius quod accidit culpa con-
fertur.Ad eos autem dicimus,in faciendo,operando,& agendo cauſam intelligi.
ἀνενέργητον. Id autem quod non prohibet,hoc ipſo remotum eſt ab operatione.Præterea cau-
ſa quidem verſatur in operatione, quemadmodum nauis ædificator in eo quòd
fiat ſcapha. Domus autem ædificator,in eo quòd ædes conſtruatur.Id auté quod
non prohibet, ab eo quod fit ſeparatum eſt. Propterea ergo perficitur,quòd id
quod poteſt prohibere,non operatur nec prohibet.Quid enim operatur qui non
prohibet? Iam verò ad abſurdum quoque redit id quod ab eis dicitur, ſiquidem
ſauciationis cauſam eſſe dicent,non telum,ſed clypeum, qui non prohibuit quo-
minus telum peruaderet.Neque enim furem,ſed eum qui furtum non prohibuit, F
reprehendent.Ergo Græcorum quoque naues non Hectorem dicant combuſſiſ-
ſe,ſed Achillem,quoniam cum prohibere poſſet Hectorem,non prohibuit. Sed
ille quidem propter iram (in eius autem poteſtate non erat iraſci vel non iraſci)&
ignem

Græcè eſt ἐπ' αὐτῷ δὲ ἦν ſed puto legendum ἐπ' αὐτῷ δὲ οὐκ ἦν vt opponatur ei quod ſequitur diabolus autem.&c..

A ignem non prohibuit,& forte adiuuans cauſa fuit.Diabolus autem cum liberum Hinc error Origenis.
haberet arbitrium,& duci poſſet pœnitentia & furari,ipſe quoq; furti cauſa eſt,
non autem Dominus qui non prohibuit.Sed nec noxium erat donum, vt accede
ret prohibitio.Et ſi accuratè & ſubtiliter aduerſus eos agendum eſt,ſciant id qui
dem quod non prohibet,quod in furto factum eſſe dicimus, nullo modo eſſe cau-
ſam:in id autem quod prohibet,cauſam culpamque conferri. Qui enim clypeo
protegit,ei qui protegitur cauſa eſt ne ſaucietur,prohibens ipſum ſauciari.Et So
crati dæmonium cauſa erat,non prohibens,ſed adhortans, & ſi nõ adhortaretur.
Sed nec laudes,nec vituperationes,nec honores,nec ſupplicia iuſta ſunt, ſi anima ὁρμῆς καὶ ἀφορμῆς.
non habeat liberam poteſtatem & appetendi & aggrediendi,ſed ſit vitium inuo-
B luntarium.Vnde qui prohibuit quidem,cauſa eſt.Qui autem non prohibuit libe-
ram animæ electionem, iuſtè iudicat,vt vel maximè quidem Deus nobis non ſit
cauſa vitii.Quoniam autem libera electio & appetitio peccata primum inchoat, προκατάρχει τῶν ἁμαρτημάτων.
falſa autem nonnunquam dominatur opinio,à qua,cum ſit iuſtitia & ignorantia,
recedere negligimus,iure infliguntur ſupplicia.Febrire enim eſt inuoluntarium,
ſed cum per ſe & propter ſuam intemperantiam febrierit, eum reprehendimus, vt
pote quòd vitium ſit inuoluntarium.Nemo enim malum eligit,quatenus malum,
ſed abductus ab ea quæ ineſt in ipſo voluptate, id bonum ratus, ſuſcipiendum exi-
ſtimat.Quæ cum ita ſe habeant,& liberari ab ignoratione,& à mala & delectabili
electione,& ante omnia nõ aſſentiri fallacibus illis phantaſiis & viſis, ſitum eſt in
noſtra poteſtate.Latro autem & fur dicitur diabolus, qui Prophetis Pſeudopro-
C phetas admiſcuit,tanquam frumento zizania.Omnes ergo qui fuerunt ante Do-
minum,fures & latrones,non abſolutè autem omnes homines,ſed omnes Pſeudo
prophetæ,& omnes qui non propriè ab ipſo miſſi ſunt.Habuerunt autem Pſeudo
prophetę quoque furtum, Prophetæ nomen,cum Prophetæ quidem eſſent, ſed
eius qui eſt mendax.Dicit enim Dominus. vos ex patre veſtro diabolo eſtis, & Ioannes.8.
deſideria patris veſtri vultis facere. Ille homicida erat ab initio, & in veritate nõ
ſtetit,quoniam non eſt in ipſo veritas.Cum locutus fuerit falſum,ex propriis lo-
quitur, quoniam mendax eſt & pater eius.In falſis autem vera quoque aliqua di-
cebant Pſeudoprophetæ.Et ii re vera prophetabant in extaſi,vt Apoſtatæ,eius,in
quam,qui defecerat,miniſtri. Dicit autem Paſtor quoque Angelus pœnitentiæ,
D ad Hermetem,de Pſeudopropheta. Quædam enim verba vera dicit. Diabolus
enim eum implet ſuo ſpiritu, ſi quem poſſit ex iuſtis frangere. Omnia ergo à ſu-
peris in bonum diſpenſantur, vt per eccleſiam cognoſcatur multiplex ac varia
Dei ſapientia,ex ſeculorum præſcientia,quam fecit in Chriſto. Deo autem nihil
aduerſatur,nec eſt quidquam ei contrarium,vt qui ſit Dominus & omnipotens.
Quinetiam eorum qui defecerunt conſilia & operationes, cum ſint ſingulares,
fiunt quidem ex mala affectione,ſicut morbi corporis:ab vniuerſa autem ac gene-
rali prouidentia adminiſtrantur ad finem ſalubrem,etiam ſi cauſa ſit morbi effi-
ciens.Eſt itaque maximum diuinæ prouidentiæ argumentum,non ſinere vt vitiũ
E quod ex voluntaria defectione ortum eſt,incõducibile maneat & inutile, ſed nec
ſit omnino noxium. Diuinæ enim ſapientiæ & virtutis & potentiæ eſt officium,
non ſolum bona facere (hæc eſt enim,vt ſemel dicam,Dei natura,vt ignis calefacе
re,& lucis illuminare) ſed illud quoque maximè,vt id quod per malos aliquos ex-
cogitatum eſt,ad bonum aliquem finem & vtilem deducat, & vtiliter iis quæ vi-
dentur mala vtatur,ſicut eo quod ex tentatione proceſſit teſtimonio. Eſt ergo
etiam in philoſophia,quę furto ſurrepta & veluti à Prometheo, parũ ignis aptũ
ad lumen qui vtiliter excitatur & veſtigium aliquod ſapientiæ,& motus à Deo.
In his autem latrones & fures fuerint,qui ſunt apud Græcos Philoſophi qui ante
F Domini aduentum,à Prophetis Hebræis partes veritatis id minimè agnoſcentes
ſumpſerunt,ſed ſibi tanquam propria dogmata attribuerunt,& alia quidem adul
terarunt,alia autem,ſuperuacanea quadam diligentia,indoctè tanquam ſapientes σοφιζόμενοι.
pronuntiarunt,alia autem etiam inuenerunt.Forte enim ſenſus quoque ſpiritum

habuerunt.Aſſentitur autem ſcripturæ quoque Ariſtoteles, qui dixit Sophiſticã A
1.Cor.1. eſſe furem ſapientiæ,ſicut antè oſtendimus.Apoſtolus autẽ. QVAE etiã loquimur,
inquit,non in iis quæ doceri poſſunt humanæ ſapientiæ verbis,ſed in iis quæ doce
διδακτοῖς. ri poſſunt,ſpiritus.De prophetis enim, OMNES, inquit, de plenitudine eius acce
Ioan.1. pimus,Chriſti ſcilicet.Quare non ſunt fures prophetæ. ET doctrina mea,non eſt
Ioan.7. mea,inquit Dominus,ſed eius qui miſit me Patris. Et de furibus. QVI autem ex
ſeipſo,inquit,loquitur,gloriã propriã quærit.Tales autẽ ſunt qui ſibi placent Græ
ci,& ſunt arrogantes. Sapientes autem eos dicens ſcriptura, non reprehendit eos
1.Cor.1. qui ſunt verè ſapientes,ſed eos qui ſibi videntur.De his autem dicit. PERDAM ſa
pientiam ſapientum,& prudentiam prudentum abolebo. Infert itaque Apoſto-
lus. VBI ſapiens?vbi ſcriba?Vbi inquiſitor huius ſeculi?Vt à ſcribis diſtingueret, B
huius ſeculi inquiſitores ponens Philoſophos ex gentibus. NONNE INFATVA-
VIT Deus mundi ſapientiam quod perinde eſt ac ſtultam oſtendit,& non veram
vt putabant.Et ſi roges cauſam cur ſibi viderentur ſapientes. PROPTER cæcita-
tem cordis ſui,inquiet.Quoniam in ſapientia Dei,hoc eſt,quæ per Prophetas eſt
annuntiata,non cognouit mundus,nempe per ſapientiam quæ loquitur per Pro-
phetas, ipſum ſcilicet Deum, ipſi Deo viſum eſt per prædicationẽ ſtultitiæ,quæ
1.Cor.1. Græcis ſcilicet videtur eſſe ſtultitia,ſaluos facere credentes. QVONIAM Iudæi,
inquit, ſigna petunt ad fidem,Græci autem quærunt ſapiẽtiam, nempe orationes
quæ vocantur ἀναγκαστικοί hoc eſt neceſſario concludentes,& alios ſcilicet ſyllogi- C
ſmos.Nos autem prædicamus Ieſum Chriſtum crucifixum. Iudæis quidem ſcanda
lum,quòd cum ſciant prophetiam,non credant euentui.Græcis autem ſtultitiam.
Fabuloſum enim eſſe exiſtimant qui ſibi videntur ſapientes,& per hominem filiũ
Dei loqui,& Deum habere filium,& eum eſſe paſſum,quo fit vt ſuæ opinionis an
ticipatio eis perſuadeat vt non credant.Seruatoris enim aduentus,non ſtultos fe
cit & duros corde & infideles,ſed prudentes,& aptos quibus perſuadeatur,& præ
terea fideles.Oſtenſi ſunt autem,ab eorum qui obedierunt voluntaria inclinatio-
ne ſeparati,ii qui noluerunt parere,& imprudentes & infideles & ſtulti. IPSIS
autem vocatis Iudæis & Græcis Chriſtus eſt Dei virtus,& Dei ſapientia.Num er
go,quod eſt etiam melius, exiſtimandum eſt eſſe enuntiatiuum,illud: NON infa- D
tuauit Deus ſapientiam mundi,perinde ac non ſtultam fecit,ne cauſa duritiei cor
dis à Deo eis facta videatur qui ſtultam fecit ſapientiam. Omnino enim & ſi ſapiẽ
tes eſſent,maiori culpæ fuere obnoxii,qui prædicationi non crediderunt. Volun
taria enim eſt electio & delectus veritatis.Quinetiam illud PERDAM ſapientiam
ſapientum,eius quæ contemnitur ac deſpicitur barbaræ philoſophiæ oppoſitione
dicit illuſtraſſe,ſicut etiam lucerna quæ à Sole illuſtratur dicitur periiſſe, eo quòd
non æqualem edat operationem.Cum ergo omnes homines vocati ſint,qui volue
runt obedire,nominati ſunt vocati.Non eſt enim apud Deum iniuſtitia. Iam ve-
rò qui ex vtroque populo crediderunt, ii ſunt populus peculiaris. Et in actis Apo
ſtolorum hoc his verbis inueneris. QVI itaque verbum eius ſuſceperunt, bapti- E
zati ſunt.Qui autem noluerunt parere, ſeipſos ſcilicet abduxerunt. Ad eos dicit
Eſa.1. Prophetia. ET SI velitis,& me audieritis,bona terræ comedetis,in nobis ſitum
eſſe arguens & eligere & declinare.Dei autem ſapientiam dixit Apoſtolus doctri-
nam quæ eſt ex Domino,vt veram philoſophiam oſtẽdat tradi per Dominũ.Quin
etiã qui ſibi videtur ſapiens,habet quaſdam admonitiones,quæ iubent apud Apo-
Ephe.4. ſtolum induere nouum hominem qui ſecũdum Deum creatus eſt in iuſtitia & ſan
ctitate veritatis.Quamobrem deponentes mendacium loquimini veritatem. Ne
τῇ λογικῇ εὐ- detis locum diabolo.Qui furabatur,non amplius furetur,ſed potius laboret ope-
ποιΐᾳ. rans bonum.Operari autem eſt adlaborare quærendo veritatem.Nempe cum ea
quæ ſermone fit beneficentia. VT impertiri poſitis ei qui opus habet,& ſeculares F
σαπρός. copias & diuinam ſapientiam.Vult enim verbum doceri,& argentum menſis da-
putridum. ri,perfectè examinatum,vt detur fœnori.Vnde infert. Turpe verbum ex ore ve-
οἰήσεως. ſtro non exeat. Id autem turpe eſt,quod procedit ex opinione quam de ſe quis
concipit.

A concipit. SED ſi quod eſt bonum ad ædificationem vtilitatis,vt det gratiam au-
dientibus.Boni autem Dei bonum ſit verbum neceſſe eſt. Quomodo autem non
eſt bonum ſaluum facit?Quòd itaque teſtimonio comprobetur Græcos vera quę
dam habere dogmata,hinc quoque licet conſiderare.Scribitur in Actis Apoſtolo Act.17.
rum Paulũ hæc dicere ad Areopagitas. SVPERSTITIOSIORES vos video.Prę
teriens enim & videns ſimulachra veſtra,inueni & aram in qua ſcriptũ erat,igno- σεβάσματα.
to Deo.Quem ergo ignorantes colitis,eum vobis annuntio. Deus enim qui fecit
mundum & omnia quæ in ipſo ſunt,hic cœli & terræ cum ſit Dominus,nõ in ma-
nufactis templis habitat,nec à manibus humanis colitur indigens aliquo, cũ ipſe
det omnibus vitam & inſpirationem & omnia,fecitque ex vno omne genus ho-
B minum inhabitare ſuper vniuerſam faciem terrę,definiens ſtatuta tempora & ter
minos habitationis eorum,quærere Deum ſi fortè attrectent aut inueniant,quã-
uis non longè ſit ab vnoquoque noſtrum.In ipſo enim viuimus & mouemur & ſu
mus,ſicut & quidam veſtrorum Poëtarum dixerunt.Ipſius enim & genus ſumus.
Ex quibus clarum eſt quòd etiam Poëticis vtens exemplis, ex arati Phænomenis
approbat quæ apud Græcos rectè dicta ſunt,& per ignotum Deum, honorari qui
dem per circũlocutionem à Gręcis opificem Deum ſignificauit,ex agnitione au-
tem oportere per filium accipere & diſcere. MISI ergo propterea te ad gentes, Act.26.
aperire,inquit,oculos eorum,vt conuertantur à tenebris ad lucem,& à poteſtate
Satanæ ad Deum,vt ipſi accipiant remiſſionem peccatorum & hæreditatem in iis
C qui ſunt fide ſanctificati in me.Ii ergo ſunt qui aperiuntur oculi cæcorum : Patris
per filium agnitio,eſt circũlocutionis Græcè comprehenſio,& cõuerti à poteſta-
te Satanæ,eſt mutari à peccato,per quod introducta erat ſeruitus.Nec tamen ab-
ſolutè omnem ſuſcipimus Philoſophiam,ſed illam de qua apud Platonem quoq;
dicit Socrates. Sunt enim,vt aiunt, in myſteriis,multi quidem qui geſtant feru-
lam,pauci verò Bacchi:multos quidem eſſe vocatos, paucos autem electos taci-
tè ſignificans. Apertè itaque ſubiungit.Ii autem mea quidem ſententia non ſunt Matth.22.
alii,quàm qui rectè ſunt philoſophati,à quibus ego quidem,quoad eius à me fieri
potuit, in vita nunquam abfui,ſed vt ex eis eſſem omni ratione omnem adhibui
D diligentiam.An autem rectè adhibuerim,& quid perfecerimus,cum illuc veneri
mus apertè ſciemus,ſi Deus velit,paulopoſt.Annon tibi videtur fidei ex ſcriptu-
ris Hebraicis eam quæ eſt poſt mortem iuſti ſpem declarare?Et in Demodoco,ſi ἐπικυπτάζοντα.
modo eſt opus Platonis.Nec exiſtimes me dicere philoſophari,in artes incumben
tem viuere, nec multa diſcere appetentem.nam ego quidem hoc probrum eſſe du
cebam.Sciebat enim,vt exiſtimo,eum multarum rerum ſcientem mentem iam ha
bere qui docet,vt eſt Heracliti ſententia.Et in quinto de Republica.Hos ergo,in
quit,omnes, & alios quarundam eiuſmodi rerum,& neſcio quarum artium Ma-
thematicos,ponemus Philoſophos?Nequaquam,inquit, ſed ſimiles Philoſophis.
Veros autem,inquit,quos nam dicis?Eos,inquam ego, qui veritatis delectantur
E contemplatione. Non enim in Geometria quæ poſtulata habet & poſitiones eſt
Philoſophia.Neque in Muſica quæ quidem eſt coniecturalis, neque in Aſtrono-
mia,quæ naturalibus & fluentibus & veriſimilibus eſt referta rationibus : ſed eſt
ipſius boni per ſcientiam & veritatem,cum aliæ quidem ſint boni vię,ſed tanquã
ad bonum.Quare nec ipſe doctrinæ orbem,quem vocant encyclopediam, dat ad ἐγκύκλιον.
bonum conferre,ſed opem ferre ad excitandam & exercendam animam ad ea quę
percipiuntur intelligentia.Siue ergo dicunt Græcos diuinæ Philoſophiæ eſſe ca- κατὰ περίπτω-
ſu aliquid elocutos:caſus eſt diuinæ œconomiæ.Non enim propter eam quæ no- σιν.
biſcum intercedit contentionẽ, caſum quis in Deos referet.Siue quòd præfixum ἐκθειάσει.
ſcopum ſint aſſecuti,ea aſſecutio nõ eſt expers prouidentiæ.Siue rurſus dicat Græ κατὰ συντυ-
F cos naturalem habuiſſe notionem;vnum naturæ cognoſcimus opificem,qua ratio χίαν.
ne eſſe quoque naturalem diximus iuſtitiam.Siue mentem habuiſſe communem:
quiſnam ſit eius pater,& quæ ſit in mentis diſtributione iuſtitia conſideremus. προαναφώνη
Nam ſiue quis dixerit προαναφώνησιν hoc eſt prælocutionem ſeu prædictionem, σις.

συνεκφώνησις. & cauſetur συνεκφώνησιν id eſt coniunctam explicationem; dicit ſpecies prophetiæ. A
Atque per veritatis quidem apparentem ſpeciem alii dicunt quædam dicta eſſe à
ἔμφασις. Philoſophis. De nobis itaque dicit diuinus Apoſtolus. VIDEMVS enim nunc tan
1.Cor.13. quam per ſpeculum, per eam quæ eſt in ipſo reflexionem nos ipſos cognoſcentes,
& ex ea quæ eſt in nobis diuinitate efficientem cauſam, quoad eius poteſt fieri,
vnà contemplantes. Vidiſti enim, inquit fratrem tuum, vidiſti Deum tuum Serua
torem puto Deum nunc nobis dictum eſſe. Poſt carnem autem depoſitam, facie
ἔμφασιν καὶ διάφασιν ad faciem, tunc iam definitè & comprehenſè, quando cor purum fuerit. Et per ap-
parentem quidem ſpeciem & pellucentem Deum vident, qui apud Græcos exa-
ctè ſunt philoſophati. Tales enim ſunt quæ ex imbecillitate cernuntur phantaſiæ B
ſeu viſiones, quemadmodum viſio cernitur in aquis, & videmus per perlucida &
Prouerb.11. perſpicua corpora. Rectè ergo Solomon. QVI ſeminat, inquit, iuſtitiam, opera-
Prouerb.27. ὥριμον. tur fidem. Sunt autem qui plura ſeminant, ii qui plura faciunt. Et rurſus. CVRAM
gere eorum quæ ſunt in campo viridia, & tondebis herbam, & collige fœnum ma
turum, vt habeas oues ad veſtimentum. Vides quemadmodum externi quoq; in-
tegumenti & cuſtodiæ ſit cura gerenda. SCIENTER autem agnoſcas animas gre
Rom.1. gis tui. Quando enim gentes quæ legem non habent, natura quæ ſunt legis faciũt,
ii nõ habentes legem ſibiipſis ſunt lex, præputio ſeruante Legis iuſtificationes ex
ſententia Apoſtoli, & ante Legem & ante Aduentum. Tanquam comparationem
autem faciens Philoſophorum cum iis qui vocantur Hæretici, admodum diluci- C
Prouerb.27. dè. MELIOR eſt, inquit Verbum, amicus propè, quàm frater longè habitans. Qui
Prouerb.10. autem falſis innititur, is paſcit ventos, & perſequitur aues pennatas. Non exiſti-
mo Verbum nunc dicere philoſophiam, cum in multis probabiliter argumente-
tur, & probabiliter loquatur philoſophia, ſed inſectatur hæreſes. Infert itaque.
RELIQVIT enim vias ſuæ vineæ, in ſemitis autem propriæ agriculturæ aberra-
uit. Eæ autem ſunt quæ eccleſiam relinquunt ab initio. Iam verò qui cecidit in hæ
reſim, tranſit per ſolitudinem ſine aqua, eo qui verè Deus eſt relicto, à Deo deſer-
tus, aquam quærens ſine aqua, inhabitabilem & ſitibundam terram peruadens, col
ligens manibus ſterilitatem fructuum. Et iis qui carent prudentia. IVBEO, inquit
Prouer.8. ſapientia, iis qui verſantur in hæreſibus dicẽs ſcilicet. PANES abſconſos lubenter
tangite & aquam furti dulcem, panem & vinum, nõ in aliquibus aliis, quàm in iis D
quæ pane & vino, in oblatione, non ex regula eccleſiæ, vtuntur hæreſibus, apertè
Hi hæretici vocantur. ponente ſcriptura. Sunt enim qui ſola aqua vtuntur in Euchariſtia. SED reſilias,
ne diu moreris in loco eius, locum ſynagogam, non autem eccleſiam, æquiuocè ap
ὑδροπαραστάται pellauit. Deinde acclamat. Ita enim traiicies aquam alienam, baptiſma hæreticum,
non conuenientem & germanam aquam reputans, Et tranſmeabis fluuium alie-
num, qui in mare defert & detrahit, in quod emittitur qui diuertit ab ea ſtabilita
te quæ eſt in veritate, rurſus confluens ad gentiles & inordinatos vitæ fluctus.
Quemadmodum autem multi homines qui nauem trahunt, non dici poſſunt mul
tæ cauſæ, ſed vna cauſa ex multis. Non eſt enim vnuſquiſque cauſa vt nauis traha-
tur, ſed cum aliis. Ita etiam Philoſophia confert ad comprehendẽdam veritatem, E
cum ſit inquiſitio veritatis, non quòd ſit cauſa comprehenſionis, ſed cauſa cum
aliis, & adiuuans, & forte etiam cauſa adiuuans. Quemadmodum autem cum bea
tum eſſe vnum ſit, eius cauſæ ſunt virtutes quæ ſunt plures. Et quemadmodum
eius quod eſt calefieri, & Sol & ignis & balneum & veſtis: ita cum ſit vna veritas,
multa ſunt quæ conferunt ad eius inquiſitionem, inuẽtio autem eſt per filium. Et
ſiquidem rectè conſideremus, poteſtate vna eſt virtus, accidit autem vt ea cum his
quidem inſit rebus, dicatur prudentia, in illis autem, temperantia, in aliis verò
animi magnitudo vel iuſtitia. Eadem autem ratione cum ſit vna quoque veritas,
ἀπαρεγχείρητος. in Geometria, Geometriæ veritas, in Muſica autem, Muſicæ, & in recta philoſo- F
phia fuerit Græca veritas. Sola autem hæc eſt præcipua veritas quæ manibus tra-
di non poteſt, quam docemur à Dei filio. Hoc modo dicimus de vna & eadem dra
chma, ſi data quidem fuerit nautæ, naulum, ſi Publicano, vectigal, & ei qui domũ
locat,

A locat,merces conductæ domus,præceptori,operæ merces,& ei qui vendit, arra. Vnaquæque autem ſiue virtus,ſiue etiam veritas vniuocè vocetur, cauſa eſt ſolius qui per ſe eſt effectus. Per coniunctum autem earum vſum fit beatè viuere. σύγχρησιν. Non enim ex nominibus beati fuerimus, cum rectam viam dicamus beatitudinem,& beatum cui virtute exornata eſt anima.Quòd ſi etiam Philoſophia opem fert eminus inuentioni veritatis,variis notionibus tendens ad noſtram cognitionem ἐπιβολάς. quæ proximè attingit veritatem:at ei opem fert qui ex Verbo ſeu ratione ſtuduerit λογικῶς. conari apprehendere cognitionem. Et à noſtra ſeparatur Græca veritas, etiam ſi ſit idem nomen ſortita,& propter magnitudinem cognitionis,& demonſtrationem magis principalem,& diuinam virtutem, & quæ ſunt ſimilia. A Deo
B enim docti ſumus,qui literas verè ſacras à filio Dei docemur. Vnde nec ſimiliter mouent animas,ſed diuerſa doctrina.Quòd ſi propter eos qui lubenter reprehendunt,oportebit nos diſtinguere,cum dicamus Philoſophiam adiuuantem cauſam & cooperatricem verę comprehenſionis,cũ ſit inquiſitio veritatis;fatebimur eam eſſe diſciplinam quæ præcedit vim cognoſcendi,non cauſam ſtatuentes eam quæ τὸ γνωστικόν. eſt cauſa adiuuans,neque continens,id quod adiuuat cooperatur, nec perinde ac non ſit veritas abſque philoſophia.Nam omnes ferè abſque diſciplinarum orbe & Gręca philoſophia,alii autem etiam abſque literis,diuina & barbara moti philoſophia,poteſtate eum qui de Deo eſt per fidem accepimus ſermonem', eruditi ſapientia quæ per ſe operatur.Quod autem facit cum alio,cum ſit imperfectum vt per ſe operetur,cooperantem & adiuuantem cauſam dicimus, vt quod ſit nominatum
C cauſa eo quòd vna venerit cum alio, per ſe autem non poſſit præbere verum effectum. Quanquam per ſe quoque aliquando Græcos iuſtificabat philoſophia, ſed non ad vniuerſam ac generalem iuſtitiam,ad quam cooperatrix & adiutrix inuenitur,ſicut primus & ſecundus gradus ei qui aſcendit in cœnaculum,& Grammaticus ei qui eſt Philoſophaturus.Non quòd per eius ablationem,vniuerſo ac generali verbo deſit aliquid,vel perimatur veritas.Nam & viſus & auditus & vox confert γραμματικῆς ad veritatem.Mens autem eſt quæ eam appoſitè & naturaliter cognoſcit. Sed πεφυκῶς. ex iis quidem quæ adiuuant & cooperantur,alia quidem maiorem,alia verò minorem
D vim afferunt.Perſpicuitas itaque opem fert ad tradendam veritatem,& dialectica,ne σαφήνεια. proſternamur ab hæreſibus quæ faciunt incurſiones. Et eſt quidem per ſe perfecta,& nullius indiga Seruatoris doctrinæ cum ſit Dei virtus & ſapientia.Accedens autem Græca philoſophia,non veritatem facit potentiorem, ſed debilem aduerſus eam efficit Sophiſticam argumentationem,& propulſans doloſas aduerſus veritatem inſidias,dicta eſt vineæ apta ſepes & vallus.Et quę eſt quidem ex fide θριγκός. veritas,tanquam panis neceſſaria eſt ad viuendum. Quæ autem præcedit diſciplina,eſt τρωγάλιον. obſonio ſimilis & bellariis.Definente cœna ſuauis eſt placentula,vt ait Pindarus ἄκακος. Thebanus.Apertè autem dicit ſcriptura. ASTVTIOR erit ſimplex intelligens.Sapiens autem ſuſcipiet cognitionem.Et. QVI à ſeipſo quidem accepit, glo-
E riam propriam quærit,inquit Dominus.Qui autem quærit gloriam eius qui miſit ipſum,verus eſt,& iniuſtitia non eſt in ipſo. Contra igitur ſe iniuſtè gerit qui ſibi vſurpauit ea quę ſunt Barbarorum,& tanquam propriam iactans,ſuam augens gloriam,& ementiens veritatem,Is fur dictus eſt à ſcriptura. Dicit itaque. FILI Eccleſi.17. ne ſis mendax deducit enim mendacium ad furtum.Iam autem fur,id quod habet ſurreptum,verè habet,etiam ſi ſit aurum,etiam ſi argẽtum, etiam ſi oratio, etiam ſi decretum Ex parte ergo ea quæ ſuffurati ſunt,vera quidem ſunt, ſciunt autem per coniecturam,& rationum moti neceſſitatibus.Si itaque didicerint.agnoſcent καταληπτικῶς. comprehendẽdo.Et quòd philoſophorum quidem dogmata ex Hebræis ſurrepta fuerint,tractabimus paulopoſt.Prius autem, quod erat conſequens iam dicendum σκευωρεῖσθαι.
F eſt de tẽporibus Moſis,per quæ oſtendetur citra vllam cõtrouerſiam, Hebræorum philoſophiam eſſe quauis Philoſophia longè antiquiorem.Ac de iis quidem accuratè dictum eſt à Tatiano in oratione aduerſus Græcos.Dictum eſt autem etiam à Caſiano in primo Exegeticõn, poſtulat tamen commentarius,vt nos quoque ea

De Mosis antiquitate

percurramus quæ in loco dicta ſunt. Apion itaque Grammaticus,qui πλειστονίκης id eſt ſæpe victor eſt cognominatus,in quarto hiſtoriarum Aegypti, & ſi eſſet infenſus Hebræis vtpote genere Aegyptius,adeò vt etiam aduerſus Iudæos librum ſcripſerit,Amoſis Aegypti Regis mentionem faciens,eius rerum geſtarum teſtem adducit Ptolemæum Mendeſium.Eius autem verba ſic habent.Effodit autem Amoſis Athyriam,qui fuit tempore Inachi Argiui,vt ſcripſit in temporibus Mendeſius Ptolemæus.Hic autem Ptolemæus,fuit quidem Sacerdos. Regum autem Aegypti res geſtas tribus libris exponens, dicit tempore Amoſis Aegypti Regis Moſe duce Iudæos exiiſſe ex Aegypto.Ex quibus cernitur Moſem floruiſſe tempore Inachi. Ex rebus autem Græcis,ſunt antiquiores Argolicæ,eæ, inquam, quæ ducunt originem ab Inacho, vt docet Dionyſius Halicarnaſſeus in temporibus. His autem, quatuor quidem generationibus ſunt res Atticæ recentiores quæ ducunt originem à Cecrope, qui duplici fuit natura,& indigena,vt iiſdem verbis dicit Tatianus.Nouem verò, res Arcadicæ à Pelaſgo.Dicitur autem hic quoque Indigena.His autem ſunt aliæ,quindecim recentiores,nempe Phtioticæ quæ à Deucalione.Ad tempus autem rerum Troianarum,ab Inacho generationes quidem viginti vel plures numerantur.Sunt autem anni,vt ſemel dicam,quadringenti & vltra.Iam verò res quoque Aſſyriorũ videbuntur rebus Græcis multis annis antiquiores,ex iis quæ dicit Cteſias. Triceſimo ſecundo mouit Moſes ex Aegypto tempore Amoſis Aegyptii & Inachi Argiui. Fuit autem in Græcia,tempore quidem Phoronei qui fuit poſt Inachum, inundatio quæ fuit tempore Ogygis, & regnum quod fuit Sicyone,primi quidem Aegialei.Deinde Europis.Deinde Telchinis,& regnum Cretis in Creta.Acuſilaus enim dicit Phoroneum fuiſſe primum hominum.Vnde etiam Poëta Phoronidis,dixit eum fuiſſe patrem mortalium hominum.Hinc Plato in Timæo ſecutus Acuſilaum,ſcribit. Et cum vellet eos aliquando inducere vt dicerent de rebus antiquis huius ciuitatis,aggreditur dicere quæ ſunt antiquiſſima. De Phoroneo qui dictus eſt primus, & de Neobe,& quæ fuerunt poſt diluuium.Tempore autem Phorbantis fuit Actæus,à quo Actæa Attica. Tempore autem Triopæ,Prometheus & Atlas & Epimetheus, & qui duplicem naturam habebat Cecrops, & Ino. Tempore autem Crotopi, quæ Phaëtontis tempore fuit inflammatio, & quæ tempore Deucalionis fuit inundatio. Tempore autem Stheneli, & regnum Amphictyonis, & Danai in Peloponneſum aduentus , & Dardanię à Dardano ædificatio. A Ioue qui genitus, inquit Homerus nouit qui cogere nubes, & ex Creta in Phœniciam deductio. Tempore autem Lyncei, Proſerpinæ raptus, & extructio templi quod eſt in Eleuſine, & Triptolemi agricultura, & Cadmi Thebas aduentus,& regnum Minois. Tempore autem Prœti, bellum Eumolpi aduerſus Athenienſes. Tempore autem Acriſii, Pelopis ex Phrygia tranſitus, & Iouis Athenas aduentus , & ſecundus Cecrops , & Perſei & Bacchi res geſtæ, & Orpheus & Muſæus.Octauodecimo autem anno regni Agamemnonis captum eſt Ilium regnantis Demophontis Theſei filii anno primo duodecimo menſis Thargelionis, vt ait Dionyſius Argiuus. Aegias autem & Dercylus in tertio,octauo menſis Panemi deſinentis. Hellanicus enim dicit duodecimo menſe Thargelionis, & nonnulli eorum qui Attica ſcripſerunt, octauo deſinentis, poſtremo anno regnante Meneſtheo, in plenilunio. Noctis quidem erat medium, inquit is qui paruam fecit Iliadem, & ſplendebat lucida Luna. Alii autem eotem eodem die Scirrhophorionis. Theſeus autem qui erat æmulator Herculis, eſt Troianis vna generatione antiquior. Tlepolemi itaque qui fuit filius Herculis, meminit Homerus, quòd in Ilium militauerit. Oſtenditur ergo Moſem fuiſſe antequam Bacchus referretur in Deos,annis ſexcentis quatuor, ſiquidem in Deos refertur triceſimo ſecundo anno regni Perſei, vt ait Apollodorus in Chronicis. A Baccho autem ad Herculem , & viros illos fortes qui cum Iaſone in Argo nauigarunt , colliguntur anni ſexaginta tres , & Aeſculapius & Dioſcuri

τεσσαράκοντα Græcè eſt,ſed legendum eſſe, τέσσαρσι colligitur ex ſupputatione.

διφυοῦς. Græcum habet πεντήκοντα δυοῖν. ſed puto legen. πεντεκαίδεκα.

θαργηλιῶν. λήγοντος. eſt autem hæc comparatio more Athenienſiũ, qui poſt viceſimum Lunæ diẽ ita cõputabant, ὀγδόῃ φθίνοντος ἑβδόμῃ φθίνοντος. Eſt corruptus numerus,& forte pro ſexcentis legendũ eſt trecentis.

A Dioſcuri,id eſt Caſtor, & Pollux , cum eis nauigarunt , vt teſtatur Apollonius Rhodius in Argonauticis. A regno autem Herculis quod fuit Argis , vſque ad ipſius Herculis , & Aeſculapii in Deos relationem, colliguntur anni triginta , vt vult Apollodorus chronographus. Hinc autem vſque ad relationem in Deos Caſtoris , & Pollucis , ſunt anni quinquaginta tres. Hoc vtique tempore Troia quoque capta fuit. Quòd ſi Heſiodo quoque poetæ oportet credere, eum audiamus.

Editus eſtque Ioui pulchra ex Atlantide Maia Mercurius.
Præco Deum,fuerat cum ſacrum ingreſſa cubile.
Præclarum at peperit natum Cadmæa, coiſſet
B *Cum furtim Semele,Bacchum ualde exhilarantem.*

Cadmus quidem Pater Semeles tempore Lyncei venit Thebas,& fuit inuentor Græcarum literarum.Triopas autem eodem fuit tẽpore cum Iſide, generatione ſeptima ab Inacho.Iſidem autem dicũt eandem fuiſſe quæ Io,propterea quòd oberrans obierit totam terram.Iſter autem in libro de Colonia Aegyptiorum, dicit eam fuiſſe filiã Promethei.Prometheus autem fuit tempore Triopæ,ſeptima generatione poſt Moſem.Quare vel ante eam quæ ex Græcorũ ſentẽtia fuit hominis generationem, Moſes videtur floruiſſe . Leo autem qui tractauit de Diis qui ſunt in Aegypto, dicit Iſidẽ à Græcis vocari Cererem,quæ fuit tẽpore Lyn-
C cei,vndecima generatione poſt Moſem.Apis autem Rex Argorum,ædificat Mẽphim, vt dicit Ariſtippus in primo Arcadicorum.Ariſteas verò Argiuus dicit eũ nominatum eſſe Sarapim,& eum eſſe quem colunt Aegyptii.Nymphodorus autem Amphipolitanus in tertio de legibus Aſiæ,dicit Apim taurum mortuum & conditũ,loculo qui σορὸς Grçcè dicitur, fuiſſe repoſitum in templo dæmonis qui colebatur,& hinc appellatum fuiſſe Soroapim , & poſtea quadam eorum qui illic habitabant conſuetudine Sarapim.Eſt autem Apis tertius ab Inacho.Iam verò Latona fuit tempore Tityi.Namque à Latona clara eſt Iouis incita coniux. Tityus autem fuit eodem tempore cum Tantalo.Meritò ergo ſcribit etiam Pindarus Bœotius.In tempore autem Apollo fuit genitus . Nec mirum,cum etiam
D Admeto vna cum Hercule inueniatur ſeruiiſſe mercede in magnum annum. Zethus autẽ & Amphion inuentores Muſicæ,fuerunt circa Cadmi ætatem. Quòd ſi quis dicat Phemonoem primam Acriſio reſponſa cecini ſſe,ſciat quòd viginti, χρησμῳδῆσαι.
& ſeptem annis poſt Phemonoem fuit Orpheus,& Muſæus,& Linus præceptor Herculis.Homerus autẽ & Heſiodus fuere Iliacis multo recentiores, poſt quos longe fuere recentiores Græcorum legislatores,Lycurgus,& Solon , & ſeptem ſapientes,& Syrius Pherecydes,& magnus Pythagoras,qui longè fuerunt inferius circa Olympiadas,vt prius oſtendimus.Plurimis ergo qui apud Græcos coluntur,Diis,non ſolum iis qui dicuntur Sapientes & Poetæ, oſtenſum eſt nobis Moſem eſſe antiquiorem.Neque verò is ſolus,ſed etiam Sibylla dicitur Orpheo
E antiquior.De eius enim cognomine , & de iis quæ ab ea prolata ſunt reſponſis, multa dicuntur,& cum eſset Phrygia,appellatam eſse Dianam,& cum ea ad Delphos acceſsiſset,ceciniſse.

O Delphi,Phœbi ferientis qui eminus eſtis
Serui,ueni ad uos Iouis expoſitura potentis
Mentem,in Germanum cum ſim bile percita Phœbum.

Eſt autẽ alia quoq. quæ vocatur Herophile Erithræa.Harũ meminit Heraclides Ponticus in libro de Oraculis.Mitto Aegyptiam,& Italicam quæ Romæ habitauit Carmentale,cuius fuit filius Euander,qui Romæ templum Panis, quod Lupercal appellatur,condidit. κάρμαλον.
Operæpretium eſt autem,cum in hunc locum deuenerimus,aliorũ quoque Prophetarum,qui poſt Moſem fuerunt apud Hebræos, tempora exquirere.Poſtquã è vita exceſsit Moſes, dux populi ſuccedit Ieſus , qui

bellum quidem geſsit LXVI annis, in terra autem illa bona quieuit XXV annis. Vt A
autem continet liber Ieſu, Moſi ſucceſsit uir prædictus annis XXVII. Deinde cum
peccaſſent Hebræi, traduntur Meſopotamiæ Regi Chuſachar octo annis, vt re-
fert liber Iudicum. Cum autem poſtea Deum oraſſent, ducem accipiunt Gotho
niel, fratrem Chaleu iuniorem ex tribu Iuda, qui cum interfeciſſet Regem Meſo
potamiæ, præfuit populo annis deinceps quinquaginta. Et cũ rurſus peccaſſent,
traditi ſunt Aeglom Regi Moabitarũ annis XXVIII. Cum autẽ rurſus rediiſſent,
eorũ dux fuit Aod annis octoginta, vir qui ambabus manibus pro dextra vteba-
tur, ex tribu Ephraim. Is eſt qui Aeglom de medio ſuſtulit. Mortuo autẽ Aod cũ
rurſus peccaſſent, traditi ſunt Iabim Regi Chanaan XX annis. Eius tempore fuit
Prophetiſſa Debbora vxor Labidoth ex tribu Ephraim, erat autem Pont. Ozius
filius Rieſu. Cum per eã exercitum duxiſſet Barac filius Bener ex tribu Nephta- B
lim, acie congreſſus cum Siſara principe exercitus Iabim, potitus eſt victoria. At
que hinc quidem populo præfuit Debbora, eum iudicãs. Ea autem mortua cum
rurſus peccaſſet populus, Madianitis traditur annis VII. Poſt hæc Gedeon ex tri-
bu Manaſſe, filius Ioæ, cum CCC. in aciem produxiſſet, & centum & viginti eorũ
millia cecidiſſet, pręfuit annis XL. Poſt quem eius filius Achimelech tribus annis.
Ei ſucceſsit Boleas filius Bedan filii Charran, ex tribu Ephraim. XXIII annis magi
ſtratum obtinens. Poſt quem cum rurſus peccaſſet populus, octodecim annis tra
ditur Ammanitis. Cum autem ducti fuiſſent pœnitentia, eis præeſt Iephtæ Ga-
laadites ex tribu Manaſſæ, & præfuit VI annis. Poſt quem dux fuit Abatthan, qui
Græcè eſt τεσσαράκοντα ſed lego τέσσαρα
erat ex Bethleem, de tribu Iuda annis VII. Deinde Ebron Zabulonites octo an- C
nis. Deinde Aeglom ex Ephraim octo annis. Nonnulli autem ſeptem annis Abat
than coniungunt quatuor annos Ebrom. Et cum poſt eum rurſus peccaſſet po-
pulus, alienigenis Philiſthæis ſubiicitur quadraginta annis. His autem reuerſis,
præeſt Sampſon ex tribu Dan, cum in bello viciſſet alienigenas. Is fuit dux XX an
ἀναρχίας οὔσης
nis. Et poſt eum cum nullus eſſet qui præeſſet, populum iudicauit Heli Sacerdos
quadraginta annis. Ei ſuccedit Samuel Propheta, cum quo regnauit Saul, qui vi-
gintiſeptem annis regnum obtinuit. Is etiam Dauidem vnxit regem. Mortuus
eſt autem Samuel duobus annis ante Saulem, cum eſſet Pontifex Abimelech. Is
Saulem vnxit in Regem, qui primus poſt Iudices regnauit in Iſrael. Quorum vni
uerſus numerus vſque ad Samuelem, anni ſunt quadringenti ſexagintatres; men D
ἐπανακαινισθείς.
ſes ſeptem. Deinde vt habetur Regum primo, regnauit renouatus Saul XX annis.
Poſt mortem autem Saulis, regnat Dauid ſecundo in Chebron, filius Ieſſe, ex tri
bu Iuda, quadraginta annis, vt continet ſecundus Regum: Erat autem Pontifex
Abiathar, filius Abimelech, ex cognatione Heli. Fuerunt autem Gad & Nathan
prophetæ eius tempore. Fiunt ergo à Ieſu Naue vſque ad tempus quo Dauid re-
gnum accepit, vt nonnulli quidem volunt, anni quadringenti quinquaginta, vt
autem propoſita oſtendit chronographia, colliguntur anni quingenti XXIII. men
ſes ſeptem, vſq. ad mortem Dauidis. Poſtea regnauit Solomon filius Dauid annis
XL. Eius tempore fuit perpetuo Propheta Nathan, qui etiam eum adhortatus eſt
vt templum extrueret. Similiter autem Achias quoque prophetauit in Silo. Erãt E
autem ambo quoque Reges, Dauid & Solomon prophetæ. Sadoc autem primus
Pontifex ſacrificauit in templo quod ædificauit Solomon, qui erat octauus ab
Aaron primo Pontifice. Sunt ergo à Moſe vſq. ad ætatem Solomonis, vt dicunt
quidem aliqui, anni quingenti nonaginta quinque, vt alii autem, quingenti ſe-
ptuaginta ſex. Si quis autem, iis qui ſunt à Ieſu vſque ad Dauid, quadringentis
quinquaginta annis, quadraginta annos quibus dux fuit Moſes cõnumerauerit,
& alios octoginta annos quot natus erat Moſes, priuſquam exirent ex Aegypto
Hebræi, & his adiecerit quadraginta annos regni Dauid, colliget omnes annos
ſexcentos decem. Accuratius autem ac perfectius procedet noſtra chronogra-
phia, ſi quingentis & viginti tribus annis & ſeptem menſibus vſq. ad mortẽ Da-
uidis, adiecerit quis centum & viginti annos Moſis, & Solomonis XL. Colliget
enim

A enim omnes vſq.ad mortem Solomonis,annos ſexcentos octogintatres, ſeptem menſes. Hiramus dat ſuam filiam Solomoni, quo tempore poſt Troiam captam venit Menelaus in Phœniciam, vt ait Menander Pergamenus & Lætus in Phœniciis. Poſt Solomonem autem regnat Roboam, filius eius, annis ſeptendecim. Erat autem Pontifex Abimelech filius Sadoc. Eius tempore diuiſo regno in Samaria, regnat Hieroboam ex tribu Ephraim, ſeruus Salomonis. Prophetauit autem Achias quoq. Silonites, & Sameas filius Amame, qui etiam ex Iuda abiit ad Roboam, & prophetauit ſuper altare. Poſt eum regnauit Abiu filius eius, annis XXIII. & ſimiliter eius filius Athaman. Is in ſenectute laborauit podagra. Prophetauit autem eius tempore Iehu filius Ananiæ. Poſt eum regnauit Ioſaphat eius
B filius, annis V. Eius tempore prophetarunt Helias Thesbites, & Micheas filius Ieble, & Abdias filius Ananiæ. Tempore autem Micheæ erat autem Pſeudopropheta Sedecias filius Chanaan. Poſt eos ſequitur regnum Ioran filii Ioſaphat ad VIII annos, cuius tempore prophetauit Helias, & poſt Heliam Heliſæus filius Saphat. Eius tempore, ii qui erant in Samaria, comederũt ſtercus columbæ, & ſuos liberos. Tempus autem Ioſaphat extenditur ab vltima parte tertii Regum vſque ad quartum. Tempore autem Ioran aſſumptus eſt Helias. Cœpit autem prophetare Eliſeus filius Saphat ſex annis, cum eſſet natus annos XL. Deinde Ochozias regnauit anno vno. Eius tempore adhuc prophetabat Eliſeus, & cum eo Abdadonæus. Poſt eum mater Oziæ Gotholia regnat octo annis, interfectis filiis ſui
C fratris: erat enim ex genere Achab. Soror autem Oziæ Ieſabæa ſuffurata eſt filiũ Oziæ, Ioas, & ei poſtea regnum tribuit. Tempore huius Gotholiæ adhuc prophetabat Heliſæus, poſtquam regnauit, vt dixi antea, Ioas, qui fuit ſeruatus à Ieſabæa vxore Iodeæ Pontificis. Fiunt autem omnes anni XL. Colliguntur ergo à Solomone vſq.ad mortem Eliſæi prophetæ, vt nonnulli quidem dicunt, centum & quinque, vt alii autem, centum & duo, vt quæ eſt autem propoſita oſtendit chronographia, à regno Solomonis anni centum octoginta vnus. A temporibus autem Troianis vſque ad ortum Homeri, ex Philochori quidem ſententia, fiunt centum & octoginta anni poſt Ionicam deductam coloniam. Ariſtarchus autem in commentariis Archilochiis, dicit eum fuiſſe tempore deductionis coloniæ Io
D nicæ, quæ fuit cẽtum & quadraginta annis poſt Troiana tempora. Apollodorus autem cẽtum annis poſt deductam coloniam Ionicam, cum Ageſilaus Doryſæus eſſet Rex Lacedæmoniorum, adeò vt ad eum peruenerit Lycurgus legislator, cũ eſſet adhuc iuuenis. Euthymenes autem in Chronicis dicit eum floruiſſe cũ Heſiodo, tempore Acaſti, & natum fuiſſe in Chio circiter annum CC. poſt Troiam captam. In hac autem ſententia eſt etiam Archemachus in tertio Eubœicorum. Quo fit, vt ipſe, & Heſiodus ſint Heliſæo Propheta recentiores. Quòd ſi quis velit ſequi Grammaticum Cratetem, & dicat fuiſſe Homerum circa reditum Heraclidarum, octoginta annis poſt captam Troiam inuenietur rurſus Solomone poſterior, cuius tempore fuit Menelai aduentus in Phœniciam, vt ante dictũ eſt.

ὥστε ἐπιβαλεῖν αὐτῷ.

E Eratoſthenes autem centeſimo anno poſt captam Troiam refert Homeri ætatẽ. Quinetiam Theopompus in quadrageſimo tertio rerum Philippicarum, refert Homerum fuiſſe quingentis annis poſt eos qui in Ilio militarunt. Euphorion autem in opere de Aliadibus, dicit eum fuiſſe tempore Gygis, qui cœpit regnare octauadecima Olympiade, quem etiam dicit primum nominatum eſſe tyrannum. Soſibius autẽ Lacon in deſcriptione temporum, redigit Homerum in VIII annum regni Charilli Polydecti. Ac regnauit quidem Charillus annis ſexaginta quatuor, poſt quem filius Nicander anni XXXIX. In XXXIIII eius anno dicunt fuiſſe poſitam primam Olympiadem, adeò vt eſſet vtique Homerus nonaginta annis antequam poſita eſſent Olympia. Poſt Ioam regnum excipit Amaſias eius filius annis XXXIX. Ei ſimiliter ſuccedit Ozias eius filius annis quinquaginta duobus. Is autem mortuus eſt leproſus. Eius autem tempore prophetarunt Amos & Eſaias eius filius, & Oſeæ filius Beeri, & Ionas fil. Amathi, qui erat ex Gethcho

Græcum habet ἔτη τεσσαράκοντα τρία Φιλιππικῶν ſed puto legen. ἐπὶ τεσσαρακοστῷ τρίτῳ Φιλιππικῶν aut forte ἐπὶ τεσσαράκοντα τρία id eſt in quadraginta tribus. vt qui nõ curet exprimere in quo libro.

ber,qui prædicauit Nineuitis,qui ex ventre cœti exceſsit.Deinde regnat Ioathã
filius Oziæ annis xvi. Eius tempore adhuc prophetabat Eſaias & Oſee, & Mi- A
chæas Moaraethites,& Ioel filius Bathuel.Ei ſuccedit eius filius Achaz annis ſe-
decim.Eius tempore xv anno abductus eſt Iſrael Babylonem,& Salmanaſar rex
Aſsyriorum tranſmigrare fecit eos qui habitabant in Samaria ad Medos, & Ba-
bylonem.Achaz rurſus ſuccedit Oſeæ annis octo. Deinde Ezechias annis xxix.
Ei propter ſanctitatem,cum ad finem vitæ perueniſſet,largitur Deus per Eſaiã,
vt viueret alios quindecim annos,per regreſſum Solis. Ad eum vſq.peruenerũt
prophetantes Eſaias,& Oſee & Michæas. Hi autem dicuntur fuiſſe poſt ætatem
Lycurgi legislatoris Lacedæmoniorum.Dieuchidas enim in quarto Megarico-
rum,circa ducenteſimum nonageſimum annum ex quo Troia fuit ſecundo ca-
pta,dicit floruiſſe Lycurgum.Eſaias autem à regno Solomonis, cuius tempore B
oſtenſum eſt Menelaum veniſſe in Phœniciam,ducenteſimo anno adhuc prophe
taſſe cernitur,& cum eo Michæas & Oſee & Ioel filius Bathuel. Poſt Ezechiam
autem,filius eius Manaſſes regnat annis quinquaginta quinque.Deinde eius fi-
lius Amos duobus annis. Poſt quem eius filius Ioſias iuſti & æqui obſeruantiſsi-
mus,annis triginta & vno.Is impoſuit membra hominum ſuper membra idolo-
rum,quemadmodum ſcriptum eſt in Leuitico.Eius tempore anno xviii. paſcha
actum eſt,quod à Samuele,neque in eo quod interceſſerat tempore fuerat cele-
τελεσθέν. bratum.Tunc etiam Chelcias ſacerdos, pater Hieremiæ Prophetæ,cum in librũ
legis incidiſſet in templo reconditum,eo tecto vitam finiit.Eius tempore prophe
tauit Olda,& Sophonias,& Hieremias.Tempore autem Hieremiæ fuit Pſeudo C
propheta Ananias filius Ioſiæ. Is cum non audiiſſet Hieremiam prophetam, inte
remptus eſt à Nechao Rege Aegypti in fluuio Euphrate,cum ei occurriſſet pro-
ficiſcenti aduerſus Aegyptios.Ioſiæ ſuccedit Ieconias,& Ioachas eius filius,men
ſibus tribus & decem diebus.Eum Nechao Rex Aegypti vinctũ abduxit in Ae-
gyptum,cum pro eo conſtituiſſet Regem fratrem eius Ioachim,tributarium re
gionis,annis vndecim.Poſt eum Ioachim eiuſdem cum eo nominis,regnauit tri
bus menſibus.Deinde Sedechias annis vndecim,& ad eum vſque peruenit pro-
phetans Hieremias.Prophetarunt autem & Buzi & Vrias filius Samei & cum eo
Abacum.Hic accipiunt finem Hebræi Reges. Fiunt ergo à Moſis quidem ortu
vſq.ad hanc tranſmigrationem,vt nonnulli quidem dicunt, anni noningenti ſe- D
ptuaginta duo,ex accurata autẽ & exacta chronographia,mille octoginta quin-
que,ſex menſes,decem dies. A regno autem Dauidis vſq.ad captiuitatem quæ fa
cta eſt à Chaldæis,anni quadringenti quinquaginta duo,menſes ſex. Vt autem
colligit noſtra accurata temporum ſupputatio,quadringẽti anni octogintaduo,
menſes ſex,decem dies. In xii. autem anno regni Sedechiæ, Nabuchodonoſor
ſeptuaginta annis ante principatum Perſarum, aduerſus Phœnicas, & Iudæos
bellum geſsit,vt dicit Beroſus in hiſtoriis Chaldaicis.Ioabas autem ſcribens de
Aſſyriis,fatetur ſe à Beroſo ſumpſiſſe hiſtoriam,vera eſſe quæ ab eo dicuntur te
ſtificans.Nabuchodonoſor ergo excæcatum Sedechiam abducit Babylonem, &
totum facit populum tranſmigrare.Fuit autem hæc captiuitas lxx annis,paucis E
exceptis,qui confugerunt in Aegyptum. Prophetarunt autem etiam tempore
Sedechiæ Hieremias adhuc & Abacum.Quinto autem anno eius regni Babylo-
ne prophetauit Ezechiel.Poſt quem Naum Propheta.Deinde Daniel.Rurſus ve
rò poſt eum prophetarunt Aggæus & Zacharias,primi Darii tempore, duobus
Malachias ab Hebræis vocatur Angelus. annis.Poſt quem qui fuit in xii Angelus.Poſt Aggæum autem & Zachariam,
Neemias qui fuit princeps pocillatorum Artaxerxis,filius autem Acheli Iſraeli-
tę,ædificauit ciuitatem Hieruſalem,& templum extruxit.In hac captiuitate fuit
Eſther & Mardocheus,cuius habetur liber,ſicut etiam Maccabæorum.In hac ca
ptiuitate cũ ſtatuã adorare noluiſſent Miſael,Ananias et Azarias,iniecti in forna
cem ignis,ſeruati ſunt apparente Angelo. Tunc per Draconem Daniel iniectus
in lacũ leonũ,ab Abacum diuina prouidentia nutritur,ſeptimo die ſeruatur.Hic
etiam

A etiam factum eſt ſignum Ionæ, & Tobias per Raphaëlem Angelum Saram ducit
vxorem, cum dęmon ſeptem primos eius procos ſuſtuliſſet, & poſt nuptias Tho-
biæ, pater eius Tobet viſum recipit. Hic Zorobabel cum aduerſarius viciſſet ſapiē
tia, emit à Dario renouationem Hieruſalem, & cum Eſdra rediit in patriam, per
quem facta populi redemptio, & diuinitus inſpiratorum eloquiorum recenſio &
renouatio, & paſcha ſalutare celebratum eſt & ſoluta eſt affinitas quæ Hebræis in
terceſſerat cum alienigenis. Publico autem præconio proclamauerat Darius He-
bręorum reſtitutionem. Cum autem Darii tempore effectum eſſet quod promiſe
at, celebratum feſtum Encæniorum, ſicut etiam Tabernaculorum. Fiunt autem
anni omnes cum annis captiuitatis vſque ad populi reſtitutionem, ab ortu quidem
B Moſis, anni mille centum quinquaginta quinque, mēſes ſex, decem dies. A regno
autem Dauid, anni, vt nonnulli quidem, trecenti quinquaginta duo, vt autem di-
cam accuratius, quingenti ſeptuaginta duo, menſes ſex, decem dies. Impleta ſunt
ergo à captiuitate quę tempore Hieremiæ Prophetę fuit Babylone, ea quę à Pro Daniel.9.
pheta Daniele dicta ſunt, quæ ſic habent. Septuaginta hebdomades abbreuiatæ
ſunt ſuper populum tuum, & ſuper ciuitatem ſanctam tuam, vt conſumatur pecca
tum, & vt obſignet peccata, & deleat iniquitates, & vt expiet, & vt agat iuſtitiam
ſempiternam, & obſignet viſionem & Prophetam, & vngat ſanctum ſanctorum.
Et cognoſces & intelliges ab exitu ſermonis. Vt reſpondeas, & ædifices Hie-
ruſalem vſque ad Chriſtum ducem hebdomades ſeptem & hebdomades ſeptua-
C ginta duæ erunt, & conuertetur & ędificabitur platea & murus, & inanientur
tempora, & poſt ſexaginta duas hebdomadas exterminabitur chriſma, & iudi-
cium non eſt ipſi, & ciuitatem & ſanctum deſtruet cum Duce veniente. Excin-
dentur in inundatione, & vſque ad finem belli abbreuiati deletionibus. Et con- διαθήκην
firmabit teſtamentum multum hebdomada vna, & in dimidio hebdomadis tolle teſtamentum
tur ſacrificium meum & libamen, & in templo abominatio deſolationū, & vſq; pactum.
ad conſummationem temporis, conſummatio dabitur in deſolationem. Et dimi-
dium hebdomadis ceſſare faciet thymiama ſacrificii. Et expanſio deſtructionis
vſq; ad cōſummationem & inſtar deſtructionis libaminis. Quòd itaque in ſeptem
hebdomadibus ædificatum ſit templum, hoc clarum eſt. In Eſdra enim ſcriptum
D eſt. Et ſic fuit Chriſtus Rex dux Iudæorum, cum implete eſſent ſeptem hebdoma
des in Hieruſalem, & in ſexaginta duabus hebdomadis quieuit vniuerſa Iudæa, &
fuit abſque bellis, & Dominus noſter Chriſtus ſanctus ſanctorum cum veniſſet,
& viſionem impleſſet & Prophetam, in carne vnctus eſt patris ſui ſpiritu. In his
ſexaginta duabus hebdomadibus, quēadmodum dixit Propheta, & in vna hebdo-
mada, Dominus. Dimidium hebdomadis tenuit Nero regnans, & in ſancta ciuita
te Hieruſalem ſtatuit abominationem, & in dimidio hebdomadis, & ipſe ſubla-
tus eſt, & Otho & Galba & Vitellius. Veſpaſianus autem & imperium obtinuit,
& Hieruſalem diruit, & ſanctum deſolatum reddidit. Et quòd hæc ita ſe habeant,
E ei qui poteſt quidem intelligere, clarum eſt, ſicut dixit Propheta. Cum itaque im-
pleretur vndecimus annus, in principio ſequentis, regnante Ioachim, facta eſt ca-
ptiuitas Babylonica à Rege Nabuchodonoſor, cum ſeptimo iam anno Rex eſſet
Aſſyriorum. Vafreus autem ſecundo anno eſſet Rex Aegyptiorum, Philippus au
tem magiſtratum ſummum gereret Athenis, primo anno quadrageſimę octauæ ἄρχοντος Φι-
Olympiadis. Manſit autem captiuitas annis ſeptuaginta, vt quæ ceſſarit anno ſe- λίππου.
cundo Darii Hyſtaſpis filii, qui fuit Rex Perſarum, Aſſyriorum & Aegyptio-
rum, cuius tempore, vt prius dixi, Aggæus & Zacharias, & qui fuit ex duodecim
Angelus, prophetauere. erat autem Pontifex Ieſus Ioſedec filius. In ſecundo
F autem anno regni Darii, quem dicit Herodotus Magorum diſſoluiſſe imperium,
mittitur Zorobabel filius Salathiel, vt excitet & exornet templum quod erat Hie
roſolymis. Colliguntur autem ſic quoque Perſarum tempora. Cyrus annis trigin
ta. Cambyſes nouemdecim. Darius quadraginta ſex. Xerxes viginti ſex. Artaxer-
xes quadraginta & vnum. Darius octo. Artaxerxes quadraginta duos. Ochus vel

Arſes,tres. Colliguntur autem ſimul anni Regum Perſarum, ducenti triginta A
quinque. Cum hunc itaque Darium ſuſtuliſſet Alexander Macedo, iis annis qui
ſunt adiecti regnare incipit. Similiter ergo Macedonum quoque Regum tēpora,
ſic colliguntur. Alexander annis decem & octo. Ptolemęus Lagi filius, annis qua-
draginta. Ptolemęus Philadelphus annis vigintiſeptem. Deinde Euergetes, an-
nis vigintiquinq;. Deinde Philopater, annis ſeptemdecim. Poſt quē Epiphanes an-
nis vigintiquatuor. Ei ſuccedit Philomater, & regnat annis trigintaquinque. Poſt
quem Fuſcon annis vigintinouem. Deinde Lathurus, annis trigintaſex. Deinde
qui fuit cognominatus Dionyſius, annis vigintinouem. Poſtrema regnauit Cleo
patra vigintiduobus annis. Poſtquam fuit regnum Cappadocū octodecim dierū.
Fiunt ergo ſimul coniuncta Macedonum tempora, anni trecenti duodecim, dies B
octodecim. Oſtenditur ergo eos qui tempore Darii Hyſtaſpis filii, ſecundo anno
eius regni prophetauere, nempe Aggęum & Zachariam, & Angelum qui fuit ex
duodecim, cum in primo anno quadrageſimæ octauæ Olympiadis prophetarint,
eſſe Pythagora antiquiores, qui fertur fuiſſe ſexageſima ſecunda Olympiade;
& Thalete, qui ex Græcorum ſapientibus fuit antiquiſſimus, qui fuit circa quin
quageſimam Olympiadem. Qui autem cum Thalete connumerati ſunt ſapientes
fuerunt eodem tempore, vt ait Andron in tripode. Heraclitus enim cum eſſet
Pythagora poſterior, eius in ſuis ſcriptis meminit. Vnde citra cōtrouerſiam, ętā-
te eorum qui prius dicti ſunt Prophetarum, ſimul cum iis etiam qui ſeptem dicun- C
tur ſapientes, antiquior fuerit prima Olympias, quę etiam oſtenditur fuiſſe Iliacis
poſterior, quadringentis ſeptem annis. Facile ergo poteſt perſpici, Solomonem
qui fuit tempore Menelai, is autem fuit temporibus Troianis, fuiſſe Gręcorum ſa
pientibus multis annis antiquiorem. Eo autem rurſus quot ſit annis prior Moſes,
in iis quæ ante dicta ſunt à nobis declaratum eſt. Alexander autem qui Polyiſtor,
hoc eſt Multiſcius, eſt cognominatus, in ſuo opere de Iudæis, aliquas ſcripſit epiſto
las, Solomonis quidem & ad Vafrem Regem Aegypti, & ad Regem Phœniciæ Ty
riorum, & eorum ad Solomonem, in quibus oſtenditur quidem Vafrem octogin-
ta milia virorum Aegyptiorum ei miſiſſe ad templi ędificationem: alterum autem
totidem cum Architecto Tyrio, ex matre Iudęa, ex tribu Dauid, vt illic ſcriptū eſt D
cui nomen Hyperon. Quinetiam Onomacritus Athenienſis, cuius dicuntur eſſe
poëmata quæ Orpheo adſcribuntur, tēpore principatus Piſiſtratidarū, circa quin
quageſimam Olympiadem inuenitur. Et Orpheus Muſæi diſcipulus qui vnà cum
Hercule nauigauit. Amphion autem duabus generationibus præcedit Iliaca. De-
modocus verò & Phemius, poſt Troiam captam ille quidem apud Phæacas, hic ve
rò apud Procos, propter artem pulſandi cytharam in magna erant exiſtimatione.
Iam verò quæ Muſæi feruntur eſſe reſpōſa, aiunt eſſe Onomacriti. Cratetem verò
Orphei, Zopyri Heracliotæ & deſcenſum ad inferos eſſe Prodici Chii. Ion au-
tem Chius in trigrammis refert Pythagoram hæc quoque Orpheo tribuere. Epi-
genes autem in iis quæ ſcripſit de poëſi quæ refertur ad Orpheum, dicit eſſe Cer- E
copis Pythagorei deſcenſum ad inferos, & ſacram orationem. peplum autem &
phyſica, Brontim. Porro autem nonnulli quoque Terpandrum inter priſcos refe-
runt. Ellanicus certè eum refert fuiſſe tempore Medæ Phanias autem ponens Le-
ſchen Leſbium ante Terpandrum, refert Terpandrum eſſe Archilocho recentio-
rem. Leſchen autem concertaſſe cum Arctino & viciſſe. Xanthus autem Lydius
circa octauam decimam Olympiadem. Vt autem Dionyſius, circa quintam de-
cimam Olympiadem Thaſum fuiſſe conditam, vt ſit conſentaneum iam cogni-
tum fuiſſe Archilochum poſt viceſimam Olympiadem. Meminit certè & Magne-
tum exitii quod paulo antè fuerat. At fertur quidem Simonides fuiſſe tempore
Archilochi. Callinus autem non multo antiquior. Magnetum enim qui perierant F
meminit Archilochus. Hic verò, vt quorum eſſent res ſecundæ meminit. Eume-
lus autem Corinthius cum eſſet antiquior dicitur perueniſſe vſque ad Archiam
qui condidit Syracuſas? Et hæc quidem inductus ſum vt dicerem, quòd maximè
quidem

A quidem inter vetuſtiſſimos, Poëtas ponant Cyclicos. Iam verò inter Græcos quo-
que dicuntur fuiſſe multi qui reſponſa dederunt, ſicut Bacides, vnus quidem χρησμολόγοι.
Bœotius, alter verò Arcas, qui multa multis prædixerunt. Athenienſis autem
Amphileti conſilio Piſiſtratus quoq; confirmauit tyrannidem, cum ei inuadendi
tempus ſignificaſſet. Taceatur enim Cometa Cretēſis: Cinyras Cyprius: Admetus
Theſſalus: Ariſteus Cyreneus: Amphiaraus Athenienſis: Timotheus Corcyreus:
Demænetus Phocenſis. Epigenes Theſpienſis: Nicias Caryſtius: Ariſto Theſſa-
lus: Dionyſius Carthaginenſis: Cleophon Corinthius: Hippo filia Chironis &
Bœo, & Manto, & Sibyllarum turba, Samia, Colophonia, Cumana, Erythræa,
Phyto, Taraxandra, Macetis, Theſſala, Theſprotis, & rurſus Calchas & Mopſus
qui fuere Troianis temporibus. Antiquior autē Mopſus, vt qui nauigaret vnà cū
B Argonautis. Aiunt autem Battum Cyrenæum compoſuiſſe eam quæ Mopſi dici-
tur diuinationem. Et Dorotheus in primo libro qui inſcribitur Pandecta, refert
Mopſum audiiſſe Alcyonem & Coronem. Præſcientiæ autem Pythagoras quoq;
magnus ſemper mentem adhibuit, & Abaris Hyperboreus, & Ariſtæas Procon-
neſius, & Epimenides Cretēſis qui venit Spartam, & Zoroaſter Medus, & Empe
docles Agrigentinus, & Phormio Lacon. Quinetiam Polyaratus Thaſius, & Em
pedotimus Syracuſanus, & poſt hos maximè Socrates Athenienſis. Eſt enim mihi,
inquit in Theage, quod ab ineunte ætate diuina ſorte accedit, ſignum dęmonis. Id
autem eſt vox, quę vbi fuerit edita, retinet ne faciam quod ſum facturus, hortatur
autem nunquam. Et Execeſtus Phocenſium Tyrannus duos geſtans incantatos γεγοητευμένους
C annulos, qui inter ſe inuicem ab eis edebatur ſonitu, ſciebat tempus rerum geren
darum, mortuus tamen eſt dolo interfectus, etiam ſi id ei prius ſignificaſſet ſoni-
tus, vt dicit Ariſtoteles in opere de Republ. Phocenſium. Quinetiam ex iis qui ali
quando fuere homines in Aegypto, opinione autem hominum Dii fuerunt, Her
mes Thebanus, & Aeſculapius Memphitanus, & rurſus Tireſias & Manto The-
bis, vt dicit Euripides. Iam Helenus & Laocoon & Oenone & Brenus in Ilio.
Crenus enim vnus Heraclidarum dicitur inſignis vates, & Iacus alius in Elide, à
quo Iacidæ, & Polyidus Argis & Megaris, cuius meminit tragœdia. Quid opus
eſt recenſere Telemum, qui cum eſſet vates, Cyclopum, prædixit Polyphemo ea
quæ in errore Vlyſſis euenerunt, aut eū qui erat Athenis Onomacritum, aut Am-
D phiaraum, qui cum ſeptem qui aduerſus Thebas bellum geſſerunt, fertur Troia
capta vna generatione fuiſſe poſterior, aut Theoclymenū in Cephalenia, aut Tel
meſum in Caria, aut Galeum in Sicilia? Præter hos autem fuerint etiam alii, Id-
mon qui fuit cum Argonautis, Phemonoë Delphis, Mopſus Apollinis filius, &
Manteus in Pamphylia, & Amphilochus Amphiarai filius in Cilicia. Alcmeon
apud Acarnanes, Anias in Delo, Ariſtander Telmeſſenſis, qui fuit cum Alexan-
dro. Iam verò Philochorus, in primo de diuinatione, refert Orpheum fuiſſe Va-
tem. Theopompus autem & Ephorus & Timæus Orthagoram quendam Vatem
fuiſſe ſcribunt, quemadmodum Pythocles Samius in quarto rerum Italicarum
E Caium Iulium Nepotem. Sed illi quidem fures omnes & latrones, vt dicit ſcriptu
ra, plurima ex obſeruatione & ex veriſimilibus prædixerūt, ſicut medici & Vates
qui coniectant ex regula naturæ, alii autem etiam à dæmonibus incitati, vel per a-
quas, & ſuffitus, & aërem aliqua qualitate præditū, perturbati. Apud Hebręos au
tem Dei virtute & inſpiratione, ante legem quidem Adam qui & in muliere & in
animantum nominatione futura prædixit, & Noë qui prædicauit pœnitentiam:
Abraam, Iſaac & Iacob, qui apertè non pauca ex futuris & iis quæ iam inſtabant
præſignificabant. Cum lege autem Moſes & Aaron, poſt quos prophetauere Ieſus
filius Naue, Samuel, Gad, Achias, Amæas, Iehu, Helias, Michæas, Abdiu, Eliſeus,
F Abdadone, Amos, Eſaias, Oſee, Ionas, Ioël, Hieremias, Sophonias, Buzi, Eze-
chiel, Vrias, Abacū, Naum, Daniel, Miſaël, qui pręerat rationibus, Aggeus, Zacha
rias, & qui erat ex duodecim Angelus. Sunt autē omnes prophetæ. xxxv. Ex mulie
ribus autē (nam eæ quoque prophetabant) Sarra, & Rebecca, & Maria, Debbo-

φυσιογνωμονεῦντες.

Græcè eſt, ὁ τοὺς συλλογισμοὺς ſed lego ὁ ἐπὶ λογισμοὺς qui præerat rationibus. Vel forte ſtare etiā poteſt ὁ τοὺς συλλογισμοὺς qui ſyllogiſmos ſupple faciebat, quoniam cū Magis & ſapientibus diſputans, inuictus diſceſſerit.

ra & Olda. Deinde circa eadem tempora prophetauit Ioannes vſque ad baptiſmũ ſalutarem. Poſt Chriſti autem ortũ, Anna & Symeon. Zacharias enim pater Ioannis, ante filium quoque in Euangeliis dicitur prophetaſſe. Ab alto ergo à Moſe colligamus Græcorum chronographiam. Ab ortu Moſis vſque ad Iudæorum ex Aegypto exitum, anni octoginta, & qui fuerunt vſque ad eius mortem, alii quadraginta. Fuit Hebręorum exitus tempore Inachi ante Sothiacam reuolutionem, egreſſo ex Aegypto Moſe, annis prius quadringentis quadraginta quinq;. A Moſis autem principatu & Inacho vſque ad inundationem Deucalionis, ſecundum, inquam, diluuium, & incendium Phaëtontis, quæ quidem tempore Crotopi acciderunt, enumerantur quatuor generationes. ad centum autem annorum numerũ reducuntur tres generationes. Ab inundatione autem ad Idæ incendium, & ferri B
inuentionem, & Idæos dactylos, anni ſeptuaginta tres, & ab Idę incendio vſq; ad raptum Ganymedis, anni ſexaginta quinque. Hinc autem ad Perſei expeditionē, quando etiam Glaucus Iſthmia ſtatuit propter Melicertam, anni quindecim. A Perſei autem expeditione ad Troiam conditam, anni trigintaquatuor. Hinc ad nauis quæ Argo dicta eſt nauigationem, anni ſexaginta quatuor. Ab eo ad Theſeũ & Minotaurum anni XXXII. Deinde ad eos ſeptem qui Thebas oppugnauere, anni decem. Ad Olympicum autem certamen, quod inſtituit Hercules propter Pelopem, anni tres, & Amazonum Athenas expeditionem, & Helenæ raptum à Theſeo, anni nouem. Hinc ad Herculis relationem in Deos, anni vndecim, Dein- C
de ad Helenę raptum ab Alexãdro, anni quatuor. A Troia autem capta ad Aeneę deſcenſum & cõditum Lauinium, anni decem, & ad Aſcanii imperium anni octo, & ad Heraclidarum deſcenſum, anni ſexaginta vnus, & ad Iphiti Olympiadem, anni trecenti triginta octo. Eratoſthenes autem tempora ſic deſcribit. A capta quidem Troia ad Heraclidarum deſcenſum, anni octoginta. Hinc autem ad conditam Ioniam anni ſexaginta. Quæ autem deinceps conſequuntur, ad Lycurgi quidem tutelam, anni centum quinquaginta nouem. Ad annum autem qui prima præcedit Olympia, anni centum octo. A qua Olympiade ad tranſitum Xerxis anni ducenti nonaginta ſeptem, à quo ad principium belli Peloponneſiaci, anni quadraginta octo, & ad cladem quam à Lacedæmoniis accepere Athenienſes, anni vi D
gintiſeptem, & ad pugnam Leutricam anni XXX. Poſt quam ad Philippi mortem, anni XXXV. Poſt hæc autem, ad Alexandri obitum, anni duodecim. Rurſus à prima Olympiade nonnulli dicunt ad Romam cõditam colligi annos XXIIII. Hinc ad Babylonis à Dario euerſionem anni circiter ducenti quadraginta tres. A capta autem Babylone, ad mortem Alexandri, anni cētum octoginta ſex. Hinc ad victoriam Auguſti, quando Antonius ſibiipſi mortem conſciuit Alexandrię, anni ducēti nonaginta quatuor, cum tunc eſſet Auguſtus IIII Conſul. A quo tempore ad certamen quod Romæ exhibuit Domitianus, anni centum quatuordecim. A primo autem certamine, vſque ad mortem Commodi, anni centum vndecim. Sunt autem qui à Cecrope quidem, vſque ad Alexandrum Macedonem colligunt an- E
nos mille octingentos viginti octo. A Demophonte autem, mille ducentos quinquaginta, & à Troia capta ad deſcenſum Heraclidarum, annos centum viginti, vel centum octoginta. Ab eo vſque ad Euænetum Athenis ſummum gerentem Magiſtratum, cuius tempore dicunt Alexandrum traieciſſe in Aſiam, vt Phanias quidē, anni ſeptingenti quindecim, vt Ephorus autem, ſeptingenti triginta quinque. Vt autem Timæus & Clitarchus, octingenti viginti. Vt autem Eratoſthenes, ſeptingenti ſeptuaginta tres. Vt autem Duris, à Troia capta ad Alexandri in Aſiam aduētum, anni mille. Hinc ad Euænetum qui Athenis ſummum gerebat magiſtratum, cuius tempore obiit Alexander, anni vndecim. Hinc ad imperiũ Germanici Claudii Cæſaris, anni trecenti ſexaginta quinque. A quo tempore manifeſti ſunt anni F
qui colliguntur vſque ad mortem Commodi. Poſt Græca autem ſunt etiam ex barbarorum ſupputatione, maxima temporum tradenda ſpatia. Ab Adam quidem vſque ad diluuium, colliguntur anni bis mille centum quadraginta octo, dies quatuor.

Græcum quidē habet πρὸ τῆς σωθιακῆς περιόδου id eſt, ante Sothiacam reuolutionem. De ea autem meminit Plutarchus in quæſtionibus cõuiuialibus. Exiſtimo autem ſcripſiſſe Clementē πρὸ τῆς ἰλιακῆς ἁλώσεως. id eſt, ante captã Troiam. Ab Inacho enim ad captam Troiã interceſſere plus quã quadringēti anni, vt ipſe prius dixit.

Græcum habet τεσσαράκοντα ſed lego τεσσαρες.

A tuor.A Sem autem vſque ad Abraam anni mille ducenti quinquaginta. Ab Iſaac
autem vſque ad terræ diuiſionem, anni ſexcenti ſedecim.Deinde a Iudicibus vſq; κληροδοσίαν.
ad Samuelem,anni quadringenti ſexaginta tres,menſes ſeptem. Et poſt Iudices,
anni regnorum quingenti ſeptuaginta duo,menſes ſex,dies decem. Poſt quæ tem
pora,Perſici regni anni ducenti triginta quinque. Deinde Macedonici vſque ad
mortem Antonii,anni trecenti duodecim,dies decem & octo.Poſt quod tempus,
regnum Romanorum vſque ad mortem Commodi,anni ducenti vigintiduo. Et
rurſus à captiuitate ſeptuagenaria, & populi in patriam terram reſtitutione,ad
captiuitatem quæ fuit tempore Veſpaſiani,colliguntur anni quadringenti decem.
Poſtremo autem à Veſpaſiano vſque ad mortem Commodi inueniuntur anni cen
B tum viginti vnus,mẽſes ſex,dies viginti quatuor. Demetrius autem dicit in libro
de Regibus Iudeæ,tribum Iuda,& Beniamin,& Leui,non fuiſſe abductam in ca-
ptiuitatẽ à Senacherib,ſed eſſe ab hac captiuitate vſq; ad vltimã, quam Nabucho-
donoſor fecit ex Hieroſolymis,annos CXXVIII. menſes ſex. Ex quo autẽ decem
tribus abductæ fuerunt captiuæ ex Samaria, vſque ad Ptolemeum quartum, anni
quingenti ſeptuaginta tres,nouem menſes.Philo autem ſcripſit ipſe quoq. Reges
Iudæorũ aliter quàm Demetrius.Præterea autem Eupolemus quoq. in ſimili ope
re, dicit omnes annos ab Adam vſque ad quintum annũ Demetrii XII. anno Pto
lemęi in Aegypto regnantis, colligi annos quinquies M.CXLIX.A quo autem tẽpo
re Moſes Iudæos eduxit ex Aegypto vſq. ad prædictũ tẽpus,colligi annos bis mil
C le quingentos octoginta.Ab hoc autẽ tẽpore vſq. ad Conſules Romæ Gaium Do
mitianũ & Caſianum, colliguntur anni C XX.Euporus autẽ & alii multi Hiſtori
ci, & gentes & linguas dicunt ſeptuaginta quinq. cum audiiſſent vocem Moſis di
cẽtis.Erant autem omnes animæ ex Iacob ſeptuaginta quinq;, quæ deſcenderunt
in Aegyptum.Videntur autem ex vera ratione linguæ ſeu dialecti,vt vocant, &
ſermones generales eſſe ſeptuaginta duæ,vt noſtræ tradunt ſcripturæ. Fiunt au-
tem aliȩ per communionem duarum vel trium vel etiam plurium dialectorum.
Eſt autem dialectus,dictio quę loci proprium oſtendit characterẽ,vel,dictio quæ διάλεκτα
proprium vel communem gentis characterem oſtendit. Dicunt autem Gręci eſſe
D quinque apud ſe dialectos, Atticam, Ionicam,Doricam,Aeolicam,& quintam cõ
munem,quæ autem comprehendi nequeunt voces Barbarorũ,non dici dialectos,
ſed linguas.Plato autem Diis quoque quandam dialectum attribuit,maximè qui
dem id coniiciens ex ſomniis & oraculis,alias autem etiam ex dæmoniacis,qui nec
ſua voce nec dialecto loquuntur,ſed dæmonum qui ingrediuntur. Exiſtimat au-
tem rationis quoque expertium eſſe animantium dialectos, quas exaudiunt quæ
ſunt eiuſdem generis.Cũ itaque in cœnũ ceciderit Elephas & clamauerit, præſens
aliquis alius id contemplatus,reuertitur paulo poſt, & ſecum ducit gregem Ele-
phantum,& eum ſeruat qui ceciderat. Aiunt autem Scorpium quoque in Lybia,
ſi non ei ſuccedat vt hominem feriat,abeuntem reuerti cum pluribus,alterum au
E tem ab altero inſtar catenæ dependentem,ita moliri inſidias,non obſcuro nutu be
ſtiis vtentibus,ſed nec figura ſibi ſignificantibus,ſed propria,vt puto,dialecto.Di
cunt autem aliqui quoque alii,quòd ſi quis piſcis qui euellitur,rupto laqueo eua- μνείνα.
ſerit,non amplius inuenietur eo die piſcis eius generis.Primæ autem & generales
dialecti,barbaræ quidem,nomina autem habent natura. Nam preces quoque fa-
tentur homines eſſe potentiores quæ dicuntur voce barbara. Porro autem Plato
in Cratylo,cum πῦρ, quod ignem ſignificat,vellet interpretari, dicit eſſe nomen
barbaricum.Teſtatur itaque Phrygas ſic vocantes,paululum quid ab eo declina-
re.Nihil autem,vt exiſtimo,poſthæc offecerit,Romanorum quoque Imperato
rum tempora adducere,ad ortum Seruatoris oſtendendum. Auguſtus annis qua-
F draginta tribus.Tiberius annis XXII.Caius annis IIII.Claudius annis XIIII.
Nero annis XIIII.Galba anno vno.Veſpaſianus annis X.Titus annis III.Domi
tianus annis XV.Nerua anno vno.Traianus annis XIX.Adrianus annis XXI.An
toninus annis XXI.Similiter rurſus Antoninus & Cõmodus annis XXXII.Fiunt

ab Auguſto vſque ad Commodum anni omnes, CCXXII. & anni ab Adam vſque A
ad mortem Commodi, MMMMMDCCLXXXIIII. duo menſes, duodecim dies.
Quidam Romanorum Imperatorum tempora ſic deſcribunt. C. Iulius Cæſar annis tribus, quatuor menſibus, quinque diebus. Poſt quem regnauit Auguſtus annis XLVI. menſibus quatuor, die vno. Deinde Tiberius annis XXVI. menſibus VI. diebus XIX. Cui ſuccedit C. Cęſar annis tribus, decem menſibus VIII. diebus. Ei Claudius XIII. annis VIII. menſibus XXVIII. diebus. Nero annis XIII. VIII. menſibus XXVIII. diebus. Galba mẽſibus ſeptem VI. diebus. Otho V. menſibus, die vno. Vitellius VII. menſibus, die vno. Veſpaſianus annis XI. menſi-XI. diebus XXII. Titus II. annis, menſibus duobus. Domitianus annis XV. men-
ſibus VIII. diebus V. Nerua anno vno, menſibus IIII. diebus X. Traianus XIX. B
annis VII. menſibus XV. diebus. Adrianus annis XX. menſibus X. diebus XXVIII. Antoninus annis XXI. menſibus III. VII. diebus. Marcus Aurelius Antoninus annis XIX. diebus XI. Commodus annis XII. menſibus IX. diebus XIIII. A Iulio ergo Cæſare vſque ad mortem Commodi, ſunt anni CCXXXVI. menſes VI. Colliguntur autem omnes anni à Romulo qui vrbem condidit, vſque ad mortem Commodi, anni DCCLIII. menſes VI. Natus eſt autẽ Dominus noſter XXVIII. anno, cum primum iuſſerunt cenſum deſcriptionemue fieri tempore Auguſti.
Luc. 3. Quòd autem hoc verum ſit, ſic ſcriptum eſt in Euangelio ſecundũ Lucam. ANNO autem quintodecimo Tiberii Cæſaris, factum eſt verbũ Domini ſuper Ioannem
Eſa. 71. Zachariæ filium. Et rurſus in eodem. Erat Ieſus veniens ad baptiſma, quaſi XXX. C
annorum. Et quòd anno ſolo oporteret eum prædicare, hoc quoque ſic ſcriptum eſt. ANNVM acceptabilem Domini prædicatum miſit me. Hoc & Propheta dixit & Euangelium. QVINTODECIMO ergo anno Tiberii, & quintodecimo Auguſti, ſic implentur XXX. anni vſque ad tempus quo paſſus eſt. Ex quo autem paſſus eſt vſque ad euerſionem Hieruſalem, fiunt anni XLII. menſes III. Et ab euerſione Hieruſalem, vſque ad mortem Commodi, anni CXXVIII. menſes X. dies III. Fiunt autem ex quo natus eſt Dominus vſque ad mortem Commodi, anni omnes CLXXXX. menſis vnus. Sunt autem qui curioſius natali Domini non
πάχων forte nomen mẽſis. ſolum annum, ſed etiam diem addunt, quẽ dicunt XXVIII. anni Auguſti in XXV.
πάχων Baſilidis autem ſectatores eius quoque baptiſmi diem celebrant, totam præ D
προδιανυκτερεύοντες ἀναγνώσεσι. cedentem noctem in lectionibus tranſigentes. Dicunt autem eum eſſe quintumdecimum annum Tiberii, quintumdecimum menſis Tubi. Aliqui autem eum eſſe vndecimum eiuſdem menſis. Et de eius paſſione ſubtilius differentes, aliqui quidem ſextodecimo anno Tiberii Cæſaris XXV. Phamenoth, alii verò XXV. Pharmuthi, alii autẽ Pharmuthi XIX. dicunt paſſum eſſe Dominum. Quinetiã dicunt ex iis aliqui eum natum eſſe XXIIII. vel XXV. Pharmuthi. Præterea autẽ illa quoque ſunt referenda ad chronographiam, dies, inquam, quos ſignificat Daniel à deſolatione Hieruſalem. Veſpaſiani anni VII. menſes VII. Duo etiam anni adiunguntur Othonis & Galbæ & Vitellii XVII. menſibus VIII. diebus, & ſic
fiunt anni tres & menſes VI. quod eſt dimidium Hebdomadis, quemadmodum di- E
xit Daniel Propheta. Dixit enim bis mille trecentos dies fuiſſe ex quo ſtetit abominatio à Nerone in ciuitatem ſanctam vſque ad eius euerſionem. Sic enim oſtendit dictum quod ſubiicitur QVOVSQVE ſtabit viſio, ſacrificium ſublatum: peccatum deſolationis quod datum eſt: & poteſtas & ſanctum conculcabitur. Et dixit ei. Vſque ad veſperam dies bis mille trecenti, & tolletur ſanctum. Hi ergo bis mille trecenti dies fiunt anni ſex, menſes quatuor quorum dimidium tenuit Nero Imperium obtinens, & fuit dimidium hebdomadis, dimidium autem Veſpaſianus cum Othone, Galba, & Vitellio. Et ideo dicit Daniel, BEA-
TVS qui peruenerit ad dies mille trecentos triginta quinque. Ad eos enim F
vſque dies fuit bellum, poſt hæc autem ceſſauit. Oſtenditur autem hic quoque numerus ex ſubiecto capite quod ſic habet. ET à tempore immutationis perennitatis, & quo data fuerit abominatio deſolationis, dies mille ducentos nonaginta.

A naginta. Beatus qui ſuſtinuerit & peruenerit ad dies mille trecentos trigintaquinque. Flauius autem Ioſephus Iudæus, qui Iudaicas compoſuit hiſtorias, colligens tempora ait à Moſe vſque ad Dauid eſſe annos DLXXXV. A Dauid vſque ad ſecũdum annũ Veſpaſiani MCLXXIX. Deinde ab eo vſque ad decimum annum Antonini anni LXXVII. ita vt à Moſe vſq; ad decimũ annum Antonini ſint omnes anni MDCCCCXXXIII. Alii autẽ numerantes ab Inacho & Moſe vſque ad mortẽ Cõmodi, dixerunt eſſe annos MMDCCCCXLII. Alii vero MMDCCCXXI. In Euangelio autem ſecundum Matthęum, quæ ab Abraam deducitur genealogia, vſque ad Mariam matrem Domini terminatur. Sunt enim inquit, ab Abraham vſque ad Dauid XIIII generationes, & à Dauid vſque ab tranſmigrationem Babylo-
B nis generationes XIIII. & à tranſmigratione Babylonis vſque ad Chriſtum ſimiliter aliæ generationes XIIII. tria myſtica interualla, quæ ſex complentur hebdomadibus. Et quæ de temporibus quidem variè à multis ſcripta, & à nobis expoſita fuerunt, ſic habeant. Verſas autem fuiſſe ſcripturas & legis & Prophetarum ex Hebræo ſermone in linguam Gręcam, aiunt tempore Ptolemæi Lagi filii, aut vt dicunt nonnulli, tempore eius qui fuit cognominatus Philadelphus, cum maximam ad eam rem contuliſſet diligentiam Demetrius Phalereus, & vt verterentur vehementer procuraſſet. Nam cum adhuc Aſiam obtinerent Macedones, Rex magno ſtudio contendens eam quæ Alexandriæ in eius poteſtate erat bibliothecam omnibus ſcripturis exornare, voluit vt Hieroſolymitani quoque eas quæ
C apud ſe erant Prophetias in ſermonem Gręcum interpretarẽtur. Illi autem vt qui adhuc obedirent Macedonibus ex iis qui apud ſe erant probatiſſimi & maximæ exiſtimationis, ſcripturarũ peritos & Gręcæ linguę ſcientes ſeptuaginta ſeniores delectos ad eum miſerunt cum libris diuinis. Cũ autem vnuſquiſque ſigillatim ex ſua propria interpretatus eſſet prophetia, conſpirarunt omnes ſimul collatæ interpretationes & ſententiis & dictionibus. Dei enim erat voluntas quæ id ad Grecorum aures conſulto comparauerat. Neq; verò ab inſpiratione Dei erat alienum qui prophetiam dederat, vt interpretationem quoque tanquam Græcam efficeret prophetiam. Nam etiam in captiuitate Regis Nabuchodonoſor, cum in-
D teriiſſent ſcripturæ tempore Artaxerxis Perſarum Regis inſpiratus Eſdras Leuites qui factus fuerat Sacerdos, prophetauit omnes veteres rurſus ſcripturas renouans. Ariſtobulus autem in primo libro ad Philomatrem ſcribit his verbis. Secutus eſt autem noſtras quoque leges Plato, & ſatis apertè oſtendit ſe eorum quæ in eis dicuntur fuiſſe admodum ſtudioſum. Ante Demetrium autem, priuſquam rerum potirentur Alexander & Perſę verſa fuerant & quæ ab Hebræis noſtris geſta fuerant in exitu ex Aegypto, & quęcunque eis inſignia & facta erant & apparuerant, & regionis per vim quæſita poſſeſſio, & omnium quæ latæ ſunt legum deſcriptio, adeò vt clarum ſit antè dictum Philoſophum multa ex eis ſumpſiſſe. Fuit enim multa doctrina præditus, ſicut etiam Pythagoras multa ex noſtris tranſtulit
E in ſuorum dogmatum traditionem. Numenius autem Philoſophus Pythagoreus apertè ſcribit. Quid enim eſt Plato, niſi Moſes qui loquitur atticè? Hic Moſes erat Theologus & Propheta, vt autem nonnulli, ſacrarum legum interpres. Genus eius & res geſtas & vitam ipſę ſcripturę quæ ſunt fide dignę prædicant, & tamen à nobis quoque dicendum eſt, quòd Moſes cum ex alto petita origine genere eſſet Chaldæus, natus eſt in Aegypto, cum maiores eius propter diuturnam famem ex Babylone migraſſent in Aegyptum. Septima generatione genitus, & regaliter educatus, tali fortunæ caſu vſus eſt. Cum Hebræi in Aegypto creuiſſent in magnam multitudinem, veritus Rex regionis, ne eorum qui ex Hebræis naſcebantur multitudo, ei pararet inſidias, iubet ipſos alere quidem fœminas (eſt enim res ad
F bellum imbecilla mulier) maſculos autem interimere, ſuſpectam habens validam iuuentutem. Cum nobili autẽ loco eſſet natus puer, tribus deinceps menſibus celãtes, eũ parentes alebant, naturali amore vincente tyrannicam crudelitatem. Poſtea autem veriti ne vnà cum puero perirent, cum ex papyro quę in iis locis naſci-

tur vas conſtruxiſſent,ad paluſtris ſtagnantiſq; fluuii ripas puerũ impoſitum expo A
nunt. Obſeruabat autem ſoror quid eſſet euenturum procul ſtans à puero. Regis
filia, quæ longo tempore non concipiebat, filium autem deſiderabat, illo die eò
venit ad fluuium vt ſe lauaret & aſpergeret. Cum flentẽ autem puerum audiiſſet,
iuſſit ad ſe adduci, eiuſque miſerta, quęrebat nutricem. Tunc accurrens ſoror pue
ri, dixit ſe habere Hebræam fœminam quę non multo antè peperiſſet, eamque ad-
ducturam ſi velit. Quæ cum aſſenſa eſſet & rogaſſet, adduxit ipſius pueri matrem,
tanquam aliquam aliam, mercede conſtituta nutricem eius futuram. Deinde pue-
ro imponit nomen Regina, Moſes, apta etymologia, eo quòd eum ex aqua ſuſtuliſ
ſet. Aquam enim Moy vocant Aegyptii, in qua moriturus fuerat expoſitus. Moy- B
ſen enim vocant eum qui ex aqua emerſus reſpirauerit. Clarũ eſt ergo quod prius
circunciſo puero, parentes aliquod nomen impoſuerunt. Vocabatur autem Ioa-
chim. Habuit autem tertium quoque nomen in cœlo poſtquam aſſumptus eſt, vt
dicunt Myſtæ, nempe Melchi. Cum autem ætate eſſet grandior, Arithmeticam
& Geometriam, Rythmicam & Harmonicam, & præterea medicinã ſimul & Mu
ſicam doctus eſt ab iis qui erunt inſignes inter Aegyptios, & præterea eam quæ
traditur per ſymbola ſeu ſigna philoſophiam, quam in literis oſtendunt Hiero-
glyphicis. Alium autem doctrinæ orbem, tanquam puerum regium, Græci eũ do
cuere in Aegypto, vt dicit Philo in vita Moſis. Didicit autem literas Aegyptiorũ,
Exo. 2. & rerum cœleſtium ſcientiam à Chaldæis & ab Aegyptiis. Vnde in eius rebus ge C
ſtis dicitur doctus fuiſſe in omni ſapientia Aegyptiorum. Eupolemus autem in
libro de Iudæę regibus, dicit Moſem primum fuiſſe ſapientem, & grammaticam
primum tradidiſſe Iudæis, & Phœnices accepiſſe à Iudæis. Græcos autem à Phœ-
nicibus. Ad eorum autem deductus naturam, auxit prudentiam, eam quæ erat ſui
ἄξας. generis & maiorum ſuorum æmulatus doctrinam adeò vt etiam Aegyptium, qui
Hebræum iniuſtè inuaſerat, percutiens interfecerit. Aiunt autem Myſtę eum ſolo
Act. 5. verbo occidiſſe Aegyptiũ, ſicut certè poſtea Petrus in Actibus fertur eos qui pre-
tium agri ſibi vſurpauerant & mentiti erant, verbo interfeciſſe. Artapanus certè
in opere de Iudæis, refert Moſem in cuſtodia incluſum à Nechephre Rege Aegy
ptiorum, eo quòd peteret vt populus liberaretur ex Aegypto, noctu aperto carce- D
re Dei voluntate egreſſum, cum in regiam acceſſiſſet, dormienti Regi adſtitiſſe,
& eum excitaſſe, eum autem eo quod factum fuerat ſtupefactum, iuſſiſſe Moſi
vt diceret nomen eius qui miſerat, & illum quidem, cum ad aurem ſe inclinaſſet,
dixiſſe. Regem autem, cum audiiſſet, mutum cecidiſſe, cum eum autem Moſes te-
nuiſſet, rurſus reuixiſſe. De Moſis autem educatione nobiſcum quoque cõſentiet
δράματι. Ezechielus Iudaicarum tragœdiarum Poëta in Actu qui inſcribitur ἐξαγωγὴ id eſt
Eductio, ſic ſcribens ex perſona Moſis.

Noſtrum uideret nam genus cum creſcere,
Eſt machinatus in nos plus ſatis doli E
Rex Pharao, laterum acribus laboribus.
Aedificiorumque opprimens nos molibus
In urbibuſque turrium ob ſe miſeros:
Dein publico Hebræis iubet præconio
Proijcere maſculos profundum in fluuium,
Quæ pepererat me abſcondat aſt parens
Menſibus, ut aiebat, tribus, prodiat uidens
Expoſuit, ornatu mihi circundato,
Ad fluuii ripas, hiſpida ubi erat palus.
Maria ſoror ſed noſtra ſpectabat propè. F
Dein Nata Regis quæ carebat liberis,
Venit aquis ut limpidis corpus ſuum

Recreet,

A *Recreet, uidens ſtatim me ſuſtulit.* Deſunt verba filiæ Pharaonis.
Cognouit Hebræum eſſe, uerbaque hæc ait.
Maria ſoror celerem ad eam mouens pedem,
Tibi ex Hebræis uis ne nutricem parem
Puero? puellæ nata Regis annuit,
Profecta matri dixit, illaque aduenit
Mox mater, ulnis filiumque amplectitur.
At nata Regis dixit, Hunc ô fœmina
Alas, tibi merces tua haud negabitur,
Nomen dedit Moſes mihi, quod ab humida
B *Ripa repertum ſuſtulit fluminea,*
Infantiæ, at tempus mihi ubi tranſiit,
Ad regiam me mater adduxit domum,
Cum cuncta dixiſſet prius mihi ordine,
Genuſque patrium Deique munera.
Dum puerilis nobis itaque ætas fuit,
Et uictus amplus, & doctrina regia
Aeque dabantur ac ſi eſſem eius filius.
Plenus dierum ſed ubi affuit ſinus,
C *Egreſſus ædes regias.*

Deinde cum narraſſet pugnam Hebręi & Aegyptii, & ſepultum in arena Aegyptium, de alia pugna ſic dicit.

Feris cur qui te eſt imbecillior?
Nobis is autem dixit, Et quis Iudicem
Te huc miſit aut Magiſtratum? Num occidere
Me uis, heri ſicut cecidiſti uirum?
Timens ego dixi. Qui apertum iſtud fuit?

D Deinde autem ex Aegypto fugit, & oues paſcit, vt qui ad paſtoralem principatum prius erudiretur. ποιμενική. Ei enim qui manſuetiſſimo hominum gregi eſt præfuturus, eſt præexercitatio ouium paſcendarum ſcientia, ſicut iis qui ſunt natura bellicoſi venatura. Ab ea autem eum ducit Deus, vt eſſet dux Hebræorum exercitus. Deinde ſæpe quidem admonentur Aegyptii, qui ſępe fuere inſipientes. Fuerunt autem Hebræi ſpectatores malorum quæ patiebantur alii, Dei potentiam citra vllum diſcentes periculum. Quoniam autem Aegyptii potentiæ effecta auditione non accipiebant, propter inſipientiam ſtolidi non credentes, tunc, vt eſt in Prouerbio, factum ſtulti cognouerunt, & poſtea exeuntes Hebræi magna Aegyptiorum præda exportata receſſerunt. Non propter auaritiam, vt dicunt accuſatores. ῥεχθὲν δέ τε νήπιος ἔγνω. ait Heſiodus.
E Neque enim Deus eis aliena perſuaſit concupiſcere, ſed primum quidem, earum, quas omni tempore Aegyptiis præbuerunt, operarum ac ſeruitiorum neceſſariam mercedem referentes. Deinde etiam ſe quodammodo vlti ſunt, Aegyptiis vt auaris par pari referentes prædę exportatione, ſicut illi Hebręis prius moleſtiam attulerant, redigendo eos in ſeruitutem. Siue ergo vt in bello quis hoc factum eſſe dixerit: res hoſtium victoriæ iure auferre volebant, vt potentiores inferiorum. Belli autem iuſta erat cauſa. Supplices propter famem Hebræi venerunt ad Aegyptios. Illi autem hoſpites redactos in ſeruitutem, inſtar mancipiorum ſeruire coëgerunt, ne mercedem quidem eis ſoluentes. Siue vt in pace: mercedem prædam ab inuitis acceperunt, qui longo tempore non ſoluebant,
F ſed ipſos ea priuabant. Eſt itaque noſter Moſes Propheticus, legum ferendarum peritus, ordinandæ & inſtruendæ aciei gnarus, exercitus ducendi artem tenens, politicus & Philoſophus. Ac quomodo quidem fuerit Propheticus, poſt hęc dicetur quando de Prophetia tractabimus. Ordinandæ autem προφητικὸς, νομοθετικὸς, τακτικὸς, στρατηγικός.

aciei peritia, fuerit pars artis Imperatoriæ ſeu ducendi exercitus. Ars autem A
ducendi exercitus, eſt pars regnandi ſcientiæ. Et rurſus legum ferendarum pe-
ritia, regnandi ſcientiæ pars fuerit, ſicut etiam iudicandi facultas. Regnandi
autem ſcientię vna quidem pars fuerit diuina, cuiuſmodi eſt quæ eſt ex Deo & ſan
cto eius filio, à quibus & quæ ex terra bona ſunt, & quæ externa, & perfecta ſup-
τῷ θυμοειδεῖ τῆς ψυχῆς. peditatur felicitas. PETITE enim inquit, magna & parua vobis adiicientur. Se
cunda eſt autē regni ſpecies poſt eam adminiſtrationem quæ rationalis pure eſt ac
diuina, ea inquam, quę animoſa ſeu iracunda animæ parte ſolum in regnando vti-
tur, per quam ſpeciem, Hercules quidem Argiuorum, Alexander verò rex fuit
Macedonum. Tertia eſt, quæ vnum ſolum concupiſcit, nempe vt vincat & euer- B
tat, vt malo autem vel bono ſit victoria curam gerere, ei minimè ineſt, quo qui-
dem vſi ſunt Perſæ cum bellum gererent in Gręciam. Iræ enim, vna quidem pars
eſt ſolum contentioſa, quæ quærit potentiam vt dominatum obtineat, altera ve-
φιλόνεικον. ro boni & honeſti ſtudioſa, ira vtente anima ad id quod bonum eſt & honeſtum.
φιλόκαλον. Quarta autem regnandi ſpecies eſt omnium peſſima, quæ ſtatuitur ex cupiditati-
bus, vt regnum Sardanapali, & eorum qui hunc finem ſibi proponunt, vt pluri-
mum indulgeant ſuis cupiditatibus. Regnandi autem ſcientiæ, tam quæ virtute
vincit, quàm quæ vi, inſtrumentum eſt, aciei ordinandæ ſcientia. Alia autem in
alia natura & materia. In armis quidem & pugnacibus animalibus, per animata
& inanimata, anima & mens eſt id quod ordinat. In animæ autem perturbationi C
bus in quas virtute dominatum obtinemus, ratiocinatio eſt id quod eſt ordinandi
poteſtate præditum, vt quæ continentiam, & temperantiam cum ſanctitate, & bo
nam cognitionem cum veritate obſignet, finem ad pietatem Deique cultum refe
rens, ſic enim virtute vtentibus prudentia eſt quæ ordinat. diuina autem, ſapientia
humana verò, politica, ſeu regendarum ciuitatum ſcientia. Omnia autem, ſcien
tia regnandi. Rex itaque is eſt qui imperat ex legibus, qui eſt præditus ſcientia
imperandi volentibus, cuiuſmodi eſt dominus, qui eos qui in ipſum & per ipſum
credunt admittit. OMNIA enim tradidit Deus, & omnia Chriſto ſubiecit, Regi
Phil. 2. noſtro, vt in nomine Ieſu omne genu flectatur cœleſtium terreſtrium & inferno-
rum, & omnis lingua confiteatur quòd Dominus Ieſus Chriſtus in gloriam Dei D
Patris. Strategema autem, ſeu ratio ducendi exercitus, tribus continetur ſpecie-
bus, cautione, audacia, & quæ ex vtriſque mixta eſt. Vnaquæque autem earum
ἀσφαλεῖ καὶ τῷ παραβόλῳ. componitur ex tribus, aut per orationem, aut per facta, aut per vtrunque ſimul.
Hæc autem omnia licebit efficere, vel perſuadendo, vel cogendo, vel iniuriam fa
ciendo in iis vlciſcendis quibus expedit, vel faciendo id quod iuſtum eſt, vel men
tiendo vel verà dicēdo, vel etiam ſimul vtendo aliquibus eorum in eodem tempo
ἐμπεριέχεται. re. Hæc autem omnia, & quomodo oporteat vti vnoquoque eorum, cum Græci
accepiſſent à Moſe, non paruam accepere vtilitatem. Verbi autem gratia, vnius
aut alterius, Imperatorii exempli meminero. Moſes cum populum eduxiſſet, ſuſ-
picatus fore vt perſequerentur Aegyptii, breui & compendioſa via relicta, con- E
uerſus eſt in ſolitudinem, & maxima ex parte iter noctu faciebat. Alia enim erat
Oeconomia qua docebantur Hebręi, per multam ſolitudinem & longum tempus
credere vnum ſolum Deum eſſe, per moderatam aſſuefacti tolerantiam. Moſis er
go docet ſtrategema, oportere ante pericula prouidere ea quæ ſunt vtilia, & ſic
aggredi. Et certe euenit id quod ſuſpicatus eſt. In equis enim & curribus perſe-
cuti ſunt Aegyptii. Sed citò perierunt, cum mare diſruptum eſſet, & ipſos cum e-
quis & curribus obruiſſet, adeò vt eorum nullæ remanſerint reliquiæ. Poſthæc au
tem ſequens columna ignis (eos enim præcedebat) duxit Hebræos per regionem
inacceſſam, laboribus & itineribus ad robur & fortitudinem eos exercens ac indu
cens, vt poſtquam eorum quæ videbantur grauia, periculum feciſſent, quàm bona F
eſſet appareret regio, ad quam eos ex via inuia tranſmittebat. Iam verò hoſtes quo
que qui prius regionem inſidebant, in fugam verſos occidit, cum eos ex ſolitudi-
ne & via aſpera (talis enim eſt virtus Imperatoria) in eos inuaſiſſet. Hoc enim
erat

A erat peritiæ & ducendi exercitus ſcientiæ, hoſtium regionem occupaſſe. Hoc cum
animaduertiſſet Miltiades Imperator exercitus Athenienſium, qui ea quæ in Ma-
rathone fuit pugna vicit Perſas, hoc modo eſt imitatus. Noctu duxit Athenien-
ſes, per loca inuia iter faciens, & eos qui ipſum obſeruabant Barbaros decipiens.
Hippias enim qui defecerat ab Athenienſibus, barbaros in Atticam induxerat, &
opportuna quæ præoccupauerat loca ſeruabat, propterea quòd erat peritus regio
nis. Ac difficile quidem erat latere Hippiam. Vnde meritò Miltiades & locis in
uiis & nocte vſus, aggreſſus Perſas quibus præerat Datis, in certamine cum iis
quorum ipſe dux erat, ſuperior euaſit & rem bene ac feliciter geſſit. Quinetiam
Thraſybulo, qui exules ex Phyla reducebat & latere volebat, dux fit columna, &
B Thraſybulo noctu per loca non trita ingredienti, cum nec luceret Luna hiber-
numque cœlum eſſet & caliginoſum videbatur ignis præcedens, qui cum eos ci-
tra vllam deduxiſſet offenſionem, defecit vbi nunc eſt ara τῆς φωσφόρου. id eſt, Luci
feræ. Vel ex hoc ergo euadant noſtra Græcis credibilia, nempe quòd facere poteſt
Deus Omnipotens vt columna ignis Hebræos noctu præcedat, quæ etiam dux ſit
eorum itineris. Porrò autem dicitur etiam in quodam reſponſo.

Exhilarans Bacchus Thebanis eſtque columna.

Ex ea quæ eſt apud Hebræos hiſtoria. Quinetiam Euripides dicit in Antiopa.

Intus Bubulcum aſt in thalamis.
Hedera comantem columnam Euii Dei,

C Significat autem columna, Dei non poſſe effingi imaginem. Illuminata autem co
lumna, præter hoc quod ſignificat non poſſe effingi imaginem, Dei quoque ſtabi-
litatem ſignificat ac firmitatem, & immutabilem eius lucem quæque non poteſt
figurari. Prius itaque quam accuratè perfecteque tenerentur imaginum habitus,
veteres columnas erigentes, eas colebant tanquam ſtatuas. Atque idcirco ſic ſcri- ἀφιδρύματα.
bit qui fecit Phoronidem.

Callithoe clauem reginæ geſtat Olympi,
Argiuæ Iunonis, ſertis atque corollis
Reginæ primum eſt à qua exornata columna.

Quinetiam qui fecit Europiam, ſignificat eam quæ eſt in Delphis Apollinis ima-
D ginem, eſſe columnam, per hæc.

Vt decimamque Deo primos fructuſque dicemus,
Sedibus ex ſacroſanctis celſaque columna.

Apollo quidem certè, qui myſticè ex priuatione multorum intelligitur, eſt vnus ἀπόλλων quaſi
Deus. Quinetiam ignis ille qui columnæ erat ſimilis, & ignis qui ingrediebatur ἄνευ πολλῶν.
per loca inuia & ad quæ non patebat aditus eſt ſymbolum ac ſignum ſanctę Lucis, abſque multis.
quæ tranſit per terram, & in cœlum rurſus recurrit per lignum, per quam etiam
datum eſt nobis videre per intelligentiam. Plato autem philoſophus, à Moſe in
legibus ferendis adiutus, reprehendit quidem Minois & Lycurgi Reip. admini-
E ſtrandæ rationem, vt quæ ad ſolam animi magnitudinem reſpicerent & fortitu-
dinem, laudauit autem vt honeſtiorem & magis venerandam, eam quæ vnum
quid dicit, & ſemper ad vnum dirigitur decretum. Nam & robore & honeſtate &
prudentia dicit nos decere magis philoſophari, ſi ad cœli dignitatem reſpicientes,
immutabiliter & citra vllam pœnitentiam, eadem ſententia, & de iiſdem vta- ἀμετανοήτως.
mur. An non interpretatur ea quæ in lege dicuntur, vt ad vnum Deum reſpicia-
mus, & ea quæ iuſta ſunt agamus, præcipiens? Politici autem dicit eſſe duas ſpe-
cies, vnam quidem, legitimum: alteram verò, politicum, æquiuocè nominatum.
Et politicum quidem propriè ſignificat opificem in libro eiuſdem nominis, &
F eos qui ad ipſum reſpiciunt, & rectè operantur & iuſtè viuunt cum contemplatio
ne, ipſos quoque nominat politicos. Quod autem politicum vocatum eſt, æquè
ac legitimum, & in mundanam diuidit mentis magnitudinem, & in priuatum or
dinem, quem moderationem, & concinnitatem vocauit & temperantiam, quan-

do Magiſtratus quidem cõuenientes fuerint iis quibus imperant, ii autem quibus A
imperatur, paruerint Magiſtratibus. Quod quidem vt fiat, Moſis opus magno ſtu
dio contendit. Præterea legitimum quidem ad generationem, politicum autem
ad amicitiam & concordiam pertinere, dicit adiutus Plato, & legibus quidem eũ
qui eſt in Epinomide philoſophum coniunxit, qui nouit tranſitus omnis genera-
tionis quæ fit per errantia. Philoſophum autem alium Timæum, qui eſt & Aſtro-
nomiæ peritus, & illorum motuum, & eam quæ eſt inter ſe conſenſionem & ſocie
tatem contemplatur, coniungit libris de Republica. Deinde. Finis enim eſt, vt exi
ſtimo, & Politici, & eius qui ex lege viuit, contẽplatio. Neceſſe eſt ergo ciuitatem
rectè adminiſtrare. Optimum eſt autem philoſophari. Qui enim ſapit, omnia ſua
referens ad cognitionem vixerit, vitam quidem ſuam, bonis factis dirigens, quę au B
tem ſunt contraria deſpiciens, & quæ ad veritatẽ conferunt diſciplinas perſequẽs.
Lex autem eſt, non ea quæ lege decernuntur, nam nec ſunt ea quæ videntur viſus,
neque quæuis opinio, non enim ea quoque quæ eſt mala, ſed lex eſt opinio bona,
bona eſt autem quæ eſt vera. Bona eſt autem, quæ id quod eſt inuenit, & id aſſequi
Eſa. 3. tur. QVI EST autem, miſit me, inquit Moſes. Cui conſequenter, bonæ ſcilicet
opinioni, quidam dixerunt legem eſſe rectam rationem, quæ iubet quidem ea quæ
ſunt facienda, prohibet autem quæ non ſunt facienda. Vnde meritò dictum eſt Le
gem datam eſſe per Moſem, vt quæ ſit regula iuſtorum & iniuſtorum, & eum pro-
θεσμοῦ etymologia. priè θεσμόν id eſt ritum, dixerimus, qui à Deo per Moſem eſt traditus. Habet C
itaque eam quę eſt ad Deum deductionem. Dicit autẽ Paulus quoque. LEX PRO-
Galat. 3. PTER præuaricationes eſt poſita, donec veniret ſemen cui promiſſum eſt. Dein-
de veluti ſenſum explicans ac proſequens, infert. Priuſquam autem veniret fides,
ſub lege cuſtodiebamur, concluſi timore, ex peccatis ſcilicet, in eam fidem quæ
erat reuelanda. Quare Lex Pędagogus noſter fuit in Chriſtum, vt ex fide iuſtifi-
cemur. Eſt autem legis ferendæ peritus, qui id quod conuenit, vnicuique animæ
parti, & eius factis, tribuit. Moſes autem, vt ſemel dicam, erat lex animata, quę ra
tione bona ſeu verbo bono gubernabatur. Subminiſtrauit itaque bonam Reip. ad-
miniſtrandæ rationem. Ea autem eſt bona educatio hominum in ſocietate. Iam ve
rò facultatem tractauit iudiciariam, quę eſt ſcientia peccata propter id quod eſt iu D
ſtum, corrigens. Eiuſdem autem cum ea ordinis, eſt puniens facultas, quæ tenet
ſcientiam moderandarum caſtigationum. Cum ſit autem caſtigatio, eſt animæ cor
rectio. Verſatur autem, vt ſemel dicam, tota Moſis inſtitutio, & in docẽdis iis qui
poſſunt eſſe boni & honeſti, & in iis venandis qui ſunt eis ſimiles, quę quidem fue
rit ars imperatoria. Quæ autẽ verſatur in rectè vtendo iis quæ ratione ac verbo ca
pta fuerint ea fuerit legum ferendarũ ſapientia. Eius .n. vt quæ ſit maximè regia,
eſt propriũ & acquirere & vti. Solum itaque ſapientem, Philoſophi Regem legiſla
torem, imperatorem, iuſtum, ſanctum, Deo amicum prædicant. Si hæc autem in
Moſe inuenerimus, vt ex ipſis oſtenditur ſcripturis; rectè perſuaſi dixerimus ſapiẽ
Ioan. 1. tem re vera eſſe Moſem. Quemadmodum ergo Paſtoralem artem ouium curam E
gerere dicimus: ita enim Paſtor bonus animam ponit pro ouibus: ita etiam legum
ferendarum artem dicemus, virtutem hominum comparare, humanum bonũ pro
viribus excitantem, vt quæ gregis hominum curam gerat & prouidentiam. Quòd
ſi grex qui à Domino dicitur allegoricè, nihil eſt aliud quàm grex hominum; idem
erit bonus Paſtor & legiſlator. Vnius gregis, nempe earum quæ ipſum audiunt
Luc. 15. ouium, vnus eſt curator, nempe is qui perditam & quærit & inuenit, lege & ratio
ne, ſi quidem lex eſt ſpiritalis, & quæ ad ipſam ducit beatitudinem. Quæ enim ſpi
ritu ſancto facta eſt, eſt ſpiritalis. Is autem eſt re vera legiſlator, qui non ſolum bo
na & honeſta profitetur, ſed ſcit etiam. Huius lex quoque eſt, qui ſcientiam habet
iuſtum ſalutare, vel potius lex eſt iuſſus ſcientię. Potentia enim & ſapientia eſt ra- F
tio ſeu Verbum Dei. Et hic ipſe rurſus eſt legum expoſitor, per quem lex data eſt,
qui eſt primus expoſitor diuinorum præceptorum, qui ſinum patris explicat ac
exponit, filius vnigenitus. Deinde qui legi quidem parent, quòd habeant aliquam
eius

A eius cognitionem, neque poſſunt non credere, nec ignorare veritatem. Qui autem non credunt, & in factis & operibus minimè eſſe volunt, ii quoque ſi vlli alii, ſe veritatem ignorare fatentur. Quænam eſt ergo Græcorum incredulitas? num nolle credere veritati quæ dicit Legem per Moſem datam eſſe diuinitus, cum ipſi ex iis quæ apud ſe ſcripta ſunt Moſem honorent, & Minoëm referant ad Iouis antrum venientem, nouem annorum ſpatio Leges à Ioue accepiſſe, & Lycurgum ſcribant aſſiduè Delphos euntem ad Apollinem, leges ab eo didiciſſe, & Plato & Ephorus, & Chamæleo Heracleotes in opere de ebrietate, & Ariſtoteles de Republica Locrorũ, Zaleucũ Locrum leges à Minerua accepiſſe, literarũ monimẽtis mandarunt. Qui autem Græcorum leges, vt maximè fide dignæ videantur pro viribus efferentes, ad Deos referunt, ad Moſaicæ prophetiæ ſimilitudinem, ſunt
B ingrati, vt qui non fateantur veritatem & exemplar, archetypum eorum quæ à ſe narrantur. Nemo ergo propter ſupplicia inſectetur legem, vt non bonam & honeſtam. Non enim qui aufert morbum corporis beneficio afficere videbitur: qui autem ab iniuſtitia animam conatur liberare, non maiorem videbitur curam gerere, quo eſt anima corpore præſtantior. Sed pro ſanitate quidem corporis, & ſecari & vri & medicamenta potare ſuſtinemus, & qui hæc adhibet, & ſeruator vocatur & medicus, & nec ei inuidet, nec malè vult ægrotus, & vt artis dictat ratio partes quoque aliquas reſcindit, ne ſanæ partes vna cũ eis intereant, nec tamen quis medici artem criminis arguerit. Animæ autem gratia, non ſimiliter tollerabimus aut exilia, aut mulctas, aut vincula, ſi modo quis ex iniuſtitia ſit reſtituendus
C iniuſtitiam? Lex enim eorum qui ei parent curam gerens, ad pietatem in Deum inſtituit, & dictat ea quæ ſunt facienda, & propulſat vnumquodque peccatum, pœnas imponens iis quæ ſunt mediocria. Cum autem viderit aliquem ita ſe habere, vt videatur immedicabilis, vtpote qui ad extremam prouehatur iniuſtitiam: tunc aliorum iam curam gerens, ne ab ipſo corrumpantur, tanquam aliquam partem à toto corpore reſecans, ſic eum qui eſt huiuſmodi, occidit ſaluberrimè. IVDICATI autem à Domino, inquit Apoſtolus, caſtigamur, ne cum mundo condemnemur. Prædixit enim Propheta. CASTIGANS caſtigauit me Dominus, morti autẽ non tradidit me. Vt enim te ſuam doceret iuſtitiam, caſtigauit te, inquit, & tentauit, & fame & ſiti te afflixit in deſerto. Vt cognoſcerentur omnes iuſtificationes
D & iudicia eius in corde tuo, quæcunque ego tibi præcipio hodie, & ſcias in corde tuo, quod vt ſi quis homo caſtigabit filium ſuum, ita caſtigabit te Dominus Deus noſter. Quòd autem exemplum corrigat. IAM malus, inquit, videns malum puniri, ipſe vehementer caſtigatur. Nam generatio ſapientiæ eſt timor Domimi. Eſt autem maximum & perfectiſſimum bonum, quando à malè faciendo & à re male gerenda, ad virtutem & bonam actionem poſſit quis aliquem traducere, quod quidem lex facit. Quare etiam quando in immedicabile aliquod malum ceciderit, ab iniuſtitia & auaritia obſeſſus aliquis beneficio afficietur ſi interficiatur. Lex eſt enim benefica, quæ alios quidem poteſt iuſtos ex iniuſtis fa-
E cere, ſi modo velint audire, alios verò liberat à malis præſentibus. Eos enim qui temperatè & iuſtè viuere elegerint, immortales ſatagit reddere. NOSSE autem legem eſt bonæ mentis. Et rurſus. VIRI mali legem non intelligunt. Qui autem quærunt Dominum, intelligent in omni bono. Oportet autem eam quæ adminiſtrat prouidentiam, eſſe & Dominam & bonam. Vtriuſque enim vis procurat ſalutem, illa quidem, ſupplicio caſtigans, vt Domina: hæc verò, per beneficentiam commodans, vt benefica. Licet autem non eſſe filium incredulitatis, ſed tranſire à tenebris ad vitam, & auræ ſapientiæ accommodata, eſſe Dei legitimum, ſeruum quidem primum: deinde fidelem famulum, timen-
F tem Dominum Deum. Quòd ſi quis aſcenderit, refertur in numerum filiorum, Poſtquam autem charitas operuerit multitudinem peccatorum, beatæ ſpei perfectione; licet eum tunc auctum charitate ſuſcipere, relatum in electam filiorum adoptionem quæ Dei vocata eſt amica, iam votum canentem & dicentem. Sit

1.Cor.11.
Pſal.117.
κακῶσ πράττειν ἀπραγεῖν.

mihi Dominus in Deum. Legis autem beneficentiam, per eum locum in quo agit A
Rom.2. cum Iudæis, declarauit Apoſtolus ſic ſcribens. SI TV autem Iudæus cognominaris, & in lege requieſcis, & in Deo gloriaris, & cognoſcis voluntatem Dei, & probas vtiliora inſtructus per legem, & confidis teipſum eſſe ducem cæcorum, lumen eorum qui ſunt in tenebris, eruditorem inſipientium, magiſtrum infantium, habentem formam ſcientiæ & veritatis in lege. Hæc enim poſſe legem certum eſt & extra controuerſiam etiam ſi ii qui vitam ex lege non inſtituunt, ſe tanquam in le-
Prouerb.3. ge glorientur viuere. BEATVS eſt autem vir qui inuenit ſapientiam, & mortalis qui vidit prudentiam. Ex ore autem ipſius, ſapientię ſcilicet, iuſtitia egreditur legem autẽ & miſericordiam fert in lingua. Vnius enim eſt Domini operatio, qui
Ibidem. eſt Dei virtus & ſapientia, Lex & Euangelium, & quem timorem genuit lex, is eſt B
miſericors ad ſalutem. ELEEMOSYNAE autem fides & veritas ne te deſerant, alliga autem eas collo tuo. Similiter autem ac Paulus, Prophetia exprobrat populo, quòd legem non intelligat. CONTRITIO & afflictio in viis ipſorum, & viam pacis non cognouerunt. Non eſt timor Dei ante oculos ipſorum. Dicentes ſe eſſe
1.Thimo.1. ſapientes, ſtulti facti ſunt. SCIMVS autẽ quòd lex bona eſt ſi quis ea legitimè vtatur. Qui autem volunt eſſe legis doctores, non intelligunt, inquit Apoſtolus, nec quę dicunt, nec de quibus affirmant. Finis autem præcepti eſt charitas, ex corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta. At Moſaica quidem philoſophia quadripertito diuiditur, & in partem hiſtoricam, & eam quæ propriè vocatur legiti- C
ma, quę quidem fuerint propriæ morum tractationis, tertiam autem eam quę pertinet ad ſacrificia, quod quidem eſt naturæ contẽplationis, & poſtremo quartam,
ἐποπτεία. ſpeciem Theologicam, quæ eſt ſuperna contemplatio, quam dicit Plato eſſe re vera magnorum myſteriorum. Hanc autem ſpeciem vocat Ariſtoteles μετὰ τὰ φυσικὰ hoc eſt poſtnaturalia. Et quæ eſt quidem ex Platonis ſententia dialectica ſeu ars differendi, vt dicit in Politico, eſt quædam ſcientia inuentrix eorum quę ſunt ſignificationis. A viro autem bono & moderato eſt acquirenda, non vt aliquid dicat vel faciat eorum quæ dicuntur aut fiunt apud homines, vt faciunt qui nunc ſunt dialectici, qui verſantur in rebus Sophiſticis, ſed vt poſſint quidem dicere & facere ea quæ Deo grata ſunt, idque vniuerſum pro viribus. Cum ſit autem vera D
dialectica, philoſophia permixta veritate, res conſiderans, facultateſque & poteſtates examinans, tranſcendit ad pręſtantiſſimam omnium eſſentiam, & audet etiã vltra progredi ad Deum vniuerſorum, non rerum mortalium peritiam, ſed diuinarum cœleſtiumque ſcientiam profitens, quam conſequitur, etiam in rebus humanis, qui in oratione & rebus agendis verſatur, proprius vſus. Meritò ergo ſcriptura quoque tales nos eſſe volens dialecticos, ſic hortatur. EFFICIAMINI autem probi trapezitę, alia quidem reprobantes, quod autem bonum eſt tenentes. Hæc.n.re vera dialectica, eſt prudentia prædita vi diuidẽdi ea quę percipiuntur intelligentia, & purè ac ſincere citraq; omnem mixtionẽ oſtendendi ſubiectum eorum quæ ſunt: aut facultas quæ verſatur in rerum generibus diuidendis, deſcen- E
dens vſque ad ea quæ ſunt maximè ſpecialia, prębens vnumquodque eorum quæ ſunt, intuendum quale ſit. Quocirca ea ſola veluti manu ducit ad veram ſapientiã quę quidem eſt diuina poteſtas, quæ ea quæ ſunt vt quę ſunt cognoſcit, habens id quod eſt perfectum, libera ab omni animi perturbatione, non ſine ſeruatore, qui à noſtræ animę videndi poteſtate, à mala cõuerſatione infuſa in caliginoſam ignorationem diuino verbo amouit, & reddidit id quod eſt optimum ac præſtantiſſimũ,
θεὸν ἠδὲ καὶ ἄνδρα. Homeri hemiſtichium. vt rectè cognoſcamus hominemque Deumque. Is eſt qui re vera oſtendit quomodo nos ipſos cognoſcere oporteat, qui vniuerſorum patrem cui vult reuelat, & facit vt intelligat, quoad fieri poteſt vt humana natura comprehẽdat. Nemo enim
Ioan.10. nouit filium niſi pater: neque Patrem niſi filius, & cui filius reuelauerit. Meritò er- F
Eph.3. go Apoſtolus dicit per reuelationem ſe noſſe myſterium. Quemadmodum prius ſcripſi in breui, vt poſſitis legentes intelligere intelligentiam meam in myſterio Chriſti. Vt poſſitis dixit, quoniam ſciebat aliquos lac ſolum accepiſſe, nondum

autem

A autem cibum,& nec lac quidem ſolummodo. Tribus autem modis Dei voluntas eſt nobis accipienda,vel vt ſignum aperiens,vel vt præceptum confirmans ad rectam inſtitutionem,vel prædicens, vt prophetia.Sat autem ſcio eſſe virorum , ea quæ ſunt huiuſmodi diſcernere ac dicere.Non enim vna Myconis, vniuerſa ad intelligendum ſcriptura,vt dicunt qui vtuntur prouerbiis. Eſt autem quàm maximè fieri poteſt dialecticè ad eam accedendum, conſequentiam diuinæ doctrinæ venantibus.Vnde pulcherrime Sacerdos apud Platonē Aegyptius. O Solon Solon, inquit. Vos Græci,ſemper eſtis pueri, nullam penitus in animis per veterem auditionem antiquam habentes opinionem,ex Græcis autem nullus eſt ſenex. Senes,
B vt arbitror,dicens,qui antiquiora,hoc eſt noſtra,nouerant,vt rurſus iuuenes,qui recentiora,& quæ exercebantur à Græcis, quæ heri & nuper facta fuerant,vt vetera & antiqua referebant.Subiunxit itaque.Nec diſciplina vlla cana tempore,more quodam barbarico non ficta & planè pura nobis vtētibus metaphora.Qui ſunt ergo viri re vera bona mente præditi & cordati,abſque vllo artificio accedunt ad totum figmentum interpretationis.De Græcis autem dicit,eorum opinionem parum quid differre à fabulis. Non ſunt.n.pueriles audiendæ fabulæ, ſed nec ii qui pueris fabulæ facti ſunt.Pueros autē dixit ipſas quidem certè fabulas,vtpote quòd parum videant qui ſe apud Græcos exiſtimant ſapientes,per canam diſciplinam,tacitè ſignificans antiquiſſimam quæ eſt apud barbaros,veritatem.Cui verbo oppo
C ſuit illud,puer fabula, arguens fabuloſam recentium tractationem,vt quæ puerorum inſtar,nihil habeat antiquius,vtrunque cōmuniter,& fabulas eorum, & orationes eſſe pueriles oſtendens.Diuinè ergo poteſtas illa quæ Hermæ loquitur in reuelatione. VISIONES,inquit,& reuelationes propter eos qui ſunt duplici corde, qui diſputant in cordibus ſuis ſint ea necne.Similiter autē ex redundanti quoque doctrinæ copia validas efficiunt demonſtrationes,confirmantque ac fundant rationes demonſtratiuas,quatenus eorum tanquam iuuenum mentes pendent ſublimes in aëre.Lucerna ergo eſt præceptum bonum,vt vult ſcriptura. Lex autem eſt lumen vitæ.Vias enim vitæ arguit diſciplina.Lex rex eſt omniū mortaliū & īmortalium,inquit Pindarus.Ego autem per hęc exaudio eū qui legem tulit,& Heſio-
D dium illud dictum eſſe accipio de Deo vniuerſorum,etiam ſi ex coniectura à Poëta dictum eſt,non autem ex comprehenſione.

Humano generi lex nanque eſt à Ioue lata,
Piſces atque feræ uolucreſque per aëra nantes
Seſe edunt, cum illis ulla haud ſit notio iuris.
Aſt hominum generi iuſtum,eſt res quæ optima, ceſſit.

Siue ergo naturalem legem quæ eſt vnà cum generatione, ſiue eam dicat quæ rurſus data eſt,ſed à Deo; & naturæ & diſciplinæ vna eſt lex,vt etiam Plato in Politico dicit vnum legiſlatorem,in legibus autem,vnum ea quæ ad muſicam pertinent intellecturum,per hæc docens vnam eſſe rationem & Deum vnum. Moſes autem
E videtur Dominum appellare διαθήκην hoc eſt pactum ſeu teſtamentum. ECCE ego, dicens,pactum meum tecū.Nam prius quoq; dixit pactum ipſum nō eſſe quærendum in ſcriptura.Eſt enim pactum quod Deus ſtatuit qui eſt auctor vniuerſi. Deus autem Græcè θεόσ dictus παρὰ τὴν θέσιν, hoc eſt, ex poſitione ordine & adminiſtratione.In Petri autem prædicatione inueneris Dominum vocari Legem & Rationem. Sed qui ex vera quidem ſumitur philoſophia,cognitionis monimentorum primus
F liber Stromateus hic terminetur.

πταχῶσ habet Græcum, ſed puto legēdū ϛιχῶσ.

ὀ μία μύκωνοσ. Non vna Myconis, linea eſt ſub audiendum. Idē autem ſignificat quod vna hirundo nō facit ver.

εὐγνώμονες.

βιότητοσ.

Heſiodus.

διαθήκη, ἀπὸ τοῦ τιθέναι.

θεόσ, ἀπὸ τοῦ τιθέναι.

CLEMENTIS ALEXANDRINI, A

STROMATVM LIBER SECVNDVS.

DEINCEPS autem fuerit tractandum, quoniam Bar
baræ philoſophię fures Scriptura Gręcos eſſe dixit, quē
admodum hoc paucis oſtendatur. Non ſolum enim, ex
iis quæ à nobis narrantur, ea quę ſunt admirabilia & prę
ter fidem imitantes, ſcripſiſſe oſtēdemus: ſed etiam prin
cipalia dogmata ſurripientes, eaque adulterantes, cum
noſtræ ſint, vt demonſtrauimus, ſcripturæ antiquiores,
conuincemus, nempe & in decretis de fide, & de ſapien-
tia, & ſpe, & charitate, & de pœnitentia, & cōtinentia,
quinetiam de Dei timore. Examen certè virtutum veritatis, & quæcunque poſtu
labit quæ in propoſito loco fit adnotatio, comprehendentur, & quòd maximè oc
cultum barbaræ philoſophię ſymbolicum hoc & ęnigmaticum genus ſunt ęmula- C
πραγματικῶς
ti, qui actione & exercitatione priſcam ſunt ſectati philoſophiam, quod quidem
genus eſt vtiliſſimum, atque adeò maximè neceſſarium cognitioni veritatis. Poſt
hæc exiſtimo eſſe conſequens iis reſpondere quæ dicunt Græci dum in nos inue-
huntur, paucas adducendo ſcripturas, ſi forte contingat vt Iudæus quoque paula-
tim exaudiens, ex iis quæ credidit, poſſit conuerti ad eum quem nō credidit. Præ
ἀγαπητικός
claros autem egregioſque philoſophos meritò excipiet, à charitate profecta, eorū
à charitate profecta, aut ſi dici poſſet, charitatiua.
vitæ & inuentionis nouarum dogmatum reprehenſio, non vlciſcentibus quidē no
bis inimicos, multum quidem abeſt, cum etiam eis bene precari ac benedicere di-
dicerimus qui nos execrantur, etiam ſi in nos maledictis inuehantur: ſed vt illi con
φιλαποντικός.
uertantur, ſi forte erubuerint qui omni ſunt ex parte ſapientes, per barbaram cor- D
φιλαυτίας.
recti reprehenſionem, vt poſſint tandem perſpicere, cuiuſmodi ſint diſciplinę, qua
rum gratia peregrinando tranſmarinas obeunt regiones. Quorum enim ſunt fu-
res, ea quoque ſunt demonſtranda, eis nimio ſui amore detracto, & maiori quàm
par ſit de ſe perſuaſione quæ autem ipſi quærentes, gloriantur ſe inueniſſe, ea ſunt
reprehendenda. Conſequens autem eſt, vt diſciplinarum qui vocatur orbis oſten-
damus quàm ſit inutilis, & de Aſtrologia, Mathematica, Magica & arte præſtrin-
gendi oculos, quæ dicitur γοήτεια curſim eſt à nobis tractandum. De iis enim tan-
quam maximis ſcientiis, omnes Græci ſe iactant, & ſibi placent. Qui autem libere
εἰρηνοποιεῖ.
& audacter reprehendit, eſt pacificus. Sæpe autem diximus, neque nos vt Græci
eſſemus exercuiſſe, neque in eo ſtudium ponere. Hoc enim ſufficit ad multos popu E
ἀποδυματω-χεῖ τῆς ἀληθεί ας.
lari quadam perſuaſione à veritate abducendos. Quæ verè eſt autem philoſophia,
non in lingua ſed in mente iuuabit eos qui audierint. Oportet autem, vt opinor,
eum qui curam gerit veritatis, non inſidioſe captoque conſilio ac cura adhibita di
ctionem componere: ſed conari tantum id quod vult quo modo poteſt exponere.
Eos enim qui hærent dictionibus, & in eis ſunt occupati, res ipſæ effugiunt. Atque
agricolę quidem eſt proprium, roſam quæ in ſpinis naſcitur citra noxam carpere,
& artificis eam quæ in oſtrei carne infoſſa eſt margaritam inuenire. Aiunt autē gal
linas quoque carnem habere ſuauiſſimam, quando eis non copioſo appoſito nutri
mento, & eæ pedibus fodientes, cum labore alimentum colligunt. Si quis ergo eius
quod eſt ſimile contēplandi poteſtate præditus, cupit in multis probabilibus iiſq F
Græcis id quod verum eſt perſequi: tanquam ſub laruis verum vultum ſtudioſe
μορμολυκείοις
perſcrutatus, venabitur. Dicit .n. quæ Hermę in viſione apparuit poteſtas. Quod
tibi contingit reuelari reuelabitur. Propter tuam autem ne efferaris ſapientiam,
dicunt

A dicunt prouerbia.In omnibus autem viis cognoſce ipſam,vt recto tramite dirigat vias tuas,pes autem tuus ne offendat.Vult enim per hæc oſtendere, oportere ope ra eſſe verbo conſequentia.Iam verò oſtendit nos oportere ex omni doctrina eligendo habere id quod eſt vtile.Sunt autem viæ Sapientiæ variæ, vt recto tramite incedamus ad viam veritatis.Via autem eſt fides.Pes autem tuus non offendat,ait de aliquibus qui videbantur aduerſari vni eique diuinæ quæ prouidet adminiſtra tioni.Vnde ſubiungit.Ne ſis ſapiens apud teipſum,per impias rationes, quæ ſeditionem agitant aduerſus Dei Oeconomiam ac diſpenſationem. Time autem Deũ qui ſolus eſt potens.Cui eſt cõſequens,Deo nihil aduerſari.Et alioqui apertè quo que docet inductio,quòd Dei timor eſt mali declinatio.Dicit enim.Et declina ab B omni malo.Hæc eſt diſciplina Domini.Quem enim diligit Dominus,caſtigat, efficiens quidem vt doleat,adhoc vt intelligat,reſtituens autem ad pacem & incorru ptionem.Barbara itaque quam nos perſequimur philoſophia, re vera eſt perfecta & vera.Dicit itaque in Sapientia. IPSE MIHI dedit non falſam eorum quæ ſunt cognitionem,vt cognoſcam mundi conſtitutionem, & ea quæ deinceps ſequũtur, vſque ad illud.Et vires radicum.In his omnibus naturalem comprehendit cõtemplationem,quæ eſt omnium quæ facta ſunt in mundo ſenſili. Deinceps autem tacitè quoque de iis ſignificat quæ comprehenduntur intelligentia,per ea quæ ſubiungit.Et quæcunque ſunt occulta & aperta cognoui. Quæ eſt enim omnium arti fex,me docuit Sapientia.Paucis habes quid noſtra profiteatur Sapientia. Horum C autem diſciplina quæ cum recta vitæ inſtitutione fuerit exercitata, per omnium artificem ſapientiam,erigit ad eum qui eſt dux & princeps vniuerſi,qui eſt res apprehenſu & venatu difficilis,quæ ſemper recedit & procul abeſt ab eo qui perſequitur.Ipſe autem cum procul ſit incedit vel propinquiſſimè,res certè ineffabilis. DEVS appropinquans ego,inquit Dominus,procul quidem eſſentia. Quomodo enim quod eſt genitum, appropinquarit ingenito? Proximè autem eſt poteſtate, qua ſinu ſuo omnia complectitur. SI CLANCVLVM quis fecerit, inquit,& nõ videbo eum?Atqui & vidente, & benefaciente,& docente quæ nos tangit poteſtate,ſemper adeſt Dei potentia. Vnde Moſes cum perſuaſum haberet Deum nun D quam humana cognitum iri ſapientia. OSTENDE te mihi,inquit, & in caliginem,vbi erat Dei vox, ingredi cogitur,hoc eſt,ad arcanas & informes de eo quod eſt notiones.Non eſt enim in caligine Deus,aut in loco,ſed ſupra locum,& tempus,& proprietatem eorum quæ facta ſunt.Quare nunquam eſt in parte, nec vt continens,nec vt qui contineatur,aut per circumſcriptionem, aut per ſectionem. QVAM enim domum ædificabitis mihi,inquit Dominus. Sed nec ſibi ędificauit cum capi non poſſit.Et quãuis cœlum dicatur eius ſedes, ne ſic quidem continetur, ſed requieſcit delectatus opificio.Clarum eſt ergo occultatam nobis eſſe veritatem,& ſi id iam vno exemplo oſtẽſum eſt,id quoque paulopoſt monſtrabitur pluribus.Quomodo autem non ſunt meritò excipiendi,qui & diſcere volunt, & E ex ſententia Solomonis poſſunt noſſe ſapientiam & diſciplinam,& intelligere ra tiones prudẽtiæ,& ſuſcipere ſtrophas orationum,& veram intelligere iuſtitiam, vtpote quòd ſit alia,quæ non ex veritate docetur à Græcis legibus & aliis Philoſophis. ET iudicia,inquit,dirigere,non iudicialia,ſed quod eſt in nobis iudiciũ, ſanum & ab errore alienum oportere nos habere ſignificat. Vt det ſimplicibus aſtutiam puero autem nuper nato ſenſum & beneuolentiam. Hæc enim cum audierit ſapiens, qui perſuaſum habet obedire præceptis,erit per cognitionem ſapiẽ tior.Qui eſt autem intelligens,acquiret gubernationem,& intelliget parabolam & obſcurum ſermonem,& ſapientum dicta & ænigmata.Non enim adulterinas proferunt rationes,qui ſunt à Deo inſpirati,nec ii qui ab eis mercantur. Sed nec F laqueos,quibus multi Sophiſtæ adoleſcentes implicant,nulli rei quæ vera ſit vacã tes.Sed qui ſpiritum quidem ſanctum poſſident,profunda Dei ſcrutantur,hoc eſt ii qui ea aſſequuntur quæ latent in prophetiis.Sanctis autem canes impertire vetatur,donec beſtiæ manſerint.Non oportet enim inuidioſis & perturbatis & ad-

[Margin notes: ὀρθοτομῇ. — Heb.11. — Eccle.15.1.et.2. — Hierem.23. — Exo.33. — Eſa.66. — Prouerb.1. — νέῳ]

huc infidelibus & impudentibus moribus, ad latrandum aduerſus inquiſitionem, A
vnquam temperare diuinum & purum fluentum aquę viuæ. NE EFFVNDAN-
Prouerb.5. TVR, inquit, aquæ extra fontem tuum, in tuas autē plateas tranſeant aquæ tuæ.
Non enim hæc multi percipiunt qui in ea incidunt. Sed nec cum didicerint cogno
Heraclitus. ſcunt, vt ait egregius Heraclitus. An non is quoque tibi videtur eos qui non cre-
Abacum.2. dunt vituperare? IVSTVS autem meus ex fide viuet, dixit Propheta. Dicit autē
Eſa.6. alius quoque Propheta. NISI credideritis, non intelligetis. Quomodo enim ad-
mirabilem & ſupernaturalem eorum contemplationem capere potuerit anima, ſi
Heb.11. intus in eis diſcendis depugnet incredulitas? Fides autem quam Græci calumnian
tur, exiſtimantes inanem & barbaram, eſt volūtaria anticipatio, pietatis aſſenſio,
rerum quæ ſperantur ſubſtantia, argumentum earum quæ non videntur, vt eſt ſen B
tentia diuini Apoſtoli. Per eam enim maximè teſtimonium acceperunt antiquio-
res. SINE fide autem impoſſibile eſt Deo placere. Alii autem, rei non apparentis
vnientem aſſenſionem tradiderunt eſſe fidem, ſicut certè demonſtrationem, rei
quæ ignoratur manifeſtam aſſenſionem. Si itaque voluntaria electio, eſt alicuius
Fides principiū actionis, fundamentum electionis. appetens: verſatur nunc appetitio in cogitatione. Quoniam autem actionis prin-
cipium eſt electio voluntaria: inuenitur fides eſſe principium actionis, fundamen
tum prudentis electionis, aliquo ei prius per fidem oſtendente demonſtrationem.
Volentem autem ſequi id quod eſt vtile, eſt principium prudentiæ. Magnum ita-
que momentum ad cognitionem affert quæ diuelli non poteſt voluntaria electio.
Iam fidei meditatio, fit ſcientia quæ ſtabili ac firmo innixa eſt fundamento. Scien- C
tiam itaque definiunt Philoſophi, habitum qui tranſmoueri non poteſt à ratione.
Eſt ergo aliquis alius eiuſmodi verus ſtatus pietatis ac Dei cultus, cuius ſola eſt ma
Theophraſtus. giſtra ratio. Non ego quidem, ſed, vt arbitror, Theophraſtus dicit ſenſum eſſe fi-
dei principium. Ab eo enim porriguntur principia ad eam quæ eſt in nobis ratio-
nem & cogitationem. Qui diuinis ergo credidit ſcripturis, firmum habens iudi-
cium, cui contradici nequit, demonſtrationem, eius qui ſcripturas dedit vocem ac
Ioan.20. cipit. Non vtique fit ergo fides munita per demonſtrationem. Beati itaque qui nō
viderunt & crediderunt. Ac Sirenum quidem cantus efficaces, vim pluſquam hu-
manam oſtēdentes, eos qui in eas inciderant obſtupefaciebant, vt ea quę diceban
tur exciperent, propemodum inuitos inducentes. Hic fidem eſſe naturalem exi- D
ſtimant Baſilidis ſectatores, quatenus eam etiam in electione collocant, vt quæ in-
telligente comprehenſione diſciplinas inueniat citra demonſtrationem. Valenti-
niani autem cum nobis quidem ſimplicibus fidem tribuerint, ſibi qui natura ſalui
fiunt volunt eſſe cognitionem ex excellentis abundantia ſeminis, dicentes eam
eſſe longè magis à fide ſeparatā, quàm ſpiritale ab animali. Præterea dicunt Baſili
dei fidem ſimul & electionem eſſe propriam in vnoquoque ſpatio, rurſus autem
ex conſequentia ſupermundanæ electionis, conſequi mundanam totius naturæ fi-
dem, & pro modo ſpei vniuſcuiuſque conueniens quoque eſſe donum fidei. Volū
tariæ ergo ac liberæ electionis non eſt fides vtique officium, ſi eſt naturæ commo-
dum, nec iuſtam conſequetur retributionem, nec qui non credidit cuius culpa id E
non euenit, nec is qui credidit, qui cauſa non fuit. Omnis autem fidei & incredu
litatis proprietas & differentia, nec laudi nec vituperationi fuerit obnoxia, rectè
conſiderantibus, cum habeat pręcedentem naturalem neceſſitatem quæ orta eſt
ab eo qui poteſt omnia. Quòd ſi nos, tāquam inanima, naturalibus operationibus
veluti funibus trahamur, ſuperuacaneum eſt inuoluntarium, & appetitio quæ ea
præcedit. Nec ego illud vtique eſſe animal intelligo, cuius vim appetendi, quæ ab
externa cauſa mouetur, ſortita eſt neceſſitas. Vbi autem eſt amplius eius qui fuit
Pœnitentia. aliquando incredulus pœnitentia, per quam remiſſio peccatorum? Quare nec am
plius baptiſmus rationi conſentaneus, nec beatum ſignaculum, nec filius, nec pa- F
ter, ſed eſt eis impia, vt exiſtimo, naturarum diſtributio, quæ fundamentum ſalu
Baptiſmus. Beatum ſignaculum. tis non habet fidem voluntariam. Nos autem qui libera & abſoluta poteſtate eli-
gere & vitare à Domino datum eſſe hominibus, à ſcripturis accepimus: iudicio
quod

A quod tranſmoueri & excidere nō poteſt, fidei acquieſcâmus, alacrem & promptū oſtendendo ſpiritum, quoniam vitam elegimus, & Deo per vocem illius credidimus, & qui verbo credidit, nouit rem eſſe veram. Verbū enim eſt veritas. Qui autem non credidit dicenti, Deo non credidit. FIDE intelligamus aptata eſſe ſecula verbo Dei, vt ex inuiſibilibus viſibilia fierent, inquit Apoſtolus. Fide maiorem hoſtiam Abel quàm Cain obtulit, per quā teſtimonium eſt conſecutus quòd eſſet iuſtus, teſtimonium perhibēte muneribus eius Deo, & per illam defunctus adhuc loquitur, & quę deinceps ſequuntur, vſque ad illud, quàm temporalis peccati habere iucunditatem. Hos ergo cum etiam ante legem fides iuſtificaſſet, conſtituit hæredes diuinę promiſſionis. Quid ergo adhuc fidei ex noſtra hiſtoria recenſens Heb.11.
B adduco teſtimonia? Deficiet enim me tempus enarrātem de Gedeon, Barac, Sampſon, Iephtæ, Dauid, Samuel & Prophetis, & quæ ſequūtur. Cum autem ſint quatuor in quibus verum conſiſtit, ſenſus intelligentia, ſcientia, opinio, natura quidē prima eſt mens ſeu intelligentia, nobis autem & ad nos relatus, ſenſus. Ex ſenſu autem & intelligentia conſiſtit ſcientiæ eſſentia. Intelligentiæ autē & ſenſus cōmune eſt id quod eſt euidens. Sed ſenſus quidē eſt baſis ſcientię. Fides autē progreſſa per ſenſilia, relinquit opinionē, cōtendit autem ad ea quę ſunt à falſo aliena, & permanet in veritate. Si quis autē dicat ſcientiā demonſtrare cū ratione, audiat, quòd ſunt etiā principia quę demonſtrari nequeunt. Neq; .n. cognoſci poſſunt arte nec prudentia. Hęc .n. verſatur in iis quæ cōtingit ſe aliter habere. Illa autē eſt efficiens ὑπόληψις. ἐπίβαθρα.
C & propemodū contemplans. Fide ergo ſola exiſtimant ſe conſequi principium vniuerſorum. Quæuis enim ſcientia doceri poteſt. Quod autem doceri poteſt, docetur ex eo quod prius cognoſcitur. Non prius autem cognoſcebatur à Græcis principium vniuerſorum. Neque ergo à Thalete qui aquam ſciebat primam cauſam, neque ab aliis qui deinceps conſecuti ſunt Phyſicis. Primus enim Anaxagoras mentem rebus adhibuit. Sed nec ille dignitatem ſeruauit efficientem neſcio quas amentes deſcribens reuolutiones, cum mentis ab agendo ceſſatione & amentia. Quocirca verbum quoque dicit. NE DIXERITIS vobis magiſtrum ſuper terram. Quæ eſt enim ſcientia, eſt habitus demonſtratiuus. Fides autem, gratia, quæ ex iis quæ Matth. 23. Fides, gratia quæ ex his, quæ demonſtrari nequeunt, deducit ad id quod eſt ſimplex, generale, & vniuerſum.
D demonſtrari nequeunt, deducit ad id quod eſt ſimplex, generale, & vniuerſum; quod neque eſt cum materia, neque materia, neque ſub materia. Increduli autem, vt videtur, ex cœlo & ex eo quod aſpectari non poteſt, omnia trahunt in terram, manibus reuera petras & quercus apprehendentes, vt ait Plato. Omnia enim quæ ſunt eiuſmodi attingentes, hoc ſolum eſſe affirmant, quod habet applicationem & contactum eiuſmodi, idem definientes corpus & eſſentiam. Aduerſus eos ab alto decertantes, ex eo quod non eſt aſpectabile, alicunde eos pie admodum vlciſcuntur, incorporeas quaſdam, & quæ intelligentia percipiuntur, formas, vrgentes veram eſſe eſſentiam. ECCE facio noua, ait Verbum. Quæ oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcenderunt. Nouo oculo, noua aure, nouo Plato. Eſa.43. 1.cor.9.
E corde, quæcunque videri & audiri poſſunt, ſunt per fidem & intelligentiam comprehendenda, ſpiritaliter dicentibus, audientibus, agentibus Domini diſcipulis. Eſt enim probus nummus, & alius adulterinus, qui nihiloſecius rudes decipit & ignaros, ſed non argentarios, qui ſciunt cum dedicerint ſeparare & diſcernere probum à reprobo eoque qui eſt malæ notæ. Sic argentarius rudi & ignaro ſolum dicit nummum eſſe adulterinum. Quomodo autem ſolus ſcit argentarii familiaris, & qui in eo eſt exercitatus. Ariſtoteles autē, id quod conſequitur ſcientiam, iudicium, quod verum ſit hoc quidpiam, dicit eſſe fidem. Eſt ergo fides ſcientia præſtantior, & eius iudex. Fidem autem imitatur coniectura, quæ eſt imbecilla opinio, ſicut adulator amicum, & lupus canem. Quoniam autem videt faber quòd ἀργυραμοιβός. παρακεχαραγμένον. εἰκασία.
F qui aliqua didicit, fit artifex, & gubernator doctus artem, gubernare poterit, non ſatis eſſe reputans fieri bonum & honeſtum: neceſſe eſt eum qui paret, diſcere: parere autem Verbo, quem magiſtrum eſſe diximus, eſt illi credere, in nulla re repugnando, aut cōtradicendo. Quomodo enim fieri poteſt vt aduerſus Deum aliquid

ſciamus; eſt ergo fidelis cognitio. Poteſt autem cognoſci fides diuina quadam con A
Epicurus. ſecutione & mutua conſequentia. Iam vero Epicurus quoque qui veritati maxi
προληψις. mè prætulit voluptatem, cogitationis anticipationem exiſtimat eſſe fidem. Anti
cipationem autem definit, applicationē ad aliquid euidens, & ad euidentem rei in
πρόληψιν. telligentiam neminem autem poſſe nec quærere, nec dubitare, neque verò opina
κατάληψιν. ri, ſed neque probare aut arguere, abſque anticipatione. Quomodo autem non ha
bens quis anticipationem eius quod deſiderat, didicerit id de quo quærit? Qui au-
tem didicit anticipationem iam facit comprehenſionem. Si autem is qui diſcit non
diſcit abſque anticipatione, quæ poſſit ea quæ dicuntur ſuſcipere; ipſe quidem ha
bet aures præditas facultate audiendæ veritatis. Beatus eſt autem qui dicit in au-
res audientium, ſicut certè beatus quoque eſt is qui eſt obedientiæ. Audire autē B
eſt intelligere. Si ergo fides nihil eſt aliud quàm anticipatio cogitationis circa ea
quæ dicuntur, & hoc dictum eſt obediētia, & intelligētia perſuaſio; ſine fide autē
nō diſcet aliquis, quoniam nec ſine anticipatione, verū ergo omnino oſtenditur,
Eſa. 6. quod à Propheta dictum eſt, NISI credideritis, non intelligetis. Hoc eloquium
Heraclitus. Heraclitus quoque Epheſius circumloquens, dixit. NISI ſperet, id quod eſt inſpe
Plato. ratum non inueniet, cum ſit & inſcrutabile, & nullus ad id pateat aditus. Sed Pla
to quoque Philoſophus, in legibus, eum qui beatus & fœlix eſt futurus, dicit opor
tere eſſe ab initio participem veritatis, vt cum ſit verus, plurimo viuat tempore.
Fidelis enim. Infidelis autem eſt, cui voluntarium placet falſum. Cui autem inuo
luntarium, cum ſit amens, non eſt animal. Neutrum ergo eſt expetendum. Ingra C
ἄφιλος. tus enim eſt quiſquis eſt infidelis & ignarus. Nunquid autem in Euthydemo ocul
te hanc eſſe dicis regalem ſapientiam. In Politico quidem certè his verbis. Quare
veri Regis regalis eſt ſapientia, & qui eam poſſederit, ſiue princeps, ſiue priuatus
fuerit, omnino ex hac quidem arte βασιλικὸς id eſt Regalis, ſeu regnandi peritus,
rectè appellabitur. Iam qui in Chriſtum crediderunt, Chriſti, id eſt vncti, & ſunt
& dicuntur, ſicut ii qui ſunt reuera Regales, Regi curæ ſunt. Sicut enim ſapientes
νόμῳ νόμιμοι. ſunt ſapientia ſapientes, & qui ſunt iuſti iure iuſti ſunt: Ita etiam ſunt à Chriſto Re
ge reges, & qui Chriſti ſunt, ſunt Chriſtiani. Deinde inferius apertè ſubiungit.
Quod rectū eſt autē fuerit legitimum, & lex cum ſit natura, eſt recta ratio, & non
in ſcriptis, neque in aliis. Et hoſpes Eleates virum Regalem & politicum legem ani D
matam pronunciat. Talis autem eſt qui legem quidem implet, facit autem volun-
tatem Patris, apertè in excelſo aliquo ligno inſcriptus, diuinæ virtutis exemplar ex
poſitus iis qui poſſunt perſpicere. Sciunt autem Græci, Ephororum Lacedęmonio
rum ſcytalas fuiſſe, lege in lignis inſcriptas. Lex autem mea, vt prius dictum eſt,
eſt & regia & animata, & recta ratio. Lex quæ eſt Rex omnium mortalium & im-
Speuſippus. mortalium, vt canit Pindarus Bœotius. Speuſippus autem in primo aduerſus Cleo
phontem, videtur dicere ſimilia Platoni, ſic ſcribens. Si enim regnum res bona eſt
& ſapiens ſolus eſt Rex & princeps: lex cum ſit recta ratio, bona fuerit, quæ qui-
dem ita ſe habent. His conſequentia ſtatuunt Philoſophi Stoici, qui regnum, Sa-
cerdotium, Prophetiā, legis ferendę ſcientiam, diuitias, verā pulchritudinem, no- E
bilitatem, libertatem, ſoli ſapienti tribuunt. Fatentur autem ipſi quoque eum in-
ueniri difficiliter. Videntur ergo omnia quæ prius dicta ſunt dogmata, à magno
Moſe Græcis eſſe tradita. Et omnia quidem eſſe ſapientis per hæc docet, & quo-
niam miſertus eſt mei Deus, mihi ſunt omnia. Eum autem Deo eſſe amicum ſigni
Exo. 13. ficat, dicens, Deus Abraham, Deus Iſaac, Deus Iacob. Ipſe autem inuenitur aper
tè vocatus amicus. Qui autem videt Deum, nomen mutaſſe oſtenditur, & Iſaac
tanquam victimam conſecratam allegorice ſibi delegit, typum futuram ſalutaris
Oeconomię. Et à Græcis celebratur Rex Minos, qui nouem annis familiariter
cum Ioue eſt verſatus, cum audiuiſſent quemadmodum Deus cum Moſe loqueba F
tur, vt ſi quis cum ſuo amico loqueretur. Erat autem Moſes quidem ſapiens, Rex,
legiſlator. Seruator autem noſter humanam omnem naturam ſuperat. Pulcher qui
dem, ut à nobis ſolus ametur, qui veram deſideramus pulchritudinem, erat enim

A lux vera. Rex autem & à pueris imperitis, & à non credentibus Iudæis & ignorantibus vocatus, & ab ipſis Prophetis prædicatus oſtenditur. Adeò autem diues vt omnem terram, & quod ſuper terram, & ſub terra eſt, aurum, quæ ei cum omni gloria ab aduerſario dabantur, deſpexerit. Quid attinet dicere, quod ſit ſolus Pontifex, qui ſolus Dei cultus tenet ſcientiã. Rex pacis Melchiſedec, qui ſolus eſt, vel omnium aptiſſimus vt præſit humano generi. Legiſlator autem, vt qui dat legem in ore Prophetarum, quæ ſunt agenda & quæ non, apertiſſimè præcipiens & docens. Quis autem eo fuerit nobilior, cuius ſolus pater eſt Deus? Age verò oſtendamus Platonem quoque eiſdem ſuffragari dogmatibus. Sapientem in Phædro quidem dixit eſſe diuitem, dicens. O dilecte Pan, & quæcunque alii Dii hic ad-
B eſtis, date mihi vt ſim pulcher in iis quæ ſunt intrinſecus, extrinſecus autem quæcunque habeo ſint mihi amica iis quæ ſunt intrinſecus, ſapientem autem diuitem exiſtimem. Hoſpes autem Athenienſis, eos reprehendens qui exiſtimabant illos eſſe diuites qui multas poſſident pecunias, ſic dicit VT AVTEM valde ſint diuites & boni nequit fieri, ii quidem, quos diuites vulgus numerat. Dicit autem eos qui in paucis hominum maximi precii poſſeſſiones poſſident, quas etiam malus aliquis poſſidet. FIDELIS eſt, totus mundus pecuniarum, ait Solomon, infidelis autem, ne obulus quidem. Multo ergo magis ſcripturæ credendum eſt, quæ dicit fore vt celerius camelus per foramen acus tranſeat, quàm vt diues philoſophetur. Contra autem pauperes Plato beatos cenſet, vt intellexit, dicens. Paupertas autem eſt exi- celerius camelus per foramen acus &cæt. Matth.19. Mar.10.
C ſtimanda, non facultates diminuere, ſed augere inſatiabilitatem. Non eſt enim paupertas, pecuniæ paucitas, ſed inſatiabilitas. Quę ſi receſſerit, qui bonus eſt diues quoque fuerit. Et in Alcibiade rem quidem ſeruilem dicit vitium, virtutem verò rem liberalem. TOLLITE, inquit, à vobis iugum graue, & ſumite leue, ait ſcriptura quemadmodum vocant etiam Poëtę iugum ſeruile. Et illud venundati eſtis peccatis veſtris, iis quę prius dicta ſunt conuenit. Omnis ergo qui facit peccatum, ſeruus eſt. Qui eſt autem ſeruus, non manet in domo in æternum. Si autem filius vos liberauerit, liberi eritis, & veritas liberabit vos. Pulchrum autem eſſe ſapientem ſic dicit hoſpes Athenienſis. Quòd ſi quis affirmet iuſtos, & ſi ſint deformes Io.8.
D corpore, quatenus quidem ſunt mores iuſtiſſimi, ea ratione eſſe pulchros: propemodum nullus ſic dicens videri poſſit male dicere. ET ſpecies eius deficiebat prę ter omnes filios hominum, prædixit Prophetia. Plato autem ſapientem dixit Regem in Politico, vt prius iam dictum eſt. His autem demonſtratis reuertamur ad ſuſceptam de fide orationem. Iam vero Plato quoque omni oſtendit demonſtratione, quòd vbique fide opus ſit. Ex vobis ſimul pacem. Fidelis enim & ſincerus in ſeditionibus nunquam fuerit abſque omni virtute. Pugnaces autem vel in bello mori volunt permulti mercenarii, quorum plerique ferè omnes ſunt audaces & iniuſti, inſolentes, & prudentiæ expertes, paucis admodum exceptis. Si hæc autem rectè dicuntur, quiuis legiſlator, qui eſt alicuius momenti, ad maximã virtutem ma- Eſa.53.
E ximè reſpiciens, feret leges. Ea eſt autem fidelitas, qua in omni tempore opus habemus, & in pace, & in bello, & in alia vniuerſa denique vita. Videtur enim alias ſimul comprehenſas continere. Quod optimum eſt autem, non eſt bellum, nec ſeditio. Iis enim opus habere deprecandum fuerit. Pax autem inter ſe inuicem & beneuolentia res eſt longè optima. Ex his quidem conſtat maximè eſſe optandum pacem habere, ex Platonis ſententia, maxima autem mater virtutum eſt fides. Meritò ergo dictum eſt apud Solomonem. Sapientia eſt in ore fidelium: Nam Xenocrates quoque in libro de Prudentia, ſapientiam dicit eſſe ſcientiam primarum cauſarum & eſſentiæ quæ percipitur intelligentia, exiſtimans eſſe duplicem prudentiam, vnam quidem quæ verſatur in agendo, alteram quæ in contemplando, quam
F quidem eſſe dicit humanam ſapientiam. Quocirca ſapientia quidem eſt prudentia, ſed non quæuis prudentia eſt ſapientia. Oſtenſum eſt autem principii vniuerſorum eſſe eam quę fide habetur ſciẽtiam, non autem demonſtrationem. Abſurdũ enim fuerit Pythagoræ quidem Samii ſectatores, recuſatis eorum quę quęreban

tur demonſtrationibus,illud ipſe dixit fidem facere arbitrari,& ad ea quę audie- A
runt confirmanda hanc vocem ſatis eſſe ducere:eos autem qui contemplandæ ve
ritatis tenentur deſiderio,fidedigno Magiſtro Soli Seruatori Deo fidem non ha-
bere aggredientes, eorum quæ dicuntur probationes ab eo exigere. Qui autem

Epicharmus.
ἐπισύφων.
Heraclitus.

habet aures audiendi,audiat.Et quis is?Dicat Epicharmus.Mens videt, mens au
dit,alia autem ſunt ſurda & cæca.Aliquos incredulos arguens Heraclitus, dicit.
Audire neſcientes,nec dicere,adiutus vtique à Solomone dicente.Si dilexeris au-
dire, ſuſcipies, & ſi inclinaueris aurem tuam, eris ſapiens. DOMINE quis credi-
dit auditui noſtro,inquit Eſaias. Fides enim eſt ex auditu.Auditus autem per Ver

Eſa.53.
Rom.10.

bum Dei,inquit Apoſtolus.Quomodo ergo inuocabunt, in quem non credide-
runt? Quomodo autem credent ei quem non audierunt? Quomodo autem au- B
dient ſine prædicante.Quomodo autem prædicabunt,niſi miſſi fuerint? Quemad
modum ſcriptum eſt.Quam ſpecioſi pedes euangelizantium bona? Vides quomo
do per auditum, & prædicationem Apoſtolorum, fidem erigit ad verbum Domi
ni & filium Dei?Nondum intelligimus demonſtrationem eſſe verbum Domini.
Quemadmodum ergo ſphęra ludere,non ſolum dependet ab eo qui mittit ſphę-
ram, ſed ei etiam eo opus eſt qui illam numeroſe excipiat, vt ex ſphęræ legibus
peragatur ludi exercitatio:ita etiam vt ſit doctrina fide digna accidit,quando fi-
des eorum qui audiunt,quæ eſt ars,vt ſemel dicam,naturalis,confert ad diſcipli
nam. Adiuuat itaque terra quoque fertilis ad ſeminum deiectionem.Neque enim
optimæ doctrinæ eſt aliqua vtilitas,niſi adſit eius qui diſcit ſuſceptio, neque pro- C
phetiæ, niſi adſit obedientia eorum qui audiunt.Aridæ enim feſtucæ, quæ ſunt
paratæ ad ſuſcipiendam vrendi facultatem, facilius accenduntur, & lapis qui vul

σούχιον.
ἀχυρμιάς.

go iactatur, ferrum trahit propter cognationem, & lachryma ſuccini attrahit
feſtucas, & electrum mouet paleas.Eis autem parent quæ trahuntur,qui dici non
poteſt tracta ſpiritu,non vt principales cauſæ; ſed vt adiuuantes. Cum ſit ergo
duplex vitii genus:vnum quidem, quod cum fraude & clanculum, alterum au-
tem quod cum vi fert & trahit:diuinum Verbum clamauit omnes ſimul vocans,
eos quidem vel maxime cognoſcens qui non erant parituri,& tamen quoniam eſt
in noſtra poteſtate parere & non parere,vt nulli poſſint cauſari prætextum,igno

τὸ κατὰ δυνά-
μιν.

rantiæ,iuſtá fecit vocationem . Quod autem præſtare poſſunt vniuſcuiuſque vi- D
res, exigit.Nonnullis enim ſimul adeſt & velle & poſſe, vt iis qui per exercita-
tionem eò peruenerint & purgati ſint.Alii autem etſi nondum poſſint,iam tamē
habent velle.Eſt autem velle quidem,munus animę.Agere autem,non ſine corpo
re,neque verò ſolus finis res dimetitur,ſed eæ etiam vniuſcuiuſque electione di-
iudicantur, ſi facile elegit, ſi peccatorum ſuorum ductus eſt pœnitentia, ſi pro

ἔλαβεν σύνεσιν
μετέγνω
κατόρθωμα.
Pœnitentia, eſt officium & opus fidei.

pter ea in quibus lapſus eſt eum remordit conſcientia, & errorem recognouit,
quod eſt, poſtea cognouit. Eſt enim tarda cognitio pœnitentia. Cognitio au-
tem,eſt prima à peccato ceſſatio.Fidei ergo officiū quoque & opus eſt pœnitētia.
Niſi enim crediderit eſſe peccatum quo prius tenebatur,non dimouebitur, & niſi
crediderit ei quidem qui delinquit impendere ſuppliciū:paratam autē eſſe ſalutem E
ei qui ex præceptis viuit ne ſic quidem mutabitur.Iam autem ſpes quoque cōſiſtit
ex fide. Definiunt itaque fidem ſectatores Baſilidis, animæ aſſenſionem alicui eo

Timor poſt fidē.
Spes quoque cō ſiſtit ex fide.
Spes eſt boni acquirendi expectatio.
Mandata diuina nobis traduntur cum executione præceptorum.
ὑπολαμβάνειν.

rum quæ ſenſum non mouent, propterea quod non adſunt. Spes autem eſt boni ac
quirendi expectatio. Fidelem autem neceſſe eſt eſſe expectationem. Fidelis au-
tem eſt qui citra tranſgreſſionem ea ſeruat quæ ſunt ei tradita. Nobis autem tra-
duntur quæ de Deo dicuntur, & verba diuina, nempe mandata, cum executione
præceptorum. Hic eſt ſeruus fidelis qui laudatur à Domino. Cum autem dixerit
fidelis Deus, cuinam pronuncianti par ſit credere ſignificat, & is fuerit Deus fide-
lis. Quomodo ergo ſi credere eſt opinari aut exiſtimare: quæ à ſe dicuntur Philo F
ſophi firma eſſe exiſtimant?Non eſt enim opinio aut exiſtimatio,ea quæ eſt volun
taria demonſtrationis præcedentis aſſenſio, ſed alicui valido ac potenti aſſenſio.
Quis autem Deo fuerit potentior. Infidelitas autem,eſt eius quod eſt oppoſitum
imbecilla

A imbecilla enunciatiua opinio ſeu exiſtimatio, quemadmodum credendi difficultas quæ dicitur διαπιςία eſt habitus qui fidem difficiliter admittit. Et fides quidem eſt voluntaria exiſtimatio, & anticipatio prudentis præcomprehenſionis. Expectatio autem eſt opinio futuri. Aliorum autem expectatio, eſt incerti opinio. Fiducia autem eſt firma de aliquo apprehenſio. Quare ei credimus in quo fiduciam habuimus in gloriam diuinam & ſalutem. In ſolo autem Deo fiduciam habuimus, quem ſcimus non tranſgreſſurum ea quæ ſunt pulchrè nobis promiſſa, & ideo creata, & ab ipſo beneuolè nobis data. Eſt autem beneuolentia, bonorum voluntas, alteri illius ipſius gratia. Ille enim nullius indiget. In nos autem definit bene-
B ficentia, & quæ eſt à Domino benignitas, cum ſit diuina beneuolentia, & beneuolentia ad hoc vt bene faciat. Si autem Abrahæ qui credidit reputatum eſt ad iuſtitiam: ſemen autem Abrahæ ſumus nos: per auditum quoque nobis eſt credendum. Iſraëlitæ enim ſumus nos, qui non per ſigna, ſed per auditum credimus. Propterea lætare ſterilis quæ non paris, erumpe & clama, inquit, quæ non parturis, quoniam multi ſunt filii deſertè magis quàm eius quæ habet virum. Vixiſti in circuitu populi, benedicti ſunt filii tui in tabernaculis patrum tuorum. Si autem eædem manſiones à Prophetia & nobis & rurſus Patriarchis annunciantur: Oſtēditur vnum eſſe Deum vtriuſque teſtamenti. Subiungit itaque manifeſtius. Hæreditaſti teſtamentum Iſraël, dicens ei quæ eſt ex gentibus vocationi, quæ erat ali-
C quando ſterilis huius viri, qui eſt verbum, quæ prius fuerat deſerta à ſponſo. IVSTVS autem ex fide viuet, quæ eſt in teſtamento & præceptis, quoniã hæc duo, nomine & tempore, ętate & profectu, data œconomicè, cum poteſtate quidem vnum ſint, illud quidem nouum, hoc verò vetus, per filium ab vno Deo ſuppeditantur. Qua ratione dicit etiam Apoſtolus in epiſtola ad Romanos. IVSTITIA enim Dei in ipſo reuelatur ex fide in fidem vnam, quæ ex Prophetia perficitur in Euangelio per vnum & eundem dominum docens ſalutem. HOC, inquit, præceptum commendo tibi fili Timothee, ſecundum præcedentes in te prophetias, vt milites in illis bonam militiam, habens fidem & bonam conſcientiam, quam quidam repellentes, circa fidem naufragauerunt, quoniam quæ à Deo venit conſciē-
D tiam polluerunt infidelitate. Non eſt ergo amplius fides merito temere reprehendenda, vt & facilis, & vulgaris, & quæ ſit quorumlibet. Si humanum enim eſſet ſtudium, vt exiſtimabant Græci: etiam extinctum eſſet. Sin autem augetur: nō eſt vbi non ſit. Dico ergo fidem, ſiue fundata ſit à charitate, ſiue etiam à timore, vt dicunt accuſatores, eſſe diuinum aliquid, vt quæ neque ab alia mundana amicitia diuellatur, neque à timore præſente diſſoluatur. Charitas enim, ea, quæ illi cum fide intercedit, amicitia, facit fideles. Fides autem eſt baſis ac ſtabilimentum charitatis, viciſſim inducens beneficentiam, quando etiam legis Pędagogus timor, propterea quòd credatur, timor quoque eſſe creditur. Si enim in operando, quod is ſit oſtenditur. Qui autem facturus eſt & minatur, non autem operans & præ-
E ſens, creditur: non ipſe fidem procreat, qui eſſe fide dignus eſt ab ipſa probatus. Diuina ergo eſt tanta mutatio, vt qui ex infidelitate fidelis factus fuerit, ſpei quoque credat & timori. At prima quidem ad ſalutem inclinatio nobis fides apparet, poſtquam timor & ſpes & pœnitentia, cum cōtinentia & tolerantia proficientes, nos ducunt ad charitatem & ad cognitionem. Meritò ergo Barnabas Apoſtolus. EX QVA parte, inquit, ſtudui paulatim ad vos mittere, vt cum fide veſtra perfectam etiam habeatis cognitionem. Fidei ergo noſtræ coadiutores ſunt timor & tolerantia, quæ autem nobis opem ferunt, ſunt longanimitas & continentia. His ergo, inquit, in iis quæ ad Dominum pertinent caſtè manentibus, vnà cum eis lætantur ſapientia, intelligentia, ſcientia, cognitio. Cum itaque prius dictæ virtu-
F tes ſint elementa cognitionis, euenit vt fides ſit magis elementaris, quæ ei qui eſt cognoſcendi poteſtate præditus eſt æque neceſſaria, ac ei qui in hoc mundo viuit, ad viuendum reſpiratio. Vt autem abſque quatuor elementis non licet viuere: ita nec abſque fide licet aſſequi cognitionem. Hæc eſt ergo baſis veritatis. Qui timo

Expectatio.
Fiducia.

Beneuolentia.

Eſa. 54.
Gal. 4.
εἰς τὸ περίφραγμα.

Teſtamentū vetus, & præcepta euangelica, vnū ſunt.
Declaratur illud Apoſtoli in epiſtola ad Rom. Iuſtitia.n. Dei in ipſo reuelatur ex fide, in fidem. &cæt.
Item declaratur locus in epiſtola ad Timotheum.
Fides à charitate.
Fides à timore.
Fideles ex fide, & charitate.
Fides baſis & ſtabilimentum charitatis.
ἑδρασμα.

νεῦσις.

Fides prima eſt ad ſalutem, poſtquam timor, & ſpes, & pœnitentia, cum continētia & tolerantia ducunt nos ad charitatem, & ad cognitionem.
Ex Fide viuere quomodo intelligatur.
κρηπίς.

Timoris contra eos qui legem vituperabát aſſertio.

rem autem accuſant, legem inſectantur. Quod ſi legem: clarum eſt quod illum quo A
que qui legem dedit. Hæc enim tria neceſſe eſt conſiſtant in ſubiecto: is qui admi-
niſtrat, adminiſtratio, & id quod adminiſtratur. Si ergo legem per poſitionem ab
ſtulerint: neceſſe eſt vtique vt vnuſquiſque qui ducitur à cupiditate, voluptati ob-
ſequens, id quidem quod rectè honeſteque ſe habet negligat. Deum autem deſpi-
ciat, abſque metu autem ſimul ſit impius & iniuſtus, vt qui à veritate exiluerit. At
certè, inquiunt, timor eſt à ratione aliena declinatio & animi perturbatio. Quid
tu dicis? & quomodo tibi amplius ſeruari poſſit hęc definitio, cum præceptũ mihi
per rationem ſeu verbum datum ſit: Præceptum aũt timorem pronuntiat, per di-

Præceptũ timorem pronũciat.

ſciplinam, eum qui id ſuſcipit, parans vt corrigatur. Non eſt ergo timor à ratione
alienus: Eſt itaque rationi conſentaneus. Quid ni enim, cum adhortetur, Non oc B
cides, non mœchaberis, non furaberis, non falſum dices teſtimonium. Sed ſi nomi
na aſtutè excogitant: εὐλάβειαν id eſt cautionem, vocent legis timorem Philoſophi,

Critolaus Phaſelites.

quæ eſt conſentanea rationi declinatio. Hos Critolaus Phaſelites non inepte vo-
cauit ὀνοματομάχους id eſt, qui depugnant de nominibus. Pulchrum ergo, atq. adeò
pulcherrimum, iis qui nos accuſant pręceptum apparuit, excogitata mutatione
nominis. Cautio ergo eſſe rationi conſentanea oſtenditur, cum ſit eius quod lædit
declinatio, ex qua exoritur eorum quæ pręceſſerunt peccatorum pœnitentia. Prin
cipium enim Sapientiæ eſt timor Domini. Intellectus autem bonus omnibus fa-

Pſal. 110.
ποιοῦσι.

cientibus eum. Sapientiam vocat effectionem, quæ eſt timor Domini, deducens C
ad ſapientiam. Si autem lex affert timorem: principium Sapiẽtiæ eſt legis cognitio,
& non eſt ſapiens abſque lege. Inſipientes ergo ſunt qui legem recuſant, cui eſt cõ
ſequens vt ipſi reputentur ἄθεοι ſeu impii. Diſciplina autem eſt principium ſapien
tiæ. SAPIENTIAM autem & diſciplinam impii nihili pendent, ait ſcriptura. Vi-
deamus autem quænam eſſe timenda lex annunciet. Si ea quidem quę ſunt media
inter virtutem & vitium, vt paupertatem, & morbum, & ignominiam, & ignobili
tatem, & quę ſunt his ſimilia: hæc quidem etiam quæ ſunt in ciuitate leges propo

προτείνοντες.
Timenda quæ.

nentes laudantur, & Peripateticis, qui tria bonorum genera introducunt, & eo-
rum contraria mala eſſe reputant, ea conuenit opinio. Nobis autem data lex, ea
quæ verè mala ſunt iubet fugere, adulterium, petulantiam, puerorum amorem, D
ignorantiam, iniuſtitiam, morbum animæ mortem, non eam quæ ſoluit animam à
corpore, ſed eam quæ animam diſſoluit à veritate. Hæc ſunt enim grauia & verè ti

ἐμὴν
θησαυρίζουσι.
Hæreſes aliquæ legem malã eſſe dicunt.

menda vitia, & quæ ex eis proficiſcuntur operationes. Verum enimuero iniuſtè
pennatis tendi retia dicunt diuina reſponſa. Ipſi enim dum ſunt ſanguinum parti
cipes, mala ſibi inſtar theſauri recondunt. Quomodo ergo à nonnullis hæreſi-
bus lex adhuc mala dicitur, vociferantibus dicere Apoſtolum: Per legem enim co
gnitio peccati. Quibus dicimus. Lex peccatum non fecit, ſed oſtendit. Cum enim
ea quæ ſunt facienda iuſſerit, reprehendit ea quæ non ſunt facienda. Boni autem
eſt, id quod ſalutare quidem eſt docere, quod exitiale autem oſtendere, & illo

Apoſtoli locus in Epiſtola ad Rom.
παιδευτικῶς
Ezech. 18.
Pœnitentia efficitur à præcepto.

quidem vti conſulere, hoc verò iubere fugere. Iam Apoſtolus quem non intelli- E
gunt, dixit peccati cognitionem per legem eſſe manifeſtatam, non autem accepiſ
ſe ſubſtantiam. Quomodo autem non eſt bona lex, quæ erudit ac caſtigat & quæ
data eſt Pædagogus ad Chriſtum, vt dum per timorem caſtigationis ratione dirigi
mur, ad eã quæ eſt per Chriſtum perfectionẽ conuertamur. NOLO, inquit, mortẽ
peccatoris, ſed eius pœnitentiam. Pœnitentiam autem efficit præceptũ, quod ea
quidem prohibet quę non ſunt facienda, benefacta autẽ profitetur. Mortem autẽ,
vt arbitror, dicit ignorantiam. Et qui eſt prope Dominum, eſt plenus flagellis.
Qui cognitioni ſcilicet appropinquat, periculis, timoribus, moleſtiis, afflictioni-
bus vtitur, propter deſiderium veritatis. FILIVS enim caſtigatus euaſit ſapiens,

πεπαιδευμένος caſtigatus: eruditus.
Barnabæ Apoſtoli ſcripta.

& ſeruatus eſt ab æſtu filius intelligens. Filius autem intelligens ſuſcipiet præce F
pta. Et Barnabas Apoſtolus. VAE qui ſunt intelligentes apud ſeipſos, & coram
ſe ſcientes. Et paulopoſt ſubiunxit. Efficiamur ſpiritales, templum Deo perfectũ,
quatenus eſt in nobis, Dei timorem meditemur, & eius pręcepta ſeruare conten
damus,

A damus,vt lætemur in eius iuſtificationibus. Vnde ſapientię principium timor Dei diuinè dictus eſt. Hic Baſilidis ſectatores, hoc dictum exponentes, dicunt ipſum Principem cum exaudiiſſet dictionem ſpiritus qui miniſtrabatur, propter auditionem & ſpectaculum fuiſſe obſtupefactum, cum ei præter ſpem annuntiatum eſſet Euangelium, & eius obſtupefactionem appellatam eſſe timorem qui fuit principium ſapientiæ genera diiudicantis, & diſcernentis, & perficientis, & reſtituentis. Cum enim non ſolum mundum, ſed etiam electionem diſcreuiſſet, eum poſtremo amandat. Videtur autem Valẽtinus quoque in quadam epiſtola talia quædam mẽte apprehendiſſe. His enim verbis ſcribit. Et ſic ex illo figmento terrore affectus,
B fuit auctor Angelorum, quando maiora elocutus eſt quàm quæ conuenirent effictioni propter eum qui in ipſo inaſpectabiliter dederat ſemen ſupernæ eſſentiæ, & libere loquebatur. Ita etiam in mundanorum hominum generationibus, timores fuerunt opera hominum iis qui ea faciebant: quemadmodum ſtatuæ & imagines, & omnium manus efficiunt in nomine Dei. In nomine enim hominis formatus Adam, timorem præbuit eius qui prius erat hominis, vt qui ipſe eſſet in ipſo conſtitutus, & obſtupuerunt, & opus citò aboleuerunt. Sed cum ſit vnum principium, vt oſtendetur paulo poſt, canoras quaſdam nugas & figmenta videbuntur iſti homines effingere. Quoniam autem à lege & Prophetis prius erudiri ac caſtigari vtile eſſe Deo viſum eſt: principium ſapientiæ dictus eſt timor Domini, qui à Domi-
C no per Moſem datus eſt iis qui non obediunt & ſunt duri corde. Quos enim non expugnat ratio, eos manſuefacit metus. Quod quidem cum ab alto præuidiſſet Verbum quod erudit ac caſtigat, vtroque modo apte ac conuenienter expurgans ad pietatem, concinnauit inſtrumentum. Eſt igitur obſtupefactio, timor ex inſueta viſione ſeu phantaſia, vel propter inexpectatam viſionem, tanquam nuncium. Timor autem eſt inſignis admiratio, tanquam ob id quod vel factum eſt vel eſt. Non animaduertunt itaq. ſe affectionibus ac perturbationibus feciſſe obnoxiũ, maximum, & qui ab eis celebratur, Deum, per obſtupefactionem, & ante obſtupefactionem verſatum eſſe in ignoratione, ſiquidem ignoratio fuit ante obſtupefactionem. Si autem obſtupefactio & timor fuit Dei ſapiẽtiæ principium: magnũ
D eſt periculum, ne & ante Dei ſapientiam & totius mundi creationem, quin etiam reſtitutionem & ipſam electionem quæ erat cauſa fuerit ignoratio. Vtrum ergo rerum bonarum aut malarum eſt ignoratio? Sed ſi rerum quidem bonarũ aliquid ceſſat obſtupefactione eis & miniſter ceſſat, & prædicatio, & baptiſma. Sin autem malarum: quomodo eſt malum cauſa rerum optimarum? Si enim non prior fuiſſet ignoratio, nõ deſcendiſſet miniſter. Sed nec obſtupefactio cœpiſſet principem, vt ipſi dicunt: neque ſapientiæ principium cœpiſſet ex timore ad electionem & mundana diiudicanda. Si autẽ metus eius qui prius erat hominis, fecit ſui figmenti inſidiatores Angelos, vtpote quòd inaſpectabile ſupernæ ſubſtãtię ſemen collocaretur intus in opificio: aut ex inani opinione, quod quidẽ eſt incredibile, æmulatione per-
E citi ſunt in Angelos, propter opificiũ, cuius tanquã filii alicuius crediti ſunt eſſe auctores, adeo vt nulla nõ in eos cadat ignorantia aut moti ſunt, cum tenerentur pręſcientia. Sed non inſidiati eſſent, per id quod aggreſſi ſunt, ei quod præſciuerunt, neq. ob ſuũ opus obſtupefacti eſſent, cũ ex preſciẽtia ſemen ſupernũ intellexiſſent, aut poſtremo freti cognitione auſi eſſent, quod ipſum quoq. non poteſt fieri, cũ didiciſſent id quod eſt in pleromate homini inſidiari. Pręterea & id quod eſt ad imaginẽ, in quo eſt etiã exemplar, & id quod cũ reliqua cognitione eſt ab interitu alienũ, aſſumpſerunt. His ergo ipſis, & aliquibus aliis, maximè autẽ Marcioniſtis, nõ audientibus clamat ſcriptura. QVI autem me audit, requieſcet in pace confidens, & ſine metu ceſſabit ab omni malo. Quid ergo hi legem eſſe volunt? Malam quidem
F non inquient, ſed iuſtam, bonum à iuſto diſcernentes. Dominus autẽ iubens timere malum, non malũ malo liberat, ſed diſſoluit contrarium contrario. Bono autẽ malum eſt contrarium, vt iuſtũ iniuſto. Si ergo malorum dixit principium metus vacuitatem, quã facit Domini timor: timor bonum eſt, & qui eſt ex lege metus, nõ

φάσις.

φυλοκρινητικῆς.

ἐπὶ πᾶσιν.

ὑπῆρξε ϑῖς ἀγγέλοις.

Quos nõ expugnat ratio manſuefacit metus.

Obſtupefactio quid?

ἔκπληξις.

διάκονος.

πληρώματι.

Timor qui ex lege, non ſolũ eſt iuſtus, ſed etiam bonus.
Prouerb. 7.

ſolum eſt iuſtus, ſed etiam bonus, vt qui auferat vitium. Metu autem inducit metus vacuitatem, non animi perturbatione impatibilitatem, diſciplina autem ingenerat affectionum moderationem. Cum itaque audierimus, honora Dominum, & eris fortis, præter ipſum autem ne time alium: timere peccare, ſequi autem quæ à Deo data ſunt præcepta, Dei honorem accipimus. δέος autem eſt Dei metus. Sed etſi timor eſt affectio, vt volunt aliqui timorem eſſe affectionem, non eſt quiuis metus affectio. Superſtitio quidem quæ vocatur δεισιδαιμονία eſt affectio vt quæ ſit Dęmonum metus, qui affectionibus ſuſque deque feruntur & agitantur. Rurſus autem Dei impatibilis metus eſt impatibilis. Timet enim quis non Deum, ſed à Deo excidere. Qui autem hoc veretur, nempe ne in mala incidat, mala timet & veretur. Qui autem timet ne cadat, ſe eſſe ab interitu alienum vult & impatibilem. Sapiens timens declinauit à malo. Inſipiens autem confidens aggreditur, ait ſcriptura, & rurſus. In timore Domini eſt, inquit, ſpes foritudinis. Deducit ergo talis metus & ad pœnitentiam & ad ſpem. Spes autem eſt expectatio bonorum, vel abſentis boni bona ſperatio. Certè caſus quoque vel ad bonam ſpem aſſumitur, quem ad charitatem deducere didicimus. Charitas autem, fuerit conſenſio eorum quæ ſunt in ratione & vita & moribus, aut, vt paucis dicam, vitæ ſocietas, vel amicitiæ & beneuolentiæ extenſio cum recta ratione ad vſum amicorũ ac familiarium qui ἑταῖροι vocantur. (Dicitur autem ἑταῖρος quaſi ἕτερος ἐγὼ id eſt ego alter) qua etiam eos fratres appellamus qui ſunt eodem verbo regenerati. C

ἐκπαθῶν καὶ ἐμπαθῶν.
Prouerb. 14.
μίγνυται.
forte cõſerit manus.
Timor deducit ad pœnitentiã, & ad ſpem.
ἐμπτωσία.

Adherȩt autem charitati, & hoſpitalitas, quæ eſt artificium amicitiæ circa vſum hoſpitum. Hoſpites autem ſunt, quorum ſunt externa quæ ſunt mundana. Mundanos enim eos qui in terram ſperant, & concupiſcentias carnales exaudimus. NOLITE conformari, inquit Apoſtolus, huic ſeculo, ſed transformemini renouatione mentis, ad hoc vt vos probetis quæ ſit voluntas Dei bona. bene placens, & perfecta. Verſabitur ergo hoſpitalitas in eo quod eſt vtile hoſpitibus. Hoſpites autem ſunt qui etiam dicuntur ἐπίξενοι. ἐπίξενοι autem ſunt amici. Amici autem ſunt fratres. Frater amice, inquit Homerus, & humanitas, quæ eſt amicus vſus hominum, & bona affectio, quæ eſt quoddam amicitiæ artificium in amicorum vel neceſſariorum dilectiones, comitantur charitatem. Si autem reuera homo qui eſt in nobis, eſt ſpiritalis; humanitas eſt fraternitas iis qui ſunt eiuſdem ſpiritus participes. Affectio autem rurſus eſt conſeruatio, beneuolentiæ vel dilecttionis. Dilectio autem eſt perfecta & abſoluta demonſtratio, & diligi, quod eſt ἀγαπᾶσθαι, eſt placere moribus ducique & abduci. In idem autem ducuntur, quæ eſt ſcientia communium bonorum. Conſenſio enim, quæ ὁμογνωμοσύνη, eſt concentus in animis. ET NON ficta, inquit, charitas ſit nobis, & odio habentes malum, adhæreamus bono & fraternitati, & quæ ſequuntur vſque ad illud. Si poſſibile eſt, quantum in vobis eſt, cum omnibus hominibus pacem habentes. Deinde. Ne vincaris, inquit, à malo, ſed vince in bono malum. Et idem Apoſtolus fatetur ſe Iudæis ferre teſtimonium, quòd zelum Dei habeant, ſed non ſecundum ſcientiam. Ignorantes enim Dei iuſtitiam, & propriam quærentes ſtatuere, Dei iuſtitiæ nõ fuere ſubiecti. Nõ enim Dei voluntatem cognouerũt & fecerunt, ſed quod ipſi exiſtimauerunt, hoc etiam legem velle putarunt. Neque legi tanquam prophetanti crediderunt, ſed ſermoni ſolũmodo & timori, nõ autem affectioni & fidei crediderunt. FINIS enim legis eſt Chriſtus ad iuſtitiam, qui eſt à lege prædictus, omni credenti. Vnde eis dictum eſt à Moſe. Ego æmulatione vos prouocabo in non gente, in populo ſtulto vos ad iram irritabo. qui fuit ſcilicet paratus ad obediendum. Et per Eſaiam. INVENTVS ſum, inquit, iis qui me non credunt, manifeſtus fui iis qui me non interrogant, ante Domini aduentum ſcilicet, poſt quam Iſraëli quoque illa quæ prædicta ſunt conuenienter dicuntur. Expandi manus meas toto die ad populum inobedientem & contradicentem. Vides cauſam vocationis gentium, apertè à Propheta dictam eſſe, populi inobedientiam & contradictionem. Deinde in his quoque Dei oſtenditur bonitas. Dicit enim Apoſtolus. SED EORVM delicto ſalus gentibus, ad hoc

φιλοτεχνία.
Ro. 12.
ἐπίξενοι.
φιλανθρωπία.
φιλοστοργία.
στέρξις.
ἀγαπᾶν ἀπὸ τοῦ ἄγεσθαι καὶ ἀπάγεσθαι.
Ro. 12.
Ro. 10.
διαθέσει.
Deut. 32.
Eſa. 65.
Rom. 11.

A ad hoc vt eos æmulatione prouocarent,& vt vellent ipſi duci pœnitentia. Paſtor Paſtor.
autem cum ſolummodo de iis qui dormiiſſent poſuiſſet dictionem, nouit quoſdã
iuſtos in gentibus & in Iudęis, non ſolum ante aduentum Domini, ſed etiam ante legem, ex eo quòd Deo grati acceptique fuerint, vt Abel, vt Noë, vt ſi quis alius iuſtus. Dicit ergo Apoſtolos & Doctores filii Dei, etiam cum dormiiſſent, poteſtate & fide prædicaſſe iis qui prius dormierant. Deinde ſubiungit. Et ipſi dederunt ipſis ſignaculum prædicationis. Deſcenderunt ergo cum ipſis in aquam, & rurſus aſcenderunt. Sed hi viuentes deſcenderunt, & rurſus viuentes aſcenderunt. Illi autem qui prius dormierant, mortui deſcenderunt, viui autem aſcenderunt. Per hos
B ergo viuificati ſunt, & agnouerunt nomen filii Dei. Et ideo vnàquoque cum illis aſcẽderunt, & eos compegerunt in turris ædificationem, & qui in lapides cædi nõ poterant, coędificati ſunt. In iuſtitia dormierunt, & in magna puritate. Solum au- ἀλατόμητοι.
tem hoc ſignaculum non habebant. QVANDO enim gentes legem nõ habentes, natura quæ ſunt legis faciunt, ii legem non habentes ſibiipſi ſunt lex, vt ait Apo- Rom.2.
ſtolus. Quòd itaque virtutes ſe inuicem conſequuntur, quid opus eſt dicere cum iam oſtenderimus quòd fides quidem ſperat propter pœnitentiam, pietas autẽ pro εὐλάβεια.
pter fidem, & quæ in iis eſt perſeuerantia & exercitatio, vna cum diſciplina terminatur in charitate: illa verò perficitur cognitione. Illud autem neceſſario adnotãdum eſt, quòd ſolus Deus eſt intelligendus natura eſſe ſapiens. Quare ſapientia
C quoque Dei virtus, quę docuit veritatem, hic quoque aſſumpta eſt perfectio cognitionis. Amat autem & diligit veritatem Philoſophus, eo quòd ſit verus ac germanus famulus, iam propter charitatem exiſtimatus amicus. Eius autem eſt princi- Plato.
pium, res admirari, vt dicit Plato in Theęteto. Et Matthias adhortans in traditio Matthias.
nibus. Admirare præſentia, eum eſſe primum gradum ſtatuens vlterioris cognitionis. Qua ratione etiam ſcriptum eſt in Euangelio ſecundum Hebræos. Qui admi- Euãgelium ſecũdum Hebræos.
ratus fuerit, regnabit, & qui regnauit, requieſcet. Fieri ergo non poteſt vt Philoſophetur qui eſt rudis & ignarus, porrò autem non poteſt fieri vt philoſophetur, is qui ſapientiæ notionem non ceperit, cum philoſophia ſit eius quod verè eſt appetitio, & earum quæ ad id tendunt diſciplinarum. Et quãuis in rectè agendo ſe
D aliqui exercuerint, vt ſciatur tamen quomodo ſit vtendum, & faciendum eſt, & ad laborandum, quatenus Deo quoque aſſimilatur aliquis, Deo inquam Seruatori, colens Deum Seruatorem per Verbum Põtificem, per quem videntur quæ in veri εὐσέβεια.
tate ſunt honeſta & iuſta. Religio eſt actio quæ Deum ſequitur. Hæc ergo tria noſter ſibi vendicat Philoſophus, primum quidẽm contemplationem: Secundo autem, præceptorum executionem: Tertio verò, bonorum virorum conſtitutionẽ.
Quæ quidem cum conuenerint, efficiunt virum cognoſcendi poteſtate præditũ. γνωστικόν.
Vnde diuinè dixit ſcriptura. Et dixit Dominus ad Moſem dicens. LOQVERE filiis Iſraël, & dices illis. Ego Dominus Deus veſter. Secundum ſtudia terræ Aegypti in qua habitaſtis in ea, non facietis, & ſecundum ſtudia terræ Chanaam, in quã νομίμοις.
E vos ego illuc introduco non facietis, & in eorum legitimis non incedetis. Iudicia Leui.17.
mea facietis, & præcepta mea ſeruabitis. Ambulate in eis. Ego Dominus Deus veſter, & ſeruabitis omnia præcepta mea, & facietis ea. Qui fecerit ea, viuet in eis. Ego Dominus Deus veſter. An autem mundi & deceptionis, an animi perturbationum & vitiorum ſit ſignum ac ſymbolum Aegyptus & terra Chanaam, nunc quidem eſt prætermittendum. Quænam autem ſint exercenda vt diuina & non mundana, nobis oſtendit eloquium. Cum autem dicit. QVI fecerit homo, viuet in eis: & ipſorum Hebræorum correctionem, & proximorum noſtrorum & noſtram exercitationem & profectum, ipſorum vitam dicit & noſtrã. Qui enim ſunt mortui delictis, conuiuificantur Chriſto per noſtrum teſtamentum. Sæpe autem
F repetens ſcriptura illud. Ego Deus veſter, pudore afficiendo pulcherrime hortatur, docens ſequi Deum qui dedit præcepta. Admonet autem ſenſim Deum quærere, & quoad eius fieri poteſt, conari cognoſcere, quæ quidem fuerit maxima cõ- ἐποπτικὴ ἐπι-
templatio, quæ eſt re vera ſcientia ſupernæ ſpeculationis, à qua nunquam ſepara- στήμη.

tur iuſta operatio.Sed eorum quidem qui ſe ſapientes exiſtimant, ſiue ſint barba- A
1.cor.8. ræ hæreſes, ſiue Græcorum Philoſophi, inflat ſcientia, ex ſententia Apoſtoli.Fide
lis eſt autem cognitio,quæ fuerit ex ſcientia demonſtratio eorum quæ tradūtur in
vera philoſophia.Dixerimus autem eam eſſe orationem quæ iis de quibus dubita-
tur,ex iis quæ ſunt certa & extra cōtrouerſiam,fidem facit. Cum ſit autem duplex
fides,vna quidem quæ eſt ex ſcientia,altera verò quæ ex opinione:nihil obſtat quo
minus duplex nominetur quoque demonſtratio, vna ex ſcientia:ex opinione alte
ra,quandoquidem cognitio quoque & præcognitio duplex dicitur : vna quidem
quæ accuratam & exactam habet ſuam naturam:altera verò quæ mancam. Nun-
quid autem ea ſola quæ eſt apud nos vera fuerit demonſtratio , vt quæ ex diuinis
ſuppeditetur ſcripturis quæ ſunt ſacræ literæ,& ex ea quæ à Deo docetur ſapientia B
vt ait Apoſtolus. Diſciplina ergo, & parere præceptis, quod eſt Deo credere , &
Mar.4. fides Dei potentia, quæ eſt vis veritatis, ſtatim dicit. SI habeatis fidem vt granum
Luc.17. ſinapis, montem transferetis. Et rurſus , ſecundum fidem tuam fiat tibi , & vnus
Matth.9. quidem curatur , ſuſcepta per fidem curatione , mortuus autem reſurgit per vim
eius qui crediderat quòd eſſet reſurrecturus. Quæ eſt autem ex opinione demon-
ſtratio, eſt & humana, & fit ex argumentis rhetoricis , vel etiam dialecticis ſyllogiſ
mis. Suprema enim demonſtratio , quam ex ſcientia eſſe demonſtrauimus , fidem
inſerit per allationem & apertionem ſcripturarum , animis eorum qui diſcere cu-
piunt, quæ quidem fuerit cognitio.Si enim quæ aſſumuntur ad id quod quæritur, C
vera ſumuntur vt quæ ſunt diuina & Prophetica; clarum eſt vtique quod quæ etiā
eis infertur concluſio , vera inferetur, & rectè nobis demonſtratio fuerit cogni-
Exo.17. tio. Cum itaque diuini & cœleſtis nutrimenti monimentum in vrna aurea conſe-
crare iubebatur , Gomor inquit, erat decima trium menſura. In nobis enim ipſis
tres menſuræ tria ſignificantur iudicia: ſenſus quidem, ſenſilium:eorum autē quæ
dicuntur nominum & verborum , ratio: eorum autem quæ percipiuntur intelligē
ὁ γνωστικός. tia, mens. Qui eſt ergo cognoſcendi poteſtate præditus,abſtinebit quidem à pecca
tis quæ fiunt & ſermone, & cogitatione , & ſenſu , & opere , cum audierit, quem
Matth.5. admodum qui vidit ad concupiſcendum,mœchatus eſt,& animo perceperit,quòd
Ibidem. beati ſunt qui ſunt mundo corde , quoniam ipſi Deum videbunt , illud quoque ſci D
Cogitatiōe, verbo,& opere, ſiūt peccata. ens quòd non quæ intrant per os coinquinant hominem, ſed illa quæ per os exeunt
Matth.15. hominem coinquinant . Ex corde enim exeunt cogitationes. Hæc eſt vt exi-
Mar.7. ſtimo , quæ ex Deo eſt vera & iuſta menſura, quæ metitur ea quæ veniunt in di
menſionem, ea quæ hominem continet decas , quam in ſumma tres prius dictæ
ſignificarunt menſurę. Fuerit autem corpus & anima, & quinque ſenſus, & vo
cis edendæ poteſtas , viſque ſeminaria , & cogitandi ſeu ſpiritalis facultas , aut
quocunque alio nomine vis vocare. Oportet autem, vt vno verbo dicam , alia
omnia tranſcendentes,in mente ſiſtere,ſicut certe in mundo quoque,cum nouem
partes tranſilierimus, primam quidem quæ eſt per quatuor elementa quæ in vno
ſphæræ ſeptem planetarū;&vna ſiderum nō errātium, ſupra quā Deus. loco ponuntur propter mutationem,deinde autem ſeptem errantes , & nonam in E
errantem,venire ad perfectum numerum qui eſt ſuper Deos, nempe decimam par
tem,& vt ſemel dicam,ad Dei cognitionem poſt creaturam deſiderādo effectorē.
Propterea offerebantur Deo decimę Oephi & hoſtiarum, & paſchę dies feſtus in
cipiebat à decima, quæ eſt cuiuſuis perturbationis & cuiuſuis ſenſilis tranſitus. Fi-
de ergo conſiſtit is qui eſt cognoſcendi poteſtate præditus.Qui ſe autem exiſtimat
γνωστικός. ſapientem, ea quæ ſunt veritatis non attingit infirmis & inſtabilibus vtens impul-
ſionibus. Iure ergo ſcriptum eſt. Egreſſus eſt autem Cain à facie Dei , & habita-
Geneſis.4. uit in terra Naid, contra Edem.Interpretatio autem Naid eſt fluctus. Edem au-
ὁρμαῖς tem,delitiæ.Fides autem & cognitio & pax ſunt delitiæ,quam qui nō audiit,eiici
σάλος. tur.Qui ſe autem exiſtimat ſapientem, ne omnino quidem diuina vult audire prę F
cepta, ſed tanquam qui per ſe didicerit,effrenatus fertur in ſalum fluctuans , de-
ſcendens ad mortalia & ea quæ ſunt generabilia à cognitione ingeniti , aliàs alia
opinans.Quibus autem non ineſt gubernatio,ii cadunt ſicut folia. Ratio , & quæ

eſt pars

A eſt pars principalis animę, quæque eam ducit, ac regit, dicta eſt eius gubernator.
Eſt enim re vera immutabiliter ad id quod eſt immutabile deductio. Sic Abraham Geneſi 18.
ſtabat rectus ex aduerſo Domini, & appropinquans dixit. Et dicitur Moſi, tu au- Exo.34.
tem ſta hic mecum. Simonis autem ſectatores, ſtanti quem colunt volunt aſſimila
ri moribus. Fides ergo & cognitio veritatis, efficiunt, vt quæ eas acceperit anima,
eodem modo & ſemper ſimiliter ſe habeat. Cum falſo autem cognatione coniun
cta ſunt tranſitio, declinatio, & defectio, ſicut vi cognoſcendi tranquillitas, qui-
es & pax. Quemadmodum ergo inſectatur philoſophiam arrogantia & glorioſa
de ſe perſuaſio: ita etiam cognitionem falſa cognitio, & quę appellatur ęquiuoce.
De qua ſcribens Apoſtolus, O Timothee, inquit, depoſitum cuſtodi, deuitans pro 2.Timo.1.
B phanas vocum nouitates & oppoſitiones falſi nominis ſcientię, quam quidam pro
mittentes circa fidem exciderunt. Cum ab hac voce cōuincantur Hæretici, epiſto Epiſtolæ Pauli ad Timotheum non probabantur ab Hæreticis quòd eis conuincerentur.
las ad Timotheum abrogant. Age ergo ſi Dominus eſt veritas, & ſapientia, & Dei
virtus, ſicut eſt: oſtendatur quòd re vera is eſt cognoſcendi poteſtate prædītus, qui
eum cognouit, & per ipſum, eius patrem. Sentit enim vna eum qui dicit. LABIA
iuſtorum ſciunt excelſa. Cum autem fides ſicut etiam tempus ſit duplex, inuene- Prouerb.10.
rimus duas virtutes quæ ſimul habitant. Tempori enim quod eſt præteritum, eſt Fides duplex, præteritorū, & futurorum.
memoria, ei autem quod futurum eſt, ſpes. Credimus enim fuiſſe præterita, & fo-
re ea quę futura ſunt. Et rurſus diligimus, ſic ſe pręterita habere fide perſuaſi, futu
ra ſpe expectantes. Ei enim qui eſt cognoſcendi poteſtate præditus omnia perſua-
C ſit dilectio, vt qui vnum Deum ſciuerit. ET ecce omnia quæcunque eſt archite-
ctatus erant valde bona, & nouit & admiratur. Pietas autem adiicit vitæ longitu- θεοσέβεια
dinem, & timor Domini adiicit dies. Quēadmodum ergo dies ſunt pars vitæ quæ
pergit aſcendere: ita etiam timor eſt principium dilectionis, qui fit per incremen-
tum fides, deinde dilectio. Sed non ſicut feram & timeo & odi, ita etiam patrem
vereor quem timeo & amo. Rurſus timens ne caſtiger, me ipſum diligo, timorem
eligens. Qui timet offendere patrem, ſeipſum diligit. Beatus ergo qui inuenitur fi
delis, dilectione & timore contemperatus. Fides autem eſt virtus ad ſalutem, & po
tentia ad vitam æternam. Rurſus Prophetia eſt præcognitio, cognitio autem, eſt
D prophetiæ intelligentia. Veluti cognitio illorum quæ illis prius fuere cognita, à
Domino, qui omnia prius manifeſtat. Cognitio ergo eorum quæ prædicta ſunt,
triplicem oſtendit euentum, aut eum qui fuit olim, aut eum qui iam eſt præſens,
aut eum qui eſt futurus. Deinde extrema quidem ſub fidem cadunt, vel eorū quæ
ſunt perfecta, vel eorum quæ ſperantur. Ad confirmanda autem ambo extrema,
affert perſuaſionem præſens operatio. Si enim cum vna ſit prophetia, eius quidem
vna pars perficitur, altera verò pars eſt impleta, hinc fit credibile & id quod ſpera-
tur, & verum quod præteriit. Prius enim erat præſens, deinde nobis præteriit,
adeo vt ſit etiam fides præteritorum, præteriti comprehenſio, & ſpes quidem futu
ra, comprehenſio rei futurę. Aſſenſiones autem, non ſolum Platonici, ſed etiam
E Stoici, dicunt eſſe in noſtra poteſtate. Omnis ergo opinio, & iudicium, & exiſti-
matio, & diſciplina, quibus viuimus, & ſemper ſumus cum humano genere, eſt aſ-
ſenſio. Ea autem nihil fuerit aliud quàm fides. Et incredulitas ſeu infidelitas, quæ
eſt fidei interemptio aut deſtructio, oſtēdit poſſe eſſe aſſenſionem aut fidem. Eius ἀποσύστασις
enim quæ eſſe nō potuerit, non fuerit priuatio. Et ſi quis verum conſideret, inue ἀνυπαρξία
niet hominem quidem male audire ex eo quod falſo aſſentiatur: multa autem ha- ſed lego
bere quæ eum moueant & incitent ad veri fidem. Quæ ergo eccleſiam conti- ἀνυπαρξίας
net, vt Paſtor, inquit, virtus, eſt fides, per quam ſeruantur electi Dei, ea autem ſe
viriliter ac fortiter gerens, eſt continentia. Eas autem conſequitur ſimplicitas, ſciē
tia, innocentia, honeſtas, dilectio. Hę autem ſunt filię fidei. Et rurſus. Præcedit
F quidem fides, timor autem ędificat, perficit autem dilectio. Dicit itaque timendū
eſſe Dominum ad ædificationem, ſed non diabolum ad euerſionem. Cōtra autem Fidei filiæ.
opera quidem Domini, hoc eſt, præcepta eſſe diligenda & facienda, opera autem Fides præcedit: timor ædificat,
Diaboli eſſe timenda & non facienda. Timor enim Dei erudit ac caſtigat, & in di dilectio perficit.

lectionem reſtituit. Timor autem operũ diaboli, habet etiam odium cohabitans. Idem autem dicit etiam pœnitentiam eſſe magnam intelligentiam. Qui enim eorũ quæ fecit ducitur pœnitentia, non amplius facit vel dicit. Propterea autem quæ peccauit torquens animam, bona facit. Remiſſio ergo peccatorum differt à pœnitẽtia. Ambo autem ea oſtendit in noſtra poteſtate. Eum ergo qui accepit remiſſionẽ peccatorum, nõ oportet amplius peccare, nempe in prima & ſola peccatorum pœnitentia, ea autem fuerit eorum quæ prius fuerunt in gentili & prima vita, ea, inquam, quæ fuit in ignorantia. Iam iis qui vocati ſunt proponitur pœnitentia, expurgans locum animæ à peccatis, vt fides fundetur. Cum autem ſit Dominus cognitor cordium, & futura preſciat, facilem hominis mutationem & ad reuertendum propenſionem, & diaboli calliditatem ab alto vidit à principio, qui homini inuidens propter remiſſionem peccatorum, aliquas peccatorum cauſas ſeruis Dei ſuggeret, aſtutè hoc moliens vt ipſi quoque cum eo cadant. Dedit ergo cum ſit multę miſericordię, iis etiam qui in fide in aliquod peccatum incidunt, ſecundam pœnitentiam, quam, ſiquis tentatus fuerit poſt vocationem, coactus & callide circumuentus, vnam adhuc impœnitẽdam acceperit pœnitentiam. Voluntariè enim peccantibus nobis, poſtquam acceperimus agnitionem veritatis, nõ amplius relinquitur pro peccatis hoſtia, terribilis autem quædam expectatio iudicii & zelus ignis qui eſt deuoraturus aduerſarios. Continuæ autem, & ſe viciſsim excipientes propter peccata pœnitentię, nihil differunt ab iis qui omnino non crediderunt, pręterquam in eo ſolo quòd ſe peccare ſenſerunt, neque ſcio vtrum ſit deterius, prudentem ne ac ſcientem peccare, an cum pro iis quę peccauit pœnitentia ductus fuerit, rurſus peccare. Eo enim quòd vtrinque arguatur, peccatum apparet. illud quidem condemnatum, propterea quòd factum ſit ab operario iniquitatis, hoc verò, ab eo qui pręſcit id quod eſt faciendum, aggrediente vt malum. Et ille quidem irę fortaſſe & voluptati obſequitur, non ignorans quibus gratificetur. Hic autem qui cum ductus ſit pœnitentia propterea quòd ſit gratificatus, deinde rurſus recurrerit ad voluptatem, ei coniungitur qui ab initio peccat voluntariè. Cuius enim ductus eſt aliquis pœnitentia, hoc rurſus faciens, quod à ſe condemnatum facit, hoc ſua ſponte peragit. Ille ergo ex gentibus & priore illa vita ad fidem incitatus, remiſſionem peccatorum ſemel eſt conſecutus. Hic autem qui etiã poſtea peccauit, deinde pœnitentia ducitur: etiam ſi veniam aſſequatur, debet erubeſcere, vt qui non amplius lauetur in remiſsionem peccatorum. Oportet enim nõ ſolum idola relinquere quę prius pro diis habebat, ſed etiam facta prioris vitę, eum qui non eſt ex ſanguinibus, neque volũtate carnis, ſed in ſpiritu regeneratur, quod quidem fuerit, non in idem reuolutum peccatum, duci pœnitentia. Eſt enim rurſus meditatio peccatorum, ſępe pœnitere, & ad facilem mutationem aptitudo ex defectu exercitationis. Apparet ergo, ſed non eſt pœnitentia, ſæpe petere veniã de iis quę ſępe peccamus. IVSTITIA autem munit vias à reprehenſione alienas. Et rurſus. Viri innocentis iuſtitia diriget viam ſuam. Quinetiam ſicut pater miſeretur filiorum ſuorum, miſertus eſt Dominus timentium eum ſcribit Dauid. Qui ſeminant ergo in lachrymis, in exultatione metent, de iis loquens qui confitentur in pœnitentia. Beati enim omnes qui timent Dominum. Vides eam quę eſt in Euãgelio ſimilem beatitudinẽ. Ne timeas, inquit, quando diues fuerit homo, & quando multiplicata fuerit gloria domus eius. Quoniam dum ipſe moritur, non ſumet omnia: neque deſcendet cum eo gloria eius. Ego autem in miſericordia tua introibo in domum tuam, adorabo ad templum ſanctum tuum in timore tuo. Domine deduc me in iuſtitia tua. Atque eſt quidem timorẽ incutiens, mentis ad aliquid vel ab aliquo impulſio. Affectio autẽ ſeu perturbatio eſt nimia impulſio, vel quæ plus quàm par ſit extendit menſuras rationis, vel impulſio quæ effertur, & non paret rationi. Præter naturam ergo animę motus, ex ea quæ eſt rationi inobedientia, ſunt perturbationes ſeu animi affectiones. Defectio autẽ & receſſus & inobedientia ſunt in noſtra poteſtate, ſicut etiam eſt in noſtra poteſtate obedientia. Quocirca

Marginal notes:
βασανίζων.
Remiſſio peccatorum differt à pœnitentia.
Prima pœnitentia ante baptiſmum.
Secũda pœnitẽtia poſt baptiſmum.
Heb. 10.
ἐπάλληλοι.
Inter eos qui nõ crediderunt, & eos, qui in fide labuntur, differentia.
Peccans poſt baptiſmum, & pœnitens, etiã ſi veniam aſſequatur nõ lauatur amplius in remiſſionem peccatorũ.
Non eſt pœnitentia ſæpe petere veniã, de iis, quę ſæpe peccamus.
Prouerb. 13.
Pſal. 102.
Pſal. 125.
Pſal. 113.
Pſal. 48.
De libero arbitrio.

A circa iudicantur etiam quæ ſunt voluntaria. Iam ſi quis perſequatur vnãquamque
animi perturbationem, eas à ratione alienas inuenerit. Nõ iudicatur ergo id quod Inuoluntarium duplex.
eſt inuoluntarium. Id autem eſt duplex, vnum quidem quod fit ex ignoratione, al
terum verò, neceſſitate. Nam quomodo iudicaueris de iis qui dicũtur peccare mo
dis inuoluntariis? Aut enim quis ſeipſum ignorauit, vt Cleomenes & Athemas
qui erant correpti furore. Aut rem quam facit, vt Aeſchylus qui in ſcena effatus
myſteria, in Areopago dicta cauſa fuit abſolutus, cum oſtendiſſet ſe non eſſe my-
ſteriis initiatum. Aut ignorans id quod agitur, vt qui emiſit aduerſarium, & do-
meſticum occidit pro inimico. Aut id in quo agitur, vt qui orbiculatis exercetur
lanceis & aliquem interfecit, cum orbem emiſiſſet lancea. Aut ignorans quemad-
B modum eſſet faciendum, vt qui in ſtadio occidit aduerſarium. Non enim vt occide
ret, ſed vt vinceret certabatur. Aut id cuius gratia agitur, quẽadmodum dedit Me-
dicus ſalubre antidotum, & occidit. Is autem non ea de cauſa dedit, ſed vt eum ſer-
uaret. Ac puniebat quidem tũc quoque lex eum qui non ſponte interfecit, vt eum
qui non ſponte laborabat profluuio ſeminis, ſed non ęque atque eum qui ſponte.
Quãquam ille quoque punietur tanquam propter voluntarium, ſi quis animi per
turbationem traduxerit ad veritatem. Reuera enim eſt puniendus is qui eſt verbi
genitalis incontinens, quod ipſum quoque eſt animę affectio aliena à ratione, quæ
propè accedit ad futilem loquacitatem. Fidelis autem eligit res celare ſpiritu.
Quæ ſpõte ergo & ex electione ſuſcipiuntur, puniuntur. Dominus enim ſcruta-
C tur corda & renes, & iudicatur is qui reſpexit ad concupiſcentiam. Quare etiam
dicit, Ne concupiſcas. Et hic populus, inquit, honorat me labiis, cor autem ipſo- Exo.20.
rum procul eſt à me. Deus enim reſpicit ad animum. Nam vxorem quoque Loth
quę ſua ſponte ſolum erat conuerſa ad mundanum vitium, reliquit inſenſilem, effi Mar.10.
ciens eam vt petram ſalis, & ſtatuens, ne vlterius progrederetur, nõ ſtultam & quę Geneſi.19.
nihil efficeret imaginem: ſed quæ condire & confirmare poſſet eum qui poteſt per λίθον ἁλάτινον.
ſpicere ſpiritaliter. Voluntarium autem eſt, vel quod eſt ex appetitione, vel quod
ex inſtituto ac electione, vel quod ex cogitatione. Iam verò hæc quodammodo in
ter ſe propè ſita ſunt, peccatum, infortunium, ſcelus ſeu iniuſtè factum. Et eſt pec ἁμάρτημα.
D catum quidem, verbi gratia, luxurioſe & intemperanter viuere. Infortunium au- ἀτύχημα.
tem, amicum tanquam inimicum inſcienter occidere. Scelus autem eſt, ſepulchro ἀδίκημα.
rum effoſſio, aut ſacrilegium. Peccare autem conſtat ex eo quòd neſciat iudicare
quidnam facere oporteat, ſicut certè in foſſam quoque incidit aliquis, vel quòd
ignorauerit, vel quòd tranſilire nõ potuerit propter imbecillitatem corporis. Sed
in noſtra quidem certè eſt poteſtate, vt ad noſtram deduci diſciplinã, & parere præ
ceptis, quoniam niſi voluerimus eſſe participes, irę & voluptati nos ipſos deden-
tes, peccabimus, vel potius iniuria noſtram afficiemus animam. Laius enim ille
dicit in tragœdia.

Quorum monet latuit nihil me penitus.
E *Mihi tamen ſcienti affert natura uim.*

Hoc eſt, vt dedat animi perturbationi. Medea quoq. ipſa ſimiliter clamat in ſcena.

Factura quænam ſim ſatis ſcio mala.
Conſilio meo eſt ira aſt potentior.

Sed nec tacet Aiax, ſed ſibi manus allaturus vociferatur.

Res ergo mentem eſt nulla quæ ſic liberi
Mordet uiri ac iniqua iniuſta infamia.
Affectus ipſe ſic ſum ego, me inuoluens
Condenſa labes ex profundo commouet
F *Stimulis furoris concitum peracribus.*

Atque hos quidem ira alios verò innumerabiles cupiditas deducit in tragœdiam,
Phædram, Anthiam, Eriphylem.

Quæ ſibi dilecti pretioſum acceperat aurum.

Comicum enim Thraſonidem alia ſcena. Puellula, inquit, vilis me ſibi ſeruum fe- A
cit. Infortunium autem, eſt peccatum mentis præter rationem. Peccatum autem
eſt voluntaria iniuſtitia. Iniuſtitia autem eſt vitium voluntarium. Eſt ergo pec-
catum quidem meum voluntarium. Et ideo dicit. PECCATVM vobis non domi
nabitur. Non enim eſtis ſub lege, ſed ſub gratia, dicens iis qui iam crediderant.
Quoniam eius nos liuore ſanati ſumus. Infortunium autem eſt alterius in me a-
ctio inuoluntaria. Iniuſtitia autem inuenitur ſolum voluntaria, ſiue ſit mea, ſiue al
terius. Has autem peccatorum differentias ſignificat Pſalmographus, Beatos di-
cens quorum Deus deleuit iniquitates, texit autem peccata, & alia non imputa-
uit, & dimiſit reliqua. Scriptum eſt enim. Beatus cui nō imputauerit Dominus pec
catum, nec eſt in ſpiritu eius dolus. Hæc beatitudo facta eſt ſuper electos à Deo per B
Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum. Operit enim charitas multitudinem pecca-
torum. Delet autem is qui magis vult pœnitentiam quàm mortem peccatoris. Nō
imputantur autem quæ non conſtant ex inſtituto & libera electione. Qui enim cō
cupiuit, iam, inquit, mœchatus eſt. Et remittit peccata Verbum illuminans. Et in
tempore illo, inquit Dominus, quærent iniuſtitiam Iſraël, & non erit, & peccata
Iudæ, & non inuenientur. Quoniam quis ſicut ego, & quis ſtabit contra faciem
meam? Vides vnum Deum annunciari bonum, & qui retribuit pro meritis, & pec
cata remittit. Videtur autem Ioannes quoque in maiore epiſtola, in his peccatorū
docere differentias. SI QVIS viderit fratrem ſuum peccantem peccatum non ad
mortem, petet, & dabit ei vitam. Peccantibus non ad mortem, inquit. Eſt enim C
peccatum ad mortem. Non de illo dico vt roget quis. Omnis iniuſtitia eſt peccatū.
Et eſt peccatum non ad mortem. Sed & Dauid, & ante Dauid Moſes, per hæc, triū
dogmatum oſtendunt cognitionem. Beatus vir qui non ambulauit in via impio-
rum, ſicut piſces ambulant in tenebris in profundo. Qui enim ſquammas non ha-
bent, quos prohibet Moſes tangere, paſcuntur in profundo maris. NEQVE in
via peccatorum ſtetit, ſicut ii qui cum Dominum videantur timere, peccant, vt
porcus. Eſuriens enim clamat: repletus autem, non agnoſcit Dominum. NEQVE
ſedit ſuper cathedram peſtilentię, ſicut volucres paratæ ad rapinam. Suaſit autem
Moſes non veſci porco, nec aquila, nec accipitre, neque coruo, neque quouis piſce
qui non habet ſquammas. Hæc quidem Barnabas. Audiui autem ego virum in his D
rebus doctum, dicentem eſſe quidem gentes cōſilium impiorum. Viam autem pec
catorum, Iudaicam opinionē, & peſtilentiæ cathedram accipientem hęreſes. Alius
autem dicebat magis propriè poſitā quidem eſſe primā beatitudinem, in iis qui nō
ſunt ſceleratas ſecuti ſententias, quæ à Deo defecerunt. Secundā autem, eorūm qui
in lata via manent, vel eorū qui nutriti ſunt in lege, vel etiā eorum qui ex gentibus
non ſunt ducti pœnitentia. Cathedra autē pœnitētiæ & theatra fuerint & iudicia,
vbi magis ſequuntur improbas & exitiales poteſtates, & operū eorum ſocietatem.
SED in lege Domini voluntas eius. Petrus in prædicatione legem & verbum ap-
pellauit Dominum: Videtur autem aliter quoque legiſlator docere tres modos
quibus accipitur peccatum. Eorum quidem quæ in ſermone fiunt, per piſces mu- E
tos. Eſt enim re vera vbi ſilentium eſt ſermone præſtantius. Eſt etiam ſilentii mu-
nus expers periculi. Eorum autem quæ ſunt in facto, per aues rapaces & carniuo-
ras. Porcus cœno & ſtercore delectatur, & oportet ne conſcientiam quidem habe
re pollutā. Meritò ergo dicit Propheta. Non ſic inquit impii, ſed tanquam puluis
quem proiicit ventus à facie terræ. Propterea non reſurgent impii in iudicio, qui
iam ſunt condemnati: quoniam qui non credit iam iudicatus eſt. Neque peccato-
res in cōſilio iuſtorum. Qui iam ſunt damnati, ad hoc vt non vniantur iis qui citra
vllum lapſum vixerunt. QVONIAM nouit Dominus viam iuſtorum, & via pecca-
torum peribit. Rurſus Dominus apertè oſtendit in noſtra eſſe poteſtate delicta & F
peccata, ponens modos curationis animi morbis conuenientes, volens nos à Paſto
ribus corrigi per Ezechielem, accuſans, opinor eorum aliquos, quòd præcepta nō
ſeruauerint. Quod imbecillum fuit non confirmaſtis, & quæ deinceps conſequun
tur

Peccatum eſt voluntaria iniuſtitia.
Ro. 6.
Eſa. 53.
1. Pet. 2.
Pſal. 31.
1. Pet. 4.
Hierem. 50.
Naum. 1.
Io. Apoſtoli epiſtolæ plures.
1. Ioan. 3.
Pſal. 1.
Barnabas.
Vixere multi citra lapſum.

A tur, vſque ad illud, & non erat qui requireret, nec auerteret. Magnum eſt enim gaudium apud Patrem, vno peccatore ſeruato, inquit Dominus. Ea ratione magis eſt laudandus Abrabam, qui ambulauit ſicut locutus eſt ei Dominus. Cum hinc hauſiſſet quidam ex Græcorum ſapientibus, illud dictum protulit, Deum ſequere. PII autem, inquit Eſaias, ea quæ ſunt, ſapientia conſultarunt. Conſilium autem eſt quæſtio, quomodo in præſentibus rebus rectè tranſegerimus. ἐυβουλία autem, id eſt bona conſultatio, eſt prudentia in conſiliis. Quid verò, an non Deus quoque poſt Cain datam veniam, conſequenter nō multo poſt introducit Enoch qui ductus fuerat pœnitentia, ſignificans ſolere pœnitentiam generare veniam. Conſiſtit autem venia non ex remiſſione, ſed ex medicatione. Hoc ipſum etiam fit

Antiquum dictū Deum ſequere, vnde ſumptum.

συγγνώμη.

Antiquū dictū. venia eſt melior ſupplicio vnde ſumptum.

B apud Aaron in fabricatione vituli. Hinc quidam ex Græcorum ſapientibus, dixit. Venia eſt melior ſupplicio, ſicut certè illud quoque. Sponde, noxa præſto eſt, ex voce Solomonis dicentis. Fili ſi pro amico tuo fideiuſſeris, trades manum inimico. Laqueus enim viro validus labia propria, & capitur verbis oris proprii. Paulo autem iam magis myſticè illinc ſumptum eſt illud. Noſce teipſum. Vidiſti fratrem tuum, vidiſti Deum tuum. Hac vtique ratione diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & proximum tuum ſicut teipſum. In his dicit præceptis totam legem & Prophetas pendere. His illa quoque concinunt. Hæc locutus ſum vobis vt gaudium meum impleretur. Hoc autem eſt præceptum meum, vt vos inuicem diligatis ſicut dilexi vos, eſt enim miſericors & miſerator Dominus Chriſtus vniuer

Sponde, noxa præſto eſt vnde ſumptum.

Prouerb. 6.

Noſce teipſum, vnde ſumptum.

Matth. 21. & Gal. 5.

Io. 15.

C ſis. Apertius autem illud noſce teipſum, præcipiens Moſes, ſæpe dicit. Attende tibi ipſi. Eleemoſynis ergo & fide expurgantur peccata. Timore autem Domini quilibet à malo declinat. Timor autem Domini eſt diſciplina & ſapientia. Hic rurſus exoriuntur accuſatores, gaudium & triſtitiam dicentes eſſe animi perturbationes. Gaudium enim definiunt elationem rationi conſentaneam, & exultare, propter ea quæ ſunt bona lętari, miſericordiam autem, triſtitiam propter eum qui indignè mala patitur, animæ autem eſſe mutationes & motus ea quæ ſunt eiuſmodi. Nos autem, vt videtur, hæc non ceſſamus carnaliter intelligere, & ex noſtris animi affectionibus deducere ſcripturas, & Dei impatibilis voluntatem noſtris motionibus ſimilem accipere. Vt nos autem audire poſſumus, ita in omnipotente habere

Eleemoſynis & fide expurgantur peccata.

χαρά.

ἀγαλλιᾶσθαι.

D exiſtimantes, impiè aberramus, ſed vt nos audire poteramus qui carne eramus illigati, ita nobis ſunt locuti Prophetæ, Domino ſe ſalubriter accommodante ac demittente ad hominum imbecillitatem. Quoniam igitur eſt Dei voluntas, vt ſeruetur is qui paret præceptis, & ſuorum peccatorum ducitur pœnitentia, gaudemus autem propter noſtram ſalutem: id quod nobis affert lætitiam, ſibi vt proprium attribuit Dominus qui locutus eſt per Prophetas, quemadmodum humanè dicens in Euangelio. ESVRIVI, & dediſtis mihi manducare. Sitiui, & dediſtis mihi bibere. Quod.n. vni horum minimorū feciſtis, mihi feciſtis. Quēadmodū ergo nutritur qui nō nutritur, propterea quòd ſit nutritus is quē velit: ita nō mutatus gauiſus eſt, propterea quòd gaudio affectus ſit is qui pœnitētia ductus eſt, vt volebat.

Matth. 12.

πλουσίως.

E Quia autem affatim miſeretur Deus cum ſit bonus, & præcepta dans per legem & Prophetas, & iam propinquius per filii aduentum ſeruans & miſerans eos quos eſt miſeratus; & proprie miſeretur maior minoris. Et homo quidem non fuerit homine maior, quatenus homo natus eſt, eſt autem deus homine maior in omnibus. Si ergo qui eſt maior, miſeretur minoris; ſolus Deus noſtri miſerebitur. Homo enim fit à iuſtitia lubenter communicans, & ea impertit quæ à Deo accepit, & propter naturalem beneuolentiam & habitudinem, & propter præcepta quibus paret. Deus autem nullam habet in nos naturalem habitudinem ſeu relationem, vt volunt hereſum conditores, nec ſi faciat ex iis quæ non ſunt, nec ſi fabricetur ex materia,

F quandoquidem illud quidem ne omnino quidem eſt, hæc verò eſt à Deo diuerſa in omnibus, niſi quis ipſam eius eſſe partem, & eſſe nos eiuſdem cum Deo eſſentię auſit dicere. Neſcio quomodo quis ita accipiens, Deum noſſe poſſit ſuſtinere, reſpiciens ad noſtram vitam in quod verſemur malis. Sic enim fuerit, quod nefas eſt

dicere, Deus peccans in ſingulis partibus: ſiquidem partes ſunt totius partes,& to A
tum complent. Sin autem non complent:ne partes quidem fuerint. Verum enim
uero cum natura Deus ſit diues miſericordia, noſtri propter ſuam bonitatem curá
gerit, qui nec ſumus eius partes, nec filii natura. Et eſt hoc quidem certè maxi-
mum Dei in nos bonitatis indicium, quòd cum ſic in ipſum nos geramus, & natu-
ra ſimus omnino alieni, noſtri tamen curam gerat. Ac naturalis quidem eſt ani-
mantibus in ſuos fœtus affectio, & quæ ex conſuetudine oritur amicitia, iis qui
ſunt eiuſdem ſententiæ. Eſt autem in nos copioſa Dei miſericordia, qui nihil ad
eum attinemus, vel eſſentia inquam noſtra, vel natura, vel propria noſtræ eſſentiæ
facultate, ſed eo tantum quòd ſimus opus eius voluntatis. Atque adeò eum qui
ſua ſponte cum exercitatione & doctrina cognitionem accepit veritatis, vocat B
adoptionem, quæ eſt maximus omnium profectus, capiunt auté iniquitates, ſuis
autem peccatorum catenis vnuſquiſque aſtringitur, nec eorũ cauſa Deo eſt aſſcri-
Prouerb.5. benda. Et re vera beatus eſt vir, qui omnia veretur propter pietatem. Quemad-
modum ergo ſcientia eſt habitus qui facit ſiſtere, à quo ſcire euenit: fit autem ei cõ
ἐπιστητικὴ ἕξις prehenſio quæ dimoueri non poteſt à ratione: ita etiam ignoratio eſt phantaſia
ſeu viſio cedens, quæ dimoueri poteſt à ratione. Quod autem dimouetur, vt id
συνιστάμενον. quod conſtituitur ac confirmatur à ratione, eſt in noſtra poteſtate. Scientiæ au
tem eſt adiuncta, & experientia, & quæ Græcè dicitur εἴδησις & quæ σύνεσις & in-
telligentia, & cognitio. Et fuerit quidem εἴδησις, vniuerſorum ſcientia per ſpe-
ciem. Experientia autem, ſcientia comprehendens, adeò vt etiam diligenter C
perſcrutetur quale ſit vnumquodque. Intelligentia autem eſt ſcientia eius quod
mente intelligitur. Et σύνεσις eſt ſcientia eius quod eſt comparabile, aut compa-
ratio quæ dimoueri non poteſt, aut comparatiua facultas eorum quorum eſt pru-
dentia & ſcientia, & vniuſcuiuſque, & omnium quæ in vnam conferuntur ratio-
nem. Cognitio autem eſt eius ipſius quod eſt ſciẽtia, aut ſcientia quę iis quæ fiunt
congruit. Veritas autem veri ſcientia. Habitus autem veritatis, eſt ſcientia vero-
rum. Scientia autem conſiſtit per rationem, & alia ratione dimoueri non poteſt,
πολυπραγμο- & hic de cognitione diligenter inquirit. Quę autem non facimus, ea aut non fa-
νεῖν. cimus propterea quòd non poſſimus, aut propterea quòd nolimus, aut propter
vtrunque. Non volamus itaque, quoniam nec poſſumus nec volumus. Non nata D
mus autem modo, verbi gratia, quoniam poſſumus quidem, ſed non volumus. Nõ
ſumus autem ſicut Dominus, quoniam volumus quidem, ſed non poſſumus. Nul-
lus eſt enim diſcipulus ſuper magiſtrum. Satis eſt autem ſi facti fuerimus ſicut Do
minus, non eſſentia. Fieri enim non poteſt vt id quod eſt adoptione, ſit eſſentia
æquale ei quod eſt natura, ſed quòd facti ſimus ſempiterni, & contemplationem
ἀπὸ τῶν οἰκείων. eorum quæ ſunt cognouerimus, & filii appellati ſimus, & patrem ex iis quę ſunt ei
coniuncta ſolum videamus. Velle ergo omnia antecedit. Rationales enim faculta-
tes ſunt eius quod eſt velle, miniſtræ. Velis, inquit, & poteris. Eius autem qui eſt
cognoſcendi poteſtate præditus, & voluntas, & iudicium, & exercitatio eſt eadẽ.
Si ſunt enim eædem propoſitiones, eadem ſunt & dogmata & iudicia, vt ei ſint & E
τῇ ἐνστάσει. verba, & vita, & mores inſtituto argumento conſequentes. Cor autem rectum ex
quirit cognitiones, & illas exaudit. Deus docuit me ſapiẽtiam, & noui ſanctorum
cognitionem. Clarũ eſt ergo omnes quoque alias virtutes quæ ſcriptæ ſunt apud
Moſem, præbuiſſe Græcis principiũ totius loci moralis, magni, inquã, animi virtu
tẽ, & temperantiã, & prudentiã & iuſtitiam, fortitudinem & tolerantiã, & honeſta
tem, & continentiam, & quæ eas ſuperat religionem. Sed religio quidem eſt cuili
τὴν ἐπὶ τούτοις bet manifeſta, quę ſupremam & antiquiſſimam cauſam docet colere & honorare.
Eadem quoque lex exhibet iuſtitiam, docens etiam & prudentiam per abſtinentiã
à ſimulachris ſenſilibus, & ad vniuerſorum effectorem & partem euocationem ex F
qua quidem tanquam ex fonte aliquo, ſententia, augetur omnis intelligentia. Sacri
ficia enim iniquorum ſunt Domino abominatio. Vota autem eorum qui recta via
incedunt ſunt ei accepta. Deo enim magis eſt accepta iuſtitia quàm ſacrificium.

Talia

A Talia ſunt etiam ea quę ſunt apud Eſaiam. QVID mihi multitudo ſacrificiorũ Eſa.1.
veſtrorum,& vniuerſa victimarum mactatio?& cætera, quæ ſequuntur. Solue o-
mne vinculum iniquitatis.Hoc enim ſacrificium eſt Deo acceptum. Cor contri-
tum & quærens eum qui formauit. Trutinæ doloſæ abominatio coram Domino.
Statera autem iuſta eſt Domino accepta. Hinc ſuadet Pythagoras ſtateram non Stateram nõ trã
tranſilire.Doloſa autem iuſtitia dicta eſt,profeſſio hæreſum. ET lingua quidem ſilire Pythago-
iniuſtorum peribit. Os autem iuſtorum diſtillat ſapientiam,Sed enim ſapientes & ræ dictum.
prudentes,ſtultos appellant. Longum autem fuerit de his virtutibus teſtimonia Prouerb.11. Prouerb.10.
adducere, cum vniuerſa eas celebret ſcriptura. Quoniam autem magni quidem φαῦλος.
B animi virtutem definiunt ſcientiam eorum quæ ſunt grauia & non grauia, & eo-
rum quæ ſunt intermedia:temperantiam autem habitum,qui eligendo & vitan-
do ſeruat iudicia prudentiæ: adiungitur magni quidem & excelſi animi virtuti,&
tolerantia,quam appellant fortitudinem,ſcientiam eorum quę ſunt ſuſtinenda &
quæ non.& celſitudo mentis, ſcientia eorum quæ accidunt,ea tranſcẽdens.Quin ὑπεραίρουσα.
etiam temperantiæ,cautio, quæ eſt declinatio cum ratione.Cuſtodia autem præ- μεγαλοψυχία.
ceptorum, cum ſit innoxia eorum obſeruatio, eſt ſecuritatis vitæ acquiſitio. Nec
poteſt eſſe quis tollerans abſque magni animi virtute, neque continens abſque tẽ-
perantia. Se autem inuicem conſequntur virtutes, & apud quem ſunt virtutum
conſequentiæ, apud eum eſt etiam ſalus,quæ eſt eius quod rectè habet cõſeruatio.
C Iure ergo ſi de his virtutibus adhuc tractauerimus, de omnibus cõſiderauerimus,
quoniam qui habet vnam cognoſcendo virtutem,omnes per mutuam habet con- γνωστικῶς.
ſequentiam. Iam continentia eſt affectio,quæ non tranſiluerit ea quæ viſa fuerint
ex recta ratione.Continens autem eſt is qui cõtinet eas appetitiones quæ ſunt præ
ter rectam rationem,vel qui ſeipſum continet ne appetitione efferatur præter re-
ctam rationem.Temperantia autem ipſa non eſt ſine magni animi virtute, quãdo
quidem ex præceptis oritur, ſequens Deum qui ordinauit,& prudentia,& quę di
uinum ſtatum imitatur iuſtitia, per quam cum ſimus continentes,mundi ad pietá
tem ac religionem, & quæ Deum conſequenter ſequitur, actionem tendimus,aſ-
ſimilati Domino, quoad eius fieri poteſt à nobis caducis & morti obnoxiis. Id au ἐπικούροις.
D tem eſt,iuſtum & ſanctum fieri cum prudentia.Deus enim nullius rei indiget, &
eſt impatibilis.Vnde nec eſt propriè continens. In eum enim nulla vnquam cadit
affectio aut perturbatio, vt eam ſuperet. Noſtra autem natura, quæ eſt obnoxia
affectionibus & animi perturbationibus, opus habet continentia, per quam dum
exercetur vt paucis indigeat, conatur habitu ad diuinam naturam accedere. Vir
ęnim bonus paucis indiget, vt qui ſit in confinio naturæ mortalis & immortalis,
egens quidem & propter corpus & propter ipſam generationem: paucis autem
egere doctus,propter ſuſceptam ratione continentiam. Quã nam enim habet ra- Deut.22.
tionem,quòd lex viro prohibet,ne veſtem induat muliebrem? An non nos vult
eſſe viros,& nec corpore, nec factis,nec mente,nec verbis effœminari?Vult enim
E eum eſſe maſculum qui veritati dat operam in ferẽdis laboribus & perpeſſionibus,
in vita & moribus, & in ſermone & exercitatione,noctu & interdiu,& ſicubi te-
ſtimonio ſeu martyrio opus ſit quod procedat per ſanguinem. Rurſus ſi quis,in- Deute.24.
quit,domum à ſe nuper ædificatam nondum habitauit: aut vitem nuper planta-
tam operatus, fructus nondum fuit particeps: aut ſibi deſponſæ virgini nondum Immunes à mili
nupſit,eos vult humana lex eſſe immunes à militia, & prudenter vt decuit Impera tia.
torem ne dum auellimur à cupiditatibus, ignauo & deiecto animo demus operam
militiæ.Sunt enim liberi ab appetitionibus,qui citra vllam excuſationem quæuis
grauia pericula adeunt,humanè autem quoniam incertos bellorum caſus reputãs,
iniquum eſſe duxit vt hic quidem ſuis non frueretur laboribus, alter autem citra
F vllum laborem ea perciperet quæ ſunt eorum qui laborarunt. Videtur autem lex
quoque indicare animi magnitudinem,ſtatuens oportere eum qui plantauit fru-
ctum percipere,& eum qui ædificauit habitare,& eum qui puellam ambiit,vxorẽ
ducere. Iis enim qui ſe exercuerunt ſpes nõ reddit irritas ex ratione cognitionis.

Nam & mortui & viuentis boni viri ſpes non perit. EGO eos qui me diligũt amo A
inquit ſapientia. Qui autem me quærunt, inueniunt pacem,& ea quæ ſequuntur. Quid verò,an non mulieres Madianitarum,ſua pulchritudine bellantes Hebræos, à temperantia per incontinentiam deduxerunt ad impietatem? Meretriciis enim
Num.25. illecebris à graui & honeſta exercitatiõe ad meretricias voluptates forma ineſcan tes, ad ſacrificia idolorum,& ad externas mulieres veluti quodam furore percitos deduxerunt. A mulieribus autem ſimul victi & voluptate, à Deo quidem defecerunt & à lege,& propemodum vniuerſus populus in hoſtium manus venit ac poteſtatem muliebri ſtrategemate,donec ipſos in periculum adductos exemit timor ad monens. Iam verò ii qui reliqui erant,magno & lubẽter pericula adeunte animo, pro pietate ac religione certamen ſuſcipientes,euaſerunt hoſtibus ſuperiores. Sa- B
pientiæ ergo principium eſt religio. Intelligentia autem eſt rerum ſanctarum cura prouidentia. Noſſe autem legem eſt bonæ mentis. Qui ergo exiſtimarunt legẽ efficere timorem in quem cadit perturbatio, nec ſunt intelligentes, nec legem re
Timor Domini viuificat. vera perceperunt. Timor enim Domini viuificat. Qui autem errat affligetur in la
Barnabas. boribus quos non conſiderat nec reputat cognitio. Myſticè profecto Barnabas.
ἐπισκέπτεται Deus qui eſt vniuerſi mundi Dominus, inquit, det etiam nobis ſapientiam & intelligentiam,ſcientiam,cognitionem iuſtificationum eius, tolerantiam. Efficiamini ergo à Deo docti, requirentes quid à vobis quærat Dominus, vt inueniatis in die iudicii horum inſidiatores. Dilectionis & pacis filios appellauit ex cognitio C
Deut.23. Frater quis. ne. De elargitione autem & communicatione cum multa dici poſſint ſufficit hoc dicere, quod lex prohibet fratri fœnerari, fratrem nominans non eum ſolum qui eſt ex iiſdem natus parentibus, ſed etiam qui fuerit eiuſdem tribus, eiuſdemque ſententię,& eiuſdem verbi particeps, non æquum cenſens vt ex pecuniis vſuras, ſed laxis manibus & animis gratificari egentibus. Deus enim eſt talis doni conditor. Iam verò qui lubenter largitur,ſatis magnas accipit vſuras, ea quæ ſunt apud homines pretioſiſſima,nempe manſuetudinem,benignitatem,magnificentiam,bonam famam laudemque & gloriam. An non hoc tibi videtur eſſe præceptum humanitatis,ſicut illud,mercedem pauperis ipſo die reddere. Docet oportere ſine mora exoluere mercedem miniſtris. Remittitur enim vt opinor, ad id quod ſequi D
Leui.19. tur faciendum pauperis alacritas,ſi deſit alimentum. Præterea fœnerator, inquit, ne ingrediatur domum debitoris, vi pignus accepturus,ſed ille quidem iubeat extra proferre qui verò habet,ne recuſet, & in meſſi ea quæ à manipulis excidunt tollere prohibet poſſeſſores,ſicut etiam in metendo iubet aliquid inſectum relinquere, per hoc poſſeſſores,valde exercens ad communicationem & magnificentiam, ex eo quòd ex propriis aliquid dimittant egentibus, pauperibus autem præbens materiam ſibi quærendi victus. Vides quomodo lex Dei ſimul annunciat iuſtitiam & bonitatem, qui omnibus alimenta abundè ſuppeditat, & in ipſis vindemiis regredi vt carpant ea quę ſunt relicta, & vuas quæ excidunt colligere prohibet. Eadem etiam præcipit iis qui colligunt oleas. Iam verò decimæ quoque E
fructuum & pecorum docebant & pios eſſe in Deum, & non eſſe lucro omnino deditos, & proximos humanitatis efficere participes. Ex his enim, vt puto, & primitiis alebantur Sacerdotes. Iam ergo intelligimus nos per legem erudiri ad pietatem & communicationem & ad iuſtitiam & humanitatem. An non enim ſeptimo quoque anno iubet agrum relinqui otioſum, pauperes autem iis qui diuinitus producti fuerint fructibus ſecure frui præcepit, agrum colente natura volentibus. Quomodo ergo non eſt bona lex & magiſtra iuſtitiæ? Et rurſus quin-
Leuit.25. quageſimo anno iubet eadem facere quæ ſeptimo, præterea reddens vnicuique proprium, ſi cui caſu aliquo ablatus eſſet fundus, & eorum cupiditatem qui poſſidere deſiderant dimenſo vtendi fruendi tempore circunſcribens, & eos qui pro F
pter longam paupertatem pœnas dederunt,nolens perpetuo puniri. Eleemoſynæ autem & fides cuſtodiæ regiæ. Benedictio autem in caput eius qui elargitur, & qui miſeretur mendicorum, beabitur, quoniam charitatem oſtendit in ſibi ſimilem

A ſimilem, propter eam quam habet charitatem in opificem humani generis. Habent autem ea quæ prius dicta ſunt alias quoque magis naturales expoſitiones, de quiete & receptione hęreditatis, ſed non dicta ſunt in præſentia. Multis autem modis intelligitur charitas, per manſuetudinem, per benignitatem, per tolerantiam, per inuidiæ & æmulationis vacuitatem, per odii remotionem, per iniuriæ obliuionem. Eſt eiuſmodi in omnibus vt diuidi & diſcerni non poſſit, ſua lubenter communicans. Rurſus ſi videris, inquit, iumentum neceſſariorum aut amicorum, aut eorum quos cognoſcis hominum errans in ſolitudine, abduc ipſum & redde, & ſi procul abfuerit Dominus, poſtquam ſeruaueris cum tuis donec redierit, redde, naturalem docet ſocietatem, nempe vt inuentum exiſtimemus depoſitum, & nec ſimus memores iniuriæ ab inimico acceptæ. Præceptum Domini, quod eſt re vera fons vitæ, facit declinare à laqueo mortis. Quid verò an non iubet diligere aduenas, non ſolum vt amicos & cognatos, ſed etiam vt nos ipſos & animo & corpore? Iam verò gentes quoque honorauit, & nec in eos qui male fecerunt infenſo eſt animo. Apertè itaque dicit, non abominaberis Aegyptium, quoniam fuiſti aduena in terra Aegypti, vel gentilem, vel quemuis etiam mundanum vocans Aegyptium, & hoſtes, etiamſi muris immineant, conantes vrbem capere, nondum hoſtes vult exiſtimare, priuſquam miſſis ad eos legatis ad pacem prouocauerint. Quinetiam ne cum captiua quidem vult inſolentem ac contumelioſam eſſe conſuetudinem. Sed cum ei inquit, permiſeris triginta diebus vt vult lugere, cum eius poſtea veſtes mutaueris, tanquam cum vxore lege cum ea congredere. Non erit enim amplius contumelioſa conſuetudo. Sed nec mercede, tanquam meretricis, ſed propter ſolam liberorum procreationem vult eſſe conſuetudinem. Vides vna cum continentia humanitatem. Domino amanti captiuam, non permittit explere voluptatem. Sed præſtituto ſpatio reſecat cupiditatem, & præterea tondet etiam captiuæ pilos, vt probroſum auerſetur amorem. Si enim ei ſuadet ratio vt vxorem ducat, eam retinebit etiam ſi turpis euaſerit. Deinde ſi quis expleta cupiditate, noluerit amplius cum captiua habere conſuetudinem: neque eam ei licere vendere conſtituit, ſed neque amplius habere ancillam, ſed vult eſſe liberam, & liberari à ſeruitute, ne ſi alia fuerit ingreſſa mulier, ei graue aliquid & intolerabile accidat ex zelotypia. Quid verò. Inimicorum quoque iumenta onere preſſa alleuare & erigere præcipit, eminus nos docens Dominus non amplecti exultationem in malis, neque inimicorum inſultare miſeriis eiſque lætari, vt in his exercitatos pro inimicis quoque doceat orare. Neque enim inuidere, & propter proximi bona dolore affici conuenit, neque propter mala proximi, gaudii vſuram percipere. Quod ſi alicuius, inquit, inimici errans iumentum inueneris: contentionis interno relicto incendio, ipſum abduc & redde. Iniuriæ enim obliuionem conſequitur vera vitæ probitas, & eam, inimicitiarum diſſolutio. Hinc perfectè & integrè deducimur ad concordiam, ea verò nos veluti manu deducit ad beatitudinem. Et ſi aliquem ex moribus inimicum exiſtimaueris, eum autem vel à cupiditate vel ira citra rationem decipi deprehenderis, conuerte ad vitæ probitatem. Iam ne videtur humana lex & benigna, quę eſt Pædagogus ad Chriſtum? & Deus idem bonus cum iuſtitia, ab initio vſque ad finem vnoquoque genere aptè vſus ad ſalutem? MISEREMINI, inquit Dominus, vt miſericordiam conſequamini. Remitte vt remittatur vobis, vt facitis, ita fiet vobis. Vt datis, ita dabitur vobis. Vt iudicatis, ita iudicabimini, vt benigni eſtis ita vobiſcum agetur benignè. Qua menſura menſi fueritis, remetietur vobis. Præterea eis qui victui ſeruiunt infamiam omnino irrogari prohibet, & iis qui propter debita redacti ſunt in ſeruitutem, ſeptimo anno dat omnino inducias. Quinetiam prohibet ſupplices dari ad ſupplicium. Eſt ergo veriſſimum illud eloquium, ſicut probatur aurum & argentum in fornace, ita Dominus eligit corda hominum. Et vir quidem miſericors eſt longanimis, & in quolibet qui eſt ſolicitus ineſt ſapientia. In virum enim intelligen-

Margin: B (at "nec redierit"); C (at "contumelioſam"); D (at "bere ancillam"); E (at "cordiam"); F (at "no dat").

Deut. 24. 28. Leuit. 29.

Deute. 21.

Exo. 23.

Mar. 4.

tem cadet ſolicitudo, & qui eſt ſolicitus, ac curam gerit, vitam quæret, & qui A
Deum quærit, inueniet cognitionem cum iuſtitia. Qui eum autem rectè quæſie-
runt, pacem inuenerunt. Mihi autem videtur etiam Pythagoras ſuam in animan
tes rationis expertes manſuetudinem à lege accepiſſe. Iam iis quæ in ouium &
caprarum gregibus boumque armentis naſcuntur, protinus vti interdixit, ne prę
textu quidem ſacrificiorum, patrum & matrum gratia, hominem ad manſue-
tudinem vel ex infimis à brutis animantibus educens. CONCEDE, inquit, ma-
tri fœtum vel ſeptem primis diebus. Si enim nihil fit ſine cauſa: & enixis animanti
bus lac redundat ad fœtus nutriendos: qui à diſpenſatione lactis fœtum auellit, na
turam afficit contumelia. Erubeſcant ergo Græci, & ſi quis eſt alius, legem in-
ſectari, ſi ea quidem vel in beſtias benigna ſit: illi autem vel hominum fœtus ex B
Deut. 14. ponunt, quanquam longè ante & prophetice eorum feritatem lex per hoc præ
ceptum excinderet. Si enim fœtus beſtiarum à matre ſeparari prohibet ante la-
ctis effuſionem: multo magis in hominibus crudeli & immani menti præparat
remedium, vt & ſi naturam, diſciplinam certè non negligant. Hœdis enim &
agnis eis impleri permiſſum eſt. Et aliqua quidem fortaſſe fuerit excuſatio ei
qui fœtum à matre ſeparat. Infantis autem expoſitionis quænam cauſa fuerit?
Ab initio enim oportebat ne vxorem quidem ducere, ei qui non cupiebat pro-
creare liberos, potius quàm per voluptatis intemperantiam, filii fieri homici-
dam. Rurſus autem benigna lex prohibet eodem die fœtum & matrem ſacri-
ficare. Hinc etiam Romani, ſi qua mulier pregnans fuerit damnata capitis, C
non prius permittunt vt ſupplicium ſubeat quàm pepererit. Apertè itaque quæ-
L. prægnãtis. ff. de pœnis. cunque vterum gerunt animalia, ea lex non prius mactari permittit, quàm pe-
pererint, eminus retardans hominum ad iniuriam faciendam propenſionem. Ita
vel vſque ad bruta animantia extendit benignitatem, vt cum eam in iis quæ ſunt
diuerſi generis exercuerimus, longè maiori humanitate vtamur in iis quæ ſunt
eiuſdem generis. Qui autem in aliquorum animantium ventres ante partum cal-
ces impingunt, vt contemperata lacte carne veſcantur, matricem quæ eſt crea-
ta ad generationem, faciunt ſepulchrum fœtus qui geſtatur in vtero, cum lex
apertè iubeat. SED neque coques agnum in lacte matris ſuæ. Non fiat enim, D
inquit id quod eſt viuentis nutrimentum, interempti animalis condimentum:
neque quod eſt vitæ cauſa, opem ferat ad conſumptionem corporis. Eadem au
Deut. 23. tem lex edicit ne alligetur os boui trituranti. Oportet enim operarium dignum
cenſere nutrimento, & prohibet ſimul in aratro coniungere bouem & aſinum,
fortaſſe quidem etiam coniectans quàm nulla ſit inter eas animantes conuenien
tia. Simul autem ſignificans nullum oportere ex diuerſis gentibus iniuria affice
re, neque iugo ſubiungere, ſi nullius alterius rei eos poſſimus inſimulare quàm
quòd ſint diuerſi generis. quod quidem culpa caret, nec ſit vitio, nec ex vitio
proficiſcitur. Mihi autem videtur quoque ſignificare allegoria verbi culturam
non eſſe ex ęquo communicandam mundo & immundo, fideli & infideli, quo-
niam bos quidem eſt mundus, in immundis autem reputatus eſt aſinus. Redun- E
danti autem quadam humanitate bona lex vtens, nec quæ ſunt domeſticæ mi-
tiſque materiæ arbores docet eſſe excindendas, neque ſegetem ante meſſem ton
dendam ad perniciem, ſed neque fructum mitem omnino interimendum, ne-
que terræ, neque animæ. Neque enim agros hoſtium permittit excindere.
Leuit. 19. Iam verò qui ſunt etiam ſtudioſi agriculturæ, in his quoque poſſunt vtilitatem
à lege accipere. Iubet enim arbores nuper plantatas tribus annis ordine ſequen
tibus fouere & alere, ſuperfluas quæ adnaſcuntur excindẽdo propagines, ne ni
mis grauatæ opprimantur, & ne alimento minutatim diuiſo imbecillæ fiant pro-
pter inopiam, arareque & circunfodere, vt nihil propè germinans ac pullulans F
prohibeat incrementum, & fructum non ſinit imperfectum colligi ex imperfe-
ctis, ſed poſt triennium cum quarto anno Deo conſecrarit primitias, poſtquam
arbor perfecta fuerit. Fuerit autem hæc agriculturæ figura, modus doctrinæ,
docens

A docens oportere excindere peccatorum propagines, & quæ vna cum genitali fructu pullulant inanes herbas cogitationis, donec perficiatur & firmum fiat germen fidei. Quarto enim anno, quoniam tempore quoque opus eſt ei qui ſtabiliter per catecheſim inſtituitur. Quaternio virtutum Deo conſecratur, cum tertia iam ſola coniungatur cum quarta Domini hypoſtaſi. Sacrificium autem laudis ſuper holocauſta. Hic enim, inquit, dat tibi vires faciendi virtutem. Sin autem res tibi illuminatæ fuerint: cum vires acceperis & acquiſieris, fac tibi in cognitione virtutem. Per hæc enim oſtendit & bona & dona à Deo ſuppeditari, & oportere nos cum miniſtri facti ſimus diuinæ gratię, ſeminare Dei beneficia, B & eos qui appropinquant, bonos & honeſtos reddere, vt quàm maximè quidem temperans, continentes, qui eſt autem magni & excelſi animi, fortes; & ſapiens, intelligentes; & iuſtus, iuſtos efficiat. Hic eſt qui ad imaginem & ſimilitudinem eſt cognoſcendi poteſtate præditus, qui Deum imitatur quoad eius fieri poteſt, nihil prętermittens eorum quæ faciunt ad eam quæ contingere poteſt ſimilitudinem, continens, ſuſtinens, iuſtè viuens, imperans animi perturbationibus, ea quæ habet impertiens, pro viribus benefaciens & verbo & opere. Hic eſt inquit, maximus in regno, qui fecerit & docuerit, Deum imitans eo quòd gratificetur conſimiliter. Sunt enim communiter vtilia Dei bona. Quicunque autem cum ſuperbia aliquid agere aggreſſus fuerit, Deum, inquit, irritat. Eſt enim arrogantia animæ vitium, cuius & aliorum vitiorum iubet duci pœnitentia, iis qui ex in C concinnitate & mala conuenientia concinnantur ad meliorem mutationem, per hæc tria, os, cor, manus. Symbolum autem ſignumque hæc fuerint, actionis quidem, manus: cor autem, conſilii: & os, ſermonis. Rectè ergo dictum eſt de pœnitentibus illud eloquium. Deum elegiſti hodie vt eſſet Deus tuus, & Dominus elegit te hodie, vt eſſes eius populus. Eum enim qui ſtudium adhibet vt medeatur ei qui eſt famulus, Deus ſuum facit familiarem, & ſi vnus fuerit numero, æquę ac populus eſt honoratus. Cum enim ſit pars populi, eũ adimplet, in eum ex quo erat, reſtitutus. Vocatur autem ex parte quoque totum. Ipſa autem nobilitas oſtenditur in eo quòd quæ ſunt pulcherrima honeſtiſſimaque eligat ac exerceat. Quid D enim Adę profuit talis eius nobilitas, & quòd eius nullus eſſet pater mortalis? Ipſe enim pater hominum qui ſunt in generatione, turpia quidem prompto & alacri animo delegit, vxorem ſequens, vera autem & honeſta neglexit, quo factum eſt vt vitam immortalem mortali commutaret, ſed non in perpetuum. Noë autem qui non ſic factus eſt vt Adam, cura ac prouidentia diuina conſeruatur. Se enim Deo obtulit ac dedicauit. Et Abrahæ qui ex tribus vxoribus liberos ſuſceperat, non vt frueretur voluptate, ſed quòd ſperaret, vt puto, in principio genus multiplicare, vnus ſolus hæres ſuccedit bonis paternis, alii autem diuiſi ſunt à cognatione. Et cum ex eo nati eſſent gemini, eſt hæres iunior qui patri complacuit, & vota ſuſcipit, ei autem ſeruit is qui erat ętate maior. Malo enim bonum eſt maximum, id quod non eſt in ſua poteſtate. Hæc autem Oeconomia eſt & Pro- E phetica & typica. Quod autem ſunt omnia ſapientis, apertè indicat dicens. QVONIAM Deus mei miſertus eſt, ſunt mihi omnia. Vnum enim oportere docet expetere, per quem facta ſunt omnia, ex iis qui digni ſunt promiſſa tribuit. Eum ergo qui bonus fuerit, regni hæredem & ciuem, per diuinam deſcribit Sapientiam, & eorum qui olim fuere iuſti, qui & in lege & ante legem iuſte vixere, quorum actiones ſunt nobis pro legibus. Et ſapientem rurſus docens eſſe Regem, eos qui ſunt diuerſi generis facit ei dicentes. Rex à Deo tu es in nobis, iis qui ab eo reguntur, propter zelum virtutis viro bono ſua ſponte parentibus. Plato autem Philoſophus finem ponens beatitudinis, dicit eam eſſe Deo aſſi- F milationem, quoad eius fieri poteſt, ſiue cum legis decreto quodammodo concurrens. magnæ enim naturæ & liberæ ab animi perturbationibus, neſcio quomodo feruntur ad ſcopum veritatis, vt dicit Philo Pythagoreus Moſis res geſtas deſcribens, ſiue etiam doctus ab aliquibus quæ tunc erant diuinis eloquiis, vt qui

Hinc error Neſtorii.

Matth.5.

Leu.16.

Gen.23.

doctrinæ ſiti ſemper teneretur. Dicit enim lex. Poſt Dominum Deum veſtrum am A
bulate, & mandata mea ſeruate. Aſſimilationem enim lex nominat conſectatio-
nem. Talis autē cōſectatio, quoad eius fieri poteſt, aſſimilat. ESTOTE, inquit Do
Luc.6. minus, miſericordes, ſicut pater veſter cœleſtis eſt miſericors. Hinc Stoici quoque
naturæ conſequenter viuere, finem eſſe ſtatuerunt, eleganter Dei nomine tranſ-
mutato in naturam, quoniam natura & ad plantas, & ad ea quæ ſeminantur, & ad
arbores & lapides extenditur. Apertè ergo dictum eſt. VIRI mali legem non in
προβάλλουσιν ἑαυτοῖς τεῖχος telligunt. Qui autem legem diligunt, ſibi muri propugnaculum muniunt. Aſtu-
torum enim ſapientia agnoſcet vias ſuas. Ignorantia autem ſapientum erit in er
Eſa.66. rore. SVPER quem enim reſpiciam, niſi ſuper mitem & manſuetum & tremen
tem verba mea, ait Prophetia. Docemur autem eſſe triplex genus amicitiæ, & B
eorum primum quidem eſt, idque optimum ac prẹſtantiſſimum, id quod eſt ex
virtute. Valida enim eſt quæ eſt ex ratione dilectio. Secundum autem ac medium,
ex remuneratione. Eſt autem hoc genus aptum ad ſocietatem ac communicatio
nem, lubenter impertiens & vitæ conducibile. Communis enim eſt quæ ex gra
tia amicitia. Vltimum autem ac tertium nos quidem dicimus id quod eſt ex con
ſuetudine. Illi verò id quod ex voluptate verti ac mutari poteſt. Ac mihi quidem
Hippodamus. Pythagoreus. pulcherrimè Hippodamus Pythagoreus videtur deſcribere amicitias. Vna qui-
dem eſt ex ſcientia Deorum. Altera verò ex hominum ſuppeditatione. Tertia ve
rò ex voluptate animantium. Eſt ergo vna quidem Philoſophi amicitia: altera ve- C
rò, hominis. Tertia autem animalis. Re vera enim Dei eſt imago homo benefa-
ciens. Qua in re ipſe etiam beneficio afficitur, ſicut gubernator ſimul ſeruat &
ſeruatur. Et ideo cum quis petens fuerit conſecutus, non dicit danti. Rectè dedi-
καλῶς ἔδωκας καλῶς εἴληφας ſti, ſed rectè accepiſti. Ita accipit quidem qui dat, dat autem qui accipit. Iuſti au-
tem miſerentur. Benigni autem erunt habitatores terræ. Innocentes autem relin
quentur in ea. Qui autem inique ſe gerunt, exterminabuntur ab ea. Ac mihi vi-
detur Homerus fidelem prædiuinans, dixiſſe. DA amico. Inimico autem feren-
dum eſt auxilium, ne maneat inimicus. Auxilio enim vincitur quidem bene-
uolentia, diſſoluuntur verò inimicitiæ. Sed ſi proponatur quidem promptitu-
2. cor.8 do & animi alacritas: quatenus habet eſt accepta, non quatenus non habet. NON D
enim vt aliis remiſſio, vobis autem afflictio, ſed ex ẹqualitate in prẹſenti tempore,
Pſal.111. & quæ ſequuntur. DISPERSIT, dedit pauperibus, iuſtitia eius manet in ſecu-
lum ſeculi, ait ſcriptura. Quod enim eſt ad imaginem & ſimilitudinem, ſicut
etiam prius diximus, non ex corpore ſignificatur. Nefas enim eſt mortale aſſi-
milari immortali, ſed mente ac ratione, qua & eam quæ eſt in benefaciendo, &
eam quæ in imperando, obſignat Dominus ſimilitudinem. Non enim principa
tus corporum qualitatibus, ſed iudicio mentis rectè geruntur. Sanctorum enim
virorum conſiliis ciuitates certè adminiſtrantur, & rectè domus. Porrò autem
animi fortitudo ipſa quoque reducitur ad diuinam ſimilitudinem, vt quæ im-
εὔαυλα patibilitate fruatur per tolerantiam, ſi cui audita adhuc reſonant ea que nar- E
rantur de Anania, quorum vnus quoque fuit Daniel Propheta, diuina fide ple-
nus. Babylonem habitabat Daniel, ſicut Loth quidem Sodoma, Chaldæorum
autem terram Abraham, qui paulopoſt fuit Dei amicus. In antrum feris ple-
num adduxit Danielem Rex Babyloniorum, ipſum autem eduxit illæſum qui
Rex eſt vniuerſorum, qui fidelis Dominus. Hanc poſſidebit tolerantiam is qui
eſt cognoſcendi poteſtate præditus, quatenus eſt eiuſmodi. Si tentatur: benedi-
cet vt generoſi animi Iob. Si deuoretur à Cœte; vt Ionas precabitur: & fides
eum reſtituet prædicentem Nineuitis, & ſi incluſus fuerit cum leonibus: fe-
μαρτυρήσει erit martyr ſeu teſtis. ras manſuefaciet, & ſi in ignem fuerit iniectus: rore recreabitur, non igne exu
retur. Noctu erit teſtis, interdiu teſtis, in ſermone, in vita, in moribus erit te- F
ſtis. Cum Domino cohabitans, eoque familiariter vtens in ſpiritu permanet,
mundus quidem carne, mundus autem corde, ſanctificatus ſermone. MVN-
DVS, inquit, ei crucifixus eſt, & ipſe mundo. Is Crucem Domini circumfe-
rens,

A rens,Domini ſequitur veſtigia,tanquam Deus,effectus ſanctus ſanctorum.Omnis ergo virtutis recordata lex diuina,hominē maxime exercet ad continentiam, eam ſtatuens fundamentum virtutum. atque adeò nos præerudit ad continentiam acquirendam,ex vſu animantium,iis veſci prohibens quę ſunt natura pinguia, quemadmodum genus ſuum quod carnis habet plurimum. Delicatis enim ac luxurioſis ſuppeditatur talis vſus. Dicitur itaque quidam Philoſophus ſuis afferens etymologiam,qui ὗσ dicitur, ὗν dixiſſe quaſi θῦν, vt qui ad θύσιν, hoc eſt ad ſacrificandum & mactādum aptus eſſet ſolummodo. Datam enim eſſe huic animali ad nihil aliud animam, quàm vt carnes luxuriarent. Et ſimiliter noſtras cupiditates reprimens, prohibuit illis veſci piſcibus,qui nec pinnas habent nec ſquammas. Carnium enim B bonitate & pinguedine hi aliis piſcibus antecellūt. Hinc exiſtimo myſteria quoq. non ſolum prohibere aliqua tangere animalia, ſed etiam nonnullas eorum quæ ſacrificantur eximere vſus partes,propter eas quas Myſtæ ſciunt cauſas. Si eſt itaque venter continendus,& ea quæ ſunt ſubter ventrem:clarū eſt quòd iam olim à Domino accepimus per legem excindere cupiditatem. Id autem perfectè fiet,ſi cupiditatis fomitem,voluptatem,inquam,non fictè damnauerimus. Dicunt eius hanc eſſe notionem,lenem & blandum motum cum aliquo ſenſu. Ei ſeruientem Menelaum poſt Troiam captam, dicunt cùm impetu ferretur ad occidendam Helenam, vt quæ tot & tantorum fuiſſet cauſa malorum,id tamen non potuiſſe efficere,victum pulchritudine,per quam in mentē venit recordatio priſtinę voluptatis.Vnde C ludificantes Tragici,cum probro ac dedecore in eum exclamant.

> Continētia fundamentum virtutum.

> Quæ lex veſci prohibuerit.

> ἀνώθεν.

Mamilla ubi uiſa eſt,reiecto gladio,
Adblandiens cani perditæ, oſculum accipis.

Et Rurſus.

Ergo hebetantur enſes pulchritudine.

Ego vero Antiſtheni aſſentior qui dicit,Ego Venerem ſi accíperē, iaculis confoderem, quod multas noſtras pulchras ac bonas vxores corruperit. & naturæ vitiū dicit cupidinem:à quo cùm vincuntur miſeri, morbum Deum appellant. Per hæc enim oſtenditur vinci imperitiores, propter ignorationem voluptatis,quæ nō eſt admittenda,etſi Dea dicatur. hoc eſt, etſi diuinitus data ſit ad vſum liberorū pro- D creationis. Et Xenophon voluptatē aperte vitium dicens,inquit. O miſera, Quid vero tu bonum noſti, aut quid ſit honeſtum conſideras, quæ ne eorum quidem quæ ſunt iucunda expectas cupiditatem, priuſquàm eſurias quidem comedens: priuſquàm autem ſitias,bibens: & vt iucundè quidem veſcaris,obſoniorum conditores excogitans:vt autem ſuauiter bibas,ſumptuoſa vina comparas,& æſtate circumcurſans niuem quæris. Vt autem iucundè dormias, non ſolum molles lectos, ſed etiam quæ lectis ſupponantur fulcra paras. Vnde, vt dicebat Ariſto, ad totum tetrachordon,voluptatem,inquam,& dolorem,metum & cupiditatem, exercitatione magna & pugna opus eſt.

> Nix æſtate ad voluptatē quæſita.

> ὑπόβαθρα.

Hi nanque uel per interiora uiſcera
E *Vſque meant,hominúmque corda exagitant.*

Eos enim qui magni & excelſi animi exiſtimantur, voluptas facit cereos, ex ſententia Platonis, quoniam vnaquæque voluptas & vnuſquiſque dolor corpori affigit animā, eius qui non ſe ſeparat ab animi perturbationibus,eáſq. cruci affigit. Qui perdiderit animā ſuam,inquit Dominus, ſeruabit ipſam aut eam tradens, lubēter adeundo pro Domino pericula aut eam perdens ex ea quę eſt ei cū hac vita conſuetudine.Si enim ſoluere,abducere,& ſegregare, (id enim crux ſignificat) animam volueris ab ea quæ eſt in hac vita voluptate & delectatione, habebis eam, in ea quæ expectatur ſpe inuentam & conquieſcentem.Hoc enim fuerit meditatio mor F tis, ſi ſolis iis quæ ſunt ſecundum naturam dimenſæ appetitionibus, quæ ea

> Matth. 16.

> Crucem ſuā tollere quid.
> Mortis meditatio.

quæ ſunt ſecundum naturam nihil excedunt, declinando ad id quod exuperat A
vel quod eſt præter naturam, in quo peccandi enaſcitur poteſtas, contenti eſſe
Eph.6. velimus. Oportet ergo nos Dei induere armaturam, ad hoc vt poſsimus reſiſtere inſidiis Diaboli. quoniam arma militiæ noſtræ non ſunt carnalia, ſed Deo potentia, ad deſtructionem munitionum, cogitationes deſtruentes & omnem altitudinem ſe extollentem aduerſus Dei cognitionem, & captiuantes omnem intellectum ad obediendum fidei, ait diuinus Apoſtolus. Viro vtique opus eſt qui admirabiliter & inconfuſe iis rebus ſit vſurus, à quibus proficiſcuntur animi perturbationes, vtpote diuitiis & paupertate, gloria & ignominia, ſanitate & morbo, vita & morte, labore & voluptate. Vt enim indifferenter vtamur differentibus, magna nobis opus eſt differentia vt qui multa imbe- B
cillitate prius malè affecti ſimus, & in mala educatione & inſtitutione prius verſati cum ignoratione. Simplex ergo ratio noſtræ philoſophiæ, dicit omnes animi perturbationes & vitia, eſſe impreſsiones mollis & cedentis animæ, & veluti obſignationes poteſtatum ſpiritalium, aduerſus quas nobis eſt colluctatio. Maleficarum enim, vt puto, poteſtatum eſt opus, proprii habitus aliquid conari, ſigillatim operari, vt nos qui eas abrenunciauimus, in certamine ſuperent, & ſuos efficiant. Eſt ergo iure conſequens vt aliqui quidem in lucta proſternantur. Quicunque autem certamen magis athletice aggrediuntur, omni contentione decertantes, ad coronam vſque perueniunt. prædictæ autem poteſtates in multo ſudore & cruore tunc deficiunt, victores admirantes. Eorum C
enim quæ mouentur, alia quidem ex appetitione mouentur & viſione, ſicut animalia: alia autem per tranſlationem, ſicut inanimata: ex inanimis autem plantas quoque dicunt moueri tranſeundo ad augmentum, ſi quis eis eſſe plantas inanimas conceſſerit. Et habitum quidem lapides, naturam verò plantæ. & appetitionem & viſionem, & ea rurſus quæ prius dicta ſunt, bruta quoque participant. Ratiocinandi autem poteſtas, quæ eſt propria humanæ animæ, non debet ſimiliter impelli atque animantia ratione carentia, ſed viſa quæ impellunt diſcernere, & non ab eis abduci. Hæ ergo de quibus diximus poteſtates, pulchritudines & glorias, & adulteria & voluptates, & tales eiuſmodi ineſcantes viſiones, iis quæ facile ſeduci poſſunt, animabus protendunt, D
quemadmodum qui pecora abigunt, eis frondes porrigunt. Deinde cum eos aſtu circumuenerint, qui non poſſunt veram voluptatem à falſa diſcernere, fluxamque ac caducam iniuriæque obnoxiam à ſancta pulchritudine, ducunt redactos in ſeruitutem. Vnaquæque autem deceptio aſsiduè premens animam, in ea imprimit viſionem. & imprudens inſcienſque anima, perturbationis ac vitii circunfert imaginem, cum cauſa oriatur ex ineſcatione & noſtra aſſenſione. Baſilidis autem ſectatores vitia & animi perturbationes conſueuerunt vocare προσαρτήματα, id eſt appendices. & ea eſſe quoſdam in eſſentia ſpiritus appenſos animæ ratione præditæ, per quandam conturbationem & confuſionem principalem. & alias rurſus ſpirituum adulterinas & diuerſi generis natu- E
ras iis adnaſci, vtpote lupi, ſimiæ, leonis, vrſi. quorum proprietates quæ viſione in anima apprehenduntur, animæ cupiditates animantibus dicunt aſsimilare. Quarum enim ferunt proprietates, earum opera factaque imitantur. Et non ſolum cum rationis expertium animantium appetitionibus & viſionibus coniunctionem ineunt & familiaritatem, ſed etiam plantarum æmulantur motus & pulchritudines. propterea quòd plantarum quoque ferant appenſas proprietates. habere autem etiam habitus proprietates, vtpote duritiem adamantis. Sed aduerſus hoc dogma quidem poſtea differemus, quando de anima tractabimus. Nunc autem hoc ſolum adnotandum eſt, quòd Durii equi, vt eſt in poëticis fabulis, imaginem ſeruat homo ex ſententia Baſili- F
dis, vt

ἐναπερείσματα ἐναποσφραγίσματα.
Abrenuntiamus diabolum.

ἐν πολλῷ τῷ λύθρῳ.

θαλλόσ.

A dis: vt qui in vno corpore tot diuerſorum ſpirituum exercitum habeat inſinuatum. Ipſe itaque filius Baſilidis Iſidorus, in libro de Adnata anima, cum dogma animaduertiſſet, ſcribit his verbis, veluti ſeipſum accuſans. Si enim alicui perſuaſeris non eſſe animam vnius partis: vi autem appendicum fieri ea quæ ſunt deteriorum vitia ac perturbationes: non leuem prætextum habebunt homines ſcelerati, dicendi. Coactus ſum, abductus ſum, coactus feci, non volens operatus ſum, cum ipſe dux fuerit malorum cupiditatis, & cum appendicum violentia non depugnarit. Oportet autem cum parte ratiocinatiua facti ſimus ſuperiores, minorem quæ eſt in nobis creaturam videri ſuperare. Is enim duas quoque in nobis ponit animas, ſicut Pythagorei, de quibus poſtea conſiderabimus. Quinetiam Valentinus ſcribens ad aliquos, his verbis ſcribit de appendicibus. Eſt autem vnus bonus, cuius fiducia eſt ea quæ fit per filium manifeſtatio, & per eum ſolum poteſt cor fieri mundum, ex corde extruſo omni maligno ſpiritu. Multi enim in eo habitantes ſpiritus id mundum eſſe non ſinunt. Vnuſquiſque autem eorum propria efficit opera, ſæpe non conuenientibus inſultans cupiditatibus. Ac mihi quidem videtur cor non eſſe abſimile diuerſorio. Illud enim perforatur & effoditur, & ſtercore ſæpe repletur, cum homines ſe petulanter gerant, & locum nihil omnino curent vt qui ſit alienus. Eodem modo cor quoque, cum quandiu nulla eius cura geritur, ſit immundum, & multorum Dæmonum habitaculum. Poſtquàm autem id inuiſerit qui ſolus eſt bonus Pater, ſanctificatum eſt, & luce reſplendet. & ſic qui tali corde eſt præditus, beatur, quoniam Deum videbit. Quænam eſt ergo cauſa, quòd non ab initio talis animæ cura ac prouidentia geratur, dicant nobis. Aut enim non eſt digna & quomodo ſicut ex pœnitentia accedit ad eam prouidentia, vel natura, vt ipſe vult, ſeruatur? & neceſſe eſt eam cum ab initio eius cura geratur propter cognationem, immundis ſpiritibus nullum dare aditum, niſi ei vis afferatur, & imbecilla probetur: Si enim dederit, cùm ea pœnitentia ducta ſit, eligere quæ ſunt meliora: ille inuitus dicet id quod decernit quæ eſt apud nos veritas, ex obediente mutatione non autem ex natura eſſe ſalutem. Quemadmodum enim exhalationes, quæ & è terra & ex lacunis ac voraginibus oriuntur, conflantur in caliginem & nymboſam vertiginem: ita etiam carnalium cupiditatum vapores malam animæ inurunt habitudinem, voluptatis ſpectra animæ repræſentantes, & ante eam effundentes: Intelligenti itaque luci tenebras offundunt, attrahente anima vapores qui oriuntur ex cupiditate, & perpetuitate voluptatum condenſante vitiorum vertigines. Aurum è terra non tollitur, gleba. Sed cocta percolatur: Deinde cum munda fuerit, aurum vocatur, vt quæ ſit terra mundata. Petite enim, & dabitur vobis, iis qui ex ſeipſis poſſunt ea quæ ſunt optima eligere, dicitur. Quomodo autem nos Diaboli operationes, & ſpiritus immundos in peccatoris animam ſeminare dicamus, non mihi pluribus verbis opus eſt, ſi adduxero teſtem Barnabam Apoſtolicum, (erat autem is ex ſeptuaginta, & Pauli adiutor) his verbis ſic dicentem. Antequam nos Deo crederemus, erat noſtrum cordis habitaculum interitui obnoxium & imbecillum, verè templum manu ædificatum: quia erat quidem plenum cultu idolorum, & erat domus Dæmonum, quod faceret quæcunque Deo ſunt contraria. Operationes ergo Dæmonibus conuenientes dicit peccatores efficere, non autem ait ipſos ſpiritus habitare in anima infidelis. Et ideo ſubiungit. Attendite vt templum Domini glorioſè ædificetur. Diſcite vos accepiſſe remiſsionem peccatorum, & ſperaſſe in nomen. Efficiamur rurſus noui, creati ab initio. Non enim Dæmones à nobis expelluntur, ſed peccata, inquit, remittuntur, quæ ſimiliter atque illi faciebamus priuſquàm crederemus. Merito ergo contrà oppoſuit ea quæ ſubiunguntur. Quare in noſtro habitaculo vere Deus inhabitat. In nobis eſt quo-

Iſidorus Baſilidis filius.

Valentinus.

τελμάτων.

αἰνδόσεις.

Barnabas.

Remiſsio peccatorum.

dammodo Verbum eius fidei. vocatio eius promiſsionis. Sapientia iuſtifica- A
tionum. mandata doctrinæ. Scio me in quandam incidiſſe hæreſim. qui autem ei præerat, dicebat ſe per vſum voluptatis pugnare cum voluptate. per ſimulatam pugnam ad voluptatem transfugiens præclarus hic gnoſticus. Se enim dicebat eſſe gnoſticum, id eſt cognoſcendi poteſtate præditum. Dicebat enim non eſſe magnum abſtinere à voluptate qui eam non eſſet expertus, ſed eum qui in ea verſatus eſſet non vinci. Vnde propter eam dicebat ſe in ea exerceri.

φιληδόνως. Seipſum autem miſer imprudens decipiebat arte voluptaria. In eandem ergo, vt patet, venit ſententiam Ariſtippus quoque Cyreneus, in quam ſophiſta qui ſe iactat tenere veritatem. Cum itaque probro ei daretur, quod cum meretrice Corinthia aſsiduè verſaretur, Habeo, inquiebat, Laidem, ſed ab ipſa non B
habeor. Tales autem ſunt etiam qui dicunt ſe ſequi Nicolaum, adducentes eius viri aliquid literarum monimentis mandatum, ſed ab eis detortum, nempe Oportere carne vti. Sed ille quidem vir præclarus ſignificabat oportere voluptates arcere & cupiditates, & hac exercitatione marcidas flaccidáſque reddere carnis appetitiones & inſultus. Qui autem inſtar hircorum ſunt profuſi ad voluptatem, veluti corpus contumelia afficientes, ſuaui fruuntur delectatione, neſcientes quod id quidem cùm ſit natura fluxum, ſentum ſqualidum pannoſúmque redditur: ipſorum autem infoſſa eſt anima in cœno vitii, vt qui decretum ipſius voluptatis, non autem viri Apoſtolici ſequantur. Quid hi enim differunt à Sardanapalo, cuius vitam ſignificat epigramma? C

Tenéo Laidé: nõ teneor à Laide. Ariſtippi reſpõſum.

ἀπομνημονεύματι.

ἐκπαραχζοπῆς. παραχρῆσθαι καθηδυπαθοῦσιν ῥέρακοῦται

Sardanapali Epitaphium.

Hæc habeo quæ edi, quæque exaturata libido
Hauſit, at illa iacent multa & præclara relicta.

Non eſt omnino neceſſaria affectio voluptatis, ſed acceſsio quædam & aſſectatio vſibus quibuſdam naturalibus, fami, ſiti, frigori, matrimonio. Si itaque fieri poſſet vt abſque ea vel biberetur, vel alimentum ſuſciperetur, vel liberi procrearentur: non poſſet oſtendi alius eius vſus. Neque enim operatio, neque affe-

λειτουργίας. ctio, ſed neque aliqua pars noſtri eſt voluptas. Sed vicarii miniſterii gratia in vitam acceſsit. quemadmodum dicunt acceſsiſſe ſales nutrimenti concoquendi cauſa. Quæ eſt autem effrenata, & domus adminiſtrationem vi ſibi vſurpauit, primam generat cupiditatem, quæ eſt deſiderium, & appetitus à ratione alienus, D
eius qui eſt ei gratificatus. Ea Epicuro perſuaſit vt Philoſophi finem poneret vo-

θειάζει. luptatem. Diuinam itaque rem is eſſe ſtatuit, firmam ac ſtabilem bonam carnis

λιχνεία. Lecardia. conſtitutionem, & quod ea ita ſit futura ſpem fide dignam. Quid enim eſt aliud delitiæ, quàm libidinoſa liguritio, & ſuperuacanea redundantia eorum qui ſunt diſſoluti ad ſuauem ſenſum delectationis? Significanter ſcribit Diogenes in quadam tragœdia.

Diogenes. *θηλυσκαπωμένης*

Effœminatis quis mere ac cinædicis.
Cor alligatum eſt ſuauibus delitiis,
Qui laborare tantillum haud uolunt. E

Et quæ deinceps ſequuntur, quæ turpiter quidem dicta ſunt, ſed pro meritis eorum qui ſunt dediti voluptati. Diuinè itaque mihi videtur lex voluiſſe vt metus impenderet neceſſario, vt cautione & attentione hoc ſibi pararet & conſeruaret philoſophus, vt eſſet minime ſollicitus, à lapſu alienus &

ἀμεριμνίαν. peccato non affinis in omnibus permanens. Pax enim & libertas non aliter accedit, quàm per perpetuam & indefatigabilem aduerſus animi noſtri motus repugnantiam. Sunt enim hi aduerſarii craſsi & Olympici, & veſpis, vt vno verbo dicam, acriores, & maximè voluptas, quæ non ſolum interdiu, ſed etiam noctu in ipſis inſomniis, nos cum præſtigiis ineſcando, inſidiatur & mordet. Quomodo ergo poſſunt adhuc Græci iure legem inſe- F
ctari, cùm ipſi quoque voluptatem doceant ſeruire metui? Socrates itaque iubet

A iubet ea cauere quæ perſuadent vt non eſurientes comedant, & bibant non ſitientes. & pulchros aſpectus & oſcula, vt quæ ſcorpiis & araneis grauius venenum naturaliter emittant. Antiſthenes autem vult potius inſanire quàm voluptate affici. Et Crates Thebanus. Xenoph. in dictis Socratis.

Hæc uincas rectis exultans moribus, atque
Te auro haud addicens cupidis nec amoribus unquam
Seruam. nec mercatores ſunt amplius ulli.

Et totum colligit veluti in epilogum.

Mancipat at quem non turpis tangitque uoluptas,
B *Regnum immortale, & libertas huic quoque amatur.*

Hic autem alibi rectè admodum ſcribit, Rerum venerearum effrenati deſiderii cataplaſma eſſe famem. Sin minus autem, laqueum. Zenonis autem Stoici quænam eſſet doctrina, teſtantur Comici, licet ei detrahentes, hoc modo.

Vir philoſophatur Zeno iſte philoſophiam
Vanam. docet nam eſuriem diſcipulos.
Panis ſit unus, caricaque, & potus aquæ.

Hi omnes vtique non erubeſcunt aperte confiteri eam quæ ex cautione accipitur vtilitatem. Quæ eſt autem vera, & non expers rationis, ſapientia, non ſolis verbis
C confidens & decretis, ſed tegumẽtis inuulnerabilibus & myſteriis efficacibus, & in diuinis præceptis meditans & ſe exercens, vim diuinam per eam quæ ex ipſa inſpiratur partem, à verbo ſeu ratione accipit. Iam vero Poëtici quoque Iouis deſcribunt ægidem.

Terribilem, quæ albo penitus redimita timore eſt.
Lis quoque ineſt, & uis urgens, & frigidus horror.
Gorgoneumque caput, monſtrum olim quod fuit ingens,
Terribile, horrendum, oſtentum Iouis ægiferentis.

Iis autem qui id quod eſt ſalutare recte poſſunt perſpicere, neſcio an quid videbitur amabilius honeſtate ac grauitate legis, & eius filia, cautione ac religione. εὐλαβεία.
D Verumenimuero quando aliquid nimis intenſum, & quod iuſtum tonum excedat, dicetur canere, ſicut etiam Dominus in aliquos, ne aliqui ex iis qui eum æmulantur ac ſequuntur, aliquid canant quod à tono fidiumque concentu diſcrepet: ſic audio, non vt quod ſit nimis intenſum & quod iuſtum tonum excedat, ſed quod ſit eiuſmodi iis qui diuinum nolunt iugum tollere. Iis enim qui ſunt remiſsi & imbecilli, id quod eſt moderatum, videtur nimis intenſum & tonum excedere, & id quod eſt æquum, videtur eſſe ſummum ius quoſcunque enim propterea quòd peccati amore tenentur, ſubit indulgentia, ii veritatem exiſtimant eſſe moleſtiam, & ſeueritatem ſæuitiam, & eum qui non ſimul peccat
E & vna deorſum trahitur, immiſericordem Rectè ergo ſic ſcribit de Plutone tragœdia. ὑπέρτονον. ἔκτονον καὶ ἄχορδον.

Venturus ad quem Dæmonem tu ſis rogas?
Qui haud nouit æquum, ſed neque ullam gratiam.
Solummodo aſt illi placet iuſtitia.

Etſi enim nondum poteſtis facere quæ à lege imperantur: attamen conſiderantes eſſe nobis propoſita pulcherrima exemplaria, libertatis amorem in ipſa nutrire & augere poſſumus. & ea ratione promptiori & alacriori animo iuuabimur, alia quidem prouocantes, alia verò imitantes, & alia reuerentes. Neque enim veteres illos qui ex lege vixerunt,

F *Annoſa aut quercus genuit præruptaue petra,*

ſed eo quòd ſincere ac germane vellent philoſophari, totos ſeipſos Deo obtulerũt ac dedicarunt, & in fidei rationem relati ſunt. Pulchrè de Indis dicebat Zeno ſe vnum malle Indum videre qui torreatur, quàm omnes de laboris perpeſsione diſcere probationes. Nobis autem ſunt quotidie redundantes Martyrũ ſeu teſtium fontes, qui noſtris ſpectantur oculis, qui torrentur, torquentur, & capite truncantur. Eos omnes, legis metus, qui veluti pædagogus ad Chriſtum deduxit, exercuit, vt pietatem vel per ſanguinem oſtenderent. DEVS ſtetit in ſynagoga Deorum: in medio autẽ Deos diiudicat. Quoſnam? Eos qui ſunt voluptate ſuperiores, qui vincunt animi motus ac perturbationes. qui ſciunt vnumquodque eorum quæ faciunt. eos qui ſunt Gnoſtici, id eſt cognoſcendi poteſtate præditi qui mundo ſunt maiores. Et rurſus, EGO dixi, Dii eſtis, & filii altiſsimi omnes. Quibuſnam dicit Dominus? Iis, qui, quoad eius fieri poteſt, mortalia omnia repudiãt. & dicit Apoſtolus, VOS autem non amplius eſtis in carne, ſed in ſpiritu. Et rurſus dicit, IN carne cum ſimus, non ſecundum carnem militamus. Caro enim & ſanguis regnum Dei non poſſunt poſsidere. neque corruptio poſsidet incorruptionẽ. Ecce tanquam homines morimini, nos arguens dixit ſpiritus. Oportet ergo nos exercere ad ea cauenda quæ ſunt obnoxia vitiis, fugiendo, vt ii qui verè ſunt Philoſophi, eos cibos qui incitant ad libidinem, & eam quæ eſt in cubili diſſolutam remiſsionem & delectationem, & agendo vt ea quidem quæ in voluptate explenda fruendiſque delitiis accidunt, ſint aliis magnum præmium, nobis autem non itidem. Eſt enim donum Dei maximum temperantia. Ipſe enim dixit, NON te dimitto, nec te derelinquo, vt qui te dignum iudicauerim propter veram ac germanam electionem. Sic ergo nos pie ac caute accedere conantes excipiet benignum ac ſuaue iugum Domini, à fide in fidem, vno auriga, per profectum, vnumquemq. noſtrum agente ad ſalutẽ, vt accedat is quem par eſt. Fructus beatitudinis. Fit autẽ exercitatio, ex ſententia Coi Hippocratis, non ſolum corporis ſanitas, ſed etiam animæ. impigra laborum ſuſceptio, & non nimia nutrimenti exaturatio. Epicurus autem, in non eſuriendo, nec ſitiendo, nec frigendo ponens beatitudinem, vocem illam Deo parem exclamauit, impie dicens, ſe pro his vel cum Ioue patre eſſe pugnaturum tanquam porcorum ſtercoribus veſcentium, & non ratione præditorũ & philoſophorum, beatam decernens victoriam. Ex iis enim qui voluptati parent, conſtat eſſe Cyrenaicos & Epicurum. Eos enim aperte dicere, finem eſſe iucunde viuere. Perfectum autem bonum ſolum eſſe voluptatem. Epicurus autem doloris quoque amotionem dicit eſſe voluptatem. eligendum autem & expetendum eſſe dicit, id quod primum à ſeipſo trahit ad ſeipſum, quod videlicet eſt omnino in motu. Dinomachus autem & Callipho dixerunt eſſe finem, quidquid in ſe eſt facere gratia conſequendæ & fruendæ voluptatis. Et Hieronymus Peripateticus, finem quidem eſſe viuere ſine moleſtia ac perturbatione: extremum autem, ſeu ad finem ſpectans, bonũ, eſſe fœlicitatem. Et Diodorus qui ſimiliter fuit ex eadem hæreſi, finem eſſe pronunciat citra vllam moleſtiam & honeſtè viuere. Atque Epicurus quidem, & Cyrenaici, id quod eſt primum naturæ proprium & conueniens, dicũt eſſe voluptatem. Voluptatis enim cauſa accedens, inquiunt virtus, peperit voluptatem. Ex Calliphonis autem ſentẽtia, voluptatis quidem cauſa acceſsit virtus. procedente autem tempore cum ſuam vidiſſet pulchritudinem, effecit vt principio, hoc eſt voluptati, eſſet honore æqualis. Ariſtotelei autem finem eſſe tradunt viuere ex virtute. Sed nec fœlicitatẽ nec finem adeſſe cuilibet qui habeat virtutem. Sapientem enim qui vexatur, & in varios caſus præter voluntatem incidit, & ideo vult lubenter è vita effugere, nec eſſe beatum nec fœlicem. Virtuti autem tempore quoque aliquo opus eſt. Non enim accedit vno die, quæ etiam in perfecto conſiſtit. quandoquidem non eſt vnquam, vt aiunt, puer beatus. perfectum autẽ tempus fuerit vita hominis: compleri itaque beatitudinem ex triplici genere bonorũ. Neque ergo pauper: nec inglorius: ſed nec valetudinarius: Sed nec ſi quis fuerit ſeruus,

Marginal notes: A · Pſal. 81. · Ibidem. · B · 1. Cor. 11. · Rom. 8. · C · Hipp. Cous ἀοκνίη πόνων. ἀκορίη τροφῆς · Epicuri impiũ dictum. · D · De fœlicitate diuerſæ philoſophorum ſententiæ. · E · F

A ſeruus, eſt beatus ex eorum ſententia. Rurſus autem Zeno quidem Stoicus finem eſſe putat ex virtute viuere. Cleanthes autem naturæ conuenienter viuere, in bene ratiocinando. quod in iis quæ ſunt ſecundum naturam eligendis ſitum eſſe ſtatuit. Et Antipater eius familiaris, in iis quidem quæ ſunt ſecundum naturam aſsidue & abſque vlla prolapſione deligendis, iis autem quæ ſunt præter naturam reiiciendis, poſitum eſſe exiſtimat. Et rurſus Archedemus ſic finem eſſe exponebat, in iis quæ ſunt ſecundum naturam maxima & præcipua, deligendis non poſſe tranſilire. Præter hos autem Panetius, conuenienter viuere appetitionibus quæ datæ ſunt nobis à natura. Poſtremo autem Poſidonius, viuere contemplando vniuerſorum veritatem & ordinem, & ſe, quoad eius fieri poteſt, ita inſtituere, vt nulla
B in re ducatur à parte animæ quæ caret ratione. Quidam autem ex recentioribus Stoicis, finem eſſe tradiderunt, viuere conſequenter conſtitutioni hominis. Quid tibi Ariſtonem recenſeam? Is finem dicebat eſſe ἀδιαφορίαν, id eſt indifferentiam. Indifferens autem planè relinquit indifferens. Aut ea quæ ab Herillo dicuntur in mediam adducam. Ex ſcientia viuere ponit Herillus finem. Ex Academia enim recentiores volunt nonnulli finem tradere, firmam ac ſtabilem à viſis abſtinētiam. Quinetiam Lycus Peripateticus veram animæ lætitiam dicebat eſſe finem quemadmodum Leucimus eam quæ ex honeſtis proficiſcitur. Critolaus autem qui ipſe quoque fuit Peripateticus, dicebat eſſe perfectionem vitæ recte fluentis ſecundum naturam, quæ completur ex tribus generibus, à maioribus per manus traditam ſi-
C gnificans perfectionē. Neque vero nobis his contentis quieſcendum eſt. ſed quàm maxime contendendum eſt, ea quoque quæ à Phyſicis de re propoſita decernūtur adducere. Anaxagoram enim Clazomenium aiunt dixiſſe contemplationem eſſe vitæ finem; & eam quæ ex ea procedit libertatem. Heraclitum autem Epheſium εὐαρέστησιν. Pythagoram autem refert Heraclides Ponticus ſcientiam perfectionis virtutum animæ tradidiſſe eſſe beatitudinem. Quinetiam Abderitani docent eſſe finem, Democritus quidem in libro de Fine, animi tranquillitatem, quam etiam appellauit E'ὐεστὼ. & ſæpe exclamat, Delectatio & eius priuatio ſunt eorum terminus qui ad ipſum vſque florem peruenerūt: Hecatæus autem ſufficientiam. Quinetiam Apollodotus Cyzicenus animi delectationem, quemadmodum Nauſipha-
D nes admirationem vel obſtupefactionem. Eam enim dicit à Democrito vocari ἀθαμβίην. Præter hos autem Diotimus abſolutam omnium bonorum perfectionem, quam dicit appellari E'ὐεστὼ, finem pronunciauit. Rurſus Antiſthenes quidem faſtus vacuitatem. Qui autem vocantur Annicerei ex ſucceſsione Cyrenaica, nullū totius vitæ finem terminatum ſtatuerunt: vniuſcuiuſque autē actiones proprium eſſe finem, nempe eam quæ ex actione efficitur voluptatem. Hi Cyrenaici, Epicuri voluptatis terminum, hoc eſt doloris ablationem, infirmant & abrogant, eam conſtitutionem mortui appellantes. non ſolum enim nos gaudio affici propter voluptates, ſed etiam propter conſuetudines, & honores. Epicurus autem exiſtimat omnem effici lætitiam ex carne primo affecta. Metrodorus autem in opere quod
E inſcribitur, Maiorem eſſe cauſam ad felicitatem eam quæ eſt ex nobis, ea quæ ex rebus oritur, Animæ, inquit, bonum quid eſt aliud quàm firma ac ſtabilis bona carnis conſtitutio, & ſpes fide digna quòd ea ſic futura ſit? At vero Plato philoſophus finem dicit eſſe duplicem. Vnum quidem, id quod eſt participabile & primum in ipſis formis, quod quidem nominat bonum. Alterum autem id quod eſt illius particeps, & quæ ab eo proficiſcitur accipit ſimilitudinem, quod quidem eſt in hominibus qui virtutem & veram philoſophiam ſibi vendicant. Quare Cleāthes quoq. in ſecundo de voluptate, dicit Socratem vbiq. docere, eundem eſſe virum iuſtum & beatum. Et eum execrari qui primus diuiſit iuſtum ab vtili, vt qui rem fecerit impiam. Reuera enim ſunt impii, qui vtile à iuſto quod eſt ex lege ſeparant. Ipſe au-
F tem Plato dicit beatitudinem, quæ eſt εὐδαιμονία, eſſe, bene habere Dæmonem. Dici autem Dæmonem principalem animę noſtræ partem. Beatitudinem autem, eſſe

ἐν τῷ εὐλογιστεῖν.

εὐαρέστησιν.

εὐεστὼ quid

περικμανότων.

κατάπληξιν

ἀτυφίαν.

perfectiſsimum bonum & pleniſsimum. Aliquando autem vocat vitam ſibi con- A
ſentientem & conuenientem. & nonnunquam id quod eſt ex virtute perfectiſsi-
mum. Id autem ponit in ſcientia boni, & in ea quæ eſt cum Deo ſimilitudine. ſimi-
litudinem pronuncians eſſe iuſtum & ſanctum cum prudentia. An non ſic quidem
ex noſtris, ad imaginem quidem ſtatim in ortu accepiſſe hominem, ad ſimilitudi-
nem autem per perfectionem poſtea eſſe accepturum intelligunt. Iam verò docens
Plato hanc ſimilitudinem viro bono futuram eſſe cum humilitate, illud vtique in-
terpretatur, Omnis qui ſeipſum humiliat, exaltabitur. Dicit itaq. in legibus. Deus
quidem certè, vt vetus eſt oratio, tenens principium & medium & finem vniuer-
ſorum, recta pergit ſecundum naturam circumiens. Eum autem ſemper conſequi-
tur iuſtitia, vltrix eorum qui à lege diuina deficiunt. Vides quo modo ipſe quoque B
legi diuinæ inducit religionem. Subiungit itaque. Cui qui beatus quidem eſt futu-
rus, adhærens, ſequitur humilis & moderatus. Deinde cum his ea quæ ſunt conſe-
quentia coniunxiſſet, & timore adhibito admonuiſſet, ſubiungit. Quænam eſt
ergo actio Deo amica & conſentiens? Vna, & quæ vnum quidem verbum habet
vetus, nempe quod ſimili quidem quod eſt moderatũ, ſimile fuerit amicum: Quæ
ſunt autem immoderata, neque ſibi inuicem, neque moderatis. Hac itaque ratio-
ne noſter temperans eſt Deo amicus. eſt enim ſimilis. Qui non eſt autẽ temperans,
ſimilis & diuerſus. Hoc autem vetus decretum eſſe dicẽs, eam quæ à lege ad ipſum
peruenit, doctrinam tacite ſignificauit. Et in Theæteto, cum mala circa mortalem
naturam & hunc locum neceſſario circumcurſare dediſſet, ſubiungit. Quare opor C
tet tentare hinc illuc fugere quàm celerrimè. Fuga autem eſt, Deo quoad eius fieri
poteſt aſsimilatio. Aſsimilatio autem, iuſtum & ſanctum fieri cum prudentia. Et
Speuſippus Platonis ex ſorore filius, dicit beatitudinẽ eſſe perfectum habitum in
iis quæ ſunt ſecundum naturam. aut habitum bonorum. quam conſtitutionem
omnes quidem homines appetere: coniectare autem bonos moleſtiæ & conturba-
tionis vacuitatem fuerint autem virtutes effectrices fœlicitatis. Xenocrates vero
Chalcedonenſis definit beatitudinem, propriæ virtutis poſſeſsionem, & eius quæ
ei inſeruit facultatis. Deinde vt in quo quidem ſit, videtur dicere animam vt autẽ
à quibus, virtutes. Vt autem ex quibus tanquàm partibus, bonas actiones, & ho-
neſtos habitus, & affectiones, & motus, & habitudines, vtpote quod non ſine his D
ſint ea quæ ſunt corporis & externa Xenocratis enim familiaris Polemo, videtur
velle beatitudinem eſſe ſufficientiam omnium bonorum, vel plurimorum & ma-
ximorum. Decernit itaque ſine virtute quidem non futuram vnquam beatitudi-
nem. abſque bonis autem corporis & externis, virtutem eſſe ſufficientem ad bea-
titudinem. Et hæc quidem ſic habeant. Quæ autem dicuntur aduerſus eas quæ di-
ctæ ſunt ſententias, dicentur ſuo tempore. Nobis autem eſt propoſitum peruenire
ad finem minimè finiendum, mandata, hoc eſt Deum, ſequentibus, & ex eis, ſine
reprehenſione, & ſcienter, per diuinæ voluntatis cognitionem viuentibus. Recte
autem rationi ſeu verbo, quoad eius fieri poteſt, aſsimilatio, eſt finis, & in perfe-
ctam adoptionem per filium reſtitutio, Patrem ſemper glorificans per magnum E
Pontificem. qui nos fratres & cohæredes dignatus eſt appellare. Et Apoſtolus qui-
dem breuiter finem deſcribens in epiſtola ad Romanos, dicit, NVNC autem libe-
rati à peccatis, Deo autem ſeruientes, habetis fructum veſtrum in ſanctificationẽ.
finem autem, vitam æternam. Cùm autem ſpem nouiſſet duplicem, vnam quidem
quæ expectatur, alteram vero quæ minis intenditur, iam finem docet fidei reſtitu-
tionem. PATIENTIA enim, inquit, probationem: probatio verò ſpem. Spes au-
tem non confundit. quoniam charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiri-
tum ſanctum, qui datus eſt nobis. Propter quam charitatem eſt etiam in ſpem re-
ſtitutio, quam requiem dicit alibi nobis eſſe repoſitam. Similia etiam inueneris
apud Ezechielem quæ ſic habent. Anima peccans ipſa morietur. &, Vir qui fuerit F
iuſtus, & fecerit iudicium & iuſtitiam, ſupra montes non comœdit, & ſuos oculos
non

Ad imaginẽ, & ſimilitudinẽ Dei eſſe creatum hominẽ: quomodo intelligendũ, ſit. Luc. 14. & 18.

Rom. 6.

Rom. 5.

Ezech. 18.

A non ſuſtulit ad idola domus Iſraël ; & vxorem proximi ſui non polluit . & ad vxo-
rem in tempore immunditiei ſuæ non acceſsit. Non vult enim ſemen hominis
probro ac vituperio affici Et virum, inquit, non male afficiet . pignus debitoris
reddet , raptum non rapiet. Panem ſuum dabit eſurienti . & plura habendi cupi- ϖλεονασμόν.
ditatem non ſumet . ab iniquitate auertet manum ſuam . Verum faciet iudicium
inter virum & proximum . in iuſtificationibus meis ambulabit , & iuſtificationes
meas cuſtodiet. Ad faciendam veritatem eſt iuſtus. vita viuet, dicit Adonai Domi
nus. Et Eſaias, cum quidem qui credidit, ad vitæ honeſtatem, eum autem qui eſt
cognoſcendi poteſtate præditus , ad ſcientiam adhortans, oſtendens non eſſe ean-
dem hominis & Dei virtutem, ſic inquit. QVAERITE Dominum, & in inuenien Eſa.55.
B do ipſum inuocate. Quando autem vobis appropinquauerit, relinquat impius vias
ſuas, & conuertatur ad Dominum, & miſericordiam conſequetur. Vſque ad, Co-
gitata veſtra à cogitatione mea. Nos ergo ex præclari Apoſtoli ſententia , ex fide
ſpem iuſtitiæ expectamus. In Chriſto enim neque circumciſio aliquid valet, neque
præputium. ſed fides quę per dilectionem operatur. Cupimus autem vnumquemq. Gal.6.
veſtrum eandem oſtendere ſolicitudinem ad expletionem ſpei , vſque ad illud , ſe- Heb.7.
cundum ordinem Melchiſedec factus Pontifex in æternum. Paulo quoque ſimilia
dicit Sapientia quæ eſt omni virtute plena . Qui autem me audit, habitabit in ſpe
confidens. Spei enim reſtitutio. Spes dicta eſt æquiuocè. Propterea huic dictioni,
Habitabit, pulcherrimè adiecit, Confidens, oſtendens eum qui eſt huiuſmodi, re-
C quieuiſſe, recepta ea ſpe quam ſperabat. Quare etiam ſubiungit, Et quieſcet ſecu-
rè ab omni malo. Apertè autem dicit Apoſtolus in priori ad Corinthios. IMITA- 1.Cor.11.
TORES mei eſtote, ſicut & ego Chriſti. vt illud efficiatur. Si vos mei, ego autem
Chriſti, vos ergo eſtis Chriſti imitatores, Chriſtus vero Dei. Deo ergo aſsimilari,
vt quoad eius fieri poteſt, fiat quis iuſtus & ſanctus cum prudentia, ſtatuit eſſe ſco-
pum fidei. finem autem , eam quæ fit propter fidem promiſsi reſtitutionem. Ex his Finis Chriſtiano homini quis.
ergo, fontes eorum qui de fine decreuerunt , quos prius diximus, ſcaturiunt. Sed
de his quidem ſatis eſt. Quoniam autem voluptas & cupiditas videtur cadere in
matrimonium, de his quoque tractandum eſt. Eſt ergo matrimonium, prima legi-
tima viri & mulieris coniunctio, ad liberorum procreationem. Menander itaque de Matrimonio.
D Comicus, Ad ſeminandos liberos tibi , inquit, meam trado filiam. Quærimus au-
tem an ſit vxor ducenda, quod quidem eſt ex iis quæ dicta ſunt aliquo modo refer
ri ad aliquid. Eſt enim alicui ducenda vxor. quod quidem eſt ac ſi dicas, aliquo mo
do ſe habenti. & aliqua vxor ducenda, & quæ aliquo modo ſe habeat. Neque enim Matrimoniũ nõ eſſe omnibus neceſſarium.
eſt vxor ducenda cuilibet, neque ſemper. ſed tempus quoque eſt, in quo conuenit.
& perſona cui conuenit. & ætas ad certum vſque terminum. Neque ergo eſt cuili-
bet vxor ducenda neque ſemper . Sed neque omnino & impudenter ac temere ſed
ei qui aliquo modo ſe habet, & qualis, & quando oportet, & liberorum gratia, &
ea quæ eſt in omnibus ſimilis, & non vi aut neceſsitate virum amantē diligit. Vnde
dicit Abraham, de vxore, vt quæ ſoror eſſet, conſiderans. Mihi ſoror eſt ex patre, Gen.2.
E ſed non ex matre . fuit autem mihi quoque in vxorem . docens eas quæ ex eadem Sara fuit ſoror Abraham ex patre nõ ex matre.
matre natæ ſunt, non eſſe ducendas vxores. Paucis autem hanc perſequemur hiſto
riam. Plato ergo matrimonium collocat in bonis externis, aſtruens noſtri generis Sorores ex patre & matre non ducebantur in vxores.
immortalitatem, & quandam filiorum perpetuitatem, quæ filiis veluti lampas tra
ditur. Democritus autem repudiat matrimonium , & procreationem liberorum,
propter multas quæ ex ipſis oriuntur moleſtias, & quod abſtrahant ab iis quæ ſunt μεταλαμπαδευομένην.
magis neceſſaria. Ei autem Epicurus quoque aſſentitur, & quicunque in volupta-
te moleſtiæque & doloris vacuitate bonum collocant. Præterea ex Stoicorum qui-
dem ſententia eſt indifferens, & matrimonium, & liberorum ſuſceptio, ex Peripa-
teticorum verò, bonum. Vt ſemel autem dicam , dogmata lingua tenus deducen-
F tes, voluptatibus ſeruierunt, alii quidem pellicibus, alii verò meretricibus, pluri-
mi autem vtentes adoleſcentulis. Sapiens autem ille quaternio , in orto cum me-

βοζύγιον. Ea eſt auté quæ dicit, maledictus qui arat in boue & in aſino, vt puto. Matth. 7.

retrice, factis voluptatem gloria afficiebat. Non ergo eam quæ eſt de boue iungendo effugerint execrationem, qui cùm ſibi aliqua non conferre iudicent, alios ea hortentur facere, vel contrà. Hoc breuiter ſcriptura ſignificauit, dicens, Quod odio habes, alii ne feceris. Cæterum qui matrimonium approbant, Nos, inquiunt, fecit natura aptos ad matrimonium. vt liquet ex compoſitione corporum maſculorum & fœminarum. & frequenter illud acclamant, Creſcite & multiplicamini. Si autem hæc quoque ita ſe habent: ipſis tamen turpe videtur, quod homo quem Deus eſt architectatus, ſit animantibus brutis intemperantior, quæ cum multis & impudenter non congrediuntur, ſed cum vno & quod eſt eiuſdem generis. cuiuſmodi ſunt columbæ, & palumbes, & genus turturum, & quæ ſunt his ſimilia. Præterea, inquiunt, qui caret liberis, eſt ea perfectione defectus quæ eſt ſecundum naturam, vt qui ſuum ſucceſſorem in ſuum locum non ſubſtituerit. Perfectus enim eſt qui ex ſeipſo fecit ſimilem. vel potius quando illum idem feciſſe viderit hoc eſt, quando in eandem peruenerit naturam filius cuius eſt qui eum genuit. Eſt ergo omnino vxor ducenda, & patriæ cauſa & liberorum ſucceſsionis, & mundi, quantum eſt in nobis, perfectionis. Nam alicuius etiam matrimonii miſerentur poëtæ, quod eſt ſemiperfectum & caret liberis. beatum autē ducunt id quod floret & germinat vndiquaque. Morbi autem corporis maximè in dicant neceſſarium eſſe matrimonium. Vxoris enim cura, & aſsidua eius perſeuerantia, videtur aliorum neceſſariorum & amicorum tantum ſuperare tolerantiam, quanto ea mutua doloris conſenſione & miſericordia antecellit, & vult omnium maxime lubēter aſsidere. Et reuera ex ſcripturæ ſententia eſt neceſſaria adiutrix. Menander itaque Comicus cum matrimonium eſſet inſectatus, alia etiam vtilia opponens, reſpondet ei qui dixerat. A B C

ἀμφιθαλεῖ. συμπαθεία.

Affectus in rem ſum ego

Non bene, ſiniſtre eam nam tu quidem capis.

Deinde ſubiungit.

Grauia fuerunt & moleſta quæ tibi
Vides in ipſo: ſed bona non aſpicis.

Et quæ deinceps ſequuntur. Fert autem opem quoque matrimonium iis qui ætate proceſſerunt, vt quod exhibeat vxorem curam gerentem, & alat qui ex ea ſuſcepti ſunt liberos, vt in ſenectute parētes ſuos nutriant. D

κληδόνες.

Viro autem gloriæ, Qui ſiet in terra, ei fuerint filij.
Vt ſubera atque imo ex profundo rete, agent,

κλωστῆρα.

Et quæ plagas ſeruant lino, ex Tragici Sophoclis ſententia. Non permittunt autē Legiſlatores maximos magiſtratus gerere iis qui vxorem non duxerint. Iam vero Laconum Legiſlator, non ſolum pœnam impoſuit ei qui vxorem non duxiſſet, ſed etiam ei qui vnam tantum, & ei qui duxiſſet ſerius, & ei qui ſolus viueret. Præclarus autem Plato iubet vxoris quoque alimentum publico pendere ęrario, eum qui vxorem non duxiſſet, & ſumptus quos oportet dare magiſtratibus. Si enim ductis vxoribus liberos non ſuſceperint, quod in eis quidem ſitum eſt hominum raritatem inuehent, & ciuitates diſſoluent, & qui ex eis conſtat ornatum. Eſt autē eiuſmodi eorum impietas qui diuinam diſſoluunt generationem. Iam vero eſt ignaui & imbecilli animi fugere conuictum & vitæ conſuetudinem cum vxore & liberis. Cuius enim eſt amiſsio malum, eius omnino poſſeſsio bonum eſt. Ita autem ſe habet etiam in reliquis. Atqui liberorum amiſsio, inquiunt, eſt ex ſupremis malis. Filiorum ergo poſſeſsio, bonum eſt. Quod ſi ita eſt, etiam matrimonium. E

Abſque genitore (inquit) nunquam fuerit filius.
Nec abſque matre filij conceptio.
Patrem, uir ut matrem, efficit coniugium. F

Maximum itaque votum ſtatuit Homerus, virum & familiam, ſed non abſolutè, verum

A verum cum bona conſenſione & concordia. Nam aliorum quidem matrimonium in voluptate conſentit & delectatione: Eorum autem qui philoſophantur matrimonium, deducit ad eum qui eſt in Verbo conſenſum, quod non formam ſed mores permittit ornare mulieribus, & præcipit maritis, ne vtantur vxoribus tanquàm iis quæ amantur mulieribus, vnum ſcopum ſibi proponendo vt corpori probrum afferant, ſed ad totius vitæ auxilium, & optimam temperantiam, matrimonium vſurpent. Frumenti enim & ordei, vt arbitror, ſeminibus, quæ conuenientibus deiiciuntur temporibus, præſtantior eſt ac pretioſior homo qui ſeminatur, cui omnia à natura producuntur. Atque illa quidem ſemina Agricolæ ſobrii deiiciunt. Si quod ſit ergo ſordidum & ſpurcum B ſtudium, id eſt à matrimonio expurgandum, ne nobis probro dari poſsit, quod brutorum animantium congreſſus magis naturæ conueniat quàm humana coniunctio in ipſo calore veneris. Nonnulla certe eorum quo tempore iubentur ſtatim recedunt, relinquentia adminiſtrationi opificium. A tragicis autem ſcriptum eſt Polyxenam, etſi interficeretur, moriendo tamen magnam adhibuiſſe diligentiam vt honeſte caderet Illa tegens mares quæ haud licuit cernere. Fuit autem illi quoque calamitas matrimonium. Succumbere itaque & cedere vitiis & animi perturbationibus eſt extrema ſeruitus. Sicut ea certè vincere, ſola eſt libertas. Diuina itaque ſcriptura, eos qui præcepta tranſilierunt, dicit eſſe venundatos alienigenis. hoc eſt, peccatis quæ naturæ non conueniunt, donec conuerſi agant pœnitentiam. C Conſeruandum eſt ergo matrimonium, tanquam ſacra aliqua ſtatua, mundum ab iis quæ polluunt, vtpote qui à ſomno quidem expergiſcamur cum Domino, eamus autem dormitum cum gratiarum actione, & oremus.

Cumque cubile tenet, lux & cum fulſerit alma.

Tota noſtra vita Dominum teſtantes. Pietatem quidem ac religionem anima poſsidentes. temperantiam autem etiam vſque ad corpus deducentes. Deo enim re vera gratum eſt, à lingua ad opera traducere moderationem. Ad impudentiam autem via eſt turpis ſermo. & vtriuſque finis eſt turpium rerum perpetratio. D Quòd autem conſulat ſcriptura vxorem ducere, & nec à coniugio vnquam permittat diſcedere, legem apertè conſtituit. Non dimittes vxorem, præterquàm propter fornicationem. Adulterium autem exiſtimat coniungi matrimonio, viuo altero ex ſeparatis. A ſuſpicione autem & criminatione alienam oſtendit vxorem, eo quòd non ornetur ac cometur pluſquàm ſit decorum, aſsiduè attendendo precibus & orationibus; multos autem domus exitus cuſtodiat: à ſui autem aſpectu, quoad eius fieri poteſt, excludens eos qui ad eam non attinent, ducendo domus cuſtodiam intempeſtiuis nugis conducibiliorem. QVI autem dimiſſam accipit vxorem, mœchatur, inquit. Si quis enim dimiſerit vxorem, mœchatur ipſam, hoc eſt, cogit eam mœchari. Non ſolum E autem qui dimiſit, eſt eius cauſa, ſed etiam qui eam ſuſcepit, præbens mulieri peccandi occaſionem. Si enim non ſuſcipiat, reuertetur ad virum. Quid verò lex? Ad reprimendam ad vitia propenſionem, iubet de medio tolli, eam quæ adulterata, & adulterii fuerit conuicta. Sin autem fuerit vxor Sacerdotis, iubet eam igni tradi. Obruitur autem adulter quoque lapidibus, ſed non in eodem loco, ne mors quidem ſit eis communis. Neque verò lex cum Euangelio pugnat, ſed ei conſentit. Quidni enim, cùm ſit vtriuſque vnus ſuppeditator Dominus. Quæ enim eſt fornicata, viuit quidem peccato, ſed mortua eſt mandatis. Quæ autem ducta eſt pœnitentia, vt quæ ſit regenerata per vitæ conuerſionem, habet vitæ regenerationem. mortua quidem vetere fornicatrice, F in vitam autem rurſus ingreſſa ea quæ genita eſt per pœnitentiam.

αἰσχρολογία. ſed lego. αἰσχροποιία.

Vxorem dimittere non licet, niſi fornicationis cauſa: quomodo intelligendum.

Marc. 10 Luc. 16.

Ezech.18. Iis quæ dicta ſunt fert ſpiritus teſtimonium dicens per Ezechielem. NOLO A mortem peccatoris, ſed vt conuertatur. Iam verò obruuntur lapidibus, vt qui propter duritiem cordis ſint legi mortui, cui non paruerunt. Sacerdotis autem vxori augetur ſupplicium, quia cui plus datum eſt, plus ab eo exigetur. Terminetur hic quoque ſecunda quæ ςρωματεὺς dicitur oratio, propter prolixitatem capitum & multitudinem.

B

SECVNDI LIBRI STROMATVM
FINIS.

CLEMENTIS ALEXANDRINI, STROMATEON LIBER TERTIVS.

Ac Valentiniani quidem, qui ab alto ex diuinis produ-
ctionibus deduxere coniugationes, acceptũ habent ma
trimonium. Baſilidis autem ſectatores, cum interrogâſ-
B ſent, inquiunt, Apoſtoli num ſit melius vxorem non du
cere, dicunt reſpondiſſe Dominum. NON OMNES ca Matth. 19.
piunt verbum hoc. Sunt enim Eunuchi alii quidem ab
ortu, alii verò à neceſſitate. Hoc dictum autem ſic inter-
pretantur. Quidam ex quo nati ſunt naturaliter fœminã
auerſantur, qui quidem hac naturali vtentes contempe
ratura, recte faciunt ſi vxorem non ducant. Hi, inquiunt, Eunuchi ſunt ex quo na
ti ſunt. Qui autem ſunt à neceſſitate, ii ſunt theatrici exercitatores, qui vt ſibi bo
nam famam & gloriam attrahant, ſe continent. Qui autem exciſi ſunt impellente
aliqua neceſſitate, Eunuchi facti ſunt per neceſſitatem. Qui itaque Eunuchi
C fiunt per neceſſitatem, non fiunt Eunuchi per verbum ſeu rationem. Qui autem
regni cœleſtis gratia ſeipſos caſtrarunt, propter ea, inquiunt, quæ ex matrimonio
eueniunt, cogitationem hanc ſuſcipiunt, in neceſſariis rebus comparãdis veriti ne
gotia. Et illud. Melius eſt nubere quàm vri, aiunt dicere Apoſtolum. Ne animam 1. Cor. 7.
tuam in ignem iniicias, noctu & interdiu reſiſtens, & timens ne à continentia exci
das. Nam cum in reſiſtendo occupata fuerit anima, à ſpe eſt diuiſa. Apprehende er
go, inquit his verbis Iſidorus in Moralibus, robuſtam mulierem, ne à Dei gratia
auellaris, & cum ignem in ſemine excreueris, cum bona ores conſcientia. Quando πῦρ ἀποσπερ-
autem, inquit, tua gratiarum actio inciderit in petitionem, & deſtiteris deinceps, ματίσας
D non rectè agere, ſed non errare, duc vxorem. Sed eſt aliquis iuuenis, vel pauper, vel
ad venerẽ procliuis, & non vult verbo ſeu rationi cõuenienter vxorem ducere, is κατωφερὴς
à fratre ne ſeparetur dicat. Ingreſſus in ſancta, nihil poſſum pati. Sed ſi habeat ſuſpi κατὰ λόγον
cionem, dicat, Frater impone mihi manum, vt non peccem, & accipiet auxilium
tam quod mente poteſt percipi quàm ſenſile. Velit tantum quod bonum eſt pete-
re, & aſſequetur. Nonnunquam autem ore quidem dicimus. Nolumus peccare, co
gitatio autem noſtra defixa eſt in peccato. Qui eſt eiuſmodi, propter metum quod
vult non facit, ne ei imponatur ſupplicium. Humanitas autẽ habet quædam neceſſa
ria & ſolum naturalia. Quòd indumentis egeat, habet & neceſſarium & naturale, Res venerea na
eſt autem res venerea naturalis, ſed non neceſſaria. Has voces adduxi ad reprehen turalis quidem
E dendum Baſilidianos qui non rectè viuunt, vel vt qui peccãdi poteſtatem habeant eſt: ſed non ne-
propter perfectionem, vel omnino quidem natura ſalui futuri ſint, & ſi peccent, ceſſaria.
propter innatam electionem, quoniam nec hæc quidem eis facere concedunt eorũ
dogmatis primi parentes. Ne ergo Chriſti nomen ſuſcipiẽtes, & iis qui ſunt in gen-
tibus intemperantiſſimi incontinentius viuentes, nomini maledictum inurant.
Qui enim ſunt eiuſmodi, Pſeudapoſtoli, operarii doloſi, vſque ad illud. Quorum 2. Cor. 11.
finis erit ſecundum opera eorum. Eſt ergo continentia, corporis deſpicientia con-
uenienter pactis conuentis cum Deo initis. Nõ ſolum enim in rebus venereis, ſed Votũ caſtitatis.
etiam in aliis quę anima perperam concupiſcit, non contenta neceſſariis, verſatur
F continentia. Eſt autem & in lingua, & in acquirendo, & in vtendo, & in concupi-
ſcendo continentia. Non docet autem ea ſolummodo eſſe temperantes, ſiquidem
præbet nobis temperantiam, vt quæ ſit diuina poteſtas & gratia. Dicendum eſt er-
go quid nam noſtris videatur, de eo quod eſt propoſitũ. Nos quidem caſtitatem,

& eos quibus hóc à Deo datum eſt, beatos dicimus, monogamiam autem & quæ A
Caſtitas. Monogamia. conſiſtit in vno ſolum matrimonio, honeſtatẽ admiramur, dicentes tamẽ oportere
aliorũ miſereri, & alterũ alterius onera portare, ne quis cum rectè ſtare videatur,
Polygamia. ipſe quoque cadat. De ſecundis autem nuptiis. Si vraris, inquit Apoſtolus, iungere
matrimonio. Qui autem à Carpocrate deſcendunt & Epiphane, cenſent oportere
vxores eſſe communes, à quibus in nomen maximum emanauit probrum. Hic autẽ
Epiphanes, cuius etiam ſcripta feruntur, filius erat Carpocratis, & matris Alexã-
driæ nomine, ex patre quidem Alexandrinus, ex matre verò Cephaleneus. Vixit
autem ſolum ſeptemdecim annis, & Samæ, quæ eſt vrbs Cephaleniæ, vt Deus eſt
honore affectus, quo in loco templum ex ingentibus lapidibus, altaria, delubra,
muſæum, ædificatum eſt & conſecratum, & cum eſt noua Luna, conuenientes Ce B
phalenei, natalem in Deos relationem Epiphani ſacrificant, libantque & cõuiuan-
tur, & hymnos canunt. A patre autem didicit & orbem diſciplinarum, & Platonis
philoſophiam. Fuit autem auctor & princeps monadicæ cognitionis. A quo etiam
Carpocrates. profluxit hæreſis eorum qui nunc ſunt Carpocratianorum. Is ergo dicit in libro
de Iuſtitia, iuſtitiam Dei eſſe quandam cum æqualitate communionem. Aequale
quidem certè cœlum vndiquaque extenſum, totam terram continet in orbem, &
nox ex æquo ſtellas omnes oſtendit, & diei auctorem & lucis patrem, Solem, Deus
ex alto æqualem effudit omnibus qui poſſunt aſpicere. Illi autem omnes commu-
niter reſpiciunt, quoniam non diſcernit diuitem vel pauperem vel populi princi-
pem, inſipientes & ſapientes, fœminas & maſculos: liberos, ſeruos. Sed neque ſe- C
cus facit in brutis. Cum autem omnibus animantibus æque ipſum cõmunem effu
derit bonis & malis, firmam ac ſolidam efficit iuſtitiam, cum nemo poſſit plus ha-
bere, neque auferre à proximo, vt ipſe illius lucem habeat duplicatam. Sol facit o-
mnibus animantibus communia exoriri nutrimenta, communi iuſtitia ex æquo
data omnibus, & ad ea quæ ſunt huiuſmodi ſimiliter fit genus boum, vt boues,
& ſuum, vt ſues, & ouium, vt oues & reliqua omnia. Iuſtitia enim in iis ap-
paret communitas. Deinde per communitatem omnia ſimiliter ſeminantur in
genere, & commune nutrimentum apertum eſt humi paſcentibus iumentis o-
mnibus, & omnibus ex ęquo, vt quod nulla lege teneatur, eius autem qui do-
nat iubentis ſuppeditatione, conuenienter iuſteque adſit omnibus. Sed neque D
μετεγράφη γὰρ αἱ habent ſcriptam legem generationis, eſſet enim abolita. Ex æquo autem ſe-
minant & generant, habentia innatam à iuſtitia communionem. Ex ęquo com-
muniter omnibus, oculum ad videndum, creator & pater omnium, ſua iuſti-
tia legem ferens, præbuit, non diſcernens fœminam à maſculo, non id quod eſt ra
tionis particeps ab experte rationis, & vt ſemel dicam, nullum a nullo, æqualitate
autem & communitate viſum ſimiliter diuidens, vno iuſſu omnibus eſt largitus.
Leges autem inquit, hominum, cum ignorationem caſtigare non poſſent, contra
leges facere docuerunt. Legum enim proprietas diſſecuit diuinæ legis communio-
Rom. 3. nem, & arrodit non intelligens, dictum Apoſtoli dicentis, PER legem peccatum
cognoui. Et meum & tuum dicit ſubiiſſe per leges, vt quæ non amplius communi E
ter fruantur (ſunt enim communia) neque terra, neque poſſeſſionibus, ſed neque
matrimonio. Fecit enim vites communiter omnibus, quæ neque paſſerem, neque
furem abnegant, & frumentum ſimiliter, & alios fructus. Violata autem commu
nio & æqualitas genuit furem pecorum & fructuum. Cum ergo Deus communi-
ter omnia feciſſet homini, & fœminam cum maſculo communiter coniunxiſſet,
& omnia ſimiliter animantia conglutinaſſet, pronuntiauit iuſtitiam, communio-
nem cum æqualitate. Qui autem ſic nati ſunt, communionem, quæ eorum conci
liat generationem abnegauerunt. Et dicit, ſi vnam ducens habeat, cum omnium
poſſint eſſe participes, ſicut reliqua fecit animantia. Hæc cum his verbis dixiſſet, F
ſubiungit rurſus his verbis. Intenſam enim & vehementiorem ingenerauit ma-
ſculis cupiditatem ad generis perpetuitatem, quam nec lex, nec mos, nec aliquid
aliud poteſt abolere. Eſt enim Dei decretum. Et quomodo amplius hic in noſtra
examinetur

A examinetur oratione, cum legẽ & Euangelium per hæc apertè deſtruat. Illa enim
dicit, Non mœchaberis, hoc autem dicit: Quicunque reſpicit ad concupiſcentiam Exo.20.
iam mœchatus eſt. Illud enim, Nõ concupiſces quod à Lege dicitur, oſtendit vnũ Matth.5.
eſſe Deum, qui prædicatur per Legem & Prophetas & Euangelium. Dicit enim,
Non concupiſces vxorem proximi tui. Proximus autem nõ eſt Iudæus Iudæo. Fra- Deut.5.
ter enim eſt, & eundem habet ſpiritum. Reſtat ergo vt propinquum dicat eum qui
eſt alterius gentis. Quomodo autem non propinquus, qui poteſt ſpiritus eſſe parti
ceps? Non ſolum enim Hebræorum, ſed etiam gentium pater eſt Abraham. Si au-
tem quæ eſt adulterata, & qui in eam fornicatus eſt, capite punitur: clarum eſt vti
que præceptum quod dicit, Non cõcupiſces vxorem propinqui tui, loqui de Gen
B tibus, vt cum quis ex Lege & ab vxore proximi & à ſorore abſtinuerit, apertè au-
diat à Domino, EGO autẽ dico non concupiſces. Additio autem huius particulæ,
Ego, oſtendit præcepti operationem eſſe magis. Quòd autem cum Deo bellum ge
rat Carpocrates & Epiphanẽs in eo qui vulgo iactatur libro de Iuſtitia, patet ex eo
quod ſubiungit his verbis: Hinc vt qui ridiculum dixerit, legiſlatoris hoc verbum
audiendum eſt, Non concupiſces, & vt magis ridiculè diceret. Res, inquit, proxi
mi tui. Ipſe enim qui dedit cupiditatem, vt quæ contineat generationem, iubet eã
auferre, eam à nullo animali auferens. Illud autem, Vxorem proximi tui, com mu
nionem cogens ad proprietatem, dixit adhuc magis ridiculè. Et hæc quidẽ dogma-
ta conſtituunt egregii Carpocratiani. Hos dicunt & aliquos alios ſimilium malo-
C rum æmulatores, ad cœnas conuenientes (neque enim dixerim agapen eorum con
greſſionem) viros ſimul & mulieres, poſtquam ſatietate venerem excitante exatia
ti fuerint, lumine amoto quod eorum fornicatoriam hanc iuſtitiam pudore affi-
ciebat, auerſa lucerna coire quomodo velint, & cum quibus velint, meditatos au
tem in eiuſmodi agape communionem, interdiu iam, à quibus velint mulieribus,
exigere Carpocrateæ (diuinæ enim nefas eſt dicere) legis obedientiam. Has leges,
vt ſentio, ferre oportuit Carpocratem, canum & ſuum & hircorum libidinibus.
Mihi autem videtur Platonem quoque male audiiſſe in Republica, dicẽtem opor
tere eſſe communes omnium vxores, vt qui diceret eas quidem quæ nondum nu-
D pſerant, eſſe communes eorum qui eſſent petituri, quemadmodum theatrum
quoque eſt commune ſpectatorum, eſſe autem vnamquamque vniuſcuiuſque qui Xanthus.
prœoccupaſſet, & non amplius communem eſſe eam quę nupſiſſet. Xanthus autem
in iis quæ inſcribuntur Magica, coëunt autem, inquit, Magi cum matribus & fi-
liabus & fas eſſe coire cum ſororibus, & communes eſſe vxores nõ vi & clam, ſed
vtriſque conſentientibus, cum velit alter ducere vxorem alterius. De his & ſimili- Iudæ Apoſtoli
bus hæreſibus exiſtimo Iudam Propheticè dixiſſe in epiſtola: Similiter quidem hi epiſtola.
quoque ſomniantes, non enim re vera ad veritatem ſe applicant, vſque ad illud. Et
os eorum loquitur ſuperba. Iam verò ſi & ipſe Plato & Pythagorei, ſicut etiam
poſtea Marcioniſtę, malam exiſtimarunt eſſe generationem, longè abfuit vt com-
E munes ipſe poneret vxores. Sed Marcioniſtæ quidem dicunt malam eſſe naturam,
ex mala materia & à iuſto factam opifice ac creatore. Qua quidem ratione nolen-
tes implere mundum qui factus eſt à creatore, volunt abſtinere à nuptiis, reſiſten-
tes ſuo creatori, & contendentes ad bonum qui vocauit, ſed non ad eum qui, vt di
cunt, Deus eſt alio modo. Vnde cum nihil hic velint relinquere proprium, nõ ſunt
ex electione & ex inſtituto continentes, ſed propter odium conceptum aduerſum
eum qui creauit, nolentes iis vti quæ ab ipſo ſunt creata. Sed hi quidem qui, pro-
pter impium quod aduerſus Deum gerunt bellum, emoti ſunt ab iis cogitationi-
bus quæ ſunt ſecundum naturam, Dei longanimitatem contemnentes & benigni
tatem, etſi nolunt vxorem ducere, cibis tamẽ vtuntur creatis, & aërem reſpirant
F creatoris, vt qui & eius ſint opera, & in iis quæ ſunt eius permaneant & nouam
quandam & alienam, vt aiunt, annũciant cognitionem, etiam ſi hoc nomine, mun
di Domino deberent agere gratias, quòd hic acceperint Euangelium. Sed aduer-
ſus eos quidem cum de Principiis tractabimus, accuratiſſime diſſeremus. Philoſo-

phi autem quorum mentionem fecimus, à quibus cum malam eſſe generationem impie didiciſſent Marcioniſtæ, tanquam ſuo dogmate gloriantur, non eam volunt eſſe natura malam, ſed anima quæ id quod verum eſt tradidit. Animam enim quæ eſt diuina, in hunc mundum deducunt tanquam in locum ſupplicii. Oportet autē animas in corpus immiſſas expiari ex eorum ſententia. Non conuenit autem amplius hoc dogma Marcioniſtis, ſed iis qui cenſent in corpora intrudi, & iis alligari, & appropinquare animas. Aduerſus quos fuerit aliud dicendi tempus, quando de anima tractabimus. Videtur itaque Heraclitus, maledictis inſequi generationem. Quoniam autem, inquit, nati volunt viuere, & mortes habere, vel potius quieſcere, filios quoque relinquunt vt mortes fiant. Clarum eſt autem cum eo conuenire Empedoclem quoque dicentem. B

ἐνσωματοῦσθαι
ἐνδεῖσθαι
μετεγγίζεσθαι

μόροι

Defleui & luxi, inſolita eſt cum regio uiſa. Et amplius.
Mortua nam ex uiuis fecit, mutanſque uiciſsim. Et rurſus.
Hei mihi quàm infelix hominum genus atque miſellum,
Litibus ex quantis prognati & planctibus eſtis.

Dicit autem Sibylla quoque.

Mortales homines, caro qui tantum, & nihil eſtis.

Similiter atque Poëta qui ſcribit.

Haud homine infœlix tellus mage quidquam alit alma.

Quinetiam Theognis malam oſtendit eſſe generationem, dicens hoc modo. C

Optima non naſci res in terreſtribus eſſet,
Nec nitidi Solis luce micante frui.
Ex templo aut natum transferre ſe ad hoſtia Ditis.

His autem conſequentia ſcribit quoque Euripides Poëta tragicus.

Nam nos oporteret conuentu in celebri
Deflere natum, ut ueniat qui ad tot mala.
Aſt mortuum, cuique à malis data eſt quies,
Lætos domo lætis efferre canticis. Et rurſus.
Quis nouit an uiuere quidem ſiet mori.
Siet mori autem uiuere? D

Idem quod hi, videtur Herodotus quoque inducere dicētem Solonem. O Crœſe, quiuis homo nihil eſt aliud quàm calamitas. Iā verò de Cleobide & Bitone fabula apertè nihil vult aliud quàm vituperare quidē generationē, laudare autem mortē.

Et qualis folium, eſt hominum generatio talis

Ait Homerus. Plato autem in Cratylo, Orpheo tribuit id quod dicitur, quòd anima puniatur in corpore. Etenim nonnulli ipſum dicunt eſſe monimentum animæ, vt quæ in præſentia ſit ſepulta, & quoniam id ſignificat quę ſignificat anima, ideo rectè appellari σῆμα. Videtur quidem certē Orpheus hoc nomen maximè impoſuiſſe, vt quæ eorum propter quæ luit, luat pœnas. Operæpretium eſt autem meminiſſe etiam eorum quæ dicit Philolaus. Sic enim dicit hic Pythagoreus. Teſtantur autē veteres quoque Theologi & Vates, quòd propter aliqua luenda ſupplicia anima coniuncta ſit corpori, & in eo tanquam in aliquo monimento ſit ſepulta. Quinetiam Pindarus de iis quæ ſunt in Eleuſine myſteriis loquens, infert. Beatus, qui cum illa ſub terra viderit communia, nouit quidem vitæ finem, nouit autem datum Iouis imperium. Et Plato conſequenter in Phædone non veretur hoc modo ſcribere. Porrò autem hi nobis his conſtitutis myſteriis, non aliquid aliud etc. vſque ad. Et cum Diis habitatione. Quid verò cum dicit. Donec corpus habuerimus, & confuſa noſtra fuerit anima: cum eiuſmodi malo, illud quod deſideramus, nunquam ſatis poſſederimus: an non ſignificat generationem eſſe cauſam maximorum malorum. Iam verò in Phædone quoque atteſtatur. Euenit enim vt qui rectè philoſophantur, non animaduertantur ab aliis in nullam rem aliam ſuū ſtudium conferre, quàm vt emoriantur & ſint mortui. Et rurſus. Ergo hic quoque Philoſophi

σῆμα ἀπὸ τοῦ σημαίνειν
à ſignificando.

E
F

A Philoſophi anima corpus maximè vilipendit,& ab eo fugit, ipſa autem per ſe eſſe quærit.Nunquid autem cõſentit cum diuino Apoſtolo,qui dicit. INFELIX ego homo quis me liberabit de corpore mortis huius.Niſi forte eorum conſenſionem qui detrahuntur in vitium, corpus mortis dicit tropicè. Atque coitum quoque qui eſt principium generationis, vel ante Marcionem videtur Plato auerſari in primo de Republica. Infert enim laudans ſenectutem. Velim ſcias quòd quo magis flacceſcũt alię voluptates,eo magis ſtudiorum ac doctrinæ cupiditates creſcunt & voluptates.Et cum rei venereæ iniecta eſſet mentio. Bona verba quæſo, inquit. Ego verò lubenter iſthinc tanquam ab inſano aliquo & agreſti Domino effugi. Rurſus dicit in Phædone, generationem maledictis inſequens.Quæ ergo de his in Rom.7.

B arcanis dicitur,hæc eſt oratio,quod nos homines ſumus in cuſtodia aliqua. Qui autem viſi fuerint in vita ſanctè agenda excelluiſſe,ii ſunt qui ab iis quidem quæ ſunt in terra locis, tanquam à carceribus, liberantur & ſoluuntur,ad puram autem ſurſum veniunt habitationem.Sed tamen quãuis ita ſe habeat, rectè ſe gerentem adminiſtrationem ſentit & prouidentiam, & dicit.Non oportet autem ſeipſum ſoluere & effugere.Et vt paucis dicam,non dedit Marcioni occaſionem vt malam exiſtimaret materiam,cum ipſe piè de mundo hæc dixerit.Ab eo enim qui cõſtruxit, habet omnia bona, à priori autem habitu,quæcunque in cœlo fiunt grauia & iniuſta,ea & ipſum ex illo habet, & efficit in animantibus.Adhuc autem ſubiungit manifeſtius.Eorum autem ei cauſa eſt corporea contemperatura, quæ coalita eſt cũ

C ea quæ olim fuit natura,quoniam magnæ confuſionis & perturbationis erat particeps,priuſquam veniret in eum qui nunc eſt mundum.Nihilominus autem in legibus quoque deflet humanum genus,ſic dicens. Dii miſerti hominũ generis quod fuerat natum laborioſum,vt à laboribus conquieſcerent, dierum feſtorum conſtituerunt eis viciſſitudines.Et in Epinomide ſic quoque perſequitur cauſas cur ſint miſerti,& ſic dicit.Ab initio ipſum eſſe genitum,eſt graue cuilibet animanti. Primum quidem eſſe participem eorum quę geſtantur in vtero.Deinde ipſum naſci: & præterea nutriri & erudiri,per innumerabiles labores vniuerſa fiunt,vt omnes dicimus.Quid verò, non Heraclitus generationem quoque dicit eſſe mor-

D tem?Pythagoras autem ſimiliter atque Socrates in Gorgia,cũ dicit.Mors eſt quæcunque experrecti videmus:quæcunque autem dormientes, ſomnus. Sed de his quidem ſatis.Quando autem tractabimus de principiis, tunc & has repugnantias quas & tacitè ſignificant Philoſophi, & ſuis dogmatibus decernunt Marcioniſtæ, conſiderabimus. Cæterum ſatis dilucide oſtenſum eſſe exiſtimo, externorum alienorumque dogmatum occaſiones,Marcionem ingratè & indoctè accepiſſe à Platone. Nobis autem procedat ſermo de continentia. Dicebamus autem Græcos, cum haberent ſuſpectam in vtendo difficultatem, in filiorum generationem multa dixiſſe: cum ea autem impiè excepiſſent Marcioniſtæ, eos fuiſſe ingratos in creatorem.Dicit enim tragœdia. δυσχρησίαν

E *Non naſcier præſtat homines quàm naſcier.*
Dein filios acerbis cum doloribus
Enitor, enixa at ſtultos ſi pepererim,
Affligor improbos uidens, cum nil iuuet.
Rurſuſque, ſi perdam bonos, ſalui at ſient.
Mihi miſellum cor timore liquitur,
Quid hoc uerò boni? non ſufficit unam
Perdere animam, niſi te afflictes amplius?

Et adhuc ſimiliter.

F *Mihi ſiet uetuſque perſuaſio,*
Plantare filios nunquam hominem oportuit,
Dum cernit ad quot illos gignimus mala.

In his autem quæ deinceps ſequuntur, malorum quoque cauſam euidenter reducit ad principia, ſic dicens. A

O qui miſer natus maliſque obnoxius
Editus homo es, uitæ tuæque miſeriam
Inde habuiſti, cœpit æther omnibus
Spiramen unde alens tradere mortalibus.
Mortalis ergo cum ſis, ne ſis immemor.

Rurſus autem his ſimilia ſic tradit.

Mortalium omnium beatus non fuit
Quiſquam, moleſtia & nemo carens fuit. B

Et deinde rurſus.

Heu generi humano quot & quanta accidunt,
Quot ſpecies malorum, neque finis datur.

Et adhuc ſimiliter.

Inter homines beatus quis perpetuo non eſt.

Hac itaque ratione dicunt etiam Pythagoreos abſtinere à rebus venereis. Mihi autem contra videntur vxores quidem ducere vt liberos ſuſcipiant, velle autem à venerea voluptate ſe continere poſt ſuſceptos liberos. Hac ratione myſticè vti fabis prohibent, non quòd ſit legumen flatum excitans & concoctu difficile, & ſomnos efficiat turbulẽtos, neque quòd hominis capiti ſit aſſimilata, vt vult ille verſiculus. C

Idem eſt nam fabam atque caput corrodere patris.

Fabæ, ſteriles reddunt mulieres.

Sed potius quod fabæ, ſi comedantur, ſteriles efficiant mulieres. Theophraſtus quidem certè in libro de cauſis naturalibus, fabarum ſiliquas, ſi ponantur ad radices arborum quæ nuper ſunt plantatæ, refert plantas exiccare. Quinetiam gallinæ domeſticæ quæ eas aſſiduè comedunt, efficiuntur ſteriles. Ex iis autem qui ab hæreſi aguntur, Marcionis quidem Pontici fecimus mentionem, propter ab eo ſuſceptã aduerſus Creatorem concertationem, vt qui mundanarũ rerum vſum recuſet. Ei autem continentiæ cauſa eſt ſi modo eſt ea dicenda continentia, ipſe creator, cui ſe aduerſari exiſtimans, Gigas iſte cum Deo pugnans, eſt inuitus continens, in creaturam & Dei opus inuehens. Qui ſi vſurpent vocem Domini qui dicit Philippo. SINE mortuos ſepelire mortuos ſuos, tu autem ſequere me. At illud conſiderent quod ſimile carnis figmentum fert quoque Philippus, nõ habens cadauer infectum. Quomodo ergo cum carnem haberet, non habuit mortuum? Quoniam ſurrexit ex monimento Domini, quod vitia morte affecit, dixit autem Chriſto. D

Matth. 8.

Meminimus autem nefariæ quoque ex Carpocratis ſententia mulierum cõmunionis. Cum autem de dicto Nicolai loqueremur, illud prętermiſimus. Cũ formoſam inquiunt haberet vxorem, & poſt Seruatoris aſſumptionem ei fuiſſet ab Apoſtolis exprobrata zelotypia, in medium adducta muliere, permiſit cui vellet eam nubere. Aiunt enim hanc actionem illi voci conſentaneam, quæ dicit, quòd carne vti oporteat, eiuſque factum & dictum abſolutè & inconſideratè ſequentes, qui eius hæreſim perſequuntur, impudenter effuſeque fornicantur. Ego autem audio Nicolaum quidem nulla vnquam alia, quàm ea quæ ei nupſerat, vxore vſum eſſe, & ex illius liberis filias quidem conſenuiſſe virgines, filium autem permanſiſſe incorruptum. Quæ cum ita ſe habeant, vitii erat depulſio atque expurgatio, in medium Apoſtolorum circumactio vxoris, cuius dicebatur laborare zelotypia, & continentia à voluptatibus quæ magno ſtudio parantur, docebat illud. Vti carne hoc eſt exercere carnem. Neque enim, vt exiſtimo, volebant conuenienter Domini præcepto, duobus Dominis ſeruire, voluptati & Deo. Dicunt itaque Matthiam quoque ſic docuiſſe. Cum carne quidem pugnare, & ea vti, nihil ei impudicum largiendo ad voluptatem, augere autem animam per fidem & cognitionem. Sunt autem qui etiam publicam venerem pronunciant myſticam communionem. Dicitur enim facere aliquid mali, operari; ſicut etiam aliquid boni facere, ſimiliter E F

Matth. 6.

Matthiæ documentum.

A militer æquiuoce operari. Similiter autem communio quoque, bonum quidem eſt in communicatione pecuniæ, nutrimenti, & veſtitus. Illi autem quamlibet rei venereæ coniunctionem, impie vocauerunt communionem. Dicunt itaque ex iis quendam, cùm ad noſtram virginem vultu formoſam acceſſiſſet, dixiſſe. Scriptum eſt. Da omni à te petenti, illam autem honeſtè admodum reſpondiſſe, vt quæ non intelligeret hominis petulantiam. At tu matrem conueni de matrimonio. O impietatem, etiam voces Domini ementiuntur iſti intemperantiæ communicatores, fratreſque libidinis, non ſolum probrum philoſophiæ, ſed etiam totius vitæ, qui veritatem, quantum in eis ſitum eſt, adulterant ac corrumpunt, vel potius defo-
B diunt, qui omnium hominum infeliciſſimi, carnis & coitus coniunctionem eſſe pronunciant ſacram communionem, & eam exiſtimant deducere ad regnum Dei. ἱεροφαντοῦσι τὴν κοινωνίαν
In fornices quidem & proſtibula deducit hæc communio, & eius cum eis participes fuerint ſues & hirci. In maiori autem ſpe apud eos fuerint, quæ prę ſunt lupanari meretrices, impudenter quoſlibet qui volunt admittentes. Vos autem non ſic Chriſtum didiciſtis, ſiquidem ipſum audiiſtis, & in eo docti eſtis, quemadmodum eſt veritas in Chriſto Ieſu, vt deponatis quæ ſunt ſecundum veterem conuerſationem, veterem hominem qui corrumpitur ſecundum deſideria deceptionis. Renouamini autem ſpiritu mentis veſtræ, & induatis nouum hominem qui creatus eſt ſecundum Deum in iuſtitia & ſanctitate veritatis, ad Dei ſimilitudinem. Efficimini ergo Dei imitatores, vt filii dilecti, & ambulate in dilectione, ſicut Chriſtus
C quoque dilexit nos, & tradidit ſeipſum pro nobis oblationem & hoſtiam Deo in odorem ſuauitatis. Fornicatio autem, & omnis immunditia, vel auaritia, ne nominetur quidem in vobis, ſicut decet ſanctos, & turpitudo & ſtultiloquium. Etenim docens Apoſtolus meditari vel ex voce eſſe caſtos, ſcribit. Hoc enim ſcitote quòd omnis fornicator, & cætera vſque ad illud. Magis autem arguite. Effluxit autem eis dogma ex quodam arcano, atque adeò afferam dictionem, matrem eorum intemperantiæ, & ſiue ipſi huius libri ſcriptionis fuere auctores, vide arrogantiam, ſi quidem de Deo mentiuntur propter intemperãtiam, ſiue cum in alios incidiſſent morbo præclari huius dogmatis laborarunt ii peruersè audiuere. Ita autem ſe habet dictio. Vnum erant omnia. Poſtquam autem eius vnitati viſum eſt
D non eſſe ſolam, exiit ab eo inſpiratio, & cum ea coniunctionem iniit & communionem, & fecit dilectum. Ex hinc autem egreſſa eſt ab ipſo inſpiratio, cum qua cum conſuetudinem habuiſſet & coniunctionem, fecit poteſtates, quæ nec poſſunt videri nec audiri, vſque ad illud, vnamquamque in nomine proprio. Si enim hi quoque ſicut Valentiniani, ſpiritales poſuiſſent communiones, ſuſcepiſſet forte aliquis eorum opinionem. Carnalis autem probri communionem ad ſanctã extollere Prophetiam, & eius qui deſperat ſalutem. Talia autem ſtatuunt. Prodici quoque aſſeclæ, qui ſeipſos falſo nomine vocant Gnoſticos, ſeipſos quidem dicentes eſſe natura filios primi Dei. Nobilitate autem & libertate abutentes, viuunt vt volunt. Volunt autem libidinoſe, ſe nulla re teneri arbitrati, vt Domini ſabba
E ti, & qui ſint quouis genere ſuperiores, filii regales. Regi autem, inquiuunt, lex ſcripta nõ eſt. Primum quidem, quòd non faciant omnia quę volunt. Multa .n. eos prohibebunt etſi cupiant, & conentur. Quinetiã quæ faciunt, nõ faciunt vt reges, ſed vt maſtigię. Clanculum enim committunt adulteria, timentes ne deprehendantur, & vitantes ne condemnentur & metuentes ne ſupplicio afficiantur. Quomodo autem res eſt libera intemperantia & turpis ſermo? Omnis enim qui peccat, eſt ſeruus, inquit Apoſtolus. Sed quomodo vitam ex Deo inſtituit, qui ſeipſum præbuit dedititium cuiuis cõcupiſcentiæ, cum dixerit Dominus. Ego autem dico. Ne concupiſcas. Vult autem quis ſua ſponte peccare, & fert decretum vt adulteria
F committat, voluptatibuſque & delitiis ſe expleat, & aliorum violet matrimonia? Cum aliorum autem qui inuiti peccant miſereamur, ſi in externum mundum venerint, qui in alieno non fuerint fideles, eis fides non habebitur. Afficit autẽ hoſpes aliquis ciues contumelia. & eis iniuria facit non autem vt peregrinus, vtens neceſ

Eph. 4.

Eph. 5.

Videtur tale quid deeſſe. Quam talia ſint quæ dicunt, ex his conſtat. Primum etc. vel id conſulto prętermiſiſſe vſus quadã breuitate more Thucydidis.

2. Pet. 2.

Exo. 20

ſariis, viuit, ciues non offendens? Quomodo autem cum eadem faciant quæ qui odio habentur gentibus, propterea quòd non faciant ea quæ edicta ſunt legibus, nempe iniqui, & incontinentes, & auari, & adulteri dicunt ſe ſolos Deum noſſe? Oporteret enim eos etiam cum in alienis adſunt rectè viuere, vt re vera regiam virtutem oſtenderent. Iam verò & humanis legiſlatoribus, & diuinæ legi odio habentur, cum inique & præter leges viuere inſtituerint. Is certè qui ſcortatorem cō fodit, à Deo pius eſſe oſtenditur in Numeris. Et ſi dixerimus, inquit Ioannes in epiſtola, quòd ſocietatem habemus cum eo, nempe Deo, & in tenebris ambulamus, mentimur, & veritatem non facimus. Si autem in luce ambulamus, ſicut & ipſe eſt in luce, ſocietatem habemus cum ipſo, & ſanguis Ieſu filii eius emundat nos à peccato. Quomodo ergo ſunt hi huius mundi ſeu ſeculi hominibus meliores, qui vel peſſimis huius mundi ſunt ſimiles? Sunt enim, vt arbitror, ſimiles natura, qui ſunt facti ſimiles. Quibus autem ſe eſſe cenſent nobilitate ſuperiores, eos debent etiam ſuperare moribus, vt vitent ne includantur in carcere. Reuera enim vt dixit Dominus. NISI abundauerit iuſtitia veſtra pluſquam ſcribarum & Phariſæorum, non intrabitis in regnum Dei. De abſtinentia autem à cibis oſtenditur à Daniele. Vt ſemel autem dicam. De obedientia dicit pſallens Dauid. In quo dirigit iunior viam ſuam. Et ſtatim audit. In cuſtodiendo ſermones tuos in toto corde. Et dicit Hieremias. Hæc autem dicit Dominus. Per vias gentium ne ambulaueritis. Hinc moti aliqui alii, puſilli, & nullius pretii, dicunt formatum fuiſſe hominem à diuerſis poteſtatibus, & quæ ſunt quidem vſque ad vmbilicum, eſſe artis diuinioris, quæ autem ſubter, minoris, qua de cauſa coitum quoque appetere. Nō animaduertunt autem, quòd ſuperiores quoque partes nutrimētum appetunt, & quibuſdam libidinantur. Aduerſantur autem Chriſto quoque, qui dixit Phariſęis, eundem Deum & internum noſtrum & externum feciſſe hominem. Quinetiam appetitio non eſt corporis, etſi fiat per corpus. Quidam alii quos etiam vocamus. Antitactas, hoc eſt aduerſarios & repugnantes, dicunt quòd Deus quidem, pater vniuerſorum, noſter eſt natura & omnia quæcūque fecit bona ſunt. Vnus autem quiſpiam ex iis qui ab ipſo facti ſunt, ſeminauit zizania, malorum naturam generans, quibus etiam nos omnes implicauit, nos efficiens patri aduerſarios. Quare nos etiam ipſi huic aduerſamur ad patrem vlciſcendum, contra ſecundi voluntatem facientes. Quoniam ergo hic dixit. Non mœchaberis, nos, inquiunt, mœchamur, vt eius mandatum diſſoluamus. Dixerimus autem ad eos quoque, quòd ſi Pſeudoprophetas, & eos qui veritatem ſimulant, ex operibus cognoſci accepimus: male audiunt autem & vituperantur veſtra opera: quomodo adhuc dicetis vos veritatem tenere? Aut enim nullum eſt malum, & non eſt vtique dignus reprehenſione, is quem vos inſimulatis, vt qui Deo ſit aduerſatus: neque fuit alicuius mali effector. Vna enim cum malo arbor quoque interimitur, aut ſi eſt malum ac conſiſtit; dicant nobis quid dicant eſſe ea quæ data ſunt præcepta, de iuſtitia, de cō tinentia, de tolerantia, de patientia, & iis quæ ſunt huiuſmodi, bona an mala, & ſi fuerit quidem malum præceptum, quod plurima prohibet facere turpia; aduerſus ſeipſum legem feret vitium, vt ſeipſum diſſoluat, quod quidem non poteſt fieri. Sin autem bonum: cum bonis aduerſentur præceptis, bono aduerſari, & mala facere confitentur. Iam verò ipſe quoque Seruator, cui ſoli cenſent eſſe parendum, odio habere, & maledictis inſequi prohibuit. Et cum aduerſario, inquit, vadens, eius amicus conare diſcedere. Aut ergo Chriſti quoque negabunt ſuaſionem, aduerſantes aduerſario, aut ſi ſint amici, non eum contra afficient iniuria. Quid verò, an neſcitis viri egregii (loquar enim tanquam præſentibus) quod cum præceptis quæ ſe rectè habent pugnantes, propriæ ſaluti reſiſtitis? Non enim ea quæ ſunt vtiliter edicta, ſed vos ipſos euertitis. Et Dominus, luceant quidem, inquit, bona veſtra opera. vos autem libidines & intemperantias veſtras manifeſtas redditis. Et alioqui ſi vultis legiſlatoris præcepta diſſoluere: quanam de cauſa, illud quidem. Non mœchaberis, & hoc, ſtuprum puero non infe

res,

Margin notes: Num. 25. | 1. Ioan. 1. | Matth. 5. | Pſal. 118. | Matth. 5. | Luc. 12. | Matth. 5.

A B C D E F

A res, & quæcunque ad continentiam conferunt, diſſoluere conamini, propter ve-
ſtram intemperantiam: non diſſoluitis autem quæ ab ipſo fit hyemem, vt media
adhuc hyeme ęſtatem faciatis: neque terram nauigabilem, mare autem quod pedi
bus obiri poſſit, facitis, vt qui hiſtorias compoſuerunt, barbarum Xerxem dicunt
voluiſſe facere. Cur verò non omnibus præceptis repugnatis? Nam cum ille dicat,
Creſcite & multiplicamini, oporteret vos qui aduerſamini, nullo modo vti coitu,
& cum dixit. Dedi vobis omnia ad veſcendum & fruendum, vos nullo frui opor
tuit. Quinetiam eo dicente oculum pro oculo, non oportuit vos decertationem
contraria rependere decertatione. Et cum furem iuſſerit reddere quadruplum,
oportuit vos furi aliquid etiam addere. Rurſus verò ſimiliter cum præcepto, Di-
B liges Deum tuum ex toto corde tuo, repugnetis, oportuit nec vniuerſorum qui-
dem Deum diligere. Et rurſus cum dixerit. Non facies ſculptile neque fuſile, con
ſequens erat vt etiam ſculptilia adoraretis. Quomodo ergo non impiè facitis, qui
Creatori quidem, vt dicitis, reſiſtitis, quæ ſunt autem meretricibus & adulteris
ſimilia ſectamini? Quomodo autem non ſentitis vos eum maiorem facere, quem
vt imbecillum exiſtimatis, ſiquidem id fit quod vult non autem illud quod voluit
bonus. Contra enim oſtenditur quodam modo à vobis ipſis, imbecillum eſſe ve-
ſtrum patrem vt dicitis. Recenſent etiam ex quibuſdam locis Propheticis decer
ptas dictiones, & male conſarcinatas, quæ allegoricè dicta ſunt, tanquam recto
ductu & citra figuram dicta ſumentes. Dicunt enim ſcriptum eſſe, Deo reſti- Malach.3.
C terunt, & ſalui facti ſunt. Illi autem & Deo impudenti hoc tribuunt, & hoc e-
loquium tanquam conſilium præceptum accipiunt, & hoc ſuæ ſaluti adſcribunt,
quòd creatori reſiſtant. At impudenti quidem Deo non ſcriptum eſt. Si au-
tem ſic quoque habeat, eum qui vocatus eſt diabolus intelligite impudentem,
vel vt qui accuſet peccatores, vel vt qui defecerit & ſit apoſtata. Populus ergo
de quo hoc dictum eſt, cum caſtigantur propter ſua peccata, ęgrè ferentes & ge
mentes, his verbis quæ dicta ſunt murmurabant, quod aliæ quidem gentes cum
iniquè ſe gerant non puniantur, ipſi autem in ſingulis vexentur, adeò vt Hie-
remias quoque dixerit. Cur via impiorum proſperatur? quod ſimile eſt ei quod Hier.12
dictum eſt apud Malachiam, Deo reſtiterunt, & ſalui facti ſunt. Nam qui di-
D cuntur Prophetæ, non dicunt ſolum ſe aliqua à Deo audire, ſed ipſi etiam o-
ſtenduntur annunciare per ἀνθυποφορὰν ea quæ vulgo iactantur à populo, tanquam ἀνθυποφορά
quæſtiones quaſdam quæ fiunt ab hominibus afferentes, ex quibus eſt etiam di
ctum propoſitum. Nunquid autem ad hos verba ſua dirigens, ſcribit Apoſto-
lus in epiſtola ad Romanos. ET NON ſicut blaſphemamur, & ſicut dicunt ali- Rom.3.
qui nos dicere. Faciamus mala, vt veniant bona, quorum iuſta eſt damnatio.
Ii ſunt qui in legendo, tono vocis peruertunt ſcripturas ad proprias volupta-
tes, & aliquorum accentuum & punctorum tranſpoſitione, quæ moderatè &
vtiliter præcepta ſunt, ad ſuas trahunt delitias. QVI irritatis Deum ſermoni
bus veſtris, inquit Malachias. Et dicitis in quo nam eum irritauimus. Dum vos Malach.2.
E dicitis. Quicunque facit malum, bonus eſt coram Domino, & ipſe in eis com
placuit, & vbi eſt Deus iuſtitiæ? Ne ergo hunc locum vngue amplius fodican-
tes, plurium abſurdarum hæreſum meminerimus: nec rurſus dum in ſingulis ὀνυχίζοντες
aduerſus vnamquamque dicere neceſſe habentes, propterea pudore afficiamur,
& nimis prolixos hos faciamus Commentarios: age in duo diuidentes omnes
hæreſes, eis reſpodeamus. Aut enim docent indifferenter viuere: aut modum
tonumque excedentes, per impietatem & odium profitentur continentiam.
Prius autem tractandum eſt de prima parte. Si omnem vitam licet eligere: eam
ſcilicet etiam licet qui eſt cum continentia, & ſi quæuis vita nulli eſt periculo ὑπέρζυον
F obnoxia: electa ſcilicet, cum virtute & temperantia multo minus. Ei enim qui
eſt Dominus Sabbati data poteſtate, ſi vitæ intemperanter actæ nulla eſt red-
denda ratio: multo magis qui vitam moderatè & temperatè inſtituit, nulli erit

1.Cor.6. rationi reddendæ obnoxius. OMNIA enim licent, ſed non omnia expediunt, A
ait Apoſtolus. Quòd ſi omnia licent; videlicet moderatum quoque eſſe & tempe-
rantem. Quemadmodum ergo is eſt laudandus, qui libertate vſus eſt ad viuendum
ex virtute: ita multo magis qui dedit nobis liberam & noſtri iuris poteſtatem, &
conceſſit nobis viuere vt vellemus, eſt venerandus & adorandus, vt qui non per-
miſerit vt noſtra electio & vitatio ſeruiret neceſſariò. Si eſt autem vterque æquè
ſecurus, & qui incontinentiam, & qui continentiam elegerit; non eſt tamẽ ex æ-
quo honeſtum & decorum. Qui enim impegit in voluptates, gratificatur corpo-
Gal.5. ri. Temperans autem, animam corporis Dominam liberat à vitiis. Et ſi dicant
nos vocatos fuiſſe in libertatem: ſolummodo ne præbeamus libertatem in occa
ſionem carni, ex ſententia Apoſtoli. Si autem cupiditati eſt obſequendum, & B
quæ probroſa eſt & turpis vita vt indifferens eſt eligenda, vt ipſi dicunt: aut cu
piditatibus eſt omnino parendum, & ſi hoc ita eſt: facienda ſunt quæuis impu-
diciſſima & maximè nefaria; eos ſequendo qui nobis perſuadent aut ſunt ali-
quę declinandæ cupiditates, & non eſt amplius viuendum indifferenter: neque
eſt impudenter ſeruiendum viliſſimis & abiectiſſimis noſtris partibus, ventri &
pudendis, propter cupiditatem noſtro blandiendo cadaueri. Nutritur enim &
viuificatur cupiditas, dum ei vt optatis fruatur inſeruitur: quemadmodum rur
ſus ſi arceatur & interturbetur, flacceſcit. Quomodo autem fieri poteſt, vt
qui victus eſt à voluptatibus, Domino aſſimiletur, aut Dei habeat cognitio- C
nem? Omnis enim voluptatis principium eſt cupiditas. Cupiditas autem eſt
moleſtia & ſolicitudo, quæ propter egeſtatem aliquid appetit. Quare nihil aliud
mihi videntur, qui hanc vitæ rationem ſuſcipiunt, quàm quod dicitur.

Vltra ignominiam ſæuos ſentire dolores.

Vt qui attrahendum ad ſe malum nunc & in poſterum eligant. Si ergo omnia
licerent, nec timendum eſſet ne à ſpe excideremus propter malas actiones: eſ-
ſet fortaſſe eis aliquis prætextus cur malè viueret & miſerabiliter. Quoniam
autem vita quædam beata nobis oſtenſa eſt per præcepta; quam oportet omnes
ſequentes, nec aliquid eorum quæ dicta ſunt perperam audientes, nec eorum D
quæ conuenit aliquid, & ſi ſit vel minimum, contemnentes, ſequi quo verbum
ducit: cum ſi ab eo exciderimus, in malum immortale incidamus neceſſe eſt: ſi
Diuinam autem ſcripturam ſecuti fuerimus, per quam ingrediuntur qui credi-
derunt, vt Domino quoad eius fieri poteſt, aſſimilentur: non eſt viuendum
indifferenter, ſed pro viribus mundos eſſe oportet à voluptatibus & cupidi-
tatibus: & cura eſt gerenda animæ. Mens enim quæ eſt munda & ab omni vi-
tio libera, eſt quodammodo apta ad poteſtatem Dei ſuſcipiendam, cum diui-
1.Ioã.3. na in eo aſſurgat imago, & quicunque habet hanc ſpem in Domino, ſeipſum,
clemens legit inquit, mundum caſtumque facit, quatenus ille eſt caſtus. Vt ii autem acci-
ἁγνίζει piant Dei cognitionem qui adhuc ducuntur à vitiis, minimè poteſt fieri. Er- E
noſter interpres go nec vt finem aſſequantur, qui nullam habent Dei cognitionem. Et eum qui-
ἁγιάζει dem qui hunc finem non aſſequitur, accuſare videtur Dei ignoratio. Vt Deus
vertit enim ſan- autem ignoretur, efficit vitæ inſtitutio. Omnino enim fieri non poteſt vt quis
ctificat. ſimul ſit & ſcientia præditus, & blandiri corpori non erubeſcat. Neque enim
poteſt vnquam conuenire, quòd voluptas ſit bonum, cum eo quod bonum ſit
ſolum pulchrum & honeſtum, vel etiam cum eo quòd ſolus ſit pulcher Domi
Col.2. nus, & ſolus bonus Deus & ſolus amabilis. IN Chriſto autem circumciſi e-
ſtis, circumciſione non manu facta, in expoliatione corporis carnis, in circum-
ciſione Chriſti. Si ergo cum Chriſto conſurrexiſtis, quæ ſurſum ſunt quærite,
quæ ſurſum ſunt ſapite, non quæ ſunt ſuper terram. Mortui enim eſtis, & vi- F
ta veſtra abſconſa eſt cum Chriſto Deo, non autem ea quam exercens fornica-
tio. Mortificate ergo membra quæ ſunt ſuper terram, fornicationem, immun-
ditiam,

A ditiam paſſionem, deſiderium, propter quæ venit ira. Deponant ergo ipſi quoque
iram, indignationem, vitium, maledictum, turpem ſermonem ex ore ſuo, exu-
entes veterem hominem cum concupiſcentiis, & induentes nouum qui reno-
uatur in agnitionem ad imaginem eius qui creauit ipſum. Vitæ enim inſtitu-
tio apertè eos arguit qui mandata nouere. Qualis enim ſermo, talis eſt vita.
Arbor autem cognoſcitur ex fructibus, non ex floribus & foliis ac ramis. Co-
gnitio ergo eſt ex fructu & vitæ inſtitutione, non ex verbo & flore. Non enim
ſolum verbum dicimus eſſe cognitionem, ſed aliquam diuinam ſcientiam, &
lucem illam quæ innata fuerit in anima ex præceptorum obedientia, quæ fa-
cit omnia manifeſta quæ ſunt in generatione, & hominem inſtruit vt ſeipſum
B cognoſcat, & docet hominem, vt ad Deum ſuas cogitationes dirigat. Quod
enim oculus eſt in corpore, hoc eſt in mente cognitio. Neque dicant liberta-
tem eam quæ eſt ſub voluptate ſeruitutem, ſicut ii qui bilem dicunt dulcem.
Nos enim didicimus libertatem, qua Dominus noſter nos liberat, ſoluens à vo
luptatibus & à cupiditatibus, & aliis vitiis animique perturbationibus. Qui di 1.Ioan.1.
cit. Noui Dominum, & mandata eius non ſeruat, mendax eſt, & in eo veri-
tas non eſt, ait Ioannes. Iis autem qui ſpecioſis quibuſdam verbis, per conti-
nentiam, ſunt impii & in creaturam & ſanctum opificem, qui eſt ſolus Deus
omnipotens, & dicunt non eſſe admittendum matrimonium & liberorum pro-
creationem, nec immundum eſſe inducendos alios infelices futuros, nec ſup-
C peditandum eſſe morti nutrimentum, illa ſunt dicenda. Primum quidem illud
Ioannis. ET nunc Antichriſti multi facti ſunt. Vnde ſcimus quòd nouiſſima 1.Ioan.2.
hora eſt. Ex nobis exierunt, ſed non erant ex nobis. Nomini ſi fuiſſent ex no
bis, permanſiſſent utique nobiſcum. Deinde ſunt etiam euertenda & diſſol-
uenda quæ ab eis afferuntur, hoc modo. Salomæ interroganti quouſque vige
bit mors, non quaſi vita eſſet mala, & mala creatura, Dominus. Quoad vſ-
que, inquit, vos mulieres paritis, ſed quaſi naturalem docens conſequentiam.
Ortum enim omnino ſequitur interitus. Vult ergo lex quidem vos à delitiis
omnique probro & dedecore educere. Et hic eſt eius finis, ab iniuſtitia ad iu-
ſtitiam deducere, honeſta ac moderata eligendo matrimonia, & liberorum pro
D creationem, bonamque vitæ inſtitutionem. Dominus autem non venit ad ſol-
uendam legem ſed ad implendam, ad implendam autem, non vt cui aliquid de-
eſſet, ſed quòd perfectæ fuerint legis prophetiæ in eius aduentu. Nam recta
vitæ inſtitutio, iis, etiam qui iuſtè vixerunt, ante legem per verbum prædi-
cabatur. Vulgus ergo hominum quod non nouit continentiam, corpore vi-
tam degit, ſed non ſpiritu. Sine ſpiritu autem corpus eſt terra & cinis. Iam
adulterium iudicat Dominus ex cogitatione. Quid enim, an non licet etiam
continenter vti matrimonio, & non conari diſſoluere quod coniunxit Domi-
nus. Talia enim docent coniugii diuiſores, propter quod, nomen probris ac
E maledictis appetitur inter gentes. Sceleratum autem dicentes iſti eſſe coitum,
qui ipſi quoque vt conſiſterent, ex coitu accepere, quomodo non fuerint ſce
lerati. Eorum autem qui ſunt ſanctificati, ſanctum quoque, vt puto, ſemen
eſt. Ac nobis quidem debet eſſe ſanctificatus, non ſolum ſpiritus, ſed & mo-
res, & vita, & corpus. Nam quanam ratione dicit Paulus Apoſtolus eſſe ſan-
ctificatam mulierem à viro, aut virum à muliere? Quid eſt autem quod Do- 1.Cor.7.
minus quoque dixit iis qui interrogabant de diuortio, an liceat vxorem dimit
tere, cum Moſes id permiſerit. AD duritiam cordis veſtri, inquit Moſes, hæc Matth.19. Mar.10.
ſcripſit. Vos autem non legiſtis quòd protoplaſto Deus dixit. Eritis duo in
carne vna. Quare qui dimittit vxorem, præterquam fornicationis cauſa, facit
F eam mœchari. Sed poſt reſurrectionem, inquit, nec vxores ducunt, nec nu- Luc.20.
bunt, etenim de ventre & cibis dictum eſt. Eſcæ ventri, & venter eſcis. Deus 1.Cor.5
autem & illum & has deſtruet, hos impetens, qui inſtar caprorum & hirco-

καταργήσει ociosa reddet, & cessare faciet. rum ſibi viuendum eſſe cenſent ne ſecurè ac ſine timore comeſſent & coirent. A
Si reſurrectionem itaque acceperunt, vt ipſi dicunt, & ideo matrimonium
infirmant & abrogant: nec comedant, nec bibant. Otioſum enim eſſe ceſſa-
reque ventrem & cibos dicit Apoſtolus in reſurrectione. Quomodo ergo eſu
riunt, & ſitiunt & carnis patiuntur affectiones, & alia quæ non patietur,
qui per Chriſtum accepit perfectam, quæ ſperatur, reſurrectionem? Quinetiam
Rom. 14. ii qui colunt idola, à cibis & venere abſtinent. NON eſt autem, inquit, re-
gnum Dei cibus & potus. Certè Magis quoque curæ eſt, qui Angelos colunt
& dæmones, ſimul à vino & animatis & rebus abſtinere venereis. Quemad-
modum autem humilitas eſt manſuetudo, non autem afflictio corporis: ita
etiam continentia eſt animæ virtus, quæ non eſt in manifeſto, ſed in occul- B
to. Sunt autem etiam qui matrimonium apertè dicunt fornicationem, & de-
cernunt id traditum eſſe à diabolo. Dicunt autem glorioſi iſti iactatores ſe imi
tari Dominum, qui neque vxorem duxit, neque in mundo aliquid poſſedit, ſe
magis quàm alii Euangelium intellexiſſe gloriantes. Eis autem dicit ſcriptu-
ra. Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam. Deinde neſciunt cau
ſam cur Dominus vxorem non duxerit. Primum quidem propriam ſponſam
habuit eccleſiam. Deinde verò nec homo erat communis, vt opus haberet
etiam adiutore aliquo ſecundum carnem. Neque erat ei neceſſe procreare fi-
lios qui manet in æternum, & natus eſt ſolus Dei filius. Hic ipſe autem Do- C
Matth. 19. minus dicit. QVOD Deus coniunxit, homo ne ſeparet. Et rurſus. SICVT
Mar. 10. autem erat in diebus Noë, erant nubentes, & nuptui dantes, ædificantes &
Matth. 24. plantantes, & ſicut erat in diebus Loth ita erit aduentus filii hominis. Et
quod non dicit ad gentes, ſubiungit. Num cum venerit filius hominis, in-
Luc. 18. ueniet fidem in terra. Et rurſus. VAE prægnantibus & lactantibus in illis die-
Luc. 21. bus. Quamquam hæc quoque dicuntur allegoricè. Propterea nec tempora
præfiniit quæ pater poſuit in ſua poteſtate, vt permaneret mundus per gene-
rationes. Illud autem. Non omnes capiunt verbum hoc. Sunt enim Eunu-
Matth. 19. chi qui ſic nati ſunt, & ſunt Eunuchi qui caſtrati ſunt ab hominibus, & ſunt
Eunuchi qui ſeipſos caſtrarunt propter regnum cœlorum. Qui poteſt capere, D
capiat, neſciunt quòd poſtquam de diuortio eſſet locutus, cum quidam ro-
gaſſent. Si ſic ſit cauſa vxoris, non expedit homini vxorem ducere: tunc di-
xit Dominus. Non omnes capiunt verbum hoc, ſed quibus datum eſt. Hoc
autem qui rogabant, volebant ex eo ſcire, an vxore damnata & eiecta pro-
pter fornicationem, concedat aliam ducere. Aiunt autem Athletas quoque
non paucos abſtinere à venere, propter exercitationem corporis continentes,
quemadmodum Crotoniatem Aſcylum, & Criſonem Imeræum. Quinetiam
Amœbeus cytharœdus, cum recenter vxorem duxiſſet, à ſponſa abſtinuit,
& Cyrenæus Ariſtoteles amantem Laidem ſolus deſpexit. Cum meretrici ita- E
que, iuraſſet ſe eum eſſe in patriam abducturum, ſi ei aduerſus decertantes ad-
uerſarios in aliquibus opem tuliſſet, poſtquam id perfecit, lepidè à ſe ſcri-
ptum iuſiurandum exequens, eius quàm ſimillimam Cyrenæ ſtatuit imagi-
Iſter. nem, vt ſcribit Iſter in libro de Proprietate certaminum. Quare nec caſtitas
εὐνουχίαν eſt bonum & ex virtute, niſi fiat propter dilectionem in Deum. Iam de iis
1. Tim. 4. qui matrimonium abhorrent dicit beatus Paulus. In nouiſſimis diebus defi-
cient quidam à fide, attendentes ſpiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum,
Coloſſ. 2. prohibentium nubere, abſtinere à cibis. Et rurſus dicit. NEMO vos ſeducat
volens in humilitate & religione & parſimonia corporis. Idem autem illa quo-
1. Cor. 7. que ſcribit. ALLIGATVS es vxori, ne quæras ſolutionem. Solutus es ab
vxore, ne quæras vxorem. Et rurſus. Vnuſquiſque autem ſuam vxorem ha- F
beat, ne tentet vos Sathanas. Quid verò, non etiam iuſti veteres creaturam
cum gratiarum actione participabant? Aliqui autem etiam liberos ſuſcepe-
runt,

A runt, cũ cõtinenter verſati eſſent in matrimonio. Et Heliæ quidem corui alimen
tum afferebãt, panes & carnes. Quinetiam Samuel Propheta, armũ, quẽ ex iis quę
comedebat reliquerat, allatũ, dedit edendum Sauli. Hi autẽ qui ſe eos dicunt vitæ
inſtitutis excellere, cũ illorũ actionibus ne poterũt quidem cõferri. Qui itaq. non
comedit, comedentẽ ne ſpernat. Qui autẽ comedit, eum qui nõ comedit nõ iudi- Rom.14.
cet. Deus enim ipſum accepit. Quinetiam Dominus de ſeipſo dicẽs, Venit, inquit, Math.11.
Ioãnes, nec comedens nec bibens, & dicũt Dæmonium habet. Venit filius hominis
comedens & bibẽs, & dicũt. Ecce homo vorax & vini potor, amicus publicanorũ
& peccatorũ. An etiã reprobãt Apoſtolos. Petrus enim & Philippus filios procrea
runt. Philippus autẽ filias quoq. ſuas viris tradidit. Et Paulus quidem certè nõ ve- Phil.4.
B retur in quadam epiſtola ſuam appellare cõiugem, quam nõ circumferebat, quod Et tu germane compar. græce σύζυγε
nõ magno ei eſſet opus miniſterio. Dicit itaque in quadam epiſtola. Non habemus
poteſtatem ſororem mulierem circunducendi ſicut & reliqui Apoſtoli? Sed hi qui 1.Cor.9.
dem, vt erat cõſentaneũ, miniſterio quod diuelli nõ poterat, prædicationi ſcilicet
attendentes, non vt vxores, ſed vt ſorores circũducebant mulieres, quæ vnà mini-
ſtraturæ eſſent apud mulieres quæ domos cuſtodiebãt: per quas etiam in gynæcęũ,
abſq. vlla reprehẽſione malaue ſuſpicione, ingredi poſſet doctrina Domini. Atqui
hic ipſe exclamauit, NON eſt regnũ Dei eſca & potus. Neq. verò abſtinẽtia à vino Rom.14.
& carnibus, ſed iuſtitia, & pax, & gaudium in ſpiritu ſancto. Quis eorũ ouilla pelle
indutus, & zona pellicea accinctus, circuit vt Helias? vel ſubligaculum tantũ ha-
C bens lineũ, vt Hieremias. Ioãnis autem vitæ inſtitutũ cognitione præditũ quis imi-
tabitur? Sed ſic quoq. viuentes, gratias creatori agebãt beati Prophetæ. Carpocra-
tis autẽ iuſtitia, & eorũ qui æquè atq. ipſe impudicam & intemperantẽ perſequun
tur cõmunionẽ, hoc modo diſſoluitur. Simul enim ac dixerit, A te petenti des, ſub- Luc.6.
iungit, Et eum qui velit mutuo accipere ne auerſeris, hãc docens cõmunicationẽ,
nõ autem illam inceſtam & impudicã cõiunctionem. Quomodo autẽ fuerit is qui
petit & accipit, is qui mutuatur, ſi nullus ſit qui habeat & det mutuo? Quid verò
quando dicit Dominus, ESVRII & me pauiſtis, ſitii, & potũ mihi dediſtis, hoſpes Matt.25.
eram, & me collegiſtis, nudus, & me veſtiiſtis. Deinde ſubiungit, Quatenus feci-
ſtis vni horũ minimorum, mihi feciſtis: nunquid eaſdem quoq. tulit leges in veteri
D teſtamento? Qui dat mendico, fœneratur Deo, & Ne abſtinueris à benefaciendo Pro.19.
egeno, inquit. Et rurſus, Eleemoſynę & fides ne te deficiant, inquit. Paupertas au-
tem virum humiliat, ditant autem manus virorum. Subiungit autem, Qui pecu- Pſal.14.
niam ſuam non dedit ad vſuram, fit acceptus: &, Pretium redemptionis animæ
propriæ iudicantur diuitiæ. An non apertè indicat, quòd ſicut mundus componi- Pſal.48.
tur ex contrariis, nempe ex calido & frigido humido & ſicco, ita etiam ex iis qui
dant & ex iis qui accipiunt? Et rurſus cùm dixit, Si vis perfectus eſſe, vende quæ
habes & da pauperibus, refellit eum qui gloriatur quòd omnia à iuuentute præ-
cepta ſeruauerit. Non enim impleuerat illud, Diliges proximum tuum ſicut tei- Matth.19.
pſum. Tunc autem vt qui à Domino perficeretur, docebatur communicare & im-
E pertiri per caritatem. Pulchrè ergo non prohibuit eſſe diuitem, ſed eſſe diuitem
iniuſtè & inexplebiliter. Poſſeſsio enim quæ cum iniquitate acceleratur, minor
redditur. Sunt enim qui ſeminantes multiplicant, & qui colligentes minus ha-
bent. De quibus ſcriptum eſt, Diſperſit, dedit pauperibus iuſtitia eius manet in Pſal.111.
ſeculum ſeculi. Qui enim ſeminat & plura colligit, is eſt qui per terrenam & tem-
poralem communicationem ac diſtributionem, cœleſtia acquirit & æterna. Eſt
autem alius qui incaſſum nemini impertit, & theſauros in terra colligit, Vbi æru-
go & tinea deſtruunt. De quo ſcriptum eſt, Qui colligit mercedes, colligit in ſac-
cum perforatum. Huius agrum Dominus in Euangelio dicit fuiſſe fertilem: de- Agg.1.
inde cum vellet fructus reponere, & eſſet maiora horrea & apothecas ſibi ædifi-
F caturus ſibi dixiſſe per proſopopœiam, Habes bona multa repoſita tibi in mul- Luc.12.
tos annos, ede, bibe, lætare. Stulte ergo, inquit, hac nocte animam tuam à te
repetunt: Quæ ergo paraſti, cuius erunt? Humana ergo continentia, ea,

inquam, quæ eſt ex ſententia Philoſophorum Gręcorum, profitetur pugnare cum A
cupiditate, & in factis ei non inſeruire. Quæ eſt autem ex noſtra ſententia conti-
nentia, non concupiſcere: non vt quis concupiſcens ſe fortiter gerat, ſed vt etiam
à concupiſcendo ſe contineat. Non poteſt autem ea aliter accipi continentia, niſi
Matth.7. gratia Dei. Et ideo dixit: Petite & dabitur vobis. Hanc gratiam Moſes quoque ac-
Luc.11. cepit qui indigo corpore erat indutus, vt quadraginta diebus neque eſuriret neq.
ſitiret. Quemadmodum autem melius eſt ſanum eſſe, quàm ægrotantem diſſerere
de ſanitate: ita lucem eſſe, quàm loqui de luce. & quæ eſt ex veritate continentia,
ea quæ docetur à Philoſophis. Non enim vbi eſt lux illic tenebræ. Vbi autem ſola
inſidet cupiditas, etiamſi quieſcat ab ea quæ per corpus fit operatione, at memoria
quidem certè cum eo quod non eſt præſens congreditur. In ſumma autem & gene B
raliter nobis procedat oratio, de matrimonio, nutrimento, & aliis, vt nihil facia-
mus ex cupiditate, velimus autem ea ſola quæ ſunt neceſſaria. Non ſumus enim fi-
lii cupiditatis, ſed voluntatis. & eum qui vxorem duxit pro liberorum procreatio-
ne, exercere oportet continentiam, vt ne ſuam quidem concupiſcat vxorem, quã
debet diligere, honeſta & moderata voluntate operam dans liberis. Non enim car
nis curam gerere ad concupiſcentias didicimus: honeſtè autẽ tanquam in die Chri
ſto, & dominica lucida vitæ inſtitutione ac conuerſatione ambulantes. non in co-
meſſationibus & ebrietatibus, non in cubilibus & impudicitiis, non in litibus &
contentionibus. Verum enimuero non oportet conſiderare continentiam in vno
ſolum genere, nempe in rebus venereis, ſed etiam in quibuſcunque aliis quæ luxu C
rioſa concupiſcit anima, non contenta neceſſariis, ſed ſolicita de delitiis. Conti-
nentia eſt pecuniam deſpicere, voluptatem, poſſeſsionem, ſpectaculum magno &
excelſo animo contemnere, os cõtinere, ratione quæ ſunt mala vincere. Iam verò
angeli quoq. quidam cũ fuiſſent incõtinentes, victi cupiditate, huc è cœlo deſcen-
derũt. Valentinus autẽ in epiſtola ad Agathopopodem, Cùm omnia, inquit, ſuſti-
nuiſſet, erat cõtinens. diuinitatẽ operabatur Ieſus. edebat & bibebat propriè, non
reddens cibos. tanta ei inerat vis cõtinentiæ, vt etiam nutrimentũ in eo nõ interie
rit, quoniã ipſe non habuit interitũ. Nos ergo propter dilectionẽ in Dominum, &
propter ipſum honeſtum, amplectimur cõtinentiam. templum ſpiritus ſanctifican-
tes. Honeſtũ enim eſt, propter regnũ cœlorũ ſeipſum caſtrare ab omni cupiditate, D
& emũdare cõſcientiam à mortuis operibus, ad ſeruiendum Deo viuẽti. Qui autẽ
propter odium aduerſus carnẽ ſuſceptũ, à cõiugali cõiunctione, & eorũ qui cõue-
niunt ciborũ participatione liberari deſiderãt, indocti ſunt & impii, & abſq. ratio
ne cõtinentes, ſicut aliæ gentes plurimæ. Brachmanes quidem certè neq. animatũ
comedunt, neq. vinũ bibũt. Sed aliqui quidẽ ex iis, quotidie ſicut nos cibũ capiunt.
nõnulli autẽ ex iis tertio quoq. die, vt ait Alexãder Polyhiſtor in lib. de Rebus In-
dicis: mortẽ autẽ cõtemnũt, & viuere nihili faciunt. credunt enim eſſe regenera-
tionẽ. Aliqui autẽ colunt Herculem & Panẽ. Qui autẽ ex Indis vocãtur σεμνοὶ, hoc
eſt honeſti ac venerãdi, nudi totã vitã tranſigũt. Ii veritatẽ exercẽt, & futura prædi
cunt, & colunt quandã pyramidẽ, ſub qua exiſtimãt alicuius Dei oſſa eſſe repoſita. E
Neq. verò Gymnoſophiſtæ, nec qui dicũtur σεμνοὶ, id eſt venerãdi, vtuntur mulie-
ribus. hoc enim præter naturã & iniquũ eſſe exiſtimãt. Qua de cauſa ſeipſos caſtos
cõſeruãt. Virgines autẽ ſunt etiã mulieres quæ dicũtur σεμναὶ, hoc eſt venerandæ. Vi
dentur autẽ obſeruare cœleſtia, & per eorũ ſignificationẽ quædã futura prædicere.
Quoniã autẽ qui introducũt indifferẽtiã, paucas quaſdã ſcripturas detorquẽtes, ti
tillãti ſuæ voluptati eas ſuffragari exiſtimant. quinetiã illam quoque. PECCATVM
Rom.6. enim veſtri non dominabitur: nõ eſtis enim ſub lege, ſed ſub gratia, & aliquas alias
huiuſmodi, quarum propter hæc non eſt rationi conſentaneũ vt faciam mentionẽ.
nõ enim nauem inſtruo piraticam: age paucis eorum argumentum perfringamus.
Ipſe enim egregius Apoſtolus, prædictæ dictioni ſubiungens, intentati crimi- F
nis afferet ſolutionem. QVID ergo, peccabimus, quia non ſumus ſub lege,
ſed ſub gratia? Abſit. Adeò diuinè & propheticè è veſtigio diſſoluit artem volu-

ptatis

A ptatis ſophiſticam. Non intelligunt ergo, vt videtur, quòd omnes nos oportet manifeſtari ante tribunal Chriſti, vt referat vnuſquiſque per corpus ea quæ fecit, ſiue bonũ, ſiue malum: vt quæ per corpus fecit aliquis recipiat. Quare ſi qua eſt in Chriſto noua creatura, ea non eſt amplius peccatis dedita. Vetera præterierunt. Vitam antiquam exuimus: ecce enim noua facta ſunt, caſtitas ex fornicatione, & continentia ex incontinentia: iuſtitia ex iniuſtitia. Quæ eſt enim participatio iuſtitiæ & iniuſtitiæ, aut quæ luci cum tenebris ſocietas? Quæ eſt autem conuentio Chriſto cum Belial? Quæ pars eſt fideli cum infideli? Quæ eſt autem conſenſio templo Dei cum idolis? Has ergo habentes promiſsiones, mundemus nos ipſos ab omni inquinamento carnis & ſpiritus, perficientes ſanctitatem in timore Dei. Qui au-

2.Cor.5.
ἁμαρτητική
2.Cor.6.
1.Cor.7.

B tem Dei creaturæ reſiſtunt per ſpecioſam illam continentiam, illa quoque dicunt quæ ad Salomen dicta ſunt, quorum prius meminimus. Habentur autem, vt exiſtimo, in Euangelio ſecundum Aegyptios. Aiunt enim ipſum dixiſſe Seruatorem. VENI ad diſſoluendum opera fœminæ: fœminæ quidem, cupiditatis: opera autem, generationem & interitum. Quid ergo dixerint, Soluta eſt hæc adminiſtratio? Non dixerint. Manet enim mundus in eadem œconomia. Sed non falſum dixit Dominus. Re vera enim opera diſſoluit cupiditatis, auaritiam, contentionem, gloriæ cupiditatem, mulierum inſanum amorem, pædicatum, ingluuiem, luxum & profuſionem, & quæ ſunt his ſimilia. Horum autem ortus, eſt animæ interitus, ſiquidem delictis mortui efficimur. Ea verò fœmina eſt intemperan-

Euangelium ſecundum Aegyptios.

C tia. Ortum autem & interitum, qui eſt in creatura, principaliter fieri neceſſe eſt, vſque ad perfectam & omni ex parte abſolutam diſtinctionem, & electionis reſtitutionem, per quam, quæ etiam ſunt mundo permixtæ & confuſæ ſubſtantiæ, proprietati ſuæ reſtituuntur. Vnde meritò cum de conſummatione Verbum ſignificaſſet, ait Salome, Quouſque morientur homines? Hominem autem vocat ſcriptura dupliciter. & eum qui apparet, & animam: & eum rurſus qui ſeruatur & eum qui non. Mors autem animæ dicitur peccatum. Quare cautè & conſideratè reſpondet Dominus, Quoad vſque pepererint mulieres, hoc eſt quandiu operabuntur cupiditates. Et ideo quemadmodum per vnum hominem peccatum ingreſſum eſt in mundum: per peccatum quoque mors ad omnes homines peruaſit: quatenus omnes peccauerunt. Et regnauit mors ab Adam vſque ad Moſem, inquit

Rom.5.
ἐφ᾽ ᾧ.

D Apoſtolus: naturali autem diuinæ Oeconomiæ neceſsitate, mors ſequitur generationem. & corporis & animæ coniunctionem conſequitur eorum diſſolutio. Si eſt autem propter doctrinam & agnitionem generatio: reſtitutionis autem eſt diſſolutio: Quomodo autem exiſtimatur mulier cauſa mortis, propterea quòd pariat: ita etiam dicetur dux vitę propter eandem cauſam. Iam quæ prior inchoauit tranſgreſsionem, vita eſt appellata, propter cauſam ſucceſsionis. & eorum qui generantur, tam iuſtorum quàm iniuſtorum, mater eſt, vnoquoque noſtrum ſeipſum iuſtificante, vel contrà inobedientem ſeipſum conſtituente. Vnde non ego quidem arbitror Apoſtolum abhorrere vitam quæ eſt in carne, cùm dicit. SED in omni fidu-

E cia, vt ſemper, nũc quoq. Chriſtus magnificabitur in corpore meo, ſiue per vitam, ſiue per mortem. Mihi enim viuere Chriſtus, & mori lucrum. Si autem viuere in carne eſt hoc quoque mihi fructus operis, quid eligam neſcio, & coarctor ex duobus, cupiens reſolui, & eſſe cum Chriſto: multo enim melius: manere autem in carne, eſt magis neceſſarium propter vos. Per hæc enim, vt puto, apertę oſtendit, exitus quidem corporis perfectionem, eſſe in Deum dilectionem: eius autem præſentia in carne, ex grato animo profectam tolerantiam, propter eos qui opus habent vt ſalui fiant. Quid verò, non etiam ea quæ deinceps ſequuntur ex iis quæ dicta ſunt ad Salomen ſubiungunt, ii qui quiduis potius quàm quæ eſt ex veritate Euangelicam regulam ſunt ſecuti? Cùm ea enim dixiſſet, Rectè ergo feci quæ

Phil.1.

F non peperi: vtpote quòd non vt oportet aſſumeretur generatio, excipit Dominus, dicens. Omni herba veſcere, ea autem quæ habet amaritudinem ne veſcaris. Per hæc enim ſignificat, eſſe in noſtra poteſtate, & non eſſe neceſſa-

riam ex prohibitione præcepti, vel continentiam, vel etiam matrimoniū. & quòd A
συνεργάζεται τῇ κτίσει matrimonium creationi aliquid affert auxilii, præterea explicans. Nemo ergo peccatum existimet matrimonium quod eſt ex ratione ſeu per Verbum. niſi existimat
κατὰ λόγον eſſe amaram filiorum educationem. multis enim contrà, carere liberis videtur eſſe
διὰ τὰς χρειώδεις ἀσχολίας moleſtiſsimum. Neque amara videatur alicui liberorum procreatio, à diuinis abſtrahens propter ea quæ ad vſum neceſſaria geruntur negotia. Hic autem non facile ferens vitam ſolitariam, deſiderat matrimonium, quandoquidem id quod
εὐάρεστον cordi eſt, cum temperantia eſt innoxium. & habet vnuſquiſque noſtrum poteſtatem eligendi an velit gignere filios. Conſidero autem quemadmodum aliqui quidem qui prætextu matrimonii difficultatum ab eo abſtinuerunt, non cōuenienter ſan-
μισανθρωπίαν ctæ cognitioni, ad inhumanitatem & odium hominum defluxerunt: & perit apud B
ipſos caritas. Aliqui autem, qui legis conceſsioni acquieſcentes ſunt alligati, & titillanti ſenſuum voluptate perfuſi, fuerunt, vt ait Propheta, aſsimilati iumentis.
Matth. 18. Quinam ſunt autem illi duo & tres, qui cōgregantur in nomine Domini, in quorum medio eſt Dominus: an non virum & mulierem & filium tres dicit, quoniam mulier cum viro per Deum coniungitur? Sed ſi accinctus quis eſſe velit & expe-
ἄγαμος ditus, non volens procreare liberos, propter eam quæ eſt in procreandis liberis
1. Cor. 7. moleſtiam & occupationem: maneat, inquit Apoſtolus, cœlebs vt ego. Velle enim dicere Dominum exponunt, cum pluribus quidem eſſe creatorem, effectorem Deum generationis: cum vno autem, nempe electo, Seruatorem, qui eſt alterius ſcilicet Dei, qui bonus eſt, filius. Hoc autem non ita habet. Sed eſt quidem etiam C
cum iis qui honeſtè ac moderatè in matrimonio verſati ſunt, & liberos ſuſce-
λογικῶς perunt, Deus per filium: Eſt autem etiam cum eo qui rationi ſeu verbo conuenienter fuit continens idem Deus ſimiliter. Fuerint autem aliter quoque tres quidem, ira, cupiditas, & ratio: caro autem & anima & ſpiritus alia ratione. Forte autem & vocationem, & electionem, ſecundam, & tertium genus quod in primo honore collocatur, tacitè ſignificat trias quæ prius dicta eſt. cum
ἀμερῶς μερισθῇ quibus eſt quæ omnia conſiderat Dei poteſtas, abſque diuiſione cadens in diuiſionem. Qui ergo animæ quæ ſunt ſecundum naturam ita vt oportet vtitur operationibus, deſiderat quidem ea quæ ſunt conuenientia, odio autē habet ea quæ lædūt, ſicut iubent mandata. BENEDICES enim inquit, benedicenti, & maledices maledicenti. D
Quando autem hæc tranſiliens, iram ſcilicet & cupiditatem, creaturam re vera amauerit, propter eū qui eſt Deus & effector omnium, is ex recta viuet cognitione, non laborioſo continentiæ habitu acquiſito per eam quæ eſt ſeruatori aſsimilationem, vnita cognitione, fide, dilectione: vt qui finis iudicio vnus ſit, & verè ſpiritalis, quæ ex ira & cupiditate procedunt cogitationes omnino nō admittens. qui ad Domini imaginem ab ipſo artifice efficitur homo perfectus, dignus iam qui frater à Domino nominetur, is ſimul eſt amicus & filius. Sic ergo duo & tres in eodem congregantur: nempe in homine cognitione prædito. Fuerit autem multorum quoq. concordia ex tribus numerata, cum quibus eſt Dominus, vna eccleſia: vnus homo, genus vnū. An non cum vno quidem Iudæo erat Dominus legē ferens. E
Iam autē prophetans, & Hieremiam mittēs Babylonē, quinetiam eos qui erāt ex gentibus vocās per prophetiam, cōgregauit duos populos. Tertius autem eſt vnus, qui ex duobus creatur in nouum hominem, quo inambulat & inhabitat in ipſa eccleſia. Et lex ſimul & Prophetæ, vnà cum Euangelio, in nomine Chriſti congregantur in vnam cognitionem. Qui ergo propter odium vxorem non ducunt, vel propter concupiſcentiam carne indifferenter abutuntur, non ſunt in numero illorum qui ſeruantur, cum quibus eſt Dominus. His ſic oſtenſis, age quæcunque ſcripturæ aduerſantur iis Sophiſtis qui ſunt ex hæreſibus, iam adducamus. declarantes regulam continentiæ quæ rationi ſeu Verbo conuenienter obſeruatur. Vnaquæque autem hæreſis ſcripturam, quæ ſibi conuenienter affer- F
tur. Qui autem intelligit, opportunè eligens, vtetur ad eos confutandos qui præter præcepta decreta conſtituunt. Atq. vt ab alto rem repetamus, lex quidem,

ſicut

A ſicut prius diximus, illud Non concupiſces vxorem proximi tui, prius exclamauit ante propinquam & cohærentem Domini vocem, quæ dicit ex ſua ipſius perſona: AVDIVISTIS legem præcipientem, Nam mœchaberis. Ego autem dico non concupiſces. Quòd enim vellet lex viros vti moderatè vxoribus, & propter ſolam liberorum ſuſceptionem, ex eo clarum eſt, quòd prohibet quidem eum qui non habet vxorem, ſtatim cum captiua habere conſuetudinem. Quòd ſi ſemel deſiderauerit, ei cum tonſa fuerit capillos, permittere vt lugeat triginta diebus. Si autem ne ſic quidem emarceſcat cupiditas, tunc liberis operam dare. cum quæ dominatur impulſio, probata ſit præfinito tempore conſentanea rationi appetitio. Vnde nullum ex veteribus ex ſcriptura oſtenderis, qui cum prægnãte rem habuerit. ſed poſtquàm geſtauit vterum, & poſtquam editum fœtum à lacte depulit, rurſus à viris cognitas fuiſſe vxores. Iam hunc ſcopum & inſtitutum inuenies ſeruantem Moſis patrem, cùm triennium poſt Aaronem editum intermiſiſſet, genuiſſe Moſem. Et rurſus Leuitica tribus ſeruans hanc naturæ legem à Deo traditam, aliis numero minor ingreſſa eſt in terram promiſſam. Non enim facile multiplicatur genus, cùm viri quidem ſeminant qui legitimum ineunt matrimonium, expectant autem non ſolum vteri geſtationem, ſed etiam à lacte depulſionem. Vnde meritò Moſes quoque Iudæos paulatim prouehens ad continentiam, cùm tribus diebus deinceps conſequentibus à venerea voluptate abſtinuiſſent, iuſſit audire verba Dei. Nos ergo Dei templa ſumus, ſicut dixit Propheta, Inhabitabo in eis, & inambulabo: & ero eorum Deus, & ipſi erunt meus populus, ſi ex præceptis vitam inſtituamus, ſiue vnuſquiſque noſtrum, ſiue tota ſimul eccleſia. QVARE egredimini è medio ipſorum, & ſeparemini, dicit Dominus. & immundum ne tangatis. & ego vos ſuſcipiam, & ero vobis in Patrem. & vos eritis mihi in filios & filias, dicit Dominus omnipotens. Non ab iis qui vxores duxerunt, vt aiunt, ſed à gentibus quæ adhuc viuebant in fornicatione, præterea autem à prius quoque dictis hæreſibus, vt immundis & impiis, prophetice nos iubet ſeparari. Vnde etiam Paulus quoque verba dirigens ad eos, qui erant iis qui dicti ſunt ſimiles, HAS ergo promiſsiones habete, inquit, dilecti: mũdemus corda noſtra ab omni inquinamento carnis & ſpiritus, perficientes ſanctitatem in timore Dei Zelo enim vos Zelo Dei deſpondi enim vos vni viro virginem caſtam exhibere Chriſto. Eccleſia autẽ alii non iungitur matrimonio, ſponſum poſsidens. Sed vnuſquiſque noſtrum, habet, ſi velit, poteſtatem ducendi legitimam vxorem, in primis, inquam, nuptiis: Vereor autem ne ſicut ſerpens ſeduxit Euam in aſtutia, corrumpantur ſenſus veſtri à ſimplicitate quæ eſt in Chriſto. piè admodum & doctoris inſtar dixit Apoſtolus. Quocirca admirabilis quoque Petrus, CHARISSIMI, inquit, obſecro vos tanquàm aduenas & peregrinos, abſtinere vos à carnalibus deſideriis, quæ militant aduerſus animam, conuerſationem veſtram inter gentes habentes bonam: quoniam ſic eſt voluntas Dei, vt bene facientes obmuteſcere faciatis imprudentium hominum ignorantiam, quaſi liberi, & non quaſi velamen habentes malitiæ libertatem, ſed vt ſerui Dei. Similiter etiã ſcribit Paulus in epiſtola ad Romanos, QVI mortui ſumus peccato, quomodo adhuc viuemus in ipſo? Quoniã vetus homo noſter ſimul eſt crucifixus, vt deſtruatur corpus peccati. vſq. ad illud, Neq. exhibete membra veſtra, arma iniuſtitiæ peccato. Atq. adeò cùm in hũc locum deuenerim, videor mihi nõ eſſe innotatum prætermiſſurus, quòd eundem Deum per legem & Prophetas & Euangelium prædicet Apoſtolus. Illud enim, Non cõcupiſces, quod ſcriptum eſt in Euangelio, legi attribuit in epiſtola ad Romanos, ſciens eſſe vnum eum qui prædicauit per legẽ & Prophetas, & Patrẽ, qui per ipſum eſt annunciatus. Dicit enim, QVID dicemus? Lex eſt ne peccatũ? Abſit. Sed peccatum nõ cognoui niſi per legem. Concupiſcẽtiam enim nõ cognouiſſem, niſi lex diceret, Non cõcupiſces. etiamſi ii qui ſunt diuerſæ ſentẽtiæ, repugnantes, exiſtiment Paulum verba ſua dirigentem aduerſus Creatorem, dixiſſe ea quæ deinceps ſequuntur. NOVI enim quòd non habitat in me, hoc eſt in carne mea, bonum. Sed legant ea quæ

[Marginalia: Matth. 5. — ex Scriptura nõ poteſt oſtẽdi veteres ſolitos fuiſſe cognoſcere prægnantes. — γαλακτουχίαν. — Leuit. 26. — 2. Cor. 6. — Eſa. 52. — 2. cor. 6. — 2. cor. 7. — 2. cor. 11. — 1. Pet. 2. — ἐργασίαν habet græcum clementis. — Rom. 6. — Lex etiam concupiſcentiã prohibebat. — Rom. 7.]

prius dicta ſunt,& ea quæ conſequuntur,Prius enim dixit, SED inhabitans in me A peccatum. propter quod conſentaneum erat dicere illud, NON habitat in carne mea bonum. Conſequenter ſubiunxit, SI autem quod nolo hoc ego facio, non vtique ego id operor,ſed quod inhabitat in me peccatum.quod repugnans,inquit, legi Dei & legi mentis meæ, captiuat me in lege peccati quæ eſt in membris meis. Miſer ego homo quis me liberabit de corpore mortis huius. Et rurſus (nunquam ἐπιλέγειν. enim quouis modo iuuando defatigatur) non veretur veluti concludere. LEX enim ſpiritus liberauit me à lege peccati & mortis. quoniam per filium Deus condemnauit peccatum in carne:vt iuſtificatio legis impleatur in nobis,qui nõ ſecundum carnem ambulamus ſed ſecundum ſpiritum. Præter hæc adhuc declarans ea quæ prius dicta ſunt,exclamat,Corpus quidem mortuũ propter peccatum. ſignificans id non eſſe templum, ſed animæ ſepulchrum. Quando enim ſanctificatum B fuerit Deo, ſpiritus eius qui ſuſcitauit Ieſum à mortuis, habitat in nobis. Qui viuificabit etiam mortalia veſtra corpora,per eius ſpiritum qui habitat in vobis. Rur Rom.8. ſus itaque voluptarios increpans,illa adiicit.Prudentia enim carnis,mors. quoniã qui ex carne viuunt, ea quæ ſunt carnis cogitant. & prudentia carnis eſt cum Deo gerere inimicitias:Legi enim Dei non ſubiicitur.Qui autem ſunt in carne,non vt quidam decernunt, Deo placere non poſſunt.ſed vt prius diximus. Deinde vt eos diſtinguat,dicit eccleſiæ. VOS autem non eſtis in carne ſed in ſpiritu. ſiquidem ſpiritus Dei habitat in vobis. Si quis autem ſpiritum Chriſti non habet, is non eſt eius.Si autem Chriſtus in vobis,corpus quidem eſt mortuum per peccatum. Spiritus autem viuus per iuſtitiam.Debitores itaque ſumus fratres,non carni vt ſecundum carnem viuamus.Si enim ſecundum carnem viuitis,eſtis morituri. Si verò ſpiritu facta carnis mortificaueritis,viuetis.Quicunque enim ſpiritu Dei aguntur,ii ſunt filii Dei. Et aduerſus nobilitatem & aduerſus libertatem, quæ execrabiliter ab iis qui ſunt diuerſæ ſententiæ introducitur, qui propter libidinem & intemperantiam gloriantur,ſubiungit,dicens. Non enim accepiſtis ſpiritum ſeruitutis rur ſus in timorem,ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum,in quo clamamus abba 1.Cor.7. pater. hoc eſt,ad hoc accepimus, vt cognoſcamus eum quem oramus, qui eſt verè Deeſt aliquid. pater, qui eorum quæ ſunt ſolus eſt pater, qui ad ſalutem erudit & caſtigat vt pater,& timorem minatur.Quod autem ex conſenſu ad tempus orationi vacat coniugium,doctrina eſt continentiæ.Adiecit enim illud quidem Ex conſenſu, ne quis D diſſolueret matrimonium.Ad tempus autem, ne ex ne ceſsitate exercens cõtinentiam is qui vxorem duxerit,aliquando labatur in peccatum, vt qui in id incidat vt ſuo quidem coniugio parcat,alienum autem concupiſcat.Qua ratione eum etiam qui ſe turpiter & indecore gerere exiſtimat quod virginem alat, rectè eam dicit eſſe nuptum daturum. Propoſitum autem vniuſcuiuſque tam eius qui ſeipſum caſtrauit, hoc eſt qui caſtitatem delegit, & qui rurſus propter liberorum procreationem ſeipſum coniunxit matrimonio,debet perſeuerare, non cedens & acquieſcens ei quod eſt minus ac inferius.Si enim vitę ſuæ aliquid incrementi poterit adiicere, ipſe ſibi in Deo maiorem acquiret dignitatem, vt qui purè ſimul & conſideratè fuerit continens. Si autem eam quam elegit regulam ſuperauerit, in maio- E rem deinde ad ſpem gloriam recidet. Habet enim ſicut caſtitas,ita etiam matrimonium propria munera & miniſteria,quæ ad Dominum pertinent,filiorum,inquã, curam gerere & vxoris. Quod enim honeſtè cauſatur is qui eſt in matrimonio per fectus,eſt coniugii neceſsitudo, vt qui omnium curam ac prouidentiam in domo 1.Tim 3. communi oſtenderit. Iam Epiſcopos, inquit,oportet conſtitui, qui ex domo propria toti quoque eccleſiæ præeſſe ſint meditati. Vnuſquiſque ergo in quo vocatus eſt opere miniſterium peragat, vt liber in Chriſto fiat. Et rurſus de lege differens, Rom.7. vtens allegoria.Nam quæ ſub viro eſt mulier,viuente viro alligata eſt legi. & quæ ſequuntur.Et rurſus,Mulier eſt alligata, quãdiu viuit vir eius.Sin autem mortuus F fuerit,libera eſt vt nubat,modo in Domino.Beata eſt autem ſi ſic permanſerit mea quidem ſententia. Sed in priore quidem particula Mortificati eſtis, inquit, legi, non

A non matrimonio. vt efficiamini vos alteri, qui excitatus eſt ex mortuis, ſponſa &
eccleſia, quã caſtam eſſe oportet, & ab iis quæ ſunt intus cogitationibus, quæ ſunt
contrariæ veritati, & ab iis qui tentant extrinſecus, hoc eſt, ab iis qui ſectantur hæ
reſes, & perſuadent vobis fornicari ab vno viro, nempe omnipotenti Deo. ne ſicut
ſerpens decepit Euam quæ vita, dicitur, nos quoque inducti à callidis hæreſum il-
lecebris, tranſgrediamur mandata. Secunda autem particula ſtatuit monogamiam.
Non enim, vt quidam exiſtimarunt, mulieris cum viro alligationem, carnis cum
interitu connexionem, ſignificari putandum eſt. Impiorum enim hominum, qui
matrimonii inuentionem Diabolo apertè tribuunt, reprehendit. & in periculum
venit Legiſlator ne inceſſatur maledictis. Tatianum arbitror Syrum talia audere Tatianus.
B dogmata decernere. His verbis quidem certè ſcribit in libro de Perfectione ſecun
dum ſeruatorem. Conſenſum quidem coniungit orationi. Communio autem ſeu
coniunctio interitus, ſoluit interpellationem. Admodum certè circunſpectè arcet
per conceſsionem. Nam cùm rurſus permiſit ſimul conuenire propter Satanam &
intemperantiam, pronunciauit eum qui eſt pariturus, ſeruiturum duobus Domi-
nis. per conſenſum quidem, Deo: per diſſenſionem autem, intemperantiæ & forni- ἀσυμφωνίας.
cationi & Diabolo. Hæc autem dicit, Apoſtolum exponens. Sophiſticè autem elu
dit veritatem, per verum falſum confirmans. Intemperantiam enim & fornicatio-
nem Diabolica eſſe vitia & affectiones nos quoque confitemur. Moderati autem
matrimonii intercedit conſenſio, & ad precationem continenter deducens, & ad
C procreandos liberos cum honeſtate concilians. Cognitio quidem certè à ſcriptura
dictum eſt tempus liberorum procreationis, cùm dixit, COGNOVIT autẽ Adam
Euam vxorẽ ſuam, & concepit, & peperit filium, & nominauit nomen eius Seth.
Suſcitauit enim mihi Deus aliud ſemen pro Abel. Vides quemnam maledictis in-
ceſſant, qui honeſtam ac moderatam inceſſunt ſeminationem, & Diabolo attri-
buunt generationẽ. Non enim Deum abſolutè dixit, qui articuli adiectione, nẽpe
ὁ θεὸς dicens, ſignificauit eum qui eſt omnipotens. Quod ab Apoſtolo autem ſub-
iungitur, Et rurſus, ſimul conuenire, propter Satanam, illud prius reſcindit, ne
vnquam ad alias declinent cupiditates. Non enim perfectè repellit naturæ appeti-
tiones, qui à verecundia motus fit ad tempus conſenſus. per quem rurſus inducit
D coniugationem matrimonii, non ad intemperantiam & fornicationẽ & opus Dia-
boli. ſed ne ſubiungetur intemperantiæ fornicationi & Diabolo. Separat autem
veterem quoque hominem & nouum Tatianus, ſed non vt nos dicimus. Ve-
terem quidem virum, legem, nouum autem Euangelium, ei aſſentimur, nos
quoque dicentes, ſed non eo modo quo vult ille, diſſoluens legem vt alterius Dei.
Sed idem vir & Dominus vetera renouans, non amplius concedit polygamiam.
Tunc enim id exigebat Deus, quando oportebat augeri & multiplicari. Monoga-
miam autem introducit propter liberorum procreationem, & domus curam ge-
rendam, ad quam data eſt mulier adiutrix. & ſi cui Apoſtolus, propter intemperan
tiam & vſtionem, ex venia ſecundum concedit matrimonium. Nam hic quoq. non
E peccat quidem ex teſtamento: Non eſt enim à lege prohibitus: non implet autem
ſummam illam vitæ perfectionem quæ agitur ex Euangelio. Gloriam autem ſibi
acquirit cœleſtem, qui apud ſe manſerit, eam quæ eſt morte diſſoluta impollutam
ſeruans coniunctionem, & grato ac lubenti animo paret Oeconomiæ, per quam
effectum eſt vt diuelli non poſsit à Domini miniſterio. Sed nec eum qui ex coniu-
gali ſurgit cubili, ſimiliter vt olim, tingi nunc quoque iubet diuina per Dominum
prouidentia. Non enim neceſſariò à liberorum abducit procreatione, qui creden- δυσωπεῖται.
tes per vnum baptiſmum, ad conſuetudinem omni ex parte perfectam abluit Do-
minus, qui etiam multa Moſis baptiſmata per vnum comprehendit baptiſmum.
Olim itaque lex, per carnalem generationem, noſtram prædicens regeneratiõe,
F propter generantem ſeminis facultatem adhibebat baptiſmum. non abhorrens ho
minis generationem. Quod enim apparet homo generatus, hoc poteſt ſeminis de-
iectio. Non ſunt ergo multi coitus genitales, ſed matricis ſuſceptio profitetur ge-

nerationem,in naturæ officina ſemine formato in fœtum. Quomodo autem vetus quidem eſt ſolum matrimonium & legis inuentum alienum autem eſt quod eſt ex Domino matrimonium, cùm idem Deus ſeruetur à nobis? Non enim quod Deus coniunxit, homo iure diſſoluerit. Multo autem magis quæ iuſsit Pater ſeruabit quoque filius. Si autem idem ſimul eſt & Legiſlator & Euangeliſtæ, nunquam ipſe ſecum pugnat. Viuit enim lex cùm ſit ſpiritalis,& intelligatur ex cognitione. Nos autem mortui ſumus legi per corpus Chriſti, vt gigneremur alteri qui reſurrexit ex mortuis,qui prędictus fuit à lege,vt Deo fructificaremus. Quare lex quidem eſt ſancta, & mandatum ſanctum & iuſtum & bonum. Mortui ergo ſumus legi, hoc eſt,peccato quod à lege ſignificatur. quod oſtendit, nō autem generat lex,per iuſſionem eorum quæ ſunt facienda, & prohibitionem eorum quæ non facienda reprehendens ſubiectum peccatum, vt appareat peccatum. Si autem peccatū eſt matrimonium quod eſt ex lege, neſcio quomodo quis dicet ſe Deum noſſe, dicens Dei iuſſum eſſe peccatum. Quòd ſi lex ſancta eſt,ſanctum eſt matrimonium. Sacramentum ergo hoc ad Chriſtum & eccleſiam ducit Apoſtolus. Quēadmodum quod ex carne generatur,caro eſt:ita quod ex ſpiritu,ſpiritus.nō ſolum in pariendo, ſed etiam in diſcendo. Iam ſancti ſunt filii, Deo gratæ oblectationes verborum Dominicorum, quæ deſponderunt animam. Sunt ergo ſeparata fornicatio & matrimonium,quoniam à Deo lōgè abeſt Diabolus. Et vos ergo mortui eſtis legi per corpus Chriſti, vt vos gigneremini alteri, qui ſurrexit à mortuis. Simul autem proximè exauditur,ſi fuerimus obedientes, quandoquidem etiam ex veritate legis, eidem Domino obedimus qui præcipit eminus. Nunquid autem de eiuſmodi hominibus meritò apertè dicit ſpiritus, in poſterioribus temporibus deficient quidam à fide, attendentes ſpiritibus erroris, & doctrinis Dæmoniorum, in hypocriſi falſiloquorum,cauteriatam habentium conſcientiam,& prohibentium nubere, abſtinere à cibis quos Deus creauit ad participationem cum gratiarum actione, fidelibus, & qui agnouerunt veritatem, quòd omnis creatura Dei bona eſt, & nihil eſt reiiciendum quod ſumitur cum gratiarum actione. Sanctificatur enim per verbū Dei & orationem. Neceſſario ergo non eſt prohibendum iungi matrimonio, neq. carnibus veſci, aut vinum bibere. Scriptum eſt enim, Bonum eſt carnem non comedere, nec vinum bibere, ſi comedat per offendiculum. Et, Bonum eſt manere, ſicut ego. ſed & qui vtitur, cum gratiarum actione, & qui rurſus non vtitur, ipſe quoque cum gratiarum actione, & cum moderata ac temperanti viuat perceptione,rationi conuenienter. Et vt in ſumma dicā,omnes Apoſtoli epiſtolæ, quæ moderationem docent & continentiam, cum & de matrimonio & de liberorū procreatione, & de domus adminiſtratione innumerabilia præcepta contineant,nuſquam honeſtum moderatúmque matrimonium prohibuerūt aut abrogarunt. ſed legis cum Euangelio ſeruantes conuenientiam, vtrunque admittunt: & eum,qui Deo agendo gratias,moderatè vtitur matrimonio,& eum qui,vt vult Dominus,viuit in caſtitate quemadmodum vocatus eſt vnuſquiſque inoffenſè & perfectè eligens. Et erat terra Iacob laudata ſupra omnem terram, inquit Propheta, ipſe vas ſpiritus gloria afficiens. Inſectatur autem aliquis generationem, in eam dicens interitum cadere eámque perire. & vim affert ac detorquet aliquis, dicens de filiorum procreatione dixiſſe ſeruatorem, Non oportere in terra theſauros recondere, vbi tinea & ærugo demolitur. nec erubeſcit his addere ea quæ dicit Propheta, Omnes vos ſicut veſtimentum veteraſcetis,& tinea vos exedet. Sed neq. nos contradicimus ſcripturę,in noſtra corpora cadere interitum, eáque eſſe fluxa. Fortaſſe autem iis cum quibus diſſeruit vtpote peccatoribus prædicit interitum. Seruator autem non dixit de liberorum procreatione, ſed ad impertiendum ac communicandum eos adhortans,qui ſolum opibus abundare, egētibus autem nolunt opem ferre. Quamobrem dicit, Operamini non cibum qui perit, ſed eum qui manet in vitam æternam. Similiter autem afferunt etiam illud dictum de reſurrectione mortuorum. Filii illius ſeculi nec nubunt nec nubuntur. Sed hanc interrogationē,

&eos

Marginal notes: Legiſlator & Euāgelii auctor idem. — Rom.7. γνωςικῶς. — τῷ θεῷ εὐαρεςήσεισ. — 1.Tim.4. πλάνοις. planis deceptoribus — Rom.14. 1.Cor.7. — Marc.6. Luc.12. — Ioan.6. Matth.22. Luc.20.

Section letters: A, B, C, D, E, F

A & eos qui interrogant, ſi quis ruminauerit, inueniet Dominum nõ reprobare ma
trimonium,ſed remedium afferre expectationi carnalis cupiditatis in reſurrectio-
ne.Illud autem, Filii huius ſeculi, non dixit ad diſtinctionem alicuius alius ſeculi.
ſed perinde ac ſi diceret, Qui in hoc nati ſunt ſeculo, cum propter generationem
ſint filii,& gignunt & gignuntur: quoniam non abſque generatione hanc quis vi-
tam prætergredietur. Sed hæc generatio ſimilem ſuſcipiens interitum, non am-
plius expectat eum qui ab hac vita eſt ſeparatus. Vnus eſt ergo pater noſter qui eſt
in cœlis.Sed is ipſe quoque pater eſt omnium per creationem. NE vocaueritis er- Math.23.
go,inquit,vobis patrem ſuper terram. Quaſi diceret,Ne exiſtimetis eum qui car
nali vos ſeuit ſatu,auctorem & cauſam veſtræ eſſentiæ,ſed adiuuantem cauſam ge
B nerationis, vel miniſtrum potius.Sic ergo nos rurſus conuerſos vult effici vt pue-
ros, eum qui verè pater eſt agnoſcentes, vt qui ſimus regenerati per aquam, cum
hæc ſit alia ſatio in creatione. At, inquit, qui eſt cœlebs curat quæ ſunt Domini.
Qui autem duxit vxorem,quomodo placebit vxori.Quid vero,an non licet etiam 1.cor.7.
eis qui ex Deo placent vxori, Deo gratias agere? An non permittitur etiam ei qui
vxorem duxit,vnà cum coniugio,etiam eſſe ſolicitum de iis quæ ſunt Domini? Sed
quemadmodum quæ non nupſit ſolicita eſt de iis quę ſunt Domini:vt ſit ſancta cor
pore & ſpiritu: Ita etiam quæ nupſit, & de iis quæ ſunt mariti, & de iis quæ ſunt
Domini,eſt in Domino ſolicita vt ſit ſancta & corpore & ſpiritu. Ambæ enim ſunt
ſanctæ in Domino,hęc quidem vt vxor:illa vero vt virgo.Ad eos autem pudore af-
C ficiendos & reprimendos qui ſunt procliues ad ſecundas nuptias, aptè Apoſtolus
alto quodam tono eloquitur.Iam, inquit, OMNE peccatũ eſt extra corpus. Qui 1.cor.6.
autem fornicatur, in proprium corpus peccat. Si quis autem matrimonium audet
dicere fornicationem, rurſus legem & Dominum inſectans, maledictis impetit.
Quemadmodum enim auaritia & plura habendi cupiditas dicitur fornicatio, vt
quæ aduerſetur ſufficientiæ: & vt Idololatria eſt ex vno in multos Dei attributio:
Ita fornicatio eſt ab vno matrimonio ad plura prolapſio. Tribus enim modis, vt
diximus,fornicatio & adulterium ſumitur apud Apoſtolum. De his dicit Prophe-
ta, Peccatis veſtris vænundati eſtis. Er rurſus, POLLVTVS es in terra aliena. con
iunctionem ſceleratam exiſtimans, quæ cum alieno corpore facta eſt, & non cum
D eo quod datur in coniugio ad liberorum procreationem. Vnde etiam Apoſtolus. 1.Tim.5.
Volo, inquit, iuniores nubere, filios procreare, domui præeſſe nullam dare occa-
ſionem aduerſario maledicti gratia.Iam enim quædã diuerterunt poſt Satanã. Iam
verò vnius quoque vxoris virũ vtiq. admittit, ſeu ſit Presbyter,ſeu Diaconus,ſeu 1.Tim 3.
Laicus, vtens matrimonio citra reprehenſionem. Seruabitur autem per filiorum 1.Tim.2.
procreationem. Et rurſus Seruator dicens Iudæos generationem prauam & adul- Matt.12.
teram, docet eos legem non cognouiſſe, vt lex vult:Sed ſeniorum traditionem &
hominum præcepta ſequentes, adulterare legem, non vt quæ data ſit vir & Domi-
nus eorum virginitatis. Fortaſſe autem eos quoque nouit alienis mancipatos cu-
piditatibus propter quas aſsiduè quoque ſeruientes peccatis, vendebantur alieni-
E genis. Nam apud Iudæos non erant admiſſæ communes mulieres. quinetiam pro-
hibitum erat adulterium. Qui autem dicit, Vxorem duxi, non poſſum venire ad Luc.14.
diuinam cœnam, eſt quidem exemplum ad eos arguendos qui propter voluptates
abſtinent à diuino mandato. Nam hac ratione nec qui iuſti fuere ante aduentum,
nec qui poſt aduentum vxores duxerunt,ſeruabuntur,etiamſi ſint Apoſtoli.Quòd
ſi illud attulerint quod Propheta quoque dicit, INVETERAVI inter omnes ini
micos meos,inimicos peccata audiant.Vnum quoddam autem eſt peccatum,non
matrimonium,ſed fornicatio.Non ſic quoque dicant peccatum generationem, &
creatorem generationis. Talibus argumentis vtitur quoque Iulius Caſſianus qui τῆς δοκήσεως
fuit princeps viſionis ſeu Phantaſiæ:In opere certè de Cõtinentia, vel de caſtitate, id eſt ſecte Doci
F his verbis dicit. Nec dicat aliquis quòd quoniã tales habemus partes, vt ſic ſit qui- tarum qui dice-
dem figurata fœmina, ſic verò maſculus, illa quidem ad ſuſcipiendum, hic verò ad bant Dominum
ſeminandum, conceſſam eſſe à Deo conſuetudinem. Si enim à Deo ad quem tendi- corpus ſumpſiſ-
ſe phantaſticũ.

mus eſſet hæc conſtitutio, non beatos dixiſſet eſſe Eunuchos, neque Propheta di- A
xiſſet eos non eſſe arborem infrugiferam: transferens ab arbore ad hominem qui
ſua ſponte & ex inſtituto ſe caſtrat tali cogitatione. Et pro impia opinione adhuc
decertans, ſubiungit. Quomodo autem non iure quis reprehenderit Seruatorē,
ſi nos transformauit, & ab errore liberauit, & à coniunctione partium & addita-
mentorum & pudendorum in hoc eadem decernēs cum Tatiano. Hic autem pro-
diit ex ſchola Valentini. Propterea dicit Caſsianus, Cum interrogaret Salome,
quando cognoſcentur ea de quibus interrogabat, ait Dominus, Quando pudoris
indumentum conculcaueritis, & quando duo facta fuerint vnum, & maſculum cū
fœmina, nec maſculum nec fœmininū. Primum quidem in nobis traditis quatuor
Euangeliis non habemus hoc dictum, ſed in eo quod eſt ſecundum Aegyptios. B
Deinde mihi videtur ignorare, quòd iram quidem maſculam appetitionem, fœmi
nam verò ſignificat cupiditatem. Quæ cum operata fuerint, pœnitentia & pudor
conſequitur. Cùm quis ergo neque iræ neque cupiditati obſequens, quæ quidem
& ex conſuetudine & ex mala aucta educatione, obumbrant & contegunt ratio-
nem, ſed quæ ex iis proficiſcitur exuens caliginem, & pudore affectus ex pœniten-
tia, ſpiritum & animam vnierit in obedientia rationis: tunc, vt ait Paulus, nō ineſt
in nobis nec maſculus nec fœmina. Recedens enim anima ab ea figura qua diſcer-
nitur maſculus & fœmina, traducitur ad vnionē, cùm neutrum ſit. Exiſtimat autē
hic vir præclarus plus quàm par ſit Platonicè, animam quæ eſt ab initio diuina,
cupiditate effœminatam, huc venire ad generationem & interitum. Iam verò vel C
inuitum cogit Paulum dicere, generationem ex errore conſtare, cum dicit, VE-
2.cor.11. REOR autem ne ſicut ſerpens Euam decepit, corrupti ſint ſenſus veſtri à ſimplici-
tate quæ eſt in Chriſto. Sed certum eſt Dominum quoque veniſſe ad ea quæ aber-
rauerant. Aberrauerant autem non ab alto repetita origine in ea quæ hic eſt gene-
ratione. Eſt enim generatio creatura omnipotentis, qui nunquam ex melioribus
ad deteriora deduxerit animam. Sed ad eos qui ſenſibus ſeu cogitationibus aberra-
uerant, ad nos inquam venit Seruator: quæ quidem ex noſtra in præceptis inobe-
dientia corrupta ſunt, dum nimis auide voluptatem perſequeremur, cùm vtique
protoplaſtus noſter tempus præueniſſet, & non in tempore, matrimonii gratiam
appetiſſet, & aberraſſet: quoniam quicunque aſpicit mulierem ad concupiſcen- D
dum eam, iam mœchatus eſt in corde ſuo, vt qui voluntatis tempus non expecta-
uerit. Is ipſe ergo erat Dominus, qui tūc quoque damnabat cupiditatem quæ præ-
Eph.4. uenit matrimonium. Cùm ergo dixit Apoſtolus, Induite nouum hominem qui ſe-
cundum Deum creatur, nobis dicit, qui ab omnipotentis voluntate effecti ſumus,
ſicut ſumus effecti. Veterem autem dixit, non reſpiciens ad generationem & rege-
nerationem, ſed ad vitam quæ eſt in inobedientia, & obedientia. Pelliceas autem
tunicas exiſtimat Caſsianus eſſe corpora: de quibus poſtea & eum & qui idem cum
eo ſentiunt aberraſſe oſtendemus, cùm de ortu hominis, iis conſequēter quę prius
dicenda ſunt, aggredimur expoſitionem. Quoniam, inquit, qui à terrenis regun-
tur, & generant & generantur: noſtra autem habitatio eſt in cœlo, ex quo etiam E
Saluatorem expectamus. Rectè ergo nos hæc quoque dicta eſſe ſcimus, quoniam vt
hoſpites & aduenæ peregrinantes debemus vitam inſtituere, Qui vxorem habēt,
vt non habentes, qui poſsident, vt non poſsidentes. Qui liberos procreant, vt mor
tales gignentes, vt relicturi poſſeſsiones, vt etiam ſine vxore victuri, ſi opus ſit. nō
cum affectione poſſeſsione vtentes, ſed cum gratiarum actione, & magna quędam
1.cor.7. ac præclara animo agitantes. Et rurſus cùm dicit, BONVM eſt homini vxorē non
tangere, ſed propter fornicationes vnuſquiſque ſuam vxorem habeat. id veluti ex-
ponens rurſus dicit, Ne vos tentet Satanas. Non enim iis qui continenter vtuntur
matrimonio propter ſolam liberorum procreationem, dicit, Propter intemperan-
tiam, ſed iis qui etiam finem liberorum procreationis cupiunt tranſilire: ne cùm F
nimium annuerit noſter aduerſarius, excitet appetitionem ad alienas voluptates.
Fortaſſe autem quoniam iis qui iuſtè viuunt reſiſtit propter æmulationem, & ad-
uerſus

A uerſus eos contendit, volens eos ad ſuos ordines traducere: per laborioſam continentiam eis vult præbere occaſionem. Meritò ergo dicit, Melius eſt matrimonio iungi quàm vri. vt vir reddat debitum vxori, & vxor viro. & ne ſe fruſtrentur inui cem hoc diuino ad generationem dato auxilio. QVI autem, inquiunt, non oderit patrem, vel matrem, vel vxorem, vel filios, nō poteſt meus eſſe diſcipulus. Non iubet odiſſe genus. Honora enim, inquit, patrem & matrem, vt tibi bene ſit. Sed ne abducaris, inquit, ab à ratione alienis appetitionibus: ſed neque cum ciuilibus moribus coniungaris. Domus enim conſtat ex genere, ciuitates autē ex domibus, quemadmodum Paulus quoque eos qui occupantur in matrimonio, mundo dixit placere. Rurſus dicit Dominus, qui vxorem duxit, ne expellat: & qui non duxit, ne
B ducat. Qui ex propoſito caſtitatis, profeſſus eſt vxorem non ducere, maneat cœlebs. Vtriſque ergo idem Dominus per Prophetam Eſaiam conuenientes dat promiſsiones, ſic dicens. NE dicat Eunuchus, ſum lignum aridum. Hæc autem dicit Dominus Eunuchis. Si cuſtodieritis ſabbata mea, & feceritis quæcunque pręcipio, dabo vobis locum meliorem filiis & filiabus. Non ſola enim iuſtificat caſtitas, ſed nec ſabbatum Eunuchi, niſi fecerit mandata. Infert autem iis qui vxorem duxerūt, & dicit, Electi mei non laborabunt in vanum, neque procreabunt filios in execrationem, quia ſemen eſt benedictum à Domino. Ei autem qui verbo ſeu rationi cōuenienter filios procreauit & educauit & erudiuit in Domino, ſicut etiam ei qui genuit per veram catecheſim & inſtitutionem, merces quędam eſt propoſita, ſicut
C etiam electo ſemini. Alii autem execrationem accipiunt liberorum procreationē, & non intelligūt aduerſus illos ipſos dicere ſcripturam. Qui enim ſunt re vera electi Domini, non dogmata decernunt, nec filios progignunt qui ſunt ad execrationem, vt hæreſes. Eunuchus ergo non qui per vim exciſas habet partes, ſed nec qui cœlebs eſt, dictus eſt, ſed qui non gignit. Veritatis lignum hic prius erat aridum. Si autem verbo obedierit, & ſabbata cuſtodierit per abſtinentiam à peccatis, & fecerit mandata, erit honorabilior iis, qui abſq. recta vitæ inſtitutione ſolo verbo erudiuntur. FILIOLI modicum adhuc ſum vobiſcum, inquit Magiſter. Quare Paulus quoq. ſcribens ad Galatas, dicit, FILIOLI mei quos iterū parturio, donec formetur in vobis Chriſtus. Si enim decies mille Pædagogos, inquit, habeatis in Chri
D ſto, ſed non multos patres. In Chriſto enim per Euangelium ego vos genui. Propterea non ingredietur Eunuchus in eccleſiam Dei, qui eſt ſterilis, & non fert fructum, nec vitæ inſtitutione, nec ſermone. Sed qui ſe quidem caſtrarunt ab omni peccato propter regnū cœlorum, ii ſunt beati qui à mundo ieiunant. EXECRANDA autem dies in qua natus ſum, & non ſit optanda, inquit Hieremias. non abſolutè execrandam dicens generationem, ſed populi peccata ægrè ferens & inobedientiam. Subiungit itaque. Cur enim natus ſum vt viderem labores & dolores, & in perpetuo probro fuerunt dies mei? Iam omnes qui prædicabant veritatem, propter eorum qui audiebant inobedientiam, quærebantur ad pœnam, & veniebant in periculum. CVR enim nō fuit vterus matris meæ ſepulchrum, ne viderem af-
E flictionem Iacob, & laborem generis Iſraël, ait Eſdras Propheta. NVLLVS eſt à ſorde mundus, ait Iob, nec ſi ſit quidem vna dies vitæ eius. Dicant ergo nobis vbi fornicatus eſt infans natus. Vel quomodo ſub Adæ cecidit execrationem, qui nihil eſt operatus? Reſtat ergo eis, vt videtur, conſequenter, vt dicat malam eſſe generationem, nō ſolum eam quæ eſt corporis, ſed etiam quæ eſt animæ, propter quam etiam corpus. Ea quando dixit Dauid, IN peccatis conceptus ſum, & in iniquitatibus concepit me mater mea. Dicit Propheticè quidem matrem Euam, ſed Eua fuit mater viuentium, etſi in peccatis fuit conceptus, ſed non ipſe in peccato neq. verò ipſe peccatum. Si autem quicunque etiam à peccato ad fidem conuertitur, à peccatoris conſuetudine tanquam à matre conuertitur ad vitam, feret mihi teſti-
F monium vnus ex duodecim Prophetis, qui dixit. VIDEAM primogenita pro impietate fructum ventris mei, pro peccatis animæ meæ. Non accuſet eum qui dixit, CRESCITE & multiplicamini: ſed primas impulſiones & motus ex generatione,

Luc.14. Exo.20. 1.cor.7. Votum caſtitatis. Eſa.56. Ioan.13. Gal.4. Hier.20. Iob.25. Pſal.50. Peccatum originis non ſatis fuit cognitum à clemente.

per quos Deum non cognoſcimus, dicit impietates. Si quis autem ea ratione A
dicit malam generationem: illa etiam ratione dicat bonam, quatenus in ipſo ve-
ritatem cognoſcimus. Abluamini iuſtè, & ne peccetis. Ignorationem enim Dei
quidam habent, videlicet qui peccant. Quoniam nobis eſt colluctatio non ad-
uerſus carnem & ſanguinem, ſed aduerſus ſpiritalia. Poſſunt autem tentare prin-
cipes tenebrarum huius mundi, & ideo datur venia. Et ideo Paulus quoque, Cor-
1.cor.9. pus meum, inquit, caſtigo, & in ſeruitutem redigo. Quoniam qui certat, in
omnibus abſtinet, hoc eſt, eſt ad omnia continens, non ab omnibus abſtinens,
ſed continenter vtens iis quæ vtenda iudicauit. ILLI quidem vt corruptibilem
coronam accipiant: nos autem vt incorruptibilem. in lucta vincentes, non autem
ſine puluere coronam accipientes. Iam nonnulli quoque præferunt viduam vir- B
gini incontinenti, vt quæ quam experta eſt voluptatem magno & excelſo animo
contempſerit. Sin autem malum eſt generatio: in malo dicant fuiſſe Dominum qui
οἴμοι τῶν κακῶν fuit particeps generationis: in malo virginē quæ genuit. Hei mihi quot & quan-
ta mala. Dei voluntatem maledictis inceſſunt & myſterium creationis, dum inue
δόκησις δοκῖται autem dicti ſunt Hæretici qui dicebāt Chriſtum habuiſſe corpus phantaſticum. huntur in generationem. Et ideo viſio ſeu phantaſia Caſsiano. Ideo etiam Marcio
ni, & Valentino quoque corpus animale: quoniam homo, inquiunt, aſsimilatus
eſt iumentis, veniens ad coitum. Sed quando aliena inire cubilia, vera inſania
percitus, voluerit, tunc re vera qui talis eſt efferatur. EQVI in fœminas furen-
Hier.5. tes facti ſunt, vnuſquiſq. hinniebat ad vxorem proximi ſui. Et ſi cùm ex brutis ani-
mantibus inſidioſi conſilii rationem cepiſſet ſerpens, & perſuaſiſſet, dicat Adam C
aſſenſum eſſe cum Eua coniunctioni, nempe quòd hac natura aliàs vſi non eſſent
Protoplaſti, vt nonnulli exiſtimant: rurſus maledictis inceſsitur creatio, vt quæ ra-
tionis expertium animantium natura homines fecerit imbecilliores: quas conſe-
cuti ſunt qui à Deo primi formati fuere. Sin autem natura quidem eos ſicut bruta
deduxit ad filiorum procreationem: moti autem ſunt citius quàm oportuit, frau-
de inducti cùm adhuc eſſent iuuenes, iuſtum quidem eſt Dei iudicium in eos qui
non expectarunt voluntatem: ſancta eſt autem generatio, per quam mundus con-
ſtitit, per quam eſſentiæ, per quam naturæ, per quam Angeli: per quam poteſtates,
per quam animæ, per quam præcepta, per quam Lex, per quam Euangelium, per
quam Dei cognitio. Et omnis caro fœnum, & omnis gloria eius quaſi flos fœni, & D
Eſa.40. fœnum quidem exiccatur, flos autem decidit. Sed verbum Domini manet, quod
vnxit animam & vniit ſpiritui. quomodo autem quæ eſt in eccleſia apud nos Oeco
nomia, accepiſſet finem abſque corpore, cùm etiam ipſe qui eſt caput eccleſiæ, in
carne quidem informis & ſpecie carens tranſiit, docens nos reſpicere ad id quod
eſt diuinæ cauſæ informe & incorporeum. ARBOR enim vitæ, inquit Propheta,
eſt in bono deſiderio, docens bona & munda deſideria quæ ſunt in Domino viuen
ti. Iam verò volunt viri cum vxore in matrimonio conſuetudinem, quæ dicta eſt
cognitio, eſſe peccatum, eam enim ſignificari ex eſu ligni boni & mali, per ſignifi-
cationem huius vocabuli Cognouit, ſignificantem mandati tranſgreſsionem. Si
autem hoc ita eſt: veritatis quoque cognitio, eſt eſus ligni vitæ. Poteſt ergo hone- E
ſtum ac moderatum matrimonium illius quoque ligni eſſe particeps. Nobis autem
prius dictum eſt, quòd licet benè & malè vti matrimonio. Et hoc eſt lignum cogni
tionis, ſi non tranſgrediamur leges matrimonii. quid verò num Seruator noſter,
ſicut animam, ita etiam corpus curauit ab affectionibus? Neque verò ſi eſſet caro
1.cor.15. inimica animæ, inimicam aduerſus ipſam muniiſſet, per ſanitatem inſtruēs. HOC
Græcum habet ἐπισκιάζων ſed puto leg. ἐπισκευάζων inſtruens. autem dico fratres, quòd caro & ſanguis regnum Dei non poſſunt poſsidere, neq.
corruptio poſsidet incorruptionem. Peccatum enim cùm ſit corruptio, nō poteſt
habere ſocietatem cum incorruptione, quæ eſt iuſtitia. Adeò ſtulti, inquit, eſtis:
cum ſpiritu cœperitis nunc carne conſummamini. Iuſtitiam ergo & ſalutaris har-
Gal.3. moniam, quæ eſt veneranda firmáque ac ſtabilis, alii quidem, vt oſtendimus, ni-
mium intenderunt, blaſphemè ac maledicè cum quauis impietate ſuſcipientes con F
tinentiam, cùm liceret ex ſana regula caſtitatem eligere cum pietate. gratias qui-
dem

A dem agendo propter datam gratiam, non habendo autem odio creaturam, neque eos aſpernando qui iuncti ſunt matrimonio. Eſt enim creatus mundus, creata eſt etiam caſtitas. Ambo autem agant gratias in iis in quibus ſunt collocati, ſi modo ea quoque norunt in quibus ſunt collocati. Alii autem effrenati ſe petulanter & inſolenter geſſerunt, re vera effecti equi in fœminas inſanientes, & ad proximorum ſuorum vxores hinnientes, vt qui & ipſi contineri non poſſint, & proximis ſuis perſuadeant vt dent operam voluptati, infeliciter illas audientes ſcripturas. Quæ tibi obtigit partem pone nobiſcum, crumenam autem vnam poſſideamus cõmunem, & vnum fiat nobis marſupium. Propter eos idem Propheta dicit nobis cõ- Prouerb.1.

B ſulens. Ne ambulaueris in via cum ipſis, declina pedem tuum à ſemitis eorum. Non enim iniuſtè tenduntur retia pẽnatis. Ipſi enim cum ſint ſanguinum participes, theſauros malorum ſibi recondunt, hoc eſt ſibi vendicantes immunditiam, & proximos ſimilia docentes, bellatores, percuſſores caudis ſuis vt ait Propheta, quas quidem Græci κέρκους appellant. Fuerint autem ii quos ſignificat Prophetia, ad malum procliues, intemperantes, qui ſunt caudis ſuis pugnaces, tenebrarum ireque filii, manus ſibi afferentes, & homicidæ propinquorum. EXPVRGATE ergo vetus fermentum, vt ſitis noua conſperſio, nobis exclamat Apoſtolus. Et rurſus propter quoſdã eiuſmodi homines indignans, præcipit ne conuerſari quidẽ, ſi quis frater nominetur vel fornicator, vel auarus, vel idololatra, vel maledicus, vel ebrio- 1. Cor.5.

C ſus, vel raptor, cum eo qui eſt talis ne vna quidem comedere. Ego enim per legem legi mortuus ſum, inquit, vt Deo viuam, cum Chriſto ſum crucifixus. Viuo autẽ non amplius ego, vt viuebam per cupiditates, viuit autem in me Chriſtus caſtè & beatè per obedientiam præceptorum. Quare tunc quidem viuebam carnaliter. Quòd autem nunc viuo in carne, in fide viuo filii Dei. In viam gentium ne abieritis, & ne ingrediamini in vrbem Samaritanorum, à contraria vitæ inſtitutione nos dehortans dicit Dominus, quoniam iniquorum virorum mala eſt conuerſatio. Et hæ ſunt viæ omnium qui ea quæ ſunt iniqua efficiunt. VE homini illi, inquit Dominus, bonum eſſet ei ſi non natus eſſet, quàm vt vnum ex electis meis ſcandalizaret. Melius eſſet vt ei mola imponeretur, & in mari demergeretur, quàm vt vnum Gal.2. Obedientia præceptorum. Matth.10. Matth.18. Mar.9.

D ex meis electis peruerteret. Nomen enim Dei blaſphematur propter ipſos. Vnde præclarè Apoſtolus, ſcripſi, inquit, vobis in epiſtola, non conuerſari cum fornicatoribus, vſque ad illud. Corpus autem non fornicationi ſed Domino, & Dominus corpori. Et quòd matrimonium non dicat fornicationem, ſubiungit. An neſcitis quòd qui adhæret meretrici, vnum eſt corpus, aut meretricem quis dicet virginem priuſquam nubat. ET ne fraudetis, inquit, vos inuicem, niſi ex conſenſu ad tempus. Per dictionem fraudetis, oſtendens matrimonii debitum eſſe liberorũ procreationem, quòd quidem in iis quæ præcedunt oſtendit, dicens. Mulieri vir debitum reddat. Similiter autem mulier quoque viro, poſtquam exolutionem, in domo cuſtodienda, & in ea quæ eſt in Chriſto fide, adiutrix. Et ſi quid apertius di- 1.Cor.6

E cens iis qui ſunt iuncti matrimonio, præcipio, inquit, non ego, ſed Dominus, vxorem à viro non ſeparari. Sin autẽ ſeparata fuerit, maneat innupta, vel viro reconcilietur. Et virũ vxorẽ non dimittere. Reliquis autẽ dico ego, nõ Dominus. Si quis autem frater, vſque ad illud, nunc autem ſancta eſt. Quid autem ad hæc dicũt qui in legem inuehuntur, & in matrimonium, vt quod ſit ſolum à lege conceſſum, non autem etiam in nouo teſtamento? Quid ad has leges latas poſſunt dicere, qui ſationem abhorrent & generationem, cum Epiſcopum quoque qui domui rectè præſit, eccleſiæ ducem conſtituat. Domum autem dominicam vnius mulieris conſtituit coniugium. Omnia ergo dicit eſſe munda mundis. Pollutis autem & infidelibus nihil eſt mundum, ſed polluta eſt eorum & mens & conſcientia. De ea autem Tit.1.

F voluptate quæ eſt præter regulã. Ne erretis, inquit, nec fornicatores, nec idololatræ, nec adulteri, nec molles, nec maſculorum concubitores, neque fures, neque ebrioſi, neque maledici, nec raptores regnum Dei poſſidebunt. Et nos quidem abluti ſumus qui in his eramus. Qui autem in hanc tingunt intemperantiam, ex tem 1.Cor.6.

perantia in fornicationem baptizant, voluptatibus & vitiis eſſe indulgendum decernentes, incontinentes ex moderatis eſſe docentes, & ſpem ſuam membrorum ſuorum impudentiæ attribuentes, vt à regno Dei abdicentur, non autem vt inſcribantur qui ad eos ventitant efficientes, falsò nominatæ cognitionis appellatione, eam quæ ad exteriores ducit tenebras viam ingredientes. QVOD reliquum eſt fratres, quæcunque vera, quæcunque honeſta, quæcunque iuſta, quæcunque caſta, quæcunque bonæ famæ; ſi qua virtus, & ſi qua laus, ea conſiderate quæ & didiciſtis, quæ etiam accepiſtis & audiiſtis & vidiſtis in me, ea facite, & Deus pacis erit vobiſcum. Et Petrus ſimilia dicit in epiſtola. VT fides veſtra & ſpes ſit in Deum, cum animas veſtras caſtas effeceritis in obedientia veritatis. Quaſi filii obedientiæ, non configurati prioribus deſideriis quæ fuerunt in ignorantia, ſed ſecundum eum qui vocauit vos ſanctum, & ipſi ſancti ſitis in omni conuerſatione. Quoniam ſcriptum eſt, ſancti eritis, quoniam ego ſanctus ſum. Sed enim quę aduerſus eos qui cognitionem falſo nomine ſimulant, neceſſario ſuſcepta eſt à nobis diſputatio, nos longius quàm par ſit abduxit, & orationem effecit prolixiorem. Vnde tertius quoque liber Stromateus, eorum quæ ſunt in vera philoſophia cognitionis monimentorum, hunc finem habeat.

Phil. 4. 1. Pet. 1. A B C

Stromatei tertii finis.

A CLEMENTIS ALEXANDRINI, STROMATEON LIBER QVARTVS.

CONSEQVENS autem deinceps eſſe exiſtimo, vt de mar
tyrio tractemus, & quiſnam ſit perfectus. Quibus com
B prehendentur ea quæ conſequuntur ex eo quòd exigunt
illa quæ ſunt dicenda, & quòd ęquè ſit philoſophandum
& ſeruo & libero, ſiue ſit vir ſexu, ſiue fœmina, & cum
quæ deinceps ſequuntur, & de fide & de inquirendo ab-
ſoluerimus, genus ſymbolicum adducemus, vt cùm con
cluſerimus orationem quæ ad mores pertinet, ſumma-
tim oſtendamus vtilitatem quę allata eſt Græcis à barba
ra philoſophia. Quam quidem poſtquam oculis ſubiecero, & aduerſus Græcos &
aduerſus Iudæos tradetur compendioſa ſcripturarum expoſitio, & quæcunque in
libris præcedentibus, cum in procemii ingreſſu, vno Commentario ſtatuiſſemus
C perficere, rerum autem multitudini neceſſario ſeruierimus, non licuit comprehen
dere. Poſt hæc à nobis, quoad eius fieri poteſt rerum propoſitarum impleta decla-
ratione, quæ de naturalibus principiis, & à Græcis & ab aliis barbaris, prout ad
nos peruenerunt opiniones, tradita ſunt oportet recenſere, & aduerſus præcipua
eorum quæ ſunt excogitata à Philoſophis argumentari. Quibus fuerit conſequẽs,
vt poſtquam Theologiam curſim percurrerimus, ea quæ in prophetiis tradita ſunt
tractemus, vt cum etiam ſcripturas quibus credidimus, validas ac ratas eſſe omni-
potenti auctoritate oſtenderimus, ſerie poſſimus per ipſas progredi, & hinc omni
bus hereſibus vnum Deum oſtendere, & Dominum omnipotentem, qui per legẽ
& Prophetas & beatum etiam Euangelium fuit ſincerè ac germanè prædicatus.
D Multa autem ſequuntur dicenda aduerſus eos qui ſunt diuerſæ opinionis, cum co-
namur ea diſſoluere quæ in ſcriptis ab ipſis afferuntur, & vel inuitis perſuadere,
per ipſas conuincendo ſcripturas perfecto itaque nobis vniuerſo propoſito, iis qui
bus voluerit ſpiritus, commentariis, ad vſum inſtantem adiuti (quædam enim ante
veritatem omnino præfari neceſſe eſt) tunc reuera gnoſticam, id eſt homini co-
gnoſcendi poteſtate prædito conuenientem, naturæ aggredimur contemplatio-
nem, paruis ante magna initiati myſteria, vt verè diuinæ ſacrorum interpretatio- ἱεροφαντείας.
ni nihil ſit impedimento, prius expurgatis atque informatis iis quæ oportet ante
ſciri & tradi. Quæ eſt ergo ex veritatis regula gnoſticæ traditionis naturæ contẽ- φυσιολογία
platio, vel potius ſuperna quædam ſpeculatio, dependet ex ea oratione quæ tradi μᾶλλον δ' ἐπο-
E tur de ortu mundi, hinc ad formam aſcendens theologicam, ſeu quæ in diuinita- πτεία.
tis conſiſtit contemplatione. Vnde ab eo ortu qui propheticè eſt literis mandatus, προφητευθεί-
nempe à Geneſi, in parte principium ducemus traditionis, & quæ ab iis qui diuer- σης.
ſa ſentiunt, dicuntur adducentes, & quoad eius à nobis fieri poterit, diſſoluentes.
Sed hoc quidem mox ſcribetur, ſi Deus velit & nos inſpirauerit. Nunc autem ag-
grediendum eſt id quod eſt propoſitum, & abſoluenda eſt ea quę ad mores perti-
net oratio. Sint autem noſtra, vt ſępe diximus, Commentaria, propter eos qui im
pudenter ac imperitè ad ea legenda ſunt acceſſuri, varia, & vt ipſum nomen indi-
cat, contexta, ab vno ad aliud continens tranſeuntia, & per verborum quidem ſe
riem ac contextum aliud ſignificantia, aliud verò indicantia. Qui enim aurum, in
F quit Heraclitus, quærunt, multum terræ fodiunt, & parum inueniunt. Qui autẽ
id quod verè aurei generis cognatum eſt ſcrutantur, multum in pauco inuenient.
Inueniet enim ſcriptura vnum qui ſit eam intellecturus. Iuuant ergo & ad reuocã-

dum in memoriam,& ad veritatem apertè declarandam,ei qui poteſt quærere cum A
ratione,Stromata Commentariorum.Oportet autem nos quoque adlaborare,&
his alia adinuenire, quoniam iis qui ea via abeunt quam neſciunt,ſufficit eam quæ
ducit ſolummodo indicare, poſtea autem iam eſt ingrediendum, & reliquum viæ
inueniendum.Quemadmodum dicunt,Seruo quoque aliquando ſciſcitanti,quid-
nam agens,Domino ſit placiturus,reſpondiſſe Pythiam, inuenies ſi quæſieris . Et
eſt quidem re vera, vt videtur,difficile, pulchrum & honeſtum quod latet inueni
re, quoniam ſudor ante virtutem eſt poſitus.

Via longa eſt atque accliuis ad ipſam.

Heſiodus. *Ardua namque prius,ſed cum ad faſtigia uentum,*
Fit facilis, quæ difficilis ualde ante clueret. B

Matth.7. Eſt enim re vera arcta & anguſta via Domini,& regnum Dei eſt violentorum.
Matth.11. Vnde quære,inquit,& inuenies,tenens viam verè regiam,& non prætercurrens.
Eſt ergo in exiguo quidē ſpatio multa genitalis copia ſeminum dogmatum quæ
comprehenduntur in hoc opere,tanquam ager omnibus herbis plenus,ait ſcriptu
παμβότανον τοῦ ra Aut etiam propriam habent inſcriptionem Stromata Commentariorum,re ve
ἀγροῦ. ra multum ſimilem illi veteri floridæ oblationi,de qua ſcribit Sophocles.

Quis enim erat uellus, eratque uitium
Libamen,uuaque & probè recondita.
Eratque fructus mixtus omnis generis,
Pingueque oliuum uariumque maximè C
Flaue quod apis munere fit cereum.

Iam Stromata noſtra,vt inquit agricola Timoclis Comici', ficus,oleum , caricas,
mel reddunt , tanquam ex agro feraciſſimo,propter quam feracitatem ſubiungit.

εἰρεσιώνη. *Ireſionem , non agrum cultum refers.*

Conſuerant enim acclamare Athenienſes.

κοτύλη *Fert ficus, pingues , & panes Ireſione*
Mella quoque in catino,atque oleum quo te ungere poſſis.

πλοκάμοις. Sæpe ergo oportet tanquam ex variè contextis capillis multa eaque confuſa ſe-
mina excutiendo ac iaciendo, frumentum legere. Multi autem habent affectionē D
μὴ πιστεύειν ἄρ- non abſimilem conſtitutioni hyemis, inſtabilem & incōſyderabilem. Multa incre
dulitas fecit bona, fides mala.Et Epicharmus.Non crede, ſunt articuli hi præcor
θρα τῶν φρενῶν. dium.Iam non credere quidem veritati affert mortem,ſicut credere vitam.Con-
In non creden- tra autem, falſo credere,non credere autem veritati,trahit in exitium. Eadem eſt
do ſumma ſita ratio de continentia & incontinentia.Si continere quidem eſt bonum opus , ma-
eſt prudentia. lum autem opus non continere,ab iniuſtitia autem abſtinere eſt principium ſalu-
tis.Ac mihi quidem videtur Sabbatum per abſtinentiam à malis ſignificare conti-
nentiam.Et quidnam eſt in quo differt homo à beſtiis , & eo rurſus Dei angeli ſa-
Pſal.8. pientiores? MINVISTI eum, inquit, paulo minus ab Angelis.De Domino enim
non accipiunt ſcripturam,quāquam ille quoque carnem ferebat,ſed de eo qui eſt E
perfectus & gnoſticus ſeu cognoſcendi poteſtate præditus,qui & tempore & indu
mento diminutus eſt ab Angelis.Sapientiam ergo nihil aliud dico quàm ſcientiā,
quoniam vita non differt à vita. Naturæ enim humanæ , hoc eſt homini , cum eo
quod dignum habitum eſt immortalitate ,commune eſt , viuere , & habitus con-
templationis & continentiæ,cum ſit alterum præſtantius. Ac mihi quidem certè
Rom.16. videtur Pythagoras ſolum Deum ſapientem eſſe dicere. Nam Apoſtolus quoque
ſcribit in epiſtola ad Romanos. AD OBEDIENTIAM fidei in omnes gentes, co
gniti ſoli ſapienti Deo per Ieſum Chriſtum.Propter eam autem quæ illi cum Deo
intercedebat amicitiam, vocabat ſe philoſophum.Loquebatur itaque cum Moſe, F
Exo.33. inquit,Deus,vt amicus cum amico.Itaque verum,quod Deo eſt manifeſtum , ge-
nerat veritatē.Gnoſticus autem,ſeu qui eſt cognitionis poteſtate præditus , amat
Prouerb.6. veritatem. VADE, inquit, ad formicam ò piger, & apis efficere diſcipulus , ait
Solomon.

A Solomon. Si enim vniuſcuiuſque propriæ naturæ vnum eſt munus, & bouis ſimiliter & equi & canis; quodnam dicemus eſſe proprium munus hominis. Videtur autem, vt opinor, eſſe ſimilis cētauro, figmento Theſſalico, vt qui ſit compoſitus ex rationis participe & experte rationis, anima & corpore. Sed corpus quidem & terram operatur, & tendit ad terram, anima autem ad Deum extollitur, quæ quidem per veram erudita philoſophiam, contendit ad ſuos qui ſupra ſunt cognatos, auerſa à corporis cupiditatibus, & præterea à labore & metu. Quáquam bono eſſe & tolerantiam & metum oſtendimus. Si enim per legem eſt agnitio peccati, vt dicūt qui legem inſectantur, & vſque ad legem peccatum fuit in mundo. Sed ſine lege Rom.3. Rom.5.
B mortuum eſt peccatum, nos eis contra occinamus. Si enim timori, cauſam peccatum abſtuleris, aufer etiam timorem. Multo autem magis ſupplicium, cum id abfuerit cui innatum eſt vt concupiſcat. Iuſto enim, ſcriptura inquit, lex non eſt poſita. Pulchre ergo Heraclitus. Iuſtitiæ, inquit, nomen non alligaſſent, ſi hæc non eſſent. Socrates autem dicit Legem non fuiſſe factam propter bonos. Sed neque hoc cognouerunt accuſatores quomodo dicit Apoſtolus, quòd qui propinquum ſuum diligit, malum nō operatur. Illud enim, Non occides, non mœchaberis, non furtum facies, & ſi quod ſit aliud præceptum, in hoc ſolo ſermone in vnam veluti ſummam redigitur. Diliges proximum tuum ſicut teipſum. Hac vtique ratione diliges, inquit, Dominum Deum tuum, ex toto corde tuo: & diliges proximum tuū 1.Tim.1. Rom.13. Matth.22.
C ſicut teipſum, ſi quidem qui proximum diligit, malum non agit, & omne præceptum in hoc veluti in ſummam redigitur, in diligendo proximum. Quæ autem pręcepta efficiunt vt metus impendeat, ea dilectionem pariunt, non odium. Vitium ergo non eſt lex quæ timorem procreat. Quare lex eſt ſancta & re vera ſpiritalis ex ſententia Apoſtoli. Oportet autem, vt eſt conſentaneum, cum & corporis naturā & animæ eſſentiam diligenter inquiſierimus, vtriuſque finem comprehendere, & non mortem malum eſſe putare. QVANDO enim ſerui eratis peccati, inquit Apoſtolus, liberi fuiſtis iuſtitiæ. Quem ergo fructum tunc habuiſtis ex iis propter quæ nunc erubeſcitis? Finis enim illorum eſt mors. Nunc autem liberati à peccato, Deo autem ſerui effecti, habetis fructum veſtrum in ſanctificationem, finem autem, vitam æternam. Stipendium enim peccati mors eſt. Gratia autem Dei, vi- Rom.7. Rom.6.
D ta æterna in Chriſto Ieſu Domino noſtro. Res itaque eo videtur eſſe deducta, vt oſtenſum ſit mortem quidem eſſe eam in corpore animæ coniunctionem, quæ eſt dedita peccato. Vitam autem à peccato ſeparationem. Multi autem nos impediunt valli & foſſæ cupiditatis, iræque & excandeſcentiæ voragines, quas tranſilire neceſſe eſt, & omnem inſidiarum effugere molitionem, eum qui non eſt amplius per ſpeculum viſurus Dei cognitionem.

Altitonanſque uiro uirtutis Iuppiter aufert
Dimidium, quem alii miſerè ſeruire neceſſe eſt.

Seruos autem eos qui ſunt ſub peccato, & qui peccatis ſunt venūdati, qui voluptati & libidini ſunt dediti, & tenentur amore corporis, nouit ſcriptura, & beſtias
E potius quàm homines eos qui ſunt aſſimilati iumentis, equos in fœminas inſanientes, ad proximorum vxores hinnientes. Eſt aſinus inſolens is qui eſt intemperans, efferatus lupus, auarus & ſerpens, is qui eſt impoſtor & fraudulentus. Corporis ergo ab anima ſeparatio, quam toto vitæ tempore meditatur Philoſophus, quandam cognitione præditam parit animi alacritatem, vt poſſit facile ferre mortem naturæ, quæ eſt ſolutio vinculorum animæ à corpore. MIHI enim crucifixus eſt mundus, & ego mundo, inquit. Viuo autem iam cum ſim in carne, vt ſi in cœlo verſarer. Vnde merito qui Gnoſticus vocatur facile exaudit, & ei qui corporeum quid petit donat offerens, & huius carunculæ affectiones prius exuens, tentatorem nō iniuria afficiens, ſed ſimul docens & arguens. Hier.5. Gal.6.

F *Ex quantis opibus quàm magno & lapſus honore.*

Vt ait Empedocles, hic deinceps verſetur cum mortalibus. Is verè feret teſtimonium, ſibi quidem, quòd ſit in Deum ſincerus & germanus fidelis, tentatori au-

tem, quod fruſtra ſit æmulatione percitus in eum qui eſt fidelis per dilectionem. A
Domino autem, quòd à Deo ſit inſpirata doctrinæ perſuaſio, à qua non deficiet
metu mortis. Quinetiam facto confirmat veritatem prædicationis, potentem eum
eſſe oſtendens ad quem contendit. Mireris eius dilectionem quam docet euiden
ter, ei quod eſt cognatum & vnius generis grato animo vnitus, quinetiam pretio
ſo ſanguine infideles pudore afficiens. Is ergo metu propter præceptum declinat
Chriſtum negare, vt metu fiat teſtis. Sed neque propter ſpem donorum paratorũ
fidem vendens: ſed propter ſuam in Dominum dilectionem, lubentiſſimè ab hac
vita liberabitur habens fortaſſe gratiam, & ei qui cauſam præbuit vt hinc exiret,
& ei qui molitus eſt inſidias, honeſta accepta occaſione, quam ipſe non præbuit, ſe
ipſum oſtendendi quiſnam ſit, illi quidem per tolerantiam, Domino verò, per cha B
ritatem, per quam oſtendebatur Domino, qui etiam antequam naſcatur nouit in-
ſtitutum & liberam animi voluntatem eius qui tulit teſtimonium. Bono itaque
animo venit ad amicum Dominum, pro quo & corpus atque etiam animam,
vt iudices expectabant, tradidit, & à Seruatore noſtro, ò frater dilecte, vt di-
cam poëticè, compellatur. Iam conſummationem vocamus martyrium, non quod
vitæ finem homo acceperit, vt reliqui, ſed quòd perfectum opus oſtenderit cha-
ritatis. Porrò autem Græci quoque veteres, laudant finem eorum qui mortui
ſunt in bello, non mortem violentam conſulentes, ſed quòd qui in bello, vitam
finit, mortem non timens receſſit, amputatus à corpore, cum nec prius animo la
boraſſet, nec emolitus eſſet, cuiuſmodi ſolent in morbis accidere hominibus, re- C
cedunt enim effœminati & viuere cupientes, & ideo neque puram emittunt ani-
mam, ſed quę, veluti notas plumbeas, ſecum effert cupiditates, niſi fuerint eorum
aliqui docti & ex virtute conſiderati, ſunt etiam qui moriuntur in bello cum cu-
piditatibus, quod perinde eſt ac ſi morbo cõtabuerint, ſi itaque quæ eſt apud deum
confeſsio eſt teſtimonium, quæcunque anima ſe purè & ſincerè geſsit cum Dei
agnitione, & quæ præceptis paruit, & vita & ſermone eſt teſtis, quomodocun-
que liberetur à corpore, fidem, tanquam ſanguinem, per totam vitam, & etiam in
exitu profundens. Iam dicit Dominus in Euangelio, qui reliquerit patrem vel ma
trem vel fratres, & quæ deinceps ſequuntur, propter euangelium & nomen meũ,
is eſt beatus, non quoduis ſignificans teſtimonium, ſed quod eſt ex cognitio- D
ne, vt qui ex regula Euangelii vitam egerit propter dilectionem in Dominum. Co
gnitionem enim ſignificat perceptio nominis & intelligentia Euangelii, ſed non
nudam ac ſimplicem appellationem, relinquere quidem genus mundanum, relin-
quere autem facultates & omnem poſſeſſionem, propterea quòd viuat citra vllam
ad ea affectionem. Dicitur quidem certè patria mater & nutrix allegoricè, patres
autem leges ciuiles, quæ quidem grato animo ſunt contemnenda viro iuſto qui eſt
magni & excelſi animi, vt Deo fiat amicus, & conſequatur dexteras partes ſancti-
ficationis, ſicut etiam fecerunt Apoſtoli. Deinde dicit quidem Heraclitus, Marte
cæſos Dii honorant & homines, & ſcribit Plato in quinto de Republica. Eorum
autem qui in bello mortui fuerint, qui pręclarè ſe gerens obierit, an non primum E
quidem dicemus eum eſſe aurei generis? Omnium maximè. Aureum autem genus
per Deos eſt ex iis qui ſunt in cœlo & in ſphæra inerrante, qui maximè principatum
obtinent in homines prouidentiæ. Quidam autem ex hęreticis, cum malè Domi-
num audiiſſent, impiè ſimul & timidè vitæ tenentur cupiditate, dicentes verum
eſſe teſtimonium, eius qui verè eſt Deus cognitionem, quod quidem nos quoque
fatemur, eum autem eſſe ſui occiſorem & ſibi mortem conſciſcere, qui per mortem
fuerit confeſſus, & alia eiuſmodi ſophiſmata callidaque commenta timiditatis in
medium afferunt. Aduerſus quos dicetur cum tempus poſtulauerit, diſſident enim
à nobis in principiis. Dicimus autem nos quoque eos qui de induſtria mortem quæ F
runt (ſunt enim quidam non noſtri, ſed tantum nominis participes, qui quidem ſe
ipſos magno ſtudio contendunt tradere, propter odium in Creatorem miſeri mor
tem cupientes) eos, inquam, dicimus ſeipſos producere abſque vllo martyrio ac te
ſtificatione,

Marginal notes:

πλειώσιν

Matth. 10.

νόμος lex græcè eſt maſculini generis.

ἀρηιφάτους

A ſtificatione, etſi publicè puniantur. Fidelis enim teſtimonii non ſeruant characterem, qui eum qui verè Deus eſt non cognouere. Vanę autem morti ſeipſos tradũt, ſicut ſe temere in ignem coniiciunt Indorũ Gymnoſophiſtæ. Quoniã autem iſti qui falſum ſibi nomen ſumpſerunt, in corpus inuehuntur, diſcant quòd bona corporis compages & recta compoſitio animo confert ad ingenii ſolertiam. Quare in tertio de Republica Plato, quem maxime citant teſtem ad vituperãdam generationem, dixit oportere curam gerere corporis propter harmoniam animæ, per quod licet & viuere & rectè viuere ei qui annunciat prædicationem veritatis. Per vitam enim & ſanitatem ingredientes, ediſcimus cognitionem. Cui enim nihil penitus
B licet in altum progredi abſq. eo quòd ſit in neceſſariis, & per ea facere omnia, quæ tendunt ad cognitionem, ei rectè viuere quomodo non eſt eligendum. In viuendo ergo, bene viuere rectè ſe gerit; & ad æternitatis habitum tranſmittitur, qui per corpus ad bene viuendum ſe exercuit. Aequum eſt autem Stoicos quoque admirari, qui dicunt animam nihil affici à corpore, neque ad vitium à morbo, neque ad virtutem à ſanitate, ſed vtraq. hæc dicunt eſſe indifferentia. Quanquam Iob quoque propter inſignem continentiam & fidem eximiam, vt qui pauper quidem ex diuite, ex illuſtri abiectus, ex pulchro deformis, ex ſano morbidus factus ſit, eſt nobis præclarum exemplar propoſitus, pudore afficiens eum qui tentauerat, benedicens ei qui formauerat, ſecunda ita ferens vt prima, rectè docens Peripateticos, Iob.1.
eum qui eſt cognitione præditus rectè poſſe vti omnibus. Et quòd quæ à veteribus
C rectè & ex virtute geſta ſunt, ad noſtras bonas actiones, propoſitæ ſint imagines, oſtẽdens Apoſtolus. VT mea, inquit, vincula fuerint in Chriſto manifeſta in omni Phil.1.
prætorio & reliquis, & plures fratres in Domino, confiſi meis vinculis, auderent abundantius abſque metu loqui verbũ Dei, quandoquidẽ martyria quoq. ſunt exẽplaria conuerſionis, glorioſè ſanctificata. QVAECVNQVE enim, inquit, ſcripta Rom.15.
ſunt, ad noſtrã doctrinam ſcripta ſunt, vt per patientiam & conſolationẽ ſcripturarum ſpem habeamus conſolationis. Videtur autem ſi adſit dolor, anima quodam modo ab ipſo declinare, & magnifacere à præſenti liberari moleſtia. Illo certè tempore quieſcit etiam à diſciplinis, quando aliæ quoque contemptæ ſunt virtutes. Non autem vtique dicimus ipſam pati virtutem, nam nec ægrotat virtus. Qui eſt
D autem vtriuſque particeps & virtutis & morbi, ab eo quod vrget premitur, & ſi non fuerit magni & excelſi animi qui nondum continentiæ habitum acquiſiit, loco pellitur, & inſtar fugæ inuenitur non tolerare. Eadem eſt autem etiam ratio de paupertate. Nam ipſa quoque à neceſſariis, contemplatione inquam, & pura peccati amotione ceſſare cogit animam, vt quæ verſandi in acquirendo neceſſitatem afferat ei qui non ſe totum Deo dedicauerit. Sicut rurſus ſanitas & rerum neceſſariarũ copia, liberam cuſtodit animam, & quæ nullum habeat impedimentum, & ſciat rectè vti rebus præſentibus. TRIBVLATIONEM enim carni habebunt, inquit, Apoſtolus, qui ſunt huiuſmodi. Ego autem vobis parco. Volo enim vos eſſe 1. Cor. 7.
non ſolicitos ad hoc vt decore & honeſte Domino indiuulsè aſſideatis. Hæc ſunt
E ergo retinenda non propter ſe, ſed propter corpus. Habetur autem cura corporis propter animam ad quam fit relatio. Neceſſe eſt enim eum, qui vitam inſtituit ex cognitione, in ea diſcere ea quæ conuenit. Nam bonum quidem non eſſe voluptatem, patet ex eo quòd malæ ſint quædam voluptates. Hac ratione apparet bonum eſſe malum, & malum bonum. Pręterea autem ſi aliquas quidem expetimus voluptates, aliquas verò fugimus, non eſt quæuis voluptas malum. Similiter autem eadem quoque eſt ratio in doloribus, quorum alios quidem toleramus, alios verò fugimus. Fit autem electio & fuga ex ſcientia, adeò vt bonum ſit ſcientia non voluptas, propter quam, voluptatem quoque aliquam nonnũquam eligimus. Iam Mar-
F tyr, ideſt teſtis, eam quę propter ſpem capitur voluptatem, eligit atque expetit per præſentem dolorem. Si autem in ſiti quidem dolor intelligitur, in potu autem voluptas: dolor qui præceſſit fuerit efficiens voluptatis. Boni autem malum non fuerit efficiens. Neutrum ergo eſt malum. Ac Simonides quidem, ſicut etiam Ariſto- Simonides Ariſtoteles.

teles,ſcribit homini quidem eſſe optimum,ſanum eſſe. Secundum autem, ad bonum & honeſtum natura & ingenio eſſe aptum. Tertium autem, abſque dolo & fraude eſſe diuitem,& Theognis Megarenſis. A

Pauperiem ut fugias piſcoſi & in æquora ponti,
Te & Cyrne aeriјs deiјcito ex ſcopulis.

Contra autem Antiphanes Comicus.Plutus,inquit, ideſt diuitiæ, cum plus aliis videntes acceperit aliquos, cœcos facit. Iam à Poëtis prædicatur ab ortu eſſe cœ-
ἠλέκτρα cus.Et ei genuit natum qui Solem non vidit,ait Euphorion Chalcidenſis.

Virtus docetur permalè à diuitiјs,
Et quæ uiris modum ſuperant delitiјs. B

Dixit de Alexandro Euripides.Dictum certè eſt Paupertati obtigit Sapientia propter cognationem,amor autem pecuniȩ non ſolum Spartam,ſed etiam quãuis vrbem ceperit.Non eſt ergo hic ſolum nũmus, album argentum vel aurum, ſed etiá virtus mortalibus,vt ait Sophocles.Seruator autem noſter ille ſanctus,& in ſpiritalibus & in ſenſilibus,collocauit paupertatem & diuitias, & quæ ſunt his ſimi-
Matth. 5. lia.Cum enim dixit.Beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiã, nos apertè docet in omni caſu quærere martyrem,qui ſi fuerit pauper propter iuſtitiam,teſtatur eſſe bonum quam dilexit iuſtitiam.Et ſi eſuriat & ſitiat propter iuſtitiam,iuſtitiam aſſequi teſtatur eſſe optimum.Similiter autē qui flet quoque & luget propter iuſtitiam,teſtatur optimam legem eſſe pulchram & honeſtam.Quemadmodũ ergo eos qui perſecutionem patiuntur,ita etiam qui eſuriunt & ſitiunt propter iuſtitiam,beatos dicit,qui ſincerum ac germanũ ſuſcipit deſiderium, quod ne fames quidem potuit perfringere,& ſi ipſam ſitiant iuſtitiam,beati.Beati ſunt autem pauperes quoque,ſiue ſpiritu,ſiue facultatibus,propter iuſtitiam videlicet. Num ergo non abſolutè pauperes, ſed eos qui propter iuſtitiam voluerint fieri pauperes, eos beatos eſſe dicit,qui eos qui hic ſunt honores contempſerunt vt bonum acquirerent.Similiter autem eos quoque qui pulchris moribus & corpore fuere propter caſtitatem,claroſque & illuſtres,qui propter iuſtitiam prouecti ſunt ad filiorum C
Ioan. 1. adoptionem,& ideo acceperunt poteſtatem vt filii Dei fierent, & ſuper ſerpentes & ſcorpios ambularent,& in dæmones & in aduerſarii copias dominatum obtinerent.Et vt in ſumma dicam,Dominica exercitatio gratè ac lubenter animam D
Matth. 10. Mar. 8. Luc. 9. Ioan. 12. abducit à corpore,ſi quidem ipſa quoque ſeipſam transferendo auellit. Qui enim amat animam ſuam,perdet illam,& qui perdidit,inueniet ipſam,ſi modo noſtram fragilitatem applicemus ad Dei incorruptionem.Dei autem volũtas, eſt Dei agnitio,quæ eſt cõmunicatio incorruptionis.Qui ergo per pœnitentiæ rationem peccatricem agnoſcit animam,perdet ipſam à peccato à quo eſt auulſa, perditam autē inueniet per obedientiam,vt quæ fidei quidem vixerit,mortua autem ſit peccato. Hoc eſt ergo inuenire animam,noſce ſeipſum. Eam autem quæ fit ad diuina conuerſionem,Stoici quidem dicunt factam eſſe ex mutatione,mutata anima in Sapiētiam:Plato autem,animæ ad meliora circumactionem,quæ etiam accepit conuerſionem ex nocturno quodam die. Iam etiam viro bono permittunt Philoſophi vt liceat animam iuſta de cauſa educere,ſi quis ab agendo adeò fuerit remotus, vt nulla ei ſpes amplius reliqua ſit actionis.Iudex autem qui vim intulit vt negaretur dilectus,videtur probare quiſnam ſit Deo amicus,& quis non.Hic autem ne comparatio quidē relinquitur,quid quiſnam magis elegerit,minaſne hominum an Dei dilectionem.Et abſtinentia à malis actionibus,inuenitur quodammodo diminutio & extinctio malorum,dum eorum tollitur operatio per ceſſationem ab agen- E
Matth. 19. Mar. 10. do.Et hoc eſt, Vende omnia quæ habes,& da pauperibus,& veni & ſequere me, hoc eſt,ſequere ea quæ dicuntur à Domino. Et cum Grecè ſit ὑπάρχοντα quod & ea quæ ſunt,& facultates quas habemus ſignificat, nonnulli dicunt eum dixiſſe ea quæ ſunt aliena in anima & quomodo ea diſtribuit pauperibus minimè poſſunt dicere.Sed enim Deus omnia omnibus diſtribuit pro meritis,cum iuſta ſit diſpenſatio & F

tio &

A tio & œconomia.Facultatibus ergo,inquit,contempti s,quas Deus diſtribuit pro
pter tuam magnificentiam, ſequere ea quæ à me dicuntur , contende ad aſcenſum
ſpiritus,non ſolum iuſtificatus per abſtinentiam à malis, ſed etiam Dominica con-
ſummatus beneficentia.Iam vero eum qui gloriabatur ſe legis præcepta perfectè
adimpleſſe refellit,vt qui non dilexiſſet proximũ.Beneficentiam autem profitetur
charitas,quæ dominatur Sabbato per aſcenſum cognitionis.Exiſtimo autem opor
tere,neque propter metum ſupplicii, neque propter aliquam doni promiſſionem,
ſed propter ipſum bonum accedere ad verbum ſalutare. Qui autem tales ſunt,
ſtant à dextris ſanctuarii.Qui autem pro donatione eorum in quæ cadit corruptio ἁγίασμα.
& interitus,exiſtimant ſe viciſſim accepturos incorruptionem, in duorum fratrũ
B parabola vocati ſunt mercenarii.Et nunquid hic quoque,illud, ad ſimilitudinem Luc. 15.
& imaginem reducitur?vt illi quidem ex ea quæ eſt cum Seruatore ſimilitudine ſi-
mul cum eo verſentur.Qui autem ſtant à ſiniſtris,ad imaginem. Tria ergo ſunt,
cum à veritate ambobus ſit vna ſubiecta radix, non ſit autem æqualis electio, vel
potius non ſit æqualis quæ eſt ex electione differentia.Differt autem,vt exiſtimo,
elegiſſe ex imitatione,ab eo quod elegit ex cognitione,vt id quod eſt ignitum &
id quod illuminatũ.Lumen ergo eius quæ eſt ex ſcriptura ſimilitudinis,eſt Iſraël, Luc. 19.
alius autem,imago.Quid autem ſibi vult Lazari parabola,oſtendens Domino ſi-
militudinem diuitis & pauperis?Quid verò. Nemo poteſt duobus Dominis ſerui Matth. 6.
C re,Deo & mammonę,cum pecuniæ amorem ſic vocaſſet Dominus. Iam qui ſua- Luc. 4.
rum poſſeſſionum amore tenebantur,ad cœnam vocati non veniunt, nõ quòd poſ
ſiderent,ſed quòd poſſiderent cum affectione. VVLPES itaque foueas habent, Matth. 8.
eos qui in effodiendis & infodiendis verſantur diuitiis, homines prauos & planè Luc. 9.
terrę filios,vulpes appellauit.Similiter etiam de Herode. ABITE, dicite huic vul
pi,ecce dæmonia eiicio,& curationes efficio hodie & cras,& tertio conſummor.
VOLUCRES enim cœli,eos qui cœlo ab aliis auibus ſunt diſtincti,qui re vera ſunt Matth. 13.
mundi,qui ad cœleſtis verbi cognitionem euolare poſſunt,vocauit. Non ſolum.n.
diuitiarum,gloriæ, & matrimonii,ſed etiam paupertatis, ei qui nõ fert,innumera
biles ſunt ſolicitudines. Atque has quidẽ curas ſignificauit in parabola ſeminis qua
D dripartiti,dicens ſemen verbi quod cecidit in ſpinas & ſepes,fuiſſe ab eis ſuffoca-
tum,& fructum nequiuiſſe producere.Diſcere ergo neceſſe eſt quomodo vnoquo Matth. 13.
que eorum quæ accidunt vtendum ſit,vt per bonam vitam ex cognitione agendã, Luc. 8.
ad habitum vitæ æternæ exerceamur. VIDI enim inquit,impium qui ſuperexal- Pſal. 36.
tabatur & efferebatur ſuper cedros libani,& tranſii,inquit ſcriptura,& ecce non
erat,& quæſiui ipſum,& non eſt inuentus locus eius.Cuſtodi innocentiam,& vi-
de rectitudinem,quoniam ſunt reliquiæ homini pacifico.Is autem fuerit qui non
ſimulatè credit ex toto corde,& toto eſt animo tranquillus. Alius enim populus Eſa. 29.
me labiis honorat,cor verò eius longe abeſt à Domino,ore ſuo benedicunt, corde Mar. 7.
vero ſuo execrantur.Dilexerunt eum in ore ſuo, & lingua ſua mentiti ſunt ei.Cor Pſal. 77.
autem eorum non erat rectum cum ipſo,neque fideles fuerunt in teſtamento ſuo. Pſal. 30.
E Et ideo muta fiant labia doloſa, & linguam magniloquam,qui dixerunt, linguam
noſtram magnificabimus,Labia noſtra à nobis ſunt.Quis eſt noſter Dominus.Ab
afflictione inopum,& eiulatu pauperum nunc exurgam,dicit Dominus,ponam in Pſal. 11.
ſalutari,libere agam cum ipſo.Eſt enim Chriſtus eorum qui humiliter ſe gerunt,
non eorum qui eriguntur in gregem ſuum. Ne theſaurizate ergo vobis theſauros Mar. 6.
in terra, vbi tinea & erugo demolitur,& fures effodiunt & ſuffurantur, fortaſſe
quidem eos inſectans qui tenentur amore poſſeſſionum , id dicit Dominus, for-
taſſe autem eos etiam qui ſunt abſolute ſoliciti & curis affecti.Iam verò eos quo
que qui tenentur amore corporis.Amores enim & morbi,& malæ cogitationes,
F rationem & totum hominem perfodiunt.Eſt autem re vera noſter theſaurus,vbi
eſt mentis cognatio,quandoquidem communicantem ac diſtribuentem vim tra-
dit iuſtitiæ,indicans oportere reddere conſuetudini veteris conuerſationis,ea quę
ab ipſa ſunt nobis acquiſita,& ad Deum recurrere,petentes miſericordiam. Is eſt

Exo. 33. re vera crumena quæ non veteraſcit, viaticum vitæ ęternæ, theſaurus in cœlo non A
Rom. 9. deficiens. Quoniam miſerens miſerebor cuius miſerebor, ait Dominus. Dicunt autem hæc iis quoque qui volunt eſſe pauperes propter iuſtitiã. Audierunt enim
Matth. 7. per mandatum, latam & ſpacioſam eſſe viam quæ ducit ad interitum, & multi qui per eam tranſeunt, de nullo alio loquuntur, quàm de luxu, & amore mulierum,
Luc. 12. gloriæ cupiditate & ambitione, & ſimilibus animi vitiis & perturbationibus. Stulte enim, ſic inquit, hac nocte animam tuam repetunt. Quæ autem ei paraſti, cuius erunt? Et mandatum quidem his verbis & hoc modo ſe habet. CAVETE ergo ab omni auaritia & plura habendi cupiditate, quoniam non in eo quòd alicui abundent facultates, vita eius. Quid enim prodeſt homini ſi totum mundum lucretur, animæ autem ſuæ detrimentum faciat? aut quod dabit homo pretium pro anima B
Matth. 6. ſua? Et ideo dicit. Ne ſoliciti ſitis animæ veſtræ quid comedatis, neq. corpori quid induamini. Anima enim eſt plus quàm cibus, & corpus quàm indumentum. Et rurſus. Scit enim pater veſter quòd his omnibus opus habetis. Quærite autem primũ regnum cœlorum & iuſtitiam, ea enim magna ſunt, parua autem & quæ ad victum pertinent, ea adiicientur vobis. An non apertè nos iubet perſequi vitam quæ ex cognitione inſtituitur, & verbo & facto hortatur quærere veritatem? Diuitem ergo non ex donatione, ſed ex inſtituto ac volũtate docet Chriſtus animam inſtituens.
Luc. 19. Zacchæum ergo, alii autem dicunt Matthiam publicanorum principem, cum audiiſſet Dominum qui dignatus fuerat eſſe apud ipſum, dixiſſe, Domine dimidium C
bonorũ meorum do eleemoſynã, & ſi alicuius aliquid habui per calumniam, reddo quadruplũ. De quo etiam dixit Seruator. Filius hominis cũ veniſſet hodie, inuenit quod perierat. Et rurſus cũ vidiſſet in gazophylacium iecįſſe quidẽ diuitem conue-
Luc. 21. nienter ſuis facultatibus, viduam autẽ duos nũmos, dixit viduam iecisse plus quàm omnes. Ille .n. ex abundantia, hæc verò ex egeſtate cõtulit. Quoniã autem omnia reduxit ad animæ inſtitutionẽ. BEATI, inquit, mites, quoniã ipſi poſſidebunt terrã. Mites autẽ ſunt qui infidam quæ eſt in anima pugnã ſedauerunt, iræ & cupiditatis,
Matth. 5. & eorũ quæ ſub eas cadunt. Mites autẽ laudat eos qui tales ſunt ſponte & ex animi inſtituto, nõ autẽ eos qui ex neceſſitate. Sunt .n. apud Dominũ cõplures mercedes
Matth. 10. & manſiones, ex vitæ eorum proportione. Qui .n. inquit, Prophetam in nomine D
Prophetæ ſuſceperit, mercedem Prophetæ accipiet, & qui iuſtum in nomine iuſti, mercedẽ iuſti accipiet, & qui ſuſceperit vnum ex paruis his diſcipulis, non amittit mercedẽ. Et rurſus virtutis pro meritis differentias, & præclaras remunerationes,
Matth. 20. per horas numero non æquales. Præterea autem & vnicuique operariorum æqualis redditę mercedis, hoc eſt ſalutis, quam ſignificat denarius, æquum ius ſignificauit, per eos qui operati ſunt horis inter ſe minimè conuenientibus. Operabuntur ergo conuenienter manſionibus quæ proportione reſpondent iis quibus dignati ſunt præmiis, ineffabilis œconomiæ & muneris adiutores. QVI autem, inquit Plato, viſi fuerint inſigniter euocati ad hoc vt ſanctè viuant, ii ſunt qui ab iis quæ ſunt in terra, tanquam à carceribus, liberantur & ſoluuntur, ſurſum autem ad ſu- E
pernam veniunt habitationem. Et rurſus apertius idem dicit. Ex iis autem ipſis, qui in Philoſophia ſatis ſunt expurgati, & ſine corporibus omnino viuunt in vniuerſum tempus. Quanquam figuras quaſdam illis adiicit, aliis quidem ex ipſis, aëreas, alii verò, etiam igneas. Subiungit præterea. Et veniunt in habitationes adhuc his pulchriores, quæ nec ſunt explicatu faciles, nec tempus ad id ſufficit in præſen-
Matth. 5. tia. Vnde meritò dicit, BEATI qui lugent, quoniam ipſi conſolationẽ accipient. Qui enim malè actę vitæ ducti ſunt pœnitentia, aderunt ad vocationem. Hoc .n. ſibi vult παρακληθῆναι quod & conſolationem accipere ſignificat, & euocatum eſſe. Duo autem ſunt modi eius qui ducitur pœnitentia, vnus quidem communior timor propter ea quæ facta ſunt. Alter autem magis proprius, animæ apud ſeipſam F
verecundia ex conſcientia. Siue ergo hic, ſiue etiam alibi, quoniam nullus locus vacat Dei miſericordia. Rurſus dicit, BEATI miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur. Miſericordia autem non eſt, vt quidam exiſtimarunt Philoſophi,

A ſophi, moleſtia propter alienas calamitates, ſed eſt potius quid diuinum, vt dicunt prophetæ. Miſericordiam, inquit, volo, & non ſacrificium. Miſericordes autem eſſe vult, nō ſolum qui faciunt miſericordiam, ſed etiam qui miſereri volunt, etſi non poſſint, quibus adeſt vt ſponte & libera voluntate operentur. Nonnunquam enim volumus, vel dando pecuniam, vel corpoream dando operam, facere miſericordiam, vtpote egenti opem ferre, vel ægrotanti inſeruire, vel ei adeſſe qui eſt in aliqua calamitate, nec poſſumus, vel propter paupertatem, vel morbum, vel ſenectutem (nam ea quoque morbus eſt naturalis) exequi inſtitutum, ea quę cupimus, & ad quæ interno animi motu ferimur, non potentes efficere. Eundem autem ho-
B norem conſequentur ii qui voluerunt cum iis qui potuerunt, quorum eſt voluntas æqualis, etſi alii ſuperent facultatibus. Quoniam autem eorum quæ ad ſalutis ducunt perfectionem duæ viæ inueniuntur, opera & cognitio, beatos dixit eos qui ſunt mundi corde, quoniam ipſi Deum videbunt. Et ſi re vera verum conſideremus, cognitio eſt principalis animę partis purgatio, & eſt bona operatio. Ac bona quidem ſunt alia quidem ipſa per ſe: alia autem, vt quæ bona participent, vt bonas dicimus actiones. Abſque iis autem quæ intercedunt, quæ quidem obtinent locum materiæ, neque bonæ neque malę conſtant actiones, vtpote verbi gratia, vita & ſanitate, & aliis quę vel ſunt neceſſaria, vel circumſiſtentia. Corporeis ergo cupiditatibus & ſanctis cogitationibus vult eſſe mūdos eos qui veniunt ad Dei agnitionem, quando animæ facultas principalis, nihil habet adulterinum quod ſe
C ei obiiciat & eam impediat. Quando ergo verſatus & immoratus fuerit in contēplatione, cum Deo puram habens conſuetudinem, qui eſt ex cognitione ſanctę qualitatis particeps, propinquius accedit ad habitum impatibilis identitatis, vt nō habeat amplius ſcientiam & poſſideat cognitionem, ſed ſit ſcientia & cognitio. Beati ergo pacifici, qui legem mentis noſtrę ſententię repugnantem, irę minas, & cupiditatis eſcas, & alias affectiones quę rationem oppugnant, manſuefecerunt, quietaſque reddiderunt, qui cum ſcientia bonorum operum & verę rationis vixerint, reſtituentur in amiciorem & gratiorem filiorum adoptionem. Fuerit autem perfecta pacificatio, quę in quocunque caſu pacificum ſeruat immutabilem, ſanctamque & honeſtam dicens adminiſtrationem, poſita in rerum diuinarum & hu-
D manarum ſcientia, per quam eas quę ſunt in mundo repugnātias, creaturę pulcherrimam exiſtimat harmoniam ac concordiam. Pacificant autem eos quoque qui hic oppugnantur à belli duce peccato, eos docentes vt ad fidem pacemque tranſeant, totius autē virtutis ſumma, eſt vt exiſtimo, Dominus docens oportere ex cognitione, propter charitatem in Deum, nos mortem contemnere. Beati, inquit, qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam, quoniam ipſi filii Dei vocabuntur, vel, vt nonnulli ex iis qui Euangelia tranſponunt. Beati, inquit, quos perſequitur iuſtitia, quoniam ipſi erunt perfecti, & beati qui perſecutionem patiuntur propter me, quoniam locum habebunt ad quem non perueniet perſecutio, & Beati eritis, quando vos homines odio habuerint, quando exterminauerint, quando
E nomen veſtrum vt ſceleratum expunxerint, propter filium hominis. Si eos videlicet qui non perſequūtur non abominemur, & ſuſtineamus quæ ab eis infliguntur ſupplicia, nequaquam eos odio habētes, cogitantes nos eſſe tentatos tardius quàm expectauimus. Sed illud quoque ſcientes martyrii occaſionem eſſe quamuis tentationem. Deinde qui mentitus quidem eſt, & ſeipſum oſtendit infidelem, & ad diaboli transfugit exercitum, in quanto eum malo verſari credimus. Mentitur itaque Domino, vel potius ſpei ſuæ mentitur, eamque fruſtratur, qui Deo non credit. Non credit autem qui non facit ea quæ mandauerat. Quid verò, an non ſeipſum negat, qui negat Dominum. Domino enim non aufert dominum, qui ſe ea quæ
F cum illo intercedit priuat neceſſitudine. Qui negat ergo Seruatorem, negat vitā: quoniam lux erat vita. Eos quidem non dicit eſſe modicæ fidei, ſed infideles & hypocritas, qui nominis quidem ſuſcipiunt inſcriptionem, fideles autem eſſe abnegant. Fidelis autem dictus eſt & ſeruus & amicus. Quare ſi quis ſeipſum diligit,

ἀσεῖον Græcè, id eſt vrbanum, ſed lege θεῖον. diuinum.
Oſee.6.
Matth.9.

περιστατικῶν.

ταυτότητος.

diligit Dominum, & confitetur ſalutem, vt ſuam ſeruet animam. Atqui ſi vel pro A
proximo moriaris propter charitatem, exiſtimes Seruatorem noſtrum eſſe propin-
quum. Deus enim appropinquans dictus eſt, is qui ſeruat, et qui ſeruatur, mortem
eligens propter vitam, & propter teipſum potius quàm propter illum patiens. Et
nunquid propterea dictus eſt frater, qui paſſus propter ſuam in Deum dilectionē,
paſſus propter propriam ſalutem, & qui rurſus moritur propter propriam ſalutē,
ſuſtinet propter dilectionem Domini? Etenim ipſe cum eſſet vita, propter nos pa-
Matth. 7. ti voluit, vt eius paſſione viueremus. Quid mihi dicitis, inquit, Domine Domi-
ne, & non facitis quæ dico? Qui enim labiis diligit populus, cor autem longè ha-
bet à Domino, eſt alius alio perſuaſus & ei ſe ſua ſponte vendidit. Quicunque au-
Matth. 15. tem Seruatoris mandata exequuntur, in vnaquaque actione ſunt martyres, id eſt B
teſtes, facientes quidem quod vult, conſequenter autem nominantes Dominum,
& reipſa teſtantes ei cui credunt eſſe carnem, cum eam cruci affixerint cum vitiis
& concupiſcentiis. Si ſpiritu viuimus, inquit, ſpiritu ambulemus. Qui ſeminat in
Gal. 6. ſuam carnem, ex carne metet corruptionem. Qui autē ſeminat in ſpiritum, ex ſpi-
ritu metet vitam ęternam. Miſeris autem hominibus, quod præbetur per ſangui-
nem de Domino teſtimonium, videtur eſſe mors violentiſſima, neſcientibus hāc
mortis ianuam, eſſe veræ vitæ principium. Et nec honores poſt mortem eorum
qui ſancte vixerunt, nec ſupplicia eorum qui iniuſtè & libidinosè ſe geſſerunt, vo-
lunt intelligere, non ex noſtris ſolum dico ſcripturis, hæc enim omnia fere manda C
ta ſignificant, ſed nec ſuorum ſcriptis volunt aures præbere. Scribit enim Theano
Pythagorica. Eſſet enim re vera pulchris vita conuiuium, iis qui ſe ſceleratè geſſe
runt, deinde moriuntur, ſi non eſſet anima immortalis, mors eſſet lucrum. Et Pla
to in Phædone. Si eſſet enim mors à toto liberatio, & quæ deinceps ſequuntur.
Non eſt ergo cogitandum ex ſententia Telephi apud Aeſchylum, ſimplicem ac vni
cam viam ferre ad inferos. Sunt enim viæ multę, & multa quę abducunt peccata.
Errabūdos hos, vt eſt veriſimile, infideles comicè ludificans Ariſtophanes. Agite,
inquit, obſcurę vitæ homines, generationi foliorum ſimiles, imbecilli, ceræ fi-
gmenta folia inſtar vmbrę reddentia, euanidi, inuolucres, vnius tantum diei vi
tam habentes. Et Epicharmus. Ipſa, inquit, hominum vita ſunt vtres inflati. No- D
Matth. 26. bis autem dixit Seruator. Spiritus promptus, caro infirma, quoniam prudentia car
Rom. 8. nis eſt Deo inimica, vt exponit Apoſtolus: Legi enim Dei non ſubiicitur, neque
enim poteſt. Qui autem in carne ſunt, Deo placere non poſſunt. Et id amplius ex-
plicans, ſubiungit, ne quis ingrato animo, vt Marcion, eſſe malam accipiat creatu-
ram. Si autem Chriſtus eſt in nobis, corpus quidem mortuum eſt propter pecca-
tum: ſpiritus autem viuit propter iuſtitiam. Et rurſus. Si enim ſecundum carnem
viuitis, eſtis morituri. Conſidero enim quod non ſunt condignæ paſſionis huius
mundi ad gloriam quæ reuelanda eſt in nobis, ſi quidem compatimur, vt & cōglo-
rificemur, vt cohæredes Chriſti. Scimus autem quòd diligentibus Deum omnia
cooperantur in bonum, iis qui vocati ſunt ſecundum propoſitum. Quoniam quos E
præſciuit, eos & prædeſtinauit conformes imagini filii Dei, vt ſit ipſe primogeni-
tus in multis fratribus. Quos autem prædeſtinauit, eos & vocauit. Quos autem vo
cauit, eos & iuſtificauit. Quos autem iuſtificauit, eos & glorificauit. Vides per dile
ctionem doceri martyrium. Quòd ſi velis martyr eſſe & teſtimoniū ferre propter
bonorum remunerationem, rurſus audies. SPE enim ſalui facti ſumus. Spes au-
tem quæ videtur non eſt ſpes. Quod enim videt quis, quid ſperat? Si autem quod
non videmus ſperamus, per patientiam expectamus. Sed etſi patimur propter iuſti
tiam, inquit Petrus, beati. Timorem autem eorum ne timueritis, neque conturbe
1. Pet. 3. mini. Dominum autem Chriſtum ſanctificate in cordibus veſtris. Parati autē ſem
per ad ſatisfactionem omni poſcenti vos rationem de ea quæ in vobis eſt ſpe, ſed F
cum modeſtia & timore conſcientiam habentes bonam, vt in quo detrahunt vo-
bis, confundantur, qui calumniantur veſtram bonam in Chriſto conuerſationem.
Melius eſt enim benefacientes, ſi voluntas Dei velit, pati quàm malefacientes. Et
ſi quis

A ſi quis altercans dicat. Et quomodo fieri poteſt vt caro imbecilla reſiſtat poteſtatibus & ſpiritibus Dominationum? illud ſciat quòd omnipotenti & Domino freti in eoque habentes fiduciam, aduerſamur poteſtatibus tenebrorum & morti. Adhuc te loquente, inquit, dicet. Ecce adſum. Vides adiutorem inuictum qui nos defendit. Ne vobis noua & aliena, inquit Petrus, videatur quę ad tentationem vobis fit per ignem probatio, ſed quatenus communicatis Chriſti paſſionibus, gaudete vt etiam in reuelatione eius gloriæ gaudeatis exultantes ſi in nomine Chriſti probris afficimini, beati, quòd glorię & Dei ſpiritus ſuper vos requieſcit. Sicut ſcriptum eſt, propter te mortificamur tota die: reputati ſumus vt oues occiſionis. Sed Eſa. 58. 1. Pet. 1. Pſal. 43. Rom. 8.
B in his omnibus ſuperamus propter eum qui nos dilexit.

Ex mente ſed mea quæ uis reſciſcere,
Non audies, nec ſi cremes: ſerras graues
Nec capite ſummo ſi ad pedes imos liges.
Duris nec omnibus ſi uinclis uincias.

Vt dicit in Tragœdia fœmina ſe gerens viriliter, & Antigone Creontis edictum deſpiciens dicit audacter.

Non Iuppiter namque mihi hæc edixerat.

Sed Deus nobis edicit & prædicat, eique eſt parendum. Corde enim creditur ad iuſtitiam, ore autem fit confeſſio ad ſalutem. Dicit itaque ſcriptura. Omnis
C qui credit in eum pudore non afficietur. Meritò ergo ſcribit Simonides. Fertur Rom. 10. virtus habitare in rupibus aditu difficilibus, nunc autem eam celerem caſtum locum tenere, & quæ nec aſpici poſſit omnium mortalium ciliis, ſed ab eo demum ad quem ſudor venerit qui medetur iracundiæ, & proceſſerit ad ſummam animi magnitudinem. Et Pindarus. Iuuenum autem curæ quæ verſantur cum laboribus, gloriam inueniunt. Tempore autem reſplendent facta in ęthere illuſtrata. Hanc cum apprehendiſſet ſententiam Aeſchylus, dicit.

Laborem qui perpetitur,
Debetur huic laboris natus, gloria

Maiori enim morti maiores partes obtingunt, ex ſententia Heracliti.

D *Qui mortis eſt ſeruus, timore is haud uacat.*

Non enim dedit nobis Deus ſpiritum ſeruitutis rurſus in timorem, ſed virtutis & dilectionis & ſobrietatis. Ne ergo te pudeat mei qui ſum eius vinctus; ſcribit ad Timotheum. Fuerit autem huiuſmodi qui bono adhęret ex ſententia Apoſtoli, 2. Tim. 1. odio habens malum, habens charitatem non fictam. Qui enim alterum diligit, legem impleuit. Si eſt autem Deus ſpei, is cuius teſtes ſumus, ſicut eſt, ſpem noſtram confitemur, ad ſpem cõtendentes, & quòd eſt bonitatis maximum impleti, inquit, omni cognitione. Indorum Philoſophi dicunt Alexandro Macedonum: Traduces quidem corpora de loco ad locum, animas autem noſtras non coges facere quę nolumus. Ignis eſt hominibus maximus cruciatus, eum nos contemnimus. Hinc
E Heraclitus vnam gloriam omnibus præpoſuit, profitetur autem ſe vulgo cedere, vt ſe expleant tanquam pecora.

Multi labores gratia ſunt corporis.
Propter id & fortes domos inuenimus
Effodere argentum, & agros colere
Aliaque quæ nos nouimus nominibus.

Vulgo ergo inanis hic labor videtur expetendus. Nobis autẽ minime, inquit Apoſtolus. Hoc autem ſcimus, quod vetus noſter homo ſimul eſt crucifixus, vt aboleatur corpus peccati, vt non amplius ſeruiamus peccato. An non illa quoque apertè Rom. 6.
F ſubiungit Apoſtolus oſtendens quàm ſit fides apud multos verecũda. PVTO enim 1. Cor. 4. quod Deus nos Apoſtolos nouiſſimos oſtendit, tanquam morti deſtinatos. Quia ſpectaculum facti ſumus mundo, & Angelis & hominibus. Vſque in hanc horam & eſurimus, & ſitimus, & nudi ſumus, & colaphis cedimur, & inſtabiles ſumus, &

laboramus operantes manibus noſtris, maledicimur & benedicimus, perſecutio- A
nem patimur, & ſuſtinemus. Tanquam purgamenta huius mundi facti ſumus. Ta
lia ſunt ea etiã quæ dicit Plato in Republica, etiamſi torqueatur iuſtus, etiamſi ei
effodiantur oculi, eum futurum eſſe beatum. Is ergo qui eſt cognitione præditus,
nunquam finem habebit poſitum in anima, ſed in eo quòd ſit ſemper fœlix & bea-
tus, & regius Dei amicus, & licet quis ei inurat ignominiam, eumque & exilio &
publicatione facultatum, & poſtremò morte afficiat, nunquam auelletur à liberta
1.Cor.13. te, & præcipua in Deũ charitate. Omnia ſuſtinet, & omnia ſuffert charitas, quòd
ei ſit perſuaſum diuinam prouidẽtiam omnia rectè adminiſtrare. Rogo ergo vos,
1.Cor.4. inquit, imitatores mei eſtote. Primus ergo gradus corporis, eſt doctrina cum timo
re, per quam abſtinemus ab iniuria. Secũdus autem eſt ſpes, per quam deſideramus B
quæ ſunt optima, perficit autem, vt eſt cõſentaneum, charitas, quæ iam docet per
viam cognitionis. Gentiles enim, neſcio quomodo, cum neceſſitati quæ caret ra-
tione, ea quæ eueniant tribuerint, inuiti ſe parere confitentur. Dicit certe
Euripides.

Quæ tibi ſuadeo mulier ea accipe.
Qui non laboret nullus eſt mortalium.
Humet natos, nouos & dein ſerat,
Atque obeat mortem. Hæc ægrè homines ferunt. Deinde ſubiungit.
Oportet hæc Natura quæ vult perpeti. Aſt eò decet C
Migrare, nil ubi neceſſarium graue eſt.

Iis autem qui tendunt ad perfectionem eſt propoſita cognitio rationalis, cuius fun
damentum eſt ſancta Trinitas, fides, ſpes, charitas, maior autem horum charitas.
1.Cor.10: Omnia quidẽ certè licent, ſed nõ omnia expediunt. Omnia licent, ſed non omniã
ædificant, inquit Apoſtolus, &. Nemo quærat quod eſt ſuum ſolummodo, ſed etiã
quod alterius, vt poſſit ſimul & facere & docere, edificans & ſuperædificans.
Quòd enim Domini ſit terra, & plenitudo eius certum eſt & extra controuerſiã.
Sed infirmi ſuſtinetur conſcientia. Conſcientiam autem dico, non ſuam, ſed alte-
rius. Cur enim libertas mea iudicatur ab alia conſcientia? Si ego gratia participo,
cur vituperor propter id propter quod gratias ago? Siue ergo comeditis, ſiue bibi-
tis, ſiue aliquid facitis, omnia ad gloriam Dei facite. In carne enim ambulantes, nõ D
1.Cor. 10: ſecundum carnem militamus. Arma enim militiæ noſtræ non ſunt carnalia, ſed po
tentia Deo ad deſtructionem munimentorum, cogitationes deſtruentes, & omnẽ
altitudinem ſe extollentem aduerſus cognitionem Domini. His armis munitus is
qui eſt cognitione præditus, O Domine, inquit, da caſum & afflictionem, & acci-
pe oſtenſionem, accedat hoc graue & formidabile. Pericula ego deſpicio propter
meam in te dilectionem.

Nam ſola uirtus, rebus in mortalium,
Non præmia ex clypeis capit militiæ, E
Sed ipſa ſeipſam habet laborum præmium.

Induite ergo, ſicut electi Dei, ſancti & dilecti, viſcera miſericordiarum, benignita-
tem, humilitatem, manſuetudinem, lenitatem. Super omnia autem hęc, charitatẽ,
quæ eſt vinculum perfectionis, & pax Chriſti regnet in cordibus veſtris, in qua
etiam vocati eſtis in vno corpore, & grati eſtote, qui adhuc eſtis in corpore, ſicut
veteres iuſti, percipientes animæ impatibilitatem & vacuitatem perturbationis.
Nam non ſolum Aſopii & Macedones & Lacones dum torquentur fortiter tole-
rant, vt ait Eratoſthenes in iis quæ ſcribit de bonis & malis. Sed Zeno quoque
Eleates dum cogeretur arcanum aliquid enunciare, reſtitit tormentis nihil confi
tens, qui etiam poſtremo linguam erodens, eam expuit in tyrannum, quẽ alii qui-
dem Nearchum: alii verò Demylum appellant. Similiter autem facit etiam Theo F
dotus Pythagoreus: & Paulus Lacydis familiaris, vt dicit Timotheus Pergame-
nus in libro de Magnitudine animi Philoſophorum, & Achaicus in Moralibus.

Quinetiam

A Quinetiam Poſthumus Romanus captus à Peucetione, non modo nihil ex iis quæ erant occulta aperuit, ſed cum etiam manum in ignem, tanquam in æs, immiſiſſet, conſtitit vultu firmo & planè immutabili. Taceo Anaxarchum exclamantem, tun de Anaxarchi capſam; Anaxarchum enim non tundis, cum piſtillis ferreis tunderetur à tyranno. Neque ergo ſpes fœlicitatis, neque in Deum charitas, ægrè fert ea quæ accidunt. Manet autem libera, etiamſi in beſtias incidat immaniſſimas, & in ignem voraciſſimum, & licet tyrannicis conficiatur tormentis, à diuinis pendens amicitiis, minimè redacta in ſeruitutem, ſuperas obit regiones, corpore iis tradito qui id ſolum poſſunt tenere. Dicitur autem gens barbara non aliena à gu-
B ſtu Philoſophiæ, quotannis eligere legatum ad Zamolxim Heroëm, erat autē Zamolxis vnus ex familiaribus Pythagorę. Mactatur ergo is qui fuerit iudicatus probatiſſimus, iis qui ſunt philoſophati quidem, ſed nō electi, mœrentibus vt qui ſint repulſi à beato miniſterio. Plena eſt ergo tota eccleſia iis qui per omnē vitam ſunt meditati mortem, quæ excitat ad Chriſtum, ſicut virorum, ita etiam mulierum tēperantium. Licet enim ei qui ex more noſtro vitam inſtituit, etiam abſque literis philoſophari, ſeu ſit barbarus, ſeu Gręcus, ſeu ſeruus, ſeu ſenex ſeu puellus, ſeu mulier. Eſt enim temperantia communis omnium hominum qui eam ſeu arbitrio delegerint. Eſt autem apud nos extra controuerſiam, eandem naturam in vno quoque genere eandem etiam habere virtutem. Non aliam ergo habet naturam mu-
C lier, quod attinet ad humanitatem, aliam verò videtur vir habere, ſed eandem. Quare etiam virtutem. Si autem viri vtique virtus eſt temperantia & iuſtitia, & quæcunque eas conſequi exiſtimantur: ſoli viro conuenit eſſe virtute præditum, intemperantem autem & iniuſtam mulierem, ſed turpe eſt hoc vel dicere. Temperantiæ ergo & iuſtitiæ, & cuiuſuis alterius virtutis, ſimiliter quidem virum & mulierem, liberum & ſeruum, curam oportet gerere, quoniam accidit vt ſit vna & eadem virtus eiuſdem naturæ. Atque quòd ſit quidem eadem natura fœminę quæ viri, quatenus eſt fœmina, non dicimus. Omnino enim conuenit vtrique eorum eſſe aliquam differentiam, per quam vnum quidem eorum fœmina, alterum verò factum eſt maſculinum. Vterum ergo geſtare & parere fœminæ adeſſe dici-
D mus, quatenus eſt fœmina, non quatenus eſt homo. Si autem viri & fœminæ nulla eſſet differentia, vtrunque eorum eadem ageret & pateretur. Quatenus ergo eſt idem, eo quòd ſit eadem anima, veniet ad eandem virtutem. Quatenus autem diuerſum per proprietatem corporis, ad vtero geſtandos fœtus, & ſeruandam domum. VOLO enim, inquit Apoſtolus, vos ſcire, quòd cuiuſuis viri caput eſt Chri- 1.Cor.11.
ſtus, caput autem mulieris vir. Non eſt enim vir ex muliere, ſed mulier ex viro. Sed neque mulier eſt ſeparata à viro: neque vir ſeparatus à muliere in Domino. Sicut enim virum temperantem, & vincere voluptates oportere dicimus, ita etiam cenſuerimus mulierem eſſe oportere temperantem, & in pugna aduerſus voluptates exercitatam. Dico autem, ſpiritu ambulate, & deſideriū carnis non feceritis, præ Gal.5.
E ceptum conſulit Apoſtolicum. Caro enim concupiſcit aduerſus ſpiritum. Spiritus autem aduerſus carnem. Hæc ergo opponuntur non vt malum bono, ſed vt quæ pugnant vtiliter. Subiungit itaque. Vt non quæ volueritis ea faciatis. Manifeſta autem ſunt opera carnis, quæ ſunt, fornicatio, immunditia, impudicitia, idolorum cultus, veneficia, inimicitiæ, contentiones, ęmulationes, iræ, rixæ, diſſenſiones, ſectæ, inuidiæ, ebrietates, comeſſationes, & his ſimilia, quæ prædico vobis, quòd qui talia agunt, regnum Dei non poſſidebunt. Fructus autem ſpiritus eſt charitas, gaudium, pax, patientia, benignitas, continentia, bonitas, fides, manſuetudo. Carnem, vt exiſtimo, peccatores, vt ſpiritum iuſtos dixit. Iam verò aſſumenda eſt fortitudo & magni animi virtus, pro animi fiducia & pro tolerantia, vt ei qui pul-
F ſat maxillam porrigatur alia, & ei qui aufert pallium, cedatur etiam tunica, iram coërcendo fortiter. Non enim Amazones aliquas ad bellicam virtutem exercemus fœminas, cum etiam homines velimus eſſe pacificos. Audio autem mulieres quoque Sauromatidas non minus belligerari quàm viros, & alias Sacides quę

à tergo ſagittant ſimulantes fugere ęquè atque viri. Scio etiam fœminas Iberię propinquas, & factis & laboribus virilibus vtentes, etiamſi vterum geſtent & iam parturiant, nihil de iis quæ ſunt agenda remittere, ſed ſæpe in ipſa laborum contentione, mulier quæ peperit, infantem ſublatum domum portat. Iam ergo mulieres, non minus quàm maſculi, & domum cuſtodiunt, & venantur, & greges paſcunt. A

Acriter & cerui ueſtigia Creſſa ſecuta eſt.

Eſt ergo philoſophandum mulieribus ſimiliter ac viris, etiamſi præſtantiores maſculi primas in omnibus partes ferant, niſi euaſerint molles & effœminati. Vniuerſo ergo hominum generi neceſſaria eſt diſciplina & virtus, ſi quidem tendant ad fœlicitatem. Quomodo autem nõ temere variè ſcribit Euripides, aliquãdo quidem, Eſt quæuis viro coniux deterior, etiamſi optimus ducat probatiſſimam: aliquando autem. Quæuis pudica mulier eſt viri ſerua. Quæ autem non eſt pudica, eum qui vnà verſatur ſuperat amentia. B

Nam melius nec præſtantius ullum eſt,
Concordes quàm cum in tecto uerſantur eodem
Vir ſimul & mulier.

Caput ergo eſt id quod eſt principale, & quod principatum obtinet. Si eſt autem Dominus viri caput: mulieris autem vir, vir eſt Dominus vxoris, vt qui ſit imago & gloria Dei. Quocirca dicit etiam in epiſtola ad Epheſios, ſubiecti inuicem in timore Dei. Mulieres ſuis viris ſubiectæ ſint, ſicut Domino, quoniam vir eſt caput mulieris, vt etiam Chriſtus caput eccleſiæ, ipſe Saluator corporis: ſed ſicut eccleſia ſubiecta eſt Chriſto: ita etiam mulieres propriis viris in omnibus. Viri diligite vxores veſtras, ſicut Chriſtus dilexit eccleſiam. Ita etiam viri debent diligere ſuas vxores, vt ſua corpora. Qui ſuam vxorem diligit, ſeipſum diligit. Nemo enim carnem ſuam vnquam odio habuit. Iam verò in epiſtola quoque ad Coloſſenſes inquit, Mulieres ſubditæ eſtote viris, ſicut oportet in Domino. Viri diligite vxores & nolite eſſe amari in illas. Filii obedite parentibus per omnia, hoc enim beneplacitum eſt in Domino. Patres, nolite ad indignationem prouocare filios veſtros: vt non puſillo animo fiant. Serui obedite per omnia dominis carnalibus, nõ ad oculum ſeruientes, tanquam hominibus placentes, ſed in ſimplicitate cordis, timentes Dominum. Et quodcunque facitis ex animo operamini, ſicut Domino ſeruientes & non hominibus. Scientes quòd à Domino accipietis retributionem hæreditatis. Domino enim Chriſto ſeruitis. Qui.n. iniuriã facit, recipiet id quod iniquè geſſit, & non eſt perſonarum acceptio apud Deum. Domini, quod iuſtum eſt & æquum ſeruis præſtate: ſcientes quòd & vos Dominum habetis in cœlo. Vbi non eſt Græcus nec Iudęus, circumciſio & præputium, nec Barbarus nec Scytha, nec ſeruus nec liber, ſed omnia & in omnibus Chriſtus. Cœleſtis autem eccleſiæ imago eſt terreſtris. Quocirca precamur etiam in terra fieri voluntatem Dei ſicut in cœlo, induentes viſcera miſerationis, benignitatem, humilitatem, manſuetudinem, lenitatem, ſuſtinentes nos inuicem, & condonantes nobis inuicem, ſi quis aduerſus aliquem habeat querelam, ſicut Chriſtus condonauit nobis, ita & nos. Super hæc autem omnia charitas, quod eſt vinculum perfectionis, & pax Chriſti regat in cordibus noſtris, ad quam etiam vocati eſtis in vno corpore, & grati eſtote. Nihil enim vetat quo minus ſæpe eadem adducatur ſcriptura, vt pudeat Marcionem, ſi qua forte ratione perſuaſus mutetur, ſciens oportere fidelem eſſe gratum in opificem qui nos vocauit, & nobis Euangelium annunciauit in corpore. Ex his ergo nobis eſt aperta quæ eſt ex fide vnitas, & oſtenſum eſt quis ſit perfectus. Quare vel inuitis aliquibus & valde reſiſtentibus, etiamſi à marito vel à Domino impendeant ſupplicia, philoſophabitur ſeruus & mulier. Quin etiam liber quoque, etiamſi Tyrannus ei mortem minitetur, etiamſi ducatur ad iudicia, & trahatur ad vltima ſupplicia, & de facultatibus ac fortunis ſuis omnibus veniat in periculum, nullo modo abſtinebit à pietate & vero Dei cultu, neque vnquam ab eo diſſentiet, mulier quidem quæ cum malo marito habitat, filius autem ſi malum habeat patrẽ

Ephe.5. C

Col.2. D

Col.4. Col.3. E F

vel

A vel improbum Dominum ſeruus, forti ac generoſo animo virtutem perſequentes. Sed vt viro pulchrum & honeſtum & pro virtute, & pro libertate, & pro ſeipſo mori: ita etiam mulieri. Non eſt enim hoc proprium maſculorum naturæ, ſed bonorum. Et ſenex ergo & iuuenis, & mulier & ſeruus mandatis obediens fideliter viuet, & ſi opus fuerit, morietur, quod quidem fuerit per mortem viuificari. Scimus quidem certè & filios & mulieres & ſeruos ſæpe inuitis parentibus & maritis & Dominis euaſiſſe optimos. Non minus ergo prompto & alacri animo eos eſſe oportet qui piè vitam ſunt acturi, cum viſi fuerint aliqui eos arcere: ſed multo magis conuenit contendere & egregie decertare, ne victi excidant ab optimis
B & maximè neceſſariis conſiliis. Neque enim exiſtimo vllam admittere comparationem, vtrum ſit melius adſcribi in cõſortium omnipotentis, an dęmonum tenebras eligere. Quæ enim à nobis aguntur propter alios, ea ſemper egerimus, ad illos conantes reſpicere propter quos videntur fieri, menſuram eſſe ducentes id quod eſt illis gratum. Quæ autẽ propter nos ipſos potius quàm propter alios aguntur, æquali ſtudio à nobis fiant, ſiue videantur aliquibus placere, ſiue non videantur. Quòd ſi nonnulla ex iis quæ ſunt indifferentia, tantum honorem ſunt aſſecuta, vt etiam aliquibus inuitis videantur eſſe expetenda ac eligenda, multo magis exiſtimãdum eſt eſſe pro virtute decertandum, non aliquid aliud reſpiciendo quàm id quod rectè honeſteque geri poteſt, ſiue id aliquibus aliis videatur, ſiue non. Pulchrè ergo
C Epicurus quoque dicit, ſcribens ad Menœceum. Nec ſi ſit aliquis iuuenis, differat philoſophari: neque ſi ſit ſenex, defatigetur philoſophando. Nã nec eſt aliquis immaturus, neque nimis prouectę & exhauſtæ ætatis, ad adipiſcendam animi ſanitatem. Qui autem dicit nõdum eſſe vel præteriiſſe tempus philoſophandi, ſimilis eſt ei qui dicit ad beatitudinem vel nondum adeſſe tempus, vel tempus præteriiſſe. Quare & iuniori philoſophandum eſt & ſeni. Huic quidem, vt ſeneſcens iuueneſcat bonis, per gratiam eorum quæ facta fuerint. Illi autem, vt ſit ſimul iuuenis & ſenex, per futurorum metus vacuitatem. De martyrio autem ſeu teſtimonio apertè dixit Dominus, ea autem ſimul coniungemus quæ diuerſis in locis ſcripta ſunt. Matth. 10.
DICO autem vobis, quicunque in me confeſſus fuerit coram hominibus, filius
D etiam hominis confitebitur in eo coram Angelis Dei. Qui autem me negauerit Mar. 8.
coram hominibus, negabo ipſum coram Angelis. Quem enim mei vel meorum verborum puduerit in hac generatione adultera & peccatrice, filium quoque hominis eius pudebit, quando venerit in gloriam patris ſui cum Angelis ſuis. Quicunque ergo in me confeſſus fuerit coram hominibus, ego quoque in eo confitebor coram patre meo qui eſt in cœlis. Cum autem induxerint vos in ſynagogas, & ad magiſtratus & poteſtates ne prius ſoliciti ſitis quomodo reſpondeatis, aut quid loquamini. Spiritus enim ſanctus docebit vos in ipſa hora quid loquamini. Hunc locum exponens Heracleon, cuius in ſchola Valentini fuit maxima exiſtimatio, his verbis dicit, confeſſionem quidem vnam eſſe fide & vitæ inſtitutione, alteram verò voce. Atque quæ fit quidem voce confeſſio, fit etiam apud poteſtates, quam ſolam, inquit, multi non rectè confeſſionem eſſe exiſtimant. Poſſunt autem hac confeſſione vti etiam hypocritę. Sed nec hęc oratio inuenietur dicta eſſe vniuerſè ac generaliter. Non enim omnes qui ſalui fiunt, ea confeſſione quæ voce fit vſi ſunt, & exceſſere, ex quibus eſt Mattęhus, Philippus, Thomas, Leuis, & alii multi: & eſt quæ voce fit confeſſio, non vniuerſa ac generalis, ſed ſingularis. Vniuerſam autem ac generalem nunc dicit eam quæ fit factis & operibus, ei quæ eſt in ipſum fidei congruentibus. Hanc autem confeſſionem ſequitur etiam ſingularis quæ fit apud poteſtates, ſi opus fuerit, & ratio impulerit. Nam is voce quoq. rectè cõfitebitur, cum affectione prius rectè fuerit confeſſus. Pulchre autem in iis qui confitentur
F quidem. In me dixit. In iis autem qui negant, adiecit illud, me. Nam ii etſi ipſum voce confeſſi fuerint, ipſum negant, actione minimè confitentes. Ii autem ſoli in ipſo confitentur, qui in ea quæ eſt in ipſum confeſſione & actione viuunt: vtpote quòd & ipſe iis implicetur quæ confitetur, & ab iis teneatur. Quo circa nunquam

Matth. 10.

Luc. 12.

poteſt ſeipſum negare.Eum autem negant qui non ſunt in ipſo. Non enim dixit. A
Qui negauerit in me,ſed me. Nullus enim vnquam qui eſt in ipſo, ipſum negat.
Illud autem,coram hominibus,& iis qui ſalui fiunt,& etiam gentilibus ſimiliter.
apud alios quidem vitæ inſtitutione;apud alios verò etiam voce.Quamobrem nũ
quam poſſunt ipſi negare:eum autem negant qui non ſunt in ipſo.Hęc quidem He
racleon,& in aliis quidem videtur nobiſcum ſentire in hac parte.Illud autem non
aduertit,quòd etſi non actione aliqua & vita confeſſi ſunt Chriſtum coram homi
nibus,eo tamen quòd voce confiteantur in iudiciis, & vſque ad mortem cruciati
non negent,ex affectione crediſſe cernuntur.Confitens autem affectio,& maxi
mè quæ ne morte quidem mutatur,omnia vitia,quæ gignebantur per cupiditatem
corporis omnino reſcindit.Eſt enim,vt ſemel dicam,repente accumulata per actio B
nem pœnitentia,& vera in Chriſtum confeſſio,voce teſtificante.Si autem ſpiritus
patrís in nobis teſtificatur:quomodo ſumus adhuc hypocritę, quos dixit ſola voce
teſtari?Dabitur autem aliquibus ſi expediat reſpõdere ac defendere,vt & per teſti-
monium & per confeſſionẽ omnes iuuentur,dum confirmãtur quidem qui ſunt in
eccleſia,admirantur autẽ & ad fidem deducuntur,qui ex gentibus ſalutem curioſè
quæſierint,reliqui autem ſtupore afficiuntur.Quamobrem oportet omnino con-
fiteri.Id.n.ſitum eſt in noſtra poteſtate.Reſpondere autem & defendere,nõ omni
Matth.24. no.Non eſt.n.hoc quoque ſitum in noſtra poteſtate.Qui autẽ ſuſtinuerit in finẽ,is
ſaluus erit.Nã quis ex iis qui ſapiunt,nõ potius elegerit in Deo regnare quàm ſer-
Tit.1. uire? Deũ ergo cõfitentur quidã noſſe,vt dicit Apoſtolus, factis autem negant,cũ C
ſint abominandi,increduli, & ad omne opus bonũ reprobi. Illi autem etſi hoc ſolũ
cõfeſſi fuerint, aliquod vnum bonũ effecerint in fine. Videtur ergo Martyriũ eſſe
expurgatio peccatorum cum gloria. Iam verò dicit Paſtor. Effugietis operationẽ
feræ agreſtis,ſi cor veſtrum fuerit mũdum & ab omni reprehenſione alienũ.Quin
etiam ipſe Dominus. Expetiuit, inquit, vos Satanas vt cribraret, ego autem rogá
Luc.22. ui. Solus ergo Dominus propter eorum qui ei inſidiabantur hominum, & infideli
um expurgationem,bibit calicem. Quem imitantes Apoſtoli, vt qui re vera eſſent
cognitione præditi & perfecti, pro eccleſiis quas fundarunt paſſi ſunt. Sic ergo ii
qui ſunt cognitione præditi, veſtigiis inſiſtentes Apoſtolicis, debent ita ſe gerere
vt in eos non cadat peccatum, & propter dilectionem in Dominum, diligant etiã D
proximum, vt ſi caſus aliquis pro eccleſia euocet, citra offenſionem patientes affli-
ctiones, bibant calicem. Quicunque autem factis quidem in vita, verbis autem in
iudicio ferunt teſtimonium, & ſpem expectantes, & timorem reformidantes, ii
ſunt meliores iis qui ore ſolum confitentur ſalutem. Quòd ſi quis etiam tranſierit
ad charitatem,is reuera eſt beatus & germanus teſtis, vt qui ſit perfectè confeſſus,
& præceptis & Deo, per Dominum, quem diligens ſignificauit eſſe fratrem, to-
tum ſeipſum tradiderit,propter Deum,tanquam depoſitum, gratè & amanter red
Matth.10. dens hominem qui exigitur. Cum autem rurſus dixerit,Quando vos perſecuti fue
rint in hac ciuitate,fugite in aliam:non ſuadet fugere,tanquam malum ſit pati per
ſecutionem: nec vt mortem extimeſcentes, iubet nos eam fuga declinare. Vult au E
tem nos nulli eſſe auctores, neque alicuius mali cauſæ adiutores, nec nobis ipſis,
nec ei qui perſequitur, nec ei qui interimit. Denunciat enim quodammodo vt ca-
ueat.Qui autem non obedit, eſt audax & temerarius,& inconſultè ſe in manifeſta
pericula coniiciens. Si autem qui hominem Dei interimit, in Deum peccat:is quo
que eius cædis reus tenetur qui ſe offert iudicio. Is autem fuerit qui non vitat per
ſecutionem, ſe capiendum præbens per audaciam. Is eſt, qui quantum in ſe eſt,ad-
iuuat improbitatem eius qui perſequitur. Quòd ſi etiam ipſe cauſam præbens, fe-
ram planè irritet, ſimiliter etiam ſi præbeat aliquam pugnæ cauſam, vel damni, vel
iudicii vel inimicitiarum,is occaſionem peperit perſecutionis.Et ideo iuſſi ſumus F
nihil retinere ex iis quæ ad hanc vitam pertinent: ſed ei qui tollit pallium, pręte-
rea etiam dare tunicam: non ſolum vt permaneamus obnoxii nullis animi pertur
bationibus, ſed ne ea vendicantes, eos qui in iudicio contendunt,in nos redda-
mus

A mus efferatos, & per nos eos commoueamus vt nomen maledictis appetant. At
inquiunt, ſi Deus veſtri curam gerit, cur patimini perſecutionem, & morte affici
mini? an ipſe vos eis tradit? Nos autem non ſic exſtimamus velle Dominum vt in
caſus incidamus, ſed prophetice prædixiſſe ea quæ eſſent euentura, fore ſcilicet vt
propter nomen eius pateremur perſecutionẽ, vt occideremur, & vt ſuſpendere-
mur. Quamobrem noluit nos pati perſecutionem, ſed ea quæ paſſuri ſumus prius
ſignificauit, per eam quòd ſint euentura prædictionem, exercens ad tollerantiam,
cui promiſit hereditatem. Quanquam non ſoli ſed cum multis ſupplicio afficimur.
At illi inquiunt, cum ſint malefici, iure luunt pœnas. Ergo vel inuiti nobis iuſtiti-
B am ſuo teſtimonio tribuunt, qui iniuſte propter iuſtitiam punimur. Sed neque in-
iuria iudicis attingit Dei prouidentiam. Oportet enim Iudicem in ſua poteſtate
habere ſui animi ſententiam, non qui inſtar animatorum quodãmodo trahatur fu
nibus, vt qui ab externa fortaſſe ſolum cauſa capiat occaſiones. Examinatur ergo
& probatur ipſe ſicut nos, in eo quod iudicat, & per eorum quæ ſunt eligenda ele
ctionem, & per patientiam. Quãuis autem non faciamus iniuriam, tanquam tamẽ
iniuriam facientes, nos intuetur Iudex. Neque enim noſtra nouit, neque vult ſci-
re, quodam autem inani præoccupato abripitur præiudicio. Quocirca etiam iudica
tur. Nos ergo perſequuntur, non vt qui nos eſſe iniuſtos deprehẽderint, ſed quòd
nos vitæ humanæ iniuriam facere exiſtiment, eo quòd ſimus Chriſtiani, & ipſos
C inquam qui ſic vitam inſtituimus, & alios quos adhortamur vt vitam degant ſimi-
lem. Cur autem, inquiunt, cum vos perſequũtur, nihil vobis affertur auxilii? Quid
enim, quod ad nos quidem attinet, nobis fit iniuriæ, cum morte diſſoluamur ituri
ad Dominum, & veluti ætatis, vitę ſuſtinentes mutationem. Si autem ſapuerimus,
iis gratias habebimus qui nobis præbuerint occaſionem celeris migrationis, ſi teſti
monium feramus propter dilectionem. Si autem mali quidam homines nos multis
eſſe viſi ſumus, ſi ipſi quoque nouiſſent veritatẽ, omnes quidẽ in viam inſiliiſſent,
non fuiſſet autem electio. Sed enim noſtra fides, cum ſit lux mundi, arguit infideli
tatem. Nam me Anytus quidem & Melitus interfecerint, nullo autem modo me
læſerit quiſpiam. Neque enim fas eſſe exiſtimo vt id quod eſt melius, lædatur ab eo
D quod eſt deterius, adeò vt vnuſquiſque ex nobis ſecurè dicat & confidenter. Do- Pſal..117.
minus mihi adiutor, non timebo quid faciat mihi homo. Iuſtorum enim animæ in Sap.3.
manu Dei ſunt, & non tanget eas tormentum. Baſilides autem in viceſimo tertio
Exegeticõn, de iis qui in martyrio puniuntur, his verbis hæc dicit. Dico enim, qui
cunque incidunt in eas quæ dicuntur afflictiones, ſiue cum imprudentes peccaue-
rint in aliis lapſibus, ad hoc bonum deducũtur, benignitate eius qui adducit, cum
re vera alia ex aliis crimina intententur, ne patiantur ob ea quæ mala eſſe certum
eſt & extra omnem controuerſiam, neque maledictis appetiti vt adulter vel occi-
ſor, ſed accuſati quòd ſint Chriſtiani, quòd quidem eos conſolabitur, vt ne videan
tur quidem pati. ſi quis, qui omnino nõ peccauerit, acceſſerit ad patiendum, rarum
E id quidem, ne is quidem aliquid patietur ex paratis à poteſtate inſidiis, ſed patie-
tur vt paſſus eſt infans qui videbatur nil peccaſſe. Deinde paulo inferius ſubiun-
git. Sicut ergo infans qui prius non peccauit, aut actu quidem in ſe nihil pecca-
uit, ſed quòd habeat id quod peccauit, poſtquam coniectus fuerit ad patiendum,
afficitur beneficio, vt qui lucretur multa quæ ſunt difficilia: ita etiam ſi perfectus
quoq. qui actu, nihil peccauerit, patiatur & paſſus fuerit, paſſus eſt ſimiliter atque
infans. In ſe quidem habens peccandi poteſtatem, non accepta autem occaſione ad
peccandum non peccauit. Quare non eſt ſibi imputandum quòd non peccauerit.
Quomodo enim qui vult adulterium admittere, eſt adulter, etiamſi nõ conſequa
tur effectus: & qui vult cędem facere, eſt homicida, etiamſi non poſſit occidere:
F ita etiam eum quem dico non peccaſſe ſi videro patientem, etiamſi nihil mali fe-
cerit, malum dicam eo quòd velit peccare. Quiduis enim dicam potius quàm malũ
id quod prouidet. Deinde inferius, apertè quoque de Domino dicit tanquam de
homine. Sin autem his omnibus prętermiſſis orationibus acceſſeris ad hoc vt mihi

adducta aliquarum perſonarum reuerentia dicas, verbi cauſa. Hic ergo peccauit: A hic enim eſt paſſus: ſi permittas quidem, dicam, Non peccauit quidem, ſed erat ſimilis infanti qui patiebatur. Sed ſi vehementius vrgeas, dicam quemcunque hominem nominaueris, eum eſſe hominem: iuſtum autem Deum. Nullus enim eſt mundus, vt dixit quiſpiam à ſorde. Sed Baſilidis fundamentum dicit animam quæ prius peccauerat in alia vita, hic pati ſupplicium, electam quidem, vt puniatur, aliam autem, vt quæ ſuo purgetur ſupplicio. Quomodo autem hoc verum eſt, cum in noſtra poteſtate ſitum ſit confiteri & puniri, aut non? In eo enim qui eſt negaturus, ſoluitur ea quæ eſt ex Baſilidis ſententia prouidentia. Rogabo ergo eũ in eo qui tenetur confeſſore, vtrum feret teſtimonium, & punietur ex prouidentia, an non. Nam ſi neget, non punietur. Sin autem & exitus, & quòd non oporteat eum puniri, dicet eſſe interitum eorum qui ſunt negaturi, ex prouidentia: inuitus feret teſtimonium. B Quomodo autem adhuc in cœlis reponetur glorioſiſſima merces ei qui teſtimonium tulerit, propterea quòd fuerit teſtis? Sin autem eum qui erat peccandi poteſtate præditus, non ſiuit prouidentia venire ad peccandum: in vtroque eſt iniuſta, & quod eum non liberet qui propter iuſtitiam trahitur ad ſupplicium, & quod eum qui volebat iniuriam facere liberauerit, cum ille quidem fecerit propterea quod voluit, hæc verò opus prohibuerit, & non iure ei faueat qui eſt peccandi poteſtate præditus. Quomodo autem non eſt verè impius & à Deo alienus, qui diabolum quidem in Deos referat, hominem autem peccandi poteſtate præditum auſus eſt dicere Dominum? C Eſt enim tentator diabolus, ſciens quidem quod ſumus, neſciens autem an tolerabimus, ſed nos volens à fide excutere, ad ſe etiam conatur adducere, quod quidem eſt ei ſolum permiſſum, & propterea quòd nos quòd ex nobis ipſis ſaluos eſſe oporteat occaſiones ex præceptis acceperimus: & propter eius probrum ac ignominiam qui tentauit, & non eſt aſſecutus: & propter eorum confirmationem qui ſunt in eccleſia, & propter eorum conſcientiam qui ſunt admirati tolerantiam. Si autem martyrium eſt retributio per ſupplicium: & fides quoque & doctrina, per quas eſt martyrium. Sunt ergo hæ quoque adiutrices ſupplicii, quo quidnam aliud poſſit eſſe abſurdius? Sed ad illa quidem dogmata, an à corporibus in corpora migret anima, & de diabolo, dicetur ſuo tempore. D Nunc autẽ iis quæ dicta ſunt hęc quoq. adiiciamus. Vbi eſt adhuc fides, ſi pro luendis pœnis eorum quæ prius peccata ſunt ſubeatur martyrium? Vbi eſt autem charitas in Deum, quæ propter veritatem perſecutionem patitur & ſuſtinet? Vbi eſt autem laus eius qui confeſſus eſt, & vituperatio eius qui abnegauit? Ad quid autem eſt adhuc vtilis recta vitæ inſtitutio, morte afficere cupiditates, & nullam odiſſe creaturam? Si autem, vt ipſe dicit Baſilides, vnam partem ex Dei quæ dicitur voluntate, exiſtimamus omnia diligere, quòd omnia rationem ac proportionem conſeruent ad vniuerſum, alteram autem, nihil concupiſcere: & tertiam nihil odiſſe, voluntate Dei erunt etiam ſupplicia, quod quidem impium eſt cogitare. E Neque enim Dominus paſſus eſt voluntate Patris, nec qui patiuntur perſecutionem, eam Dei voluntate patiuntur. Nam ex duobus alterum, aut bonum quid & honeſtum erit perſecutio propter Dei voluntatem, aut erunt inſontes qui eos afficiunt & affligunt. Sed nihil fit ſine volũtate Domini vniuerſorum. Reſtat itaque, vt breuiter dicamus, ea quæ ſunt huiuſmodi, euenire, Deo non prohibente. Hoc enim ſolum ſeruat & prouidentiam, & Dei bonitatem. Non eſt ergo exiſtimandum eum operando exercere afflictiones, neque enim hoc cogitare licuerit, ſed non prohibere eos qui eas exercent perſuaſum habere conuenit, & ad bonum vti audacibus ceptis aduerſariorum. Eſa. 4. Deſtruam, inquit, murum, & erit in conculcationem, cum eiuſmodi ars erudiens ſit ipſa prouidentia, in aliis quidem propter ſua vniuſcuiuſque peccata. in Domino autem & Apoſtolis, propter noſtra. F 1. Theſſa. 5. Iam verò diuinus Apoſtolus, HAEC enim eſt inquit, Dei voluntas, ſanctificatio veſtra, vt vos abſtineatis à fornicatione, & ſciat vnuſquiſque veſtrum vas ſuum poſſidere in ſanctificatione & honore, non in affectione cupiditatis ſicut gentes quę nõ

norunt

A norunt Dominum,& non exuperet & per auaritiam circumſcribat in negotio fratrem ſuum, quoniam vindex eſt Dominus de his omnibus, ſicut etiam vobis prædiximus, & teſtificati ſumus. Non enim vocauit nos Deus propter immunditiam ſed in ſanctificatione. Itaque qui ſpernit, non hominem ſpernit, ſed Deum, qui dedit nobis ſpiritum ſuum ſanctum. Propter hanc ergo ſanctificationem noſtram nõ prohibitus fuit pati Dominus. Si quis autem ex eis reſpondens, dicat puniri quidẽ Martyrem, propter peccata quæ ſunt admiſſa ante hanc in corpus migrationem, fructum autem rurſus eſſe percepturum vitæ quæ hic acta fuerit: ſic enim conſtitutam eſſe adminiſtrationẽ: eum rogabimus an remuneratio fiat ex prouidentia. Nã B ſiquidem non fuerit diuinæ adminiſtrationis; perit conſilium & diſpenſatio expiationis: & eis ſuum excidit argumentum & fundamentum eorum opinionis. Si autem à prouidentia ſunt expiationes: ſunt punitiones quoque ex prouidentia. Prouidentia autem, etſi à Principe, vt ita dicam, moueri incipit, immixta tamen eſt & inſita in ſubſtantiis, cum eo quòd etiam facta eſt ſubſtantiarum à Deo vniuerſorũ. Quæ cum ita habeant, neceſſe eſt vt ipſi fateantur vel non eſſe iniuſtam punitionem, & rectè iuſtèque ſe gerunt qui condemnant & perſequuntur Martyres: aut ex Dei voluntate exerceri perſecutiones. Non vtique ergo labor & metus rebus accidit vt ipſi dicunt tanquam rubigo ferro, ſed ex propria volũtate accedit ad animam. Sed de his quidem multa reſeruantur dicenda, quod ad eorum quæ quidem C poſtea fiet attinet conſiderationem, eam in tempore tractantibus. Valentinus autem in quadam Homilia ſcribit his verbis. Ab initio eſtis immortales, & filii eſtis vitæ ęternæ, & mortem voluiſtis inter vos ipſos diſpertiri, vt eam conſumeretis, & mors in vobis moreretur, & per vos. Quando enim mundum quidem ſoluitis, vos autem non diſſoluimini, eſtis Domini creaturæ & cuiuſuis interitus. Natura enim fieri ſaluum genus ponit ipſe quoque ſimiliter atque Baſilides, ad nos autem deſuper huc venire hoc diuerſum genus, ad mortem de medio tollendam, mortis autem ortum, eſſe opus eius qui creauit mundum. Quamobrem ſic etiam accipit illam ſcripturã. Nemo videbit faciem Dei, & viuet, vt qui ſit auctor & cauſa mortis. De hoc Deo illa tacitè innuit, ſcribens his verbis. Quo eſt minor imago viua facie, eo eſt minor mundus, viuo æone. Quęnam eſt ergo cauſa imaginis? Faciei maie D ſtas, quæ pictori exhibuit figuram, vt per eius nomen honoraretur. Non enim ex ſe & ſua auctoritate fuit forma inuenta, ſed impleuit nomen quod erat defectum in latitudine. Adiuuat autem quod Dei quoque eſt inaſpectabile, ad fidẽ eius quod effictum eſt. Creatorem enim, vt qui Deus & pater ſit vocatus, veri Dei imaginem & Prophetam appellauit. Pictorem autem, ſapientiam, cuius figmẽtum eſt imago, ad gloriam eius qui eſt inaſpectabilis. Nam quæcunque procedunt ex coniugatione, ea ſunt pleromata, id eſt implementa. Quæcunque autem ab vno, imagines. Quoniam autem nõ eſt id quod eius apparet: quæ eſt ex dimidio anima venit, nempe id quod eſt differens, & hoc eſt inſufflatio differentis ſpiritus, & in ſumma id quod inſpiratur in animam imaginem ſpiritus. Et vt in ſumma dicam. Quæ dicun- E tur de Creatore qui factus eſt ad imaginem, ea in imagine ſenſili in generatione dicunt fuiſſe prædicta de generatione hominis. Quinetiam ad ſeipſos quoque transferunt ſimilitudinem, eius qui differt ſpiritus interiectionem Creatori fuiſſe ignotam tradentes. Atque quando quòd ſit quidem vnus Deus, qui prædicatur per legem & Prophetas & Euangelium, tractabimus, aduerſus hoc quoque diſſeremus, eſt enim oratio principalis. Ei autem quod vrget eſt occurrendum. Si ad diſſoluendam mortem venit genus differens. Chriſtus mortem non aboleuit, niſi ipſe quoque dicatur eiuſdem cum eis eſſentiæ. Si autem vnus eam aboleuit, ita vt genus nõ attingeret differens: non iſti mortem abolent qui ſunt æmuli Creatoris, qui eius F quæ eſt ex dimidio animæ ſuæ inſpirant imagini vitam ſupernam, conuenienter ei quod à ſe ſuſceptum eſt dogmati, etiamſi hoc dicant euenire per matrẽ. Sed etſi dicant vna cum Chriſto aduerſus mortem belligerari occultũ confiteantur decretum, quòd audeant Creatoris diuinam inſectari potentiam, corrigentes eius crea-

Gen. 33.
αἰών.
æuum ſeculum.

turam,tanquam potentioris,quam ipſe non potuit liberare ab interitu.Fuerit au- A
tem Dominus quoque Deo creatore melior ac præſtantior. Nũquam enim filius
cum patre contenderit,idque inter Deos. Quòd autem hic ſit pater filii, Creator
vniuerſorum,Dominus omnipotens,ad illam differamus cõtemplationem,in qua
aduerſus hæreſes diſſerere promiſimus,oſtendentes eum eſſe ſolum qui eſt ab ipſo
prædicatus.Sed nobis quidem ſcribens Apoſtolus ad tolerantiam afflictionem. Et
Philip.1. hoc,inquit, ex Deo quod vobis donatum eſt pro Chriſto,vt non ſolum in ipſum
credatis,ſed etiam pro eo patiamini,idem habẽtes certamen,quale vidiſtis in me,
Philip. 2. & nunc auditis in me.Si qua eſt ergo conſolatio in Chriſto: ſi quod ſolatium chari
tatis,ſi qua ſocietas ſpiritus,ſi qua viſcera & miſerationes,implete meum gaudiũ,
vt idem ſentiatis eandem habentes,charitatem,vnanimes,idem ſentientes. Si autẽ B
immolatur ſuper ſacrificio & miniſterio fidei gaudens & cõgratulans, eos ad quos
loquitur Apoſtolus, Philippenſes, vocans gratiæ conſortes & ſocios, quomodo
ipſos dicit vnanimes & animales? Similiter etiam de Timotheo quoque ſcribens
& ſeipſo.Neminem enim inquit,habeo tam vnanimem, qui germane de vobis fu
turus ſit ſollicitus.Omnes enim quæ ſua ſunt quærunt,non quæ Ieſu Chriſti. Ne
ii ergo qui prius dicti ſunt,probri inſtar nos animales dicant. Quinetiam Phry-
ges,iam enim ii quoque illos qui nouam non attendunt Prophetiam, animales ap
pellant, aduerſus quos diſſeremus cum agemus de Prophetia. Eum ergo qui eſt
perfectus oportet exercere charitatem,& hinc ad diuinam tendere amicitiam,per C
charitatem exequendo mandata.Diligere autem inimicos,non dicit malum ama-
re,neque impietatem,vel adulterium,vel furtum:ſed furem,& impium, & adulte
rum,non quatenus peccat,& aliqua actione inquinat hominis appellationem: ſed
quatenus eſt homo,& opus Dei.Peccare certè inter actiones ponitur, non inter
ſubſtantias.Quamobrem nec Dei eſt opus. Dei autem inimici dicti ſunt peccato-
res, qui ſunt inimici mandatorum quibus non obediunt, ſicut amici qui audiunt.
Hi quidem,propter coniunctionem,illi verò,propter alienationem ex libero ani-
mi arbitrio profectam,appellati.Nihil.n.ſunt inimicitiæ,neque peccatum,abſque
inimico & peccatore,& nihil concupiſcere,non tanquam ſint aliena quæ ſunt deſi
derabilia,docet non affici deſiderio, vt exiſtimarunt qui Creatorem alium eſſe à D
primo Deo decernunt,neque tanquam ſit execranda & mala generatio. Eæ enim
ſunt impiæ opiniones.Quæ autem ſunt mundi,aliena dicimus,non vt quæ ſint ab
ſurda,nec vt quæ non ſunt Dei Domini vniuerſorum;ſed quoniam per totum ſe-
culum non in eis permanemus,vt quæ poſſeſſione ſint aliena,& ſucceſſorum;vſu
verò ſint vniuſcuiuſque noſtrum propria,propter quos etiam facta ſunt,ſed tamẽ
eatenus quatenus vna cum eis eſſe nobis neceſſe eſt. Igitur conuenienter naturali
appetitioni,rectè vtendum eſt iis quę ſunt prohibita, cauendo ne quouis modo ni
mium dilabamur,& ſupra modum in ea afficiamur.Porrò autem quanta eſt etiam
Luc. 6. benignitas?Diligite,inquit,inimicos veſtros. Benedicite iis qui vos execrantur,
Matth. 5. & orate pro eis qui vos afficiunt contumeliis,& ſimilia.Quibus adiicit.Vt ſitis ſi- E
miles patris veſtri qui eſt in cœlis,ſignificans eam quæ Deo fit aſſimilationem.Rur
ſus autem, inquit. Sis cito beneuolus aduerſario tuo,donec es in via cum ipſo.
Aduerſarius autem, non eſt corpus, vt quidam volunt,ſed diabolus,& qui ei aſſi-
milantur, qui vna nobiſcum in via ingreditur, per homines qui eius facta imi-
tantur in hac vita terrena. Fieri ergo non poteſt vt non patiantur inimiciſſi-
ma, qui ſe Chriſti quidem eſſe confitentur in Diaboli autem verſantur operi-
Matth. 5. bus.Scriptum eſt enim. Ne forte te tradat Iudici. Iudex autem miniſtro imperii
Rom. 8. diaboli. Perſuaſum enim habeo, quòd neque mors,quam afferunt ii qui per-
ſequuntur, neque vita quæ hic agitur, neque Angeli qui defecerunt: Neque
principatus. Satanæ autem principatus eſt vita quam eligit. Tales enim ſunt qui F
ſunt ex eo principatus, & poteſtates tenebrarum. Neque præſentia, in quibus ſu-
mus tempore huius vitæ, vt ſpes quidem militis, lucrum verò mercatoris. Neque
altitudo, neque profunditas. Neque aliqua alia creatura, quæ per propriam homi
ni operationem

A ni operationem reſiſtit fidei eius qui ſuo eligit arbitrio. Creatura autẽ dicitur vni-
uocè operatio, vt quæ ſit noſtrum opus. Non poterit nos ſeparare à charitate Dei
quæ eſt in Chriſto Ieſu Domino noſtro. Habes ſummam Martyris cognitione prę
diti. Scimus autem quòd omnes habemus cognitionem quæ eſt in communibus,
& quòd vnus ſit Deus. Scribebat enim ad fideles, vnde infert. Sed non eſt in omni 1.Cor. 8.
bus cognitio, quæ traditur in paucis. Sunt autem qui dicunt eam quæ eſt de iis quæ
ſimulachris immolata ſunt cognitionem non ferre in omnibus. Ne forte poteſtas
noſtra fiat offendiculum infirmis. Perit.n. infirmus tua cognitione. Quòd ſi dicãt
oportere emere quidquid venditur in macello, per interrogationem ſubiungentes
B illud nihil interrogantes, ęque ac interrogantes, ridiculã afferant interpretationẽ,
dicit enim Apoſtolus, omnia alia ex macello emite, nihil interrogantes, cõuenien
ter exceptioni eorũ quę oſtendũtur in generali omnium Apoſtolorũ epiſtola, quæ
quòd ita viſum ſit ſpiritui ſancto, ſcripta quidem eſt in Actis Apoſtolorum, lata au Act.15.
tem fuit ad fideles per ipſum Paulum qui miniſtrabat, ſignificarunt enim opor-
tere neceſſariò abſtinere ab immolatis, & ſanguine, & ſuffocatis, & fornicatione à
quibus ſe conſeruantes, rectè eſſe facturos. aliud ergo eſt quod dictum eſt ab Apo-
ſtolo. Nunquid non habemus poteſtatem comedendi & bibendi? Nunquid non
habemus poteſtatem ſororem mulierem circũducendi? vt etiam reliqui Apoſtoli, 1.Cor.9
& fratres Domini, & Cephas. Sed non vſi ſumus, inquit hac poteſtate, ſed omnia
ſuſtinemus, ne demus offenſionem Euangelio Chriſti, aut onera circumferentes,
C cum oporteat eſſe expeditos ad omnia, aut effecti exemplum iis qui volunt conti-
nere, vt qui non ita inſtructi ſimus, vt quæ nobis apponuntur non libenter come-
damus, & temere cum muliere habeamus conſuetudinem. Maximè autem eos qui
bus eſt credita tanta diſpenſatio, conuenit eſſe purum & nulla labe pollutum exem
plar diſcentibus. Nam cum liber inquit, eſſem ex omnibus, omnium me ſeruum fe
ci, vt omnes lucrifacerem. Omnis autem qui in certamine contendit, eſt continẽs
in omnibus. Sed Domini eſt terra & plenitudo eius. Propter conſcientiam ergo ab
ſtinendum eſt ab iis à quibus eſt abſtinendum. Conſcientiam autem dico, non ſuã,
eſt enim cognitione prædita: ſed alterius, ne malè ędificetur per ignorationẽ imi-
tando id quod non cognoſcit, & pro magni & excelſi animi viro fiat contemptor.
D Cur enim mea libertas iudicatur ab alia conſcientia? Si ego cum gratia participo;
cur maledictis appetor pro eo pro quo gratias ago? Omnia ergo quæ facitis, in glo
riam Dei facite, quæ ſcilicet à regula fidei permiſſum eſt facere. Corde quidem cre Rom.10.
ditur ad iuſtitiam. Ore autẽ fit confeſſio ad ſalutem. Dicit itaque ſcriptura. Quiſ-
quis credit in ipſum, pudore nõ afficietur. Hoc eſt verbum fidei quod prędicamus,
quòd ſi confeſſus fueris verbum in ore tuo, quòd Dominus Ieſus, & credideris in
corde tuo, quòd Deus eum ſuſcitauit à mortuis, ſaluus eris, euidenter perfectam
deſcribit iuſtitiam, & opere impletam & contemplatione. Benedicere ergo opor-
tet iis qui perſequuntur. Benedicite, & nolite execrari. Gloriatio enim noſtra hęc 2.Cor.1.
eſt teſtimonium conſcientiæ noſtræ quòd in ſanctitate & ſinceritate Deum cogno
E uimus, per hanc paruam occaſionem, opus oſtendentes charitatis, quòd non in
ſapientia carnali, ſed in gratia Dei conuerſati ſumus in mundo. Hæc Apoſtolus qui
dem de cognitione, cõmunem autem fidei doctrinam, dixit odorem cognitionis, 2.Cor.2
in ſecunda epiſtola ad Corinthios. Nam in hodiernum vſque diem, idem velum 2.Cor.3
multis in lectione veteris teſtamenti manet, vt quod non ſit apertum per conuer-
ſionem ad Dominum. Propterea oſtendit etiam reſurrectionem, iis qui poſſunt
perſpicere eam quæ eſt adhuc in carne, vitæ ſerpentis ſuper ventrem. Vnde etiam
eos qui ſunt eiuſmodi vocauit fœtus viperarum, libidinoſos, ac voluptarios, ven-
trique & peni ſeruientes, & propter mundanas cupiditates ſua inuicem capita ab-
F ſcindentes. Filioli, ne diligamus ſermone, nec lingua, ait Ioannes, perfectos eſſe do 1.Ioã.2.
cens, ſed opere & veritate. In hoc cognoſcemus quòd ex veritate ſumus. Si autem
Deus eſt charitas: charitas quoque eſt pietas ac Dei cultus. Timor non eſt in chari
tate: ſed perfecta charitas extra mittit timorem. Hæc eſt charitas Dei, vt eius præ-

cepta ſeruemus.Et rurſus ei qui cupit fieri cognitione præditus,ſcriptum eſt. Sed A
1.Tit.4. ſis forma fidelium,in ſermone,in conuerſatione,in charitate,in fide & caſtitate.
Fidei enim,vt arbitror,perfectio diſtinguitur à communi fide.Porrò autem diui-
nus quoq. Apoſtolus per hæc tradit regulam eius qui eſt præditus cognitione, ſic
ſcribens.Ego enim didici in iis in quibus ſum eſſe contentus.Scio & eſſe humilis,
Phil.4. Scio & abundare.Vbiq.& in omnibus ſum inſtitutus,& ſatiari,& eſurire, & abun
dare,& penuriam pati.Omnia poſſum in eo qui mihi dat vires. Iam verò cũ aliis
Heb.10 quoque diſſerens,vt eos arguat & admoneat,non vertitur dicere. Recordemini
autem priorum dierum,in quibus illuminati magnum certamen ſuſtinuiſtis paſſio
num:partim quidem opprobriis & afflictionibus facti ſpectaculum, partim autem
ſocii taliter conuerſantium effecti.Nam & vincula mea commiſerati eſtis, & rapi- B
nam bonorum veſtrorum cum gaudio ſuſcepiſtis,cognoſcentes vos habere melio
res & manentes facultates.Nolite itaque amittere confidentiam veſtram quæ ma-
gnam habet remunerationem.Opus enim habetis patientia, vt cum Dei volunta-
tem feceritis,reportetis promiſſionem.Adhuc enim parumper. Qui venit veniet,
& non tardabit.Iuſtus autem meus ex fide viuet.Quòd ſi ſubtraxerit ſe, non place
bit animæ meæ.Nos autem non ſumus ſubtractionis ad perditionem, ſed fidei ad
acquiſitionem animæ.Deinde adducit tibi examen exemplorum diuinorum. An
non inquit,fide ſe rectè geſſerunt, qui ludibria & flagella,& vincula prę terea &
carcerem experti ſunt?Lapidati fuerunt,tentati ſunt,in cæde gladii mortui ſunt, C
Heb.11. circuierunt in ouinis & caprinis pellibus,egentes,afflicti, vexati. Quibus dignus
non erat mundus:in ſolitudinibus errantes,& montibus,& ſpeluncis, & forami-
nibus terræ. Et hi omnes teſtimonio fidei probati,non acceperunt promiſſionem.
Reſtat intelligendum quod per παρασιώπησιν id eſt reticentiam dictum eſt, ſoli.
Subiungit itaq.Cum de nobis melius aliquid Deus præuidiſſet: Bonus enim erat.
Vt non ſine nobis conſummarentur.Itaque cum & nos circa nos habeamus tan-
tam nubem ſanctam & pellucidam teſtium,deponētes omne pondus, & nos facile
circunſtans peccatum,per patientiam curramus ad nobis propoſitum certamen,
reſpicientes ad fidei auctorem & conſummatorem Ieſum.Et quòd vnam quidem
dicit ſalutem in Chriſto,& iuſtorũ,& noſtram,prius quidem dixit apertè: nihilo D
tamen ſecius de Moſe quoque dicens,ſubiũgit.Maiores exiſtimans diuitias quàm
theſauros Aegypti,Chriſti improperium.Reſpiciebat enim remunerationem. Fi-
de reliquit Aegyptum,non veritus iram Regis.Inuiſibilem enim tanquam qui vi-
Sap.3. deret,ſuſtinuit.Diuina ſapientia dicit de Martyribus.Viſi ſunt in oculis inſipien-
tium mori,& reputata eſt vexatio eorum exitus,& à nobis diſceſſus,contritio:illi
verò ſunt in pace.Etenim ſi in oculis hominum ſuppliciis affecti fuerint, ſpes eorũ
plena eſt immortalitatis.Deinde ſubiungit,glorioſam expurgationem docens eſſe
martyrium.Et in paucis caſtigati,magnis afficientur beneficiis,quoniã Deus ten-
tauit eos,hoc eſt, ad eorum probationem,& vt pudore afficiatur tentator, ſiuit
eos tentari.Et inuenit eos ſe dignos,vt ſcilicet vocentur filii.Tanquam aurum in E
fornace probauit eos, & tanquam ſolidam ſacrificii oblationem excepit eos, & in
tempore inſpectionis eorum fulgebunt,& tanquam ſcintillę in ſtipula percurrent.
Iudicabunt gentes,& dominabũtur populis,& Rex eorum erit Dominus in ſecu-
la.Porrò autem Clemens quoque Apoſtolus in epiſtola ad Corinthios,ipſe quoq.
nobis quandam formam eius qui eſt præditus cognitione deſcribens, dicit. Quis
enim apud vos verſatus,omni virtute perfectam,firmamque ac ſtabilem fidem ve-
ſtram non probauit?temperãtemque ac moderatam veſtram in Chriſto pietatem
non eſt admiratus?& veſtri in hoſpites amoris magnificos veſtros mores non præ-
dicauit?& perfectam firmamque ac ſtabilem cognitionem non beatam eſſe cen-
ſuit?Nam citra perſonarum acceptionem omnia feciſtis:& in Dei legitimis ambu F
laſtis.Deinde apertius.Fixis ergo oculis eos intueamur qui magnificæ eius gloriæ
perfectè ſeruierunt. Accipiamus Enoch, qui in obedientia iuſtus inuentus,fuit
tranſlatus:& Noë, qui cum credidiſſet, fuit ſeruatus: & Abraham, qui propter
fidem,

A fidem,& hoſpitalitatem,Dei amicus,pater autem Iſaac eſt appellatus. Propter ho
ſpitalitatem veramq. religionem,Loth fuit ſeruatus ex Sodomis. Propter fidem,
& hoſpitalitatem,ſeruata eſt Raab meretrix.Propter patientiam & fidem,in pelli-
bus caprinis & ouinis, & ex camelorum pilis contextis veſtibus ambularunt, præ-
dicantes regnum Chriſti.Dicimus autem Eliam & Eliſæum, Ezechielem & Ioan-
nem,Prophetas .Qui enim Dei amicus,propter fidem liberam, vocatus eſt Abra-
ham,non fuit gloria elatus : ſed magna vtens modeſtia,dixit.Ego autem ſum ter- Gen.18.
ra & cinis.Et de Iob ſic ſcriptum eſt. Iob autem erat iuſtus , & reprehenſioni non Iob.1.
obnoxius, Deum ritè colens,abſtinens ab omni malo. Is qui ſua patientia ſupera-
B uit tentatorem,& ſimul fuit teſtis,& à Deo accepit teſtimonium,humilitatem am
plectitur,& dicit.Nullus eſt mundus à ſorde,ne ſi ſit quidem vnius diei vita eius. Iob.25.
Moſes,fidelis ſeruus in tota domo eius,dixit ad eum qui ex rubo dabat reſponſa. Exo.3.
Quis ego ſum,quòd me mittis?Ego autem ſum & voce tenui & lingua tardiori,vt
Domini vocem miniſtrem per linguam humanam.Et rurſus. Ego autem ſum va- Iacob.4
por ex olla. Deus enim ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam. Iam verò
Dauid quoque,de quo teſtimonium ferens,dicit Dominus , inueni hominem ſe-
cundum cor meum,Dauid Ieſſe filium,in oleo ſancto vnxi eum,ſed ipſe quoque di
cit ad Deum.Miſerere mei deus ſecũdum magnam miſericordiam tuam . Et ſecun Pſal.50.
dum multitudinem miſerationum tuarum dele iniquitatem meam.Amplius laua
C me ab iniquitate mea,& à peccato meo munda me. Quoniam iniquitatem meam
ego cognoſco & peccatum meum in cõſpectu meo eſt ſemper.Deinde tacitè ſigni-
ficans peccatum quod legi non ſubiicitur,ſcite ſuam oſtendens modeſtiam,ſubiun
git.Tibi ſoli peccaui,& malum coram te feci. Dicit enim alicubi ſcriptura . Spiri-
tus Domini,lucerna,ſcrutans ventris penetralia.Et quo quis ſe iuſtè gerens, eua-
dit maiori cognitione præditus,eo eſt ei propinquior ſpiritus lucidus.Sic iuſtis ap
propinquat Dominus , & nihil eum latet ex noſtris cogitationibus, & quas faci-
mus diſputationibus.Dominum Ieſum dico,qui omnipotenti ſua voluntate cor-
da noſtra intuetur,cuius ſanguis fuit pro nobis ſanctificatus. Obſeruemus ergo
eos qui nobis præſunt,& reuereamur ſeniores,honoremus iuuenes. Dei docea-
D mus diſciplinam.Beatus enim qui docuerit & fecerit quæ ſunt Domini,pro digni-
tate.Eſt autem præclaræ magnificæque notionis & contemplantis veritatis . Vxo
res noſtras ad id quod bonum eſt corrigamus. Amabiles , inquit,mores caſtitatis
oſtendant,puram & ſinceram ſuæ manſuetudinis demonſtrent voluntatem. Lin-
guæ ſuæ moderationem ſilentio efficiant manifeſtam. Charitatem ſuam non per
prouocationes,ſed omnibus qui timent Dominum,ſanctè præbeant æqualem.
Filii noſtri ſint diſciplinæ Domini participes. Diſcant quid valeat apud Deum hu-
militas,quid poſſit caſta apud Deum dilectio , quomodo timor Domini bonus &
magnus,ſeruans omnes qui in ipſo ſanctè verſantur in puro corde.Eſt enim ſcruta
tor cogitationum & mentis conſiliorum, cuius ſpiritus eſt in nobis,& cum volue
E rit,eum aufert.Hæc autem omnia confirmat fides quæ eſt in Chriſto. Adeſte filii,
audite me , ait Dominus ,timorem Domini docebo vos. Quis eſt homo qui vult Pſal.33.
vitam,diligit dies videre bonos?Deinde hebdomadis & ogdoadis,ſeptenarii, in-
quam,& octonarii numeri ſubiungit myſterium quod inducit cognitionem. Co-
hibe linguam tuam à malo, & labia tua ne loquantur dolum.Declina à malo , &
fac bonum.Quære pacem,& perſequere eam.Per hæc enim ſignificat cognitionẽ,
cum abſtinentia à malis, & cum operatione bonorũ,docens perfici & opere & ſer-
mone.Oculi Domini ſuper iuſtos,& aures eius ad preces eorum. Vultus autẽ Do-
mini ſuper facientes mala, vt perdat de terra memoriam eorum. Clamauit autem
Dominus,& exaudiit,& ex omnibus afflictionibus liberauit eum. Nam multa qui
F dem flagella peccatorum: ſperantes autem in Domino miſericordia circundabit. Pſal.31.
A multitudine miſericordiæ contineri dicit eũ qui germanè & ſincerè ſperat, quo
niam ſcriptum eſt in epiſtola ad Corinthios. Per Ieſum Chriſtum incipiens & ob-
ſcurata mens noſtra in lucem pullulat. Per eum voluit Dominus nos immortalem

guſtare cognitionem. Vnde etiam euidentius oſtendens proprietatem cognitio- A
nis, ſubiunxit. Cum hæc ergo ſint nobis manifeſta, vel procumbentes in profun-
dum diuinæ cognitionis, debemus omnia ritè & ordine facere, quæ nos iuſſit Do-
minus peragere, ordinatis temporibus. Sapiens ergo ſuam oſtendat ſapientiam, nō
verbis ſolum, ſed in bonis operibus. Humilis ferat teſtimonium, non ſibi, ſed in eo
quòd ipſe teſtimonium accipiat ab alio. Qui eſt carne caſtus, non inſoleſcat, ſciens
eſſe alium qui ei ſuppeditat continentiam. Videte fratres, quo maiori cognitione
digni ſumus habiti, eo maius ſubimus periculum. Venerabilis ergo & caſta inſtitu-
tio noſtræ benignitatis, ex ſententia Clementis, quærit id quod eſt communiter
vtile, ſiue teſtimonium prębeat, ſiue doceat opere & ſermone: eoque duplici, & nō
ſcripto, & ſcripto. Hæc eſt charitas, diligere Deum & proximū. Ea extollit in alti- B
tudinem quę non poteſt explicari: Charitas operit multitudinem peccatorū. Chari
tas omnia ſuſtinet, in omnibus eſt patiens. Charitas nos Deo cōglutinat. Omnia fa
cit in cōcordia. In charitate cōſummati ſunt omnes electi Dei. Abſque charitate
nihil eſt gratū Deo. Eius perfectionis non eſt, inquit, explicatio. Quis eſt idoneus
1. Cor. 13. vt in ipſa inueniatur, niſi quos ipſe Deus dignos eſſe cēſuerit. Iam verò Apoſtolus
Paulus. Si corpus meū, inquit, tradidero, charitatem autē non habeam, ſum ęs reſo
nans, & cymbalum tinniens. Si non ex affectione electa, inquit, per charitatem co
gnitione præditam, tulero teſtimonium, propter metum autem fortè & eam quæ
expectatur mercedem, labra mouens ad teſtimonium, fuero confeſſus Dominum;
ſum homo communis, Dominum reſonans, non cognoſcens. Eſt enim & populus C
qui diligit labiis. Eſt etiam alius qui tradit corpus vt comburatur. Etſi diſtribuero
omnes facultates meas ad alendos pauperes, inquit, non ex ratione communicatio
nis quæ proficiſcitur à charitate, ſed ratione remunerationis quæ vel ab ipſo qui
beneficio afficitur, vel à Domino qui promiſit, expectatur. Etſi habeam omnem
fidem, vt montes transferam, & vitia quæ tenebras offundunt abiiciam, non fue
ro autem fidelis Domino propter charitatem; nihil ſum, vt qui ſi conferar cum
eo qui ex cognitione in vulgus fert teſtimonium, nihil reputer egregium. Omnes
autem generationes ab Adam in hodiernum vſque diem præterierunt. Sed qui per
Dei gratiā conſummati ſunt in charitate, habent locum piorum, qui manifeſtabū
tur in viſitatione regni Chriſti. Charitas non ſinit peccare. Quòd ſi etiam inuitus D
in aliquem talem caſum inciderit per ſuggeſtiones aduerſarii, Dauid imitans pſal-
Pſal. 68. let. Confitebor Domino, & placebit ipſi ſuper vitulum nouellum cornua produ-
centem & vngulas. Videant pauperes, & lætentur. Dicit enim, Sacrifica Deo ſacri
Pſal. 166. ficium laudis: & redde Domino vota tua, & inuoca me in die afflictionis tuæ: &
Pſal. 80 liberabo te, & glorificabis me. Sacrificium enim Deo ſpiritus contritus. Charitas
ergo etiam Deus dicitur cum ſit bonus: cuius charitas proximo malum non ope-
Pſal. 50. ratur, neque iniuriam faciens, nec referens, omnibus autem, vt ſemel dicam, bene
Ioan. 4. faciens, ad Dei imaginem. Plenitudo ergo legis eſt charitas, ſicut Chriſtus, hoc eſt
Rom. 13. præſentia Domini qui nos diligit, & quę eſt noſtra ex Chriſto doctrina charitatis,
& vitæ inſtitutio. Charitas ergo perficit non mœchandi pręceptum, & præceptum E
vxorem proximi non concupiſcendi, quod prius metu fuerat prohibitum. Idem
ergo factum refert, an factum ſit per metum, an perfectum per charitatem, & an
per fidem, an etiam ex cognitione exerceatur. Meritò ergo conuenienter eorum
differentiæ ei quidem qui eſt præditus cognitione, parata ſunt quæ nec oculus vi-
dit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcenderunt. Ei autem qui nudè & ſolum
modo credidit, concedit ſuo teſtimonio centū partibus plura quàm ea eſſent quæ
reliquit, quam promiſſionem contingit cadere in hominum intelligentiam. Hoc
in loco mihi venit in mentem cuiuſdam qui ſe dicebat eſſe gnoſticum, id eſt cogni
tione pręditum. Exponens enim illud, Ego autem dico, qui aſpexit mulierem ad F
concupiſcentiam, iam mœchatus eſt, non cenſebat nudam iudicari cupiditatem.
Sed ſi per cupiditatem, quod ex ea fit opus, procedens vltra cupiditatem, in ipſa
peragatur. Aut enim in ſomnis ſimul viſione vtitur aut etiam corpore. Atque qui

hiſtorias

A historias quidem conſcripſere, iuſti Bonchoridis tale referunt iudicium. Adoleſcens captus amore meretricis, perſuadet certa quadam mercede conſtituta, vt poſtridie puella ad eum veniat. Cum autē eũ in ſomnis præueniſſet cupiditas, præter ſpem expleta libidine, puellam quam amabat ad ſe venientem, vt conſtitutum fuerat, arcet aditu. Illa autem cum id quod euenerat didiciſſet, exigebat mercedem, dicens ſe ea ratione amatoris expleſſe cupiditatem. Venerunt ergo ad Iudicem. Is iuſſo adoleſcente crumenam in qua erat merces, in ſole extendere, iuſſit meretricem vmbram apprehendere, lepide imperans, vt ſimulachrum mercedis redderet pro ſimulachro complexus: Atque ſomniat quidem aliquis viſioni aſſentiente anima. Vere autem ſomniat, qui aſpicit ad cõcupiſcentiam, non ſolum vt ille dicebat
B gnoſticus, ſi ſimulatque viderit, cum muliere conſuetudinem animo comprehendat, hoc enim iam eſt cupiditatis opus, vt cupiditatis: Sed ſi corporis reſpexerit pulchritudinem, ait verbum, & ei ex libidine ac cupiditate caro pulchra viſa fuerit, cum carnaliter & propenſo animo ad peccandum viderit, propter ea quòd eam ſit admiratus condemnatur. Contrà autem, qui per caſtam aſpicit dilectionem, nõ carnem, ſed animam pulchram eſſe exiſtimat, corpus, mea quidem ſententia, admirans tanquam ſtatuã per quam pulchritudinem, ipſe quoque ſeipſum tranſmittit ad artificem, & id quòd eſt verè pulchrum, ſanctum ſignum, lucidum iuſtitiæ characterem oſtendens Angelis qui præſunt aſcenſui vnctionem dico bene compoſitę
C & quæ Deo placet mẽtis, qualitatem affectionis inditam animæ quæ geſtit & exultat propter inhabitationem ſancti Spiritus. Hanc gloriam quæ in Moſis facie refulſerat, non poterat populus intueri, & ideo gloriæ velamen aſſumebat apud eos qui intuebantur carnaliter. Eos enim qui aliqua inducunt ex rebus mundanis, ii detinent qui vectigal exigunt ab iis qui ſuis grauantur vitiis & animi perturbationibus: eum autem qui nudus quidẽ eſt ab iis in quæ cadit vectigal, eſt autem plenus cognitione & ea quæ eſt ex operibus iuſtitia, ſimul precantes virum trãſmittunt, eum cum opere beatum pronuntiantes. Et eius folium non defluet, ligni inquam, Pſal.1.
vitalis quod eſt nutritum ſecus decurſus aquarum. Comparatur autem iuſtus arboribus frugiferis, non iis ſolis quæ ſublime feruntur ſacrificiis. Erant autem in ſacrificiorum quoque oblationibus, penes legem qui hoſtiarum vitia conſiderabant.
D Appetitionem itaque diſcernunt à cupiditate, qui ſunt in his rebus cognoſcendis pulchre exercitati, & hanc quidem voluptati tribuunt & intemperantiæ, appetitionem autem eſſe ſtatuunt in iis quæ ſunt ſecũdum naturam, vt qui ſit motus qui eſt ex ratione. Huius perfectionis poteſt & vir & mulier æquè eſſe particeps. Iam verò non ſolus Moſes qui audiuit à Deo, locutus ſum ad te ſemel & bis, dicens. Vidi populum hunc, & ecce eſt dura ceruice. Sine me eos perdere, & de- Exo.32.
lebo nomen eorum ſub cœlo, & faciam te in gentem magnam & admirabilem, & longè magis quàm hanc, reſpondet rogans, non id quod ſuum erat ſpectans, ſed cõmunem ſalutem. Nequaquam Domine, mitte peccatum huic populo: aut dele me etiam de libro Viuentium, tanta fuit eius perfectio vt maluerit vna mori cum po-
E pulo, quam ſolus eſſe ſaluus: ſed etiam Iudith quæ conſummata fuit in mulieribus, cum eſſet vrbs circumſeſſa, precata ſeniores, ingreditur quidem in caſtra alienigenarum, omne periculum contemnens pro patria, ſeipſam tradens hoſtibus in fide Dei: præmia autem fidei mox accipit, cum mulier in hoſtem fidei ſe præclare geſſerit, & potita ſit capite Holophernis. Et rurſus perfecta illa in fide Eſther, Iſraëlem à tyrannica poteſtate liberans, & à crudelitate Satrapæ, ſola mulier afflicta ieiuniis, reſtitit armatis copiis innumerabilibus, tyrannicum per fidem ſoluens decretum, & tyrannum quidem mitigauit, Aman verò repreſſit, & Iſraëlem perfecta ad Deum oratione illæſum conſeruauit. Taceo enim Suſannam & Moſis ſororem,
F quòd hæc quidem vna duxit exercitum cum Propheta, princeps omnium mulierũ quæ apud Hebræos erant inſignes ſapientia, illa verò per ſummam honeſtatem vel ad mortem vſque procedens, cum ab intemperantibus condemnaretur amatoribus, perſtitit firma & conſtans teſtis pudicitiæ. Dion certè Philoſophus refert

quandam mu lierem Lyſidiſam, propter inſignem pudorem, ſe lauaſſe cum ipſa tu- A
nica. Philoteram autẽ, cum eſſet ingreſſura ſolium, paulatim contraxiſſe tunicam,
quantum quæ nuda erant tegebantur ab aqua. Deinde rurſus paulatim aſcenden
tem induiſſe. An nõ enim tormenta quoque tulit fortiter Leęna Attica, quæ cum
eſſet conſcia inſidiarum quæ ab Armodio & Ariſtogitone parabantur in Hippar-
chum, nihil omnino eſt elocuta, etſi valde cruciaretur. Aiunt autem Argolicas
quoque, Teleſilla poëtria duce, Spartanos qui magna erant virtute in rebus belli-
cis, cum primum ſe eis oſtendiſſet, fugaſſe, & effeciſſe vt illæ mortem nihil extime
ſcerent. De filiabus quoque Danai dicit ſimilia is qui fecit Danaidem.

Tuncque cito Danai ſumpſerunt arma puellæ,
In ripis pulchro labentis flumine Nili. Et quæ ſequuntur. B

Canunt autem reliqui Poëtæ velocitatem Atalantæ in venatione, & egregiam
Anticleæ amicitiam, & Alcediſtis in maritum amorem, & Macæriæ & Hyacinthi
dum magnum & excelſum animum. Quid verò non Theano quidem Pythagorica
eo proceſſit philoſophiæ, vt ei qui ipſam curioſè aſpexerat, & dixerat, pulcher cu
bitus, reſponderit. At non publicus. Eiuſdem grauitatis fertur illud quoque di-
ctum. Rogata enim Poſtęa mulier à quo viro deſcenderit in Theſmophorium. A
proprio quidem, inquit, & ſtatim ſubiunxit. Nunquam autem ab alieno. Quin
etiam Themiſto quoque Zoili filia, Lampſacena, vxor Leontiei Lampſaceni,
dabat operam philoſophiæ Epicureæ, ſicut Myia Theanus filia, Pythagoreæ,
& Arginete quæ ſcripſit res geſtas Dionyſii. Filiæ autem Diodori, cui fuit co- C
gnomen Saturnus, fuerunt omnes dialecticæ vt ait Philo dialecticus in Menexe
no, quarum hæc feruntur eſſe nomina. Menexene, Argia, Theognis, Arteme-
ſia, Pantaclea. Memini autem etiam Cynicæ cuiuſdam. Hipparchia autẽ vocabatur
Maronitis, vxor Cratetis, propter quam in Poëcile quoque celebrata fuere Cyno
gamia. Arete autẽ Ariſtippi Cyrenaica, erudiit Ariſtippũ qui μητροδίδακτος id eſt,
à matre doctus, fuit cognominatus. Apud Platonem etiam philoſophabantur La-
ſthenia Arcadia, & Axiothea Phliaſia. Aſpaſia autem Mileſia, de qua multa
quoque conſcribunt Comici, vſus quidem eſt Socrates, ad Philoſophiam. Peri
cles autem, ad rhetoricam. Prætermitto alias, ne ſit prolixior oratio, neque re-
cenſens Poëtrias, Corynnam & Teleſillam, Myiam & Sappho, aut pictrices, vt D
Irenem Cratini filiam, & Anaxandram Nealcis, vt dicit Dydimus in Sympoſiacis,
Cleobuli autem ſapientis & Lyndiorum Monarchæ filiam, non pudebat lauare pe
des paternorum hoſpitum. Nam Abrahæ quoque vxor beata Sarra, parauit ipſa
Angelis panes ſubcinericios, & puellæ regiæ paſcebant oues apud Hebræos. Vnde
etiam quæ eſt apud Homerum Nauſicaa, iuerat ad pannos lauandos: velit ergo pu
dica mulier, primum quidẽ ſi fieri poſſit marito perſuadere, vt ſit ei ſocius eorum
quæ ferunt ad beatitudinem. Si id autem non poſſit efficere, ſola contendat ad vir
tutem marito quidem parens in omnibus, vt inuito illo nihil vnquam faciat, præ-
ter ea quæ cenſentur pertinere ad virtutem & ſalutem. Sed et ſi quis citra vllã per-
gentem ſimulationem, aut vxorem, aut etiam ancillam, arceat à tali affectione, E
nihil aliud videtur is tunc facere, quàm à iuſtitia quidẽ & temperantia ſtatuiſſe ab
ducere; iniuſtam autem ſimul & intemperãtem voluiſſe domũ ſuam efficere. Fieri
ergo non poteſt vt nec vir, nec mulier, ſit in vlla re doctus, qui non fuerit vſus di-
ſciplina, meditationeque, & exercitatione. Virtutem autem non in aliquibus aliis
ſed vel in nobis maximè ſitam eſſe dicimus. Itaque alia quidem poteſt quis arcere
bellum gerens. Quod autem in noſtra ſitum eſt poteſtate, nequaquam nec ſi maxi
me quidem inſtiterit. Eſt enim donum datum diuinitus & quod nõ alicui alii ſubii
citur. Vnde intemperantia quidem non videri potuerit eſſe alicuius malum, quàm
eius qui ſe gerit intemperanter. Temperantia autem rurſus eius bonum qui poteſt
ſe tẽperare. Mulierem autem quæ cum honeſtate amat maritum deſcribit Euripi- F
des, ſic monens.

Boniſque uerbis proſequi.

Videri

A *Videri oportet ſi quid coniux dixerit.*
Si haud dixerit, laborare, ut ad gratiam
Dicat mariti. Et his rurſus vtique ſimilia.
Dulce eſtque coniugem, mali
Si euenerit quid, cum uiro triſtarier,
Doloris eſſe gaudii participem.

Sic morum manſuetudinem oſtendens & beneuolentiā eſſe vel in calamitatibus. Deinde ſubiungit.

Aegrotus & ſi ſis, ægra ſimul feram
B *Tuaque patiar mala.* & *certe mihi.*
Non quidquam acerbi, una cum amicis nam decet
Fieri beatos, quid niſi hoc amicitia eſt?

Sanctificatur itaque etiam quod per Verbum perficitur matrimonium, ſi coniugium ſe Deo ſubmittat, & cum vero corde adminiſtretur in fidei certitudine, ſanctificatorum corda à mala conſcientia, & ablutorum corpus aqua munda, & habētium confeſſionem fidei. Fidelis enim eſt qui promiſit. Oportet autem fœlix matrimonium, neque vnquam diuitiis, nec pulchritudine cenſeri, ſed virtute. Nulli quidem, ait tragœdia.

Coniugi in maritum pulchra forma profuit.

C Multis autem virtus profuit. Quæuis enim bona mulier, quæ viro adhæret, ſcit eſſe temperans. Deinde veluti dans admonitiones, ait.

Hoc primum adeſt, nam deformis maritus ſi ſiet,
Formoſum ei quæ ſapit decet uiderier.
Non oculus, ſed mens ea eſt quæ iudicant.

Et quæ conſequuntur. Valde autem propriè dixit ſcriptura mulierem datam eſſe à Deo adiutricem. Clarum eſt ergo quòd vnicuiq. ex iis quæ à marito eueniunt moleſtiis, ratione cum perſuaſione mederi apud ſe conſtituet. Sin autem nō obediat, tunc iam conabitur, quoad eius fieri poteſt ab humana natura, vitam nulli peccato
D affinem tranſigere, & ſeu cum Verbo mori oporteat, ſeu viuere, talis actionis adiutorem & ſocium Deum eſſe exiſtimans, qui re vera & adeſt & eſt Seruator & in præſentia & in futuro, illumque ducem & principem cuiuſuis actionis conſtituens, temperantiam quidem & iuſtitiam ſuum eſſe munus exiſtimans, religionē autem & in Deum pietatem & amorem finem ſuum eſſe ſtatuens. Eleganter itaq. Apoſtolus in epiſtola ad Titum, dicit anus debere eſſe in habitu ſancto, non calumniatrices, non vino multo ſeruienres, vt erudiant adoleſcentes vt ſint virorū ſuorum amantes, & filios ſuos diligant, prudentes, caſtæ & ſobriæ, domus curam habentes, benignæ, ſubditæ viris ſuis, ne Verbum Dei blaſphemetur. Potius autem, inquit, pacem perſequimini cum omnibus & ſanctificationem, ſine quo nemo vi
E debit Dominum: attendentes ne quis fornicator aut prophanus, vt Eſau, qui pro cibo vno vendidit ſua primogenita: ne qua radix amaritudinis ſurſum naſcens moleſtiam afferat, & per eam inquinentur multi. Deinde veluti colophonē imponens quæſtioni de matrimonio, ſubiungit. Honorabile connubium in omnibus, & torus immaculatus. Fornicatores autem & adulteros iudicabit Deus. Cum vnus vtique ſcopus & vnus finis & viro & mulieri ſit oſtenſus, de eo qui eſt perfectus dicit Petrus in epiſtola. Modicum nunc ſi oportet triſtitia affecti in variis tentationibus vt probatio veſtræ fidei multo pretioſior auro quod perit, & per ignem eſt probatum, inueniatur, in laudem & gloriam in reuelatione Ieſu Chriſti, quem cum nō videritis, diligitis, in quem nunc cum non videatis, credatis autem, exultatis læ-
F titia, inenarrabili & glorificata, reportantes finem fidei, ſalutem animarum. Quā obrem Paulus quoque gloriatur ſe propter Chriſtum fuiſſe in laboribus abundantius in plagis ſupra modum, in mortibus frequenter. Hic inuenio perfectum multis modis accipi prout is eſt qui in vnaquaque virtute ſe rectè gerit. Perficitur ita-

Tim.2. Heb.12. Ibidem. Heb.13. 1.Pet.1. 1.Cor.11.

que & cõſummatur aliquis, & vt pius ac religioſus,& vt tollerans, & vt continẽs A
& vt operarius, & vt Martyr,& vt cognitione præditus. In omnibus autem ſimul perfectus neſcio an vllus ſit qui eſt adhuc homo,niſi ſolũ is qui propter nos induit hominem. Quanquam ex nuda lege fuerit quis vtique perfectus,qui profitetur abſtinentiam à malis. Ea autem eſt via ad Euangelium, & ad benefaciendum. Sed legis quidem ex cognitione perfectio, eſt aſſumptio Euangelii, vt fiat is qui eſt ex lege perfectus. Ita enim prædixit is qui eſt ex lege Moſes eſſe audiendum vt accipiamus ex Apoſtoli ſententia,Chriſtum legis plenitudinem.In Euangelio autem iam proficit is qui eſt cognitione præditus, non ſolum vtens lege tanquam gradu, ſed eam percipiens & mente intelligens,vt tradidit Apoſtolis qui dedit teſtimenta Dominus.Quòd ſi etiam recte vitam inſtituerit,ſicut certè fieri non poteſt vt in bene B
operando difficultatẽ conſequatur cognitio, & præterea rectiſſimè cõfeſſus, Martyr ſeu teſtis fiat, maximam, vt inter homines dignitatem meritumque accipiens, ne ſic quidem eò perueniet vt vocetur in carne perfectus,quoniam hanc appellationem præoccupauit vitæ finis,cum qui eſt teſtis ex cognitione,iam eo peruenerit vt perfectum opus oſtenderet & propriè produceret, ſanguine per charitatem ex cognitione profectam benignè donato emittens ſpiritum, beatus autem hinc fuerit & iure perfectus vocetur, vt ſublimitas poteſtatis ſit Dei,& non ex nobis, vt dicit Apoſtolus. Solum conſeruemus liberum eligendi arbitrium & charitatem in quo-
2.Cor 4. libet afflicti, ſed non redacti in anguſtias egentes, ſed non oppreſſi egeſtate, perſecutionem patientes, ſed non derelicti, deiecti, ſed non perditi. Oportet enim eos C
qui ex ſententia Apoſtoli contendunt ad conſummationem,nullam in nulla re dare offenſionem,ſed in re qualibet commendare ſeipſos non hominibus,ſed Deo.
2.Cor. 10. Sit autem acceſſio & additamentum parere etiam hominibus,etenim his etiam parere eſt conſentanenm, propter ea quæ inſectantur maledicta.Commendatio au-
2.Cor.6 tem in tolerantia multa in afflictionibus,in neceſſitatibus,in anguſtiis, in plagis, in carceribus in ſeditionibus, in laboribus, in vigiliis,in ieiuniis,in caſtitate, in cognitione,in patiẽtia,in benignitate,in ſancto ſpiritu,in charitate non ficta, in verbo veritatis, in virtute Dei, vt ſimus templa Dei emundata ab omni inquinamẽto carnis & ſpiritus.Et ego,inquit,vos accipiam:& ero vobis in patrem:& vos eritis
2.Cor.7 mihi in filios, & filias, ait Dominus omnipotens. Perficiamus ergo, inquit,ſancti- D
tatẽ in timore Dei. Nam etſi triſtitiã timor generat, gaudeo, inquã, non quod triſtitia affecti eſtis:ſed quod triſtitia affecti eſtis ad pœnitentiam. Triſtitia enim affecti eſtis ſecundum Deum, vt in nullo detrimentum à nobis accipiatis. Nam quæ eſt ſecundum Deum triſtitia,pœnitentiam ad ſalutem operatur impœnitendam. Triſtitia autem mundi mortem operatur. Etenim hoc ipſum quòd triſtitia affecti eſtis ſecundum Deum, quantum in vobis operatur ſtudium, ſed defenſionem, ſed indignationem, ſed timorem,ſed deſiderium, ſed ęmulationem, ſed vindictã. In omni exhibuiſtis vos eſſe caſtos negotio. Hæc ſunt exercitationis quæ ex cognitione proficiſcitur præexercitamenta.Quoniam autem Deus ipſe omnipotens de- E
Ephe.4. dit alios quidem Apoſtolos,alios vero Prophetas,alios autem Euangeliſtas, alios autem paſtores & doctores ad perfectionem ſanctorum,ad opus miniſterii, ad ędificationem corporis Chriſti: donec occurramus omnes in vnitatem fidei & agnitionis Dei filii Dei in virum perfectum,in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti; ſtudendum eſt viri euadere ex cognitione,& quam maximè perfici adhuc in carne manentes, ex perfecta hic concordia & conſenſione, meditantes cum Dei voluntate concurrere, ad reſtitutionem eius quæ verè eſt perfecta nobilitatis & cognationis, in plenitudinem Chriſti quæ ex perfectione perfecta eſt abſolutè. Iam cernimus quanam ratione & quomodo & quando perfectum dicit diuinus Apoſtolus, & vt perfectorum oſtendit differentias.Et rurſus, Vnicuique datur manifeſta- F
1.Cor.12. tio ſpiritus ad vtilitatem.Alii quidem datur per ſpiritum ſermo ſapientiæ. Alii autem ſermo ſcientiæ ſecundum eundem ſpiritum. Alteri fides in eodem ſpiritu. Alii autem gratiæ ſanitatum in eodem ſpiritu. Alii vero operationes virtutum. Alii

prophetia,

A prophetia. Alii diſcretio ſpirituum. Alii genera linguarum. Alii autem interpretatio linguarum. Omnia autem hæc operatur vnus & idem ſpiritus, diuidens ſeorſum vnicuique prout vult. Quæ cum ita ſe habeant, Prophetæ quidem perfecti ſunt in prophetia, iuſti autem in iuſtitia, & Martyres in confeſſione. Alii autem in prædicatione, non expertes quidem virtutum communium, ſed rectè ſe gerentes in iis in quibus ſunt ordinati. Quis enim ſanę mentis dixerit Prophetam non eſſe iuſtum? Quid enim, non iuſti quoque ſicut Abraham, prophetarunt?

Bellica namque Deus dedit huic ut munera obiret, Hom.
Illi ut ſaltaret, cithara cantu ue ſonaret.

B Ait Homerus. Sed vnuſquiſque habet proprium donum à Deo, hic quidem ſic, ille verò ſic. Apoſtoli autem fuere pleni in omnibus. Inuenies itaque, ſi volueris, ex eorum rebus geſtis & ſcriptis, eorum cognitionem, vitam, prędicationem, iuſtitiam, caſtitatem, prophetiam. Sciēdum eſt autem quod etſi Paulus ſit tempore recētior, vt qui ſtatim floruerit poſt Domini aſſumptionem: eius tamen ſcriptura dependet ex veteri teſtamento illinc & ſpirans & loquens. Quæ eſt enim in Chriſtū fides, & Euangelii cognitio, eſt expoſitio, & legis adimpletio, & ideo dictum eſt Hebræis. Niſi credideritis, non intelligetis. Hoc eſt: Niſi ei credideritis qui per legē eſt prædictus, & à legis oraculo eſt ſignificatus, non intelligetis vetus teſtamentum, quod ipſe per propriam expoſuit præſentiam. Quocirca intelligens & perſpicax quoq; Eſa. 7.
C eſt hic qui eſt cognitione præditus. Eſt autem eius opus non à malis abſtinentia; ea eſt enim baſis maximi profectus, ſed nec aliquid boni facere vel propter metum. Scriptum eſt enim: Quo fugiam, & vbi abſcondar à facie tua? Si aſcēdero in cœlū, tu illic es. Si abiero ad extrema maris, illic eſt dextera tua. Si deſcendero in abyſſos, illic ſpiritus tuus. Sed neque propter ſpem promiſſi honoris. Dictum eſt enim. Ecce Dominus, & merces eius à facie eius, vt reddat vnicuique ſecundum opera ſua. Quæ oculus non vidit, & auris non audiuit, & in cor hominis non aſcenderunt, quæ præparauit Deus iis qui ipſum diligunt. Sola autem quæ propter charitatem fit beneficentia, propter ipſum honeſtum eſt expetenda ei qui eſt cognitione præditus. Iam verò ex perſona Dei Domino dictum eſt. PETE à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam. Petitio maximè regia, quæ docet hominum ſalutem peti ſine mercede. Psal. 136. Apoc. 22. 1. Cor. 3. Pſal. 2.
D Vt nos ſimus hæredes & poſſideamus Dominum. Contra enim alicuius vſus gratia, nēpe vt hoc fiat, vel illud non fiat, eam quæ circa Deū verſatur deſiderare ſcientiam, nō eſt proprium eius qui eſt cognitione præditus. Cauſa autem contēplationis ei ſufficit, ipſa cognitio. Auſim .n. dicere. Non eo quòd velis ſaluus eſſe, eliget cognitionē, qui perſequitur cognitionē propter iuſtam diuinā ſcientiā. Intelligētia .n. ſemper verſare, extēditur ad id quod eſt ſemper verſare intelligētia, Illud autē ſemper verſare intelligētia cum per tēperationē nullis interuallis diſiunctā facta fuerit eius qui cognoſcit eſſentia, & perpetua contēplatio manet viua ſubſtantia. Si quis ergo per poſitionē ei qui eſt cognitione præditus propoſuerit, vtrū
E malit Dei cognitionem, an ſalutē ęternam: ſint autem ea ſeparata, cū ſint omnino eadem, nihil penitus dubitans elegerit Dei cognitionem, propter ſe iudicans eſſe expetendam eam quæ fidem tranſcendit per charitatem ad cognitionem proprietatem. Hæc eſt ergo prima eius qui eſt perfectus beneficentia, quando non fit propter aliquem vſum eorum quæ ad ſe pertinent. Cum autem iudicauerit pulchrum eſſe & honeſtum id quod bonum eſt facere, vehementer incitata operatio bene ſe gerit in omni actione, non in aliqua quidem rectè, in aliqua verò non, ſed in bene faciendi habitu conſtituta, neque pręterea propter gloriā, aut vt philoſophi dicūt, εὔκλειαν ideſt, famam illuſtrem, neque propter mercedem aut ab hominibus, aut à Deo, ad imaginem & ſimilitudinem Domini vitam peregerit. Et ſi aliqua ratio-
F ne ei bonum operanti aliquid contrarium occurrerit, talionem pariſque pari relationem vt bonam, citra vllam acceptę iniuriæ recordationem, proiiciet, vt qui erga iuſtos, & iniuſtos exiſtat iuſtus & bonus. Eis qui ſunt eiuſmodi dicit Dominus. Matth. 5.
Eſtote ſicut pater veſter perfectus. Ei caro eſt mortua, viuit autem ipſe ſolus, vt

qui ſepulchrum in ſanctum templum Domino conſecrauerit,veterem peccatis ob noxiam animam ad Deum conuertens.Is non eſt amplius continens,ſed peruenit ad habitum impatibilitatis,vt diuinam figuram induat expectans. Si eleemoſynã, inquit,feceris,nemo ſciat,& ſi ieiunaueris,vngere,vt Deus ſolus cognoſcat, nullus autẽ homo.Sed neque ipſe qui miſeretur, debet ſcire ſe miſereri.Sic.n.erit aliquando quidẽ miſericors, aliquãdo verò non.Cum autẽ ex habitu fecerit id quod eſt beneficum,naturã boni imitabitur. Affectio autem & natura erit & exercitatio.Non oportet autem elatos tranſmoueri,ſed ingredientes peruenire quo oportet.Hoc eſt enim trahi à patre, dignum effici vt gratiæ virtutum à Deo accipiat, & currat citra impedimentum,& ſi electum odio habeant aliqui, is nouit eorum inſcitiam, animi eorum miſerens ignorationis. Meritò ergo ipſa diligit cognitio, & eos qui ignorant docet & erudit omnem Dei omnipotententis honorare creaturam, ſiquidem Deum didicit diligere. Is non ita habebit virtutem vt ea vel vigilando poſſit amitti, vel in ſomniis; vel vlla viſione, quoniam nec à ſeipſo vnquam excedit habitus ab eo quod eſt eſſe habitum excidens. Siue ergo cognitio dicatur eſſe habitus vel affectio, eo quòd nunquam ſubeant diuerſæ notiones, principalis pars animæ manens non alterabilis, non aſſumit aliquam viſorum diuerſitatem, quæ ex diurnis motibus fiunt ſimulachra ſomnians.Propterea certè Dominus quoque præcipit vigilare, vt nec noſtra quidem in ſomnis vnquam moueatur anima animi perturbationibus, ſed noctis quoq. vitæ inſtitutionem, tanquã quæ interdiu operetur, puram & immaculatam imperat cuſtodire. Hæc eſt enim quæ fit quoad eius fieri poteſt, Deo aſſimilatio,mentem conſeruare in ea habitudine ac relatione quæ fit in iis quæ ſunt eadem, hæc eſt autem mentis habitudo,tanquam mentis. Varia autem affectio fit per eam quæ eſt erga res materiales affectionem.Qua quidem ratione mihi videntur noctem vocaſſe εὐφρόνην quoniam anima tunc ceſſans à ſenſibus, conuertitur ad ſeipſam, & eſt magis prudentiæ particeps. Propterea ergo ſacra quoque myſteria maximè noctu fiunt, ſignificantia eam quæ noctu fit, animæ à corpore contractionem. Ne dormiamus igitur vt reliqui,ſed vigilemus & ſobrii ſimus. Qui enim dormiunt, noctu dormiunt,& qui inebriantur,noctu inebriantur. Nos autem cum ſimus diei, ſobrii ſimus, induentes loricam fidei & charitatis,& galeam ſpem ſalutis,quæcunque autem dicunt de ſomno,eadem etiam oportet exaudire de morte. Vtrunque enim ſignificat abceſſum animæ, mors quidẽ magis, ſomnus verò minus, quod quidem poteſt etiam accipi ab Heraclito. Homo in lætitia tangit lucem, ſibi mortuus, extinctus, viuus autem tangit mortuum, dormiens,extinctus oculos.Vigilans tangit dormientem.Beati enim qui viderunt Dominum ex ſententia Apoſtoli.Quoniam tempus eſt iam nos ex ſomno ſurgere,nũc enim eſt propius noſtra ſalus,quam quando credidimus.Nox proceſſit,dies appropinquauit. Deponamus ergo opera tenebrarum, & induamur arma lucis. Diem autem allegoricè dicit filium & lucem, & rurſus præcepta arma lucis metaphoricè. Hac ratione dicunt oportere nos ablutos,ad ſacrificia & preces ire mundos & ſplẽdidos,& hoc quidem fieri ſymboli ſigniue gratia, eſſe ſcilicet extrinſecus ornatũ & emundatum. Emundatio autem eſt, ea quæ ſunt ſancta animo agitare & ſentire. Quinetiam imago quoque fuerit baptiſmatis quæ etiam à Moſe poëtis tradita fuit hoc modo.

Matth.6. | εὐφρόνη nox dicitur à bene prouidẽdo. | 1.Theſſ. 5. | A | B | C | D | E

Cum hauſit aquam, mundas geſtans in corpore ueſtes
Penelope uenit ad preces, Telemachus autem
Ablutuſque manus pelago, edit uota Mineruæ.

Hic erat mos Iudeorum,vt etiam ſæpe in lecto tingerentur.Bene ergo illud quoq. dictum eſt. Non lauacro mundus eſto,ſed animo.Eſt.n.perfecta,vt ſentio,mundities,quæ eſt mentis & operum & cogitationum, & preterea ſermonis quoque ſynceritas,& vltima,peccati in inſomniis vacuitas. Eſt autem ſufficiens, vt ego quidem opinor,homini purgatio,perfecta firmaque ac ſtabilis pœnitentia,ſi cum de præcedentibus nos damnauerimus actionibus, anterius procedamus, poſt ea intelligentes, F

A intelligentes,& mentẽ immerſam ſuſtollẽtes,tam ab iis quæ per ſenſum delectant, quà m prioribusdelictis. Si itaq. ſcientię quæ dicitur ἐπιστήμη danda eſt etymologia; ex ſtatione & quiete quæ dicitur στάσις eius ſumenda eſt explicatio, quoniam noſtram in rebus ſiſtit mentem,quæ prius alias aliter ferebatur. Similiter fidei quoq. πίστεως inquam, danda eſt etymologia, animæ noſtræ περὶ τὸ ὂν στάσις ideſt circa id quod eſt ſtatio & quies. Nos autẽ eum qui ſemper & in omnibus eſt iuſtus ſcire cupimus,qui nec timens ſupplicia quæ à lege ſtatuuntur,nec eorũ cum quibus verſatur,& qui peccata perſequuntur,odium vitans in improbos,nec quod ex ipſis ſceleribus & flagitiis impendet periculum reformidans, iuſtus permanet. Qui enim B propter hæc abſtinet à faciendo aliquid ex iis quę ſunt iniuſta, non eſt ſua ſponte, ſed metu bonus. Atque Epicurus quidem ait eum qui eſt ex eius ſententia ſapiens, velle propter aliquod lucrum facere iniuriam. Non poſſe enim ſibi perſuadere fore vt lateat. Quare ſi ſciuerit fore vt lateat,faciet iniuriam,vt eſt eius ſententia. Et hęc quidem ſunt tenebricoſa dogmata. Si autem ab iniuria facienda abſtinuerit propter ſpem remunerationis à Deo conſequendæ ob ea quæ iuſtè fecerit, ne ſic quidem ſua ſponte eſt bonus. Sicut enim illum metus,ſic hunc quoque merces iuſtum facit,vel potius efficit vt videatur iuſtus. Eam autem ſpem quæ eſt poſt mortem,non ſolum ſciunt qui barbaram perſequũtur philoſophiam,bonis quidem bonam,malis autem contrariam:ſed etiam Pythagorei: nam illi quoque ſpem in fi- C ne denunciabant iis qui philoſophabantur, cum etiã Socrates dicat in Phædone bonas animas hinc cum bona ſpe excedere,& rurſus malos vituperans, ei opponit. Viuunt enim cum mala ſpe,dicens. Ei videtur etiam conſentire Heraclitus,per ea quæ dicit diſſerens de hominibus. Homines mortuos manent quæ non ſperant, nec expectant. Diuinè ergo Paulus apertè ſcribit ad Romanos. Afflictio patientiam operatur. Patientia verò probationẽ. Probatio autem ſpem. Spes verò pudore non afficit. Propter ſpem enim futuram eſt patientia. Spes autem eſt etiam ęquiuocè ſpei redditio & reſtitutio, quæ etiam pudore nõ afficit, vt quę probris & contumeliis non amplius afficiatur. Qui autem nudæ vocationi, quatenus vocatus eſt, obedit, is neque propter timorem, neque propter voluptates, tendit D ad cognitionem. Non enim conſiderat an aliquod vtile lucrum vel delectatio aliqua extrinſecus cõſequatur, ſed tractus à dilectione eius qui verè eſt amatoris, & ad id quod fieri oportet adductus, pius eſt Dei cultor. Vnde nec ſi per poſitionem à Deo acceperit poteſtatem faciendi ea quæ ſunt prohibita, citra vllam pœnam, neque ſi propterea beatorum bona accepturum eum eſſe ei promiſſum fuerit:ſed nec ſi perſuaſum habuerit fore vt Deum lateant ea quæ gerit,quod quidem fieri non poteſt:in animum vnquam eſſe inducturum vt aliquid agat præter rectam rationem,cum id quod vere eſt honeſtum,& ex ſeipſo eligendum, & ea ratione expetẽdum amandumque,ſemel elegerit. Non enim in eſca ventris eſſe quod bonum eſt accepimus. Audiuit autem ille quòd cibus nos non commendabit,neque matrimo- E nium,ſed neque abſtinẽtia à matrimonio in ignoratione: ſed opus ex virtute quod fit per cognitionem. Nam canis quoque qui eſt animal expers rationis, ſic dicatur eſſe continens,dum eum timet qui tollit baculum,& ideo à cibo abſtinet. Horum ergo ſcias quòd ablata quæ facta eſt promiſſio,& circumſcriptus is cuius minæ intentatę ſunt metus,& ſeparatum quod impendet periculum arguit propoſitum. Non enim ipſi rei naturæ ſe propriè coniungunt accomodant,vt re vera comprehendant per cognitionem,eſſe quidem bona omnia quæ creata ſunt ad vſum noſtrum,vt matrimonium, verbi gratia, & liberorum procreationem ſi adſumptæ ſint cum temperantia,bono autem eſſe melius,per eam quæ eſt Deo aſſimilationẽ, euadere impatibilem & virtute præditum. Sed ex iis quæ extrinſecus adducuntur F bonis vel malis,ab aliis quidem abſtinent: ab aliis verò minimè. Quinetiam ea à quibus abſtinent abhorrentes,creaturam & opificem cernuntur accuſare, & licet ipſa ſpecie verſentur fideliter,habent tamen impium iudicium. Illud autem. Non concupiſces,neque neceſſitate eget quæ eſt ex timore,quæ cogit abſtinere à ſuaui

Rom. 5.

1. Cor. 8.

uibus,neque mercede quæ per promiſſionem perſuadet reprimere appetitiones. A
Neque obedientiam propter mandatum, ſed propter promiſſionem eligunt, qui
Deo propter promiſſa obediunt,à voluptate ineſcati. Sed neque auerſatio à rebus
ſenſilibus,effecerit conſequenter coniunctionem cum iis quæ percipiuntur intel-
ligentia. Contra autem,cum iis quæ intelligentia percipiuntur coniunctio, ei qui
eſt cognitione præditus,ſecundum naturã deducitur à rebus ſenſilibus, vt qui per
eorum quæ ſunt pulchra electionem,bonum ſcienter elegerit, & admiretur qui-
dem generationem,& ſanctificet Creatorem, ſanctificet autem eam quæ fit Deo
aſſimilationem. Sed ego me liberabo,dixerit,à cupiditate. O Domine,vt mihi te-
cum intercedat coniunctio. Pulchra enim eſt quæ vtique creata eſt diſpenſatio, &
omnia rectè adminiſtrantur,& nihil fit ſine cauſa. In tuis me eſſe oportet. O omni B
potens,& licet hic fuero,ſum apud te. Volo autem expers eſſe metus,vt ad te poſ-
ſim appropinquare,meditans vt tua paucis contenta ſit electio,quæ iuſta eſt, eo-
rum quæ ſunt bonę ex ſimilibus. Myſticè admodum & ſanctiſſimè nos docens Apo
ſtolus eam quæ verè grata eſt electionem,non quòd alia tanquam mala reprobet,
ſed quod bonis cenſat eſſe meliora,ſignificauit,dicens. QVARE & qui matrimo
1.Cor.7 nio iungit virginem ſuam benefacit,& qui non iungit,melius facit,ad id quod ho
neſtum eſt,& facultatem prębeat indiuulsè Domino aſſidẽdi. Scimus autẽ ea quæ
difficiliter quidem,parari poſſunt,non eſſe neceſſaria,quæ autem ſunt neceſſaria,
paratu facilia benignè facta eſſe à Deo. Quãobrem bene dicit Democritus naturã C
& doctrinam rem eſſe perſimilem. Cauſam autẽ breuiter reddimus. Natura enim
hominem concinnat & componit. Concinnans autem ac componens, naturam ei
tribuit,neque intereſt an fuerit natura effectus talis, an tẽpore & diſciplina tranſ
formatus. Vtrunque autem præbuit Dominus,illud quidem per creationem: hoc
verò per recreationem & renouationem quæ fit ex teſtamento. Quod autem con
ducit ei quod eſt magis principale,ideſt magis eligendum,eſt autem omnium ma-
xime principale,mens,ſic ergo videntur re vera honeſta eſſe iucundiſſima, & ex ſe
Prouerb.1 præbere eum quem deſiderant fructum,nempe animæ tanquillitatem. Qui autem
me audit,inquit,requieſcet in pace confidens: & ſine metu conquieſcet ab omni
Pſal.8. malo. Confide in toto corde tuo & mente tua in Deo. Hoc modo fieri poteſt vt D
Ioan.10. qui eſt cognitione præditus,iam Deus euaſerit. Ego dixi Dii eſtis,& filii altiſſimi.
Dicit autem Empedocles quoque ſapientum animas Deos fieri,hoc modo ſcribẽs

Poſtremo uates, & qui hymnos carmine cantant,
Et medici in ſeclis hominum terreſtribus inſunt.
Hinc exiſtunt Dii, ſunt quorum maximi honores.

Atque homo quidem qui eſt in genere, fingitur ex idea ſpiritus qui eſt congeni-
tus. Neque enim informis & figuræ expers creatur in officina naturæ,vbi ho-
minis generatio myſticè perficitur, cum ſit communis & ars & eſſentia. Homo
autem hic quiſpiam,ſeu homo ſingularis, characterem ſuſcipit ex forma animæ
inſita eorum quæ elegerit. Qua ratione Adam quoque dicimus fuiſſe perfe- E
ctum, quod attinet ad formationem. Nihil enim ei defuit ex iis quę homini for-
mæ & ſpeciei characterem tribuunt. Ille autem dum fieret accepit perfectionem,
& iuſtificatus eſt per obedientiam. Hoc erat quod in virum creſcebat, nempe id
quod in eius poteſtate erat ſitum, ſeu liberum arbitrium. Quòd autem elegerit,
atque adeò id quod erat vetitum elegerit, non eſt culpa in Deum conferenda. Du
plex enim eſt generatio, vna quidem eorum quæ gignuntur, altera verò eorum
quæ fiunt, & hominis quidem magni & fortis animi virtus, cum ſit, vt aiunt, ſua
eſſentia perturbationibus ac motibus animi obnoxius, reddit metus expertem &
inſuperabilem eum qui eſt eius particeps, & eſt ira mentis ſatelles in patientia, &
tolerantia, & iis quæ ſunt ſimilia. Sub cupiditate autem collocatur etiam tempe- F
rantia; & ſalutaris prudentia. Deus autem eſt impatibilis, iræque expers & cupidi
tatis, & non per eam eſt metus expers, aut ea declinat quę ſunt moleſta & grauia.
Sed neque eſt temperans aut imperat cupiditatibus. Neque enim in graue aliquod
aut

A aut moleſtum Dei natura inciderit. Neque fugit Deus timorem, ſicut nec concupiſcet, vt etiam imperet cupiditati. Myſticè ergo apud nos quoque dictum eſt illud Pythagoreum. Oportere hominem quoque fieri vnum. Nam ipſe quoque Pontifex eſt vnus, cum ſit vnus Deus per immutabilem huius habitum, quod bona ſcilicet ſemper currat. Iam verè Seruator per cupiditatem vnà etiam ſuſtulit iram quę eſt vindictæ cupiditas. In ſumma enim patibilitas eſt per quoduis genus cupiditatis. Qui autem ad impatibilitatem deductus homo, Deus efficitur citra vllum inquinamentum, fit vnicus. Quomodo ergo qui in mari ab ancora ſtabiliuntur, trahunt quidem ancoram: non illam autem attrahunt, ſed ſeipſos ad ancoram; ita qui

θεός Deus, ἀπὸ τοῦ θεῖν quod eſt currere.

B per vitam quę proficiſcitur à cognitione, Deum attrahunt, imprudentes, & non aduertentes, ſeipſos ad Deum adducunt. Qui enim Deum colit, ſeipſum colit. In vita ergo quæ verſatur in contemplatione, ſui quis curam gerit, dum Deum veneratur, & per ſuam ſynceram purgationem Deū ſanctum ſanctè contemplatur. Quę enim aſſiſtit temperantia, ſeipſam aſſidue conſiderans & contemplans, Deo, quo ad eius fieri poteſt, aſſimilatur. Iam verò id eſt in noſtra poteſtate, cuius ex æquo ſumus Domini, & eius quod ei aduerſatur, vt philoſophari, vel nō: & credere, aut non credere. Per hoc ergo quòd ſumus ęquè participes vtriuſque eorum quæ inter ſe aduerſantur, inuenitur fieri poſſe id quod eſt in noſtra poteſtate. Quinetiam pręcepta ſunt eiuſmodi vt à nobis poſſint fieri & non fieri, quæ conſentaneum eſt vt

C conſequatur laus & vituperatio: & qui rurſus puniuntur propter ea quæ ab ipſis admiſſa ſunt peccata, propter ipſa ſola puniū tur. Præterierunt.n.ea quæ facta ſunt neque fieri poteſt vt ſit vnquā infectum quod factū eſt. Dimittuntur ergo quæ facta ſunt ante fidem, non vt non facta ſint, ſed tanquam non facta ſint. Sed ne omnia quidem dicit Baſilides, ſed ſola dimitti inuoluntaria, & quæ fiunt per ignorationem, perinde ac ſi homo aliquis non Deus tam magnum præberet donum. Huic dicit ſcriptura. EXISTIMASTI ò impie quòd ero tui ſimilis? Sed etſi punimur propter voluntaria, non vt non facta fuerint, ſed quòd facta ſint punimur. Punitio autem non iuuat eum qui peccauit ad hoc vt non fecerit, ſed ad hoc vt nō peccet amplius, neque vllus alius incidat in ſimilia. Hic ergo bonus Deus caſtigat propter

Pſal. 49.

D has tres cauſas, primum quidem, vt is qui caſtigatur, ſeipſo melior euadat. Deinde vt ii qui poſſunt ſalui fieri per exempla, præparentur admoniti, & tertio ne is qui iniuria afficitur, contemptui habeatur, & aptus ſit ad iniuriam accipiendam. Sunt autem duo quoque modi correctionis, vnus quidem, docendo, alter verò, corrigēdo, quem etiam caſtigantem diximus. Sciendum eſt autem eos qui poſt lauacrum in peccata incidunt, eos eſſe qui caſtigantur. Quæ enim prius facta ſunt, dimiſſa ſunt. Quæ autem poſtea fiunt, expurgantur. De incredulis dictum eſt, eos eſſe reputatos tanquam puluerem quem proiicit ventus à facie terræ, & guttam quæ à cado excidit. Beatus eſt qui habet ſcientiæ diſciplinam, & neque ad damna ciuiū, neque ad iniuſtas impellitur actiones, ſed immortalis naturæ ſenii expertem intuetur or-

Pſal. 1.
Eſa. 40.

E natum, quanam ratione, & quo pacto quoue modo conſtiterit. Iis autem qui ſunt eiuſmodi, nunquam turpium factorum inſidet meditatio. Meritò ergo Plato quoque eum qui ideas contemplatur, dicit victurum eſſe Deum inter homines, mens autem eſt locus idearum, mens verò eſt Deus. Eum qui Deum in quem non cadit aſpectus contemplatur, dixit Deum viuentem inter homines. Porrò autem in Sophiſta quoque Eleatem hoſpitem qui erat dialecticus, Socrates Deum nominauit, quales ſunt Diis externis hoſpitibus ſimiles, qui in vrbes ventitant. Quando enim anima quæ tranſcendit generationem, per ſe fuerit, & cum formis ſeu ideis verſatur, qualis eſt qui eſt dux chori in Thæteto, is factus tanquam Angelus, erit cum Chriſto, vt qui verſetur in contemplatione, ſemper Dei voluntatem conſiderans,

Heſiodus.

F re vera, hic ſolus prudens, iſti volitant velut vmbræ. Mortui enim ſepeliunt mortuos ſuos. Vnde dicit Hieremias. Implebo ipſam mortuis terra genitis, quos percuſſit ira mea. Atque Deus quidem cum demonſtrari nequeat, non efficit ſcientiā. filius autem eſt & ſapientia, & ſcientia, & veritas, & quæcunque cum his vllam ha

Matth. 8.

bent cognationem. Quinetiam habet demonſtrationem,& vim ratiocinandi. O- A
mnes autem ſpiritus poteſtates,cũ ſimul res vna factæ fuerint,ad idem conferunt,
nempe ad filium. Eſt autem indefinitus vnaquaque ſuarum poteſtatum notione.
Quãquam non ſit verè vnum vt vnum,neque multa vt partes filius, ſed vt omnia
vnum vnde etiam omnia. Eſt enim idem circulus omnium poteſtatum, quę in vnũ
circũuoluuntur & vniuntur. Et ideo verbum dictum eſt Alpha & ω,cuius ſolius fi-
nis fit principium,& rurſus deſinit in id quod eſt deſuper principium, nuſquam di
ſtantiam accipiens & dimenſionem. Quamobrem & in ipſum & per ipſum crede-
re eſt vnicum,fieri ſcilicet in ipſo indiuulſe vnitum. Non credere autem, eſt dubita
Ezech.44. re,ſpatioq. ac interuallo diſiungi & diuidi. Propterea hęc dicit Dominus. OMNIS
filius alienigena,eſt incircunciſus corde,& incircunciſus carne, hoc eſt immundus B
& corpore & ſpiritu. Non ingredietur in ſancta ex alienigenis in medio domus
Iſraël,præterquam Leuitæ. Alienigenas autem dixit eos qui noluerunt credere,
ſed volunt eſſe increduli. Soli ergo ii qui puram agunt vitam, verè ſunt Dei ſacer-
dotes. Eade cauſa cum omnes tribus circunciderentur reputatæ ſunt ſanctiores
quæ vngebant in Pontifices & Reges & Prophetas. Vnde eis præcipit ne tan-
gere quidem mortuos,nec ingredi ad obeuntes,non quòd ſit ſceleratum corpus,
ſed quòd peccatum & inobedientia ſit carnalis,& in corpore verſetur, ſitque mor
tua,& ideo abominanda. Ad ſolum ergo patrem & matrem filiumque & filiã mor
tuam permiſſum eſt ingredi ſacerdoti,quoniam hi ſoli ſunt cognati carnis & ſe- C
minis,à quibus proximam & continentem cauſam ingreſſus in vitam accepit quo
que ſacerdos. Mundantur autem hi quoque ſeptem diebus,per quot dies perfici-
tur generatio. Septimo enim quies celebratur. Octauo autem offert propitiatio-
nem,vt ſcriptum eſt in Ezechiele,per quam propitiationem poteſt accipi promiſ-
ſio. Perfecta eſt autem,vt exiſtimo,purgatio ac emundatio,quæ per legem & Pro
phetas eſt propitia fides in Euangelium,& quæ eſt per omnem obedientiam puri
tas,cum rerum quoque mundanarum depoſitione, vſque ad gratã tabernaculi red
ditionem à iucundo vſu animæ. Siue ergo fuerit tempus quod per ſeptem quæ enu
merantur periodos in ſummam redit quietem. Siue ſeptem cœli quos quidam per
aſcenſum numerant. Siue etiam inerrans regio,quæ appropinquat mundo qui per D
cipitur intelligentia,dicatur Octaua, dicit tamen oportere eum qui eſt præditus
cognitione, ex generatione emergere & ex peccato. Septem itaque diebus ſacri-
ficantur hoſtię pro peccatis. Cautio enim mutationis adhuc tangit ſeptimum
Iob.1. ambitum. Iob autem iuſtus. Ipſe, inquit, nudus ſum egreſſus ex vtero matris
meæ,& nudus illuc reuertar,non nudus à poſſeſſionibus,hoc enim eſt & paruum
& commune,ſed vt iuſtus recedit nudus à vitio & peccato,& ab informi ſimula-
Math.18. chro quod eos conſequitur qui iniuſtè vixerunt. Hoc enim fuit quod dictum eſt.
Niſi conuerſi effecti fueritis vt puelli,mundi quidem carne,ſancti verò anima,per
abſtinentiam à malis operibus,oſtendens quòd nos tales eſſe vult,quales etiam ge
nuit ex matrice aquæ. Generatio.n.excipiens generationẽ, vult immortales red- E
dere per profectum. Impiorum autem lucerna extinguetur. Porrò autem caſtita-
tem in corpore & anima quã is perſequitur qui eſt cognitione præditus, ſapientiſ-
ſimus Moſes pulchre epanalepſi ſeu repetitione vſus, ſignificauit,corporis & ani-
Gen. 24. mæ incorruptionem deſcribens in Rebecca hoc modo. VIRGO autem erat pul-
chra,vir non cognouit ipſum. Rebecca autem exponitur Dei gloria. Dei autẽ glo-
ria eſt incorruptio. Hæc eſt quæ verè eſt iuſtitia,nolle rei alterius plus quàm par ſit
habere,ſed totum eſſe templum Domini ſanctificatum. Iuſtitia ergo eſt pax vitæ
& ſtabilitas ac tranquillitas, ad quam Dominus amandauit dicens. Abi in pacem.
Salem enim pax exponitur,cuius noſter Seruator Rex deſcribitur,quem dicit Mo
ſes,Melchiſedech,Rex Salem,Sacerdos Dei altiſſimi,qui vinum & panem ſanctifi F
catum dedit nutrimentum,in typum Euchariſtię. Quinetiam Melchiſedec expo-
nitur Rex iuſtus. Vniuoca autem ſunt iuſtitia & pax. Baſilides autem qui defecit,
iuſtitiam, & eius filiam pacem, exiſtimat manere collocatas in Octaua. Tran-
ſeundum

A ſeundum eſt autem à naturalioribus ad moralia quę ſunt apertiora. Quę enim de illis habetur oratio, ſequetur poſt eam quæ eſt in manibus tractationem. Verè ergo Seruator noſter nos myſteriis initiat, conuenienter iis quæ dicit tragœdia.

Videns uidentes, donat & ipſe Orgia.

Quòd ſi roges, hæc orgia quamnam tibi habeant ſpeciem, rurſus audies.

Arcana non bacchantibus ſcire haud licet.

Quòd ſi quis rurſus curioſè ſcrutetur cuiuſmodi ea ſint, rurſus audiat.

Te ſcire nefas, ſed ſcire operæpretium eſt.

Qui eſt impius, ſunt huic Dei infeſta Orgia.

B Deus autem eſt expers principii, perfectum & omni ex parte abſolutum vniuerſorum principium, principii efficiens, & quatenus quidem eſt eſſentia, eſt principium loci efficientis, quatenus autem eſt bonum, moralis: Quatenus autem rurſus eſt mens ratiocinantis loci & iudicantis. Vnde & iam ſolus eſt magiſter, qui eſt ſolus altiſſimi caſti Patris, qui erudit hominem. Non ergo rectè faciunt, qui figmentum inſectantur, & corpus vituperant, non conſiderantes corporis conſtitutionem rectam factam eſſe ad cœlum contemplandum. & inſtrumentorum ſenſuum effectionem tendere ad cognitionem, & membra & partes aptè eſſe compoſitas ad honeſtum, non ad voluptatem. Vnde ſuſcipit hoc habitaculum animam Deo pretioſiſſimã: & ſpiritu ſancto dignum cenſetur per animæ & C corporis ſanctificationem, vt quod perfectione Seruatoris perficiatur. Quinetiã mutua triũ virtutum conſequentia inuenitur in homine cognitione prædito, qui moraliter, naturaliter & logicè circa Deum verſatur. Sapientia enim eſt ſcientia rerum diuinarum & humanarum. Iuſtitia autem eſt concentus partium animæ. Sanctitas autem eſt Dei cultus. Si quis autẽ dicat ſe accuſare carnem, & propter ipſam generationem, adducens Eſaiam qui dicit. Omnis caro fœnum, & omnis gloria hominis tanquam flos fœni. Exiccatum eſt fœnum, & flos cecidit. Verbum autem Domini manet in æternum: audiat ſpiritum per Hieremiam interpretantem id quod quæritur. Et diſperſi ipſos tanquam paleas quæ à vento agitatæ volant in ſolitudinem. Hæc eſt ſors & pars veſtræ incredulitatis dicit Dominus. Sicut oblitus D es mei, & ſperaſti in falſis, ego quoque reuelabo poſteriora tua ſuper faciem tuam & videbitur ignominia tua, adulterium tuum, & hinnitus tuus, & quæ deinceps conſequuntur. Hic eſt enim flos fœni, & ſecundum carnem ambulare, & carnales eſſe ex Apoſtoli ſentẽtia, eos qui ſunt in peccatis. Pręſtantiorẽ quidem hominis partem eſſe animam eſt extra controuerſiam, corpus autem deteriorem. Sed neque anima bonum eſt natura: neque rurſus malum natura corpus. Neque verò quod non eſt bonum, hoc eſt protinus malum. Sunt enim quædam quæ medium locum obtinent, & in mediis ſunt præpoſita & reiecta. Oportebat ergo hominis compoſitionem quæ eſt in ſenſilibus conſiſtere ex diuerſis ſed non ex contrariis, corpore & anima. Semper ergo bonæ actiones, vt meliores, attribuuntur ei quod eſt præſtãtius, E nempe ſpiritui principali: voluptuariæ autem & peccantes, ei quod eſt deterius, nẽpe peccanti ſpiritui. Iam verò ſapientis anima, & eius qui eſt cognitione præditus, vt quæ in corpore peregrinetur, eo ſęuerè & auſterè vtitur, non in ipſum nimiã affectionem oſtendens aut indulgentiam, vt quæ ſit euiſtigio relictura tabernaculum, ſi excedẽdi & migrandi tempus eam vocauerit. Aduena, inquit, ſum in terra, & peregrinus ſum ego vobiſcum. Et hinc externam mundi electionem Baſilides eam dicit accepiſſe, vt quæ ſit natura ſupramundana. Hoc autem non ita ſe habet. Vnius enim Dei ſunt omnia, & non fuerit aliquis natura mũdi hoſpes, cum ſit vna quidem eſſentia, vnus autem Deus. Sed electus vitam agit tanquam hoſpes, ſciens omnia quæ ſunt acquirenda & quæ reiicienda: quæcunque autẽ bona triplicia eſſe F volunt Peripatetici, eis vtitur: quinetiam corpore, ſicut aliquis qui procul peregre proficiſcitur, diuerſoriis & habitaculis quæ ei in via occurrunt, curam quidem gerens etiam rerum mundanarum loci in quo diuerſatur, habitationem autem & poſſeſſionem, ſicut etiam vſum, relinquens, nulla motus affectione: prompto &

Eſa. 40.

προηγμένα καὶ ἀπροηγμένα ſunt Stoicorum vocabula. De quibus Cicero tertio de finibus.

nn

alacri animo eum ſequens qui è vita abducit:nulla occaſione ſe vnquam retro con A
uertens, de incolatu quidem agens gratias, benedicens autem propter exitum:cœ
2.Cor.5. leſtem amplectens manſionem. SCIMVS enim quòd ſi terrena noſtra habitatio ta
bernaculi diſſoluta fuerit, ædificium à Deo habemus, Domum non manu factam
ęternam in cœlis. Etenim in hoc ingemiſcimus, habitaculum noſtrum quod eſt ex
cœlo ſuperindui cupientes, ſiquidem etiam induti non nudi inueniemur. Per fidē
enim ambulamus, non per ſpeciem, vt ait Apoſtolus. Magis autem volumus
peregrinari à corpore, & apud Deum verſari. Magis autem eſt in comparatio-
ne. Comparatio autem eſt in iis quæ cadunt in ſimilitudinem vt fortior forti-
bus fortior:fortium autem fortiſſimus. Vnde ſubiunxit, quamobrem contendi-
mus, ſiue perigrinātes, ſiue apud eum verſantes ei placere. vni ſcilicet Deo, cuius B
omnia ſunt opus & creatura, & mundus, & ſupermundana. Admiror Epichar-
mum qui apertè dicit. Si fueris mente pius, nihil mali patieris mortuus. Superius
manet in cœlo ſpiritus, & Poëtam lyricum canentem. Impiorum autem animæ ſub
cœlo volant in cruentis doloribus, ſub malorum iugis ineuitabilibus: Piorum au
tem, in cœlis habitant, cantibus beatum, magnum canentes in hymnis. Non ergo
huc de çœlis anima ad ea quæ ſunt deteriora demittitur. Deus enim facit omnia
ad ea quæ ſunt meliora, ſed ea quæ vitam elegit optimam ex Deo & iuſtitia, cœlum
Iob.42. terra commutat. Meritò ergo Iob qui peruenit ad cognitionem. Nunc inquit, ſcio
quòd omnia potes, nihil eſt autem quod tu non poſſis. Quis enim annunciat mihi
quæ non noueram, magna & abmirabilia quæ neſciebam. Ego autem meipſum vi C
lipendi, exiſtimans meipſum eſſe terram & cinerem. Nam qui eſt in ignoratione,
eſt peccato obnoxius & terra & cinis. Qui conſiſtit autem in cognitione, Deo
quantum poteſt aſſimilatus, iam eſt ſpiritalis, & ideo electus. Quòd autē amentes
& inobedientes terram vocet ſcriptura, planum faciet Hieremias Propheta de
Hiere.22. Ioachim, & eius fratribus, dicens. Terra, terra, audi verbum Domini, ſcribe
Eſa.1. virum hunc hominem abdicatum. Alius autem rurſus Propheta dicit. Audi cœ-
lum, & auſculta terra, auditum appellans intelligentiam: & cœlum animam eius
qui eſt præditus cognitione, qui cœli & rerum diuinarum ſuſcepit contempla-
tionem, & ea ratione factus eſt Iſraëlita. Contra.n.eum qui elegerat inſcitiam &
Miche.3 cordis duritiem, terram dixit, & illud: Auſculta, appellauit ab auribus quæ ſunt D
inſtrumenta auditus, carnalia attribuens iis qui rebus attendunt ſenſilibus. Hi
Gen.18. ſunt de quibus dicit Micheas Propheta. Audite populi verbum Domini, qui co-
Ioan.3. habitatis ſimul cum doloribus. Et Abraham. Nequaquam dixit Dominus qui iu-
dicat terram. Nam qui non credidit, conuenienter ſalutari voci iam iudicatus
eſt. Scriptum eſt autem in libris quoque Regum iudicium & ſententia Domini,
quæ ſic habet. Iuſtos exaudit Deus, impios autem non ſeruat, eo quòd ipſi no-
lint noſſe Deum. Abſurda enim non faciet omnipotens. Quid ad hanc vo-
cem adhuc dicunt hæreſes, cum omnipotentem bonum Deum prædicet ſcriptu-
ra, & vitii & iniuſtitiæ minimè eſſe auctorem, ſiquidem ignorantia quidem pro
pterea oritur quòd non cognoſcat: Deus autē nihil facit abſurdum. Hic eſt enim, E
Eſa.45. inquit, Deus noſter, & non eſt præter eum qui ſeruet. Non eſt enim apud Deum
Rom.9 iniuſtitia ex ſententia Apoſtoli. Apertè autem adhuc Propheta Dei conſilium,
Deut.10. & cognitionis profectum per hæc docet. Et nunc Iſraël, quid Dominus Deus
tuus à te petit, niſi vt timeas Dominum Deum tuum, & ambules in omnibus
viis eius. Vt & eum diligas, & illi ſoli ſeruias, petitur à te qui habes poteſta-
tem eligendæ ſalutis. Quid ergo ſibi volentes Pythagorei, iubent cum voce pre
cari? Non quòd, vt mihi quidem videtur, exiſtimarent Deum non poſſe exau-
dire eos qui tacitè loquuntur: ſed quòd iuſtas vellent eſſe preces, quas nón ve
reretur quis fundere multis eas ſcientibus. Nos autem deprecatione quidem, F
Rom.13. procedente oratione, in tempore tractabimus. Debemus autem habere opera
Matth.5. clamantia, tanquam in die ambulantes. Luceant enim opera tua. Et ecce homo
& opera eius ante faciem eius. Ecce enim Deus, & opera eius. Deum oportet
imitari,

A imitari, quoad eius fieri poteſt ab eo qui eſt cognitione præditus. Mihi autẽ vidẽtur Poëtæ quoque electos, appellare θεοειδέας id eſt Dei formes, & δίους id eſt diuos, & ἀντιθέους hoc eſt, Deo æquales, & Διὶ μῆτιν ἀταλάντους hoc eſt, conſilio Ioui pares, & θεοῖς ἐναλίγκια μήδε' ἔχοντας hoc eſt. Eſt quorum ſimilis prudentia diuis, & θεοεικέλους id eſt Deo ſimilis, corrodentes illud ad imaginem & ſimilitudinem. Euripides itaque. In meo, inquit, tergo ſunt pennæ aureæ: & aptantur grata Sirenum talaria. Iboque in immenſum ſublatus æthera, Iouem conuenturus. Ego autem Chriſti ſpiritum orauerim, vt me in meam ſuſtollat Hieruſalem. Dicunt enim Stoici quoque, cœlum quidem propriè eſſe ciuitatem, quæ autem ſunt hic in terra, non vtique ciuitates, dici enim, ſed non eſſe. Res enim bona eſt ci
B uitas, & populus, honeſtus aliquis cœtus, & multitudo hominum, quæ regitur lege, ſicut verbo eccleſia, ciuitas quæ non poteſt circumſideri, nec opprimi tyrannide. In terra diuina voluntas, in terra ſicut in cœlo. Huius autem ciuitatis imagines Poëtæ quoque condunt, ſcribentes. Hiperboreæ enim & Arimaſpiæ ciuitates, & campi Elyſii, ſunt reipublicæ & ciuitatis iuſtorum inſtituta. Scimus autem Platonis quoque rempublicam eſſe poſitam in cœlo vt exemplar.

Finis quarti libri.

CLEMENTIS ALEXANDRINI, STROMATVM LIBER QVINTVS.

De eo quidem qui eſt cognitione præditus, hæc quodam modo curſim ſumus perſecuti: iam autem pergamus ad ea quæ deinceps conſequuntur. Atque fides quidem rurſus eſt conſideranda. Sunt enim qui fidem quidẽ noſtram eſſe de filio, cognitionem autem de ſpiritu, diſtinguant.
E Non animaduerterunt autem quòd verè quidem credere oportet filio, & quòd filius, & quòd venerit, & quomodo, & propter quid, & de paſſione: noſſe autem neceſſe eſt quis ſit filius Dei. Iam verò neque eſt cognitio ſine fide, neque fides ſine cognitione. Sed neque pater eſt ſine filio. Simul enim cum eo quod eſt pater: eſt filii pater. Filius autem verus eſt de patre magiſter. Et vt credat quis filio, oportet noſſe patrem, ad quem refertur etiam filius. Et rurſus vt patrem prius cognoſcamus, oportet credere filio, quoniam docet Dei filius. Ex fide enim ad cognitionem per filium pater. Cognitio autem filii & patris, quæ eſt
F ex cognoſcendi regula, quæ verè eſt regula cognitionis, eſt aggreſſio & tractatio veritatis per veritatem. Nos ergo ſumus qui ſumus fideles in eo quòd non creditur, & qui ſumus cognitione præditi in eo quod non cognoſcitur, hoc eſt, in eo quod ignoratur & non creditur ab omnibus, cognitione autẽ prędit, in eo quòd

à paucis creditur, & cognoſcitur. Cognitione autem præditi, non oratione opera A deſcribentes, ſed ipſa contemplatione. Beatus qui dicit in aures audientium. Fides autem, ſunt aures animæ. Hanc autem fidem tacitè innuit Dominus, dicens. QVI (Luc. 8.) habet aures audiendi, audiat vt cum crediderit, intelligat ea quæ dicit, vt dicit. Cęterum Homerus quoque poëtarum antiquiſſimus, pro eo quod eſt ſentire, verbo audire, ſpecie pro genere vſus ſcribit. Cum audibant maximè & ipſi. In ſumma enim, concentus & conſenſio fidei amborum, in vno fine verſatur, nempe ſalute. (Rom. 1.) Verus autem nobis teſtis eſt Apoſtolus, dicens. DESIDERO enim videre vos, vt aliquod vobis donum impertiar ſpiritale, vt vos confirmemini. Hoc autem eſt, vt ſimul conſolationem in vobis accipiatis per eam quæ eſt inter nos inuicem fidem, veſtram & meam. Et rurſus paulo inferius ſubiungit. IVSTITIA autem Dei in B ipſo reuelatur ex fide in fidem. Videtur ergo Apoſtolus duplicem fidem annunciare, vel potius vnam, quæ augmentum ſuſcipit & perfectionem. Nam cõmunis quidem fides ſubiicitur tanquam fundamentum. Iis quidem certè qui cupiebant curari, vt qui fideliter mouerentur, dicebat, fides tua te ſaluum fecit. Quæ autem eximiè ſuperædificatur, fideli conſummatur, & rurſus perficitur per eam quę accedit ex doctrina, & ratione peragendi mandata quales erant Apoſtoli, de quibus dictum eſt fidem montes tranſmouere, & arbores trãſplantare. Vnde cum ſenſiſſent magnitudinẽ poteſtatis, rogabant vt adderetur eis fides, quæ vt granũ ſinapis morderet vtiliter animã, & in ipſa adeò creſceret, vt in ipſa requieſcerent de rebus ſublimibus rationes. Si quis .n. Deũ ſcit natura, vt exiſtimat Baſilides, intelligentiam C eximiã fidẽ ſimul & regnũ vocans, & creaturã eſſentia dignã, prope eum qui fecit ipſam eſſe interpretans eſſentiã, ſed non poteſtatẽ: & naturã, & ſubſtantiã, & creaturæ quæ ſuperari nõ poteſt indefinitã pulchritudinẽ, nõ autẽ libero arbitrio vtentis rationalẽ aſſenſionẽ dicit fidẽ: ſunt ergo ſuperuacanea præcepta tam in veteri quàm in nouo Teſtamento, cũ natura ſaluus fiat aliquis, vt vult Valentinus, & ſit natura fidelis & electus, vt putat Baſilides, fieri autẽ poterat vt abſq· aduentu Seruatoris aliquo tandem tempore poſſet natura reſplendeſcere. Sinautem neceſſariũ dixerint aduẽtum Domini: eis euaneſcunt naturæ proprietates, cum doctrina & purgatione & bonorum operum effectione, non autem natura, ſeruetur electio. Abraham itaque qui per auditum credidit voci, quæ ſub quercu quæ erat in Mam D (Gen. 13.) bre, eſt pollicita. Do tibi terram hanc & ſemini tuo, electus ne erat, an non? Sed ſi non erat quidem: quomodo ſtatim credidit tanquã naturaliter. Sinautem erat electus ſolutũ eſt eorum fundamentũ, cum inueniatur atque etiã ſalua fiat electio an- (Gen. 15.) te aduentum Domini. Reputatum eſt enim ei ad iuſtitiam. Si quis enim auſit dicere, ſequens Marcionem, Creatorem ſeruare eum qui in ipſum credidit etiam ante aduentũ Domini, cum propria eius ſalute ſeruetur etiã electio, plus quàm par ſit ab eo cõmendabitur boni poteſtas, vt quę ſero, & poſt eũ qui ab eis iactatur, Creatorẽ, ipſa quoq. ſalutẽ dare aggrediatur, vel doctrina, vel etiã eius imitatione. Sed etiam ſi ita ſe habens, det ſalutem bonus, ex eorum ſententia; neque ſuos, neque cum eius voluntate qui fecit creaturam aggreditur dare ſalutem, ſed vi, vel dolo. E Et quomodo erit vtique bonus qui ſic facit, & eſt poſterior? Si autem differt locus & manſio omnipotentis remota eſt à manſione boni: ad eius qui dat ſalutem voluntas non eſt remota à bono, vt quæ prior cœperit. Ex iis ergo quæ peregrinus, in fideles eſſe amentes oſtenditur. SEMITAE enim eorum ſunt peruerſæ, & neſciunt (2. Tim. 2.) pacem, inquit Propheta. Stultas autem & ineruditas quæſtiones vitare diuinus ſuaſit Paulus, quoniam generant pugnas, & clamat Aeſchylus.

Ne in iis labores temere quæ nihil iuuant.

Nam eam quidem quæ vnà cum fide conuenit quæſtionem, quæ ſupra fundamentum fidei ſuperędificat, ſplendidam ac magnificam veritatis cognitionem, optimã F eſſe ſcimus. Scimus autem quòd neque ea vtique quæruntur quæ ſunt manifeſta, vt exempli cauſa, An ſit dies, cum ſit dies. Neque ea quæ ſunt incerta, & nunquam futura ſunt manifeſta, vt illud, ſint ne ſtellæ pares an impares. Sed neque quæ conuertuntur

A uertuntur autem quæ etiam ab iis qui aduerſantur, in diſſerendo, ex ęquo dici poſ
ſunt, vt illud. An ſit animal quod eſt in vtero, an non animal. Quartus modus eſt,
quando ex alterutra horum parte producitur argumentum contra quod dici, &
quod ſolui non poteſt. Si ergo quærendi cauſa omnibus modis de medio tollitur,
fides firmatur ac ſtabilitur. Eis ergo illud producimus contra quod dici non po-
teſt, quod Deus eſt qui dicit, & de vnoquoque eorum de quibus quæro traditum
adducit in ſcriptis. Quis eſt ergo adeo impius & à Deo alienus, vt Deo non credat
& probationes à Deo poſtulet tanquam ab hominibus? Rurſus ex quæſtionibus,
aliæ quidem ſenſu indigent, vt ſi quis quærat an ignis ſit calidus, aut nix alba. Ali-
B quæ verò admonitione & increpatione vt ait Ariſtoteles, vt illa interrogatio. An
oporteat honorare parentes. Sunt etiam quædam dignæ quæ puniantur, cuiuſmo-
di eſt, quærere probationes an ſit prouidentia. Cum ſit ergo prouidentia, non ex
prouidentia factam fuiſſe & prophetiam, & eam quæ in Seruatorem facta eſt œco
nomiam diuinamque diſpenſationem, putare, eſt nefarium. Et fortaſſe ne conari
quidem oportet hæc probare, cum ſit manifeſta diuina prouidentia ex aſpectu om
nium quæ videntur effectorum quæ arte conſtat & ſapientia, quorum alia quidem
fiunt ordine: alia vero ordine manifeſtantur. Qui nos autem eſſentia & vita imper
tiit, dedit etiam verbum ſeu rationem, nos ſimul conuenienter rationi volens &
bene viuere. Verbum enim patris vniuerſorum, non eſt hoc quod profertur, ſed
C ſapientia, & Dei bonitas manifeſtiſſima, & rurſus omnipotens poteſtas & verè di
uina, quæ non eſt eiuſmodi vt intelligentia comprehendi non poſſit vel ab iis qui
non confitentur, voluntas quę omnia continet ſua omnipotentia. Quoniam au-
tem partim quidem infideles, partim verò contentioſi, non omnes aſſequuntur bo
ni perfectionem. Nam neque fieri poteſt vt ſine libero animi noſtri arbitrio & in
ſtituto conſequamur: neque vniuerſum eſt poſitum in noſtra voluntate, quale ſit
quod eſt euenturum: gratia enim ſeruamur, ſed non abſque bonis operibus: ſed
oportet quidem cum natura aptiſſimus ad bonum ad id aliquod adhibere ſtudium.
Oportet autē mentē quoq. habere ſanam, & quæ nulla retardetur pœnitentia à bo
ni venatione, ad quod quidē maximè diuina opus habemus gratia, rectaque doctri
D na, caſtaque & munda animi affectione, & patris ad ipſum attractione. Terreno
enim corpori illigati, ſenſilia quidem per corpus apprehendimus, quæ intelligen-
tia autem percipiuntur, per ipſam vim rationis. Si quis autem expectauerit fore vt
omnia ſenſiliter comprehendat, longè à veritate excidit. Spiritaliter quidem certè
ſcribit Apoſtolus de Dei cognitione. VIDEMVS enim nunc tanquam per ſpecu- 1.Cor. 13.
lum, tunc autem facie ad faciem. Paucis enim datum eſt ſpectaculum veritatis. Di
cit itaque Plato quoque in Epinomide. Nō dico fieri poſſe vt omnes homines ſint
beati & fœlices, præterquam pauci. Donec vixero, hoc definio. Bona autem ſpes
eſt fore vt poſtquam exceſſero omnia conſequar. Eadem ſibi volunt quę dicuntur
apud Moſem, Nemo videbit faciem meam, & viuet. Clarum eſt enim neminem
E vnquam vitę tempore poſſe Deum euidenter comprehendere. Qui ſunt autem
mundi corde Deum videbunt, poſtquam ad extremam peruenerint perfectionem.
Cum enim ad ea quę ſunt comprehendenda imbecillis eſſet anima, & diuino Ma-
giſtro egeremus, deorſum mittitur Seruator, boni poſſeſſionis & doctor & ſuppe
ditator, arcanum magnæ prouidentię, ſanctumque ſignum & indicium. Vbi eſt 1.Cor. 1.
ergo ſcriba? Vbi inquiſitor huius ſeculi. Non infatuauit, inquit, Deus ſtultitiam
huius mundi. Et rurſus. Perdam ſapientiam ſapientum, & intelligentiam intelli-
gentium reprobabo, horum ſcilicet qui ſibi videntur ſapientes, & ſunt contentio
ſi. Pulcherrimè itaque dicit Hieremias. HAEC dicit Dominus. State in viis, & in Hiere. 6.
terrogate ſemitas ęternas quęnam ſit via bona, & in ea ambulate, & inuenietis ex-
F piationem animabus veſtris. Interrogate, inquit, & audite ab iis qui norunt, citra
contentionem & decertationem. Cum didicerimus autem viam veritatis recta in
grediamur minimè nos retro conuertentes, donec conſecuti ſimus id quod deſide
ratur. Meritò ergo Rex quidem Romanorum, Numa erat ei nomen, cum eſſet Py

thagoreus,primus ex omnibus hominibus,poſuit templum fidei & pacis. Abrahæ autem qui credidit reputata fuit iuſtitia.Is cum ſublimem eorum quæ in aëre eueniunt,& excelſam eorum quę in cœlo mouētur perſequeretur Philoſophiam, vocabatur Abram,quod exponitur Pater ſublimis.Poſtea autem cum in cœlum ſuſpexiſſet,ſiue viſo in ſpiritu filio,vt quidam exponunt,ſiue glorioſo Angelo, ſiue etiam alias cognito Deo creatura præſtantiore,& quolibet qui eſt in ipſa ordine, aſſumit alpha,nempe cognitionem vnius & ſolius Dei,& dicitur Abraam, vt qui pro naturæ indagatore,ſapiens,piuſque in Deum & eius amicus factus eſt.Exponitur enim pater electus ſonitus.Verbum enim factum ſonat.Huius autem pater,eſt mens,eius autem qui eſt virtute præditus eſt mens electa.Mihi autem venit in mētem Agrigentinum Poëtam laudare, qui fidem laudibus ſic celebrat. A B

Dilecti, ſcio quòd uerum ſermonibus inſit
Quos dico; res difficilis ſed & ardua ualde,
Aegrè hominum eſt ſubiens fidei eſt impulſio, mentes.

1.Cor.2. Propterea hortatur quoque Apoſtolus,vt fides noſtra non ſit in ſapientia hominum,qui profitentur perſuadere,ſed in Dei virtute,quæ ſola,& abſq. demonſtrationibus per ſolam fidem poteſt dare ſalutem.Eorum enim qui ſunt probati probatiſſimus nouit ſeruare.Quinetiam falſorum quoque architectos & teſtes comprehendet iuſtitia,inquit Epheſius.Nam hic quoque nouit,vt qui ex barbara didicerit philoſophia, eam quæ fit per ignem expurgationem eorum qui male vixerunt, quam ἐκπύρωσιν hoc eſt, exuſtionem ſeu inflammationem poſtea vocarunt Stoici,qua ratione eum etiam qui eſt proprie certa præditus qualitate ſtatuunt futurũ vt reſurgat,eo ipſo tuentes reſurrectionem.Plato autem terram quibuſdam temporibus dicit per ignem & aquam expurgari,hoc modo.Multi ſæpe fuerunt hominum interitus,& erunt igne quidem & aqua maximi.Quinetiam aliis quoque innumerabilibus alii breuiores.Et paulopoſt ſubiungit. Re vera autem eſt eorum quæ terram & cœlum obeunt immutatio,& qui poſt longa temporum interualla, eorum quę ſunt in terra multo igne fit interitus. Deinde ſubiungit de diluuio. Quando autem rurſus Dii terram aquis expurgantes inundant, qui ſunt quidem in montibus bubulci & paſtores,conſeruantur. Qui autē ſunt in iis quę ſunt apud nos vrbibus,in mare feruntur à fluuiis.Oſtendimus autē in primo Stromate Græcorum philoſophos dici fures,qui à Moſe & Prophetis præcipua dogmata nō grate acceperunt. Quibus illud quoque adiiciemus, quod Angeli illi quibus ſuperna ſors obtigerat,delapſi ad voluptates,enunciarunt arcana mulieribus,& quæcunq. ad eorum venerunt cognitionem,cum alii celarent Angeli,vel potius reſeruarent in aduentum Domini.Illinc profluxit doctrina prouidentiæ, & ſublimium rerum reuelatio.Cum autem Prophetia iam Græcis eſſet tradita, tractatio de dogmatibus ſuſcepta eſt à Philoſophis,alicubi quidem vera rectè, alicubi verò falſa & quæ aberrabant coniectantibus cùm quod allegoria occultaretur prophetica minime intelligerent, quod etiam paucis propoſitum eſt adnotare, ea quæ vrgent perſequentibus. Fidem ergo non otioſam & ſolam, ſed cum inquiſitione oſtendere oportere dicimus.Non hoc enim dico,non oportere omnino quærere. Quære enim,inquit,& inuenies. C D E

Luc. 11.

Quod autem quæritur.
Capi poteſt quod negligitur uerò effugit. vt ait Sophocles.

Similia autem dicit etiam Menander Comicus. Quæcunque autem quæruntur, ſtudio & ſolicitudine opus habere dicunt qui ſunt ſapientiſſimi, ſed perſpicientem quidem animæ facultatem ad inuentionem oportet dirigere,& quæ impedimentum afferunt expurgare, & rurſus contentionem, inuidiam, & ipſam litem peſſime perdendam abiicere.Pulcherrime enim ſcribit Timon Phliaſius. F

Pernicies hominum reſonans lis uenit inane.
Cui ſoror & ſocia eſt faciens contentio cædes.

Cunctas

A *Cunctas res alias quæ circumuoluitur, at dein*
Ceruicem offirmans, hominem ad ſpes trudit inanes.

Deinde paulo inferius ſubiungit.

Quis pugnaturos lite hos commiſit acerba?
Concurrens cum Echo turba indignata, ſilentes
Vlta uiros morbum immiſit, multique cadebant.

De oratione falſa negante, & ceratine & latente, & crocodiline, & ſorite præterea, & de ea quæ eſt detecta, & de ambiguitatibus & ſophiſmatibus. De Deo ergo quærere, ſi non ad litem, ſed ad inuentionem tendat, eſt ſalutare. Scri- κερατίνου. διεληλυθότος. κροκοδειλίνου. ἐκκεκαλυμμένου.
B ptum eſt enim in Dauid. COMEDENT pauperes, & implebuntur, & laudabunt Dominum qui quærunt ipſum, viuet cor ipſorum in ſeculum ſeculi. Qui enim quærunt vera inquiſitione, laudantes Dominum, implebuntur dono quod à Deo proficiſcitur, hoc eſt cognitione, & viuet anima eorum. Anima enim per allegoriam dicitur cor, quæ vitam ſuppeditauit, quoniam pater per filium cognoſcitur. Sed nec omnibus qui impudenter & temere dicunt & ſcribunt, oportet aures præbere. Nam calices quoque qui à multis ſumuntur per aures, hoc eſt anſas aures quidem amittunt, præterea autem etiam ipſi excidentes confringuntur. Eodem modo ii quoque qui multis nugis, fidei caſtam inceſtarint auditionem ad veritatem iam tandem obſurdeſcentes, & inutiles fiunt, & in terram decidunt. Pſal.22.
C Non ergo temere pueris præcipimus, auribus eos apprehendentes, vt oſculentur eos qui ad ipſos attinent, hoc vtique tacitè ſignificantes, ingenerari per auditum ſenſum dilectionis. Deus autẽ eſt dilectio, qui cognoſci poteſt ab iis qui diligunt, ſicut Deus eſt fidelis qui fidelibus traditur per diſciplinam, & oportet nos ei effici coniunctos ac familiares per diuinam dilectionem, vt ſimile ſimili contemplemur, purè & citra fraudem verbum audientes veritatis, inſtar puerorum qui nobis obediunt. Hoc autem erat quod tacitè ſignificabat, quicunque is fuerit qui inſcripſit in aditu templi in Epidauro.

Eſſe decet caſtum ſancti qui limina templi. Ingreditur.

Caſtitas autem eſt, ſancta cogitare. Quòd ſi non facti inquit, fueritis vt hi puelli, Matth.18
D nõ intrabitis in regnũ cœlorum. Hic.n. Dei templũ tribus cernitur fundatũ fundamentis, fide, ſpe, charitate. Atque de fide quidem ſatis teſtimoniorum adduximus earum quæ ſunt apud Græcos ſcripturarum. Ne autem ſit noſtra prolixior progreſſio, ſi de ſpe & charitate plurima conemur colligere, ſufficiet hæc ſola dicere, quòd Socrates in Critone, benè viuere & mori vitæ præponens, aliquam ſpem alterius vitæ ſe poſt mortem habere exiſtimat. Etenim in Phedro quoque dicens ipſam animam cum per ſe fuerit, ſolam poſſe veræ ſapientiæ, & quæ vires humanas ſuperat, eſſe participem, & quando ipſam qui hinc ſumitur amor in cœlum ſuſtulerit, per philoſophicam charitatem ad ſpei finem peruenientem, dicit accipere pretium alterius vitæ æternæ. In Cõuiuio autem dicit omnibus quidem eſſe immixtum natu-
E ralem amorem generandi ſimile & hominibus quidem ſolum homines, viro autem bono, ſimilem. hoc autẽ nõ poteſt vir bonus efficere, qui nõ perfectas habeat virtutes, per quas ſit eruditurus iuuenes, qui ad eum ventitant, & vt dicit in Theæteto, generabit, & homines efficiet. Alios enim procreare quidem corpore: alios vero anima. Nam apud barbaros quoque Philoſophos per auditum inſtituere & illuminare, dicitur regenerare. Et ego genui vos in Chriſto Ieſu, dicit alicubi præclarus Apoſtolus. Empedocles autem in principiis connumerat etiam amicitiam, intelligens quandam charitatem quæ cogit ac conciliat, Gal.4.

Quam mente aſpicias, oculis nec cernere cures.

F Quinetiam Parmenides in ſuo poëmate de ſpe tacite ſignificans, hæc dicit.

Attamen & quæ abſunt cum iis quæ ſunt mente uideto
Firma nanque quod eſt ab eo nunquam reſecabit.
Vbique nec toto quod diſpergebatur in orbe. Nec quod conſiſtat.

Nam is qui ſperat, ſicut etiam qui credit, mente videt ea quę perſpiciuntur intelli- A
gentia, & ea quę ſunt futura. Si ergo dicimus aliquid eſſe iuſtum: dicimus autem
etiam eſſe pulchrum & honeſtum: quinetiam veritatem aliquid eſſe dicimus: ex
his autem nihil oculis vnquam vidimus, prę terquam ſola mente. Verbum autem
Dei. Ego ſum, inquit, veritas: Eſt ergo verbum mente conſiderandum. Veros au
tem, inquit, Philoſophos quoſnam dicis? Eos, dixi ego, qui ſunt ſtudioſi contem
plandæ veritatis. In Phædro autem Plato veritatem declarauit eſſe ideam. Idea au-
tem eſt Dei intelligentia, ſeu quod à mente diuina intelligitur, quod quidem Bar-
bari dixerunt λόγον θεοῦ id eſt, Dei verbum ſeu rationem. Eius autem ſic habet di-
ctio. Audendum enim eſt verum dicere, maximè cum dicatur de veritate. Quæ.n.
eſt coloris & figuræ expers, & non tactilis, & quę verè eſt animæ eſſentia, à ſolo gu B
bernatore Deo poteſt aſpici. Progreſſum autem verbũ opificii cauſa eſt & creatio
nis. Deinde etiam ſeipſum generat quando verbum caro factum fuerit vt etiam ca
Ioan. 1. — dat ſub aſpectum. Iuſtus ergo quæret inuentionem quæ oritur ex charitate, ad
ἀγαπητικήν. — quam contendens, efficitur fortunatus. Pulſanti enim, inquit, aperietur. Petite,
Luc. 11. — dabitur vobis. Qui enim regnum rapiunt, ſunt violenti, non contentioſis orationi
Matth. 11. — bus, ſed rectæ vitæ aſſiduitate, & orationibus quæ fiunt ſine intermiſſione dicti
ſunt vim afferre, vt qui ex prioribus peccatis contractas abſtulerint maculas.

Turmatim uitium certe uel pendere poßis. C

Deus laboranti nam fert auxilium.

Non enim expugnatu difficilia muſarum dona in medio ſita ſunt, à quolibet aufe-
renda. Ignorationis itaque animaduerſio eſt prima diſciplina ei qui verbo ſeu ra-
tioni cõuenienter ambulat. Cum ignoraſſet quiſpiam, quæſiuit, & cum quæſiſſet,
inuenit magiſtrum, & cum inueniſſet, credidit, & cum credidiſſet, ſperauit, & cum
hinc dilexiſſet, dilecto ſimilis efficitur, hoc eſſe ſtudens quod prius dilexit. Hanc
viam & rationem Socrates indicat Alcibiadi, ſic roganti. Non aliter exiſtimas me
de iis quæ ſunt iuſta cognoſcere? Certe, ſi quidem inueneris. Sed nõ putas me poſ
ſe inuenire? Et maximè quidem, ſi quæſieris. Deinde exiſtimas me non poſſe quæ-
rere? Ego quidem exiſtimo, ſi putaris te non noſſe. Hac ratione ſunt etiam pru-
dentum virginum lampades, quæ noctu ſunt accenſæ in denſis tenebris caſtitatis, D
quas eſſe noctem tacitè ſignificauit ſcriptura. Prudentes animę mundæ vt virgi-
nes, cum intelligant ſe eſſe ſitas in mundana inſcitia, lumen accendunt, & mentem
excitant: & tenebras illuminant: & ignorationem expellunt, & quærunt veritatẽ:
& expectant aduentum præceptoris. Fieri ergo non poteſt, inquam ego, vt ſit vul-
gus philoſophum.

Thyrſigeri multi, pauci ſunt re quoque Bacchi.

Ex Platonis ſententia. Multi enim ſunt vocati, pauci verò electi. ET non eſt in o-
Matth. 20. — nibus, inquit Apoſtolus, cognitio. Orate autem vt liberemur à prauis & peruerſis
hominibus. Non eſt enim omnium fides. Quinetiam Cleanthis quoque Stoici E
2. Theſſa. 3. — Philoſophi Poëtica, hoc modo ſcribit ſimilia.

Ne ſpectes famam, dum uis ſophos eſſe repente.
Terreat amentis nec te ſententia uulgi.
Iudicium ſapiens & iuſtum non habet ullum
Vulgus, & in paucis uix hoc reperire licebit.

Magis autem ſententioſe & breuiter Comicus.

Pulchra in tumultu iudicare non decet.

Audierunt enim, vt exiſtimo, pulchram illam quæ nobis dicit ſapientiam. In me-
dio inſipientum obſerua occaſionem. In medio autem cogitantium verſare per-
petuo. Et rurſus. Sapientes occultabunt ſapientiam. Pignus enim veritatis exigit F
vulgus probationem, non contenti nuda quæ ex fide ſalute.

In prauis ſed qui uincunt non credere ualde eſt,
Præcipit at noſtræ tibi ſic perſuaſio muſæ.

A *Diſſecto noſtras intra tua viſcera verbo.*

Prauis enim, inquit Empedocles, hoc eſt familiare, velle quæ ſunt vera vincere ex eo quòd non credant. Quòd autem noſtra ſint probabilia, & digna quæ credãtur, cognoſcent Græci ſi verbum magis examinetur, per ea quæ conſequuntur. Simili enim edocemur ſimile. Dicit enim Solomon. Reſponde ſtulto ſecundum ſtultitiã Prouer. 26.
ſuam. Quocirca iis quoque qui petunt eam quæ eſt apud ipſos ſapientiam, ea ſunt exhibenda quæ eis conueniunt & ſunt familiaria, vt facillime per propria veniant, vt eſt conſentaneum, ad fidem veritatis. Omnis enim omnia factus ſum, inquit, vt 1.Cor. 8.
omnes lucrifaciam. Nam imber quoque diuinæ gratiæ ſuper iuſtos & iniuſtos di- Matth. 5.
B mittitur. Num Iudæorum ſolum eſt Deus, non etiam gentium? Certe etiam gentium, ſi quidem vnus eſt Deus, egregius clamauit Apoſtolus. Sed quoniam nec bo- Rom. 3.
no iuſte, nec cognitione ad ſalutem volunt credere: nos ipſi ea quę ſunt illorũ propria exiſtimantes, quoniam Dei ſunt omnia, quoniam quæ ſunt pulchra & honeſta à nobis ad Græcos peruenerunt, ea aggrediamur prout ipſi apti ſunt ad audiendũ. Sapientiam enim vel iuſtitiam, non ex veritate, ſed ex iis quibus delectatur, maxima pars vulgi metitur. Delectatur autem non magis aliis quàm iis quæ ſunt ei ſimilia. Quicquid enim eſt adhuc ſurdum & cæcum, & nec habet intelligẽtiam, neque animæ contemplandi cupidæ interitum & perſpicacem aſpectum, quem ſolus præbet Seruator, ſicut in myſteriis prophanum, vel in choreis muſicæ imperitum, non
C dum mundum, nec caſta veritate dignum, inconcinnumque & inordinatum & adhuc materiale, ſtare oportet extra chorum diuinum. Spiritalibus enim ſpiritalia comparamus. Propterea certè per modum occultationis qui eſt verè diuinus, & ma 1.Cor. 2
ximè nobis neceſſarius, in adyto veritatis repoſitum verbum re vera ſacrum, Aegyptii quidem per ea quæ apud ipſos vocantur adyta. Hebræi autem per velum ſignificarunt licere ſolis iis adire qui erant ex ipſis conſecrati, hoc eſt Deo dedicati, quibus erant circuncisæ vitiorum cupiditates, per ſuam in ſolum Deum charitatem. Non mundo enim mundum tangere, Platoni quoque videbatur eſſe nepharium. Hinc Prophetiæ & reſponſa dantur per ęnigmata. Nec oſtenduntur myſteria iis qui temere & impudenter accedunt, ſed cum quibuſdam expiationibus &
D prædictionibus. Muſa enim non erat tunc quæſtuoſa, neque operaria, neque dulcia venduntur melliſona, à Terpſichore vultu deargentata, mollia carmina. Iam verò qui docentur ab Aegyptiis, primum quidem docent Aegyptiarum literarum viam ac rationem quæ vocatur ἐπιϛολογραφικὴ, hoc eſt, apta ad ſcribendas epiſtolas. Secundam autem Sacedotalem, qua vtuntur ἱερογραμματεῖσ, id eſt qui de rebus ſacris ſcribunt. Vtinam autem ἱερογλυφικὴν, id eſt, ſacram quę inſculpitur ſcripturam, cuius vnam quidem eſt per prima elementa κυριολογικὴ, id eſt, propriè loquens, altera verò ſymbolica, id eſt, per ſigna ſignificans. Symbolicæ aũt vna quidem proprie loquitur per imitationem, alia verò ſcribitur veluti tropicè, alia verò apertè ſumitur allegoricè per quædam ænigmata. Qui ſolem itaque volunt ſcribere, faciunt circulum: lunã autem, figuram lunæ cornuum formam præ
E ſe ferentem conuenienter ei formæ quæ propriè dicitur. Tropicè autem, per conuenientiam traducentes & transferentes, & alia quidem immutantes, alia verò multis modis transfigurantes, imprimunt. Regum itaque laudes fabulis per quas in Deos referuntur mandantes, inſculptis inſcribunt notis. Tertii autem generis quod fit per ænigmata, hoc ſit indicium. Alia quidem aſtra propter obliquam conuerſionem, aſſimilabant corporibus ſerpentum. Solem verò, Scarabei, quoniam cum rotundam ex bubulo ſtercore effinxit figuram, eam vultu aduerſo conuoluit. Aiunt autem hoc quoque animal ſex quidem menſibus ſub terra: alteram verò partem anni vitam degere ſuper terram & ſemen in globum emittere, & gi-
F gnere, & non naſci fœminam ſcarabeum. Omnes ergo vt ſemel dicam, qui de rebus diuinis tractarunt, tam barbari quàm Græci rerum quidem principia occultauerunt, veritatem autem ænigmatibus, ſigniſque ac ſymbolis, & allegoriis rurſus & metaphoris, & quibuſdã talibus tropis modiſque tradiderunt, cuiuſmodi ſunt

etiam apud Græcos oracula,& Apollo quidem Pythius dicitur λοξίας id eſt, obli- A quus. Quinetiam dicta eorum qui apud Græcos vocantur ſapientes, paucis dictionibus rem maiorem ſignificant,cuiuſmodi certè eſt illud, Patce tempori:aut quoniam vita eſt breuis, & non eſt hoc tempus temere conſumendum,aut contra parcendum eſt priuatis ſumptibus,vt etſi,inquit,multos annos vixeris, nō deſint tibi neceſſaria.Similiter etiam illud noſce teipſum,multa indicat,& quòd ſis mortalis, & quòd homo natus es,& quòd ſi fiat collatio aliorum quæ ſunt in vita præſtantiſſima & excellentiſſima, nullam eſſe tui putes habendam rationē,ſi dicas te gloria inſignem vel diuitem,vel contra,quòd cum ſis diues & gloria inſignis, nō de ſolis commodis quibus alios ſuperas te iactare oporteat,& ad quid natus ſis,inquit,cognoſce,& cuius ſis imago,& quæ nam ſit tua eſſentia,& quod opificium:& quænam cū Deo coniunctio & affinitas,& quæ ſunt his ſimilia.Dicit autē per Eſaiam B
Eſa.45. quoque Prophetam ſpiritus. DABO tibi theſauros tenebroſos,occultos. Dei autem theſauri, & quæ non deficiunt diuitiæ,eſt quæ eſt venatu difficilis ſapientia. Quinetiam Poëtę qui à Prophetis didicere Theologiam, per arcana ſenſa multa philoſophantur.Orpheus,inquam,Linus,Muſæus,Homerus & Heſiodus,& qui ea ſunt ratione ſapientes.Velum autem eis apud vulgus eſt poëtica delectatio, ſomniaq.& ſymbola,quæ ſunt omnia hominibus obſcuriora, non propter inuidiā. Nephas enim eſt Deum intelligere patibilem:ſed vt ænigmatū notionem ſubiens inquiſitio,ad inueniendam recurrat veritatem.Ea ratione dicit vtique Sophocles C Poëta tragicus.

Eiuſmodique ego cognoui eſſe Deum.
Diuina ſemper exhibet ſapientibus.
Prauis malus ſed eſt, magiſterque breuis.

Malum ponens pro ſimplici.Aperte itaque de tota noſtra ſcriptura,in Pſalmis ſcri-
Pſal.77. ptum eſt,vt quæ dicta ſit in parabola. AVDITE populus meus legem meam,inclinate aurem veſtram in verba oris mei.Aperiam in parabolis os meum,loquar propoſitiones ab initio.Præclarus quoque Apoſtolus ſic dicit quodammodo ſimilia.
1.Cor.2. Loquimur autem ſapientiam inter perfectos.Sapientiam autem non huius ſeculi, neque principum huius mundi qui deſtruuntur: ſed loquimur Dei ſapientiam in D myſterio abſconſam,quam præfiniit Deus ante ſecula in gloriam noſtram, quam nullus ex principibus huius ſeculi cognouit.Si enim cognouiſſent,Dominum gloriæ non crucifixiſſent.Philoſophi autem non laborarunt vt aduētum Domini afficerent ignominia.Reſtat ergo vt impugnet & inuehatur Apoſtolus in vanam perſuaſionem eorum qui erant ſapientes apud Iudæos.Et ideo ſubiungit.Sed prædicamus,inquit,vt ſcriptum eſt,quę oculus non vidit,& auris non audiuit,& in cor hominis non aſcēderunt quæ præparauit Deus iis qui ipſum diligunt.Nobis enim reuelauit Deus per ſpiritum.Spiritus enim omnia ſcrutatur etiam profunda Dei. Spiritalem .n. & cognitione pręditum nouit ſancti ſpiritus diſcipulum qui à Deo ſuppeditatur, qui eſt Chriſti intelligentia,animalis autem homo non ſuſcipit ea E quæ ſunt ſpiritus.Eſt enim ei ſtultitia.Iam vero Apoſtolus ad diſtinctionem perfectionis quę exiſtit ex cognitione,communem fidem alicubi quidem dicit fundamentum:alicubi verò lac. Scribens hoc modo. FRATRES, non potui loqui vobis
1.Cor.3 tanquam ſpiritalibus,ſed tanquam carnalibus,tanquam infantibus in Chriſto lac vobis potum dedi,non cibum,nondum enim poteratis,ſed neque adhuc nunc poteſtis.Adhuc enim carnales eſtis. Vbi enim inter vos eſt æmulatio & contentio, nonne carnales eſtis,& ſecundum hominem ambulatis?Quę quidem eliguntur & ſponte ſuſcipiuntur ab hominibus peccatoribus. Qui autem ab eis abſtinuerunt, quæ ſunt diuina cogitant,& cognitionis cibi ſunt participes. SECVNDVM gratiam,inquit,mihi datam,vt ſapiens architectus poſui fundamentum.Alius autem F ſuperędificat aurum,& argentum lapides pretioſos.Hęc ſunt ędificia cognitionis, quę ponūtur ſuper fundamentū fidei quę eſt in Chriſto Ieſu. Stipula autē ſunt quę offerūtur & dedicantur ab Hęreſibus,& ligna & fœnū.QVAE autē ſit vnicuiuſq.

opus

A opus ignis probabit. Cognitionis ædificium in epiſtola quoque ad Romanos taci-
te ſignificans inquit. DESIDERO enim videre vos, vt aliquod vobis donum imper Rom.1.
tiar ſpiritale, vt vos confirmemini. Non poterant aperte literis ſcribi eiuſmodi do-
na. Iam verò à barbara philoſophia admodum occulte dependent ſymbola Pytha-
gorica. Suadet itaque Samius domi non habere hirundinem, hoc eſt loquacem &
ſuſurronem & effrenatę linguæ hominem, qui non poteſt continere, nec capere ea
quę illi fuerint communicata. Hirundo enim & turtur paſſeres agri nouerunt tem
pora ſuorum ingreſſuum, inquit ſcriptura, nec oportet vnquam ſimul habitare cũ
nugis. Iam verò turtur murmurans, querelę ingratam oſtendens maledicentiam, Hier. 8.
ædibus meritò expellitur.

B *Edatis varios mihi ne hinc illincque ſuſurros.*

Hirundo autem quæ tacite innuit fabulam Pandionis, deprecanda ſunt & expian
da quæ propter illam vulgo iactantur accidiſſe: ex quibus Tereum alia quidem eſſe
paſſum, alia verò etiam feciſſe accepimus. Perſequitur autem cicadas quoque muſi
cas. Vnde merito expellitur qui verbum perſequitur. Per eam quæ Olympum de-
ſpicit ſceptriferam Iunonem. Eſt mihi in lingua fidele penarium, ait poëtica & Ae-
ſchylus.

Mihi quoque in lingua eſt clauis cuſtodiens.

Rurſus Pythagoras, olla ab igne ſublata, præcepit non relinquere figuram in cine-
re ſed eam confundere: & qui ſurgunt è cubili, conturbare ſtragula. Tacitè enim
C ſignificabat non ſolum eſſe delendam faſtum & ſuperbiam, ſed ne irę quidem eſſe
relinquendum veſtigium. Cum autem ebullire ceſſauerit, eam eſſe componẽdam,
& omnem eſſe delendam iniuriæ memoriam. SOL autem vobis ne occidat ſuper Eph.5.
iracundiam veſtram, inquit ſcriptura. Et qui dixit, Non cõcupiſces, ſuſtulit omnẽ
acceptæ iniuriæ recordationem. Ira enim inuenitur, impulſio cupiditatis manſue-
tæ animæ, vltionem citra rationem ſupra modum deſiderans. Similiter etiam ſua-
detur vt cubile quoque conturbetur, vt nec alicuius ſomni nec inſonnii interdiu,
ſed nec alicuius quæ fuit in nocte, voluptatis meminerimus. Forte autem caligi-
noſam quoque phantaſiam ſignificabat oportere luce veritatis confundere. IRA Pſal. 4.
SCIMINI, & nolite peccare, inquit Dauid: non aſſentiri viſo, neque factum indu
D cere, iram confirmando, oportere docens. Rurſus ſuper terram non eſſe nauigan-
dum eſt ſymbolum Pythagoricum. Significat autem vectigalia, & ſimiles condu-
ctiones, quæ ſunt turbulentæ & inſtabiles, eſſe recuſandas. Propterea dicit Verbũ
Publicanos difficiliter ſalutem aſſecuturos. Rurſus autem non eſſe geſtandos an-
nulos, neque Deorum imagines eſſe eis inſculpendas præcipit Pythagoras, ſicut Exo.20.
Moſes multis ante ſeculis apertè legem ſanxit, nullam oportere ſculptilem vel fuſi
lem vel fictã vel pictam imaginem ſimulachrumue facere, vt ſenſilia minimè atten
deremus, ſed ad ea tranſiremus quæ percipiuntur intelligentia. Vt Dei enim maie
ſtas vilis & contempta reddatur efficit, quæ eſt in promptu videndi cõſuetudo, &
quæ intelligentia percipitur eſſentiam colere per materiam, eſt eam per ſenſum vi
E lipendere. Quocirca Aegyptiorum quoque Sacerdotum ſapientiſſimi, Mineruę
ædem ſub dio eſſe conſtituerunt, vt Hebræi qui templum poſuerunt abſque imagi Græcũ exẽplar habet οὐρανοῦ id eſt cœli, ſed credo legendũ eſſe ἀνθρώπου id eſt hominis alio qui aut nullus aut frigidus eſt ſenſus.
ne. Sunt autem qui Deum colentes, facta hominis effigie quæ aſtra continet, eum
adorant, cum noſtra quidem certe dicat ſcriptura. FACIAMVS hominem ad ima
ginem & ſimilitudinem noſtram. Operępretium autem exiſtimo Euryſi quoque
Pythagorei vocem adducere, quæ ſic habet. Qui cum in opere de fortuna dixiſſet
opificem ſeipſo exemplari vtentem feciſſe hominem, ſubiunxit. Tabernaculum
autem eſt reliquis ſimile, vt quod factum fuerit ex eadem materia: à præſtantiſſi-
mo autem effectum artifice, qui ipſum eſt fabricatus ſeipſo vſus archetypo. Et in
F ſumma Pythagoras, & qui ſunt ex eo cognominati, vna etiam cum Platone maxi
me aliorum philoſophorum, vſi ſunt legiſlatore, vt coniici poteſt ex ipſis dogma-
tibus: & cum per rectè coniectantem famam diuinationis, non abſque inſtinctu di
uino concurriſſent, in quibuſdam vocibus propheticis, veritatem per partes & ſpe

cies tractatam,non obſcuris appellationibus, nec extra rerum declarationem ingredientibus,honorarunt, cum accepiſſent manifeſtationem coniunctionis quæ intercedit cum veritate. Vnde Græca quidem philoſophia eſt ſimilis illuminationi quæ fit ex ſcirpo,quem homines accendunt,lucem artificioſè à ſole ſuffurantes. Verbo autem prædicato,vniuerſa illa ſancta lux eluxit. Deinde furtum quidem noctu vtile eſt in ædibus,interdiu autem illuſtratur ignis,& vniuerſa nox illuminatur tanto ſole lucis quæ percipitur intelligentia. Iam verò eorum quæ à Moſe dicta ſunt de iuſtitia compendium fecit Pythagoras, dicens ſtateram non eſſe tranſiliendam,hoc eſt non prætergrediendam eſſe æqualitatem quæ verſatur in diſtributionibus,honorando iuſtitiam. A B

Amicis ſemper colligat.
Simul quæ amicos, atque etiam oppida oppidis.
Ac ſocios ſociis, ius eſt æqualitas.
Hominibus infeſtum eſt ei quod amplius,
Minus,odioque hoſtili ipſum perſequitur. Vt habet venuſtas poëtica.

Matth.11. Propterea Dominus TOLLITE, inquit,iugum meum,quoniam benignum eſt & leue,& iis qui de primatu contendunt familiaribus, cum mplicitate ſi pręcipit
Math. 19. æqualitatem,dicens. Oportere eos fieri vt puellos. Similiter etiam Apoſtolus ſcri-
Gal.6. bit nullum eſſe in Chriſto ſeruum vel liberum,vel Græcum vel Iudęum. Noua eſt C
enim creatura quæ eſt in Chriſto,contentione & auaritia vacua,& iuſta æqualitas. Stat enim inuidia extra chorum diuinum,& æmulatio,& triſtitia. Qua ratione Myſtę quoque prohibent veſci corde,docentes non oportere animum mordere & exedere ſocordia & dolore,propter ea quæ præter conſilium & opinionē eueniunt. Miſer ergo ille eſt,quem Homerus quoque dicit ſolum errantem,ſuum animum exedere. Rurſus verò cum duas vias ponat Euangelium & Apoſtoli ſi-
Matth.7. militer atque omnes Prophetę: & vnam quidem vocent arctam & anguſtam, vt quę contracta ſit in pręceptis & prohibitionibus: alteram verò contrariam,latam
Pſal.1. & ſpatioſam & cui nihil obſiſtit: & dicant, Beatus vir qui non ambulauit in conſilio impiorum,& in via peccatorum non ſtetit: hinc & Prodici Chii proficiſcitur D
fabula de virtute & vitio,& Pythagoras iubens ingredi via regia,non veretur prohibere ſequi vulgi ſententiam quę caret iudicio,& non eſt ſine controuerſia. Ariſtocritus autem in primo libro eorum quę ſentit contra Heracleodorum,meminit cuiuſdam epiſtolę quæ ſic habet. Rex Scytharū Atœas populo Byzantino. Nolite afferre detrimentum meis vectigalibus,ne mei equi aquam veſtram bibant. Symbolice enim bellum quod eis erat allaturus ſignificauit barbarus. Similiter Euphorion quoque Poëta inducit dicentem Neſtorem.

Mouimus à fluuio nondum Simoente caballos.

Et ideo Aegyptii quoque in ſacris ponunt Sphingas,vtpote quòd de Deo oratio ſit ænigmatica & obſcura. Forte autem quòd Deum oporteat amare & timere: E
amare quidem,vt ſanctis benignum & propitium: timere autem,vt qui ſit impiis iuſtus inexorabiliter. Ferę enim ſimul & hominis imaginem Sphinx ſignificat. Longum autem fuerit omnia perſequi Prophetica & legalia,ea afferendo quę dicta ſunt per ęnigmata. Ferè enim vniuerſa hoc modo loquitur diuina ſcriptura. Ei autem qui eſt ſanę mentis,ad oſtendendum id quod eſt propoſitum,ſufficiunt, vt exiſtimo,pauca quędam exempla expoſita. Iam enim confitetur occultationem, quæ in veteri templo narratur ſeptem ambituū quæ ad aliquid ſpectabat apud Hebræos relatio,& quæ erat in talari per varia ſymbola compoſitio,quæ referuntur ad ea quæ apparent,ſignificans compoſitionem quæ à cœlo ad terram vſque per-
Exo.25. et.26. tingit. Et operimentum & velum hyacintho & purpura & cocco & byſſo erat va- F
riatum. Significabat autem quòd natura elemētorum obtinet Dei reuelationem. Purpura enim eſt ex aqua,& byſſus ex terra: & hyacinthus aſſimilatus eſt aëri cum ſit ater & obſcurus,ſicut coccus igni. In medio autem operimenti & veli,quo licebat

A bat ingredi Sacerdotibus,erat ſitum thuribulum,ſymbolum terræ quę eſt ſita in hoc mundo medio,ex qua oriuntur exhalationes.Ille quoque locus medius qui eſt intra velum,in quem ſoli permiſſum erat Pontifici ingredi ſtatis diebus, & exterius atrium quod patebat omnibus Hebræis, dicunt eſſe medium cœli & terræ. Alii autem dicunt eſſe ſymbolum mundi qui intelligentia percipitur, & ſenſilis. Operculum ergo quo arcebatur populi infidelitas, expanſum erat ante quinque columnas,arcens eos qui erant in ambitu. Ea ratione valde myſticè franguntur quinque panes à Seruatore,& multiplicantur eorum qui audiunt multitudini. Ioan.6. Multi enim ſolis attẽdunt ſenſilibus, vt quæ ſola ſint. Vide autem circumſpiciens, B inquit Plato,ne quis exaudiat ex iis qui non ſunt myſteriis initiati. Sunt autem ii qui nihil aliud eſſe putant,niſi id quod poſſint manibus tenaciter apprehendere,actiones autem,& generationes, & quicquid non eſt aſpectabile, non admittentes in ordinem ſubſtantiæ. Tales enim ſunt qui attendunt ſolum ſenſuum quinarium. Auditus autem, & quæ ſunt eius generis,adire non poſſunt Dei intelligentiam. Hinc facies patris dictus eſt filius, ſenſuum quinario effectus carnem geſtans verbum,qui & index paternæ proprietatis. Si autem ſpiritu viuimus,ſpiritu & ambulemus. Gal.5. Per fidem ambulamus, non per ſpeciem,egregius dicit Apoſtolus. 2.Cor.5. Igitur intra operimentum abditum fuit Sacerdotale miniſterium, & eos qui in ipſo laborant,longè arcet ab iis qui ſunt extrinſecus.Rurſus velum aditus ad ſancta ſancto- C rum,quatuor illic columnæ declarant ſanctum quaternionem veterum teſtamentorum.Quinetiam myſticum illud nomen tetragrammatum,quod iis ſolis imponebatur qui poterant ingredi adytum,dicitur autem Iehoua,quod exponitur qui eſt & qui eſt futurus. Quinetiam apud Græcos nomen θεὸσ id eſt Deus, literarum continet quaternionem.Cum autem in mundo qui percipitur intelligentia ſolus fuiſſet Dominus, ingreditur perpeſſiones,ſubiens cognitionem eius quod eſt ineffabile, exuperans omne nomen quod voce cognoſcitur. Iam verò candelabrum Exo.25.et.26. quoq. erat ſitum in auſtralibus partibus thuribuli,per quod declarati ſunt motus ſeptem luminarium,quæ auſtrales faciunt conuerſiones. Ex vtraque enim parte candelabri tres inſerti ſunt rami,& in ipſis lucernæ,quoniam Sol quoque tanquã D candelabrum collocatus in medio aliarum errantium,& iis qui ſunt ſuper ipſum, & iis qui ſunt ſub ipſo,diuina quadam muſica lucem indit. Habet autẽ aliud quoque ænigma,aureum candelabrum,ſigni Chriſti,non figura ſola, ſed eo etiã quòd lucem immittat multifariam multiſque modis in eos qui in ipſum credunt, ſperãt, & reſpiciunt, per miniſterium eorum quæ ſunt primo creata. Dicunt autem eſſe ſeptem oculos Domini, ſeptem ſpiritus, requieſcentes in virga quæ floret ex radice Ieſſe. Eſa.11. Ad Boreales autẽ partes thuribuli,ſita erat menſa ſuper quam panum erat propoſitio,quoniam ex ſpiritibus maximè nutriunt Boreales.Fuerint autem quędam manſiones eccleſiarum quæ conſpirant in vnũ corpus & vnum cœtum. Quæ autem de ſancta arca narrantur, ſignificant mundum qui percipitur intelligentia, E qui eſt occultus & vulgo occluſus.Porrò autem aureæ quoq. illæ imagines, vtraq. ſex habens alas,aut duas vrſas,vt quidam volunt, ſignificat, aut quod magis quadrat,duo hemiſphæria.Vult autem nomen Cherubim ſignificare multam cognitionem.Sed habent ambo duodecim alas,& per circulum Zodiacum, & tempus quod in ipſo fertur,ſignificant mundum ſenſilem. De his,vt exiſtimo,dicit etiam tragœdia loquens naturaliter.Et indefeſſum tempus perenni fluento plenum circuit,ipſum ſeipſum pariens. Et geminæ vrſæ perniciter errantibus alarum motionibus Atlanticum ſeruant polum.Atlas autem qui non patitur,poteſt quidem eſſe polus,& inerrans ſphæra.Melius eſt autem fortaſſe intelligi æuum immobile.Me- F lius autem exiſtimo arcam quæ ex Hebraico nomine appellatur Thebotha, aliquid aliud ſignificare. Exponitur autem vnum pro vno ex omnibus locis.An ergo ogdoas, id eſt, octonarius, & mundus qui percipitur intelligentia, an etiam qui omnia comprehendit,eſtque figuræ expers,& non cadit ſub aſpectum,Deus ſigni

ficetur, in præſentia dicere differatur. Cæterum ſignificat quietem quę eſt cum ſpi A
ritibus glorificantibus, quos ſignificant Cherubim. Nunquam enim qui ne ſculptile quidem fabricari ſuaſit ſimulachrum, ipſe ſanctorum effinxiſſet imaginem. Neque eſt omnino compoſitum & ſenſile aliquod in cœlo animal quòd ita ſe habeat. Eſt autem facies quidem ſymbolum animæ præditæ ratione. Alæ autem ſunt miniſteria & operationes ſublimes dexterarum ſimul & ſiniſtrarum poteſtatum. Vox autem, eſt gratæ mentis gloria, in contemplatione quæ nõ poteſt ceſſare. Sufficit myſticam interpretationem huc vſque procedere. Pontificis autem veſtis talaris eſt ſignum mundi ſenſilis. Septem quidem errantium, quinque gemmæ, & duo carbunculi, propter Saturnum & Lunam. Ille enim eſt meridionalis quidem, & humidus, & terreſtris, & grauis, hæc verò aërea. Vnde à nõnullis dicta eſt ἄρτεμισ quaſi B
ἀεροτόμοσ hoc eſt, ſecans aërem, eſt autem aër obſcurus. Eos autem qui conferunt ad eorum quæ hic ſunt generationem, eos, inquam, qui præſunt ſtellis errantibus, diuina prouidentia & in pectore & in humeris meritò deſcribit fuiſſe poſitos, per quos actio effectrix generationis eſt primus ſeptenarius. Pectus autem eſt habitaculum cordis & animæ. Fuerint autem alias quoque gemmæ varii modi ſalutis, aliæ quidem in ſupereminẽtibus, aliæ verò in inferioribus partibus poſitæ cuiuſuis corporis quod ſalutem aſſequitur. Trecenta autem ſexaginta ſex tintinabula quæ pendent à veſte talari, eſt tempus annuum. Annus inquam, Domini acceptus, prædicãs & reſonans maximum aduentum Seruatoris. Quinetiam pileus aureus qui eſt extenſus, ſignificat regalem Domini poteſtatem, ſiquidem caput eccleſiæ eſt Seruator. C
Signum certè principalis imperii eſt pileus capiti impoſitus & alioqui audiuimus.
1.Cor.11. Et Chriſti caput eſt Deus & pater Domini noſtri Ieſu Chriſti. Iam verò Pectorale quidem conſtat & ex ſuperhumerali, quod eſt ſymbolum operis, & ex rationali, hoc autem ſignificat rationem, & eſt imago cœli quod ratione ſeu verbo factum eſt, & ſubiicitur omnium capiti Chriſto, vt quod ſimiliter & eodem modo mouetur. Lucidę verò ſmaragdi gemmæ, quæ ſunt ſuper ſuperhumerale, ſignificant Solem & Lunam, qui ſunt adiutores naturæ. Manus autem, vt opinor, principium eſt humerus. Duodecim autem illæ quæ ſunt in quatuor ordinibus locatæ ſuper pectus, deſcribunt nobis circulum zodiacum, conuenienter quatuor anni conuerſionibus. Et alioqui oportebat capiti Dominico legem quidem ſubiici & Prophetas, propterea quòd iuſti ſignificantur in vtriſque teſtamentis. Prophetas enim D
ſimul & iuſtos dicentes eſſe Apoſtolos, rectè dixerimus, cum vnus & idem ſanctus ſpiritus operetur per omnes. Quomodo autem Dominus eſt ſupra mundum vniuerſum, atque adeò vltra mundum qui percipitur intelligentia: ita etiam nomen quod inſcriptum eſt in lamina, dignum fuit habitum quod eſſet ſuper omnem principatum & poteſtatem. Inſcriptum eſt autem & propter præcepta mandata literis, & propter ſenſilem præſentiam. Dictum eſt autem nomẽ Dei, quoniam ſicut filius aſpicit bonitatem Patris, operatur Deus Seruator vocatus, qui eſt vniuerſorum principium, quod ex Deo quidem quod non cadit ſub aſpectum, imago effectum eſt primum, & ante ſecula. Figurauit autem omnia quæ poſt ſe facta ſunt. Iam verò rationale, Prophetiam quæ per verbum clamat & prædicat, & futurum iudicium ſignificat. E
Nam idem eſt verbum quod ſimul prædicit, & iudicat, & ſingula diſcernit. Aiunt autem indumentum, veſtem, inquam, talarem, prędicere carnis ſuſceptæ diſpenſationem, per quam in mundo viſus eſt propinquius. Ea certe ratione ſanctificatam exuens Pontifex tunicam, mundus autem, & quæ eſt in mundo creatura, ſanctificata eſt ab eo qui quæ facta ſunt bona ſimul compoſuit, lauatur, & induitur aliam ſanctam ſancti, vt ita dicam, tunicam, quæ vna cum eo ingreditur in adyta, oſtendens, vt mihi videtur, leuitam, & cognitione præditum, vt qui ſit princeps aliorum Sacerdotum, cum illi quidem aqua ſint abluti, & ſola fide induti, & propriam expectant manſionem, ipſum cum ea quæ percipiuntur intelligentia diſcreuerit ſenſilibus, ſuperatis aliis Sacerdotibus, cõtendentem ad perua- F

dendum

A dedum id quod percipitur intelligētia, ab iis quæ hic ſunt elui, non amplius aqua
emundatum, vt prius, cum in tribus Leuiticę referretur ordinē. Sed cū iam verbo
cognitionis toto quidē corde ſit mundus, valde autem ſe rectè geſſerit, & vitę inſti
tutionem in extremis à Sacerdote datam in maius auxerit, re vera & verbo & vita
ſanctificatus, indutus exultatione gloriæ, ſpiritalis illius & perfecti viri arcana ac-
cepta hæreditate, quam oculus non vidit, & auris non audiuit, & in cor hominis
non aſcendit, effectus filius & amicus, facie iam ad faciem impletur contemplatio-
ne quæ nō poteſt ſatiari. Sed nihil melius fuerit quàm ipſum audire verbum quod
per ſcripturam, maiorem affert intelligentiam. Sic enim dicit. ET exuet veſtem li
B neā, quam induerat cū ingrederetur in ſancta, & eam illic deponet, & lauabit cor-
pus ſuū aqua in loco ſancto & induet veſtē ſuam. Aliter autē, vt opinor, Dominus
exuit & induit, deſcēdens ad ſenſum. Aliter autē qui per ipſum credidit, exuit & in
duit, vt etiā ſignificauit Apoſtolus, veſtem ſanctificatam. Hinc ad imaginē Domini
eligebantur Pontifices qui erant probatiſſimi ex tribu ſanctificata, & qui ad regnū,
& qui ad Prophetiam erant electi, vngebantur. Vnde etiam Aegyptii nō quibuſli-
bet ea quæ erant apud ipſos committebant myſteria: neque rerum diuinarum co-
gnitionem deferebant ad prophanos: ſed ad eos ſolos qui erant ad regnum peruen
turi, & ex Sacerdotibus iis qui iudicati fuerant probatiſſimi, & educatione, & do-
ctrina, & genere. Ergo quod attinet ad occultationem, ſunt Hebraicis ſimilia Ae-
C gyptiorum ænigmata. Ex Aegyptiis alii quidem in nauigio, alii verò in Crocodi-
lo Solem oſtendunt. Significant autem quòd Sol per aërem dulcem & humidum
ingrediens, gignit tempus, quod ænigmaticè ſignificat Crocodilus per quendam
aliam Sacerdotalem hiſtoriam. Porrò autem Dioſpoli quoque, quæ eſt vrbs Aegy
gypti, in æde ſacra quæ vocatur Pylon, figuratus quidem eſt puellus, ſignum gene
rationis: ſenex verò, interitus, & rurſus Dei ſymbolum, accipiter, vt piſcis ſymbo
lum odii. Et in alio rurſus ſignificato, Crocodilus eſt ſignum impudentiæ. Vide-
tur ergo vniuerſum hoc ſymbolum ſimul poſitum hoc ſignificare. O qui naſcimi-
ni & interitis, Deus odio habet impudentiam. Et aures & oculos fabricantes ex
materia pretioſa, conſecrant, Diis dedicantes, hoc vtique tacitè ſignificantes quòd
D Deus omnia videt & audit. His accedit quòd roboris quidē & fortitudinis ſignū
eſt eis Leo, ſicut certè & ipſius terræ, & agriculturę, & alimenti, & bos: magniq.
animi virtutis & libertatis, equus, roboris autē rurſus cū ingenii ſolertia, ſphinx,
quæ totum quidem corpus habet Leonis, faciem autem hominis. His quoque ſi-
militer, ingenii ſolertiam & mentem & vires potentiamque & artem homo ſigni
ficans, ab eis in ſacris inſculpitur. Iam verò in iis quoq. quæ ab ipſis vocantur Deo
rum κώμασίαι aureas imagines, duos quidem canes, vnum autem accipitrem, & κωμασίαι θεῶν
Ibim vnam circumferunt: & quatuor imaginum ſimulachra, vocant quatuor lite
ras. Atque duo quidem canes ſunt ſymbola duorum hemiſphæriorum, vt quæ cir-
cumeant & cuſtodiant. Accipiter verò, Solis: eſt enim igneus, & qui vim habet in
E terimendi, peſtilentes itaque morbos Soli attribuunt. Ibis autem, Lunę, vmbroſa
quidem, nigro: lucida autem, albo, plumis referentibus. Sunt autem qui volunt
quidem tropicos ſignificari à canibus, qui cuſtodiunt, & inſtar ianitorum obſer-
uant, acceſſum Solis ad Auſtrum & Septentrionem, æquinoctialem autem, qui
eſt altus & peruſtus, ſignificat accipiter, ſicut Ibis obliquum ſeu ſigniferum. Nu-
meri enim inuentionis & menſuræ, maximè ex animalibus, Ibis videtur principiū
præbuiſſe Aegyptiis; ſicut ex circulis obliquus. Sed enim nō ſolum qui ex Agyptiis
vi ratiocinandi plurimum valuere: ſed ex aliis quoque barbaris ii qui erant dediti
ſtudio philoſophiæ, ſymbolicum genus ſunt conſectati. Aiunt quidem certe Idan-
thuram quoque Scytharum Regem, vt refert Pherecydes Syrius, Dario qui Iſtrū
F traiecerat bellum minantem, ſymbolum miſiſſe pro literis, murem, ranam, auem,
iaculum, aratrum. Cum autem de his, vt erat conſentaneum, exorta eſſet dubita-
tio, Orontopagas quidem Tribunus militum, dicebat eos tradituros imperium,
coniectans ex mure quidem, habitationes; ex rana autē, aquas: ex aue verò, aërem:

ex iaculo autem,arma:ex aratro verò regionem. Xiphodres autem contra eſt in- A
terpretatus.Dicebat enim.Niſi tanquam aues euolauerimus, aut tanquam mures
terram,vel tanquam ranæ aquam ſubierimus,illorum tela non effugerimus. Non
ſumus enim Domini regionis. Anacharſim quoque Scytham dicit dormientem
ſiniſtra quidem continuiſſe pudenda,os autem dextera, ſignificantem oportere
quidem vtrũque,ſed maius eſſe,linguam cohibere,quàm voluptatẽ. Et quid opus
eſt vt in barbaris referendis immorer, cum liceat oſtendere ipſos Græcos valde
eſſe vſos occultatione? Androcides certè Pythagoricus literas quę vocantur Ephe
ſię in vulgus autem fuere valde iactatæ, dicit locũ tenere ſymbolorum. Significa
re autem ἄσκιον quidem tenebras, eas enim non habere vmbras. κατάσκιον autem,
lucem:quoniam illuſtrat vmbrã. λίξ autem priſca appellatione eſt terra,& τετρὰς B
hoc eſt quaternio, annus, propter horas. δαμναμενεὺς autem Sol qui domat,&
αἴσια, vox vera. Significat autem ſymbolum, rerum diuinarum eum eſſe ornatum,
qui eſt tenebrarum ſi conferatur cum luce, & Sol cum anno, & terra cum omnis
generis naturæ generatione. Quinetiam Dionyſius Thrax Grammaticus in li-
bro de declaratione ſymboli de rotulis,dicit his verbis.Significabant autẽ non per
verba ſolum, ſed etiam per ſymbola, nonnulli actiones. Per verba quidem,vt ſe ha
bent quæ dicuntur præcepta Delphica. Nihil nimis,& Noſce teipſum,& quæ ſunt
his ſimilia. Per ſymbola autem, vt & rota quæ vertitur in Deorum templis, quæ
tracta eſt ab Aegyptiis, & rami qui dantur iis qui adorant. Dicit enim Orpheus
Thracius. C

Ramorum, aſt quis ſunt hominum terreſtria curæ,
Non uno ſtant fata loco in mente,omnia circum
Voluuntur, nec fas una eſt conſiſtere parte
Vt cœpit curſus uerum eſt pars cuilibet æqua.

Rami autem, aut ſunt ſymbolum primi nutrimenti, aut vt ſciat vulgus fructus
quidem omnino germinare & augeri,longiſſimo tempore permanentes: ſe autem
accepiſſe exiguum vitæ tempus,ea de cauſa volunt dari ramos. Fortaſſe autem etiã
vt ſciant quod ſicut ii rurſus vruntur, ita illos quoque hanc vitam citò eſſe relictu
ros,& ignis opus futuros. Genus ergo ſymbolicę interpretationis eſt ad multa vti
liſſimum, vt quod & ad rectam conferat Theologiam, & pietatem, & ad iudican- D
dam ingenii ſolertiam, & breuitatis exercitationem,& ad oſtendendam ſapientiã.
Sapientis enim eſſe vti dictione ſymbolica, appoſitè dicit Didymus Grammaticus,
& declarare id quod per eam ſignificatur. Iam puerorum quoque doctrina quæ ver
ſatur in elementis, complectitur interpretationem quatuor elementorum. Dicit
enim Phrygas aquam vocare Bedy ſicut etiam Orpheus.

Nympharumque Bedy promanat limpida lympha.

Quinetiam Dion Thytes, eſt ſacrificator, videtur ſcribere ſimiliter. Et acceptum
Bedy effunde manibus, & conuertere ad aruſpicinam. Contra autem Comicus
Philydeus Bedy aërem, qui vitam ſuppeditat, per hæc intelligit.

Traham ut Bedy ſalutare deprecor. E
Quod ſanitatis eſt pars uel potiſſima.

Vt traham, inquit, aërem purum, non perturbatum. Huic opinioni conſentit etiã
Neanthes Cyzicenus, ſcribẽs Sacerdotes Macedonum in precibus inuocare Bedy
vt ſit eis propitius & filiis, quod quidem interpretantur, aërem. Zaps autem alii
quidem indoctè acceperunt ignem, à verbo ζέσω quod ſignificat ebullitionem. Sic
autem vocatur mare vt Euphorion in iis quæ ſcripſit aduerſus Theoridam.

Nauibus exitio fuerat, quem cantibus urget *Zaps.*
Et Zaps inſano nunc plangit in æquore ſalſus

Similiter autem Cratinus iunior Comicus. F

Producit & ſquillas Zaps & piſciculos Et Simmias Rhodius.
Ex amaſignetis Cabriſque enatus amarus, *Eſt Zaps.*

χθὼν

A χθὼν autem eſt terra quæ eſt effuſa in magnitudinem. Et πλῆκτρον id eſt plectrũ, alii quidem polum: alii verò aërem, qui omnia pulſat & mouet ad naturam & augmentum: aut qui omnia implet. Non legerunt autem iſti Cleanthem, Philoſophum qui Solem apertè vocat πλῆκτρον. In oriente enim iubar fulciens, mundum veluti pulſans, in concinnum aptumque curſum lucem deducit. Ex Sole autem reliqua quoque aſtra ſignificat. Sphinx autem non eſt intelligentia vniuerſorum, & ex Poëtę Arati ſententia, mundi conuerſio: ſed forte fuerit quidem ſpiritalis tenor qui peruadit, & mundum continet: melius autem fuerit accipere æthera, qui omnia continet & conſtringit, ſicut etiam dicit Empedocles. σφίγξ ἀπὸ τοῦ σφίγγω.

B *Principium Solis tibi nunc age carmine dicam,*
Atque orta unde ſient quæ à nobis cuncta uidentur,
Tellus, atque mare exundans, atque humidus aer.
Titan, atque æther qui cuncta aſtringit in orbem.

Apollodorus autẽ Corcyræus dicit hos verſus fuiſſe prolatos à Brancho vate, Mileſios expiante à fame. Ille enim multitudinem ramis lauri aſpergens hymnum dicendo præiuit hoc modo. ἑκάεργος καὶ ἑκάεργα epitheta Apollinis, & Dianæ, ita dicta quòd operentur eminus.

Cantetis pueri heus Hecaërgon atque Hecargam.

Ita autem acclamauit populus vt diceret, Bedy, Zaphs, Chton, plectrum, Sphinx, Cnachzbi. Chtyptes, Phlegmo. Drops. Meminit autẽ hiſtoriç Callimachus quoq. C in Iambis. Cnaachzbi autẽ per deriuationẽ eſt morbus, ex eo quod eſt κνάειν id eſt angere & dolore afficere, & διαφέρειν quod eſt differre, ac diſpergere, & θρύψαι quod eſt fulmine cõburere. Theſpis autẽ Tragicus per hęc dicit aliquid aliud ſignificari, ſcribens hoc modo. Ecce tibi libo cnachzbi cãdidũ, quod ex Cnecis expreſſi lacten tibus. Ecce cũ tibi chtyptẽ caſeum, rubro melle miſcuerim, Pandiorũ tempore in tuis ſanctis id pono altaribus. Ecce tibi Bromii candẽs fulgur libo. Significat autẽ, vt exiſtimo, primũ lacteum nutrimentum quod eſt ex xxiiii. elementis animæ, poſt quod cibus iam eſt lac concretum. Poſtremũ autem ſanguis vitis verbi, docet candens vinum, nempe perficiẽtem lętitiam educationis. Drops autem eſt verbũ efficax, quod ex prima catecheſi, hoc eſt quæ per auditum fit inſtitutione, ad viri in- κνακῶν. πανδικαίρος.
D crementum, in menſuram ætatis, hominem accendit & illuminat. Fertur etiam tertia puerilis in hũc modum deſcriptio μάρψαι σφίγξ, κλὼψ ζυγχθηδόν. Significat autẽ, vt opinor, per elementorum & mundi adminiſtrationem, oportere nos progredi ad perfectiorum cognitionem, vi & labore æterna ſuperata ſalute. μάρψαι enim ſignificat comprehendere. Sphinx autem mundi compagem. ζυγχθηδόν autem difficultatem, & κλὼψ latentem Domini cognitionem ſimul & diem ſignificat. Quid verò, an non Epigenes quoque in libro de poëſi Orphei, ea quæ apud Orpheum ſunt eius propria exponens, dicit κερκίσι καμπυλοχρώσι id eſt, radiis incurui corporis aratra ſignificari σημόσιν autem, hoc eſt ſtaminibus, ſulcos. μίτον autem, hoc eſt filum, dici allegoricè ſemen, & Iouis lachrymas ſignificare pluuiam. μοίρας
E autem, quod eſt parcas, rurſus partes Lunæ, triceſimam, quintamdecimam, & nouam Lunam. Quocirca dicit etiam Orpheum eas vocare λευκοσόλους id eſt candidatas, vt quæ ſint partes lucis. Rurſus ἄνθιον quidem, id eſt floridum, ver ſignificare propter naturam. Noctem autem ἀργίδα propter quietem, & Lunam γοργόνιον propter eam quæ eſt in ipſa faciem. Et ἀφροδίτην, id eſt venerem, apud Theologum dici tempus quo ſeminare oporteat. Huiuſmodi etiã ænigmatibus vtebantur Pythagorei, Proſerpinæ quidem canes, ſtellas errantes: Saturni autem lachrymam, mare dicentes allegoricè. Et innumerabilia inuenerimus tam apud Philoſophos quàm apud Poëtas dicta ænigmaticè, cum etiam toti libri indicent abditam ſcriptoris voluntatem, cuiuſmodi eſt liber Heracliti de natura, qui etiam propterea appel- ἀργός id eſt otioſus. ἀφροδίτη ἀπὸ τοῦ ἀφροῦ. id eſt a ſpuma.
F latus eſt σκοτεινός, id eſt obſcurus ac tenebricoſus. Huic libro eſt ſimilis Pherecydis quoque Syri Theologia. Euphorion enim Poëta, & Callimachi Cauſę, & Lycophronis Alexandra, & quæ ſunt his ſimilia, ſunt inſtar gymnaſii propoſita ad explicandum, omnibus Grammaticis. Talia ergo Moſes quoque præcipit, vt hæc cõ

munia. Non veſci porco, neque aquila, neque accipitre, neque coruo. Nam porcus quidem quod eſt animal voluptati deditum & immundum, ciborum cupiditatem, & ſalacem in re venerea libidinem, & inquinatam ſignificat intemperantiam, materialemque & in luto iacentem, & quæ ad cædem pingueſcit & interitum. Rurſus autem permittit veſci iis, quæ habent fiſſam vngulam & quæ ruminant, ſignificans, inquit, Barnabas, oportere adhærere iis qui timent Dominum, & in corde meditantur eam quam acceperunt verbi diſtinctionem: iis qui loquuntur & ſeruant Domini iuſtificationes: iis qui ſciunt quòd meditatio eſt opus lætitiæ, & qui verbum Domini ruminant. Quid verò eſt quod fiſſas & duplices habet vngulas? Quòd iuſtus & in hoc mundo ambulat, & ſanctum expectat ſeculum. Deinde ſubiungit. Videte quàm pulchrè legem Moſes tulerit. Sed vndenam illis in mentẽ venerit vt hæc cogitarent, nos iure præcepta intelligentes, loquimur vt Deus voluit. Propterea aures noſtras & corda circumcidit, vt hæc intelligamus. Quando certe dixit. Non veſceris aquila, accipitre, & miluio, & coruo. Non adhærebis, inquit, neque aſſimilaberis his hominibus, qui labore & ſudore neſciunt ſibi parare victum, ſed in rapina viuunt & in iniquitate. Aquila enim rapinam: Accipiter autem iniuſtitiam, & Coruus auaritiam, & plura habendi cupiditatem ſignificat. Scriptum eſt autem. Cum viro innocente eris innocens, & cum electo electus eris, & cum peruerſo peruerteris. Sanctis ergo conuenit adhærere: quoniam ii qui eis adhærent ſanctificabuntur. Hinc ſcribit Theognis.

A (margin, beside "munia"); B (margin, beside "venerit"); Pſal.17. (margin, beside "ptum eſt autem")

Te bona namque boni, ſi una uerſere, docebunt.
Praui ſed periment quod fuit ingenium. C

Exo.15. Et rurſus quando dicit in cantico. Glorioſè enim magnificatus eſt equum & aſcenſorem deiecit in mare: Multiplex, & beluinum, & quod appetitioni impetu fertur vitiũ, vnà cum Auriga qui aſcenderat, & habenas laxarat voluptatibus, in mare proiecit, in mundi deiiciens tumultus & perturbationes. Ita etiam Plato in libro de Anima, & Aurigam & equum qui defecerat, partem expertem rationis, quæ biperto diuiditur, nempe in iram & cupiditatem, dicit cadere. Qua ratione Phaëthontem quoque propter incontinentiam fabula è curru excidiſſe ſignificat. Ita etiam ſe habet de Ioſeph. Cum ei adoleſcenti fratres inuidiſſent, vt qui amplius aliquid præuideret in cognitione, eum varia exuerunt tunica, & acceptum in lacum proiecerunt (lacus autem inanis non habuit aquam) vt qui variam viri boni cognitionem ex diligenti ſtudio comparatam amandaſſent & valere iuſſiſſent, aut nuda quæ eſt ex lege fide vtentes, proiecerunt in lacum aqua vacuum, vt qui vendidiſſent in Aegyptum, diuino verbo defectum. Vacuus autem ſcientia lacus, in quem proiectus, cum exuiſſet cognitionem, videbatur ſimilis fratribus, eſt nudus cognitione qui delituerat ſapiens. Alio autem ſignificato fuerit cupiditas varium indumentum, quæ in vaſtum barathrum eſt proiecta. Si quis autem, inquit, lacum aperuerit, vel ędificauerit, & ipſum nõ texerit, vitulus autem vel aſinus in eum inciderit, lacus Dominus ſoluet pecuniam, & dabit proximo, quod autem fuerit mortuum, eius erit. Hic mihi illam ſubiunge prophetiam. COGNOVIT bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe Domini ſui: Iſraël autem me non intellexit. Ne quis ergo ex iis cum inciderit in eam quæ à te docetur cognitionem, nec poſſit continere veritatem, non obediat & excidat, ſis cautus in vſu verbi, & apud eos quidẽ qui accedũt citra rationem, occlude fontem qui viuit in profundo, potum autem præbe iis qui ſitierint veritatem. Apud eos ergo qui non poſſunt accipere profunditatem cognitionis, tege lacum. Dominus ergo lacus, ipſe inquam, qui eſt cognitione præditus, multabitur, inquit, vt in quem culpa conferatur quòd is fuerit offenſus, & deuoratus verbi magnitudine, cum tantas opes verbi minime caperet, aut quòd eum qui operabatur traduxerit ad contemplationem, & à rudi & illaboráta fide abduxerit per occaſionem. Pecuniam autem dabit voluntati omnipotenti, ſui facti reddens rationem. Hic eſt ergo typus & figura legis & prophetarum, quę fuit vſque ad Ioannem. Ille autem etiam ſi ſit locutus apertius, vt qui non amplius vt propheta

Gen.37. (margin, beside "præuideret"); D (margin, beside "iecerunt"); Exo.21. (margin, beside "mentum"); Eſa.1. (margin, beside "tuum, eius erit"); E (margin, beside "rem ſuum"); F (margin, beside "fide abduxerit")

A propheta prædiceret, ſed iam præſentem oſtẽderet qui ab initio ſymbolicè annun-
tiabatur. Non ſum tamen, inquit, dignus qui ſoluam corrigiam eius calcei. Fate- Ioan.1.
tur enim ſe non eſſe dignum qui tantam baptizet poteſtatem. Oportet enim eos
qui mundos faciunt, animam exoluere à corpore & eius peccatis, tãquam pedem
à vinculo. Fortaſſe autem poſtremam quoque Seruatoris in nos operationem, pro
ximam inquam, & continentem, quæ Prophetiæ ęnigmate occultabatur per præ
ſentiam, is qui per ipſum oſtendit aſpectum, eum qui prędicebatur, eam quæ pro
cul in apertum veniebat ſignificando præſentiam, re vera ſoluit finem eloquiorũ
carnis diſpenſationis, detecta notione ſymbolorum. Et quæ à Romanis fiunt in te
B ſtamentis, locum obtinuerunt, nempe libræ illæ, & aſſes propter iuſtitiam: fru-
ctuumque perceptiones, & aurium cõtrectationem. Illa quidem, vt iuſte quidem καρπισμοί.
fiant: hæc autem, ad honoris diuiſionem. Tertium verò, vt qui incidiſſet, cum ei
onus imponeretur, ſtans audiret, & teneret locum interceſſoris. Sed, vt videtur,
nimio quodam demonſtrandi ſtudio, plus quàm par ſit ſum progreſſus. Me enim
vita deficiet adducentem eorum multitudinem qui ſymbolicè philoſophantur.
Memoriæ ergo cauſa, & breuitatis, & quòd ſe extendant ad veritatem, tales ſunt
ſcripturæ barbaricæ philoſophiæ. Eorum enim qui ſæpe ad eas accedunt, & dede-
runt ſui experientiam, & in fide, & in vita vniuerſa, ſolum eſſe volunt eam quę
verè eſt Philoſophiam, & veram Theologiam. Iam verò nos quoque volunt opus
C habere aliquo interprete & duce. Sic enim fore vt maius in eam ſtudium confera-
tur, & minimè decipiantur cũ accipiant ab iis qui norunt, & proſint iis qui ſe ſunt
digni, exiſtimarunt. Et alioqui omnia quę oſtenduntur per aliquod velamẽtum,
maiorem & præclariorem oſtendunt veritatem, ſicut res quæ in aqua pellucent, & ὥρια.
formæ quæ per tegumenta concedunt aliquam ſui euidentiam. Arguunt enim ſplẽ
dores, præter id quòd quæ ſunt manifeſta, vno modo intelligantur. Cum ergo li-
ceat pluribus modis accipere, ſicut certè accipimus in iis quæ dicta ſunt cum occul
tatione, ea cum ita ſe habeant, fallitur quidem indoctus & imperitus: comprehen
dit autem qui eſt cognitione præditus. Iam ergo nec quibuſlibet volunt omnia
exponi temere: nec communicari bona ſapientiæ, iis qui ne in ſomnis quidem ſunt
D anima expurgati: Neque enim fas eſt quibuſlibet obuiis ea expetere quæ pa-
rata fuere cum tot certaminibus: Neque prophanis verbi narrare myſteria.
Aiunt certè Hipparchum Pythagoreum accuſatum quòd apertè ſcripſiſſet decre
ta Pythagoræ, expulſum fuiſſe è ſchola, & propter ipſum, tanquam propter mor
tuum, factam eſſe columnam. Quocirca etiam in barbara philoſophia vocant
mortuos, eos qui exciderunt à dogmatibus, & mentem ſubiecerunt animæ pertur
bationibus. QVAE eſt enim participatio iuſtitiæ & iniuſtitiæ, vt ait diuinus Apo
ſtolus, aut quæ ſocietas luci cum tenebris? Quę autem eſt conuentio Chriſto 2.Cor.6.
cum Belial, aut quæ pars eſt fideli cum infideli? Olympiorum enim & mortuo-
rum ſunt ſeparati honores. Quocirca egredimini è medio ipſorum, & ſepare-
E mini, dicit Dominus, & immundum ne tangatis, & ego ſuſcipiam vos, & ero vo-
bis in Patrem: & vos eritis mihi in filios & filias. Non ſoli autem Epicurei & Pla-
to multa occultabant: ſed etiam Epicurei dicunt quædam eſſe apud ſe arcana, &
non permittere omnibus vt ea ſcripta legant. Quinetiam Stoici dicunt à Zenone
primo quædam fuiſſe conſcripta, quę nõ facile permittunt legere Diſcipulis, quo-
rum nõ prius fuerit factum ab ipſis periculum an germanè & ſyncerè philoſophen
tur. Ariſtotelei quoque dicunt, ex ſuis ſcriptis alia quidem eſſe ἐσωτερικὰ id eſt, in-
terna: alia verò communia & ἐξωτερικὰ hoc eſt, externa. Quinetiam ii qui fece-
re myſteria, cum eſſent Philoſophi, ſua dogmata obſcurauerunt fabulis, vt non
eſſent manifeſta omnibus. Deinde illi quidem humanas celantes opiniones, ar-
F cebant indoctos ne ad eas adirent: eorum autem quæ verè ſunt ſanctam & bea-
tam contemplationem, non multo magis celari cõferebat? Sed neque ea quæ ſunt
barbarę philoſophię, neque fabulæ Pythagoricæ, neque quę apud Platonem in Re
publica ab Armenio, & in Gorgia ab Aeaco & Rhadamantho, & in Phædone fa-

bula, Tartari, & in Protagora Promethei & Epimethei, & præterea fabula belli A
geſti inter Atlantinos & Athenienſes in Atlantico, non ſunt in omnibus nomini-
bus exponendæ allegoricè: ſed quæcunque vniuerſam ac generalem ſignificant ſen
tentiam. Atque hæc certe inuenerimus ſignificari per ſymbola ſub velo allegoriæ.
Quinetiam cum Pythagora conſuetudo, & quæ cum familiaribus erat duplex con
iunctio, vocans quoſdam ἀκουσματικοὺς id eſt, Auſcultatores, quoſdam verò Ma-
thematicos, qui ſyncerè ac germane attingebant philoſophiam, ſignificabat aliud
quidem dictum fuiſſe, aliud verò fuiſſe à multis occultatum. Fortaſſis autem illud
quoq. duplex orationis genus Peripateticorum, nempe & quod opinabile & quod
ἐπιστημονικὸν, id eſt, ſcientiam conſtituens vocatur, nõ multum abeſt quin diuidat opi — Δόξα.
nionem ac famam à vera gloria, quæ dicitur εὔκλεια, & à veritate. B — εὔκλεια.

Mortale à ſeclo flores decerpere honorum.
Te minime ſubiget, pia poſſis quo mage fari.

Muſæ certè Ionicæ dicunt dilucidè vulgus quidem hominũ, & eos ex populis qui
ſibi videntur ſapientes, ſequi poëtas, & vti legibus vt qui ſciant multos eſſe ma-
los: eos autem qui ſunt optimi, gloriam perſequi. Eligunt enim, inquit, Optimi
omnium contraria, perennem gloriam mortalium. Multi autem ſe explent & exa
turant, tanquam pecora, ventre & pudendis, & rebus ex iis quæ ſunt in nobis tur
piſſimis, metientes beatitudinem. Magnus quoque ille Parmenides Eleates, in-
troducit duarum viarum doctrinam, ſic ſcribens. C

Vna quidem ueri eſt, bene quam cor credere conſtans
Poſſit, opinio ſed nimium leuis altera uulgi,
Cui non certa fides, nec ineſt perſuaſio uera.

Eph. 3. — Meritò ergo dicit diuinus Apoſtolus. Per reuelationem, notum mihi factum eſt ſa
cramentum, ſicut prius ſcripſi paucis, prout poteſtis legentes intelligere pruden-
tiam meam in myſterio Chriſti, quod aliis generationibus non eſt agnitum filiis
hominum, ſicut nũc reuelatũ eſt ſanctis eius Apoſtolis & Prophetis. Eſt enim ali
Coloſſ. 1. — qua quoque perfectorum doctrina, de qua dicit ſcribens ad Coloſſenſes. Non ceſ
ſamus pro vobis orare & petere, vt impleamini agnitione voluntatis eius in omni D
ſapientia & intellectu ſpirituali, vt ambuletis dignè Deo, per omnia placentes, in
omni opere bono fructificantes & creſcentes in cognitione Dei, omni virtute cõ-
firmati, ſecundum potentiam gloriæ eius. Et rurſus. Secundum diſpenſationem
Dei quæ data eſt mihi, inquit, in vobis, vt impleam verbum Dei, myſterium quod
fuit abſconditum à ſeculis & à generationibus, quod nunc manifeſtatum eſt ſan-
ctis eius, quibus voluit Deus notum facere, quæ ſint diuitiæ gloriæ myſterii huius
in gentibus. Quocirca alia quidem ſunt myſteria quæ fuerunt abſconſa vſque ad
Apoſtolos, & tradita ſunt ab ipſis, vt à Domino acceperunt, abſcõſa autem in vete
ri teſtamento, quæ nunc manifeſtata ſunt ſanctis. Aliud verò eſt quod eſt diuitiæ
gloriæ myſterii, quod eſt in gentibus, quod eſt fides & ſpes in Chriſtum, quem ali E
bi dixit fundamentum. Et rurſus veluti cupiens manifeſtare cognitionem, ſic ſcri-
Ibidem. 1. — bit. ADMONENTES omnem hominem in omni ſapientia, vt exhibeamus omnẽ
hominem perfectum in Chriſto. Non omnem hominem abſolutè, quoniam nul-
lus eſſet infidelis, ſed nec omnem qui credit, perfectum in Chriſto, ſed omnem di
cit hominem perinde ac ſi diceret. Totum hominem, vtpote ſanctificatum corpo
re & anima. Quòd enim non ſit omnium cognitio, ſubiungit aperte: Conſtructi
in charitate, & in omnes diuitias certitudinis intelligentiæ, in agnitionem myſte
Col. 4. — rii Dei in Chriſto, in quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ abſconditi.
Oratitioni inſtate, vigilantes in ea cum gratiarum actione. Gratiarum autem a-
ctio, non ſolum fit in anima & bonis ſpiritalibus, ſed etiam in corpore & bonis F
corporis. Adhuc quoque apertius oſtendit, cognitionem non eſſe omnium, ſub-
iungens. Orantes ſimul & pro nobis, vt Deus aperiat nobis oſtium ad loquendũ
myſterium Chriſti, propter quod etiam vinctus ſum, vt manifeſtem ipſum ita vt
oportet

A oportet me loqui.Iam enim erant quædam quę tradebantur Hebræis ſine ſcriptis. Etenim cum deberetis,inquit, eſſe doctores,propter tempus,vt qui in teſtamento veteri conſenueritis,rurſus opus habetis vt vos doceam quæ nam ſint elementa initii eloquiorum Dei,& facti eſtis quibus lacte ſit opus,nō ſolido cibo. Omnis enim qui lactis eſt particeps,eſt imperitus ſermonis iuſtitiæ,eſt enim paruulus, vt cui ſint primæ creditæ diſciplinæ. Perfectorum autem eſt ſolidus cibus,qui propter habitum habent ſenſus exercitatos ad diſcretionem boni ac mali. Quocirca dimittentes initii Chriſti ſermonē,ad perfectionem feramur.Quinetiam Barnabas,qui ipſe quoque prędicauit verbum vna cū Apoſtolo,Simplicius,inquit,vobis Heb.5. Heb.6.
B ſcribo, vt intelligatis.Deinde paulo inferius,iam adducens manifeſtius veſtigium traditionis quæ eſt ex cognitione,dicit.Quid ei,dicit alius Propheta Moſes? Ecce hæc dicit Dominus Deus.Intrate in terram bonam,quam iurauit Dominus Deus. Deus Abrahæ,& Iſaac,& Iacob, & poſſidete eam terram fluentem lacte & melle. Quid dicat cognitio, diſcite.Sperate,inquit,in eum qui in carne eſt vobis manifeſtandus Ieſus Chriſtus.Homo enim eſt terra patiens.Ex facie enim terræ fuit Adæ formatio.Quid ergo dicit in terram bonam fluentem lacte & melle? Benedictus Dominus noſter O fratres, qui ſapientiam & intelligentiam poſuit in nobis occul torum ſuorum. Dicit enim Propheta parabolam Domini quis intelliget,niſi ſapiens,& ſciens,& diligens Dominum ſuum? Paucorum eſt hæc capere.Non enim
C inuidens,inquit,præcepit Dominus in aliquo Euangelio.Myſterium meum mihi, & filiis domus meæ,in tuto & extra ſolitudinem ſtatuens electionem, vt cum ea acceperit quæ ſunt coniuncta & conuenientia iis quæ elegerit, ſit zelo ſuperior. Qui enim non habet boni cognitionem,eſt malus, quoniam vnus eſt bonus, pater,patrem autem ignorare eſt mors,vt noſſe,vita ęterna,per participationem po teſtatis in quam non cadit interitus.Et non interire quidem,eſt eſſe participem di uinitatis.Interitum autem affert receſſus à Dei cognitione. Rurſus Propheta. Et dabo tibi theſauros abſcōditos, obſcuros, inuiſibiles, vt cognoſcant quòd ego Do minus Deus.His conuenienter Dauid quoque pſallit.Ecce enim veritatem dilexi ſti,incerta & occulta ſapientiæ tuæ manifeſtaſti mihi. Diem diei eructat verbum, Eſa.45. Pſal.50. Pſal.18.
D vt apertè ſcriptum eſt, & nox nocti annuntiat ſcientiam quæ eſt abdita myſticè. Et non ſunt loquelæ neque ſermones quorum non audiantur voces eorum. Deo qui dixit,faciet quis clanculum,& non videbo ipſum. Propterea diſciplina dicta eſt illuminatio, vt quæ manifeſtauerit ea quæ erant occulta, cum magiſter ſolum aperuit arcę operculum,contra quam Poëtæ dicunt Iouem bonorum quidem do lium obturaſſe, malorum autem aperuiſſe. SCIO quod veniens ad vos, inquit Apoſtolus,veniam in plenitudine benedictionis Chriſti. Spiritale donum, & tradi tionem quæ eſt ex cognitione, eis præſentibus præſens cupit impertire. Neque enim ea poterant ſignificari per epiſtolam.Plenitudinem Chriſti vocans per reuelationem myſterii quod æternis temporibus fuerat tacitum, nunc autem fuit ma- Num. 24. Rom.15.
E nifeſtatum per ſcripturas Propheticas, ſecundum mandatum æterni Dei,ad obedientiam fidei in omnes gentes cogniti, hoc eſt,in eos qui ex gentibus eum eſſe cre debant.Paucis autem ex his oſtenditur quænam ſunt ea quæ ſunt in myſterio.Me ritò ergo Plato quoque de Deo tractans in epiſtolis. Dicendum eſt, inquit, tibi per ænigmata,vt ſi tabulæ vel in mari vel in terra aliquid acciderit, qui legit non intelligat.Deus enim vniuerſorum,qui omnem vocem,omnem cogitationem, & omnem ſuperat notionem ac intelligentiam, nunquam mādari poſſit literis, cum ſit poteſtate ſua eiuſmodi vt verbis non poſſit exprimi,quod ipſum quoque Plato ſignificauit,dicens.Hæc ergo conſiderans, caue ne te aliquando pœniteat eorum quæ nunc indignè exciderunt.Maxima autem cautio eſt non ſcribere,ſed diſcere. Non poteſt enim,non poteſt fieri,vt quæ ſcripta ſunt non excidant. His germana
F dicit ſanctus quoque Apoſtolus Paulus,Propheticam & verè antiquam cōſeruans occultationem,à qua quæ Græcis fuerunt pulchra profluxere dogmata. Sapientiā autem loquimur inter perfectos, ſapientiam autem non huius ſeculi,neque prin- 1.Cor.2

1.Cor.3. cipum huius ſeculi qui deſtruuntur:ſed loquitur Dei ſapientiam in myſterio abſconditam. Deinde paulo inferius cautionem ne ſermones in vulgus exeant, docet hoc modo. Et ego fratres, non potui loqui vobis tanquam ſpiritalibus, ſed tanquam carnalibus. Tanquam infantibus in Chriſto lac vobis potum dedi, non cibũ, nondum.n. poteratis, ſed neq. nunc poteſtis, adhuc enim carnales eſtis. Si ergo lac quidem eſt infantium: cibus autem, perfectorum nutrimentum, dictus eſt ab Apoſtolis, lac quidem intelligetur catecheſis, veluti primum nutrimentum animæ. Cibus autem, ſuſpiciens contemplatio, quæ ſunt ipſæ carnes & ſanguis verbi: hoc eſt comprehenſio diuinæ potentiæ & eſſentiæ. Guſtate & videte, inquit, quod Chriſtus eſt Dominus. Sic enim ſeipſum impertit iis qui ſunt talis cibi ſpiritalius participes quãdo anima ipſa ſeipſam nutrit ex ſententia Platonis. Cibus enim & potus B verbi diuini eſt cognitio diuinæ eſſentiæ. Quamobrem Plato quoque dicit in ſecũdo de Republica, cum ſacrificauerimus, non porcum, ſed magnum aliquod & du-
1.Cor.5. bium ſacrificium, ita demum oportere de Deo quærere. Apoſtolus autem, Et paſcha, inquit, noſtrum immolatus eſt Chriſtus, re vera dubium & inexplicabile ſacrificium, filius Dei qui pro nobis ſanctificatur. Sacrificium autem Deo acceptum, eſt, corporis & eius affectionum ac vitiorum ſeparatio. Is eſt verus re vera Dei cultus. Num autem propterea meritò dicta eſt à Socrate philoſophia mortis meditatio. Qui enim neque viſum adducit in cogitando, neque aliquem trahit ex aliis ſenſibus, ſed ipſa pura mente ſe rebus applicat, is veram perſequitur philoſophiam. C Hoc ſibi vult etiam Pythagoræ quinque annorum ſilentium, quod præcepit diſcipulis, vt ſcilicet auerſi à rebus ſenſilibus, nuda mente Deum cõtẽplarentur. Hæc ergo à Moſe accepta ſunt philoſophati Græcorum præſtantiſſimi. Præcipit enim vt holocauſta cum ea excoriauerint, membratim diuidant, quoniam cognoſcentem animam cum nuda fuerit à pelle materiali, abſque nugis corporis & omnibus vitiis, quæ ſibi vendicant inanes & falſæ opiniones, carnalibus exutam cupiditatibus, luci conſecrari neceſſe eſt. Plurimi autem homines, id quod eſt mortale tanquam cochleæ, induentes, & circa ſuas ipſarum libidines & intemperantias, non ſecus ac Iſtrices, inſtar globi circumacti, de beato Deo, & in quem non cadit interitus, talia qualia de ſe opinantur. Nõ animaduertunt autem etſi ſint nobis propin D qui, Deum dediſſe nobis innumerabilia quorum ipſe non eſt particeps, generationem quidem, cum ipſe ſit ingenitus, nutrimentum autem, cum ipſe eo non egeat: & augmentum, cum ſit in ęqualitate: ſenectutis & mortis poteſtatem, cum ipſe ſit ſenii & mortis expers. Quocirca & manus, & pedes, & os, & oculos, & ingreſſus, & egreſſus, & iras & minas, nemo aliquo modo exiſtimet dici Dei affectiones apud Hebræos. Sanctius eſt autem & magis pium, quædam ex his nominibus dici allegoricè, quæ quidem procedente tempore ſuo loco aperiemus. Ex omnibus medicamentis eſt maximè ſalutaris ſapientia. Callimachus ſcribit in Epigrammatibus. Alius autem ex alio ſapiens. Et olim & nunc, inquit Bacchylides in Pæanibus. Neque enim obſcurorum verſuum fores facile eſt inuenire. Pulchre E itaque Iſocrates in Panathenaico, cum prius poſuiſſet. Quoſnam ergo voco ſapientes, ſubiungit. Primum quidem, eos qui rectè vtuntur iis rebus quæ quotidie accidunt, & quorum eſt eiuſmodi opinio vt temporum opportunitates facile aſſequatur, & magna ex parte coniectet id quod eſt vtile. Deinde eos qui honeſtè & iuſtè ſemper verſantur cum eis quorum vtuntur conſuetudine, & quæ ab aliis quidem afferuntur moleſtias & indignitates toleranter & facile ferunt, ſeipſos autẽ quàm fieri poteſt minimè graues, & quàm moderatiſſimos exhibent iis qui eis vtuntur. Pręterea autem eos qui voluptatibus quidem imperant & ſunt eis ſuperiores, nõ vincuntur autem à rebus aduerſis, ſed in eis ſe ſtrenue gerunt, & pro dignitate naturæ cuius ſunt participes. Quartum, quod quidem eſt maximum, eos quos non F corrumpunt res ſecundæ, nec ab eis ad immoderationem traducuntur & inſolentiam, ſed permanent in ordine eorum qui ſunt modeſti & rectè ſapiunt. Deinde colophonem addit orationi. Eos autem qui non ſolum ad vnum ex his, ſed ad hæc

omnia

A omnia habent animæ habitum bene compoſitum, eos dico eſſe & prudentes & perfectos viros, & omnes habere virtutes. Vides quomodo vitam quæ ex cognitione agitur, Græci quoque, etſi neſciant quomodo ſcire oporteat, diuinis laudibus celebrent, quænam ſit autem cognitio ne in ſomnis quidam norunt. Si ergo inter nos conuenit cognitionem eſſe cibum rationalem, re vera ſunt beati qui cõuenienter diuinæ ſcripturæ eſuriunt & ſitiunt veritatem, quoniam implebuntur alimento ęterno. Valde autem admirabiliter qui eſt in ſcena Philoſophus Euripides, inuenitur iis quæ dicta ſunt conſentire per hæc, patrem & filium ſimul neſcio quomodo tacitè ſignificans. TIBI omnium Regi libamen & molam offerens, Iupiter,
B ſiue mauis Dis vocari. Tu autem mihi ſacrificium dubium omnis fructuum oblationis accipe, plenum, profuſum. Perfecta enim & omni ex parte abſoluta oblatio, dubiumque, & quod exitum inuenire non poteſt, pro nobis Chriſtus eſt ſacrificiũ. Et quòd Seruatorem ipſum neſcius dicat, planum faciet, ſubiungens. Tu enim & in cœleſtibus ſceptrum Iouis tractans, terreſtrium autem ò Dis es imperii particeps. Deinde dicit apertè. Mitte quidem lucem, animę virorum ſcire volentium certamina vnde non germinauerint: quænam radix malorum: & quemnam ex beatis cum expoſuerint, inueniri poſſit quies laborũ. Nõ abs re ergo in myſteriis quoque quæ fiunt apud Græcos, primum locum tenent expiationes & luſtrationes ſicut etiam apud Barbaros lauacrum. Poſt hæc autem ſunt parua myſteria, quæ ha-
C bent aliquod fundamẽtum doctrinæ & præparationis futurorum. In magnis autẽ de vniuerſis non reſtat amplius diſcere: ſed contemplari & mente comprehendere & naturam & res ipſas. Acceperimus autem expiandi quidem & expurgandi modum, confeſſione, contemplandi autem reſolutione, procedentes ad primam intelligentiam per reſolutionem, ex iis quæ ſunt ei ſubiecta ducentes initium, auferentes quidem à corpore qualitates naturales, circumcidentes autem eam quæ eſt in profundum dimẽſionem, deinde eam quæ eſt in latitudinem, & poſt hęc, eam quæ eſt in longitudinem. Quod enim reſtat ſignum, eſt vnitas, quæ, vt ita dicam, habet poſituram. Si ergo ablatis omnibus quæ adſunt corporibus, & iis quę dicuntur incorporea, nos ipſos proiecerimus ad Chriſti magnitudinẽ: & deinde invaſtitatem
D immenſitatemque ſanctitate proceſſerimus, ad intelligentiã omnipotentis vtcunque proceſſerimus, non quod eſt, ſed quod non eſt cognoſcentes. Figura autem & motus vel ſtatus, vel ſedes, vel locus, vel dextera, vel ſiniſtra, de patre vniuerſorũ ne ſunt quidem cogitanda. Atqui hæc quoque ſcripta ſunt. Sed quid velit ſignificare vnumquodque eorum, oſtendetur ſuo loco. Non eſt ergo prima cauſa in loco, ſed ſupra locum & tempus & nomen & intelligentiam. Propterea Moſes quoque dicit. Oſtende mihi teipſum euidentiſſime, tacitè innuens Deum non poſſe doceri, nec verbis exprimi ab hominibus, ſed ſola ea quæ ab ipſo proficiſcitur poſſe poteſtate cognoſci. Inquiſitio enim eſt informis, & quæ non cadit ſub aſpectum, gratia autem cognitionis eſt ab ipſo per filium. Apertiſſime autem Solomon nobis fe- Exo.33.
E ret teſtimonium, dicens hoc modo: Prudentia hominis non eſt in me: Deus autem dat mihi ſapientiam, ſcio autem ſancta. Iam vero diuinam prouidentiam allegorice Moſes nominauit lignum vitę quod plantatum fuit in paradiſo. Qui quidem paradiſus poteſt etiam eſſe mundus, in quo orta ſunt omnia quæ proceſſere ex creatione. In eo & verbum floruit & fructum tulit caro factum, & eos qui eius benignitatem guſtarant viuificauit, quoniam nec abſque ligno nobis venit in cognitionem. Suſpẽſa enim eſt vita noſtra ad fidem noſtram. Porro autem Solomon quoque rurſus dicit. Arbor eſt immortalitatis iis qui ipſam apprehendunt. Et ideo dicit. Ecce do ante faciem tuam vitam & mortem, diligere Dominum Deum, & ambulare in viis eius, & audire vocem eius, & credere vitæ. Sin autem tranſgreſ-
F greſſi fueritis iuſtificationes & iudicia quæ dedi vobis, perditione perdemini. Hoc enim eſt vita & longitudo dierum tuorum, diligere Dominum Deum tuũ. Rurſus Abraham cum veniſſet in locum quem dixit ei Deus tertio die, ſuſpiciens videt locum eminus. Nam primus quidem dies eſt qui fit per aſpectum rerum pulchrarum

Prouerb.30. Sap. 15. Eccl.15. Deut.30 Gen.22.

& honeſtarum. Secundus eſt optimæ animæ deſiderium. Tertio verò mens perſpicit ſpiritalia, apertis oculis à Magiſtro qui die tertio reſurrexit. Fuerint autem tres quoque dies myſterium ſignaculi, per quod, is qui verè eſt Deus, creditur. Eminus ergo conſequenter videt locum, eſt enim Dei regio captu difficilis, quem appellauit Plato χώραν ἰδεῶν hoc eſt, idearum regionem ſeu campum ac receptaculum, cum à Moſe eum accepiſſet eſſe locum, vt qui omnia & vniuerſa contineat. Meritò autem eminus videtur ab Abraham, propterea quòd ſit in generatione, & per Angelum continenter ac proximè myſteriis initiatur. Hinc Apoſtolus. VIDEMVS nunc, inquit, tanquam per ſpeculum: tunc autem facie ad faciem, per ſolas illas puras & incorporeas mentis applicationes. Fieri autem poteſt vt quis in diſſerẽdo de Deo diuinet, ſi aggrediatur abſque omnibus ſenſibus, contendere ad id quod eſt vnumquodque, & ab iis quæ ſunt non prius diſcedere quàm tranſcendens ea quæ id ſupereminent, id quod eſt bonum, ipſa apprehenderit intelligentia, verſans in ipſo fine eius quod poteſt apprehendi intelligentia, ex Platonis ſententia. Rurſus Moſes non permittens aras & delubra multis in locis conſtrui, vno Dei templo extructo, & vnigenitum eſſe mundum, vt ait Baſilides, & vnum, vt non amplius videtur Baſilidi, Deum annuntiauit, & quoniam eum qui comprehendi non poteſt loco non comprehendit Moſes qui eſt præditus cognitione, in templo nullum poſuit colendum ſimulachrum, Deum ſub aſpectum non cadere, & circumſcribi non poſſe ſignificans, ad Dei autem notitiam Hebræos vtcũque adducens, per honorem eius quod eſt in templo nominis. Quinetiam verbum prohibens & fanorum conſtructiones, & omnia ſacrificia, omnipotentem non eſſe in aliquo tacitè ſignificat, per ea quæ dicit. QVAM domum ædificabitis mihi, inquit Dominus? Cœlum mihi eſt ſedes, & quæ deinceps conſequuntur. Et de ſacrificiis ſimiliter. SANGVINEM taurorum, & adipem agnorum nolo, & quæ poſt hęc per Prophetã prohibet ſpiritus Domini. Pulcherrimè igitur his quoque Euripides adſtipulatur, ſcribens.

1. Cor. 13. | Eſa. 66. | Pſal. 49

Conſtructa ab Architectis quæ queat domus.
Corpus Dei plexu cohibere mœnium?
Namque indiget Deus, Deus ſi recte ſiet.

Et de ſacrificiis ſimiliter.

Poëtarum ſunt hæc verba infelicia. Deus enim non fecit mundum, quòd ei opus eſſet, & honores ſcilicet ab hominibus, & ab aliis Diis & Dæmonibus, inquit Plato, perciperet, veluti quoddam vectigal accipiens à generatione, à nobis quidem fumos, à Diis autem & dæmonibus propria eorum munera ac miniſteria. Appoſitiſſimè ergo & efficaciſſimè ad docendum Paulus in Actis Apoſtolorum. DEVS, inquit, qui fecit mundum, & omnia quæ in eo ſunt, is cum ſit Dominus cœli & terræ, non in manu factis templis habitat, neque ab humanis manibus colitur aliquo indigens, cum ipſe det omnibus ſpiritum & vitam & omnia. Dicit autem Zeno quoque auctor ſectę Stoicę, in libro de Republica, neque oportere templa facere, nec imagines. Nihil enim quod ſit compoſitum, eſſe diis dignum. Nec veritus eſt hęc his verbis ſcribere. Neq. opus erit fana ędificare. Fanum enim quod non ſit magni pretii & ſanctum nihil eſt exiſtimandum. Nullum autem magni pretii & ſanctum eſt ędificatorum opus & illiberalium opificum. Meritò ergo Plato quoque ſciens mundum eſſe Dei templum, ciuibus oſtendit vnum locum ciuitatis, vbi eis eſſent reponenda ſimulachra. Priuatim autem prohibuit vt nemo haberet Deorum imagines. Nemo ergo alius inquit, Diis ſacra conſecret. Nam aurum quidem & argentum & in aliis ciuitatibus priuatim, & in ſacris, res eſt inuidioſa. Ebur autem corporis quod amiſit animam, eſt nefarium donarium. Ferrum autem & ęs ſunt inſtrumenta bellorum. Ex ligno autem, quod ex vno eſt ligno compactum quodcunque voluerit offerat. Similiter etiam ex lapide quoque ad ſacra communia. Meritò ergo in magna epiſtola. Verbis enim, inquit, nequaquã poteſt explicari vt alię diſciplinę. Sed cum in re ipſa diuturnus fuerit vſus & longa vitę conſuetudo, repente tanquam ex igne qui exiliit lux accenſa in anima, ipſa ſeipſam iam alit. An non hæc ſunt ſimilia iis quæ dicta ſunt à Propheta Sophonia?

Act. 17.

ET

A ET ASSVMPSIT me ſpiritus, & ſuſtulit in quintum cœlum; & contemplabar Angelos qui Domini vocabantur, & diadema eorum impoſitum in ſancto ſpiritu, & erat ſedes vniuſcuiuſque eorum ſeptuplo maior luce Solis orientis, habitantes in templis ſalutis, & laudantes Deum ineffabilem, altiſſimum. Patrem enim effectorem huius vniuerſi & inuenire eſt difficile, & cum inueneris, vt apud omnes eloquaris, nequit fieri. Verbis enim minimè explicari poteſt, vt aliæ diſciplinæ, veri amicus dicit Plato. Pulchrè enim audierat quòd ſapientiſſimus Moſes montem adſcendens per ſanctam contemplationem, ad faſtigium eorum quæ percipiuntur intelligentia, neceſſario diſcernens prohibet ne totus populus ſecum aſcendat. Et
B quando dicit ſcriptura. INGRESSVS eſt autem Moſes in caliginem vbi erat Deus, hoc ſignificat iis qui poſſunt intelligere, Deũ nec eſſe aſpectabilem, nec verbis poſſe enuntiari. Caligo autem re vera, nempe multorum incredulitas & ignoratio, obiicitur ſplendori veritatis. Et rurſus Orpheus Theologus cum ex eo adiutus dixiſſet.

Vnus perfectus per ſe, ex uno omnia facta,

Aut, *Nata.* nam ſic quoque ſcribitur, ſubiungit. *Nullus & ipſum*

Mortalis cernit, uerum omnes aſpicit ipſe. Apertius autem ſubiungit.

Non uideo hunc, ſolidus poſitus nam nymbus in orbem eſt.

Namque pupillæ oculis hominum mortalibus inſunt

C *Paruæ & mortales, iis inſunt nam caro & oſſa.*

Iis quæ dicta ſuut feret teſtimonium Apoſtolus, dicens. Noui hominem in Chri- 2.Cor.12
ſto raptum vſque ad tertium cœlum, & illinc in paradiſum, qui audiuit verba arcana quæ non licet homini loqui, ſic tacitè ſignificans, Deum verbis non poſſe explicari, non lege & metu alicuius præcepti, illud non licet, adiiciens: ſed ſancta poteſtate Deum verbis enuntiari non poſſe ſignificans. Siquidem ſuper tertium cœlum loqui incipit, vt fas eſt iis qui illic ſunt electas animas initiare ſacris. Scio autem apud Platonem (multa enim exempla quę ſunt ex barbara philoſophia, nunc mihi ſuggerit ſcriptura, conuenienter primis promiſſis, tempus expectans) multos cœ-
D los intelligi. Cum certè dubitaſſet in Timęo, an oporteat plures mundos, an hunc vnum exiſtimare, indifferenter vtitur nominibus, citra vllum diſcrimen nominis, mundum & cœlum appellans. Dictio autem ſic habet. Vtrum ergo rectè diximus vnum cœlum an multos & infinitos. Rectius fuerit vnum dicere, ſiquidem effectus eſt ad exemplar. Quinetiam in epiſtola Romanorum ad Corinthios ſcriptum eſt. Oceanus infinitus, & qui ſunt poſt ipſum mundi. His ergo conſequenter excla-
mat diuinus Apoſtolus. O altitudo diuitiarum & ſapientiæ & cognitionis Dei. Rom.11.
Nunquid ergo hoc erat quod tacite ſignificabat Propheta, iubens ſubcinericios, qui ἐγκρυφίαι id eſt oculti dicuntur, facere azymos, ſignificans verè ſacrũ de ingenito
& poteſtatibus eius verbum myſticum oportere celari. Hæc confirmans in epiſto- 1.Cor.2.
E la ad Corinthios apertè dixit Apoſtolus. SAPIENTIAM autem loquimur inter perfectos. Sapientiam autem non huius ſeculi, neque principum huius mundi qui deſtruuntur, ſed loquimur Dei ſapientiam in myſterio abſconditam. Et rurſus ali-
bi dicit. Ad agnitionem myſterii Dei in Chriſto, in quo ſunt omnes theſauri ſapi- Col.2.
entiæ & ſcientiæ abſconditi. Hæc obſignat ipſe Seruator noſter ſic dicens. Vobis
datum eſt noſſe myſterium regni cœlorum. Et rurſus Euangelium dicit Seruato- Math.13.
rem noſtrum dixiſſe Apoſtolis ſermonem in myſterio. Dicit enim de eo prophetia. Pſal.77.
Aperiet in parabolis os ſuum, & eructabit quæ ſunt abſconſa à conſtitutione mundi. Iam verò per parabolam quoque de fermento ſignificat Dominus occultationẽ.
Dicit enim. Simile eſt regnum cœlorum fermento, quod cum accepiſſet mulier, ab- Matth.13
F ſcondit in farinæ ſatis tribus, donec totum fuit fermentatum. Aut enim tripertita per obedientiam ſalua fit anima per ſpiritalem poteſtatem in ea abſconſam per fidem, aut quòd vis verbi quæ data eſt nobis, cum ſit & valida & compendioſa, quem libet qui eam exceperit, & intra ſe poſſederit, occultè & latenter ad ſe trahit, &

omnem eius coactam multitudinem colligit ad vnitatem. Hæc ergo à Solone ſa A
pientiſſimè ſcripta ſunt de Deo.

γνωμοσύνης μέτρον menſuram cognitionis.

Menſura haud facile eſt obſcuram mente uidere,
Extrema ex rebus quæ omnia ſola tenet.

De Deo enim dicit Poëta Agrigentinus.

Illum non oculis noſtris apprendere fas eſt,
Aut manibus, uia quæ re uera eſt maxima, mentes
Vt credant hominum quæ mox deducere poſſit.

Ioan.1.

Et Ioannes Apoſtolus, Deum nemo vidit vnquam, vnigenitus Deus qui eſt in ſi-
nu patris, ille expoſuit. Cum autem inaſpectabilem & ineffabilem Dei ſinum no- B
minaſſet, hinc quidam eum profundum vocauerunt, vt qui omnia comprehende-
rit & veluti ſinu complexus ſit, nec poſſit quis eum aſſequi, & ſit infinitus. Eſt qui
dem certè hæc de Deo oratio tractatu difficillima. Quoniam enim cuiuſuis rei prin
cipium eſt inuentu longè difficillimum: eſt certè omnino primum & antiquiſſimũ
principium difficillimum ad demonſtrandum, quod quidem eſt etiam aliis omni-
bus cauſa vt fiant & facta ſint. Quemadmodum enim dici potuerit, quod neque
eſt genus, neque differentia, neque ſpecies, neque indiuiduum, neque numerus:
Sed neque accidens aliquod, neque cui aliquid accidit? Neque verò eum totum re
ctè dixerit quiſpiam. In magnitudine enim totum ponitur, & eſt pater vniuerſo-
rum. Sed neque dicendum eſt eſſe aliquas eius partes. In vnum enim non cadit diui C
ſio, & ideo eſt etiam infinitum, non quòd eiuſmodi mente cogitetur vt peruadi
non poſſit, ſed quatenus nullam diſtantiam ſuſcipit ac dimenſionem & finem non
habet: & ideo eſt figuræ expers, & quod nominari non poteſt. Et ſi aliquando eum
nominemus, non propriè vocantes, aut vnum, aut bonum, aut mentem, aut ipſum
id quod eſt, aut patrem, aut Deum, aut creatorem, aut Dominum, non id dicimus
tanquam nomen eius proferentes: ſed propter eius poteſtatem pulchris vtimur no
minibus, vt in aliis non aberrans, his inniti poſſit cogitatio. Non enim vnumquod
que ex his Deum ſignificat, ſed omnia ſimul omnipotẽtis indicant potentiam. Quæ
enim dicuntur ex iis quæ ipſis adſunt, aut ex ea quæ eſt inter ſe inuicem habitudi-
ne ac relatione. Horum autem nihil poteſt de Deo accipi. Sed neque ſcientia acci-
pitur demonſtratiua, ea enim ex prioribus conſtat & ex notioribus. Nihil eſt au- D
tem ante ingenitum. Reſtat vtique vt diuina gratia, & ſolo quod ab eo proficiſci-
tur verbo, id quod eſt ignotum intelligamus. Quomodo Paulus quoque in Acti-
bus Apoſtolorum Paulum dicere commemorat. Viri Athenienſes, per omnia tan

Act.17.

quam ſuperſtitioſiores vos video. Præteriens enim & contemplans quæ colitis ſi-
mulachra veſtra, inueni etiam aram in qua inſcriptum erat Ignoto Deo. Quem er
go ignorantes colitis, eum ego vobis annuntio. Quidquid ergo cadit ſub nomen,
eſt genitum, velint an non. Siue ergo Pater ipſe ad ſe trahit quemlibet qui pure vi
xerit, & proceſſerit ad notionem beatæ naturæ, & in quam non cadit interitus: ſi-
ue liberum quod eſt in nobis arbitrium, veniens ad boni cognitionem, ſepta tranſi-
lit, vt dicitur in gymnaſiis: non tamen abſque eximia gratia erigitur & exurgit ani E
ma, & extollitur ſupra ea quæ ſupereminent, quicquid graue eſt deponens, & red-
dens ei quod eſt cognatum. Dicit autem Plato quoque in Menone virtutem eſſe
datam diuinitus, vt hæc eius verba oſtendunt. Ex hac ergo conſideratione ô Me-
non videtur nobis virtus diuina ſorte accedere quibus accedit. An non tibi vide-
tur eum qui ad omnes venit cognoſcendi habitum, diuinam ſortem tacite ſignifi-
caſſe? Apertius autem ſubiungit. Sin autem nos nunc in hac tota recte quæſiuimus
oratione, virtus nec fuerit natura, nec eiuſmodi vt doceri poſſit. ſed diuina ſorte
accedere, non abſque mente, iis ad quos acceſſerit. Ergo diuinitus data ſapientia, F
quæ eſt virtus patris, adhortatur quidem noſtrum liberum arbitrium, excipit autẽ
fidem, curamque & attentionem remuneratur electionis ſuprema communicatio
ne. Porro autem ipſum quoque tibi adducam Platonem, apertè volentem vt creda
tur

A tur Dei filiis.Nam cum de Diis qui ſub aſpectum non cadunt & ſunt geniti verba
feciſſet in Timæo,de aliis dicere dęmonibus, & eorum ortum ſcire, dicit noſtras
vires ſuperare:credendum autem eſſe iis qui prius dixerunt,qui à Diis quidem, vt
dixerunt,genus duxere,aperte autem ſuos parentes cognouere.Fieri ergo non po
teſt vt Deorum filiis fides nō habeatur,etiamſi abſque probabilibus & neceſſariis
dicant demonſtrationibus.Non arbitror à Græcis poſſe manifeſtius ferri teſtimo-
nium,Seruatorem noſtrum,& eos qui vncti ſunt in Prophetiam, hos quidem Dei
filios eſſe appellatos,Dominum autem cum ſit verus & germanus filius,veros eſſe
teſtes rerum diuinarum.Et ideo adiecit oportere eis credere,cum ſint inſpirati di
B uinitus,etiam ſiquis paulo magis tragice dixerit non credere.

Nam non erat Iupiter hæc qui prædicauerat. Soph.in Antig.

Sed ſciat ipſum Deum per filium prædicaſſe ſcripturas. Fide dignus autem eſt is Matth.11
qui ſua annuntiat,quoniam. Nemo,inquit Dominus,nouit patrem,niſi filius: &
cui filius reuelauerit.Eſt ergo hoc credendum ex Platonis quoque ſententia,etiā ſi
abſque probabilibus & neceſſariis demonſtrationibus, per vetus & per nouum te-
ſtamentum prædicetur & dicatur. Si enim non credideritis, inquit Dominus, in Ioan.8.
peccatis veſtris moriemini.Contra autem.Qui credit habet vitam æternam.Beati Ioan.3.
ergo ſunt omnes qui confidunt in ipſo.Fiduciam autē habere eſt quid fide amplius. Pſal.2.
Quando enim ſciuerit quiſpiam magiſtrum noſtrum eſſe Dei filium, concepit fi-
C duciam quod eius doctrina ſit vera. Quomodo autem doctrina, ex ſententia
Empedoclis,auget præcordia:ita in Dominum fiducia auget fidem. Atque eorum
quidem eſſe dicimus,philoſophiam quidem vituperare,fidem autem inſectari, & φρένας
laudare iniuſtitiam,& beatam vitam eſſe ducere quæ agitur ex cupiditate & libi-
dine.Iam verò fides, etſi eſt voluntaria animæ aſſenſio,eſt tamen bonorum opera-
trix,& iuſtę fundamentum actionis.Quòd ſi artificioſe diſputet Ariſtoteles, face- ποιεῖν
re quidem docens poni & in beſtiis & in inanimis, agere autem eſſe hominum tan πράττειν
tum,eos corrigat qui dicunt Deum eſſe factorem vniuerſorum.Quod autem agi
tur,eſt vel bonum,inquit,vel neceſſarium.Iniuriam ergo facere non eſt bonum.
Nemo enim facit iniuriam niſi propter aliquid aliud.Ex iis autem quæ ſunt neceſ
D ſaria nihil eſt voluntarium.Iniuriam ergo facere eſt voluntarium: Quare nec eſt
neceſſarium.Boni autem à malis maximè differunt inſtitutis & electionibus & bo-
nis deſideriis.Quæuis enim animæ nequitia ſit cum intemperantia,& qui agit per
affectionem,per intemperantiam agit & nequitiam.Mihi itaque ſuccurrit in ſin-
gulis admirari diuinam illam vocem. AMEN amen dico vobis,qui nō ingreditur Ioan.10.
per oſtium in ouile,ſed aliunde aſcendens,ille eſt fur & latro.Qui autem ingredi
tur per oſtium,eſt paſtor ouium,ei ianitor aperit.Deinde rem proſequēs dicit Do
minus.Ego ſum oſtium ouium. Oportet ergo eos qui per Chriſtum didicerunt ve
ritatem fieri ſaluos,etiam ſi fuerint Græcam philoſophati philoſophiam. Nunc.n.
aperte eſt oſtenſum.Quod aliis generationibus notum non euaſerat, nunc homi-
E num filiis eſt reuelatum.Nam Dei quidem manifeſtatio erat vnius omnipotentis,
apud omnes qui rectè ſapiunt omnino naturalis, & æternum ex diuina prouiden-
tia beneficium apprehēderunt plurimi,qui non planè omnem exuerunt pudorem
aduerſus veritatem.Atque vt ſummatim quidem dicam,Xenocrates Carthaginen
ſis non ſpem omnem abiicit quinetiam in rationis expertibus animantibus ſit Dei
notitia.Democritus autem,etſi nolit,confitebitur per dogmatum conſequētiam.
Fecit enim eaſdem imagines in homines incurrentes & in animantes rationis ex-
pertes,ex diuina eſſentia. Longe certe abeſt vt ſit homo expers diuinæ notionis,
quem etiam ſcriptum eſt participem fuiſſe inſpirationis in generatione,vt qui fue
rit purioris eſſentiæ particeps quàm alia animantia.Hinc Pythagoras dicit mentē
F diuina ſorte venire ad homines, ſicut fatentur Plato & Ariſtoteles. Sed nos quidē
dicimus ſpiritum ſanctum inſpirari ei qui credidit.Platonici autem,mentem qui-
dem,quæ eſt à diuina ſorte effluxio,in anima inhabitantem:animam autem in cor
pore conſtituunt.Apertè enim dictum eſt per Ioël qui erat vnus ex duodecim Pro-

Iohel.2 phetis. ET erit poſt hæc, effundam de ſpiritu meo ſuper omnem carnem, & filii A
veſtri & filiæ veſtræ prophetabunt. Sed non vt pars Dei, eſt ſpiritus in vnoquoque noſtrum. Sed quomodo fiat hæc diuiſio, & quidnam ſit ſpiritus ſanctus, oſtendetur a nobis in libris de Prophetia, & in libris de Anima. Sed ad cognoſcendas quidē cognitionis profunditates bona eſt incredulitas ex ſententia Heracliti. Nō cognoſci enim ſuum habet refugium ad incredulitatem. Quod autem deinceps conſequitur eſt tradendum: & Græcorum furtum ex barbara ſumptum philoſophia iam eſt clarius oſtendendum. Aiunt Stoici Deum eſſe corpus & ſpiritum eſſentia, ſicut certe etiam animam. Hęc omnia apertè inuenies in ſcripturis. Ne mihi enim in pręſentia earum allegorias animo cogitaueris, vt quæ ex cognitione habetur tradit veritas, num aliquid aliud indicent, ſicut ſapientes luctatores aliud eas oſtendere B
ſignificant. Sed illi quidem dicunt Deum vniuerſam peruadere eſſentiam. Nos autem eum ſolum dicimus effectorem, & verbo effectorem. Induxit autem eos quod
Sap.7. dictum eſt in ſapiētiam. Tranſit autem & peruadit omnia propter puritatem, quoniam non intellexerunt hæc dici de ſapientia quæ fuit primo à Deo creata. Ne, inquiunt, ſed materiam ponunt Philoſophi, & Stoici, & Pythagoras, quinetiam Ariſtoteles Peripateticus: non autem vnum principium. Sciant ergo eam quæ vocatur materiam, quæ ab ipſis dicitur expers qualitatis & figuræ, audacius quoque à Platone dictam eſſe id quod non eſt. Num autem vel in primis myſticè cum ſciret eſſe vnum quod verè eſt principium, in Timæo dicit his verbis. Nunc autem ſic noſtra ſe habeat oratio. De vniuerſorum quidem ſiue principio, ſiue principiis, ſiue C
quomodocūque de his videatur, nunc non eſt dicendum, nō propter aliquid aliud quàm quòd ſit difficile præſenti modo pertractationis ea quę videantur declarare.
Gen.1. Et alioqui dictio illa prophetica. Terra autem erat inaſpectabilis & incompoſita, præbuit eis occaſionem materialis tradendæ ſubſtantiæ. Iam verò hinc Epicuri
Eccl.1. quidem mentem ſubiit caſus, cum hoc dictum non intellexiſſet. Vanitas vanitatū & omnia vanitas. Ariſtoteli autem venit in mentem vſque ad lunam deducere pro-
Pſal.35. uidentiam, ex hoc Pſalmo. Domine in cœlo miſericordia tua, & veritas tua vſque ad nubes. Nondum enim reuelata fuerat Propheticorum myſteriorum declaratio vſque ad aduentum Domini. Et rurſus ſupplicia poſt mortem, & pœnas quæ igne luuntur, à barbara philoſophia, & vniuerſa muſa Poëtica, & Gręca etiam ſurripuit philoſophia. Plato certè in vltimo de Republica, dicit his verbis. Hic viri agre- D
ſtes aſpectu ignito cum aſtitiſſent, ſermonem intelligentes, alios quidem ſeorſum aſſumptos ducebant. Aridæum autem & alios cum colligaſſent, manuſque & pedes & caput deieciſſent, atque ab eis pellem detraxiſſent, extra viam non longe trahentes, aſpalathis lacerabant. Viri enim illi igniti ei volunt ſignificare Angelos,
Pſal.103. quæ aſſumptos iniuſto puniunt, QVI facit, inquit, Angelos ſuos ſpiritus, & miniſtros ſuos ignem ardentem. His autem eſt conſequens, animam eſſe immortalem. Quod enim punitur vel caſtigatur, cum ſit ſenſu præditum, viuit, etiam ſi dicatur pati. Quid verò non nouit Plato & fluuios ignis & terræ altitudinem eam quæ à barbaris gehenna vocatur, tartarum nominans Propheticè: Cocytumque & Acherontem & Pyriphlegethontem, & quędam huiuſmodi, quæ ad caſtigationem diſciplinamque inducunt, loca ſuppliciorum. Paruorum autem, conuenienter ſcripturæ, & minimorum Angelos Deum videntes, quinetiam noſtri curationem & viſitationem quæ ad nos venit per Angelos qui nobis præſunt, indicans, non veretur ſcribere, poſtquam omnes animæ vitam elegiſſent, ita vt ſortitę erant, ordine accedere ad Lacheſim, illam autem eum quem vnuſquiſque elegit dæmonem, cum eo mittere vitæ cuſtodem, & vt adimpleat ea quæ elegerit. Fortaſſe autem Socrati quoque dæmonium tale quid ſignificabat. Iam verò genitum eſſe mundum, cum id à Moſe accepiſſent, decreuerunt Philoſophi. Quinetiam Plato quoque dixit a- F
pertè. Vtrum fuit nullum habens ortus principium, an ortus eſt. Ortus eſt, vt qui cœperit ab aliquo principio. Nam & cum ſit aſpectabilis, eſt tractabilis, & cum ſit tractabilis, eſt corporeus. Et rurſus quando dixit. Atque effectorem quidem & pa-
trem

A trem huius vniuerſi inuenire eſt difficile, non ſolum mundum oſtendit eſſe genitum, ſed etiam ex ipſo ſignificat eſſe genitum, tanquam filium, patrem autem eius eſſe vocatum, vt qui ex ſolo ſit genitus, & ex eo qui non eſſet conſtiterit. Genitum autem mundum ponunt etiam Stoici, & qui in barbara philoſophia eſt frequens, diabolum principem inquam dæmonum, maleficam eſſe animam dicit Plato in libro de Legibus decimo, his verbis. Animam quæ ea adminiſtrat quæ vndique mouentur, cœlum etiam neceſſe eſt adminiſtrare? Dixiſſe. Quid verò, vnam an plures. Plures ego pro vobis reſpondebo. Non minus vtique quàm duas effeciſſe poſuerimus, nempe eam quæ eſt benefica, & eam quæ poteſt efficere contraria. Similiter
B autem hæc quoque ſcribit in Phędro. Atque ſunt quidem alia quoque mala. Sed dæmon quidem aliquis plurimis in præſentia admiſcuit vel voluptatem. Quinetiã in decimo de Legibus, aperte oſtendit illud Apoſtolicum. Nõ eſt nobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinem, ſed aduerſus principatus, aduerſus poteſtates, aduerſus ſpiritalia eorum quæ ſunt in cœlis. Scribens hoc modo. Quoniam enim eis conceſſimus, nobis quidem eſſe cœlum multis bonis plenum, eſſe autem etiam cõtrariis, pluribus autem qui non ſunt eiuſmodi, eſt inquimus, pugna eiuſmodi immortalis, & quæ magna cautione indiget. Et rurſus vnum quidem mundum nouit barbara philoſophia qui percipitur intelligentia, alterum verò, ſenſilem, illũ quidem archetypum: hunc verò imaginem eius qui exemplar dicitur, & illum quidem Ephe.6
C attribuit vnitati, vt qui percipiatur intelligentia: hunc verò, nempe ſenſilem, ſenario. Coniugium enim apud Pythagoreos vocatur ſenarius, vt qui ſit genitalis numerus. Et in vnitate quidem conſtituit cœlum non aſpectabile, & terram ſanctam, & lucem quæ percipitur intelligentia. IN principio enim, inquit, fecit Deus cœlum & terram. Terra autem erat inuiſibilis. Deinde ſubiungit. Et dixit Deus. Fiat lux, & facta eſt lux. In ortu autem mundi ſenſilis cœlum fabricatur ſolidum. Quod eſt autem ſolidum, eſt ſenſile, & terram aſpectabilem, & lucem quæ videtur. An non tibi hinc videtur Plato animantium ideas relinquere in mundo qui percipitur intelligentia, & formas ſenſiles, & quæ intelligentia percipiuntur fabricari genera? Meritò ergo ex terra quidem corpus dicit formari Moſes, quod dicit terrenum
D Plato tabernaculum, animam autem ratione præditam deſuper inſpiratam fuiſſe in faciem. Hic enim dicunt eſſe collocatam principalem animæ facultatem, ingreſſum animæ in Protoplaſtum, per acceſſionem ſenſuum, interpretantes, & ideo factum eſſe hominem ad imaginem & ſimilitudinem. Dei enim imago eſt verbum diuinum & regium, homo impatibilis, imago autem imaginis, mens humana. Si alio autem nomine velis aſſumere aſſimilationẽ, inueneris apud Moſem diuinam quæ nominatur conſequentiam. Dicit enim. Poſt Dominum Deum veſtrum ambulate, & eius præcepta cuſtodite. Sunt autem, vt opinor, Dei aſſectatores & cultores, omnes qui ſunt virtute præditi. Hinc Stoici quidem dixerunt eſſe finem Philoſophiæ, ſecundum naturam viuere: Plato autem Deo aſſimilationem, vt oſtendimus
E in ſecundo Stromate, & Zeno Stoicus qui id accepit à Platone. Is autem Plato ex barbara id ſumens Philoſophia, dicit omnes bonos eſſe inter ſe amicos. Dicit enim Socrates in Phędro, non conſequi ac euenire quòd malum ſit malo amicum, neque vt bonum bono non amicum. Quod quidem ſatis quoque probauit in Lyſia, quod in iniuſtitia & improbitate nunquam ſeruari potuerit amicitia. Et hoſpes Athenienſis ſimiliter dicit actionem eſſe charam & Deo conſequentem, & quæ habet vnam antiquam rationem, quando ſimile quidem ſimili, quod eſt moderatum, ſit ſimile: Immoderata autem, nec immoderatis, nec moderatis ſunt amica. Deus autem fuerit nobis rerum omnium menſura. Deinde rurſus ſubiungit inferius. Qui-
F uis enim bonus eſt bono ſimilis. Ea autem ratione & qui eſt Deo ſimilis, cuius bono eſt amicus, & Deo. Cum in hoc ſum loco, illius quoque ſum recordatus. Dicit enim in fine Timæi, oportere id quod intelligit aſſimilare ei quod intelligentia apprehenditur conuenienter antiquæ naturæ. Cum autem aſſimilauerit, habere finem vitæ optimæ, quæ à Diis propoſita eſt homini, & in tempus præſens & in fu

turum.Illa enim eandem vim habent quam hęc.Non ceſſabit qui quærit donec inuenerit.Cum autem inuenerit admirabitur, admirans autem, regnabit, regnans autem requieſcet.Quid verò,non illa quoque Thaletis quæ ex his ſumpta ſunt, in ſecula ſeculorum Deum gloria affici,& cordis cognitorem à nobis dici apertè interpretatur.Rogatus enim Thales quid ſit Deus.Id,inquit,quod neq. habet principium nec finem.Cum autem rogaſſet alius,an Deum lateat homo aliquid agens. Et quomodo,inquit,qui ne cogitans quidem? Porrò ſolum eſſe bonum id quod eſt honeſtum nouit barbara philoſophia, & virtutem ſufficere ad felicitatem,cum dixit.Ecce dedi ante oculos tuos bonum & malum,vitam & mortem,elige vitam. Nam quod bonum eſt vitam appellat, & honeſtum eius electionem, malum autẽ, electionem contrarii.Boni autem & vitæ vnus eſt finis,eſſe pium ac religioſum. Hæc eſt enim vita tua & dierum longitudo,id diligere quod pertinet ad veritatẽ. Illa autem ſe habent manifeſtius.Seruator enim cum Deum diligere iuſſiſſet & proximum,dicit in his duobus mandatis totam legem pendere & prophetas. Hæc dogmata vulgo iactant Stoici,& ante eos in Phædró precans Socrates.O Pan & Dii alii,date mihi vt intus ſim pulcher & honeſtus. In Theæteto autem aperte dicit. Qui enim pulchrè dicit & honeſtè,is pulcher eſt bonuſque & honeſtus.Et in Protagora fatetur Protagoræ familiaribus ſe eum conueniſſe qui eſſet pulchrior Alcibiade,ſiquidem eſt pulcherrimum id quod eſt ſapientiſſimum.Dicebat enim virtutem eſſe animæ pulchritudinem,cõtra autem,vitium animæ turpitudinem.Atque Antipater quidem Stoicus tribus quos ſcripſit libris, quod ex ſententia Platonis quod ſolum honeſtum eſt bonum,probat etiam quòd ex eius ſententia ſit ſufficiens virtus ad beatitudinem,& complura alia adducit dogmata quæ conueniunt cum Stoicis,ab Ariſtobulo autem qui fuit tempore Ptolemæi Philadelphi, cuius meminit is qui compoſuit epitomen rerum geſtarum à Machabęis,multos fuiſſe libros per quos probat,Philoſophiam peripateticam,ex lege Moſaica,& aliis dependiſſe prophetis.Et hæc quidem ita ſe habeant. Fratres autem eſſe nos tanquam vnius Dei & vnius magiſtri,videtur vtique nos Plato quoque vocare hoc modo. Nam eſtis quidem omnino,qui eſtis in ciuitate,fratres,vt ad eos dicemus narrantes fabulas.Sed Deus dum fingeret,quicunque quidem ex vobis erant apti ad imperandum,aurum eis cõmiſcuit in generatione,& ideo ſunt præſtantiſſimi & maximi pretii.Quicunque autem erant auxiliatores,argentum, ferrum autem & ęs agricolis & aliis opificibus.Vnde dicit fuiſſe neceſſe vt amplecterẽtur & amarent; ii quidem ea propter quæ eſt cognitio:illos autem ea propter quæ eſt gloria. Fortaſſe autem diuinat electam hanc naturam quæ deſiderat cognitionem,niſi forte tres aliquas ponens naturas, deſcribit tres formas reipublicę,vt quidam exiſtimarunt,& Iudæorum quidem, argenteam.Græcorum autem, tertiam. Chriſtianorum autem, quibus aurum regale eſt admixtum, nempe ſanctus ſpiritus,& vitam Chriſtianam oſtendens,his verbis ſcribit in Theæteto. Dicamus verò de iis qui ſunt ſummi & præcipui. Quid enim dixerit quiſpiam eos qui malè verſantur in philoſophia?ii autem nec viam norunt in forum,nec vbi ſit prætorium aut curia, aut aliquis alius communis conuentus ciuitatis. Leges autem & ſcripta decreta neque vident neque audiunt.Sodalium autem ſtudia & congreſſiones, & quæ cũ tibicinis fiunt comeſſationes ne in ſomnis quidem eis venit in mentem exercere. Bene autem an male factum quid ſit in ciuitate,aut quodnam eſt malum quod factum eſt à maioribus, magis eos latuit quàm qui maris dicuntur choes & hæc ne ſciunt quidem ſe neſcire,ſed re vera iacet quidem humi eius corpus & cum populo verſatur.Ipſe autem,vt ait Pindarus,& terram & cœlum ſuperuolat,aſtrorum motus quærens, & vniuerſam naturam omni ex parte indagans. Rurſus ipſi dicto Domini.Sermo veſter ſit ita,ita,& non non,illud eſt aſſimilandum.Sed mihi & falſum concedere, & verum de medio tollere non eſt fas.Et iurandi prohibitioni congruit hæc dictio quæ eſt in decimo de Legibus.Laus autem & iuſiurandũ abſit de re qualibet.Et in ſumma Pythagoras & Socrates & Plato,dicentes ſe audire vocẽ Dei,

Marginalia: Deut.30 · Matth.22. · χόες. · Matth.5. · A · B · C · D · E · F

A Dei, conſiderantes vniuerſorum conſtructionem quæ à Deo accuratè & perfectè facta eſt & ab eo perpetuo continetur, audiuerunt Moſem dicentem. Dixit, & facta ſunt, deſcribente verbum Dei eſſe opus. Et cum conſtitiſſent in formatione hominis quæ facta eſt ex puluere, terrenum quidem eſſe corpus Philoſophi ſigillatim pronunciant. Homerus autem non veretur ponere loco execrationis.

Omnes in terram ſed uos redeatis & undam.

Sicut Eſaias dicens. Et conculcate ipſos tāquam lutum. Callimachus autem ſcribit dilucidè. Erat ille annus, quo aliquando volucris, & quod eſt in mari, & quadrupes ei loquebatur, vt lutum Promethei. Et rurſus idē. Si te, inquit, finxit Prometheus,
B & non ex alio luto factus es, & Heſiodus dicit de Pandora.

Vulcanum inſignem iuſsit mox puluere limpham
Miſcere, una hominiſque illi præbere loquelam. Et mentem.

Ignem ergo artificioſum via euntem in generationem, naturam definiunt Stoici. Ignis autem & lux allegoricè dicitur Deus, & verbum eius, à ſcriptura. Quid vero, non Homerus quoque deſcribens per paraphraſim aquę à terra ſeparationem, & manifeſtam aridæ detectionem, dicit de Tethide & Oceano?

Tempore nam longo ceſſauit inire cubile Alter in alterius.

Rurſus Deo potentiam in omnibus tribuunt, etiam qui apud Gręcos ſunt eruditiſſimi. Epicharmus quidem, erat autem Pythagoreus, dicens. Deum nihil effugit,
C hoc te oportet ſcire. Ipſe noſtri eſt inſpector, nihil eſt autē quod non poſſit Deus. Vates autem Lyricus. Poteſt autem Deus ex nigra nocte lucem emittere intemeratam, atris autem tenebris tegere purum diei iubar. Qui ſolus, inquit, poteſt, cum eſt dies, noctem facere, is eſt Deus. Et Aratus in iis quæ inſcribuntur Phænomena.

A Ioue principium, aſsiduis quem laudibus omnes
Concelebrant homines, fora ſunt Iouis omnia plena,
Compita cum pagis, omnes & cum æquore portus.
Omnibus atque utimur Ioue nos ex partibus omnes. Deinde infert.
Nam genus illius ſumus. Nempe creatione. *Iſque & numine dexter.*
D *Dextera ſignificat, pigraſque ad munia gentes*
Excitat, in cœlis namque ipſe hæc ſigna locauit,
Aſtra & diſtinguens, claris annumque coronans
Stellis, queis homini certiſsima ſigna darentur
Horarum, ut ſtabili procedant omnia curſu.
Atque illum ſemper primum extremumque precantur
Salue mire Pater qui ingentia commoda præbes.

Quinetiam ante eum Homerus in clypeo quem fabricatus eſt Vulcanus mundi creationem ſcribens ex Moſis ſententia.

E *Terras atque mare & cœlum fabricatus in illo eſt,*
Omnia reſplendens & cœlum quæ aſtra coronant.

Qui enim & poëtarum verſibus, & iis quæ ſoluta ſcripta ſunt oratione, canitur Iupiter, in Deum refert cogitationem. Iam verò, vt ſemel dicam, Democritus ſcribit paucos eſſe ſub luce homines, qui hic manus extendunt, quem nunc aërem Græci vocamus. Dicitur in fabulis omnia Iupiter, iſque omnia nouit, & donat, & aufert, & eſt is Rex omnium. Magis autem myſticè Pindarus quidem Bœotus, vt qui eſſet Pythagoreus, Vnum virorum, dicens diuinitus afflatorum eſt genus, ex vna autem matre ſpiramus ambo, tradi materiam, & vnum eius opificem, quem ἀρισοτέχναν vocat, id eſt, pręclarum ac optimum artificem, qui etiam pro meritis pro-
F greſſionem præbuit ad diuinitatem. Taceo enim Platonem. Is apertè in epiſtola ad Eraſtum & Coriſcum, videtur neſcio quomodo patrem & filium oſtendere ex ſcripturis Hebraicis. Cum ita eos hortatur, iurantes, ſtudio adhibito à muſis non alie-

no,& ſtudii ſorore diſciplina,Deum ipſum omnium rerum cauſam & ducis & cau A
ſæ patrem Dominum iuretis,quem ſi recte philoſophati fueritis,intelligetis. Et quæ eſt in Timæo concio,patrem vocat opificem,ſic dicens.Dei Deorum quorum ego ſum pater & opifex operum.Quare quando etiam dicit. Circa omnium Regem ſunt omnia,& illius cauſa omnia,illum quoque omnium cauſam appellans, Secundum autem circa ſecunda,& tertium circa tertia, non aliter ego exaudio, quàm ſanctam ſignificari trinitatem.Nam tertium quidem eſſe ſanctum ſpiritum, filium autem ſecundum,per quem facta ſunt omnia ex voluntate patris. Idem autem in decimo libro de Republica meminit.Heri Armenii,genere Pāphyli qui eſt Zoroaſter.Ipſe quidem certe Zoroaſter hæc ſcribit.Conſcripſit Zoroaſter Armenii filius,genere Pamphylus.In bello mortuus,cum eſſem apud inferos,à Diis di- B
dici.Hunc Zoroaſtrem,cum duodecimo die poſt mortem in rogo fuiſſet poſitus. Plato dicit reuixiſſe.Ac fortaſſe quidem reſurrectionem, fortaſſe autem illa tacitè ſignificat,nempe quod per duodecim ſigna animæ viam capeſſunt ad aſſumptionē. Ipſe autem ad generationem quoque dicit eundem eſſe deſcenſum.Ea ratione exiſtimandum eſt Herculis quoque fuiſſe duodecim certamina, poſt quæ,à toto mundo liberationem conſequitur anima. Admitto etiam Empedoclem,qui admodū, naturaliter vniuerſorum meminit inſtaurationis, quod ſcilicet aliquando futura ſit mutatio in ignis eſſentiam.Heraclitus Epheſius eſt manifeſtiſſimè in hac ſententia, cum vnum quidem mundum cenſuiſſet eſſe æternum, alterum verò nouiſſet C
interire,eum ſcilicet qui conſiſtit per variam & multiplicem & exornationem,vt qui non ſit alius ab illo qui aliquo modo ſe habet. Cæterum quòd æternum quidem nouerat mundum qui ex vniuerſa eſſentia eſt æternè qualis,planum facit, ſic dicens.Mūdum eundem vniuerſorum neque Deorum vllus fecit, nec hominum. Sed fuit ſemper,& eſt,& erit ignis ſemper viuens, menſuras accendens, & extinguens menſuras.Quod autem eum & ortum eſſe,& in eum cadere interitum,putaret,ſignificant ea quæ ſubiunguntur.Ignis conuerſiones,primum mare. Maris autem dimidium quidem terra,dimidium verò fulmen.Virtute enim ac poteſtate dicit,quòd ab adminiſtrante verbo & Deo,ignis,nempe omnia per aërem conuertuntur in humidum,quod eſt veluti ſemen mūdi diſpoſitionis,quod vocat ma- D
re.Ex eo autem rurſus gignitur terra & cœlum,& quæ in eis continentur. Quomodo autem rurſus in priſtinum ſtatum redeat & igneſcat,per hæc aperte oſtēdit. Mare diffunditur,& menſionem accipit eadem ratione quæ prius erat antequam mare fieret.Similiter eadem quoque de aliis elementis. Ei cōſimilia decreta ferunt etiam Stoicorum doctiſſimi,tractantes & de conflagratione,& mundi adminiſtratione,& de mundo qui eſt æternè qualis & de homine,& de animarum noſtrarum permanſione.Rurſus autem Plato quoq. in ſeptimo de Republica,eum qui eſt hic diem,nocturnum appellauit,propter mundi principes,vt ſentio, harum tenebrarum.Somnum autem & mortem,animæ deſcenſum in corpus,eo modo quo Heraclitus.Nunquid autem de Seruatore hoc prædixit ſpiritus,dicens per Dauid.Ego E
Pſal. 3. dormiui & ſoporatus ſum,excitatus ſum quoniam Dominus me ſuſcipiet.Non ſolam enim Chriſti reſurrectionem ex ſomno excitationem, ſed etiam Domini in carnem deſcenſum,ſomnum vocat allegoricè.Iam verò idem Seruator præcipit,
Math. 25. vigilate,perinde acſi diceret.Meditemini viuere,& tentetis ſeparare animā à corpore.Diem quoque dominicum,in decimo de Republica Plato per hæc diuinat. Poſtquā autem iis qui fuerint in prato ſeptem dies tranſierint,ſurgentes hinc oportet octauo proficiſci,& quarto die venire. Atque pratum quidem oportet audire ſphæram inerrantem,vtpote locum mitem,placidum & benignum,piorumque & ſanctorum locum.Septem autem dies,vnumquemque motum ſeptem errantium, & omnem operandi artem quæ tendit ad finem quietis. Iter autem quod fit poſt F
errantes,deducit ad cœlum,hoc eſt,octauum motum & diem.Quarto autem die dicit abire animas,ſignificans iter quod fit per quatuor elementa.Quinetiam ſeptimum diem ſacrum,non ſolum ſciunt Hebræi, verum etiam Græci, per quem vniuerſus

A uerſus mundus circumagitur eorum quæ viua gignuntur,& omnium quæ produ cuntur à natura.Heſiodus quidem ſic de eo dicit.

Prima dies ſacra eſt,tum quarta & ſeptima ſacræ. Et rurſus.
Septimo erat rurſus lux uel clariſſima Solis. Homerus autem.
Sacra dies uerò poſt hæc tum ſeptima uenit
Et ſeptima ſacra fuit. Et rurſus.
Septenuſque dies fuit, in quo cuncta peracta. Et rurſus.
Luceque ſeptena ex ripis Acherontis abimus.

Quinetiam Callimachus quoque Poëta ſcribit.

B *Omnia ſeptenaque die perfecta fuere.* Et rurſus.
Septimus inque bonis, natalis ſeptimus illi eſt. Et
Septimus in primis, perfectus ſeptimus extat. Et
Sydereo in cœlo ſeptem perfecta fuere
Orbibus, omnia quæ apparent uoluentibus annis.

Quinetiam Solonis elegiæ ſeptenarium numerum valde celebrant.Quid verò, an non ſimiliter ſcripturæ quæ dicit, Tollamus iuſtum à nobis,quoniam eſt nobis inutilis,Plato propemodum propheticè prædicens ſalutarem diſpenſationem,ſic dicit in ſecundo de Republica? Qui autem ſic eſt affectus iuſtus,flagris cædetur, torquebitur,vincietur,ei oculi effodientur,& poſtremo omnia mala perpeſſus,ſuſpẽ C detur.Et Antiſthenes Socraticus vocem illam propheticam circumlocutione exprimens quę dicit.Cui me aſſimilauiſtis,dicit Dominus,ait eum nulli eſſe ſimilem, Eſa.40. quoniam nemo poteſt eum diſcere ex ſimilitudine & imagine.Xenophon quoque Athenienſis ſimilia dicit his verbis. Qui ergo omnia concutit & facit quieſcere, manifeſtus quidem eſt,vt qui ſit magnus & potens:quali autem ſit forma prȩditus non apparet.Neque verò Sol qui videtur luce illuſtrare omnia, ipſe quoque videtur permittere vt videatur. Sed ſi quis eum impudenter fuerit contemplatus, is priuatur oculis.

Quæ caro namque oculis cœleſtem cernere poſſit
Verum,immortalemque Deum,cui in uertice cœli eſt
D *Sedes.Sed Solis radios nec cernere fixis*
Luminibus poterit quiſquam mortalis ab ortu. Vt prædixit Sibylla.

Rectè ergo Xenophanes quoque Colophonius docens vnum eſſe Deum & incorporeum, ſubiungit.

Maximus in genere eſt diuum atque hominum Deus unus,
Qui nec corpore nec mente eſt mortalibus ullis Aſſimilis. Et rurſus.
Verum uidentur pro gignere homines Deos.
Horumque ueſte uoceque & corpore utier. Et rurſus.
Si inſtrumenta manus bubus atque leonibus eſſent,
Pingere quis poſſent, hominumque operarier artes,
E *Depingenda ab eis eſſet ſi forma Deorum,*
Tales hi formas facerent & corpora eorum
Talia, quale ſibi corpus natura dediſſet.

Rurſus igitur audiamus Lyricum Bacchylidem de diuina natura dicentem. Sunt hi quidem,à morbis vel valde indomiti,& nulli crimini affines,hominibus nulla in re ſimiles,& Cleanthem Stoicum,qui in quodam poëmate de Deo hæc ſcribit.

Sit quale nam bonum rogas,à me audies,
Quod ordinatum eſt, religioſumque ac pium.
Iuſtum,ſui potens, decorum ac utile.
F *Quod eſt ſeuerum,graue, ſemper conducibile.*
Expers metus, doloris, & moleſtiæ,
Iuuans, placens, pulchrè ſibi conſentiens.

Clarum nec inſolens, modeſtum & uehemens. A
Quod permanet, poteſt nec quis imitarier.
Idem autem tacitè reprehendens vulgi idololatriam, ſubiungit.
Seruilis eſt qui opinionem reſpicit,
Vt conſecuturus aliquid per hanc boni.
Non eſt ergo de Deo ſentiendum conuenienter vulgi opinioni.
Nam clanculum haud exiſtimo
Viri ſceleſti amictum illum imitarier.
Atque ut hominem, tuum cubile ingredier.
Ait Amphion Antiopæ. Sophocles autem directè dicit ac dilucide.
Congreſſus eſt eius cum matre Iupiter, B
Non aureus forma, aut amictus cygneis
Plumis, puellam olim uelut Pleuroniam
Ingrauidauit, ſed homo uel planiſſimè.
Deinde verò perſequens, hæc quoque ſubiunxit.
Sponſæ uelox adulter mox ſcandit gradus
Et deinde narrat apertius incontinentiam Iouis de quo narrantur hæ fabulæ.
Is nec cibum tetigit, aqua nec ſe abluit.
Cubile init ſed corde qui eſſet ſaucius.
Et nocte tota operam uoluptati dedit. C

Atque hæc quidem dimittantur theatrorum ignorantiæ. Apertè autem dicit quidem Heraclitus. Eius quod oportet orationem homines ſemper minimè intelligunt, & priuſquam audierint, & cum primum audierint: Lyricus autem Melanippides canens, dicit. Audi me ò pater miraculum mortalium, qui regis animam ſemper viuentem. Magnus autem Parmenides, vt Plato dicit in Sophiſta, de Deo hoc modo ſcribit.

Eſt is & ingenitus, nec in hunc unquam cadit ullus
Interitus, totuſque, unigena, firmus, & ortus. Expers. Et Heſiodus.
Cunctorum quæ morte carent rex es dominuſque. D
Ia *De imperio poterit nec quis contendere tecum.*

p m verò tragœdia quoque abducens à ſimulachris, docet in cœlum ſuſpicere. Sophocles quidem, vt ait Hecatæus qui compoſuit hiſtorias, vbi agit de Abrahamo & de Aegyptiis, in ſcena apertè exclamat.

In ueritate eſt unus eſt unus Deus.
Cœlumque terramque ſpatioſam is condidit,
Ponti trucesque fluctus, uimque flaminum.
Sed corde multi aberrantes mortalium,
Nos poſuimus malorum pro ſolatio,
Imagines Deum factas ex lapidibus, E
Ex ære uel auro, uel ex ebore typos.
Iiſque immolantes, & celebrantes dies
Feſtos, pios, pieque agere nos credimus.
Euripides autem tragicè canens in eadem ſcena.
Altum, inquit, uides & infinitum hunc æthera,
Suo humido terram qui complexu tenet.
Puta Iouem hunc, eumque credito Deum.

In actu autem qui inſcribitur Pirithus, hæc quoque canit tragicè. Te qui per te ortus es, qui in imbre æthereo omnium naturam implicaſti, circum quem lux quidē & furua nox, variorumque colorum, & quæ diſcerni non poteſt aſtrorum multitudo aſſiduè ducit choreas. Hic enim eum qui per ſe eſt ortus, mentem dixit opificem. Quæ autem deinceps conſequuntur pro mundo ponuntur, in quo eſt repugnantia F

A gnantia lucis & tenebrarũ, & Euphorion & Aeſchylus de Deo dicit grauiſſime.

Iupiter eſt æther, eſt terra Iupiter
Cœlumque & omnia Iupiter, & ſi quid ſupra.

Scio ego Platonem quoque Heraclito adſtipulari qui ſcribit. Vnum quod eſt ſapiens, ſolum dici non vult, & vult, nomen Iouis. Et rurſus. Lex eſt & conſilium vni parere. Quod ſi velis illud dictũ ad ſenſum deducere anagogicum. Qui habet aures audiendi, audiat, id inueneris ſic declarari ab Epheſio. Qui nõ intelligentes audierunt, ſunt ſurdis ſimiles. Quod vulgo dicitur, teſtatur eos abeſſe præſentes. Sed vnũ quoq. principium ex Græcis audire deſideras? Timęus Locrus in opere de
B Natura his verbis mihi feret teſtimonium. Vnum principium omnium eſt ingenitum. Si enim eſſet genitum, non eſſet vtique amplius principium, ſed illa ex quibus genitum eſſet principium. Ex illo enim vera profluxit opinio, nempe. Audi, inquit, Iſraël, Dominus Deus tuus vnus eſt, & ei ſoli ſeruies.

Omnibus en patet is, claruſque & apertus, inerrans.

Vt ait Sibylla. Iam verò videtur Homerus quoque dicere patrem & filium, per aptam, vt contigit, horum diuinationem.

Certè cum ſolus ſis uim tibi ſi afferat Vtis,
Nec ratione queat fugier morbus Iouis ulla;
Namque Iouem ægiferum nihilum curare Cyclopes. Suerunt.

C Et ante eum Iupiter loquens de eo quod eſt propoſitum, dixit.

Nate Iouis magni, pater & Iouis ægiferentis.

Xenocrates autem Chalcedonius, vnum quidem vocans ſupremum Iouem, alterum vero vltimum, relinquit patris & filii expreſſionem. Et quod eſt admirabile & pręter opinionem, videtur Homerus quoque Deum cognoſcere, qui inducit Deos obnoxios humanis motibus & affectionibus, quem ne ſic quidem reueretur Epicurus, ſic certè dicit.

Inſequeris cur me pedibus pernicibus, ipſe
Mortalis Pelide immortalem, an tibi notus
Non ego ſum Deus.

D Deum enim à mortali non poſſe capi, nec pedibus, nec manibus, nec oculis, nec denique toto corpore comprehẽdi, ſignificauit. Cuinam aſſimilaſtis Dominum, aut cui nam ſimilitudini ipſum aſſimilaſtis, inquit ſcriptura. Num faber fecit imaginem, aut aurifex fuſo auro eum inaurauit? & quæ ſequuntur. Et Comicus Epicharmus de verbo ſic apertè dicit in Republica. Vita hominum ratiocinatione & numero valde indiget. Viuimus autem numero & ratiocinatione. Hęc enim conſeruant homines. Deinde ſubiungit apertè. Ratio regit homines, & ritè ſeruat. Deinde ſi eſt homini ratiocinatio, diuina quoque præterea ratio ineſt homini in iis quæ ad victum pertinent & alimenta. Artes autem omnes diuina conſequitur ratio, quæ ipſa ſemper eos edocet quidnam vtile facere oporteat. Non enim homo inuenit ar
E tem, ſed eam affert Deus. Hominis autem ratio orta eſt ex diuina ratione. Iam vero cum ſpiritus clamauerit per Eſaiam. Quid mihi multitudinem ſacrificiorum, inquit Dominus. Plenus ſum holocauſtis arietum. Adipem agnorum, & ſanguinem taurorum nolo, & paulopoſt ſubiungat. Lauamini, mundi eſtote, auferte iniquitates ab animabus veſtris, & quæ deinceps conſequuntur, Menander Comicus ſcribit iiſdem verbis.

Sacrificium at ſi quis offerens, ò Pamphile,
Taurorum aut hœdorum aliquam multitudinem,
Aut aliorum eiuſmodi, uel quidpiam
Quod arte ſit laboratum, utpote aureas
F *Purpureas uel quas confecit chlamydas,*
Eburnea aut ſmaragdina animalcula,
Propitium futurum ſibi putat Deum,

Eſa. 40.

λόγος. verbũ & ratio.

Eſa. 1.

Et fallitur, nimiſque is eſt mente leui, A
Namque probus frugique oportet uir ſiet
Nec uirgines uitiet, adulter nec ſiet
Nec quid furetur is, cædem nec perpetret.
Ne acum quidem implicatum cupias Pamphile.
Namque aſpicit propinquus qui eſt tibi Deus.

Hier.23 Deus appropinquans, inquit, ego ſum, & non Deus procul. Aut quid faciet homo in occultis, & non uidebo ipſum, inquit per Hieremiam. Et rurſus Menander ſcripturam illam circumloquendo proferens. Sacrificate ſacrificium iuſtitiæ & ſperate in Domino, ſic ſcribit. B

Neque acum chariſſime.
Deſideres unquam alienam, nam Deo
Facta haud iniqua ſed quæ iuſta ſunt placent.
Sinit laborantem ſed augere rem ſuam.
Terram colentem noctuque & interdiu.
Iuſtus Deo autem aſſiduè ſacrifica.
Non ueſtibus nitidis ſed corde ſplendidus.
Si audiueris tonitru, ne fugito, conſcius
Si nil tibi ſis penitus here, nam Deus C
Te reſpicit præſens propè.

Eſa.58. Adhuc te loquente, inquit ſcriptura, dicam. Ecce adſum. Diphilus rurſus Comicus quædam huiuſmodi diſſerit de iudicio.

Tu ne mortuos putas heus Nicerate,
Qui ſe omnibus repleuere uoluptatibus,
Ac ſi Deum latuiſſent, penitus eſſe liberos?
Iuſtitiæ eſt oculus tuetur qui omnia.
Namque in inferis duas putamus ſemitas,
Vnam bonorum, ſed malorum eſſe alteram D
Viam, licet duas tellus ſimul tegat
Agedum furare alacriter omni tempore,
Prædare, diripe, ſpolia, at ne erraueris.
Iudicium eſt, faciet quidem quod in inferis
Qui eſt omnium Dominus Deus, cui nomen eſt
Terribile, ego quod neque nominauerim.
Mortalium ſi quis putat ſed indies
Dum agit mali quidquam, latere illud Deos
Male is putat, falſique dein conuincitur.
In otio & quiete dum degit iuſtitia, E
Videte quicunque haud Deum eſſe creditis.
Eſt, eſt enim Deus, ſi quis facit ſed improbè
Cum ſit malus, tempus ille contemperet.
Nam tempore ille poſtero pœnas dabit.

Conuenit autem his quoque per hæc tragœdia.

Erit næ, erit nouum nam tempus ſeculi.
Quand' ignis effundet refertas copias
Auratus æther, flamma quæ paſta & fuit,
Terrena cuncta, cunctaque & ſublimia
Vret furens. Et rurſus ſubiungit paulo poſt. F
Sed uniuerſum ubi defecerit,
Totum profundum tunc peribit fluctuum.

Tellus

A *Tellus manebit & deſerta,non enim*
Pennata producet folia igne torrida.
Seruabit at deinde cuncta quæ perdiderat.

His ſimilia inuenimus etiam in Orphicis ſcripta hoc modo.

Nam quos celarat,iucunda ad lumina cunctos
Rurſus ſolicitus ſacro de corde remiſit.

Quòd ſi ſanctè & iuſtè vixerimus,beati hic quidem,ſed poſt exceſſum è vita beatiores,non qui aliquo tempore ſimus felices,ſed qui poſſimus in æuum quieſcere.

Vna cum ſuperis habitantes:menſa in eadem
B *Qua fortes Danai,communi & ſorte fruentes.*

Ait philoſophica Empedoclis Poëtica.Non erit aliquis adeo magnus,vel ex Græcorum ſententia,vt ſuperet iuſtitiam,neque adeò paruus,vt lateat. Idem autem Orpheus hæc quoque dicit.

At uerbum aſpiciens diuinum,totus in illo
Perſiſte,atque tuæ præcordia corrige mentis.
Ingrediens recta & ſolum cœli aſpice Regem Immortalem.

Et rurſus de Deo dicens,eum non cadere ſub aſpectum, ait eum fuiſſe cognitum vni ſoli genere Chaldæo,ſiue eum dicens Abraham,vel eius filium,his verbis.

Vnus præterquam,cui deriuatur origo
C *Chaldæûm ex genere,is noſcebat ſydera cœli*
Illorumque uias, & qui moueatur in orbem
Sphæra,& tellurem circumuertatur in axe.
Spiritus & regat hanc & in aëre & æquore fuſo.

Deinde illud,ſubiungit Cœlum mihi eſt ſedes,terra autē ſcabellū pedum meorū.

Ipſe autem in magno conſtans & firmus olympo eſt.
Aureus huic thronus eſt,pedibus ſubiectaque terra.
Oceani ad fines illi portenditur ingens
Dextera,montanas atque intus concutit illi
D *Ira baſes, motus nec poſſunt ferre ualentes.*
Ipſe eſt in cœlis, & terram amplectitur omnem.
Principium mediis extremiſque ipſe paratum eſt,
Non aliter fas eſt te dicere,membra tremiſcunt Cogito dum ſummum.

Et quæ deinceps ſequūtur.Per hæc.n.ſignificauit omnia illa Prophetica.Si aperueris cœlū,tremor ex te apprehēdet montes:& liqueſcent ſicut à facie ignis liqueſcit cera,& per Eſaiā.Quis mēſus eſt cœlū palmo,& terrā pugillo.Rurſus quādo dixit. Eſa.40.

Aetheris atque erebi ponti terræque tyrannus.
Terribili tonitru quaſſaſque palatia cœli.
Dæmones & quem horrent,timet & quem turba Deorum,
E *Cui parent parcæ, quamuis nil mitiget illas.*
Exitij expers Matripater,uoluuntur ab ira
Cui omnia,qui uentoſque moues,atque omnia nymbis
Contegis, atque ſecas latum æthera fulmine.In aſtris
Perpetuus tuus eſt ordo,præcepta ſequendo.
Candentique tuæ ſedi per multa laborans
Adſtant Angelicus populus , quîs maxima cura
Mandata eſt hominum.Producit uer tibi flores
Purpureos ueniens.A te quoque tempus hibernum eſt,
F *Nubibus aduentans gelidis,quas diuidit uuis.*

Deinde ſubiungit,apertè Deum appellans omnipotentem.

Exitii expertem, immortalem, dicere ſolum
Quem poſſunt,quibus eſt innatum morte carere.

Fato, ἀνάγκη id eſt neceſſitate φεικτὸς, ἀπτ-τωτος μέγας, ἄφθιτος.

Maxime diuorum fato comitatus adeſto, A
Magnus, & expers interitus, qui es ab æthere cinctus.

Per illud quidem Matripater, non ſolum ſignificauit generationem, ſed etiam dedit occaſionem iis qui introducunt productionem, vt Dei quoque coniugem excogitarent. Paraphraſticè autem ſcripturas illas exponit Propheticas, nempe & eã quæ dicitur per Eſaiam. Ego ſolidans tonitru, & creans ſpiritum, cuius manus exercitum cœli fundauerunt, & eam quæ per Moſem. Videte, videte quòd ego ſum, & non eſt alius Deus præter me. Ego occidam, & ego viuere faciam, percutiam, & medebor, non eſt qui de manibus meis eripiat.

Deut 33

Ipſe malum exque malo plantat mortalibus, atque
Erumnas triſtes, deinde & lachrymabile bellum. B

Ex Orphei ſententia. Talia etiam Archilochus Parius. O Iupiter, tuum quidem eſt cœli imperium. Vides autem opera quæ populum ad cœlos dirigunt, & quæ fas eſt fieri. Canat rurſus nobis Orpheus.

Oceani ad fines expanſa eſt & manus illi
Vndique dextera, ſub pedibus ſubiectaque terra eſt.

Hæc illinc apertè ſumpta ſunt, nẽpe Dominus ſeruabit ciuitates quæ habitantur: & totum orbẽ terræ manu cõprehendet, tanquã nidum, Dominus qui fecit terrã in fortitudine ſua, vt ait Hieremias, & erexit orbem terrę in ſua ſapiẽtia. Præterea autem Phocylides Angelos vocans dęmones, alios quidem ex his eſſe bonos, alios verò eſſe malos per hæc oſtẽdit. Nam nos quoq. accepimus aliquos qui defecerũt. C

Dæmonibus non una uiris natura nocendi eſt
Sunt etenim longè uenientia qui mala pellunt.

Rectè verò Philæmon quoque Comicus ſimulachrorum cultum per hęc excindit.

Fortuna non eſt nobis ulla uſquam Dea.
Non eſt, ſed unicuique quod euenerit,
Caſuque fit, fortuna nobis dicitur.

Sophocles autem Tragicus.

Ipſis non ueniunt certe Diis omnia ſponte
Excepto Ioue, principium nam & finis in illo eſt.

Et Orpheus.

Imperium unum eſt, unus dæmon, lumine replens D
Cœlum, facta in eo ſunt in quo & cuncta mouentur,
Ignis aqua & tellus.

Et quæ deinceps conſequuntur.

Et Pindarus Lyricus, veluti quodam bacchico furore corripitur, & aperte, dixit quid ſit Deus, nempe quòd vniuerſum. Cum autem dixerit. Exiguam ſapientiam ſperat homo habere ab homine. Deorum autem conſilia mortali mẽte ſcrutari eſt difficile, mortali autem natus eſt matre, ex illo deduxit ſententiam, nempe. Quis
Eſa. 40 nouit mentem Domini, aut quis eius fuit conſiliarius? Quinetiam Heſiodus per ea quæ ſcribit his conſonat.

Non uates inter terreſtres ullus habetur,
Qui Iouis ægiferi poſſit cognoſcere mentem.

Meritò ergo Solon Athenienſis qui ipſe quoque ſecutus eſt Heſiodum ſcribit. E

Omnibus atque uiris mens eſt obſcura Deorum

Gen. 3. Rurſus cum Moſes prædixerit mulierem in labore & dolore eſſe parituram, propter præuaricationem, ſcribit quidam poëta non ignobilis.

Nunquam noctuque diuque
A triſti ærumna ceſſabunt atque labore,
Horum diique graues mittent in pectore curas.

Præterea Homerus quidem, cum dixit.

Ex auro uerum trutinas pater ipſe librabat. F

Deum iuſtũ ſignificat. Menander autẽ Comicus Deum bonũ interpretans, dicit.

Adeſt uiro cuilibet dæmon bonus,

Cum

A *Cum natus eſt ſtatim, ut ad uitam inſtituat.*
Nam dæmonem malum non par eſt credere
Eſſe, ut bonam lædat uitam. Deinde ſubiungit.

Sed bonum in omnibus Deum, aut omnẽ Deum dicens eſſe bonum, aut quod potius dicendũ eſt, Deum eſſe bonũ in omnibus. Rurſus Aeſchylus quidẽ Tragicus, Dei exponens potentiam, nõ veretur ipſum appellare etiam altiſſimum, per hæc.

πάντα ἀγαθὸν eſt anceps poteſt enim ſignificare omnem bonum aut bonũ in omnibus.

Mortalium à rebus Deum ſeiungito.
Neque ſimilem unquam cum tibi eſſe credito.
Neſcis eum quandoque ignem uiderier?
B *Potentia eſt magna, nunc aqua eſt, nunc tenebræ.*
Et ſimilis ipſe fit quandoque beſtijs,
Ventoque, nubique, fulguri, atque pluuiæ.
Inſeruiunt ei mare, altique ſcopuli,
Fons omnis, undaque eſt collecta ſimul.
Montes tremiſcunt, terraque, & uaſti maris
Ingens profundum, & montium cacumina,
Cum uiderint Domini oculos terribiles
Cuncta, potens nam gloria eſt altiſſimi.

C Annon tibi videtur explicare per paraphraſim illud. A facie Domini tremit terra. Pſal.113
Hic accedit quod Apollo diuinandi peritiſſimus, Dei gloriæ ferens teſtimonium, cogitur dicere de Minerua, quando Medi bellum gerebant in Græciam, quòd rogabat & Ioui ſupplicabat pro Attica. Sic autem habet oraculum.

Caſta Iouem haud potis eſt ſummum placare Minerua,
Permultis uerbis prudenti & pectore ſupplex,
Igni at multa dabit uehementi templa Deorum,
Quæ ſudore hic ſtant nunc promanantia multo,
Et concuſſa metu. Et quæ ſequuntur.

D Theatrides autem ſcribit in libro de Natura. Vnum eſt autem eorum quæ ſunt principium quidem vnum verò verum. Illud enim eſt in principio vnum & ſolũ.

Sed non eſt alius quiſquam magno ſine Rege.

Inquit Orpheus. Cui credens Comicus Diphilus ſententioſiſſimè. Eum, inquit, qui eſt pater omnium, ſolum honora perpetuò.

Qui tot bonorum inuentor eſt & conditor.

Meritò ergo Plato quoque aſſuefacit optima ingenia, vt veniant ad diſciplinam, quam prius diximus eſſe maximam, & vt videant bonũ, & illa adſcendant adſcenſione. Hoc autem, vt videtur, non fuerit teſtæ conuerſio, ſed animæ circumactio à nocturno quodam die ad verum eius quod verè eſt reditum, quem quidẽ dicemus
E eſſe philoſophiam: & eos qui ſunt eius participes, aurei generis eſſe iudicent, dicẽdo. Eſtis quidem omnes fratres: quinam autem ſint aurei generis, accuratiſſimè & omnino iudicent. Patrem ergo & vniuerſorum effectorem naturaliter & citra doctrinam omnia ex omnibus apprehendunt, inanima quidem, quæ naturalem quandam habent conſenſionem & conuenientiam cum animali, ex animatis autem, alia quidem iam immortalia quę per diem operantur. Ex iis autem quæ ſunt adhuc mortalia, alia quidem in metu, & quę per matrem adhuc vehuntur in vtero. Alia autem quæ libera & quæ eſt in eorum poteſtate vtuntur ratiocinatione, vt ex hominibus omnes Gręci & barbari. Nullum autem vſquam genus, neque agricolarum, neque paſtorum, neque eorum qui verſantur in ciuitatibus, poteſt viuere, niſi eius quod eſt præſtantius ac melius fide præoccupatum præuentumque
F fuerit. Quamobrem vniuerſa quidem gens Orientalium, & vniuerſa quæ pertinet ad occidentem, ſeptentrionem & auſtrum, vnam habet & eandem anticipatam notionem de principatu eius qui conſtituit, ſiquidem quæ ſunt vniuerſæ & maxi-

mè generales eius operationes,omnes ex æquo peruaſerunt. Longè autem magis A
qui apud Græcos fuere curioſi Philoſophi,à barbara moti philoſophia, ei qui non
cadit ſub aſpectum, & eſt ſolus,& potentiſſimus,& artifex maximus,& eorũ quæ
κατὰ περί- ſunt pulcherrima auctor præcipuus,dedere prouidentiam,verũ quæ ſunt his conſe
φρασιν. quẽtia,niſi à nobis inſtituti fuerint,neſcientes. ſed neque quomodo natura ſit inſi-
tum vt Deus mente cogitetur,ſed ſolum,vt iam ſæpe diximus, per eius apparẽtem
Rom. 3. veram oſtẽſionem. Meritò ergo Apoſtolus. At Iudęorum,inquit,ſolum eſt Deus,
non etiam Græcorum,non ſolum dicens Propheticè, eos qui ex Græcis credunt
Gręcos Deum eſſe cognituros,ſed illud quoque ſignificans,quòd poteſtate quidẽ
fuerit Dominus & Deus omnium,& re vera omnipotens,cognitione autem non
omnium.Neque enim id quod eſt,neque quomodo Dominus & pater & creator, B
neque aliam veritatis norunt œconomiam ac diſpenſationem, niſi ab ipſa didice-
rint. Similiter etiam Prophetica habent eandem vim cum dicto Apoſtolico. Nam
Eſaias quidẽ dicit.Si autem dicit is.In Domino Deo noſtro confidimus, nunc mi-
ſceamini cum Domino meo Rege Aſſyriorum Et ſubiungit.Et nunc non ſine Do
mino aſcẽdimus in hanc regionem vt in eam bellaremus.Ionas autem ipſe quoque
Ionæ.1. Propheta idem tacitè ſignificat,cũ dicit.Et acceſſit ad ipſum is qui proram guber-
nabat,& dixit ei.Cur tu ſtertis? Surge, inuoca Dominum Deum tuum, vt ſeruet
nos, & non pereamus.Nam illud quidem Deus tuus,dicens ei qui norat per agni-
tionem,hoc autem, vt ſeruet nos Deus, ſignificauit conſenſionem gentium quæ
applicarat mentem ad omnipotentem,& nondum crediderant.Et rurſus idem.Et C
dixit ad ipſos.Seruus Domini ego ſum,& Dominum Deum cœli ego timeo. Et
rurſus idem. Et dixerunt.Nequaquam Domine,ne pereamus propter animam ho
minis huius.Malachias autem Propheta aperte oſtendit Deum dicentem. SACRI-
Mal.1. FICIVM non accipiam ex manibus veſtris,quoniam ab ortu Solis vſque ad occa-
ſum,nomen meum glorificatum eſt in gentibus:& in omni loco mihi offertur ſa-
crificium.Et rurſus.Quoniam Rex magnus ego ſum,ait Dominus omnipotens,&
nomen meum clarum eſt in gentibus.Cuiuſmodi nomen?In iis quidem qui credi-
derunt,filius patrem ſignificans.In Græcis autem,Deus creator. Liberum autem
arbitrium Plato per hæc oſtendit.Virtùs autem nõ paret alterius Dominio, quam
prout vnuſquiſque vel honorauit vel deſpexerit,erit eius particeps.Eius qui elege D
rit,culpæ non poteſt in Deum cauſa conferri.Deus enim nunquam eſt cauſa malo-
rũ.O Troiani bellicoſi,inquit Lyricus,Iupiter regnator ſuperûm qui omnia aſpi-
cit,non eſt mortalibus cauſa malorum.Sed omnibus hominibus in medio eſt pro-
poſitum vt apprehendant iuſtitiam caſtam & ſanctam Eunomiæ comitem & pru-
dentis Themidis.Beatorum ò pueri qui nunc inueniſtis ſociam vna habitantem.
Pindarus autem apertè inducit Seruatorem vnà habitantem cum Themide. Re-
gem Seruatorem iuſtum hoc modo interpretans. Primum quidem bono conſilio
præditam Themin cœleſtem,aureis equis,propter Oceani rupem parcæ ad vene-
rabiles Olympi ſcalas,in viam duxere præpinguẽ vt eſſet vetus Seruatoris cõiunx.
Ea verò,fręnis aureis,& pręclarum fructum ferẽtes,peperit bona Seruatores. Qui E
ergo non credit veritati,humana autem eſt doctrina inflatus,miſerque eſt & infe-
lix,& qui,vt ait Euripides,hæc videns,Deum mente non cogitat, de ſublimibus
autem rebus diſputationis,procul tortuoſas iacit fallacias,quas indomita temere
iaculatur lingua,de iis quæ non videntur,nullius certè particeps ſententiæ, acce-
dens,inquam,ad veram qui vult diſciplinam, audiat quidem Parmenidem Elea-
tem promittentem.

Aethereamque ſcies naturam & in æthere cuncta,
Signa, & ſacrati clariſſima lumina Solis,
Quæ res obſcura eſt ualde, undeque nata fuere.
Magnaque Cyclopis facta in plantaria Lunæ, F
Neceſſum ἀνάγκη. neceſſitas. *Naturamque ſcies, cœlum & quod circuit orbem.*
Effugit namque hinc,illud durum utque neceſſum

Vinxit

A *Vinxit,ut aſtrorum fines teneat.*

Et Metrodorum,qui etſi fuerit Epicureus,hæc diuinè dixit. Memento Meneſtrate,quoniam es mortalis,& vitam accepiſti terminatam,anima aſcendere,donec ſeculum,& rerum videris infinitatem,tam quæ futuræ ſunt quàm quę fuerũt: quando cum beato choro,ex Platonis ſententia,felicem viſionem ſpectaculumque contemplabimur,nos quidem cum Ioue ſequentes,alii autem cum Diis aliis, & beatiſſima,ſi fas eſt dicere,myſteria peragemus ac celebrabimus, ipſi quidem integri & nulli malorum perpeſſioni obnoxii,quæ in poſteriori tempore nos manſerunt: integra autem & quieta viſa aſpicientes & cõtemplantes in luce pura,puri,& nequa
B quam hoc obſignati,quod nunc corpus circũferentes nominamus, eo inſtar oſtrei alligati. Pythagorei autem cœlum appellant ἀντίχθονα hoc eſt,terram ex aduerſo ſitam.In qua terra,inquit per Hieremiam,collocabo te in filios, & dabo tibi terram electam hæreditatem Dei omnipotentis,cuius qui fuerunt hæredes, erunt reges terræ. Affluunt mihi innumerabilia alia adiicienda,ſed vt ſit dicendi modus, finem imponam orationi:ne id nobis quoq. eueniat quod dicit Agatho Tragicus.

Id quod obiter dicitur,ut id de quo agitur,
Exiſtimantes,& perſequentes gnauiter.

Cum ergo apertè,vt arbitror,oſtenſum ſit,quomodo fures à Domino dictum eſſe Græcos,ſit audiendum,lubens prætermitto dogmata Philoſophorum. Nam ſi eo
C rum quoque dictiones perſequeremur,mox Commentariorum innumerabilẽ col legerimus multitudinem,oſtendentes omnem quæ eſt apud Græcos ſapientiam, eſſe à barbara ſumptam philoſophia.Quam contemplationem nihilo ſecius neceſſario attingemus,quando colligemus opiniones Græcorum quæ feruntur de principiis.Sed hoc quoque nobis ex iis quæ dicta ſunt licet tacitè conſiderare,quemadmodum ſint legendi libri Græcorum,& qui ſcit tranare eorum fluctus.

Diuinæ mentis poſſedit qui bona, felix,

Vt videtur ex ſententia Empedoclis.

Sed miſer eſt tenebroſa Deum cui opinio curæ.

Cognitionem & ignorationem,felicitatis & infelicitatis eſſe fines diuinè ſignifi-
D ficauit.Oportet enim multarum rerum eſſe gnaros viros philoſophos, ex Heracliti ſententia,& re vera neceſſe eſt.

Eſſe bonum hunc hominem, qui quærens multa pererrat.

Ex iis ergo quæ prius dicta ſunt iam eſt nobis perſpicuum,eſſe æternam Dei beneficentiam,& verè æqualem naturalem iuſtitiam,à principii experte principio, pro vniuſcuiuſque generis dignitate,ad omnes proceſſiſſe,cum nunquam cœpiſſet. Neque enim huius quod eſt eſſe Dominum & bonum principium accepit Deus,qui eſt ſemper id quod eſt. Sed neque ceſſabit vnquam benefacere,etiam ſi ſingula ad finem perduxerit. Eſt autem vnuſquiſque noſtrum beneficentiæ particeps
E ad id quod vult.Differentiam enim fecit anima quæ euaſit digna electione, voluntariumque inſtitutum & exercitatio.Sic ergo quintus quoq. liber Commentariorum cognitionis qui ſunt in vera philoſophia, qui nominatur Stromateus, finiatur.

Finis libri Quinti.

F qq iii

CLEMENTIS ALEXANDRINI A

STROMATVM LIBER

SEXTVS.

HIC autem ſextus ſimul & ſeptimus liber, eorum, qui ex
vera ſunt philoſophia, Commẽtariorum, cognitionem
informãtium, qui dicitur Stromateus, cum moralem ra- B
tionem quę in his traditur, quàm maximè fieri potuerit,
deſcripſerit, & oſtenderit quonam ſit vitæ inſtituto is
qui eſt cognitione præditus, procedit, Philoſophis oſten
ſurus eum minimè eſſe impium & à Dei religione alie-
num, vt exiſtimauerunt, ſolum autem verè pium, & qui
in Deo colendo ritè verſatur, eius qui eſt cognitione prę
ditus religionis modum ſummatim exponens, quod attinet ad eam, quæ admonet
& in memoriam reuocat, ſcripturam citra periculum imprimẽdam. Operari enim
Joan.5. cibum qui in æuum permanet nos iuſſit Dominus. Et alicubi dicit Propheta: Bea-
Eſa.32. tus qui ſeminat ſuper omnem aquam, quam cõculcat vitulus & aſinus, nempe qui C
ex lege & gentibus in vnam fidem cõgregatur populus. Qui autem eſt imbecillus,
Rom.14. olera comedit, vt ait præclarus Apoſtolus. Prius autem Pædagogus, qui à nobis di
uiditur in tribus libris, oſtendit educationem & inſtitutionem quæ datur à pueri
tia, hoc eſt, quæ ex catecheſi, ſeu ex auditione tradita doctrina, fide ſimul augetur,
vitæ informationem, & iis qui in numerum virorum adſcribuntur, præparat ani
mam virtute præditam, ad ſcientiam quæ cognitionem præbet accipiendam. Cum
ergo ex iis quæ per hæc à nobis dicenda ſunt, Græci euidenter didicerint, quòd cũ
eum qui eſt pius & verus Dei cultor nefariè perſequantur, ipſi ſe impiè gerant: tũc
jam procedentibus conuenienter Stromatum ſtylo & formæ Commentariis, ſol-
uendæ ſunt quæ & à Græcis & à barbaris in nos mouentur dubitationes de aduen
tu Domini. Atque in prato quidem qui variè florent flores, & in orto arborum D
plantatio, non eſt ſeparata per vnamquãque ſpeciem eorum quæ ſunt alterius ge-
neris, etiamſi quidam, eruditis variè decerptis collectionibus, prata & Heliconas
& fauos & peplos conſcripſerint: ſed iis quæ vt cõtigit mihi venerunt in mentem,
& neque ordine neque dictione ſunt expurgata, ſunt autem de induſtria diſperſa,
permixtim nobis inſtar prati variata eſt Stromatum deſcriptio. Quæ cum ita ha-
beant, & mihi erunt ad me excitandum Commentarii: & ei qui eſt aptus ad cogni-
tionem, ſi forte in ea inciderit, eius quod eſt vtile ac conducibile cum ſudore fiet
inquiſitio. Non ſolum enim cibum, ſed multo magis etiam cognitionem, labor prę
cedat æquum eſt, iis qui per arctam & anguſtam verè viam Dominicam, ad æter-
nam & beatam trãſmittuntur ſalutem. Noſtra autem cognitio, & ortus ſpiritalis, E
eſt ipſe noſter Seruator, in quem implantamur, tranſpoſiti & transformati in ter-
ram bonam ex vita veteri. Mutatio autem plantationis, confert ad fertilitatem &
bonitatem fructuum. Lux eſt autem Dominus & vera cognitio, in quem ſumus
tranſpoſiti. Dicitur autem alioqui duplex etiam cognitio, vna quidem communi-
ter, quæ eſt in omnibus hominibus ſimiliter intelligentia & apprehenſio, quæ vul
go & publicè vbique ex eo apparet, quòd norit vnumquodque eorũ quę ſunt ſubie
cta: quam non ſolum habent poteſtates quæ ſunt ratione præditæ, ſed etiam quę ea
carent, quam ego nunquam nominauerim cognitionem, vt cui ſit à natura ingene
ratum vt cognoſcat per ſenſus. Quæ autem excellenter & præcipuè nominatur co F
gnitio, ex mente & ratione formam accipit & characterem, per quam ſolæ pote-
ſtates rationis participes fiunt cognitiones, quæ iis quæ apprehenduntur intelligẽ
tia,

A tia,per nudam animæ operationem purè ac ſyncere applicantur. Bonus eſt vir, inquit Dauid,qui miſeretur eorum qui errore pereunt, & commodat impertiendo verbum veritatis,non temere & vt contigit,ſed ſi penſabit ſermones ſuos in iudicio,profunda ſupputatione ac ratiocinatiõe.Is diſperſit,dedit pauperibus.Prius quàm autem aggrediamur id quod eſt propoſitum fini quinti libri Stromatũ ſunt inſtar proœmii reddenda ea quæ deſunt.Quoniam enim oſtendimus ſymbolicum genus eſſe antiquum:eo autem eſſe vſos non ſolum Prophetas qui ſunt apud nos, ſed etiam ex priſcis Græcis permultos, & non paucos ex aliis barbaris qui ſunt in gentibus,oportebat eorum quoque qui initiantur perſequi myſteria. Hæc autem Pſal.111.
B declarare diſtuli in eum locum,quo ea quæ à Græcis dicta ſunt de principiis perſequentes,confutabimus : nam huius quoque contemplationis oſtendemus fore myſteria.Cum autem oſtẽderimus Græcorum cogitatorum eum qui apparet ſenſum, ex veritate quæ nobis fuit tradita per ſcripturas, fuiſſe illuſtratum,in quo ſignificato fructum veritatis ad ipſos perueniſſe poſtea,ſi non ſit graue dictu, monſtrauimus:age ipſos Græcos furti in ſeipſos admiſſi teſtes adducamus.Qui enim quę ſunt eorum propria tam euidenter à ſe inuicem ſuffurantur,ſe quidem fures eſſe confirmant:vel inuiti autem oſtenduntur à nobis acceptã vſurpaſſe veritatem & eis qui erant ſui generis clanculum tradidiſſe.Qui enim ne à ſeipſis quidem abſtinent,à noſtris vix abſtinebunt.Atque tacebo quidem eorum dogmata in philoſophia, cum
C ſcriptis fateantur ii qui in ſectas diſtribuuntur,ne ingrati animi criminis conuincerentur, ſe decreta præcipua accepiſſe à Socrate.Cum autem vſus fuero paucis teſtimoniis eorum qui ſermonibus celebrantur & in magna exiſtimatione habentur apud Græcos,& eorum furandi genus in diuerſis temporibus conuicero,cõuertar ad ea quæ deinceps ſequuntur.Nam cum feciſſet Orpheus.

Deterius peiuſque aliud quàm fœmina nil eſt. Homerus apertè dicit.
Deterius grauiuſque aliud quàm fœmina nil eſt.

Et cum ſcripſiſſet Muſæus.

Melior longeque eſt robore ſemper ars. Dicit Homerus.
Non alio qui ligna ſecat niſi robore uincit?

D Et rurſus cum feciſſet Muſæus.

In lucem utque uides almam folia edere terram.
Atque perire alia in ramis,ac rurſus oriri
Altera,ſic hominum ſeclum generatio uoluit. Tranſcribit Homerus.
Ventus fundit humi folia altera, ſyluaque rurſus
Altera producit uiridantia tempore uerno.
Naſcitur humanum ſic ſeclum,ſicque recedit.

Et rurſus cum dixiſſet Homerus.

De fato functis minimè s'extollere fas eſt.

Scribunt Archilochus & Cratinus.Ille quidem.Nõ belle habet, propter mortuos
E maledictis perſequi.Cratinus autẽ in Laconibus. Terribile eſt hominibus de mortuis iuuenibus ſe valde iactare. Et rurſus Archilochus illud trãsferens Homericũ.

Sum læſus, nec ego pro multis ferre recuſo.

Hoc modo ſcribit.Erraui,& aliquem vtique alium deprehendit calamitas. Sicut certè illum quoque verſum.

Communis perimit Mars & qui occiderat antè.

Ipſe tranſmutans ſic protulit.Faciam,re vera enim Mars eſt cõmunis hominibus. Præterea illud quoque transferens.

Omnis in arbitrio uictoria poſta Deorum eſt.

Per hunc Iambum iuuenibus etiam apertè addit animum.

F *Victoria aſt ſita eſt Deum in arbitrio.*

Rurſus cum dixiſſet Homerus .

Illotis plantis in humo duraque cubantes.

Scribit Euripides in Erechtheo. A

In ſolo minime ſtrato dormiunt.
Fontibus autem minime lauant pedes.

Et cum ſimiliter dixiſſet Archilochus.

Cor alii de alio mouetur gaudio,

Conuenienter illi Homerico.

De factis aliis alius nam gaudia ſumit.

Dicit Euripides in Oeneo.

Namque alijs alius magis lætatur moribus.

Audiui autem Aeſchylum quidem dicentem.

Eſt qui beatus, is maneat domi decet B
Rem qui gerit malè, is bene eſt ut maneat,

Euripide ſimiliter in ſcena clamante.

Felix is eſt, beatus qui cum ſit, domi manet.

Cum ſic dicat etiam Menander in Comœdia.

Domi manere oportet, & eſſe liberum,
Aut non beatum illum eſſe uere dicier.

Rurſus cum Theognis quidem dicat.

Qui exulat, eſt illi non ullus fidus amicus, Fecit Euripides.
Procul fugit quiuis amicus pauperem. C

Locus corruptus.

Et cum dixiſſet Epicharmus. O filia, hei mihi, cum quanam fortuna me facis habitare, & ſubiungat. Nam is quidem aliam ſumit adoleſcétulam, alia autem alium quærit quempiam, ſcribit Euripides.

Dare iuueni iuuenem mala eſt res coniugem.
Namque is cupit cubile inire alterius.
Sed machinatur ipſa egens illi malum.

Præterea cum Euripides quidem dixiſſet in Medea.

Etenim mali munus uiri haud eſt utile.

Sophocles in Aiace flagellifero dicit illud Iambicum.

Dona hoſtium non dona ſunt, nec utilia. D

Cum autem feciſſet Solon.

Naſcitur ex nimiis opibus petulantia multa,

Aperte ſcribit Theognis.

Naſcitur ex nimiis opibus petulantia prauis.

Vnde etiam Thucydides in hiſtoriis. Solent autem, inquit, permulti homines, quibus maximè res ſecundæ aliquantiſper euenerint, fieri inſolentes. Philiſtus quoque ſimiliter eadem imitatur, ſic dicens. Multa autem quę conuenienter rationi feliciter ſuccedunt hominibus, ſunt & ad famam & ad rerum aduerſarum cautioné tutiora. Quibus enim præter ſpem & expectationem res ſecundæ accidunt, ſolent euadere inſolentes. Rurſus cum feciſſet Euripides. E

Ex patre matreque uitam egere qui aſperam
Et laborioſam, meliores filij.

Scribit Critias. Incipio autem ab ortu hominum, quemadmodum fuerit corpore præſtantiſſimus & fortiſſimus, ſi is qui ſerit exerceatur & ſtrenuè comedat, & corpus vexet laboribus, & mater futuri infantis & ſit robuſto corpore, & ſe exerceat. Rurſus cum Homerus dixiſſet de clypeo quod fabricatus erat Vulcanus.

Tellurem mareque & cœlum fabricatus in illo eſt
Oceani magnam & uim fluminis indidit illi.

Dicit Pherecydes Syrus, Zas facit magnum pulchrumque pallium, & variè in eo deſcribit terram & Ogenum & domos Ogeni. Et cum dixiſſet Homerus, F

Qui pudor ipſe hominem multum læditque iuuatque.

Euripides ſcribit in Erechtheo.

Quid

A *Quid de pudore dicam haud facile iudicem.*
Eo eſt opus certè, nec eſt malum graue.
Ex mutua autẽ comparatione furti loca ſumpſeris,& ex iis qui ſimul floruerunt, & in iiſdem inter ſe concertarunt. Ex Euripide quidem in Oreſte.
Illecebræ ſoporis,& mali remedium.
Et Sophocle ex Eriphile.
Abi ad ſoporem huius mali qui eſt medicus.
Et Euripide quidem ex Antigone.
Nothum dedit probroſum natura nomine.
B Sophocles autem ex Aleuadibus.
Quicquid bonum eſt, naturam habet conſimilem.
Rurſus Euripide quidem in Ctimeno.
Etenim laboranti Deus dat auxilium.
Sophocle autem in Minoë.
Qui nil agunt, iis non fortuna fert opem.
Quinetiam Euripide quidem ex Alexandro.
Oſtendet autem tempus, ex quo indicio,
Aut te probrum uel improbum cognouerim.
Sophocle autem ex Hippono.
C *Ad hæc nihil celes, quod omnia enim uidet,*
Et audit omnia, illud tempus explicat.
Sed illa quoque ſimiliter perſequamur. Nam cum Eumulus fecerit.
Mnemoſyne atque Ioue eſt ſoboles prognata nouena.
Solon ſic incipit elegiam.
Natæ ex Mnemoſyne & Ioue qui eſt regnator Olympi.
Rurſus Euripides illud Homericum paraphraſticè circumloquens.
Quis tu homo es, & tibi quænam eſt patria, quique parentes?
His Iambis utitur in Aegeo.
D *Dicemus à qua te abiiſſe patria*
Multa peragrantem loca, & quænam tua
Terra eſt, tuum quemnam aſſeris dici patrem.
Quid verò, non cum dixiſſet Theognis
Potetur nimium ſi uinum, eſt res mala. Sed ſi
Vtatur bene quis, res bona, non mala res. Scribit Panyaſes.
A ſuperis homini præclarum munus habetur,
Vinum quod modicum eſt, immodicum at res peſſima uinum,
Quinetiam cum dicat Heſiodus.
Nam tibi pro igne malum reddam quod recreet omnes.
E Facit Euripides. Pro igne enim alius maior & expugnatu difficilior, germinarunt fœminæ. Ad hæc cum dicat Homerus.
Perdendus uenter nulla ratione repleri,
Quit, mala plurima qui miſeris mortalibus affert,
Scribit Euripides.
Vincit quidem uſus, uenterque male perditus
Ex quo quidem certè omnia profluunt mala.
Præterea ſcribente Callia Comico, Inſanientibus aiunt oportere omnes inſanire, ſimiliter Menander in Comedia quæ inſcribitur πωλούμενοι.
Adeſſe ſemper non decet prudentiam.
F *Etiam euenire aliqua oportet.* Et cum dixiſſet Antimachus Teius.
Ex donis hominum generi mala plurima fiunt, Fecit Augias.
Namque hominum mentes cum factis munera fallunt.

Cum autem dixiſſet Heſiodus. A

Namque homini melior fuerit poſſeſſio nulla
Coniux quàm bona,nil ſcelerata at peius habetur,

Dixit Simonides.Vxore autem bona vir nullam rem poſſidet meliorem,neq. mala,deteriorem.Rurſus cum dixiſſet Epicharmus.Tanquam longo tempore victurus,& tanquam breui,ita animo agites ſcribit Euripides.

Cum curſus in rebus ſecundis haud ſiet
Certus,moleſtias cur non repellimus?

Similiter cum dixiſſet Comicus Diphilus. Vita eſt hominum mutabilis, ait Poſidippus.

Expers moleſtiæ acta nemini fuit B
Vita,beatus nec finem uſque ad ultimum Permanſit.

Et alioqui id dicit tibi Plato, ſcribens de homine qui eſt animal mutabile. Rurſus cum dixiſſet Euripides, ò laborioſa vita mortalium, quàm es omnino lubrica, & hæc quidem auges,illa verò minuis,nec eſt vllus terminus conſtitutus ad quem oporteat peruenire mortales,niſi quando venerit gelidus à Ioue miſſus mortis finis, ſcribit Diphilus.

Non ulla uita quæ omnino caret malis,
Curis, doloribus,& ægritudinibus. C
Cum apparuit ſed mors, eorum ut medicus,
Dat requiem ijs quibus malè eſt,hos ſopiens.

Præterea cum dixiſſet Euripides dæmoniorum multę ſunt ſpecies.Præter ſpem autem Dii multa efficiunt.Tragicus ſimiliter Theodectes ſcribit eſſe inſtabiles fortunas mortalium.Et cum dixiſſet Bacchylides.Apud quos autem mortalium,dęmoni viſum eſt vt toto tempore vitam agens mediocrem,in tempore ad canam perueniat ſenectam,priuſquam incidant infortunia, ſcribit Moſchion Comicus.

Verè beatiſſimus ille eſt omnium
Perpetuo uitam qui egit æquabilem.

Inueneris autem cum dixiſſet etiam Theognides. D

Non iuuenis uetulo coniux eſt apta marito.
Quæ cymba ut clauo, haud audiet imperio.

Ariſtophanem Comicum ſcribentem.

Non fœminæ iuueni maritus conuenit Senex.

Cum autem feciſſet Anacreon.Amorem enim cano delicatum, florentibus ſcatentem matricibus. Is & ſuam in Deos exercet potentiam, atque homines domat,ſcribit Euripides.

Non adoritur uiros amor tantummodo
Et fœminas, ſed ipſorum etiam Deum
Turbat animos, ipſum mare atque ingreditur. E

Sed ne noſtra longius procedat oratio, dum contendimus oſtendere quàm ſint Græci procliues ad furtum, & in orationibus & in dogmatibus, age adducamus Hippiam Sophiſtam Eleum nobis apertę ferentem teſtimonium, qui id tractabat quod ad conſiderandum eſt nobis propoſitum.Sic autem dicit.Ex his fortaſſe dicta ſunt alia quidem ab Orpheo,alia verò à Muſæo breuiter,alia alibi.Alia autem ab Heſiodo,alia verò ab Homero,alia verò ab aliis Poëtis,alia verò in iis quę ſcripta ſunt ſoluta oratione,alia quidem à Græcis, alia verò à barbaris. Ego autem cum ex his omnibus ea quæ ſunt maxima & eiuſdem generis compoſuero hanc nouam & multiformem conficiam orationem.Vt autem & philoſophiam & hiſtoriam & etiam dicendi facultatem ſeu rhetoricam oſtendamus non eſſe immunem ab hac reprehenſione, conſentaneum eſt vt ex his quoque pauca adducamus.Nam cum diceret Alcmæon Crotoniata.Inimicum facilius eſt cauere quàm amicum,Sophocles quidem fecit in Antigone. F

Quod

A *Quod maius ulcus quàm amicus ſiet malus?*

Xenophon autem dixit. Non aliter inimicos lęſerit quiſpiam quàm ſi videatur eſſe amicus. Quinetiam cum in Telepho dixiſſet Euripides.

Græci ſumus, dein ſeruiemus barbaris?

Thraſymachus, in oratione pro Lariſſęis dicit. Archelao ſeruiemus, cum ſimus Græci, barbaro? Cum autem feciſſet Orpheus.

Lympha anima eſt, ſed mors eſt commutatio lymphis.
Ex lympha tellus, lympha ex tellure reuertit.
Ex illo autem anima eſt integrum quæ aëra mutat.

B Heraclitus, ex his, ea quæ ab ipſo dicta ſunt componens, ſcribit. Animis mors eſt, aquam fieri. Aquæ autem mors eſt, fieri terram. Ex terra autem fit aqua, ex aqua verò anima. Iam verò cum dixiſſet Athamas Pythagoricus. Sic oriebatur vniuerſi principium, & ſunt radices quatuor, ignis, aqua, aër, terra, ex his enim gignuntur ea quæ gignuntur, Agrigentinus fecit Empedocles.

Cunctarum rerum radices quattuor extant.
Ignem primum & aquam & terram, deinde æthera ſummum
Audi, hinc præterita, & præſentia, quæque futura.

Et cum diceret quidem Plato. Propterea Dii quoque qui norunt homines, quos plurimi faciunt, eos à vita celerius liberant: Menander fecit.

C *Dei quem amant, excedit is uita iuuenis.*

Cum autem in Oenomao ſcriberet Euripides. Ex præſentibus futura coniicimus. In Phœnice autem. Obſcura indiciis deprehenduntur veriſimiliter, dicit Hyperides. Quæ autem ſunt obſcura, neceſſe eſt eos qui docent inquirere ſignis & iis quę ſunt probabilia. Et cum rurſus dixiſſet Iſocrates. Coniectanda autem ſunt futura ex iis quæ prius facta ſunt, Andocides non veretur dicere. Oportet enim iis quæ prius facta ſunt, vti tanquam ſignis futurorum. Prętere a cum feciſſet Theognis.

Argentum reprobum atque aurum falſæue monetæ,
Non ægrè ſapiens uir reperire queat.
Mentem autem chari num pectore fallat amici
D *Callidus, atque intus corda doloſa tegat,*
Qua non à ſuperis res eſt mage reproba, noſſe
Inter res omnes eſt mage difficile

Euripides quidem.

O Iupiter, cur adulterinum quod ſiet
Aurum, dediſti ſigna aperta inter homines.
Sed quo queat ſigno malus cognoſcier,
Eſt inſitus nullus character corpori?

Hyperides autem ipſe quoque dicit. Nullus character animi eſt in vultu hominibus.

E Rurſus cum feciſſet Staſinus.

Stultus qui patrem occidit, gnatoſque relinquit.

Dicit Xenophon. Mihi enim videor ſimiliter nunc feciſſe, atque ſi ſiquis patre occiſo, eius filiis pepercerit. Et cum Sophocles feciſſet in Antigone.

Nam mater & pater cui ſunt in inferis,
Fieri nequit frater ut illi germinet.

Dicit Herodotus. Nam cum mater & pater non ſint amplius, fratrem non habebo. Adhæc cum dixiſſet Theopompus, Bis pueri ſenes recta ratione, & ante eum Sophocles in Peleo.

F *Gnatum Aeaci Pelea ego ſola in ædibus*
Similiter erudio, nutrio, atque inſtituo.
Rurſus puer namque eſt quiſquis conſenuit.

Dicit orator Antipho. Senis enim educatio, eſt ſimilis educationi pueri. Quinetiā

Philoſophus quoque Plato. Senex ergo, vt videtur, bis fuerit puer. Porrò autem cum dicat Thucydides. Et ſoli Marathone periculum adiiſſe, dixit Demoſthenes. Per eos qui Marathone periculum adierunt. Sed nec illa omittam, quòd cum Cratinus dixiſſet in Pœtine. Apparatum quidem fortaſſe cognoſcitis: dicit Orator Andocides. Apparatum quidem ò Iudices, vehemenſque animi ſtudium & contẽtionem aduerſariorum meorum omnes propemodum ſcitis. Similiter etiam Nicias in oratione de depoſito, aduerſus Lyſiam. Apparatum quidem aduerſariorum & animi ſtudium & contentionem videtis Iudices. Et poſt eum dicit Aeſchines. Apparatum quidem videtis ò viri Athenienſes, & veluti inſtructam aciem. Rurſus cum dixiſſet Demoſthenes. Quantum quidem ò Athenienſes, fuerit in hac cauſa ſtudium, & quam ſollicita poſtulatio ac prehenſatio, exiſtimo vos omnes propemodum ſenſiſſe. Et Philinus ſimiliter. Quantum quidem fuerit ò Iudices ſtudium, & qualis veluti aciei inſtructio & adornatio in hac cauſa dicenda, neminem veſtrum ignorare exiſtimo. Rurſus cum dixiſſet Iſocrates. Perinde ac ſi eſſet pecuniæ cognatus, non illius: Lyſias dicit in Orphicis. Et planum factum eſt eum non eſſe cognatum corporum, ſed pecuniæ. Nam cum Homerus quoque feciſſet.

Cum uitata eſſet ſi hæc nobis alea belli,
Eſſemus ſenii expertes mortiſque futuri,
Non inter primos uellem hancce capeſſere pugnam.
Prælia ſed nec ego te nunc præclara iuberem
Ingredier, uerum innumeras cum ſæua pararunt
Mortis fata uias quæ impendent, poſſe caueri
Nec datur, inſignis nobis age fama paretur
Pugna, aut ex nobis alii ingens gloria detur.

Scribit Theopompus. Nam ſi cum præſens quidem vitaſſemus periculum, liceret reliquum tempus ſecurè tranſigere, non eſſet mirandũ ſi vitæ eſſemus cupidi. Nunc autem vitæ noſtræ tot ſunt ingenerata imminentque pericula fatalia, vt mortem in prælio oppetere videatur eſſe magis optandum. Quid verò, an non cum Chilo quoque Sophiſta dictum illud enunciaſſet, Sponde, noxa præſto eſt, Epicharmus eandem ſententiam alio nomine protulit, dicens. Sponſio eſt noxæ filia. Sponſio verò multæ. Quinetiam cum medicus ſcripſiſſet Hippocrates. Reſpicere oportet & tempus, & regionem, & ætatem, & morbos, dicit Euripides in hexametro.

Quicunque rectè autem ſciunt mederier,
Hos rationem uictus cum reſpexerint,
Et regionem ciuium, morbos diſcernere Decet.

Rurſus cum dixerit Homerus.

Dico nulli homini mortem uitare licere,

Dicit Archinus, deberi quidem mortem omnibus hominibus, aut prius, aut poſterius. Et Demoſthenes: Nam omnibus quidem hominibus vitæ finis eſt mors, etiãſi quis ſeipſum ſeruet incluſum in domuncula. Et cum dixiſſet Herodotus vbi agebat de Glauco Spartano, Pythiam dixiſſe. In Deo perinde eſſe dicere ac facere, dixit Ariſtophanes, tantum valet mente agitare atque agere, & ante eum Eleates Parmenides. Idem eſt enim & intelligentia percipere & eſſe. An non etiam cum Plato dixiſſet. Nos autem hoc fortè oſtendemus non abſurdè, quod viſus quidem eſt amoris principium: affectionem autem ſpes minuit: alit verò memoria: conſeruat autem conſuetudo: ſcribit Philemon Comicus.

Primum uident omnes. Dein ſubit admiratio.
Deinde contemplantur, & dein ſpes uenit.

Ita fit ex his amor. Quinetiam cum dixiſſet Demoſthenes. Mors enim debetur omnibus, & quæ deinde cõſequũtur ſcribit Phanocles in libro qui inſcribitur Amores ſeu Pulchra.

Sed nec caueri ullo modo parcæ queunt,

Alma

A *Alma à quibuſcunque terra depaſcitur.*

Porro autem inuenies quoque, quòd cum Plato dixiſſet. Cuiuſuis enim plantæ primum quòd rectę ortum eſt germen, ad ſuæ naturæ virtutem eſt præcipuum: appoſitum finem impoſuerit Hiſtoricus ſcribens. Quinetiam nulli plantæ agreſti eſt à natura inſitum vt manſueſcat, vbi teneriorem ætatem prætererint. Et illud Empedoclis.

Ipſe ego namque fui puer olim, deinde puella,
Arbuſtum, & uolucris, mutus quoque in æquore piſcis,

Euripides tranſcribit in Chryſippo. Ex iis quæ gignuntur nihil moritur: ſed dum B vnum ab alio diſcernitur, aliam formam oſtendit. Et cum Plato in libris de Republica dixiſſet mulieres eſſe communes, Euripides ſcribit in Proteſilao.

Ergo eſſe communem & torum fœmineum.

Quinetiam cum ſcriberet Euripides:

Quæ ſatis ſunt enim, ſufficiunt ſapientibus.

Epicurus dicit apertè, ſufficientia res eſt omnium ditiſſima. Et rurſus cum ſcribat Ariſtophanes.

Si iuſtus es, uitam habebis ſtabilem.
Viues bene expers & tumultus & metus.

C Dicit Epicurus. Iuſtitiæ fructus maximus, eſt vacuitas perturbationis. Atque furti quidem Græcorum, quod attinet ad ſententiam, ſpecies cum ſint eiuſmodi, ſufficiant ad exemplum euidens ei qui poteſt perſpicere. Iam verò non ſententias ſolū & dictiones ſuffurati eſſe & per paraphraſim enunciaſſe ſunt deprehenſi, vt oſtendetur, ſed etiam furta integra habere apertè arguentur. Nam cùm quæ erant aliorum, tota omnino ſurripuiſſent, enunciarunt tanquam propria, vt Eugamen Cyrenęus, ex Muſęo librum integrum de Theſprotis, & Piſander Camireus Piſini Lydii Heracleā, & Panyaſis Halicarnaſſeus a Cleophylo Samio Oechalię captiuitatem. Inueneris autem Homerum quoque magnum illum poëtam, illos verſus.

D *Atque ut uir nutrit ramum uiridantis oliuæ,*

Et quę deinceps conſequuntur, ad verbum tranſtuliſſe ex Orpheo de Deleto Dionyſo. Et quæ ab Orpheo in Theogonio facta ſunt de Saturno.

Atque is tranſuerſa craſſa ceruice iacebat.
Illum cuncta domans & ſomnus ceperat,

Ea Homerus tranſtulit ad Cyclopem. Heſiodus autem facit de Melampode.

Facta autem à ſuperis quæ ſunt parere lubenter
Par homines, praui atque mali clariſſima ſunt hæc Signa.

Et quæ deinceps conſequuntur, quæ ad verbum accepit à Muſæo Poëta. Ariſtophanes autem in primis Theſmophoriazuſis, verſus tranſtulit ex Comœdia Cratini cui nomen Empipramenì, id eſt, exuſti. Plato autem Comicus & Ariſtophanes in Dædalo à ſe inuicem ſurripiunt. Cocalū autem qui aptè factus fuerat à Poëta Ariſtophane, Comicus Philemon, cum eum paululum immutaſſet, egit in Comœdia quæ ὑποβολιμαῖος inſcribitur, id eſt, ſuppoſitus. Heſiodi autem carmina cum in ſolutam tranſmutaſſent orationem, ediderunt tanquam ſua, Eumelus & Acuſilaus hiſtoriographi. A Meleſagora autem eſt ſuffuratus Gorgias Leontinus, & Eudemus Naxius hiſtorici, & præterea Bion Proconneſius, qui etiam veteris Cadmi res geſtas trāſcripſit, eas in ſummam redigens, & Amphilochus & Ariſtocles, & Leandrius, & Anaximenes, & Hellanicus, & Hecatæus, & Androtion, & Philochorus. Dieuchidas autem Megaricus, orationis principium traduxit ex Hellanici F Deucalionia. Taceo Heraclitum Epheſium qui plurima accepit ab Orpheo. A Pythagora autem, immortalem eſſe animam auulſit Plato. Illi verò ab Aegyptiis. Multi quoque Platonici ſcripta literis mandauere, quibus oſtendunt, vt in principio diximus, & Stoicos, & Ariſtotelem plurima & præcipua dogmata ſumpſiſſe à

rr

Platone. Quinetiam Epicurus à Democrito principalia decreta ſurripuit. Atque A
hæc quidem ita ſe habeant. Vita enim me deficiet ſi velim ſigillatim perſequi Græ
corum furta quæ à nimio ſui amore profecta, & quemadmodum pulcherrimorum
quæ ſunt apud ipſos decretorum ſibi vendicant inuentionem quam à nobis acce-
perunt. Iam verò non ſolum conuincuntur à barbaris dogmata ſurripere, ſed ea
etiam imitari quæ apud nos, diuina virtute, ab iis qui ſanctè vixerunt dum noſtri
curam gerunt, fiebant admirabiliter & præter opinionem, ea tanquam Græcas fa
bulas prodigioſè narrantes. Atque eos quidem rogabimus vera ne ea quæ ſcribũt
eſſe dicant an falſa. Sed falſa quidem non dicent. Non enim ſeipſos ſua quidem ſpon
te maximæ damnabunt ſtultitiæ quod falſa ſcribant. Sed vera eſſe confitebuntur.
Et quomodo eis adhuc videntur incredibilia, quæ per Moſem & alios prophetas, B
facta ſunt miracula? Omnium enim hominum curam gerens Deus omnipotens,
alios quidem præceptis, alios verò minis, & nonnullos quidem ſignis prodigioſis,
aliquos verò benignis promiſſis conuertit ad ſalutem. Verumenimuero cum diu-
turna ſiccitas Græciam aliquando affligeret, & fructuum eſſet maxima ſterilitas,
qui remãſerant, inquiunt, propter famem Delphos ſupplices venientes, rogarunt
Pythiam quomodo liberarentur à tam graui calamitate. Ea reſpondit, calamitatis
vnum eſſe remedium ſi vterẽtur precibus Aeaci. Eis ergo morem gerens Aeacus,
cum in Græcum montem aſcendiſſet, mundis in cœlum extenſis manibus, commu
nem Deum inuocans precatus eſt vt afflictæ miſereretur Græciæ. Simulac autem
cœpit precari, felix ſtatim tonitru inſonuit, & totus aër circumcirca fuit obductus C
nubibus. Vehementes autem & continui imbres erumpentes totam impleuere re
1.Reg.12. gionem. Hinc efficitur abundans & copioſa fructuum feracitas, Aeaci, quæ agri-
culturæ inſtar fuere, impetrata precibus. ET inuocauit, inquit, Samuel Domi-
num, & dedit Dominus voces, & pluuiam in die meſſis. Vides vnum eſſe Deum
qui per ſubiectas poteſtates pluit ſuper iuſtos & iniuſtos. Plena eſt autẽ noſtra ſcri-
ptura Dei exaudientis, & vnamquamque efficientis petitionem, per iuſtorum ora
tiones. Rurſus narrant Græci quòd cum Eteſiæ venti aliquando deficerent, Ari-
ſtæus in Cæo ſacrificarit Ioui Iſthmio, maxima enim erat calamitas. Qui cum ar-
dore omnia conflagrarent, & venti non ſpirarent qui ſolebant fructus refrigera
re, eos facile reuocauit. Delphi autem, cum Xerxes bello inuaſiſſet Græciam, di- D
xiſſet autem Pythia.

Placate ò Delphi uentos, meliuſque ſe habebit.

Altari poſito, & facto ventis ſacrificio, eos habuere adiutores. Nam cum circa Se-
piadem promontorium ſpiraſſent vehementer, Perſicæ claſſis vniuerſum appara-
tum cõtriuere. Empedocles quoque Agrigentinus κωλυσανέμας id eſt, venti prohi-
bitor, fuit cognominatus. Dicitur certè quòd cum ex monte Agrigenti grauis qui
dam aliquando ſpiraret ventus, qui non ſolum morbos importabat incolis, ſed eo-
rum etiam vxoribus erat cauſa ſterilitatis, feciſſe vt is ceſſaret. Quocirca ipſe quo
que ſcribit in verſibus.

Indefeſſorum uentorum flamina tolles, E
Qui ſpirando hominum perdentes arua fatigant. Et rurſus.
Cumque uoles, eadem tu rurſus flamina pones.

Dicebatque aliquos quidem eum ſequi qui opus habebant diuinationibus, alios
verò qui grauibus morbis diu cruciati fuerant. Atq. iuſtos quidem & curationes
& ſigna & miracula efficere, ex noſtris crederé ſcripturis. Si enim aliquæ virtu-
tes ſeu poteſtates mouent ventos, & imbres diſtribuunt, audiant Pſalmographũ.
Pſal.83. Quàm dilecta tabernacula tua Domine virtutum. Is eſt virtutum & principa-
Deut.10. tuum & poteſtatum Dominus. De quo dicit Moſes. Vt cum eo ſimus, & circum- F
cidite durum cor veſtrum: & ceruicem veſtrã nõ amplius indurabitis. Dominus. n.
Dominorũ, & Deus Deorũ. Deus magnus & fortis, & quę deinceps cõſequuntur.
Et Eſaias. Tollite, inquit, in altum oculos veſtros, & videte quis hæc omnia fece
rit

A rit. Porrò autem dicunt aliqui, peſtilentias,& grandines,& procellas, & quæ ſunt his ſimilia, non fieri ex ſola materiali egeſtate ordinis, ſed ſolere etiam fieri per aliquam iram dæmonum vel Angelorum non bonorum. Iam verò aiunt Magos qui ſunt Cleonis,obſeruãtes ſublimia nubium quæ erant grandines, eiaculaturæ canticis & ſacrificiis irã depellere. Quod ſi fortè eis quandoque defuerit animal, ſuo cruentato digito ſacrificant. Mantinica quoque Diotima Athenienſibus qui ſacrificauerant ante peſtilentiam, effecit vt morbus differretur decem annis. Sicut etiã Epimenidis Cretẽſis ſacrificia,ipſis Athenienſibus in tantum tempus Perſicum bellum diſtulerunt. Exiſtimant autem nihil referre an has animas Deos dicamus an
B Angelos. Iam verò qui ſunt eorum doctrinæ periti,in multis templis tanquã Deorum ſtatuas, omnes ferè mortuorum loculos poſuere, dæmones quidem vocantes eorum animas: docentes eas coli ab hominibus, vt quæ diuina prouidentia propter vitæ puritatem poteſtatem acceperint, vt ad hominum miniſterium obirent locũ qui eſt circa terram. Sciebant.n. aliquas animas ex natura teneri corpore. Sed de his quidem, cum agetur de Angelis,procedente ſcriptura ſuo tempore diſſeremus. Democritus autem ex cœli & ſublimium rerum obſeruatione multa prædicens, cognominatus fuit ſapientia. Cum itaque eum benignè accepiſſet frater Damaſus, ex quibuſdam ſtellis capta coniectura, prædixit futuram multam pluuiam. Atque illi quidem ei credentes, fructus collegerunt. Nam cum eſſet æſtas, adhuc erant in
C areis. Alii autem omnia amiſerunt, cum maxima & inopinata ingruiſſet pluuia. Quomodo autem ſunt Græci adhuc nõ credituri apparuiſſe Deum in monte Sina, Exo.3. quo tempore ardebat quidem ignis nihil conſumens ex iis quæ naſcebantur in mõte: & tubarum ferebatur ſonitus, qui abſque vllis inſpirabatur inſtrumentis? Ille enim Dei in montem deſcenſus, eſt aduentus diuinæ poteſtatis quæ peruadit omnem mundum, & prædicat lucẽ ad quam non datur aditus. Talis enim eſt allegoria quæ eſt ſcripturæ conueniens. Cæterum viſus eſt ignis vt dicit Ariſtobulus, cũ totus populus,qui erat non minus quàm centum myriadum, præter pueros & ætate minores, circa montem eſſet congregatus, eſſet autem montis ambitus non minor quàm quinque dierum. Per totum ergo locum viſionis, eis omnibus in orbem,
D vtpote caſtrametantibus, viſus eſt ignis ardens circumcirca. Quo fit vt deſcenſus minimè fuerit loco terminatus. Deus enim eſt vbique. Dicũt autem ii quoque qui conſcripſerunt hiſtorias, in Britannia inſula eſſe quandam ſpeluncam monti ſubiectam: in faſtigio autem hiatum. Cum autem vetus incidit in ſpelũcam, & in foſſæ ſinu alliditur, audiri ſonum cymbalorum quæ numeroſe pulſantur. Sæpe autem cum in ſyluis quoque mouentur folia,per repentinum & denſum ſpiritus impetũ, editur ſonus auium cantui ſimilis. Cæterũ ii qui compoſuere Perſica, in locis quæ in Magorum regione ſunt eminentiora, referunt tres montes in longo campo deinceps eſſe poſitos,eos autem qui locum tranſmittunt,cũ ad primum quidem montem peruenerint,audire vocem confuſam,veluti clamantium non paucorum mil-
E lium hominum,perinde acſi eſſent in acie: ad medium autem cum venerint, maiorem ſimul & euidentiorem ſtrepitum apprehendere, tandem autem audire in fine canẽtes pæana, perinde ac qui viciſſent. Cuiuſuis autem ſoni cauſa eſt, vt exiſtimo, & locorum leuitas & concauitas. Reiectus itaque qui ingreſſus eſt ſpiritus, in eundem locum procedens, ſonat vehementius. Et hæc quidem ita ſe habent. Deus autem omnipotens, etſi nihil ſit ei ſubiectum, poteſt vocem & viſionem auditu ingenerare, ſuam indicans maieſtatem præter ea quæ ſolita ſunt naturalem habere cõſequentiam, ad conuertendã eam quæ nondum credit animam, & ad accipiendum id quod datur præceptũ. Cum autẽ eſſet nubes & mons altus, quomodo non poterat diuerſus exaudiri ſonitus, dum per operantem cauſam moueretur ſpiritus? Quam
F obrem dicit etiam propheta. Vocem verborum vos audiiſtis, & ſimilitudinem non Deut.5. vidiſtis. Vides queadmodum vox Dominica, Verbum expers figuræ, Verbi virtus, verbum Domini lucidum, veritas quæ de cœlo venit deſuper ad congregationem eccleſiæ, operabatur per lucidum continens miniſterium. Inuenerimus autẽ aliud

quoque teſtimonium,ad confirmandum,quòd cum præſtantiſſimi Philoſophi pul A
cherrima ex iis quæ ſunt apud nos dogmata ſibi vendicauerint,iis ſe veluti iactent
& glorientur:nempe quod ex aliis quoque barbaris quædam decerpſerint quæ cõ
ferunt ad vnamquamque ſectam,maximè autem ex Aegyptiis, cum alia, tum dog-
ma de migratione animæ in corpora. Aegyptii enim quandam ſuam perſequũtur
philoſophiam.Hoc autem maximè oſtenduntſacræ eorum ceremoniæ. Primus.n.
procedit Cantor,vnum aliquod afferens ex ſymbolis muſicæ.Eum dicunt oporte
re accipere duos libros ex libris Mercurii,ex quibus vnus quidẽ continet hymnos
Deorum,alter verò rationes vitæ regiæ. Poſt cantorem verò procedit horoſco-
pus,qui in manu habet horologium & palmam,ſymbola & ſigna Aſtrologiæ.Eum
libros Mercurii qui tractant de Aſtrologia,qui quidẽ ſunt quatuor numero,opor B
tet ſemper habere in ore.Ex quibus vnus quidem eſt de ordine inerrantium quę vi
dentur aſtrorum,alius verò de coitu & illuminatione Solis & Lunæ,reliqui de eo-
rum ortu.Deinceps autem progreditur ἱερογραμματεὺσ id eſt ſcriba ſacrorum, pen
nas habens in capite,& librum in manibus & regulam,in qua eſt & atramentũ ad
ſcribendum,& iuncus quo ſcribunt.Hunc oportet ſcire & ea quæ vocantur hiero
glyphica,& mundi deſcriptionem,& geographiam,& ordinem Solis & Lunæ, &
quinque errantium,Aegyptique chorographiam & Nili deſcriptionem: & deſcri
ptionem inſtrumentorum,ornamentorumque ſacrorum,& locorum eis conſecra
torum:menſuraſque,& ea quæ ſunt in ſacris vtilia.Deinde poſt eos qui prius dicti
ſunt,ſequitur,qui dicitur ϛολιϛὴσ id eſt ornator, qui habet & iuſtitiæ cubitum, & C
calicem ad libandum.Is ſcit omnia quæ vocantur παιδευτικὰ id eſt,ad diſciplinam &
inſtitutionẽ pertinẽtia,& μοσχοσφαγιϛικὰ hoc eſt,pertinentia ad ritum mactandorũ
vitulorum. Sunt autem decem quæ pertinent ad honorẽ eorum qui ſunt apud eos
Deorum,& Aegyptiam continent religionem,nempe ſacrificia,primitiæ,hymni,
preces,pompę,dies feſti,& quæ ſunt his ſimilia.Poſt omnes exit Propheta,qui in
ſinu apertè geſtat hydriam,quem ſequuntur qui emiſſos panes portant.Is,vt qui ſit
ſacrorũ præfectus,ediſcit libros decem qui vocantur Sacerdotales.Continent autẽ
de legibus & Diis,& vniuerſa Sacerdotum diſciplina. Propheta enim apud Aegy-
ptios pręeſt etiam diſtributioni vectigalium.Sunt ergo quadraginta duo libri Mer
curii valde neceſſarii,ex quibus triginta quidem & ſex,qui continent omnẽ Aegy D
ptiorum philoſophiam,ediſcunt ii qui ante dicti ſunt.Reliquos autem ſex παϛοφό-
ροι id eſt qui geſtant pallium,vt qui pertineant ad medicinam,nẽpe de conſtructio
ne corporis,& de morbis,& de inſtrumentis,& medicamentis,& de oculis,& po
ſtremo de muliebribus.Et res quidem Aegyptiorũ,vt paucis dicam,ſunt eiuſmo-
di.Indorum autem philoſophia fuit ipſa quoque valde celebrata.Alexander quidẽ
certe Macedo,cum Indorum decem cepiſſet Gymnoſophiſtas qui videbantur eſſe
optimi & præſtantiſſimi ſermoniſque breuitate cæteris antecellere, quæſtiones
eis propoſuit,eum qui non aptè reſpõderet ſe eſſe de medio ſublaturum minatus.
Et cum ex iis quidem maiorem natu reſpondere iuſſiſſet,is quidem primus exami-
natus vtros exiſtimet eſſe plures,viuos ne an mortuos,viuos dixit, non eſſe enim E
mortuos.Secundus autem,Terra ne an mare maiores aleret beluas.Terra, inquit,
nam eius quoque pars eſt mare.Tertius autem, quod nam eſt animantium callidiſ-
ſimum,quod huc vſque non fuit cognitum.Homo inquit. Quartus autem, roga-
tus,quanam ratione moti,Sabba,qui erat eorum princeps impuliſſent ad defectio
nem,reſpondit.Volentes eum vel honeſtè viuere,vel malè mori. Quintus autem
rogatus vtrum exiſtimet fuiſſe priorem,diem an noctem,vno die,inquit.Dubiarũ
enim quæſtionum neceſſe eſt etiam eſſe dubias dubitationes. Sextus autem roga-
tus quanam ratione fieri poſſet vt quis maximè diligeretur.Si cum ſit,inquit, po-
tentiſſimus,non fuerit terribilis. Septimus autem rogatus quomodo ex homini- F
bus fieret Deus aliquis.Si ea,inquit,fecerit quæ fieri non poteſt vt homo faciat.
Octauus autem interrogatus quid ſit fortius, vita an mors,vita, inquit, quæ tam
multa mala ferat.Nonus autem examinatus,quouſq. bene ſit homini viuere,quo-
uſque

A uſque;inquit,non exiſtimet melius eſſe mori quàm viuere. Cum autem iuſſiſſet
Alexander vt decimus quoque diceret aliquid,erat enim Iudex. Alius, inquit, alio
dixit deterius.Cum autem dixiſſet Alexander.Ergo tu quoque morieris primus,
qui hæc iudicas.Et quomodo,inquit,ò Rex,verùs fueris,qui dixiſti te primũ eum
eſſe interfecturum qui peſſimè reſpondiſſet.Et quòd totius quidem ſcripturæ Grę
ci dicti ſint fures,ſatis,vt opinor,pluribus oſtenſum eſt indiciis.Quòd autem Deũ
norunt non per agnitionem,ſed per qualemcunque eius manifeſtationem, Græco περίφασιν.
rum præſtantiſſimi,dicit Petrus in prædicatione.Cognoſcite ergo vnum eſſe Deũ
qui fecit omnium principium:& finis habet poteſtatem:& qui non cadit ſub aſpe
B ctum:qui omnia videt,qui cum capi non poſſit,omnia capit,nullus indigens,cuius
indigent omnia,& per quem ſunt omnia, qui comprehendi non poteſt, æternus:
ab interitu alienus,non factus. Qui omnia fecit verbo virtutis ſuæ,ſcripturæ in-
quam,cognoſcentis,hoc eſt,filii.Deinde ſubiungit.Hunc Deũ colite,non vt Græ
ci,vtpote quòd eundem quem nos,colunt Deum qui ſunt viri probi apud Græ-
cos,ſed non perfecta & abſoluta agnitione,vt qui à filio datam non didicerint tra
ditionem.Non ergo dixit.Ne colatis Deum quem Græci, ſed non colatis vt Græ-
ci.Dei cultus modum mutans, non autem alium annuncians.Quid autem ſit. Nõ
colatis vt Græci,ipſe Petrus explanabit,ſubiungẽs. Quoniam dum feruntur igno
rantia,& Deum neſciunt vt nos perfecta cognitione cũ poteſtate quam dedit eis
C ad vſum,formaſſent ligna & lapides,ęs & ferrum,aurum & argentum ex ipſorum
materia & vſu,& quæ ſubſtantiæ ſerua ſunt excitaſſent,ea colunt,& quæ eis dedit
Deus in cibum,volucres aëris, & maris natatilia, & terræ ſerpentes & feras, cum
agri pecoribus quadrupedibus, muſtelaſque & mures, feles & canes & ſimias,&
proprios cibos hominibus ſacrificant,& mortua mortuis offerentes tãquam Diis,
in Deũ ſunt ingrati,per hęc ipſum eſſe negantes.Et quòd ita feratur,vtpote quòd
nos ipſi & Gręci eundem Deum nouerimus,ſed nõ ſimiliter, ſic rurſus inferet hoc
modo.Neque colite vt Iudęi.Etenim illi ſoli ſe Deum noſſe putantes, neſciunt ſe
adorare Angelos & Archangelos menſem & Lunam, & niſi Luna apparuerit,non
agunt ſabbatũ quod dicitur primũ,neq.agũt neomeniam,neq.azyma,neq.feſtum,
D neq.magnum diẽ.Deinde eius quod quęritur infert colophonẽ. Quare vos quoq.
ſanctè & iuſtè quę vobis tradimus diſcentes,ſeruate,nouè Deum per Chriſtum co
lẽtes.Inuenimus.n.in ſcripturis, ſicut dicit Dominus. ECCE facio vobis teſtamen
tũ nouũ,non vt feci patribus veſtris in monte Choreb.Nouũ dedit nobis teſtamen
tum. Quæ enim ſunt Iudęorum & Græcorum, ſunt vetera. Nos autem qui nouè
ipſum tertio genere colimus, ſumus Chriſtiani. Apertè enim, vt arbitror oſtendit
vnum & ſolum Deum, à Græcis quidem gentiliter: à Iudæis autem Iudaicè: nouè
autem à nobis cognoſci & ſpiritaliter. Præterea autem oſtendit quod idem Deus
ſuppeditauit vtrumque teſtamentum, qui etiam Græcis dedit Græcam philoſo-
phiam, per quam omnipotens à Græcis gloria afficitur.Eſt autem hinc quoque ma
E nifeſtum.Ex Græca quidem certè diſciplina & ex Regali,in vnum genus populi cui
ſalus datur, congregantur qui fidem admittunt, non tempore diuiſis tribus popu-
lis,ne quis triplices exiſtimet naturas,ſed diuerſis eruditis teſtamẽtis, cũ ſint vnius
Domini, vnius Domini verbo. Nam quòd quomodo Iudæos Deus ſaluos eſſe vo-
luit, dans eis Prophetas: ita etiam Græcorum ſpectatiſſimos propriæ ſuæ linguæ
Prophetas excitatos, prout poterant capere Dei beneficentiam, à vulgo ſecreuit,
præter Petri prædicationem, declarabit Paulus Apoſtolus dicens. Libros quoque
Græcos ſumite, agnoſcite Sibyllam, quomodo vnum Deum ſignificet, & ea quæ
ſunt futura, & Hyſtaſpem ſumite & legite: & inuenietis Dei filium multo clarius
& apertius eſſe ſcriptum, & quemadmodum aduerſus Chriſtum multi Reges in-
F ſtruent aciem,qui eum habent odio,& eos qui nomen eius geſtant,& eius fideles,
& eius tolerantiam & aduentum. Deinde vno verbo nos interrogat.Totus autem
mundus, & quæ ſunt in mundo, cuius ſunt, nonne Dei? Propterea dicit Petrus
Dominum dixiſſe Apoſtolis. Si quis ergo velit ex Iſraël duci pœnitentia, & pro-

pter nomen meum credere in Deum: remittetur ei peccata poſt duodecim annos. A
Egredimini in mundum. Ne quis dicat, Non audiuimus. Sed vt in tempore nunc
venit prædicatio, ita in tempore data quidem eſt lex & Prophetæ barbaris: philo-
ſophia autem Græcis, aures aſſuefaciens ad prædicationem. Dicit itaque Domi-
Eſa.49. nus qui ſaluum fecit Iſraël. Tempore accepto exaudiui te, & in die ſalutis tibi dedi
auxilium, dedi te in teſtamentum gentium, vt inhabitares terram, & poſſideres hę
reditatem, dicens iis qui ſunt in vinculis. Egredimini, & vt reuelareris iis qui
ſunt in tenebris. Si enim vincti quidem ſunt Iudæi, quibus etiam dixit Dominus,
Egredimini ex vinculis qui vultis, dicens eos qui ſua ſponte ſunt vincti, & qui one
ra, inquit, toleratu difficilia in ſe per humanam ſuſceperunt impoſitionem: clarum
eſt quòd qui ſunt in tenebris, ii ſunt qui habent principalem animæ partem defoſ- B
ſam in cultu ſimulachrorum. Nam iis quidem qui erant iuſti ex lege, fides deerat.
Et ideo cum eos curaret Dominus, dicebat, fides tua te ſaluum fecit. Iis autem qui
erant iuſti ex philoſophia, non ſolum opus erat fide in Dominum, ſed etiam vt di-
ſcederent à cultu ſimulachrorum. Iam verò reuelata eis veritate, ipſi quoque pœ
nitentia ducti ſunt propter ea quæ fecerant. Quamobrem prædicauit Dominus iis
quoque qui erant apud inferos. Dicit quidem certè ſcriptura. Dicit infernus perdi
Iob 28. tioni. Eius quidem ſpeciem non vidimus, eius autem vocē audiuimus. Non locus
vtique voce accepta, dicit ea quæ prius dicta ſunt, ſed ii qui ſunt collocati apud in-
feros, & ſeipſos tradiderunt ad exitium, tanquam ex naue aliqua ſe ſua ſponte in
mare proiicientes. Ipſi ergo ſunt qui diuinam audierunt virtutem & vocem. Nam C
quis ſanę mentis, & iuſtorum & peccatorum animas eſſe exiſtimauerit in vna cōde
mnatione iniuſtitiæ maculā infundens prouidentiæ? Quid verò, an non ſignificant
Dominum annunciaſſe Euangelium, & iis qui perierant in diluuio, vel potius vin
cti fuerant, & iis qui in præſidio continebantur & cuſtodia? Oſtenſum eſt autem
in ſecundo quoque Stromate, Apoſtolos conſequenter Domino, iis quoque qui
erant apud inferos annunciaſſe Euangelium. Oportebat enim, vt exiſtimo, ſicut
hîc, ita illic quoque, optimos ac præſtantiſſimos diſcipulos eſſe magiſtri imitato-
res, vt vnus quidem, eos qui erant ex Hebræis, alii verò gentes deducerent ad con
uerſionem, hoc eſt, eos qui in iuſtitia quæ eſt ex lege & ex philoſophia vixerant qui
dem: ſed nō perfectè, ſed cum errore & prolapſione vitam tranſegerant. Hoc enim D
diuinum decebat conſilium & prouidentiam, vt qui in iuſtitia maiorem habuere
προηγουμένως dignitatem & merita, & præ cæteris egregie vixerunt, & eorum quæ peccarant du
cti ſunt pœnitentia, etiamſi ſint in alio loco, cum extra controuerſiam ſint in eorū
numero qui ſunt Dei omnipotentis, ſalui fierent per propriam vniuſcuiuſque co-
gnitionem. Operatur autem, vt exiſtimo, Seruator, quandoquidem eius eſt opus
ſeruare & ſaluum facere, quod quidem certè fecit, vt qui eos qui in ipſum volue
rint credere per prędicationem, vbicunque eſſent traxerit ad ſalutem. Si ergo Do
minus nulla alia de cauſa deſcendit ad inferos quàm vt annunciaret Euangelium,
ſicut deſcendit, aut deſcendit vt annunciaret omnibus, aut ſolis Hebræis. At-
que ſi omnibus quidem, ſalui erunt omnes qui crediderint, etiamſi ſint ex gen- E
tibus, cum iam illic confeſſi fuerint. Sunt enim ſalutares, & quæ erudiunt, Dei
caſtigationes, adducentes ad conuerſionem, & potius pœnitentiam eligentes
quàm mortem, idque cum poſſint animæ purius perſpicere, quæ ſunt libere à cor
poribus, etiamſi obſcurentur vitiis & perturbationibus, eo quòd non ſe am-
plius eis opponat & eas impediat caruncula. Sin autem Iudæis ſolum annunciauit
Euangelium, quibus defuit ea quæ eſt per Seruatorem agnitio & fides: clarum eſt
vtique quòd cum apud Deum nullus ſit perſonarum reſpectus, Apoſtoli quoque ſi-
cut hîc, ita etiam illic, annunciarunt Euangelium iis qui ex gentibus erant apti ad
conuerſionem, & rectè dictum eſt à paſtore. Deſcenderunt ergo eorum in aquam, F
ſed hi quidem deſcenderunt viuentes, & viuentes aſcenderunt. Illi autem qui
prius dormierant, mortui deſcenderunt, viui autem aſcenderunt. Iam verò dicit
etiam Euangelium ſurrexiſſe multa corpora eorum qui dormierant, vt qui vide-
licet

A licet tranſlati eſſent ad meliorem locum. Fuit ergo generalis quidam motus & tranſlatio per Seruatoris diſpenſationem. Iuſtus ergo non differt à iuſto, quatenus eſt iuſtus, ſiue is fuerit ex lege, ſiue Græcus. Non enim Iudęorum ſolum, ſed etiam omnium hominum eſt Deus Dominus, propinquius autem pater eorũ qui cognouerunt. Si enim honeſtè viuere eſt etiam legitimè viuere, & vitam agere rationi conſentaneam, eſt viuere ex lege: qui autem rectè vixerunt ante legem, in fidẽ ſunt reputati, & iuſti ſunt iudicati: clarum eſt quòd ii etiã qui cum extra legem eſſent, rectè vixerunt per vocis proprietatem, etiamſi in inferis eſſent & in cuſtodia, exaudita voce Domini, vel ipſa per ſe, vel etiam quæ operabatur per Apoſtolos, mox
B conuerſi fuerint & crediderint. Meminimus Dominum eſſe Dei virtutem, & fieri non poſſe vt virtus vnquam fuerit imbecilla. Sic exiſtimo oſtendi bonum quidem eſſe Deum; Potentem vero Dominum ſalutem dare cum iuſtitia & æqualitate in eos qui conuertuntur, ſiue hîc, ſiue etiam alibi. Non huc enim ſolum peruenit virtus operatrix, ſed eſt vbique, & ſemper operatur. Iam verò in Petri prædicatione dicit Dominus ad diſcipulos poſt reſurrectionem. Elegi vos duodecim diſcipulos, iudicans eſſe me dignos, quos voluit Dominus, & fideles ratus eſſe Apoſtolos, mittens in mundum ad annunciandum Euangelium hominibus qui ſunt in orbe terrarum, vt cognoſcant vnum eſſe Deum, per meam Chriſti fidem futura ſignificantes: vt qui audierint & crediderint, ſalui fiant. Qui autem non crediderint,
C cum audiuerint ferant teſtimonium, vt qui non poſſint ſe excuſare dicendo, nõ audiuimus. Quid ergo, nõ etiam apud inferos fuit eadem œconomia ac diſpenſatio: vt illic quoque omnes animæ, audita prædicatione, aut oſtendant pœnitentiam, aut propterea quòd non crediderunt, iuſtum fateantur eſſe ſupplicium? Eſſet autem nõ leuis iniquitatis, eos qui ante aduentum Domini exceſſiſſent, cum nec eis fuiſſet annunciatum Euangelium, nec in credendo vel non credendo vlla poſſet in eos culpa conferri, vel ſalutem aſſequi, vel puniri. Neque enim fas eſt illos quidem indicta cauſa fuiſſe condemnatos: ſolis autem eis qui fuerunt poſt eius aduẽtum, frui diuina licuiſſe iuſtitia. Omnibus autem animis ratione præditis deſuper dictum eſt. Quæcunque veſtrum fecit aliquis in ignoratione, Deum apertè non cognoſcens, ſi ea agnoſcens ductus fuerit pœnitentia, ei omnia peccata remittentur.
D Ecce enim inquit poſui ante faciem veſtram mortem & vitam, vt eligatis vitam, Deut.30
ad comparationem electionis dicens Deus poſuiſſe, non ambo feciſſe. Et in alia dicit ſcriptura. Si me audieritis & volueritis, bona terræ comedetis. Si autem me nõ Eſa.1
audieritis, neque volueritis, gladius comedet vos. Os enim Domini hæc locutum eſt. Rurſus autem apertè Dauid, vel potius Dominus ex perſona ſancti: eſt autem is vnus à mundo condito, quicunque diuerſis temporibus per fidem fuit & erit ſaluus. Lętatum eſt cor meum & exultauit lingua mea. Præterea autem caro quoque Pſal.15.
mea in ſpe habitabit, inquit. Quoniam non derelinques animam meam in inferno, neque dabis ſanctum tuum videre corruptionem. Notas feciſtis mihi vias vitæ. Implebis me lætitia cum vultu tuo. Quomodo ergo pretioſus eſt populus Do-
E mino: ita populus ſanctus omnis eſt cum Iudæo etiam is qui ex gentibus conuertitur qui prædicabatur proſelytus. Merito ergo dicit ſcriptura bouem & vrſam ſi- Eſa.11.
mul futuros. Nam bos quidem dictus eſt Iudæus, ex animali quod à lege ſub iugo iudicatum eſt mundum: quandoquidem bos & fiſſam habet vngulam, & ruminat. Gentilis autem ſignificatur per vrſam quæ eſt animal immundum & agreſte. Parit autem animal carnem informem, quam lingua ſola effingit in ſimilitudinem animalis. Verbo enim formatur ad hoc vt ex vita ferina manſueſcat, qui conuertitur ex gentibus. Iam autem manſuefactus, ipſe quoque vt bos ſanctificatur. Iam verò dicit Propheta. Sirenes me benedicent & filiæ paſſerum, & omnes beſtiæ agri. Ab Eſa. 43.
F immundis animantibus beſtiæ agri cognoſcuntur, hoc eſt mũdi, quoniam eos qui in fidem ſunt agreſtes, & vita ſordidi, nec ea quę eſt ex lege iuſtitia purgati, appellat feras. Mutati autem ex eo quod eſt eſſe feras, per fidem Dominicam fiunt homines Dei, ex eo quòd velint mutari, primum ad hoc quòd fiant proficientes. Alios

enim adhortatur Dominus, aliis verò qui iam ſunt aggreſſi, & manum præbet & A
Sap.6. trahit. Non enim perſonam reſpicit & reueretur qui eſt omnium Dominus: neq.
curabit magnitudinem, quoniam ipſe fecit magnum & paruum, & ſimiliter omni-
Pſal.9. bus prouidet & omnium curam gerit. Dauid quoque dicit. Sin autem infixæ ſunt
etiam gentes in interitu quem fecerunt. In hoc laqueo quem abſconderunt com-
prehenſus eſt pes eorum. Sed fuit Dominus refugium pauperi, adiutor in opportu
nitate & in afflictione. Opportunè ergo annunciatum eſt Euangelium iis qui ſunt
in afflictione. Et ideo dicit. Annunciate in gentibus ſtudia eius, ne iniuſtè iudicen
tur. Si ergo iis qui erant in carne, propterea annunciauit Euangelium, ne iniuſtè
condemnentur: quomodo non iis etiam qui exceſſerunt ante eius aduentum, pro-
Pſal.10. pter eandem cauſam annunciauit? Iuſtus enim Dominus, & iuſtitiam dilexit, recti B
tudinem vidit vultus eius. Qui autem diligit iniuſtitiam, odio habet animam ſuã.
Si ergo in diluuio periit omnis caro peccatrix, eis caſtigatione redeunte in diſcipli
nam, primum quidẽ voluntatem Dei quæ vim habet erudiendi & operandi, credẽ
dum eſt dare ſalutem iis qui conuertuntur. Deinde etiam anima quæ eſt res longè
ſubtilior, minimè potuerit affici ab aqua quæ eſt craſſior, vt quæ propter ſubtilita
tem & ſimplicitatem minimè ſuperetur, quæ etiam appellatur incorporea. Quod
autem craſſum, à peccato fuerit incraſſatum, hoc vna cum ſpiritu carnali abiicitur
qui concupiſcit aduerſus animam. Iam verò eorum quoque qui communionem in
ducunt & commendant princeps Valentinus, in ea quæ eſt de amicis Homilia, ſcri C
bit ad verbum. Multa ex iis quæ ſcripta ſunt in libris publicis, inueniuntur ſcripta
in Dei eccleſia. Hæc enim ſunt inania verba quæ à corde proficiſcuntur. Lex quæ
ſcripta eſt in corde, ea eſt populus dilecti, qui diligitur, & ipſum diligit. Libros autẽ
communes, dicit vel ſcripturas Iudaicas, vel ſcripturas philoſophorum. Commu-
nem autem facit veritatem. Iſidorus quoque Baſilidis ſimul filius & diſcipulus, in
primo libro expoſitionum Prophetę Parchor, ipſe quoque ſcribit his verbis. Di-
cunt autem Attici quędam fuiſſe ſignificata Socrati, Dæmone eum conſequente.
Dicit etiam Ariſtoteles omnes homines vti dæmonibus qui eos ſequuntur eo tem
pore quo migrant in corpus, propheticam hanc accipiens doctrinã, & eam ponens
in ſuis libris, non confitens vnde hanc ſumpſiſſet orationem. Et rurſus in ſecundo D
eiuſdem operis ſic ſcribit. Nec exiſtimet aliquis, quod dicimus eſſe proprium ele-
ctorum, hoc fuiſſe prędictum ab aliquibus Philoſophis. Non eſt enim hoc eorum
inuentum, ſed cum ſumpſiſſent à Prophetis, id tribuerunt ei qui eſt ſapiens ex eo-
rum ſententia. Et rurſus in eodem. Mihi enim videtur eos qui ſibi Philoſophiam
vendicant, vt diſcant quid ſit quercus alata, & varium quod in ea eſt pallium, quę
cunque Pherecydes allegoricè dixit in Theologia, ſumens ex prophetia Cham.
Fundamentum autem, vt olim adnotauimus, non dicimus eam quæ in vnaquaque
hæreſi ſuſcipitur vitæ inſtitutionem, ſed id quod verè eſt philoſophia, rectè artifi-
cioſam ſapientiam, quæ prębet experientiam eorum quę ſunt in vita. Sapientiam
autem, ſolidam rerum diuinarum & humanarum cognitionem, firmam quandam E
& ſtabilem, & quę non poteſt excidere, comprehenſionem, & quę comprehendit
ea quæ ſunt, & præterita, & futura, quam nos docuit per ſuam pręſentiam & per
Prophetas Dominus, eſtque eiuſmodi vt nõ poſſit excidere, vt quę à Verbo ſit tra
dita. Ea quoque omnino vera eſt voluntate, vt quę ſit cognita per filium, & partim
quidem eſt æterna, partim autem tempori vtilis, & partim quidem vna eſt & ea-
dem, partim autem multę & indifferentes, & partim quidem eſt abſque vllo mo-
tu patibili, partim autem cum patibili appetitione, & partim quidem perfecta, par
tim verò indigens. Hanc ergo ſapientiam concupiſcit Philoſophia animæ & verbi
rectitudinis, & vitæ puritatis, quæ eſt beneuole affecta in ſapientiam, & omnia fa
cit vt eam conſequatur. Philoſophi autem apud nos quidem dicuntur qui amant ſa F
pientiam, quæ eſt omnium opifex & magiſtra, hoc eſt, filii Dei cognitionem. Apud
Græcos autem dicuntur Philoſophi, qui diſputationes de virtute ſuſcipiunt. Fue-
rit autem Philoſophia, quæ in vnaquaque hæreſi, de iis loquor quæ ſunt in philo-
phia

A ſophia ea quæ reprehendi non poſſunt ſunt decreta, cum vita cõgruente in vnam coacta electionem, quæ ipſa quoque à barbara diuinitus data ſurrepta gratia, Græca ornata ſunt eloquentia. Nam alia quidem ſunt ſuffurati, alia verò male audierunt. In aliis autem, aliqua quidem dixerunt, imitantes, ſed ea non reddidere perfecta, aliqua autem humana coniectura & ratiocinatione, in quibus etiam labuntur. Arbitrantur autem ſe iſti quidem aſſequi veritatem perfectè, vt nos autem ipſos comprehendimus, aliqua ex parte. Nihil certè amplius norunt quàm hunc mundũ. Quanquam verſatur Geometria in menſuris magnitudinibus & figuris per eam quę fit in planis deſcriptionem, & pictura totum locum opticum, quē vocant perſpectiuum, videtur aſſumere in iis quæ adumbrantur. Hæc autem falſo deſcribit vi- B ſum artificiosè vtens ſignis quæ fiunt per applicationem linearum viſus. Hinc conſeruantur ἐπιφάσεις id eſt eminentes viſiones, & hypotheſes, hoc eſt viſiones inferiores, & φάσεις hoc eſt viſa. Et videntur quidem alia eminere, alia verò ſubſidere: aliqua vero aliquò alio modo viſione apprehendi in loco leui & æquabili. Ita autē Philoſophi quoque inſtar picturæ imitantur veritatem. φιλαυτία autem, hoc eſt nimius amor ſui, eſt ſemper quibuſlibet cauſa peccatorum omnium. Quocirca nõ oportet eligendo & expetendo gloriam ab hominibus eſſe nimium ſui amantem, ſed Deum diligendo eſſe ſanctum cum prudentia. Si quis ergo vtatur quidem ſingularibus, tãquam vniuerſis ac generalibus, & id quod ſeruit habeat pro eo quod dominatur, à veritate excidit, non intelligens id quod à Dauid dictum eſt per con- C feſſionem. Terram ſeu cinerem tanquam panem manducabam. Nimius autem ſui Pſal.101 amor, & vana opinio ac perſuaſio, eſt ei terra, & error. Quod ſi ita eſt, eſt ex diſciplina cognitio & ſcientia. Si eſt autem diſciplina neceſſe eſt quærere magiſtrum. Nam Cleanthes quidem ſibi magiſtrum adſcribit Zenonem, & Thophraſtus Ariſtotelem: & Metrodorus Epicurum, & Plato Socratem. Sed etſi venero ad Pythagoram, & Pherecydem, & Thaletem, & primos ſapientes, conſiſto quærens eorũ magiſtrum. Et ſeu dixeris Aegyptios, ſeu Indos, ſeu Babylonios, ſeu Magos ipſos, non ceſſabo eorum doctorem requirere. Porro autem te quoque deduco ad primum ortum hominum, & illinc incipio quærere quis fuerit magiſter, nullus quidem ex hominibus, nondum enim didicerant. Sed nec aliquis ex Angelis. Neque D enim quomodo ſignificant Angeli quatenus Angeli: ita audiunt homines. Neque enim quomodo ſunt nobis aures: ita eſt illis lingua, neque inſtrumenta vocis quis dederit Angelis, labra, inquam, & quæ propter ea ſita ſunt, & guttur, & arteriam, & viſcera, & ſpiritum, & aërem qui pulſatur. Multum autem abeſt vt Deus inſonet ſanctitate quæ adiri non poteſt, qui ipſe quoque ſeparatus eſt ab Archangelis. Iam verò Angelos quoque accepimus didiciſſe veritatē, & qui eis ſubſunt principatus. Ortum enim habuere. Reſtat ergo vt nos quoque aſcendentes, eorum doctorem deſideremus. Quoniam autem vnum eſt ingenitum, nempe Deus omnipotens, vnum eſt etiam prægenitum, per quod omnia facta ſunt, & ſine ipſo factum Ioan.1. eſt nihil. Vnus enim eſt re vera Deus, qui fecit principium vniuerſorum, ſignificās E primogenitum filium, vt ſcribit Petrus, præclarè intelligens illud. In principio fe- Gen.1. cit Deus cœlum & terram. Is autem dictus eſt ſapientia ab omnibus Prophetis. Is Heb.1. eſt magiſter omnium quæ orta ſunt, Dei conſiliarius qui pręſciuit omnia. Is autem ab alto à prima mundi conſtitutione, multifariam multiſq. modis & docuit & perficit. Vnde merito dictum eſt. Ne dixeritis vobis magiſtrum ſuper terram. Vides Matth.23 vndenam anſas acceperit vera philoſophia, etiam ſi lex ſit imago & vmbra veritatis. Sed Græcorum nimius amor ſui, quoſdam homines prædicat doctores. Quomodo ergo ad Deum creatorem omnis recurrit paternitas, ita etiam ad Dominũ, eorum quę bona ſunt & honeſta doctrina, & quæ iuſtificat, & quæ ad hoc deducit F & fert opem. Si qui autem ex aliqua effectione ſemina veritatis quomodocunque accepta non enutrierunt ſed terræ ſterili & aridæ mãdantes, ea herbis ſuffocarunt agreſtibus, quomodo Phariſæi à lege declinarunt, doctrinas humanas inducentes: non eſt eorum cauſa magiſter, ſed qui perperam audire voluerunt. Qui autem ex

eis crediderunt & Domini aduentui, & ſcripturarum declarationi, ii verſantur in A cognitione legis, ſicut etiam Philoſophi, per doctrinam Domini, perducuntur ad al.II. agnitionem verę philoſophię. Eloquia enim Domini eloquia caſta, argentum igni tum probatum terræ, purgatum ſeptuplum, aut quòd vt argentum ſæpe purgatũ probatur iuſtus, Domini nummus effectus, & qui regalem accepit characterem: aut quoniam Salomon quoque dicit linguam iuſti eſſe argentum ignitum, proba tam autem & ſapientem doctrinam, eſſe laudabilem & admittendam ſignificans, quando ſæpe terra fuerit expurgata, hoc eſt, quãdo anima cognitione prędita fuerit multis modis ſanctificata, per abſtinentiam à terrenis inflammationibus. Sancti ficatur autem corpus quoque in quo habitat, cum vt proprium dedicatur in ſancti templi puritatem & ſinceritatem. Quæ eſt autem in corpore primæ animæ prima B purgatio, ea eſt abſtinentia à malis, quam quidam exiſtimant perfectionem ac conſummationem, eaque eſt, vt ſemel dicam, perfectio cõmunis Iudæi fidelis & Græci. Eius autem qui eſt cognitione præditus, poſt eam quæ aliis lege decernitur perfectionem, iuſtitia procedit ad operationem beneficentiæ, & cui iuſtitiæ augmentum creuit ad beneficentiam, ei perfectio permanet in immutabili habitu beneficentiæ ad Dei ſimilitudinem. Nam qui ſunt quidem ſemen Abrahę & ſerui Dei, ii ſunt vocati. Filii autem Iacob, eius electi, qui ſupplan tauerunt vitii operationem. Si ergo & ipſum Chriſtum dicimus ſapientiã, & eius operationem, eam quæ fit per Prophetas, per quam edifci poteſt traditio quę eſt ex cognitione, vt ipſe per pręſen C tiam ſanctos docuit Apoſtolos: ſapientia fuerit cognitio, vt quæ ſit ſcientia & cõprehenſio eorum quæ ſunt & futura ſunt & præterita, ſtabilis & firma, vt quæ à filio Dei ſit tradita & reuelata. Atque ſi eſt quidem ſapientis finis, contemplatio: ea quidem contemplatio quæ eſt adhuc philoſophorum, diuinam appetit ſcientiam: nondum autem aſſequitur, niſi pèr diſciplinam acceperit vocem propheticam ſibi declaratam, per quam accipit quomodo ſe habent, habuerunt, & habitura ſint, quę ſunt, quæ futura ſunt, & prius fuerunt. Cognitio autem ipſa eſt, quæ per ſucceſſionem ad paucos ex Apoſtolis abſq. ſcriptis tradita peruenit. Hinc ergo cognitio ſeu ſapientia exerceatur oportet ad contemplationis habitum æternum, & in quem non cadit alteratio. Nam Paulus quoque in Epiſtolis non videtur reprehen D dere philoſophiam: ſed eum qui eſt particeps altitudinis cognitionis, non vult amplius recurrere ad Græcam philoſophiam, eam allegoricè vocans mundi elementa, vt quæ elementa quodammodo doceat, & ſit veluti diſciplina præcedens veritatem. Quocirca ad Hebræos quoque ſcribens qui à fide ad legem reflectebãtur. An Heb. 5. rurſus, inquit, opus habetis vt vos doceam quænam ſunt elementa initii eloquiorum Dei: & facti eſtis opus habentes lacte & non ſolido cibo. Similiter autem ad Col.2. Coloſſenſes quoque qui conuertuntur ex Græcis: Videte ne quis vos deprædetur per philoſophiam & inanem deceptionem, ſecundum traditionem hominum, ſecundum elementa huius mundi, & non ſecundum Chriſtum, ſignificans elemen- Significãs, Gręcũ habet δελεάζων ineſcãs ſed lego δηλῶν id eſt, ſignificans. talem doctrinam reuerti ad philoſophiam. Quòd ſi quis dicat per hominum intelli E gentiam fuiſſe inuẽtam à Græcis philoſophiam, atqui inuenio ſcripturas dicentes intelligentiam eſſe à Deo miſſam. Pſalmographus quidem certè maximum eſſe do Pſal.118 num exiſtimat intelligentiam, & petit dicens. SERVVS tuus ego ſum, fac vt ſim intelligens. Nunquid autem multiplicẽ petens cognitionẽ ſcribit Dauid, bonitatẽ & diſciplinam & cognitionẽ doce me, quoniã mãdatis tuis credidi. Teſtamẽta eſſe principalia & maximę auctoritatis, eſt extra cõtrouerſiam, & dari pręſtantioribus. Pſal. 147. Dicit quidem certè Pſalmus de Deo. Nulli genti ſic fecit, & iudicia ſua non manifeſtauit eis. Illud autem. Non ſic fecit, feciſſe quidem ſignificat, ſed non ſic. Illud ergo ſic, poſitum eſt, vt fiat comparatio cum noſtra excellentia. Poterat autem vtique Propheta dicere abſolutè, Non fecit abſque additamento huius Sic. F Act.10. Quinetiam Petrus quoque in Actibus. In veritate comprehendo, inquit, quòd Dominus non acceptor perſonarum: ſed in omni gente qui timet ipſum & operatur iuſtitiam, eſt ei acceptus. Non tempore ergo perfectum eſt vt Deus perſonas non

non

A non reſpiceret, ſed id fuit ab æterno. Neque verò cepit vnquam eius beneficentia. Sed neque circunſcribitur locis vel vllis hominibus. Neque enim ſingularis eius beneficentia. Aperite mihi, inquit, portas iuſtitię, in ipſas ingreſſus, confitebor Domino. Prophetæ autem dictum exponens Barnabas, infert. Cum multæ portæ ſint apertæ, quæ eſt in iuſtitia, ea eſt tn Chriſto, in quam beati ſunt omnes qui ſunt ingreſſi. Eidem ſententię adhæret illud quoque Propheticum, Dominus ſuper aquas multas, vtpote quòd non ſolum teſtamenta diuerſa, ſed etiam diuerſi modi doctrinæ ſint ii qui inter Græcos adducunt ad iuſtitiā, & qui inter barbaros. Iam verò apertè quoque pſallit Dauid, veritati ferens teſtimonium. Auertantur peccatores in infernum. Omnes gentes quæ obliuiſcuntur Dei. Obliuiſcuntur ſcilicet eius cuius prius meminerant, & quem cognoſcebant priuſquam obliuiſcerentur, cum iubent valere & amandant. Erat ergo quædam obſcura Dei cognitio etiam apud gentes. Et hæc quidem ita ſe habeant. Oportet autē eū qui eſt cognitione præditus multa didiciſſe. Et quoniam dicunt Græci, cum prior cœpiſſet Protagoras, paratam eſſe orationem quæ cuiuis orationi aduerſetur, dici cōuenit etiam aduerſus tales orationes. Dicit enim ſcriptura. Qui multa dicit, viciſſim quoque audiet. Parabolam autem Domini quis intelliget, niſi ſapiens & ſciens & qui diligit Dominum ſuum? Sit ergo qui talis eſt fidelis. Sit eiuſmodi vt poſſit explicare cognitionem. Sit ſapiens in verbis diſcernendis. Sit in factis admirabilis. Sit caſtus & mundus, eo enim debet eſſe magis humilis quo videtur eſſe maior. Dicit Clemens in epiſtola ad Corinthios. Talis vt qui poſſit parere præcepto, & aliquos quidem ex igne rapite: miſeremini autem eorum qui diſcernuntur. Falx quidem certè facta eſt vt rami amputentur, ſed implexos quoque palmites in ea diſtinguimus: & ſpinas quæ vitibus cohæreſcunt excindimus, ad quas non poteſt accedi facile. Hæc autem omnia referuntur ad putandas vites. Rurſus homo factus eſt principaliter ad Dei cognitionem, ſed & eſt Geometra, & agricola, & philoſophatur, ex quibus vnum quidem factum eſt ad viuendum: alterum verò ad bene viuendum: tertium ad ea meditanda quę demonſtrant. Porrò autem illi qui dicunt philoſophiam eſſe profectam à Diabolo, illud quoque ſciant, quòd ſcriptura dicit Diabolum transfigurari in Angelum lucis. Quid agentem? Prophetantem ſcilicet. Si autem prophetat vt Angelus lucis, vera dicit ſcilicet. Si angelica & lucida prophetat, tūc etiam prophetat vtilia quando transfiguratur ad ſimilitudinem operationis, etiam ſi ſit alius, quatenus eſt ſubiectum defectionis. Nam quomodo deceperit quempiam, ſi nō ſtudioſum per vera adducat ad coniunctionem & familiaritatem, & ita poſtea ad verum attrahat, & alioqui inuenietur ſcire veritatem, etſi non ita vt comprehendat, ita tamen vt non ſit eius ignarus. Non eſt ergo falſa philoſophia, etiam ſi qui eſt fur & mendax, per transfigurationem operationis vera dicat. Neq. verò propter eum qui dicit, ſunt imperitè ea prius damnanda quæ dicuntur. Quod in iis quoque qui nunc prophetare dicuntur eſt obſeruandum: ſed ſunt conſideranda quæ dicuntur an veritati cohæreant. Iam verò ſi vniuerſa quoque ac generali oratione, quæcunque ſunt neceſſaria & vitæ vtilia, diuinitus ad nos venire dicamus, minimè errabimus, vel potius ſi dicamus ipſam quoque philoſophiam Græcis veluti proprium datam eſſe teſtamentum, vt quę ſit fundamentum Chriſtianæ philoſophię, etiam ſi qui ex Græcis philoſophantur, ad veritatem ſua ſpōte obſurdeſcant, barbarorum vocem vilipendentes, aut etiam reformidantes mortis periculum quod impendet fideli à legibus ciuilibus. Quomodo autem in barbara philoſophia: ita etiam in Græca ſeminata ſunt zizania ab ipſo verò agricola zizaniorum. Vnde etiam & quę ſunt apud nos, exortæ ſunt hæreſes in bono & genitali tritico: & qui Epicuri impietatem, & voluptatem, & quæcunque alia ſata ſunt præter rectam rationem, diuinitus datæ agriculturæ ſunt Græcis fructus adulterini. Hanc dicit Apoſtolus ſapientiam huius ſeculi, quæ eſt ſcilicet voluptaria, & nimio tenetur ſui amore, vt quæ doceat quæ ſunt huius mundi, & quæ ſunt circa ipſum ſolum, & conſequēter, quod ad præfecturam attinet, eſt ſubiecta iis qui hîc ſunt principibus. Quamobrē

Margin notes: Pſal.117 · Pſal.28. · Pſal.9. · 2.Cor.11. · 1.Cor.2 · Section letters: A, B, C, D, E, F

ſingularis hæc philoſophia quodammodo tradit elementa eius quæ verè perfecta A
eſt ſcientiæ, quę verſatur circa ea quæ percipiuntur intelligentia, & his adhuc ma-
1.Cor.3. gis ſpiritalia, quæ oculus non vidit, & auris non audiuit, nec in cor hominis aſcen
derunt, prius quàm quod de iis eſt verbum, magiſter noſter, nobis aperiat ſancta
ſanctorum, & his prætere a ſanctiora per aſcēſum reuelet iis qui germanè ſincereq.
& non adulterinè ſunt hæredes Dominicę adoptionis. Iam enim audemus dicere
(hic enim eſt fides cognitionis) eum omnia ſcire, & firma comprehenſione com-
prehēdere, ea etiam quæ ſunt nobis dubia & inexplicabilia, qui verè eſt cognitione
præditus, cuiuſmodi fuit Iacobus, Petrus, Ioannes, Paulus, & reliqui Apoſtoli. Eſt
enim prophetia cognitione plena, vt quæ data ſit à Domino, & rurſus per Domi-
num declarata Apoſtolis? Nunquid autem cognitio eſt proprietas animæ ratione B
præditę quæ ad hoc exercetur, vt per cognitionē inſcribatur ad immortalitatem.
Sunt enim ambæ animæ poteſtates, cognitio inquam & appetitio ſeu impulſio. In-
ὁρμὴ impulſio ad aliquid agendum. uenitur autem appetitio motus quidam qui eſt poſt aliquam aſcenſionem. Qui.n.
ad aliquam impellitur actionem, ante actionem ſumit cognitionem. Secundo au-
tem appetitionem ſeu impulſionem. Præterea in hoc quoque conſideremus. Quo-
niam enim diſcere eſt antiquius quàm agere. Nā naturaliter qui agit, id quod vult
agere prius diſcit. Et cognitio quidem eſt ex eo quòd didicerit. Egiſſe autem, ex eo
quòd appetierit ſeu incitatus ſit: & ex quod diſcatur, eſt cognitio: ſcientiam autem
ſequitur appetitio, poſt quam actio: omnis actionis quæ ratione ſuſcipitur princi- C
pium & opifex, fuerit cognitio. Quare rurſus meritò ex ea ſola formā & characte-
rem ſuſcipit proprietas animæ ratione præditę. Re vera enim appetitio quidem, ſi-
cut etiam cognitio, mouetur in iis quę ſunt. Cognitio autem eo ipſo, eſt quædam
animę cōſummata contemplatio eorum quę ſunt, aut alicuius, aut aliquorum, aut
omnium ſim ul. Quanquam dicunt aliqui ſapientem hominem perſuaſum habere
eſſe quædam quę comprehendi nequeant, adeo vt de iis aliquam cōprehendat com
prehenſionem, nempe quòd comprehendi nequeant quę ſunt incomprehenſibilia,
quod quidem eſt commune, & eorum qui parum poſſunt proſpicere. Nam qui eſt
eiuſmodi, confirmat eſſe aliqua quæ comprehendi nequeant. Ille autem cognitio-
ne præditus de quo loquor, ipſe ea comprehendit quæ videntur ab aliis non poſſe D
comprehendi, vt qui credat Dei filio nihil eſſe incomprehenſibile, vnde nec eſſe
eiuſmodi vt doceri non poſſit. Qui enim propter ſuam in nos charitatem paſſus
eſt, nihil omiſerit quod faciat ad doctrinam cognitionis. Fit ergo ipſa fides, firma
& ſtabilis conſtanſque demonſtratio in iis quę tradita ſunt à Deo, quam ſequitur
Sap.8. veritas. Quòd ſi quis etiam deſiderat multarum rerum experientiam, nouit anti-
qua, & coniectat futura: ſcit ſtrophas orationum, & ſolutiones ęnigmatum. Prę-
ſcit ſigna & prodigia: & temporum euentus, diſcipulus ſapientię. Talis enim eſt is
qui eſt cognitione prędítus, vt in eum eæ ſolæ cadant affectiones quæ oriuntur vt
corpus maneat, nempe fames, ſitis, & ſimilia. Sed in Seruatore quidem corpus, vt
corpus, neceſſaria poſtulare miniſteria vt permaneat, fuerit ridiculum. Comede- E
bat enim, non propter corpus quod ſancta virtute continebatur: ſed ne eis qui vna
cum eo verſabantur, in mentem veniret de eo aliter ſentire, ſicut certè poſtea qui
dam exiſtimarunt eum apparuiſſe viſione & phantaſmate. Ipſe autem, vt ſemel di-
cam, erat impatibilis, quem nullus ſubit motus affectionis, neque voluptas, nec do
lor. Apoſtoli autem cum iram & metum & cupiditatem, per Dominicam doctri-
nam, ex vberiori quadam cognitione ſuperaſſent, ne ea quidem quæ videntur bo-
na ex patibilibus motionibus, vtpote confidentiam, æmulationem, gaudium, cupi
ditatem ſuſceperunt, vt qui propter firmum quendam & ſtabilem ſtatum mentis,
nihil penitus mutarentur, ſed in exercitationis habitu ſemper manentes alieni ab
alteratione, poſt Domini quidem certè reſurrectionem. Nam & ſi ea quæ prius di F
cta ſunt, ſi cum ratione fiant, aliquis bona eſſe accipiat: at in perfecto quidem cer-
tè minimè ſunt admittenda, qui neque habet confidentiam, neque enim verſatur
in rebus grauibus & moleſtis, cum ex iis quæ ſunt in vita, nihil graue moleſtumue
exiſtimet,

A exiſtimet,neque poteſt eum aliquid abducere à Dei charitate, neque tranquillita-
te animi opus habet,neque enim in dolorem incidit animiue angorem,cum perſua
ſum habeat omnia rectè fieri,neque iraſcitur,nihil eſt enim quod eum ad iram mo
ueat,cum ſemper Deum diligat,& ad hoc ſolum totus ſit cõuerſus,& ideo ex Dei
creaturis nullam habet odio.Sed neque æmulatur: nihil enim ei deeſt ad aſſimila-
tionem quo ſit bonus & honeſtus· Sed neque amat aliquem cõmuni hac amicitia:
ſed creatorem diligit per creaturas,neque ergo in cupiditatem aliquam incidit aut
appetitionem,neque in anima indiget aliquo ex aliis,cum iam per charitatem ver
ſetur cum dilecto,cui quidem iam eſt familiariter cõiunctus per electionem: & per
B habitum qui procedit ex exercitatione,ei appropinquat continentius, & eſt beatus
propter bonorum abundantiam.Quamobrem his de cauſis maxima vi contendit
aſſimilari Domino in impatibilitate. Eſt enim verbum ſeu ratio Dei intelligens,
per quam mentis imago & aſſimilatio in ſolo homine cernitur, vel etiam Deifor
mis & Deo ſimilis fit per animam vir bonus, & rurſus Deus eſt hominis formæ
ſimilis,forma enim vniuſcuiuſque eſt mens,ex qua characterem ſuſcipimus. Quò
fit vt qui peccant in hominem,ſint impii & execrandi.Eſt enim nugatorium dice-
re,eum qui eſt cognitione præditus & perfectus,non oportere eximere iram & cõ
fidentiam,vtpote quod abſque his neque ſit aduerſus ea quæ ingruerint excitan-
dus,neque quæ ſunt grauia toleraturus.Sed ſi etiam cupiditatem ab eo abſtuleri-
C mus,fore vt ab omnibus rebus moleſtis & aſperis cõturbetur & obruatur, & ideo
à vita peſſimè excedat,ſi non ſit eius particeps,aut,vt quibuſdam videtur, nõ eum
capiat earum rerum deſiderium quas capit viros bonos & honeſtos. Si ergo omnis
coniunctio & conciliatio quæ cum iis quæ ſunt bona & honeſta initur,fit cum ap-
petitione:quomodo manet,inquit,impatibilis is qui ea quæ ſunt honeſta expetit.
Sed hi,vt videtur, neſciunt diuinitatem charitatis. Non eſt enim vtique charitas
eius qui diligit appetitio,ſed eſt beneuola & firma coniunctio,in vnitatem fidei re
ſtituens eum qui eſt cognitione præditus, loco & tempore minimè indigentem.
Qui autem per charitatem iam fuerit in iis in quibus eſt futurus,vt qui ſpem præ-
ceperit per cognitionẽ,nihil expetit, vt qui,quo ad eius fieri poteſt, habeat quod
D eſt expetendum. Meritò ergo manet in vno immutabili habitu,diligens ex cogni-
tione.Neque ergo vehementi ardebit ſtudio vt aſſimiletur bonis,cum habeat per
charitatem id quod eſt bonum & honeſtum.Cõfidentia autem & cupiditate quid
ei adhuc eſt opus, cum impatibili Deo coniunctionem & familiaritatem acceperit
per charitatem,& per eam ſe in eius amicorum numerum adſcripſerit. Is ergo qui
eſt cognitione præditus & perfectus, eximendus eſt à quauis animæ affectione ac
perturbatione.Cognitio.n.efficit exercitationẽ, exercitatio autẽ habitum vel affe
ctionem.Eiuſmodi autẽ conſtitutio efficit impatibilitatem,non autẽ animi motuũ
moderationẽ.Fruitur autẽ impatibilitate perfecta & abſoluta amputatio cupidita
tis.Sed nec eorũ quæ vulgo iactantur bonorum,hoc eſt,patibilium bonorũ quę ad
E iunguntur animi perturbationibus,eſt particeps is qui eſt cognitione præditus,vt
exempli cauſa, lętitiæ,quæ adiuncta eſt voluptati. & mœſtitię. ipſa.n.adiuncta eſt
dolori.& cautionis:Subiicitur.n.metui.Sed nec excandeſcentię,collocata eſt enim
propter iram,etiamſi quidã dicãt ea iam nõ eſſe amplius mala, ſed bona. Fieri.n.nõ
poteſt vt qui iam ſemel eſt cõſummatus per charitatem, & inexplebilẽ cõtẽplatio
nis delectationẽ æternè & inſatiabiliter percipit,eaque fruitur paruis & humilibus
quibuſdã & abiectis delectetur.Quæ enim iuſta ei amplius reſtat cauſa cur ad bona
mundana reuertatur,qui eam acceperit lucẽ ad quam non patet aditus,etſi nõdum
tẽpore,& loco,at illa quidẽ certe cognitione prædita charitate, propter quã ſequi-
tur hæreditas,perfectaq. & abſoluta reſtitutio:per opera cõfirmante eo qui reddit
F mercedẽ, quod quia elegit per cognitionẽ, præuenit per charitatẽ accipiens is qui
eſt cognitione præditus.An non enim peregrinans ad Dominum propter ſuam in
eum charitatem,etiamſi in terra cernatur eius tabernaculum, ſeipſum quidem à vi-
ta non educit,nõ eſt enim ei permiſſum,ſed animam abducit à motibus & affectio

nibus,eſt enim ei conceſſum,& rurſus viuit morte affectis cupiditatibus,& corpo- A
re non amplius vtitur,ſed ſolum ei permittit vti neceſſariis, ne ei præbeat cauſam
diſſolutionis.Quemadmodum ergo eſt ei amplius opus magni animi virtute, qui
in malis non verſetur,vt qui ne ſit quidem præſens,ſed totus ſit cum eo quem dili-
git.Quis verò eſt etiam vſus temperantiæ,cum ea non egeat?Tales enim habere cu
piditates,vt temperantia opus ſit ad eas continendas ac coërcendas, nondum eſt
mundi,ſed eius qui adhuc mouetur animi perturbationibus.Magni autem & ex-
celſi animi virtus aſſumitur propter metum & timiditatem. Non eſt enim vtique
decorum vt Dei amicus,quem Deus prædeſtinauit ante mundi conſtitutionem vt
referatur in ſummam filiorum adoptionem,voluptatibus ſubiiciatur vel timori-
bus, & occupetur in comprimendis animi perturbationibus. Audacter enim dixe B
rim,quemadmodum eſt prædeſtinatus per ea quæ aget & id quod conſequetur:ita
ipſe quoque cum prædeſtinauerit,propter eum quem cognouit,habet quem dile-
xit nec habet futurum coniectu difficile,ſicut multi viuunt cõiectantes:ſed per fi-
dem cognitione præditam, accepit id quod eſt incertum & obſcurum aliis,& pro-
pter charitatem,iam eſt ei præſens id quod eſt futurum.Credidit enim,& propter
prophetiam, & propter præſentiam,Deo qui non mentitur, & habet id quod cre
didit,& obtinet promiſſionem,veritas autem eſt qui promiſit, & finem promiſſio
nis,propterea quòd fide dignus ſit is qui promiſit, firmiter ac ſtabiliter accepit per
ſcientiam,Is autem qui per eum in quibus eſt ſtatum,nouit firmam ac ſtabilem fu-
turorum comprehẽſionem,futuro occurrit per charitatem.Iam verò nec optabit C
quidem conſequi ea quæ hic ſunt,cui perſuaſum eſt fore vt conſequatur ea quæ ve
rè bona ſunt,ſed ſemper optabit rectam & rectè ſe gerentem tenere fidem, & præ-
terea quàm plurimos fieri ſibi ſimiles ad Dei gloriam,qua perficitur & conſumma
tur per cognitionem.Eſt enim ſalutaris,qui Seruatori aſſimilatur,quatenus huma
næ naturæ fas eſt ad eius peruenire imaginem,in exequendis præceptis,ea minimè
tranſgrediendo,rectè ſe gerens.Hoc autem eſt Deum colere,per eam quæ verè eſt
iuſtitiam factorum & cognitionis.Huius vocem in precatione nõ expectat Domi-
nus,pete,inquiens,& faciam,animo cogita,& dabo. In ſumma enim, in eo quod
vertitur ac mutatur,fieri non poteſt vt id quod eſt immutabile,concreſcat & con
cilietur.Cum autem in continua mutatione,& ideo inſtabili,verſatur facultas ani D
mæ principalis,non conſeruatur vis habitus. Quomodo enim qui ab iis quę ex-
trinſecus ingrediuntur & incurrunt ſemper mutatur, habitum & affectionem te-
nere,& vt ſemel dicam,ſcientiam poſſidere potuerit. Quanquam Philoſophi quo
que virtutes habitus & affectiones & ſcientias exiſtimant. Quomodo autem non
ſimul generatur cum hominibus,ſed eſt mixta ſcientia:& vt diſcatur quidẽ in prin
cipio opus eſt attentione educationeque & incremento:deinde ex aſſidua, & quæ
non intermittitur,meditatione peruenit ad habitum:ita etiam perfecta & conſum
mata in habitu myſtico, propter charitatem manet talis vt non poſſit excidere.
Non ſolum enim primam cauſam,& eam quæ ab ea eſt genita cauſam comprehen
dit,& in his eſt firmus ac ſtabilis,ſtabiliter ſtabiles,& quæ excidere & dimoueri ne E
queunt,rationes poſſidens.Quinetiam de bonis & malis,& de vniuerſo rerum or
tu ac generatione,& vt ſemel dicam, de iis quæ locutus eſt Dominus, accuratiſſi-
mam & exactiſſimam à mundi conſtitutione ad finem vſque veritatem,ab ipſa ve
ritate didicit,non ſi quid viſum fuerit probabile, aut ex Græca oratione neceſſa-
rium,ipſi veritati præponens.Quæ autem à Domino dicta ſunt,pro apertis & ma-
nifeſtis ſumẽs,etiamſi aliis obſcura fuerint,iam de omnibus accepit cognitionem.
Quæ ſunt autem apud nos eloquia,& de iis quę ſunt,vt ſunt,reſpondent: & de fu
turis,vt erunt:& de iis quę facta ſunt,vt fuerunt.In iis ſolis quæ ſcientiam conſti-
tuunt,cum ſit ſcientia prędıtus, ſe pręclare geret,& de bono tractandam ſuſcipiet F
orationem,iis quę intelligentia percipiuntur ſemper adhęrens:ab illis ſupernis ar-
chetypis exemplaribus ſuam rerum humanarum deſcribens adminiſtrationẽ,quo-
modo qui nauigant, nauem ad aſtrum dirigunt:ad omnem bonam actionem ſem-
per

A per preſto & paratus,omnia grauia & moleſta ſolitus deſpicere,quando aliquid ſu
ſtinere oportuerit,nihil temerarium,neque quod ſibi & Reipublicæ non conue-
niat,vnquam peragens,prouidus ac proſpiciens,& qui minimè flectitur voluptati
bus,tam iis quæ verè ſunt,quàm iis quæ noctu accidunt. Tenui enim diętæ, quæ vt
paucis ſit contentus efficit,aſſuefactus,eſt temperans,& moderatus cum grauita-
te & honeſtate,paucis ad vitam neceſſariis indigens:nihil quærens quod ſit ſuper-
uacaneum,ſed nec hæc vt principalia,ſed ex vitæ conſuetudine, vt peregrinationi
carnis neceſſaria,quantum neceſſe eſt admittens.Præcipua enim eſt ei cognitio.
Per conſequentiam ergo iis quoq. attendit quæ exercent ad cognitionem,ſumens
B ex vnaquaque diſciplina id quod cōfert ad veritatem.Ex muſica ergo perſequens
proportionem quæ eſt in iis quę ſunt coniuncta & compoſita.In Arithmetica au-
tem adnotans augmenta & decrementa numerorum,& eas quæ ſunt inter ſe inui-
cem relationes, & quòd plurima cadunt in proportionem numerorum:& Geome
tricam ipſam ſubſtantiam in ſeipſa contemplans & aſſuefaciens,aliquod continuū
intelligētia percipit ſpatium,& immutabilem eſſentiam quę eſt alia à corporibus.
Et rurſus ab Aſtronomia à terra eleuatus , vnà cum cœlo mente in altum extolle-
tur,& ſimul cum eorum conuerſione circumagetur,ſemper conſiderans diuina,&
eam quę eſt inter ſe inuicem conſenſionem & conuenientiam , à quibus adductus
Abraham adſcendit ad cognitionē eius qui creauerat.Quinetiam dialectica vtetur
C is qui eſt cognitione præditus, eligens diuiſionem generum in ſpecies: & adducet
eorum quæ ſunt diſtinctionem, donec attigerit prima & ſimplicia . Multi autem
non ſecus ac pueri laruas,timent Græcam Philoſophiam, dum verentur ne eos ab
ducat.Sed ſi talis eſt apud eos fides, non dixerim enim cognitionem, vt probabili-
tate orationis per eos diſſoluatur:fateantur ſe non eſſe habituros veritatem . Veri
tas enim,vt aiunt,eſt inſuperabilis.Diſſoluitur autem falſa opinio . Iam enim eligi
mus purpuram per comparationem alterius purpuræ.Quare ſi quis fatetur ſe non
habere cor rectè informatum, & explicatum,is non habet menſam argentariorū,
ſed neque rationem quæ habet vim iudicandi . Et quemadmodum erit adhuc tra-
pezita, qui non poteſt probare & diſcernere probum nummum à falſo & adulteri
D no? Clamauit autem Dauid.In ęternum non commouebitur iuſtus. Neque ergo Pſal.114
fallaci oratione,neque falſa voluptate.Vnde neque mouebitur à ſua hæreditate.
Ab auditione ergo mala non timebit.Neque ergo ab inani calumnia,ſed nec à falſa
opinione quæ eum circumſiſtat.Sed neque aſtutas & callidas pertimeſcet oratio-
nes,qui eas poteſt diſcernere ad interrogandum & rectè reſpondendum.Eſt enim
dialectica veluti vallus quidam,ne veritas conculcetur à Sophiſtis. Oportet enim
eos qui laudantur in ſancto nomine Domini, vt vult Propheta,lætari corde quæ-
rentes Dominum.Quærite ergo eum,& confirmemini. Quærite faciem eius per- Pſal.68
petuo modis omnibus.Nam cum multifariam & multis modis ſit locutus, non ab-
ſolutè cognoſcitur.Non his ergo tanquam virtutibus vtens, is qui eſt cognitione
E præditus,habebit diſciplinarum multarum cognitionem,ſed vtens tanquam adiu
tricibus in cōmunibus & propriis diſcernendis admittet ad veritatem. Eſt enim
omnis erroris & omnis falſæ opinionis cauſa,non poſſe diſcernere qua nam ratio-
ne inter ſe conueniant ea quæ ſunt,& quanam ratione differant. Sin autem nō per
ſequatur quis orationem, quatenus ea ſunt diuiſa, non animaduertet ſe confunde
re cōmunia & propria.Hoc autem ſi fiat,neceſſe eſt vt via amittatur & incidatur
in errores.Nominum autem & rerum diſtinctio, in ipſis quoque ſcripturis magnā
lucem affert animis.Neceſſe eſt enim exaudire & dictiones plura ſignificantes , &
plures, quando quid vnum ſignificant.Vnde etiam fit vt rectè reſpondeatur. Vi-
tandus eſt autem multus eius & planè inutilis abuſus,qui conſumitur in iis in qui-
F bus non oportet,eo qui eſt cognitione prędito,vtente diſciplinis tāquam præexer
citationibus,quę adiuuantium cauſarum inſtar habeant, & ad accuratam verita-
tis traditionem,quatenus id poteſt aſſequi,nec ab eo poteſt diuelli , & ad propul-
ſandas artificioſas rationes quæ improbe moliuntur excindere veritatē. Non relin

quet ergo ea quæ promouent ad eas quæ ſunt in orbe diſciplinas,& Grecam philo A
ſophiam:ſed non principali ratione,ſed ea quæ eſt neceſſaria,& ſecũda,& quæ de-
riuatur ex circunſtantiis. Quibus enim improbe & malitioſe vtuntur ii qui ſuam
operam ponunt in hæreſibus,iis rectè vtetur is qui eſt cognitione præditus. Cum
ſit ergo ſingularis veritas quæ in Græca apparet philoſophia, quæ verè quidem eſt
veritas quomodo Sol illuminans colores, & album & nigrum, oſtendit qualis ſit
vnuſquiſque eorum ſic ipſa quoque refellit omnem ſermonis probabilitatem. Me
rito ergo à Græcis quoque acclamatum eſt. Principium magnæ virtutis eſt regina
veritas. Quemadmodum ergo in Aſtronomia habemus exemplum Abraham:ita
etiam in Arithmetica eũdem Abraham. Cum.n. audiiſſet abductum fuiſſe Loth
captiuum,trecentis vernaculis ſuis numeratis, hoſtes aggreſſus vincit maximum B
eorum numerum.Dicunt ergo Dominici quidem ſigni typum, quod ad figuram
attinet,eſſe elementum,quod ſignificat trecentos.ἰῶτα autem & ἦτα ſignificare no
men ſalutare. Significari ergo eos eſſe Abrahæ domeſticos & ei coniunctos, quod
ad ſalutem attinet,qui ad ſignum & nomen Domini confugerunt,& ſuperaſſe eos
qui ipſos abducebant in captiuitatem,& plurimas gentes infideles quæ eos ſeque-
bantur.Iam verò numerus quidem trecentenarius eſt ternarius in centenario. De
cimus autem citra vllam controuerſiam eſt vndiquaque perfectus. Octo autem
qui eſt primus cubus,eſt æqualitas in omnibus dimenſionibus longitudinis,latitu-
dinis,& altitudinis.Dies hominum,inquit,erunt centum & viginti anni. Eſt autẽ
numerus ab vnitate per compoſitionem quintus decimus.Luna autem quintadeci C
ma eſt plena.Eſt autem alias quoque centum viginti numerus triangulus, & con-
ſtat ex paritate quidem numeri.64. Quorũ quæ fit per partem compoſitio,gignit
quadratos.1.3.5. 7.9.11.13,15.Ex imparitate autẽ numeri. 56. nempe ſeptem paribus
à binario,qui generant eos qui ſunt altera parte longiores. 2.4.6.8.10.12.14. In alio
rurſus ſignificato conſtat.120.numerus ex quatuor,vno quidem triangulo,nempe.
15.altero verò quadrato,nempe.25.tertio autem pentagono,nempe.35.quarto au-
tem hexagono,nempe.45.Eadem enim proportione ſumptum eſt.5.in vnaquaque
ſpecie.Triangulorum enim ab vnitate.5.quidem eſt. 15. Quadratorum verò. 25. &
eorum qui deinceps ſequũtur,per proportionem.Iam verò numerus. 25. qui eſt.5.
ab vnitate dicitur eſſe ſymbolum tribus Leuiticę.Numerus autem.35.ipſe quoque D
habetur ex ea quæ fit ex duplis deſcriptione,Arithmetica,Geometrica,& Harmo
nica,nempe,6.8.9.12.Quorum compoſitio generat numerum.35.In his diebus di-
cunt Iudei formari fœtus ſeptem menſium. Numerus autem.45. conſtat ex deſcri-
ptione quę fit ex triplis,nempe.6.9.12.18.quorum compoſitio procreat.45. Et in
his ſimiliter diebus dicunt formari fœtus nouem menſium.Et eſt hoc quidem for-
ma exempli Arithmetici.Geometrię autem teſtimonium ſit tabernaculum quod
cõſtruitur,& arca quę fabricatur,quę quibuſdam proportionibus, quæ cum ſum
ma ratione procedunt, diuinis conſtruuntur inuentionibus,per donum intelligẽ-
tiæ,quæ à ſenſilibus ad ea quæ percipiuntur intelligentia, vel potius ab iis ad ſan-
cta,& ſancta ſanctorum nos traducit.Ligna enim quadrata,ſignificant quadratam E
figuram quoquo verſus peruaſiſſe, ſecuritatem & ſtabilitatem efficientem rectis
angulis.Et ædificii quidem longitudo erat trecentorum cubitorum.Latitudo ve-
rò quinquaginta,altitudo autem triginta,& ſupernè in cubitum, qui ex lata baſe
acuitur inſtar pyramidis definit arca,eorum qui per ignem purgantur & proban-
tur ſymbolum.Hæc Geometrica præbetur proportio ad ſanctas illas tranſmitten-
dum manſiones,quarum differentias ſubiectorum numerorum oſtendunt differen
tiæ,Qui autem inferuntur numeri,ſunt ſecupli,vt trecenta ad quinquaginta,& de
cupla,vt trecenta ſunt decupla ad,30, & ἐπιδίμοιροι hoc eſt ſuperbipartientes.Quin
quaginta enim ſunt ad.30.ſuperbipartientia.Sunt autem qui trecentos cubitos di F
cunt eſſe ſymbolum ſigni Domini.Quinquaginta autem, ſpei & remiſſionis quæ
datur in pentecoſte.Et triginta,aut, vt eſt in nonnullis,duodecim,dicunt ſignifica
re prædicationem,quoniam triceſimo quidem anno prædicauit Dominus,duode-
cim

T.litera eſt typus crucis, quæ litera ſignificat etiam trecẽtos. I.H.verò & Ieſum ſignificat, & octodecim.

Gen.6.

Poſt. 64. videntur hæc verba deeſſe. Nempe octo,imparibus ab vnitate. Vbi autẽ eſt,Gignit quadratos,videtur legendũ gignit triangulos.

Illud Aut vt eſt in nõnullis, duodecim, videtur eſſe omnino tollendum vt ſuperfluum.

A cim autem fuerunt Apoſtoli.Et in cubitum conſummatum fuiſſe ædificium, iuſti profectu deſinente in monadem,& in vnitatem fidei.Menſa autem in templo erat ſex cubitorum,& eius pedes quatuor erant circiter vnius cubiti & dimidii.Colligunt ergo omnes cubitos duodecim, conuenienter duodecim menſium conuerſioni quæ fit per circulum anni,quibus terra omnia producit & perficit, cũ quatuor temporibus anni inita conſuetudine . Terræ autem,vt arbitror, imaginem menſa ſignificat,quæ quatuor fulcitur pedibus,æſtate,autumno,vere, hyeme, per quos annus ingreditur.Quocirca dicit etiam menſam habere vndulas inflexas ac tortiles, aut quòd temporum conuerſionibus omnia circumagantur, aut fortaſſe ſigni-
B ficauit terram quam circumfluit Oceanus.Præterea exemplum muſicæ ſimul pſallens & prophetans ponatur Dauid,Deum concinne & numeroſe laudans.Doricæ autem harmoniæ maximè conuenit genus ἐναρμόνιον id eſt, concinnum, & Phrygiæ διάτονον quod eſt vehemens aut acutum,vt ait Ariſtoxenus.Barbari itaque Pſalterii harmonia,modorum oſtendens honeſtatem & grauitatem, cum ſit antiquiſſima,maximè fuit exemplum Terpandro ad Doricam harmoniam, Iouem laudanti hoc modo.Iupiter omnium principium,Dux omnium hochymnorum principium ad te mitto Iupiter. Potuerit autem à Pſalmographo allegoricè accipi cithara,in primo quidem ſignificato,Dominus.In ſecundo autem ii qui proximè ac cõtinenter pulſant animas,canticum prẹeunte Domino.Populus quoq.qui fit ſaluus, dici
C potuerit cithara per Dei inſpirationem.Et qui per Dei cognitionem muſicè glorificat,exauditur, verbo pulſans ad fidem.Aliter quoq.acceperis muſicam cõſonantiam,nempe eccleſiaſticam,legis & Prophetarum ſimul & Apoſtolorum, vna cum Euangelio,& concentum qui in vnoquoq.propheta eſt poſitus,dum ab vna perſona ad aliam tranſilitur.Sed plurimi, vt videtur,ex iis qui nomine ſunt inſcripti, nõ ſecus ac ſocii Vlyſſis,ruſticè aggrediuntur doctrinam, nõ Sirenes, ſed numeros & modos prẹtereuntes, obſtruentes ora propter inſcitiam,quoniam ſciunt,ſi Grẹcis diſciplinis aurem ſemel præbuerint,futurum vt nũquam poſſint reuerti poſtea. Ei autem qui decerpit id quod eſt conducibile ad vſum Catechumenorũ, & maximè eorum qui ſunt Græci, Domini autem eſt terra & plenitudo eius,non eſt abſtinen
D dum à ſtudio doctrinæ, inſtar brutorum animãtium.Sunt autem plurima iis qui audiunt,quoad eius fieri poteſt,ſuppeditãda auxilia.Sed nequaquam eſt in his immorandum,prẹterquam ad id quod ex iis accipi poteſt commodi, vt cum id acceptum poſſederimus,poſſimus domum reuerti ad veram philoſophiam,quæ eſt firmũ animæ refugium quod ab omnibus præbet ſecuritatem. Eſt ergo attingenda muſica ad mores ornandos & componendos.Certè etiam in conuiuio nobis inuicem pſallendo propinamus,noſtram incantantes cupiditatem,& Deum glorificantes propter copioſam donationem eorum quibus vtuntur & fruuntur homines, & quòd perpetuo ſuppeditata fuerint nutrimenta ad augmentum corporis & animæ. Eſt autem ſuperuacanea reſpuenda muſica, quẹ frangit animos & variè afficit, vt
E quæ ſit aliquando quidem lugubris, aliquando verò impudica & incitans ad libidinem, aliquando autem limphata & inſana. Eadem ratio eſt etiam de Aſtronomia. Ea enim cum rerum ſublimium cognitione, de figura vniuerſi, & cœli conuerſione, & aſtrorum motione, ad creantem virtutem propius adducens animam,, docet nos facile ſentire tempora anniuerſaria, mutationem aëris, ortuſque & occaſus ſyderum. Nam ars quoque nauigandi & agricultura referta eſt vſu qui ex ea redundat: ſicut Geometria Architectura & ars ædificandi. Efficit autem hæc quoque diſciplina vt anima maximè aſſequatur, & verum perſpiciat, & falſum arguat, certaſque aſſenſiones inueniat & proportiones, adeò vt venetur ſimile in diſſimilibus, inducitque nos vt inueniamus
F longitudinem abſque latitudine, & ſuperficiem quæ caret altitudine, & ſignum quod nullas habet partes, & à ſenſilibus nos traducit ad ea quæ percipiuntur intelligentia. Philoſophiam ergo adiuuant diſciplinæ, & ipſa philoſophia ad tractandum de veritate. Ecce enim chlamys primum fuit vellus, deinde carptum

fuit, & ſubtegmen ſtamenque factum eſt . Deinde fuit contextum. Oportet A
ergo animam prius eſſe præparatam , & variè elaboratam , ſi ſit conſtituenda
optima & prꝗſtantiſſima.Nam veritatis alia quidem eſt pars quę verſatur in cogni
tione,alia verò in actione.Profluxit autem à contemplatione.Magna autem exer-
citatione opus eſt & experientia.Quinetiam cõtemplationis,alia quidem pars eſt
vt aduerſus proximos:alia verò vt aduerſus ſeipſum.Quamobrem ſic quoque eru
ditionem oportet eſſe comparatam vt vtriſque conueniat. Ei ergo qui ſufficien-
ter didicerit illa quæ continent ea quæ deducunt ad cognitionem,licet deinceps
manere quietum,actiones dirigendo ad contemplationem. Cum autem propter
proximorum vtilitatem,alii quidem ſe conferant ad ſcribendum, alii verò ad Ver-
bum tradendum ſe comparent,cum alia doctrina eſt vtilis,tum ſcripturarum Do- B
mini lectio eſt neceſſaria ad eorum quæ dicuntur demonſtrationem , & maximè ſi
ii qui audiunt accedunt ex Græcorum doctrina.Quandam talem eccleſiam deſcri
Pſal.44 bit Dauid.Aſtitit Regina à dexteris tuis in veſtitu deaurato,circundata varietate.
Græcis,inquam,& ſuperfluis aureis fimbreis circundata & variata. Veritas autem
Sap.9. per Dominum.Conſilium enim tuum,inquit,quis nouit,ſi non tu dederis ſapien-
tiam,& miſeris ſanctum tuum ſpiritum ab altiſſimis,& ita correctæ fuerint viæ eo
rum qui ſunt ſuper terram,& didicerint homines ea quæ tibi placent,& ſalui fue-
rint ſapientia.Nam qui eſt cognitione præditus,per ſcripturam nouit antiqua , &
Sap.8. coniicit futura. Scit ſtrophas orationum,& ænigmatum ſolutiones:præſcit ſigna
& prodigia,& euentus temporum,vt prius diximus.Vides fontem diſciplinarum C
manare à ſapientia.Iis autem qui obiiciunt.Quid enim iuuat noſſe cauſas, exempli
cauſa; Quomodo Sol moueatur , & reliqua aſtra, aut Geometrica ſpeculatũ eſſe
theoremata,aut dialectica , & vnamquamquè ex aliis diſciplinis : ad ea enim quæ
oportet tradenda eas nihil conferre,& humanam eſſe intelligentiam Græcam phi
loſophiam:minime enim doceri à veritate,illa ſunt dicẽda,primum quidem, quòd
ii falluntur in iis quæ ſunt ex iis quæ ſunt maxima,nempe in mentis & intelligen-
tiæ voluntaria electione.Qui enim ſancta,inquit,ſanctè ſeruant , ſanctificabũtur,
& qui ea didicerunt, inuenient reſponſionem. Qui enim eſt cognitione præditus,
merito omnia ſanctè faciet quæ ſunt facienda , vt didicit per doctrinam Domini,
Sap.7. etiamſi acceperit per homines.Et rurſus licet audire.In manu.n.eius,hoc eſt, virtu D
te & ſapientia,& nos,& verba noſtra,& omnis prudentia , & operum ſcientia.
Ibidem.7. Nihil enim diligit Deus niſi eum qui cohabitat cum ſapientia. Præterea autem
non legerunt quod dictum eſt à Salomone.Nam cum de templi conſtructione tra-
ctaſſet,apertè dicit.Artifex autem conſtruxit ſapientia,tua autem pater gubernat
prouidentia.Et quomodo non eſt à ratione alienum,arte fabrili & arte ædifican-
darum nauium deteriorem exiſtimare philoſophiam? Fortaſſe autem Dominus
quoque illam eorum qui in herba decubuerunt multitudinem ex aduerſo Tiberia
dis piſcibus duobus,& hordeaceis quinq.aluit panibus, tacitè ſignificans priorem
Iudæorum & Græcorum eruditionem quæ præcedit diuinum frumentum nutri-
menti quod per legem colitur.Eſt enim hordeum frumento citius in tempore æſta E
tis.Quæ autem per vndas gentiles gignitur & fertur Græcam philoſophiam,piſces
ſignificabant ad profuſam vitæ conuerſationem dati iis qui humi iacebant,qui nõ
ita quidem dabant augmentum ſicut fragmenta panum:ſed cum benedictionis Do
mini facti eſſent participes,habuerunt inſpiratam diuinitatis reſurrectionem per
σιψάλογοι Verbi potentiam.Sed etſi es nimis curioſus , accipe vnum ex piſcibus eam quæ eſt
puto legendum in orbe diſciplinam,reliquum verò ſignificare ipſam quę tranſcendit philoſophiã,
συναγάλογοι quæ ſcilicet cum ipſius Domini verbo comparãtur.Mutorum autem piſcium cho-
Ioan.3. rus affluxerit,dixit alicubi muſa tragica.Me quoque oportet minui, augeri autem
ſolum iam deinceps Verbum Domini, in quo lex finitur,dixit Propheta Ioannes. F
Ioan.1. Iam mihi intellige myſterium veritatis , veniam tribuens ſi ad id pertractandum
vereor progredi vlterius, hoc ſolum prædicans. Omnia per ipſum facta ſunt, & ſi-
ne ipſo factum eſt nihil. Dictus certe eſt lapis angularis,in quo omnis ædificatio
coagmentata

A coagmentata augetur in ſanctum Dei templum, vt ait diuinus Apoſtolus. Taceo in præſentia parabolam quę eſt in Euangelio, dicentem. Simile eſt regnum cœlorũ homini qui ſagenam iecit in mare, & ex multitudine captorum piſcium meliores eligit. Iam verò quatuor quoque virtutes apertè quæ eſt apud nos ſapientia ſic prædicat, vt earum quoque fontes Gręcis dati ſint ab Hebræis. Ex his autem ſciri poteſt. Et ſi quis diligit iuſtitiam, labores eius ſunt virtutes. Temperãtia enim & prudentia docet iuſtitiam & magni excelſique animi virtutem, quibus nihil eſt in vita hominibus vtilius. Poſtremò illud quoq. illos ſcire oportebat, quòd natura quidẽ apti nati ſumus ad virtutem, ſed non quòd eam habeamus ab ortu, ſed ſimus apti
B ad eam acquirendam. Qua ratione ſoluitur ea dubitatio quæ ab Hæreticis aduerſus nos mouetur. Vtrum perfectus formatus ſit Adam, an imperfectus. Sed ſi imperfectus quidẽ, quomodo perfecti Dei imperfectum eſt opus, & maximè homo? Sin autem perfectus, quomodo tranſgreditur præcepta? Audient enim etiam à nobis, quòd perfectus quidem non fuit factus in conſtitutione, ſed aptus ad ſuſcipiendam virtutem. Multum enim refert factum eſſe aptum ad eam acquirendam. Vult autem nos ex nobis ipſis ſaluos fieri. Hæc eſt ergo natura animæ, à ſeipſa impelli & incitari. Deinde cum ſimus ratione præditi, ratione autem conſtet Philoſophia, habemus quandam cum ipſa cognationem. Aptitudo autem eſt quidem motus ad virtutem, non autem virtus. Atque omnes quidem, vt dixi, apti ſunt natura ad acqui-
C rendam virtutem, ſed alius quidem magis, alius verò minus accedit ad diſciplinam & exercitationem. Quocirca alii quidem vſque ad perfectam peruenere virtutem, alii verò vſque ad aliquam. Neglecti autem rurſus aliqui, etiamſi alioqui bonum haberent ingenium, auerſi ſunt in contrarium. Multo autem magis quæ magnitudine & veritate præſtat omnibus diſciplinis cognitio, eſt & ad acquirendum difficillima, & multo labore ſuperatur. Sed, vt videtur, Dei non nouere myſteria, quòd ſcilicet Deus creauit hominem ob immortalitatẽ, & fecit eum imaginem ſuę proprietatis, per quam proprietatem eius qui nouit omnia, is qui eſt cognitione præditus & iuſtus & ſanctus, cum prudentia contendit peruenire ad menſuram perfectę ætatis. Quòd autem non ſolum actiones & cogitationes, ſed etiam verba, ſint mun-
D da ei qui eſt cognitione præditus. Probaſti cor meum, viſitaſti me noctu, inquit, inflammaſti me, & non eſt inuenta in me iniquitas. Ne loquatur os meum opera hominum. Et quid dico opera hominum? Ipſum cognoſcit peccatum, non id quod eſt adductum ad pœnitentiam, eſt enim hoc commune aliorum quoque fidelium, ſed quod eſt peccatum. Neque enim hoc quidpiam condemnat, ſed vt ſemel dicã, omne peccatum, neque quod quis malè fecit, ſed quòd non ſit faciendum, adducit. Vnde eſt etiam duplex pœnitentia. Vna quidem eſt communis, propterea quòd peccauerit. Altera verò, cum peccati naturam didicerit, perſuadet ab ipſo deſiſtere peccato per principalem rationem. Cui eſt conſequens vt nõ peccet. Ne ergo dicant, quòd qui facit iniuriam, & peccat, delinquit per dæmonum operationẽ. Sic enim
E nulli eſſet culpæ affinis. Cum autem in peccando eadem eligat quæ dæmones, inſtabilis & leuis & mutabilis in cupiditatibus vt dæmon, fit homo dæmoniacus. Iam qui eſt natura quidem malus, cum propter vitium factus ſit peccator, redditus eſt improbus, id habens quod elegit: Contra autem vir bonus ſe rectè gerit. Quocirca non ſolum virtutes, ſed etiam actiones honeſtas, bona vocamus. Ex bonis autẽ, ſcimus alia quidem per ſe eſſe eligenda & expetenda, vt cognitionem: Nihil enim aliud ex ipſa venamur cum affuerit, niſi ſolummodo vt ea adſit, & in perpetua ſimus contemplatione, & ad ipſam & propter ipſam decertemus. Alia autem, propter alia, vt fidem, & propter euitationem ſupplicii quæ ex ea proficiſcitur, & vtilitatem quæ capitur ex remuneratione. Timor enim eſt multis cauſa ne peccent.
F Promiſſio autem eſt occaſio perſequendi obedientiam, per quam ſalus. Perfectiſſimum ergo bonum eſt cognitio, quæ eſt per ſe expetenda. Per conſequentiam autem, bona quoque quæ per eam conſequuntur. Et ſupplicium, ei quidem qui punitur, eſt cauſa correctionis, iis autem qui poſſunt eminus perſpicere, fit exemplum,

Eph. 2. Matth. 13. Sap. 8. Sap. 3.

per quod cauent ne amplius cadant in ſimilia.Suſcipiamus ergo cognitionem, non A
ea quæ eueniunt cupientes,ſed propter hoc ipſum ſolum,nempe vt cognoſcamus,
eam amplectentes.Prima enim vtilitas eſt habitus cognitionis, innoxias præbens
ἐπιάσεως. voluptates per exultationem,& nunc & in poſterum.Exultationem autem dicunt
eſſe lętitiam,quæ eſt reputatio virtutis ex veritate, per quandam exhilarationem
& diffuſionem animi.Facta autem quæ participant cognitionem,ſunt bonæ & ho
neſtæ actiones.Nam verę quidem diuitiæ,eſt abundantia in iis quę ſunt ex virtute
actionibus.Paupertas autem eſt inopia in moderatis actionibus.Poſſeſſiones enim
& vſus rerum neceſſariarum,non habent qualitatem noxiam,ſed eam quæ eſt præ
ter modum quantitatem.Quocirca circumſcribit cupiditates is qui eſt cognitio-
ne prædìtus,& in poſſeſſione & in vſu, non tranſiliens terminum eorum quę ſunt B
neceſſaria.Hîc ergo viuere neceſſarium exiſtimans ad augendam ſcientiam & pa-
randam cognitionem,non viuere,ſed bene viuere faciet plurimi.Neque filios,ne-
que rurſus matrimonium, aut parentes præferens charitati in Deum & ei quæ eſt
in vita iuſtitiæ.Vxor autem ei ſoror poſt liberorum ſuſceptionem, iudicatur, tan-
quam quæ ſit eodem patre nata,tunc ſolum viri recordans, quādo filios aſpexerit,
vt quæ ſit re vera futura ſoror poſt carnis depoſitionem, quæ diuidit & diſtinguit
cognitionem ſpiritalium,proprietate ſexuum. Ipſę enim per ſe ex æquo ſunt ani-
σχήματος. mæ,animæ neutræ,nec maſculę,nec fœminæ quandoquidem neq. vxores ducunt,
nec nubunt. Nunquid autem ſic in virum tranſmutatur mulier non effœminata, C
quæ æquè ſit virilis & perfecta.Hoc ergo fuit Sarræ riſus,cui pueri ortus fuit annū
Gen.18. ciatus,non quæ,vt arbitror, Angelo fidem non habuiſſet,ſed quam rurſus pude-
ret congreſſionis per quam futura erat mater filii.Et nunquid ab eo tempore, quo
Gen.20 apud Regem Aegypti propter Sarrę pulchritudinē vocatus eſt in periculum, eam
propriè Abraham appellauit ſororem, ſed nondum eadem matre & eodem patre
natam.Atque iis quidem qui peccatorum ducti ſunt pœnitentia,& non ſolidè cre
diderunt,per preces præbet Deus petitiones. Iis autem qui viuunt citra peccatum
& ex cognitione,concedit ſi vel ſolummodo cogitarint.Ecce enim Annæ quę ſo-
lummodo cogitauerat de puero,data eſt Samuelis conceptio. PETE, inquit ſcri
ptura,& faciam,animo cogita,& dabo. Deum enim accepimus cognitorem cor- D
dium,non qui coniicitur ex motu animæ,ſicut nos homines.Sed neque ex euentu,
ridiculum enim eſſet ſic cogitare.Neque vt Architectus laudauit,opus factum eſt,
ſic quoque Deus cum feciſſet lucem,deinde eam vidiſſet,dixit bonam. Ille autem
etiam priuſquam feciſſet,ſciens qualis eſſet futura,eam laudauit quæ facta eſt, vt
qui poteſtate ab alto bonum faceret per principio carens propoſitum,id quod actu
futurum erat bonum,& quod futurum erat,iam prædixit eſſe bonum,dictione hy-
perbato celante veritatem.Orat ergo is qui eſt cognitione præditus,etiam cogita-
tione,omni hora per charitatem Deo coniunctus,& familiaris effectus.Et primū
quidem petet remiſſionem peccatorum.Poſtea non amplius peccare. Deinde poſ
ſe benefacere,& omnem quæ facta eſt per Dominum creationem & diſpenſatio- E
nem intelligere,vt mundo corde effectus per agnitionem quæ eſt per filium Dei,
facie ad faciem in beati ſpectaculi myſterio initietur, exaudiens ſcripturam quæ
Thobiæ.12. dicit.Bonum eſt ieiunium cum oratione.Ieiunia autem ſignificant omnē generali-
ter abſtinentiam ab omnibus malis,tam quæ actu fiunt quàm quę verbis,& ipſa co
gitatione. Eſt ergo, vt videtur,iuſtitia quadrata,omni ex parte æqualis & ſimilis,
in verbo,in facto,in abſtinentia à malis, in beneficentia,in perfectione cognitio-
nis, nuſquam vllo modo claudicans,ne videatur iniuſtus & in æqualis. Quatenus
ergo eſt aliquis iuſtus,eſt omnino is quoque fidelis.Quatenus autem eſt fidelis,nō
dum eſt etiam iuſtus.Iuſtitiam dico quæ fit per profectum & conſummationem,
Gen.15. per quam is qui eſt cognitione præditus,iuſtus dicitur. Iam verò Abrahæ qui fa- F
ctus fuerat fidelis,reputatum eſt ad iuſtitiam,vt qui proceſſerat ad id quod eſt fi-
dei maximum & perfectiſſimum. Non enim qui abſtinet ſolum à mala actione, eſt
iuſtus,niſi pręterea perfecerit vt & benefaciat,& cognoſcat propter quam cauſam
abſtinendum

A abſtinendum quidem ſit ab his, illa verò ſint agenda. Per arma iuſtitiæ dextera & ſiniſtra, dicit Apoſtolus iuſtum tranſmitti ad ſummam hęreditatem, ab his quidem munitum, illis verò, etiam agentem. Non enim ſolum armaturæ tegumentum, & abſtinentia à peccatis, ſufficit ad perfectionem, niſi adſumpſerit etiam opus iuſtitiæ, eam quæ ad benefaciendum eſt operationem. Tunc autem ambabus vtens manibus is qui eſt cognitione præditus, in iuſtitia reuelatur, iam ex hoc quoque non ſecus ac Moſes, facie animæ glorificatus, quam quidem prius diximus corpus quod formam & characterem tribuit iuſtæ animæ. Quomodo.n. lanæ quæ indita manſit tinctura, in reliquas quoque lanas proprietatem tranſmittit & mutationem: ita B etiam in anima, tranſit quidem labor, manet autem quod eſt bonum & honeſtum, & quod iucundum quidem eſt, relinquitur, quod turpe autem eſt, abſtergitur. Hæ ſunt enim qualitates, quæ vtrique animæ formam & characterem tribuunt, ex quibus vna quidem cognoſcitur glorificata, altera verò cõdemnata. Certè ſicut Moſi, ex iuſta operatione, & ex ea quæ continenter ei intercedebat cum Deo loquente conſuetudine, vultui inſidebat glorificata quædam coloris ſpecies: ita etiam iuſtæ animæ diuina quædam vis bonitatis inhęrens per inſpectionem, prophetiam, & ad miniſtrantem operationem, quaſi intelligentis illuminationis perinde atque caloris ſolaris, imprimit quoddam apertum iuſtitiæ ſignaculum, lucem animæ vnitam per charitatem quæ nullo ſpatio diſiungitur, quæ Deo afflat & Deo afflatur. Hinc C quæ Seruatori Deo fit aſſimilatio, exoritur ei qui eſt cognitione præditus, qui quidem euaſit perfectus, quantum licet humanæ naturæ. Sicut pater, inquit, qui eſt in cœlis. Ipſe eſt qui dixit. Filioli adhuc parum ſum vobiſcum. Nam Deus quoque, nõ quatenus eſt natura bonus, ea ratione manet beatus & ab interitu alienus: neque habens negotii aliquid, neque alii exhibens. Propriè autem bona faciens, cum verò ſit Deus & pater bonus, & verſetur in continua beneficentia, in eadem bonitate ita permanet vt nunquam ab ea digrediatur. Quis eſt enim boni vſus, quod neq. operatur, neque bono afficit? Qui ergo primum ſuis moderatus eſt animi motibus, & vt impatibilis euadat eſt meditatus, & creuit ad beneficentiam cognitione præditę perfectionis, eſt hic quidem ęqualis Angelis, iam autem lucidus, & tanquã Sol reſplendens per beneficentiam, contendit iuſta cognitione per Dei dilectio- D nem, ad ſanctam manſionem, ſicut Apoſtoli, non quòd fuerint electi Apoſtoli ex quadam eximia naturæ proprietate, nam Iudas quoque fuerat cum eis electus, ſed poterant fieri Apoſtoli, electi ab eo qui etiam fines præuidet. Qui itaque non vnà cum eis fuit electus Matthias, cum ſe præbuiſſet dignum vt fieret Apoſtolus, ſufficitur in locum Iudæ. Licet ergo nunc eis quoque qui ſe in Dominicis exercuere mandatis, & perfectè vixere conuenienter Euangelio, ex cognitione quoque adſcribi in numerum Apoſtolorum. Hic eſt reuera Preſbyter ecclesię, & verus Diaconus, id eſt, miniſter, Dei voluntatis, ſi faciat & doceat quæ ſunt Domini, non vt qui ordinetur ab hominibus, neque quòd iuſtus cenſeatur preſbyter, ſed quòd E iuſtus referatur in preſbyteratum. Et licet hic in terris non fuerit prima ſede honoratus, ſedebit in quatuor et viginti thronis populum iudicans, vt dicit Ioannes in Apocalypſi. Nam vnum quidem eſt re vera ſalutare teſtamentum, quod à conſtitutione mundi ad nos peruenit per generationes diuerſas & tempora, etiamſi dationem exiſtimatum fuerit eſſe diuerſum. Conſequens enim eſt eſſe vnam immutabilem ſalutis dationem, ab vno Deo per vnum Dominum, quæ multis modis prodeſt. Propter quam cauſam tollitur materia, quæ diuidebat Græcum à Iudęo ad hoc vt eſſet populus peculiaris. Et ſic ambo perueniunt ad vnam fidei vnitatem, & ex ambobus vna eſt electio. Et electis, inquit, ſunt magis electi, qui ex perfecta cognitione, & ab ipſa eccleſia ſunt decerpti, & magnificentiſſima gloria honorati, F Iudices & adminiſtratores, ex æquo & ex Iudæis & ex Græcis quatuor & viginti duplicata gratia. Nam hic quoque in eccleſia progreſſiones Epiſcoporum, Preſbyterorum, Diaconorum, ſunt, vt arbitror, imitationes gloriæ Angelicæ, & illius œconomiæ ac diſpenſationis, quam dicunt ſcripturæ illos expectare, qui inſiſten-

2. Cor. 6
Matth. 5.
Ioan. 13
Apo. 4.
Eph. 2

tes veſtigiis Apoſtolorum, vixerunt in perfectione iuſtitię conuenienter Euange A
lio. Hos ſublatos in nubibus ſcribit Apoſtolus primum quidem Diaconos futuros
Deinde cooptandos eſſe in presbyteratum per profectum gloriæ. Gloria enim dif
fert à gloria, donec creuerint in virum perfectum. Qui ſunt tales, vt ait beatus Da
Pſal. 14 uid, requieſcent in monte ſancto Dei, ſuprema eccleſia, in qua congregantur Dei
Ioan. 1. Philoſophi, qui verè ſunt Iſraëlitę, mundi corde, in quibus nullus eſt dolus, qui nō
permanſerunt in ſeptenario quietis, ſed bonorum operum effectione diuinæ aſſi-
milationis, ad octonarii beneficentię hęreditatem ſublati ſunt, inſatiabilis contē-
plationis purę ac ſinceræ ſpeculationi attendētes. Sunt autem aliæ quoque, inquit
Ioan. 10 Dominus, oues, quæ non ſunt ex hoc ouili, quæ alio ouili & manſione pro propor-
tione fidei ſunt dignatæ. Meæ autem oues meam vocē audiunt, ex cognitione mea B
mandata intelligentes. Hoc autem licet magnificè & pro dignitate meritiſque acci
pere, cum operum remuneratione, & mutua conſequentia. Quare quando audieri
mus, Fides tua te ſaluam fecit, non accipimus eum dicere abſolutè eos ſaluos futu-
ros qui quomodocunque crediderint, niſi facta quoque fuerint conſecuta. Iam ve
rò Iudæis ſolis hanc dicebat vocem qui legem tenebant & vixerant abſque reprehē
ſione, quibus ſola fides reſtabat in Dominum. Non ergo fuerit fidelis cum intem-
perantia, ſed & ſi à carne exierit, neceſſe eſt vt vitia quoque deponat, vt poſſit ad
propriam peruenire manſionem. Plus eſt autem cognoſcere quàm credere ſicut
etiam quàm ſaluum eſſe, maius eſt poſtquam ſaluus factus es ſupremo honore di- C
gnum eſſe habitum: Cum ergo per multam diſciplinam vitia exuerit qui eſt nobis
fidelis, tranſit ad maximum ſupplicium quod eſt melius priori manſione, inferens
proprietatem pœnitentiæ eorum peccatorum quæ admiſit poſt baptiſmum. Cru-
ciatur ergo adhuc amplius, cum vel nōdum, vel ne omnino quidem ea aſſequatur
quorum videt alios eſſe participes. Præterea autem pudore afficitur ob ea quæ de-
liquit, quæ quidem ſunt fideli maxima ſupplicia. Bona eſt enim Dei iuſtitia, & iu-
ſta eſt eius bonitas. Quòd ſi forte ceſſauerint cruciatus in implendis quas luunt pœ
nis, & expiandis quæ admiſſa ſunt ab vnoquoq. delictis, habent tamen maximum
permanentem dolorem, quòd cum ſint inuenti digni alio ouili, non vna ſint cum
iis qui ſunt gloria affecti propter iuſtitiam. Iam verò Salomon ſapientem vocans D
eum qui eſt præditus cognitione, hæc dicit de iis qui mirantur dignitatē eius man
Sap. 5. ſionis. Videbunt enim mortem ſapientis: & non intelligent quid de eo decreuerit,
& ad quid eum ſtabilierit Dominus, & dicent de eius gloria. Is eſt quem aliquando
habuimus in deriſum, & in parabolam opprobrii, inſipientes. Vitam eius exiſtima-
uimus inſaniam: & mortem eius ignominioſam. Quomodo eſt ęnumeratus inter
filios Dei, & in ſanctis eſt ſors eius? Non ſolum ergo fidelis, ſed etiam gentilis, iu-
ſtiſſimè iudicatur. Quoniam enim ſciebat Deus, vt qui habeat præſcientiam, eum
non eſſe crediturum, nihilo ſecius vt ſuam acciperet perfectionem, ei quidem phi-
loſophiam dedit, ſed ante fidem. Dedit autem Solem & Lunam & aſtra ad religio
Deut. 5. nem, quæ Deus fecit gentibus, inquit lex, ne ſi omnino eſſent impii & plane à Deo E
alieni, omnino etiam interirent. Illi autem etſi in hoc nati eſſent mandato, ingrati,
ſculptilibus attenderunt imaginibus. Quòd ſi non fuerint ducti pœnitentia, iudicā
tur. Aliqui quidem quòd cum poſſent, noluerunt Deo credere. Alii verò, quòd
etiam cum vellent, non elaborauerunt vt fierent fideles. Quinetiam illi quoque,
qui à cultu aſtrorum non recurrerunt ad eorum creatorem. Hęc enim via data fuit
gentibus, vt per aſtrorum cultum Deum ſuſpicerent. Qui autem ne in iis quidem
quæ eis data ſunt aſtris voluerunt permanere, ſed etiam ab eis ad ligna & lapides
procidêre, reputati ſunt, inquit, vt puluis terræ, & vt gutta ex cado, ſuperuacanei
ad ſalutem, qui eiiciuntur à corpore. Quomodo ergo abſolute quidem ſaluum fa
cere, eſt ex iis quę ſunt media, rectè autem & vt decet, perfectum eſt officium, ita F
etiam omnis actio, eius quidem qui eſt cognitione præditus, rectum & perfectum
eſt officium, eius autem qui eſt ſolummodo fidelis, media dici poſſit actio, vt quę
ex verbo ſeu ratione nondum efficiatur, neque rectè geratur ex ſcientia. Contra

autem

A autem cuiuſuis gentilis peccat actio. Non enim abſolutè bene agere, ſed ſcopum quendam ſpectantes actiones facere,& ex verbo ſeu ratione operari oportere oſtẽdunt ſcripturę. Quomodo ergo lyram pulſandi imperitis non eſt lyra tangenda, ita nec ſunt attingenda negotia iis qui non acceperunt cognitionem,& neſciunt quomodo iis vti oporteat ex verbo vitę. Atque non ſolum quidem in bellis ſuſcipitur à bellatoribus certamen pro libertate, ſed etiam in conuiuiis, & in cubili,& in iudiciis ii qui verbo ſunt vncti, erubeſcentes ſerui fieri voluptatis. Iniuſto lucro nunquam virtutem permutauero. Lucrum autem euidenter iniuſtum eſt voluptas & dolor, labor & metus,& vt ſemel dicam, vitia & motus animę, quorũ id quod eſt
B in præſentia iucundum, affert poſtea moleſtiam. QVID enim prodeſt ſi totum mundum lucreris, inquit, perdas autem animam? Clarum eſt ergo quòd qui bonas non faciunt actiones, nec ea quidem norunt quæ ſunt ſibi vtilia. Quòd ſi ita eſt, ne ii quidem Deum precari poſſunt vt ab eo bona accipiant, cum quæ ſint verè bona ignorent, neque ſi acceperint, donum ſenſerint, neque pro dignitate eo vſi fuerint quod non norunt,& propter imperitiam rectè vtendi iis quæ data ſunt,& propter nimiam inſcitiam, ne quomodo diuinis quidem donis vtendum ſit ſcientes. Inſcitia autem eſt cauſa ignorationis. Atque iactabundæ quidem, ſed bene ſibi conſciæ animæ eſt gloriatio, aduerſus eos caſus qui eueniunt eloqui. Aduerſus hęc oportet ſe cautè & prudẽter gerere. Nam quod bene fit,& eſt iuſtum, mihi feret auxilium, neque vnquam malè facere deprehendar. Hæc autem bona conſcientia, & ſancti-
C tatem erga Deos,& iuſtitiam erga homines conſeruat, mundam cuſtodiens animam honeſtis cogitationibus,& verbis caſtis,& iuſtis operibus. Sic vim Domini cum acceperit anima, meditatur eſſe Deus, putans nullum aliud eſſe malum præter quàm ignorationis,& operationis quæ non fit ex recta ratione. Semper autem propter omnia Deo agens gratias, per iuſtam auditionem, & diuinam lectionem, per veram inquiſitionem, per ſanctam oblationem, per beatam orationem, laudans, canens, benedicens, pſallens. A Deo nullo vnquam tempore talis diuiditur anima. Meritò ergo dictum eſt. Et qui in ipſo confidunt, intelligent veritatem, & fideles in dilectione in ipſo permanebunt. Vides quænam differat ſapientia de iis qui ſunt præditi cognitione. Proportione ergo habita & conuenientia ſunt variæ quidem
D manſiones, pro dignitate & meritis eorum qui crediderunt. Ecce enim Salomon. Dabitur enim ei, inquit, fidei gratia electa, & ſors in templo Domini iucundior. Comparatiuum enim ea quidem oſtendit quæ ſunt inferiora in templo Dei, quod eſt vniuerſa eccleſia: relinquit autem ſuperlatiuum quoque cogitandum, in quo eſt Dominus. Has tres electas manſiones ſignificant numeri qui ſunt in Euangelio, triginta,& ſexaginta,& centum. Et perfecta quidem hæreditas eſt eorũ qui euadunt in virum perfectum ad imaginem Domini. Similitudo autem non eſt, vt quidam exiſtimant, in figura humana. Eſt enim impia hæc conſideratio. Sed nec quæ in virtute primæ cauſæ traditur aſſimilatio. Eſt enim hæc quoque impia traditio eorum qui expectarunt eandem eſſe virtutem hominis & Dei omnipotentis. Exiſtimaſti,
E inquit, inique, quòd ero tibi ſimilis. Sufficit enim diſcipulo ſi fiat vt magiſter, inquit magiſter. Ad Dei ergo fit ſimilitudinem, qui eſt in filium adoptatus,& in numerum amicorum cooptatus, ex eo quod eſt cohæres Dominorum & Deorum, ſi quemadmodum ipſe docuit Dominus, per Euangelium fuerit conſummatus. Qui eſt ergo cognitione præditus, magis propinquam & magis cohærentem exprimit ſimilitudinem, nempe magiſtri mentem, quam cum ille haberet, præcepit & conſuluit ſapientibus & temperantibus. Exprimit, inquam, hanc intelligens vt voluit qui docuit,& magnifico ſenſu accepto, pro dignitate quidem docens ſuper tecta, eos qui altè volunt ędificari, prius autem incipiens facto exequi ea quæ dicuntur,
F conuenienter exemplo vitæ inſtitutionis, ea enim præcepit quæ fieri poterant. Et reuera oportet eum qui eſt regalis & Chriſtianus principatum poſſe obtinere & præeſſe. Neque enim ſolum conſtitutum eſt vt dominaremur iis ſolis quæ ſunt foris beſtiis, ſed etiam agreſtibus quę ſunt in nobis ipſis animi perturbationibus. Per

Matth.16.
Sap.3.
Pſal. 49.
Ioan.13.

ſcientiam ergo,vt videtur bonæ & malæ vitæ,ſaluus fit is qui eſt cognitione præ- A
ditus,plus intelligens & operans quam ſcribæ & Phariſæi. Intende,bene proſpera
re,& regna, ſcribit Dauid.Propter veritatem & manſuetudinem & iuſtitiam, &
Pſal.44 deducet te mirabiliter dextera tua,hoc eſt, Dominus. Quis ergo ſapiens, & intelli
Pſal.106. get hæc,intelligens,& cognoſcet hæc? Quoniam rectæ viæ Domini,inquit Pro-
pheta,ſignificans eum ſolum qui eſt præditus cognitione poſſe ea intelligere quæ
abditè dicta ſunt à ſpiritu.Et qui intelligit,in tempore illo ſilebit,inquit ſcriptura,
in enũciando ſcilicet ad indignos.Quoniam,inquit Dominus, qui habet aures au-
Pſal. 18. diendi audiat,dicens non eſſe quorumuis audire & intelligere.Iam verò Dauid di
cit.Tenebroſa aqua in nubibus aëris.A fulgore coram ipſo nubes trãſierunt, gran
do & carbones ignis, abditos eſſe docens ſanctos ſermones,& iis quidem qui ſunt B
cognitione præditi,claras & perſpicuas,tanquam grandinem innoxiam,ſignificat
demitti diuinitus,vulgo autem obſcuros,tanquam qui ex igne extincti ſunt car-
bones,quos niſi quis accenderit & ſuſcitarit,non ardebunt,neque illuminabũtur.
Eſa.50. Dominus ergo,inquit,dat mihi linguam diſciplinæ, vt ſciam in tempore quando
oporteat loqui ſermonem,non ſolum inferendo teſtimonio,ſed etiam in interro-
gando & reſpondendo.Et diſciplina Domini aperit os meum.Eſt ergo eius qui eſt
cognitione prȩditus,ſcire vti ſermone & quando,& quomodo,& apud quos opor
Col.2. tet.Iam verò Apoſtolus quoque dicens.Secundum elementa mundi,& non ſecun
dum Chriſtum,tradit doctrinam quidem Græcam eſſe inſtar elementorum:Chri- C
ſti autem doctrinam eſſe perfectam,ſicut iam prius ſignificauimus. Iam verò olea-
ſter inſeritur in pinguedine oleæ. Quinetiam naſcitur eadem ſpecie qua oleæ ſati-
Rom.11. uȩ.Nam id quod eſt inſitum, pro terra vtitur arbore in qua inſeritur. Omnes autẽ
plantæ ſimul iuſſu diuino germinarunt. Quocirca etiamſi ſit oleaſter agreſtis, eos
tamen coronat qui in Olympicis vincunt certaminibus, & vlmus vitem in altum
extollens,eam docet eſſe fertilem. Videmus autem plus nutrimenti attrahere agre
ſtes arbores,propterea quòd non poſſint concoquere. Quæ ſunt ergo agreſtia,mi-
nus concoquunt quam ſatiua, & cauſa cur ea ſint agreſtia,eſt priuatio facultatis
concoctricis.Plus ergo nutrimenti accipit inſerta olea,propterea quòd ſit planta-
ta in agreſti.Aſſuefit autem veluti concoquere nutrimentum,dum aſſimilatur pin D
guedini ſatiuæ. Sic etiam Philoſophus qui agreſti oleȩ aſſimilatur, cum multa ha-
beat non concocta, propterea quòd & lubenter inquirat, & facile aſſequatur,&
pinguedinem appetat veritatis,ſi per fidem,diuinam acceperit virtutem,in bonam
& mitem inſertus cognitionem,tanquam oleaſter inſitus in ſermonem verè pul-
chrum & miſericordem,& quòd traditur nutrimentum concoquit,& fit bona &
ſatiua olea.Inſitio enim eas quæ erant inutiles facit generoſas;& quæ erant ſteri-
les,cogit eſſe fertiles,arte agriculturæ,& ſcientia quæ eſt ex cognitione. Aiunt au
tem inſitionem fieri quatuor modis, vno quidem, quo inter lignum & corticem
oportet eum adaptare qui inſerit, quo quidem modo Catechiſmum ſuſcipiunt,
qui ſunt ex gentibus Idiotȩ,qui verbũ accipiunt in ſuperficie.Altero autem,quan E
do ligno fiſſo,in ipſum plantam generoſam immiſerint,quod quidem accidit in iis
qui ſunt philoſophati.Eis enim diſſectis dogmatibus,ingeneratur agnitio verita-
tis. Sic autem Iudȩis quoque aperta veteri ſcriptura,noua & generoſa planta oleȩ
inſeritur.Tertia autem inſitio agreſtes tangit & hæreticos, qui vi trahuntur ad ve
ἀγελάδων. ritatem.Nam cum vtrunque ſurculum falce acuta deraſerint,donec medullam qui
ἐπίσφινον. dem nudauerint,ſed non vlcerauerint,eas inter ſe vinciunt. Quartus autem mo-
dus inſitionis,eſt qui dicitur inoculatio.A generoſo enim trunco circũciditur ocu
lus,ei quoque cortice vna in orbem circumſcripto,vnius palmi magnitudine.De-
inde eraditur truncus oculo ȩquali circumſcriptione,& ſic immittitur circumliga
tus,& luto circumlitus,integro ſeruato & illeſo oculo & minimè inquinato.Hoc F
eſt genus doctrinæ quæ oritur ex cognitione,quȩ res poteſt perſpicere. Hoc qui-
dem certè genus eſt maximè vtile in arboribus ſatiuis. Poteſt autẽ quæ ab Apoſto-
lo dicitur inſitio,in bonam oleam fieri,nempe in ipſum Chriſtum,agreſtis & infi-
delis

A delis naturæ quæ implantatur in Chriſtum, hoc eſt, eorum qui credunt in Chriſtũ. Melius eſt autem vniuſcuiuſque fidem in ipſa inſeri anima. Sanctus enim ſpiritus per eam quodammodo diſtributus tranſplantatur, prout eſt vniuſcuiuſque circumſcriptio, incircumſcriptè. De cognitione autem differens Salomon, hæc dicit. Clara eſt, & quæ non marceſcit ſapientia, & facile cernitur ab iis qui ipſam diligunt, eos qui cupiunt præuenit vt præcognoſcatur. Qui manè ſurrexerit ad ipſam, non laborabit. De ipſa enim cogitare eſt perfectio prudentiæ. Et qui propter ipſam vigilauerit, cito erit cura vacuus, quoniam eos qui in ipſa digni ſunt ipſa quærens circuit. Non eſt enim omnium cognitio. Et in ſemitis ab ipſis beneuolè viſione appre-Sap.6.
B henditur. Semitæ autem ſunt vitæ traducendæ ratio, & quæ eſt ex teſtamentis multiformis varietas. Mox ſubiungit. Et in omni cogitatione occurrit ipſis, vt quæ variè conſideretur, per omnem ſcilicet doctrinam. Deinde infert, perficientem adducens charitatem, per rationem ſyllogiſticam, & veras propoſitiones, maximè demonſtratiuam veram ſic inducens illationem. Eius enim principium veriſſimum, eſt deſiderium diſciplinæ, hoc eſt, cognitionis. Cura autem diſciplinæ eſt dilectio. Dilectio autem eſt obſeruatio legum eius. Attentio autem eſt legum confirmatio. Confirmatio verò legum eſt vacuitas interitus. Vacuitas autem interitus facit vt ad Deum prope accedatur. Sapientiæ ergo deſiderium attollit ad regnum. Docet enim, vt arbitror, quòd vera diſciplina, eſt quoddam deſiderium cognitionis Et di-
C lectio quidem eſt obſeruatio mandatorum quæ deducunt ad cognitionem. Obſeruatio autem ipſorum eſt confirmatio præceptorum, propter quam contingit vacuitas interitus. Vacuitas autem interitus, efficit vt prope Deum ſimus. Si ergo dilectio cognitionis facit alienum ab interitu, & eum qui eſt regalis prope Deum extollit: Oportet ergo cognitionem quærere ad inuentionem. Eſt autem inquiſitio quidem, incitatio & impulſio ad comprehendendum, quæ per quædam ſigna inuenit id quod eſt ſubiectum. Inuentio autem eſt finis & requies inquiſitionis quę peruenit ad comprehenſionem, quod quidem eſt cognitio, & ipſa propriè inuentio eſt cognitio, vt quæ ſit comprehenſio inquiſitionis. Signũ autem dicunt eſſe id quod præcedit, aut quod eſt vna, aut quod ſequitur, quod quidem eſt comprehenſio.
D Eius ergo quæ eſt de Deo inquiſitionis, inuentio quidem eſt doctrina quæ eſt per filium. Signum autem quòd ſit Seruator noſter ille ipſe filius Dei, ſunt & quæ eius aduentum præcedunt prophetiæ, quæ ipſum prædicant: & quæ cum eius ortu ſenſili fuerunt de ipſo teſtimonia: & quæ præterea poſt eius aſſumptionem prædicantur & apertè oſtenduntur, virtutes. Quòd ergo ſit apud nos veritas, eſt indicium, quòd ipſe docuerit Dei filius. Si enim in omni quæſtione hæc generalia inueniuntur, res & perſona, quæ verè eſt veritas apud nos eſſe oſtenditur. Nam veritatis quidem quæ oſtenditur perſona eſt filius Dei. Res verò, virtus fidei, quæ quodcunque ei aduerſatur, & vel ipſum totum mundum repugnantem ſuperat. Sed quoniam hoc iam eſt certum & extra cõtrouerſiam confirmatum eſſe in æternis factis & ſer-
E monibus, & viſus eſt dignus qui ſupplicio afficiatur, non contra quem dicatur, qui cũque exiſtimat non eſſe prouidentiam, & re vera impius, nobis autem eſt propoſitum, quid agentes, & quomodo viuentes, peruenerimus ad omnipotentis Dei cognitionem, & quemadmodum Deum honorantes, efficiamur nobis cauſa ſalutis: cum non à Sophiſtis, ſed ab ipſo Deo cognouerimus & didicerimus, quod ei eſt gratum iuſtum & ſanctum facere aggredimur. Nos autem eſſe ſaluos, quod quidem eſt ei gratum, & ſalus, accedit per bonam operationem & cognitionem, quorum amborum eſt magiſter Dominus. Si ergo vel ex Platonis ſententia, aut à Deo aut ab iis qui à Diis duxere originem, verum ſolum diſci poteſt; meritò à diuinis eloquiis eligentes teſtimonia, iactamus nos veritatem diſcere per filium Dei, quæ
F fuerunt quidem primum prædicta, deinde declarata. Quæ autem ad veritatem inueniendam adiuuant, ne ſunt ipſa quidem reproba. Ipſa certè philoſophia, quæ annunciat prouidentiam, & beatæ quidem vitæ remunerationem, miſerę autem punitionem comprehenſim tractat Theologicè. Quæ autem accuratè & exactè tra-

duntur,& quæ ſigillatim habentur,ea vtique non ſeruat. Neq. enim de filio Dei, A
neque de ea quæ eſt per prouidentiam œconomiam tractat,vt nos.Non enim diui
nam nouerat religionem.Quamobrem hæreſes quoque quæ ſunt in barbara philo
ſophia,etiamſi vnum Deum dicant,etiamſi Chriſtum celebrent, id ex comprehen
ſione dicunt,non ex veritate.Nam & alium Deum adinueniunt,& Chriſtum non
excipiunt ſicut tradunt Prophetiæ.Verum enimuero quæ ſunt apud eos falſa dog-
mata, quamdiu aduerſantur vitæ quę agitur ex veritate,ſunt cōtra nos.Iam enim
Act.16. Paulus Timotheum circūcidit propter eos qui credebāt ex Iudæis,ne eo diſſoluen
te ea quæ à lege carnalius prius ſumpta fuerant,à fide deficerent qui erant ex lege
Catechumeni,etſi rectè ſciret quòd non iuſtificat circuncißio. Omnibus enim o-
κατὰ συμπεριφοράν. mnia fieri profitebatur,dum ſe demitteret & variè eis accommodaret, ea conſer- B
Daniel 5. uans quæ erant principalia dogmata, vt omnes lucrifaceret. Daniel autē torquem
geſtauit,cum non neglexiſſet quòd afflictus eſſet populus à Rege Perſarum. Men
daces ergo ſunt re vera,non ii qui ſe demittunt & ſe accommodant propter œco-
nomiam ſalutis:neque qui labuntur in aliquibus ex iis quæ ſunt ſingularia,ſed qui
concidunt in iis quæ ſunt vel maxime principalia,& Dominū quidem, quoad eius
fieri ab eis poteſt,infirmant & abrogant: auferunt autem veram Domini doctri-
ληροῦντες. nam, qui non pro dignitate Dei & Domini ſcripturas diſſerunt & tradunt. Depo
ſitum enim quod Deo redditur,eſt conuenienter Domini doctrinæ,per eius Apo
Matth.10. ſtolorum piam traditionem,intelligentia & exercitatio. Quod autem auditis in
aurem,abditè ſcilicet & in myſterio:nam quę ſunt eiuſmodi,dicuntur in aurem di C
ci allegoricè:ſuper domos,inquit,prædicate,cum ea præclarè ac magnificè accepiſ
ſent,ſublimique & excelſo dicendi genere traderent,& ex regula veritatis ſcriptu
ras explanarent.Neque enim prophetia.Neque ipſe Seruator adeò craſſe & gene-
raliter elocutus eſt diuina myſteria,vt ea facile capi poſſent à quibuſlibet:ſed diſſe
Mar.4. ruit in parabolis.De Domino quidem certè dicunt Apoſtoli,quòd omnia locutus
eſt in parabolis,& nihil loquebatur eis ſine parabola.Si autem omnia per ipſum fa
cta ſunt,& ſine ipſo factum eſt nihil:ergo Prophetia quoque & lex per ipſum factę
ſunt,& per ipſum dictæ ſunt in parabolis.Cæterum recta ſunt omnia, inquit ſcri-
ptura,coram iis qui intelligunt,hoc eſt,iis qui ab ipſo declaratam ſcripturarum ex
poſitionem,ex eccleſiaſtica regula accipientes,conſeruant. Regula autem eccleſia D
ſtica eſt concentus & conſenſio legis & Prophetarum , conuenienter teſtamento
quod traditur per Domini aduentum.Atque cognitionem quidem ſequitur pru-
dentia,prudentiam autem temperantia.Dicatur enim prudentiam quidem eſſe di
uinam cognitionem,& in iis qui Dii fiunt. Temperantiam autem philoſophantur
eſſe mortalem,& in hominibus nondum ſapientibus.Iam verò ſi virtus eſt diuina,
& ſeu ipſius cognitio:temperantia autem eſt veluti imperfecta prudentia,pruden-
tiam quidem deſiderans,laborioſè autem operans,& non contemplans, ſicut certè
iuſtitia quæ eſt humana,vt quid commune ſubiicitur ſanctitati,cum ſit diuina iuſti
tia.Ei enim qui eſt perfectus,non in ciuilibus contractibus,neque in prohibitione
legis,ſed ex propria actione ei dilectione in Deum eſt iuſtitia. Propter multas er- E
go cauſas occultant ſcripturæ ſententiam.Primum quidem,vt diligenter inquira-
mus,& ſemper vigilemus in inueniēdis ſalutaribus orationibus.Prętereа ne omni
bus quidem conueniebat hominibus intelligere,ne læderentur aliter accipientes
ea quæ à ſancto Spiritu dicta ſunt ſalutariter.Quocirca iis qui ſunt electi ex homi-
nibus,& iis qui ex fide cooptati ſunt ad cognitionem,quæ ſeruantur ſancta myſte
ria Prophetiarum,teguntur parabolis.Scripturarum enim ſtylus eſt parabolicus.
Quocirca Dominus quoque cum non eſſet mundanus,tanquam mundanus venit
ad homines.Portauit enim omnem virtutem:& hominem qui erat in mundo enu
tritus,ad ea quæ percipiuntur intelligentia & ſunt principalia,à mundo in mundū
erat ſublaturus.Quocirca ſcriptura quoque vtitur metaphora . Eſt enim parabola F
res eiuſmodi , oratio ab aliquo non proprio quidem, ſed quod eſt ſimile proprio,
ad id quod eſt verum & proprium deducens eum qui intelligit . Aut vt dicunt ali-
qui.

A qui: Dictio quæ per alia, ea quæ propriè dicuntur oſtendit cum efficacia. Iam verò vniuerſa quoque œconomia quæ prædicta eſt à Prophetis de Domino, videtur verè parabola iis qui veritatem non norunt, quando filium Dei qui fecit omnia, carnem ſuſcepiſſe, & in vtero virginis conceptum eſſe, quatenus fuit genita ſenſilis eius caruncula, conſequenter autem quatenus fuit genita, paſſam eſſe & reſurrexiſſe, vnus quidem dicit, alii verò audiunt. Iudæis quidem ſcandalum; Græcis autem ſtultitiam, vt dicit Apoſtolus. Apertè autem ſcripturæ & iis qui aures habent verum oſtendentes, illud ipſum quod paſſa eſt caro quam ſuſcepit Dominus, Dei virtutem & ſapientiam annunciant. Poſtremo parabolicum ſcripturæ genus, cum
B ſit, vt oſtendimus, antiquiſſimum, meritò apud Prophetas maximè abundauit, vt etiam Philoſophos, qui erant apud Græcos, & eos qui erant apud alios barbaros ſapientes, oſtendat ſanctus ſpiritus ignoraſſe futurum Domini aduentum, & myſticam quæ ab ipſo tradenda fuit doctrinam. Meritò ergo quæ Dominum prædicat Prophetia, ne præter multorum dicens opiniones aliquibus videretur blaſphemare, ea quæ ſignificantur figurauit vocibus, quæ poſſint etiam ducere ad alias mentis conceptiones. Iam verò Prophetæ omnes qui Domini aduentum prędixerunt, & ſancta quæ erant cum ipſo myſteria, perſecutionem paſſi ſunt, occiſi ſunt, ſicut ipſe quoque Dominus qui eis explanauit ſcripturas. Eius quoque familiares, qui verbum prædicauerunt, poſtquam ipſe exceſſit è vita, vſi ſunt parabolis. Vnde etiã
C Petrus in prædicatione loquens de Apoſtolis, dicit. Nos autem cum euoluiſſemus libros quos habuimus Prophetarum, qui partim quidem per parabolas, partim autem per ænigmata, partim verò expreſſa ſua auctoritate & ipſis verbis Chriſtum Ieſum nominant. Inuenimus eius aduentum, & mortem, & crucem, & reliqua omnia ſupplicia quibus eum affecerunt Iudæi, & reſurrectionem, & in cœlos aſſumptionem, priuſquam conderentur Hieroſolyma. Sicut ſcriptum eſt. Hæc omnia quæ oportebat ipſum pati, & poſt ipſum ea quæ erunt. Hæc ergo cum agnouiſſemus, Deo credidimus per ea quæ de ipſo ſcripta ſunt. Et paulo poſt rurſus infert diuina prouidentia factas eſſe ſcripturas, ſic referens. Sciebamus enim Deum hæc verè iuſſiſſe: & abſque ſcriptura nihil dicimus. Habet autem alias quoque quaſdã pro-
D prietates ſermo Hebręus, ſicut etiam vnuſquiſque ex reliquis, continens quandam orationem quæ gentis oſtendit ſtylum & figuram. Definiunt itaque ſermonem, dictionem quę gentis ſtylo ac figura conficitur. Sed non illis ſermonibus nota eſt Prophetia. Græcis enim, quę troporum vocantur mutationes, de induſtria celant, deductæ ad ſimilitudinem earum quæ ſunt apud nos prophetiarum, verum oſtenditur tropus eſſe voluntariæ à recto declinationis, quæ fit vel verſu vel ſoluta dictione. Eſt quidem certè tropus, dictio tranſcripta à proprio ad non proprium, compoſitionis cauſa, & propter rectum vſum dictionis quæ eſt in oratione. Prophetia autem minimè vtitur figuris in dictionibus, propter ornatum orationis. Eo autem quòd non ſit omnium, multis modis occultat veritatem, iis ſolis qui ſunt initiati *διάλεκτος.*
E ad cognitionem, qui veritatem quærunt propter charitatem, lucem faciens exoriri. Dicitur autem prophetię ſpecies prouerbium à barbara Philoſophia. Dicitur aliqua quoque parabola, & deinde ænigma. Quinetiam dicitur ſapientia, & vt ab ea diuerſum quid, diſciplina, & rurſus ſermones prudentiæ, & ſtrophæ verborum, & vera iuſtitia, & rurſus doctrina dirigendi iudicium, & aſtutia quæ ſimplicibus accidit ex diſciplina, & ſenſus & intelligentia, quæ ei inditur qui eſt recenter imbutus catecheſi. Qui hos, inquit, audiuit Prophetas, ſapiens erit ſapientior, gubernationem autem poſſidebit intelligens, & intelliget parabolam & obſcuram orationem, & ſapientum dicta & ænigmata. Si autem ab Hellene Iouis filio qui fuit cognominatus Deucalion, contigit Hellenicas, id eſt Græcas, appellari linguas, ex tempori- Prouerb. 1.
F bus quæ prius diximus facile perſpici poteſt, quot generationibus ſint Hebræa voce poſteriores linguæ quę ſunt apud Grecos. Procedente autem ſcriptura, cum qui prædicti ſunt à Propheta tropos in vnaquaque parte adnotauerimus, adducemus viuendi rationem ex cognitione, per regulam veritatis, eam ſedulo & artificiosè

oſtendentes. An non enim quæ Hermæ quoque in viſione apparuit poteſtas in typo eccleſiæ, dedit librum legendum quem voluit annunciari electis. Eum autem, inquit, tranſcripſit ad literam, cum non inueniret quomodo finiret ſyllabas. Significabat autem vtique literam eſſe omnibus claram, ſi in nuda lectione accipiatur, & hanc eſſe fidem quæ obtinet locum elementorum. Quocirca quæ eſt ad literam lectio, ſuſcipit etiam allegoriam. Scripturarum autem ex cognitione explicationem, fide iam proficiente aſſimilari ei quæ fit per ſyllabas lectioni accipimus. Quinetiã iubetur Eſaias propheta, nouo libro accepto in eo ſcribere ſanctam quandam poſtea futuram cognitionem per ſcripturarum expoſitionem, prophetice prædicendo ſpiritu eam quæ illo tempore erat adhuc non ſcripta, propterea quòd nondum cognoſceretur. Dictum enim fuerat ab initio iis ſolis qui intelligunt. Iam verò cum Apoſtolos docuerit Seruator, ſcriptæ non ſcripta iam quoque nobis traditur traditio. Ea ratione qui apud Gręcos ſunt eruditiſſimi, Mercurio, quẽ dicunt eſſe orationem, conſecrant propter interpretationem, fructum mali punici. Habet.n. multas latebras oratio. Meritò ergo Moſem quoque qui aſſumebatur, duplicem vidit Ieſus filius Naue, & vnum quidem cum Angelis. Alterum autem ſupra montes, qui dignus erat cui in conuallibus iuſta fierent. Vidit autem Ieſus hoc ſpectaculum inferius, ſublatus ſpiritu, vna cum Chaleb. Sed non vident ambo ſimiliter. Sed hic quidem deſcẽdit citius, vt qui multum quod grauabat inferret. Ille autem cum deſcendiſſet, poſtea narrauit gloriam quam erat contemplatus, vt qui magis quàm alter poſſet perſpicere, vt qui eſſet purior, ſignificante, vt arbitror, hiſtoria non omnium eſſe cognitionem. Nam alii quidem corpus literarum, nempe dictiones & nomina, perinde ac corpus Moſis accipiunt. Alii verò ſententias, & quę à nominibus ſignificantur peruident, eum qui eſt cum Angelis Moſem curioſe inquirẽtes. Certe etiam ex iis qui ipſum Dominum inuocabant, multi quidem dicebant, Fili Dauid miſere mei: pauci autem cognoſcebant filium Dei, ſicut Petrus. Quem etiam beatum pronunciauit, quoniam ei caro & ſanguis non reuelauit veritatem, ſed pater eius qui eſt in cœlis, ſignificans eum qui eſt cognitione præditus, non per eius carnem quæ fuit geſtata in vtero, ſed per ipſam paternam potentiam cognoſcere filium omnipotentis. Non ſolum autem iis qui tantummodo incidunt, eſt adeò difficilis acquiſitio veritatis: ſed eorum etiam quorum eſt propria ſcientia, ne his quidem totam ſimul aceruatim dari contemplationem, docet Moſis hiſtoria, donec ſicut Hebræi gloriam Moſis aduerſis oculis aſpicere ſoliti, & ſancti Iſraël Angelorum viſiones: ita nos quoque obiectum veritatis ſplendorem poſſimus intueri. Nobis autem curſim exponatur indicium ad declarandam cognitionem, Decalogus. Et quòd ſacer quidem ſit Denarius, ſuperuacaneum eſt nunc dicere. Sin autem tabulæ ſcriptæ, opus Dei, inuenientur naturale oſtendere opificium. Digitus autem Dei intelligitur Dei potentia, per quam efficitur creatio cœli & terrę. Quorum amborum intelligentur tabulę eſſe ſigna. Nam Dei quidem ſcriptura & formatio in ſubiecta tabula, eſt mundi creatio. Decalogus autem, in imagine quidem cœleſti continet Solem & Lunam, aſtra, nubes, lucem, ſpiritum, aquam, aërem, tenebras, ignem. Hic eſt cœli naturalis decalogus. Terræ autem imago continet homines, pecora, reptilia, beſtias, & ex aquatilibus piſces & cete. & rurſus ſimiliter ex volucribus, & quæ ſunt carniuoræ, & quæ miti ac manſueto vtuntur cibo: & ex plantis ſimiliter, & quæ ſunt fertiles, & quæ ſteriles. Hic eſt terræ naturalis decalogus. Porrò autem arca quæ hæc continebat, fuerit rerum diuinarum & humanarum cognitio & ſapientia. Fortaſſe autem fuerint hæ duæ tabulæ, Prophetia duorum teſtamentorum. Myſticè autem ſunt renouatæ, cum ſimul abundaret ignoratio & peccatum. Dupliciter autem, vt videtur, ſcribuntur præcepta duplicibus ſpiritibus, nempe & principali, & eo qui ſubiicitur, quoniam caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, & ſpiritus aduerſus carnem. Eſt autem in ipſo quoque homine quidam denarius, quinque ſenſus, & vocis edendę facultas, & vis ſeminaria & hic quoque octauus qui fuit in formatione ſpiritus, nona eſt facultas animę quæ tenet principatum,

Marginal notes: Matth. 15. (beside "Fili Dauid miſere mei") · Ibidem. 16 (beside "Quem etiam beatum") · Gal. 5. (beside "quoniam caro concupiſcit")

Section letters in right margin: A, B, C, D, E, F

A principatum, quæ etiam dicitur principalis, & decima eſt ſancti Spiritus quæ per fidem accedit, formam & characterem tribuens proprietas. His accedit, quòd decem quibuſdam humanis partibus videtur lex imperare, viſui, & auditui, & odoratui, tactui, & guſtui, & inſtrumentis eorum adminiſtris, quæ ſunt duplicia, nempe manibus & pedibus. Hæc eſt .n. formatio hominis. Ingreditur autẽ anima, & etiã prius ingreditur principalis facultas qua ratiocinamur, quæ non generatur per deiectionem ſeminis, vt etiam abſque ea numerus decimus colligatur, per quæ vniuerſa actio hominis perficitur ordine. Nam cum primum eſt homo genitus, accipit initium vitę à patibilibus. Ratiocinandi ergo facultatem & eam quæ eſt princi-
B palis, dicimus eſſe animali cauſam conſtitutionis. Quinetiam hanc partem expertem rationis, & fieri animatam & eſſe eius partem. Iam vitalem quidem facultatẽ, qua continetur vis nutriendi & augendi, & vt in ſumma dicam, mouendi, ſortitus eſt ſpiritus carnalis, qui & motu eſt facillimus, & quoquo verſus per ſenſus & reliquum corpus procedit, & per corpus primum patitur. Principalis autem animæ facultas habet liberam eligendi facultatem, in qua exiſtit inquiſitio, diſciplina, & cognitio. Verumenimuero ordinata eſt vniuerſorum relatio ad vnam principalem facultatem, & propter illam & viuit homo, & certo modo viuit. Per corporeum itaque ſpiritum homo ſentit, concupiſcit, lætatur, iraſcitur, alitur, augetur, quinetiã per eum ad actiones aggreditur, conuenienter ei quod mens cogitarit & concepe-
C rit. Poſtquam autem vicerit cupiditates, regnat principalis facultas. Illud ergo, Nõ concupiſces. Non ſeruies, inquit, carnali ſpiritui, ſed ei imperabis, quoniam caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, & inſurgit vt ſe turpiter & indecore gerat præter naturam, & ſpiritus aduerſus carnem obtinet imperium, ad hoc vt homo vitam tranſigat ſecundum naturam. Num ergo meritò dictus eſt homo factus eſſe ad Dei imaginem, non quod attinet ad figuram conſtructionis, ſed quoniam Deus quidẽ ratione omnia architectatur: homo autem qui euaſerit cognitione præditus, ratiocinandi facultate bonas & honeſtas peragit actiones. Meritò ergo duæ tabulæ duobus ſpiritibus data præcepta, & ei qui eſt formatus, & ei qui eſt principalis, quæ ante legem tradita fuerunt, dictę ſunt ſignificare, & ſenſuum motus exprimunt per
D cogitationem, & manifeſtant per eam quę eſt ex corpore operationem. Eſt enim ex ambobus comprehenſio Ea rurſus vt ſe habet ſenſus ad ſenſile: ita intelligentia ad id quod ea comprehenditur. Sunt autem duplices quoque actiones, aliæ quidem per mentis agitationem ac conceptionem, aliæ verò per operationem. Et primum quidem præceptum decalogi oſtendit vnum ſolum eſſe Deum omnipotentem, qui populum tranſtulit ex Aegypto per ſolitudinem in terram patriam, vt per diuinas quidem operationes comprehenderent vt poterant eius potentiam: ab eorum autem quæ ſunt genita abſtinerent idololatria, omnem ſpem habentes in Deo qui eſt ex veritate Secunda autem oratio ſignificabat non oportere aſſumere neque inferre magnam & omni veneratione dignam eius potentiam, quæ quidem eſt nomen
E (huius enim ſolummodo diſcendi multi ſunt adhuc capaces) neque transferre eius nuncupationem ad res genitas & inanes, quas quidem fecere homines artifices: in his autem is qui eſt non ponitur. In identitate enim ingenita, qui eſt, eſt ipſe ſolus. Tertia autem eſt oratio quæ ſignificat mundum à Deo eſſe factum: & dediſſe nobis ſeptimum diem ad quieſcendum, propter eam quæ eſt in vita afflictionem & malorum perpeſſionem. Deus enim eſt indefeſſus, & impatibilis, & qui nullius indiget. Quiete autem indigemus nos qui carnem geſtamus. Septimus ergo dies prędicatur quies, abſtinentia à malis, præparans illum primarium & ex quo cuncta orta ſunt diem, qui eſt verè noſtra quies, qui quidem prima quoque eſt re vera lucis generatio, in qua omnia ſimul & cernuntur & poſſidentur. Ex hoc die prima ſapientia &
F cognitio nos illuminat. Lux enim veritatis, lux vera, vmbræ expers, qui citra diuiſionem diuiditur, ſpiritus Domini in eos qui ſunt per fidem ſanctificati, qui eſt inſtar luminaris ad eorum quæ ſunt agnitionem. Eum ergo ſequentes, per totam vitam reddimur impatibiles. Id autem eſt quieſcere. Quocirca Salomon quoque

Exo. 20. Gal. 5.

Hic locus eſt corruptus.

ante cœlum & terram & omnia quæ ſunt, omnipotenti dicit genitam fuiſſe ſapientiam, cuius participatio quæ eſt per virtutem, non dico per eſſentiam, docet eos qui hic fuerint, rerum diuinarum & humanarum habere ſcientiam via compre henſionis. Hæc quoque ſunt obiter reuocanda in memoriam, quoniam de ſeptena rio, & octonario ingreſſa eſt oratio. Qui eſt enim octonarius, videtur eſſe omnino propriè ſeptenarius: ſeptenarius autem apertè ſenarius, & hic quidem propriè eſſe Sabbatū. Septenarius autem operarius. Nam & mundi ortus finitur in ſex diebus, & motus Solis qui fit à conuerſionibus ad conuerſiones, ſeu ab vno tropico ad alte rum, perficitur in ſex menſibus, per quem partim quidem cadunt folia, partim verò plantæ pullulant, & ſeminum fiunt perfectiones. Aiunt autem fœtum quoque perfectè abſolui menſe ſexto, hoc eſt, centum & octoginta duobus diebus & dimidio, vt ſcribit Polybus quidem medicus in libro de octomeſtribus. Ariſtoteles autem Philoſophus in libro de Natura, & Pythagorei, hinc, vt arbitror, ex mundi or tu ex ſententia Prophetæ, numerum ſenarium perfectum exiſtimant, & eum appellant μεσόθην & γάμον: μεσόθη quidem, id eſt medirectum, quòd ſit medium recti, hoc eſt, decem & duorum. Videtur enim ex æquo abeſſe ab ambobus, γάμοσ autem, id eſt coniugium. Nam vt cōiugium generat ex maſculo & fœmina, ita ſex ex impari quidem ternario, qui dicitur maſculus, ex pari autem, nempe binario, qui fœmina exiſtimatur, gignitur. Bis enim tria fiunt ſex. Tot rurſus ſunt motus maximè generales, per quos fertur omnis generatio, ſurſum, deorſum, dextrorſum, ſiniſtrorſum, antè, ponè. Meritò ergo numerum ſeptenarium exiſtimant eſſe ſine matre & ſine prole, Sabbatum interpretantes, & ſpeciem quietis dicentes allegoricè. in qua nec vxores ducunt, nec nuptum dantur amplius. Neque enim ex numero ali quo ad aliquem ſumentibus fit ſeptenarius, neque ad aliquem ſumptus facit alium ex iis qui ſunt intra duodenarium. Octonarium autem cubum appellant, cum ſeptem errantibus inerrantem ſpheram connumerantes, per quas fit magnus annus, veluti quædam periodus remunerationis eorum quæ ſunt promiſſa. Ea ratione cū Dominus quartus in montem adſcendiſſet, fit ſextus, & ſpiritali luce illuminatur, nudata quæ à ſe proficiſcitur virtute, quantum videri poterat ab iis qui electi fuerant vt viderent, per ſeptimam vocem prædicatus filius Dei, vt illi quidem quieſce rent qui de ipſo erant perſuaſi, ipſe verò per generationem quam ſignificauit ſenarius, cum eſſet inſignis octonarius, appareret Deus in caruncula, oſtendens potentiam, qui numerabatur quidem vt homo: celabatur autem quiſnam eſſet. Nam in numerorum quoque ordinem refertur ſenarius. Elementorum autem conſequentia id inſigne facit quod non ſcribitur. Hic in ipſis quidem numeris ſeruatur ordine vnaquæque vnitas vſque ad ſeptenarium & octonarium. In ordine autem elementorum fit ζῆτα ſextum, & η ſeptimum. Surrepto autem neſcio quomodo eo quod eſt inſigne ad ſcribendum, ſi ſic quidem ſequamur, fit ſeptenarius quidem ſextus, octonarius verò ſeptimus. Quocirca etiam ſexto dicitur homo fuiſſe factus, qui fuit fidelis ei qui eſt inſignis, vt Dominicæ hæreditatis quietem protinus acciperet. Tale quid oſtendit etiam hora ſexta ſalutaris œconomiæ, qua homo fuit con ſummatus. Iam verò ipſorum quidem octo media fiunt ſeptem. Septem autem videntur habere ſex ſpatia. Alia eſt enim illa ratio quando ſeptenarius glorificauerit octonarium, & cœli cœlis enarrant gloriam Dei. Figuræ autem eorum ſenſiles, ſunt elementa quæ ſunt apud nos vocalia. Sic etiam ipſe Dominus dictus eſt A & ω, principium & finis, per quem omnia facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. Non ergo ſicut quidam Dei quietem exiſtimant, ceſſauit Deus facere. Nam cum ſit bonus, ſi ceſſarit vnquam benefacere, Deus quoque eſſe ceſſabit, quod nefas quidem eſt dicere. Quieuiſſe ergo, eſt ordinaſſe vt ſeruaretur citra vllam tranſgreſſionem in omne tempus ordo eorum quæ facta ſunt: & feciſſe vt vnaquæque creatura ceſſaret à veteri confuſione. Quæ enim diuerſis diebus fuerunt creationes, maximæ acceptæ ſunt conſequentia, vtpote quòd omnia quæ facta ſunt, quę ſimul creata ſunt cum cogitatione, honorem ſint habitura ex eo quod eſt antiquius, nec

ſit

A ſit futura par eorum æſtimatio,neq. voce fuiſſet declaratus vniuſcuiuſque ortus,
ſi aceruatim & ſimul omnia feciſſe dicta eſſet creatio. Oportebat enim aliquid pri
mum quoque nominaſſe. Propterea ergo prima prophetice dicta ſunt,cum omnia
ſimul poteſtate facta ſint ex vna eſſentia. Eſt enim vna,vt opinor, Dei voluntas in
vna identitate. Quomodo autem in tempore facta fuerit creatio, cum ſi vna cum
iis quę ſunt tempus quoq. factum fuerit? Iam verò etiam in ſeptenariis totus mun-
dus circumagitur omnium quæ & viua gignuntur & quę naſcuntur. Septem qui-
dem ſunt quorum eſt maxima potentia, primogeniti Angelorum principes. Porrò
autem Mathematici quoque dicunt eſſe ſeptem ſtellas errantes quæ terram admini
B ſtrant, à quibus Chaldęi exiſtimant omnia per conſenſum quæ ad mortalem vitam
pertinent fieri. Quo fit vt etiam de futuris quędã promittant dicere. Ex inerranti-
bus autem ſeptem quidem ſunt Pleiades. Vrſæ autẽ conſtant ex ſeptem ſtellis, per
quas & agricultura exercetur & nauigatur. Luna verò ſeptimo quoque die mutat
figuram. Et in prima quidem hebdomada, eſt dimidia ſui parte cęſa. In ſecunda eſt
plena. Tertia autem, ab occaſu rurſus eſt dimidia ſui parte cęſa,& quarta, non ap-
paret. Quinetiam ipſa quoque ſicut tradit Seleucus Mathematicus, mutat figuram
ſepties. Ex obſcura enim & non apparente fit cornuta lunula. Deinde dimidia ſui
parte cęſa. Deinde ἀμφίκυρτοσ id eſt concaua ac gibboſa, & plena. Et rurſus occiden
do concaua ac gibboſa, & ſimiliter ſui dimidia parte cæſa, & cornuta lunula.

C *Septem noſtra tonis pulchros lyra perſonet hymnos*

Scribit quidam Poëta non ignobilis, docens veterem Lyram habuiſſe ſeptem ſo-
nos. Sunt etiam in noſtra facie ſeptem inſtrumenta ſenſuum. Duo quidem oculo-
rum. Duo autem meatuum auditus. Duo autem narium, & oris ſeptimum. Aeta-
tum quoq. mutationes fieri per ſeptenarium elegiæ Solonis ſignificant hoc modo.

Infans ſeptenos poſtquam compleuerit annos,
Producti dentes uallus ut oris erunt.
Poſtquam ſeptem alios Deus huic conceſſerit annos,
Fit pubes, ſemenque huic genitale datur.
Verum ſeptem aliis poſtquam annis creuerit ætas.
D *Denſa ſeges barbæ contegit orta genas.*
Additus eſt illi cum ſeptenarius alter,
Vir tum uirtutis fortia ſigna dabit.
Sed monet aduenicns uxorem ducere quintus,
Poſteritatis & hunc tum meminiſſe ſuæ.
Solers ingenium, firma & prudentia ſexto eſt.
Stulta nec hunc deinceps facta uidere iuuat.
Septimus acceſſit cum ſeptenarius, atque
Octauus, lingua pollet & ingenio.
E *Nono aliquid poſſunt, ſed iam minuuntur in illo*
Vires quis peragunt fortia facta uiri.
Sed decimus cum alios ſeptem perfecerit annos,
Maturam mortem triſtia fata dabunt.

Rurſus in morbis dies criticus, id eſt, ferens iudicium, eſt ſeptimus & quartusdeci
mus, in quibus decertat natura aduerſus cauſas morbi efficientes. Alia eiuſmodi
innumerabilia adducit Hermippus Berytius in libro de ſeptenario. Aperte autem
myſticam de ſeptenario & octonario rationem, iis qui cognoſcunt, tradit beatus
Dauid ſic pſallens. Anni noſtri ſicut aranea meditabuntur. Dies annorum noſtro- Pſal. 89
F rum in ipſis, ſeptuaginta anni. Sin autem in potentatibus octoginta anni. Id au-
tem fuerit nos regnare. Vt ergo diſcamus mundum eſſe genitum, non in tempore
autem facere Deum exiſtimemus, ſubiunxit Prophetia. Hic eſt liber generationis, Gen.2.
& eorum quæ ſunt in ipſis, quando facta ſunt, quo die fecit Deus cœlum & terrã.

Illud enim quando facta ſunt, enunciationem ſignificat indefinitam & expertem A
temporis. Hoc autem. Quo die fecit Deus, hoc eſt, in quo & per quē fecit omnia, & ſine quo factum eſt nihil, ſignificat eam quæ per filium fit operationem, quem dicit Dauid. Hic eſt dies quem fecit Dominus, exultemus, & letemur in ea, hoc eſt. Per eam quæ per ipſum tradita eſt cognitionem, diuinis fruamur epulis. Dies enim dictum eſt verbum quod occulta illuminat, & per quod in lucem & ad generationem acceſſit vnaquæque creatura. Et in ſumma decalogus, per elementum ἰῶτα ſignificat nomen beatum, Ieſum qui eſt verbum, oſtendens. Quinta autem deinceps ſequitur oratio, de honore patris & matris. Deum autem apertè dicit patrem & Dominum. Quocirca eos etiam qui ipſum agnouerunt, appellat filios & Deos.

Pſal. 117.

Decē ſcribitur per ἰῶτα quæ eſt prima litera nominis Ieſu.

Dominus ergo & pater eſt qui eſt Creator omnium. Mater autem, non vt quidam B
exiſtimant, eſt ſubſtantia ex qua ſumus geniti, neque, vt aliqui expoſuerunt, eccleſia, ſed diuina cognitio & ſapientia, vt dicit Salomon, iuſtorum matrem appellans ſapientiam, & eſt propter ſe eligenda. Et rurſus quidquid eſt bonum & honeſtum, à Deo per filium cognoſcitur. Eam conſequitur oratio de adulterio. Eſt autem adulterium, ſi quis relicta eccleſiaſtica & vera cognitione, & de Deo perſuaſione, accedat ad falſam quæ non conuenit opinionem, aut in Deos referens aliquid ex iis quæ ſunt genita, & alicuius ex iis quæ non ſunt ſimulachrũ aliquod conſtituens, ad tranſiliendum cognitionem, vel potius ab ea deſiliendum. Ab eo autem qui eſt cognitione præditus aliena eſt falſa opinio, ſicut vera eſt ei coniuncta & familiaris. C
Quocirca præclarus quoque Apoſtolus vnam fornicationis ſpeciem vocat Idololatriam conſequenter Prophetæ qui dicit. Mœchatus eſt cum ligno & lapide. Ligno dixit, Pater meus es tu, & lapidi, tu me genuiſti. Deinde quæ eſt de cæde conſequitur oratio. Eſt autem cædes firma ac conſtans ablatio. Veram ergo de Deo & eius æternitate orationem qui vult auferre, vt falſum inſerat, dicens vel vniuerſum nulla regi prouidentia, vel mundum eſſe ingenitum, vel negans aliquid ex iis quæ ſunt firma ac ſtabilia in vera doctrina, is eſt pernicioſiſſimus. Poſt hanc autem eſt oratio de furto. Quomodo ergo qui aliena furatur, cum magnam faciat iniuriam, in ea quæ meretur mala meritò incidit, ita qui diuina opera ſibi vendicat per fingendi vel pingendi artem, & dicens ſe eſſe effectorem animantium & planta- D
rum. Et ſimiliter qui veram imitantur philoſophiam, ſunt fures. Siue fuerit quis agricola, ſiue pater filii, eſt miniſter deiectionis ſeminum. Deus autem præbens omnium augmentum & perfectionem, adducit ea quæ gignuntur ad id quod eſt ſecundum naturam. Plurimi autem, vna cum Philoſophis, augmenta & mutationes tribuunt aſtris principaliter, quod in ſe eſt, vniuerſorum patrem priuantes ſua indefeſſa & inexhauſta potentia. Elementa autem & aſtra, hoc eſt, poteſtates quę adminiſtrant, iuſſa ſunt ea exequi quæ pertinent ad diuinam œconomiam, eaque parent, & aguntur ab iis quæ ſunt eis imperata, quo ea duxerit verbũ Domini, quandoquidem diuinæ ineſt potentiæ vt omnia occultè operetur. Qui ergo dixerit ſe aliquid excogitaſſe vel feciſſe ex iis quæ pertinent ad creationem, impii & nefarii E
incepti dabit pœnas. Doctrina autem oratio eſt de omnibus cupiditatibus. Quomodo ergo qui concupiſcit ea quæ non decet, cogitur reddere rationem: eodem modo non permittitur res falſas concupiſcere, neque exiſtimare, ex iis quæ ſunt in generatione, animata quidem per ſe poſſe, inanima autem omnino non poſſe ſalutem dare vel lædere. Et ſi quis dicat antidotum non poſſe mederi, & cicutam interimere, latenter callido decipit ſophiſmate. Nihil enim ex iis operatur abſque eo qui herba & medicamẽto vtitur, ſicut nec ſecuris abſque eo qui ſcindit, neque ſerra abſque eo qui ſecat. Quomodo autem per ſe quidem non operantur, habent autem aliquas qualitates naturales, quæ artificis operatione propriũ opus efficiunt: ita generali & vniuerſa Dei prouidentia, per ea quæ mouentur propinquius, per F
ſubmiſſionem tranſmittitur ad ſingularia efficax operatio. Sed vt videtur, Græci Philoſophi Deum nominantes, non cognoſcunt, quoniam Deum nequaquam colunt vt Deum. Quæ enim ipſi philoſophantur, vt ait Empedocles, vt quæ per vulgi

Hiere. 2.

A vulgi linguam temere tranſierint, effuſa ſunt, cum ora parum nouerint vniuerſi. Nam vt ars viam excogitat, qua lux quæ à Sole procedit, per vas vitreum aqua plenum igneſcat: ita etiam Philoſophia, cum ex diuina ſcriptura veluti quãdam ignis ſcintillam acceperit, in paucis viſione apprehendit. Certè quomodo eũdem aërem ſpirant omnia anima, ſed alia aliter, & ad diuerſum quidpiam: ita etiam plurimi accedunt ad veritatem, vel potius ad id quod de veritate dicitur. Non enim de Deo dicunt aliquid, ſed ſuas affectiones Deo attribuentes exponunt. Agitur enim ab eis vita, quærentibus id quod eſt probabile, non autem id quod verum. Ex imitatione autem non docetur veritas, ſed ex diſciplina. Nõ enim vt videamur eſſe Chriſtum credimus: quomodo nec ad Solem, vt in Sole tãtum eſſe videamur, accedimus. Sed

B hic quidem, vt caleſcamus: illic autem, vt viri boni & honeſti ſimus, vt ſimus Chriſtiani vim facimus. Regnum enim eſt eorum qui ſunt maximè violenti: qui ex inquiſitione diſciplina & perfecta exercitatione hoc percipiunt fructus, quòd Reges fiant. Qui ergo imitatur opinionem, oſtendit etiam anticipatam notionem. Quando autem quiſpiam accepta rei ſcintilla, eam intus in anima accenderit deſiderio & doctrina, omnia mouet poſtea vt cognoſcat. Quod quis enim non apprehendit, neque ipſum deſiderat, neque ſuſcipit eam quæ ex ipſo capitur vtilitatem. Poſterius ergo is qui eſt cognitione præditus, propter finem eorum quæ rectè & ex virtute geruntur, imitatur Dominum, quoad eius fieri poteſt ab hominibus, quadam Dominica accepta qualitate, ad Dei aſſimilationem. Qui autem neſciunt cognitio- Matth.11.

C nem, nec certa poſſunt regula inquirere veritatem. Fieri ergo non poteſt vt ſimus participes contemplationum quæ ducuntur ex cognitione, niſi nos exinaniamus prioribus cogitationibus. Sic enim abſolutè dicitur communiter veritas de quolibet quod intelligentia percipitur & de ſenſili. Iam verò licet etiam videre veritatem picturæ diſtinctam à vulgari, & muſicæ honeſtatem ſeiunctam ab impudica. Ergo philoſophiæ quoque eſt aliqua veritas ſeparata ab aliis philoſophis, & vera pulchritudo præter adulterinam. Non eæ ergo quæ ſunt in parte veritates, de quibus prædicatur veritas, ſed ipſa veritas eſt magna cura & ſtudio indaganda, non quærendo ſcire nomina. Quod enim de Deo dicitur, non eſt res vna, ſed innumerabiles. Refert autem an Deum dicas, an quę ſunt de Deo. In ſumma autem cum de

D vnaquaque re dicitur, à ſubſtantia diſtinguenda ſunt ea quę accidunt. Ac mihi ſuffi cit dicere Deum eſſe eum qui eſt Dominus vniuerſorum. Per ſe autem perfectè & abſolutè dico Dominum vniuerſorum, nullo reliquo quod excipiatur. Quoniam ergo duæ ſunt ideæ ſeu ſpecies veritatis, nempe nomina & res, alii quidem dicunt nomina, qui in ornatu & elegantia verſantur orationis, cuiuſmodi ſunt apud Grę cos Philoſophi. Res autem ſunt apud nos barbaros. Iam verò Dominus non fruſtra voluit vti vili & humili forma corporis: ne quis ſpeciem laudans, & admirans pulchritudinem, abſiſtat ab iis quæ dicuntur, & attẽdens iis quæ relinquuntur, abducatur ab iis quæ percipit intelligentia. Non eſt ergo verſandum in dictione, ſed in iis quæ ſignificantur. Atque iis quidem quæ apprehendi poſſunt, & non mota

E ſunt ad cognitionem, verbum minimè creditur. Nam corui quoque voces imitantur humanas, cum eius rei quam dicunt nullam habeant notitiam. Intelligens autem apprehenſio fidem proximè conſequitur. Ita etiam dixit Homerus. Hominum pater atque Deorum, neſciens quiſnam ſit pater, & quomodo pater. Quomodo autem ei qui habet manus ſumere eſt ſecundum naturam: & ei qui oculos ſanos, lucem videre: ita ei qui fidem acceperit, proprium eſt eſſe participem cognitionis, ſi iacto fundamento aurum, argentum, lapides pretioſos elaborare, & ei ſuperædificare voluerit. Non ergo pollicetur ſe velle eſſe participem, ſed imperare, neque ſe futurum, ſed eſſe regalem, & lucidum, & cognitione præditum. Neque nomine,

F ſed re ipſa res velle attingere cõuenit. Nam cum ſit bonus Deus, propter principalem vniuerſæ creaturæ partem, cum eam vellet eſſe ſaluam, ad reliqua quoque facienda eſt cõuerſus, hoc eis primum præbens beneficium ab initio, vt fierent. Eſſe enim melius eſſe quàm non eſſe quiuis confitebitur. Deinde prout erat capax

vniuſcuiuſque natura, factum eſt & fit vnumquodq. ad ipſum quod eſt melius proficiens. Quamobrem non eſt abſurdum datam quoque eſſe philoſophiam à diuina prouidentia, prius erudientem ad eam quæ eſt per Chriſtum perfectionem, ſi non erubeſcat à barbara cognitione diſcere philoſophia profectum ad veritatem. Sed ſunt pili quidem numerati & viles motiones. Philoſophia autem quomodo non eſt in Verbo? Atqui Sampſoni quoque data eſt vis in pilis, vt etiam reiectitiæ artes eorum quæ ſunt in vita, quę iacent & humi manent poſt exceſſum animæ, cogitari non poſſint abſque diuina poteſtate. Iam verò diuina prouidentia, deſuper ex iis quæ ſunt principalia, tanquam ex capite, peruadit ad omnes. Sicut vnguentum, inquit, quod deſcendit in barbam Aaron, & in oram veſtimenti eius, hoc eſt, magni Sacerdotis, per quem omnia facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil non in mũdum corporis. Extrinſecus autem philoſophia populi, eſt tanquam veſtis. Philoſophi ergo qui ad proprium ſenſum ſunt ſpiritali ſenſu exercitati, poſtquam non partem philoſophiæ, ſed eam quæ eſt per ſe perfectè & abſolutè philoſophia, curioſè indagauerint, & cum quodam amore veritatis & citra vllam arrogantiam veritati ferentes teſtimonium, ex iis quę apud eos qui ſunt diuerſę opinionis rectè dicta ſunt profecerint ad intelligentiam, per diuinam adminiſtrationem & ineffabilem bonitatem, quæ ſemper, quantum fieri poteſt, ad id quod eſt melius adducit eorum quę ſunt naturã: Deinde non ſolum cũ Græcis, ſed etiam cum barbaris habuerint cõſuetudinem, à communi ad ſuam intelligentiam exercitatione ducũtur ad fidem: Tanquam fundamento autem ſuſcepta vi veritatis, aſſumunt etiam vlteriorem progreſſionem ad inquirendum, & ex hinc eis quidem gratum eſt diſcere, cupientes autem cognitionem, magno ſtudio contendunt ad ſalutem. Ea ratione dicit ſcriptura ſpiritum ſenſus datum eſſe à Deo artificibus. Is autem nihil eſt aliud quàm prudentia, vis animæ quæ contemplatur ea quæ ſunt, diſcernitque & comparat id quod eſt conſequens, ſimile & diſſimile, præcipitque & prohibet, & futura conie-ctat. Pertinet autem non ad artes ſolum, ſed etiam ad ipſam philoſophiam. Cur nam ergo ſerpens quoque dictus eſt prudens? Quoniam in maleficiis quoque poteſt inueniri conſequentia aliqua & diſcretio, & compoſitio, & coniectura futurorum, & ideo latent plurima ſcelera, quoniam mali ſibi omni ratione prouident vt poſſint vitare ſupplicia. Cum ſit autem multiplex prudentia quæ extenſa eſt per totum mundum, & per omnia humana, in vnoquoque eorum mutat appellationem. Et cum primis quidem cauſis ſe applicauerit appellatur intelligentia. Quando autem eam demonſtratiua ratione confirmauerit, nominatur cognitio, ſapientia, & ſcientia. Quando autem verſatur in iis quæ tendunt ad pietatem, & à principio deductam abſque contemplatione acceperit rationem, per operationis quę eſt in ipſa obſeruationem, fides dicitur. Et ſi in rebus ſenſilibus id quod videtur conſtituerit, tanquam in his veriſſimum, recta opinio. Et in iis rurſus quæ admotis manibus fiunt actionibus, ars. Cum autem abſque primarum cauſarum contemplatione, ſimilium obſeruatione & traductione ad aliquid agendum impulſionem cœperit, & aliquid conſtituerit, appellatur experientia. Eius eſt proprius ille re vera principalis ſanctus Spiritus, quam poſt firmam ac ſtabilem fidem, poſtremo per inſpectionem ac curationem aſſumit is qui credidit. Cum ſenſum ergo excellentiorem participarit Philoſophia, vt oſtenſum eſt ex iis quæ prius dicta ſunt: quæ de iis quidem quæ percepta fuerint intelligentia, ratione fit pertractatio, cum electione & aſſenſione, dicitur dialectica, quæ ea quidem quæ dicuntur de veritate, confirmat per demonſtrationem: eas autem quæ inferuntur diſſoluit dubitationes. Qui ergo dicunt Philoſophiam non venire huc à Deo, videntur omnino dicere fieri non poſſe vt Deus videat omnia ſingularia: neque eum eſſe cauſam bonorum omnium, cum vnumquodque eorum ſit ex ſingularibus. Nihil autem ex iis quæ ſunt omnino conſtiterit, ſi Deus nolit. Quòd ſi eo volente eſt à Deo Philoſophia, ea eſt cum talem eſſe qualis eſt eſſe voluerit, propter eos qui non alia ratione abſtinerent à malis. Deus enim nouit omnia non ſolum ea quæ ſunt, ſed etiam quę futura ſunt, & vt erit

Pſal. 132.

Deeſt aliquid, vt ſit, nó in mundum corporis, ſed animæ, vel aliquid eiuſmodi.

A erit vnumquodque, & eos qui ſunt ſingulares motus præuidens, intuetur omnia,
& omnia exaudit, & nudam animam aſpiciens intrinſecus, vniuſcuiuſque etiam
ex ſingularibus æternam habet intelligentiam, & quod fit in theatris, & in parti-
bus vniuſcuiuſque, inſpiciendo, circumſpiciendo, & conſpiciendo: hoc in Deo
ſimul fit & aceruatim. Omnia enim & ſingula intuetur vna applicatione, non
tamen omnia per principale inſtitutum. Iam enim multa quidem ex iis quæ ſunt in
vita, per humanam quoque rationem ortum accipiunt, cum diuinitus acceperint
illuminationem. Ecce enim ſanitas, per medicinam: & bona corporis habitudo,
per alipticam, id eſt vngendi artem, & diuitiæ per negotiationem & rei faciendę
B artem oriuntur & adſunt, per diuinam quidem prouidentiam, per humanam au-
tem opem & operam. A Deo autem eſt etiam intelligentia. Atque diuinæ quidem
voluntati maximè obedit bonorum virorum liberum eligendi arbitrium, quo-
niam bonorum quidem & malorum hominum multa ſunt commoda communia,
fiunt tamen vtilia ſolis bonis & probis, quorum cauſa Deus hæc fecit. Ad vſum
enim bonorum virorum, enata eſt vis eorum quæ data ſunt diuinitus. Quinetiam
cogitata eorum qui ſunt virtute prædití, per diuinam fiunt inſpirationem, cum
anima aliquo modo afficitur, & diuina voluntas in humanas animas tranſmitti-
tur, dum qui ſunt ſingulares diuini adminiſtri, ad talia opem ferant miniſteria.
Nam per gentes & ciuitates ſunt diſtributæ Angelorum præfecturæ: fortaſſe au-
C tem etiam ex iis ſunt deputati ſingulis. Paſtor itaque & ſingularum ouium cu-
ram gerit: eos maximè prouidendi & viſendi tenet ſtudium, qui ſunt & præclaro
ingenio, & populo multum poſſunt prodeſſe. Ii autem ſunt qui & ad regendum
& docendum ſunt apti, per quos prouidentiæ euidentia apertè oſtenditur, quan-
do vel per doctrinam, vel per magiſtratum aliquem, & adminiſtrationem vult
Deus benefacere hominibus. Vult autem ſemper. Et ideo mouet eos qui ſunt
apti ad ea vtiliter efficienda quæ pertinent ad pacem & virtutem & beneficentiā.
Quidquid autem eſt ex virtute, & à virtute oritur, & refertur ad virtutem, & aut
ad hoc datur vt ſint boni, aut ad hoc vt ii qui ſunt boni, vtantur iis commodis quę
ſunt ſecundum naturam. Adiuuat enim & in vniuerſis, & in ſingularibus. Quem
D admodum ergo non eſt abſurdum vt qui diabolo inſolentiam tribuunt & iniuſti-
tiam, eum rei bonæ & quæ eſt ex virtute, nempe philoſophiæ, datorem conſti-
tuant? Contra autem exiſtimo legis eſſe proprium & rectæ rationis, reddere quod
vnicuique conuenit, & quod eſt eius proprium, & quod ad eum pertinet. Nam vt
lyra eſt ſolius cytharœdi, & tibia tibicinis: ita commoda bonorum virorum ſunt
poſſeſſiones: vt eius qui eſt beneficus natura eſt benefacere: vt ignis eſt calefacere,
& lucis illuminare. Malum autem non faciet bonus: vt neque lux tenebras, aut
ignis frigefaciet. Ita contra vitium non fecerit aliquid quod ſit ex virtute, eſt
enim eius operatio malè facere, vt tenebrarum, oculos confundere. Non eſt ergo
vitii opus Philoſophia, quæ facit homines virtute præditos. Reſtat itaque vt ſit
Dei, cuius ſolum opus eſt benefacere, & quæcunque à Deo dantur, rectè & dan-
E tur & accipiuntur. Porrò autem ſi vſus Philoſophiæ non eſt malorum, ſed datus
eſt Græcorum optimis & præſtantiſſimis, hinc quoque clarum à quo data ſit, à
prouidentia ſcilicet, quæ vnicuique diſtribuit pro meritis ea quæ conueniunt.
Meritò ergo Iudæis quidem lex: Græcis autem data eſt philoſophia vſque ad ad-
uentum. Hinc autem eſt vniuerſa ac generalis vocatio ad peculiarem populum iu-
ſtitiæ, per eam quæ eſt ex fide doctrinam, per vnum cogente Dominum, eo qui eſt
vnus ſolus Deus amborum, Græcorum ſcilicet & barbarorum, vel potius totius
humani generis. Philoſophiam autem ſæpe diximus id quod per philoſophiam
aſſequitur veritatem, etiamſi ſit ſingulare. Iam verò ea etiam quæ bona ſunt
F in artibus, vt in artibus, habent principium diuinitus. Vt autem artificioſè aliquid
facere continetur in artis contemplationibus: ita prudenter facere locatur ſub pru
dentia. Prudentia autem eſt virtus: & proprium eſt eius & alia cognoſcere, &
ea maximè quæ ad ipſam pertinent. Et ſapientia quæ eſt facultas, nihil eſt aliud

quàm ſcientia diuinorum & humanorum bonorum. Dei autem eſt terra & eius plenitudo, bona diuinitus venire ad homines docens dixit ſcriptura, per diuinam virtutem ac poteſtatem, perueniente diſtributione ad humanum auxilium. Iam verò ſunt tres modi omnis vtilitatis qua alius alium impertitur, vnus quidem per affectationem, vt Pædotriba qui effingit puerum. Alius autem per aſſimilationem, vt qui alterum vt creſcat hortatur, eo quòd ipſe prior creuerit. Et ille quidem adiuuat eum qui diſcit. Hic autem ſimul prodeſt ei qui accipit. Tertius autem modus eſt qui fit iuſſu quando Pædotriba non amplius informans eum qui diſcit, nec per ſe luctam oſtendens puero ad imitationem, ſed tanquam iam ſatis exercitato nominatim imperat vt luctetur. Is ergo qui eſt cognitione prę̨ditus, dum à Deo poteſtatem iuuandi acceperit, alios quidem iuuat, effingens affectatione: alios verò adhortans aſſimilatione: alios verò pręceptione docens & erudiens. Certè ipſe quoque pari ratione adiutus eſt à Domino. Sic ergo cognoſcitur vtilitas quę à Deo peruenit ad homines, ſimul adhortantibus Angelis. Etenim diuina virtus præbet bona per Angelos. Siue videantur, ſiue non videantur. Talis etiam fuit modus in aduentu Domini, quando & per hominum cogitationes & ratiocinationes virtus aliquid inſpirat, & in mentes vim immittit & ſenſum perfectiorem, promptitudinis & animi alacritatis vehementiam prębens & ad quæſtiones & ad implenda opera. Exponuntur autem nobis quoque nihilo ſecius ad imitationem & aſſimilationem, verè admirabilia & ſancta virtutis exempla per res geſtas quę ſcriptæ ſunt. Porrò autem genus quoque actionis eſt maniſeſtiſſimum & per teſtamenta Domini, & per leges quę ſunt apud Grę̨cos, quinetiam per ea quę ſunt pręcepta in philoſophia. Et vt ſemel dicam, omnis vtilitas quę ad vitam pertinet, ſuprema quidem ratione, à Deo omnipotente, qui pręeſt omnibus patre, perficitur per filium, qui etiam propterea eſt Seruator omnium, inquit Apoſtolus, maxime antem fidelium. Proximè autem ab iis quę ſunt proxima ſingulis, per iuſſum & pręceptionem eius qui eſt propinquus primę cauſę, nempe Domino. Qui eſt autem apud nos cognitione pręditus, ſemper verſatur in iis quę ſunt præcipua. Sed ſi quando eſt ei otium, & tempus relaxandi animi ab iis quæ ſunt præcipua, loco alterius recreationis, Græcam quoque attingit philoſophiam, vt qui ſit bellarium ad cœnam illaturus, non vt qui neglexerit ea quæ ſunt pręſtantiora, ſed vt qui acceperit quantum decet, idque propter eas quas dixi cauſas. Qui autem in Philoſophia appetunt ea quę non ſunt neceſſaria, ſed ſuperuacanea, & ſolum contentioſis vacant ſophiſmatibus, diſcedunt ab iis quæ ſunt neceſſaria & præcipua, rationum vmbras verè perſequentes. Ac bonum quidem eſt ſcire omnia. Cui autem imbecillus eſt animus ad multarum diſciplinarum ſuſcipiendam peritiam, ea ſola eliget quę ſunt pręcipua & meliora. Nam quę eſt re vera ſcientia, quam dicimus ſolum habere eum qui eſt pręditus cognitione, eſt firma ac ſtabilis comprehenſio: per conſtantes ac ſtabiles rationes deducens ad cauſę cognitionem. Qui habet autem ſcientiam eius quod verum eſt in re aliqua quæcunque ea ſit, in eadem habet etiam eius quod verum eſt ſcientiam. Illa ergo oratio mihi videtur rectè ſe habere, an ſit philoſophandum. Eam enim hoc ipſum conſequitur. Sed et ſi non ſit philoſophandum, non enim aliquid condemnarit quiſpiam, ſi non prius nouerit. Eſt ergo philoſophandum. Hæc cum ita ſe habeant, oportet Græcos diſcere per legem & prophetas, colere vnum Deum qui eſt verè omnipotens. Deinde doceri per Apoſtolum. Nobis autem nullum eſt ſimulachrum in mundo, quoniam in rebus genitis nihil poteſt Dei referre imaginem. Præterea doceri quòd nec eorum quos colunt ſimulachra ſunt imagines. Neque enim figura tale eſt genus animarum, cuiuſmodi fingunt Græci ſtatuas. Non cadunt enim animæ ſub aſpectum, non ſolum quæ ſunt compotes rationis, ſed etiam animæ aliorum animantium. Corpora autem ipſarum, nunquam fiunt partes ipſarum animarum, ſed inſtrumenta vt quibus aliæ quidem inſideant, aliarum verò ea ſunt vehicula, aliarum verò alio modo poſſeſſiones. Sed nec fieri poteſt vt inſtrumentorum

Margin notes: A; B; 1.Tim.4; C; D; E; 1.Cor.8.; F

A mentorum expreſſe imitentur imagines. Fingat enim Solem, vt videtur, aliquis,
& Iridis imaginem repræſentet coloribus. Poſtquam autem ſimulachra reliquerint, tunc audient ſcripturam. Niſi abundauerit iuſtitia veſtra plus quàm ſcribarum & Phariſæorum, qui iuſtificantur per abſtinentiam à malis, cum eo quòd cum ea quæ eſt in his perfectione, proximum quoque poſſitis diligere & ei benefacere, non eritis regales. Augmentum enim eius, quæ eſt ex lege iuſtitiæ, oſtendit eum qui eſt præditus cognitione. Sic cum fuerit aliquis collocatus in capite quod ſuum regit corpus, cum peruenerit ad ſummum fidei, ipſam, inquam, cognitionem circa quam ſunt omnes ſenſus: aſſequetur ſimiliter ſummam hæreditatem. Cognitionem autem obtinere principatum, apertè oſtendit Apoſtolus iis qui poſſunt perſpicere, hoc modo ſcribens Græcis illis Corinthiis. Spem autem habentes augeſcente fide veſtra fore vt magnificemur ſecundum regulam noſtram in abundantia, vt in iis quę ſunt ſupra vos euangelizem. Non dicens extenſionem prædicationis quæ fuit in loco, quoniam fidem quoque dicit abundaſſe in Achaia. Fertur autem in Actibus quoque Apoſtolorum, Verbum prædicaſſe Athenis, ſed docet cognitionem, quæ eſt perfectio fidei, abundare vltra catecheſim, conuenienter maieſtati doctrinæ Domini, & regulæ eccleſiaſticæ. Quo circa paulo etiam inferius ſubiungit. Si autem ſum imperitus ſermone, ſed non cognitione. Cæterum qui ex Græcis gloriantur quòd ab eis comprehenſa fuerit veritas, dicant nobis à quo nam glorientur ſe didiciſſe. A Deo quidem non, dixerint. Ab hominibus autem confitentur. Et ſi hoc ita eſt, aut cum à ſeipſis ſerò didicerint, ſicut certè ex ipſis quoque quidam inſolenter gloriantur: aut ab aliis ſimilibus. Sed non ſunt fide digni de Deo dicentes homines, quatenus homines. Neque enim qui homo eſt, poteſt pro dignitate de Deo vera dicere, imbecillus & morti obnoxius, de ingenito & eo in quem non cadit interitus, & opus de eo qui fecit. Deinde qui non poteſt de ſeipſo vera dicere, an non multo magis ne de Deo quidem ei credendum eſt? Quantum enim abeſt homo à Dei poteſtate, tantum eſt etiam eius oratio imbecilla, etiamſi non Deum, ſed de Deo dicat, & Verbo diuino. Eſt enim imbecilla natura humana oratio, & quæ non poſſit Deum dicere, non dico nomen, eſt enim hoc commune non ſolum Philoſophis, ſed etiam Poëtis nominare, neque eſſentiam, neque enim poteſt fieri, ſed Dei vim & opera. Quanquam qui Deum ſibi adſcribunt magiſtrum, vix perueniunt ad Dei notitiam, opem eis ferente gratia ad quantulamcunque cognitionē, vtpote voluntate voluntatem, & ſancto Spiritu ſanctum Spiritum contemplari aſſuefacientes, quoniam ſpiritus ſcrutatur Dei profunda. Animalis autem homo non capit ea quæ ſunt Spiritus. Sola ergo eſt à Deo tradita, quæ eſt apud nos doctrina, à qua dependent omnes fontes ſapientiæ, quicunque ad veritatem tanquam ad ſcopum feruntur. Venientis certe ad homines Domini qui nos erat docturus, innumerabiles fuere ſignificatores, annunciatores, præparatores, præcurſores ab alto ex mundi conſtitutione, per opera, per verba præſignificantes, prædicentes eſſe venturum, & quomodo, & quando, & quænam ſigna. Eminus certè lex præmeditatur & prophetia. Deinde præcurſor oſtendit præſentem, poſt quem prædicatores docentes aduentus virtutem ſignificant. Philoſophi Græcis ſolis, neque iis omnibus placuere. Sed Platoni quidem Socrates, & Xenocrati Plato, Ariſtoteles Theophraſto, & Cleanthi Zeno, qui ſuis ſolis perſuaſerunt aſſeclis. Magiſtri autem noſtri Verbum non manſit in ſola Iudæa, ſicut Philoſophia in Græcia, ſed diffuſum eſt per totum orbem terræ, Græcorum ſimul & Barbarorum gentibus & vicis & totis vrbibus perſuadens, totas domos & ſeorſum vnumquemque ex iis qui audierunt, & ex ipſis etiam Philoſophis non paucos iam traducens ad veritatem. Et Græcam quidem philoſophiam ſi quiuis magiſtratus prohibuerit, ea ſtatim perit. Noſtram autem doctrinam à prima vſque prędicatione prohibent ſimul Reges & Tyranni, & ſinguli Duces & magiſtratus cum vniuerſis ſatellitibus, & innumerabilibus etiam hominibus, in nos belligerantes, &

Matth. 5. — 2. Cor. 10 — Act. 17. — 1. Cor. 2.

Adieci duo vocabula quæ in Græco videbantur deeſſe, nēpe philoſophi Græcis.

nos pro viribus excindere conantes.Illa autem magis etiam floret.Non enim emo A
ritur vt doctrina humana, neque flacceſcit vt donum imbecillum. Nullum enim
Dei donum eſt imbecillum,manet autem eiuſmodi vt prohiberi nequeat,cum præ
dictum tamen ſit fore vt ea patiatur perſecutionem.Deinde de Poëtica quidem di
cit Plato,res quædam leuis & ſacra eſt Poëta, nec poteſt verſus facere priuſquam
fuerit Deo afflatus & mente exceſſerit. Democritus quoque ſimiliter. Poëta au-
tem quæcunque quidem ſcripſerit cum Dei afflatu & ſacro ſpiritu, ſunt valde pul
chra.Scimus autem qualia dicunt Poëtæ. Omnipotentis autem Dei prophetas, qui
inſtrumenta fuere diuinę vocis, nemo ſtupuerit.Eius ergo qui eſt cognitio-
ne præditus veluti ſtatuam effingentes, iam quidem oſtendimus,
quænam ſit eius morum magnitudo & pulchritudo,velu- B
ti deſcribentes. Qualis autem ſit in contem-
platione rerum naturalium, po-
ſtea oſtendetur, cum de or
tu mundi tractare
cœperimus.

Finis libri Sexti.

CLEMENTIS ALEXANDRINI C
STROMATVM LIBER
SEPTIMVS.

IAM verò tempus eſt vt Græcis oſtendamus, ſolum eſſe
verè pium ac religioſum,eum qui eſt cognitione prædi-
tus,vt cum didicerint Philoſophi qualis ſit is qui verè D
eſt Chriſtianus, ſuam damnent inſcitiam, vt qui temere
quidem & inconſideratè nomen perſequantur: nullo au
tem iudicio eos impios & à Deo alienos vocent, qui no
runt eum qui verè eſt Deus.Oportet autem ad philoſo-
phos euidentioribus vti rationibus, vt ex ſua ipſorum
doctrina exercitati iam poſſint exaudire,etiam ſi ſeipſos
nondum dignos præbuerint, vt eſſent facultatis credendi participes. Dictionum
autem Propheticarum non meminerimus in præſentia, tempore opportuno po-
ſtea vſuri ſcripturis. Quæ autem ab eis ſignificantur indicabimus,Chriſtianiſmum
ſummatim deſcribentes:ne interrumpamus orationis continuationem, ſi vnà com E
plectamur ſcripturas,idque iis qui nōdum intelligunt earum dictiones. Poſtquam
autem oſtenderimus ea quæ ſignificantur,tunc eis cum crediderint, ex redundan-
ti copia aperientur ſcripturæ.Quòd ſi ea quæ à nobis dicuntur, videantur aliqui-
bus ex vulgo diuerſa à ſcripturis Domini:ſciendum eſt ea illinc & ſpirare & viue-
re,& cum ex eis argumentum habeant, ſe ſententiam ſolam non dictionem profi-
teri adducere.Nimia enim pertractatio quę non fit in tempore,meritò videri po-
tuerit eſſe ſuperuacanea,& non cōſiderare omnino id quod inſtat & vrget, nimiæ
Pſal.118 fuerit ſocordiæ & egeſtatis.Verè autem beati ſunt qui ſcrutantur teſtimonia Do-
mini.In toto corde exquirent ipſum.De Domino autem teſtimonium ferunt Lex
& Prophetæ.Eſt ergo nobis propoſitum oſtendere eum ſolum qui eſt cognitione F
præditus,eſſe ſanctum,& ritè eum qui eſt verè Deus colere,prout eius decet maie
ſtatem.Eum autem qui Deum colit vt eius maieſtatem decet colere, conſequitur
Dei

A Dei amor & in Deum pietas. Quidquid ergo eſt excellens & ſuperius, exiſtimet eſſe honorabile pro dignitate, & in rebus quidem ſenſilibus, eſſe honorandos magiſtratus & parentes, & omnem preſbyterum. In iis autem quæ docentur, antiquiſſimam philoſophiam, & vetuſtiſſimam prophetiam. In his autem quæ intelligentia percipiuntur, id quod eſt vetuſtius. In generatione, tempore & principio carens principium, & eorum quæ ſunt primitias, filium, à quo diſcere eam quæ omnia ſuperat cauſam, nempe patrem vniuerſorum, quæ quidem eſt vetuſtiſſima, & omniū beneficentiſſima, & voce non vtique traditur, ſed cultu & ſilentio cum ſancta admiratione eſt colenda & veneranda, & perquam propriè quidem dicitur à Domino, quantum poſſunt audire ii qui diſcunt, intelligitur autem ab iis qui à Domino
B electi ſunt ad cognitionem, eſt eorum qui ſunt, vt ait Apoſtolus, exercitati ſenſibus. Dei ergo cultus, eſt continua animæ cura ei qui eſt præditus cognitione, & eius perpetua in Deo occupatio per charitatem quæ nunquam intermittitur. Eius enim cultus qui verſatur circa res hominum, vnus quidem eſt qui reddit meliores: alius verò, qui ſeruit. Medicina quidem corpus, philoſophia verò animam reddit meliorem. Ac parentibus quidem à filiis, magiſtratibus autem ac principibus ab iis qui parent eorum ditioni, ſeruiens accedit vtilitas. Similiter autem etiam in eccleſia, eam quidem quæ facit meliores, Preſbyteri ſeruant in eccleſia, eam autem quæ ſeruit, Diaconi. Ambobus his miniſteriis Angeli Deo ſeruiunt in diſpenſatione &
C œconomia rerum terrenarum: & ipſe qui eſt cognitione præditus, qui Deo quidem inſeruit: hominibus autem oſtendit eam quæ meliores facit contemplationē: quomodocunque ad erudiendum fuerit conſtitutus, ad hominum correctionem. Ille enim ſolus eſt pius ac religioſus, qui pulchrè ac citra vllam reprehenſionem in rebus humanis Deo ſeruit. Quomodo enim plantarum cultura eſt optima, per quam naſcuntur & importantur fructus, ſcientia & agriculturę experientia hominibus vtilitatē afferens: ita eius qui eſt cognitione præditus, pius ac religioſus Dei cultus, eorum hominum fructus qui per ipſum crediderunt in ſe accipiens, cum plures ad agnitionem veniant & per ipſam ſalui fiant, optimum importat prouentum per experientiam. θεοπρέπεια autem, ita enim vocatur cultus Dei maieſtati con-
D ueniens, eſt habitus qui id conſeruat quod Deum decet. θεοπρεπὴς id eſt, qui conuenienter Dei maieſtati Deum colit, ſolus fuerit Dei amicus. Is autem fuerit qui nouit quid deceat & ſcientia & vita, qua ſit viuendum ei qui eſt futurus, & iam Deo aſſimilatur. Ea ergo ratione fuerit primum & Dei amans. Nam vt qui patrem honorat, amat patrem: ita qui Deum honorat, Deum amat. Qua quidem ratione mihi quoque videntur eſſe tria effecta cognoſcendi poteſtatis. Res noſſe. Secundum, id efficere quod Verbum ſeu ratio dictauerit. & tertium, poſſe tradere, prout Dei conuenit maieſtati, ea quæ occulta fuerant apud veritatem. Is ergo cui perſuaſum fuerit Deum eſſe omnipotentem, & diuina myſteria didicerit à filio eius vnigenito, quamadmodum fuerit is ἄθεος id eſt impius. Nam ἄθεος quidem eſt qui
E non putat eſſe Deum δεισιδαίμων autem, hoc eſt ſuperſtitioſus, qui timet dæmonia: qui omnia refert in Deos, & lignum, & lapidem, & ſpiritum, & hominem qui viuit è ratione redactum in ſeruitutem. Fides ergo eſt noſſe Deum, quæ eſt prima poſt fiduciam doctrinæ Seruatoris, nullo modo iniuſta facere, exiſtimare hoc decere Dei agnitionem. Ea re in terra quidem res eſt præſtantiſſima homo qui eſt maxima in Deum pietate. In cœlo autem res eſt præſtantiſſima, Angelus, qui loco propius & iam purius eſt æternæ & beatæ vitæ particeps. Perfectiſſima autem & ſanctiſſima, & maximè principalis, & quæ maximè pręeſt & eſt maximè Regia, & longè beneficentiſſima, eſt natura filii, quæ eſt ſoli omnipotenti propinquiſſima: ipſa maxima excellentia, quæ omnia ordinat ex voluntate patris, & optimè gu-
F bernat vniuerſum, indefeſſa & inexhauſta poteſtate cuncta operans, propterea quòd agit, arcanas & abditas reſpiciens notiones. Nunquam enim à ſua excedit ſpecula Dei filius, vt qui non diuidatur, non diſſecetur, non tranſeat à loco ad locum, ſit autem ſemper vbique, & nequaquam contineatur, tota mens, tota lux pater-

na,totus oculus,qui omnia videt,omnia audit,ſcit omnia,poteſtate ſcrutatur po A
teſtates.Ei ſubiecta eſt vniuerſa militia Angelorũ & Deorũ,Verbo paterno quod
ſanctam ſuſcepit œconomiam ac diſpenſationẽ, propter eũ qui ſubiecit. Per quæ
ſunt etiã omnes eius homines.Sed alii quidem,per agnitionem,alii verò,nondum,
& alii quidem,vt amici,alii verò,vt ſerui fideles,alii verò,vt abſolutè ſerui.Hic eſt
magiſter,qui myſteriis quidem erudit eum qui eſt præditus cognitione: & ſpe bo
na eum qui eſt fidelis: & corrigente diſciplina per ſentientem operationem, eum
qui eſt duro corde.Hinc eſt prouidentia priuatim,publicè, & vbique. Dei autem
eſſe filiũ, & eum eſſe Seruatorem & Dominũ quem nos dicimus,apertè diuinę oſtẽ
dunt Prophetiæ.Hac ratione qui eſt omnium Græcorum & barbarorũ Dominus,
perſuadet iis qui volunt.Neminem .n. cogit ab ipſo ſalutem accipere, propterea B
quòd poſſit eligere,& omnia à ſe implere ad ſpem accipiẽdam. Hic eſt qui dat Græ
cis ſapientiam per inferiores Angelos.Sunt enim iuſſu diuino & antiquo per gen-
tes diſtributi Angeli.Sed pars Domini eſt opinio credentium. Aut enim omnium
hominum curam non gerit Dominus, idque ei acciderit, aut quòd non poſſit,
quod quidem eſt nefarium, eſt enim ſignum imbecillitatis, aut quòd nolit cum
poſſit,non eſt autem boni affectio. Non eſt ergo ſocors ob delitias, qui propter
nos carnem accepit patibilem.Aut curam gerit vniuerſorum,quod quidem perti
net etiam ad eum qui eſt Dominus vniuerſorum. Seruator enim eſt, non horum
quidem Seruator,illorum verò non.Pro ea autem quam habet vnuſquiſque apti-
tudine,ſuum diuiſit beneficium & Græcis & barbaris,& iis qui ex eis prædeſtina- C
ti quidem fuerant,ſuo autem tempore ſunt vocati, fideles & electi. Neque ergo
vnquam aliquibus inuiderit qui omnes quidem ex ęquo vocauit,iis autem qui exi
miæ crediderunt,honores tribuit eximios. Neque ab alio prohibitus vnquam fue
rit,qui eſt omnium Dominus, & maximè boni & omnipotentis patris voluntati
ſeruiens.Sed neque Dominum impatibilem,qui ſine principio eſt genitus, vnquã
tangit inuidia.Sed nec res hominum ita habent,vt eis poſſit inuidere Dominus.
Alius autem eſt qui inuidet,quem etiam tetigit affectio.Sed nec dici poteſt Domi
num nolle dare ſalutem humano generi propter ignorationem,quòd neſciat quo-
modo ſit gerenda cura vniuſcuiuſque.Ignoratio enim Deum non tangit,qui ante
mundi conſtitutionem fuit patris conſiliarius.Hæc erat enim ſapientia qua Deus D
delectabatur omnipotens. Dei enim virtus ſiue poteſtas eſt filius, vtpote ante o-
mnia quæ ſunt genita Verbum Patris maximè principiale, & eius ſapientia, pro-
priè etiam dici potuerit magiſter eorum qui per ipſum ſunt formati.Sed neque ab
aliqua voluptate abſtractus relinquit vnquam hominum curationem,qui cum ſu
ſcepiſſet carnem quæ natura genita fuerat patibilis,ad impatibilitatis habitũ eam
erudiit.Quomodo autem eſt Seruator & Dominus, ſi non eſt omnium Seruator
& Dominus?Sed eſt quidem Seruator eorum qui crediderunt,propterea quòd ſci
re voluerint.Eorum autem qui non crediderunt eſt Dominus,ſi cum potuerint cõ
fiteri,propriam & eis conuenientem acceperint beneficentiam. Omnis autem Do
mini operatio,relationem habet ad omnipotentem,& eſt filius paterna quædam E
vt ita dicam,operatio.Nunquam ergo ſeruator habet odio homines,qui etiã pro-
pter ſuam excellentem benignitatem & in homines charitatem,non deſpecta car-
nis humanæ imbecillitate,ſed ea indutus,ad communem venit hominum ſalutem.
Eſt enim communis fides eorum qui elegerunt.Sed neque proprium opus vnquã
neglexerit,quòd ſoli ex aliis animalibus homini notio & mentis perceptio indita
ſit à creatione,neque alia melior & conuenientior hominum adminiſtratio Deo
fuerit quàm quæ eſt ordinata. Semper ergo conuenit ei quod eſt ſecundum natu-
ram melius ac pręſtantius, vt præſit ei quod eſt deterius, & eius quod non poteſt
aliquid rectè regere,ei detur adminiſtratio.Eſt autem id quod verè regit & pręeſt, F
diuinum Verbum & eius prouidentia,quæ omnia quidem reſpicit,nullius autem
ex iis qui ad eam pertinent deſpicit curationem. Ii autem qui ad ipſum pertinere
& ei eſſe coniuncti elegerunt,fuerint,qui per fidem initiantur. Hic omnium bo-
norum,

A norum, voluntate patris omnipotentis, auctor & cauſa filius, eſt primus effector
motus, poteſtas quæ ſenſu non poteſt comprehendi. Non enim id quod erat, viſus
eſt, iis qui non poterant capere propter imbecillitatem carnis. Cum ergo carnem
accepiſſet ſenſilem, venit oſtẽſurus hominibus ſufficientes eſſe eorum vires vt poſ
ſint obedire mandatis. Cum ſit ergo virtus paterna, facile ſuperat ea quæ voluerit,
ne minimum quidem relinquens cuius curam nõ gerat eius adminiſtratio. Neque
enim totum ab eo vtique rectè eſſet effectum. Maximæ autem, vt arbitror, poteſta
tis eſt omnium partium etiam vſq. ad minimam, accurata examinatio, peruadens
ad primum vniuerſorum adminiſtratorem, qui ex voluntate patris gubernat o-
B mnium ſalutem, aliis ordinatis qui ad alios perfectos reſpiciunt, donec perueniatur ad magnum pontificem. Ab vno enim deſuper principio, quod cõuenienter vo
luntati operatur, dependent prima, ſecunda, & tertia. Deinde in ſummo fine eius
quod apparet, beati poſiti ſunt Angeli, atque adeò vſque ad nos ipſos alii ſub aliis
ſunt collocati, qui ex vno & per vnum & ſeruantur & ſeruant. Quomodo ergo
vel minima pars ferri vna mouetur ſpiritu lapidis magnetis, extenſa per multos an
nulos ferreos: ita etiam qui ſunt virtute præditi, diuino ſpiritu attracti, cum pri-
ma manſione coniunguntur. Deinceps autem alii vſque ad poſtremam. Qui autem
ſunt mali ex imbecillitate, cum propter iniuſtam imbecillitatem in malum habitũ
inciderint, vt qui nec teneant nec teneantur, circumfluunt circumacti animi per-
C turbationibus, humique decidunt. Lex enim hæc ab alto data eſt, vt qui velit eli-
gat virtutem. Quocirca præcepta quoque, quæ & in lege, & ante legem erant, non
legibus (iuſto enim non eſt lex lata) ſtatuerunt vt qui elegiſſet quidem, æternam
vitam & beatum præmium acciperet, qui autem rurſus vitio eſſet delectatus, con
ceſſere vt verſaretur cum iis quos elegerat, & rurſus vt anima quæ aſſiduè euadit
melior ad acquirendam virtutem & parandam iuſtitiam, meliorem locum accipiat
in vniuerſo, vt quæ per vnumquemque profectum extendatur ad habitum impati
bilitatis, donec peruenerit ad virum perfectum, nempe ad cognitionis ſimul & hę
reditatis excellentiam. Salutares hæ conuerſiones, pro ordine mutationis, diuidun
tur & temporibus, & locis, & honoribus, & cognitionibus, & hæreditatibus, &
D miniſteriis, vſque ad eam quæ tranſcendit contemplationem, & eſt proxima Do-
mino in æternitate. Quod eſt autem amabile, adducit ad ſui contemplationem,
quemlibet qui ſe totum applicauit ad cognitionem per dilectionem cognitionis.
Quocirca pręcepta dedit & priora & poſteriora, ex vno fonte hauriens Dominus,
nec eos qui erant ante Legem ſine lege eſſe nihilipendens, nec eos qui non audie-
bant barbaram philoſophiam, ferri effrenatos permittens. Nam cum illis quidem
præcepta, his verò præbuiſſet philoſophiam, incredulitatem concluſit ad aduentũ,
quo tempore eſt inexcuſabilis quiſquis non crediderit. Ab alio enim & Græco &
barbaro profectu, deducit ad eam quæ eſt per fidem perfectionem. Si quis autem
ex Græcis, tranſgreſſus id quod præcedit Gręcę philoſophiæ, protinus ad veram
E aggreſſus eſt doctrinam, is etſi ſit planè rudis, longo ſuperauit interuallo, cum ſa-
lutis compendium per fidem elegerit ad perfectionem. Quæcunque ergo nihil im
pediebant quominus eſſet homini liberum eligendi arbitrium, effecit vt ea ad vir
tutem opem ferrent, vt aliqua quidem ratione iis etiam qui poſſunt obſcurè & exi
liter diſpicere, is qui re vera eſt ſolus vnus omnipotens, bonus appareat Deus, à ſe-
culo in ſeculum dans ſalutem per filium. Is rurſus nulla ratione fuit auctor & cauſa
mali. Ad vniuerſi enim ſalutem, ab eo qui eſt vniuerſorum Dominus, omnia ſunt
ordinata, & vniuersè & ſigillatim. Eſt ergo officium iuſtitiæ ſalutaris, vnumquod
que ſemper deducere ad id quod eſt melius, prout contingit & conceditur. Ad ſa-
lutem enim & permanſionem eius quod eſt præſtantius, conuenienter ſuorum mo
F rum proportioni, adminiſtrantur etiam quę ſunt minora. Ecce enim quidquid eſt
virtute pręditum, mutatur in melius, habens propriam cauſam mutationis, electio
nem cognitionis, quam habebat anima in ſua poteſtate. Caſtigationes autem, quę
ſunt neceſſarię bonitati magni qui intuetur iudicis, & per propinquos Angelos,

& per varia præiudicia,& per perfectum & omni ex parte abſolutum iudicium, co A
gunt eos qui doloris ſenſum paulo amplius exuerunt,duci pœnitentia.Alia autem
taceo,Dominum glorificans.Cæterum dico illas animas cognitione præditas, quę
magnificentiæ contemplationis, vniuſcuiuſque ſancti ordinis vitæ inſtitutum ſu-
perant,cum in quibus beatæ Deorum definitæ habitationes ſunt diſtributæ, ſan-
ctæ in ſanctis fuerint reputatæ, & totæ ex totis tranſportatæ in melioribus locis
meliora loca venerint,non in ſpeculis aut per ſpecula diuinam amplectentes con-
templationem,quam maximè autem euidenti & verè puro ac ſyncero diuinæ con
templationis ſempiternæ,ſempiterno exceptas conuiuio , quo ſatiari non poſſunt
quæ ſupra modum amant animæ,& inexplebili fruentes lętitia in ſecula nunquam
terminanda,permanere,honoratas,vt ita dicam,identitate vniuerſę excellentiæ. B
Hæc eſt contemplatio quæ comprehendi poteſt ab iis qui ſunt mundo corde . Hæc
eſt ergo operatio eius qui eſt conſummatus in cognitione, cum Deo habere con-
ſuetudinem per magnum pontificem,pro viribus Domino aſſimilatum per omnē
in Deum pietatem & religionem:quæ tendit ad hominum ſalutem per curam exer
cendæ in nos beneficentiæ,& rurſus per ſacra miniſteria,& per doctrinam, & per
bonorum operum effectionem. Iam verò ſeipſum quoque creat & fabricatur.
Quinetiam eos qui ipſum audiunt exornat is qui eſt cognitione præditus, ei quod
natura poſſidet impatibilitatem , id quod ex exercitatione eam habet, quoad eius
fieri poteſt,maximè aſſimilans,idque cum à Domini conſuetudine & conuerſatio
ne minimè poſſit auelli.Manſuetudo autem,vt ego quidem opinor,& benignitas, C
magnificuſque & maieſtate plenus Dei cultus,ſunt regulæ aſſimilationis quæ ori-
tur ex cognitione.Has ego dico virtutes eſſe ſacrificium Deo gratū & acceptum,
cor à ſuperbia & faſtu alienum cum recta ſcientia,dicente ſcriptura eſſe Dei holo
cauſtum,cum quiſquis ex hominibus aſſumptus eſt ad ſanctitatem, illuminetur ad
eam quæ diſcerni non poteſt vnionem. Nam ſeipſos redigere in captiuitatem , &
ſeipſos interimere,veterem hominem qui per cupiditates corrumpitur, interficiē
tes , & nouum ſuſcitantes à veteri mortis conuerſione , & Euangelium iubet &
Apoſtolus,depoſitis quidem animi perturbationibus, à peccato autem effectos o-
mnino alienos. Hoc erat quod lex quoque tacitè ſignificabat iubens peccatorem
tolli de medio,& à morte ad vitam traduci eam quæ eſt ex fide impatibilitatem. D
Quod cum non intelligerent ii qui leges docebant,legem autem accepiſſent vt quę
delectaretur rixis & contentionibus,dederunt occaſionem iis qui eam temere vo
lunt calumniari.Propter quam cauſam meritò Deo non ſacrificamus qui nullius in
diget,& omnia præbuit hominibus:ſed eum glorificamus qui eſt pro nobis ſacrifi
catus,nos ipſos ſacrificantes,ad id quod eſt nullius indiget ,ex eo quod nullius in-
diget,& ab impatibili ad id quod eſt impatibile. Deus enim ſola noſtra ſalute dele-
ctatur.Meritò ergo ei non offerimus ſacrificium,qui non vincitur à voluptatibus,
cum inferius ,& nec vſque ad craſſiſſimas nubes,& longè etiam ab iis perueniat
quæ fit per fumum exhalatio, ſi modo perueniat. Nullius ergo indiget Deus,nec
capitur voluptate,nec eſt aut lucri aut pecuniæ cupidus,cum ſit plenus,& cuilibet E
quod ortum eſt & indiget omnia præbeat. Neque ſacrificiis , ſed neque donariis,
neque rurſus gloria & honore Deus inuocatur , neque aliquibus eiuſmodi allici-
tur.Sed ſolis viris bonis & honeſtis apparet, qui iuſtum nunquam prodiderint vel
propter metum intentatum,vel propter promiſſa magnifica.Qui autem non per-
ſpexere humanæ animæ libertatem,& quæ quod ad vitæ attinet electionem , non
poteſt redigi in ſeruitutem,quæ ab inerudita fiunt iniuſtitia ęgre ferentes , Deum
non eſſe exiſtimant.His conſimili opinione , qui in voluptatum intemperantiam,
& vehementes dolores & in infortunia præter expectationem incidunt, & caſus la
mentantur,dicunt non eſſe Deum:vel ſi ſit,nō omnia intueri. Alii autem ſunt qui F
bus eſt perſuaſum eos qui Dii exiſtimantur,ſacrificiis & donis poſſe placari , aſſen-
tientes & fauentes eorum libidinibus,& neque volunt credere ſolum eſſe eum qui
eſt verè Deus,qui eſt in veræ iuſtitiæ identitate. Pius ergo eſt ac religioſus is qui
eſt

A eſt cognitione prædítus, qui primum quidem ſui curam gerit. Deinde proximorũ, vt fiant quàm optimi. Etenim filius bono patri gratificatur, ſeipſum præbens bonum & patri ſimilem, & principi ac magiſtratui is qui eius ſubiungitur imperio. Nam credere quidem & parere eſt in noſtra poteſtate. Malorum autem cauſam ſi quis putauerit & materię imbecillitatem, & non voluntate adductos ignorationis impetus, & rationis expertes propter inſcitiam neceſſitates, cum eos perinde ac beſtias aliquas per diſciplinā longè ſuperauerit qui eſt cognitione præditus, diuinum imitans inſtitutum, bene facit pro viribus hominibus qui voluerint. Et ſi quando fuerit in magiſtratu conſtitutus, non ſecus ac Moſes, præerit ad ſalutem eorum in B quos obtinebit imperium: & manſuefaciet id quod eſt agreſte & infidele honore quidem eorum qui ſunt optimi ac præſtantiſſimi, ſupplicio autem improborum, quod conuenienter rationi adſcriptum eſt ad diſciplinam. Imago enim valde diuina & Deo ſimilis, eſt viri iuſti anima, in qua per præceptorum obedientiam ædificatur & collocatur, dux mortalium & immortalium omnium, Rexque & genitor omnium, bonorum re vera lex & pręſcriptum, & Verbum ęternum, qui & priuatim ſingulis & communiter omnibus eſt vnus Seruator. Hic eſt re vera vnigenitus, & omnium Regis & omnipotentis patris gloriæ figura quæ ei qui eſt cognitione pręditus imprimit perfectam contemplationem ad ſuam imaginem, vt ſit iam tertia diuina imago, quæ quoad eius fieri poteſt aſſimilatur cauſæ ſecundæ, ei quæ eſt re C vera vita, per quam, veram vitam viuimus, veluti nobis deſcribentes eum qui eſt cognitione præditus, qui verſatur in iis quę ſunt firma ac ſtabilia, & nec mutari poſſunt & alterari. Sibi ergo & ſuis imperans, firmam ac ſtabilem poſſidens comprehenſionem diuinæ ſcientiæ. germane ac ſyncere accedit ad veritatem. Eorum enim quæ intelligentia percipiuntur cognitio & comprehenſio, iure dicatur firma ac ſtabilis ſcientia. Cuius ea quidem pars quæ verſatur in rebus diuinis, hoc habet munus vt conſideret quidē quæ ſit quidem prima cauſa, quid verò ſit per quod facta ſunt omnia, & ſine quo factum eſt nihil: & quæ nam ſunt ea quæ ſunt vt perſuadentia, quæ autem vt continentia, & quæ ſunt quidem coniuncta, quæ verè vt diſiuncta, & quemnam habeat ordinem vnumquodque eorum, & quas vires & D quod miniſterium afferat vnumquodque. Et rurſus in rebus humanis, quid ſit ipſe homo, & quid ſit ei ſecundum & præter naturam: & quemadmodum rurſus agere vel pati oporteat: & quę nam ſint eius virtutes & quę nam vitia, & de bonis & malis & mediis & quæcunque tractantur de magni & excelſi animi virtute, de prudentia, & temperantia, & de ea quę eſt poſt omnes omni ex parte perfecta & abſoluta, virtute iuſtitia. Sed prudentia quidem & iuſtitia vtitur ad parandam ſapientiam. Magni autem animi virtute, non ſolùm in ferendis caſibus, ſed etiam in eo quod reſiſtat voluptati & cupiditati, dolorique, & iræ, & in ſumma cuiuis rei quæ nos vel vi vel fraude aliqua illicit. Non enim oportet vitia & honeſta ſuſtinere, ſed perſuaderi & ea ſuſtinere, quę ſunt terribilia. Inuenitur autem dolor quoque vtilis, & in medicina, & ad erudiendum, & caſtigandum: & per eum corriguntur mo E res ad vtilitatem hominum. Magni autem & excelſi animi virtutis ſpecies ſunt tolerantia ingens ſpiritus, magnitudo animi, liberalitas, magnificētia. Propter quam cauſam, nec reprehenſionem, nec vulgi malam famam apprehendit is qui eſt cognitione prędítus. Neque gloriis ſubiicitur, neque aſſentationibus, & in ſuſtinendis laboribus ſimul aliquid agens eorum quę oportet, & caſus omnes magno & forti animo ſuperans, re vera vir apparet inter alios homines. Et rurſus conſeruans prudentiam & moderatus ac temperans in quiete animæ, ea quæ præcipiuntur excipiens tanquam quæ ſibi conueniant. Ea vero quæ ſunt turpia vt aliena auerſans, mundanus & ſupermundanus ornatè & decorè ſe gerens, & nullo modo delin- F quens. Maxime quidem diues, ex eo quòd nihil concupiſcat, vt qui paucis egeat, & cuiuſuis boni magnis abundet copiis propter boni cognitionem. Eius enim iuſtitiæ eſt primum munus, amore complecti eos qui ſunt eiuſdem generis, & cum eis agere & verſari, & in terra & in cœlo. Ea ratione lubenter quoq. impertit & com-

municat ſi poſſideat,& cum ſit comis ac benignus, ſummo odio habet malos,quod A
uis maleficium perfectè abhorrés & auerſans.Oportet ergo diſcere eſſe fidelem &
ſibi & proximi, & parêre præceptis.Hic eſt enim Dei ſeruus,qui ſua ſponte ſe ſubii
cit præceptis.Qui autem non iam propter præcepta,ſed propter ipſam cognitionē
eſt mundus corde,is eſt Dei amicus. Neque enim naſcimur natura virtute prȩditi,
neque ea natis, vt aliquæ aliæ partes corporis,accedit poſtea naturaliter.Nam ſic
non eſſet voluntarium,nec laudabile.Sed nec ex eorum qui conuenerunt acceden
te vſu & conſuetudine,quomodo ſermo,virtus perficitur. Vitium enim propemo
dum hoc modo ingeneratur.Sed nec ex arte aliqua, ſiue ex iis quæ proponunt ſibi
quæſtum,ſiue ex iis quæ pertinent ad curā corporis,accedit cognitio.Sed nec ex iis
quæ ſunt in orbe diſciplinis,bene enim cum eis ageretur,ſi tantum poſſent præpa B
rare animam & ei miniſtrare.Nam leges ciuiles malas actiones forte poſſunt re-
primere.Sed neque ad perſuadendum comparatæ orationes,cum verſentur in ſu-
perficie,præbuerint permanſionem veritatis quæ conſtituit ſcientiam. Philoſo-
phia autem Græca veluti præpurgat & præparat animam ad fidem accipiendam,ſu
per quam veritas ædificat cognitionem. Hic eſt hic eſt verus Athleta, qui in ma-
gno ſtadio,nempe pulchro hoc mundo,coronatur veram aſſecutus victoriam ad-
uerſus omnes animi perturbationes.Nam & Agonotheta eſt omnipotens Deus:
& qui brauia ſeu præmia diſtribuit eſt vnigenitus Dei filius. Spectatores autē ſunt
Angeli & Dii: variumque & ex omni genere pugnæ conſtans certamen, non eſt C
aduerſus carnem & ſanguinem, ſed aduerſus ſpiritales poteſtates quæ per carnes
operantur vehementes vitiorum & affectionum motus.His magnis ſuperatis cer-
taminibus,& veluti proſtrato imminente tentatore,potitus eſt immortalitate.
Falli enim non poteſt Dei ſententia in iuſtiſſimo iudicio. Ac vocatum quidem eſt
theatrum ad certamen.In ſtadio autem decertant athletæ. Et ex his vtique ſupe-
rat qui aliptæ paruerit. Omnibus enim omnia à Deo propoſita ſunt æqualia: &
eſt ipſe alienus à reprehenſione:miſericordiam autem conſequitur is qui poteſt:&
potens eſt is qui voluerit. Hac ratione mentem quoque accepimus, vt ſciamus
quod agimus,& illud Noſce teipſum,hic eſt ſcire propter quid orti ſumus. Orti au
tem ſumus vt eligeremus obedire præceptis ad hoc vt vellemus eſſe ſalui. Hic eſt D
Nemeſis,per quam Deum non licet effugere.Eſt ergo officium hominis,Deo pa-
rêre,qui variam annūciauit ſalutem per præcepta.Grati autem animi ſignificatio
eſt confeſſio.Benefactor enim prior incipit benefacere. Qui autem cum iis cum
quibus par eſt conſiderationibus prompto & alacri animo acceperit,& mandata cu.
ſtodierit,is eſt fidelis.Qui autem pro accepto beneficio pro viribus refert gratias
per charitatem,is iam eſt amicus.Vna eſt autem ab hominibus præcipua gratiæ re
latio,ea facere quæ Deo ſunt optima. Nam tanquam proprii fœtus,& in aliquo
cognati effectus,magiſter & ſeruator accipit vtilitates & correctiones hominum
ad propriam gratiam & honorem,ſicut etiam damna & offenſiones quas accipiūt
ii qui ipſi crediderunt, tanquam ingrati animi in ſe admiſſa crimina propriaque E
probra & dedecora exiſtimat.Quod enim aliud probrum ac dedecus Deum attige
rit?Quocirca nec poſſunt omnino referri gratiæ pro dignitate ſalutis, ſi conferan
tur cum vtilitate quæ à Domino proficiſcitur.Quomodo autem qui vexant poſ-
ſeſſiones,Dominos iniuria afficiunt:& qui milites,eorum Imperatorem: ita Do-
mini eſt contemptio,eorum qui ſunt illi dedicati vexatio.Quomodo enim Sol nō
ſolum cœlum & totum mundum illuminat,ſuper terram & mare reſplendens, ſed
etiam per feneſtram & paruum foramen, vel in intima penetralia domorum lucē
emittit,ita Verbum vndiquaque effuſum,vel minima reſpicit ex iis quæ in vita ge-
runtur.Græci autem ſicut hominibus forma ſimiles,ita iiſdem quoque quibus ipſi,
animi perturbationibus,Deos ponunt obnoxios, & quomodo eorum formas ſibi F
ſimiles ſinguli deſcribunt, vt ait Xenophanes: Aethiopes quidem, nigros & ſi-
mos.Thraces autem fuluos & cœruleos:ita etiam animos quoq aſſimilant iis qui
eos effingunt.Barbari quidem agreſtes & efferatis moribus.Græci autem manſue
tiores,

ἀδράστεια nemeſis ex eo dicta quod effugi non poſſit.

εὐαρέστησις.

A tiores,ſed in quos tamen cadunt motus & perturbationes. Quocirca neceſſe eſt
quidem vt improbi malas de Deo ſuſcipiant cogitationes,probi autem optimas.
Quamobrem qui eſt animo verè regio & cognitione prȩditus,is cum & piè Deum
colat & ſit alienus à ſuperſtitione,perſuaſum habet eum ſolum qui eſt ſolus Deus,
eſſe honorandum,venerandum,magnificum,beneficētia omnes complectentem,
principem & auctorem bonorum,malorum autem non eſſe cauſam.Atque de Græ
corum quidem falſa religione ſatis,vt arbitror,oſtēdimus in libro qui dicitur Pro
trepticos,abundè vtentes iis quæ ad id faciebant hiſtoriis.Non ſunt ergo repeten-
da ea quæ apertè dicta ſunt.Quòd ad notandum autem attinet cum ad hunc locum
B peruenerimus, ſatis eſt pauca ex multis adducere ad oſtendendum eos eſſe impios
qui Deum peſſimis hominibus aſſimilant. Aut enim eis Dii lȩduntur ab homini-
bus:& qui lȩduntur ab hominibus,oſtenduntur eſſe iis inferiores.Aut ſi nō lȩdun-
tur:quemadmodum cum non lædantur,perinde ac iracunda anicula ad iram incita
ta,indignantur,vt dicunt Dianam propter Oeneum iratam fuiſſe Aetolis. Quem
admodum enim cum Dea eſſet non cogitauit, quod non contemnens Oeneus,ſed
vel cum eſſet oblitus,vel cum ſacrificaſſet,neglexit?Bene autem ipſa quoque cau-
ſam ſuam defendens apud Mineruam,propterea quòd ei ſuccenſeret quòd in tem-
plo peperiſſet,dicit.

Cruenta quidem ſpolia gaudes
C *Cernens detracta ex mortuis.*
Nec hæc ſunt tibi execranda.
Si autem ego peperi, graue ducis.

Quanquam cȩtera quoque animalia quæ in templis pariunt,eis nullam faciunt in-
iuriam.Meritò ergo ſuperſtitioſi,cum tam procliues ad iram pertimeſcant,omnia
quȩ eueniunt,exiſtimant eſſe ſigna & cauſas malorum.Si mus aram quæ erat è luto
conſtructa perfoderit,& cum nihil aliud haberet, lecythum corroſerit. Si gallus
qui alitur veſpere cecinerit,hoc alicuius ſignum eſſe ſtatuentes. Talem quendam
ludificatur Menander in Comœdia quæ inſcribitur δεισιδαίμων id eſt,ſuperſtitioſus.

Quidnam boni mihi accidat o boni Dei?
D *Nam dexteri alligans calcei corrigeam* *Rupi.*

Meritò ò Nugator,erat enim putrida. Tu autem es parcus & ſordidus,qui nolis no
uos emere. Lepidum eſt illud Antiphontis. Nā cum quidam malè præſagiret ex eo
quòd ſus porcellos deuoraſſet,iſque eam vidiſſet ob ſordes eius qui ipſam alebat fa
me valde attenuatam.De ſigno,inquit,lætare,quòd cum ſic eſuriret, filios tuos nō
comederit.Quid mirum ,inquit Bion,ſi mus calathum arroſerit,cum non inueni-
ret quod comederet.Hoc enim fuiſſet mirum,ſi vt ludens argutabatur Arceſilaus,
murem calathus comediſſet.Rectè certè Diogenes quoque ad eum qui admiraba-
tur quod inueniſſet piſtillum à ſerpente in gyrum circundatum. Ne mireris,in-
quit,eſſet enim illud mirabilius,ſi vidiſſes rectum ſerpentem eſſe à piſtillo circun-
E datum. Oportet enim animantia rationis expertia currere,pugnare,parere, & mo
ri,quæ cum illis ſint ſecundum naturam,præter naturam nobis nunquam fuerint.

Et uolucres multæ ueniunt ſub lumina Solis.

Philemon quoque Comicus talia ridet in Comœdia. Cum videro, inquit, ob-
ſeruantem quis ſternutarit,vel quis ſit locutus,aut reſpicientem quis ſit qui pullo
procedat, ſtatim in foro ſternutat vnuſquiſque noſtrum, is ſecum ingreditur &
loquitur,dicens ciuibus res non euenire vt earum fert natura. Deinde ſobrii qui-
dem petunt ſanitatem: ſe autem implentes, & in ebrietatibus feſtis diebus vo-
lutantes, morbos ad ſe attrahunt.Multi autem ſuſpenſas quoque timent ſcriptu
F ras. Lepidè admodum Diogenes, cum inueniſſet ſcriptum ſuper domum cu-
iuſdam improbi. Inſignis victoria Hercules hic habitat: nihil mali ingrediatur.
Et quomodo ingredietur, inquit, Dominus ædium? Ii autem ipſi omne li-
gnum & omnem lapidem pinguem,vt dicitur,adorantes,lanas flauas,& fruſta ſa-

lis, & faces, & ſcillam, & ſulfur timent, incantati à præſtigiatoribus per quaſdam A
immundas expiationes. Deus autem qui re vera eſt Deus, ſanctos ſolos nouit. Iuſti
mores, ſicut iniuſtos, impuros & ſceleratos. Videre quidem certe licet oua ab his
quæ purgãtur ſi fota fuerint, viuificari, atqui hoc nequaquam fieret. Si eius ipſius,
quod purgatur, mala participarent. Eleganter certè Comicus quoq. Diphilus per
hęc ridet præſtigiatores. Puellas expians Prœtidas, & patrem ipſarum Prœtũ Aban
tiadem, & anum quintam inter eos. Face vna, & ſcilla vna quot hominum corpo-
ra, & ſulphure & bitumine maris magnum edentis ſtrepitum, ex quieto ſed profun
do fluente Oceano. Sed beate aër mitte per nubes Anticyram, vt ex cimice fucum
efficiam. Certè rectè quoque Menander. Si aliquod quidem verum malum habe-
res, hos tibi verum medicamentum adhibere oporteret. Nunc autem non habes. B
Inane medicamentum inueni ad inane. Exiſtima autem id te aliquid iuuare. Ab-
ſtergant te circumcirca mulieres, & ex tribus fontibus aquam afferant vt te aſper
gant, ſalemque & lentem iniicient. Quilibet eſt mundus qui nullius eſt ſibi mali
conſcius. Iam verò dicit Tragœdia, Oreſte, quis te perdit morbus? conſcientia ipſa
quoniam ſum mihi conſcius me perpetraſſe grauia. Re vera enim non eſt alia puri-
tas quàm abſtinere à peccatis. Pulchrè ergo dicit etiam Epicharmus. Mundam ſi
mentem habeas, es mundus toto corpore. Porro autem animas quoque dicimus
oportere prius purgare à malis & improbis dogmatibus per rectam rationem, &
tunc ſic conuerti ad commemoranda præcipua capita: nam ante myſteriorum quo C
que ſeu ſacramentorum traditionem, exhiberi oportere quaſdam expiationes iis
qui ſunt initiandi myſteriis, vtpote quòd oporteat impia depoſita opinione ad ve
ram conuerti traditionem. Num enim rectè & verè aliquo loco non circumſcribi-
mus eum qui non poteſt circumſcribi, neque in templis manu factis concludimus
eum qui omnia continet. Aedificatorum autem & lapicidarum ſordidæque & illi
beralis artis quodnam fuerit ſanctum opus? Non ſunt iis meliores qui aërem & id
quod continet, vel potius totum mundum & vniuerſum, exiſtimarunt eſſe dignũ
Dei excellentia? Ridiculum enim fuerit, vt ipſi dicunt Philoſophi, hominem qui
eſt ludus Deorum, Deum efficere, & ex ludicra arte Deum fieri, quoniam id quod
fit, fit idem & ſimile ei ex quo fit, vt quod fit ex ebore eburneum, & quod ex auro D
aureum. Quæ autem à vilibus & ſordidis hominibus conficiuntur imagines & tem
pla fiunt ex vana & inutili materia. Quare ipſa quoque fuerint vana, inutilia, mate
rialia, & profana, & vt artem perfeceris, ſordes ſemper participant & illiberalita-
tem. Non ſunt ergo vtique ſacra & diuina artis opera. Quidnam verò poni & col-
locari potuerit, cum nihil ſit quod non ſit poſitum & collocatum, quoniam omnia
ſunt in loco. Iam verò quod ponitur & collocatur, ponitur & collocatur, cũ prius
poſitum & collocatum non eſſet. Si ergo Deus ponitur & collocatur ab homini-
bus, fuit aliquando non poſitus & non locatus, & nec omnino quidem erat. Id.n.
erat non locatum & poſitum quod non erat, quandoquidem quicquid non eſt, po
nitur & collocatur. Quod autem eſt, non poni & collocari potuerit ab eo quod nõ E
eſt, ſed nec ab vllo alio. Nam ipſum quoque verè eſt. Reſtat itaque vt à ſeipſo. Et
quomodo aliquid ipſum ſeipſum generabit: aut quomodo ipſum quod eſt, ſeipſum
eſſe ponet & collocabit? Vtrum cum prius non eſſet poſitum & collocatum, prius
ſeipſum poſuit & collocauit? Sed ne ſic quidem fuiſſet, quoniam id quod non eſt
poni & collocari non poteſt. Et quod exiſtimatũ eſt eſſe poſitum & collocatũ, quo
modo id quod eſt quod prius habuit, hoc ſeipſum poſtea fecerit? Cuius autem ſunt
ea quę ſunt, quomodo hoc aliquo adhuc opus habuerit? Sed etſi Deus eſt homi-
ni forma ſimilis, perinde ac homo opus habebit nutrimẽto & tegumẽto & domo,
& aliis quę conſequenter accidunt? Nam qui eandẽ habent formam & eaſdem affe
ctiones, eodem quoque victu egebunt. Si autem ſacrum accipitur duobus modis: F
nempe & Deus ipſe, & id quod eſt constructum in eius honorem: quomodo non
propriè eam quæ in Dei honorem per ſanctam agnitionem facta eſt eccleſiam, Dei
ſacrum dixerimus, quod eſt magni pretii, & non ſordida & illiberali arte conſtru-
ctum:

A ctum: ſed neque manu preſtigiatoris ornatum: ſed voluntate Dei templum effectũ. Non enim nunc locum, ſed electorum congregationem, appello eccleſiam. Melius eſt hoc templum ad accipiẽdam Dei dignitatis magnitudinem. Animal enim quod eſt magni pretii, ei qui eſt omni pretio dignus, imò cuius pretio nihil omnino reſpondet, conſecratum eſt propter inſignem ſanctitatem. Fuerit autem magni pretii is qui eſt cognitione præditus, qui eſt in honore & pretio apud Deum, in quo Deus eſt collocatus, hoc eſt, de Deo conſecrata eſt cognitio. Hic diuinam inuenerimus effigiem & ſanctam imaginem in iuſta anima, quando ea quidem fuerit beata, vt quæ eſt præpurgata, beata autem efficiat opera. Hic eſt & quod collocari po
B teſt, & quod eſt collocatum, hoc quidem in iis qui iam ſunt aſſecuti cognitionem. Illud autem in iis qui poſſunt fieri, etiamſi nondum ſint digni Dei ſcientiam accipere. Nam quidquid eſt crediturum, iam fidelis Deo, & poſita in honorem imago virtute prędita, Deo eſt dedicata. Quomodo ergo Deus loco non circumſcribitur, neque animalis figurę vnquam aſſimilatur: ita nec in eum ſimiles cadunt affectiones, neque alicuius indiget, ſicut quę ſunt natiua, vt ſacrificium inſtar alimenti propter famem concupiſcat. Quæ tangit affectio, in ea omnia cadit interitus, & ei qui non nutritur, cibum præbere eſt ſtultitia. Porro autem Comicus quoq. ille Pherecrates lepidè in comœdia quæ inſcribitur Fugitiui, fecit Deos cum hominibus expoſtulare de ſacris, quòd cum Diis ſacrificarent, primum ſecerneretur id quod eo-
C rum dedecori aſſignaretur, dicendo. Non cum fœmora ad inguinem vſque valde circumlinxeritis, & lumbo valde tenues, ipſam deinceps ſpinam tanquam limatam diſtribuiſtis nobis tanquam canibus: Deinde cum vos veſtri inuicem pudeat, multis molis contegitis. Eubulus autem qui eſt ipſe quoque Comicus, hoc modo ipſe quoque ſcribit de ſacrificiis. Caudam ſolam & fœmur ſacrificatis, tanquam Pædiconibus. Et in comœdia Semele introductum Dionyſium facit diſceptantem. Primum quidem quòd mihi ſacrificant quidem ſanguinem & veſicam, cordis autem ne ſuperficiem quidem. Ego enim neque dulci veſcor victima nec fœmoribus. Scripſit autem Menander. Cum ſummos lumbos, bilem, & quæ comedi non poſſunt oſſa Diis impoſuerint, ipſi conſumunt alia. An nõ enim à nidore ſacrificiorum vel ἐιλήμασι
D beſtiis eſt abſtinendum? Sin autem re vera nidor eſt munus Deorum qui ſunt apud Græcos, cur non prius quoque coquos in Deos retulerint qui æquali dignantur beatitudine, & non ipſum adorant caminum qui eſt huic venerabili nidori propinquior? Quinetiam Heſiodus dicit Iouem deceptum à Prometheo in diuiſione carnium, accepiſſe.

Arte mala oſſa bouis nitida pinguedine tecta. Heſ. in Theog.
Hinc fit ut oſſa uiri ſacras adolere per aras
Aſſueti, ueteris imitantur originis uſum.

Sed nequaquam dixerint, quæ ex indigentia oritur cupiditate vexatum Deum nutriri. Eum itaque efficient plantæ ſimilem, vt qui nutriatur abſque appetitione, &
E beſtiis quæ latent in cauernis. Eas quidem certè dicunt, aut ab ea quæ eſt in aëre craſſitudine, aut etiam ab ipſa proprii corporis exhalatione nutriri & citra offenſionem augeri. Atqui ſi citra vllam egeſtatem eis Deus nutritur: quid eſt opus nutrimento ei qui non indiget? Sin autem gaudet honorari, cum natura nullius indigeat: non abs re nos Deum precibus honoramus, & hoc ſacrificium optimum & ſanctiſſimum cum iuſtitia emittimus, iuſtiſſimo verbo eum honorantes, per quem accipimus cognitionem, ea quæ didicimus per eum glorificantes. Eſt ergo quod eſt hic apud nos altare, terreſtris congregatio eorum qui ſunt dedicati orationibus, qui veluti vnam vocem habent communem & vnam mentem. Quæ per odoratum autẽ accipiuntur nutrimenta, etſi ſint diuiniora iis quæ per corpus, ſignificant
F tamen reſpirationem. Quid ergo de Deo dicunt, vtrum perſpirat ſicut genus dæmonum: an inſpirat ſolum, vt aquatilia per branchiorum dilatationem: an circumſpirat, vt inſecta per compreſſionem pennarum inciſionis? Sed nulli ex his ſi ſapiant Deum aſſimilauerint. Quæ autem reſpirant per pulmonis ad thoracem obiectam

dilatationem,ea attrahunt aërem. Deinde ſi Deo dederint viſcera & arterias,& ve A
nas,& neruos,& partes,inducent eum nihil differentem. Conſpiratio autem pro-
priè dicitur in eccleſia. Eſt enim eccleſiæ ſacrificium, Verbum quod à ſanctis exhala
tur animis,cum ſacrificium ſimul aperiatur & tota mens Deo. Sed antiquiſſimam
quidem aram in Delo ſanctam vulgo iactarunt. Ad hanc autem ſolam dicunt etiã
acceſſiſſe Pythagoram,cæde & morte minimè inquinatam: Aram autem verè ſan-
ctam iuſtam animam,& qui ab ea emittitur ſuffitum nobis ſanctam dicentibus ora
tionem,non credent? Eſus autem carnium,vt arbitror, prætextu, excogitata ſunt
hominibus ſacrificia. Licebat autem alioqui abſque tali cultu ſimulachrorum, ei
qui vellet veſci carnibus. Quæ enim ex lege fiunt ſacrificia, allegoricè noſtram ſi-
gnificant religionem,vt turtur & columba quæ offeruntur pro peccatis,emunda- B
tionem partis animæ quæ caret ratione, Deo eſſe acceptam ſignificant. Si quis au-
tem ex iuſtis eſu carnium animam non onerat, ſatis conſentanea vtitur ratione,
non qua Pythagoras & eius aſſeclæ,ſomniantes animæ tranſmigrationem. Vide-
tur autem Xenocrates ſeorſum tractans de nutrimẽto ex animalibus, & Polemon
in Opere de Vita ſecundum naturam,apertè dicere eſſe inutile quod fit per carnes
nutrimentum,iam confectum & aſſimilatum animis beſtiarum. Ea ratione Iudęi
quoque maximè abſtinent à carne ſuilla,vtpote quod hoc animal ſit maximè ſcele
ratum & execrandum,quoniam maximè ex aliis fructus effodit & corrumpit. Sin
autem dicant hominibus data eſſe animantia: nos quoque id confitemur, ſed non C
omnino ad comedendum. Sed neque omnia,ſed quæcunque non laborant. Quo-
circa non malè Plato Comicus in Comœdia quæ inſcribitur Feſta, dicit. Ex qua-
drupedibus autem nullum deinceps oporteret nos occidere, præter ſues. Carnes
enim habent ſuauiſſimas,& nihil ad nos redit ex ſue,præterquam ſetæ & lutum &
clamor. Vnde etiam dicebat Eſſopus,non rectè clamare ſues,cum quando trahun-
tur,maximè intelligant ſe ad nihil aliud eſſe vtiles quàm ad ſacrificium. Quocirca
Cleanthes quoque dicebat eos pro ſale habere animam, ne carnes putreſcerent.
Alii ergo eo non veſcuntur vt qui ſit inutilis. Alii verò,vt qui fructus perimat, &
alii eo non veſcuntur quòd ſit animal procliue ad coitum. Ea ratione neque hircũ
lex ſacrificat,præterquam propter ſolam malorum amandationem, quãdoquidem D
voluptas eſt vitii metropolis. Iam verò hircinarum quoque carnium eſum dicunt
conferre ad morbum comitialem. Dicunt autem maximum augmentum fieri ex
carnibus porcinis. Quocirca iis quidem qui corpus exercent eſt vtilis,iis autẽ qui
ipſam conantur augere animam,propter eam quæ ex eſu carnium ingeneratur he-
betudinem,non vtique. Fortaſſe autem ex iis qui ſunt præditi cognitione, exerci-
tationis quoque gratia abſtinuerit à carnibus aliquis,& ne caro nimis luxuriet &
nimio impetu feratur ad rem veneream. Vinum enim, inquit Androcydes, & car-
nis ingurgitationes,corpus quidem robuſtum efficiunt,animam verò debiliorem.
Eſt ergo impium & à religione alienum hoc nutrimentum ad perfectam intelligẽ-
tiam. Quocirca Aegyptii quoque in iis quæ eorum ritu fiunt ſanctificationibus, E
non permittunt Sacerdotibus veſci carnibus: & auiculis vtuntur quàm leuiſſimis:
& piſces non tangunt,cum propter alias quaſdam fabulas,tum maximè quòd eiuſ-
modi cibus carnem reddat humidam. Iam verò animantia quidem terreſtria & vo
lucria,eundem quem noſtræ animæ,aërem inſpirantia,nutriuntur, vt qui eiuſdem
generis aëre habeant animam. Piſces autem ne hũc quidem dicunt inſpirare aërem,
ſed illum qui cum aqua fuit contemperatus ſtatim in primo mũdi ortu,ſicut etiam
cum reliquis elementis,quod etiam eſt indicium materialis permanſionis. Opor-
tet ergo Deo offerre ſacrificia,non ſumptuoſa ac ſplendida, ſed quæ ſunt pia & ei
accepta, & ſuffitum illum in lege compoſitum, qui cõſtat ex multis linguis & vo
cibus in oratione,vel potius qui ex diuerſis gẽtibus & ſexibus per donum teſtamen F
torum conſtruitur in vnitatem fidei: & in laudibus congregatur,mente quidẽ pu-
ra,iuſta autem & recta vitę inſtitutione,ex ſanctis operibus & iuſta oratione. Nam
quis adeò ſtultus,vt ait lepor poëticus,& tam ignaui eſt animi.

Tam

A *Tam credulus uir eſt quiſquam, ut ſperet Deos,*
Quæ non habent carnem oſsibus, toſta & bile,
Quæ eſurientes neque ipſi ederent canes,
Lætarier, munus ſibique hoc poſcere,

Et iis qui hæc faciunt gratiam reddere, ſeu ſint piratę, ſeu latrones, ſeu tyranni? Nos autem dicimus ignem ſanctificare, non carnes, ſed animas peccatrices, ignem dicentes non illum edacem & omnia conſumentem & planè ſordidum & illiberalem: ſed prudentem, qui peruadit animam per ignem tranſeuntem. Iubemur autem colere & honorare eundem quem & Verbum eſſe & Seruatorem & ducem B habemus perſuaſum: & per ipſum, patrem, non ſelectis diebus, vt aliqui alii, ſed cõtinenter per totam vitam hoc agentes, & modis omnibus. Certè genus electum, per præceptum iuſtificatum. Septies, inquit, laudem dixi tibi. Vnde nec in definito loco, neque in templo ſelecto, neque diebus aliquibus feſtis & præſtitutis, ſed per totam vitam is qui eſt præditus cognitione, in omni loco, etiam ſi per ſe ſit ſolus, & ſi habuerit aliquos qui ſimiliter crediderunt, Deum honorat: hoc eſt, agit gratias propter rectæ vitæ cognitionem. Si autem alicuius boni viri pręſentia, propter obſeruantiam & reuerentiam eius quod eſt præſtantius, eum qui conuerſatur ſemper format & effingit: quemadmodum is qui cum Deo ſemper eſt præſens, per cognitionem & vitam & gratiarum actionem, non iure ſe melior ſemper euadat C in omnibus & factis & verbis & affectionibus? Talis eſt is cui eſt perſuaſum Deum vbique adeſſe, non autem arbitratu eum certis ac definitis locis eſſe concluſum: vt cum ſe abſque eo eſſe aliquando exiſtimauerit, noctu & interdiu intemperantiæ ſe dedat & libidini. Per totam ergo vitam diem feſtum agentes, vbiq. & omni ex parte Deum adeſſe perſuaſi, laudantes agros colimus, laudãtes nauigamus, & in omni alio vitæ inſtituto vt decet ex arte verſamur. Propius autem Deo iungitur & familiaris efficitur is qui eſt cognitione præditus, vt qui ſimul quidem grauitatem & hilaritatẽ oſtendat in omnibus. Grauitatem quidem, propterea quòd ad Deum cõuertatur. Hilaritatem autem, propterea quòd humana bona reputet quæ dedit nobis Deus. Videtur autem cognitionis excellentiam Propheta ſic oſtendere. Beni- D gnitatem & diſciplinam & cognitionẽ doce me, per adſcẽſum amplificans id quod eſt principale perfectionis. Hic ergo homo qui eſt verè regalis, Sacerdos, ſanctus Dei, quod quidem nunc quoque ſeruatur apud eos qui ſunt doctiſſimi ex barbaris, genus Sacerdotale ad regnum prouehentes. Hic ergo nequaquam ſe tradit confuſę turbæ dominæ theatrorum. Quæ autem dicuntur & fiunt & videntur voluptatis illicientis gratia, ne in ſomnis quidem admittit. Neque has ergo quæ viſu percipiũtur voluptates, nec eas quæ in aliis fruendis capiuntur varietates: vt ſumptuoſos & & magnificos ſuffitus qui odoratum alliciunt, aut condimenta ciborum, & quæ ex variis vinis ſentiuntur delitias guſtum ineſcantes: neque odoriferas ex variis floribus contexturas, quæ per ſenſum animam effœminant, ſed honeſtum rerum o- E nium vſum ad Deum ſemper referens, & cibi, & potus, & vnctionis, vniuerſorum datori offert primitias, gratias agens & per donum & vnctionem, & per Verbum ei datum, ad conuiuiales epulas raró veniens, niſi quòd amicitiam concordiamque & conſenſionem profitetur conuiuium, vt veniat ei perſuaſerit. Eſt enim ei perſuaſum Deum omnia ſcire & audire, nec vocem ſolùm, ſed etiam cogitationem. Nam auditus quoque qui fit in nobis per meatus corporeos, nõ apprehendit per vim corpoream, ſed per quendam ſenſum animalem, & intelligentiam quę diſcernit voces aliquid ſignificantes. Non eſt ergo Deus humana forma pręditus, vt audiat, neque ei ſenſibus eſt opus, vt placuit Stoicis, maximè auditu & viſu, non poſſe enim vnquam aliter apprehendere. Sed & aëris ad patiendum facilitas, & acerrimus Ange- F lorum conſenſus, & vis quæ animæ attingit conſcientiam, inexplicabili poteſtate etiam abſque ſenſili auditione ſimul cum cogitato cognoſcit omnia. Quòd ſi quis dicat vocem quæ inferius circa aërem voluitur, ad Deum non peruenire, at cogitata ſanctorum ſecant non ſolum aërem, ſed etiam totum mundum. Occupat autem

vis diuina perinde ac lux, totam animam perſpicere. Quid verò, non etiam vota & A
inſtituta ad Deum perueniunt, ſuam vocem emittentia: an non ea etiam tranſmittuntur à conſcientia? Quam nam vocem expectauerit, qui ſecundum propoſitum electum etiam ante ortum, & id quod futurum eſt tanquam quod ſit cognouit? An non profundum cuiuſuis animæ elucefcere facit lux poteſtatis, cum penetralia, vt ait ſcriptura, ſcrutetur lux poteſtatis. Totus auditus & totus oculus, eſt, vt his nominibus vtar, Deus. Nullam ergo religionem, nec vllum Dei cultum ſeruat, neque in hymnis, neque in ſermonibus: ſed neque in ſcripturis aut dogmatibus, quæ non conuenit de Deo opinio, ad humiles & indecoras deflectens notiones & cogitationes. Quo fit vt multorũ laudatio nihil differat à maledicto, propter veritatis ignorationem. Atq. quorum quidem ſunt appetitiones, cupiditates, & vt ſemel dicam, B
animi impulſiones, eorum ſunt etiam precationes. Quamobrẽ nemo potum deſiderat, ſed bibere potũ, ſed nec hæreditatem, verum eſſe heredem. Ita autem neque cognitionem, ſed noſſe. Neque enim rectam rempublicam, ſed rempublicam gerere. Eorum ergo ſunt precationes, quorum petitiones, & eorum ſunt petitiones, quorum ſunt cupiditates. Precari autem & appetere fiunt inter ſe inuicem, ad habendum bona & ea quæ adiuncta ſunt cõmoda. Is itaque qui eſt cognitione prẹditus, creaturæ & petit & precatur ea quæ ſunt verè bona, nempe bona animæ, ipſe quoque adiuuans vt perueniat ad habitum bonitatis, vt non amplius habeat bona tanquam aliquas adiunctas diſciplinas, ſit autem bonus. Quocirca eos maximè decet precari qui Deum norunt vt oportet, & ei rei habent virtutem appoſitam & con- C
ſentaneam, qui ſciunt quænam ſint verè bona, & quæ ſint petenda, & quando, & quomodo ſingula. Eſt autem extrema inſcitia ab iis qui non ſunt Dii tanquam à Diis petere: aut quæ non ſunt conducibilia petere, petendo ſibi mala quæ viſione bona eſſe apprehendunt. Vnde merito cum ſit vnus bonus Deus, ab ipſo ex bonis alia quidem dari, alia verò permanere precamur nos & Angeli. Sed non ſimiliter. Nõ eſt enim idem, petere vt donum permaneat, aut ab initio vt id accipiamus contendere. Quinetiam auerſio & depulſio malorum, eſt ſpecies precationis. Sed ea precatione nunquam eſt vtendum ad damnum hominum, niſi iuſtitiæ curam gerens hoc moliatur is qui eſt cognitione præditus, & diſpenſet hanc petitionem iis qui mali ſenſum exuerunt. Eſt ergo, vt audacius dicam, precatio, cum Deo con- D
uerſatio, & collocutio. Licet ergo ſuſurrantes, & nec labra quidem aperientes tacitè loquamur, intus clamauimus. Omnem enim intrinſecus paratam collocutionẽ Deus exaudit perpetuò. Ea caput & manus in cœlum extendimus, & pedes excitamus in vltima acclamatione orationis, promptitudine & alacritate ſpiritus aſſequentes eſſentiam quæ apprehenditur intelligentia: & vnà cum verbo corpus à terra abducere conantes, erectam & eleuatam animam deſiderio meliorum, cogimus in ſancta progredi, magno animo carnis vinculum deſpicientes. Scimus enim optimè cum qui eſt præditus cognitione, totum mũdum lubenter tranſmittere, vt certè Iudæi Aegyptum, apertè oſtendendo ſe Deo quàm proximum eſſe futurum. Quòd ſi nonnulli certas ac definitas horas conſtituunt orationi, vt verbi cauſa, ter- E
tiam, ſextam, nonam: at is qui eſt cognitione præditus, per totam orat vitam, per preces quidem cum Deo ſtudens verſari. Reliquit autem, vt ſemel dicam, omnia quæ non ſunt vtilia, cum eo iam peruenerit, vt iam hinc acceperit conſummationem eius qui agit ex charitate. Iam verò triplicem horarum diuiſionem, quæ totidem ſunt honoratæ precibus, ſciunt qui norunt beatam ſanctarum manſionum trinitatem. Hic mihi venit in mentem quorundam qui diuerſa ſentiunt, nempe Prodici hæreſis ſectatorum, dogmatum, quæ inducunt non eſſe orandum. Ne ergo de hac impia ſua ſapientia, tanquam noua & aliena hæreſi ſe efferant: ſciant eam fuiſſe quidem prius acceptam à Philoſophis, qui dicuntur Cyrenaici. Suo autem tempore aduerſus impiam execrandorum iſtorum dicetur cognitionem, ne ſi huic Commẽ- F
tario inſereretur cõtra eos diſputatio, quæ de iis prolixa futura eſſet pertractatio, interrumperet cœptam orationem, cum nos ſolum oſtendamus verè pium ac reli-
giosum

A giosum Dei esse cultorem,qui ex regula ecclesiastica verè est cognitione preditus, cui soli,cum ex Dei volũtate dispertiat ac distribuat,fit petitio cum petiuerit atq. adeò cogitauerit.Quomodo enim quidquid vult potest Deus,ita quidquid petierit is qui est cognitione præditus,id accipit.Omnino enim nouit Deus eos qui bonis digni sunt,& qui non,vnde dat ea quæ singulis conueniunt.Quamobrem indignis,etiamsi sæpe petierint,non dabit.Dabit autem scilicet iis qui sunt digni.Non est tamen petitio superflua,etiamsi bona dentur absque oratione.Iam & gratiarũ actio,& petitio eorum quæ pertinent ad cõuersionem proximorum,est opus eius qui est præditus cognitione:qua quidem ratione orauit quoque Dominus,gratias
B quidem agens propter ministerium,rogans autem quamplurimos esse in cognitione:vt in iis qui salui fiunt,per salutem ex agnitione Deus glorificetur:& qui est solus bonus & qui solus Seruator,per filium ex seculo in seculum agnoscatur.Quanquam fides quoque futurum esse vt accipiat, est species orationis quæ est reposita vt conuenit cognitioni. Cæterum si oratio sit occasio cum Deo conuersationis, aditus ad Deum nulla est pretermittenda occasio.Eius certè qui est præditus cognitione, sanctitas connexa cum beata prouidentia, per spontaneam confessionem, ostendit perfectum Dei beneficium. Est enim veluti quædam mutuo respondens prouidentiæ cura,sanctitas eius qui est præditus cognitione, & quæ conuertitur amici Dei beneuolentia.Neque enim Deus inuitus est bonus, quomodo ignis est
C præditus vi calefaciendi.Est autem voluntaria bonorum impertitio,etiam si anticipet petitionem.Neque verò inuitus saluus erit is qui fit saluus. Non est enim inanimus,sed omnino voluntariè & libero animi arbitrio contendet ad salutem. Quocirca præcepta quoque homo accepit,vt qui ex se moueri & incitari possit ad vtrum velit ex iis quæ sunt eligenda & fugienda.Non facit ergo Deus bona ex necessitate,sed libera voluntate bene facit iis qui ex se conuertuntur. Non est enim seruilis quæ ad nos venit diuinitus,tanquam à deterioribus ad meliores procedẽs, prouidentia.Ex miseratione autem nostræ imbecillitatis,exercentur quę sunt proximę ac continentes prouidentiæ dispensationes.Sicut etiam pastores ouium curã gerunt, & Rex eorum qui eius parent imperio, & nos paremus prefectis nostris,
D qui eos regunt qui sunt eis commissi eo ordine qui fuit eis traditus. Dei ergo sunt serui & cultores, qui liberalissimum & maximè regalem cultum exhibent,qui fit per piam ac religiosam mentem & cognitionem.Est ergo omnis quoque locus verè sacer,in quo Dei accipimus notionem & cogitationem,& tempus. Quando autem is cuius est bona mens & bonum animi institutũ & qui est gratus,petit per orationem,nonnullam aliqua ex parte fert opem, lubenter per ea quæ flagitat precibus,accipiens id quod desiderat. Quando enim nostram bonam animi propensionem acceperit is qui est dator bonorum,eius conceptionem omnia simul bona cõsequuntur.Certè per orationẽ examinatur modus quomodo se habeat ad id quod oportet.Si autem vox & dictio nobis data est causa intelligentiæ: quemadmodum non ipsam animam & mentem Deus exaudit, cum iam certè anima animam, &
E mens mentem exaudiat.Vnde quę multas edunt voces Deus linguas non expectat, vt hominum interpretes,sed cognoscit omnium,vt semel dicam,mentes,& quod nobis vox significat,hoc Deo nostra loquitur cogitatio,quam etiam ante creationem sciebat esse venturam in mentem. Licet ergo ne voce quidem emittere orationem,sed solum quidquid est intrinsecus spiritale,intendere in vocem quæ mente percipitur,per indiuulsam ad Deum conuersionem.Quoniam autem diei natalis imago est Oriens,illinc quoque lux augetur quę primum illuxit ex tenebris,sed etiam iis qui volutantur in ignoratione,exortus est dies cognitionis veritatis, ea ratione qua Sol in Oriente matutino,nempe orationes.Vnde etiam quæ erant ex
F templis antiquissima, respiciebant ad Occidentem,vt qui stant vultu conuerso ad imagines,doceantur verti ad Orientem. Dirigatur oratio mea tanquam incensum in conspectu tuo.Eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum, aiunt Psalmi.Sceleratis ergo hominibus oratio,non solum in alios, sed etiam in seipsos Psal.140.

eſt pernicioſiſſima, ſi quidẽ etiãſi quę fauſta & proſpera dicunt, petita acceperint, lę A
dunt eos qui acceperunt, vt qui ſint vſus eorũ neſcii. Qui.n. orant vt poſſideant ea
bona quæ non habent, ea quæ videntur bona, non ea quæ ſunt petunt. Qui autẽ eſt
cognitione præditus, eorũ quidem quæ poſſidet permanſionẽ, ad ea autẽ quæ eſt ſu
peraturus aptitudinem, eorũ autem quæ non eſt accepturus, petet æternitatẽ. Quæ
autem verè ſunt bona quæ verſantur in animo, ea & ſibi eſſe, & ei permanere pre-
catur: neque aliquid ex iis quæ abſunt deſiderat, contentus præſentibus. Neq. enim
eſt propriis bonis defectus, cum ſatis iam ſibi ſit ex diuina gratia & cognitione.
Sed cum ſuis quidem ſit contentus, aliis autem non egeat, omnipotentem autem
cognoſcat voluntatem, & ſimul habeat & precetur, maximæ autem proximè adhæ
reſcat potentiæ, ſtudens eſſe ſpiritalis, per indefinitam charitatẽ eſt vnitus Spiritui. B
Sic magni eſt & excelſi animi, qui id quod eſt omnium pręſtantiſſimum, quod o-
mnium optimum, poſſidet per ſcientiam, & facile quidem mouetur & applicatur
ad contemplationem, eorum autem quæ cadunt in contemplationem, in anima
vim habet permanentem, hoc eſt, perſpicacem ſcientiæ acrimoniam. Hanc autem
vt poſſideat poteſtatem quàm maxima vi contendit, ſe abſtinens ab iis quæ menti
aduerſantur, & in contemplatione quidem perpetuò reſidens, & in ea ſe exercens
exercitatione quæ ab iis quæ ſunt iucunda ſe abſtinet, & ea quæ ſunt facienda re-
ctè gerit, & magna præterea vtens experientia, tam in doctrina, quàm in iis quę ad
vitam pertinent, habet dicendi libertatem, non vim effrenatæ linguæ, ſed vim &
facultatem ſimplici oratione vtentem, quæ nihil eorum quæ conuenienti tempo- C
re dici poſſunt, & de quibus maximè dicendum eſt pro dignitate, celat, neque pro-
pter gratiam, neque propter timorem. Qui ergo quæ Dei ſunt accepit à choro my
ſtico ipſius veritatis, vtitur oratione adhortatoria, quæ magnitudinem virtutis,
ipſam, inquam, & quæ ab ea oriuntur, pro dignitate indicat, cum diuina orationis
eleuatione, iis quæ percipiuntur intelligentia, & quæ ſunt ſpiritalia, quàm maxi-
mè fieri poteſt, ex cognitione ſe reddens familiarẽ. Quo fit vt ſit ſemper benignus,
manſuetus, aditu facilis, affabilis, patiens, gratus, bona præditus conſcientia. Is eſt
non ſolùm rigidus & auſterus ad hoc vt non corrumpatur, ſed etiam ad hoc vt non
tentetur. Præbet enim animum, qui neque voluptati neque dolori cedit, aut ab eis
expugnatur. Iudex, ſi vocet ratio, immobilis, animi motibus nihil penitus largiens,
immutabiliter quà iuſtum iubet proficiſci, ingrediens, perſuaſum habẽs omnia pul D
cherrimè adminiſtrari, & animas ſemper in melius proficere, donec ad ipſum bonũ
venerint, vt quæ in veſtibulis, vt ſemel dicã, patris, magno, pontifici propinquę eua
ſerint. Hic cognitione præditus, qui eſt fidelis, & cui eſt perſuaſum quæ ſunt in
mundo optimè adminiſtrari, æquo certè fert animo omnia quæ eueniunt. Meritò
ergo nihil requirit ex iis quæ ad vitam pertinent ad vſum neceſſarium, vt cui ſit
planè perſuaſum, quod qui omnia nouit Deus, id quod eſt vtile ſuppeditat bonis
etiam non petentibus. Sicut enim artifici artificioſè, & gentili gentiliter, ita etiam
ei qui eſt cognitione præditus, ex cognitione præbet ſingula. Et qui ex gentibus
quidem conuertitur, fidem: qui autem adſcendit ad cognitionem, charitatis petet
perfectionem. Qui autem ſummum iam attigit cognitione præditus, precatur vt E
contemplatio augeatur & permaneat: ſicut qui eſt homo communis, vt ſit perpe-
tuò ſanus. Iam verò petet etiam vt à virtute nunquam excidat, maximè adiuuans
& dans operam vt perpetuò maneat eiuſmodi vt non poſſit excidere. Nouit enim
aliquos quoque ex Angelis, qui propter ſocordiam humi lapſi fuerant, nondum
perfectè ad vnum illum habitum, ab ea quæ eſt ad duplicitatem aptitudine ſeipſos
expreſſiſſe. Is qui hic ad ſummum cognitionis & excellentem viri perfecti alti-
tudinem ſe exercuit, & ita viuere vt nullo loco nec tempore labatur elegit, & in
μονόζυγον. eo ſe exercet per mentis vndique exæquatam & vnius planè tenoris ſtabilitatem.
Quibus autẽ grauis aliquis adhuc relinquitur angulus deorſum vergens, vna quo- F
que detrahitur id quod per fidem ſuſtollitur. Ei ergo qui exercitatione profecta ex
cognitione parauerit virtutem quæ non poteſt amitti, efficitur naturalis habitus.

Et

A Et quomodo lapidi grauitas,ita huius ſcientia euadit huiuſmodi vt amitti nō poſſit,non inuoluntariè,ſed volūtariè,vi rationis & cognitionis atque prouidentiæ. Quoniam autem amiſſum,non eſſe per cautionem fit eiuſmodi vt non poſſit amitti:cautionem quidem ad hoc vt non peccet,bonam autem cōſiderationem,ad hoc vt virtus non amittatur,retinebit. Cognitio autem videtur bonam præbere conſiderationē,docens perſpicere ea quæ poſſunt adiuuare ad hoc vt virtus permaneat. Res eſt ergo maxima Dei cognitio. Quocirca ea quoque ita conſeruatur virtus vt amitti nequeat. Qui autem Deum nouit,eſt ſanctus & pius. Qui eſt ergo cognitione præditus,oſtenſum eſt eum ſolum eſſe pium & religioſum. Is gaudet quidem de B bonis præſentibus. Lętatur autem propter ea quæ ſunt promiſſa, tanquam iam præſentia. Neque enim eum latent tanquam adhuc abſentia, propterea quòd qualia ſint iam antè cognouerit. Cognitione ergo perſuaſus quomodo ſit vnumquodque ex futuris,hoc poſſidet. Quod enim eſt mancum ac defectum metiendum eſt ex eo quod ad ipſum pertinet. Si ergo poſſidet ſapientiam,& eſt res diuina ſapientia: qui eſt particeps eius quod non indiget,non fuerit indigens. Non enim ſapientiæ communicatio fit dum ſe inuicem mouent & retinent operatio & id quod participat: neque dum aliquid aufertur,aut fit alicuius indigens. Oſtenditur ergo minui non poſſe operationem per ipſam communicationem. Sic ergo nobis habet omnia bona is qui eſt cognitione præditus,poteſtate:ſed nondum etiam numero,nam alioqui C dimoueri non poſſet,quod attinet ad diuinos qui debentur profectus & adminiſtrationes. Hunc quoque Deus adiuuat,propinquiore honorans curatione. An non enim bonorum virorum gratia,& vt ea poſſiderent & illis vſui,vel potius ſaluti eſſent omnia facta ſunt? Nō ergo eis abſtulerit ea quæ ſunt propter virtutem, propter quos ſunt quæ facta ſunt. Clarum eſt enim quòd bonam ipſorum naturam & ſanctum inſtitutum honorans, iis qui bene viuere conſtituerunt, vires inſpirat ad reliquam ſalutem,alios quidem ſolum adhortans:aliis verò qui ex ſe digni euaſerunt opem ferens. Eſt enim omne bonum eiuſmodi vt adnaſcatur ei qui eſt præditus cognitione,ſiquidem ei eſt finis ſcire & facere ſcienter vnumquodque. Quomodo autem medicus præbet ſanitatem iis qui ei opem ferunt ad ſanitatem: ita D etiam Deus æternam ſalutem iis qui opem illi ferunt & cum eo cooperantur ad cognitionem,& ad bonas actiones. Cum autē ſimul cum eo quod facimus, in noſtra ſint poteſtate ea quæ præcepta imperant. perficitur quoque promiſſio. Ac mihi videtur illud quoque rectè dici apud Græcos. Athleta quidem non ignobilis nec puſilli animi inter veteres, cum longo tempore corpuſculum exercuiſſet ad fortitudinem,adſcēdens ad Olympia,cum Piſani Iouis aſpexiſſet ſtatuam. Si omnia,inquit. O Iupiter,mihi rectè parata ſunt ad certamen, iuſtè mihi redde victoriā. Sic enim cum is quoq. qui eſt cognitione præditus,citra reprehenſionem & cum bona conſciētia, quod ad ſe attinet,omnia impleuerit,& ad doctrinā,& ad exercitationem, & ad bonorum operum effectionem, & ad hoc vt Deo ſit gratus & acceptus, id vniuerſum ſalutem deducit ad perfectionem. Hæc ergo à nobis exiguntur quę ſita E ſunt in noſtra poteſtate,& eorum quæ ad nos pertinent tam præſentium quàm abſentium electio & deſiderium & poſſeſſio & vſus & permanſio. Quocirca verè puram & immaculatam oportet habere animam,eum qui cum Deo conuerſatur,ſeipſum bonum perfectè efficientem. Sin minus,proficientem ad cognitionē,& eam deſiderantem,à vitii autem operibus omnino eſſe auulſum. Quinetiam decet eum omnes orationes,& probè facere,& cum probis. Eſt enim lubricum ac periculoſum vna adſcribi cum peccatis aliorum. Vna ergo cū iis qui recentius crediderunt, is qui eſt cognitione præditus,de iis precabitur de quibus vna etiam agere conuenit. Vniuerſa autem eius vita,eſt quidam celebris ac ſanctus dies feſtus. Atque ei F quidem ſacrificia,ſunt ipſæ preces & laudes,& quæ ante cibum fiunt ſcripturarū lectiones. Pſalmi autem & hymni,dum cibus ſumitur. Antequam eatur cubitum, quinetiam noctu rurſus orationes. Per eas ſeipſum vnit choro diuino,ex memoria continua,in memoriæ ſemper mandanda poſitus contemplatione. Quid verò,non

aliud quoque ſacrificium, nempe dogmatum & pecuniarum in egenos largitionē, A cognoſcit? Maximè. Sed nec ea quæ fit ore vtitur verboſa precatione, vt qui quæ petere à Domino oporteat didicerit. In omni ergo loco orabit, ſed non vt apertè populo appareat. Is verò dum & ambulatione vtitur & ſermone & quiete & lectione, & iis quæ fiunt ex ratione, omni modo precatur, & ſi in ipſius animæ penetralibus ſolum cogitauerit, etiam inenarrabilibus gemitibus patrem inuocauerit. Ille autem propè adeſt eo adhuc loquente. Cum ſint autem tres fines cuiuſuis actionis, propter id quidem quod eſt bonum & vtile omnia operatur: voluptatis autem cauſa aliquid agere, his relinquit, qui vulgarem vitam ſequuntur. Longè autem abeſt vt qui in tali pietate probatur & diiudicatur, ſit ad mentiēdum propenſus & ad iurandum. Eſt enim iuſiurandum quidem confeſſio definitiua cum diuina aſſumptione. B Qui eſt autem ſemel fidelis, quemadmodum ſeipſum infidelem præbuerit, vt etiam opus habeat iureiurando, & non ita vitam geſſerit vt ea ſit firmum ac definitum iuſiurandum, & fidem confeſſionis oſtenderit in conſtanti ſtabilique vita & ſermone? Si autem in iudicio eius qui facit & loquitur poſitum eſt facere iniuriam, non in perpeſſione eius qui patitur perſecutionem: neque mentietur, neque peierabit, vt qui Deum afficeret iniuria, cum eum ſciat natura eſſe huiuſmodi vt minimè lędi poſſit. Sed neq. propter proximum mentietur, vel aliquid tranſgredietur, quem didicit diligere, etiamſi non ſit familiaris. Propter ſeipſum autem multo magis neque mentietur, neque peierabit, ſiquidem nunquam ſua ſponte in ſeipſum iniuſtus inuenietur. Sed neque iurat, vt qui in affirmatione quidem, Nę vel Eſt. in C negatione autem, Non, ponere conſtituerit. Iurare enim eſt iuſiurandum, vel tanquam iuſiurandum mente cōceptum proferre affirmatiue. Sufficit ergo ei vel affirmationi vel negationi addere illud, verè dico, ad comprobandum iis qui non perſpiciunt ſtabilitatem eius reſponſionis. Oportet enim eum habere, vt ego quidem exiſtimo, apud externos quidem vitam fide dignam, vt ne poſtuletur quidem ab eo iuſiurandum: in ſeipſum autem & eos qui conuerſantur, animi ęquitatem, quæ eſt εὐγνωμοσύνη iuſtitia voluntaria. Iam verò rectè & verè iurans, non autem procliuis ad iurandū, eſt is qui eſt præditus cognitione, qui raro quidem accedit ad iurandum, ſed ita vt diximus. Quanquam verum eſſe in iureiurando, ſit cum ea quæ eſt in vero conſenſione. Contingit ergo hoc euenire, quatenus quis ſe rectè gerit in officiis. Vbi nam D ergo eſt amplius opus iureiurādo, ei qui ita viuit vt qui peruenerit ad ſummum veritatis. Qui ergo ne iurat quidem, multum abeſt vt ſit peieraturus. Qui autē nihil tranſgreditur ex iis quæ pacta & conuenta ſunt, is nunquam iurauerit, cum tranſgreſſionis & perfectæ obſeruationis in factis ſit obſeruatio, ſicut certè mentiri & peierare, in dicendo & iurando præter officium. Qui autem iuſtè viuit, nihil ex iis quæ decet fieri tranſiliens, vbi examinatur iudicium veritatis, is factis verè & ſanctè iurat. Eſt ergo ei ſuperfluum linguæ teſtimonium. Cum ergo ſit ei ſemper perſuaſum Deum eſſe vbique, & erubeſcat non verum dicere, & falſum dicerę cognoſcat ſe eſſe indignum, diuina & ſua ipſius contentus eſt conſcientia, & ideo non mentitur: neque præter pacta conuenta facit aliquid. Ea ratione neque iurat, ſi fuerit rogatus, neque vnquam negat, ne falſum dicat, etiamſi moriatur in tormentis. E Eius autem qui eſt præditus cognitione dignitatem, maximè auget & amplificat, qui aliorum docendorum ſuſcepit præfecturam, vt qui maximi quod eſt in terris boni diſpenſationem & verbo & facto acceperit, per quam intercedit vt fiat cum Deo coniunctio & ſocietas. Quomodo autem qui res terrenas colunt ac venerantur, precantur imagines perinde ac ſi audiant, firma ac ſtabilia ducentes pacta conuenta quæ eis fiunt auctoribus: ita auctoribus ac ducibus animatis imaginibus, ſcilicet hominibus, vera verbi magnificētia à fide digno magiſtro accipitur: & quod in eos confertur beneficium refertur ad ipſum Dominum, ad cuius imaginem docens is qui re vera eſt homo, fabricatur & componit, ad ſalutem renouans, hominem Catechumenum. F Quomodo enim ferrum Martem Græci appellant, & vinū Bacchum per aliquam relationem: ita is qui eſt præditus cognitione, proximorum

vtilitatem

A vtilitatem propriam ſalutem exiſtimans, merito dicatur Domini imago animata, non quoad formę proprietatem, ſed quoad ſymbolum ſignumue poteſtatis, & ſimilitudinem prædicationis. Quidquid habet in mente, id etiam fert in lingua, apud eos qui digni ſunt audire, ex aſſenſione & certa ſententia ſimul dicens & viuens. Vera enim ſimul ſentit & dicit, niſi ſi quando loco medicinæ, vt medicus ad ægrotantes, ad eorum qui laborant ſalutem, mentietur, aut falſum dicet, vt aiunt Sophiſtæ. Ecce enim Timotheum præclarus circũcidit Apoſtolus, cum vociferaretur & Act.6.
ſcriberet circũciſionem manu factam nihil prodeſſe: ſed ne repente & aceruatim à Gal.5.6
lege auellens, ad eam quæ eſt ex fide cordis circũciſionẽ, adhuc reluctantes eos qui
B audiebant Hebræos, à ſynagoga cogeret abrumpere, ſe Iudæis accommodans, factus eſt Iudæus, vt omnes lucrifaceret. Qui ergo propter proximorum ſalutem quibus ſe accommodat, ſe ad ſolam demittit accommodationem, is nullius ſimulationis omnino cogitur eſſe particeps, propter periculum quod imminet iuſtis ab iis qui eis inuident. Propter ſolam autem propinquorum vtilitatem, faciet quædã quæ non principaliter ab eo fierent, ſi non faceret propter illos. Is ſeipſum tradit pro eccleſia, pro familiaribus quos ipſe in fide genuit, in exemplum iis qui poſſunt ſuſcipere ſummam œconomiã, benigni & pii doctoris, ad oſtendendam verborum veritatem, ad operationem charitatis in Dominum. Is eſt eiuſmodi vt à timore nõ redigatur in ſeruitutem: verus in ſermone: tolerans in labore: nec in ea quæ profer
C tur oratione volens vnquam mentiri, & in ea ſe ſemper ita gerens vt non peccet, quandoquidem ipſum mendacium, vt quod cum aliquo dolo dictum ſit, non eſt ſermo otioſus, ſed exercetur ad vitium. Vndique ergo veritati teſtimonium fert is ſolus qui eſt cognitione præditus, & facto & oratione. Semper enim in omnibus omnino ſe rectè gerit, & in ſermone, & in actione, & in ipſa cogitatione. Hæc ergo eſt, vt curſim perſequendo dixerim, Chriſtiani pietas & religio. Si hæc facit vt dicit, & conuenienter rectæ rationi piè facit & iuſtè. Si hæc autem ita ſe habent, ſolus re vera fuerit pius, iuſtus, religioſuſque ac verus Dei cultor, is qui eſt cognitione præditus. Non eſt ergo Chriſtianus impius. Hoc enim fuerat propoſitum oſtenre Philoſophis. Quare nullum malum vel turpe, quod eſt iniuſtum, nullo modo
D vnquam operabitur. Conſequenter ergo nec ſe gerit impiè, ſed vel ſolus piè ac ſanctè Deũ colit, eum, inquam, qui verè eſt Deus, princeps & Rex omnium & omnipotens, ex vera religione purè & caſtè colens. Eſt enim, vt ſemel dicam, cognitio, quædam hominis tanquam hominis perfectio, quæ completur per rerum diuinarum ſcientiam, & modo & vita & ſermone congruens & conſentiens ſibi & verbo diuino. Per hanc enim fides perficitur, vtpote quòd per eam ſolummodo fidelis efficiatur perfectus. Eſt ergo fides aliquod bonum intrinſecus poſitum, & quæ abſque eo quòd Deum quærat Deum eſſe confitetur, & vt qui ſit glorificat. Vnde oportet ab hac fide eductum, & in ea auctum, gratia Dei, quoad eius fieri poteſt, eius accipere cognitionẽ. Dicimus autem cognitionem differre à ſapientia quæ eſt
E per doctrinam. Nam quatenus quidem eſt aliquid cognitio, hoc omnino eſt etiam ſapientia. Quatenus autem eſt aliquid ſapientia, non eſt omnino cognitio. In ſola enim ſermonis qui profertur cognitione, nomen ſapientiæ viſione apprehenditur. Verumenimuero de Deo non dubitare, ſed credere, eſt fundamentum cognitionis. Eſt autem vtrunque Chriſtus, fundamentum, inquam, & ædificium, per quem eſt & principium & finis. Et extrema quidem non docentur, nempe principium & finis, fides, inquam, & charitas. Cognitio autem quæ datur ex traditione per Dei gratiam, veluti quoddam depoſitum committitur iis qui ſeipſos doctrina dignos exhibuerint, ex qua eluceſcit charitatis dignitas, ex luce in lucem. Dictum eſt enim, habenti dabitur. Fidei quidem, cognitio: cognitioni autem, charitas: Matth. 25
F Charitati autem, hæreditas. Hoc autem fit quando quis pependerit à Domino Lucę 14.
per fidem, cognitionem, & charitatem, & vnà cum eo adſcẽderit, vbi eſt fidei noſtræ & charitatis Deus & cuſtos. Vnde in fine traditur cognitio iis qui ad hoc ſunt apti & ſelecti, eo quòd maiori præparatione opus ſit & præexercitatione, & ad ea

audienda quę dicuntur,& ad vitam componendam,& ad conſideratè progredien- A
dum ad id quod eſt vltra eam quæ eſt ex lege iuſtitiam.Ea nos deducit ad finem in
terminatum & perfectum,prius docens eam quæ nobis eſt futura,Deo conuenien
tem cum Diis viuendi rationem,cum ab omni pœna & ſupplicio fuerimus libera-
ti,quæ ſuſtinemus ex peccatis ad ſalutarem diſciplinam. Poſt quam redemptionē,
pręmium & honores dantur conſummatis,cum ceſſauerint quidem à purgatione,
ceſſauerint autem etiam ab alio miniſterio,etſi ſit ſanctum,& inter ſanctos. Dein
de iis qui fuerint mundo corde,per proximam Domino adhæſionem,perpetuę cō
templationi permanet reſtitutio,& Dii vocati ſunt appellatione,qui in iiſdem ſe-
dibus ſunt collocati,in quibus alii Dii qui ſunt primi à Seruatore conſtituti.Eſt er
go cognitio velox ad purgationem,& apta ad mutationem facile ſuſcipiendam in B
melius.Vnde etiam facile traducit ad id quod eſt animæ cognatum ac diuinum &
ſanctum,& per cuiuſdam proprii luminis myſticos profectus tranſmittit hominē,
donec in ſupremum quietis locum reſtituerit eum qui eſt mundo corde, docens
Deum ſcienter & per comprehenſionem cōtemplari facie ad faciem. Hic eſt enim
vtique animæ cognoſcentis perfectio,vt cum omnem purgationem & miniſteriū
ſuperauerit,ſit cum Domino,vbi eſt proximè & ei cohærendo ſubiecta. Fides er-
go,vt ſemel dicam,eſt breuis & compendioſa eorum quæ vrgent cognitio.Cogni
tio autem eſt firma ac ſtabilis demonſtratio eorum quæ aſſumpta ſunt per fidem,
quæ per doctrinam Domini ſuper fidem ædificatur, quæ tranſmittit ad id quod C
non poteſt excidere & mutari, & poteſt comprehendi ſcientia. Ac mihi quidem
videtur eſſe prima quædam ſalutaris mutatio, quæ fit à gentibus ad fidem, vt
prius dixi. Secunda autem, quæ eſt à fide in cognitionem. Illa verò traiiciens ad
charitatem,hinc iam reddit amicum amico,id quod cognoſcit,ei quod cognoſci-
tur.Et fortaſſe qui eſt eiuſmodi,exhinc iam anticipauit vt ſit ſimilis Angelis. Poſt
eam ergo poſtremam quæ eſt in carne excellentiam, ſemper prout conuenit mu-
tatus ad id quod eſt melius, ad paternam aulam, ad verè Dominicam per ſanctam
hebdomadē contendit manſionem, futurus, vt ita dicam, lumen ſtans & manens
propriè,quod eſt omni ex parte & omnino immutabile,qui eſt primus modus Do-
minicę operationis,eius quæ dicta eſt à nobis remunerationis,conuenienter pie- D
tati & verę religioni. Ex multis autem quæ ſunt teſtimoniis, vnum ſummatim
Pſal.23. exemplum adducam, quod ſic dictum eſt à Dauid propheta. QVIS aſcendet in
montem Domini,aut quis ſtabit in loco ſancto eius.Innocens manibus,& mundo
corde,qui non accepit in vano animam ſuam:neque iurauit in dolo proximo ſuo.
Hic accipiet benedictionem à Domino,& miſericordiam à Deo Seruatore ſuo.
Hæc eſt generatio quærentium Dominum,quærentium faciem Dei Iacob. Breui-
ter,vt arbitror,nobis ſignificauit Propheta eum qui eſt præditus cognitione, cur-
ſimque & obiter,vt videtur,nobis demonſtrauit Dauid, Seruatorem eſſe Deum,
dicens eum eſſe faciem Dei Iacob,qui annunciauit & docuit de ſpiritu. Quocirca
Apoſtolus quoque appellauit filium characterem ſeu typum gloriæ patris, qui E
veritatem de Deo docuerit,& expreſſerit quòd Deus & pater vnus eſt & ſolus o-
mnipotēs,quem nemo nouit niſi filius,& cui filius reuelauerit. Vnum autem eſſe
Deum, per eos qui quærunt faciem Dei Iacob,meminit, quem ſolum eſſe Deum
patrem bonum exprimit Seruator noſter & Deus.Generatio autem quærentium
eum, eſt genus electum, quod eſt vi inquirendi præditum ad cognitionem. Et
1.Cor.14. ideo Apoſtolus quoque dicit.Nihil vobis prodero,niſi vobis locutus fuero aut in
reuelatione,aut in cognitione,aut in Prophetia aut in doctrina. Quanquam non
nulla quoque rectè fiunt ab iis qui non ſunt præditi cognitione:ſed nō ex ratione:
ſicut eſt in magni animi virtute. Nonnulli enim cum ſint natura iracundi, & dein-
de id abſque ratione aluerint,ad multa citra rationem quodam feruntur impetu, F
& faciunt ſimilia iis qui ſunt magni & excelſi animi, adeò vt ſordidi & illiberales
opifices eadem nonnunquam rectè gerunt,quod attinet ad tolerantiam.Sed neque
ex eadem cauſa ex qua qui eſt præditus cognitione,neque idem ſibi proponentes,

nec ſi

A nec ſi totum corpus tradant. Charitatem enim non habent, vt ait Apoſtolus, quæ generatur per cognitionem. Quæcunque ergo fit actio à ſciente, ea eſt recta actio. Quæcunque autem ab inſciente, mala eſt, etiamſi maximè inſtet & vrgeat, quoniã non fit fortis ex conſideratione, neque dirigit actionem ad aliquid vtile ex iis quæ conuertunt ad virtutem & procedunt à virtute. Eadem autem ratio eſt etiam in aliis virtutibus. Quare etiam iis conuenienter in Dei cultu & religione. Non ergo in ſanctitate ſolùm talis eſt nobis is qui eſt cognitione præditus. Religioni autem ac Dei cultui qui fit ex ſcientia, ſunt etiam conſequentia præcepta de alia eius vitæ inſtitutione. Vitam enim eius qui eſt cognitione præditus nunc eſt nobis propoſi-
B tum deſcribere, non autem adducere dogmatum contemplationem, quam conuenienti tempore poſtea exponemus, ſimul etiam ſeruantes conſequentiam. De vniuerſis ergo verè & magnificè diſſeruit, vt qui diuinam cõceperit doctrinam. Cum ergo initium duxiſſet à creaturæ admiratione, quòd poſſit accipi cognitio domo argumentum afferens, fit alacer & promptus Domini diſcipulus. Cum primum autem audiuiſſet Deum & prouidentiam, credidit ex iis quæ eſt admiratus. Hinc impulſus, omnibus modis dat operam diſciplinæ, omnia illa faciens, per quæ poterit accipere cognitionem eorum quæ deſiderat. Deſiderium autem per profectum fidei, conſiſtit contemperatum ſimul cum inquiſitione. Id autem eſt fieri dignum tali & tanta contemplatione. Sic Dei guſtabit voluntatem is qui eſt præditus cogni-
C tione. Non aures enim præbet, ſed animum, rebus quæ ſignificantur ab iis quæ dicuntur. Cum ergo eſſentias & res ipſas acceperit per Verba, meritò animam quoq. deducit ad ea quæ oportet, illud, Non mœchaberis, Non occides, propriè accipies, vt dictum eſt ei qui eſt præditus cognitione, non vt exiſtimatum eſt ab aliis. Accedit ergo ſe exercens contemplatione quæ effecit ſcientiam, vt certamen ineat cum iis quæ magis vniuersè & magnificentius dicta ſunt, rectè ſciens quòd qui docet hominem ſcientiam, vt ait Propheta, eſt Dominus, per os hominis Dominus operans. Ea ratione carnem quoque accepit. Meritò ergo nunquam iucundum prefert vtili, nec ſi caſu aliquo eum præuentum meretricie vim afferens prouocet formoſa mulier, quoniam nec Ioſeph quidem ab inſtituto abducere potuit vxor Domini.
D Ei autem ſe exuit per vim tenẽti tunicam, vt qui à peccato quidem fuerit nudatus, honeſtatis autem & temperantiæ ornamentum induerit. Nam etſi oculi Domini, Aegyptii, inquam, Ioſeph non videbant: at omnipotentis quidem certè inſpiciebant. Nam nos vocem quidem audimus, & corpora contemplamur: Deus autem rem examinat, à qua fertur vocem edere & aſpicere. His conſequenter, ſi vel morbus vel caſus aliquis eum inuaſerit qui eſt præditus cognitione, atque adeò mors quæ eſt omnium terribiliſſima, manet animo interritus, ſciens quæcunque ſunt huiuſmodi, eſſe naturæ neceſſitatem: ſed ſic quoque Dei virtute ea effici medicamentum ſalutis, vt quæ per diſciplinam eos beneficio afficiant qui ſunt incompoſitiores, & à ſancta pro meritis verè diſpertiantur prouidẽtia. Vtens autem rebus crea-
E tis, quando dicet & quantum dicet Verbum, ei qui creauit agendo gratias, vſus earum fit Dominus. Nunquam acceptæ eſt memor iniuriæ, nulli indignatur aut in eũ acerbè inuehitur, etiam ſi ſit odio dignus propter ea quæ facit. Colit enim creatorem, diligit autem vitę ſocium, eius miſerens, & pro eo orans propter eius ignorãtiam. In corpus quoque ſuum per conſenſionem afficitur, cui quidem natura patibili eſt alligatus, ſed non in ipſum primam ſuſcipit affectionem. In inuoluntariis quidem certè caſibus, à doloribus ſeipſum deducens ad ea quæ ſunt eius propria, non abducitur ab iis quę ſunt eius aliena, iis autem cedit & ſe accõmodat quæ ſunt eius ſolum neceſſaria, quatenus illæſa conſeruatur anima. Non enim opinione aut exiſtimatione ſolùm vult videri eſſe fidelis, ſed cognitione & veritate, hoc & fir-
F mo & ſtabili facto, & ſermone efficaci. Non ſolum ergo laudat bona & honeſta, ſed ipſe etiam cogitur eſſe bonus & honeſtus, à bono & fideli ſeruo tranſiens ad amicum per charitatem propter perfectionem habitus, quam ex vera diſciplina & multa exercitatione acquiſiit. Vt qui ergo magna vi contendat vt perueniat ad ſum

mum cognitionis,moribus ornatus,habitu compoſitus,habens omnia illa cõmo- A
da eius qui eſt verè cognitione præditus,pulchras reſpiciens imagines,multos qui-
dem qui rectè & ex virtute ſe antea geſſerunt,Patriarchas,plurimos autem Prophe
tas,& innumerabiles Angelos,& poſtremo Dominum qui nos docuit & oſtẽdit
fieri poſſe vt ſummam illam vitam aſſequamur,propterea omnia mundi bona quę
ſunt in promptu & ad manum non diligit,ne humi remaneat, ſed ea quæ ſperan-
tur,vel potius quæ iam ſunt cognita,ſperantur autem eſſe comprehendenda. Hac
ergo ratione labores & tormenta & afflictiones ſuſtinet, non vt qui ſunt fortes
apud Philoſophos,propter ſpem quòd præſentes quidem ſint ceſſaturi dolores,ſint
autem rurſus iucundorum futuri participes,ſed cognitio ei perſuaſionem in gene
rauit firmiſſimam futurorum ſpei recipiendæ. Quocirca non ſolum quæ hic ſunt B
ſupplicia,ſed etiam iucunda contemnit omnia. Aiunt certè beatum Petrum, cum
vidiſſet vxorem ſuam duci ad mortem,lætatum quidem eſſe propter vocationem,
& quòd domum reuerteretur,valde autem exhortãdo & conſolando, proprio no
mine eam compellantem dixiſſe,heus tu memento Domini. Tale erat beatorũ ma
trimonium,& vſque ad amiciſſima perfecta affectio. Ea ratione Apoſtolus quoq;
qui vxorem ducit,tanquam qui non ducat,inquit,volens matrimonium minimè
moueri affectione,& nequaquam diuelli à charitate in Dominum,quam tenere ad
Dominum peregrinanti vxori ſuaſit qui verè erat vir. An non eſt ergo eis manife-
ſta fides ſpei poſt mortem, qui etiam in ipſo tempore tormentorum Deo agunt C
gratias. Firmam enim & conſtantem, vt opinor, fidem poſſidebant, quàm fideles
quoque conſequebantur operationes. Eſt ergo in quouis caſu fortis ac valida ani
ma eius qui eſt cognitione præditus,quæ veluti corpus Athletæ, & optima eſt ha-
bitudine,& maximas habet vires. Eſt enim optimi quidem conſilii in iis quæ ad ho
mines pertinent,quid ſit iuſto faciendum ſententiam exponens,nempe quæ ſuper
nè à Deo procedunt principia,& ad Dei aſſimilationem,voluptatum & moleſtia-
rum corporis acquirit moderationem. Audacter autem inſurgit aduerſus metus,in
Deo habens fiduciam. Re vera ergo terreſtris diuinæ virtutis imago eſt anima co-
gnitione prædita,perfecta virtute exornata ex his omnibus ſimul,natura,exercita
tione,& quæ ſimul creuit ratione. Hæc pulchritudo animæ fit templum ſancti Spi D
ritus,quando affectionem Euangelio conſentientem per totam vitam habuerit.
Qui eſt eiuſmodi,inſurgit aduerſus omnem metum, omne periculũ, & quicquid
eſt formidabile,non ſolùm mortem, ſed etiam paupertatem & morbum,& igno-
miniam,& quæcunque ſunt huius generis,vt qui & à voluptate vinci nequeat, &
rationis expertibus dominetur cupiditatibus. Bene enim nouit quę ſint agenda,&
quæ non,vt qui ſtrenuè nouerit quænam ſint re vera grauia ac pertimeſcenda,&
quæ non. Vnde ſcienter ea ſuſtinet quæ oportet,& quæ decere ei dictat ratio,ſciẽ
ter diſtinguens ea de quibus habẽda eſt fiducia,hoc eſt,ea quę ſunt bona,ab iis quæ
videntur,& terribilia ab iis quæ apparent, vtpote morte, morbo, & paupertate,
quæ quidem ſunt opinionis potius quàm veritatis. Hic eſt qui eſt re vera vir bo- E
nus,qui per habitum vel affectionẽ animæ virtute præditæ remotus ab animi per-
turbationibus,vniuerſam vitam ſuperauit affectionibus obnoxiam: Huius omnia
à ſeipſo dependent ad finem acquirendum. Nam quæ fortunæ dicuntur incommo-
da,ea viro bono non ſunt formidabilia,quoniam non ſunt mala. Quæ autem verè
ſunt grauia, ea ſunt à Chriſtiano aliena qui eſt præditus cognitione,vtpote quæ ex
diametro pugnant cum bonis, quoniam ea ſunt mala,nec fieri poteſt vt eidem eo
dem tempore ſimul inſint contraria. Qui citra vllam ergo reprehenſionem agit a-
ctum vitæ,quem ei Deus agendum præbuerit, quæ ſunt agenda & quæ ſuſtinenda
cognoſcit. Nunquid ergo ſi propter eorum quæ ſunt grauia aut non grauia igno-
rationem,conſiſtit puſilli & abiecti animi vitium: ſolus is qui eſt præditus cogni- F
tione,audenti fidentique eſt animo,vt qui norit bona quæ ſunt,& futura ſunt. Cũ
his autem,vt dixi,vnà ſciens ea quæ non ſunt re vera grauia, vt qui ſciat ſolum vi-
tium eſſe inimicum & exitium afferens iis qui proficiunt ad cognitionem, animi
Domini

A Domini munitus,aduerſus id bellum gerit.Non enim ſi quid conſtat propter imprudentiam,& diaboli operationem,vel potius cooperationem,hoc protinus fuerit imprudentia aut Diabolus,quoniam nulla operatio eſt prudentia. Prudentia enim eſt habitus.Nulla autem operatio eſt habitus.Non ergo neque quæ propter ignorationem cõſiſtit actio,iam eſt ignoratio.Sed vitium quidem eſt propter ignorationem,non tamen ignoratio.Neque enim animi motus,neque peccata,ſunt vitia,etſi procedant à vitio.Nullus ergo citra rationem fortis,eſt cognitione præditus,nam pueros quoque ſic dixerit aliquis fortes,qui quæ ſunt formidabilia ſuſtinent,propter eorum quæ ſunt grauia ignorationem:ignem quidem certè ſic tangunt,& feras quæ in haſtas incurrunt,cum ſint fortes citra rationem, vocauerint
B ratione præditas.Fortaſſe autem hi quoque fortes dicent præſtigiatores ſe in gladios rotantes,qui ex quadam experientia propter vilem mercedem malam artem exercent.Qui eſt autem re vera fortis,cum propter multorum inuidiam & æmulationem,manifeſtum videat periculum,quod accedit confidenter accipit,hac ratione ſeparatus ab aliis qui dicuntur Martyres,quòd alii quidem ſibipſis prębeant occaſionem,& ſe neſcio quomodo in ipſa pericula iniiciant,bonis enim verbis vti par eſt:hi verò ſe ex recta ratione componẽtes,deinde cum Deus vocauerit prompto & alacri animo ſe tradentes,& confirmant vocationem ex eo quòd nihil temerè & præcipitanter de ſe conſtituerint,& virum præbent examinandum in ea quæ
C eſt ex veritate rationali fortitudine.Neque ergo metu maiorum minora tolerant vt reliqui, neque timentes ne vituperentur ab iis qui ſunt eiuſdem loci & ſententię,in confeſſione perſiſtunt vocationis,ſed propter ſuam in Deum charitatem lubentes parent vocationi,nullum alium ſibi ſcopum proponentes, niſi vt Deo placeant,non autem propter præmia laborum.Nam alii quidem propter gloriæ cupiditatem:alii verò quòd vitent aliud grauius ſupplicium:alii verò propter quaſdam lætitias & voluptates poſt mortem futuras,patiuntur:pueri in fide,beati quidem, ſed qui nondum ſunt viri in ea quæ eſt erga Deum charitate,vt is qui eſt cognitione præditus.Sunt enim,ſunt quomodo in gymnicis certaminibus,ita etiam in eccleſia coronæ virorum & puerorum.Charitas autem ipſa propter ſe eſt eligenda & expetenda,non propter aliquid aliud.Ei ergo qui eſt cognitione præditus, vna cũ
D cognitione augetur perfectio fortitudinis,ex vitæ exercitatione, quæ ſemper eſt meditata vincere motus animi. Metu ergo & formidine vacuum, & in Domino confidentem,reddit ſuum Athletam,inungens & exercens charitas:quomodo ei tribuit iuſtitia vt per totam vitam verum dicat.Eſt enim iuſtitiæ compendium dicere.Erit veſtrum,Nę nę, & non non.Eadem ratio eſt etiam in temperantia.Neq. enim propter honoris cupiditatẽ,quomodo Athletę propter coronas & gloriam, neque rurſus propter pecuniæ cupiditatem,vt nonnulli,præ ſe ferunt eſſe temperãtes ac moderati,graui motu ac perturbatione animi bonum perſequentes.Sed neque qui propter ruſticitatem eſt continens,& non guſtat voluptates, eſt vllus verè temperans. Certè cum voluptates guſtauerint qui in faciendo opere vitam te-
E runt,continentiæ inflexam duritiem infringunt ad voluptates. Tales autem ſunt ii quoque qui lege & metu prohibentur.Nam ſi acceperint occaſionem,furtim legem tranſgrediuntur,ea quæ ſunt honeſta fugientes. Quæ eſt autem propter ſeipſam expetenda temperantia,vt quæ per cognitionem perficiatur & ſemper maneat, virum efficit Dominum,& qui ſua auctoritate imperet, vt ſit temperans is qui eſt cognitione præditus,& nec afficiatur à voluptatibus,nec liquetur doloribus,vt aiunt adamantem igne minimè liqueſcere. Horum ergo cauſa eſt ſanctiſſima & totius ſcientiæ præcipua charitas.Per cultum enim eius qui eſt optimus & excellentiſſimus,qui ex vno characterem accipit,amicum ſimul & filium efficit eũ
F qui eſt præditus cognitione,perfectum re vera virum, vt qui creuerit in menſurã ætatis. Quinetiam quę eſt circa eandem rem concordia ac conſenſio,eſt aſſenſio. Quod autem idem eſt,vnum eſt. Amicitia autem perficitur per ſimilitudinem cõmunitatis quæ ſita eſt in vno.Qui eſt ergo cognitione præditus, cum diligat eum

qui verè eſt vnus Deus,& ſit vir verè perfectus & Dei amicus,in filii locũ coopta- A
tus(hæc enim ſunt nomina nobilitatis & cognitionis & perfectionis,per Dei contemplationem, quam ſummum profectum cognoſcens capit anima, munda planè effecta,& facie,inquit,ad faciem Deum omnipotentem æternè videre dignata,tota enim effecta ſpiritalis,cum ad id quod eſt cognatum proceſſerit in eccleſia ſpiritali,manet ad Dei requiem,atque hæc quidem ita ſint.) Cum autem ita ſe habeat is qui eſt cognitione præditus, & quod ad corpus attinet, & quod ad animam,& quod ad propinquos,ſeu fuerit ſeruus,ſeu hoſtis lege factus,ſeu qualiſcunque, inuenitur æqualis & ſimilis.Non enim conuenienter legi diuinę deſpicit fratrem eodem patre & eadem matre natum.Eum certè qui affligitur alleuat, conſolationibus,adhortationibus, iis quę ſunt ad vitam neceſſaria ſuccurrens: dans omnibus B
egentibus,ſed non ſimiliter,ſed iuſtè & pro meritis: quinetiam ei qui perſequitur & odio habet,ſi eo indigeat,parum curans eos qui dicunt propter metum ei dediſſe,ſi non hoc fecerit propter metum,ſed vt ei opem ferret. Qui enim vt inimicis ſubueniant non parcunt pecuniæ,& odio habent improbos, quemadmodum non fuerit in ſuos maior eorum charitas? Qui talis eſt, ex hoc progreditur ad perfectè ſciendum,& cui nam maximè,& quantum,& quando,& quomodo ſit daturus.
Quis autem eius viri iure fuerit inimicus,qui nullam inimicitiarum cauſam præbet omnino. Nunquid autem ſicut de Deo dicimus Deum nulli aduerſari,nec eſſe alicuius inimicum, eſt enim creator omnium,& nihil eſt ex iis quę conſtiterunt C
quod nolit. Dicimus autem ei eſſe inimicos eos qui non parent,& ex eius pręceptis non ambulant,vt qui in eius teſtamentum gerant inimicitias:eodem modo in uenerimus etiam in eo qui eſt prępditus cognitione. Ipſe enim nulli vnquam vllo modo fuerit inimicus:eius autem inimici intelligi potuerint qui in viam ei contrariam conuertuntur.Et alioqui is qui eſt in nobis diſtribuendi habitus, dicitur iuſtitia:quinetiam habitus diſcernendi pro meritis aut magis aut minus,in quibus id oportet fieri ex ſcientia, eſt ſpecies ſummæ iuſtitiæ. Ac ſunt quidem quædam quæ vulgi more rectè geruntur ab aliquibus,vt continentia à voluptatibus. Quomodo enim inter gentes,& ex eo quòd non poſſit conſequi quod videt aliquis, & ex eo quòd timeat homines:ſunt autem etiam qui propter maiores voluptates ab- D
ſtinent ab iis quæ ſunt iucũda in præſentia,ita etiam in fide, aut propter promiſſionem,aut propter Dei metum ſe nonnulli continent.Sed eſt quidem fundamẽtum cognitionis talis continentia,& quædam deductio ad id quod eſt melius, & ad id quod eſt perfectum in citatio.Initium enim ſapientiæ,inquit,eſt timor Domini.
Qui eſt autem perfectus,propter charitatem omnia ſuffert,omnia ſuſtinet, non vt homini placens,ſed Deo. Quanquam eum quoque laus ſequitur per conſequentiam,non ad ſuam vtilitatem,ſed ad imitationem & vſum eorum qui laudant. Dicitur autem in alio quoque ſignificato continens,non ſolum is qui comprimit animi perturbatione,ſed etiam is qui bona continuit, & firmiter ac ſtabiliter acquiſiit ſcientiæ magnitudinem,ex qua producit eas quæ ex virtute fiunt operationes. E
Ea facit vt ſi quis caſus euenerit,à proprio habitu nunquam excedat is qui eſt præditus cognitione. Eſt enim ſolida & immutabilis boni quæ ſcientiam conſtituit poſſeſſio,vt quæ ſit ſcientia diuinarum rerum & humanarum.Cognitio ergo nunquam ſit ignoratio,neque bonum mutatur in malum. Quocirca & comedit, & bibit, & vxorem ducit,non principaliter,ſed neceſſario. Vxorem autem ducere,dico,ſi verbum dixerit, & vt conuenit. Qui enim fuerit perfectus,exempla habet Apoſtolos, & re vera vir oſtenditur,non in eo quòd vitam elegerit monaſticam: ſed ille viros vincit,qui in matrimonio,& liberorum procreatione,& domus cura ac prouidentia,citra voluptatem & dolorem ſe exercet, & cum domus curatione eſt indiuulſus à Dei charitate, & inſurgit aduerſus omnem tentationem quæ affer F
tur per filios,vxorem,& famulos,& poſſeſſiones. Ei autem qui domum non habet magna ex parte euenit vt non tentetur.Qui ergo ſui ſolummodo curam gerit, vincitur ab eo qui cum ſit inferior quidem in iis quæ pertinent ad ſuam ſalutem,ſu
perior

A perior autem in iis quæ ad vitæ ſpectant diſpenſationẽ, exiguam re vera conſeruat imaginem, veritatis prouidentia. Sed nobis quidẽ quàm fieri poteſt maximè prius variè exercenda eſt anima, vt ad ſuſcipiendam cognitionem ſit operatu facilis. Nõ videtis quemadmodum mollitur cera & purgatur ęs, vt accedentem accipiat characterem? Iam verò vt mors eſt animæ ſeparatio à corpore: ita cognitio eſt veluti mors rationalis, abducens & ſeparans animam à motibus & perturbationibus, & deducens ad vitam beneficentiæ & bonarum operationum, vt tunc Deo dicat libere, viuo ſicut vis. Nam cuius eſt inſtitutum vt placeat hominibus, is Deo placere non poteſt, quoniam non quæ conferunt ſed quæ delectant multi eligunt. Qui au-
B tem Deo placet, bonis hominibus per conſequentiam fit gratus & acceptus. Quomodo ergo cibus & potus & venus ei amplius fuerit delectabilis, cum etiam ſermonem qui aliquam affert voluptatem, motumque cogitationis & operationẽ iucundam habeat ſuſpectam? Nemo enim poteſt duobus Dominis ſeruire, Deo & Mammonæ. Non pecuniam dicens ſic nudè dicit: ſed ſuppeditationem quæ fit à pecunia in varias voluptates. Re vera non poteſt fieri vt qui Deum cognouit magnificè & verè, eis quæ aduerſantur ſeruiat voluptatibus. Eſt ergo vnus quidem ſolus ab omni cupiditate alienus ab initio, benignus & clemens Dominus, qui propter nos quoque eſt homo. Quicunque autem ſtudent aſſimilari charactèri qui ab ipſo datus eſt, vt fiant expertes cupiditatis magna vi contendunt ex exercitatione. Qui
C enim cõcupiuit, & ſeipſum continuit, vt vidua quæ eſt rurſus virgo per temperantiam, is eam cognitionis mercedẽ ſeruatori & magiſtro reddidit, quam ipſe petiit, nempe abſtinentiam à malis, & bonarum actionum operationem, per quas accedit ſalus. Quomodo ergo qui artes didicerunt, per ea quæ docti ſunt, alimenta acquirant, ita is qui eſt cognitione præditus, per ea quæ ſcit, vitam acquirens, fit ſaluus. Qui enim noluerit perturbationem animæ excindere, ſeipſum occidit. Sed, vt videtur, alimenti quidem defectus eſt ignoratio animæ, nutrimentum verò, cognitio. Hæ autem ſunt cognoſcentes animæ, quas aſſimilauit Euangelium virginibus ſanctificatis, quæ Dominum expectant. Nam virgines quidem ſunt vt quæ à malis abſtinuerint, expectant autem Dominum propter charitatem: & ſuum lumen accen-
D dunt ad rerum contemplationem, prudentes virgines, dicentes. O Domine, iam tandem deſideramus te recipere. Conſequenter iis quæ tu mandaſti viximus, nihil prætermittentes eorum quæ præcepiſti. Quamobrem promiſſa quoque petimus. Precamur autem quæ ſunt vtilia, vtpotè quod non conueniat à te petere quę ſunt pulcherrima, & accipiemus omnia ad vtilitatem, etiamſi videantur eſſe mala quæ accedunt exercitia, quę quidem nobis tua præbet œconomia, ad ſtabilitatem exercendam & conſtantiam. Atque qui eſt quidem cognitione præditus, propter inſignem ſanctitatem, eſt paratior ſi petat non aſſequi, quàm ſi non petat aſſequi. Precatio quidem eſt ei vniuerſa vita, & cum Deo conuerſatio. Quòd ſi ſit mundus à peccatis, omnino quod vult aſſequetur. Iuſto enim dicit Deus. Pete & dabo tibi: cogita & faciam. Si ſunt ergo vtilia, accipiet protinus, inutilia autem nunquam
E petet: & ideo nõ accipiet. Sic erit id quod vult. Quòd ſi quis dicat nobis quoſdam etiam peccatores impetrare petitiones: hoc quidem rarò fit propter iuſtam Dei bonitatem. Datur autem iis etiam qui poſſunt aliis benefacere. Vnde non fit donatio propter eum qui petiit, ſed œconomia præuidens eum qui per ipſum eſt ſaluus futurus, rurſus iuſtam facit donationem. Iis autem qui ſunt digni, ea etiam quæ verè ſunt bona dantur etiã non petentibus. Quando ergo non neceſſitate vel metu vel ſpe fuerit iuſtus aliquis, ſed ex libero animi inſtituto, hæc dicitur via regia, quam ingreditur regale genus. Sunt autem lubricę & pręcipites aliæ ab ea declinationes. Si quis ergo metum & honorẽ abſtulerit, neſcio an adhuc ſuſtinuerint afflictiones
F præclari qui liberè loquuntur Philoſophi. Cupiditates ergo & alia peccata dicta ſunt tribuli & valli. Operatur ergo is qui eſt pręditus cognitione, in vinea Domini, plantans, putans, irrigans, verè diuinus agricola eorum qui ſunt plantati in fide. Et qui malum quidem non fecerunt, æquum cenſent vt otii mercedem accipiant.

Matth. 6.

Matth. 25.

Qui autem bona fecit ex nudo ac puro animi inſtituto, exigit mercedem vt bonus A operarius. Duplam certè is accepiſſet, & propter ea quę non fecit, & propter ea quę bene fecit. Hic qui eſt cognoſcendi poteſtate pręditus, à nemine tentatur, niſi Deus permiſerit, idque propter eorum qui cum eo verſantur vtilitatem. Cõfirmat certè ad fidem per virilem adhortans tolerantiam. Et profectò propterea beati Apoſtoli, ad confirmandas & ſtabiliendas eccleſias, ad experientiam & teſtimoniũ ducti ſunt perfectionis. Cum ergo habeat is qui eſt cognitione pręditus, vocem in auribus reſonantem quę dicit. Quem ego percuſſero, tu eius miſerere, petit vt ii etiam qui odio habent, ducantur pœnitentia. Nam quod de maleficis in ſtadiis ſumitur ſupplicium, eſt etiam puerorum non contemplari. Non poteſt enim fieri vt ab iiſdem vnquam doceatur vel delectetur is qui eſt pręditus cognitione, qui ex libero animi inſtituto vt bonus eſſet & honeſtus ſe exercuit. Et ideo qui voluptatibus minimè eſt liquefactus, nec in peccata vnquam incidit alienorum malorũ exemplis, non caſtigatur. Multum autem abeſt vt terrenis voluptatibus & ſpectaculis delectetur, qui mũdanas, & ſi ſint diuinę contempſit promiſſiones. Non omnis ergo qui dicit, Domine, Domine, ingredietur in regnum Dei, ſed qui facit voluntatem Dei. Is autem fuerit qui eſt cognitione præditus operarius, qui mundanas quidem vincit cupiditates, licet ſit adhuc in carne. De iis autem quæ cognouit futuris, & quæ adhuc ſub viſum non cadunt, tam certam habet perſuaſionem, vt ea magis adeſſe putet quàm quæ ſunt præſentia. Hic eſt aptus & opportunus operarius, qui iis quidem quæ nouit lætatur, quòd autem in huius vitæ neceſſitatibus volutetur, animo contrahitur, nondum dignatus efficace eorum quæ nouit participatione. Hac ratione hac vita vtitur tanquam aliena, quantum requirit neceſſitas. Nouit ipſe ieiunii quoque ęnigmata horum dierum, quarti, inquam, & ſexti. Dicitur autem ille quidem Mercurii, hic verò Veneris. Ecce enim ieiunat in vita & ab auaritia & à libidine, ex quibus omnia oriuntur vitia. Fornicationis enim iam tres ſupremas ex Apoſtoli ſententia poſuimus differentias, libidinem, auaritiam, idololatriam, Ieiunat ergo etiam ex lege à malis actionibus, & ex Euangelii perfectione à malis cogitationibus. Ei exhibentur etiam tentationes, non ad expiationem, ſed ad propinquorum, vt diximus, vtilitatem, ſi laborum & dolorum periculo facto, eos cõtempſerit & amandarit. Eadem eſt etiam ratio de voluptate, eſt enim res maxima, cum quis eam expertus fuerit, deinde abſtinuiſſe. Quid enim magnum, ſi quis ſe contineat ab iis quæ non nouit? Is cum executus ſit præceptum quod eſt ex Euangelio, facit illum diem Dominicum, quando malam abiecerit cogitationem, & acceperit eam quæ eſt ex cognitione, eam quæ eſt in ipſo, Domini glorificans reſurrectionem. Quinetiam cum theorematis quod eſt ex ſcientia acceperit comprehenſionẽ, ſe Dominum videre exiſtimat, viſum ſuum deducens ad ea quæ cadunt ſub aſpectum, etſi videatur videre ea quæ non vult videre, caſtigans videndi facultatem, cum ſenſerit ſe voluptate affici ex applicatione viſus. Nam hoc ſolum vult videre & audire quod ad ſe pertinet. Iam vero fratrum animas cõſiderans, carnis quoque pulchritudinem ipſa adſpicit anima, quæ ſolum id quod eſt honeſtum cõſueuit intueri abſque voluptate carnali. Fratres autem ſunt qui re vera per electam creationem, & morum conſenſionem, & operum ſubſtantiam, eadem faciunt & cogitant & loquuntur opera ſancta & honeſta, quæ Dominus voluit ipſos, cum ſint electi, ſentire. Nã fides quidem eſt in eo quòd eadem eligant. Cognitio autẽ, in eo quòd eadem didicerint & ſentiant. Spes autem, in eo quòd eadem faciant. Quòd ſi propter vitæ neceſſitatem in ſe nutriendo cõſumat aliquid temporis, ſe debitum fraudare exiſtimat, vt qui à ſuo auellatur negotio. Hinc fit re vera ne ſomnium quidẽ videat, quod non electo conueniat. Nam re vera is eſt totus hoſpes & peregrinus in tota vita, qui ciuitatem habitans, contemnit ea quæ ſunt in ciuitate, quæ apud alios habentur in admiratione, & viuit in ciuitate tanquam in ſolitudine, vt nõ locus eum cogat, ſed liberum eligendi arbitrium eum iuſtum oſtendat. Hic qui eſt cognitione pręditus, vt ſemel dicam, Apoſtolicã adimplet abſentiam, rectè viuens, accuratè

Marginal notes: B (beside "ab iiſdem vnquam doceatur"); Matth. 7. (beside "qui dicit, Domine, Domine"); C (beside "quidem quæ nouit lætatur"); D (beside "pſerit & amandarit"); E (beside "tueri abſque voluptate"); F (beside "in tota vita, qui ciuitatem").

A accuratè cognoſcens,ſuos iuuans neceſſarios,montes propinquorum trãſmouens, & inæqualitates ipſorum animæ abiiciens. Quanquam vnuſquiſque noſtrum ſui eſt & vita & operarius.Qui autem etiam quæ ſunt optima agens vult latere homines,Domino ſimul & ſibi ipſi perſuadens quòd viuat ex præceptis, ea præferens ex eo quòd eſſe credidit.Vbi enim,inquit,eſt mens alicuius,illic eſt etiam eius theſaurus,ipſe ſeipſum diminuit,ad hoc nunquam contemnat fratrem qui fuerit in afflictione,propter eam quæ eſt in charitate perfectionem, ſi ſe ſciuerit facilius laturũ egeſtatem quàm frater.Exiſtimat certè illius dolorem eſſe dolorem proprium,& ſi ex ſua præbens inopia,propter beneficentiam aliquo afficiatur incommodo, id B non ægre fert,ſed adhuc magis auget beneficium.Habet enim puram & ſynceram fidem,eam quæ eſt de rebus,per opera & contemplationem laudans Euangelium. Atqui non laudem ab hominibus accipit,ſed à Deo,peragens ea quæ docuit Dominus.Hic cum attrahatur à ſpe propria, non guſtat ea quæ ſunt in mundo pulchra, omnia quæ hic ſunt magno animo deſpiciens,miſerens eorum qui poſt mortem caſtigantur,per ſupplicium inuiti confitentes, bonam ſemper habens conſcientiam & ſemper paratus ad exitum,vt peregrinus & hoſpes earum quæ hic ſunt hæreditatum,memor tantum propriorum,quæ autem hic ſunt omnia aliena exiſtimans,nõ ſolum Domini mandata admirans,ſed,vt ſemel dicam, per ipſam cognitionem particeps diuinę voluntatis,verè familiaris Domini, & mãdatorum electus vt iuſtus, C regendi autem & regnandi poteſtate præditus,vt cognitione præditus, omne quidem aurum quod eſt ſuper terram & ſub terra,& regnum quod eſt à finibus ad fines Oceani deſpiciens,vt ſolum Domini cultum teneat. Quocirca & comedens, & bibens,& vxorem ducens ſi dicat Verbum,quinetiam ſomnia aſpiciens, ſancta facit & cogitat,ea ratione ſemper mundus ad orationem.Is verò etiam precatur cũ Angelis,vt qui iam ſit etiam æqualis Angelis,neque eſt vnquam extra ſanctam cuſtodiam,& licet oret ſolus,habet chorum Angelorum vna aſſiſtentem. Duplicem is nouit,& eius qui credidit operationem,& eius quod creditur, eam quæ eſt pro digna excellentia.Nam iuſtitia quoq. eſt duplex, vna quidem propter charitatem, altera verò propter metum.Dictum quidem certè eſt,timor Domini caſtus,permaD nens in ſeculum ſeculi.Qui enim conuertuntur à timore ad fidem & iuſtitiam,permanent in ſeculum.Iam verò abſtinentiam à malis operatur is qui timet. Adhortatur autem benefacere charitas ædificans ſuper voluntarium,vt quis audiat à Domino.Non vos amplius dico ſeruos ſed amicos.Et iam cũ fiducia accedit ad preces. Genus autem ipſum orationis eſt gratiarum actio propter præterita,præſentia, & futura,vt quæ ſint per fidem iam præſentia.Id autem præcedit,accepiſſe cognitionem.Quinetiam ſic quoque petit vt viuat vitam in carne definitam,vt cognoſcendi poteſtate præditus,vt expers carnis,& conſequatur quidem quæ ſunt optima, fugiat autem quę ſunt deteriora.Petit autem alleuationem quoque eorum quę nos peccauimus,& conuerſionem ad agnitionem, tam acriter ſequens eum qui vocat E in exceſſu,quàm ille vocat,vt ita dicam,producens,propter bonam conſcientiam feſtinans ad agendas gratias,& vt cum illic fuerit cum Chriſto, vt qui ſeipſum dignum præbuerit propter puritatem, per contemperaturam habeat Dei virtutem quæ ſuppeditatur per Chriſtum. Non enim caloris participatione calidus, neque ignis,lucidus:ſed vult totus eſſe lux.Is accurate nouit id quod dictũ eſt. Niſi odio habueritis patrem & matrem,& præterea propriam quoque animam,& niſi ſignũ portaueritis.Nam & carnales affectiones, quæ voluptatis maximas habent illecebras,& magno animo deſpicit omnia quę ſunt accommodata ad creationem & nutritionem carnis.ſed etiam inſurgit aduerſus animam corpoream, imperium detrectanti ſpiritui experti rationis frenum iniiciens,quoniam caro concupiſcit aduerF ſus ſpiritum. Signum autem portare,eſt mortem circũferre,adhuc viuum renunciantem omnibus,quoniam non eſt æqualis charitas eius qui ſeminauit carnem,& eius qui animam creauit ad ſcientiam. Hic cum ad benefaciendi habitum peruenerit,dicto citius beneficio afficit,orans vt fratrum quidẽ peccatorum ſit particeps

Matth.6. Pſal.18. Ioan.15 Luc.14.

ad cònfeſſionem & cognatorum conuerſionem:ad propria autẽ bona amiciſſimis A
communicanda paratiſſimus:Ipſi autem ſic ei ſunt amici.Augens autem quæ apud
ipſum deponuntur ſemina,ea quam mandauit Dominus agricultura, manet quidẽ
nulli peccato affinis,fit autem continens, & degit cum iis qui ſunt ſimili ſpiritu in
choris ſanctorum,etiamſi adhuc in terris detineatur.Hic toto die & nocte dicens
& faciens iuſſa Domini,ſupra modum lætatur,nõ ſolùm cum mane ſurgit & in me
ridie: ſed etiam cum deambulat & dormit & veſtes induit & exuit, & docet fi-
lium,ſi ſit genere filius.Inſeparabilis à mandato & à ſpe.Deo ſemper agens gratias,
ſicut animalia glorificantia,quæ allegoricè dicũtur per Eſaiam. Tolerans cuiuſuis
Iob.1. tentationis.Dominus,inquit,dedit Dominus abſtulit.Talis erat Iob quoque, qui
propter in Dominum charitatem omnia ſibi externa vnà cum ſanitate auferenda B
depoſuit.Erat enim,inquit,iuſtus,ſanctus,abſtinens ab omni improbitate. San-
ctum autem ſignificat ea iura quæ ad Deum pertinẽt & omnem œconomiam, quæ
quidem ſciens,erat prẹditus cognitione.Oportet enim neque ſi ſint bona, eis eſſe
nimium deditum,neque rurſus ſi mala,nimium ęgreferre:ſed vtriſque eſſe ſupe-
riorem,hæc quidem conculcantem,illa verò ad ęgenos tranſmittentem. In diſpen
ſando autem & ſe demittendo & accommodando eſt admodum cautus is qui eſt
præditus cautione,ne forte non intelligatur, aut pro conſtitutione habeatur di-
ſpenſatio. Nunquam meminit eorum quæ in ſe peccata ſunt,ſed ea remittit. Quo-
circa iuſtè etiam orat,dicens.Dimitte nobis,nam nos quoque dimittimus. Nam
hoc quoque vnum eſt ex iis quæ vult Deus,nihil concupiſcere, nullũ habere odio. C
Eſt enim opus vnius voluntatis,omnes homines.Nunquid autem eum qui eſt co-
gnitione præditus,perfectum eſſe volens Seruator noſter, ſicut patrem cœleſtem,
hoc eſt ſeipſum, dicens. Venite filii,audite à me timorem Domini,non vult nos
Eſal.33. amplius opus habere auxilio quod datur per Angelos,ſed à ſeipſo cum dignus eua
ſerit accipere,& à ſeipſo habere præſidium per obedientiam.Qui talis eſt, exigit à
Domino,non autem petit, & egentibus fratribus non petet is qui eſt cognitione
præditus, pecuniæ copias ad eis impertiendum:ſed optabit illis ſuppeditari ea qui-
bus indigent.Nam ſic dat etiam preces iis qui indigent, is qui eſt præditus cogni-
tione,& non per preces inſcienter ſimul præbet & ſimpliciter.Sæpe ergo pauper-
tas & morbus,& tales tentationes,præbentur ad admonitionem & correctionem D
præteritorum,& ad curam futurorum.Qui eſt eiuſmodi, his petens alleuationẽ,
vt qui habeát id quod eſt eximium cognitionis,non propter vanam gloriam, ſed
propter hoc ipſum quòd ſit cognitione prẹditus,exercet ipſe beneficentiam,vt qui
factus ſit inſtrumentum Dei bonitatis.Dicunt autem Matthiam Apoſtolum inter
cętera dixiſſe.Si electi vicinus peccauerit,peccauit electus.Nam ſi ſe ita geſſiſſet vt
iubet Verbum ſeu ratio, eius vitam ita eſſet reueritus vicinus vt non peccaſſet.
1.Cor.3 Quid ergo dicemus de eo qui eſt præditus cognitione?An neſcitis,inquit Apoſto-
lus,quòd templum Dei eſtis? Diuinus ergo eſt is qui eſt præditus cognitione, &
iam ſanctus,qui Deo afflat & afflatur.Iam verò oſtendens ſcriptura eum eſſe alie-
num à peccato,eum quidem qui offendiſſet vendit alienigenis. Ne aſpiciat au- E
tem ad concupiſcentiam mulierem alienam,dicens,apertè dicit peccatum eſſe alie
num,& præter naturam templi Dei.Templum autem,vnum quidem eſt magnum
vt eccleſia,alterum verò paruum,vt homo qui ſeruat ſemen Abrahæ. Non concu
piſcet ergo aliquid aliud,qui habet Deum qui requieſcit. Iam verò relictis omni-
bus quæ ſunt impedimento,& deſpecta tota quæ eum abſtrahit materia, cœlum ſe
cat per ſcientiam:& ſpiritalibus tranſmiſſis eſſentiis,& omni principatu & pote
ſtate,tangit ſupremos thronos,ad illud ſolum tendens,propter quod ſolum cogno
ſcebat. Serpente ergo commixto cum columba,ſimul perfectè viuit & cum bona
conſcientia,ſpem fide commiſcens ad expectationem futuri. Sentit enim donum F
quod accepit,vt qui dignus ſit habitus qui conſequeretur,& tranſlatus ſit à ſerui-
tute in filiorum adoptionem,conſequenter ſcientiæ: & neque non Deum cogno-
uerit,vel potius ſit ab ipſo cognitus propter finem, & pro gratiæ meritis oſtendat
operationes.

A operationes. Opera enim ſequuntur cognitionẽ, non ſecus ac vmbra corpus. Meritò ergo nihil eum conturbat ex iis quæ accidunt, neque quidquam veretur ex iis quæ diuino conſilio fiunt propter vtile, neq. erubeſcit mori, vt qui bonam habeat conſcientiam, vt oſtendatur poteſtatibus, ab omnibus, vt ſemel dicam, animæ maculis emundatus, & qui ſciat poſt exceſſum ex hac vita fore vt ſecum agatur melius. Vnde iucundum & vtile nunquam præfert œconomiæ & diuino conſilio, per mandata ſeipſum exercens vt euadat Domino gratus & acceptus in omnibus, & apud mundum laudabilis, quandoquidem dependent omnia ab vno Deo omnipotente. IN propria, inquit, venit filius Dei, & ſui eum non receperunt. Quamob- Ioan.1.
B rem etiam in vſu rerum mundanarum, non ſolùm agit gratias & admiratur creaturam, ſed etiam vtens vt oportet laudatur, quoniam ei finis definit in contemplationem per operationem ex cognitione profectam, quæ fit conuenienter mandatis. Hinc iam per ſcientiam colligens viaticum contemplationis, poſtquam magnificè accepit magnitudinem contemplationis, procedit ad tranſlationis ſanctam remunerationem. Audiuit enim Pſalmum dicentem. Circundate Sion, & comprehendite eam, narrate in turribus eius. Significat enim, vt arbitror, eos qui Verbum altè Pſal.47
ſuſceperunt, futuros altos vt turres, & firmiter & ſtabiliter ſtaturos in fide & cognitione. Et hæc quidem quàm fieri poteſt breuiſſimè dicta ſint Græcis inſtar ſeminis, de eo qui eſt præditus cognitione. Sciendum eſt autem, quòd ſi vnum vel al-
C terum ex his fidelis recte geſſerit, non tamen geret omnia, neque cum ſumma illa ſciẽtia cum qua is qui eſt præditus cognitione. Atque illius quidem, vt ita dicã, impatibilitatis quæ nobis eſt in eo qui eſt præditus cognitione, per quam perfectio eius qui eſt fidelis, per charitatem in virum perfectum procedens ad mẽſuram peruenit ætatis, Deo aſſimilata, vt quæ verè facta ſit æqualis Angelis, ſuccurrunt multa alia, quæ ex ſcriptura adduci poſſunt, teſtimonia. Satius autem exiſtimo hanc laudem propter orationis prolixitatem iis relinquere qui volunt laborare, permittentes vt vna etiam elaborent dogmata per allegationem ſcripturarum. Vnius autem breuiſſimè meminero, ne locum prætermittam non adnotatum. Dicit enim diuinus Apoſtolus in priori epiſtola ad Corinthios. Audet aliquis veſtrum habens ne- 1.Cor.6
D gotium, cum alio, iudicio contendere apud iniuſtos, & non apud ſanctos? An neſcitis quòd ſancti mundum iudicabunt, & quæ ſequuntur. Cum ſit autem ea pars maxima, opportunis dictorum Apoſtolicorũ vtentes dictionibus, pauciſſimis perſequentes, & dictionem enuntiantes veluti metaphraſticè, oſtendemus ſentẽtiam dicti Apoſtolici, per quam deſcribit perfectionem eius qui eſt præditus cognitione. Non conſtituit enim eum qui eſt præditus cognitione, ex hoc ſolùm quòd magis iniuria afficiatur, quàm afficiat: ſed eum docet etiam obliuiſci acceptę iniuriæ, nec permittens malè precari ei qui fecit iniuriam. Scit enim Dominum quoq. aperte iuſſiſſe orare pro inimicis. Dicere enim eum qui & affectus iniuria iudicio contendere apud iniuſtos, nihil eſt aliud quàm velle videri vicem reddere, & velle iniu-
E riam referre, quod quidem eſt ipſum quoque ſimiliter facere iniuriam. Dicere autem aliquos velle apud ſanctos iudicio contendere, oſtendit eos qui petunt precibus vt iis qui fecerunt iniuriam par pari referatur, & eſſe quidem prioribus ſecundos meliores, ſed nondum planè obedientes, niſi iniuriæ perfectè obliuiſcentes ex doctrina Domini precentur etiam pro inimicis. Pulchrum eſt ergo quòd bonam mentem ex ea quæ eſt ad fidem pœnitentia acceperint. Nam etſi veritas eos videatur habere inimicos qui inuident & æmulantur, ipſa tamen nulli eſt inimica. Nã & Deus facit Solem ſuum oriri ſuper iuſtos & iniuſtos. Quinetiam ipſum Dominum miſit ad iuſtos & iniuſtos, & qui contendit Deo aſſimilari, per maximam iniuriæ acceptę obliuionem, remittens ſeptuageſies ſepties, vtpote per totam vitam
F & vniuerſam mundi conuerſionem quæ hebdomadibus quæ numerantur ſignificatur, eſt benignus & clemens in quemlibet, etiamſi quis hoc vniuerſum in vita viuens tempus, iniuria afficit eum qui eſt præditus cognitione. Non ſolam enim poſſeſſionem vult virum bonum aliis permittere ex iis qui ipſum affecere iniuria: ſed

etiam vult iuſtum ab illis iudicibus petere remiſſionem peccatorũ iis qui in ipſum A
peccarunt. Et meritò, ſi quidem in eo ſolum quod eſt externum, & in eo quod perti
net ad corpus, ſi vel ad mortem vſque procedatur, detrimento afficiunt ii qui co-
nantur facere iniuriam, ex quibus nihil eſt quod ſit proprium eius qui eſt præditus
cognitione. Quemadmodum autem Angelos qui defecerunt iudicabit quiſpiam,
qui ipſe defecerit ab illa lenitate, & acceptæ iniuriæ obliuione, quam præſcribit
Euangelium? Cur non ergo potius, inquit, iniuria afficimini? Cur non potius frau
damini? Sed vos iniuriam facitis & fraudatis, eis ſcilicet male precãtes qui peccant
per ignorantiam: & fraudatis Dei clementia & bonitate, quantum eſt in vobis, eos
quibus malè precamini, fratres dicens non eos ſolos qui ſunt in fide ſed etiam pro-
ſelytos. An enim is qui nunc eſt inimicus ſit poſtea crediturus, nos nõdum ſcimus. B
Ex quibus apertè colligitur, etſi non eſſe omnes, at nobis quidem ipſis videri eſſe
fratres. Iam verò omnes quoque homines qui ſunt vnius Dei opus & vna imago,
vna circundati ſubſtantia, etiamſi ſint alii aliis magis obſcurati, ſolus cognoſcit is
qui ſcit etiam per creaturas operationem, per quam rurſus Dei adoras voluntatẽ.
An neſcitis quòd iniuſti regnum Dei non poſſidebunt. Iniuriam ergo facit qui re-
fert iniuriam, ſeu facto ſeu verbo, ſiue etiam volendi cogitatione, quam poſt legis
pædagogiam circũſcribit Euangelium. ET hæc quidem eratis. Tales ſcilicet, qua-
les adhuc ſunt quibus ipſi non ignoſcitis. SED abluti eſtis. Non abſolutè vt reli-
qui, ſed cum per cognitionem abieciſtis animę affectiones, vt pro viribus aſſimila-
remini bonitati Dei prouidentiæ, & per tolerantiam, & per acceptę iniuriæ obli- C
uionem. Super iuſtos & iniuſtos, Verbi & operum benignitatis lucem, ſicut Sol,
emittentes, ſiue hoc animi magnitudine, hoc ſibi vendicabit is qui eſt præditus co-
gnitione: ſiue imitatione eius quod eſt melius. Tertia eſt autem cauſa. Remitte, &
remittetur tibi, veluti cogente mandato ad ſalutem propter inſignem bonitatem.
SED ſanctificati eſtis. Ei enim qui ad hunc venit habitum, ſanctum eſſe conuenit,
nullo modo cadendo in nullam animi perturbationem, ſed perinde ac ſi carne ca-
reat, & abſque hac terra ſanctus euaſerit. Quamobrem iuſtificati eſtis, inquit, no
mine Domini. Facti eſtis, vt ita dicam, ab ipſo, vt iuſti eſſetis ſicut ipſe, & ſpiritui
ſancto, quoad eius fieri potuit, commixti & contemperati eſtis. Num enim omnia
mihi licent? Sed non in poteſtatem redigar, inquit, vt aliquid faciam vel cogitem D
vel loquar præter Euangelium. Eſcę autem ventri, & venter eſcis. Quas Deus de-
ſtruet. Hoc eſt, eos qui ſic cogitant & viuunt, tanquam nati ſint vt comedant, non
autem comedunt vt viuant quidem per conſequentiam, cognitioni autem atten-
dant principaliter. Et nunquid eos eſſe dicit veluti carnes ſancti corporis? Corpus
autem allegoricè dicitur Domini eccleſia, ſpiritalis & ſanctus chorus, ex quibus
ii qui vocantur ſolum nomine, viuunt autem non ex ratione, ſunt carnes. Hoc
autem corpus ſpiritale, hoc eſt, ſancta eccleſia, non fornicationi, nec ab Euan
gelio defectioni. Quæ nullo modo oportet inire conſuetudinem & familiari-
tatem cum vita gentilium. Fornicatur enim in eccleſiam eius quoque corpus,
is qui gentiliter viuit in eccleſia, ſiue in facto, ſiue in verbo, ſiue etiam in ipſa E
cogitatione. Qui huic adhæret meretrici, ei inquam quæ eſt præter teſtamen-
tum operationi, fit aliud corpus non ſanctum in carnem vnam, & vitam gen-
tilem & ſpem aliam. Qui autem adhæret Domino in ſpiritu, corpus ſpirita-
le, diuerſum genus congreſſionis. Filius hic totus, homo ſanctus, impatibilis,
cognitione præditus, perfectus,, formatus doctrina Domini, vt cum facto & ver-
bo & ipſo ſpiritu Domino adhęſerit, recipiat illam manſionem quæ debetur ei qui
ſic vir euaſit. Sufficit hoc ſpecimen eis qui habent aures. Non eſt enim euoluendum
myſterium, ſed tantum eſt oſtendendum quantum ſufficit ad reuocandum in me-
moriam iis qui ſunt participes cognitionis, qui etiam intelligent quemadmodum
dictum ſit à Domino. Eſtote vt pater veſter perfecti, perfectè peccata remittentes, F
& acceptæ iniuriæ obliuiſcentes, & viuentes in habitu impatibilitatis. Quomodo
enim perfectum dicimus Medicum, & perfectum Philoſophum: ita, vt opinor, per

fectè

A fectè cognitione præditum. Sed nihil ex his,etſi ſit maximum,aſſumitur ad Dei ſi-
militudinem. Non enim, vt Stoici valde impiè, hominis & Dei eandem virtutem
eſſe dicimus. Nunquid ergo debemus eſſe perfecti, vt vult pater. Nequaquã enim
fieri poteſt vt ſit aliquis perfectus vt eſt Deus. Vult autem Pater nos ita viuentes
vt obediamus Euangelio, perfectos fieri citra reprehenſionem. Si ergo dicti quod
ita prolatum eſt vt ei aliquid deſit, id quod deficit ſubaudierimus, ad locum implẽ
dum iis qui poſſunt intelligere: & voluntatem Dei cognoſcemus; & pro dignitate
mandati ſimul piè & magnificè viuemus. Quoniam autem eſt conſequens reſpon-
dere iis quæ à Græcis & Iudæis nobis obiiciuntur: in nonnullis autem dubitatio-
B nibus ſimiliter atque prædicti nos reprehendunt quæ aliam ſequuntur doctrinam
hæreſes, bene habuerint vt prius expurgatis iis quæ ſunt impedimento, parati ad
ſoluendas dubitationes, progrediamur ad ſequens Stroma. Primum ergo hoc ad-
uerſus nos adducunt, dicentes non oportere credere propter diſſenſionẽ hęreſum
Retardatur enim ac differtur veritas dum alii alia dogmata conſtituunt. Ad quos
dicimus, quòd & apud vos Iudæos, & apud eos qui inter Græcos fuere in maxima
exiſtimatione, Philoſophos, fuere plurimæ hæreſes: neque tamen ideo dubitandũ
eſſe dicitis philoſophari, aut ſe Iudaicę tradere diſciplinę, propter eam quę eſt in-
ter ſe veſtrarum ſectarum diſſenſionem. Pręterea autẽ forè vt in veritate ſeminen-
tur hęreſes, vt in frumento zizania, propheticè dictum eſt à Domino, & fieri non
C poteſt vt non fiat id quod prędictum eſt eſſe futurum. Huius autem cauſa eſt,quòd
quidquid eſt pulchrum ſequitur Momus. Num ergo ſi quis pacta conuenta non ob
ſeruauerit, & tranſgreſſus fuerit eam quæ ſit apud nos confeſſionem,propter eum
qui non ſtetit ſuæ profeſſioni, abſtinebimus nos quoque à veritate? Sed vt opor-
tet virum probum minime eſſe mendacem, & nihil infirmare eorum quæ eſt polli-
citus,etiamſi aliqui alii pacta conuenta tranſiliant: ita nos quoque nullo modo cõ
uenit tranſilire regulam eccleſiaſticam, & maximè eam quæ ſit de rebus maximis
profeſſionem, nos quidem obſeruamus: illi verò tranſiliunt. Eſt ergo credendum
iis quæ firmiter adhęrent veritati. Iam verò nobis vt largè vtentibus hac defenſio-
ne licet ad eos dicere,quòd medici quoque quorum conuenienter ſuis ſectis diuer-
D ſæ ſunt ſententiæ, ex æquo reipſa curant. Num ergo quiſpiam ægrotans & vt cure
tur opus habens,non admittit medicum propter eas quæ ſunt in medicina hæreſes?
Neque ergo qui anima ægrotat, & eſt plenus ſimulachris,pro ſanitate & ad Deum
conuerſione prætexat vnquam hæreſes. Certè propter probatos, inquit, ſunt hæ-
reſes. Probatos autem dicit, vel eos qui venientes ad fidem, maiori electione acce
dunt ad doctrinam dominicam, tanquam probos argentarios qui nummum Do-
mini adulterinum diſcernũt ex falſa impreſſione, aut eos qui in ipſa fide iam probi
euaſerunt,& in vita, & in cognitione. Propterea ergo maiori cura opus eſt & pro
uidentia, vt examinetur quomodo ſit exactè & perfectè viuendum, & quænam
ſit vera pietas & rectus Dei cultus. Clarum eſt enim quòd cum veritas ſit ardua &
E difficilis,propterea certè fuerunt quæſtiones,ex quibus quæ nimio ſui amore labo
rant,& ſunt ambitioſæ & gloriæ cupidæ, ſunt hæreſes eorum qui non didicerunt
quidem,neque verè acceperunt, ſed ſibi cognitionis ſumpſere perſuaſionem. Eſt
ergo nobis maiore ſtudio & cura perſcrutanda ea quæ verè eſt veritas, quę ſola ver
ſatur circa eum qui verè eſt Deus. Laborem autem conſequitur dulcis inuentio &
memoria. Eſt ergo labor inueniendi ſubeundus propter hęreſes: ſed non eſt omni-
no deficiendum. Neque enim ſi appoſitus ſit fructus, vnus quidem verus & matu-
rus: alius verò factus ex cera quàm maximè ſimilis: propter ſimilitudinem eſt abſti
nendum ab vtroque. Simul autem diſcernendum eſt comprehendente contempla-
tione,& principali conſideratione, verum ab eo quòd apparet. Et quomodo ſi vna
F quidem ſit via regia, & multæ etiam aliæ,ex quibus aliquę ferunt in præcipitium,
aliquæ verò ad fluuium rapidè fluentem,aut ad mare profundum,non dubitauerit
quiſpiam viam ingredi propter diſſenſionem, ſed vtetur via regia & trita & ſeiun
cta à periculo. Ita cum alii alia dicant de veritate, non eſt diſcedendum, ſed eſt exa-

ctius & diligentius inquirenda eius exactiſſima & accuratiſſima cognitio. Nam cũ A
oleribus hortenſibus vnà etiam naſcuntur herbæ. Num ergo abſtinent agricolæ à
cultura hortorum? Cũ ergo habeamus à natura multa quæ nos incitant & dant oc
caſionem ad ea quæ dicuntur examinanda: debemus etiam veritatis inuenire con-
ſequentiam. Quocirca meritò etiam condemnamur, non aſſentientes iis quibus
oportet parere, non diſcernentes id quod repugnat & indecorum & præter natu-
ram & falſum, à vero & conſentaneo, & decoro & eo quod eſt ſecundum naturã,
quibus quidem vtendum eſt vt quæ incitent & ſint occaſio agnoſcendæ eius quæ
verè eſt veritatis. Græcis ergo eſt inanis hic prætextus. Volentibus enim licebit in-
uenire veritatem. Iis autem qui cauſas adducunt quæ carent ratione, eſt iudicium
quod nullam habet excuſationem. Vtrum enim perimunt, an aſſentiuntur eſſe de- B
monſtrationem? Exiſtimo omnes eſſe confeſſuros præter eos qui ſenſus perimunt.
Cum ſit autem demonſtratio, neceſſe eſt deſcẽdere ad quæſtiones, & per ipſas ſcri-
pturas diſcere demonſtratiue, quemadmodum lapſæ quidem ſunt hæreſes: quem-
admodum autem in ſola veritate & antiqua eccleſia ſit perfectiſſima cognitio, &
ea quæ eſt re vera optima hæreſis, id eſt, electio. Ex iis autem qui declinant à verita
te, alii quidem ſeipſos ſolos, alii vero propinquos quoque conantur fallere. Atque
ii quidem qui appellantur δοξόσοφοι hoc eſt, opinione ſapientes, qui ſe veritatem in
ueniſſe exiſtimant, nullam habentes veram demonſtrationem, ii ſeipſos decipiunt,
ſe acquieuiſſe exiſtimantes, quorum non parua eſt multitudo, & quæſtiones decli- C
nantium propter confutationes, & doctrinam vitantium propter condemnatio-
nem. Qui autem eos qui accedunt decipiunt, ſunt valde callidi & aſtuti, qui etiamſi
ſatis aſſequantur ſe nihil ſcire, probabilibus tamen argumentis obſcurant verita-
tem. Alia eſt autem, vt opinor, natura probabilium argumentorum, & alia verorũ.
Et quòd neceſſe ſit nomen hæreſum ita dici vt veritati opponatur & ab ea diſtin-
guatur, cognoſcimus. A qua cum quædam ad hominum perniciem auulſerint So-
phiſtæ, humanis à ſe inuentis ea infodientes artibus, gloriantur ſe præeſſe diatribæ
ſeu ſcholæ potius quàm eccleſiæ. Sed qui in rebus pulcherrimis laborem impende-
re ſunt parati, non potius deſiſtent quærere veritatem, quàm ex ipſis ſcripturis ac-
ceperint demonſtrationem. Ac ſunt quidem quidam cõmunes hominum iudices, D
vtpote ſenſus. Alii autem, eorum qui cõſultarunt & exercuerunt ea quę vera ſunt,
nempe quæ ſunt verarum & falſarum orationum artes per mentem & ratiocina-
tionem. Maximum eſt autem deponere opinionem, conſiſtendo in medio accuratę
perfectęque ſcientiæ, & temerariæ ſapientiæ opinionis, & noſſe quòd qui ęternam
ſperat quietem, cognoſcit etiam eius ingreſſum qui eſt laborioſus & arctus. Et qui
ſemel admiſit Euangelium, & ſalutare, inquit, quando cognouerit, ne ad ea quæ
ſunt retro conuertatur ſicut vxor Loth, neque ad priorem vitam quæ dat operam
rebus ſenſilibus. Sed neque recurrat ad hæreſes. Aſſuefaciunt enim neſcio quomo
do eum qui non eſt noſſe Deum. Qui enim diligit patrem vel matrem plus quàm
me, qui ſum verè pater & magiſter veritatis, qui regenero & recreo, foueoque & E
alo electam animam, non eſt me dignus, vt ſit, inquit, Dei filius, & Dei diſcipulus,
Lucę.9. & ſimul etiam amicus & cognatus. Nemo enim ad ea quæ ſunt retro reſpiciens, &
manum ſuam mittens ad aratrum, eſt aptus regno Dei. Sed, vt videtur, multis in ho
diernum diem videtur Maria eſſe puerpera propter ortum filii, cum non ſit puerpe
ra. Etenim dicunt aliqui eam poſtquam peperiſſet, inſpectam ab obſtetrice, inuen
tam fuiſſe virginem. Tales autem ſunt nobis ſcripturæ Dominicæ, veritatem pa-
rientes, & manentes virgines cum occultatione myſteriorum. peperit, & non pepe
rit, inquit ſcriptura, vt quæ ex ſe, non ex coniunctione conceperit. Quamobrem
iis qui ſunt cognitione præditi conceperunt ſcripturæ. Hæreſes autem, vt quæ nõ
intellexerint, amandant tanquam quæ non conceperint. Cum autem omnes homi F
nes idem habeant iudicium, alii quidem Verbum quod dictat ſequentes, faciunt ar
gumenta; Alii autem cum ſeipſos dediderint voluptatibus, ſcripturam torquent
ad ſuas cupiditates. Opus eſt autem, vt opinor, amatori veritatis robore animi. Ne

ceſſe

A ceſſe eſt enim labi in maximis, eos qui res maximas aggrediuntur, niſi regulam veritatis ab ipſa veritate acceptam tenuerint. Qui autem ſunt eiuſmodi, vt qui à recta via exciderint, meritò etiam fallũtur in plurimis ſingularibus, propterea quòd non habeant verorum & falſorum iudicium planè exercitatum in iis quæ oportet eligere. Si enim haberent, parerent ſcripturis diuinis. Quomodo ergo ſi quis fiat beſtia ex homine, ſimiliter atque ii qui fuerant infecti venenis Circes: ita homo Dei eſſe, & Domino fidelis eſſe perdidit, qui aduerſus eccleſiaſticam recalcitrauit traditionem, & in humanarum hæreſum deſiluit opiniones. Qui autem ex errore reuerſus, obediit ſcripturis, & vitam ſuam permiſit veritati, Deus quodam modo ex homine efficitur. Principium enim doctrinæ habemus Dominum, qui & per
B Prophetas, & per Euangelium, & per beatos Apoſtolos, multifariam multiſque modis à principio ad finem deducit cognitionis. Principium autẽ ſi quis alio opus habere exiſtimauerit, non vtique verè potuerit conſeruari principium. Qui eſt ergo ex ſeipſo fidelis, Dominica ſcriptura & voce eſt fide dignus, quæ per Dominum exercetur ad hominum beneficium. Ipſa autem iudice vtimur ad res inueniendas. Quidquid autem iudicatur, non creditur, priuſquam fuerit iudicatum. Quare nec eſt principium id quod opus habet iudicio. Meritò ergo cum fide comprehenderimus principium indemonſtrabile, & ex redundanti quadam copia demonſtrationes ab ipſo principio ſumpſerimus de principio, voce Domini erudimur ad agnitionem veritatis. Nõ enim abſolutè enuntiantibus hominibus fidem habuerimus,
C quibus licet etiam enuntiare contrarium. Si autem non ſatis eſt ſolùm abſolutè dicere quod viſum eſt, ſed oportet etiam probare quod dictum eſt, non expectamus teſtimonium quod datur ab hominibus, ſed voce Domini probamus quod quæritur, quæ eſt magis fide digna quàm quæuis demonſtrationes, vel potius quæ eſt ſola demonſtratio per quam ſcientiam, qui ſolùm quidem guſtauere ſcripturas, ſunt fideles. Qui autem etiam vlterius proceſſerunt, ſunt perfecti gnomones veritatis, ii ſcilicet qui ſunt cognitione præditi, quandoquidem etiam in iis quæ ad vitã pertinent, eos qui ſunt rudes ſuperant artifices, & per cõmunes notiones exprimunt id quod eſt melius. Sic ergo nos quoque ex ipſis de ipſis ſcripturis perfectè demonſtrantes, ex fide perſuademus demonſtratiuè. Quòd ſi Propheticis quoque ſcriptu-
D ris vti auſi fuerint qui perſequuntur hæreſes: primum quidam non omnibus. Deinde non perfectis, neque vt dictat corpus & contextura Prophetiæ: ſed eligentes ea quæ dicta ſunt ambiguè, traducunt ad proprias opiniones, paucas voces ſparſim carpentes, non id conſiderantes quod ex ipſis ſignificatur, ſed ipſa nuda dictione vtentes. Nam in omnibus ferè dictis quę adducunt, inueneris ipſos ſola nomina attendentes, vt qui mutent ſignificata, neque quemadmodum dicantur cognoſcant, neque iis quas afferunt allegationibus ita vt earum natura poſtulat vtantur. Veritas autem non inuenitur in eo quòd transferat ſignificata. Sic enim omnem veram euertent veritatem: ſed in eo quòd cõſiderent quid Domino & omnipotenti Deo perfectè conueniat & eum deceat, & in eo quòd confirment vnumquodque ex iis
E quæ demonſtrantur per ſcripturas, ex ipſis rurſus ſimilibus ſcripturis. Neque ergo volunt conuerti ad veritatem, vt quos pudeat deponere commodum ſui in ſeipſos amoris, neque ſciunt qua ratione poſſint ſuas ſtabilire opiniones, ſcripturis vim afferentes. Cum autem ad falſa in vulgus proferendum dogmata proceſſerint, cum omnibus ferè ſcripturis euidenter pugnantes, & ſemper à nobis qui contra eos dicimus confutati, quod reliquum eſt, nunc adhuc quoque ſuſtinent: partim quidem ex Propheticis aliqua non admittere: partim autem nos, tanquam qui ſimus alterius naturæ, non poſſe quæ ſunt illorum propria intelligere calumniantur. Nonnũquam autem etiam cum conuincuntur, ſua negant dogmata, apertè confiteri eru-
F beſcentes quæ ſe ſeorſum ſic docere gloriantur. Sic enim in omnibus hæreſibus videre licet, perſequendo ipſorum dogmatum nequitias. Nam poſtquam à nobis euerſi fuerint, oſtendentibus ipſos apertè aduerſari ſcripturis, duorum alterum videre licet fieri ab iis qui præſunt dogmati. Aut enim ſuorum dogmatum cõſequen-

tiam,aut ipſam Prophetiam,vel potius ſuam ipſorum ſpem deſpiciunt.Semper.n. A
ſibi ſumunt id quod eis viſum fuerit eſſe euidentius,quàm quod dictum eſt à Domino per Prophetas,& ab Euangelio,& etiam Apoſtolorum teſtimonio comprobatum & confirmatum:Cum viderent ergo ſibi imminere periculum, non de vno dogmate,ſed de conſeruanda hæreſi,non veritatem inuenire (nam cum quę ſunt in medio poſita & in promptu ſunt apud nos legiſſent,ea vt vilia contempſerunt) ſed quod eſt commune fidei ſuperare contendentes,exceſſerunt à veritate. Nam cum eccleſiaſticæ cognitionis non didiciſſent myſteria,neq. veritatis percepiſſent magnitudinem,vt qui in perſcrutando rerum profundo fuiſſent ſocordes,& ſuperficie tenus legiſſent,ſcripturas valere iuſſerunt.Inani ergo ſapientiæ opinioni elati,perpetuo litigant,apertè oſtendentes ſe magis curare vt videantur quàm vt phi B
loſophentur.Iam verò cum non neceſſariis rerum nitantur principiis,& humanis moti opinionibus,vt finis deinde eis neceſſariò ſequatur comparant,ſauciantur argumentis eorum qui veram tractant philoſophiam,& quiduis potius tolerant, & omnem,vt aiunt,rudentem mouent,etiamſi futuri ſint impii,propterea quòd nõ credant ſcripturis,quàm à ſectę ſibi grato honore traducãtur,& à vulgo iactata in eorum eccleſiis prima ſede,propter quam,illam quoque conuiuialem,per eam quę falſo nomine appellatur charitatem,primum accubitum amplectuntur.Quę eſt autem apud nos agnitio veritatis, vt ex iis quæ iam ſunt credibilia, iis quæ nondum ſunt,fides habeatur efficit,quę quidem eſt eſſentia,vt ita dicam,demonſtrationis. C
Sed omnis, vt videtur, hæreſis ab initio habet aures quæ non audiunt id quod eſt vtile,ſed ſolùm patent iis quæ dicuntur ad voluptatem. Nam curatus vtique eſſet eorum aliquis,ſi tantum voluiſſet parere veritati.Eſt autem triplex ratio curandę opinionis,ſicut etiam cuiuſuis affectionis, cauſæ cognitio, & quomodo ea poſſit auferri,& tertium,animæ exercitatio,& aſſuefactio vt poſſit ſequi ea quæ rectè iudicata fuerint. Quomodo enim turbatus oculus,ita etiam anima conturbata iis dogmatibus quæ ſunt præter naturam,non poteſt veritatis lucem perfectè videre, quinetiam ea quę ſunt prę pedibus ægre intuetur.Dicunt itaque anguillas quoque excæcatas capi in aqua turbida.Et ſicut improbi pueri excludunt Pædagogum: ita etiam hi arcent Prophetias à ſua eccleſia,ſuſpectas eas habentes propter reprehen- D
ſionem & admonitionem.Quamplurima certè conſarciunt mẽdacia & figmenta, vt iure videantur non admittere ſcripturas. Hac ergo ratione non ſunt pii,vt qui diuinis præceptis non acquieſcant,hoc eſt,ſancto Spiritui.Quomodo autem dicuntur inanes amygdalę,non in quibus nihil ineſt,ſed in quibus id quod ineſt eſt inutile:ita etiam hæreticos dicimus qui ſunt inanes Dei conſiliorum & Chriſti traditionum, & amareſcunt non ſecus ac agreſtis amygdala, & ſunt principes auctoreſque dogmatum, niſi ſi quæ propter veri euidentiã deponere & occultare nõ potuerunt.Quomodo ergo in bello non eſt ordo deſerendus quem dedit Imperator militi:ita nec deſerendus eſt ordo quem dedit nobis Verbum, quẽ accepimus principem ac Ducem cognitionis & vitę. Vulgus autem ne hoc quidem examinauit, E
an ſit ſequendus aliquis,& quiſnam hic,& quemadmodum. Quale enim eſt Verbum,talem quoque vitam eſſe conuenit fideli,vt poſſit ſequi Deum qui ab initio omnia recta via dirigit.Poſtquam autem tranſgreſſus fuerit Verbum quiſpiam, & per id,Deum,ſi imbecillus quidem fuit propterea quòd aliqua repentina ſe obtulerit viſio,efficiendum eſt vt ſint prompta viſa quæ ſunt ex ratione. Sin autem more qui prius inualuit,victus fuerit,vt ait ſcriptura,is qui eſt ex vulgo, curandum eſt vt mos conquieſcat in eo quod eſt perfectum & omni ex parte abſolutum, & vt contra eum dicat exercenda eſt anima. Si autem pugnantia quoque aliqua dogmata videtur attrahere,ea ſunt ſubducenda,& eundum eſt ad eos qui quieta dogmata efficiunt,& diuinis ſcripturis eos incantant qui ſunt rudes & imperiti,& ſtrepi- F
tum pertimeſcunt,per teſtamentorum conſequentiam eis veritatem explanantes. Sed vt videtur,magis declinamus ad ea quæ ſunt opinabilia, etiamſi ſint cõtraria, quàm ad veritatem, eſt enim auſtera grauiſque ac ſeuera. Atque cum ſint quidem

tres

A tres animæ affectiones,ignoratio,opinio,ſciētia.Qui in ignoratione quidem verſantur,ſunt gentes.Qui autē in ſcientia,vera eccleſia.Qui vero in opinione,ii qui ſectantur hæreſes. Nihilo ergo apertius videre licet affirmantes eos qui ſciunt de iis quę ſciunt,quàm hos de iis quæ opinātur,quod attinet ad affirmādam abſq. demonſtratione.Se itaque inuicē deſpiciunt & irrident,& accidit vt eadem intelligētia ab aliis quidem in maximo honore habeatur,ab aliis autē damnetur amentiæ. Atqui didicimus aliud quidem eſſe voluptatem,quæ eſt attribuēda gentibus:aliud autem, litem ac contentionem quæ præponenda eſt in hæreſibus, aliud gaudium, quod vt proprium eſt eccleſiæ aſſignandum:aliud autem,lætitiam,quę danda eſt ei qui eſt ex veritate præditus cognitione.Quemadmodum autem ſi quis in Iſchomacho ſtudium poſuerit,eū faciet agricolam: & ſi Lampidi, nautam:& Charidemo, Imperatorem:& Simoni,equitandi gnarum:& Perdici,cauponē:& Crobylo,opſoniorum conditorem:& Archelao,ſaltatorem:& Homero, Poëtam: & Pyrrhoni, contentioſum:& Demoſtheni,oratorem:& Chryſippo,dialecticum:& Ariſtoteli,Phyſicum:& Platoni,Philoſophum:ita qui paret Domino,& per eum datam ſequitur Prophetiam,efficitur ad magiſtri imaginem Deus qui in carne verſatur. Hanc ergo altitudinem minimè aſſequuntur,qui non ſequuntur Deum eos ducentem.Ducit autem per ſcripturas diuinitus inſpiratas. Atque cum ea quidem ſint innumerabilia quæ fiunt ab hominibus,ſunt vtiq. duo cuiuſuis peccati principia, ignoratio & imbecillitas.Eſt autem vtrunque in noſtra poteſtate, cū nec velimus diſcere,nec cupiditatem continere.Ex his autem,vnum quidem eſt par quod non rectè iudicant,alterum verò,per quod non poſſunt exequi quę rectè ſunt iudicata. Neque enim ſi quis fuerit deceptus in ſententia,rectè agere potuerit,etiam ſi ſit ſatis potens vt agat ea quę fuerint cognita,neque qui poteſt id quod oportet iudicare,ſe ab omni reprehenſione alienum præbuerit,ſi ſit ad res gerendas impotens. Conſequenter ergo duæ quoque genere diſciplinę traduntur vtrique peccato vtiles. Illi quidem, cognitio,& ex ſcripturarum teſtimonio euidens demonſtratio, huic verò,quæ eſt ex Verbo exercitatio,quæ à fide & timore tanquam Pædagogis docetur:creſcunt autem ambo in perfectam charitatem. Eius enim qui eſt præditus cognitione,eſt hic quidem,vt arbitror,duplex finis.In aliquibus quidem, contemplatio ex ſcientia:In aliis verò,actio.Ac fieri quidem potuerit vt hi hęretici diſcentes ex his Commentariis,corrigantur & conuertantur ad Deum omnipotentem.Sin autem tanquam ſurdi ſerpentes,quod nouè quidem dicitur, eſt autem antiquiſſimum,non exaudiant canticum,à Deo certè caſtigentur,paternas admonitiones quæ ante iudicium fiunt patienter ſuſtinentes, donec pudore affecti ducantur pœnitentia:non autem per immanem inobedientiam ſeipſos iniiciant in perfectū iudicium.Fiunt enim ſingulares quoque quædam diſciplinę,quas vocant caſtigationes,in quas multi ex noſtris qui in delicto fuerunt, ex populo Dominico dilabentes incidunt,ſed ſicut à magiſtro vel patre pueri,ita nos caſtigamur à prouidentia.Deus autem non punit,eſt enim punitio mali redditio.Caſtigat autem & communiter & priuatim ad vtilitatem eorum qui puniuntur. Hæc quidem adduxi,volens adhortari ſtudioſos ne facile prolabantur in hęreſes:alios autem vt ab hac quę conſiſtit in ſuperficie,ſiue inſcitia,ſiue ſtultitia,ſiue mala habitudine,ſiue quocunque alio nomine eam vocare oporteat,deſiſtant efficere cupiens:cōtrà autem perſuaſos conans adducere ad veritatem eos qui nō ſunt omnino immedicabiles,vſus ſum his ſermonibus. Sunt enim qui nec omnino quidem in animum inducunt vt audiant eos qui hortantur ad veritatem.Quinetiam nugari aggrediūtur, verba in veritatem maledica effundentes, ſibi arrogantes quòd quæ ſunt ex rebus maxima cognouerint, cum nec didicerint,nec quæſierint, nec laborarint, nec inuenerint conſequentiam,quorum miſerebitur potius aliquis,quàm odio habebit, propter talem vitę eorum rationem.Si quis eſt autem medicabilis,qui tanquam ignem vel ferrum ferrè poſſit libertatem veritatis,ſecantem & vrentem falſas eorum opiniones,præbeat aures animę. Hoc autem fiet,ſi non otium & ſocordiam amplectentes

B C D E F

εὐφροσύνη Lætitia coniuncta prudentiæ.

extrudant veritatem, aut gloriam deſiderantes, res nouas magna vi perſequantur. A
Sunt enim ſocordes, qui, cum liceat ex ipſis ſcripturis diuinis ſcripturis conuenien
tes colligere demonſtrationes, id omnino non faciunt, ſed quod eorum voluptati-
bus ſuffragatur eligunt. Gloriæ autem tenentur deſiderio, qui ea quæ ex ſua natu-
ra conueniunt ſermonibus diuinitus inſpiratis, tradita à beatis Apoſtolis & magi-
ſtris, ſua ſponte fallaci Sapientiæ ſimulatione corrumpunt per alias tractationes,
humanis doctrinis reſiſtentes diuinæ traditioni, vt hæreſim conſtituant. Nam in-
ter eos viros qui tanti erant in eccleſiaſtica cognitione quid reſtabat dicendum à
Marcione, verbi gratia, aut Prodico, & ſimilibus, qui non ſunt ingreſſi recta via?
Neque enim eos qui præceſſerunt ſuperare potuerunt ſapientia, vt aliquid adin-
uenirent iis quæ ab illis verè dicta ſunt. Sed bene cum eis actum eſſet, ſi ſcire potuiſ B
ſent ea quæ prius ſunt tradita. Is ergo nobis ſolus qui eſt cognitione præditus, cū
in ipſis ſcripturis cõſenuerit, Apoſtolicam & eccleſiaſticam ſeruans dogmatum re-
ctitudinem, rectiſſimè viuit conuenienter Euangelio: & demonſtrationes ita vt
quærit inuenit, vt qui emittatur à Domino, à lege & à Prophetis. Nam vita, vt opi
nor, eius qui eſt præditus cognitione, nihil eſt aliud quàm facta & verba quæ con-
ſequuntur traditionem Domini. Sed nõ eſt omnium cognitio. Nolo .n. vos ignora
1.Cor.10. re fratres, inquit Apoſtolus, quòd omnes ſub nube erant, & ſpiritalis cibi & potus
erant participes, apertè confirmans non omnes qui Verbum audiunt, facto & ver-
bo cepiſſe magnitudinem cognitionis. Vnde etiam ſubiunxit. Sed non in eis omni- C
Lucę.6. bus eſt complacitum. Cuinam? Ei qui dixit. Quid mihi dicitis, Domine, & non fa
citis voluntatem patris mei, hoc eſt, doctrinam Seruatoris, quæ eſt nobis cibus ſpi
ritalis, & potus qui neſcit ſitim, aqua vitæ cognitione prędita. At, inquiunt, dicta
1.Cor.4 eſt inflare cognitio. Ad quos dicimus. Fortaſſe quidem quæ videtur cognitio infla-
re dicitur, ſi quis exiſtimet dictionem idem ſibi velle quod tumefacere & inſolen-
tem reddere. Sin autem quod magis dicendum eſt, magnificè & verè ſentire ſignifi
cat vox Apoſtoli, ſolutum quidem eſt id de quo dubitatur. Sequentes autem ſcri-
Eccl.4. pturas, confirmemus quod dictum eſt. Sapientia, inquit Salomon, inflauit ſuos fi-
lios. Non enim iis quæ ſunt in doctrina ſingularia, faſtum & arrogantiam ingene-
rauit Dominus, ſed in veritate habere fiduciam, & eſſe magnificum in cognitione D
quæ traditur per ſcripturas, efficit contemptorem eorum quæ trahunt ad peccatū,
quod ſignificat dictio inflauit, quæ docet magnificentiam ſapientiæ, quæ implan-
tatur iis qui ſunt per doctrinam filiis. Iam verò, inquit Apoſtolus. Et cognoſcam
non ſermonem eorum qui ſunt inflati, ſed virtutem, an magnificè, quod quidem
eſt, verè, veritate autem nihil eſt maius, ſcripturas intelligatis. In hoc enim eſt vir
tus inflatorum filiorum Sapientiæ. Quaſi dicat: Sciam an de veſtra cognitione iure
Pſal.75. vos magnificè ſentiatis. Notus enim eſt, vt ait Dauid, in Iudæa Deus, hoc eſt, Iſraë
litis qui ſunt per cognitionem. Iudæa enim exponitur confeſſio. Meritò ergo dictū
eſt ab Apoſtolo illud, Non mœchaberis, Nõ furaberis, Non cõcupiſces, etſi quod
Ro.13. eſt aliud mandatum, in hoc Verbo in ſummam redigitur, nempe. Diliges proximū E
tuum ſicut teipſum. Non oportet enim vnquam, vt faciunt qui hæreſes perſequun
tur, adulterare veritatem, neque furari regulam eccleſiæ, proprię cupiditati & glo
riæ inſeruiendo in fraudem propinquorum, quos omnino diligentes veritatē, de-
pſal.9. cet docere eam complecti. Apertè ergo dictum eſt. Annunciate inter gentes ſtudia
eius, vt non iudicentur, ſed conuertantur qui prius audierint. Quicunque autem
linguis ſuis doloſè agunt, ſcriptis pœnis puniūtur. Qui impios ergo attingunt ſer
mones, neque verbis diuinis rectè ſed peruersè vtuntur, neque ipſi in regnum cœ-
lorum ingrediuntur: neque eos quos deceperunt ſinunt aſſequi veritatem. Sed
nec ipſi ingreſſus clauem habentes, ſed falſam quandam, &, vt dicit conſuetudo,
ἀντικλεῖδα, id eſt, aduerſam clauem, per quam, non relaxato velo, vt nos ingre- F
dimur per Domini traditionem, ſed exciſo oſtio, & muro eccleſiæ clam perfoſſo,
veritatem tranſgredientes, efficiuntur principes ac duces myſteriorum animæ im
piorum. Quòd enim catholica eccleſia poſteriora ſua fecerint conciliabula, non
opus

A opus eſt multis verbis. Nam Domini quæ fuit in aduentu doctrina, cum cœpiſſet ab Auguſto, medio tempore Tiberii, conſummatur: Apoſtolorum autem eius doctrina, vſque ad Pauli miniſterium, Neronis tempore conſummatur. Inferius autem circa tempora Adriani Imperatoris fuerunt qui hæreſes excogitarunt, & peruenerunt vſque ad ætatem Antonini natu maioris, vt Baſilides, etiamſi Glauciam ſibi adſcribat magiſtrum, vt ipſi gloriantur, qui fuit Petri interpres. Similiter autem Valentinum quoque dicunt audiuiſſe Theodadi. Is autem fuit Pauli familiaris. Marcion enim cum natus eſſet eadem qua ipſi ætate, verſabatur vt ſenex cum iunioribus. Poſt quem, Simon Petrum audiit paululum prædicantem. Quæ cum
B ita habeant, clarum eſt ex antiquiſſima & veriſſima eccleſia, has recentiores, & quæ his ſunt adhuc inferiores, tẽpore fuiſſe innouatas, adulterinę notę hæreſes. Ex iis quæ dicta ſunt manifeſtum eſſe exiſtimo, vnam eſſe verã eccleſiam, eam quæ verè eſt antiqua, in cuius catalogum referuntur ii qui ſunt iuſti ſecundũ propoſitum. Nam cum vnus ſit Deus & vnus Dominus, propterea id etiam quod eſt ſummè venerabile, laudatur ex vnione & ex eo quòd ſit ſolum, vt quod ſit imitatio principii quod eſt vnum. In vnius ergo naturæ ſortem cooptatur eccleſia quæ eſt vna, quam conantur hæreſes in multas diſcindere. Et ſubſtantia ergo & cogitatione & principio & excellentia, ſolam eſſe dicimus, quam etiam antiquam & catholicam eccleſiam, in vnitatem vnius fidei quæ eſt ex propriis teſtamentis, vel potius ex te-
C ſtamento quod eſt vnum diuerſis temporibus, in quibus Dei voluntate per vnum Dominum congregat eos qui iam ſunt ordinati, quos prædeſtinauit Deus, cum eos iuſtos cognouiſſet ante mundi conſtitutionem. Cæterum eccleſię quoque eminentia, ſicut principiũ conſtructionis, eſt ex vnitate, omnia alia ſuperans, & nihil habens ſibi ſimile vel æquale. Atque de iis quidem dicetur poſtea. Ex hæreſibus autem aliæ quidem appellantur ex nomine, vt quæ appellatæ ſunt ex Valentino & Marcione & Baſilide, etiamſi glorientur ſe Matthiæ opinionem adducere. Fuit enim vna omnium Apoſtolorum ſicut doctrina, ita etiam traditio. Aliæ autem ex loco, vt Peratici. Aliæ autem ex gente, vt Phrygum hæreſis. Aliæ autem ex operatione, vt Encratitarum. Aliæ autem ex propriis dogmatibus, vt Docita-
D rum & Hæmatitarum. Alii autem, ex poſitionibus & iis quæ ipſæ honorarunt, vt qui appellantur Caianiſtæ & Ophiani. Aliæ verò, ex iis quæ nefariè auſæ ſunt & perpetrarunt, vt qui ex Simonianis vocantur Entychitæ. Cum autem iis qui ex eccleſia ſpectandi tenentur deſiderio, ex lege de ſacrificiis, tum de Iudæis vulgaribus, tum de hæreſibus quæ myſticè diſcernuntur, tanquam immundæ, ex diuina mundorum & immundorum animalium diſtinctione paruum quoddam foramen oſtenderimus, finiemus orationem. Quæ enim ſunt fiſſis vngulis & ruminant, hoſtias eſſe mundas & Deo acceptas tradit ſcriptura, vtpote quòd iuſti per fidem iter ingrediantur ad patrem & filium. Hæc eſt enim ſtabilitas eorum quorum fiſſæ ſunt vngulæ, qui Dei eloquia diu noctuque meditantur & ruminant in animę receptaculo diſciplinarum, quam etiam cognitione prẹditam exercitationem,
E mundi animalis ruminationem dicit lex allegoricè. Quæ autem neque vtrunque, neque ex iis habent alterum, ſecernit vt immunda. Ac quæ ruminant quidem, bifidam autem non habent vngulam, vulgus Iudæorum tacitè ſignificant, qui eloquia quidem Dei habent in ore, fidem autem & baſim non habent, quæ tranſmittit ad patrem per filium & innititur veritati. Vna etiam eiuſmodi genus animantium ſatis facile prolabitur, vt quorum pedes minimè ſunt bifidi, neque duplicitate fidei innitantur. Nemo enim, inquit, cognoſcit patrem niſi filius, & cui Lucę.10
filius reuelauerit. Rurſus autem illa quoque contrà ſunt ſimiliter immunda, quæ bifidas quidem habent vngulas, minimè autem ruminant. Hæc enim indicant Hæ
F reticos, qui ingrediuntur quidem in nomine Patris & filii, accuratam autem eloquiorum declarationem ſubtiliter exprimere & in tenues partes comminuere nequeunt, & iuſtitię opera paulo craſſius non autem accuratius & ſubtilius obeant, ſi modo obeunt. Iis qui ſunt tales dicit Dominus. Cur mihi dicitis, Domine Do-

Luc§.6. mine, & non facitis quæ dico? Sunt autem omnino immundi, qui non bifidas ha A
bent vngulas, neque ruminant. Vos autem Megarenſes, inquit Theognis, neque
tertii, neque quarti, neque duodecimi eſtis, neque in ratione, nec numero. Sed
Pſal.1. tanquam puluis quem proiicit ventus à facie terræ, & tanquam ſtilla à cado. His
à nobis prætractatis, & loco morali nobis ſummatim ſparſimque deſcripto vt ſumus polliciti, & quæ ad veram excitant cognitionem, ita hic & illic diſſeminatis dogmatibus, vt à quolibet ex iis qui myſteriis non ſunt initiati, non facile poſſint inueniri ſanctę traditiones aggrediamur quod ſumus polliciti. Sunt autem libri Stromatum vtique ſimiles, non illis elaboratis ortis in quibus ſunt arbores & plantatæ & in certum ordinem digeſtæ ad delectandos oculos: ſed alicui potius ſpiſſo & vmbroſo monti, in quo ſimul ſunt plantatæ cupreſſi & platani, laurus & B
hædera, mali & oleæ & ficus, de induſtria commiſtis plantis arborum fertilium ſimul & infertilium, propter eos qui quæ ſunt pulchra ac matura ſurripiunt & ſuffurantur, latere volente ſcriptura. Ex quibus cum viui radices ſumpſerit & alibi inſeruerit agricola, pulchrum ortum efficiet & nemus amœnum. Neque ergo ordinem, neque dictionem ſpectant libri Stromatum, cum etiam Græci de induſtria nolint adeſſe ornatum dictionis, & latenter dogmata inſerant & non vt rei habet veritas, hoc agentes vt ſi qui eorum ſcripta legant, ſint laborioſi & acres ad inueniendum. Sunt enim multæ & variæ eſcæ propter multas piſcium differentias. Atque adeo poſt hunc ſeptimum librum Stromatum, de iis quę deinceps ſequuntur tractemus, aliud ſumentes exordium.

Finis Septimi libri.

A # CLEMENTIS ALEXANDRINI STROMATVM LIBER OCTAVVS.

SED neque antiquiſſimi Philoſophi ad contendendum ſe
B rebantur & ad dubitandum, nedum nos qui amplecti-
mur eam quæ verè eſt philoſophiam, quos apertè cauſa
inuentionis ad perſcrutandum quærere iubet ſcriptura.
Recentiores autem Græcorum Philoſophi, inani laudis
cupiditate commoti, refellendo ſimul & contendendo,
ad nugas deducũtur inutiles. Contra autem barbara phi
loſophia omnem expellens contentionem, Quęrite, in- Lucæ.11
quit, & inuenietis, pulſate & aperietur. Petite, & dabi-
tur vobis. Atque pulſat quidem per inquiſitionem, quæ per interrogationem & re
ſponſionem habetur oratio, veritatis fores, per id quod apparet. Aperte autem
C perſcrutationem eo quod eſt impedimento, ingeneratur contemplatio quæ eſt ex
ſcientia. Iis qui ſic pulſant aperitur, vt opinor, id quod quæritur. Et iis qui ſic pe-
tunt interrogationes per ſcripturas, ad quod quidem à Deo contendunt, fit dona-
tio diuinitus datæ cognitionis comprehendendo per rationalem quæ verè elucet
inquiſitionem. Non enim fieri quidem poteſt vt inueniat, non autē quęrat, neque
vt quærat quidem, non autem perſcrutetur, & explicet & aperiat per interrogatio
nem, ad euidentiam deducens id quod quæritur, neque vt rurſus procedens per o-
mnem examinationem, non deinceps accipiat præmium, videlicet ſcientiam eius
quod quæritur. Sed poteſt quidem inuenire qui quæſierit, quærere autem, ſi prius
exiſtimauerit ſe neſcire. Hinc autem ductus deſiderio ad id quod bonum eſt & ho-
D neſtum inueniendum, benigne quærit, citra contentionem & citra gloriæ cupidi-
tatem, interrogando & reſpondendo, & ea etiam quæ dicuntur conſiderando.
Oportet enim non ſolum eos qui ad diuinas ſe applicant ſcripturas, ſed eos etiam
qui communes inſequuntur notiones, ita proponere quæſtiones vt deſinat inuen
tio in finem aliquem vtilem. Turbulentos enim homines, & forenſes inuentio-
nes, alius excipit locus & alia turba. Eum autem qui veritatis ſimul eſt amator &
familiaris, decet eſſe pacificum, & in inquiſitionibus, per demonſtrationem quę fit
ex ſcientia, non nimio ſui amore laborantem, ſed veritatis amantem, accedere ad
eam quæ comprehendit cognitionem. Quænam ergo fuerit alia melior aut eui-
dentior methodus ad principium talis doctrinæ, quàm nomen propoſitum tam
apertè oratione perſequi, vt id aſſequantur quicunque eadē voce vtuntur? Eſt ne
E demonſtrationis ergo nomen eiuſmodi, cuiuſmodi eſt Blityri, vox ſolum nihil ſi-
gnificans? Et quomodo neque Philoſophus, neque Orator, ſed neque Iudex, tan-
quam nomen nihil ſignificans profert demonſtrationē, neque aliquis ex iis qui iu-
dicio contendunt, ignorat eſſe ſignificatum. Iam vero Philoſophi excogitant de-
monſtrationem, vt quæ conſiſtat, alius aliter. De quauis ergo re quæſita ſi quis re-
ctè tractet, non ad aliud principium quod ſi certum & extra controuerſiam potius
deducet orationem, quàm ad id quod quicũque ſunt eiuſdem gentis & ſermonis,
ex appellatione fatentur ſignificari. Deinde ab eo progrediendo, neceſſe eſt quære
re exiſtat necne id quod oratione ſignificatur. Deinde ſi eſſe oſtenſum fuerit, accu
F ratè quærendum eſt qualis ſit eius natura, & num ordinem datum ſuperet. Si autē
non ſufficit id ſolum quod viſum eſt, abſolutè dicere de eo quod quæritur: licet
enim ei qui aduerſatur, ex æquo contra quod velit pronunciare. Sed oportet confir
mare id quod dictum eſt. Et ſi eius quidem referatur iudicium ad id de quo ſimili-

ter dubitatur,& illius rurſus, ad alterum de quo dubitatur ſimiliter: procedet in
infinitum, & non poterit demonſtrari. Si autem eius quod eſt certum & extra
controuerſiam, referatur fides ad id quod omnes confitentur, illud eſt conſtituen-
dum doctrinæ principium. Omne ergo nomen propoſitum eſt ſumendum ad ora
tionem quæ eſt certa & extra controuerſiam, & manifeſta iis qui ſunt participes
conſiderationis, futurum quidem doctrinæ principium, expoſiturum autem in-
uentionem eorum quæ quæruntur. Age ergo propoſitum ſit nomen Sol. Dicunt
itaque Stoici eum eſſe, intelligens vinculum ex aquis marinis. An non eſt ergo
oratio ſeu definitio, ipſo nomine obſcurior, quæ alia demonſtratione indiget an
ſit vera. Melius eſt ergo dicere, communi & aperta oratione Solem nominari id
quod eſt ſplendidiſſimum eorum quæ cœlum obeunt. Eſt enim vt opinor, fide di B
gnior, & apertior, & quam omnes ſimiliter confitentur homines, hæc oratio.
Similiter autem demonſtrationem quoque omnes homines confeſſi fuerint ratio
ni eſſe conſentaneam, quæ iis de quibus dubitatur, ex iis quæ ſunt certa & extra
controuerſiam, facit fidem. Non ſolùm autem demonſtratio & fides & cognitio,
ſed etiam præſcientia ſeu præcognitio dicitur duobus modis, vna quidem quę eſt
ex ſcientia, firma ac ſtabilis. Alia autem ſolùm ex ſpe. Ac propriè quidem dicitur
demonſtratio, quæ fidem ex ſcientia indit animis eorum qui diſcunt. Altera au-
tem eſt ex opinione. Sicut etiam homo, vnus quidem verè eſt homo qui commu
nem habet prudentiam: alter verò agreſtis & beluinus. Sic etiam dixit Comicus.
Charies eſt homo, donec fuerit homo. De boue quoque equo & cane eadem eſt C
ratio, prout fuerit virtus vel vitium animalis. Reſpicientes enim ad perfectionem
generis, venimus ad ea quæ ſunt præcipua ex ſignificatis. Ecce enim medicum in-
telligimus cui nihil deeſt medicę facultatis. Cognitione autem præditum, eum
cui nihil deficit cognitionis quæ eſt ex ſcientia. A ſyllogiſmo autem differt indi
catio quatenus id quidem quod indicat, vnum ſignificat, cum ſit vnum, vt vterum
gerere dicimus eſſe indicium quòd non ſit amplius virgo. Quod autem in ſyllo-
giſmo ſumitur, cum ſit vnum, plura conſequitur, vt quòd Pytho proderet By-
zantinos, verbi cauſa, non vnum ſed plura ſumuntur quæ id ſignificent. Et con-
cludere quidem ex iis quæ quis confitetur, eſt ratiocinari ſeu ſyllogiſmum confi-
cere. Ex veris autem aliquid concludere, eſt demonſtrare, adeò vt ſit quædam D
compoſita vtilitas demonſtrationis, nempe & ex eo quòd quæ ſumuntur vera ſu
mat ad ea quæ quæruntur: & ex eo quòd inferatur conſequens concluſio. Quòd
ſi non ſit prius, vel id non conſequatur ſecundum, non demonſtrauit quidem, ſed
eſt ratiocinatus, ſeu effecit ſyllogiſmum. Aſſumptis enim propoſitionibus conue-
nientem inferre concluſionem, ſolum eſt ratiocinari. Ex aſſumptis autem propoſi
tionibus eſſe etiam vnamquamque veram, non ſolum eſt ratiocinari, ſed etiam
demonſtrare. Concludere autem, quod eſt περαίνειν, vt etiam patet ex nomine, eſt
ad finem deducere. Eſt autem in vnaquaque oratione finis id quod quæritur, quod
etiam vocatur concluſio. Nulla autem ſimplex & prima oratio vocatur ſyllo-
giſmus, etiamſi ſit vera, ſed eſt ad minimum compoſita ex tribus huiuſmodi, dua E
bus quidem, vt quæ ſumuntur propoſitionibus, vna autem, vt concluſione. Aut
autem omnia egent demonſtratione: aut etiam quædam ex iis ſunt credibilia.
Sed ſi prius quidem verum eſt; vniuſcuiuſque demonſtrationis petentes demon
ſtrationem, procedemus in infinitum, & ſic euertetur demonſtratio. Sin au-
tem ſecundum, ea ipſa quæ ſunt ex ſe credibilia, erunt principia demonſtratio
num. Iam verò Philoſophi fatentur eſſe indemonſtrabilia principia vniuer-
ſorum. Quamobrem ſi eſt demonſtratio, omnino neceſſe eſt prius eſſe aliquid
ex ſe credibile, quod quidem dicitur primum & indemonſtrabile. Ad fidem
ergo indemonſtrabilem reducitur omnis demonſtratio. Fuerint autem alia quo- F
que principia demonſtrationum poſt eum fontem qui eſt ex fide; nempe ea
quæ euidenter apparent ex ſenſu & intelligentia. Nam ea quidem quæ ex ſenſu eue
nerunt, ſunt ſimplicia & eiuſmodi vt ſolui nequeant. Quæ autem ex intelligen-
tia,

A tia, ſimplicia, rationalia, & prima. Quæ autem ex his gignuntur, ſunt quidem compoſita, ſed nihilo ſecius euidentia & credibilia, & primis magis rationalia. Quam ergo propriam orationis facultatē habemus omnes natura inſita, ea eſt ex eo quod conſequens & eo quod repugnat. Si qua ergo fuerit eiuſmodi inuenta oratio, vt ex iis quæ iam ſunt credibilia, iis quæ nondum ſunt probabilia, poſſit fidem facere, eam ipſam dicemus eſſe eſſentiam demonſtrationis. Dictum eſt autem fidei quoque & demonſtrationis genus eſſe duplex. Vnum quidem, quod ſolam affert perſuaſionem animis auditorum. Alterum verò, quod efficit ſcientiam. Si quis ergo inceperit ex iis quæ ſunt euidentia ſenſu & intelligentia, & deinde conuenien
B tem intulerit concluſionem, verè demonſtrat. Sin autem ex opinabilibus ſolum, ſed non primis, hoc eſt, neque ſenſu euidentibus nec intelligentia, ſi conuenientem quidem inferat concluſionem, ratiocinabitur quidem, ſed non quæ ſcientiam conſtituat efficiet demonſtrationem. Sin autem non conuenientem: ne omnino quidem ratiocinabitur. Differt autem demonſtratio à reſolutione. Vnumquodque enim ex iis quæ demonſtrantur, demonſtratur per quædam quæ demonſtrantur, illis quoque prius demonſtratis ab aliis, donec recurrerimus ad ea quæ ſunt per ſe credibilia, aut ad ea quæ ſunt euidentia ſenſu & intelligentia, quod quidem nominatur reſolutio. Demonſtratio autem eſt, quando à primis venit id quod quæritur, per omnia quæ ſunt intermedia. Oportet ergo virum qui eſt prædi-
C tus facultate demonſtrandi, veritatis quidem propoſitionum multam curam gerere, nomina autem non curare, ſiue quis pronunciata, ſiue propoſitiones, ſiue aſſumptiones quis malit eas vocare. Similiter autem magna quoque cura eſt gerenda quorum nam ſubiectorum quid concludat, an autem concludentem orationem, an ſyllogiſticam quis velit appellare, non curare. Dico enim eum qui demonſtrat oportere hæc duo obſeruare in omnibus, nempe vt veras quidem aſſumat propoſitiones, eis autem conſequentem inferat concluſionem, quam quidem nonnulli etiam appellant ἐπιφορὰν hoc eſt, illationem, id ſcilicet quod in vnaquaque quæſtione infertur propoſitionibus, de eo quod quæritur. Atque diuerſis quidem opus eſt propoſitionibus. Ei autem quod eſt propoſitum, id quoque
D quod eſt ei propoſitum ad orationem, conueniens aſſumere neceſſe eſt, & hanc orationem oportet eſſe apud omnes certam & extra omnem controuerſiam. Si ſumantur autem propoſitiones quæ quæſtioni propoſitæ non conueniant, non contingit eum aliquid rectè inuenire, cum ignoretur tota quæſtio propoſita, quæ etiam quæſtio naturæ appellatur. In omnibus ergo quæ quæruntur, eſt aliquid quod prius quæritur, quod cum ſit omnino ex ſeipſo credibile, creditur abſque demonſtratione, à quo quidem eſt procedendum ad eorum inquiſitionem, ſtatuendumque eſt id eſſe iudicem eorum quæ videntur eſſe inuenta: Omnis enim quæſtio inuenitur ex ea quæ prius conſiſtit cognitione: eſſe autem cognitionem quæ prius conſtiterit ante quamcunque rem quæ quæritur, aliquando quidem
E ſolummodo eſſentiæ, cum eius ignorentur munera & officia, vt, verbi cauſa, lapidum, & omnium animantium, quorum ignoramus operationes aut affectionum, aut facultatum, aut, vt ſemel dicam, eorum quę inſunt in iis quæ ſunt. Nonnunquam autem cognoſci quidem aliquid ex his facultatibus, vel affectionibus, vel aliqua ex his, vt animæ cupiditates & affectiones: ignorari autem & quæri eſſentiam. In multis autem cum ipſa noſtra intelligentia ſit ſibi ipſi ſubiecta, hęc omnia in quęſtione verſari cui nam ex ſubſtantiis ſic inſint. Nam cum vtrorũque, eſſentię ſcilicet & operationis, notiones cogitatione conceperimus, ita quęſtionem aggredimur. Sunt autem etiam aliqua, quorum cum ſciamus operationes ſimul cum eſſentiis, ignoramus affectiones. Eſt ergo inuentionis ratio & metho
F dus eiuſmodi. Incipiendum enim eſt à cognitione earum quę proponuntur quęſtionum. Sępe enim decipit figura dictionis, & confundit ac perturbat cogitationem, vt non facile inueniat ex qua ſit differentia. Vt, exempli cauſa. An non ſit animal fœtus qui geſtatur in vtero. Nam cum & animalis & fœtus qui in vte-

ro geſtatur aliquam habeamus notionem, quærimus an fœtui qui in vtero geſta A tur inſit eſſe animal. Hoc autem eſt, an ſubſtantiæ quæ geſtatur in vtero inſit vt tunc poſſit moueri, & præterea ſentire. Quamobrem operationum & affectionum inquiſitio eſt in eſſentia quę prius cognoſcitur. Statim ergo is qui proponit prius eſt interrogandus quidnam vocet animal. Hoc enim eſt maximè faciendum, quando viderimus nomen duci ad diuerſos vſus. Et perſcrutandum eſt an de ſignificato dubitetur ex appellatione, an ſit apud omnes extra controuerſiam. Si enim dixerit ſe vocare animal, quidquid augetur & alitur: rurſus eum rogabimus an plantas quoque exiſtimet animalia. Deinde cum ſic quidem dixerit, iam oportet oſtendere quid ſit quod vtero geſtatur & alitur. Plato enim plantas quoque vocat animalia, vt quæ ſolam tertiam animæ ſpeciem, nempe eam quę B concupiſcit, participent. Ariſtoteles autem cenſet plantas & naturalis & nutrientis animæ eſſe participes: animantia autem non cenſet eſſe vocanda. Quod enim alterius animę, nempe ſentientis, eſt particeps, id ſolum vult vocari animal. Stoici autem naturalem ſeu vegetantem facultatem non nominant animam. Quòd ſi is qui propoſuit negauerit plantas eſſe animalia, oſtendemus eum ſecum pugnantia dicere. Nam cum definierit animal ex eo quod alatur & augeatur, & plantam non eſſe animal pronuntiarit, nihil aliud viſus eſt dicere, quàm quod id quod alitur & augetur, eſt & animal, & non animal. Dicat ergo quid velit diſcere. Nam an augeatur & nutriatur fœtus qui eſt in vtero, aut an ſit particeps ſenſus alicuius, an etiam motus qui eſt ex appetitione. Nam ex ſententia quidem Pla C tonis, planta eſt animata & animal. Ex ſententia verò Ariſtotelis, nondum quidem eſt animal: deeſt enim ei vis ſentiendi, ſed iam animata. Eſt ergo, vt ipſe vult, animal, eſſentia animata ſentiendi poteſtate prædita. Ex Stoicorum autem ſententia, neque animatum, neque animal eſt planta. Eſt enim animal animata eſſentia. Si ergo animal eſt animatum: anima autem eſt natura vi ſentiendi prædita: clarum eſt quòd iam animatum eſt ſentiendi poteſtate præditum. Si ergo is qui quæſiuit viciſſim fuerit interrogatus, an animal quod eſt in vtero adhuc vocet animal, quòd alatur & augeatur, habet reſponſionem. Sin autem dicat eſſe id quod quærit, vtrum fœtus qui geſtatur in vtero ſit iam ſentiendi vi præditus, an etiam per aliquam appetitionem ſit ſe mouendi poteſtate præditus, ſit iam apertè rei per- D ſcrutatio, non manente amplius deceptione nominis. Si autem non reſpondeat ad id quod fuit viciſſim rogatus, neque velit dicere quidnam intelligat, aut cuinam rei tribuens nomen animalis, fecerit propoſitionem, iubeat autem nos diuidere, potuerit cognoſci eum eſſe contentioſum. Si autem cum ſint duo modi, vnus quidem qui fit per interrogationem & reſponſionem, alter autem perſequendo & explicando latius, negauit alterum: audiat nos omnia perſequentes quæ pertinent ad queſtionem propoſitam. Deinde poſtquam perfecerimus, tunc licebit ei viciſſim tractare de vnoquoque. Si autem conetur interrogando interrumpere examinationem, planum eſt eum nihil velle audire. Sed ſi malit quidem reſpondere, primum omnium eſt rogandus cuinam rei tribuat nomen animalis. E Et vbi hoc reſponderit, rurſus eſt rogandus, quidnam ei ſignificet fœtus qui geſtatur in vtero, an quæ ſunt iam formata & animalia, an etiam ſemen deiectum vult ſignificare id quod eſt in vtero, an ea quæ iam ſunt membris efficta & expreſſa, quæ appellantur ἔμβρυα. Cum autem ad hoc quoque reſponderit, oportet deinceps id quod eſt propoſitum concludere & docere. Si autem ipſe nos velit dicere non reſpondens, audiat. Quoniam tu non vis dicere de quonam ſignificato dicas id quod propoſuiſti: Sic enim fieret vt ego non verba facerem de ſignificatis, ſed iam de rebus ipſis conſiderarem: Scias te perinde feciſſe ac ſi propoſuiſſes an canis ſit animal, meritò enim dixiſſem. De quo cane. Ego enim & de terre- F ſtri & marino, & de aſtro cœleſti, quinetiam de Diogene, & de aliis deinceps loquor canibus. Non enim diuinauerim vtrum de omnibus interrogas, an de aliquo. Quod ergo poſtea es facturus, hoc cum iam didiceris, dic apertè de quonam

A nam quæras. Sin autem in excutiendis nominibus lubens verſeris: clarum eſt
quod ipſum nomen fœtus, neque eſt animal, neque planta, ſed nomen, & vox,
& corpus, & id quod eſt, & aliquid, & quiduis potius quàm animal. Et ſi hoc
propoſuiſti, habes reſponſionem. Sed neque quod ſignificatur ex nomine fœtus,
eſt animal. Sed illud quidem eſt & incorporeum, & dicendum eſt id eſſe & rem
& cogitatum, & quiduis potius quàm animal. Fuerit autem quædam alia natu-
ra animalis. Apertè enim oſtenſum eſt, à re ipſa de qua quæritur, natura, inquam,
fœtus qui eſt in vtero, cuiuſmodi ea ſit, alia eſt quæ proponitur quæſtio de ſigni-
ficatis huius nominis animal. Dico ergo, ſi hoc dicis animal quod poteſt ſentire
B & moueri ex appetitione, eſt animal non abſolutè, id quod ex appetitione & mo
uetur & ſentit. Nam poteſt etiam dormire, aut ſi non adſint ſenſilia, non ſentire.
Quod autem poteſt vel impelli appetitione, vel etiam ſentire, eſt à natura da-
tum ſignum quo animal cognoſcitur. Tale quid enim ex his ſignificatur. Primum
quidem an fœtus qui in vtero geſtatur, ex appetitione non ſentire aut moueri poſ
ſit, quod quidem proponitur conſiderandum. Alterum autem. An fœtus qui ge-
ſtatur in vtero, aliquando ſentire aut moueri poteſt ex appetitione. In quo ſigni
ficato nullus quærit, cum ſit euidens. Quæſitum autem fuerat vtrum fœtus iam
ſit animal, an adhuc planta. Deinde nomen animalis traductum eſt ad definitio-
nem, vt eſſet manifeſtum, cum ſenſu & motu qui proficiſcitur ex appetitione, in-
C ueniſſemus ipſum differre à non animali. Id rurſus diſtinximus à rebus ei adiun-
ctis, dicentes aliud quidem eſſe id quod poteſtate eſt tale, quod nondum quidem
ſentit & mouetur, erit autem aliquando tale: Alterum autem, quod actu iam
eſt tale. Huius autem eſt aliud quidem quod iam agit, aliud autem, quod agere
quidem poteſt, quieſcit autem vel dormit. Hoc eſt autem id quod quæritur.
Non enim ex eo quòd alatur fœtus, dicendum eſt eſſe animal, quod quidem eſt
eorum qui recedunt ab eſſentia, iis autem quæ alioqui accidunt mentem adhi-
bent. In omnibus autem quæ dicuntur inueniri poſita eſt demonſtratio, quę qui-
dem eſt oratio quæ probat aliud ex aliis. Ea autem ex quibus probatur id quod
quæritur, oportet eum qui diſcit confiteri & cognoſcere. Horum autem omnium
D eſt principium, id quod eſt euidens ſenſu & intelligentia. Atque prima quidem
demonſtratio conſtat ex his omnibus. Quæ autem ex iis quę per hanc prius fue-
re demonſtrata, rurſus aliquid aliud concludit, & quidem non minus credibilis
quàm prior: non poteſt tamen prima quoque nominari, quoniam neque ex pri-
mis concluditur propoſitionibus. Prima ergo ſpecies differentiæ eorum quæ quę
runtur, cum tres ſint, eſt oſtenſa. Dico autem cum cognoſcatur eſſentia, igno-
rari aliquam eius actionem vel affectionem. Secunda autem erat differentia ea-
rum quę proponuntur quæſtionum, in qua actiones quidem & affectiones omnes
cognoſcimus, ignoramus autem eſſentiam, vt, exempli cauſa, in qua nam parte
corporis ſita ſit pars animæ principalis. Eadem autem demonſtrationis pertracta
E tio eſt etiam in hac quæſtione. Dicunt aliqui non contingere eſſe plura principia
vnius animalis. Atque vnius quidem generis principia non contingit eſſe plura
vnius animalis: generibus autem diuerſa, non eſt abſurdum. Apud Pyrrhonios,
inquiunt, eſt ἐποχὴ hoc eſt aſſenſionis ſuſtentatio, quæ vult nihil eſſe firmum
ac ſtabile. Ea ſi à ſeipſa inceperit, clarum eſt quòd primum ſeipſam infirmabit.
Aut ergo dat aliquid eſſe verum: & non eſt de omnibus ſuſtinenda aſſenſio. Aut
perſiſtit dicens nihil eſſe veri: & clarum eſt quòd nec ipſa prius verum dicet. Aut
enim ipſa verum dicit, aut non. Sed ſi verum quidem dicit: concedit vel inuita eſſe
aliquid veri. Sin autem non verum dicit: vera ea relinquit quæ volebat tollere de
medio. Nam quatenus falſa oſtenditur quæ perimit Epoche, ſeu aſſenſionis ſu-
F ſtentatio, eatenus verà eſſe oſtenduntur ea quę perimuntur, quomodo ſomnium
quod dicit omnia ſomnia eſſe falſa. Nam cum ſeipſam perimat, confirmat alia. Et
in ſumma ſi eſt vera, ducet à ſeipſa principium, cum non ſit alicuius alterius ſuſten
tatio aſſenſionis, ſed primum ſuiipſius. Deinde ſi comprehendit quòd ſit homo,

vel quòd ſuſtinet aſſenſionem : clarum eſt eum non ſuſtinere aſſenſionem. Quo- A modo autem reſpondit etiam ad rogatum. Nam clarum eſt eum de hoc non ſuſtinere aſſenſionem. Atqui ſe ſuſtinere aſſenſionem pronunciat, quod ſequendo ſi oporteat nos de rebus omnibus ſuſtinere aſſenſionem, de ipſa aſſenſionis ſuſtentatione aſſenſionem primum ſuſtinebimus, ſit ne ei credendum an non. Præterea ſi hoc ipſum verum eſt, eum verum neſcire : neque omnino veri quidquam ab illo datur. Si autem hoc quoque dicet dubitabile verum ignorare: eo ipſo dat verum cognoſci poſſe, quòd ſuam de ipſo aſſenſionis ſuſtentationem videatur non confirmare. Quòd ſi hæreſis eſt dogmatum inclinatio, aut, vt quidam dicunt, inclinatio quæ multis dogmatibus præbet conſequentiam inter ſe & ea quæ videntur, tendens ad rectè viuendum : & dogma quidem eſt quędam quę B ſit ratione comprehenſio : comprehenſio autem eſt habitus & aſſenſio animi: non ſolum Ephectici, ſed etiam quilibet dogmaticus, id eſt qui tradit dogmata in nonnullis ſolet ſuſtinere aſſenſionem, aut propter mentis imbecillitatem, aut rerum obſcuritatem, aut vires æquales rationum. Ante definitiones autem, demonſtrationes, & diuiſiones, prius ponendum eſt quot modis dicatur id quod quæritur: & tractanda ſunt homonyma, & ſynonyma ſunt aptè & diſtinctè ponenda in ſua ſignificatione. Deinde quęrendum eſt an ex iis quæ conſiderantur relata ad alia, ſit id quod proponitur, an per ſeipſum ſumatur. Poſthęc. An ſit. Quid ſit. Quid ei accidat. Aut ſic etiam. An ſit. Quid ſit. Propter quid ſit. C Ad hæc autem contemplanda confert ſingulorum cognitio & vniuerſorum, & ea quæ ſunt priora, & differentiæ, & earum diuiſiones. Atque inductio quidem affert id quod eſt vniuerſum & definitionem. Diuiſiones autem ſpecies, & quid ſit, & indiuiduum. Contemplatio autem qua conſideratur, quot modis dicatur, affert aſſumptionem eius quòd eſt proprium. Dubitationes autem, eas quæ ſunt in ipſis differentias & demonſtrationes. Et alioqui augent contemplationem ea quæ ipſam conſequuntur. Ex omnibus autem oſtenditur ſcientia & veritas. Rurſus id quod in ſummam redigitur ex diuiſione, appellatur definitio. Sumitur enim prior diuiſionis & poſterior diſtinctio. Prior quidem, quando conceſſum vel propoſitum fuerit. Poſterior autem, quando demonſtratum. Porrò au- D tem per ſenſum, ex eo quod eſt ſingulare, in ſummam colligitur id quod eſt vniuerſum ac generale. Inductionis enim principium eſt ſenſus: finis autem, id quod eſt vniuerſum ac generale. Atque inductio quidem non oſtendit quid ſit, ſed quòd ſit vel non ſit. Diuiſio autem quòd ſit, & diſtinctio ſimiliter atque diuiſio, eſſentiam docet & quid ſit, non autem an ſit. Demonſtratio autem tria, nempe an ſit, & quid ſit, & propter quid ſit aperit. Sunt autem nonnullæ quoque definitiones quę cauſam continent. Quoniam autem ſcire eſt quando cauſam viderimus, ſunt autem cauſæ quatuor, materia, id quod mouet, forma, finis: erit quatuor modis diſtinctio. Primum ergo ſumendum eſt genus in quo ſunt ea quæ ſunt proxima iis quæ ſunt ſuprema. Poſtea propinqua ac continens differentia. Differentiarum E autem continuatio quę ſcinditur & diuiditur, implet quid ſit eſſe, ſeu rei eſſentiam ac definitionem. Non neceſſe eſt autem dicere omnes vniuſcuiuſque differentias, ſed eas quæ formam tribuunt. Geometrica reſolutio & compoſitio eſt diuiſioni dialecticæ & definitioni ſimilis. Et à diuiſione quidem recurrimus ad ea quæ ſunt ſimpliciora & magis principialia. Atque genus quidem rei quæ quæritur diuidimus in eas quæ ei inſunt ſpecies. Vt exempli cauſa, in homine animal quod eſt genus, diuidimus in eas quę in ipſo apparent ſpecies, nempe mortale & immortale. Et ſic ſemper genera quæ videntur eſſe compoſita, ſecantes in ſpecies ſimpliciores, accedimus ad id quod non quęritur, & non amplius ſuſcipit diuiſionem. Cum enim animal diuiſerimus in mortale & immortale. Deinde verò mortale in F terreſtre & aquatile: & rurſus terreſtre in volucre & pedeſtre: & ſic propinquam ei quod quęritur ſpeciem quæ etiam comprehendit id quod quęritur diuiſerimus: ſecando deueniemus ad ſimpliciſſimam ſpeciem, quæ nihil quidem aliud, ſed id ſolum

A ſolum quod quæritur comprehendit. Rurſus enim pedeſtre diuidimus in rationis particeps & expers rationis. Deinde ex iis ſpeciebus quę ſumuntur ex diuiſione, eligentes ea quæ ſunt magis propinqua homini, cum ea in vnam compoſuerimus orationem, efficimus hominis definitionem, quæ eſt, animal mortale, terreſtre, pedeſtre, rationis particeps. Quo fit vt materiæ quidem locum obtineat diuiſio, definitioni quærens ſimplicitatem nominis. Artificis autem & opificis, definitio quæ componit & conſtruit,& eius quod eſt oſtendit cognitionem. Non harum autem rerum, nec idearum ſunt definitiones, ſed rerum quarum habemus vniuerſas & generales in animo notiones. Harum notionum dicimus eſſe orationes quæ eas interpretantur.
B Harum enim notionum fiunt etiam diuiſiones. Ex diuiſionibus autem, vna quidem diuidit id quod diuiditur, in ſpecies, vt genus. Altera autem in partes, vt totum. Alia verò in ea quæ accidunt. Atque totius quidem in partes diuiſio, vt plurimum conſideratur in magnitudine. Quæ fit autem in ea quæ accidunt, nunquam poteſt tota accipi, ſiquidem oportet vnicuique etiã omnino ineſſe eorum quæ ſunt eſſentiam. Vnde etiam reprobantur ambæ hæ diuiſiones: ſola autem probatur diuiſio generis in ſpecies, à qua formam characteremque accipit quæ eſt in genere identitas, & diuerſitas quæ eſt in differentiis ſpecialibus. Species ſemper in aliqua parte conſideratur. Non tamen contra ſi quid eſt pars alicuius, hoc erit etiam ſpecies. Manus enim eſt pars quidem hominis, non
C eſt autem ſpecies. Et genus quidem ineſt in ſpeciebus: animal enim ineſt in homine & boue. Totum autem non ineſt in partibus. Homo enim non ineſt in pedibus. Quocirca ſpecies eſt parte magis principalis. Et quæcunque de genere prædicantur, ea etiam omnia prædicantur de ſpecie. Atque optimum quidem fuerit contemplari genus in duabus ſpeciebus. Sin minus autem: in tribus. Species ergo diuiſæ quidem generalius, characterem accipiunt ex eodem & altero. Deinde verò diuiſæ, per ea quę generaliter ſignificantur characterem accipiunt. Vnaquęque enim ſpecies, aut eſt eſſentia, vt cum dicimus. Ex iis quæ ſunt, alia quidem ſunt corpora: alia verò incorporea: aut quantum: aut quod refertur ad aliquid: aut vbi: aut quando: aut agere: aut pati. Cuiuſcunque ergo rei habet aliquis ſcientiam, eius
D etiam dabit definitionem: quemadmodum qui non poteſt oratione comprehendere & definire quodlibet, eius rei nunquam habuerit ſcientiam. Ex ignoratione autem definitionis, accidit vt multæ dubitationes oriãtur & deceptiones. Si enim qui rem nouit, habet in animo eius cognitionem: poteſt autem etiam oratione explicare id quod habet in animo: eius autem quod animo cogitatur explicatio eſt definitio: neceſſe vt qui rem norit, poſſit eius etiam dare definitionem. Aſſumitur autem in definitionibus etiam differentia, quę ſigni locum obtinet in definitione. Hominis itaque definitioni adiectum, vi ridendi præditum facit totum, animal rationis particeps, mortale, terreſtre, pedeſtre, vi ridendi præditum. Quæ enim per differentiam adhibētur definitioni, ſunt ſigna rerum propriarum: ipſarum autem
E rerum naturam non indicant. Iam verò dicunt differentiam eſſe proprii redditionem, & quatenus differt ab aliis id quod habet differentiam, quod ſoli ineſt & de re mutuò prædicatur: neceſſe eſt in definitionibus primum genus aſſumere vt principiale, & quod poſſit conſiſtere. Et in longioribus quidem definitionibus, multitudo ſpecierum quę inueniuntur per decem prædicamenta: in minimis autem, quę ex propinquis & continentibus ſpeciebus ſumptæ fuerint principales, rei eſſentiam & naturam ſignificant. Quæ eſt autem minima, conſtat ex tribus, ex genere, & duabus ſpeciebus maximè neceſſariis. Hoc autem fit propter breuitatem. Dicimus ergo. Homo eſt animal vi ridendi præditum. Tunc aſſumendum eſt id quod præcipue accidit ei quod definitur, aut propria eius virtus, aut proprium eius munus
F ac officium, aut aliquid aliud eiuſmodi. Quare definitio quæ rei exponit eſſentiam, non poteſt quidem rei naturam accuratè comprehendere: per præcipuas autem ſpecies declarat eſſentiam. Habet autem definitio propemodum eſſentiam in qualitate. Quæ efficiunt vt ſuſtineatur aſſenſio, cauſæ ſunt duæ ſupremæ. Vna qui-

dem, mens humana quæ eſt multiplex & inſtabilis, cui quidem natura eſt inſitum vt generet diſſenſionem aut eorum inter ſe, aut ſui ipſorum à ſeipſis. Secunda autem, ea quæ eſt in rebus diſcrepantia, quę etiam maximè efficit vt ſuſtineatur aſſenſio. Nam cum neque omnibus viſis poſſimus credere propter repugnantiam: neque omnibus fidem non habere, quòd id quod dicit omnia eſſe incredibilia, cum ſit ex omnibus, in numerum etiam omnium adſcribatur: neque aliquibus quidem credere, aliquibus verò non credere, propter æqualitatem, eo deducti ſumus vt ſuſtineremus aſſenſionem. Harum autem principalium cauſarum aſſenſionis ſuſtentationis, cogitationis quidem inſtabilitas, generat diſſenſionē. Diſſenſio autem eſt propinqua cauſa ſuſtentationis aſſenſionis. Vnde plena quidem eſt vita iudiciis & curiis, & in ſumma, eorum quæ dicuntur bona & mala, electione, quæ quidem dubiæ mentis & ad oppoſitarum rerum infirmitatem claudicantis, ſunt argumenta. Sunt itaque libris plenæ bibliothecę, claſſeſque & commentationes iis qui in dogmatibus inter ſe diſſentiunt, & ſibi perſuaſerunt ſe in rebus tenere veritatem. In voce tria verſantur, nempe & nomina quæ ſunt ſigna eorum quæ animo cogitantur, principaliter: per conſequentiam autem, etiam ſubiectorum ſecundo autem cogitata, quæ res ſubiectas referunt & exprimunt. Vnde ſunt omnibus eadem cogitata, propterea quòd ex rebus ſubiectis eadem forma & typus ingeneretur omnibus: non itidem etiam nomina, propter diuerſos ſermones. Tertium autem, ſunt res ſubiectę, ex quibus nobis imprimuntur cogitata. Atque nomina quidem reducit Grammatica in viginti quatuor vniuerſa ac generalia elementa. Oportet enim eſſe elementa definita, eorum enim quæ ſunt ſingularia, cum ſint infinita, non eſt ſcientia. Eſt autem proprium ſcientię, vniuerſis ac generalibus theorematibus niti & definitis. Vnde ſingularia reducuntur ad vniuerſa ac generalia. Philoſophorum autem indagatio verſatur & in iis quæ animo cogitantur, & in rebus ſubiectis. Quoniam autem ſingularia horum ſunt infinita, horum quoque ſunt quędam inuenta elementa, ad quæ reducitur quidquid quæritur. Et ſi videatur quidem ſubire vnum aliquod vel etiam plura ex elementis, id eſſe pronunciamus. Quòd ſi omnia effugerit, nequaquam eſſe. Ex iis quæ dicuntur, alia quidē dicuntur abſque connexione, vt homo, & vt currit, & quæcunque orationem minimè perficiunt, quæ habet verum vel falſum. Alia verò cum connexione. Ex iis autem quæ dicuntur abſque connexione: alia quidem ſignificant eſſentiam: alia autem quale: alia verò quantum: alia autem, quæ referuntur ad aliquid: alia autem vbi: alia verò quando: alia autem ſitum eſſe: alia autem habere: alia verò agere: alia autem pati. Quæ etiam dicimus eſſe elementa eorum quæ ſunt, quæ ſunt in materia & poſt principia. Conſiderari enim poſſunt hæc ratione. Quæ carent autem materia, ſola mente poſſunt apprehēdi per primam applicationem. Ex iis autem quę collocantur ſub decem prædicamenta: alia quidem per ſe dicuntur, vt nouem prędicamenta. Alia autem relata ad aliquid. Et rurſus ex iis quę ſunt ſub his decem prędicamentis, alia quidem ſunt ſynonyma, quorum & nomen eſt ambobus commune, vt animal, & ratio eadem, hoc eſt definitio, hoc eſt, eſſentia animata. Heteronyma autem ſunt, quæ circa idem ſubiectum ſunt in diuerſis nominibus, vt adſcenſus & deſcenſus. Eſt enim eadem via, ſiue ſurſum, ſiue deorſum. Eſt autem alia ſpecies heteronymorum, vtpote equus, & niger, quę & nomen & rationem habent alterum ab altero diuerſam, & neque habent idem ſubiectum. Sunt ea autem dicenda altera, non heteronyma. Polyonyma autem ſunt quę eandem quidem habent rationem, nomen autem diuerſum, vt enſis, ſpatha, gladius. Denominatiua autem ſunt, quę ex aliquo altero ſunt nominata, vt à fortitudine fortis. Homonyma autē ſunt, quę vtuntur eodem nomine, non habent autem eandem rationem, vt homo, & qui eſt animal, & homo pictus. Ex homonymis autem, alia quidem habent idem nomen ex fortuna, vt Aiax Locrus, & Aiax Salaminius. Alia autē ex cogitatione. Et ex his, alia quidem per ſimilitudinem, vt homo, & qui eſt animal, & qui pictus. Alia autem per proportionem ac conuenientiam: vt pedes Idę, & noſtri pedes, propterea

A propterea quòd ſint inferius. Alia autem ex operatione, vt pes nauis per quem na-
uis nauigat, & pes noſter, per quem mouemur. Dicuntur etiam homonyma ab eo-
dem & ad idem, vt à medico liber & ſcalpellum medica, & ex medico qui vtitur, &
ad ratione͂ medicam. Ex cauſis, aliæ quidem ſunt quæ dicuntur procatarcticę, alię
verò ſynecticę, aliæ autem adiuuantes, aliæ, ſine quibus non. Procatarcticæ, quæ
primo dant occaſionem ad hoc vt aliquid fiat, quemadmodum pulchritudo dat in
cōtinentibus occaſionem amoris. Eis enim viſa ſolùm ingenerat affectionem ama
toriam, nec tamen neceſſario. Synecticæ, quæ etiam per ſynonymiam ſeu vniuocè
vocantur per ſe perfectę, quandoquidem per ſe eſt efficiens effectus. Deinceps au
B tem ſunt omnes cauſæ oſtendendæ in eo qui dicit. Pater quidem eſt cauſa proca-
tarctica, ſeu primordialis, diſciplinæ. Magiſter autem, ſynectica, id eſt continens.
Eius autem qui dicit ingenium, eſt cauſa adiuuans. Tempus autem obtinet ratio-
nem cauſarum ſine quibus non. Cauſa autem propriè dicitur, id quod agendo eſt
aliquid præbens ſeu prębendi poteſtate præditum. Sicut etiam ferrum dicimus eſſe
τμητικὸν hoc eſt ſecandi poteſtate præditum, non ſolum in ſecando, ſed etiam in
non ſecando. Sic ergo παρεκτικὸν quoque, id eſt, præbendi poteſtate præditum, am
bo ſignificat, & id quod iam operatur: & quod nondum quide͂ operatur, ſed vim
habet operandi. Porrò autem alii quidem dicunt cauſas eſſe ex corporibus: alii ve
rò ex incorporeis. Alii autem dicunt corpus quidem eſſe propriè cauſam: incorpo
C reum autem per abuſionem & veluti cauſaliter. Alii autem conuertunt ecōtrario,
res incorporeas quidem propriè dicentes eſſe cauſas: per abuſionem autem corpo
ra, vt, verbi cauſa, ſectionem, quæ eſt operatio, eſſe incorpoream: & eſſe cauſam ſe-
candi, cum ſit operatio & incorporea, & quòd ſecetur ſimiliter gladio & eo qui ſe
cat, quæ ſunt corpora. Aliquorum autem cauſa dicitur tribus modis, vna quidem
quæ eſt cauſa vt ſtatuarius. Alia autem, cuius cauſa eſt vt fiat ſtatua. Alia verò cui
eſt cauſa, vt materia. Aeri.n. cauſa eſt vt fiat ſtatua. Fieri ergo & ſcindi, quę ſunt
cauſæ cuius ſunt, cum ſint operationes, ſunt incorporea. Qua ratione, categorema
tum, vel, vt nonnulli dicunt dictorum, categoremata enim λεκτὰ hoc eſt dicta, vo
cant Cleanthes & Archedemus, ſunt cauſæ, vel quod potius dicendum eſt, alię qui
D dem dicentur cauſæ categorematum, vt huius ſcinditur, cuius caſus eſt ſcindi. Alię
verò, pronunciatorum, vt huius, nauis fit. Cuius rurſus caſus eſt, nauem fieri.
Ariſtoteles autem vocat appellationem, nempe eorum quæ ſunt huiuſmodi. Do-
mus: nauis: vſtionis: ſectionis. Eſt autem extra controuerſiam caſum eſſe incorpo
reum. Quocirca illud quoque Sophiſma ſic ſoluitur. Quod tu dicis tranſit per os
tuum, quod quidem eſt verum. Domum autem dicis. Domus ergo tranſit per os
tuum, quod quidem eſt verum. Neque enim domum dicimus quæ eſt corpus, ſed
caſum qui eſt incorporeus, quem habet domus. Et ædificatorem dicimus ædifica-
re per eam relationem quę fit ad id quod futurum eſt. Sic dicimus texi chlamydem.
Id enim quod facit, ſignificat operationem. Non eſt autem alterius quidem, id
E quod facit: alterius vero, cauſa, ſed eiuſdem & chlamydis & domus. Quatenus.n.
cauſa eſt vt fiat, ea ratione eſt etiam efficiens quòd fiat. Eadem autem eſt cauſa &
efficiens & propter quod. Et ſi aliquid quidem eſt cauſa & efficiens, hoc quoque
eſt omnino propter quod. Si quid autem eſt propter quod, non eſt id omnino
quoque cauſa. Multa quidem certè concurrunt ad vnum effectum, propter quæ fit
finis. Sed non ſunt omnia cauſæ. Filios enim non occidiſſet Medea, niſi fuiſſet ira-
ta, neque fuiſſet irata, niſi laboraſſet zelotypia: neque fuiſſet zelotypa, niſi amaſ-
ſet. Neque amaſſet, niſi Iaſon Colchos nauigaſſet. Neque Colchos nauigaſſet, niſi
Argo fuiſſet ædificata, neque Argo fuiſſet ædificata, niſi ligna fuiſſent ſciſſa ex Pe-
lio. In his enim omnibus cum ſit propter quod, non ſunt omnia cauſæ cædis filio-
F rum: ſed ſola Medea. Quamobrem id quod non prohibet, non operatur. Quocir-
ca non eſt cauſa id quod non prohibet, ſed id quod prohibet. In aliquid enim agen
do & operādo cauſa intelligitur. Prȩterea quod non prohibet, ſeparatum eſt ab eo
quod fit. Cauſa autem refertur ad id quod fit. Non fuerit ergo cauſa id quod non

προκαταρκτικαὶ primordiales, συνεκτικαὶ contingentes.

prohibet.Propterea quidem certè perficitur,quòd non adſit id quod poteſt prohi A
bere.Quatuor autem modis dicitur cauſa:efficiens,vt ſtatuarius.& materia,vt ęs:
& forma,vt character:& finis,vt honor gymnaſiarchæ. Eorum ergo' ſine quibus
non,rationem æs tenet,ad hoc vt fiat ſtatua.Et eſt ſimiliter cauſa . Nam quidquid
eſt ſine quo non contingit fieri effectum,cauſa eſt neceſſario.Cauſa autem non ab
ſolutè.Non eſt enim ſynectica ſeu continens cauſa,id ſine quo non , ſed adiuuans.
Quidquid autem operatur , effectum reddit cum eius quod patitur aptitudine.
Nam afficit quidem cauſa.Patitur autem vnumquodque prout ei fuerit aliquid à
natura inſitum,cum ſit ea quæ id prębet aptitudo,& eorum ſine quibus non,ratio
nem obtineat.Eſt ergo cauſa inefficax abſque aptitudine.Non eſt autem cauſa,ſed
cauſa adiuuans.Omnis enim cauſa conſideratur in agendo.Seipſam autem nòn fe- B
cerit terra.Quare nec fuerit cauſa ſui ipſius.Ridiculum eſt autè dicere, non ignem
eſſe cauſam vſtionis,ſed ligna:neque gladium,ſectionis,ſed carnem : neque quòd
victus ſit Athleta, vires aduerſarii , ſed ſuam imbecillitatem. Cauſa continens nō
opus habet tempore.Nam cauterium ſimul ac carni fuerit applicatum, præbet do
lorem.Ex procatarcticis,aliæ quidem tempore opus habent , donec ad finem per-
ductus fuerit effectus:aliæ autem non indigent,vt caſus in fractura.Num ergo hęc
non dicuntur expertia temporis per eius priuationem , ſed per diminutionem , vt
etiam repente,quod nec ipſum quidem factum eſt abſque tempore ? Omnis cau-
ſa,quæ tanquam cauſa comprehendi poteſt cogitatione,eſt alicuius, & verſatur C
in aliquo. Alicuius quidem effectus, vt gladius ſecandi. In aliquo autem verſa-
tur , nempe in eo quod eſt aptum & accommodatum , quemadmodum ignis in
ligno , non vret enim adamantem. Cauſa eſt ex iis quæ referuntur ad aliquid.
Mente enim concipitur per eam quæ eſt ad alterum habitudinem & relationem.
Quo fit vt duobus ſibi inuicem applicatis cauſam vt cauſam intelligamus. Ea-
dem autem eſt ratio opificis,effectoris,& patris. Non eſt aliquid, ipſum ſuiipſius
cauſa, neque eſt aliquis pater ſuus.Nam ſic primum futurum eſſet ſecundum.Cau
ſa quidem certè agit & afficit.Quod à cauſa factum eſt, patitur & afficitur. Non
poteſt autem idem à ſeipſo ſumptum operari ſimul & affici,neque eſſe filius & pa-
ter.Et alioqui id quod eſt cauſa eius quod fit ab ipſa,eſt prius tempore quo ad eſſen D
tiam,vt gladius inciſionis.Non poteſt autem idem ſimul & tempore eſſe prius quo
ad materiam,quatenus eſt cauſa , & tempore eſſe poſterius, quatenus eſt opus cau
ſę.Et differt eſſe ab eo quod eſt factum eſſe.Sic etiam cauſa quidem eius quod fit:
Pater verò filii.Non contingit enim idem per idem & eſſe ſimul & fieri. Nihil eſt
ergo ſua ipſius cauſa.Cauſę non ſunt altera alterius inuicem,ſed altera alteri .Sple
niaca enim quę prius exiſtit affectio,non eſt cauſa febris,ſed vt fiat febris, & quę
pręcedit febris, non ſplenis cauſa eſt , ſed vt augeatur affectio. Sic etiam virtutes
ſunt ſibi inuicem cauſæ ne ſeparentur , propter mutuam conſequentiam , & qui
ſunt in fornice lapides, ſunt ſibi inuicem cauſæ manendi,non ſunt autem ſui inui
cem cauſæ. Magiſter quoque & diſcipulus ſunt ſibi inuicem cauſæ proficiendi.Di E
cuntur autem alteri alterius inter ſe cauſæ, aliquando quidem eorundem, vt mer-
cator & caupo ſunt ſibi inuicem cauſæ vt proficiant, aliquando autem alterius &
alterius,quemadmodum enſis & caro.Ille quidem carni,vt ſcindatur.Caro autem
gladio,vt ſcindat.Oculum pro oculo, & animam pro anima.Qui enim alicui vul-
nus inflixit lethale,is ei cauſa eſt mortis,aut vt ei mors accidat. Qui autem ab ipſo
eſt viciſſim lethaliter ſauciatus , eum viciſſim cauſam habuit: non quatenus ei fuit
cauſa,ſed per aliud . Ipſi enim fit cauſa mortis ; non autem mors mortale ipſi vul-
nus viciſſim intulit, ſed ipſe ſauciatus.Quare ipſe quidem fuit alterius cauſa, aliam
autem cauſam habuit . Et qui alii fecit iniuriam,cauſa quidem eſt alterius , nempe
eius cui facta eſt iniuria.Lex autem quæ contra iubet eum ſupplicio affici,non in- F
iuriæ ac maleficii,ſed alteri quidem vindictæ,alteri verò diſciplinæ cauſa eſt.Quam
obrem non ſunt ſui inuicem cauſæ vt cauſæ ſi cauſæ ſunt. Præterea quæritur an
multa fiant multæ cauſæ vnius per congreſſum. Congreſſum.Coniuncti enim ho
mines

mines cauſa ſunt vt nauis attrahatur,ſed cum aliis,niſi ſit etiam aliqua cauſa adiuuans, quæ concauſa dicitur. Alii autem dicunt,ſi multæ cauſæ fiunt ſeorſum vna vnius cauſa;eius quidem quod eſt eſſe beatum,quod vnum eſt,cauſæ ſunt virtutes quæ ſunt multæ:& eius quod eſt calefieri & dolere multę ſunt cauſę ſimiliter.Num quid ergo multæ virtutes ſunt vna poteſtate; & quæ calefaciunt, & dolore afficiunt: & multitudo virtutum quæ eſt vnum genere, fit cauſa vnius, nempe eius quod eſt eſſe beatum. Reuera autem procatarčticæ quidem cauſæ ſunt vnius plures & genere & ſpecie. Et genere quidem,vt cuiuslibet morbi, exempli gratia, algor,reſolutio,labor,incōcoctio,ebrietas:ſpecie autem,febris.Continentes autem, cauſæ genere ſolum,non itidem etiam ſpecie. Eius enim quod eſt bene olere,quod eſt vnū genere, multæ ſunt cauſæ ſpecie, vtpote thus, roſa,crocus,ſtyrax,myrrha, vnguentum.Roſa enim non fuerit adeo odorifera,vt myrrha.Idem autem fit cauſa contrariorum,aliquando quidem ob cauſæ tum vim tū magnitudinē, aliquando autem ob eius quod patitur aptitudinem. Ob certam quidem vim nempe eadem chorda ob intenſionem,aut remiſsionem,acutum aut grauem edit ſonum. Ob aptitudinem autem eorum quę patiuntur,mel quidem ſanos dulcedine afficit, amarore autem eos qui febre laborant,& unum & idem uinum alios quidem ciet ad iram,alios uerò exhilarat, & idem Sol ceram quidem liquefacit:lutum autem exiccat.Porrò autem ex cauſis alię quidem ſunt apertę,alię uerò obſcurę, & alię quidem conſideratione comprehenduntur,alię ratiocinatione. Ex obſcuris autem, alię quidem ſunt obſcurę ad tempus,vt quę aliquo quidem tempore abditę fuerint,aliquando autem rurſus apertè videantur. Alię autem obſcurę natura,quę nullo tempore poſſunt eſſe apertę.Et ex his quidem quę ſunt natura,aliæ quidem poſſunt comprehendi,quas quidem vocabant non obſcuras, quæ per ſigna ſumuntur reputando ac ratiocinando,quemadmodum ſymmetria dubiarum orationum quæ cadunt in contemplationem. Aliæ autem quæ comprehendi nequeunt,quæ nullo modo poſſunt cadere ſub comprehenſionem,quæ etiam omnino dicuntur obſcuræ.Et aliæ quidem ſunt procatarčticæ,ſeu primordiales,aliæ verò ſynečticæ, id eſt, continentes,aliæ autem concauſæ:alię verò adiuuantes.Et aliæ quidem,eius quod eſt ſecundum naturam,aliæ verò,eius quod eſt præter naturam. Aliæ autem morbi,& per accidens,aliæ quidem affectionum,aliæ verò earum magnitudinis. Aliæ autem temporum & occaſionum. Atque ſi tollantur quidem cauſæ primordiales, manet tamen effectus.Continens autem cauſa eſt,quæ ſi adſit,manet effectus: & ſi tollatur,tollitur. Continētem per ſynonymiam appellant,etiam per ſe perfectam, quandoquidem eſt ſufficienter per ſe efficiens effectus.Si autem cauſa per ſe perfectam ſignificat operationem; adiuuans cauſa ſignificat miniſteriū, & munus quod obit cum alio.Atque ſi nihil quidem præbetur,ne dicetur quidem adiuuans.Sin autem præbetur; eius fit omnino cauſa cuius etiam præbetur: hoc eſt, eius quod fit per ipſam.Eſt ergo cauſa adiuuans,quæ cum adeſt,fit effectus, aperta quidem apertæ,obſcura autem obſcuræ.Porro autem concauſa quoque eſt ex genere cauſarū, quemadmodum commilito eſt miles,& coëphebus eſt ephebus. Atque adiuuans quidem cauſa, fert opem cauſæ continenti, ad intenſionem eius quod ab ipſa fit. Concauſa autem non ita mente concipitur.Poteſt enim eſſe concauſa,& ſi non ſit aliqua cauſa continens.Intelligitur enim concauſa cum alio,quod nec ipſum per ſe poteſt effectum efficere,vt quæ ſit cauſa cum cauſa. Differt autem adiuuans cauſa à concauſa,quod concauſa quidem ei quod ſeorſum non efficit præbeat effectum: Adiuuans autem,in eo quod ſeorſum quidem non efficiat, alteri autem accedens quæ ſeorſum efficit,ei ferat opem ad hoc vt ſit effectus vehementiſsimus. Maximè autem ex primordiali cauſa factam eſſe cauſam adiuuantem, ad vim cauſæ intendendam adducit.

FINIS.

SENTENTIAE DECLARATAE EX SACRIS LITERIS ET CITATAE IN ORATIONE ADHORTATORIA ADVERSVS GENTES.

Exodi.

Non facies cuiuſuis rei ſimilitudinem eorum quæ ſunt in cœlo, & quæcunque ſunt in terra infra. Exod. 20. 25.f.

Leuitici.

Non erit in tuo marſupio ſtatera magna & parua, ſed ſtatera æqua & uera. Leuit. 28.a.

Deuteronomii.

Audi Iſrael, Dominus deus tuus, dominus unus eſt. Deut. 6. 32.a.

Dominum Deum tuum adorabis & illi ſoli ſeruies. ibidem.

Eunuchus et cui execta uirilia, non ingrediatur in Eccleſiam. Deut. 23. 12.c.

Videte uidete quod ego ſum & non eſt alius Deus præter me. Ego occidam & uiuere faciam percutiam & ego medebor, & non eſt qui eripiet è meis manibus. Deut. 32. 31.c.

Pſalmorum.

Nunc ò homines intelligite & apprehendite diſciplinam, ne aliquando iraſcatur dominus & pereatis de uia iuſta quando exarſerit uelociter furor eius beati omnes qui confidunt in ipſo. Pſal. 2. 32.a.

Filij hominum uſquequo graui corde? ut quid diligitis uanitatem, & quæritis mendacium? Pſal. 4. 32.a.b.

Exultent & lætentur in te omnes qui te quærunt, & dicant perpetuò magnificetur dominus Pſal. 5. 39.b.

Narrabo nomen tuum fratribus meis, in medio eccleſiæ laudabo te. Pſal. 21. 41.a.

Domini eſt terra & plenitudo eius. Pſal. 23. 38.b.

Verbo domini cœli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis uirtus eorum Pſal. 32. 26.a

Venite filij audite me: timorem Domini docebo uos. Quis eſt homo qui uult uitam, diligit uidere dies bonos? Pſal. 33. 33.f

Ira eis eſt ad ſimilitudinem ſerpentis, tanquam aſpidis ſurdæ, & aures ſuas obturantis, quæ non exaudiet uocem incantantium. Pſal. 57. 38.e

Sperati in eo omnis populi congregatio, effundite coram ipſo omnia corda ueſtra. Pſal. 61. 39.a

Ego dixi dij eſtis, & filij excelſi omnes. Pſal. 81. 44.b

Hodie ſi uocem eius audieritis nolite obdurare corda ueſtra ſicut in exacerbatione ſecundum diem tentationis in deſerto. Pſal. 84. 33.a

Prouerb.

Dominus creauit me initium uiarum ſuarum ad opera ſua, et dominus dat ſapientiam, & à facie eius cognitio, & intelligentia. Qua uſque piger iaces? Prouerb. 8. 31.e

Eccleſiaſtici.

Ecce ante faciem ueſtram poſui mortem et uitam. Eccl. 15. 35.e

Eſaiæ.

Nouit bos poſſeſſorem ſuum & aſinus præſepe domini ſui, Iſrael autem me non cognouit. Eſa. 1. 35.a

Si me audiueritis, & uolueritis bona terræ comedetis. Sin autē mihi non obedieritis neque uolueritis gladius uos & ignis deuorabit. Eſa. 1. 35.f

Ex Syon exibit lex & uerbū domini ex Hieruſalem. Eſa. 2. 5.e

Quis metietur cœlum palmo & terram omnem pugillos? Eſaiæ. 40. 31.b

Cui aſsimilaſti dominum aut cui ſimilitudini aſsimilaſtis ipſum? Eſa. 40. 31.e

Ego ſum dominus, ego ſum qui loquor iuſtitiam & annuntio ueritatem. Congregamini & uenite ſimul conſultate qui ſeruamini à Gentibus. Eſa. 45. 31.d

Ego Deus, & non eſt præter me iuſtus, & ſeruator non eſt excepto me. Idem ibidem

Audiat quæ parit, erumpat uocem quæ non parturit quòd ſint plures filij deſertæ quàm eius quæ habet uirum. Eſa. 54. 8.d

Qui ſititis ite ad aquam, & quicunque non habetis pecuniam, ite & emite & bibite abſque pecunia. Eſa. 55. 35.d

A facie tua montes liqueſcent ſicut cera à facie ignis. Eſaiæ. 64. 31.c

Quod oculus non uidit nec auris audiuit nec in cor hominis aſcendit. Eſa. 64. 35.e

Traducentur coram Sole & erunt eorum morticinia eſcæ uolucribus cœli & beſtijs terræ & putrefient à Sole & Luna. Eſaiæ. 66. 31.c.

Ipſi amauerunt ea quibus etiam ſeruierunt & ciuitas eorum incendetur. Idem. ibidem. Terra ueteraſcet, & cœlum præteribit: Verbū autem domini manet in æternū. Idem ibidē.

Hieremiæ.

Deus appropinquās ego ſum et nō Deus procul. Si fecerit homo aliquid in occulto & ego nō uidebo ipſum? Hieremiæ. 23. 31.b

Dominus qui fecit terram in uirtute ſua. Erexit orbem terræ in ſapientia ſua, Hiere. 27. 31.f

Oſeæ.

Ecce ego formans tonitru & creans ſpiritum. Oſeæ 31.d

Zachariæ.

In te eſt qui elegit Hieruſalem nonne ecce hoc eſt torris qui euulſus ex igne? Zachar. 8. 34.d.

SENTENTIAE EX NOVO TESTAM.

Matthæi.

Dominum Deum tuum adorabis & illi ſoli ſeruies Matth. 4. 32.a.

Potens eſt Deus ex his lapidibus ſuſcitare filios Abrahæ Matth. 3. 6.b

Deum nemo nouit niſi Filius & cui filius reuelauerit Matth. 11. 8.f

Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis & ego reficiam uos, tollite iugum meum ſuper uos, et diſcite à me quod ego ſum mitis & humilis corde & inuenietis requiem animabus ueſtris. Iugum enim meum ſuaue eſt & onus meum leue. Matth. 11. 43 d

Ioannis.

In principio erat uerbum Io. 1. 7.b

Lux uenit in mundum & dilexerunt homines magis tenebras

braſ quàm lucem. Ioan. 3. 37.d.
Ego ſum oſtium. Ioan. 11. 8.f

Ad Romanos.

Qui cum Deum cognouiſſent nõ ut Deum glorificauerunt aut gratias egerunt; ſed euanuerunt in cogitationibus ſuis, & mutauerunt gloriam Dei in ſimilitudinem carnis corruptibilis hominis, & ſeruierunt creaturæ potius quàm creatori. Ro. 1. 32.b

1. Corinth.

Quod oculus non uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit. 1. Corinth. 2. 35.e

Ad Epheſios.

Princeps poteſtatis aëris, qui nunc operatur in filios diffidentiæ Epheſ. 2. 7.d

Eramus nos quoque aliquando filij iræ, ſicut etiam reliqui: Deus autem cum diues eſſet in miſericordia, per multam ſuã dilectionem qua dilexit nos, cum iam eſſemus mortui delictis, cum Chriſto uiuificauit. Epheſ. 2. 13.a

Eratis alieni à teſtamentis promiſsionis, ſpem non habentes et ſine Deo in mundo Epheſ. 2. 12.a

Teſtor in domino ne amplius ambuletis ſicut gentes ambulant in uanitate mentis ſuæ obſcurati cogitatione & alienati à uita Dei, propter ignorantiam quæ eſt in ipſis, propter cæcitatem cordis ipſorum. Qui quidem ſeipſos tradiderunt indurati impudicitiæ ad operationem omnis immunditiæ & auaritiæ. Epheſ. 4. 32.e

Expergiſcere qui dormis & exurge à mortuis & illuminabit te Chriſtus dominus. Epheſ. 5. 32.f.

Ad Philippenſes.

Appropinquauit Dominus: cauete ne uacui deprehendamur. Philipp. 4. 33.e

Qui cum in forma Dei eſſet non rapinam arbitratus eſt eſſe æqualem Deo. Philip. 2. 8.b

2. Timoth.

Tu autem Timothee ab infantia ſacras literas noſti, quæ te poſſunt inſtruere ad ſalutem per fidem in Chriſtum 2. Timoth. 3. 33.d.

Ad Titum.

Gratia Dei ſalutaris omnib. hominib. apparuit; docens nos ut abnegantes impietatem. Tit. 2. 7.c

2. Petri.

Nos genus electum, regale ſacerdotium, gens ſancta populus peculiaris. 2. Pet. 2. 25.a.

Ad Hebræos.

Ne amplius fili mi negligas diſciplinam Domini, neque defatigeris cum ab eo coriperis Heb. 12. 32.c

INDEX RERVM ET VERBORVM IN PROTREPTICO.

A

Abdera quid 47.c
Abderus deuoratus ab equis Diomedis. 47.c
Abſurdum ualde, Deum nos ſemper adhortari ad uirtutem, nos autem negligere 8.c.
Acinacem olim adorabant Scythæ 19.e. 26.d
Acriſius ubi ſepultus 19.d.
Actium promontorium ubi 17.e
Actij Apollinis templum ubi 17.e
Adam in Paradiſo qualis, qualis autem in terra 40.c
Adiutor, uerbum dei 43.e
Adoptauit nos Deus 44.b
Adorandus ſolus Deus 32.a
Adorare non Solem, ſed Solis effectorem debemus 26.b
Adulterium uel ſola concupiſcentia admittitur 39.e
Adyta impia non inueſtiganda 9.a
AEſculapius medicus. 13.a. 14.a. fulmine perijt. b
AEgyptij bruta colunt animalia. 17.c
AEgyptij Græcis præſtantiores in colendis idolis 17.c
AEgyptiorum adyta 9.b
AEs Dodonæum 9.a
αἰσυλοεργος quid 15
Aër & iris non eſt deus quid ergo? 37.e
Aërem deũ eſſe de qui dixerint 26.c
Agamemnõ Iouis Spartæ colitur. 17.a
ἀγυιέα quid 21.e
Agnitio ueritatis quæ uerè dicatur. 33.c
Agonotheta noſter Deus uniuerſorum 36.b.
ἀλάστωρ quid 12.b
Alcibiades formoſiſsimus 47.a
Alcibiades myſteriorũ propalator. 9.b
ἀλευρομάντισ 45.a
Alexander Macedonum rex in Deorum numerum relatus 36.c
Amator ueritatis Eſaias 8.a
Amici germani Dei qui uere dicantur 32.d. 44.a.
Amicorum omnia communia 44.a
Amor nonnullorum in ſtatuas & ſimulachra deſcribitur 24.b
Amor, ſecundum Heſiodum cur dictus Deus antiquiſsimus 46.d
ἀμφιγυήεισ quid 30.c
Amphion Thebanus & Arion Methymnæus inſignes muſici fo. 3.a
Anacharſi Schytarum regi bene precatur Clemens. quare? 12.a
Antinous formoſiſsimus in numerum Deorum relatus 21.a
Antiochus Cyzicenus auro egẽs quid fecerit 22.b
Antiſthenis de Deo ſententia 28.c
ἀπαγχομένη quid 17.a
Apelles 36.d
Apim colunt Memphitani 17.d
Apim occidens quomodo peccet 22.c
Apollo Didymæus ubi colatur 46.e
Apollo, quas corruperit 14.f.
Apollo quorum filius 13.d
Apollo Smynthius cur dictus 46.b
Apollinis hiantis imago colitur 17.b
Apollinis obſonatoris imago colitur in Elide 17.b
ἀπομύιοσ quid 17.b
Aquam quidam ut Deum coluerunt 26.d
Aquilas adulterinos arguit Sol. 35.b
Aranea cæca & ſurda, ut uult Nicander 21.f.
Arati de Deo ſententia 29.a
ἄρησ quid 26.d
Argiuorũ legiſlator Phoroneus 39.d.
Argus ſculptor. 20.c
Ariſtander quis & qualis 46.e
Ariſtomenes Meſſenius quale ſacrificium obtulerit. 18.c
Armari debemus, quomodo & quibus 42.a
Arrogantia magna peccatorum ar-

guitur 32.e
Artaxerxes Tanaidis Veneris imaginem erexit in Babylonia 26.e
Aſtra, cur Deos nonnulli cenſuerint. 12.d
Athenienſium legiſlator Solon 39.d
ἄθεος quid 12.b
Athenienſium myſteria 11.a.b
Atim uocatum Dionyſium cur? 11.a.
Atropos 12.e
Auro egens Antiochus Cyzicenus. quid fecerit 22.b
Auxilio Dei priuari miſerrimũ. 38.d
Auxo 12.f.

B

Bacchus cur dictus Dionyſus 16.a
Bacchum irridet Homerus 30.c.
Barathrum quid 47.b
Baſſara quid 45.c
Baubo quis 11.b
Beati qui dicẽdi Sibyllæ teſtimonio. 25.e
Bonum doctrinæ, præfert Clemens cuiuis bono 38.d.e
Bonum relinquere ac cum uitio uerſari, inſanæ mentis eſt 35.a
Boni & mali, quodnam præmium conſequuntur 34.d
Bona opera hinc nobiſcum abeunt. 35.c.
Bonorũ omniũ nobis cauſa Chriſtus. 7.c
βοῶπις quid 15.d
βρέτη quid 20.a

C

καλλίχωρον quid 45.d
καλλίγλουτον quid 17.c
καλλίπυγος quid 17.c
Callimachus poeta 16.f
Caluus Iupiter Argis colitur. 17.b
Canem colunt Cynopolitani 17.d
Canem ſacrificant Marti Cares. 13.f. Scythæ aſinos.
Canticum nouum Chriſtus quare. 7.c.
Capitoliũ Romanũ crebro exuſtũ. 22.d
Cares Marti canes ſacrificant. 13.f. Scythæ aſinos
Caſtalius fons 9.a
Caſtor & Pollux Seruatores cur dicti. 13.a
Cauſa bonorum omnium eſt nobis Chriſtus 7.c
Cæci, infideles 38.d
Cecrops ubi ſepultus 19.d
κέραμος quid 45.e
Ceres 9.c, 10.b
Cereris fabula pulchre depingitur. 11.a
Cereris myſteria 10.a
Cererem cur frumentum appellarunt Athenienſes 12.e
Certaminis noſtri præmium quod? 36.b
Ceyx filius Aeoli 22.f.
Charitate & fide emitur regnum Dei 33.c
χελύττειν quid 17.b
χοιροψάλειν, quid 17.c.
Chriſtus, ambo eſt et Deus et homo. 7.c
Chriſtus canticum & uerbum nouum quare 7.c
Chriſtus non diuiditur 40.e
Chriſtus omnium bonorum nobis cauſa 7.c
Chriſtus oſtium quid 8.f
Chriſtus uult nos ſaluos fieri 42.c
Chriſti opus ſolum, eſt hominem ſaluare 33.e
Chriſtianus quis uere dicatur 44.b
Cicada Pythica, quid cui cecinerit 5.b.c.
Ciconias coluere Theſſali et quare. 17.d
Idem et formicas colunt quare ibid.
Circes inſula fugienda 42.d
Cirrhæus tripos 9.a
Cithara tibia & templum homo quare 6.e.
Cithæron quid 5.d
Citheroniæ Iunonis ſignum quale. 29.f
Cleanthes Piſadeus quid de Deo ſenſerit 28.e
Clemens quem modum canat 5.e
Clotho 12.e
Columnæ flamma & Rubi ignis quid 8.b
Colunt Herculem Thebani cur? 46.b
Cometæ dij non ſunt 38.a
Concupiſcentia adulterium committitur 39.e
Conſiliorum alia ſingularia alia generalia 40.e
Conſuetudo quid. 42.d. & quare fugienda. ibidem
Conſuetudines ueterum non deſerendas qui dicunt, quid reſpondendum 24.b.
Contumeliæ & impudentiæ Athenis altaria erexit Epimenides 12.e
Corpora mortua uiuis alligare quid. 7.d
Corybantum myſteria 10.e
κριθομάντισ quid 45.a
Cræſi dictum in igne quale 46.c.
Curetes 10.c
Cybela quid 45.b
Cyclica quid 45.e.
Cymras quis & quid docuerit 9.d
κονομύα quid 30.c.
Cynopolitani canem colunt 17.d
Cyrus & Solon dijs Gentium præſtantiores cur? 19.a.
Cyzicenorum ſacra quæ 12.a
κῶνοσ καὶ ρόμβοσ quid 45.b

D

Dardanus quis & quid docuerit. 9.d. 45.a
Dauid citharœdus 6.e
Dæmones an reuera ſint an uero in ciuitatibus ſint indigenæ 17.f
Dæmones cuſtodes an uerè ſint & quare 18.a.
Dæmones inhumani & odio habentes homines ſunt dij Gentium 18.a
Dæmones in terra quot Heſiodo. 38.b.
Dæmones uarij apud diuerſas gentes culti 18.a.
Delphicũ templũ procella dirutũ. 22.d.
Demetrius Macedonum rex Mineruam uxorem ambijt 47.a.
Deſerta & ſterilis quid 8.d.
Deuoratus Abderus ab equis Diomedis 47.c.
Deus antiquiſsimus, ſecundum Heſiodum, Amor 46.d.
Deus cur exiſtimatus ab Athenienſibus Pan. 46.d.
Deus eſſe non poteſt quod manufactum eſt 38.a.
Deus & homo Chriſtus 7.c.
Deus intelligentia percipitur non ſenſu 22.b.
Deus non cauponatur 35.d.
Deus non eſt aër, et iris, quid ergo? 37.e
Deus nullo modo iniuſtus 36.c.
Deus nullius indigus 24.a
Deus omnium quæ ſunt, principium, medium, & finem continet 38.b.
Deus propter bonitatem aui ſimilatur. 34.e
Deus qualis cantor & quas feras mãſuefecerit 6.a
Deus quando noſtri miſertus dicatur. 7.c.
Deus ſeruator omnium hominum, maxime fidelium 33.d
Deus ſeſe gratis oſtendit 35.d
Deus ſolus adorandus 32.a.
Dei imago uerbũ uerbi uero homo. 36.e
Dei priuari auxilio, miſerrimum. 38.d
Dei proprium quod eſt, non eſſe ab eo alienandum 38.b.
Dei uoluntas eſt operatio 26.a.
Deo quis uerè ſimilis dicatur 36.c
Deo ſimilem reddit hominẽ pietas. 33.d
Deum aërem dixerunt Anaximenes Mileſius & Diogenes Apolloniates 26.c
Deum agnoſcere uel in fine uitæ laborandum 39.d.
Deum aliquem Gentilium aut occidẽs aut ſpolians quomodo peccet 22.c.
Deum diligere noſtrum præcipuum

munus 44.a
Deum peruadere omnem materiam quatenus uilem uolucrũt Stoici.27.b
quem Deum ſibi finxerit Empedocles Agrigentinus 26.c
quem Deum ſibi fingat Ereſius Theophraſtus 27.c
Deum quis uere imitetur 42.b.
Deum qui quærit eſt de ſalute ſua ſolicitus 39.b
Deum uidere qui uult quid factu opus 8.e.
Deum unde cognorit Plato 28.b.c
de Deo diuerſorũ diuerſæ ſententiæ.28.c.d.& deinde &.29.a.& deinde.
de Deo Euripidis ſententia.27.e. Item Menandri de eodem error.ibidem.
Dij eſſe non poſſunt ſimulachra. quare?36.d
Dij ex figuris cognoſcuntur 24.b
Dij Gentium quales 18.a.
Dij Gentium reprehenduntur 30.a
Dij non ſunt menſis, annus, Sol, Luna. quid ergo? 37.e.
Dij ſeruitores qui 16.a
Deorum gentilium templa, non templa, ſed ſepulchra olim fuere 19.c
Deorum in numerum relatus Alexãder Macedo 36.c
Deorum in numerum relatus Antinous 21.a
Deorum loco qui inſenſibilia quædam adorarunt 27.a
Dijs Gentium præſtantiores Solon & Cyrus cur? 19.a
de Dijs Theocriti ſententia 36.c
Deos adorantes philoſophi confutantur 26.b
Deos eſſe aſtra putauit Alcmæon Crotoniata 27.a
Deos eſſe terram & ignem quis dixerit 26.c.
Deos fingendi ſeptem modi.12.d.13.a
Deos gentium irrident Homerus & Euripides 30.b.c
Deos non eſſe lugendos, ſi dij ſint: aut ſi lugendi, Deos non eſſe 12.b
Deos nõ eſſe exiſtimauit Hippom.47.b
Deos planetas dicit Xenocrates Carthaginienſis 27.b
Deos quot olim exiſtimarũt Græci 47.c
Deos quur ſeipſos eſſe dicebant reges antiqui 22.f
Deos ſe eſſe, qui ſibi perſuaſerint homines 23.a
Diagoras 12.a
Diagoras philoſophus cuias & qualis fuerit 45.d.
Diana Condylitis in Methymna colitur 17.a
Diana Leucophryne ubi colatur 46.e.
Diana Munichia ubi colatur 46.e
Dianæ Epheſiæ templum terræ motu, & hiatu abſorptum 21.c
Dianam Chelytidem qui colant 17.b.
Dianã ſuffocatã colunt Arcades 17.a
διιαίσσοντες quid 38.a
Dionyſius cur Bacchus dictus 16.a.
Dionyſius iunior tyrannus auream ueſtem Ioui detraxit 22.b
Dionyſius Liberalis ubi colatur 47.a.
Dionyſii membrum quò à quibus deuectum 10.f
Dionyſii membra coquuntur 10.d
Dionyſii Morichi ſtatua ex qua materia conſtiterit 20.c
Dionyſii myſteria 10.c
Dionyſii templũ Athenis exuſtũ.22.d
Dionyſo qui initiabantur quid faciebant 47.d
Dionyſum cur uitem appellarunt Thebani 12.e
Dionyſum Mænolen quomodo Orgijs Bacchi celebrant 9.c.
Dionyſum quidã Atim cur uocẽt 11.a
Dionis facete dictum 23.e
Dipœnus ſtatuarius Cretenſis 20.d.
Diuinatoria fluẽta penitus periere.9.a.
Diuinus influxus quum omnibus hominibus, tum ijs maxime qui literis uerſantur inſtillatus eſt 27.e.
Doctrinæ bonum cuiuis bono præfert Clemens 38.d
Doctrinam humanam non debemus querere ad quos uerbum cœlitus uenit 40.d.
Dodonæum æs 9.a.
Dorica harmonia Lydia attemperata 6.d.
Draconis myſteria 11.d
Dydimus Grammaticus 13.d
Dyſaules quis 11.b
δυστόπαστος εἶ quid 45.d

E

Eccleſia primogenita ex quibus conſtabat 32.d
Ecyles ſtatuarius Cretenſis 20.d
Eetion quis & quid docuerit 9.d.
εἴλωτες qui 46.a
Elephãtinenſes Meoten piſcẽ colũt.17.d
Eleuſiniorum myſteriorum ſignum quod 11.c.
ἐμβατήριον qui 32.a.
Empedocles Agrigentinus poeta idololatras inceſsit 13.b
ἐν χρῷ quid 45.e
Epheſius Heraclitus 11.d.
ἥφαιστος qui 26.e
ἡμερόδρομος quis 46.d
Epimenides contumeliæ & impudentiæ Athenis erexit altaria 12.e
Epimenides Cretẽſis ſapiẽtiſsimus.45.d
Error duplex, quos teneat 11.f
Error Menandri de deo 27.e
Error uetus quis 45.a
Eſaias ueritatis amator 8.a
Ethruſcorum necromacitia 9.b
ἑταῖρα quid 17.c
Eua quid 9.c
Eubuleus quis 11.b
Eubulei ſues 10.c
Euclides ſculptor 20.b
Euemerus Agrigentinus 12.a
Euenitæ piſcem Phagrum colunt 17.d
Eumolpus quis 11.b
Eunomus Locrenſis muſicus 5.b
Eunuchus eccleſiã dei nõ intret cur?12.c
Euripides dignus Socraticæ ſchola, quare 30.c
Euripides & Homerus deos irrident 30.b
Euripidis de Deo ſententia 29.b
Eurymeduſa filia Cletoris Ioui commiſcetur 17.e

F

Fabularũ impiarum authores qui 9.e
Facetia Dionyſij erga Iouem 22.b
Facetia Dionis in Iouem 23.e
Fide & charitate emitur regnum Dei 33.e
Fiducia in uerbo Dei ponenda 43.e
Filias ſuas ſacrificarunt Erechtheus Atticus, & Marius Romanus.18.d
Filij boni qui 39.c
Filios ex ſeruis uult nos fieri Deus 32.e
Fluẽta diuinatoria penitus periere 9.a
Fons Caſtalius 9.a
Fons Colophonis 9.a
Formoſiſsimus Antinous in numerum Deorum relatus 21.a
Fortuna dea non eſt 38.a
Fortunã Deã exiſtimãt Romani. 21.e
Frumentum cur Cererem appellarunt Athenienſis 12.e
Fulmine ictæ Semeles ſorores 43.a
Fulmine perijt Aeſculapius 14.b

G

Ganymedem in numerum deorum conſecrauit Iupiter 21.a
Gerandryon oraculum 9.a
Gratis Deus oſtenditur 35.d
Græcis præſtantiores Aegyptij in colendis idolis 17.c

H

Hæredes regni cœlorum quomodo efficiamur 32.d
Hæreditas pulchra quæ uerè dicatur 35.c
Hebræorum errones finem acceperunt quomodo? 33.e

Helicon quid 5.d
Heracleopolitæ Ichneumonẽ colũt 17.d
Heraclitus Epheſius 11.d
Heraclitus Epheſius et Hippaſus Metapontinus, ignem ſolum Deum exiſtimarunt 26.c
Hercules ἀλεξίκακος
Hercules furioſus 30.d
Hercules muſcarum depulſor à Romanis colitur 17.b
Hercules ubi & quando obierit 14.d
Herculis libido 15.b
Herculis ſimulachrum ridiculè exuſſit Diagoras 12.b.
Herculem cur colant Thebani 46.b
Herculem mortalem fuiſſe Homerus dicit. Eius habitum deſcribit Hieronymus philoſophus 14.d
Heſiodus, Bœotius genere 46.c.
Heſiodi de Deo ſententia 29.b
Hieremias propheta ſanctiſſimus. 31.b.
Hippo quis 47.b
Hippo quid ſuo monumento inſcripſerit 23.c
Hippon Melius 12.a
Hircum colunt Mændeſii 17.d.
Hodie in Scripturis quid 33.a.b
Homerus & Euripides Deos irrident 30.b
Homo cur uerbi rationiſque particeps 36.e
Homo proprium Dei figmentum. 38.b
Hominis proprium quid 37.c
Homini naturaliter inſitum, ut cum Deo quædã intercedat cõiunctio. 37.c
Hominem Deo ſimilẽ facit pietas. 33.d
Hominẽ ſaluare ſolũ Chriſti opus. 33.e
Homines omnes ad Dei cognitionem uocantur 37.c
Homines omnes uocat Dominus. 43.c.
Homines unde primum nati ſecundũ fabulas 46.a
Hominum primi in terra qui fuerint 7.b. & deinde
Hortatio ueritatis cui ſimiletur 42.c
Hortatur Deus omnes ad quæ? 35.d
Humanitas Dei inſignis erga homines prædicatur 32.c

I

Ichneumonem colunt Heracleopolitæ. 17.d
Idololatriam deteſtatur Moſes 32.a
Idololatris ualde indignatur deus. 31.d
Idolorum diuerſorum diuerſa cultura 17.d
Idolis quiſquis fiderit peribit 31.d
Idolis colendis Aegyptij Græcis præſtantiores 17.c
Ieſus ſolus æternus uocat omne genus hominum 43.c
Ignis, rubi & columnæ flamma, quid 8.b
Ignem coluit Heraclitus tanquam rerum ortus principium 26.d
Ignem coluerunt Perſarum Magi & multi Aſianorum, & Macedones. 26.e. Item Sarmatæ ibidem
Ignem & terram deos eſſe dixit Parmenides Eleates 26.c
Ignem ſolum Deum exiſtimarunt Hippaſus Metapontinus & Heraclitus Epheſius 26.c
Ignorantiæ extrema ſunt impieta & ſuperſtitio 12.c
Ignorantiam, ſtultitiæ genus eſſe definiunt philoſophi 44.a
Imago Dei uerbum: Verbi uero homo 36.e
Impij & ſine Deo qui iure uocentur 11.e
Impudentiæ & contumeliæ Athenis erexit altaria Epimenides 12.e
Indi Solem adorarunt 12.d
Infideles quique cæci, ſurdi, manci quare? 38.d
Infinitum laudarunt Anaximander Mileſius, & Anaxagoras Clazomenius, & Archelaus Athenienſis 27.a
Iniuriæ acceptæ obliuiſcitur Deus. 35.a
Inſanire an ſapere utrum melius non dubitandum 44.a
Interpres uerus ſacrorum eſt Dominus 43.b
Ioannes Baptiſta quid. 8.c. Quid clamet ibidem
Iouis libidines deſcribuntur 15.a
Iouis Olympij digito cur elogium inſcripſerit Phidias 22.e
Iouis ſcelera deſcribuntur 10.b
Ioui auream ueſtem detraxit Dionyſius 22.b
Iouem aſſimilatum formicæ, cum Eurymeduſa Cletoris filia dormiſſe ferunt Theſſali 17.e
in Iouem facetia Dionis 23.e
Iouem Olympicum quis fecerit 20.a
Iouem ſeipſum appellauit Menecrates medicus 23.a
Ioues tres qui 13.c
Iraſcitur deus ſi ſimulachra pluris facimus quàm quæ maximi ſunt pretij 43.f
Iræ filij qui 13.b.
Irridet Deos Theocritus 36.c
Irriſiones hominum peruerſorum non æſtimandæ 36.c
ἰσχῶρα quid. 16.c
Iſidis et Sarapidis templum in Aegypto exuſtum 21.d
Iſthmica myſteria 15.d
Ithacenſis ſenex quid in uita deſiderarit 33.d
Iupiter depulſor muſcarum ab Eleis colitur 17.b
Iupiter Nyctimum filium à Lycaone Arcade hoſpitio exceptus epulatur. 16.d
Iupiter pulchrè deridetur à Clemente. 16.d
Iupiter caluus Argis colitur 17.b
Iupiter factus draco 10.b
Iupiter ubi ſepultus 16.e
Iupiter ultor in Cypro colitur 17.b
Iuſtitia non eſt Deus 37.e
Iuſtitiæ prædicatio qualis 41.f
Iunonis Citharoniæ ſignum quale 19.f
Iunonis Samiæ ſignum quale. 19.f. quis illud fecerit 20.a

L

Lacheſis 12.e.
Lamia meretrix 23.b
Lamia quæ. 47.a & cur ſic dicta ibidem
Lapides ex quibus ſuſcitat Deus filios Abrahæ quales 6.b
Lebes Theſprotæus 9.a
Leda uenuſta 16.e
Leges dei quæ 39.d
Legiſlatores uarij qui 39.d
Libido Apollinis 14.f
Libido Herculis 15.b
Libido Iouis 15.a
Libido Neptuni 14.e
in Libidinem declamatio pulchra. 25.b
Literas ſacras ab infantia didicit Timotheus 31.d
Lunam adorarunt Phryges 12.e
Lupum colunt Lycopolitani 17.d
Lux communis uerbum Dei 34.a
Lycaon Arcas Iouem hoſpitio excepit Nyctimum ei filium epulandam apponens 16.d
λυχνεύς quid 20.b
Lycopolitani lupum colunt 17.d
Lycurgus Spartanorum legiſlator 39.d

M

Macar quis 14.e
Manci ſunt infideles 38.d
Mandragoram qui comedunt ſtulti fiunt 38.a
Mars cuias fuerit 13.e
Mars Deus non eſt 37.e
Mars transfuga 13.e
Mars uinctus tredecim menſibus 13.e
Martis ſignum apud Romanos quale olim fuit 20.a
Marti canes ſacrificant Cares. 13.f. Scythæ aſinos

Marti

Marti quo pacto olim ſacrificarunt Scythæ 26.d
Mæoten piſcem colunt Elephantinenſes 17.d
Medici boni officia quæ 8.a
Melampos filius Mechaonis quid docuerit 9.e
Memphitani Apim colunt 17.d
Menagyrtæ qui 45.c
Menander comicus de dijs quid ſenſerit.30. a. b
Mendacium quid 32.b
Mendeſij hircum colunt 17.d
Menecrates medicus, ſeipſum Iouem appellauit 23.a
Menſis, annus, Sol, Luna, non ſunt dij qui d ergo? 37.e
Menſura æqua et uera ſolus Deus 28.a
Mercedem quam deo reddere, licet non egenti debeamus 41.d
Mercurij ſimulachrũ lapicidæ Athenienſes ad Alcibiadis formam fingebant 22.e
Meretrix Lamia 23.b
ex Meretrice qui natus eſt eccleſiam intrare prohibetur 12.c
μητραγύρται qui 45.c
Metragyrtis mendicantibus quid reſponderit Atiſthenes 30.a
Midas Phrix quid docuerit 9.d
Minerua Dolias ubi colatur 46.e
Mineruæ quinque 13.c
Miſertus noſtri quando dicatur Deus 7.c
Mors æterna peccatum 41.e
Mortua corpora uiuis alligare quid 7.d
Moſes omnibus ſapientiæ numeris abſolutus 8.a
Mundi homines cœlum ſoli conſcendunt 37.a
Munus noſtrum præcipuum Deum diligere 44.a
Muſæ ab Ioue & Memoria genus ducunt 14.d
Muſas emit Megacle filia Macaris 14.e
Muſica Thracia quæ 6.e
Muſici inſignes qui 5.a
Muſtelas colunt Thebani quare 17.d
Myſteria Athenienſium 11.a.b
Myſteria Cereris 10.a
Myſteria Draconis 11.d
Myſteriorum Eleuſiniorum ſignum quod 11.c
Myſteria Iſthmica 15.d
Myſteria Hemica 15.d
Myſteria Phrygum 10.a
Myſteria Pythica 15.d
Myſteria Sabuſia quæ 45.b.
Myſteria unde dicta 9.c
Myſteria Veneris 9.f
Myſterijs ſacris initiati quibus cum chorum ducant 43.b.

N

Necromantiæ Ethruſcorum 9.b
Nemeſis non eſt Deus 37.e
Nemica myſteria 15.d
Neptunus quid 26.d
Neptuni amores 14.e
Nicanor Cyprius 12.a
Niniuitarum pœnitentia 37.b
Niobe, et uxor Loth in ſaxũ uerſæ 38.b
Niſi efficiamini rurſus, ut pueri, & regeneremini in regnum cœlorum non intrabitis 32.d

O

Oraculorum multorum deſcriptio 9.a b
Orgia unde dicta 9.c
Orpheus Oeagri filius de Deo quid ſenſerit 29.d
Oſiris à quo, et ex quo conſtructus 20.e
Oſtium Chriſtus quid 8.f
Oſtrea ſenſu caret uiuit tamen 22.a
Ouem colunt Samii 17.e
Ouem colunt Saitæ, & Thebani 17.d

P

Pactolus, auro fluens 33.c
παλαμναῖοι qui 12.e
Pallas unde dicta 10.d
Palladium ex qua materia conſtiterit 20.c
Palladia duo fuiſſe inquit Appellas 20.c
Pan cur Deus ab Athenienſibus exiſtimatus 46.d
Pantarces quis 47.a
παντάρκης καλός quid. & cur Iouis Olympii digito inſcriptũ 22.e
Parca 12.f
in Parnaſſum Dionyſi membra ſepeliuntur 10.e
Pater Deus, quorũ pater eſſe uelit 44.b
Pater uerus, eſt Deus 35.c
Patres boni qui 39.b
Peccatum mors æterna 41.e
Peccatorum magna arrogantia arguitur 32.e
Periculum pulcherrimum ad Deum transfugere 35.c
Peripatetici quem Deum ſibi præfigant 27.b
Phagrum piſcem colunt Euenitæ 18.d
φάλλος quid 45.b
Phellatas quid 46.e
Phidias 20.b.36.d
φιλομμήδης quid 9.e
Philoſophia quid 40.f
Philoſophi Deos adorantes confutantur 26.b
Philoſophi ſtultos impios æſtimant 43.f
Phoroneus genere Argiuus 46.c
Phoroneus Argiuorũ legislator 39.d
Phrinæ meretrix miræ pulchritudinis 22.e
Phryges lunam adorarunt 12.e
Phryges quæ myſteria olim habuerint 10.a
φύκια quid 33.d
Pietas hominem Deo aßimilat 33.d
Pindarus Bœotius 14.a
Plato à quibus Philoſophiam, & reliquam ſcientiam didicerit 28.b.c
Plato quid de Deo ſenſerit 27.d
Pœnitentia Niniuitarum 37.b
Plutus Deus non eſt 37.e
Poetarum multorum de Deo ſententia 29.a
Polycletus 36.d
Porcis ne efficiamur ſimiles quid faciendum 35.b
ποσθαλῶν quis 26.d
Prædicatio iuſtitiæ qualis 41.f
Praxiteles 36.d
Primogenita eccleſia ex quibus conſtat 32.d
Primogeniti filii qui uerè dicãtur 32.d
Principia duo qui reliquerint 27.a
Proſerpina 10.b
Proſerpina filium parit taurina ſpecie 10 b
προτροπαῖοι qui 12.e
Pythagoræ de Deo ſententia 28.e
Pythica myſteria 15.d

R

Reges antiqui cur ſe Deos eſſe dicebant 22.f
Regnum cœlorum noſtrum, quomodo 37.b
Religioſus Dei amicus 44.a
Rubi ignis et colũnæ flamma quid 8.b

S

Sabaſia myſteria quæ 45.b
Sacrificare diis homines qui ſoliti 18.d
Sacrificarunt filias ſuas Erechtheus Atticus, & Marius Romanus 18.d
Sacrificium quale obtulerit Ariſtomenes Meſſenius 18.c
Sacrorum interpres uerus eſt dominus 43.b
Sagra quid 45.f
Saitæ & Thebani ouem colunt 17.d
Saluare hominem ſolum Chriſti opus 35.e
Saluos fieri uult nos Chriſtus 42.c
Salus æterna non uenditur 33.c
Salus noua quæ 45.a
Salutem dare Deus non ceſſat 35.d
Samiæ Iunonis ſignum quale & quis illud fecerit 19.f 20.a

Samii ouem colunt 17.e
Sanandi modos habet multiplices ſeruator 8.a
Sapere ac inſanire utrum melius non dubitandum 44.a.
Sapientia facilè nugas tranſilit conſuetudinum 40.a
Sapientia ſalutis portus 39.b.c
Sapientiæ omnibus numeris abſolutus Moſes 8.a
Sarapis quid 21.a
Sarapidis, & Iſidis templum in Aegypto exuſtum 21.d
Sarapidis templum Alexandriæ exuſtum 22.d
Sarapim Aegyptiorum Deum qualem fuiſſe, & unde aduectum multi putent 20.d
σχιζίας quid 45.f
Scriptura ſacra optimus carcer quomodo 39.b
Eadem ſalutis portus ibidem
Scirophoria quid 10.c
Scripturam ſacram notat ab infantia Timotheus 33.d
Scythæ olim acinacem adorabant 39.e 26.d
Scythæ Marti aſinos mactant 13.f
Scythæ quo pacto olim Marti ſacrificarint 26.d
Semele formoſa 16.e
Semeles ſorores fulmine ictæ 43.a
Senſum non habet oſtrea uiuit tamen 22.a
Senſu carent ſimulachra 22.a
Sepulchra multorum pro templis habita 19.d
Sermones noſtri ſimiles eſſe actionibus debent 44.b
Serpens allegoricè quid 40.c
Serpentis malitia pulchrè deſcribitur 7.d
Seruator multiplices habet ſanandi modos 8.a
Serpentis exuuium, & reliqua eius facta, applicatur ad hominis conuerſionem 38.f & deinde
Seruitores dii enumerantur 16.a
Sibylla quid de Deo ſenſerit 31.a
Sicon Eupalamus ſcalptor 20.c
Silentium Zachariæ quid 8 e
Simulachrum Mercurii ad Alcibiadis formã effingebant Athen. 22.e
Simulachrum Veneris Cnidiæ cui ſimilarit Praxiteles 22.e
Simulachra dii eſſe non poſſunt quare? 36.d
Simulachra & cætera inania ſi pluris facimus, quàm ea quæ maximi pretii ſunt iraſcitur Deus 43.f
Simulachra nullum ſenſum habet 22.a
Simulachrorũ cultor Heraclides Ponticus 27.c
Sinopenſibus fame laborantibus frumenta mittit Ptolemæus Philadelphus 20.d
Idem beneficium Seleucenſibus, qui propter Anthiochiam ſunt præſtitit e
Sitire quid debeamus 35.d
σμίνθος quid 17.e
Socratica ſchola dignus Euripides quare 30.c
Sodomitæ homines impii 38.c
Sol adulterinos arguit aquilas 35.b
Sol non adorãdus, ſed Solis effector 26.b
Sol, & Luna non ſunt dii 37.e
Sol non oſtendit uerum Deum 27.f
Solem adorarunt Indi 12.d
Solis & Verbi comparatio 41.a
Solon Athenienſium legislator 39.d
Solon & Cyrus diis gentium præſtantiores cur? 19.a
Sophoclis Sophilli filii de Deo ſententia 29.c
Spartanorum legislator Lycurgus 39.d
Sterilis & deſerta quid 8.d
Stoici quid de Deo ſenſerint 27.b
Stulti fiunt, qui mandragoram comedunt 38.a
Stultos impios exiſtimant Philoſophi 43.f
Stultitiæ genus eſſe dicunt ignorantiam Philoſophi 44.a
Sues cœno magis delectantur, quàm aqua munda 35.b
Supplicio deputata loca famata 47.b
Surdi infideles 38.d
Symbola Themidis 11.e
Symbola uaria initiationis 10.a.d

T

Thales Mileſius aquam Deum exiſtimauit 26.c
Thallo 12.f
Thebani cur Herculem colant 46.b
Thebani, & Saitæ ouem colunt 17.d
Teleſius pictor Athenienſis 20.b
Themidis arcana ſymbola 11.e
Templum Actii Apollinis ubi 17.e
Templum, cithara, & tibia, homo quare 6.e
Templum Delphicum procella dirutum 22.d
Templum Dianæ Epheſiæ terræ hiatu abſorptum 21.c
Templum Dionyſi Athenis exuſtum 22.d
Templum Iſidis, & Sarapidis in Aegypto exuſtum 21.d
Templum quod Argis erat unà cum ſacerdote Chryſide igne exuſtum 22.d
Templum Sarapidis Alexandriæ exuſtum 22.d
Templa Deorum, non templa olim, ſed ſepulchra fuere 19.c
Theocriti de diis ſententia 36.c
Theogoniam cecinit Heſiodus 12.f
Theopompus rex Lacedæmoniorum ab Ariſtomene Meſſenio in ſacrificio offertur 18.c
Theophraſtus Ereſius quem ſibi Deum ſingat 27.c
Terra calcanda non adoranda 24.a
Terra noſtra eſt ſi Deum receperimus 35.e
Terrigenæ, ſeu Terræ filii ubi habitarint 11.a
θεσμὰ quid 45.b
Theſmophoria celebrantes quibus abſtineant 10 e
Theſmophoria quid 10.c.45.b
Theſprotæus lebes 9.a
Theſſali ciconias coluere, & quare 17.d
Iidem & formicas colunt quare. ibidem
Theſtiæ filiæ quinquaginta ab Hercule ſtupratæ 15.b
Timet Moſes audiens uerbum Dei 32.c
Tireſia 43.a
Titanes 10.c.d
Titanes fulmine pereunt 10.d
Tripos Cirrhæus 9.a
Triptolemus quis 11.b
Tuba Chriſti quæ 42.a
τυβορύχοσ quid 17.b

V

Vanitas quid 32.b
Vates optimi ubi quondam habiti 46.e
Venus Dea non eſt 37.e
Veneris Cnidiæ ſimulachrum cui aſſimilarit Praxiteles 22.e
Veneris myſteria 9.f
Veneris Theſpiacæ imaginem ad Phrines meretricis ſimilitudinem depingebant pictores 22.e
Verbum Dei adiutor 43.e
Verbum Dei audiens Moſes timet 22.c
Verbum Dei deſiderabile ſuper mel et fauum 40.f
Verbũ Dei, Deus manifeſtiſſimus 40.b
Verbum Dei gubernator 42.e
Verbum Dei lux eſt hominibus 33.b
Verbum Dei nemo deſpicere debet 33.a
Verbum Dei nulli celatur 34.a
Verbum Dei quid ſibi in terris uelit 7.a
Verbum Dei quid boni in homine operetur 42.c
Verbum Dei, ſeruator noſter fons uiuificus 40.b

Verbum Dei ſemper audiendum 33.b
Verbum Dei Sol animæ 27.f
Verbum diuinum qui habent, non debẽt querere doctrinam humanã 40.d
Verbum Domini manet in æternũ 31.c
Verbum imago Dei, homo uerò uerbi 36.e
Verbum nouum Chriſtus quare 7.c
Verbum qui auditione non accepit, uenia datur contra qui audit 37.b
Verbum ueritatis hominem regenerat 42.c
Verbi amatores ad quid debeant attendere 35.c
Verbi & Solis comparatio 41.a
Verbi rationiſque cur particeps homo 36.e
Sine Verbo ueritatis qui operantur quibus ſint ſimiles 30.a
Veritas deducit in cœlum 39.f
Veritas in ſumma tribus completur ſcilicet 40.a
Veritas non eſt aditu d ſficilis 39.f
Veritatem & Deum ipſum unde acceperit Plato 28.b
Veritati adhærendum relictis omnibus 42.b. 44.a
Veritatis adhortatio cui ſimiletur 42.c
Veritatis cognitio quæ uerè dicatur 33.c
Veritatis amator Eſaias 8.a
Via, eſt dominus, & lata & anguſta quomodo 37.b
Videre Deum quomodo poſſumus 8.e
Vipilio quis 11.b
Virilia cui execta, eccleſiam ne ingredito 12.c
Vita æterna quomodo ematur 33.c
Vita cum interitu minimè comparanda 44.c
Vitem cur Dionyſium appellarunt Thebani 12.e
Viuẽdum eſt, ut ſemper uiuamus 40.e
Vltor Iupiter in Cypro colitur 17.b
Voces duæ Chriſtum præcurrentes quid 8.d
Voluntas Dei eſt mundi creatio 26.a
Voluptas quantum habeat uiriũ 40.c
Voluptas ut meretrix fugienda 42.e
Vulcanus faber æris 14.a

X

ξόανα quid 19.f
Xenophontis Athenienſis de Deo ſententia 28.d

Z

Zachariæ ſilentium quid 8.e
Zagrea quid 45.b

LOCI SACRAE SCRIPTVRAE A CLEMENTE IN PAEDAGOGO vel explicati, vel citati.

Geneſis.

FACIAMVS hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. Gen.1. 36.b
Omnia erunt uobis in cibum Geneſ.1. 46.c
Hoc nunc os ex oſsibus meis & caro ex carne mea Geneſ.2. 70. c.
Ego ſum dominus deus tuus gratus eſto coram me Geneſ.17. 24. a
Ecce ego tecum cuſtodiens te in uniuerſa uia quocumque ambulaueris & reducam te in terram hanc, quoniam non derelinquam te donec fecerim quæcunque locutus ſum tibi. Geneſ.28. 24.b
Et pullum allegauit uineæ Geneſ.49. 12.a
Qui lauat in uino ueſtem ſuam & in ſanguine uuæ indumentum ſuum. Geneſ.49. 21.c

Exodi

Inducam uos in terram bonam lacte & melle manantem Exod.3. 17.e
Vade & dic Pharaoni ut emittat populum. Ego noui quod non emittat populum. Ego noui quod non emittet ipſos. Exod.3. 29.e
Qui reddit peccata patrum in filios, ijs qui oderunt: & faciens miſericordiam, ijs qui diligunt. Exod.20. 28. b
Non aſſumes nomen domini in uano Exod.20. 104.f
Siquis peccauit coram me deleo eum de libro meo; nunc autem uade & deduc populum hunc in locum quem dixi tibi Exod.32. 24.c

Leuitici

Non prophanabis filiam tuam ut eam facias meretricem, Leuit.9. 89.e
Non comedes leporem, nec hyænam. Leuit.11. 67.c

Numerorum

Siquis in eo fuerit repente mortuus, ſtatim polluetur caput uoti eius & radetur. Numer.6. 8.d

Deuteronomii

Bono eſtre animo, ut uos tentet acceſsit Deus, ut ſit timor eius in uobis & non peccetis. Deut.8. 27.a
Non in ſolo pane uiuit iuſtus, ſed in uerbo domini Deut.8. 9.a
Tanquam columbam ſimplicẽ, et felle carentẽ Deut.14. 11.d
Non accipies perſonam in iudicio, Dona enim excæcant oculos uidentium & corrumpunt uerba iuſta ut liberent eos qui faciunt iniuriam. Deut.16. 108.a
Prophetam uobis ſuſcitabit Deus tanquam me de fratribus ueſtris. Deut.18. 25.b
Non erit autem meretrix ex filiabus Iſrael, & non erit ſcortum ex filii Iſrael. Deut.23. 89.b
Cibarunt eos germina agrorum ſuxerunt mel de petra & oleum ex petra ſolida. Deut.32. 22.e
Sagittæ meæ conficient ipſos conſumpti fame & morſu auium & neruorum in ceruicem conuulſio immedicabilis. Deut.32. 27.c
Acuam gladium meum & apprehendet iudicium manus mea, & ipſe retribuam ius inimicis meis, & iis qui oderunt retribuam. Deut.32. 27.d
Filii reprehenſibiles, generatio praua & peruerſa hæc domino retribuitis? hic populus ſtultus & non ſapiens, non hic ipſe pater poſſedit te? Deut.32. 31.a.b
Ne reſpexeris ad aſpectum eius & altitudinem magnitudinis eius, quoniam repuli eum. Reg.4. 86. d

Iudicum

Mel enim à labris mulieris meretricis diſtillat, quæ ad gratiam loquens guttur ſuum impinguat: at id quidem certè poſtea felle amarius inuenies, & magis acutum quàm gladium ancipitem. Iudic.16. 102.c

Pſalmorum

Et erit tanquam lignum quod plantatum eſt ſecus decurſus

aquarum,quod fructum ſuum dabit in tempore ſuo, & folium eius non defluet. Pſal.1. 34.b
Nouit dominus uiam iuſtorum, & uia impiorum peribit. Pſal.1.
In uirga ferrea paſce eos. Pſal.2. 25.c
Virum ſanguinum abominatur dominus. Pſal. 25. 12.d
Ex ore infantium, & lactantium perfeciſti laudem. Pſal.8. 11.b
Filii alieni mentiti ſunt mihi, & claudicauerunt à uiis ſuis. Pſal.17. 30.f
Exiit ſonus eorum in fines terra. Pſal.25. 60.d
Exultate iuſti in domino, rectos decet laudatio. Pſal.32. 55.b
Oculi domini ſuper iuſtos, & aures eius in deprecationem ipſorum. Pſal.33. 106.d
Propterea unxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ præ participibus tuis, Myrrha & lacte & caſia à ueſtimentis tuis. Pſal.44. 61.e
Quàm bonus Iſrael Deus, iis, qui recto ſunt corde. Pſ.72. 7.b
Delectauerunt te filiæ regum in honore, aſtitit regina à dextris tuis in ueſtitu deaurato circundata uarietate. Pſal. 44. 74.e.f
Generatio peruerſa & exacerbans, generatio quæ non direxit cor ſuum, & non fuit fidelis cum Deo ſpiritus eius, & Dei teſtamentum non cuſtodierunt, & in lege eius noluerunt ambulare. Pſal.77. 32.c
Ego dixi dii eſtis & filii excelſi omnes. Pſal.81. 15.b
Ipſe eſt miſericors, medebitur peccatis eorum, & non perdet & implebit, ut aucrtet iram ſuam, et non intendet omnē indignationem ſuam. Pſal.84. 32.e
Saluum fac ſeruum tuum Deus meus ſperantem in te. Miſerere mei domine, quoniam ad te clamabo toto die. Pſal. 85. 9.a
Iuſtitia & iudicium præparatio ſedis tuæ: miſericordia et ueritas præcedent ante faciem tuam. Pſal.88. 32.f
Confeßionem & decorem indutus es, indutus lucem ſicut ueſtimentum. Pſal.103. 75.d
Diſperſit dedit pauperibus iuſtitia eius manet in ſeculum ſeculi. Pſal.111. 93.e
Laudate pueri dominū laudate nomen domini. Pſal.112. 11.c
Caſtigans caſtigauit me Dominus, & morti non tradidit me. Pſal.117. 25.c
Virga tna & baculus tuus ipſa me conſolata ſunt. Pſal. 119. 25.c
Increpet me iuſtus & caſtiget, oleum autem peccatoris non impinguet caput meum. Pſal.140. 30.d
Sicut unguentum in capite quod deſcendit in barbam, barbam Aaron. Pſal.132. 100.d
Laudent nomen eius in choro, in tympano & pſalterio ſpallant ei. Pſal.149. 55.d
Laudate eum in ſono tubæ, laudate eum in pſalterio & cithara laudate eum in tympano & choro laudate eum in cordis & organo. laudate eum in cymbalis iubilationis, omnis ſpiritus laudet dominum. Pſal.150. 54.d

Prouerbiorum

Fili ne te in errorem abducant peccatores, neq. in uiis cum eis ambulaueris, ſi te hortati fuerint dicentes, Veni nobiſcum. ſis ſocius innocentis ſanguinis, in terra autem uirū iuſtum iniuſte abſcondamus, de medio eum tollamus, ſicut infernus uiuentem. Prouerb.1. 35.a
Fili mi diſciplinam domini ne deſpicias, neque ægre feras cum ab ipſo corriperis, quem enim diligit dominus caſtigat, flagellat autē omnem filium quē recipit. Prou.3. 30.d
Beatus homo qui inuenit ſapientiam, & mortalis qui inuenit prudentiam. Prouerb.3. 34.a
Beatus homo qui inuenit ſapientiam & mortalis qui uidit prudentiam. Prouerb.3. 79.d
Ego uos ò homines adhortor, & meam uocem edo filiis hominum Audite me: præclara enim dicam. Prouer.4. 33.d
Beatus homo qui me audit, & homo qui uias meas cuſtodit uigilans in foribus meis, interdiu obſeruans ſtationem mei ingreſſus. Prouerb.8. 66.b
Accipite diſciplinam & non argentum & cognitionem ſuper aurum probatum. Melior eſt enim ſapientia lapidibus pretioſis, Quidquid eſt autem pretioſum nequaquam eſt ea dignum. Prouerb.8. 93.e
Colligite me ſuper aurum & lapidem pretioſum & argentū. Germina.n. mea meliora ſunt argēto electo. Pro.8. 93.e
Ab aliena aqua abſtine, & ex fonte alieno ne biberis. Prouerb.9. 85.f
Sedit in foribus domus ſuæ aperte ſuper cellam uocans eos qui in uia prætereunt. Prouerb.9. 103.a
Ex multiloquio non effugies peccatum. Prouerb.10. 57.f
Quemadmodum inauris in nare ſuis, ita improbæ fœminæ pulchritudo, Prouerb.11. 99.d
Iuſtus comedens impletur animo: Ventres autem impiorum egeni. Prouerb.13. 46.a
Qui ſuo parcit baculo, odit filium ſuum. Prouerb.13. 108.d
Fœneratur Deo qui miſeretur pauperis. Prouerb.19. 92.b
Intemperans res eſt uinū et iniurioſa res ebrietas. Pr.20. 50.c
Ex ore inſipientium baculus contumeliæ. Prouerb.20. 58.b
Tu quidem uirga percute filiū tuum, animam autem eius à morte libera. Ne parceris caſtigare puerum, uirga autem ipſum corrige, non enim morietur. Prouerb.23. 31.c
Ne ſis uini potor, nec ſtipem extendas ad emptiones carniū. Prouerb.23. 49.d
Cui uæ, cui tumultus, cui iudicia, cui iucundæ loquelæ, cui contritiones ſuperuacuæ? cuius ſunt liuidi oculi? an nō eorum qui in uinis tempus conſumunt? an non eorum qui inueſtigunt ubi fiāt potationes? ibidem, Ne bibite uinum propter ebrietatem. ibidem
Mulier fortis corona eſt marito ſuo. Prouerb.31. 102.b

Eccleſiaſt.

Qui eſt autem ſine timore, non poterit iuſtificari. Eccl.1. 27.c
Corona ſapientiæ timor domini. Eccleſ.1. 27.e
Cum muliere quæ uiro ſubiecta eſt, ne omnino ſedeas & ne ſuper cubitum cum ea accubueris, neque cum ea in uino congrediaris, nequando inclinet cor tuum in ipſam, & ſanguine tuo labetur ad interitum. Eccleſ.9. 58.c.d
Ne reſpicias in uicis ciuitatis, nec erres in eius ſolitudinibus Eccleſ.9. 91.c
Viri iuſti ſint tui conuiuæ & in timore domini tua permanebit gloriatio. Eccleſ.9. 91.e
Auerte oculum à muliere gratioſa, & ne diſcas alienam pulchritudinem. In pulchritudine enim mulieris multi ſeducti ſunt. Eccleſ.9. 106.a
Eſt tacens qui inuenitur ſapiens, et eſt qui odio habetur propter multam loquacitatem, qui enim multiplicat ſermonem odit animam ſuam. Eccleſ.10. 58.a

In amictu ne glorieris, neque in omni gloria quæ eſt præter leges efferaris. Eccleſ.11. 74.c

Ne introducas quẽuis hominem in domum tuã. Eccl.11. 91.e

Poſt tua deſideria ne ambules & arcearis à tuis appetitionibus. Vinum enim & mulieres faciunt ſapientes deficere, & qui adhæret meretricibus, euadet audacior. Putredo & uermis erunt eius hæredes, & efferetur in maiori ludibrio. Eccleſ.18. 72.b

Qui timet dominum conuertetur ad cor ſuum. Eccle.21.25.d

Stultus in riſu extollit uocem ſuam, uir autem aſtutus uix ſenſim ſubridebit. Eccleſ.21. 56.c

Quaſi teſtam conglutinat qui ſtultum docet. Eccleſ.22 .26.e

Homo qui aſcendit ſuper lectum ſuum, qui dicit in animo: quis me uidet? Circa me ſunt tenebræ, & parietes ſunt tegumenta mea & nemo aſpicit peccata mea. quid uereor ne meminerit altiſsimus? Eccleſ.23. 71.d

Mulier meretrix apro ſimilis reputabitur. Quæ autem uiro ſubiecta eſt; turris eſt mortis iis qui ea utũtur. Ecc.24.71.b

Ira magna eſt mulier ebria, tanquam ira dei mulier temulenta. Eccl.26. 51.e

Equus indomitus euadit durus, & filius remiſſus euadit petulans. Eccl.30. 32.d.e

Vinum quod bibitur multum in irritatione, & omni lapſu replet. Eccleſ.31. 49.b

In uino ne te uirum fortem præbeas. multos enim uinum inutiles reddidit. Eccl.31. 51.b

Comede quæ apponuntur, ceſſa autem primus diſciplinæ gratia, & ſi in medio multorum ſederis ne ante ipſos manum porrigas. Eccleſ.31. 58.e

Adoleſcens loquere, ſi te opus ſit uix cum bis interrogatus fueris. Eccleſ.32. 59.d

Odor ſuauitatis Deo eſt, cor quod glorificat eum qui fecit ipſum. Eccl.35. 108.a

Honora medicum propter neceſsitatem, ipſum enim creauit altiſsimus. Eccleſ.38. 62.d

Sapientiæ

Sunt tibi filii? caſtiga eos, & inflecte eos à iuuentute ſua: ſunt tibi filiæ? attende corpori earum, et ne uultum tuum apud eas exhilaraueris. Sap.7. 29.c

Diſcant filii tui quos dilexiſti domine, quod non generationes fructuum nutriant hominem, ſed uerbum tuum eos qui credunt conſeruat. Sap.16. 43.a

Eſaiæ

Principes tui non obediunt ſocii furum, diligentes munera, perſequentes retributionẽ, orphanis nõ iudicãtes. Eſa.1.31.b

Quid mihi multitudo ſacrificiorum ueſtrorum? dicit dominus. Plenus ſum holocauſtis arietum et adipem agnorum & ſanguinem taurorum et hædorum nolo, nec ueneritis ut a me uideamini. Quis enim requiſiuit hæc de manibus ueſtris? Atrium meum calcare non adieretis ſi ſimilam afferatis. Mane incenſum abominatio eſt mihi, neomenias ueſtras & ſabbata non fero Eſa.1. 107.e

Audi cælum & auſculta terra quoniam dominis locutus eſt, filios genui & exaltaui, ipſi uerò me nihili duxerunt. Nouit bos poſſeſſorem & aſinus præſepe domini ſui, Iſrael autem me non cognouit Eſa.3. 30.a

Abluit dominus ſordes filiorum & filiarum Iſrael, & mundabit ſanguinem ex medio ipſorum, ſanguinem iniquitatis & cædes prophetarum. Eſa.4. 97.c

Ecce ego & pueri quos dedit mihi deus Eſa.8. 11.e

Puellus natus eſt nobis & filius datus eſt nobis, cuius principatus ſuper humerum eius & uocatum eſt nomen eius magni conſilii angelus Eſa.9. 14.c

Egredietur uirga de radice Ieſſe. Eſa.11. 25.b

Ipſi autem fecerunt lætitiam occidentes uitulos & oues ſacrificantes dicentes: comedamus & bibamus cras enim moriemur. Eſa.22. 43.c

Hic populus labijs me honorat cor autem eorum longe eſt à me. Eſa.29. 29.e

Væ filij defectores. Hæc dicit dominus: Feciſtis conſilium non per me & pacta conuenta non per ſpiritum meum. Eſa.30. 30.b

Sicut paſtor paſcet gregem ſuum & brachio ſuo colliget agnos. Eſa.40. 12.a

Dominus tradidit ipſum pro peccatis noſtris. Eſa.43. 27.b

Puelli eorum ſuper humeros tollentur & ſuper genua conſolationem accipient. Perinde ac ſi mater aliquem conſoletur, ita ego quoque uos conſolabor. Eſa. 49. & 66. 13.d

Et uidimus ipſum & non habebat ſpeciem nec pulchritudinem, ſed ſpecies eius uilis diminuta præ hominibus. Eſa. 53. 84.a

Seruis autem meis, imponetur nomen nouum. Eſa. 56. & 65. 11.e

Super quem reſpiciam niſi ſuper manſuetum & quietum? Eſa.66. 13.a

Hieremiæ

Ne dicas quod iunior ſim. Antequã formarem in utero noui te, & antequam egredereris e matrice ſanctificaui te. Hierem.1. 24.f

Stupuit cælum propter hoc, & terra multomagis horruit: quoniam duo mala fecit populus meus: Me dereliquerunt fontem aquæ uiuæ, et foderunt lacus contritos qui aquam continere non poterunt. Hierem.2. 30.e

Et dedi illi libellum repudii & non timuit incompoſitus Iuda. Hierem.3. 30.f

Et mæchati ſunt in lignum & lapidem et ſuffumigarunt Baal. Hierem.3. & .32. 29.d

Nam etſi coccino induaris & aureo ornamento orneris, & oculos tuos ungas ſtibio, fruſtra eſt pulchritudo tua. Hierem.4. 86.b

Equi in fœminas inſanientes facti ſunt, unuſquiſque ad uxorem proximi ſui hinniebat. Hierem.5. 29.e

Via Dei ſi ambulaſſes, habitaſſes in pace in ſeculum. Hiere. 6. 34.c

Si te pœnituerit, expurgabit dominus cor tuum, & cor ſeminis tui. Hierem.18. 34.d

Beati ſumus Iſrael, quòd quæ Deo grata ſunt, à nobis cognoſci poſſunt. Hierem.31. 34.b

Tanquam uituli lactantes. Hierem.46. 11.d

Peccatum peccauit Hieruſalem, propterea in commotionem facta eſt. Omnes qui glorificabant eam ſpreuerunt ipſam, quoniam uiderunt eius turpitudinem. Hierem.1. 30.c

Quomodo ſedet ſola ciuitas, quæ fuerat plena populis, facta eſt tanquam uidua, quæ imperabat regionibus, facta eſt ſub tributo. Hierem.1. 31.a

Ezechielis

Fili hominis, in medio ſcorpiorum tu habitas. Ezech.2. 29.e

Mauult Dominus pœnitentiam peccatoris quàm mortem.

Ezech.18. 24.d
Si conuerſi fueritis ex toto corde ueſtro & dixeritis, pater, audiam uos tanquam populum ſanctum. Ezech.18. 34.a
Anima quæ peccat morietur, homo autem erit iuſtus qui facit iuſtitiam. Ezech.18. 35.b
Et quod claudum eſt alligabo, & quod ægrum eſt curabo, & quod aberrat reducam, & paſcam ipſos ego ad montem ſanctum meum. Ezech.34. 32.a

Danielis

Poſiti ſunt throni, & ſedit ſuper ipſos tanquam uetus dierum, & eius ueſtimentum album ſicut nix. Dan.7. 74.b

Oſeæ

Et uindicabo ſuper ipſam dies Baalim in quibus ei ſacrificauit & inaures ei appoſuit, & torques ſuos. Oſeæ.2. 79.b
Non uiſitabo ipſos? quoniam ipſi cum meretricibus commiſcebantur, & cum initiatis ſacrificabant, & populus qui intelligebat coniungebatur cum meretrice. Oſeæ.4. 29.f

Amos

Euerti uos ſicut Deus euertit Sodomam & Gomorram, et fuiſtis ſicut torris extractus ab igne: Et ne ſic quidem conuerſi eſtis ad me dicit Dominus. Amos.4. 27.e
Qui bibunt uinum percolatum, & ſedent ſuper lectum, eburneum. Amos,6. 50.e,f

Micheæ

Ego dominus Deus tuus qui eduxi te de terra Aegypti. Mich.6. 24.a

Zachariæ

Lætare ualde filia Sion; annuntia filia Hieruſalem: Ecce rex tuus uenit tibi iuſtus, manſuetus, & ſeruans & ipſe mitis & qui aſcendit ſubiugalem, & pullum nouum. Zach.9. 11.f

NOVI TESTAMENTI

Matthæi

Tu es filius meus dilectus ego hodie genui te. Matth.3. 14.e
Non in ſolo pane uiuit homo, ſed in uerbo domini. Matthæi. 4. 95.a
Pater Solem ſuũ ſplendere facit ſuper omnes. Matth.5. 28.d
Eſtote miſericordes ſicut pater ueſter miſericors eſt. Matth. 5. 28.d
Si te tuus ſcandalizat oculus exſcinde eum. Matth.5. 102.d
Quemadmodum uultis ut uobis faciant homines, uos quoque eis facite. Matth.5. 107.b
Ei qui te percutit in maxillam, præbe ei et alteram Matth. 5. 108.
Ne ſitis ſolliciti de craſtino, ſufficit enim diei malitia ſua Matth.6. 12.c.
Quærite primum regnum cælorum & hæc omnia adycientur uobis Matth.6 77.c
Ne ſitis ſoliciti animæ ueſtræ quid comedatis, neque corpori ueſtro quid induamini. Anima enim plus eſt quàm cibus & corpus quàm ueſtimentum Matth.6.72.c. & deinde.
Non eſt arbor bona quæ facit fructus malos, neque arbor mala quæ facit fructus bonos. Matth.7. 55.e
Petenti dabitur & pulſanti aperietur. Matth.7. 94.a
Fiat ſecundum fidem tuam Matth.9. 16.b
Ne portetis crumenam, non peram, neque calceamentum. Matth.10. 94.d.
Tibia uobis cecinimus et non ſaltaſtis, lamentati ſumus & non planxiſtis. Matth.11. 11.b
Deum nemo nouit niſi filius et cui filius reuelauerit Matth. 11. 13. c.
Confiteor tibi Pater Deus cœli & terræ, quod abſcondiſti hæc à ſapientibus & intelligentibus & reuelaſti ea paruulis. Matth.11. 17.a
Abite & dicite Ioanni. Cæci uident, ſurdi audiunt, leproſi mundantur, mortui reſurgunt, & beatus qui non fuerit ſcandalizatus in me. Matth.11. 33.e
Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis & ego reficiam uos Matth.11. 34.a.
Qui in ueſtitu glorioſo & delitijs degunt, ſunt in terrenis regijs. Matth.11. 74.d.
Cum carpſiſſent inquit pueri ramos oleæ uel palmarum exierunt obuiam domino & clamarunt dicentes: Oſanna filio Dauid: Benedictus qui uenit in nomine Domini. Matth. 12. 11. a.
Quæ intrant in os non coinquinant hominem, ſed quæ ex ore exeunt Matth.15.
Niſi conuerſi fueritis & efficiamini ſicut hi puelli non intrabitis in regnum cælorum. Matth.18. 11.a.
Qui ſe humiliauerit ut hic puellus, is maior eſt in regno cælorum. Matth.18. 12.b
Vende quæ habes & da pauperibus & huc me ſequere. Matth.19. 52.e.
Quæcumque petieritis in oratione credentes accipietis Matthæi.21. 108.c.
Lætare ualde filia Sion, annuntia filia Hieruſalem, Ecce rex hic uenit tibi iuſtus, mãſuetus et ſeruãs et ipſe mitis, et qui aſcendit ſubiugalem & pullũ nouũ Matth.21.11.f.
In hoc ſeculo uxores ducunt & nubunt, in illo autem non amplius. Matth.22. 10.c.d
Diliges Deum tuum in toto corde tuo & in tota anima tua & proximum tuum ſicut te ipſum, ex hoc dependent tota lex & prophetæ. Matth.22. 107.c
Reddite quæ ſunt Cæſaris Cæſari, & quæ ſunt Dei, Deo. Matth.22. 108.b
Quemadmodum gallina congregat pullos ſub alis ſuis. Matth.23. 11.d
Quotiens uolui congregare filios tuos ſicut gallina congregat pullos ſuos & noluiſtis Matth.23. 29.d
Væ uobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ, quoniam ſimiles eſtis ſepulchris dealbatis Matth.23. 97.b.
Væ uobis quoniam mundatis quod eſt extrinſecus poculi & patinæ, intus autem eſt plenum mortuis oſsibus & omni immunditia. Munda primum quod intus eſt poculi ut ſit etiam mundum quod eſt interius. Idem. Ibidem.
Væ uobis ſcribæ & phariſæi, quoniam amatis primas ſedes in Synagogis & ſalutationes in foro. Matth.23.
Nemo nouit filium niſi pater neque patrem niſi filius. Matthæi.24. 33.b
Quatenus uni horum minimorum feciſtis, mihi feciſtis. Matth.25. 92.b
Venite ad me omnes benedicti, eſte hæredes regni uobis parati à conſtitutione mundi: Eſurii enim et dediſtis mihi ad

comedendum;

comedendum : ſitiui, & dediſtis mihi potum: peregrinus eram & me collegiſtis: nudus, et me operuiſtis: infirmus, & uiſitaſtis me: eram in carcere, & ad me ueniſtis. Matth.25. 108.b
Accipite, bibite; hoc eſt ſanguis meus. Matth.26 51.c
Qui intinxerit mecum in patinam hic me tradet. Matthæi 26. 60.f

Marci

Surge, & ſublato grabbato tuo uade domum. Marc.2. 9.a
Et adduxerunt ei pueros ad impoſitionem manuum benedictionis. Marc.10. 10.f
Nemo bonus niſi pater meus qui eſt in cœlis. Marc.10. 28.d
Non ueni ut mihi miniſtraretur, ſed ut ipſe miniſtrarem. Marc.10. 32.b

Lucæ

Venit filius hominis & dicunt: Ecce homo uorax & potor uini, publicanorum amicus. Luc.7. 51.c
Sint lumbi ueſtri præcincti, & lucernæ ardentes, & uos ſimiles hominibus dominum ſuum expectantibus quando redibit à nuptijs: ut cùm uenerit & pulſauerit ſtatim illi aperiant. Luc.12. 65.f.
Homo quidam erat ualde diues qui induebatur purpura & byſſo, qui oblectabatur quotidie ſplendide. Mendicus autem quidam nomine Lazarus abiectus erat in ueſtibulo diuitis ulceratus cupiens repleri ijs quæ cadebant de menſa diuitis. Luc.15. 73.b

Ioannis

In principio erat uerbum et uerbũ erat apud Deũ, & Deus erat uerbum Ioan.1. 25.e
Quod enim factum eſt, in ipſo uita eſt. Ioã.1.15.c. & 66.a.b.
Et erunt omnes unus grex & unus paſtor. Ioan.2. 23.b
Qui credit in filium habet uitam æternam Ioan.3 16.a
Ego habeo manducare cibum quem uos neſcitis. Cibus meus eſt ut faciam uoluntatem eius qui miſit me. Ioan.4. 21.a
Hæc eſt autem dilectio dei ut mandata ſeruemus. Et mandata eius grauia non ſunt Ioan.4. 105.e
Amen amen dico uobis, qui ſermones meos audit & credit ei qui me miſit, habet uitam æternam; & in iudicium nõ uenit, ſed tranſit à morte ad uitam. Ioan.5. 15.c
Comedite carnes meas & bibite meum ſanguinem. Ioan.6. 18.f. 20.a.
Non enim Moſes dedit uobis panem de Cœlo, ſed Pater meus dat uobis panem de Cœlo uerum Ioan.6. 21.b.
Hæc eſt uoluntas Patris mei ut omnis qui contemplatur filiũ & credit in ipſum habeat uitã æternam & reſuſcitabo ipſum in nouiſſimo die. Ioan.8. 16.a.
Ego ſum paſtor bonus. Ioan.10. 23.b
Puelli adhuc modicum ſum uobiſcum. Ioan.13. 11.b
Ego ſum uitis uera & pater meus agricola eſt Ioan.15. 26.f
Ipſe Pater uos diligit, quia uos me dilexiſtis Ioan.16. 9.e
Et dilexiſti ipſos, quemadmodum me dilexiſti. Ioan. 17.9.e.
Vt omnes unum ſint, ſicut tu pater in me, & ego in te ut et ipſi in nobis unum ſint, ut etiam mundus credat quod tu me miſeris. Et ego gloriam quam dediſti mihi dedi eis, ut unum ſint, ſicut nos unum ſumus. Ego in ipſis & tu in me, ut ſint perfecti in unum. Ioan.17. 28.a
Cum in litore ſtetiſſet Ieſus dixit: Puelli, nũquid obſonium habetis? Ioan.ult. 10.f.

Actuum

Non eſt bonum nos relicto uerbo Dei miniſtrare menſis. Actuum.6. 59.a
Et uidet cœlum apertum & uas quoddam quatuor initiis alligatum ſuper terram, omnes quadrupedes & ſerpentes terræ & uolucres cœli in ipſo. Actuum.10. 46.c
Viſum eſt ſpiritui ſancto et nobis, nullum uobis maius onus imponere, præterquam neceſſitatem abſtinendi ab imolatis et ſanguine et ſuffocatis et fornicatione. Act.15.59.a

ad Romanos

Vide ſeueritatem & bonitatem Dei. In eos quidem qui ceciderunt ſeueritatem; in te autem bonitatem ſi permanſeris in bonitate, hoc eſt fide in Chriſtum. Rom.11. 27.f
Prouidentes bona, non ſolum coram domino, ſed etiam coram hominibus. Rom.12. 106.a
Induamur arma lucis, ut in die decore ambulantes: non in commeſſationibus & ebrietatibus, non in cubilibus & in impudicitiis uerſantes. Rom.13 54.c
Non eſt regnum Dei eſca & potus. Rom.14. 42.e
Qui comedit, eum qui non comedit non ſpernat. Qui autem non comedit, eum qui comedit non iudicet. Rom.14. 44.c
Volo autem uos ſapientes quidem eſſe ad bonum, ſimplices autem ad malum. Rom.ult. 13.b

ad Corinthios

Ne glorietur ſapiens in ſapientia ſua, & ne glorietur fortis in fortitudine ſua, ſed qui gloriatur in domino glorietur. 1.Cor.1. 18.d.22.a
Deo gratia qui nos ſemper facit triumphare in Chriſto & odorem ſuæ cognitionis per nos manifeſtat in omni loco, quoniam domini bonus odor ſumus Deo in iis qui ſalui fiunt, & in iis qui pereunt. his quidem odor ex morte in mortem, illis uerò odor ex uita in uitam. 1.Cor.2. 61.b
Mulieres ſimiliter, non implicaturis uel auro, uel margaritis, uel ueſte ſumptuoſa: ſed quæ decet mulieres profitentes pietatem, per bona opera ſeipſas ornantes. 1.Cor.2.79.c
Lac uobis potum dedi tanquam infantibus in Chriſto, non cibum: nondum enim poteratis, ſed neque adhuc nunc poteſtis. 1.Cor.3. 17.e.18.b.22.a
Et ego fratres non potui loqui uobis tanquam ſpiritualibus, ſed tanquam carnalibus ibidem
Quid uultis? in uirga ueniam ad uos, an in dilectione & ſpiritu lenitatis? 1. Cor 4. 25.c
Eſca uentri, & uenter eſcis. Deus autem & hunc & has deſtruet. 1.Cor.6. 42.b
Ne erretis, neque adulteri, neque molles, neque maſculorum concubitores, neque fures, neque auari, neque ebrioſi, neque maledici regnum Dei poſſidebunt. 1.Cor.6. 103.c
Cibus nos non commendat Deo. 1.Cor.8. 43.e
Si quid eiuſmodi ciborum fratrem offendit, non comedã carnes in æternum, ne fratrem meũ offendam. 1.Cor.8. 44.c
An non habemus poteſtatem comedendi, & bibendi, & mulieres circumducendi? 1. Cor.9. 43.e
Nolo uos fieri participes dæmoniorum. 1.Cor.10. 43.d
Siue comeditis, ſiue bibitis, omnia in gloriam Dei facite. 1.Cor.10. 45.c
Vnuſquiſque propriam cœnã præcipit in comedendo, et alius quidem eſurit, alius uerò eſt ebrius. 1.Cor.11. 45.a.b
Cõuenietibus uobis nõ licet dominicã cœnã edere. 1.cor.11.51.f

Etenim uno ſpiritu omnes nos in unum corpus baptizati ſumus ſiue Iudæi ſiue liberi, & omnes ex uno poculo bibimus.1.Cor.12. 16.e

Quando eram paruulus cogitabam ut paruulus, loquebar ut paruulus.1.Cor.13. 17.b.

Charitas omnia ſuſtinet, omnia ſuffert, omnia ſperat charitas nunquam excidit.1.Cor.13. 42.d

Charitas autem eſt patiens, benigna, non æmulatur, nõ agit perperam, non inflatur, non indecore ſe gerit.1. Cor.13. 83.

Fratres, ne pueri efficiamini mentibus; ſed ſitis uitio infantes, mentibus autem eſſe perfecti.1.cor.14. 17.b

Deſpondi uos uni, uirginem caſtam exihere Chriſto.2.Cor.11. 12.e

ad Galatas

Priuſquam ueniret fides cuſtodiebamur ſub lege concluſi ſub fide quæ erat reuelanda, quare Lex fuit noſter pædagogus in Chriſto ut ex fide iuſtificemur. Poſtquam autem uenit fides non ſumus amplius ſub pædagogo.Gal.3. 16.d

Omnes filij eſtis per fidem Dei in Chriſto Ieſu. Quicunque enim in Chriſtum baptizati eſtis Chriſtum induiſtis. Non eſt Iudæus nec Græcus, non eſt ſeruus nec liber, non eſt maſculus & fœmina omnes enim uos unus eſtis in Chriſto Ieſu ibidem.e.

Dico autem quamdiu hæres eſt infans, nihil differt à ſeruo cum ſit dominus omnium ſed eſt ſub tutoribus uſque ad patris præfinitum tempus; ita & nos quando eramus redacti in ſeruitutem ſub elementis mundi, quando autem uenit plenitudo temporis, miſit Deus filium ſuum factum ex muliere &c.Gal.4 17.c

ad Epheſios

Donec occuramus omnes in unitatem fidei & agnitionis Dei in uirum perfectum in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti ut non ſimus amplius infantes, qui fluctibus agitemur & circumferamur omni uento doctrinæ in præſtigijs hominum, in uerſutia ad inſidias erroris: uera autem dicentes in dilectione, augeamus in ipſum omnia. Epheſ.4. 12. e.

Eratis aliquando tenebræ nunc autem lux in domino Epheſ.4. 15.e.

Omnis ſermo malus ex ore ueſtro non procedet, ſed ſi quis bonus. Epheſ.4 57.b

Depoſito mendacio loquimini ueritatem unuſquiſque cum proximo ſuo, quoniam ſumus alter alterius membra Sol non occidat ſuper iracundiam ueſtram, neque locum date diabolo Epheſ.4. 108.f

Ne inebriemini uino in quo eſt luxuria.Epheſ.5. 50.e

Fornicatio autem & omnis immunditia uel plura habendi cupiditas, ne nominetur quidem in uobis ſicut decet ſanctos Epheſ.5. 71.b.

Sicut decet ſanctos non nominetur in uobis turpitudo & ſtultiloquium uel ſcurrilis urbanitas quæ ad rem non pertinet; ſed potius gratiarum actio Epheſ.5.

ad Phillippenſes

Non quod iam cepi uel perfectus ſim, perſequor autem ſi etiã comprehendam, propter quod comprehenſus ſum à Chriſto. Fratres ego meipſum nondum arbitror comprehendiſſe.Philipp.3. 22.e

Quorum Deus uenter eſt & gloria in ignominia ipſorum qui ea quæ ſunt terrena cogitant, quorum finis interitus. Philipp.3. 47.b

ad Coloſſenſes

Quicquid feceritis uel in ſermone uel in opere, omnia in nomine domini Ieſu gratias agentes Deo & Patri eius.Coloſſ.3 55.b

Mortificate membra ueſtra quæ ſunt ſuper terram, fornicationem, immunditiam, paſſionem, cupiditatem malam et auaritiam quæ eſt idolorum cultus, propter quæ uenit ira Dei in filios diffidentiæ.Coloſ.3. 102.e

ad Theſſalonicenſes

Cum poſſemus oneri eſſe ſicut cæteri Apoſtoli, fuimus mites in medio ueſtri, ſicut nutrix fouet filios ſuos.1.Theſ.2. 13.a

In regnum uocati, ſumus dei digne regno ambulemus Deũ diligentes & proximum.1.Theſ.2. 105.c

Vigilemus & ſobrii ſimus. qui enim dormiunt, noctu dormiunt: & qui ebrii ſunt noctu ebrii ſunt.1.Theſ.5. 66.b

Petri

Depoſito ergo omni uitio & omni dolo & ſimulatione & inuidia, detrectatione, tãquam nuper nati infantes uerbale lac concupiſcite, ut in ipſo creſcatis in ſalutem, ſi guſtaſtis quod Chriſtus dominus.1.Pet.2. 20.c

Conuerſationem ueſtram in gentibus habentes honeſtam ut in quo de uobis male loquuntur, tanquam malefici ex honeſtis operibus ſuſpicientes Deum glorificent.1.Pet.2. 98.e

Cum uiderint caſtam ueſtram quæ eſt in uerbo conuerſationem: quorum ſit nõ qui eſt extrinſecus plicaturæ uel auri appoſitionis uel ueſtium indumenti ornatus, ſed occultus cordis homo in incorruptibilitate mitis & quieti ſpiritus, qui eſt coram Deo pretioſus.1. Petr.3. 101.f

Charitas operit multitudinem peccatorum.1.Petr.4. 108.b

RERVM AC VERBORVM INDEX IN Pædagogo.

Abraham cur Dei amicus appellatus 86.e
Abraham Deum quæſiuit unde Dei amicus dictus 95.e
Abſceſſus quid 26.c
Abſtinendum a quibus ſit 59.a
Abydena oſtrea optima 41.e
Accuſatio quid 30.e
Acephalus Mathematicorum quid deſignet 51.f
Achillis Pædagogus quis 23.d
ἀκροθώραξ quis 48.d
Admonitio quid 26.c.&.29.d
Adoleſcentes quatenus, & qualiter exercitandi 97.d
Adoleſcentulæ imaginem quomodo deſignarit Zeno Cithræus 103.d
Adulteris non cohabitandum 44.d
Adulterium cui comparatum 71.b
Aegrotans corpus medico, animus uero Pædagogo opus habet 8.a
Aegyptii utũtur tympano in bello 54.e
Aegyptius attagen optimus 41.f
Aeternitatis, ſeu æui principium quod 37.e
Aeuum & tempus quid diſcriminis habeant 15.f
Affectionum animæ, aliæ alio modo curantur 26.c
Ager mundus 73.a.b
Agnos quos uocet ſcriptura 12.a
Agnus epicœnum eſt nomen

Agrico

Agrico Deus. quomodo 26 f
Agricultura matrimonio comparata 67.a.b
Alabaſtris bibere non prohibemur: quid ergo? 51.e
Alabaſtrum unguenti Mar. Magdalenæ quid 60 d
Albis uti ueſtibus honeſtum 9.e 99.b
Alcibiadis Pædagogus quis 23.e
Alexandri Pædagogus quis 23.d
ἄλυσις quid 78.c
Amantium corda uolucria 71.a
Amaritudo omnis à nobis euellenda 109.a
ἁμάρτημα quid 37.c
Amicitiæ pocula quæ 51.b
Amicus Dei appellatus Abraham, quare 86.e
Amicus Dei dictus Abraham 95.e
Amicus & inimicus probrum obiiciens quid differant 26.e
Amorem puerorum cur repulerit in Phædro 68.b
Amor ſui nimius quid mali faciat 87.b
Anguillæ Meandri 41.e
Animalia unguenta abhorrentia quæ 61.e
Anima quando uiuere, aut mori dicenda 66.e.f
Anima ſomno non indiget 66.e
Animal triplex genere 83.c
Animæ affectionum aliæ alio modo curantur 26.c
Animæ inſtabilis indicia quæ 66.e
Animæ oculum purgare hominis proprium 41.c
Animæ pulchritudo, pulchritudo optima 101.b.c
Animæ ſubſtantiam nonnulli auſi ſunt dicere ſanguinem 19.b
Animæ tenebras qui cibi offundant 44.d
Animam ueram ſe habere non poteſt oſtendere qui caput habet adulterinum 88.b
Annulis quæ nam inſculpenda ſignacula 100.c
Annulus aureus cur detur in nuptiis 99.d.e.100.b
Annulus quo in digito à uiris geſtandus 110.b.c
ἀνθρωπογραφεῖα quid 97.a
Antiphanis Delii medici de Varietate ciborum ſententia 41.e
Antiphates Comicus irridet mulieres ſeſe nimium ornantes 85.c & deinde
ἀπαλόφρωνα quid 13.a
Apellis reſponſum ad puerum qui Venerem depinxerat auro multo ornatam 78.f
Apoſtoli ſunt pedes domini 60.d
Appetitiones iuuenum maxime coercendæ 48.a
ἀφροδίσια quid 21.e
Appoſita comedere ſine ſcrupulo, & quicquid in macello uenit iubet Apoſt. 44.b
Aqua Choaſpia Perſarum in potu grata 50.e
Aquam bibentes laudat Clemens. 47.e
Arabes utantur cymbalo in bello 54.e
Arcades utuntur fiſtula in bello. 54.e
Arethuſium uinum 50.d
Arguit liberè quiſquis pacificus eſt. 106.e
Arguendus non eſt proximus in conuiuio 58.b
Ariſtippus 61.c
Ariſtippi ſententia de unguentis 62.d
ἄρνες quid 10.d
Aromata & unguenta ad neceſſitatem non ad luxuriam facta 65.a
Artem ſagittandi ſolam diſcunt Perſarum filii 23.e
Aſcrææ betæ optimæ 41.e
ἀσωτία quid 50.b
Athenienſes cur Iones uocati 81.b
Athenienſium principum ueſtitus quis 73.c
Athletæ ueteres pudenda obtegebant 92.f
Athletarum uita qualis 41.d
Attagen Aegyptius optimus 41.f
Atticæ pſettæ optimæ 41.e
Auditum impedit pix 89.b
Aureus fluuius Pactolus 86.a
Auriculæ non perforandæ 99.d
Aurium defenſiones quæ 57.c
Auro qui ſe ornari putat, is auro eſt inferior 99.d
Aurum & argentum inuidioſa poſſeſſio 52.c
Aurum geſtare quatenus deceat 98.d
Aurum geſtare uiris an liceat 88.c
Aurum quid 61.b
αὐτάρκεια quid 79.d
Auxilium quibus maxime adfert Deus 13.e

B

Balnei frequens uſus uires adimit 96.e
Balnei quatuor cauſæ quæ? 96.e
Balneis quomodo utendum 92.c & deinde
Balneum qua nam de cauſa accipiendum 96.e
Baptiſmus cum uerbo naturalem habet conuentionem 22.c
Barbam nouacula radere illiberale 100.d
Barbam radere uiros non decet 100.d
Barbam uellere nephas 90.a
Barba uirile ſignum 88.e
Battalus uir effœminatiſſimus 90.a
Beati qui uere dicantur 20.c
Bellica inſtrumenta ad amorem incendentia 54.e
Bellum multis eget, pax minime 36.d
Benedicendus Deus finito conuiuio 65.d
Beneficentia, pulchrum baculum 94.e.f
Beneuolentia quid 36.a
Beneuolentiæ ſignum reprehendere non odii 26.d
Benignitatis diuinæ maximum ſignũ quod 29.d
Benignitatis fons elargitio 95.a
Betæ Aſcrææ optimæ 41.e
Bibendi nimium ſtudium quid damni afferat 51.a
Bilis in ſcriptura quid 35.d
Bolus Mantinicus optimus 41.e
Bombyx quid 73.e
Bona omnia bonis 65.a
Bona terræ, quæ in ſcripturis 106.e
Bona uera quæ ibidem
Bona uia ſequenda 107.a
ad Bonitatem nos uocat dominus 34.a
Bonitatis Dei eſt quod requirat pœnitentiam 27.e
Bonorum omnium & donator & cuſtos dominus 106.f
Bonum eſt non comedere carnes, non bibere uinum 44.d
Bonum nõ eſt omnibus uti, licet omnia propter hominem facta 45.e
Bonum quomodo quid dicatur 26.a
Bonum ſi ſequimur, nemo obeſſe poteſt 106.d
Bonus dicitur Deus: cur ergo iraſcitur & punit? 26.b
Bonus quis uere dicatur 25.f 26.a.b
Botrus quid 47.d

C

Cæcæ ſunt diuitiæ 86.a
Cœnantes quæ obſeruare debeant 45.b.c
Cœnaturis quæ opus ſint 46.a
Cæus ſophiſta uirtutis & improbitatis depinxit imagines, quomodo 74.e
καγχασμὸς quid 56.e

Calceis non utebatur Eſaias 65.c
Calceis quibus utendum honeſtis mulieribus 76.c.d
Calceorum diuerſorum deſcriptio 76.c
Calceorum ſcopus quis 76.d
Calceos dominus portabat 76.e
Calices Therideí quid 52.c
Calices uarii deſcribuntur 80.b
Canicies unde naſcatur 62.e
Capilli alieni omnino reiiciendi 101.a
Capilli capitis noſtri numerati 88.f
Capilli non tingendi 101.b
Capilli non uellendi 89.a
Capilli ſoluti quid 60.e
Caricæ Chelidoniæ optimæ, propter quas cum quinquies mille milibus in Græciam infœlix Perſa profectus eſt. 41.e
Carnales quos uocet Paulus 81.b
Carnalia opera quæ 18.b
Carnes non comedere quomodo bonum 44.d
Carnes non comedere bonum eſſe, & Apoſtolus, & Pythagorici fatentur 44.d
Carne ſuilla ueſci cur prohibuerit dominus 104.a
Caſtigando Deus noſtri ſimilis 29.c
Caſtigari à domino eſt à morte liberari 25.c
Caſtigatio quid 27.f
Caſtigatur loquax Therſites ab Vliſſe 59.e
Catecheſis quid 79.e
Cathechizare quid 18.a.c
καθετῆρες quid 78.c
καθῆκον quid 37.d
Celtæ ebrietati maxime ſtudent, quare? 51.b
Cerebrum non refrigerandum 63.a
Character Pædagogi noſtri quis 36.b
Charitas operit multitudinem peccatorum 108.b
Charus eſt homo Deo quare? 9.d
Chelidoniæ caricæ optimæ propter quas in Græciam infœlix ille Perſa cum quinquies mille millibus profectus eſt. 41.e
Chium uinum 50.d
Choaſpes quid 50.e
χορτασθέντες quid 35.d
χόρτασμα quid ibidem
Chriſtianorum uita quæ & qualis eſſe debet 37.e
Chriſto familiares reddimur multis modis 22.a
Chriſtum qui non ſequitur inutilis 95.f
Chriſtus eſt liberalis 32.b
Chriſtus perfectus 14.f & deinde
ex Cibis qui nobis aptiſſimi 46.b
Cibis uariis non omnino abſtinendum 44.b
Cibo & potu quatenus utendum 50.d
Cibum ſumpturi laudare Deum debemus 55.b
Cibus Ioannis Baptiſtæ qualis 46.c & 75.b
Cibus multiplex in ſcriptura 21.a
Cibus Petri qualis 46.c
κιχλισμὸς quid 56.b.c
Cicuta ac petulantia in uino æque fugienda 59.a
Cithara quid 54.d
Clamor elatus res inſaniſſima 59.d
Cœlos ui conſcendere debemus 94.e
Cognitionem inter & ſanitatem quid ſit diſcriminis 7.f
ad Cognitionem nos uocat dominus 34.c.d
Coitum quid eſſe cenſebat Abderites ſophiſta 70.b
Coitus nimius quid mali inferat 70.b
Columbarum pullos cur iuſſerit offerri Deus 11.d
Comam alienam capiti ſuo imponere impium 101.a
Comam quæ maximè nutriant gentes 90.b.c
Comedendum quicquid apponitur, aut in macello uenit ſine curioſa indagatione 44.b
Comedens, non comedentem ne ſpernat. qui non comedit eum qui comedit ne iudicet 44.c
Comedere appoſita & quicquid in macello uenit ſine ſcrupulo iubet Apoſtolus 44.b
Comedere & bibere ſimul non conuenit 45.c
Comedere leporem & hyænam cur uetuerit Moſes 67.c
Comedere ut uiuamus non uiuendum, ut comedamus 41.c
Comeſſatio & laſciuia à conuiuiis amandanda 54.b
Compoſitio uitæ, à nobiſipſis incipienda 41.b
Conchæ Pelori optimæ 41.e
Concilia impia reſpuenda 104.c
Concubitus maſculorum uitandi 68.c
Concupiſcentias carnis qui depoſuerint omnes ſicut æquales apud Deum 16.e
κονίποδες quid 76.e
Conſilii dandi tres ſunt partes 33.e
Conſuetudo quibuſcum habenda uiro Chriſtiano 90.e
Conſuetudo ſiue neceſſitudo uera quæ. 103.f & deinde
Contemnere debet omnia quiſquis Deũ ſequitur 86.e
Contentio omnino reſecanda 59.d
Continentia exigua hominum lucrifacere poſſumus 44.c
de Continentia ſcripſit librum Clemens 70.a
Contumelia quid 58.a
Conuiuarum ſemper & ubique habenda ratio 60.a
Conuiuia Græcorum olim qualia 55.c
Conuiuii finis quis eſſe debeat 58.b
in Conuiuiis quomodo ſe homo recreare debeat 54.a
Conuiuio finito Deus benedicendus 65.b
in Conuiuio proximus non arguendus. 58.b
Corde duro qui 13.b
Cornu utuntur Thraces in bello 54.e
Corona Eccleſiæ Chriſtus 63.c
Corona qua olim reges utebantur quid deſignarit 61.b
Coronarunt Chriſtum Iudæi uelint nolint regem fatentes 64.b & deinde pulchrè depicta Chriſti paſſio myſticè
Corona Senum quæ 63.c
Corona uera mulieris quæ 63.b
Corona uiri quæ 63.c
Coronis & unguentis an utendum 60.c
Coronis quatenus utendum 63.a
Corpori immobili cibus non adhæreſcit 101.d
Corporis humani ſubſtantia ſanguis 21.e
Correctio quid 28.a
κόσμος quid 80.f
κραιπάλη quid 49.d
Crapula quid 49.d
Cratetis pera 70.a
Cretenſes lyra utuntur in bello 54.e
Creticum uinum ſuaue 50.e
Crines Deus quanti faciat 88.d
Crines componere num uiros deceat 88.c
Crobylus quid 80.e
Crœſi filiorum Pædagogus quis 23.d
Culpa in Deum conferri non poteſt 27.d
Cupiditas malorum omnium radix 53.f
Cupiditas quid 37.b
Curatio diuina quæ 29.e
Cymbalo utuntur Arabes in bello 54.e
Cymbalum quid 54.e

Daphnis

D

Daphnii turdii optimi 41.e
Decalogus deſcribitur 107.c
Decorum quum in omni re, tum in cœna maxime ſeruandum 50.f & deinde
Dei amicus cur appellatus Abraham 86.e
Dei facies quid 24.b
Deum non eſſe bonum arguunt quidam 25.d
Deum redamare debemus 10.a
Deus bonus dicitur & eſt, cur ergo naſcitur & punit? 26.b
Deus iuſtus 28.a
Deus nunquam imbecillus 15.c
Deus per ſeipſum bonus, iuſtus autem propter nos 33.a
Deus non iraſcitur 27.c
Deus pœnitentiam uult non mortem peccatoris 24.d
Deus ſolus nullius indiget 83.b
Deus unum eſt 28.a
Dilectio non in oſculo cenſetur 105.d
Diligendi inimici 108.c
Diligere Deum quis uere dicatur 109.f
Diligit hominem Deus 25.e.f
Diſciplinarum pulcherrima, ſeipſum noſſe 83.b
Diuitiæ ad quæ ut plurimum incitent 45.e.f
Diuitiæ cacæ ſunt 86.a
Diuitiæ non rectè adminiſtratæ quid mali pariant 53.d
Diuitiæ ſerpenti ſimiles 93.d
Diues quis uere dicatur 93.b & deinde f
Diuitiæ ueræ quæ 94.a
Doctor alium docens ſeipſum primo deinde proximum docere debet 41.b
Doctrinæ non minima pars ſunt exempla 95.b.&.d
Doctrinæ perfectio fides 16.a
Doctrina Veteris teſtamenti quantum à Nouo diſtet 24.e
Domini mancipiis ſimiles 93.b.c
Domina qualis eſt, talis eſt & catella 103.b.c
Dominus nobis eſt omnia, quomodo? 21.c
Dona excæcant oculos uidentium 108.a
Dormientis hominis nullus eſt uſus 66. a
Dormire tota nocte non decet, quare? 66.d
Dux optimus Verbum Dei 10.a

E

Ebrietas quid 49.d
Ebrietas Elpenori quid mali pepererit 52.a
Ebrietas & ornatus nimius ueſtium utrum peius 86.a
Ebrietas Loth quid mali pepererit 66.d
Ebrietas mari comparatur .50.b
Ebrietas Noe 52.a
Ebrietas nudauit Noe 57.d
Ebrietatem fugere docebantur Lacedæmonii per Ilotarum factum 95.d
Ebrietate qui maxime utantur 51.b
Ebrius pulcherrimè deſcribitur 48.f 49.a.& deinde
Eccleſiæ corona quæ 63.c
Eccleſiæ nomen impoſitum tolerantia 14.a
Eccleſiam accedere quomodo debeamus 105.a
ἐκζυγπελόγαςρον 47.b
Educatio ſeu inſtitutio optima, quæ 106.d
Effœminatio quorundam deſcribitur 88.a
Effœminatiſſimus uir Battalus 90.a
in Effœminatos pulchra exclamatio 89.d
Egenus quis eſſe non poſſit 95.a
Elargitio, fons benignitatis 95.a
ἑλκεσίπεπλος quid 73.c
Ens in tribus temporibus inſcriptura ponitur 28.b
Ephaptis quid 81.a
ἐπιπλήξις quid 31.c
Equum pretii maximi herus tribus obolis uilior 93.b
Eryphile Argiua meretrix 74.e
Eſurire nonnullos, nonnullos luxuriari ualde abſurdum 77.d
Ethruſci utuntur tuba in bello 54.e
Eunuchus quid, & quis uerè dicatur 91.a.b
ἐυωχία quid 42.e
Exacerbationis Diuinæ cauſæ quæ. 32.c.d
Exultans ſe humiliabitur humilians exaltabitur 108.c
Exempla rectæ doctrinæ pars 95.b
Exemplum honeſtarum mulierum Sarra 97.e
Exemplum nobis ſumendum ex ueterum factis 68.f
Exercitia quæ ſunt màxime eligenda 97.d
Exercitium Pittaci regis Mytelenæorum quale 98.a
Exclamatio in effœminatos 89.d
Expoſtulatio quid 30.f
Extrema quæque periculoſa media uerò bona ſunt 46.d

F

Facies Dei quid 24.b
Facies non ornanda, nec fucis deturpanda 73.a
φαινομήειδης quid 81.b
Familiares Chriſto reddimur multis modis 22.a
Famulis non utendum ut iumentis 103.d
Famulis quatenus utendum 108.c
Feneſtra per quam proſpexit dominus quæ 14.b
Fœnum quid 73.b
Fidei nihil deeſt 16.a
Fides doctrinæ perfectio 16.a
Fides non claudicat 16.a
Fides quomodo doceatur 16.d
Fides uniuerſa ſalus humanæ naturæ 16.d
In Figura, quomodo accipiendum 38.c
Filiorum maxime amans natura 67.f
Filius ſolus bonus, iuſtus, opifex, in Patre 28.f.29.a
Fiſtula & tibia quibus congruit 54.c
Fiſtula utuntur Arcades in bello 54.e
Fiſtulis demulceri ceruos aiunt 54.e
Flores matrimonii qui 63.c
Flores propter hominem facti non propter abuſum Deorum 63.e.f
Floribus quatenus utendum 64.a.e
Floribus uti, aut non uti, utrum inſit aliqua gratia? 64.e
ex Floribus unguenta ualde utilia cõficiuntur 64.e
Florum pulchritudo flacceſcẽs, quid deſignet 63.b
Florum qualitates aliæ utiles, aliæ noxiæ 63.c
Fluuius alienus quid 85.e
Fluuius aureus Pactolus 86.a
Fœneratur domino qui miſeretur pauperis 92.b
Fœneratur quis Deo quomodo 79.d
Formoſo Narciſſo non bene ceſſit 86. d
Fornicaria non uicit Ioſeph 102.e
Fornicationem mire inſectatur 91. e
Fornicationis præcurſor riſus impudicus 91.e.f
Fornicator apud Deum mortuus 71.f
Fornicatorem iuuenem, quomodo corripuerit Diogenes 88.[illegible]

Fornicatores & meretrices irrationalia potius quàm rationalia nutriunt animalia 92.a
Fornicatoribus non cohabitandũ 44.d
Frugalitas amanda ſanctis mulieribus 79.c
Frugalitatis per legem commendatur 46.d
Frugalitas pulchrum uiaticum Chriſtiano 94.b
Frugalitatis exemplum Helias Thesbites 94.b

G

γαλακτοφάγοι 18.b
Galli cúr criſtis ornentur 88.d
γαστριμαργία quid 45.a
Gemma ſancta uerbum Dei 77.a
Gemmæ non ſtupendæ 76.e
Gemmæ uarii coloris deſcribuntur 81.c
Gemmas ſtultè ſtupentes quid reſponſi ſoleant dare 77.b
Gnoſticos quid 22.e
Gratia & ſalus communis quorum uita communis 10.c
Gratia nobis facta multiplici nomine appellatur 15.a.b
Gratia per Chriſtum facta, lex uerò per Moſen data 25.a
Gratiæ maximæ Pædagogo noſtro agẽdæ 37.a
Gratiarum actio poſt cibum iuſtum nutrimentum 44.c
Gratias Deo quando debeamus, 54.e & deinde 55.b
Gratias qui ſemper agit non uerſatur in uoluptatibus 44.c
Grauem eſſe non triſtem decet Chriſtianum 56.c
Gryphes aurum cuſtodiunt 91.a
Guloſorum ſpecies pulchrè deſcribitur 44.e

H

Hederæ naturæ quæ 63.d
Hædi in Melo optimi 41.e
Hæredes utri uerè dicantur, nos ne, an Iudæi 17.c
Hæres infans nihil differt à ſeruo 17.c
Herba quid 73.b
Herbarum aliæ noxiæ aliæ utiles 63.c
Herbarum nonnullarum effectus deſcribuntur 63.d
Hermophroditos negat Clemens 67.e
Hominem præcipue diligit dominus 25.e.f
Homini congenita pulchritudo barba 90.a
Homines dii, dii homines inquit Heraclitus 83.d
Hominibus probis non improbis cohabitandum 104.a
Homini inſunt tria, ſcilicet 7.b
Hominis aut formoſitas, aut pulchritudo, aut altitudo non nimium admiranda 86.d
Hominis cauſa omnia facta ſunt, non tamen uti omnibus bonum eſt 45.e
Hominis proprium animæ oculum purgare 41.c
Hominis pulcherrimum mens 89.c
Hominis pulchritudo uaria 83 & deinde
Hominis uirtus quæ 78.a
Homo animal licet ſit riſibile, ideo non ſemper ridendum 56.b
Homo commune nomen & uiris & fœminis 10.d
Homo Dei figmentum 9.c
Homo Deo charus, quare? 9.d
Homo à Deo factus quibus gradibus ad Deum proficiſcitur 36.b
Homo cur à Deo factus 8.d.&.46.a
Homo iumentis aſsimilatur, quare? 37.c
Homo natura excelſum & erectum animal 94.b
Homo nihil niſi diuina contemplari debet 37.a
Item & humana, quomodo? ibidem
Homo pacificum inſtrumentum 54.e
Homo pulcherrimum animal 25.e
Homo quatenus ſit Dei imago 67.b
Homo quomodo ornandus 84.b
Homo res per ſe eligenda 9.d.e
Homo ſolus uerbis, cætera quæque alio uinculo ducuntur 110.a
Honeſte ſimul uiuentes quæ obſeruanda 58.a
Honeſtas matrimonii à domo propria oſtendenda 106.b.c
Honeſtas quum apud omnes tum maxime apud uxores oſtendenda 70.f
Hortatorium genus enucleatur 33.d
Hortatorius ſermo omnis eſt duplex 7.e
Hortatorius ſermo quid boni agat 7.b
Humerus inſipientum quid 69.f
Humilians ſe exaltabitur, exaltans humiliabitur 108.c
Hyeme quibus ueſtibus utendũ 99.b.c
Hyæna animal ſalaciſsimum 67.f
Hyænam cur comendendum uetuerit Moſes 67.c
Hyænam mutare naturam incredibile 67.e
Hyæna pulchrè deſcribitur 67.c
Hymnus Clementis ad Chriſtum ſeruatorem 112
Hypocrita & proditor Iudas 61.a

I

Iacob paſcebat oues Laban 98.a
Iberi, ebrietati maxime ſtudent, quare? 51.b
Idololatris non cohabitandum 44.d
Ieſus Naue, typus Ieſu Chriſti 25.b
Ieſus uerbum quid 55.b
Ieiunium quale eligerit Dominus 107.d.e
Ignorantia parit peccatum 16.b
Ilotæ quid 95.d
Illuminationis fructus qui 16.c
Illuminatus quis uerè dicatur 15.d
Imaginibus, ſimilitudinibusq́ docemur 96.a
Imago dei quatenus ſit homo 67.b
Immoderatio ſemper malum 45.a
Immutabilis omnium natura 67.d
Impii qui dicantur 89.b.c
Inceſſus quatenus moderandus 103.c
Increpatio quid 29.e
Increpatio quem ſcopum habere debeat 27.a
Indicia inſtabilis animæ quæ? 66.e
Indignatio quid 31.a
Infans Dei quis uere dicatur 17.a
Infantes qui 13.c
Infantes quos dicat Paulus 17.c.d
Infidelibus nihil fidum ait Pindarus 108.c
Ingluuies quàm ſit res immunda 94.c
Ingluuies uitanda 58.e.59.a
In ingratos Deus etiam bonus 28.d
Inimici diligendi 108.c
Inimicus & amicus probrum obiiciẽs quid differant 26.e
Iniuria accepta, non recordanda 108. b
Inopia laborare non poteſt uir bonus 95. a
Inſectatio quid 30.b
Inſimulatio quid 26.c
Inſipientis eſt ualde cibos admirari 44.e
Inſtitutio optima quæ 106.d
Inſtrumento muſico ludere quomodo non reprehendendum 55.b
Intelligentia eſt animæ oculus 30.a
Intemperantia publica quid doceat 89.a.b
Inuitatio in potu quomodo facienda 54.f
Inutilis quis 95.f
Ioannis Baptiſta cibus qualis 46.c
Ioſeph non uincitur à fornicaria 102.c
ἤπιος quid 12.f.
ἱππόθορον quid 54.c
Ira à nobis exſcindenda 19.a
Iraſcitur deus nunquam 27.c
Iſaac quid 13.e
Iſaac cum Rebecca ludus interpretatur 14.a.

Italum

Italum uinum bene flagrans 50.e
Iudæorum peccatum quod 24.d
Iudas oleũ falſum et adulterinũ. 60.f
Iunoni conſecratum lilium 63.e
Iupiter quem ludũ ludat iuxta Heraclitum 13.f
Iuſtificari non poteſt qui non habet timorem 27.c
Iuſtitia quomodo bonum dicatur. 26.b
Iuſtus uerus, typus eſt iuſti noui. 21.d
Iuuenem fornicatorem quomodo corripuerit Diogenes 88.a
Iuuenes qui 13.c
Iuuenum appetitiones maxime coercēda 48.a

L

Lac cum aqua naturalē habet cognationem 22.c.
Lac in Scripturis quid. 17.e. 18.b.e. 19.a 20.a.
Lac & peperiſſe & matrem eſſe mulierem arguit 21.f
Lac & ſanguis ſymbola qualia 22.b.
Lac fit ex ſanguine 22.b
Lac in ſcriptura quid 21.c. 22.a.
Lacte nihil candidius 19.d.
Lacedæmonij cogunt inebriari Ilotas quare? 95.d
Lacedæmonij utũtur tibia in bello. 54.e
Lacedæmonios laudat Clemens propter ueſtitum indultum meretricibus 73.c
Lachrymæ quid 60.e
Laconica pudicitia quomodo corrupta 87.a.
λαγνεῖα quid 69.e.
λαιμαργία quid 45.a
Lapides uarij deſcribuntur. 76.f. & deinde
Lapis pretioſus in coronis quid 16.b.
Laſciuia & comeſſatio à conuiuijs amandanda 54.a.b
Lauandum quatenus ſit 97.a
Lauatio pedum diſcipulorũ quid. 61.a.
Laudabilis quis ſecundum Philoſophos 34.d.
Laudare factorem omnium ante cibũ debemus 55.b.
Laudatoriæ orationi quid addendum. 26.d
Laudatorium & ſuaſoriũ genus pulchrè depingitur 33.c
Laudatorium & uituperatorium genus hominibus maxime neceſſarium 34.e.
Laude qui uerè ducantur ad bonũ. 34.f
Lecti qui aptiores ad ſomnum 65.c
Lectio quæ alta fit uoce exercitium eſt 98.a
Leporem non comedendum cur præceperit Moſes 67.c
Leporis coëundi nehemens deſiderium 68.d
Leporis natura deſcribitur 68.d
Lesbium uinum bene ſpirans 50.e
Lex metu, uerbum dilectione populum docet 24.e
Lex per Moſen data. Gratia per Chriſtum facta 25.a
Lex Platonis de ſupellectile 52.e
Liberalis eſt Chriſtus 32.b
Liberi arbitrij pædagogus uerbũ. 16.d
Liberos nolle procreare eſt iniuriam facere naturæ 70.d.
Libidinem quomodo quis fortiter ſuſtinet 57.e.
Lilia conſecrata Iunoni 63.e
Lipareæ Menæ optimæ 41.e
Loquacitas odio habenda 58.a
Loquax Therſites ab Vlyſſe caſtigatur 59.e
Loquendũ nõ eſt inter comedendũ. 45.c
Loquendum quomodo 56.a
Loth ebrius & ſomnolentus filiabus commiſcetur 66.d
Lucem inter & tenebras nullum medium 15.e
Luctandum qualiter nobis ſit 98.a
Luctatur cum Iacob quis 24.b
Ludus diuinus quis 13.f
Ludus teſſerarum prohibendus 103.e
Luſcinia & colore & uoce uariabilis 67.d
Luxuria prodigioſa deſcribitur quorũdam. 18.d.e. & deinde.
Luxuria quarundam mulierum in unguentis dipingitur 61.d
Luxurioſè quoſdam uiuere quoſdam eſurire ualde abſurdum 77.d
Luxurioſi Phæaces 63.e
Luxus quarundam mulierum depingitur. 102.f. & deinde
Luxus uitandus 44.a
Luxu uacantibus quis dæmon præſit 46.b.c
Lyra ludere uel alio inſtrumento quomodo non reprehenſibile 55.b
Lyra utuntur Cretenſes in bello. 54.e

M

Magnificentia ad quid apta 46.a
Maledicere quid 29.a
Maledictum quid 30.e
Malorum omniũ radix cupiditas. 53.f.
Mandata ſeruanda illi qui uitã æternam cupit 107.c.
Manna quid 19.e
Manſuetum ſuper & quietum requieſcit dominus 13.a
Mantinicus bolus optimus 41.e
μαργὸς quid 45.a
Maria uirgo, ſola mater et uirgo quid ſignificet 20.a
Mariæ Magdalenæ factum in fractione alabaſtri pulchrè expẽditur. 60.d.
Maſculorum concubitus uitandi 68.c.
μαστεύσαι quid 21.b
Mater noſtra quæ 13.d
Matrimonij finis & ſcopus quis. 67.a.
Matrimonij flores qui 63.c
Matrimonij honeſtas à domo propria primo oſtendenda 106.b.c
Matrimonio omnino iungendum aut omnino purum eſſe oportet 70.a
Matrimonium agriculturæ comparatur 67.a.b.
Matrimonium neſcire debet meretricios affectus 71.a.b.
Matrimonium quid 70.d
Matrimonium uult Deus ſed non libidinem 70.c.
Matthæus Apoſtolus quo cibo utebatur 46.c
Meandri anguillæ 41.e
Media quæque bona: extrema uero periculoſa 46.d.
Medico qui opus habeant, qui uero pædagogo 8.a
Medicus pauo optimus 41.f.
Medicus Pæonius 8.f
μειδίαμα quid 56.b
Mel bilem generat 35.d
Meliora ſunt, quæ utilia in ſupellectile 53.d
in Melo hædi optimi 41.e
Mellis & ſinapis comparatio pulchra 35.d
Membra hominis turpia non ſunt ſed uerenda 57.e
Membrorum nominibus nulla ineſt turpitudo 80.c
Menæ Lipareæ optimæ 41.e
Mendacibus minatur Deus 108.b
Mendeſium uinum Aegyptiacũ. 50.e
Mens hominis pulcherrimum 89.e
Mercedem recipimus poſt reſurrectionem 16.b
Meretriceas affectiones longe à matrimonio arcendas 71.a.b
Meretrices Lacedæmoniorum quomodo ueſtiebantur 73.c
Meretricum & fornicatorum conſuetudo 92.a
Meretrix Argiua Eryphilæ 74.e
Meretrix & Meretricius affectus cui comparatur 71.b
Meretrix uicit Sampſonem 102.6
Merula auis uariabilis colore & uoce 67.d

Methymnæi pectines optimi 41.e
Metus duplex ſcilicet 39.d
Metus genus duplex 32.d
Metus quid 37.b.c
Militum præcepta 108.a
Miluũ cur comedere uetet Lex. 104.a
Minæ ac ſupplicia cur ſcripturis indita 96.c
Miniſtrare uenit dominus non miniſtrari 32.b
Miſeretur omnibus dominus 25.d
Miſericordia ſuper omnem carnẽ 31.b
Miſericordes in alterutrum eſſe debemus 109.a
Miſerrimus omnium qui oculos hominum tantum metuit 71.d
Mitis ac manſuetus quis 13.a
Modeſtia in muliere & in uirgine pulchrè deſcribitur 58.d
Modus omnibus in rebus attendendus 98.a
Molere non erubuit rex Pittacus.98.a
Morborum auxilium proprie medicina 8.f.9.a
Morti ſimilis ſomnus 26.f
Mortuos ſuos ſepelire quid 105.c
Mugiles in Sciatho optimi 41.e
Muliebres motus, luxus, & delitiæ omnino arcendæ 102.c.d
Muliebria ornamenta pulchrè deſcribuntur ex Ariſtophane, & Nicoſtrato Comico.78.d.& deinde
Mulier cum tunica ſimul exuit pudorem 71.f
Mulier cum ueſte pudorem exuit 93.a
Mulier domus cuſtos res pulcherrima 102.a
Mulier ebria quid 51.d
Mulierem glabram cur eſſe Deus uoluerit, uirum contra hirſutum 88.d
Mulierem ſtultam quam uocet Salomon 103.a
in Muliere quæ maxime corrigenda 102 b
Mulieres cum loco mores mutantes, quibus comparantur 105.b
Mulieres luxui deditæ quibus comparantur 99.d
Mulieres non externo mundo ſed proprio facto artificio ornari debẽt.102.a
Mulieres nullam̃ corporis partem denudare debent, quare 51.e
Mulieres quæ ſe magis ornari appetãt quibus ſimiles ſint 86.b
Mulieres quatenus & qualiter exercendæ 97.d.e
Mulieres quum in omni re tum maxime in cœna honeſtatem decet 51.d.
Mulieres ſeſe nimis ornantes, quibus comparentur.84.d & deinde
de eiſdem quid dicat Comicus 85.b.& deinde multa.
Mulieres ſubiectæ eſſe debent proprijs maritis 109.a
in Mulieres uanas inuehitur 78.e.f
Mulier honeſta, marito ſolo placere ſtudeat 99.e
Mulieris coma quomodo religanda 100.e.f
Mulieris corona quæ 63.b
Mulieris honeſtæ reſponſio pulchra.75.e
Mulieris pudicæ ueſtis quæ 99.a
Mulieris pulchritudo multos ſeducit 106.a
Mulier pia benedicitur 102.b
Mulier ſemper tecta niſi domi eſſe debet 105,a
Mulierum quarundam in unguentis mira luxuries depingitur 61.d
Mulierum quarundam luxus depingitur.102.f & deinde
Murenæ Siculi maris 41.e
Muſica quæ à Chriſtianis amandanda 54.d
Muſica quatenus admittenda 55.c.d
Muſico inſtrumento ludere quomodo non reprehendendum 55.b
μυραλοιφεῖν quid 62.d
Myrſinum unguentum ex quo conſtet & eius effectus 64.f

N

νάρκιν quid 63.d
Narciſsinum unguentum & eius effectus 64.f
Narciſſo formoſo non bene ceſsit 86.d
Natura mutari non poteſt 67.d
Natura omnium genitrix maxime filiorum amans 67.f
Naturæ iniuriam facit quiſquis in matrimonio conſtitutus liberos procreare non uult 70.d
Naxium uinum 50.e
Neceſſaria quæque uel ad præſentem uel ad futuram uitam pertinẽt. 38.a
Neceſſaria tantum in cibo ſumenda 44.b
Neceſſarias ad res nemo pauper 45.f
νεκύδαλον quid 73.f
νεήπιος quid 12.f
Nicolaitæ cacodæmonẽ imitantur 81.a
νήπιον quid 17.b
νήπιος quid 12.f
νηπίου nomen quomodo intelligendum 13.b
νηπύτιος quid 12.f
Nobilitas uera quæ 100.b
Nomen domini in uanum non accipiendum 104.f
Nomen nouum cur & quibus imponendum 11.e
Noſſe ſeipſum, diſciplinarum pulcherrima 83.b
Nouacula uiros tõderi illiberale 100.d
Noui teſtamenti doctrina quantum à ueteri diſtet 24.e
νουθετεῖν quid 35.a
νουθέτησις quid 35.a
Nucis natura quæ 63.d
Nudi operiendi 107.d
de Nuptijs ſcripſit librũ Clemens 95.e

O

Obediendum parentibus 109.a
Obedientia qua in re fundetur 37.d
Obtrectatio quid 31.a
Oculi bene regendi ne per eos labamur 105.e
Oculi domini Sole ſplendidiores 71.d
Oculis maxime parcendum quomodo? 102.d
Oculorum diſciplinæ quæ 57.e
Oculos hominum qui tantum ueretur omnium miſerrimus 71.d
Odij ſignum non eſt reprehendere ſed beneuolentiæ 26.d
Odio habere nõ uult aliquem dominus 25.e
Officia quæque in quo conſiſtant 37.e
Officium quid uere dicatur 37.e
Oleum quid 60.e
Oleum apibus et inſectis inimicũ.62.a
ὄνος quid 47.b
Opes cæcæ ſunt 86.a
Opificem Chriſtus patrem ſuum appellat 28.a
ὀψοφαγία quid 45.a
Optimus quis 95 e
Oratio Clementis ad uerbum 110.c
Oratio domino accepta, quæ 197.d
Orationi ſuaſoriæ & laudatoriæ quid adiungendum 26.d
Orationis uerba non iteranda quomodo intelligendum 80.d
Organum quid 54.d
Ornamentum uerum quod 79.e
Ornantium ſeſe uirorum reprehenſio 87.d.88.a & deinde
Ornari quæ ſe magis appetant mulieres 86.b
Ornatus Heſter 86.e
Ornatus ſui nimius quid mali faciat 86.e.f
Ornatus ueſtium aut ebrietas utrum peius 86.a
Oſanna quid 11.a
Oſculo olim in eccleſia utebantur 105.d
Oſtrea Abydena optima 41.e

Otioſum eſſe omnino non decet 98.b
Oues Laban paſcebat Iacob 98.a
Oues patris ſui paſcebat Rachel 97.f
Oues qui 23.b

P

Pacificum genus, qui dicantur 51.b
Pacificus libere arguit 106.e
Pactolus aureus fluuius 86.a
παιδαγωγία quid 12.b
Pedagogia quid. 23.b. eadem eſt multiplex ibidem
Pædagogi boni munus. 95. f et deinde.
Padagogi finis quis 7.d
Pædagogi officio fungitur Verbũ 8.a
Pædagogi officium 23.c
Pædagogo aut medico qui opus habeant 8.a
Pædagogo noſtro maximæ agendæ gratiæ quare 37.a
Pædagogus Achillis quis 23.d
Pædagogus Alcibiadis quis 23.e
Pædagogus Alexandri quis 23 d.
Pædagogus filiorum Crœſi quis 23.d
Pædagogus filiorum Themiſtoclis quis 23.e
Pædagogus hortatur ad utilia 33.d
Pædagogus noſter quis & qui uocatur 23.a.e
Pædagogus noſter Patri Deo ſimilis 8.b
Pædagogus noſter tribus rebus inſignitur 35.f
Pædagogus noſter Verbũ Patris. 35.e.f
Pedagogi noſtri præcipuum opus. 36.e.f
Pædagogus bonus quis et eius opus. 9.a
Pædagogus figuris rethorũ utitur. 33.c
Pædagogus, lex in Chriſto 16.d
Pædagogus liberi arbitrij uerbum 16.d
Pædagogus omnibus ex æquo communis 10.c
Pædagogus quid 7.d
Pædagogus uerbum 24.b
παιδαγωγεῖον quid 10.d
παιδικίαν quid 12.b
παιδίσκα quid 11.c
παιδισκάρια quid 11.c
παίδων ἀγωγὴ quid 10.e
Pæonius medicus 8.f
Panis natura quæ, & quid ſignificet 21.b.c
Parentes non prouocent filios 109.a
παροινία quid 49.d
Participes omnium eſſe poſſumus, non tamen omnia expediunt 45.e
Paßio domini quid operata ſit 61.b
Paſtor quis 23.b
Paſtoris boni præcepta quæ 32.a
Pater cœleſtis quos libentius uidet. 13.e
Pater noſter, qui uerè orent qui minime 39.d
Patientiæ præcepta deſcribũtur. 108.a.
Patrem ſuum Chriſtus opificem appellat 28.d
Patres carnales quos libentius uident 13.e.
Patriam non habemus in terra 95.c
Pauperis qui miſeretur domino fœneratur 92.b
pauper nemo ad res neceſſarias 45.f.
pauo Medicus optimus 41.f.
pax paucis opus habet, bellum multis 36.d.
ad Pacem inſtituimur non ad bellum 36.d
peccãs ſeipſo fit deterior. 71.e. et deinde
Peccantes corrigendi 108.d
Peccanti fratri quotiens remittendum 108.a
Peccare omnibus innatum ibidem
Peccare quàm minimum adniti debemus 8.c
Peccata extendit timor domini 27.c
Peccata ſolus remittit Deus 27.b
Peccator iumentis aßimilatur. quare? 37.c
Peccatum Iudæorum quod 24.d
Peccatum nullum cadit in pædagogũ noſtrum 8.b
Peccatum quando inducet dominus ſuper peccatores 24.d
Peccatum quid et quid generet. 37.b.c
Peccatum ſolum turpe 57.e
Pectines Methymnæi optimi 41.e
Pecuniæ cupiditas arx uitij 53.e.f
Pedes Domini Apoſtoli 60.d
Pelori conchæ optimæ 41.e
Penelopes telam texere quid 70.f
Perfectos ſe quidam audent dicere. 22.e
Perfectus quis 77.d
Perfectum quod uere dicitur 15.b
Perfectum quomodo ſeſe dicat Paulus 22.f
Perſarum regum pædagogi qui & quot 23.e
Petulãs quis proprie dicatur 68.e.69.
Petulantia in uino fugienda 59.a
Phæaces luxurioſi 63.e
Philippi pædagogus quis 23.d
Philoſophia quid 37.c
Philoſophari quis uerè dicatur 104.d
Phlegma in Scripturis quid 35.d
φῶς quid 15.e
Pilos tingentes num peccent 88.a.b
Piſcis quem Petrus cœpit quid ſignificet 45.d
Pix an utilitatem ullam adferat. 89.b
Plato cur amorem puerorum repulerit in Phædro 68.b
Platonis ſententia de ijs qui pœnas dabant 27.a
Platonis ſententia de ijs qui rationem corrumpunt 72.a
πλοῦτος quid 45.f
Pocula amicitiæ quæ 51.b
Pœnas qui dant benefit ſecundum Platonem 27.a
Pœnitentiam mauult dominus quam mortem 106.e
ad Pœnitentiam nos uocat dominus noſtri cauſa 34.d
Pœnitentiam requirit Deus propter ſuam bonitatem 27.e
Pœnitentiam uult Deus non mortem peccatoris 24.d
Pœnitentia unde proficiſcitur 16.f
Popiſmata ſibili & ſimilia Chriſtianis uitanda 59.f
Potu & cibo quatenus utendum 50.d
Potus in Scriptura quid 20.f
Potus temperatura maxime ad ſanitatem apta 101.c
Præcepta boni paſtoris quæ 32.a
Præcepta Dei non timore plena ſed perſuaſione 10.b
Præcepta militum 108.a
Præcepta omnia in hoc comprehenduntur: quæ uultis ut faciant uobis homines &c. 107.b
Præcepta quibus qualia tradenda 8.a
Præceptor noſter quis 23.b
Probrum obijciens amicus & inimicus quid differant 26.e
Prodeſt nobis dominus & tanquam Deus et tanquã homo, quomodo? 9.c
Proditor & hypocrita Iudas 61.a
Promißionis perfectio eſt requies. 16.b
Prophetia cur data hominibus 8.e
προσηνῶς quid 37.d
Proximus in conuiuio non arguendus 58.b
Prudentes eſſe debemus 109.a
Pſallere ad lyram uel aliud inſtrumentum 55.b
Pſalmus quid 55.b
Pſalterium quid 54.d
Pſettæ Atticæ optimæ 41.e
Pudicæ feminæ ueſtis quæ 99.a
Pudicitia Laconica quomodo corrupta 87.a
Pulchritudo animæ optima pulchritudo 101.b.c.
Pulchritudo congenita homini barba 90.a
Pulchritudo hominis uaria. 83.d. & deinde
Pulchritudo mulierum multos ſeducit 106.a
Pudenda cur appellata 69.a
Pudorem cum tunica ſimul exuit mulier 71.f.

Pudore ubique affici debemus 93.a
Pueri Deum cognoſcentes qui uerè dicantur 12.c.
Pueri qui uerè dicantur 23.a
Pueri uel puelli nomine quid ſenſerit Chriſtus 12.b.
Puerorum amorem cur repulerit Plato in Phædro 68.b
Pueros quos uocet Scriptura 10.e.
Pulcher quis uerè dicatur 77.f
Pulcherrimum hominis mens 89.c
Pulchritudo ædium Aegyptiorũ cui ſimiletur.84.b.& deinde
Pulli Domini qui 11.d
Pullum ad uitem ligare quid 38.e
Pullus alligatus uineæ quid 12.a
Puro purum fas eſt tangere 71.f
πυκτίδας quid 54.e

Q

Querela quid 30.a
Qualitates ciborum multiplices reſpuendæ 41.d
Quo cibo utebatur Matthæus Apoſtolus 46.c

R

Rachel paſcebat oues patris ſui 97.f
Ratiocinãdi facultas ubi collocata.52.a
Rationalia animantia deſpiciunt fornicatores & meretrices,irrationalia minime 92.a
Rationem qui corrumpunt quid de ijs ſentiat Plato 72.a
Rationis quis uerè minime particeps dicatur 37.d
Ratio optimum medicamentum aduerſus intemperantiam 72.c
Rebecca quid 13.e
Redargutio quid 30.b
Regiæ terrenæ quid 74.d
Reprehendere beneuolentiæ ſignum nõ odij 26.d
Reprehenſio domini ualde utilis 32.c
Reprehenſionis ſcopus quis 28.c
Reprehenſio quid 26.c.&.31.c
Reprehenſio uirorum ſe nimium ornantium.87.d.88.a.& deinde
Riſibile licet animal ſit homo,non tamen ſemper eſt ridendum 56.b
Riſus impudicus fornicationis præcurſor 91.e.f
Riſus quatenus admittendus apud Chriſtianos 55.e.56.c.d
ῥόδος quid 63.d
Romani effœminatos odio habebant 89.e.f
Roſaceum unguentum 65.a
Roſarum uiolarumque effectus deſcribitur 63.d
Rubi effectus deſcribitur 64.d.e
Ructus quomodo tranſmittendus.60.a
Ruminare quid 104 b

S

Sacrificia quæ elegerit dominus 107.e
Sacrificia quæ acceptet dominus.108.b
Sagittandi artem diſcunt ſolam Perſarum filij 23.e
Salus & gratia communis quorum uita communis 10.c
ad Salutem qui ſint aptiores 17.a
Sampſon uictus à meretrice 102.c
Sanguinem nonnulli audent dicere ſubſtantiam animæ 19.b
Sanguinis Domini duplex 47.d
Sanguis & lac ſymbola qualia 22.b
Sanguis humani corporis eſt ſubſtantia 21.e
Sanguis in Scriptura quid 21.c.d
Sanguis maternus an fœtui in cibum cedat? 19.b
Sani non opus habent medico 31.d
Sanitatem inter & cognitionem quid interſit 7.f
Sanitatis maxima pars potus cibique temperatura 101.c
Sapientes ad bonum,ſimplices ad malum eſſe debemus 13.b
Sapientia cunctis rebus præſtãtior. 93.e
Sapientiæ theſauri inuiſibiles Gentibus 107.a.b
Sapientia liberat animam à perturbationibus 9.a
Sapientia mundana minime reſpuenda 106.c
Sapientia perfecta quæ 49.c
Sapientis proprium quid 8.c.
Sarra exemplum honeſtarum mulierum 97.e.
in Sciatho mugiles optimi 41.e
σκολιόν quid 55.c
Scopus noſter uoluptas eſſe nõ debet 41.c
Scythæ ebrietati maxime ſtudent.quare? 51.b
Scytharum uita deſcribitur 90.c.d
Semen animalis quid nonnulli ſtatuant 21.e
Seminandum ubi ſit 67.b
Senibus multa indulgenda 49.c
Senum corona quæ 63.c
Sermo exhortatorius quid boni agat 7.b
Sermo, fructus cogitationis 55.e
Sermo, in homine longe rerum omniũ pretioſiſsimum 56.a
Sermo omnis adhortatorius duplex.7.c
Serui obediant dominis 109.b
Seruitia multorum deſcribuntur.91.a.
Seruorum multitudo num deceat Chriſtianos 90.f.& deinde
Seueritas nonnunquã remittenda.99.e
Sicciora & calidiora natura quæ.88.e
Sicinnis quid 23.e
σικιννοὶ qui 92.a
Siculi maris murenæ 41.e
Signacula qualia anulis inſculpenda 100.c
Signum uirile barba 88.e
Silentio prætermittendæ ineptæ nugæ. 57.f
Simile amicum ſimili 15.e
Similitudinibus & imaginibus docemur 96.a
Simplices ad malum.Sapientes ad bonum eſſe debemus 13.b
Simplicitatis & ueritatis fundamentum quod 13.a
Simulachrorum cultus omnino relegãdus 73.c
Simulachrum in mũdo nihil eſt.44.c.
Sinapis & mellis comparatio 35.d
Sinapis grano aſsimilatur Chriſtus 35.d
Sodoma cur exuſta 68.e
Sodomitarũ peccatũ deſcribitur 96.b
Sodomorum ſupplicium iuſtum 96.c
Solitudo uera quæ 91.c
Sollicitudinem rerum temporalium abijcere debemus 12.c
Sollicitos nos eſſe non uult Chriſtus.36.c
Sollicitudo ſuperuacanea abijciẽda 73 a
in Somnio quomodo quiſque ſe habere debeat 65.b.c
Somnolentus Loth filiabus commiſcetur 66.d
Somnolentus quis 49.d.
Somnus immodicus quid mali pareat. 66.c.d
Somnus morti ſimilis 26.f
Somno non indiget anima 66.e
Somnus publicano comparatur 66.e
Specula cur excogitata 86.c
Spirituales quos uocet Paulus 18.b
Spiritu ambulandum 19.b
Sternutatio quomodo facienda 60.a
Stoicorũ ſentẽtia de uiro ſapiente.69.a
Studium in res externas non conferendum 41.b
Stultam mulierem quam uocet Salomon 102.a
Stultiloquo quæ pœna debeatur 57.b
Suaſoriæ orationi quid adiungendum 26 d
Suaſorium & laudatorium genus pulchre & diſtinguitur & declaratur 33.c
Subſtantia humani corporis ſanguis. 21.e
à Suibus abſtinebat Petrus 46.c

Suilla carne ueſci cur prohibuerit Dominus 104.a
Superbia & arrogantia exterminanda 52.e
de Suppellectile lex Platonis 52.e
in Suppellectile quæ utilia, ea & meliora 53.d
Suppellectilis nimiæ, cura anxia abijcienda 94.e
Suppellex in domo Chrſtiianorum qualis eſſe debeat. 53.a. & deinde
Suppellex quæ à Chriſtianorum uſibus exterminanda. 52.c.d. & deinde
Supplicia ac minæ cur Scripturis indita 96.c
Supplicium Sodomorum iuſtum. 96.c
Suſinum quid & eius effectus 64.f
Syllogiſmus Ariſtippi de unctione diluitur 61.c
Syracuſium uinum ſuaue 50.e

T

Telam Penelopes texere quid 70.f
Tempus & Aeuum quid diſcriminis habeant 15.f
Tenebras inter & lucem nullum medium 15.e
Tenebras qui cibi animæ offundãt 44 d
Teneri ac molles qui 13.b
Tenor domini extrudet peccata 27.c
Teſſerarum ludus prohibendus 103.e
Tibia utuntur Lacedæmonij in bello 54.e
Timor Domini principium ſenſus. 29.f
Timorem non habens non poteſt iuſtificari 27.c
Timor cur inuentus 27.b
Timor, ſalutaris eſt 31.e
Thaſium uinum odoriferum 50.e
Themiſtoclis filiorum pædagogus quis 23.e
Therſites loquax ab Vlyſſe caſtigatur 59.e
Theſauri ſapientiæ inuiſibiles Gentibus 107.a.b
Thraces ebrietati maxime ſtudent quare? 51.b.
Thraces utuntur cornu in bello 54.e
Tolerantiæ nomen cur impoſitum eccleſiæ 14.a
Tonderi num deceat uiros 88.c
Triſtem eſſe ſed grauem decet Chriſtianum 56.c
Tu particula demonſtratiuam in Scripturis habet emphaſim 28.b
Tuba quid 54.d
Tuba utuntur Ethruſci in bello 54.e
Turdi Daphnij optimi 41.e
à Turpibus omnino mundi eſſe debemus 57.d
Turpiloquis quis uultus obuertendus 56.e
Turpiloquium omnino cauendum. quare 57.a.d
Turpiloquium, proprie quid 57.f
Turpis, quæ res propriè cenſenda 57.e
Turpitudo nulla ineſt membrorum nominibus 80.c
Tympano Aegyptij utuntur in bello 54.e
Tympanum quid 54.d

V

Vana gloria abijcienda 109.b
Vaſorum pretioſorum irritus uſus. 52.b
Vendendi & emendi cõſideratio. 104.e
Venerem unde dictam cenſeat Diogenes Apolloniates 21.e
Veneris furtiua cura dulcis iuxta Bœotium Pindarum 103.a
Verbi nouitas non exprobranda 24.e
Verbo Dei omnino optemperandũ. 68.e
Verbum allegorice lac 18.a
Verbum cum baptiſmo naturalem habet conuentionem 22.c
Verbum Dei dux optimus 10.a
Verbum Dei, poſſeſſio cui nihil deeſt 95.a
Verbum Dei ſancta gemma 77.a
Verbum dilectione lex metu populum docet 24.e
Verbum Domini ſeſe accommodat omnib. 55.a
Verbum duci comparatum 26.c.d.
Verbum dulce cui ſimilatum quid utilitatis adferat 22.d
Verbum eſt nobis omnia, pater, mater, pædagogus, altor 20.a
Verbum hominum amans pædagogi fungitur officio 8.a
Verbum Iudex 27.b.
Verbum, nutrimentum 36.d
Verbum, pædagogus 24.b
Verbum pædagogus liberi arbitrij 16.d
Verbum, panis 21.b
Verbum patris noſter pædagogus 35.e.f
Verbũ Patris ſolus eſt iudex. quare? 8.c
Verbum quid doceat 36.d
Verbum quiſquis ſequitur uoluptatem abdicabit 74.e.
Verecundia mira Aeneæ uxoris 105.a.b
Veritatis & ſimplicitatis fundamentum quod 13.a
Veſte candida plerumque uiſus eſt Deus 74.b
Veſtes ætati, perſonæ, figuris, naturæ ſtudijs debent conuenire 99.c
Veſtibus albis uti honeſtum. 98.e. 99.b
Veſtibus mollioribus uti quatenus deceat 98.d
Veſtibus ſolidis hyeme utendum. 99.b
Veſtimentis quibus, quomodo utendum 72.c
Veſtis lacera ebrioſi quid ſignificet 49.e
Veſtitu non gloriandum 74.c
Veſtitus Domini 75.d
Veſtitus Eſaiæ 75.c
Veſtitus facilis quis 99.c
Veſtitus Heliæ 75.c
Veſtitus Hieremiæ 75.c
Veſtitus Ioannis Baptiſtæ qualis. 75.b
Veſtitus Lacedæmoniorum meretricũ qualis 73.c
Veſtitus Lacænarum uirginum 75.e
Veſtitus quatenus homini neceſſarius 73.d
Veſtium pictura uaria cur excogitata 74.c
Veſtium quis color eligendus 74.b
Veſtium ſumptuoſitas reijcienda. 75.a
Veteris teſtamenti doctrina quantum à Nouo diſtet 24.e
Veterum facta nobis in exemplum ponenda 68.f
Via bona ſequenda 107.a
Viæ obliquæ quæ 32.c
Vina uaria deſcribuntur 50.d
Vigilandum filijs lucis. 66.b. & deinde multa de uigilijs
Vigiliæ quantæ utilitatis 66.a
Vltio quid 28.a
Vino bibendo ne nos fortes præbeamus 51.b
Vino quibus & quando utendũ. 48.c.
Vinoſum eſſe & nimium ſui ornandi ſtudioſum quàm differunt 86.a
Vinũ benedixit Chriſtus in cœna 51.c
Vinum in Scriptura quid 50.c.
Vinum in ſtultis quid operetur. 56.d.e.
Vinum non bibentes laudat Clemens 47.e
Vinum non bibere bonum eſt 44.d.
Vinum, quid operetur 48.d
Vinum res admodum lubrica & periculoſa 50.d
Violarum roſarumque effectus deſcribitur 63.d
Vir bonus laborare inopia nõ poteſt 95.a
Virga triplex Chriſto pædagogo noſtro data 25.b
Virgo mater, una eſt ſola 20.a
Viri caput radere barbam uero nutrire debent 100.d
Viri corona quæ 63.c
Virile ſignum barba 88.e
Viri ſeſe colẽtes quibus cõparẽtur. 90.a
Virorum nimium ſeſe ornantium pulchra reprehentio. 87.d. 88.a. et deinde
Viros unguenta olere non decet 61.d
Viros quos uocet Paulus 17.c.d.

Vir quis uere dicatur 12.d
Virtus hominis quæ 78.a
Virtus, maximi pretij uerè æſtimatur 93.d
Virtus quid 37.c
Virtutis improbitatiſque depictæ imagines 74.e
Virum hirſutum cur eſſe Deus uoluerit fœminam contra glabram 88.d
Virum num ſe ornare deceat 88.c.
Virum, quæ oſtendunt 83.c.
Viſibilia omnia temporalia 86.c
Viſitatio quid 30.d.
Vita chriſtianorum quæ et qualis eſſe debet 37.e
Vitæ compoſitio, a nobis ipſis incipienda 41.b
Vita eſt in Chriſto quicquid factum eſt 15.c.
Vita ex quibus conſtituatur 41.d.
Vitam æternam qui habituri 15.c
Vita otioſa non uita appellanda 49.d
Vitis ſylueſcit niſi putetur, quid ſignificet 27.a
Vituperatione qui uerè ducantur ad bonum 34.e.f.
Viuendi ratio, alijs alia 36.d
Viuendum non ut comedamus ſed cōmendendum ut uiuamus 41.c
Viuere ex duobus conſtituitur, ſcilicet 41. d
Vlyſſes loquacem Therſitem caſtigauit 59.e
de Vnctione Ariſtippi ſyllogiſmus diluitur 61.c
Vnguenta ad utilitatem non ad luxuriam facta 65.a
Vnguenta ex floribus 64.e
Vnguenta, quæ abhorreant animalia 61.e.
Vnguentarios nonnulli a ciuitatibus exegerunt 61.d
Vnguenta uaria deſcribuntur 61. c. & 80. e.
Vnguenti alabaſtrum quid 60.d
Vnguentis coroniſque an utendum 60. c.
in Vnguentis mira quarundam mulierum luxuries depingitur 61. d
Vnguentis quatenus mulieribus utendum. 61.f. 62.c
Vnguentum myrſinum 64.f
Vnguentum narcißinum 64.f
Vnguentum roſaceum 61.a
Vnguentum ſuſinum ex quibus compoſitum & eius effectus 64.f
Vngulas bifidas habere quid 104.b
Voluntas Dei quæ uerè dicatur 15.c.
Voluntas Patris quæ 16.a.
Voluptas noſter ſcopus eſſe non debet 41. c.
Voluptas omnis amandanda 62.c.
Voluptas quid 37.b.c.
in Voluptatibus non uerſatur quiſquis ſemper gratias agit 44.c
Vrbane et lepide loquendum Chriſtiano 56.a.
Vrbane & ſalſe interdum colloquendum 59.b.
Vultus in conuiuijs quomodo aptandus 56.c.
Vxorem arridere famulis non permiſit Ariſtoteles 106.b.
Vxores diligere debent mariti 109.a.
Vxor ne oſculanda coram famulis 106. b.
Vxor uirum diligens quomodo componenda 94.e
Vxor Vlyßis quomodo manebat 95.d

X

Xyſtis quid 81.a

LOCA VETERIS TESTAMENTI EX STROMATIS.

Geneſis.

In principio fecit Deus cœlum & terram. Geneſ.1. 201.e
Hic eſt liber generationis & eorum quæ in ipſis ſunt quando facta ſunt, quo die fecit Deus cœlum & terram Geneſ.2 223.f
Egreſſus eſt Cain à facie Domini & habitauit in terra Naid contra Edem. Geneſ.4 60.e.
Virgo erat pulchra, uir non cognouit ipſam. Gen.24. 144.e

Exodi.

Qui eſt, miſit me. Exod.3 44.b
Si quis lacum aperuerit uel ædificauerit, & ipſum non texerit, uitulus autem uel aſinus in eum ceciderit lacus Dominus ſoluet pecuniam & dabit proximo. Quod autem fuerit mortuum eius erit. Exod.21 162.d.
Ecce uocaui Beſeliel filium Vri filij Or de tribu Iuda & impleui eum diuino Spiritu ſapientiæ, ut in omni opere excogitet & architectetur, operetur aurum & argentum & æs & hyacinthum & purpuram & coccinum & cæt. Exod.31 7.d

Leuitici.

Loquere filijs Iſrael & dices illis: Ego dominus deus ueſter; Secundum ſtudia terræ Aegypti in qua habitaſtis in ea non facietis, & ſecundum ſtudia terræ Chanaam in quā uos ego illuc introduco non facietis &c. Leuit.18. 59.d

Deuteronomii.

Non ingredietur in ſancta merces meretricis. Deut.23 3.d
Ecce dedi ante oculos tuos bonum & malum, uitam & mortem, elige uitam. Deut.30. 174.a
Ecce poſui ante faciem ueſtram mortem & uitam ut elegatis uitam. Deut.30 199.d
Ego æmulatione uos prouocabo in non gente, in populo ſtulto uos ad iram irritabo Deut.32 58.e
Videte uidete quod ego ſum & non eſt alius Deus præter me: Ego occidam & ego uiuere faciam: percutiam & ego medebor, non eſt qui de manibus meis eripiat Deut.33 182.a

Regum.

Et inuocauit Samuel dominum, & dedit dominus uoces et pluuiam in die meßis. 1. Reg.12. 194.c.

Iob.

Ipſe nudus egreſſus ſum ex utero matris meæ & nudus illuc reuertar. Iob.1 144.d
Dominus dedit Dominus abſtulit. Iob.1 256.a

Pſalmorum.

Beatus uir qui non ambulauit in conſilio impiorum & in uia peccatorum non ſtetit. Pſal.1. 156.d
Pete à me & dabo tibi gentes hæreditatem tuam. Pſal.2 139.c.d.
Ego dormiui & ſoporatus ſum excitatus ſum, quoniam dominus me ſuſcepit. Pſal.3. 176.e
Minuiſti eum paulo minus ab angelis. Pſal.8. 112.d
Auertantur peccatores in infernum, omnes gentes quæ obliuiſcuntur

bliuiſcuntur Dei. Pſal.9 203.a.b

Annunciate inter gentes ſtudia eius, ut non iudicentur, ſed conuertantur, qui prius audierint Pſal.9. 264.e

Iuſtus Dominus & iuſtitiam dilexit æquitatem uidit uultus eius. Pſal.10. 200.b

Ab afflictione inopum & eiulatu pauperum, nunc exurgam dicit Dominus, ponam in ſalutari, libere agam cum ipſo. Pſal.11. 117.e

Eloquia Domini eloquia caſta argentum ignitum probatū terræ, purgatum ſeptuplum Pſal.11. 202.a

Lætatum eſt cor meum & exultauit lingua mea, caro mea requieſcet in ſpe, quoniam non derelinques animam meam in inferno nec dabis ſanctum tuum uidere corruptionem. Notas mihi feciſti uias uitæ, implebis me lætitia cum uultu tuo. Pſal.15 199.d

Cum uiro innocente eris innocens, & cum electo eris electus & cum peruerſo peruerteris. Pſal.17 162.b.

Dies diei eructat uerbum & nox nocti indicat ſcientiam. Pſal.18. 165.c.

Tenebroſa aqua in nubibus aeris; à fulgore coram ipſo nubes tranſierunt, grando & carbones ignis. Pſal.18. 216.b

Timor Domini caſtus permanēs in ſeculū ſeculi. Pſal.18. 255.c

Comedēt pauperes et implebūtur et laudabūt Dominū qui quærūt ipſum uiuet cor ipſorū in ſeculū ſeculi. Pſal.22. 151.b

Quis aſcendet in montem Domini aut quis ſtabit in loco ſancto ſuo? Innocens manibus & mundo corde, qui non accepit in uano animam ſuam, neque iurauit in dolo proximo ſuo. Hic accipiet benedictionem à Domino & miſericordiam à Deo ſeruatore ſuo. Hæc eſt generatio quærentium Dominum, quærentium faciem Dei Iacob. Pſal.23. 248.d

Muta fiant labia doloſa & lingua magniloqua. Qui dixerunt, linguam noſtram magnificabimus, labia noſtra à nobis ſunt, quis eſt noſter Dominus? Pſal.30 117

Beati quorum deleuit Deus iniquitates, texit autem peccata. Pſal.31.

Multa flagella peccatorum, ſperantes autem in Domino miſericordia circundabit. Pſal.31. 133.e

Venite filij, audite à me timorem Domini. Pſal.33. 256.c

Domine in cœlo miſericordia tua & ueritas tua uſque ad nubes Pſal.35. 172.c.

Vidi impium qui ſuperexaltabatur & efferebatur ſuper cedros libani, & tranſiui & ecce non eſt inuentus locus eius. Cuſtodi innocentiam & uide rectitudinem quoniam ſunt reliquiæ homini pacifico. Pſal.36 117.d

Propter te mortificamur tota die, æſtimati ſumus ſicut oues occiſionis. Pſal.43 121.d.

Aſtitit regina à dextris tuis in ueſtitu deaurato circundata uarietate. Pſal.44. 210.b.

Circundate Sion & comprehendite eam, narrate in turribus eius. Pſal.47 257.b.

Iuſtus uiuit in finem, quoniam non uidebit interitum quando uiderit ſapientes morientes. Pſal.48 14.a

In peccatis conceptus ſum, & in iniquitatibus concepit me mater mea. Pſal.50 107.e

Miſerere mei Deus ſecundum magnam miſericordiam tuam. Et ſecundum multitudinem miſerationum tuarum dele iniquitatem meam. Amplius laua me ab iniquitate mea & à peccato meo munda me: Quoniam iniquitatem meā ego cognoſco & peccatū meum in conſpectu meo eſt ſemper. tibi ſoli peccaui & malū corā te feci. Pſal.50. 133.b

Ecce enim ueritatem dilexiſti, incerta & occulta ſapientiæ tuæ manifeſtaſti mihi Pſal.50. 165.c.

Confitebor Domino, & placebit ipſi ſuper uitulum nouellum cornua producentem & ungulas; uideant pauperes & lætentur. Pſal.68. 134.d.

Notus enim eſt in Iudæa Deus. Pſal.75. 264.d

Dilexerunt eum in ore ſuo & lingua ſua mentiti ſunt ei. Cor autem eorum non erat rectum cum ipſo, neque fideles fuerunt in teſtamento ſuo. Pſal.77. 117.e

Audite populus meus legem meam, inclinate aurem ueſtrā in uerba oris mei. Aperiam in parabolis os meum, loquar propoſitiones ab initio. Pſal.77. 154.

Aperiet in parabolis os ſuum & eructabit quæ ſunt abſconſa à conſtitutione mundi. Pſal.77. 169.e

Deus ſtetit in Synagoga Deorum in medio autem Deos dijudicat. Pſal.81. 78.a

Anni noſtri ſicut aranea meditabuntur: dies annorum noſtrorum in ipſis ſeptuaginta anni. Sin autem in potentatibus octoginta anni. Pſal.89 223.e.f

Qui facit angelos ſuos ſpiritus & miniſtros ſuos ignem ardentem. Pſal.103. 172.d.

Principium ſapientiæ timor domini: intellectus autem bonus omnibus facientibus eum. Pſal.110. 56.b

Diſperſit dedit pauperibus iuſtitia eius manet in ſeculum ſeculi. Pſal.111 72.d.97.e

Aperite portas iuſtitiæ ut in eas ingreſſus confitear Domino & cæt. Pſal.117. 11.c

Caſtigans caſtigauit me dominus & morti non tradidit me Pſal.117. 45.e

Hic eſt dies quem fecit Dominus, exultemus & lætemur in ea. Pſal.117 224.a

Dominus mihi adiutor non timebo quid faciat mihi homo. Pſal.117. 127.c

Aperite mihi portas iuſtitiæ, ingreſſus in ipſas, confitebor Domino. Pſal.117. 203.a

Seruus tuus ego ſum fac ut ſim intelligens. Pſal.118. 230.f.

Beati ſunt, qui ſcrutantur teſtimonia eius, in toto corde exquirunt ipſum. Pſal.118 230.f

Sicut unguentum quod deſcendit in barbam barbam Aaron: & in oram ueſtimenti eius. Pſal.132. 226.a

Dirigatur oratio mea tanquā incenſum in conſpectu tuo, eleuatio manuū mearū ſacrificiū ueſpertinū. Pſal.140. 243.

Non fecit ſic ulli genti & iudicia ſua non manifeſtauit eis. Pſal.147. 202.e.

Prouerbiorum.

Sapienti loquere & erit ſapientior. Prouer.1. 4.e

Quæ tibi obtigit partem pone nobiſcum, crumenam unam poſsideamus communem, & unum fiat nobis marſupium. Prouerb.1.

Qui me audit requieſcet in pace confidens & ſine metu conquieſcet ab omni malo. Prouerb.1. 142.c

Fili ſi ſuſceptam præcepti mei dictionem apud te abſcōderis, exaudiet ſapientiam auris tua. Prouer.2. 2.c

Noli negligere diſciplinam Domini, neque defatigeris cum ab eo argueris. Prouer.3. 9.d.

Ne effundantur aquæ extra fontem tuum, in tuas autem plateas tranſeant aquæ tuæ Prouerb.5. 50.a

Vade ad formicam o piger et efficere illa ſapientior, quæ multum & omnis generis nutrimentum recondit tempore

meſsis aduerſus minas hyemis Prouerb.6. 10.a
Vade ad formicam ò piger Prouerb.6. 112.f.
Honora Dominum & eris fortis præter ipſum autem ne time alium. Prouerb.7. 58.a
Qui falſis innititur, is paſcit uentos & perſequitur aues pennatas. Prouerb.10. 26.c.
Labia iuſtorum ſciunt excelſa Prouerb.10. 61.d
Melior eſt amicus prope, quã frater lõge habitãs. Pro.27.26.c

Eccleſiaſt.

Sapientia inflauit ſuos filios Eccl.4. 264.c.
Fili ne ſis mẽdax, deducit.n. mẽdaciũ ad furtũ Eccl.17.27.e

Sapientiæ.

Iuſtorum animæ in manu Dei ſunt & non tanget eos tormentum. Sap.3. 127
Viſi ſunt oculis inſipientium mori, & reputata eſt uexatio eorum exitus; & à nobis diſceſſus contritio: illi uero ſunt in pace. Et in paucis caſtigati magnis afficientur beneficijs; quoniam Deus tentauit eos, & inuenit eos ſe dignos. Tanquam aurum in fornace probauit eos & tanquam ſolidam ſacrificij oblationem excepit eos. Sap.3. 132
Clara eſt & quæ non marceſcit ſapientia, & facile cernitur ab ijs qui ipſam diligunt, eos qui cupiunt præuenit ut præcognoſcatur. Sapien.6. 217
In manu eius, & nos & uerba noſtra & omnis prudentia & operum ſcientia, nihil enim diligit Deus, niſi eum qui cohabitat cum ſapientia. Sap.7. 210.d.
Nouit antiqua & coniectat futura, ſcit ſtrophas orationum & ſolutiones ænigmatum præſcit ſigna & prodigia & temporum euentus Sap.8. 204.d.210.c.
Et ſi quis diligit iuſtitiam labores eius ſunt uirtutes. Temperantia enim & iuſtitia docet Iuſtitiam, & magni excelſique animi uirtutem; quibus nihil eſt in uita hominibus utilius. Sap.8. 211.a

E ſaiæ.

Et ſi uelitis et me audieritis bona terræ comedetis. Eſa.1.24.e
Quid mihi multitudo ſacrificiorum ueſtrorum & uniuerſa uictimarum mactatio. Eſa.1. 67.a.
Cognouit bos poſſeſſorem ſuum et aſinus præſepe Domini ſui: Iſrael autem non me intellexit. Iſa.1. 162.e.
Quid mihi multitudinem ſacrificiorum ueſtrorum? inquit Dominus. Plenus ſum holocauſtis arietum, adipem agnorum & ſanguinem taurorum nolo. Eſa.1. 179.e.
Lauamini, mundi eſtote auferte iniquitates ab animabus ueſtris. idem ibidem.
Si me audieritis & uolueritis, bona terræ comedetis ſin autem non me audieritis neque uolueritis, gladius comedet uos. Os enim Domini loquutum eſt. Eſa.1. 199.d.
Deſtruam murum & erit in conculcationem. Eſa.4 128.e
Niſi credideritis non intelligetis. Eſa.6. 50.a.52.b
Alius populus me labijs honorat, cor uero eius longe abeſt à Domino. Eſa.29. 117.d.
Omnis caro fœnum et omnis gloria eius tanquam flos fœni. Exiccatum eſt fœnum & flos cecidit. Verbum autem domini manet in æternum. Eſa.40 145.c
Hic eſt deus noſter et nõ eſt præter eũ qui ſeruet. Eſa.45.146.e
Et dabo tibi theſauros abſconditos, obſcuros, inuiſibiles, ut cognoſcant quod ego ſum Dominus Deus. Eſa.45. 165.c
Quis nouit mentem Domini aut quis eius conſiliarius fuit? Eſa.40. 182 d
Sirenes me benedicent & filiæ paſſerum & omnes beſtiæ agri. Eſa.43. 199.f.
Tempore accepto exaudiui te & in die ſalutis dedi tibi auxilium; dedi te in teſtamentum gentium, ut inhabitares terram & poſsideres hæreditatem; dicens ijs qui ſunt in uinculis: Egredimini & cæt. Eſa.49. 198.a
Et ſpecies eius dificiebat præter oẽs filios hominũ Eſa.53.53.d
Quoniam eius nos liuore ſanati ſumus Eſa.53. 64.a
Lætare ſterilis quæ non paris erumpe & clama quæ non parturis: quia multi ſunt filij deſertæ magis quam eius quæ h bet uirum. Eſa.54. 55.b.
Quærite dominum & inueniendo inuocate eum Eſa.55.81.a
Super quem reſpiciam niſi ſuper mitem & manſuetum & trementem uerba mea Eſa.66.72.a

Hieremiæ

Mœchatus eſt cum ligno & lapide. Ligno dixit: Pater meus es tu; & lapidi: tu me genuiſti. Hierem.3. 224.c
Hæc dicit dominus. State in uijs & interrogate ſemitas æternas quæ nam ſit uia bona & in ea ambulate & inuenietis expiationem animabus ueſtris. Hier.6 149.e
Ne glorietur ſapiens in ſapientia ſua, & ne glorietur fortis in fortitudine ſua, & ne glorietur diues in diuitijs ſuis: ſed in hoc glorietur qui gloriatur quod intelligat & cognoſcat quod ego ſum deus faciens miſericordiam & iudicium & iuſtitiam ſuper terram quoniam in his eſt uoluntas mea, dicit dominus Hier.9. 14.e.
Deus appropinquans ego ſum & non Deus procul. Aut quid faciet homo in occultis & non uidebo ipſum? Hieremiæ.23. 180.a

Ezechielis

Nolo mortem peccatoris, ſed eius pœnitentiam. Ezech.18. 56.e.84.a.
Anima peccans ipſa morietur Ezech 18. 80 f

Oſeæ

Miſericordiam uolo & non ſacrificium. Oſeæ.6 119.a

Ionæ

Et acceſsit ad eum is qui proram gubernabat, & dixit ei. Cur tu ſtertis? Surge inuoca dominum Deum tuum ut ſeruet nos & non pereamus Ionæ.1. 184.b.

Abacuc

Iuſtus autem meus ex fide uiuet Abac.2 50.a

Malachiæ

Sacrificium nõ accipiam de manibus ueſtris; quoniam ab ortu Solis uſque ad occaſum, nomen meum glorificatum eſt in Gentibus, & in omni loco mihi offertur ſacrificium. Malach.1. 184.c

Noui Teſtamenti loca ex Stromatibus.

Matthæi

Nemo accendit lucernã & ponit eam ſub modio, ſed ſuper candelabrum, ut luceat omnibus qui accepti fuerint conuiuio. Matth.5 4.b
Niſi abũdauerit iuſtitia ueſtra plus quàm Scribarũ et Phariſæorũ, non intrabitis in regnum cœlorum. Matth.5.92.b
Audiuiſtis legem præcipientem: Non mœchaberis. Ego autem

tem dico uobis, non concupiſces. Matth.5 101.a
Beati qui perſequutionem patiuntur propter Iuſtitiam Matth.5 116.b
Beati qui lugent, quoniam ipſi cõſolabuntur. Matth.5. 118.e
Niſi abundauerit iuſtitia ueſtra plus quàm ſcribarum & Phariſeorũ, nõ intrabitis in regnũ cœlorũ. Matth.5. 229.a
Ne ſoliciti ſitis animæ ueſtræ quid comedatis, neque corpori quid induamini. Anima enim plus eſt quàm cibus & corpus quàm ueſtimentum. Matth.6 118.b.
Nemo enim poteſt duobus Dominis ſeruire Deo & Mammonæ Matth.6 253.b
Vbi eſt mẽs alicuius, illic eſt etiã eius theſaurus Mat.6. 255.a
Non omnis qui dicit Domine Domine ingredietur in regnũ Dei, ſed qui facit uoluntatem Dei. Matth.7 254.b
Sine mortuos ſepelire mortuos ſuos, tu autem ſequere me. Matth.8 90.d
Nihil ocultum quod nõ manifeſtabitur, nihil opertum quod non reuelabitur. Matth.10 4.c.d
In uiam Gentium ne abieritis & urbes Samaritanorum ne intraueritis. Matth.10. 109.c
Qui prophetam in nomine prophetæ ſuſceperit, mercedem prophetæ accipiet. &c. Matth.10. 118.d.
Dico autem uobis quicunque me confeſſus fuerit coram hominibus; Filius etiam hominis confitebitur eum coram angelis Dei. Matth.10 125.c.d
Venit Ioannes nec comedens nec bibens & dicunt: dæmonium habet; Venit filius hominis & comedens & bibens & dicunt: Ecce homo uorax & uini potor amicus publicanorum & peccatorum. Matth.11. 97.a
Tollite iugũ meũ, quoniã benignũ eſt & leue. Mat.11. 156.b
Nemo nouit patrem niſi filius, & cui filius reuelauerit. Matth.11. 171.b
Eſuriui & dediſtis mihi manducare: Sitiui, & dediſtis mihi bibere. Quod enim uni horum minimorum feciſtis mihi feciſtis Matth.12 65.d
Propterea loquor eis in parabolis quod uidentes non uident, & audientes non audiunt. Matth.13 1.c
Simile eſt regnum cœlorum fermento, quod cum accepiſſet mulier abſcondit in farinæ ſatis tribus, donec totum fuit fermentatum Matth.13 169.e.f
Quid prodeſt ſi totum mundum lucreris, perdas autem animam? Matth.16 215.b
Si habeatis fidem ſicut granum ſinapis, montem transferetis Matth.17
Væ homini illi per quem ſcandalum uenit, bonum eſſet ei ſi non eſſet natus. Matth.18. 109.c
Quod Deus coniunxit homo non ſeparet. Matth.19 96.c.
Vende omnia quæ habes & da pauperibus & ueni et ſequere me. Matth.19 116.e.f
Multi ſunt uocati pauci uero electi. Matth.20 152
Ne dixeritis uobis magiſtrum ſuper terram. Matth.23.
Ne uocaueritis uobis patrem ſuper terram. Matth.23 105.a
Qui ſuſtinuerit in finem is ſaluus erit. Matth.24 126.b
Eſurij, & me pauiſtis; ſitij, et potum mihi dediſtis; Hoſpes eram, & me collegiſtis &c. Matth.25 97.c.

Marci

Ne theſaurizate uobis theſaures in terra, ubi tinea & erugo demolitur et fures effodiunt et ſuffurãtur. Mar.6. 117.e

Lucæ

Eſtote miſericordes, ſicut pater ueſter eſt miſericors. Luc.6. 72.a
Diligite inimicos ueſtros, benedicite ijs qui uos execrantur & orate pro eis qui uos afficiunt cõtumelijs. Luc.6. 130.d
Quid mihi dicitis Domine, & non facitis uoluntatem patris mei Luc.6. 264.c. & 266.a
Abite, dicite uulpi huic: Ecce dæmonia eijcio & curationes efficio hodie & cras, et tertio die conſummor. Luc.9. 117.c.
Nemo enim ad ea quæ ſunt retro reſpiciens & manum ſuã mittens ad aratrum, eſt aptus regno Dei Lucæ.9. 260.e.
Nemo enim cognoſcit patrem niſi filius, & cui filius reuelauerit Luc.10 265.e
Quærite & inuenietis, pulſate & aperietur Luc.11 267.b
Habes multa bona repoſita in multos annos, ede, bibe, lætare, ſtulte, hac nocte animam tuam à te repetunt: Quæ ergo paraſti, cuius erunt? Luc.12. 97.f.
Cum autem duxerint uos in Synagogis & ad magiſtratus & poteſtates: ne prius ſoliciti ſitis quomodo reſpondeatis aut quid loquamini: ſpiritus enim ſanctus docebit uos in ipſa hora quid loquamini. Luc.12. 25.d
Hieruſalem hieruſalem quoties uolui congregare filios tuos ſicut gallina congregat pullos ſuos. Luc.13. d
Niſi odio habueritis patrem & matrem, & niſi ſignum portaueritis Luc.14 255.e
Serue nequam & ignaue oportebat te pecuniam meam dare nũmularijs & ego ueniens meã recepiſſem. Luc.19. 1.e
Filij illius ſeculi nec nubunt neque nubuntur. Luc.20. 104.f

Ioannis

Deum nemo uidit unquam. Vnigenitus Deus qui eſt in ſinu patris ille expoſuit. Ioan.1 170.b
Omnia per ipſum facta ſunt & ſine ipſo factum eſt nihil. Ioan.1 210.f.
In propria ueuit, & ſui eum non receperunt. Ioan.1 257.a.
Qui credit habet uitam æternam. Ioan.3 171.b.
Operamini cibum nõ qui perit ſed qui manet in uitam æternam. Ioan.6 2.e
Si non credideritis, in peccatis moriemini. Ioan.8 171.b
Nemo nouit filium niſi pater, neque Patrem niſi filius, & cui filius reuelauerit. Ioan.10 46.f
Amen amen dico uobis qui non intrat per oſtium in ouile ſed aſcendit aliunde, ille fur eſt & latro. Ioan.10 171.d
Non uos amplius dico ſeruos, ſed amicos. Ioan.15 255.d.

Actuum

In ueritate comprehendo quod Dominus non acceptor perſonarum, ſed in omni gente qui timet ipſum & operatur iuſtitiam eſt ei acceptus. Act.10 202.f.
Deus qui fecit mundũ, & omnia quæ in eo ſunt: is cum ſit dominus omniũ nõ in manufactis tẽplis habitat act.17 168
Viri Atheniẽſes per omnia ſuperſtitioſiores uos uideo præteriẽs enim & contẽplans quæ colitis ſimulachra ueſtra, inueni etiã arã in qua inſcriptũ erat ignoti Deo. Quem ergo ignorantes colitis, eum ego uobis annuntio. Act.17 170.d
Miſi te ad gentes aperire oculos eorum, ut conuertantur à tenebris ad lucem &c. Act.26 25.b

Romanor.

Iuſtitia enim Dei in ipſo reuelatur ex fide in fidẽ. Ro.1. 55.e
Quando Gentes legem non habentes natura quæ ſunt legis faciunt, ij legem non habentes ſibijpſi ſunt lex. Rom.2. 59.b

Num Iudæorum Deus tantum? Non etiam Gentium? Certe etiam Gentium. Rom.3 153.a.b.
Patientia probationem, probatio uero ſpem: ſpes non confundit: quoniam charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum qui datus eſt nobis. Rom.5. 80.e
Et ideo quemadmodum per unum hominem peccatum ingreſſum eſt in mundum, per peccatum quoque mors ad omnes homines peruaſit, quatenus omnes peccauerunt. Et regnauit mors ab Adã uſque ad Moſen. Ro.5.99.d.
Afflictio patientiam operatur; patientia probationem; probatio autem ſpem; ſpes uero pudore non afficit. Rom.5 141.c
Peccatum uobis non dominabitur, non enim eſtis ſub lege. Rom.6. 64.a
Nunc autem liberati à peccatis Deo autem ſeruientes, habetis fructum ueſtrum in ſanctificationem, finem autem in uitam æternam. Rom.6 80.e
Peccatum ueſtri non dominabitur, non eſtis enim ſub lege ſed ſub gratia. Rom.6 98.e
Quãdo ſerui eratis peccati, liberi fuiſtis iuſtitiæ. Rom.6.113.c
Infelix ego homo quis me liberabit à corpore mortis huius.5 Rom.7 89.a
Quid dicemus? lex eſt ne peccatum? Abſit. Sed peccatum non cognoui, niſi per legem. Concupiſcentiam enim non cognouiſſem, niſi lex diceret. Non concupiſces. Ro.7. 101.e
In carne cum ſimus non ſecundum carnem militamus. Roma.8 78.b
Prudentia carnis mors; quoniam qui ex carne uiuunt ea quæ ſunt carnis cogitant. Rom.8 102.b
Perſuaſum habeo, quod neque mors, neque uita, neque angeli, neque principatus & poteſtates tenebrarum neque præſentia neque futura neque altitudo neque profunditas, neque alia creatura nos poterit ſeparare à charitate dei Roma.8 130.e.f.& deinde
Quoniam miſerans miſerebor cuius miſerebor. Rom.9.118.a.
Fides eſt ex auditu, auditus autem per uerbum Dei. Rom. 19. 54.a
Finis legis Chriſtus ad iuſtitiã omni credenti Rom.10. 58.e.
Corde creditur ad iuſtitiam, ore aut fit confeſſio ad ſalutem. Rom.10. b.c.131.d
Quiſquis credit in ipſum, pudore non afficietur. Hoc eſt uerbum fidei quod prædicamus. Quòd ſi confeſſus fueris uerbum in ore tuo, quòd dominus Ieſus, & credideris in corde tuo quod Deus eum ſuſcitauit à mortuis ſaluus eris. Rom. 10 131.d
Sed eorum delicto ſalus gentibus ad hoc ut eos æmulatione prouocarent. Rom.11. 58.f
Nolite conformari huic ſeculo, ſed transformemini renouatione mentis, ad hoc ut probetis quæ ſit uoluntas Dei bona, beneplacens, & perfecta Rom.12 58.c
Non mœchaberis, Non furaberis, Non concupiſces. Rom.13. 264.d
Non eſt autem regnum Dei cibus & potus. Rom.14 96.a
Qui comedit, eum qui non comedit, non iudicet: Deus enim ipſum accepit. Rom.14. 97.a
Quæcunque ſcripta ſunt ad noſtram doctrinam ſcripta ſunt: ut per patientiam & conſolationem ſcripturarum ſpem habeamus. Rom.15. 113.c
Ad obedientiam fidei in omnes gentes, cogniti ſoli ſapienti Deo per Ieſum Chriſtum. Rom.16 112.c

Corinthiorum

Perdam ſapientiam ſapientum & prudentiam prudentum abolebo.1.Cor.1. 24.a
Perdam ſapientiam ſapientum & prudentiam prudentum abolebo.1.Cor.1 7.b
Vbi eſt ſcriba? ubi inquiſitor huius ſeculi? Nonne infatuauit Deus ſtultitiam huius mundi? 1.Cor.1. 149.e
Spiritalis dijudicat omnia, ipſe autem a nullo diiudicatur. 1.cor.2. 14.e
Loquimur ſapientiam inter perfectos. Sapientiam autem non huius ſeculi, neque principum huius mundi qui deſtruuntur; ſed loquimur Dei ſapientiam in myſterio abſconſam &c.1.Cor.2 154.c.d
Sapientiam loquimur inter perfectos, ſapientiam non huius ſeculi neque principium huius ſeculi qui deſtruuntur, ſed loquimur Dei ſapientiam in myſterio abſconditam.1.Cor. 2.165.f.& deinde.
Vnuſquiſque propriam mercedem accipiet ſecundum proprium laborem. Dei enim ſumus cooperatores, dei agricultura, dei ædificatio eſtis.1.cor.3. 3.a
Fratres non potui uobis loqui tanquam ſpiritalibus. Sed tanquam carnalibus tanquam infantibus in Chriſto lac uobis potum dedi, non cibum: nondum enim poteratis, & cætera.1.cor.3. 154.e
An neſcitis quòd templum dei eſtis.1.cor.3. 256.d
Puto quod Deus nos Apoſtolos nouiſſimos oſtendit tanquam morti deſtinatos: quia ſpectaculum facti ſumus mundo & angelis & hominibus, & cæt.1.cor.4. e.f
Expurgate uetus fermẽtũ ut ſitis noua cõſperſio.1.cor.5.109.b
Paſcha noſtrum imolatus eſt Chriſtus.1.cor.5. 166.b
Omnia mihi licent, ſed non omnia expediunt.1.cor.6. 94.a
Scripſi uobis in epiſtola non conuerſari cum fornicatoribus, & cæt.1.cor.6. 109.d
Audet aliquis ueſtrum habens negotium cum alio iudicio contendere apud iniuſtos et non apud ſanctos.1.cor.6. 257.c
Alligatus es uxori, ne quæras ſolutionem: Solutus es ab uxore, ne quæras uxorem.1.Cor.7 96.e
Qui cœlebs eſt, curat quæ ſunt Domini: Qui autem duxit uxorem, quomodo placebit uxori.1.Cor.7 105.b
Bonum eſt homini uxorem non tangere, ſed propter fornicationem, unuſquiſque ſuam uxorem habeat.1.Cor.7 106.e
Tribulationem carnis habebunt huiuſmodi. Ego autem uobis parco. Volo enim uos non eſſe ſolicitos.1.Cor.6 113.d.
Si quis putat ſe noſce aliquid nondum nouit ſicut noſce oportet.1.Cor.8. 15.f
Non habemus poteſtatem ſororem mulierem circunducendi ſicut & reliqui Apoſtoli? 1.Cor.9 97.b
An non poteſtatem habemus comedendi & bibendi? nunquid non habemus poteſtatem ſororem mulierem circunducendi? ut etiam reliqui Apoſtoli & fratres Domini & Cephas? ſed non uſi ſumus hac poteſtate.1.Cor.9.131.b
Omnia licent, ſed non omnia expediũt; omnia licent, ſed non omnia ædificant.1.Cor.10 122.c.
Nolo enim uos ignorare fratres, quòd omnes ſub nube erant &c.1.Cor.10. 264.b
Qui comederit panem & biberit calicem Domini indigne, reus erit corporis & ſanguinis Domini. Probet autem homo ſe ipſum & ſic de pane edat & de calice bibat.1 Cor.11. 2.c

Iudicati

Iudicati autem à Domino caſtigamur, ne cum mundo condemnemur.1.Cor.11. 45.c.
Vos amplius non eſtis in carne ſed in ſpiritu.1.Cor.11. 78.b
Vnicuique datur manifeſtatio ſpiritus ad utilitatem. Alij quidem datur per ſpiritum ſermo ſapientiæ, alij autem ſermo ſcientiæ &c.1.Cor.12. 138.f.& deinde
Videmus nunc tanquam per ſpeculum, tunc autem facie ad faciem.1.Cor.13 149.d
Videmus nunc tanquam per ſpeculum, tunc autem facie ad faciem.1.Cor.13. 168.a
Nihil uobis prodero, niſi uobis locutus fuero aut in reuelatione, aut in cognitione, aut in prophetia, aut in doctrina.1. Cor.14 248
Quid mihi prodeſt ſi mortui non reſurgunt? manducemus & bibamus cras enim moriemur. Nolite ſeduci. Corrumpunt bonos mores colloquia praua.1.Cor.15 17.b.
Caro & ſanguis regnum dei non poſſunt poßidere.1. Cor.15. 108.e
Gloriatio noſtra hæc eſt, teſtimonium conſcientiæ noſtræ quod in ſanctitate & ſinceritate Deum cognouimus.& cæt. 2.Cor.1. 131.d.e
Animalis homo non ſuſcipit ea quæ ſunt ſpiritus Dei. Sunt enim ei ſtultitia.2.Cor.2 16.a
Quare ſi qua eſt in Chriſto noua creatura, ea non eſt amplius peccatis dedita: Vetera præterierunt uitam antiquam exuimus: Ecce enim noua facta ſunt.2.Cor.5 99.a
Scimus quod ſi terrena noſtra habitatio tabernaculi diſſoluta fuerit, ædificium à Deo habemus, domum non manu factam æternam in cœlis &c.2.Cor.5 146.a
Semper nos exhibentes ut dei miniſtros, ut pauperes, multos autem ditantes, nihil habentes & omnia poßidentes. os noſtrum apertum eſt ad uos.2.Cor.6 2.b
Quæ eſt participatio iuſtitiæ & iniuſtitiæ aut quæ ſocietas luci cum tenebris? quæ conuentio Chriſto cum Belial, aut quæ pars fideli cum infideli?2.Cor.6 163.d
Spem habentes augeſcente fide ueſtra fore ut magnificemur ſecundum regulam noſtram in abundantia, ut in ijs quæ ſunt ſupra uos euangelizem.2.Cor.10 229.b.
*Vereor autem ne ſicut ſerpens Euam decepit corrupti ſint ſenſus ueſtri à ſimplicitate quæ eſt in Chriſto.2.Cor.11.*106.c

ad Galatas

Ego per legem Legi mortuus ſum.Gal.2 109.c
Ne ſimus inanis gloriæ cupidi nos inuicem prouocantes, inuicem inuidentes.Gal.5 12.d
Adeò ſtulti eſtis ut cum ſpiritu cœperitis, nunc carne conſummamini.Gal.3 108.e.
Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, ſpiritus autem aduerſus carnem.Gal.5 123.e
Dum tempus habemus operemur bonum, maxime autem ad domeſticos fidei.Gal.6 3.b
In Chriſto neque circuncißio aliquid ualet neque præputium; ſed fides quæ per dilectionem operatur.Gal.6 81.b
Mihi crucifixus eſt mundus & ego mundo.Gal.6 113.e
*Si ſpiritu uiuimus ſpiritu & ambulemus. Qui ſeminat in ſuam carnem, ex carne metet corruptionem.Gal.6.*120.b

Epheſiorum

Dedit autem Deus eccleſiæ alios quidem Apoſtolos, alios uero prophetas, alios uero Euangeliſtas, alios uero paſtores & doctores ad perfectionem ſanctorum ad opus miniſterij, ad ædificationem corporis Chriſti.Epheſ.4 4.d.
Vos autem non ſic Chriſtum didiciſtis, ſi quidem ipſum audiſtis & in eo docti eſtis, quemadmodum eſt ueritas in Chriſto Ieſu, ut deponatis quæ ſunt ſecundum ueterem conuerſationem ueterem hominem qui corrumpitur ſecundum deſideria deceptionis. Renouamini autem ſpiritu mentis ueſtræ & induatis nouum hominem qui creatus eſt ſecundum Deum in iuſtitia & ſanctitate ueritatis.Eph.4. 91.b
Efficimini ergo Dei imitatores ut filij dilecti & ambulate in dilectione, ſicut Chriſtus quoque dilexit nos & tradidit ſeipſum pro nobis oblationem & hoſtiam Deo in odorem ſuauitatis. Fornicatio autem & omnis immunditia uel auaritia ne nominetur quidem in uobis, ſicut decet ſanctos, & turpitudo & ſtultiloquium.Idem.5.ibidem
Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinem, ſed aduerſus poteſtates aduerſus ſpiritalia, eorum quæ ſunt in cœlis.Epheſ.6 173.b

ad Philippenſes

Sed in omni fiducia, ut ſemper, nunc quoque Chriſtus magnificabitur in corpore meo, ſiue per uitam ſiue per mortem. Mihi enim uiuere Chriſtus eſt & mori lucrum. Si autē uiuere in carne, eſt hoc quoque mihi fructus operis; quid eligam neſcio, & coarctor ex duobus, cupiens reſolui & eſſe cum Chriſto: multo enim melius; manere autem in carne, eſt magis neceſſarium propter uos.Phil.1 99.e
Et hoc ex Deo quod uobis donatum eſt pro Chriſto, ut non ſolum in ipſum credatis; ſed etiam pro eo patiamini. Idem habentes certamen, quale uidiſtis in me & nunc auditis in me.Philip.1 130.a
*Quod reliquum eſt fratres quæcunque honeſta, quæcunque caſta, &c. ea facite: & Deus pacis erit uobiſcum. Philip.4.*110.a

ad Coloſſenſes

Admonentes omnem hominem in omni ſapientia ut exhibeamus omnem hominem perfectum in Chriſto. Coloß.1. 164.b
*Videte ne quis uos ſeducat per philoſophiam & inanem deceptionem, ſecundum traditionem hominum ſecundum elementa mundi & non ſecundum Chriſtū.Col.2.*14.e.15.b
In Chriſto circunciſi eſtis, circunciſione non manu facta in expoliatione corporis carnis, in circunciſione Chriſti.Col.2. 94.e
*Mulieres ſubditæ eſtote uiris, ſicut oportet in Domino: Viri diligite uxores et nolite eſſe amari in illas &c.Col.2.*124.c

Theſſalonicenſ.

Nunquam in ſermone adulationis fuimus, ſicut nouiſtis neque in prætextu auaritiæ; Deus teſtis, neque quærentes gloriam ab hominibus, neque à uobis, neque ab alijs cum poſſemus eſſe oneri & Chriſti Apoſtoli: ſed fuimus manſueti in medio ueſtri, ſicut nutrix fouet filios ſuos.1.Theſ.2. 2.d
Omnia probate quod bonum eſt tenete.1.Theſ.2 15.e
Hæc eſt Dei uoluntas, ſanctificatio ueſtra, ut uos abſtineatis à fornicatione, et fiat unuſquiſque ueſtrum uas ſuum poßidere in ſanctificatione & honore.1.Theß.5. 128.a
Ne dormiamus igitur ut reliqui, ſed uigilemus & ſobrij ſimus; qui enim dormiunt noctu dormiunt.&c.2. Theß.5. 140.c.

Ad Timotheum

Hoc præceptum commendo tibi fili Timothee, ſecundum præcedẽtes in te prophetias ut milites in illis bonã militiã, habens fidem & bonam conſcientiam, quam quidam repellentes, circa fidem naufragauerunt. 1. Timoth. 1. 55.c

Iuſto lex non eſt poſita. 1. Timo. 1. 113.b

Volo iuniores nubere, filios procreare, domui præeſſe, nullam dare occaſionẽ aduerſario maledicti gratia. 1. Tim. 3. 105.d.

In nouiſſimis diebus deficient quidam à fide, attendentes ſpiritibus erroris & doctrinis dæmoniorum, prohibentium nubere abſtinere à cibis. 1. Tim. 4 96.e. 104.c

Teſtificor coram Deo & Chriſto Ieſu & electis angelis ut hæc ſerues abſque præiudicio, nihil faciens ſecundum prouocationem. 1. Tim. 5 2.b

Si quis non accedit ad ſanos ſermones, doctrina autem aliqua inflatus eſt, nihil ſciens; ſed laborans circa quæſtiones & pugnas uerborum, ex quibus fit lis, inuidia, maledictũ ſuſpiciones malæ, concertationes hominum mente corruptorum & priuatorum ueritate. 1. Tim. 6 11.f

O Timothee depoſitum cuſtodi deuitans prophanas uocum nouitates & oppoſitiones falſi nominis ſcientiæ, quàm quidam promittentes circa fidem exciderunt. 2. Timo. 1 61.b

Tu ergo fortis eſto in gratia quæ eſt in Chriſto Ieſu & quæ audyſti à me per multos teſtes, ea committe fidelibus hominibus, qui quidem idonei erunt alios quoque docere. 2. Tim. 2. 1.f

Stude te ipſum probum Deo exhibere operarium inconfuſibilem recte tractantem uerbum ueritatis. idem. ibidem.

Ad Titum

Cretenſes ſemper mendaces, malæ beſtiæ, uentres pigri. Tit. 1 17.a

Ad Hebræos

Etenim cum deberetis eſſe doctores propter tempus, rurſus opus habetis ut doceam uos quæ nam ſint elementa inity eloquiorum Dei, & facti eſtis quibus lacte ſit opus non ſolido cibo. Hebr. 5 165.a

Cupimus autem unumquemque ueſtrum eandem oſtendere ſolicitudinem ad expletionem ſpei. Hebr. 7 81.b

Voluntariè enim peccantibus nobis, poſtquam acceperimus agnitionem ueritatis, non amplius relinquitur pro peccatis hoſtia. Heb. 10. 62.b.

Recordemini priſtinos dies in quibus illuminati magnum certamen ſuſtinuiſtis paſſionum: partim quidem opprobrys & afflictionibus facti ſpectaculum; partim autem ſocy taliter conuerſantium effecti. &c. Hebr. 10. 132.a.

Sine fide impoſſibile eſt placere Deo. Heb. 11 50.a.

Fide intelligimus aptata eſſe ſecula uerbo Dei ut ex inuiſibilibus uiſibilia fierent Heb. 11 51.a

Quem diligit Dominus caſtigat. Hebr. 12 49.b

Iuſtus meus ex fide uiuet. Heb. 20 55.c

Petri

Chariſſimi obſecro uos tanquam aduenas & peregrinos, abſtinere uos à carnalibus deſiderys. 1. Pet. 2. 101.d

Ne uobis noua & aliena uideatur quæ ad tentationem uobis fit per ignem probatio, ſed quatenus cõmunicatis Chriſti paſſionibus, gaudete: ut etiam in reuelatione eius gloriæ gaudeatis exultantes, ſi in nomine Chriſti probris afficimini, beati; quòd gloriæ & Dei ſpiritus ſuper uos requieſcit. 1. Pet. 4 121.a

Ioannis epiſt.

Qui dicit; Noui Dominum & mandata eius non ſeruat, mendax eſt & in eo ueritas non eſt. 1. Ioan. 1 95.b

RERVM ET VERBORVM MEMORABILIVM in Stromatis index.

A

Abigei animorum qui 12.b

Abrahæ domeſtici & familiares qui allegoricè 208.b

Abrahæ & Agaris congreſſus exponitur 9.b.

Abrahæ fides quatenus reputata ad iuſtitiam 212.f

Abraham cur Sarram uocauit ſororem 212.c.

Abraham ex tribus uxoribus liberos ſuſtulit 71.d

Abraham non ex operibus, ſed fide iuſtificatus eſt 11.b

Abraham trecentis uernaculis uicit maximum hoſtium numerũ. 208.b

Abraham quid 150.a

Abraham quid ibidem

Abſtinendum cur ſit à quibuſdam creaturis 131.c.d

Abſtinentia à uino & carnibus quatenus bona 97.b

Abſtinere ab iniuſtitia principium ſalutis 112.d

Academiæ auctor Plato. 17.f.

Achillis inſtitutor quis 20.d

Accidentia quæque nos docent quomodo uiuendum 117.d.

Accipitre ueſci cur uetuerit Moſes. 162.a & deinde

Actio Deo amica quæ 80.b

Actionis cuiuſuis fines tres 246.a

Adam quomodo perfectus 142.e

Adam ſi peccauerit, in Deum non eſt culpa conferenda 142.e

Adam utrum perfectus formatus ſit 211.b

Adamas igne non conſumitur. 276.c.

Adiutor noſter inuictus Chriſtus 121.a

Adiuuantes cauſæ quæ 277.e.

Admirari præſentia primus gradus ulterioris cognitionis 59.c

Aduena quomodo ſe gerat & quid deſignet. 145.f. & deinde

Aduenæ diligendi 69.b

Aduerſarius quid 130.e

Adulationis uitio non laborabat Paulus 2.d

Adulterium et Fornicatio tribus modis apud Apoſtolum ſumitur. 105.c

Adulterium Iouis deridet Sophocles 178.b. Eiuſdem de Deo ſententia, ibidem d

Adulterium myſtice interpretatum 224. b

Aegypty cur in Sacris ſuis ſpingas ponebant 156. e

Aegypty non abominandi 69.b

Aegypty non permittunt ueſci carnibus Sacerdotibus 240.e

Aegypty qualiter literas docebant 153. d

Aegyptiorum myſteria 159.c

Aegyptus Symbolum deceptionis 59. e

Aequalis Angelis quomodo quis euadat 213. c

Aequalitas obſeruanda in omnibus 156. b

Aerem coluit Diogenes 15.e

Aetatum mutationes per ſeptenarium contingunt 223.c
Aethiopum ſententia de coloribus Deorum 236.f
Affectio in Deum non cadit 166.d
Affectio quid 58.d
Affectionem multi habent ſimilem conſtitutioni hyemis 112.d
Affectiones carnales, habent uoluptatis illecebras 255.e
Affectionis cuiuſuis curandæ ratio triplex 262.c
Affectibus nullis ſubiicitur Deus 142.f.& deinde
ἀγαπᾶσθαι quid 58.d
Agar quid 9.d
Agere & facere quid differant 171.c
Agnitionem Dei qui ambiunt quales eſſe deceat 119.b
Agnoſce uultum pecoris tui eleganter declaratur 26.b
Agreſtes arbores plus nutrimenti attrahunt 216.c
Agreſtium arborum cauſa quæ 216.d
Agricolæ officium uarium 11.a
Agricultura duplex, quæ? 2.e
Agricultura Triptolemi 28.d
Agrigentinus poeta laudatur 150.b
Alienigena in ſcripturis quid 144.b
Aliptica bonam corporis habitudinē facit 227.a
Altare apud nos quid ſit 239.e
Amator ueri Plato 12.d
Amazones mulieres reiicit Clemens, cum & uiros uult eſſe pacificos 123.f
Amici qui 58.c
Amicitiæ genus triplex 72.b
Amicitia non niſi in bonis ſeruari poteſt 173.e
Amicitia quomodo perficiatur 251.f
Amicitias pulchrè deſcribit Hippodamus Pythagoreus 72.b
Amicus uide inimicus.
Amicus fictus difficulter cognoſcitur 191.c.d
Amor Dei ad homines caſtigatione potiſſimum demonſtratur 9.d
Amores, morbi, & malæ cogitationes totum hominem perfodiunt 117.e.f
Amoris exemplum 136.b
Amor quos plerumque adurit 190.d
Amor quomodo capiat incrementum 192.e
Amphictyonis regnum quando initiū habuit 28.d
ἀμφίκυρτος Luna unde dicitur 223.b
Amygdalæ inanes quæ 262.d
Anaxarchi liber de Regno quatenus bonus 10.d
Anacharchus non tunditur, ſed ſua capſa 123.a
Anacharſidis uitæ inſtitutio & laus deſcribitur 21.d
ἀναγκαστικοὶ quid 24.b
Anaxagoræ error 51.c.d
Ancoram trahentium & Deum colentium ſimilitudo 143.b
Androcydis ſententia de carne & uino 240
An ei credendum de Deo qui de ſeipſo non poteſt uera dicere 229.c
Angeli incontinentes è cœlo huc delapſi ſunt 98.c
Angeli in quibus Deo ſeruiunt 231.b.c
Angelorum bonorum & malorum meminit Phocylides 182.c
Angelorum præfecturæ per ſingulas ciuitates ſunt diſtributæ 227.b
Angelorum primogeniti principes ſeptem 223.a
Angelus eſt res præſtantiſſima in cœlo 231.e
Angelus uocatus ab Hebræis Malachias 32.e.f
Anguillæ excæcatæ capiuntur in aqua turbida 262.c
Angularis lapis quis 210.f
de Anima adnata librum ſcripſit Iſidorus Baſilidis filius 75.a
Idem duas animas nobis ponit ibidē
hoc ipſum Pythagorei ibidem
Anima cur uarie exercenda 253.a
Animæ affectiones tres, & quænam 273.a
Animæ affectiones per cognitionem obiiciuntur 258.b
Animæ cognoſcentes comparatur ſanctificatis 253.c.d
Animæ medicus præſtantior medico corporis 45.b
Animæ natura eſt à ſeipſa impelli 211.b
Animæ mors peccatum 99.c
Animæ mors quæ ſecundum Heraclitum 191.a.& deinde
Animæ munus uelle, agere uerò corporis 54.d
Animæ nutrimenta diuerſa quæ 2.f
Animæ obtuſos habens oculos quid facere debeat 3.d
Animæ partes cognitio & appetitio 224 b
Animæ per ſpecula non amplectuntur diuinam contemplationem 234.a
Animæ principalis pars ubi locata 173.d
Animæ purgatio prima quæ 202.b
Animæ quæ uirtute præditæ 234.a
Animæ ſexum nullum habent 212.b
Animæ ſub aſpectum non cadūt 228.e
Animæ ſunt ab improbis dogmatibus purgandæ 238.c
Animæ uirtute præditæ quæ nam illarum lætitia ſit 234.a
Anima è cœlis huc ad deteriora non dimittitur: ſed terram cœlo benefaciens commutat 146.q
Anima immortalis 172.d
Anima non natura bonum nec corpus malum 145.d
Anima per allegoriam, cor 151.b
Anima quibus diſciplinis purgetur et exercitetur 9.f
Animā cui aſſimilet Valentinus 75.b
Animam immortalem dicunt Thraces ut uult Plato 19.a
Animam nihil affici à corpore aiunt Stoici 115.b
Animam perdere aut inuenire quid 116.d
Animam, quæ in alia uita peccauerat, hic pati ſupplicium aiebat Baſilides 128.a
Animam quidam inducunt in hunc mundum tanquam in locum ſupplicii 88.a
Anima qua ratione fit optima & præſtantiſſima 210.a
Animarum partes non ſunt corpora, ſed earum inſtrumenta 228.f
Animas nemo mortalium ui poteſt transferre; corpora bene 121.d
Animas ſapientum Deos fieri uult Empedocles 142.d
Animal mutabile homo 190.b
Animalis definitio ſecundum Ariſtotelem 270.d
Animalis principia ſunt plura 271.e
Animalium callidiſſimum homo 196.e
Animātia cur data hominibus 240.e
Animi perturbationes quomodo uocent Baſilidei 74.d
Animi perturbationes unde oriantur 74.a.b
Animi ſanitas omnibus ex æquo quærenda 125.e
ad Animum reſpicit Deus 63.c
Animus imbecillus in diſciplinis ea ſola eliget quæ ſunt præcipua & meliora 228.d
Annæ data eſt Samuelis conceptio 212.c
Annulos incātatos habebat duos Phocenſium tyrannus 35.c
Annulos non geſtandos præcipit Pythagoras, quare? 155.d
αὐτόχθονες qui 185.b
Anticipatio quid ſecundum Epicurum 52.a

αὔθιον quid 161.e
Antiphon, quid reſpondit huic, qui male præſagiebat ex eo quod ſus porcello deuoraſſet 237.d
Antiquiſſima ara ubi 240.a
Antiſthenes Phryx fuiſſe dicitur 18.d
ἀντίθεος quid 147.a
Antitactarum error 92.c
Antiſthenes cur ſe Venerem uelle confodere dixit 73.c
Antonius ſibi mortem conſciuit Alexandriæ 36.d
Anus quales eſſe debeant 137.d
ἀφροδίτης quæ 161.e
Apion Grammaticus dictus
Idem infenſus Hebræis. ibidem ſcripſit aduerſus Hebræos librum ibidē.
Apis Aegyptiorum quando ædificarit Memphim 29.b.c
Idem quis fuerit c
Apollinis epitheta deſcribuntur uaria 161.b.c
Apollo quid 43.d
Apoſtoli artes non norant 13.b.c
Apoſtoli pleni fuerunt in omnibus 139.b
Apoſtoli perfecti pro eccleſiis quas fundarunt paſſi ſunt 126.c
Apoſtoli quando fuerunt electi 213.d
Apoſtolorum doctrina uſque ad Pauli miniſterium, Neronis tempore conſummatur 265.a
Appetitio quid 204.b
Aptitudo non eſt uirtus, ſed ad uirtutem motus 211.b
Aquæ multa quid 203.a
Aquam coluit Thales 15.c
Aquam dicebat primam cauſam Tales 51.c
Aquam puriorem habent putei crebrius exhauſti 4.b
Aquilæ ueſci cur uetuerit Moſes 162.a & deinde
Ara ſancta quæ 240.a
Aras & delubra cur conſtrui uetuerit Moſes 168.b
Arati de Deo ſententia 175.c
Arbori cur comparatur iuſtus 135.c.d
Arca ueteris teſtamenti deſcribitur. 157.d.e.f
Arcæ & tabernaculi myſtica deſcriptio 208.d
Arcana non cuiuis denudanda 163.d & deinde
Arcana quæque Deus non ſcripto, ſed uerbo credidit 4.c
Arcanum non prodendum multis exēplis probatur. 122.e & deinde
Archelaus 263.b
Archilochus & Hipponax turpium rerum ſcriptores 1.c
Argolicæ res antiquiores quæ ab Inacho 28.b
Argumentorum probabilium & uerorum diuerſa natura 260.c
ἄρης quid 161.e
ἀριστοτέχνης quid 175.e
Ariſtoteles de plantis quid cenſeat. 270.b
in Arithmetica quid ſpectatur 207.b
Arma lucis in ſcriptura quid 140.d
Armaturam Dei induere debemus. 4.a
Arpedonaptæ qui 19.c
Arrogantia quid 71.b.c
ἄρτεμις quid 158.b
Artes, quæ ſine Philoſophia exitiales. 11.d
Artium omnium ferè inuentores Barbari 2.d.e
Aruſpicinam qui primi obſeruarunt 20.e
Aſinus ad Lyram 1.d
Aſinus in ſcriptura quid 113.e
Aſſenſio quid 61.e
Aſſenſionis ſuſtentatio cauſas duas habet 273.f
Aſſenſionis ſuſtentationis propinqua cauſa quæ 274.a
Aſſenſus in noſtra eſt poteſtate ſecundum Platonicos & Stoicos 61.d.e
Aſſimilatio Dei quomodo acquirenda 140.b.c
Aſtra ſunt inſtrumēta per quæ Deus occulte operatur 224.d
Aſtrologiæ inuentores qui 20.e
Aſtrorum præſcientiæ inuentores qui. 20.c
ἄθεοι qui 56.c
ἄθεος quis 231.d
Athleta non exercitatus & contemptus, quid? 13.a
Athletæ cuiuſdam Olympici dictum. 245.d
Athletæ Venere abſtinent 96.d
Atlas cœlum geſtans quid deſignet. 157.f
Atlas quo tempore fuerit 28.c
Atticæ res recentiores quæ ab Cecrope originem ducunt 28.b
Auaritia & libido fontes omnium uitiorum 254.c
Auditores uerbi Dei quid conſiderare decet 2.d
Auditus quomodo fiat 241.e
Auerſio malorum eſt ſpecies precationis 242.c
Auguriis qui primi ſtuduerint 20.e
Auium uolatus primi obſeruauere Phryges 20.e
Aures audiendi quid 148.a
Aures & oculos in ſimulachris cur ex materia pretioſa faciebant Aegyptii 159.c
Aures hereſis quales 262.c
Aures puerorum cur interdum uellicamus 151.c
Aurum reprobrum facilè cognoſcitur, at amicus fictus non item 191.c.d
Auxilium cur nobis non adferatur dum perſequimur quærunt Ethnici 127.c
Auxiliū Deus dat laborantibus 189.b

B

Barbari omnium fere artium inuentores 20.d.e
Barbari ſemper maximi fecere ſuos legiſlatores, deos ipſos apellantes 18.e.
Barnabæ quædam ſcripta legit Clemēs 56.f. & 75.d.e. & 165.a. Item & Baſilides 57.a
βασιλικός quid 52.c.
Baſilideorum error. 50. d. & 85. e. & 128. & deinceps
Baſilidis error. 143. c. 144. e. f. 145. e. & 148. c
Baſilidis & Valentini errores exploduntur 57.a.b
Beata uita quæ 27.a.
Beata quæ ſunt 230.e
Beatiſſimimus omnium quis ſecundum Moſchionem Comicum 190.c
Beatitudinem multi rebus turpibus metiuntur 164.b.
Beatitudines octo apud Matthæum. 5. pulchrè declarantur. 116. c. et deinde.
Beatitudinis finis quis ſecundum Platonem 71.f
Beatitudo ſecundum Speuſippum 80.c
Beatos cenſet Plato pauperes, quare? 53. b. c.
Beatus eſſe & felix qui uult, particeps ſit ueritati oportet 52.b.c
Beatus nemo mortalium 90.a.b
Beatus quis 27.a. & 78.f.
Beatus uir qui non abijt in conſilio impiorum &c. Pſalmiſtæ locus exponitur 64.c.
Bedy quid 160.d.
Bellatricum mulierum nomina recenſentur. 123.f. & deinde
in Bello cæſos cur laudabant Lacedæmonij 114.b.
Bellum contra patriam mouit Hippias 43.a
Bellum Eumolpi aduerſus Athenienſes 28.d
Belluas maiores terra ne an mare alat. 196.e

Beneficio afficitur ſi occidatur qui in immedicabile malum inciderit 45.d
Beneficium dominus diuiſit pro aptitudine 232.b.c
Beneficium quod Deus primũ in creaturas contulit 225.f.
Beneuolentia quid 55.a
Beſeleel filius Vri, inſignis artifex
Bona diuinitus ad homines perueneũt 228. a
Bona non facit Deus ex neceßitate, ſed libera uoluntate 243.c
Bona omnia ad uſum noſtrum creata 141.e
Bonarum diſciplinarum & condimentorum collatio 5.c
Bonarum rerum ſabbatum agere non iußit dominus 4.c
Bona triplicia uolunt eſſe Peripatetici. 145.e.f
Boni & uitæ finis quis 174.b
Boni perfectionem non omnes aſſequuntur 149.c
Bonis priuantur inuiti quidem homines, priuantur tamen, quomodo 12.d.e
Bonis adhærendum iuxta Theognis ſententiam 162.c
Bonitatis diuinæ maximum in nos indicium quod 66.a
Boni uiri non natura, ſed diſciplina fimus 10.a
Bonorum, aliud bonum per ſe, aliud participatione, aliud intermedium 119.b
Bonorum appellatione cenſentur, & actiones honeſtæ 211.e
Bonorum & malorum hominum multa ſunt commoda communia 227.b & deinde
Bonorum genera tria Peripateticis 56.c
Bonorum omnium Deus eſt cauſa 8.b
Bonorum partitio 211.e
Bonorum mores corrumpunt colloquia praua 17.b
Bonorum facere quomodo debeamus 139.b.c.e.f
Bonum non ſine libero animi arbitrio aſſequimur 149.c
Bonum perfectißimum quod 45.d
Bonum propter ſe ſolum facit, quiſquis nudæ uocationi obedierit 141.d.142.a
Bonum quod non eſt, nec protinus malum 145.d
Bonum quoduis ſi non eligant homines Deus culpabilis non eſt 2.a
Bonum ſolum quod honeſtum 174.a.c
Bonus malum non operatur, quemadmodum neque lux tenebras inducit. 227.d
Bonus quis uere dicatur 141.b
Bonus uir quis 187.a
Bos in ſcriptura quid 199.e
Brachmanes neque animatum comedunt, neque uinum bibunt 98.d
Breuitas quam in omni re, tum in oratione longe utilißima 17.b
Breuitati maxime ſtudebant ueteres. 154.a

C

Cadmea uictoria 14.a
Cadmi Thebas aduentus quando 28.d 29.b
Cain egreſſus à facie Dei, quid 60.e
Callidißimum omnium homo animal 196.e
Camelum per foramen, acus tranſire, facilius, quàm diuitem intrare in regnum cœlorum 53.b
Candelabrum ueteris teſtamenti declaratur 157.c
Captiua, non contumelioſè tractanda 69.b.c
Captiuam, poſteaquam diſplicuerit, cur uelit dominus eſſe liberam 69.c.d
Caput quid 124.b
Carnales quid, & ſecundum carnem ambulare 145.d
Carnem ſuam nemo unquam odio habuit 124.c
Carnibus abſtinentes multi deſcribuntur 20.a
Carnis opera, omnibus abiiciẽda 123.d.e
Caro hircina confert ad morbum comitialem 240.d
Caro imbecilla quomodo poteſt reſiſtere poteſtatibus & ſpiritibus dominationum? 121.a
Caro in ſcriptura quid 123.e
Carpocratianorum error 86.b.87.c
Caſtigat Deus hominem tres ob cauſas 143.c.d
Caſtigat Dominus eum quem iudicat 45.c
Caſtigatione potißimum Dei ad homines amor colligitur 9.d
Caſtigationes ſeu ſingulares diſciplinæ 263.d
Caſtigationes ſunt neceſſariæ 233.f
Caſtitas quæ non propter Deum parum utilis 96.e
Caſtitas uera quæ 151.d
Caſtum eſſe decet qui templum ingreditur; Inſcriptio templi Epidaurii 151.c.d
Categorema quid 275.c.d
Cauſa bonorum omnium Deus 8.b
Cauſa continens non opus habet tempore 276.b
Cauſæ adiuuantes quæ 277.d.e
Cauſæ obſcuræ ad tempus quæ dicantur 277.e
Cauſæ obſcuræ quæ 277.e
Cauſæ procatarcticæ quæ 275.a
Cauſæ quot 272.d
Cauſæ ſynecticæ quæ, & cur ſic dictæ 275. earundem exempla ibidem b
Cauſa eſt prior tẽpore ſuo effectu 276.d
Cauſa febris quæ 276.d
Cauſa in agendo & operando intelligitur 275
Cauſam eſſe cuiuſcunque mali aiunt quidam quæ non prohibet 22.d
Cauſa non eſt id quod non prohibet, ſed id quod prohibet 275.f
Cauſa omnis eſt alicuius & uerſatur in aliquo 276.b.c
Cauſa propriè quid dicitur, eiuſdem per ſimilitudinem declaratio 275.b
Cauſa quare orti ſumus 236.c.d
Cauſa quatuor modis dicitur 276.a
Cauſa refertur ad id quod fit 275.f
Cauſa rerum omnium quatenus Deus 8.b
Cauſarum diuiſio 275.a.&.277.b.c
Cauſa uocationis gentium quæ 58.f
Curatio metui ſubiicitur 205.e
Cauſam primam dicebat Thales eſſe aquam 51.c
Centũ uiginti, numerus qualis 208.b.c
κέρκος quid 109.b
Certamen noſtrum duabus, ut uult Leontinus Gorgias, opus habet uirtutibus ſcilicet a
Chaldæi ex ſyderum contemplatione futura prædicunt 223.b
Chaldæorum opinio de ſeptem ſtellis erraticis 223.b
Chanaan ſymbolum uitiorum 59.e
Character & typus gloriæ patris eſt filius 248.e
Characterem unde ſuſcipimus 205. b
Charidemus 263.b
Charitas adhortatur benefacere 255.d
Charitas et fides quid operentur 206.b
Charitas finis præcepti 46.b
Charitas in Deum moueri tormentis non poteſt 123.a
Charitas multis modis intelligitur 69. a
Charitas omnia ſuffert 122.a
Charitas per cognitionem generatur 249.a
Charitas propter ſe eligenda 251.c
Charitas quid 58.b
a Charitate dei nihil eſt quod nos queat diuelli 130.e
Charitatem exercere debet perfectus qui eſſe uult 130.b.c
Charitati adhæret hoſpitalitas 58.b
Charitatis baſis Fides 55.d

Charitatis effectus 134.b
Cherubim quid 157.e
χωραιδιῶν quid 168.a
Chorda eadem, cur diuerſum edat ſonum 277 b
Chriſtiani ob quam cauſam ſubeant martyrium 128.d
Chriſtiani omnes ſi eſſemus non eſſet electio 127.c
Chriſtiano non eſt deſerendus ordo datus à uerbo principe & duce cognitionis & uitæ 262.d
Chriſtianos iudex perſequitur, quod illos exiſtimet errare 127.b
Chriſtianus non eſt impius 247.c
Chriſti imitator eſſe debet omnis doctor 3.d
Chriſti typus Iſaac 9.b
Chriſtus cur uoluit uti uili & humili forma corporis 225.d
Chriſtus eſt humilium non ſuperborũ dominus 117.e
Chriſtus fundamentum & ædificium 247. e
Chriſtus impatibilis quomodo 204.e
Chriſtus quare comedebat 204.d.e
Chriſtus quid 52.c
Chriſtus uide ſeruator
Chryſippus 263.b
χθὼν quid 161.a
Circa cognitionem ſunt omnes ſenſus 229. a
Cithara myſtice quid 209.b
Cleanthi & Archedemo categorema quid 275
Cleanthis ſententia de ſuibus 240.c
Clemens multa penes ſe retinuit quæ non edidit ſcripto, quare 4.f. & deinde
Clemens quid de ſuis ſentiat commentariis 4.d
Clemens quid his commentariis profiteatur 5.a.b
Clemens quos habuerit magiſtros 4.a
Clemens Siculæ api ſe comparat 4.a
Clemẽtis ſentẽtia de Sophiſtica 11.d.e
Clemens Romanus Pontifex ad Corinthios ſcripſit epiſtolam 11.d
κλὼψ quid 101.d
Cnaachzbi quid 161.b
κνώειν quid 161.c
Cœli multi ſecũdum Platonem 169.c.d
Cœna peracta dulcis placentula, ait Pindarus: quid? 27.d
Cogitatione ſola etiam oramus 212.d
Cogitationes bonæ diuina fiunt inſpiratione 227.b
Cognitio, uide ſcientia & ignorantia.
Cognitio affectiones animæ abiicit 258.b
Cognitio bonum perfectiſsimum 211.f
Cognitio, cibus rationalis 167.a
Cognitio Chriſti uera ſapientia 202.c
Cognitio duplex quæ 186.e
Cognitio eſt Dei perfectio 229.b
Cognitio eſt principalis animæ partis purgatio 119.b
Cognitio & ſcientia unde 201.c
Cognitio Euangelii, & in Chriſtum fides, eſt adimpletio & ueteris teſtamenti cognitio 139.b
Cognitio exercitationem efficit 205.d
Cognitio hoc eſt in mente quod oculus in corde 95.b
Cognitio mors quædam rationalis eſt. 253. a
Cognitio Patris & Filii unde differant 147.e
Cognitio perfectiſsima eſt in ſola ueritate & eccleſia antiqua 260.b
Cognitio quid 54.d. & .66.c. & 204.c & deinceps.
Cognitio quid 247.d
Quid differat à ſapientia quæ per doctrinam eſt ibidem
Cognitio quid præbeat 245.a
Cognitio triplicẽ oſtendit euentum 61.d
Cognitio uera & lux dominus 186.e
Cognitio uera multo labore ſuperanda. 211. c
Cognitio unde accedit 236.a
Cognitione maiori quo quiſque præditus, hoc magis ſubit periculum ſi negligat 134.a
Cognitionem Dei, aut uitam æternam ſi quis cui proponat, utra eligenda? 139.e
Cognitionem Dei habere non poteſt qui cunque uitiis agitur 94.d
Cognitione præditi Apoſtoli 204.a.b
Cognitione præditi Martyris ſumma quæ 131.a & deinde
Cognitione præditi uita deſcribitur 249.b. & deinceps
Cognitione præditus Deus euadit. quomodo? 142.d
Cognitione præditus in quo finem ponit 122.a.d
Cognitione præditus qualis eſſe debeat. 132.a.e. & .139.b.c. & 204.d
Cognitione præditus quid precatur. 244.a. & deinceps.
Cognitione præditus quis 268.c
Cognitione præditus quorum nam bonorum particeps 205.d
Cognitione præditus rectè uti poteſt omnibus 115.b
Cognitione præditus trium in ſe uirtutum conſequentiam habet 145.c
Cognitione uera præditus quid agat 106.e.et 107.a
Cognitionis excellentiam quomodo Prophetæ oſtendat 241.c.d
Cognitionis Fideiq́ differentia 147.d.e
Cognitionis finis quis 185.c
Cognitionis habitus quid efficiat 212.a
Cognitionis monadicæ princeps quis 86.a
Cognitionis munus 248.b
Cognitionis uere ſtabilitas 252.e
Cognoſcendi poteſtatis effecta tria ſunt 231.d
Cognoſcere, plus eſt quàm credere 214.b.c
Colere Deum uerè quid 206.e
Colere & honorare quemnam iubemur 241.a
Columna ignis præcedens Hebræos quid 43.d
Columnas cur ueteres erigebant 43.c
Commentaria Clementis qualia, & quibus conueniant 111.e
Commentariis quid maxime conueniat 5.c
Communionem ſacram quidam olim interpretabantur in coniunctionem ueneream 91.a.b
et unde hunc errorem ſumpſerunt d
Comparatio in quibus conſiſtat 146.a
Comparatio nulla utrum ſit melius dei conſortium, an dæmonum tenebras eligere 125.b
Concauſa 277.a
Concauſæ quæ dicantur 277.d.e
Concludere quid 268.d
Concluſiò 268.d
Concordia ducit nos ad beatitudinem 69.e
Condimentorum & bonarum diſciplinarum collatio 5.c
Confeſsio generalis & ſingularis, quæ 125.e
Confidentiam ut non amittamus opus habemus confidentia 132.a
Confitentes uerè dominum, qui? 125.e & deinde
Congregati in nomine domini duo uel tres. qui 100.b.d.e
Congreſſus Abrahæ & Agaris pulchrè enucleatur 9.b
Congreſſus Iudæ & Thamaris exponitur 9.c
Coniugalem coniunctionem qui deſpiciant indocti & impii ſunt 98.d
Coniugem habuit Paulus 97.b
Coniunx bona optima hominis poſſeſsio; mala, peſsima 190.a
Conſenſio quid 58.d
Conſilium domini quiſnam nouit 210.b

Conſilium

Conſilium quid 65.a
Conſummatus per charitatem non delectatur humilibus & abiectis 205.e
Contemnentes legem, legislatorem contemnant neceſſe eſt 56.a
Contemplatio ad quid utilis 272.c
Contemplatio a quibus comprehendi poteſt 234.b
Contemplationis partitio 210.a
Contemptio domini quæ 236.e
Contentio excitat odium 10.d
Continens cauſa quæ 277.e
Continens non eſt propriè Deus 67.d
Continens quis dicatur 252.d
Continens uerè quis 98.a
Continentes cauſæ 277.a
Continentes multi deſcribuntur 20.a
Continentia æquè bonum, ut incontinentia malum 112.d
Continentia fundamentum uirtutum 73.a
Continentiæ fructus 252.e
Continentia in quibus conſiſtat 98.c
Continentia quid 67.c
Conuerſari quibuſcum prohibeat Apoſtolus 109.b
Conuiuium quale uel admittendum, uel repudiandum 241.e
Cor à faſtu alienum eſt holocauſtum Dei 234.c
Corde non ueſcendum 156.b
Corporis cura cur habenda 115.e
Corpus allegorice quid 258.d
Corpus qui inſectantur ac uituperant reprehenduntur 145.b
Corui uocem humanam quidem imitantur, uerùm rei quam dicunt notitiam non habent 225.e
Coruo cur ueſci uetuerit Moſes 172 *& deinde*
non Credens, intelligere non poteſt 3.b
non Credentes uituperat Heraclitus 50.a
Credere opinionibus abſque mente & ſcientia reprehenſibile 12.d
Credere uel non credere in noſtra ſitum eſt poteſtate 143.b
non Credere ſumma prudentia 112.d
Cretenſes optimis legibus uti ſolitos dicit Clemens 17.b
Critici dies qui, & quare ſic appellati 223.e
Criticus quis primus appellatus 22.a
Crobylus 263.b
Crocodilus apud Aegyptios quid deſignet 159.c
Crucem ſuam tollere quid 73.e
Cuique licet ueſci carnibus 240.a
Culpa in Deum non eſt conferenda ſi Adam peccauerit 142.e
Culpa uacat Deus, ſi homo quod optimum eſt non elegerit 2.a
Cultorem uerum Dei, & religioſum quem putat Clemens 243.a
Cultores Dei qui 173.d
Cultus maxime regalis quis 243.d
Cultus qui uerſatur circa res hominũ eſt duplex 231.b
Cupiditas quid. 76.d. & 94.c.
Cupiditates et alia peccata dicta ſunt tribuli & ualli 253.f.
Cupiditates in animi perturbationibus regnant 206.a.
Cupiditati non obſequendum 94.b.
Cupiditatis opera deſtruxit Chriſtus 99. b
Cupiditatis ualli foſſæque nos circundant 113.d
Currum qui primi excogitarunt 21.c
Cynicæ ſectæ quis auctor fuerit 17.f.
Cyrenaici philoſophi non exiſtimabant orandum 242.e
κυριολογικὴ *quid* 153.d.

D

Dactyli ſapientes qui 20.c
Dæmoniacus quomodo fiat homo 211.e
Dæmoniorum multæ ſpecies 190.c
Dæmonibus quidam incitati futura prædicunt 35.e
de Dæmonijs Platonis ſententia. 173.a. b. *& deinde*
Danai quando in Peloponneſum aduentus 28 d
Daniel quando prophetauit 32.e.
Danielis locus de hebdomadibus elucidatur 38.e
Dardaniæ ædificatio quando 28.d
Decalogus cœli naturalis quis 220.d
Decalogus terræ naturalis quis 220.e
Decimæ reddendæ 68.d
Decimus numerus perfectiſsimus 208. b.
Declinantium a ueritate quidam ſeipſos, alij propinquos etiã fallunt 260.b
Definitio 272.c
δεισιδαίμων *quis* 231.e
δεισιδαιμονία *quid* 58.a
Delitiæ quid 76.d
in Delo eſt ara antiquiſsima 240.a
Demonſtrare uerè quomodo quis poterit 269.b
Demonſtratio an dicatur ſolummodo duobus modis 268.b
Demonſtratio erit rationi conſentanea 268 b
Demonſtratio ex quibus conſtat 271.d
Demonſtrationis definitio 268.b
Demonſtrationis & reſolutionis differentia 269.b
Demonſtratio quid 271.c
Demonſtratio tria oſtendit 272.d
Demonſtratio ubi poſita 271.c
Denarius quid in ſcriptura 118.d
Denominatiua 274.e
δῖος *quid* 58.a
Dei amicus quis 236.a
Dei bona communiter utilia 71.b
Dei cognitio, res maxima 245.a
Dei cultores & ſerui quales 243.d
Dei cultus quid ſit 231.b
Dei imaginem in rebus genitis nihil referre poteſt 228.e
Dei intelligentiam non poteſt adire ſenſus quinarius 157.b
Dei notitiam habuerunt mortales omnes, quomodo? 183.e.f *& deinde*
Dei notitiam in animantibus eſſe dicit Xenocrates Carthaginienſis. 171.e
Hoc & Democritus ibidem
Dei ſententia non poteſt falli 236.c
Dei ſolum opus benefacere 227.e
Dei uim, eſſentiam, opera nemo poteſt dicere 229.d
Dei una uoluntas in una identitate 223.a
Deo nihil aduerſatur, aut eſt contrarium 23.d
Deo non res ſingulæ, ſed innumerabiles attribuuntur 225.c
de Deo Orphei ſententia 181.b.183.d
de Deo Parmenidis ſententia 178.c
Item Euripidis e
Item Aeſchyli 179.a
Item Heracliti ibidem
Item Xenocratis e
Item Epicuri c
Item Epicharmi d
Deo perinde eſt facere ac dicere 192.e
de Deo Pindari ſententia 182.d
Item Heſiodi ibidem
Item Solonis e
Item Homeri f
Item Aeſchyli 183.a
Item Diphili 183.d
Deo quare credimus 55.a
de Deorum moribus Barbarorum ſententia 236 f
Deos appellarunt ſuos legislatores Barbari 18.e
Deos fieri animas ſapientum uult Empedocles 142.d
de Deo Solonis ſententia, Item Agrigentini poetæ 170.a
Deos ponunt obnoxios Græci 236.e
De re quæſita ad quod principium oratio deducenda 267.e
Deum à Gentibus cognitum per Prophetas probatur 184.b.c.et deinde
Deum cui aſsimilet Plato 80.a

Deum imitari debemus quoad eius fieri poteſt 71.a.b
Deum inter homines dicebat Plato, qui Ideas contemplaretur 143.e
Deum nemo uidit unquam quomodo intelligendum 149.d.e
in Deum non cadunt affectiones 239.b
Deum patibilem dicere nephas 154.b
Deum Patrem et Filium agnouit Euripides Philoſophus 167.a.b & deinde
Deum, quidam uocauerunt profundū, quare? 170.b
Deum uerè colere quid 206.c
Deum unum eſſe probat Xenophanes Colophonius 177.d & deinde
Deum quendam impudentem ſibi quidam finxerunt 93.c
Deum totum dici non decet 170.b
Deus à mortali capi non poteſt 179.d
Deus an curam gerat hominum 232.b
Deus an poni & collocari ab hominibus poteſt 238.d.e
Deus certis ac definitis locis non eſt concluſus, ſed ubique 241.c
Deus cognitor eſt cordium 212.d
Deus dimenſionem et diſtantiam non ſuſcipit 170.b
Deus etiam hominum cogitationes nouit 241.e
Deus eſt agonotheta 236.c
Deus eſt alienus à reprehenſione 236.c
Deus eſt alienus à ſuperſtitione 236.a
Deus eſt cauſa bonorum & non malorum 237.a
Deus & in uniuerſis & in ſingularibus adiuuat 227.c
Deus et quæ ſunt de Deo multum inter ſe differunt 225.c
Deus expers principii 145.b
Deus incircumſcriptibilis, nec loco tenetur 167.d.168 c
Deus impatibilis 142.f
Deus iniuſtitiæ non eſt auctor 146.d
Deus in templis manufactis non habitat 168.d
Deus nemini ſimilatur 177.c
Deus neque ſacrificiis, neque donariis inuocatur 234.e
Deus non eſt in loco 49.d. *nec in caligine, nec in parte* ibidem
Deus non delectatur holocauſtomatis 241. a
Deus non eſt cauſa malorum 184.d & .233.e
Deus non eſt humana forma præditus 241.e
Deus non ſolum præſentia, ſed etiam futura nouit 226.f
Deus nullius indiget 55.a.b.& .67.d & .234.d
Deus nunquam relinquit hominum curationem 232.d
Deus omnia in omnibus 151.c
Deus omnia intuetur una applicatione 227.a
Deus prædicatur per Legem Prophetas & Euangelium 129.e
Deus quid ſecundum Thaletem 174.a
Deus quod eſt, non cognoſcimus: ſed quod nō eſt cognoſcere poſſumus 167.d
Deus rerum omnium menſura 173.e
Deus ſolus natura ſapiens 59.b.c
Deus ſolus ſapiens ſecundum Pythagoram 112.e
Deus ſtetit in ſynagoga Deorum, quid 78.a.b
Deus ubique eſt 195.c
Deus uideri non poteſt nedum uerbis explicari 169.a.b & deinde
Deus unus eſt & Gentium, & Hebræorum 194.b.c
Deus unus et idē per Prophetas Euangeliū et Apoſtolos prædicatur 101.e
Diabolus cur impudens dictus 93.c
Diabolus fur & latro, quare? 23.b
Diabolus liberum habuit arbitrium 23.a
Diabolus tentator 128.b.c
Diaconus Eccleſiæ uerus quis 213.d
Diætæ tenui aſſuefactus eſt cognitione præditus 207.a
Dialectica ars quæ Platoni 46.c
Dialecticæ finis quis 11.e
Dialecticam uilipendit Apoſtolus 11.f & deinde
Dialectica quatenus acquirēda 46.c.d
Dialectica quomodo utitur prudens 207.c
Dialectica tanquam uallus opponitur Sophiſtis 207.d
Dialectica uera quæ 46.d
Dialectus, quid 37.c & *quot numero apud Græcos* d
Diana quare irata fuit Aetolis 237.b
διαφέρειν *quid* 161.c
διαπιστία *quid* 55.a
διαθήκη *quid* 47.e
διάτονον *conuenit Phrygiæ harmoniæ* 209. *idem uehemens & acutū.* ibid.
Dictio et uox ad quid nobis data 243.d
Diebus ſelectis nō iubemur colere Deū ſed continenter per totam uitā 241.a
Diem ſeptimum ſacrum eſſe, nō ſolum Hebræi, ſed & Græci aſſerunt 176.f & deinde
Dies in ſcriptura, quid 140.d
Dies tres in quibus ambulat Abraham ad montem quid 167.e.f & deinde
Differentia locum ſigni obtinet in definitione 273.d
Digitus Dei quid ſignificet 220.d
Dii an lædantur ab hominibus 237.b
Dii eſtis & filii altiſsimi oēs quid 78.b
Dilectio quid 58.a
Dilectio, uide Amor.
Diligendus quiuis mortalium 69.b.d
Diligens ex cognitione manet in uno immutabili habitu 205.d
Diligentiæ exemplar formica 10.a
Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum 120.d.e
Diliges dominum Deum tuum, & proximum tuum quomodo intelligendum 113.b.c
Diligite inimicos ueſtros quomodo intelligendum 130.c
Diogenes coluit aerem 15.c
Diogenis reſponſio ad eum qui admirabatur quod inueniſſet piſtillum à ſerpente in gyrum circundatum 237.e
δῖος *quis dicatur* 147.a
Diphilus comicus deridet præſtigiatores 238.a
Diſcere antiquius quàm agere 204.b
Diſcernere & diſtinguere commodè quàm uim habeat in oratione 207.e
Diſciplinæ adiuuant philoſophiā 209.f
Diſciplinarum & Philoſophiæ, atque Sarræ & Agaris collatio pulcherrima 9.a.b.d
Diſciplinarum fons manat à ſapientia 210.c
in Diſputationibus quæ prauorum conſuetudo 153.a
Diſtinctio & diuiſio magnam lucem adfert in ſcripturis 207.e
Diues difficilè intrat in regnum cœlorum 52 b
Diues quis uerè dicatur 53.b.& .118.b
Diuina effigies ubi 239.a
Diuinæ ſapientiæ & uirtutis officium quod 23.e
Diuinationes qui primi obſeruarint
Diuina uirtus bona præbet per angelos 228.b
Diuinus eſt is qui eſt cognitione præditus 156.d
Diuiſio homonymorum 274.f
Diuiſione recurrendum ad ea quæ ſunt ſimpliciora 272.e
Diuiſionum genera 273.b
Diuiſio quæ probatur 273.b
Diuiſio totius in partes conſideratur in magnitudine 273.b
Diuitem eſſe non prohibuit dominus 97.e

Diuitiæ & ſanitas cur retinendæ 115.d
Diuitiæ, plus aliis uidentes, cæcos facit 116.a
Diuitiæ ueræ quæ 212.a
Diuitiæ, uide Opes.
Docitarum ſecta quæ, & illius princeps 105.e
Docti à Deo qui 27.b
Doctor alios docturus quid conſiderare debet 2.c
Doctor aut ſcribens, aut docens angelicum agit officium 2.a
Doctor docens alios, ac ſæpe dicens fit doctior 4.c
Doctores beati, qui 2.e
Doctores quæſtui ſeruire non debent 3. c
Doctores populum alloquuturi quid faciant 5.c
Doctores quos habuerit Clemens 3.f & deinde
Doctores ſeſe ipſos probare debeant, audiendi ſint necne 2.b
Doctoris emolumenta quæ 2.a
Doctor omnis Chriſtum imitari debet 3.d
Doctor omnibus omnia fieri debet: Iudæus Iudæis, Græcis Græcus, ut omnes lucrifaciat 5.b
Doctor populi quomodo ſeſe gerere debeat 1.f
Doctor ſcribens quid à loquente differat & utriuſque officium 3.b.c
Doctorum quiſque propriam mercedem accipiet 3.a
Doctrina, uide Scientia & Philoſophia.
Doctrina Dei quod patietur perſecutionem eſt prædictum 230.a
à Doctrina dependent omnes fontes ſapientiæ 229.d
Doctrina duarum uiarum iuxta Parmenidem Eleatem deſcribitur 164.c
Doctrinæ exempla in mulieribus 136.b & deinde
Doctrinæ quando utilitas 54.b.c
Doctrina eſt à Deo tradita 229 d
Doctrinæ Græcorum & Chriſti differentia 216.c
Doctrinam Chriſti à prima prædicatione prohibuerunt reges, tyranni, duces: tamen non periit 229.f
Doctrinam & Naturam rem ſimilem dicebat Democritus, quare? 142. c
Doctrinarum uariarum inuentores qui 20.e
Doctrina ſeculari uti quidem, ſed non frui permiſit dominus 8.e
Doctrina Seruatoris nullius indiga. 27.d
Dogmata uerè quædam habere Græcos probatur 25.a
Dogmatum uariorum conflictu, ueritas conciliatur 6.c
Dolia duo bonorum, & malorum. 165. d
Dolori adiuncta mæſtitia 205.e
Dolorum alios toleramus, alios fugimus, quare? 115.e
Dolor ubi utilis 235.d
Domini doctrina cœpit ſub Auguſto, & medio tempore Tiberii conſummatur 265.a
Dominicum diem quando quis uerè facit 254 d
Dominus cur neminem ſalutem ab ipſo accipere cogit 232.b
Dominus eſt A & ω 222.e
Dominus loquutus eſt Apoſtolis ſine parabolis nihil 218.c
Dominus principium doctrinæ 261.a.b
Dominus qua ratione orauit 243.a.b
Dominus uult cognitione præditos auxilium à ſe petere 256.c
Donum proprium habet unuſquiſque à Deo 139.b
Dona hoſtium dona non ſunt 188.d
δοξόσοφοι 260.b
Drachma una pro ratione expoſitionis uario nomine uocatur 26.f
Drops quid 161.c.d
Durii equi ſimilitudinem habet homo, ut uult Baſilides 74.e

E

Eccleſia 239.a
Eccleſia alii non iungitur matrimonio habens ſponſum Chriſtum 101.d
Eccleſiæ antiquæ & catholicæ pulchra deſcriptio 265.b
Eccleſia uera & antiqua quæ, & qui in eius catalogum referuntur 265.b
Eccleſia uera uerſatur in ſcientia 263. a
Egredimini è medio ipſorum & ſeparamini, & cætera quomodo intelligendum 101.c
εἴδησις quid 66.b.c
Electio cur ſæpe praua 253.b
Electio & fuga ex ſcientia fit 115.e
Electio non eſſet, ſi omnes eſſemus Chriſtiani 127.c
Electorum aliqui magis electi 213.e
Eleemoſynis & fide purgantur peccata 65.b
Elephantorum mutua beneuolentia 37. d
Eligere ex cognitione quid differat ab eo qui eligit ex imitatione. 117.b
Eloquentia non magnifacienda, modo intelligatur quod ſignificetur 14.a
Eloquia domini eloquia caſta argentũ igne examinatum &c. Pulchrè exponitur 202.a & deinde
ἔμβρυον quid 270.e
Empedoclis de Philoſophis Græciæ ſententia 224.f.a
Encyclopedia quid 25.e
ἐναρμόνιον conuenit Doricæ harmoniæ 209. b
Epicharmi de Deo ſententia 175.b.c
Epicharmi dictum 238.b
Epicharmi error 146.b
Epicuri error 179.c.141.b & 172. c
Epicuri impium dictum quod 78.c
Epicurus author impietatis 1.b
Epicurus quæ à Demetrio ſurripuerit 194.a
ἐπιδίμοιροι ἀριθμοὶ 208.e
Epimenides Cretenſis ſeptimus Græcorum Sapientum æſtimatus 17.a
Epimetheus quo tempore fuit 28.c
ἐπιφάσεις quid 201.b
Epiſcopi unde & quales conſtituendi. 102. e
ἐπιστήμη quid 141.a
Epiſtolas ſcribere quando & ubi & à quibus primum inſtitutum 21.c
ἐπιστολογραφική quid 153.d
ἐπίξευσις quid 58.e
ἐποχὴ quid 271.e
Equum & aſcenſorem deiecit in mare exponitur 162.c
Error Anaxagoræ 51.c.d
Error Antitactarum 92.c
Error Baſilidis 127.d.e & deinde 128.a.& 148.c & deinde
Error Baſilidis 143.c.144.f.145.e.200.c Item eius filii, & diſcipuli Iſidori, ibidem
Error Carpocratianorum 86.b.87.b.c
Error Docitarum 105.e.f.108.b
Errorem ſuum unde hauſerit Marcion 89.d
Error Epicharmi 146.b
Error Epicuri 52.a
Error Heracleonis 125.d
Error Marcionis 120.d.& 148 d, & 124.e
Error Marcioniſtarum 57.e.& 87.d.e
Error Neſtorii unde 71.a
Error Nicolai unde 90.d
Error Origenis unde 23.a
Error Platonis 87.d.88.e.89.a
Error poetæ Lyrici 146.b
Error Pythagoræ 172.b

Error Pythagoreorum 146.e
Error Stoicorum 172.b
Error Valentini 129.b & 148.c
Error Valentinianorum, Item Baſilideorum 50.d
Error Valentini & Baſilidis exploditur 57.a.b
Eruditum quem uerè exiſtimet Clemens 13
Eſaias quando prophetauit 32.b
Iſchomachus 263.b
ἰσοπελικὰ *quid* 163.e.
ἐξωπελικὰ *quid* ibidem
ἑταῖροι *quid* 58.b
Eua quid 103.a
Euander cuius filius 29.e.f.
Euangelij cognitio & in Chriſtum fides, eſt adimpletio & ueteris teſtamenti expoſitio 139.b
Euangelium & lex unum & idem & ab eodem auctore 104.a.
Euangelium etiam apud inferos prædicatum. 198.b.c.e. 199.c.
Euangelium ſecundum Aegyptios legit Clemens 99.b.
Euangelium ſecundum Aegyptios 106.b.
Euangelium ſecundum Hebræos 59.c
Euchariſtiam alij aliter conſecrant 26 d
Euchariſtiam ſumpturus ſeſe ipſum probare debet 2.c.
Euchariſtiam tempore Clementis mos erat etiam diuidere, ac in populo deſtribuere 2. c.
εὐβουλία *quid* 65. a
Eubulus comicus 239.c.
εὐδαιμονία *quid* 79.f
Eudoxus Cnidius cuius diſcipulus 19.b
Eugamen Cyrenæus, Muſæi librum integrum de Theſprotis ſuffuratus pro ſuo ædidit 193. c.
εὐλάβεια *quid* 56.b.
Eunuchi beati & non beati qui. 107.b & deinde
Eunuchi, qui ſic nati ſunt & Eunuchi qui caſtrati ſunt ab hominibus & cætera pulchrè exponitur 96.c.d
Eunuchorum alij ab ortu alij ab neceſſitate quomodo intelligendum 85.b.
εὐφρόνη *quid* 140. c.
εὐφροσύνη 263. a.
Euripidis ſententia de mala oratione. 12. a.
Examinatores uerbi qui eſſe debeant, qui minime 3.a
Exempla doctrinæ in mulieribus. 136. b. & deinde
Exempla fidei 132.e.f.
Exempla fortitudinis. 122. e. & deinde
Exempla glorioſæ conuerſationis ſunt martyria 115. c.
Exempla honeſtatis 133.d
Exempla hoſpitalitatis 133.a
Exempla humilitatis 133.a.b
Exemplar diligentiæ formica & apis 10.a
Exemplum amoris in maritum 136.b
Exemplum caſtitatis & fortitudinis in muliere 135.e
Exemplum fortitudinis & taciturnitatis in muliere 136.
Exemplum fortitudinis in muliere 121 b.135.e.&.136.a. *in Indorum Philoſophis* d
Exemplum modeſtiæ 133.b
Exemplum pudicitiæ 136.b
Exemplum uelocitatis in uenando in muliere 136.b
Exercitatio facit habitum 205.d
Exercitatio ſalubrem ingenerat habitum 4.b
Exercitatio ualde utilis ad inueniendã ueritatem 9.e
Exercitus ducendi peritus Milciades. 43.a
Exercitus ducendi ratio tribus continetur ſpeciebus 42.d
Ex ignoratione definitionis quæ oriuntur 273.d
Experientiam facere quis dicitur 226. d
Expurgandos igne, qui male uixerint dicit Epheſius 150.b
Expurgari terram igne & aqua dicit Plato 150.c
Exultatio quid 212.a
Ezechielus Iudaicarum tragœdiarum poeta 40.d
Ezechiel quando prophetauit 32.e
Ezechiel quis à multis æſtimatus 19.c.d

F

Fabarum eſus ſteriles reddit mulieres 90.c
Fabularum compoſitores Theopompus & Timæus 1.b
Facere quicquam deſiſtimus propter tria 66.c.d
Facies Dei Iacob, quis 248.d
Facies humana ſenſuum inſtrumenta ſeptem continet 223.c
Fames cataplaſma rerum uenerearum 77.b
Fœlix quis 188.b
Fœminæ opera deſtruxit Chriſtus ſecundum Euangelium Aegyptiorum, quid 99.b
Ferrum Martem uocant Græci 246.f
Ferrum qui & ubi inuenerint 21.a & *eius temperaturam ibidem*
Ferrum uſus reddit purius, non uſum rubigini obnoxium fit 4.b
Feſtum diem per totam uitam agere quomodo oportet 241.c
Fide & eleemoſynis purgantur peccata 65.b
Fidei cognitionisq́ differentia 147.d.e
Fidei & demonſtrationis genus duplex 269
Fidei effectus deſcribuntur 132.e & deinde
Fidei & Pacis templum primus Romanorum Numa Pompilius poſuit. 149.f.& deinde
Fidei exempla 132.e.f
Fidei filiæ quæ 61.e
Fidei noſtræ coadiutores qui 55.e
Fidei officium quod 54.d
Fidei principium quod 50.c
Fidei timoris & dilectionis pulchra diſtinctio 61.f
Fideles à charitate & fide 55.d
Fidelis proprium quid 225.e
Fidelis quis 52.b.c.54.e.& 236.d
Fidelis uel ſine literis quiuis eſſe poteſt 10. c
Fidelis uerè, pulchrè deſcribitur 113.f & deinde
Fidelis uitam conuenit eſſe talem, quale eſt uerbum 262.e
Fidem duplicem annuntiare uidetur Paulus 148.b
Fidem quid eſſe putet Epicurus 52.a
Fides à charitate 55.d
Fidere nobis ipſis non debemus 14.e
Fides duplex 60.a.61.b
Fides eſt ſpecies orationis 243.b
Fides & charitas quid efficiant 206.b
Fides ex auditu 54.a
Fides in Chriſtum, & Euangelii cognitio, eſt adimpletio & expoſitio ueteris teſtamenti 139.b
Fides, non beata per demonſtrationem. 50.d
Fides noſtra in quo debeat conſiſtere. 150. b
Fides noſtra non in hominum ſapientia, ſed in Deo collocanda 14.e
Fides quid 50.b.& 51.c.d.& 61.c.& 171.c. & .204.d. & .231.e. & .247.d. 248. b
Fides quomodo quem ſaluum facit. 214. b
Fides ſcientia præſtantior 51.e
Fides ſiue à charitate, ſiue à timore; ſemper eſt diuina 55.d
Fides baſis charitatis 55.d

Fides

Fides tempore Pauli abundauit in Achaia 229.b.
Fide ubique opus eſt, ſecundum Platonem 53.d
Fide uiuere quomodo intelligendum. 55. f.
Fide uiuit iuſtus 50.a
Fiduciam cur in Deo habeamus 55.a
Fiducia quid 55.a
Filii Dei quomodo efficiamur 45.e.
Filius cur ſit uirtus Dei 232.d.
Filius Dei cur nunquam à ſua excedat ſpecula 231.e
Filius Patris & omnia in omnibus, quomodo intelligendum. 143. f. & deinde.
Filius quis uere dicatur 1.d
Finem duplicem ſtatuit Plato 79.e.
Finis Chriſtiano homini quis 81.c
Flos feni quid 145.d
de Fœlicitate uariæ Philoſophorũ ſententiæ 78.d & deinde
Fœn erator, quis 68.c.
Fœtum & matrem cur uno die occidere uetat lex 70.b.c
Fœtus beſtiarum cur à matre ſeparari prohibuerit Deus 70.b
Fœtus nomen ipſum, neque animal, neque planta eſt 271.a
Fœtus ſex menſium ſpatio perficitur 222. a
Fœtus uiperarum cur uocarit Iudæos Dominus 131.e
Forma uniuſcuiſque eſt mens 205.b
Formica exemplar diligentiæ 10.a
Fornicari in eccleſia quid 258.d
Fornicatio diabolicum uitium 103.b
Fornicatio non eſt matrimonium 109.d
Fornicatio quid 105.c.
Fornicationis tres ſupremæ differentiæ quæ 254.c
Fortis nemo ſine ratione 251.a
Fortiter ferenda quæcunque occurrunt 124.f & deinde
Fortitudinis exemplar 135.e
Fortitudinis exemplum in muliere. 121.b. *in Indorum Philoſophis.* d
Fortitudinis ſignum Leo 159.c
Fortitudinis perfectio augetur ex uitæ exercitatione 251.d
Fortitudinis ſpecies 235.e.
Fortitudo ubi utenda 235.d
Fortunæ incõmoda uiro bono non ſunt formidabilia 250.e
Fræter, quis 68.c.
Fratres qui uere ſint 254.e
Fratres quos uocarit Plato 174.c
Fundamentum in ſcriptura quid 154.f
Funiculum trahere quid in ſcriptura 12.c
Fures & latrones qui. 35.e. 150.d. & 185.b
Fures in Scriptura qui. 23.b. & deinde & 27.e. & 48.a.b.d.
Fur & latro diabolus, quare? 23.b
Furti Græcos arguit Clemens. 187.b. et deinde & 193.c. 195.f
Furti non accuſandos Hebræos qui Ægyptiorũ res aſportarunt. 41.d.e
Furti per collationem explicatio 224.c
Furtum Græcorum in philoſophia prodit Clemens 172.
Futura ex iis quæ facta ſunt coniectanda 191.c

G

Gallinarum carnes quando ſuauiſſimæ 48.e.f
Gaudendum in tribulationibus pro Chriſto 121.a.
Gaudium quid ſecundum quoſdam 65. c.
Generare duplici modo dicitur 151.e
Generatio quærentium Dominum quæ 248.e
Generationem quidam malam dicunt 88.a & deinde
Generationes omnes præterierunt. 134.c
Generatio quid 106.c
Gentes uerſantur in ignoratione. 263.a
Gentium uocationis cauſa quæ 58.f
Geometriæ inuentores qui 20.e
in Geometria quid ſpectetur 207.b
Geometrica reſolutio cui ſimilis 272.e
Germane compar adiuua illas & cætera, exponitur 97.b
Gladium puero præbere. 5.a
Gloriæ deſiderio qui tenentur 264.a
Gloria ſequitur laborem 121.c.
Gomor quid 60.c
χορηγιον *quid* 161.e.
Gradus triplex in corpore ſcilicet. 122. a.b.
Græcæ diſciplinæ quatenus adhibendæ 209.c.d.
Græca lingua multo tempore Hebræa poſterior 219.f
Græca philoſophia cui aſſimilata 156.a
Græca philoſophia cito poteſt perire 229. f.
Græci gloriantur abs ſe comprehenſam eſſe ueritatem 229.b
Græci philoſophi Deum quidem nominant, ſed non cognoſcunt 224.f.
Græci ponunt Deos obnoxios ex ſententia Xenophanis 236.f
Græci pulcherrima quæque & honeſtiſſima à nobis acceperunt 153.b
Græci putant in Deos eſſe motus et perturbationes 236.f. & 237.a
Græcorum chronographia colligitur 36.a & deinde
Græcorum furtum in Philoſophia prodit Clemens 172.a
Græcorum in myſteriis quæ nam primum locum obtinent 167.b
Græcorum multi olim reſponſa dabant 35. a
Græcorum eruditiſſimi cur fructum mali punici Mercurio conſecrẽt 220.b
Græcorum libri quomodo legendi 185.c
Græcorum nullus ſenex quid 47.a.b
Græcorum philoſophia unde 25.e
Græcorum poematibus uſus eſt Paulus 17.a
Græcorum tempora quomodo ſcribat Eratoſthenes 36.c
Græcos furti arguit Clemens 193.c 195.f. & 201. a. & 187.b. & deinde
Græcos habere quædam uera dogmata probatur 25.a
Græcos ſolos poſſe philoſophari exiſtimabat Epicurus 18.e
Grammatica reducit nomina in uigintiquatuor elementa 274.c
Grammatica unde primũ cœpta 40.c
Gratia peruenimus ad cognitionem 229. d
Gratiæ non poſſunt referri pro dignitate ſalutis 236.e
Gratiæ præcipua relatio, quæ 236.d
Gratiarum actio commẽdatur 243.a.b
Gratias agere debemus iis qui nos perſequuntur 127.c
Gratias agere debet & caſtus & matrimonio iunctus 109.a
Grati animi ſignificatio quid 236.d
Grauitatem quomodo oſtendit cognitione præditus 241.c
Gubernator laudandus quis, & quid deſignet 13.a
Gymnoſophiſtarum duplex genus, & eorum uita ac mores 19.f & deinde

H

Hæreditas perfecta quorum nam eſt 215. d
Hæreſes non debent nos à credendo deterrere 259.b.c.d. *unde ortum habuere.* ibid.e
Hæreſes quàm uariis nominibus appellatæ & unde 265.c.
Hæreſes quid in ueram eccleſiam moliantur 265.b

Hæreſes quo tempore primum excogitatæ 265.a
Hæreſes ſemper in omnibus diſciplinis fuerunt 259
Hæreſim conſtituentes quid faciant 264.a
Hæreſis quid 272.b
Hæreſium ſectatores uerſantur in opinione 263.a
Hæretici cur pertinaces 261.e. & eorundem mos.ibid.deinceps. & 262.a
Hæretici non probāt epiſtolas ad Timotheum,quare 61.b
Hæretici qua ratione dicantur conſiliorum Dei & Chriſti traditionum inanes 262.d
Hæreticorum in ſcripturarum explanatione imbecillitas 265 aduerſus tales quid dicat Dominus ibidem f
Hebdomades ſeptuaginta duæ Danielis locus pulchrè exponitur 33.b & deinde
Hebræis quædam tradebantur ſine ſcriptis 165.a
Hebræorum chronographia ab Adā. 36.f. & deinde
Item a Moſe 39.a
Hebræorum poſt Moiſis deceſſum catalogus deſcribitur 30.a & deinde
Hebræorum reges quando finem acceperint 32.d
Hellenes Iouis filius Deucalion cognominatus 219.e. Idem Græci ſermonis autor ibidem
Heracleonis error 125.d
Heraclitus Bauſonis filius quo tempore floruerit 18.c
Herculis duodecim certamina quæ 176.b
Herculis præceptor Linus 29.d
Hercules uates & phyſicus Atlantis diſcipulus 20.c
Hermippus Berytius 223 idem de ſeptenario librum conſcripſit.ibidem e
Heſiodi carmina in ſolutam transmutata orationem pro ſuis ædiderunt Eumulus & Acuſilaus hiſtoriographi 193.e.& deinde
Heſiodus quando 29.d
Heteronyma 274.e
Hieremiæ prophetæ pater quis 32.c
Hieremias quando prophetauit 32.b.c
Hieruſalem diruta à Veſpaſiano 33.d
Hieruſalem quid 8.d
Hilaritatem quomodo oſtendit cognitione præditus 241.c
Hipparchus Pythagoreus cur accuſatus,ac demum ſchola expulſus? 163.d
Hippaſus coluit ignem 15.c
Hippo,Centauri filia, quid Achillem docuerit 20.d
Hipponax,& Archilochus turpium rerum ſcriptores 1.c
Hirundinē domi non habere quid 155.a
Holocauſta excoriari cur præceperit Moſes 166.c
Holocauſtomata & ſacrificia æque ut Eſaias condemnat Menander Comicus 179.e
Homerus fuit Aegyptius 18.d
Homerus,quando 29.d
Homerus quos uerſus ab Orpheo ſuffuratus ſit 193.c
Homicidii ex Decalogo interpretatio. 224.c
Hominem dupliciter nominat ſcriptura 99 c
Hominem formatum à diuerſis poteſtatibus aiunt quidam 92.b.c
Hominem oportere fieri unum Pythagoreum dictum quid? 143.a
Homines natura ſaluari uoluit Baſilides atque Valentinus 129.b.e
Homines omnes mali , uel plurimi hominum mali,cuius dictum 17.d
Homines omnes , unius ſunt Dei imago & opus 258.b
Homines qui dicunt non eſſe Deum 234.e.f
Homines,qui ſunt uirtute præditi coniunguntur 233.b
Homini per quem ſcandalum uenit uæ 109.c
Hominis corpus ex diuerſis quidem, ſed non contrariis conſtat 145.d
Hominis officium quod 236.d
Hominis omnis mutatio uolūtaria 12.e
Hominis optimum quid primo ſecundum Ariſtotelem.115.f. quid ſecundum 116.a. quid tertium.ibidem
Hominum primus quis, ut uult Acuſilaus 28.c
Hominum pater , atque Deorum,qua ratione ab Homero prolatum 225.e
Homo animal mutabile 190.b
Homo an perfectus eſſe poteſt dubitat Clemens 138.a
Homo callidiſſimum animal 196.e
Homo cognitione præditus trium in ſe uirtutum conſequentiam habet 145.c
Homo cur ſexto tādē die creatus 222.d
Homo eſt res præſtantiſſima in terra 231.e
Homo habet ſimilitudinem equi durii ut uult Baſilides 74.e
Homo homini non eſt maior quatenus natus eſt 65.e
Homo non poteſt pro dignitate de Deo uera dicere 229.c
Homo uerè regalis nullis detinetur uoluptatibus 141.d
Homonyma 274.e
Honeſtatis exempla 133.d
Honeſtum , & pulchrum difficulter inuenitur 112.a
Honeſtum & pulchrum quid Clementi 1.c
Horarum definitarum preces à nonnullis conſtitutæ 242.e
Hordeum frumento citius matureſcit 210.e
Hoſpes & peregrinus in tota uita quis dicatur 254.e.f
Hoſpitalitas quid 58.c
Hoſpites qui dicantur 58.c
Hoſtias mundas et Deo acceptas quas uocet ſcriptura 265.d. earundum allegorica interpretatio.ibidem e
Humanitas quædam habet neceſſaria quædam naturalia 85.d
Humilibus dat gratiam Deus 133.b
Humilitatis exempla 133.a.b

I

Iacob quid 9.b
Idæi Dactyli qui 20.c
Idea quid 152.a
Ideas qui contemplatur, inter homines Deum eſſe cur dixerit Plato 143.e
Idololatræ quibus comparati 214.e
Idololatria fornicationis ſpecies ab Apoſtolo uocata 224.e
Idololatria reprehenditur 178.a
Idolum,uide Simulachrum.
Iehoua quid , & quibus præcipue imponebatur 157.c
ἱερογλυφικὴ quid 153.d
Ieiunium propriè quid 212.e
Ieiunium cum oratione bonum 212.e
Ieiunii dies quinam habiti 254.c
ἱερογραμματεῖς quid 153.d
ἱερογραμματεὺς quid 196.b
Igne expurgandos qui male uixerint dicit Epheſius 150.b
Ignem coluit Hippaſus 15.c
Igne purgari terram dicit Plato 150.c
Ignorans omnis quibus ad ueritatem uiis accedat 152.e
Ignorans omnis peccato eſt obnoxius et terra & cinis 146.e
Ignorantiæ multiplex diuiſio 63.a & deinde
Ignorantia, uide Cognitio.
Ignoratio an impediat ad ſalutem humanum genus 232.c
Ignoratione,nulli præbet dominus 1.d
Ignoratio & imbecillitas ſunt in noſtra poteſtate 263.e
in Ignoratione qui uerſentur 263.a
Ilium quando captum 28.e

Ignorantiæ finis quis 185.e
Imagines deorum uetuit fieri Plato. quare? 168.e
Imagines quando primum cœptæ fieri apud Romanos in templis 19.e
Imaginē oēm cur reiecerit Moſes 155.d
Imaginis quæ cauſa 129.c.d
Imago quæ ſimilis ſit Deo 235.b
Immundo mundum tangere nephas Platoni uidebatur 153.d
Immutabile non concreſcit in eo quod mutatur 206.
Impietatis princeps & author Epicurus 1.b
Impij qui uere dicantur 56.c.
Impius Baſilides quare 128.b.c
Incantatos habebat annulos duos Phocenſium tyrannus 35.c
Incontinens à beſtijs nihil differt.112.d
Indemonſtrabile quid 268.e.
Indicatio 268.c
Indicatio differt à ſyllogiſmo 268.c
Inductionis finis 272.d
Inductio non oſtendit quid ſit 272.d
Inductionis principum quod 272.d
Inexcuſabiles quare ſunt qui non crediderunt 233.d
Infidelis quis 52.b.c
Infidelitas quæ 54.f
Inflauit dictio,quid in ſcripturis.264.d
ad Inferos uiam unam ac ſimplicem aiebat Thelephus apud Aeſchylum 120.c
Infortunium quid 63.d.64.a.
Ingratus quis 52.c
Inimicum facilius cauere quàm amicum 190.e.f
Iniuriæ acceptæ obliuiſci debemus 257.d
Iniuriā qui facit, recipiet id quod inique geſſit 124.d
Iniuſti regnum Dei non poſſidebunt 258.b
Iniuſtitia apud Deum non eſt 24.d
Iniuſtitiæ non eſt auctor Deus 146.d
Iniuſtitia quid 64.a.
Innumerabiles fuerunt qui ſignificauerunt & annuntiauerunt aduentum Domini 229.d.e
Inoculatio quid in inſitione 216.e
Inquiſitio quid.217.eiuſdem effectus atque finis ibidem.c
Inſanire potius quàm uoluptate affici uult. Antiſthenes, & Crates Thebanus 77.a
Inſitio quid faciat.216.d. quatuor fit modis.ibid.
Inſtitutio Moſaica in quo potiſſimum conſiſtat 44.d
Intelligentiæ autor Deus 227.b
Intelligentiam Dei non poteſt adire ſenſus quinar ius 157.b
Intelligere nō poteſt qui nō credit.50.a
Inuenies ſi quæſieris, unde ſumptum 112.a
Inuentio dulcis & memoria ſequitur laborem 259.e
Inuentio proprie quid 217.c
Inuentionem quærit iuſtus quæ ex charitate oritur 152.b
Inuentores rerum diuerſarum.20.e. et deinde.21.per totum.22.a.& deinde.
Inuoluntarium duplex 63.a
Iob, pulchre deſcribitur ut exemplar inſignis continentia 115.b.
Iob qualis fuerit 256.a.b
Ioſeph continentia. 249.c.d
Ioſeph hiſtoria enarratur & elucidatur 162.c. & deinde.
ἰῶτα elementum quid ſignificet 224.a
ἰῶτα & ἦτα quid ſignificent 208.b
Iouis in Cretam traductio quādo. 28.d
Iſaac Chriſti typus 9.b
Iſidori Baſilidis & filij & diſcipuli error 200.c
Iſis quando & quæ fuerit 29.b
Iſraëlitæ qui nam uerè ſint 214 a
Iudæa quid ſignificet 264.d
Iudæi quare abſtineant à carne ſuilla 240.b
Iudæis lex, Græcis Philoſophia data eſt uſque ad aduentum 227.e
Iudæorum regum tēpora aliter quàm Ptolomeus deſcripſit Philo 37.b
Iudicio contendere apud iniuſtos quid 257.d.& apud Sanctos quid.ibid.e
Iudicare pulchra in tumultu non decet 152.e
Iudas quid 9.c
de Iudicio Diphili comici ſententia 180.c
Item Orphei 181.a
Iupiter deceptus à Prometheo 239.d
Iurandum nullo pacto 246.b.c
Iuſiurandum quid 246.b
Iuſte pœnas dare maleficos cum concedant hæretici uel inuiti confitentur iuſtitiam diuinam 127.b
Iuſti æquique obſeruantiſſimus Ioſias 32.b
Iuſtitiæ deſcriptio 252.c
Iuſtitiæ fructus maximus quis.193.b.c
Iuſtitia enim Dei in eo reuelatur, pulchrè enucleatur 55.c
Iuſtitiæ ſalutaris officium 233.e
Iuſtitiam qui eſuriunt quomodo beatos dixit Dominus 116.c
Iuſtitia perfecta quæ 131.d
Iuſtitia quadrata 212.e
Iuſtitia quid 144.e
Iuſto non eſt lex lata 233.c
Iuſtum ab utili qui ſeparant impie facere dicet Socrates 79.e
Iuſtus à iuſto nō differt quomodo.199.a
Iuſtus arbori cōparatur quare.135.c.d
Iuſtus, qui non uideri, ſed eſſe uult; quid conſiderare debeat 2.e
Iuſtus quis uerè dicendus. 212.f. idem quomodo ad ſummam hæreditatem tranſmittitur 213.a
Iuſtus uerus quis 141.a
Iuueni non cōuenit uxor uetula. 190.d

L

Laborem ſequitur gloria 121.e
Laborem ſequitur inuentio dulcis & memoria 259.e
Lac & ſolidus cibus apud Apoſtolū quid 166.a
Lacedæmonij maxime breuitati ſtudebant 17.b
Lacedæmonij ueteres unguentum reſpuebant & purpuram 14.c
Lacum tegere quid 162.d.e
Lætitia uoluptati adiuncta 205.e
Laidem habere ſe Ariſtippus non haberi dicebat 76.b
Lampides 263.b
Lapicidinæ inuentor quis 21.a
Lapis angularis quis 210.f
Lapis Lydius quid 13.b
Latona quando fuerit 29.e
Latro & fur diabolus.quare? 23.b
Laudabantur olim apud Græcos qui in bello ceciderant quare 114.b.e
Laudatio multorum cur parum differat à maledicto 242.a
Lectum qui primi excogitarunt 21.e
Legem accuſantes corripiuntur 70.b
Legem bonā eſſe pulchrè aſſeritur.92.d
Legem contemnens, contemnit & legiſlatorem oportet 56.a
Legem malam aſſerunt Græcorū quidam 76.e.f
Legem, quid quidam eſſe dicāt. 44.b.c
Legem inſectantibus quid reſpondendum 113.a.b
Legem qui recuſat, impius 56.c
Leges ciuiles reprimunt malas actiones 236.b
Leges ſuas unde acceperit Minos.45.a Item Lycurgus, Item Plato, Ephorus, Chamæleo Heracleotes, Item Ariſtoteles, Item Zaleucus Locrus ibidem
Legis adimpletio & expoſitio eſt in Chriſtum fides & cognitio Euangelij 139.b
Legis beneficentiam declarat Apo-

ſtolus 46.a
Legis & rectæ rationis proprium quid 227.d
Legisferendæ peritus quis 44.c
Legis finis Chriſtus 58.e
Legiſlatores Græcorum quando fuerunt 29.d
Legiſlatores maximi fecerunt ſemper Barbari 18.e
Legiſlatores primi qui. 22.a.& deinde
Legiſlator uerus quis 44.e
Legis ſignificatio 234.c
Legum confirmatio quid 217.b
Leo ſignum fortitudinis 159.c
Lepide dictum Diogenis 237.f
λευκοστόλοι qui 161.e
Lex bona & magiſtra iuſtitiæ. 68.e.
Lex data Moſi diuinitus 45.a
Lex & prophetæ tulerunt teſtimoniũ de Domino 230.f
Lex mala à quibuſdam hæreſibus æſtimata 56.d
Lex non mala ſed bona declaratur. 56.e
Lex non ſponte interficientes hominem aut profluuio ſeminis laborantes puniens, declaratur 63.b
Lex ob quam cauſam ab alto eſt data 233.c
Lex peccatum? abſit? Sed peccatum non noui, niſi per legem, & cætera, pulcherrimè exponitur. 101. e.f. & deinde
Lex peccatum non habet nec fecit, ſed oſtendit 56.d
Lex Platonis elucidatur. 43.d.& deinde
Lex propter bonos non facta ſecundum Socratem 113.b
Lex quibus partibus humani corporis uidetur imperare 221.a
Lex, quæ annuntiat timenda conſideratur 56.c
Lex quid 52.d
Lex quid ſecundum Scripturam, quid Pindaro, quid Platoni 47.c.d
Lex quibus & quare ueſci prohibuerit 73.a.b
Lex ſancta & ſpiritualis 113.c
Liberales diſciplinæ & philoſophia diuinitus ueniunt ad homines 10.e
Liberales diſciplinæ uijs comparatæ 8.c
Liberum arbitrium. 54.c.d & .62.f
Liberũ arbitriũ habuit diabolus. 23.a
Liberum arbitrium in omni afflictione ſeruare ſtudeamus 138.b
Liberũ arbitriũ Plato probat. 184.c.d
Liberum arbitrium ſi non ſit, non erit & iuſtitia 23.a.& deinde
ſine Libero animi arbitrio bonum non aſſequimur 149.c
Libido & auaritia fontes omnium uitiorum 254.c
Libido nephanda quorundam deſcribitur 87.d
Librum ſcribere quis & apud quos et quando cœptum 21.d
Ligna quadrata in arca quid denotant 208.e
Linus præceptor Herculis 29.d
Literarum inuentor quis 20.f
Loth captiuo ſuccurrit Abraã 208.a
Locus ſacer quis uerè 243.d
λοξίας quid 154.a
Lucerna ad quid accendatur 4.b
Lucernas primi accẽdere docuere Aegyptij 20.e
Lucis arma in Scriptura quid 140.d
Lucrum iniuſtum quod 215.a
Luna quanto temporis interuallo figuram ſuam commutat 223.b
Lupi rapaces qui 12.a.b
Lupus in Scriptura quid 113.e
Lux & uera cognitio Dominus. 186.e
Lux poteſtatis profundũ cuiuſuis animæ eluceſcere facit 242.a
Luxuria, uide Petulantia Inſolentia
Lyra apud ueteres ſeptem chordarum fuit 223.c.

M

Macedonum regnum quot annis durarit. 34.a
in Macello quicquid uenierit, quid. 131.b
Magiſter Deus in cauſa non eſt ſi ad doctrinas humanas declinauerimus. 201.f
Magiſter mortalium omnium Deus 201.c.& deinde
Magiſtri ueterum philoſophorum deſcribuntur 201.c
Magi dæmones & angelos colentes uino & uenereis abſtinent 96.b
Magiſtratum gerere non licet, uxorem qui non duxerit 82.d.
Magnanimitatis exemplum 136.b
Mala omnia parit uenter malus. 189.e
Mali quare inciaunt in malum habitum 233.b
Malorum depulſio eſt ſpecies precationis 242.c
in Malũ immedicabile ſi quis incidat, beneficio afficitur ſi occidatur 45.d
Malum nemo eligit quatenus malum 23.b
Malus natura quis 211.e.
Mandata diuina quomodo nobis tradita 54.e
Marcion hæreticus 264.a
Marcioniſtarum error. 57.e.& .87.d.et 120.d.& .124.e.& .148.d
Mare ne an terra maiores alat beſtias 196.e
Margaritas porcis non obijciendas quid 16.a
μάρψαι quid 161.d
Martyr non patitur ob anteactam iniuſtè uitam 129.a
Martyr quid 115.e.f
Martyres cur laudamus 114.b
Martyres qui 120.b
Martyria, ſunt exemplaglorioſæ conuerſationis 115.c
Martyrium ob quam cauſam ſubeant Chriſtiani 128.d
Martyrium quid 114.b
Mathematicos non eſſe Philoſophos uult Plato 25.d
Matrimonio bene & male uti licet. 108.e
Matrimonio copulauit filias ſuas Philippus 97.a
Matrimonio iunctus & caſtus æquè gratias agere debet 109.a
Matrimonio quidam detrahunt. 95.d.e.96.b
Matrimonium quomodo conſeruandũ. 83.c
Matrimonium reijcientes corripit Paulus 96.è
Matrimonium à malo Deo eſſe qui dicunt, reprehenduntur 100.b.c.103.a
Matrimonium approbant Valentiniani 85.b
Matrimonium cui cõparatum. 83.a.b.
Matrimonium deſpicientes impij ſunt 98.d
Matrimonium & continentia non ex neceßitate. 99.f.& deinde
Matrimonium nõ eſt fornicatio. 109.d.
Matrimonium non omnibus neceſſarium 81.d
Matrimonium non prohibuit Dominus in illo: Filij illius ſeculi non nubant. 104.f.& deinde
Matrimonium nunquam prohibuerunt Apoſtoli 104.d
Matrimonium perinde ut caſtitas habet ſua munera 102.e
Matrimonium quid 81.c.& .109.d
Matrimonium qui malum dicit, & legem & Dominum maledictis impetit 105.c
Matrimonium qui repudiarint 81.e.
Matrimonium ſanctum 104.b.c
Matrimonium ſanctum & generatio 108.c.& deinde
Matrimonium ſanctum eſſe probatur ſanctorum exemplis. 97.a & deinde
Matthiæ Apoſtoli dictum expenditur

tur 256.d
Matthiæ documentum 90.e.f
Matthias ſe præbuit dignum ut fieret Apoſtolus 213.d
Maximas res aggredienti quid ſpectã dum 261.a
Medicinæ inuentor quis 20.f
Medicus animæ præſtat medico corporis 45.b.
Medicus quis 208.c
Meditatio diligens omnia uincit. Cuius dictum 17.d
Mel quibus dulce, & quib. amarum. 277.b
Melchiſedec quid 144.e.f
Menander domino ſperandum eſſe ait. 180.a.b
Menander ſcripſit comœdiam quæ inſcribitur δεισιδαίμων 237.c
*Mendacium non dicit cognitione præditus.*246.e.&.247.a.b.deinceps.
Menelaus quando uenerit in Phœniciam 31.a.
Mens eſt forma uniuſcuiuſque 205.b
Mens illic eſt ubi theſaurus 255.a.
*Mens omniũ maxime principale.*142.c
Mens uidet & audit 54.a.
Menſa in templo quot erat cubitorum. 209.a.*atque huius myſtica explanatio.ibid.*
Mentem diuina ſorte uenire ad homines inquit Pythagoras. 171.e,*hoc fatetur & Plato et Ariſtoteles.ibid.*
Mentem quare accepimus 236.c
Mentis imago eſt ratio Dei intelligens 205.b
Merces omnibus reddenda 68.c
Meretricis & amatoris de mercede cõuentio & iuſtæ iudicis ſententiæ pulchra narratio 135.a.
Meretricis merces,non ingredietur ſancta quid 3.d
μεσεύθη & γάμος *Ariſtoteli & Pythagoreis quid ſignificet.*222.b
Militi non eſt deſerendus ordo datus ab Imperatore 262.d
Minos cur à Græcis obſeruatus 52.e
*Miracula gentium noſtra eſſe arguit Clemens.*194.b.c.& *deinde.* 195.b.c
Miraculo per Moſen & Prophetas et Apoſtolos,& Chriſto facta,non falſa eſſe concedunt Græci,ſi ſua dogmata uera eſſe contenderint 194.a.b
Miſeretur noſtri ſolus Deus 65.e.
Miſeretur proprie maior minoris 65.e
*Miſericordia quid.*118.f. & *deinde.*
*Miſericordia qualiter exhibẽda.*140.a
Miſericordiæ diuinæ nullus locus uacat 118.f
Miſericordiæ pulchra diuiſio 119.a
Mites, quos laudet Chriſtus 118.c
Mitis quis 118,c
μῦθον *quid* 161.d
Modeſtia Dauid 133.b
Modus optimus cuius dictum 17.c
μοῖρα *quid* 161.e
Momus ſequitur pulchra 259.c
Monadicæ cognitionis princeps quis. 86.a
Montes miraculoſi in Perſia 195.d
Morbus aliquando utilis 256.d.
Moriuntur celerius quos amat Deus 191.b.c
Mors animæ peccatum 99.c
Mors,non malum 113.c.
Mors eſt animæ ſeparatio à corpore. 253 a
Mors & Vita quid 113.d,e
Mors omnibus ex æquo communis. 192.d.f
Mors omnibus fortiter ferenda. 125.a
Mors quid Paulo 56.e
Mors,uitæ principium 120.b
*Mortales omnes licet tenuem aliquam tamen & ſub uelamine de Deo notionem habuerũt.*183.e.f.*et deinde.*
Mortis meditatio 73.f
Mortis ſeruus,quiſquis timet 121.d.
Mortuorum an uiuorum maior ſit numerus 196.d
Mortuos cur tangere uetitum in lege. 144.b.c
Mortuos quos uocabant Barbari. 163.d
Moſaica Philoſophia quadripartito diuiditur 46.b.c
μοσχοσφραγιστικά *quid* 196.c
Moſes antea Ioachim uocatus 40.b
*Moſes ante Inachũ floruit.*28.b.29.d.e
Moſes fuit,antequam Bacchus referretur in Deos 28.f
Moſes qualis fuerit deſcribitur. 52.e.f
Moſes quibus artibus inſtructus. 40.b
Moſes quo pacto Aegyptium occiderit 40.c
Moſes quo tempore mouit ab Aegypto 28.b.c
*Moſi ſucceſsit Ieſus Naue.*29.f.& *deinde*
*Moſis expoſitio in uaſculo papyratio.*39 f.& *deinde*
Moſis laus & peritia rerum gerendarum 41.e.f
Moſis origo deſcribitur 39.e
in Moſis uultu erat glorificata quædã coloris ſpecies 213.b
Motus maxime generales, per quos fertur omnis generatio quot 222.b
Moy quid apud Aegyptios 40.b
Muliebrem ueſtem cur non permiſerit portare uirum lex 67.d
Mulier eciam fortiter ferre poteſt aduerſa quæque 125.a
Mulier & ſeruus philoſophari poteſt 124.e
Mulier quatenus obtemperare debeat marito 126.d
Mulierem qui uiderit ad concupiſcendum iam mœchatus eſt eam,quomodo intelligendum 134.e.f
Mulierem uirum pudice amantem deſcribit Euripides 136.f
Mulieres communes non admittebantur apud Hebræos 165.e
Mulieres doctæ uarijs doctrinis recenſentur 136.c
Mulieres eſſe communes, inquit Plato & Euripides 193.b
Mulieres uaticinantes in Germania. 20.b
Mulierum prima quæ philoſophata fuerit 22 b
Munda ſunt omnia,mundis 109.e
Mundani qui dicantur 58.c
Mundi ortus ſex diebus finitus 222.a
Mundi partes tametſi inter ſeſe differunt,tamen in toto conueniunt 16.d
Munditia in quo conſiſtat 140.e
Mundum genitum eſſe cõfitentur Philoſophi 172.e.f
Mundum tangere immundus apud Platonem non permittebatur 153.d
Mundus quis 238.b
Munus aſtronomiæ 209.e
*Muſæus et Linus quãdo fuerunt.*29.d.
Muſa quando quæſtuoſa 153.c.d
Muſas Sirenibus putare iucundiores docuit Pythagoras.quid ita? 14.c
Muſica conſonantia eccleſiaſtica quæ 209.c
Muſica inſtrumenta qui primi excogitarunt 21.b
Muſica ſuperuacanea reſpuenda cur 209.d
Muſicæ inuentores qui & quãdo. 29.d
Mutatio omnis in homine uoluntaria 12.e
*Mutationem uniuerſorum per ignem aſſerit Empedocles.*176.b. *Item Heraclitus Epheſius ibidem.Item Stoicorum doctiſsimi.*d
in Myſterijs Græcorum quænam primum locum obtinent 167.b
Myſterijs non initiatos, quos dicebat Plato,& eoſdem cur reijciendos curabat 157.a.b

N

*Nabuchodonoſor quãdo regnarit.*32.d.
Naid quid 60.e
Natura,nec corpus malum nec anima bona 145.d

Natura nihil informæ & figuræ expers creauit 142.d
Natura nos ſaluos fieri uoluit Baſilides atque Valentinus 129.b.c
Naturã duplicem qui habuerint. 28.d
Naturam & doctrinam rem ſimilem dicebat Democritus. quare? 142.c
Naturas treis ponit Plato 174.d
Nauem primus fabricatus eſt Atlas 21.a
Nauigandum non eſſe ſuper terram quid 155.d
Naum quando prophetauit 32.e
Neceſſaria ſola uelle debemus 98.b
Negantes Deum qui. 126.a. & deinde
Ne quid nimis cuius fuerit 17.c
Neſtorij error unde 71.a
Nicolai error unde 90.d
Nix æſtate ad uoluptatẽ quæſita 73.d
Nobiliſsimus is, cuius pater Deus. 53.a
Nomen demonſtrationis quid 267.e
Nomen, Deum, quibus ſit commune nominare 229.d
Noſce teipſum unde ſumptum. 65.b. et quid. 154.a. et cuius fuerit dictũ. 17.b
Notionem Dei habuerunt mortales omnes quomodo. 183.e.f. & deinde.
Nouum teſtamentum & uetus unum ſunt 55.c
Nox cur ἐυφρόνη dicta 140.c
Nox et ſomnum quid differant. 140.d
Nubere melius quam uri quid 85.c
Nudum quomodo ſe regreſſurum dicit Iob 144.d
Nullum Dei donũ eſt imbecillũ. 230.a
Numa rex Romanorum Pythagoreus quid, Moſis doctrina adiutus ſuos docuerit 19.e
Nutrimenta animæ diuerſa quæ 2.f
Nutrimentum per cibos ſumitur & per uerba 2.e

O

Obſcura indicijs deprehenduntur. 191.c
Obſcuræ cauſæ duplices 277.c
Obſtupefactio quid 57.c
Obſtupefactio & timor an in Deo? 57.c.d
Occaſionem noſce cuius dictum 17.d
Occidens ſeipſum quis 253.c.
Occidentes ſeipſos num martyres uel laude digni? 114.f. & deinde
Octo in numeris quid, & dimenſionibus 208.b
Octonarius idem propriè qui ſeptenarius 222.a
Oculos obtuſos habens anima quid facere debeat 3.d
Odiſſe patrem & matrem & uxorem quomodo intelligendum 107.a
Odium uide amor & dilectio
Odoriferæ contexturæ per ſenſum animam effœminant 141.d
Oeconomia non ad domum ſpectat ſolum, ſed ad animam 10.a
Oeconomiæ & diuino conſilio omnia poſthabenda 257 a
Officium eius, qui proximorum ſpectat ſalutem, quale 247.a.b. deinceps
Oleaſter quomodo inſeratur & naſcatur. 216.c. coronat eos qui in Olympicis uincunt. ibid.
Ollæ in cinere confunde ueſtigium quid 155.b.c
Olympia quando incœpta 31.e.f
ὁμογνωμοσύνη quid 58.d
ὀνοματομάχους quos uocet Critolaus Phaſelites 56.b
Operari quid Paulo 24.e
Opera ſequuntur cognitionem 257.a
Operatio non eſt habitus 251.a
Operationis Domini finis 234.b
ex Opibus nimijs naſcitur petulantia 188.d
Opinionẽ deponere maximũ eſt 260.d
in Opinione qui uerſentur 363.a
Opinionis curandæ ratio triplex 262.c
Optimos quoſque celerius è uita tollit Deus 191.b.c
Oratio bona quæ plus iuuat, quàm delectat auditorem 14.c
Oratio dominans ſtimulus pugnæ. 14.d
Oratio eſt imbecilla natura humana 229.c
Oratio, fœtus animæ 1.c
Oratio ſeu definitio non debet eſſe obſcurior ſuo nomine 268.a
de Oratione mala Euripidis ſententia 12. a
Oratio qualis conueniat illi qui ueram uitam elegit 14.c
ad Orationem & ſacrificium qualiter eundum 140.e
Orationem omnem uocalem eſſe debere contendebant Pythagorei 146.e
Orationem ueterem non apud omnes aperiendam uoluit Pindarus 14. d
Orationis breuitas lõge utiliſsima 17.b
Orationis genus duplex apud Peripateticos 164.a
Oriens natalis imago diei 243.e
Origenis error unde 23.a
Orgia quid et quam ad nos habent ſpeciem 145.a
Orpheus Thrax fuit. 18. d. & quando uixerit 29.d
Ouem non eodem modo contemplatur coquus & paſtor 5. d

P

Pacificatio uera quæ & in quo conſiſtat. 119.c.d.
Pacificus quis 117.d.
Pacis & Fidei templum primus Romanorum Numa poſuit. 149.f. & deinde
Pædagogus Clementis quid profitetur 186. c.
παιδευτικά quid 196.c.
Pandora 175.b.
Panes azimi quid 169.d
Panyaſis Halicarnaſſeus à Cleophylo Samio Oechaliæ captiuitatem ſuffuratus pro ſuo edidit 193.c.
Parabola commiſſorum talentorum exponitur 1. e
Parabola ſementis exponitur. 10.e. & 117. c. d.
Parabolæ deſcriptio 218.f
Parabolas Domini intelligere qui uult fidelis ſit oportet 203.c
Parabolicum ſcripturæ genus antiquiſſimum 259. b
in Parabolis cur Iudæis dominus loquebatur 1. d.
παρασιώπησις quid 132. c.
Parce tempori antiquum dictum 154. a
παραινετικὸν propriè quid 275.b
Paſſus eſt Chriſtus, non uoluntate patris 128.d.e.
παστοφόροι qui 196.d.
Paſtor angelus pœnitentiæ ſcripſit ad Hermetem de Pſeudopropheta 23.d
Paſtoris quædam recenſentur 59.a
Pater & mater quid 114.d
Patientia opus habemus ut non amittamus confidentiam 132.a
de Patre & Filio Platonis ſententia. 175.f. & deinde
à Patre trahi, quid 140.a.b
Patrem & matrem & uxorem odiſſe, quomodo intelligendum 107.a
Patrem ne uocetis uobis ſuper terram, quid 105.a
Patres, qui uere dicantur 1.c
Paulus cæteris Apoſtolis & ſi recentior; tamen eius ſcripta ex Veteri pẽdent teſtamento 139.b
Paulus cur circunciderit Timotheum 247.a
Paulus docens quales fuerit 2.d
Pauperem quiuis fugit 188.c
Pauperes, quos beatos dixerit Dominus 116.c
Pauperes Plato beatos cenſet 53.b.c
Paupertas quid 212.a
Paupertas, morbus, & tentationes aliquando utiles 256.c.d
Paupertas quare fugienda 115.d
Paupertas quæ uerè dicatur 53.c
Peccare inter actiones, non inter ſubſtantias

ſtantias ponitur 130.c
Peccat quis cogitatione uerbo & opere 60.c.d
Peccata ante Baptiſmum dimittuntur, poſt Baptiſmum facta expurgãtur 143.d
Peccati principia duo 263.b.c
Peccatores quibus comparabat Ariſtophanes 120.c
Peccatum quid 63.d.64.a
Peccatum Adæ non in Deum transferendum 142.e
Peccatum, mors animæ 99.c
Peccatum originis non ſatis cognitum Clementi fuiſſe uidetur 107.e.f
Peccatum tribus modis accipitur. 64.d
Peccauit quis peccatum non ad mortẽ, & cætera Ioannis locus exponitur 64.c
Pedeſtris diuiſio 273.a
Pelliceas tunicas quomodo intelligant quidam 106.d
Pelopis ex Phrygia tranſitus quando. 28.d
Peltam qui primi inuenerunt 21.a
Penetralia ſcrutatur lux ueritatis 242.a
περαίνειν quid 268.d
Perdices 263.b
Perfecta ſcientia qua ratione firma dicatur. 106.d. hac præditus de omnib. accepit cognitionem. ibid.e
Perfectionis particeps poteſt eſſe æque mulier ac uir 135.d
Perfectionem eius qui eſt præditus cognitione quomodo deſcribat Paulus 257.d
ad Perfectionem qui tendunt quid neceſſarium 122.c
Perfectum multis modis accipitur. 137. e.f. & deinde
Perfectus quis: 111.b. & .138.b. et. 139.a.
Perfectus propter charitatem omnia ſuffert 252.c.d
Perfectus quomodo dictus Adã. 142.e
Periander Corinthius ſeptimus ſeptem Græcorum ſapientum à multis æſtimatus 17.a
Periculis & perſecutioni ſeipſos obijcientes reprehendũtur. 127.a. et deinde.
Peripateticæ ſectæ auctor Ariſtoteles 18.a
Peripatetici triplicia bona eſſe uolunt. 145.e.f
Peritia regnandi quadruplex. 42.a & deinde
Perſarum reges quot annis regnarunt 34.a
Perſequitur Chriſtianos iudex quòd illos iniuriam reipub. facere exiſtimet. 127.b
Perſequuti ſi uos fuerint in hac ciuitate, fugite in aliam quomodo intelligendum. 126.d & deinde
Perſequutionem non patimur Dei uoluntate. quur ergo? 128.d
Perſequutoribus gratias agere debemus 127.a.
Perſuaſio fide digna quæ 6.b.
Pertractatio quæ non fit in tempore eſt ſuperuacanea. Et quid in ea conſiderare oporteat 230.e
Perturbationes non cadunt in cognitione præditum 205.d
Petẽda à Deo quæ homini iuſto. 253.d.e
Petere à Deo quid & quomodo 242.e
Petitio nunquam ſuperflua etiam bona habentibus 243.a
Petitio præditi cognitione qualis. 255.d & deinceps
Petitiones cur aliquando peccatoribus concedantur 253.e
D. Petrus uxorem ſuam uidit duci ad mortem 250.b
Petulantia ex opibus nimijs naſcitur. 188.d
φάσεις quid 201.b
Pherecrates comicus fecit Deos de ſacris cũ hominibus expoſtulare. 239.b.
φιλαυτία cauſa peccatorum omnium 201.b
Philemon comicus ridet illos qui obſeruant præſagia 237.e
Philoſophandi exempla in mulieribus. 136. & deinde
Philoſophandum omnibus. 111.b. tam mulieribus quàm uiris 124.a.
Philoſophandum ex æquo omnibus: ut uult Epicurus 125.c
Philoſophari optimum. quare? 44.a.b
Philoſophari quis uerè dicatur 25.d.e
Philoſophari ſolos Græcos poſſe exiſtimauit Epicurus 18.e
Philoſophari uel non philoſophari in noſtra ſitum poteſtate 143.b
Philoſophari uulgus non poteſt. 152.d.e
Philoſophata prima quæ fuerit inter mulieres 22.b
Philoſophi Dei qui 214.a
Philoſophi finem poſuit Epicurus uoluptatem 76.d
Philoſophi mũdani quid norunt. 201.a.
Philoſophi quidam ſibi inuicem ſuccedentes, pulchre recenſentur. 17.e.18.a & deinde
Philoſophi, quem uere ſapientem prædicent 44.d
Philoſophi quibus placuerunt 229.e
Philoſophi Græci ſunt deducti ad nugas inutiles 267.b
Philoſophi ueri qui 152.a. & .200.e.f
Philoſophia à quo inuẽta. 202.d e. 203.d
Philoſophia ad tractandum de ueritate iuuat 209.f
Philoſophia diuina prouidentia ad homines peruenit 226.a
Philoſophia & liberales diſciplinæ diuinitus ueniunt ad homines 10.a
Philoſophia græca cui aſſimilata. 156.a
Philoſophia Græcorum unde 25.e
Philoſophia Hebræorum, quauis antiquior 27.f
Philoſophia Italica, Ionica, Eleatica, quæ, & à quo profecta 17.d.e
Philoſophia nihil maius ad homines ueniſſe aut uẽturũ eſſe putat Plato. 18.e.f
Philoſophia Hebræorum qualis 17.b
Philoſophia Hebræorum longe antiquiſſima 18.b
Philoſophia non mala, ſed mali, qui ea male utuntur 203.d
Philoſophia Græca quatenus diſcenda 208.a
Philoſophia etiam ſua habet zizania 203.e
Philoſophia Græca ad quid conducit 236.b
Philoſophia manſit in Græcia 229.e
Philoſophia quatenus utilis 23.e
Philoſophia Moſaica quadripartito diuiditur 46.b.c
Philoſophia non adulatur 8.d
Philoſophia Peripatetica ex lege Moſaica pendere probatur 174.e
Philoſophia quatenus neceſſaria. 27.b. & deinde.d
Philoſophia quatenus utilis aut inutilis 6.a
Philoſophia quibus quatenus neceſſaria 8.b. & .13.b
Philoſophia quid 9.a
Philoſophia quid conferat 26.e
Philoſophia quid operetur 8.c.f
Philoſophia ſeſe lubenter omnibus communicat 1.e
Philoſophia reddit homines uirtute præditos 227.d
Philoſophia ualde utilis 19.e
Philoſophia uera quæ Clementi 11.b
Philoſophia uia quædam ad doctrinã Chriſti 22.c
Philoſophia uide doctrina & ſcientia.
Philoſophiæ finis ſecundũ Stoicos quis 173.d.e
Philoſophiæ & aliarum diſciplinarũ, atque Dominæ & ancillæ pulchra collatio 8.e.f. & deinde
Philoſophiæ tres ſucceſſiones 17.d
Philoſophiæ ueræ arcana propalare obſtreperis hominibus magnum peri-

culum 6.d
Philoſophiam non abſolute omnem ſuſcipit Clemens 25.c
Philoſophiam à Deo profectam eſſe rationibus probat Clemens 226.e
Philoſophiam Aegyptiam deſcribit. 196.a & deinde
Philoſophiam Epicuream reijcit Paulus. quare? 14.f. & deinde
Philoſophiam Indicam proſequitur 196.d
Philoſophiam Iudæorum omnium eſſe antiquiſſimam oſtendit Philo Pythagoreus 20.b
Philoſophiam Paulus non reprehendit quid ergo? 202.d
Philoſophiam quæ gentes maxime ſectatæ 19.e.f
Philoſophiam, quam docuerit Zeno Stoicus 77.b
Philoſophiam quo pacto non nulli conãtur apprehendere 12.e
Philoſophiam reijcientes increpat Clemens 6.a
Philoſophorum Indorum ad Alexandrum forte reſponſum 121.d
Philoſophum ſe primum nominauit Pythagoras 17.d
Philoſophum undecunque iuuari poſſe inquit Plato 18.d
Philoſophus agreſti oleæ aſſimilatur 216.d
Philoſophus rerum multarum peritus eſſe debet 185.d
Philoſophus uerus tria ſibi uindicat 59.d
Phorbantis tempore Actæus 28.c
φυσιολογία quid 111.d.e
Pileus aureus ſacerdotalis quid. 158.b.c
Piſander Camireus, Piſini Lydij Heracleã ſuffuratus pro ſuo edidit. 193.c
Piſces duo & panes quinque hordeacei quid 210.e
Piſcium natura captorum qui euaſerint 37.e
Pius quis. 231.c. & .234.f. & .235.a
Placere Deo & hominib. nemo ſimul poteſt 253.a.b
Plagiarij qui 12.b
Plantatio ſpiritualis quæ 1.c
Plantationis mutatio confert ad bonitatem fructuum 186.e
Plato cuius diſcipulus in Aegypto 19.b
Platonis error 87.d.88.e.89.a
Plato ex Hebræis philoſophus 3.e
Plato quid à Pythagora, is uero quid ab Aegyptijs ſuffuratus pro ſuo edidit 193.e.f
Plato quid de Sophiſtica ſenſerit. 11.d.e
Plato ueri amator 12.d
Platonis ſententia de plantis 270.a
Pleiades, & Vrſæ quot ſtellis conſtent earumque inter mortales quàm magna utilitas 223.b
πλῆκτρον quid 161.a
Pœnarum quæ igne luuntur meminit Plato. 172.c. & deinde
Pœnitentia & Remiſſio peccatorum differunt 62.a
Pœnitẽtiæ duplex modus. 118.e. et. 211.d
Pœnitentia firma ac ſtabilis quæ. 140. e.f. & deinde
Pœnitentia quid 54.d
Pœnitentia triplex 62.b
Pœnitentia unde 56.e
Poemata quis primo excogitarit 21.e
Poematibus Græcis uſus eſt Paulus 17.a
Poeta Agrigentinus laudatur. 150.b.
Poeta cum Dei afflatu & ſacro ſpiritu ſcribit 230.a
Poeta res quædam leuis & ſacra eſt. ex auctoritate Platonis & Democriti 230.a
Poetæ Lyrici error 146.b
Poeticis exemplis uſus eſt Paulus. 25.b
Porco cur ueſci uetuerit Moſes. 162.a & deinde
Politici duæ ſpecies. quæ. 43.e. et deinde
Polyonyma 274.e
Polybus medicus 222.b
Poſſidere diuitias quatenus malum uel bonum 117.c
Præcepta Domini facienda ſunt, ut unumquodque ſuo tempore ordinauit 134.a
Præcepti quinti in Decalogo allegorica interpretatio 224.b
Prædicauit Dominus ijs qui erant apud inferos 198.b.c
Præditus cognitione cur nulla poteſt affici iniuria 258.a
Præditus cognitione propius Deo iungitur 241.c
Præditus cognitione uitijs non ſubijcitur 235.e
Præmium fidei 232.c
Præmium legis quodnam ſit 233.c
Præſtigiatores deriduntur à Diphilo comico 238.a
Precari & appetere quorſum tendant 242.b
Precatio quid 242.d
Precatio boni qualis eſſe debeat. 212.d.e
Precatio etiã nobis tacentibus fit. 242.d
Precibus Deum honoramus 239.e
Presbiter Eccleſiæ uerus quis 213.d
Principalis animæ facultatis propria quæ 221.b.
Principia quædam quæ demonſtrari nequeant 51.b
Principij expers Deus 145.b
Principium unum aſſeritur 57.b
προαναφώνησις quid 25.f
Probati qui dicantur 259 d
Probatione non eget Dei prouidentia. 149.b
Procatarcticæ cauſæ 277.a.c.d
Prodicus hæreticus 264.a
Prodici hæretici & ſectatorum opinio 242. e
Progreſſiones in Eccleſia, quid denotant 213.f.
Prometheus, quo tempore fuit. 28.c. & 175. a
Promiſſio quid 211.f.
Promptitudo multum confert ad inueniendum quæ per exercitationem perquiruntur 9.e.
Prophetæ duodecim quando prophetarunt 32.e.
Prophetæ fuere inſtrumenta diuinæ uocis 230.a
Prophetæ non ſunt fures 24.a
Prophetia plena cognitione 204.a.b
Prophetia quare non utatur figuris in dictionibus 219.d.
Prophetia quare ſit obſcura ac ueluti ænigmatis quibuſdam inuoluta 219. b
Prophetias cur arcent à ſua eccleſia hæretici 262.d
Proportio muſica 209.b
Propoſitiones quæſtionibus conuenire debent 269.d.
Propter quam cauſam non ſacrificamus Deo 234. d
Proſerpinæ raptus 28. d
in Protreptico egit de falſa religione Clemens 237.a
Prouerbium: Non una Myconis, quid 47. a
Prouerbium Noſce teipſum cuius fuerit 17.b.
Prouidentia Dei tam manifeſta, ut probatione non egeat 149.b.
Prouidentia ſi tollatur fabula erit tota Chriſti œconomia 15.b.c
Prouidentiæ diuinæ maximum argumentum 23. e.
Prouidentiæ doctrinæ & rerum ſublimium reuelatio unde fluxerit 150.d
ex Prouidentia Dei utrum fiat remuneratio, an minime? 129.a
Prouidentiam aſſeruit Moſes 167.e
Prouidentiam diuinam tollebat Baſilides 128. a
Prouidentiam negantes pulchrè conſtringuntur Syllogiſmo 129.b

proximus

Proximus quis 87.a.
Prudentia quid, & quæ maxime ad ipſam pertineant 227.f.
Prudentia pro rerum in quibus elaborat qualitatibus aliud atque aliud nomen accipit 226.d
Prudentia ſumma in non credendo 112. d
Prudentiæ principium quod 50.b
Prudentum uirginum lampades quid 152. d
Pſalterij harmonia antiquiſsima modorum honeſtatem & grauitatem oſtendit 209.b
Pſeudopropheta 23.b
Ptolemæus Mendeſius regum Aegyptiorum res geſtas tribus libris conſcripſit 28.a
Publicani difficulter ſalutem aſſequentur quare? 155.d.
Pudicitiæ exemplum 136.b.
Pudor hominem multum & lædit & iuuat 188.f.
Pueris niſi ſimiles effecti fueritis &c. exponitur 144. d
Puero gladium præbere, prouerbium quid 5.a
Purgatio ac emundatio perfecta quæ? 144.c
Purgatio prima animæ quæ 202.b
Puritas 238.b
Pulcherrima quæque & honeſta à nobis ad Græcos peruenerunt 153.b
Pulcherrimum id quod ſapientiſsimũ 174.b
Pulchritudo mulierum quid pareat 73.b.c
Pulchritudinem et honeſtatem internam optabant ſibi à Dijs philoſophi. 174.b
Pulchrum & honeſtum difficile inuenitur 112.a
Pulchrum & honeſtum quid Clemẽti.1.c
Punitio quid 263.e
Pueros eſſe decet qui Euangelium nũtiant 131.c
Putei quo crebrius exhauriuntur, hoc lympidiorem habent aquam.contra, qui non attinguntur 4.b
Pyrrho 263.b
Pyrrhonijs nihil eſt ſtabile 271.e
Pythagoras circunciſus fuit. 18.d. & quare
Pythagoras cuius diſcipulus.19.a.b. et deinde
Pythagoras in Delo acceſsit ad arã.a
Pythagoras quando uixerit 34.b
Pythagoras quo tempore floruit 18.c
Pythagoras Tuſcus fuiſſe dicitur. 18.d
Pythagoræ error 172.b
Pythagoræ ſententia de anima 240.b
Pythagoreorum error 146.e

Q

Quadragintaquinque numerus. 208.d
Quadriremem qui primi conſtruxerint 21.a.b
Quæ per differentiam adhibentur rerum naturam non iudicant. 273.d.e
Quæ ſuſtinenda 233.d
Quærere de Deo non ad litem ſed ad inuentionem ſalutare 151.a
Quæruntur omnia ſtudio & ſolicitudine 150.e
Quæſtio nulla fit quatuor de rebus. 148 f.& deinde
Quæſtiones Alexandri Macedonis ad Gymnoſophiſtas deſcribuntur. 186.d
Quæſtionis generalia quæ ſunt 217.d
Quæſtionum aliæ ſenſu indigent, aliæ admonitione, Aliæ increpatione, Aliæ punitione. quomodo? 149.a.b.
Quæſtui ſeruire doctor omnis non debet 3.c
Quæſtuoſa olim non erat muſa 153.c.d
Quare non naſcimur natura uirtute præditi 236.a
Quatuor uirtutum fontes dati Græcis ab Hebræis 211.a
Qui eſt cognitione præditus à Domini conſuetudine non poteſt auelli.234.b.
Qui eſt conſtitutus in magiſtratu ſequendus eſt illi Moſes 235.a.b
Qui uerſatur in rebus diuinis quid primum conſiderare debeat 235.c
Quibus rationibus utendum ſit apud philoſophos 230.d
Quibus uirtutibus utemur ad parandam ſapientiam 235.e
Quid deceat eum, qui ueritatis ſit amator 267.d
Quid proponendum illis, qui ſe ad diuinas applicant ſcripturas 267.d
Quid utilitatis adferant 112.c
Quinquaginta numerus quid 208.e.f
Quinque panes hordeacei & piſces duo quid denotant 210.e
Quis re uera uir apparet inter alios homines 235.e
Quis ſit magni pretij apud Deũ. 239.a
Quis ſit ſanctus 230.f
Quod principium doctrinæ conſtituendum 268.a
Quot modis dicitur id quod quæritur. 272.b

R

Ratio quos non expugnat manſuefacit metus 57.e
Rationem à Deo qui quærit impius 149.a
Rationi ſolum non alij unquam credit Plato 12.d
Rationis humanæ beneficio multæ res initium acceperunt 227.a
Ratiocinari quid 268.c
Rebecca quid 9.b.c.&.144.e
Regnandi peritia quadruplex. 42.a.et deinde
Regnum cœlorum uiolenti poſsidebunt quomodò intelligendum 225.b
Regnum uiolenti diripiunt cœlorum. 152.b
Regula eccleſiaſtica quæ 218.d
Reipublicæ adminiſtrandæ ratio bona, quæ? 44.c.d
Religio quid 59.d.&.96.e.&.68.b
Relinquere patrem & matrem & omnia quæ poſsidemus quomodo intelligendum 114.d
Remiſsio peccatorum 75.e
Remiſsio peccatorum & pœnitentia quomodo differunt 62.a
Remuneratio utrùm fiat à prouidentia an minime? 120.a
Rerum cognitio uerborum ſtudio præferenda 225.d.
Res, uerbis ſemper præſtantiores 12.c
Reſponſa olim multi Græcorum dabant 35.a
Reſurrectionem mortuorum aſſeruit Plato 176.e
Reuelatio rerum ſublimium & prouidentiæ doctrina unde fluxerit. 150.d.
Rex dicitur ſapiens 53.d
Rex quis uere dicatur & eſt 42.c
Romanorum chronographia ſupputatur 37.e.f

S

Sacer locus quis uere 243.d.
Sacerdotale genus etiam à nonnullis Barbaris ad regnum prouehebatur 141.d
Sacerdotale miniſterium cur intra operimentum abditum 157.b.c
Sacerdoti ad quos mortuos ingredi permiſſum 144.c
Sacra ſcriptura committenda idoneis hominibus 1.f
Sacrificia eius qui eſt cognitione præditus qualia 245.f.&.246.a
Sacrificia quæ Deo offerenda 240
Sacrificium Deo acceptum quod. 166.b
Sacrificium eccleſiæ quid eſt 240.a
Sacrificium optimum quod 239.e
Sacrum duobus modis accipitur. 238.f
Saluari homines natura uoluit Baſili-

des atque Valentinus 129.b.c
Salutem non facile aſſequuntur publicani. quare? 155.d
Salutem per quæ & quo autore adipiſcimur 217.e
Salutis datio una immutabilis 213.e
ad Salutis perfectionem quæ ducunt duæ uiæ 119.b
Salutis principium abſtinere ab iniuſtitia 112.d
Salutis uiam, alios alio modo docuit Deus 194.b
Samaritani quando ſuos liberos comederunt 31.b
Sancti ſermones abditi 216.b
Sanctum quid ſignificet 256.b
Sanctorum cogitata totum ſecant mũdum 241.f
Sanctus et pius qui Deum nouit. 245.a
Sanitas quare perquirenda 115.d
Sapiens diues 53.a
Sapiens natura ſolus Deus 59.b.c
Sapiens pulcher. 53.c.d. *Item rex.* d
Sapiens qui eſſe uolet quid facere debeat 152.d.e
Sapiens quis ſecundum Pythagoram. 112.e
Sapiens; rex 71.e
Sapientem quem uere prædicent Philoſophi 44.d
Sapientes Græcorum porro infrà Moſis ætatem fuiſſe pulchrè probatur. 17.b
Sapientes Græcorum qui & quot numerò æſtimantur. 16.f. & *deinde*
Sapientes quos appellet Scriptura. 7.a. & *deinde.* c.d. & .14.a
Sapientes quos appellet Homerus. 7.b. *Item Heſiodus.* c
Sapientes quoſnam uocabat Iſocrates 166.d.e & *deinde*
Sapientes quos uocet Apoſtolus, quos uero Scribas 24.a
Sapientibus quod ſatis eſt ſufficit. 193.b
Sapientis finis quis 202.c.
Sapientis ſunt omnia 71.e
Sapientum animas Deos fieri uult Empedocles 142.d
Sapientum Græcorum ſeptimus æſtimatus Periander Corinthius 17.a *Item Epimenides Cretenſis. ibidem. Item. Acuſilaus Argiuus. ibidem Item Pherecydes Syrus.* b. *Item Myſon Heneus.* b
Sapientia quid 9.a. & .112.d
Sapientia et prudentia quid differant. 53.e
Sapientia huius ſeculi ſecundũ Apoſtolum quæ? 203.f
Sapientia inuiſa nihil prodeſt. 4.b.c
Sapientia omnibus rebus præſtat. 16.e
Sapientia mundi ſtultitia apud Deum 14.d
Sapientia uera quæ. 46.e. & .200.d.e. & *deinde*
Sapientia uera Chriſti cognitio. 202.b.c
Sapientiæ definitio 227.f
Sapientiæ deſiderium ad regnum attollit 217.b
Sapientiæ diuinæ officium quod 23.e
Sapientiæ diuiſio multiplex. 7.b. & *deinde*
Sapientiæ finis quis 10.d
Sapientiæ fur Sophiſtica 24.a
Sapientiæ principium quod 217.b
Sapientiæ principium timor Domini. 56.c
Sapientiæ ueræ effectus 202.b
Sapientiæ uiæ uariæ 49.a
Sapientiam Sapientum perdam: exponitur 24.a. & *deinde*
Sardanapali Epitaphium 76.c
Sarræ & Agaris; atque Philoſophiæ & diſciplinarum aliarum collatio. 9 a.b.d
Sarræ riſus qualis 212.c
Scandalum per quem uenerit uæ. 109.c
Sceleratorum oratio ſemper pernicioſa 243.f
Scelus quid 63.d
Scientia quid 66.b
Scientia non generatur ſimul cum hominibus 206.d
Scientia quo pacto acquiratur 206.d
Scientiæ baſis ſenſus 51.b
Scientiæ proprium quod 274.c
in Scientia qui uerſentur 263.a
σκοτεινὸς *quid* 161.e.f
Scorpiorum natura in Libya 37.d
Scortatorem qui confodit pius habetur à Deo 92.a
Scribas quos uocet Apoſtolus, quos uero ſapientes 24.a
Scribere, memoriæ ſubleuamen 4.e
Scribere utrum ne omnino quidem, an aliquibus permittendum? 1.b
Scripta quæque elabuntur tempore ſi non ædantur 5.a
Scriptura eadem ſepe adduci poteſt in teſtimonium 124.e
Scriptura ſacra ad noſtram utilitatem ſcripta 115.c
Scriptura ſacra ad ſui explicationem exigit diſciplinas liberales 13.c
Scriptura ſacra committenda idoneis hominibus 1.f
Scriptura ſacra cur Græca facta. 11.b.
Scriptura ſacra fere tota ænigmatica 156.e
Scriptura ſacra quãdo in Græcam linguam tranſlata 39.b
Scriptura ſacra quibus offerenda. 49.f & *deinde*
Scriptura ſacra ſeſe accõmodat ad noſtram imbecillitatem 65.d
Scripturæ Dominicæ quales 260.e
Scripturæ propter quas cauſas ſententiam occultent 218.e
Scripturarum nulla tam felix cui non contradicatur. Verum ea optima, cui nemo iure contradicit 5.d
Scripturas ſacras Eſdras reſtituit. 39.d
Scripturis ſacris credendum pulchre arguit. 170.e.f. & *deinde.* 171.b. & *deinde*
Sectæ Cynicæ quis auctor fuerit 17.f
Sedechias excæcatus Babylonem traducitur 32.e
Seleucus Mathematicus ſepties Lunã figuram mutare tradit 223.b
Sementis parabola quid 117.c.d
σεμνοὶ *quid* 98.d
σεμνοὺ *quid ibidem*
Senes bis pueri 191.e.f. & *deinde*
Senex nullus Græcorum quid 47.a.b
Senſibus non indiget Deus 241.e
Senſus cõmunes hominũ iudices 260.d
Senſus quinarius non poteſt adire Dei intelligentiam 157.b
Septem diebus quæ fiebat emundatio in Lege quid 144.c
Septenarii & octonarii myſticam rationẽ Dauid in Pſalmis tradit 223.e
Septenariis totus mundus circumagitur 223.a
Septenarium numerũ eſſe ſine matre et prole haud immeritò exiſtimatũ eſt.
Septimus dies ad quietem homini datus 221.e
Septuageſies ſepties remittere quid. 257.e.f
Sermonis definitio 219.d
Serpens in ſcriptura quid 113.e
Serpens prudens appellari unde meruit 226.c
Seruari qui cupiunt opem ferre longè optimum 14.b
Seruator, uide Chriſtus
de Seruatore Pindari ſententia 184.d
Seruatoris opus ſaluare homines 198.d
Seruitus extrema quæ 83.b
Seruo ſciſcitanti, quid agens domino ſit placiturus, quid reſponderit Pythia. 112. a
Seruus quis 53.c
Seruus Dei quis 236.a
Seruus & mulier philoſophari poteſt. 124.e
Sibylla Orpheo antiquior 29.c
Sibyllæ uariæ 29.e.f
Sibyllarum nomina recenſentur 35.a

Sibyllas non humanas, ſed diuinas fuiſſe dicit Heraclitus 19.d
de Sibyllis uaria multorum ſententia. 19.d. & deinde
Signa ſeruatorem noſtrum filium Dei demonſtrantia quæ 217.d
Signum quid 217.c
Signum portare quid 255.f
Silentium quinquennale Pythagoræ, quid 166.c
Silentium ſermone interdum præſtantius 64.e
σῆμα quid 88.d.e
ad Similitudinem Dei creatum hominem quomodo intelligendum 80.a
Simon 263.b
Simplex & prima oratio non eſt ſyllogiſmus 268.d
Simulachrorum cultum excindit Philæmon Comicus 182.c
Simulachrum, uide Idolum
Smaragdi in ſuperhumerali ſacerdotis quid 158.c
Socordes qui 264.a
Sol quid 268.a.b
Solon quo tempore floruerit 18.c
Solonis elegia de Mutatione ætatis humanæ 223.c
Somniorum differentia 135.a.b
Somnum & nox quid differunt 140.d
Sophiſtæ qui nugis caſtam fidem inceſtarunt quibus comparati 151.b.c
Sophiſtæ reprehenduntur 6.f.et deinde
Sophiſtarum nonnullorũ profeſſio 260.c
Sophiſtica ars quæ, & qui eam ſequuti 11.d
Sophiſtica fur ſapientiæ 24.a
Sophiſtica penitus repudianda, quare? 13.f
Sophiſticam quid eſſe ſenſerit Plato, quid item Ariſtoteles, quid uerò Clemens noſter 11.d.e
Soror Abrahæ quomodo fuit Sarra. 81.d.e
Species differentiæ eorum quæ quærun tur tres ſunt 271.d
Species ubi conſideratur 273.b
Spelunca miraculoſa in Britãnia 195.d
Spem alterius uitæ habuiſſe Socrates uidetur 151.d. & deinde
Spem remunerationis poſt mortem, ethnici & Barbari confitentur 141.b.c
Sperandum eſſe in Deo Menander Comicus arguit 180.b.
Spes conſiſtit ex fide 54.e
Spes duplex 80.e
Spes quid 54.e.55.a.&.141.c
Sphingas in ſacris ſuis cur ponebant Aegyptii 156.e
Sphingi reſpondere ſufficit qui ſyrenas præteruectus eſt 14.c
Spiritualis plantatio quæ 1.c
Spiritus in ſcriptura quid 123.e
Spiritus ſenſus à Deo datus eſt artificibus 226.c. eiuſdem deſcriptio ibid.
Sponde, noxa præſto eſt, antiquum dictum unde ſumptum 17.c.&.65.b. & 192.d
Staterã nõ tranſilire quid 67.a et 156.a
Sterilitatem inducit fabarũ eſus 90.c
Stipula in ſcriptura quid 154.f
στήμωσις quid 161.d
Stoici de anima quid cenſeant 270.b
Stoici in quo errarint 15.a
Stoicorum error 172.b
Stoicorum impia opinio taxatur 259.a
Stoicorum ſententia de Sole 268.a
Stromata Clementis qualia 111.e
στρωματεῖς orationes quæ 5.e
Stromatum libri ordinem & dictionẽ non curant 266.b
Stromatum libri ſimiles non ſunt hortis magna cura excultis, ſed plantis fertilium ſimul & ſterilium arborũ in montoſo loco commiſtis 266.b
Subcinericii panes quid 169.d
Sues ad nihil fuerunt olim utiles 240.c
Sues luto magis quàm aqua delectantur 1.d
Sufficiẽtia res omnium ditiſſima 193.b
Superbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam Deus 133.b
Superſtitioſi omnia quæ eueniunt eſſe ſigna & cauſas malorũ putant 237.c
Superſtitioſi ſunt procliues ad irã 237.c
Supplices non dandi ad ſuppliciũ 69.f
Supplicio melior eſt uenia 65.b
Suppliciorum poſt mortem meminit Plato 172.c.d
Suppliciũ cuius rei exiſtit cauſa 211.f
Surgens è cubili, conturba ſtragulam, quid 155.c
Syllogiſmus quibus conſtat propoſitionibus 268.e
Symbola quædam gentilium pulchrè, & narrantur et exponuntur 159.e.f & deinde
Symbolicæ interpretationis genus ad multa utile 160.c
Symbolicum genus loquendi quibus cõmune 187.a
συνεκφώνησις quid 26.a
Synecticæ cauſæ quæ 277.d
σύνησις quid 66.b.c
Synonyma 274.d

T

T litera, quid denotet 208.b
Tabernaculi & arcæ myſtica deſcriptio 208.d
Tatianus Syrus 103.a.b
Temperans uere quis 251.d.e.
Temperantia quid 67.c
Temperantia maximum Dei domum 78.c.
Temperantiæ uſus quando 206.a
Templa ædificare uetuit Plato quare. 168.e.
Templa antiquiſſima reſpiciebant ad Occidentem 243.f
Templi Eleuſini extructio 28.d
Templi Epidaurij inſcriptio: eſſe decet caſtum ſancti qui limina templi ingreditur 151.c.d.
Templum Dei tribus fundatur fundamentis 151.d.
Templum duplex 256.e
Templum Panos qui Romæ conſtruxerit 29.e.f.
Tentationes aliquando utiles 256.d
Terra in Scripturis quid 146.c
Terra ne an mare maiores alat beſtias 196.e
Terræ imaginem ſignificabat menſa in templo 209.a
Terpander in Dorica harmonia Iouem laudans uſus eſt Pſalterio 209.b
Teſtamentum ſalutare unum 213.e
Teſtamentum uetus et nouum unum ſunt 55.c
Thales coluit aquam 15.c.
Thales Græcorum ſapientum antiquiſſimus 34.b.
Thales Phœnix genere 18.d
Thales quando floruerit 18.b
Theano Pythagorica quid ſentiat de uoluptarijs morientibus 120.c
Themiſtocles quo tempore floruerit 18.c
Theodadus Pauli familiaris 265.a
θεοειδέα quid 147.a
Theognidis dictũ ad Megarẽſes 266.a
Theopompus & Timeus fabularum maledictorumque compoſitores. 1.b.
θεοπρέπεια 231.d.
θεοπρεπῆς quid 132.c.
θεὸς quid 157.c
Theſaurus noſter quis. 117.f.& deinde.
Theſaurus uerus quis 154.a.b
θεσμὸν quid 44.c
Thraces putant deos eſſe filios coloribus præditos 236.f
θρύψαι quid 161.c.
Tibiæ inuentores qui 20.e.
Timenda quæ 56.d
Timens abſtinentiam à malis operatur 255.d
Timidus, mortis ſeruus 121.d
Timor quid 57.c
Timor quid, ſecundũ aduerſarios 56.a

Timor Dei quid 49.b
Timor domini uiuificat 68.b
Timor legis ad quid deducat 58.b
Timor multis cauſa ne peccent 211.e
Timor non eſt in charitate 131.f
Timor principium dilectionis 61.c
Timor qui ex lege non ſolum iuſtus, uerum & bonus 58.a
Timor ſapientiæ principium 56.b.c
Timori nõ ſubiicitur Dei amicus 206.a
Timoris, contra eos qui Legem accuſant, aſſertio 55.f. & deinde
Timotheum circumcidit Paulus 247.a
Timotheus, quare à Paulo circumciſus 218.a
Tintinabula quot habebat ueſtis pontificis, & quid deſignabant 158.b
τμητικὸν ferrum qua ratione dicitur 275.b
Tormentis reſtitit Zeno Eleates linguã expuens in tyrannum 122.e
Traditiones ſanctæ non facile inueniri poſſunt ab iis qui myſteriis non ſunt initiati 266.a
Tribulationes omnes fortiter ferendas exemplo fœminæ in tragœdia 121.b
Triginta numerus quid denotet 208.f
Trigintaquinque numerus quid 208.d
Trinitatem agnouit Plato 176.a
Triopas, quando fuit 29.b
Tropus quid 219 d
Tubam qui primi excogitarunt 20.e
Turtur domi expellenda, quare 115.a
Typus gloriæ patris eſt filius 248.e

V

Valentini error 129.b.&.148.c.& 200.c
Valentini & Baſilidis figmenta exploduntur 57.a.b
Valentinianorum error 50.d
Vatum Hebræorum nomina recenſentur 35.e.f
Vatum quorundam Græcorum nomina recenſentur 35.a
Vatum quorundam poſt Chriſti ortum nomina 36.a
Vectigalibus meis nolite obeſſe, ne equi mei aquam ueſtram bibant. Atææ Scytharum regis dictum quid 156.d
Velle antecedit omnia 66.d
Velle munus eſt animæ, agere uerò corporis 54.d
Velocitatis exemplum in uenando in muliere 136.b
Velum Hebræorum quadruplici colore uariegatum quid protendebat 156.e.f
Venatoris & doctoris collatio 6,d
Vende quæ habes & da pauperibus, quomodo intelligendum 116.e
Venere abſtinent athletæ 96.d
Venere abſtinent Pythagorei 90.b
Venerearum rerum cataplaſma fames 77.b
Venerem cur ſe uelle confodere dixit Antiſthenes 73.c
Venia eſt melior ſupplicio antiquum dictum unde ſumptum 65.b
Venia in quo conſiſtat 65.a
Venter malus, mala omnia parit 189.e
In Verbis non multum uerſandũ 14.b
Verbum Dei audientium multa diuerſitas 12.c
Verbum eſt mente non oculis conſiderãdum 152.a
Verbum domini diffuſum eſt, per totũ orbem terræ 229.e
Verbũ Domini multos philoſophos traduxit ad ueritatem 229.e.f
Verbum minima etiam reſpicit, probatio eſt ſumpta à ſimilitudine Solis 236.e
Verbum princeps & dux cognitionis & uitæ 262 d.e
Verbum quibus tradendum examinãdum 3.a
Verbum, quosuis uocat, uerum inuictum ſolum coronat 15.b
Ad Verbum ſalutare quomodo accedendum 117.a
Veri amator Plato 12.d
Veritas quid 66.c
Veritas ardua & difficilis 259.d.e
Veritas conciliatur dogmatum uariorum conflictu 6.d
Veritas cui comparatur 8.c
Veritas eſt inſuperabilis 207.c
Veritas ex imitatione non docetur, ſed ex diſciplina 225.a
Veritas nulli inimica 257.e
Veritas nunquam adulteranda 264.e
Veritas quomodo in ſcripturis eruenda 261.b.c.d.& deinceps
Veritas regina, magnæ uirtutis principium eſt 208.a
Veritas ubique gentium in adytis repoſita quibuſdam uelaminibus tegebatur 153.c.f.& deinde 154.a. et deinde
Veritas circa quæ uerſetur 259.e
Veritas una eſt, multa tamen quæ conferunt ad eius inquiſitionem 26.e
Veritas uniuerſalis non particularis cura & ſtudio eſt indaganda 225.c
à Veritate aberraſſe malum 12.d
Veritatẽ amat philoſophus, quare? 59.c
Veritatem cur uulgus non libenter amplectatur 262.f
Veritatem non facit potentiorem Philoſophia, ſed debilem ſophiſticam 27.d
Veritatem poſteris relinquere ſcriptis, haudquaquam prohibendum 1.c
Veritati prætulit uoluptatem Epicurus 52.a
Veritatis amatori opus eſt animi robore 260.f
Veritatis calumniatores reprehenduntur 6.e. & deinde
Veritatis curam qui gerit quid facere debeat 48.e
Veritatis Ideæ ſeu ſpecies ſũt duæ 225.d
Veritatis partitio 210.a
Veritatis perſona quis dicitur 217.d
Veritatis ſpectaculum paucis datum. 149. d
Veritatis uaria diuiſio 11.c
Verum in quatuor conſiſtit 51.b
Veſtes Byſsinæ, quando & apud quos primum inuentæ 21.b
Veſtis linea ſacerdotis quid 159.a
Veſtis pontificis declaratur 158.a
Veſtitus nõ nimia adhibẽda cura 14.c
Via ad Euangelium & benefaciendum quæ 138.a
Via ad inferos non eſt una, ac ſimplex, ut uult Thelephus apud Aeſchylum 120.c
Via ad interitum lata, & quales eam ingredientes 118.a
Viæ ad ueritatem multæ 8.c
Via Domini arcta & anguſta 112.b.
Viæ duæ ducunt ad ſalutis perfectionem 119.b
Viæ multæ et uariæ ducẽtes ad portam unicam domini 11.c
Via regia ingrediendum 156.c. d
Via regia quæ 253.e
Victoria in Deorum arbitrio ſita 187.e
Viduam, nonnulli uirgini præferunt 108. a. b
Vigilare cur præceperit dominus 140.b
Viginti quinque numeri ſymbolum 208. c.
Vinum Bacchum uocant Græci 246.f
Vinum modicum, bonum: nimium, malum dicit Theognis 189.d
Vinum non bibunt Brachmanes 98.d
Vir bonus qua ratione fit Deo ſimilis 205. b
Vir qua in re uere oſtenditur 252.e
Vires hominum ſunt ſufficientes ad obediendum mandatis 233.a
Virtus a diuitijs male docetur 116.b
Virtus domini nunquam imbecilla 119. b.
Virtus & temperantia omnes decet et uiros & mulieres & ſeruos & liberos 123.b
Virtus habitat in altis rupibus ſecundum Simoniden 121.c.
Virtus in nobis non in alijs ſita eſt 136. d. e.

Virtus non ægrotat nec patitur. 115.c.d.
Virtus non tenetur amore iuuenum inquit Plato 15.a.
Virtus poteſtate una eſt multæ tamen ad eam cauſæ 26.e
pro Virtute qualiter decertãdum. 125.b
Virtutem ab ortu non habemus, ſed ſumus apti ad eam acquirendá 211.a.b
ad Virtutem alij alijs aptiores 10.b
Virtutem cognoſcendi munus quis uere aſſequutus dicatur 16.e
Virtutem inter et uitiũ media quæ 56.c
Virtutes exiſtimatæ, habitus & affectiones & ſcientiæ à Philoſophis 206.d
Virtutum trium conſequentia in homine cognitione prædito inuenitur. 145.c
Vis diuina occupat totam animã 242.a
Vis habitus quãdo nõ cõſeruatur 206.d
Viſu omnes utimur, ſed alij alio modo 5.d.
Vita & mors quid 113.d.
de Vita æterna Parmenidis ſententia. 184.e. & *deinde Itẽ Metrodori* 185.a
Vita præditi cognitione qualis 264. b.
Vitæ & Boni finis quis 174.b
Vitam quæ ex cognitione inſtituitur perſequi nos iubet Chriſtus 118.b
Vitis cultura quid requirat & quid ſignificet 12.f. & *deinde*
Vitis in Scriptura quid 12. e.f.
Vitij metropolis quæ 240.d.
Vitijs qui agitur Dei cognitionem non aſſequitur 94.d.
Vitium duplex 54.c.
Vitium unde ingeneratur 236.a
Viuorum an mortuorum maior ſit numerus 196.d
Vixere nõnulli citra ullũ lapſum 64.e.
Vndulæ tortiles & inflexæ in menſa, quid ſignificant 209.a
Vocamur omnes ad Chriſtum 24.d
Vocationi nudæ quiſquis obedit, bonum omne propter ſe facit. 141.d. 142.a
Vocationis Gentium cauſa quæ 58.f.
Volucres in Scriptura quid 117. c.
Voluntaria electio magnum affert ad cognitionem momentum 50.b.c
Voluntaria omnis in homine mutatio 12. e.
Voluntarium quid 63.c
Voluntas Dei tribus modis nobis accipienda 47.a
Voluntate patris non eſt paſſus Chriſtus, neque perſequutionem patimur dei uoluntate, quid ergo? 128. d.e. & *deinde*
Voluntatis noſtræ eſt uel continere uel matrimonio iungi. 99. f. & *deinde*
Voluptarios beſtijs comparat ſcriptura quibus? 113.e
Voluptarios increpat Apoſtolus. 102.a.b
Voluptas quid 73.d.
Voluptas quatenus neceſſaria 76.c
Voluptas quibus comparata 76.e.
Voluptas quomodo reſcindenda 73.b
Voluptate abſtinere non magnum qui eam non ſit expertus 76.a.
Voluptatem Epicurus poſuit Philoſophi finem 76.d.
Voluptati adiuncta lætitia 205.e
Voluptatibus non ſubijcitur Dei amicus 206.a.
Voluptatis quis finis 8. e.
Votum caſtitatis 85. e.f.
Vox et dictio ad quid nobis data 243.d
Vrſa in ſcriptura quid 199.e
Vſus reddit ferrum purius 4.b.
Vtilitas quæ à Deo ad homines peruenit quomodo cognoſcitur 228.b
Vtilitatis modi tres 228.a
Vtres inflatos, homines eſſe aiebat Epicharmus 120.d.
Vulgus philoſophari non poteſt, quare 152. d. e.
Vulgus ſibi ſimilibus delectatur 153.b
Vulpes in ſcriptura quid 117.c
Vxor & uirgo ambæ ſunt ſanctæ in Domino 105. b
Vxor Loth cur in ſtatuam ſalis conuerſa 63.c.
Vxor num ducenda 81.d. 82.b
Vxor quo loco habenda cognitionis prædito 212.b
Vxor uetula non conuenit iuueni 190.d
Vxorem cur Dominus nõ duxerit multæ cauſæ 96.b.
Vxorem dimitere niſi fornicationis cauſa, quomodo intelligendum 83.d
Vxorem prægnantem cognouiſſe ullum ueterum oſtendi ex ſcriptura non poteſt 101.a.b.
Vxorem propinqui tui non concupiſces quid 87.a.b
Vxorem qui nõ duxerit Magiſtratum gerere non permittitur 82.d.
Vxores communes eſſe debere qui cenſeant 86.a.
Vxores habent Carpocratiani communes 87.c.
Vxorem habuit Petrus & Philippus. 97. a.
Vxorem ſuam, cum ad mortem duceretur, cohortatus eſt beatus Petrus 250.b

Z

Zaleucus Locrus, unde leges ſuas acceperit 45.a
Zaps quid 160.e
Zoroaſter mortuus reuixit 176.b.
Zorobabel aduerſarijs ſapientia uictis Hieruſalem ædificat 33.a.f.
ζυγχθυδλὸν *quid* 161.d

F I N I S

Excudebat Florentiæ Laurentius Torrentinus Menſe Octobri M D L I.
Cum Priuilegio Summi Pontificis Iulii I I I. Caroli V. Imper.
Henrici I I. regis Gallorum, & Coſmi Medicis
Florentinorum Ducis ad annos decem.

14923

13029

14425
RAA